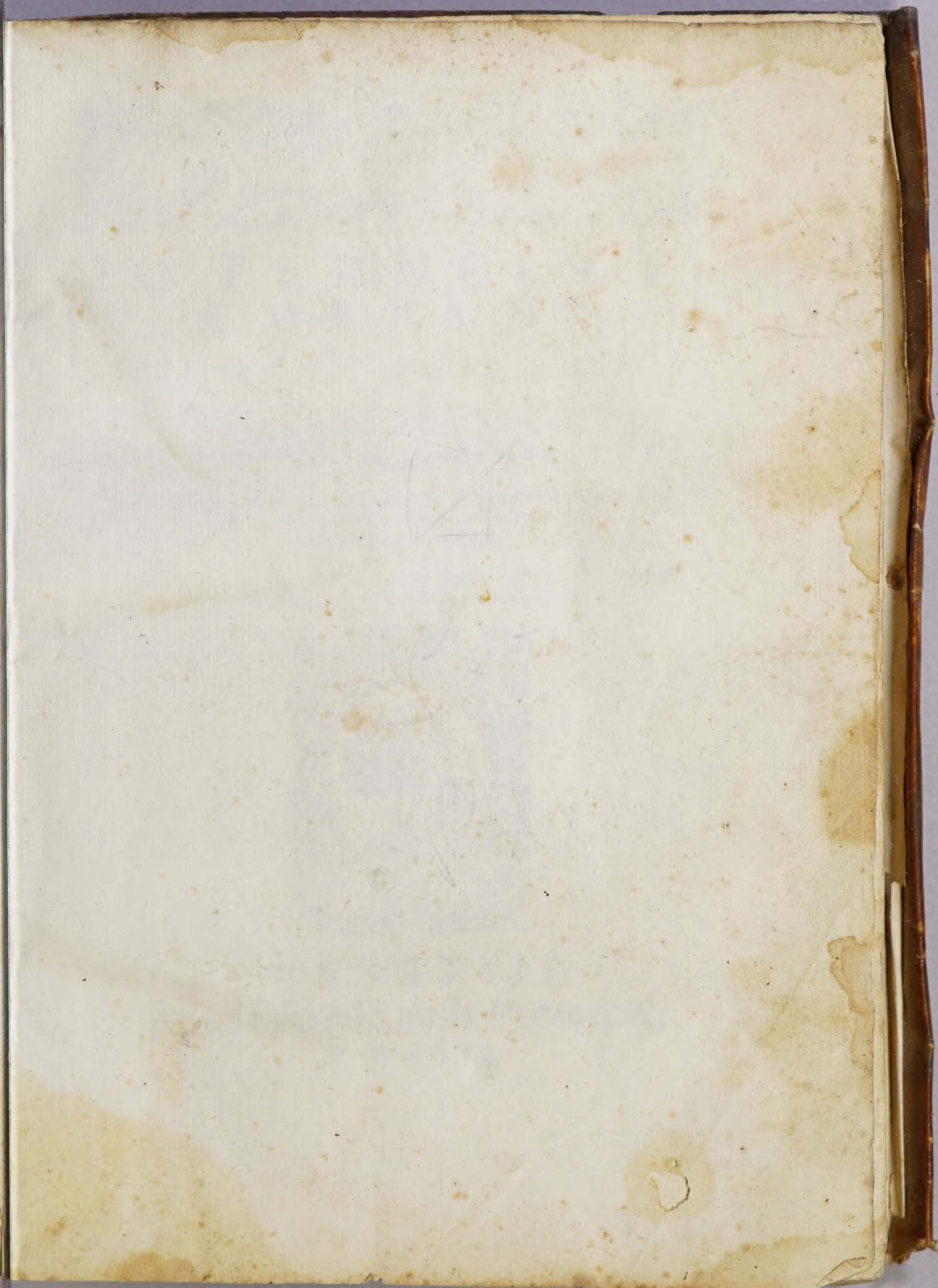

IO. FERNELLII AMBIANI,

MEDICI ET PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI, OPERA MEDICINALIA.

Nempè.

Phisiologia, Pathologia, Terapeutica, seu medendi ratio: quibus adiecimus de abditis rerum causis; nunc denuò recognita & impressa.

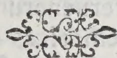
Cum duobus plenissimis Indicibus, tam librorum capitum, quàm omnium rerum notabilium, quæ in his operibus Io. Fernellij leguntur.

VENETIIS,
Apud Franciscum de Portonaris.
M D LXVI.

IOAN. FERNELII AMBIANI IN MEDICINAM PRAEFATIO.

ERVM omnium quæ naturæ lege imperioque continentur princeps homo, etsi diuinorum caducorumque particeps, amborum societate gaudet, excelsorum tamen ardenti desiderio inflammatus, parcè ea sequi debet, quæ sordida, uilia, atque abiecta persequitur impetus beluarum. Id execrandum profecto & detestabile uideatur, si quam sui partem suscepit homo cœlestem atque diuinam, sic eam aut turpitudine uiciorum contaminari, aut blanditiis uoluptatum irretiri, aut mortalium rerum cura atque sollicitudine obrui sinat; ut oppressa ac perdita nequeat aliquando recreare sese & altius extollere. Qui enim eum uitæ cursum tenent, ut solis sensuum blandimentis illaqueati ferantur, nihilo mutis animantibus uidentur præstantiores: quoniam & bestiæ necessaria uitæ presidia inquirunt & parant. summaq; tum sui, tum prolis cura ipsis inest, uti & uoluptatem. Generosissimi uero sapientissimiq; hominis est, mentem corporis inquinamentis obsitam, ad rerum præstabilium contemplationem erigere: ut quantum unus inter hæc omnia excellit, perspiciat, & corporis hisce compagibus licet implicatus, mentis agitatione tamen fiat originis suæ memor, & consors diuinitatis. Hæc summa humanæ uitæ perfectio, hæc optima maximæque diuina ratio uiuendi, qua qui insignes olim fuerunt, Dij ritè sunt habiti, & amplissimis honoribus affecti, tum quod alta sapientia essent admirabiles, tum quod magna fructuosaque beneficia in homines contulissent. Inde accenso cæteris animo inflammatoque ad gloriam, ut multiplex erat mentis impetus & intentio, utque uaria erant ut quorum studio capiebantur, complura disciplinarum genera perpo-

Mentis agitatione cõparatas fuisse disciplinas.

Duabus ex causis disciplinarũ summi differentias.

Tria Philosophię genera a mente contemplate. Naturalis philosophia Theologia, & quæ eius subiecta materia. Mathematicæ.

lita sunt, quæ partim necessitate, partim studio cognoscendi fuerant inchoata, Alij operum naturæ concentum eximiamq'ue formam & pulchritudinem admirati, & earum rerum suauitate pellecti, quæ corporibus innixę mutabiles, mortalesq'ue sub sensum cadunt; ortus earum causasq'ue magnis sudoribus sedulaq'ue uigilantia scrutari, naturalem philosophiam condiderunt. Alij animi sublimioris impulsu in res diuinas accerrimè intenti, illas quidem sempiternas, immutabiles, separatas, nulloq'ue sensu comprehensas, quoad fert humana fragilitas theologiam cognitionemq'; Deorum prodiderunt. Interuenerunt alij medio contemplationis genere ducti, qui mathematicas disciplinas erexerunt: illustres quidem illas, & demonstrandi subtilitate certissimas. Has Plato diuinarum naturaliumq'ue rerum confines & intermedias statuit, quòd sempiternę sunt & immutabiles, sed in corpore positæ atque subiectę sensibus. Sunt hæc tria iam multis seculis celebrata sapientiæ studia, ex rerum quas uersant uarietate nata, mentis unius sublimioris contemplatione formata. Non enim uitæ illa commodis, non uoluptatum illecebris, non ullis denique fortunę corporisq'ue bonis aptentur, neque in res tanta cōtemptione despicatas se demittunt: sed propriis coercita finibus in se tota tā quā in orbem uertuntur, propter se non ob aliud quicquam mortale expetenda, utq'ue potissimum inscitiam erroresq'ue turbulentos ab animis depellamus: Ceterum qui animo minus excelso, nec satis ad philosophandum nato comparatoq'ue fuerunt, ij item ne otiosam ætatem & sine contentione inertem traducerent, hominum aut commodis aut uoluptatibus destinati, mentis illius quam πρακτικὸν id est agentem dixerunt concitatione, inferiores peperunt disciplinas, prudentia omnes & arte comprehensas. Horum enim quicunque in hominum moribus conformandis, & rectè uiuendi instituto omne studium collocassent, ij ad moralem facultatem aditum fecerunt, & ad ciuilem & œconomicam, quę moderatrice prudentia administrantur. Accedit his historia, rerum gestarum memoria antiquitatis commemoratio: uti & Geographia, locorum gentiumq'ue descriptio, sine qua ne illa quidem illustratur atque splendescit. Omneis porrò artes excitarunt quicunque non actus hominumq'ue mores, sed affectus & opera sunt persecuti. Primum, ut animi sensa locutione (hæc enim affectus est, quòd linguæ organo fiat, actus uero nullus corporei instrumenti ope indiget) exprimerent, Gramaticam concinnarunt, quę emendatè loquendi ars est, & poesim numeris

Cōtemplationis præstantia.

Mens agēs artium effectrix.

astrictam

astrictam,& Rhetoricam quæ ornatè copioseq'ue dicendi doctrina, & Dialecticam, quę rectè differendi est ratio. Ad humani corporis sanitatem uel tuendam uel recuperandam medicina, ad alimentorum uitę necessitatem Agricultura, ad ædificiorum extructionem Architectura inuenta excultaq'ue est. Sic textores, fabri, aurifices, sutores, zonarii, pistores, lanii, fictores, pictores, librarii, aliiq'ue innumeri suas artes hominum commodis aptauerunt. Sic musici, cantores, tibinices, histriones, gladiatores, saltatores, uenatores, piscatores, aucupes, coci, fartores, lenones, scurrę, aleatores, quasdam arte celebrarunt ad hominum delicias atque uoluptatem, quę aut prorsus sordidę, aut parum ingenuę sunt. Sed quum omnis philosophia rei in quam incumbit materiam excutiat & ponderet, artis id erit cuiusque proprium, ut in materiam quę sponte suapteq'ue natura prodiit in lucem affectionem quandam & facultatem inserat, quę sine hominum aut mente aut manu per seipsa non accederet. Non enim ars materiam, sed artificium in materiam extrinsecus confert, quod aut stabile est ac firmum, uelut in extructis ędibus, aut fluxum atque pręceps, ut in tibicinū harmonia. Hęc igitur sunt philosophiæ (quæ mater omnium bonarum est artium) studia, hæc prudentiæ, hæc artium discrimina, summaq'ue disciplinarum genera, quę tum diuersa mentis agitatio, tum rerum quas tractant uarietas, quam maximè disiunxit. Iam uerò id inde scrutemur, quam sit ars unaqueq; uel disciplina præstans & ingenua, quantoque dignitatis splendore alię aliis pręluceant. Deorum cœlestiumq'ue animorum actio pręstantissima sententiis omnium iudicatur, quod in rerum optimarum contemplationem penitus incumbat, beluarum uerò (quę uitæ necessitati seruiunt, & ad uoluptatem omni impetu feruntur) humilis, uilis & obscœna. Hęc si ad humanas transferimus actiones, nobilissima summeq'ue liberalis & ingenua uidebitur omnis contemplatio, omneq'ue genus philosophiæ pręclarum, illiberalis autem & sordida omnis opificum industria, quorum labor & opera non ardua uis animi censeatur. Inter hæc autem ars consedit, quę suo genere tanto digniore quæq'ue loco ponetur, quanto præter cęteras animum sublimiore contemplatione excolit, per quam intelligentiores sumus, & meremur sapientes appellari, idq'ue maximè si non illa odium offensionemq'ue hominum in se struat sed haud mediocriter frugifera sit & fructuosa, cum aliis omnibus tum ipsi quoque artifici. Quęnam igitur uideri debet inter artes principatum obtineri, cuius adminiculo his corporis inclusi com-

Vnde philosophiæ & artium dignitas spectetur.

Artiū utilitas spectanda.

compagibns uitam tranſigere poſsimus beatam atque tranquil-
lam? Marco Tullio ſola naturæ cognitio contemplatioque rerum
haudquaquam placet, ſed ignaua ac iners prorſusque manca, &
duntaxat inchoata habetur, ſi nulla comitetur adminiſtratio re-
rum,nec ſit ad hominum commoda ſocietatemque tuendam com

Medicina artium digniſſima & utiliſſima.

parata.Si omnes omnium artium cõmoditates,facultates,atq; co
pias diſpicis,nihil eſt medicina melius, nihil optabilius, nihil ho-
minum generi datum præſtabilius. Nam ſi eſt uita cunctis morta-

Vtilitas eius.

libus chariſsima, ſi lux ea cum primis expetenda in qua uiuimus,
ſpiramus,& iucunda conſuetudine inter nos coniungimur. ſi ea
primum eſt & præſtantiſsimum munus animantibus attributum:
ars quæ illam ſeruat, continet, ac tuetur,quo pacto non ſit omniũ
pręſtantiſsima?quid eo poteſt homini magis in uotis eſſe, quæ in-
feſtiſsimos humani generis hoſtes,morbos inquã & aduerſam ua-
letudinem propulſat? quæ uitã incolumen ab omni erumna & lan
guore liberam quam diutiſsime tutatur? Vt corporis firma conſti
tutione nullæ opes, nullæ fortunæ ampliores: ſic imbecilla & labã
te illa nihil laborioſius,nihil calamitoſius.Qui ergo in hoc pericu
lum diſcrimenque adductis ſubuenire & opitulari queat, tantum
abeſt ut in illorum offenſionem incurrat, ut etiam illos ſumma cõ
ſuetudine & amicitia ſibi coniungat,atque quaſi pro numine, in-
quit Hippocrates,colatur,qui tãtas opes reſtituerit,per quas exter

Præſtãtia.

nę quoq; fortunæ obtineri poſsint,illarumq; uſus iucundus atq;
dulcis habeatur.Cœterum ad ea quę medicina ratione perluſtrat

Quæ & quã multa debet medicus nouiſſe.

conuerſus, quam præclara & nobili contemplatione rerum pluri-
marum naturas perſequatur atq; perueſtiget,intelliges. Vt enim
admirabilem hominis fabricam naturamq; explicat & euoluit,ita
rerum cunctarum ortus & occaſus,ipſamq; omnium ex elementis
compoſitionem,animalium,ſtirpiumq; proprias uires(tametſi nõ
abſolutè, quatenus tamen homini ſalutares ſunt aut peſtiferæ) in
quirit atque parat. Quin & altius ſubiens quæcunq; ex patefactis
terrę faucibus eruuntur ſcrutatur, indeque ſublata cœlorum & ſy
derum conuerſiones,& quæ inde fluunt dimanantque uirtutes or
bis inferioris moderatrices obſeruat. Hęc autem quia non aliter
quam certa demonſtrandi ratiocinandique uia obtineri poſsunt,
quis eat inficias mathematicas arteis, & dialecticam aditum ad
hæc patefacere?ac multo etiam magis rethoricen, atque gramma
ticen deſiderari:ſine quibus non modò copioſè ornateque dicere
ſed ne emendatè loqui quidem liceat? Quòd ſi eæ uel neceſſariæ
ſunt,uel opis quiddam & auxilij conferunt,& ceu gradus quidã &
aditus

aditus ad medicinam iaciuntur atque patent,medico quidem omnes erunt perdiscendę:quod ut inquit Aristoteles,eiusdem sit finē ipsum & ea quę signis gratia sunt cognoscere. Quis enim eum pictorem non in magna gloria & laude ponat, qui pręter operis lineamenta & pigmentorum aspersionem,nouit tabulam perpolire, colores iusta temperatione permiscere, penicillumq; in omne uarietatis genus conformare? contra uerò eum nō uituperet, & tanquam rudem ignarumq; damnet,qui nullam istorum cognitionē habet, sine quibus maiora percipi non posśint? Idem quoque de medicina statuo,ut nemo hanc tentet uel a limine salutare, qui non antea illis disciplinis meritam & iustam operam impenderit, sitq́ue illarum institutis liberaliter informatas. Tanta igitur rerū cognitione pręcellit medicina,ut omnium quæ mundus complexu suo coercet,naturam atque uires solerter consequatur, quas demū ad unius hominis (cuius præcipua illi cura est) commoda salutemq́; referat, ut illorum usu & appulsu integram corporis ualetudinē conseruet,aduersam depellat,quanquam non semper hunc ipsum finem attingit. Hinc nos sic illi definitionem adhibebimus. Medicina est ars ad humani corporis sanitatē tuendam, profligādosq́; morbos comparata. Quoniam enim quęcunque medicina ratione perlustrat,ad hominum utilitatem refert & accommodat,artis nomine uniuersam contineri par est. Non enim ut quispiam existimauerit,partim scientia partim ex dicenda, tametsi ex multis constet theorematis,quę ipsa quidem sola per se scientia continētur. Verum quoniam omnium medicinę partiū inter se quā aptisśimè coherentium & concordantium ea est conspiratio,is consensus,ut homo saluus & incolumis seruari posśit, ęger autem in integrum restitui,ex ipso fine uniuersa artis nomen accipiet. Porrò autem ut cuiusque artificis interest,subiectam quam tractat materiam omnino perspectam habere,quo expeditius in omnem artificij speciem & decorem flectere illā posśit & torquere, ita & medico humani corporis natura primum cognoscenda est omnibus suis partibus absoluta,quòd sanè totius medicinę subiectam materiam esse confirmamus,non autem morbos ac uulnera. Vt enim dum fictor in rudi adhuc & informi ære Herculis effigiem imprimit, hæc artificium est & summum artis opus, æs uero materia quàm uariè tractat, ita & dum medicus ex ægro corpore sanum facit,unum idemq́ue corpus manet,quod subiectum est & materia. Quæ depulsa ęgrotatione comparatur sanitas, species est & forma,huius autem efficiēs causa,medicus aut potius ars medēdi.

Quæcunque medicina tractat hominū comodis aptari.

Medicina quid.

Medicinā totam artem esse.

Prima artis cuiusq; cognitio ex materia subiecta

Dum

Dum enim hæc præceptiones tradit unde procuratio est ualetudinis, dicitur sanitatem efficere. Sic enim Aristoteles artem nimirum id esse statuit, a qua demū omnis motio proficiscitur. Medicus est artis perinde atque naturæ minister: cuius est officium curare apposité ad sanandum. Finis autem cuius gratia sanitas procuratur, est uitę functionum. Integritas. Itaque totus in hæc duo incumbit, in sanitatem in corpore cōseruet, & ut morbū depellat. Atqui neutrum planè cōferre potest, nisi eorum quot differentię sunt & genera, quę causæ, quibus signis noscūtur, iam antè perspectum habeat & cognitum. Quocirca totius medicinę partes quinque si ordine collocabuntur, omnium prima existet φυσιολογικὴ, quę hominis integrè sani naturā, omnes illius uires, functionesq; persequitur. Altera παθολογικὴ morbos & affectus indagās, qui præter naturam homini possunt impendere, & quæ illos causæ efficiant, quę signa demonstrent. Tertia προγνωστικὴ signa explicans, quibus medici futura præsentiunt, & quis morborum decursus, quis exitus sit futurus. Quarta ὑγιεινὴ quæ firmam corporis constitutionem bona uiuendi lege conseruat, & imminentia mala arcet, simul ægrotis propriam & commodatam uictus rationem decernit. Omnium postrema pars θεραπευτικὴ ęgram corporis affectionem salutarium usu & admotione propulsat, sanitatemque restituit: quæ ut summa totius medicinæ artem uia & ratione condit, uariaque præsidia suggerit, quibus tum toti tum corpori cuiq; laborant particulæ opportune succurrit. Ex his igitur quinque partibus medicina constituitur: quarum tres priores in contemplationem & simplicem rerum cognitionem feruntur, duæ posteriores omnino in actione consistunt, omne studium in tuenda sanitate, aut abigendis morbis collocantes. Vnde a quibusdam quinque partes in duas redactæ sunt, theoricen & practicen, quarum hæc opus omne perficit, aut lege ui uendi, aut medicamentorum uiribus, aut manus opera & administratione, quæ imponit, secat, incidit, uritque ferramentis. Vnde iam practicæ non partes, sed species tres statuentur διαιτητικὴ, φαρμακευτικὴ, χειρουργικὴ. Etenim affectionum uarietas tot curandi genera peperisse creditur. His ita in genere primo aditus strictim breuiterq; constitutis, singula deinceps accuratius persequi par est, primumq; totius hominis natura qualis sit explicanda.

Medicinæ partes duę cōtēplatio & actio.

Actionis medicæ tria genera.

INDEX OMNIVM CAPITVM CONTENTORVM IN LIBRIS

IOANNIS FERNELII.

CAPITA PRIMI LIBRI.

De partium corporis humani descriptione,

CAPITA SECVNDI LIBRI. De elementis.

†† CAPITA

CAPITA TERTII LIBRI.

De temperamentis.

CAPITA QVARTI LIBRI

De spiritus & innato calido.

CAPITA QVINTI LIBRI

De animę facultatibus

Quam

CAPITA SEXTI LIBRI.
De functionibus & humoribus.

CAPITA SEPTIMI LIBRI
De hominis procreatione, atque de Semine.

PATHOLOGIAE.

CAPITA LIBRI PRIMI
De morbis eorumq; causis.

DE CAVSIS MORBORVM

CAPITA LIB. SECVNDI,
De Symptomatis atq; signis.

CAPITA TERTII LIBRI
De signis & urinis.

DE VRINIS

CAPITA LIBRI QVARTI
De febribus.

CAPITA LIBRI QVINTI
De partium morbis & symptomatis.

Narium

CAPITA SEXTI LIBRI
De partium, quæ subdiaphragmate sunt morbis.

CAPITA SEPTIMI LIBRI
De externis corporis affectibus.

THERAPEVTICE SEV MEDENDI RATIO.

CAPITA LIBRI PRIMI

Medi-

CAPITA SECVNDI LIB.
De uenae sectione.

CAPITA TERTII LIBRI,
De purgandi ratione.

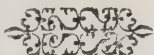
CAPITA LIBRI PRIMI

DE ABDITIS RERVM CAVSIS

CAPITA SECVNDI LIB.

FINIS TABVLAE OMNIVM CAPITVM.

INDEX RERVM MEMORABILIVM OMNIVM OPERVM IOANNIS FERNELLII.

cruris

F

G

H

ortus

Q

Quantitatis

spina

FINIS TABVLAE
rerum memorabilium.

IOAN. FERNELLII AMBIANI PHYSIOLOGIAE, LIBRI SEPTEM.

De Partium corporis humani descriptione.

LIBER PRIMVS.

Quod doctrinæ atque demonstrationis ordine ars medica constituenda sit. Cap. I.

CVM Liber solutusq; est animus, nudas & apertas rerum substãtias perspicuè cernens, clarissima omnium cognitione fruitur; in hoc uerò corporis uelut ergastulum coniectus, obliuione tanquam densa caligine obrutus, in summa uersatur ignoratione rerum. At nihilominus semina quædam etiamnum retinens diuinitatis suæ rerumq́ue maximarum dulci recordatione, quasi igniculis accensus perpetuo sciendi noscendiq́ue desiderio flagrat. Hinc magno cum labore & studiose multa recuperat perscrutaturq; sensuum ope, atque in ea primum incumbens, quæ sensibus sunt obuia, occultiora tandem ratione colligit sola mente comprehensa. Ita quidem a sensibus tanquam a certis rerum interhunciis stabilita olim fuerunt disciplinarum principia, e quibus demũ perfecta omnis humana cognitio ducta deriuataq; est. *H*æc summa est inuestiganda facultas, quã probatissimi quique Philosophi Α'νάλυσιν, id est dissolutum appellarunt; nimirum uel a toto & uniuerso ad partes singulas, uel a composito ad simplicia, uel ab effectu ad cãm, uel a posterioribus ad priora serie deducens, abditiores illas causas inuestigans, ex quibus singula ortu processerunt. Huic aduersa est altera componendi ratio, quam maximè natura nonnunquam & ars ipsa sequitur, ex partibus totum, ex simplicibus compositum, ex causis effectus, ex prioribus posteriora nectit, atque id omniũ primum statuit, quod dissoluendo postremum fuit peruestigatum. Doctrinæ suæ initium ab analysi dixerunt, quibus curæ fuit omnia dilucidè atque certo demonstrationis nexu confirmare. Sic Geometriam & Arithmeticen Euclides, sic Astronomiam Ptolemæus, sic & Philosophiam Aristoteles posteris tradidit, eaq; solida doctrinę suæ fundamenta iecit, è quibus multa tandem producerẽtur, incredibilia uulgo & mõstri uel portẽti simillima. *H*os igitur quasi uestigiis odorati tradẽdæ medicinæ initiũ ab humano corpore ducemus; qđ & artis subiectũ existit, oĩum primũ sẽsibus occurrit notissimũ; a quo dein ꝑ minĩa

queque

queque deducti ad ea denique mentis impulsu feremur, quę cogitatione sola comprehendi possunt.

Quid hominis corpus a cæteris distat animantibus, quæsque partes habet illis communes Cap. II.

VT uniuscuiusque animantis, ita maxime hominis corpus animæ gratia conditum est, non modo ut diuersorium, uerum etiam ut organum accommodatum illius insitis uiribus expromendis. Atque ut mens, dicenre Aristotele, formarum est præstantissima, & ratio artium omnium ars uel officina, quod una omnes omnium animantium uires potestate contineat: ita & illius organum instructissimum est, & conformationem pulcherrimam consequutum. Itaque homini corpus datum est; tum figura tum partium commoditate princeps, quod ut diuinę mentis munere fungeretur, tria obtinuit, quę cæteris animantibus negauit rerum natura. Primum quidem figuram celsam & rectam, quæ in cœlum suumque conditorem se attollens, cœlestes igniculos & semina diuinitatis suæ testatur. Deinde summo corpore cerebrum amplissimum, animi eiusque partium sedem, ut enim animus permultis facultatibus præditus est, ita homini quam cęteris animantibus domicilium capacius dari par erat, idque pluribus instrumentis contineri. Præterea manus exporrectas, beluis denegatus quibus facile persequatur quæcunque mens iusserit. Licet quidem & claues soli homini datas, & alia multa multo aliter atque cæteris animantibus informata numerere, sed quæ tamen sint illorum trium usibus accomodata, ut sit partium omnium summa symmetria, ex cuius præstantia signum quoddam & speciem sapientis conditoris ostenditur. Hęc igitur homini quod rationis esset particeps, sunt attributa. Cætera obtinent aliis quoque animantibus perfectis communia. Nam quum summa omnium actio in sensu ac motu consistat, omnia peræque partes in hæc accommodatas acceperunt, ossa, cartilagines, uincula, neruos, musculos, tendones, & alia quibus hę aluntur maximeque uenas, & arterias. Sensus atque motus primę partes effectrices sunt, cerebrum, spinæ medulla, atque nerui. A cerebro omnis motus atque sensus, a quo medulla in omnem spinam fusa porrigitur, ab hac demum neruorum frequens propago, per quos uniuersum corpus mouendi sentiendique uires accipit. Cum uero minimè tutum esset nec decorum, uermiculorum serpentiumque more repere hominem tot rerum principem, firmis ossibus illi natura corpus exerit atque stabiliuit ut tanquam propugnacula essent aduersus omnes impetus, & stabilimen atque robur corpori sustinendo, haud secus atque basis & columna ędibus subiecta. Cęterum non in animante (nec enim commodum atque utile fuerat) os unicum idque solidum positum est, sed quo in omnem partem flecti mouerique posset, ex uariis discretisque compactum. Vt elegantiore artificio naturæ hoc opus constaret, idcirco articulis ita iuncta & continuata sunt ossa, ut cuiusque extremitas alterius sinum & capacitatem subeat. Et structura Grecis est ἀρθρωσις ossium extrema sic apte composita, articulos appellamus. Quoniam uero periculum erat ne motu uiolento ossa seiugata distraherentur, neue dum artus animal quocunque uult inflectit, contorquet, porrigit, aut contrahit, ex sedibus exciderent, natura omnem ossium copulationem & structuram arctissimis firmissimisque uinculis extrinsecus rotundo ambitu colligauit, quæ articulos non sinant mo-

tus

tus agitatione deuelli. Validum quidem est uinculum, durum atque firmum, sensu uacans & impatibile, sed quod tamen in angustum adduci possit & relaxari. Addidit & articulis munitionem, dum ossium sinus & summas partes, quæ supercilia a quibusdam uocantur, omnia denique extrema cartilaginibus obduxit obliniuitque lubrica leuique materia quo sint in motibus ab attritu & quassu tutiores. Iisdem quoque auriculas, nares, extremasque costas muniuit, duriorum corporum occursui cederent, & infracta permanerent. Quemadmodum autem articuli & quæ dicuntur cartilagines, sic & uincula expertia sunt sensus, quæ nil mutuantur a cerebro, qua de causa ne se ipsa quidem mouere possunt. At uerò neruis quorum è cerebro aut è spinæ medulla est origo, prima sentiendi mouendique facultas data, qui tamen quoniam molles sunt, soli transferre nequeunt ossa, tam magna pondera. Vt hæc igitur mouerentur, necesse fuit motus instrumentum quoddam creari ex ambobus temperatum, neruo solidius & durius, uinculo mollius, quod in sensu & robore mediam inter illa naturam obtineret. Id quidem est τένων qui cœpit a nostris tendo appellari, ex tenuibus nerui & uinculi fibris intextis concretus. Tenuia quasi fila tutum non erat sine firmamento in omne corpus distribui, ossaque prægrandia mouere: quocirca natura medias inter illa regiones molliore substantia inferciens, quasi rimas expleuit. Ea est caro simplex fibris ad robur circumiecta, ac ueluti molle stragulum data cadenti aut recumbenti animali, utque presidium quoddam omnibus particulis principibus obtenta, ne aut uulnerentur, aut frigore rigeant, aut æstu contabescant. Quod igitur ex nerui & uinculi fibris duntaxat contexitur, tendonem dicimus, qui uerò præterea carnem habent fibris inductam & impositam, musculi appellantur & lacerti, hi plerunqun in tendonem desinunt. Nunc autem si omnia conferre uolumus, quę ad motionem uim quandam & locum obtinent, ossa primum & maximè impelluntur cienturque; quæ illis motum afferunt instrumenta, sunt tendones, lacerti, nerui duriores pręsertim; mouendi principium, cerebrum & spinę medulla; partes quarum beneficio mouetur animal, articuli, cartilaginesʃ, uincula: hac agitur partium commoditate motum fieri congruebat. At in sensu longè impar & dissimilis est ratio. Cum enim motio actio quædam sit, sensus uerò perpessio uerius quam actio: haudquaquam sensus eum apparatum ornatumque partium, quem motus desiderabat. Nam tactiones sensus quem omnes ex ęquo animantes participant, neruis neruorumve fibris in omne corpus diffusis indigebat; quibus susceptæ tractabiles qualitates cum spinæ medulla & cerebro, quæ (ut aliquando demonstrabimus) sensus & motus principia sunt, continuatione communicantur. Cæteri autem sensus quibus animantes perfectiores sunt præditę, neruis item constant, per quos sensum capiant. Partes in singulis instrumentis circumiectę neruis; horum duntaxat gratia consistunt. Ex quibus perspicuum fit homini qua animal, est cerebrum, spinæ medullam, neruos, & cæteras quas connumeraui partes ad motum aut sensum concurrere; de quibus rursum sigillatim dicemus, ab iis exorsi quæ cęteris quasi fundamenta iaciuntur. Etenim hominem arte descripturi, σκελετὸν, id est aridum & osseum primum extruemus, quem deinde uinculis, neruis, lacertis uenis, arteriis, cute, reliquis deniq; partibus interioribus adornatum, propositumque reddemus. Sic ex simplicibus hominis partibus uniuersi compositionem perspiciet qui uolet, & luculentius quam si confectionis ordine compositiores

partes

Cartilag.

Nerui.

Tendones.

Musculi.

Quę partes ad motum conferant.

Sẽsuũ partes.

Ordo sequentium.

partes seorsim scrutetur. Harum siquidê inspectione, nihil certum sciri, nihil plane cognosci ac percipi potest earum, quę simplices in oẽ corpus feruntur.

De Ossibus. Cap. III.

ἀκανθα OMNIVM ossium sedes & origo spina est, quã ueteres carinæ in nauigio primùm iactæ compararunt: cui ceu fundamento latera, prora, puppis innixa cohærent. Atque ut hac clitellarij muli perferunt grauissima pondera, ita in omne corporis moles cuius ope stat & erigitur. *Spina dorsi.* Ad necessitatem actionum cũ hominem flecti curuarique oporteret, pluribus coagmentata & compacta est ossibus tanquam nodis, quæ uertebræ nobis dicuntur, omnes osse sacro suffultæ. Vniuersa siquidem spina quatuor in partes fusa exporrectaque est, os sacrum, lumbos, dorsum & collum. *Os sacrũ.* Os sacrum quod & latum appellant, primo aspectu unum atque continuum uidetur, ut aqua uel oleo feruenti diu multumq; demersum, sex quasi uertebris constare. Cuius ab ima parte os aliud appensum demittitur, quod Græcis κόκκυξ nostris cauda dici possit; hoc quoque compactum quatuor ossibus teretibus, gracilibus, & magna ex parte cartilaginosis. *Coccyx.* Supra os sacrum lumbus quinque ossibus consedit, cui dorsum insidet uertebris structum duodecim, proximè ceruix septem. *Lumbus. Ceruix. Vertebræ.* Itaque triginta sunt omnes in spina uertebræ. Omnium os sacrum est amplissimum, cui tum magnitudine tum crassitudine succedunt lumborum uertebræ, arcto cauo mediæ perfossæ. Reliquæ superiores quantum situ ab infima, tantundem & mole distant; ut si illarum ad occipitis radices continuata quędam attenuatio. Cæterum quæ in summis inest interior capacitas, medullæ labenti peruia, omnium est amplissima, inde uero totum coarctatur, quantum dilapsa processit. Vt semel dicam, superiores uertebræ interceptis inanitibus amplæ sunt, mole graciles; contra inferiores, omnes mira compage ad δυσπάθειαν contextæ; atque ut his structura foret tutior, figuram uariam acceperunt. Qua quidem intrò ad intestina uergunt, rotundæ sunt & in orbem conuolutæ, leues, nullis tuberibus exasperatę, sed ut nodi (hic σπόνδυλοι nomen inuenerunt) aliis alii superpositi columnam exprimunt, quibus est substantia tenera magis & rara, ac spaciis inanibus intercepta. *Tres uertebrarũ processus.* Extra multiplices efferuntur productiones (ἀποφύσεις appellatur a Græcis) densiore illæ & compactiore substantia, a quibus externa facies spinæ speciem refert. Alii .n. sunt è medio prominentes, alii transuersi utrinque additi, alii sursum deorsumque ducti, per quos uertebrę texuntur & coherent. Supremis duabus exceptis, habet cæteram unam quæque inferiore ex parte mediocres utrinque ramos deorsum spectantes: ex superiore uerò alios maiores extumescentes sursum exigit. Talis autem est uertebrarum contextus, ut processus sursum euecti modicos sinus habeant, qui alios quoque processus a superiore uertebra delapsi excipiant; sex inferioribus uertebris maximè conspicuum est unamquamque superiorem insinuari in aliam subiectam sibi. At uero summas duas nullus processus, sed ambiens membrana copulat. Sola autem suprema medium eminentem quasi ramum & extimum non nouit; hunc reliquæ omnes ad decimam usque dorsi, quæ est omnium decima septima, deorsum porrigunt; in rectum uerò, quæcunque illi subiectæ sunt. Tertium ramorum atque processuum genus qui transuersi dicuntur, è uertebrarum omnium atque ipsius sacri ossis lateribus utrinque prodeunt parte externa. Insunt hi longiores in lumbis, sed graciles quasi pro costis diducti.

diducti. Breuiores in superioribus, qui toto dorso in tuberculum desinunt, vbi costæ nectuntur. Sex in ceruice summis transuersi ramusculi in longum perforantur, septimę rarò, cęteris nunquā, tametsi singulę quę ad lūbos tendunt parte interna pluribus patent foraminibus, & quasi angustiis in quas uenulę commeāt, quorum nihil in reliquis magnopere videas. Vertebrarum processuumq; omnium extrema cinguntur & circunfunduntur cartilagine permulta, in hanc vincula crassa, dura, & ualida inserunt, quorum beneficio interiores vertebrarum nodi cohęrescunt, vt pote quæ inter nodos fusa nexu illos firmissimo colligant. Externæ vertebrarum partes processibus implicantur sursum deorsumq; spectantibus, vt alijs aliæ nexæ, & omnes inter se aptæ colligatęq; uideantur. Præter hæc tamen vinculum membranis ualidis intextum vniuersam spinam extrinsecus obuoluit. Hæc de spina satis, iam de capite. Huius uerticem calua integit summa parte globosa rotūda, introrsus cōcaua. In hac suturę sunt tres: vna in priore parte quam στεφανίαν, id est coronariam vocant, quia è temporibus vtrinque in summum uerticem per transuersum viam capessit: alteram λαμβδοειδῆ dixere, quę in occipite posita, à capitis imo & posterioribus vtrinque partibus sursum contedens in angulum coit ad A. litteræ figuram. Tertia ὀβελιαία in capitis lōgitudinē porrigitur ἀπὸ τῆς λαμβδοειδοῦς angulo in mediam coronam excurrens. Hunc in syncipite concursum βρέγμα Græci nuncupant. Atque in iis sunt dentatę more serrę rimarum connexiones, nec uinculis nec cartilagine vinctæ, sed suis quasi dentibus pectinatim intextę. Supra aures uerò due sunt illis dissimiles commissuræ ab obelæa interuallo pari disiunctę, a squammæ specie λεπιδοειδεῖς dictæ, per ossa quæ petrosa uocant subditis ossibus squammarum modo, & (ut nonnulli dicunt) imbricatim agglutinantur. Ea autem sic enumeres. Parte postrema os occipit id quod cerebellum nominant concludit, quod triquetra sutura circūseptum, ad posteriora deorsum vergit. Omnium quæ in capite sunt illud maximo foramine perterebratum, quo medulla è cerebro in spinæ fistulam delabitur. Huic utrinque sinus adiuncti, in quos prima vertebra additamentis quibusdam & appendiculis inseritur. Inde factum os multò angustius ad cerebri radices contendit, vbi per transuersam commissura uix pollicem longam ei ossi arctè connectitur, quod Gręcis a cunei specie σφηνοειδὲς est appellatum. Occipitio latera capitis innitūtur, quę syncipitis, nonnunquam & τοῦ βρέγματος ossa dici solent: hæc ad summum verticem acta vtrinque ei commissuræ assident, quę recta in capitis longitudinem fertur. Subter hæc, duo sunt ad suam quodq; auriculam: quæ a lapidis specie & duritia λιθοειδῆ dixerūt. In horum cauo ossa duo uisuntur malleo aut incudi similia. Ab utroque processus quasi surculus iutro subit στυλοειδὲς, in quo foramen quo soni admittantur intrò fertur ad cerebrum. Extra promittuntur duæ particulæ, altera mammæ similis parte postrema sub auris uia, altera teres & procera sub temporibus eminens, quæ ossi iugato cōmittitur. Os sextum frontis est, quod in superciliorum sede vbi eminet duplex est, concluditq; gemina facie inanem capacitatem in nares deriuatam. Pars superior coronaria sutura cingitur, inferior in oculorum caua reflexa, summum in his parietem facit. Finitimū hoc ossibus faciei, a quibus tenui commissura distermina tur, vtrinque a temporibus saxeis ossibus prognata, quæ oculorum caua dirimit, inde ad summum nasum se applicans vbi superciliis interiecta vallis est. Iam his totiq; cerebro ceu basis quædā substernitur os σφηνοειδὲς quod qua parte occipitis ossi iungitur, angustum est & rarū, attamen profundum. Parte priore frontis ossi occuritur & annectitur, in via quæ in nares procliuis fertur. Va-

Vertebrarum tenuia foramina.

Cartilago vertebrarum.

Capitis ossa.

Suturæ.

Quod ossa caluæ.

Faciei commissuræ.

Basis cerebri.

ria in hoc cernuntur vtrinque foramina, per quæ sentientium neruorum propagines dimanant in sensus. Sub interiore eius facie capacitates duę latent, in quibus est illud rete plenum admirationis aliaq; cerebri arcana. Processus cõcauos emittit ab alarum similitudine πτερυγοειδεῖς vocatos, alterum sursum ad caua temporum, frontis ossi & ei quod à lapide nomẽ habet commissum; alterum canalis & tubi instar deorsum ad postremos dentes versum, qui reflexo

Faciei ossa. extremo palatum terminat, eiq; committitur. Nunc de facie. Faciem totam geminam discernit ea commissura, quæ ab interuallo superciliorum, per medias nares inter primores dentes producta, palatum in longitudine secat. Maximũ in ea est os malæ, in quo dentium superiorum radices figuntur: excurrit id intrò ad palatum, pars vero eminentior sursum effertur ad nasi latus & maiorẽ oculi angulum. Supra radices dentium maxillarium capacitas ingens concluditur, ad oculi sedem sursum lata, quam alba ac similis glãdis substantia cõmunit. Superiori maxilla (quam propriè malã Celsus appellauit) ad radices primorum qui secant dentium, ossa duo sita sunt intus duntaxat lineis distincta: rursumq; duo perexigua quo loci interstitium est narium, & vnde superius labrum enascitur. Quę quatuor tenuissima cum essent & obscuris lineis separata maxillæ superioris partes efficimus, ne quenquam fortè multitudo tãta obrueret. Inter oculum & aurem apparet os editum, iugale vocant, durum quidem & temporum masculo tanquã præsidium & propugnaculum, cuius pars posterior ossi cui à lapide nomen est, in eo exortu copulatur, qui oblongus ab aure aduersum spectat. pars infera ossi maxillæ, supera ad oculi paruum angulum frontis ossi cohæret. Nasus ossa duo gestat, quadrangula, procera, à iugo nasi deorsum per illius lõgitudinẽ ducta, in quorum extrema cartilagines inseruntur alæ uocatæ. Vtriusque oculi fossæ tria substituuntur ossa. pręter ea quæ veluti parietes sunt aut frõtis, aut malæ, aut zygomatis, aut productionum quæ a cuneo manant. Horum siquidẽ omnium extrema in oculorum sedes cõcurrunt lineis discreta cõspicuis. Trium quæ dixi maximum, ad minorẽ oculi angulum collocatur, quod a zygomate & frontis interiore pariete, obscurę vix dirimunt commissuræ. Alterum conspiciendum magis fossæ partes infima, ferè ab eo malę foramine quo neruus in labra superiora deducitur, intro recurrens, auricularis digiti latitudine. Tertium oblongum tetragonum ad oculi angulum maiorem positum, male superioris extremo a latere annexum. Inter palatum & cerebri basim vsque ad nares utrinque diuersa disiecta sunt ossa tenera, quidem atque tenuia, sed quæ tertij huius propagines videri possint. Ea variè contexta spongiæ formam referunt, vt dubitare non liceat tertium illud hoc esse, quod Græcis σπογγοειδὲς appellatur. Præter id ad summam nasi radicẽ, intus fixum hęret aliud tenue & latum, magno illi obtrusum foramini, quo è cerebro in nares cursus est: hoc uariè pertulum more cribri Græcis ethmoides dicitur, ab eo diuersum quod est spongoides. Illius medio mittitur eminetq; ad cerebrum quasi verruca prædura: deorsum autẽ per medios narium sinus dicitur ἔκφυσις laminæ specie, quæ nares æquè discriminat, geminasq; rediit, hanc nobis liceat Macrobij verbo narium interstitium appellare, cui cartilago innascitur nasi pars infima. Parte interiore alterum existit palati interstitium, quod malę propago quæ iam est, vt ipsa quoq; mala geminum. Id à supera palati parte natum cuneo innectitur pede firmissimo, sursumq; sese erigẽs dum narium interstitio occurrat & committatur, interiorem palati cauernam dirimit facitq; geminam. Hęc ueteres anatomici, tanquam nulla essent, silentio prætererierunt, quæ (quoniam tenella) minimè in iis capitibus cernas quæ pudita sunt atque confecta,

fecta,

fecta; verùm singula monstrabit purgatio diligens, moxque ex feruēnte oleo facta dissolutio. Maxillam inferiorem duo conficiunt ossa mēto extremo strictissimè agglutinata. Vtrinque summis ab extremis duo ueluti cornua prominent: alterum prius quod tendones ex temporum lacertis ascifcit, alterum posterius in exiguum sinum τοῦ λιθοειδοῦς, quod subaudiendi uia se inserit, non quidem cartilaginosa aut serrata compage firmatum, sed uinculis quæ motum liberum & expeditum cardinis modo maxillę permittant, vt sit mobilis vna ex omnibus capitis ossibus. Hac enumeratione quæ integra & absoluta censetur, totius capitis ossa duo sunt & uiginti: sex caluæ, deinde cuneus, duo zygomata, faciei vndecim, maxillæ duo. In facie enim numerantur malæ ossa duo, nasi totidem in oculorum antris sex, ethmoidis seu cribrum vnum, cuius narium interstitiū portio quædam est: palati auté interstitium apophysis est malarum. In horum numerum si quæ ad primorum dentium radices sunt, rursumq; duo ad narium ingressum posita referes, erunt omnia sex & uiginti. In linguæ radice à cæteris discretum os existit, quod à υ specie ὑοειδὲς appellarūt. Vtraq; porro maxilla crebrò perfossis quibusdam quasi alueolis, vt in singulas fossas singuli dentes infigantur. Hi autem ferè sexdecim sunt, rarò plures, paucioribus nonnunquam: ex iis quaterni primores dicūtur à nostris, à Græcis (quia secant) τομεῖς. Post hos canini sunt vtrinque duo, vltra quos maxillares vtrinq; quaterni quorum duo vel plerunque tres ultimi & intimi, quia aliis nunquam, aliis serò gigni solent genuini vocantur. Primores & canini vnica radice nituntur, maxillares binis aut ternis aut quaternis, atque inferiores una minus quam superiores. Is est ossium capitis numerus eaque structura. Thorax totus dorso innititur, cuius duodecim articulos numerauimus, vnde & costæ vtrinque duodecim. Proditum est à Galeno nōnunquā vnā deesse, vnā raro accedere, quod inter portētosa connumerem. Itaque vnicuique vertebræ ad radicem transuersi processus sinus inest leuiter concauus, qui costę principium extanti tuberculo, quod illius est caput, excipit. Illinc costa originem ducit, quę non ita longè transuerso processui arctè deuincitur: deinde in priora thoracis inclinans curuatur, cumq; ita multum prodiit, protinus in os pectoris curuata resilit. Septem superiores integrę atque perfectæ cum pectoris osse committuntur extremis cartilaginosis & in leues sinus illius ossi conduntur. Nectuntur autem tenuibus membranarum uinculis, quæ sunt tam multa vt omnia uelent & obducāt, atque vix à sensu noscantur. Os ipsum pectoris quod στέρνον appellant, ex septem ossibus cōstat in transuersum cohęrētibus, vt singulis integris costis singula pectoris ossa respōdeāt. Ab ossis huius extremo dependet cartilago oblonga, quæ à Græcis ξιφοειδὴς, id est ensis effigie ducta nuncupatur, à iunioribus malum punicum. Reliquæ inferiores, quinque costę neutiquā ad os pectoris perueniunt, sed inchoatæ & quasi mutilæ in cartilagines finiuntur, quæ sursum retortæ inter se quasi conglutinatę cohærent inde nothas & adulterinas appellarunt. De humero & brachio quę his uelut affixa innituntur, dicendum. Regionem totā quæ pone pectus sita est scapulas appellāt, in quibus ossa duo sunt lata, figura triquetra, externa facie tūmescēte, interiore reducta. Hæc sunt ὠμοπλάται Gręcis, Latinis scoptula, operta, nonnunquam & scapulę. Quę in dorsi spinam deuexa sunt, lata videntur & prętenuia, hinc paulatim crassiora facta coarctantur, tandem eminent ad extremum acutiora. Id genus ossi alteri nulli commissum, costis posterioribus velut innatat, parte ima non mediocriter cartilagine obductum, vbi validis musculis neruisque constringitur. Extremum auté angustius (ceruicem quidam appellant) quasi in citabulum definit, quod humeri caput

Dentes. *Thoracis ossa.* *Costa.* *Scapularū ossa.*

excipit. Interiore ex parte exiguus acutusq; ductus exit, qui a coruini rostri si militudine κορακοειδὲ vocatur a Græcis. Alterum quasi ramum externum, magnum quidem & à suprema ossis parte natum ἀκρώμιον dicunt: solius is est hominis sub finē leuiter sinuatus, quà iugulum clauisq; admittit. Os enim in pectore summum iugulum est, quod suppremę costę incubans dextra lęuaq; ad scapularum ossa promanat, acromijs vt dixi affixum. Duo sunt iuguli ossa pectoris ossi in trāsuersum commissa, quæ & figura & crassitudine sunt inęqua bili, plurimumq; more fistulæ perforata. Nūc de toto brachio. Sunt omnes eius partes numero tres, humerus, cubitus seu brachiū, & manus. Humeri os est vni cum, teres, durum, medulla innūdans partibus extremis tumidis & cartilagine obductis. Summum eius caput grandiusculum est globosum, in scapulæ sinu (κοτύλlω Græci appellant) collocatum, cui ualidis vinculis tum intus, tum fo ris ambientibus astringitur. In huius parte externa patula rima inest, ceu uia qua ingens tendo cum neruis in brachium tutò commeat. At imum humeri ad cubitum spectans non globosum, sed vno & altero tumore turgidum est, altero extrinsecus minore, interiore altero atque maiore. Inter hęc sinus duo sunt, in quibus summa pars trochlearum modo cōuoluitur: duoq; quasi vertices extāt in orbem flexi, caua item duo, quorum posterius multo maius est aduerso. Bra chium duobus struitur ossibus, quorum maius cubitus appellatur, minus vero illi insidens radius est, Græce κερκίς Illud summo suo capite medium quasi ver ticem habet, qui in medium quoque humeri sinum se inserit. Extant & proces sus duo peracuti utrinque medium verticem finientes, posterior qui maior est dum cubitus tenditur, in posterius humeri cauum se recondit: prior vero cum is flectitur, in aduersum. Radius superiori suo capite rotundo & leuiter sinua to exiguum humeri tumorem excipit, illicq; robustis vinculis cubito illigatur, Quod in articulo extra ꝓminet ἀγκὼν appellatur, cui aduersus est flexus, quē admodum genu poples. Cubiti radiiq; media hiantia sunt & disiuncta. quę ta men rursum inferiore parte ad primam palmæ partem coeunt, occurritq; cubi tus minimo digito, radius pollici: a cubito processus exit ςυλοειδὲς cui palmę pars summa insistit. Brachiale nonnulli uocant primam summāq; palmæ par tem, quam & καρπὸν nominant, ossiculis osso constructam, vno quidem ordine tribus, è quibus vnum geminum est, altero quatuor, quę omnia sunt exigua, du ra tamē nec medulla perfusa, neruosis cartilaginosisq; nexibus ꝑ συνάρθρωσιν constricta. Totius figura a summo leuiter tumens intus sinuat. Succedit illi μετακάρπιον id est ima palma, ossibus quatuor cōtextum, quibus est carpo per συνάρθρωσιν adhęsio. A singulis singuli digiti directè porriguntur vno pollice dempto qui oblique μελακαρπίω videtur additur. Externis ossibus digiti con stant singuli priorisq; nodus consequentis sinum perpetuo subit. Breuiter, ossi bus quindecim continentur aptāturq; digiti, duodecim palma, duobus cubitus unico humerus, præter ea perexigua, quæ σησαμρειδῆ vocātur, in iuncturis cō stituta. Hæc de superiorum partium ossibus, nunc de inferioribus. Os sacrum magnos rectósq; stipites & processus vtrinq; emittit, quibus astricta sunt ossa coxarum longe valentissima. Horum autem partes, quāquam discretę nō sunt ob amplitudinem, varia tamen nomina inuenerunt: nam summæ, ilium ossa di cuntur, quæ intestina sustinent ac tuentur: imę coxendicum, quę a lateribus si mus rotundos habent: hinc in priora ductę partes, ossa sunt pectinis, quę am plis patent foraminibus & media cōmissura arctissime conglutinantur. Vtraq; coxendix grandi cauatur veluti acetabulo, in quod coniectum femoris caput conuoluitur. Femoris enim vt humeri os est singulare, cuius pars summa ceruicem

Iugulum.

Brachij totius ossa.

Manus ossa.

Ossa coxarum uarijs prædita nominibus.

Femoris os.

cem habet exertam, quę tamen intro conuersa in coxendicis acetabulum, reconditur. Ab ea ceruice exigui duo manant processus, maiorem qui foras exilit alii γλουτὸν id est natem, alii τροχαντῆρα magnũ dixerunt, minorem uero, τροχαντῆρα paruum. Extremum inferius tuberculis est discretum duobus, quibus cruri cohæret. Est quidem crus omnis eius partis, quæ inter genu & talũ interiecta est, tibia uero grandioris in ea ossis nomen, hoc summo capite gemino sinu excauatur, vt duplex quoque femoris tuberculũ exciperet. Alterũ in crure os minus extera parte constitutum cubiti radio consimile, ad genu non ascendit: attamen duo hęc ossa supra infraq; coniunguntur, mediis partibus dissociantur atque dehiscunt. Femoris & tibiæ in genu compagem tegit firmatq; extrinsecus patella, os quidem paruum, rotũdum & cartilaginosum, nulli ossi consertum, sed aliis quasi incubans nexumq; ui tendonum atque membranorũ, cui poples est a tergo. Tibiæ radiiq; partes infimæ malleoli sunt, non modice prominentes, & carne nudę. Hæ talo ut firmę basi innitũtur, quem intro demersũ attigere uix possis. Talo calx seu basis altera maior subiicitur crassior, figura tetragona. Montipedis nuncupato ossa quatuor impacta sunt inæquabilia: imę plantę quinque, figura tereti & oblonga: digitos omnes explent ossa quatuordecim singulos quidem præter pollicem terna, vt sic totius pedis structura ossium trium & viginti. Inter digitorum tum manus tum pedis articulos ossa sita sunt σησαμοειδῆ rotunda quidem & pleũrque adeo exigua vt sensum omnem effugiant, quemadmodum quę in corde, in gutture, in linguę radice, in aliisq; nonnullis partibus haberi traduntur. In his iam omnem videor ossium descriptionem & numerum impleuisse.

Cruris ossa duo.
Patella.
Malleoli.
Talus.
Pedis ossa.
Ossa tenuissima.

De cartilaginibus, articulis, & uinculis. Cap. IIII.

MVLTA sunt a nobis de cartilaginibus in ossium explicatione quadam consecutione proposita, adeo vt nunc cum neque illarum vsui, neque propriæ substantiæ rationi tradendæ incumbimus, pauca de illis dicenda restant. Plurima ossium extrema cartilago cingit, nullus articulus non lęuitate illa oblinitur, nullus expedite obuolui circunduciq; potest, neq; neruis, aut vinculis cõiungi, nisi quædam materia intercedat. Præter eas autem aliæ quędam extant in costarum præsertim (quæ adulterinæ vocantur) extremis; vbi ossium ex quibus prodierunt figuram retinent, dum inferiores mutuò colligatæ concurrant, superiores uero in suam quæque sedem ad hos pectoris applicentur. Alię os ipsum ambiunt atque prehendunt, aliæ extrema nasi communiunt molliuntq;, vti & malum punicum è sterno pendulum. Aliud cartilaginum genus solitariũ per se consistens vixq; vlli ossi impactum: in quo eæ numerantur, quæ in ciliis sunt oculorũ ταρσοὺς appellant, quę in auriculis, in faucibus, in epiglottide in larynge, in aspera pulmonũ arteria, in cordis basi: omnes quidem nõ ossium, non motus, sed firmitudinis solidi roboris gratia conditæ. In quod genus ea fortasse referri possit, quæ crassa densaq; & perfossa medium genu articulũ implet de quibus rursum sigillatim suo loco uerba faciemus. Iam vero ossium cõgressus & adhæsio duobus modis fit, altera per articulum, altera per coitum, illam ἄρθρωσιν, hanc σύμφυσιν Græci vocãt. Per hanc quidem ossa quorum nõ est motus diuersus, quasi unum atque idem sint inter se nexu indissolubili cohærent, idq; vel inter se strictim conserta nullius corporis interpositu, vt cum mollia & rara sunt ueluti in sterno atque mento, uel medio quodam corpore ceu uisco agglutinata, quod aut cartilaginosũ est ut in pectine, aut neruo aut

Cartilagines in ossiũ extremis.
Cartilagines solæ & per se.
Ossium connexio multiplex.

carne plenum, Per articulum vinciuntur ossa mobiliter : quòd si obscurior segniorq; motus est ut in costis, in spina dorsi, & metacarpio, Gręcis dicit̃ συνάρθρωσις, ceu firmior quidam articuli nexus. Huius generis suturam esse uoluit Galenus & serratam compagem, qualis est in calua, frequens, similiter dentiũ insitionẽ, & cõmissuram, quæ nihilominus videri possint aptius in συμφύσιος genus conferri. Sin vero cõspicuus est & facilis ossium motus, uelut in cruribus in brachiis, in manibus atque pedibus διαρθρωσις est. quasi laxior articuli copulatio, licet non omnium par sit & eadem laxitas. Ex his promptum facileq; sit ossium, quæ numerauimus adhęsiones, ad suum quamque genus redigere.

Vinculum quid.

Nunc de vinculis. Non quicquid ossa colligat hoc statim nomine dignamur, sed id duntaxat neruosum prædurumq; corpus sensu expers (nisi forte obtusi) solidum & exangue, quod à summa ossis cartilagine in aduersi caput inseritur Id nequaquam una est vbique figura vel magnitudine, sed a loci confirmatione & usus necessitate uarium, raro neruosum, at fere membranosum est id quod extrinsecus articulum cingit. Quæ in calua sunt commissurę compage denta ta cohærent non vinculis vt neque reliqua tum faciei, tum capitis ossa. Verum inferiorem maxillam ad auriũ radices vincula cõnectunt vtrinque pręualida.

Capitis & maxillæ uincula.

Caput & ceruicem firmant duo, ab imo ossis cui a lapide nomen est, ad primam dorsi vertebram, rursumq; duo ex eodem prope loco ad clauium extrema sterniq; summa protensa: & quod à tergo ex occipite ad mediã inter ὠμοπλάτας sedem procurrit. Omnia hęc quidem ingentia, robusta, procera, tereteq; figura

Spina uincula.

Vniuersam autem spinam extrinsecus ambit vinculum vnicum, amplum, crassum, ualidum atque neruosum, è secunda colli uertebra in ossis sacri imum & concygem desinens, omni fibrarum genere contextum, & quasi in progressu cõplicatum, in medias illarum sedes se conijcit, quo cartilagini immistum constantiori illas adhæsione nectat. At summam uertebram minora quadam eaq; tenuia & laxa imo capiti illigant. Insunt & sua costarum capitibus, astricta illa quidem parumq; laxa: qualia propemodum, & illarum extrema cartilaginosa

Commune uinculorũ genus.

deuinciunt. Lata scapularum ossa vertebris subditisq; costis copulant mẽbra nę firmissimę, & qui illis sunt interiecti musculi. In illorum sinum qui summa est ceruice, humeri caput illigatur vinculo quod instar solidę membranę è sinus supercilio ad humeri verticem pertinens, tum caput ipsum tum ceruicem in circuitu ambit atque firmat. Præter id tria numerantur quę illi insident rotunda, duo tanquam nerui, tertium paulo his amplius. Humeri vero pars ima cubito adhæret eo uinculi genere, quod est omnium articulorum commune, nempe quod ab ossium extremis ortum, illa extrinsecus cirmũmligat, deuincit, & continet: membranosum id & validum, laxum tamen & flexibile quocũque uelis, aliud illi opem confert minus latum, brachium continens ne circũactum exiliat. Apud carpum ex communi illo genere vnum est, quod tum imũ radium imo cubito, tum uero vtrunque carpo nectit omnia tamen laxe circunsepit. Id mox longius porrectum, omnia insuper quæ in carpo & metacorpio ossa recensuimus copulat tegitq;. Cęterum singuli digitorum articuli proprijs ambiuntur colligantuŕq; vinculis, quorum quæ extrema sunt, vnguium radices mittunt tanquam fruticentur. Iam vero coxendicũ ossa coeunt in pube per cartilaginem, similiq; copulatione ossi sacro pone cõnectuntur. Amplo sinu & quasi acetabulo coxendicis caput femoris excipitur illiq; adhęrescit, tum cõ-

Aliud uinculorum genus

muni illo vinculi genere, tum alio nouo intus recondito, quod è summo femoris capite in medium sinum figitur, rigidum id, rotundum ac breue, vt neruus cartilaginosus censeri posit. His similia sunt genu duo, alterũ circunfusum;

alterum

alterum intus ab ea parte natum qua summi in tibia sinus inter se comittuntur,per cartilaginem perforata traiectum,inter imi femoris nodos medium se coniicit. Aliis quoque duobus latera stipantur,que ut nerui quidam sunt cartilaginosi.Quatuor ad istorum proportionem tibiæ partem imam pedi connectunt:præter quæ alia astant tria iisdem propè sedibus circumiecta. Pedis digitorumq; articuli perinde vt in manu uinculis cohærescunt : unde omnis absoluta iam videtur uinculorum explicatio. Vnicum superest,quod à pectionis osse natum in penem contendit : rotundum id unum ex omnibus concauum, quodq; a publico cæterorum munere deficere uidetur. Talis quidem est omnis uinculorum insertio,quę quanto nexus robore uinciant & illigent, tum artus tum ossa quæque corporis,dum hęc conderemus,patefecit omnes ille Sebastianus Frācisci Galliarum Delphini instructum exercitum in Carolum Imperatorem ducentis ueneficus:quem Lugduni præpotentium quatuor equorum in contrarias partes horam prope distrahentium nisus discerpere dilacerareque non potuit, nedum sua compage dissoluere,nisi cum districti gladij in articulorum nodos infixi, adactiq; sunt. Nunc autem aliò nobis properandum.

Genitalis uinculum.

De musculis & tendonibus. Cap. V.

LACERTORVM substantia quanquam nō ut ossium simplex uidetur,hic tamen statuo de illis facere uerba,quod in partibus externis primas obtinent, Conditus est enim qui dicitur musculus neruorum fibris ad motum accommodatis, his caro circuncreuit, tanquam fulcies illarum rebus atque confirmans: venæ & arteriæ conspersæ,illę quidem ad alimenti distributionem,hę ad natiui caloris custodiam:omnia demum circumscripta tenuis membrana complectitur, musculumque definit. Tres sunt illius in longitudine partes,origo, medium, & exitus:quas solent quidam caput,uentrem & caudam appellare. Plane neruosum est caput, uenter omnibus quæ numeraui constat, extremus tendo contextis confusisque neruorum & uinculorum fibris concreuit, vt natura media donatus, durior & robustior ad motum fieret quàm neruus, at uinculo mollior & infirmior:hoc rursum sensus acumine superaret,ab illo uero plurimum deficeret. Non omnis musculus tendonem habet sed is duntaxat qui os moturus in summam illius cartilaginem,aut in uinculū se inserit. Figura quidem hic,uti & musculus uaria prędıtus,prout loci ad quem pertinet conformatio ferebat. Quocirca non unus idemque esse potest tum musculorum tum tendonum numerus:sed cum alias unius musculi plura sint capita pluresque tendones alias plurimum una sit origo unicusuè tendo,singula seorsum ex propria cuiusque circumscriptione æstimare dinumerareque liceat, hoc modo. Frontem unus musculus tegit latus & tenuis, à summo uertice ad supercilia & oculorum radices diffusus,à quo non ut a cæteris eximas cutem,sed sic illi est innexus,vt sit amborum motus unus, qui supercilia sursum adducit euehitque. Palpebræ superioris(inferior enim perstat immutabilis)duo sunt lacerti:unus ex maiore angulo qui propter nasum est,ad tarsi medium eiectus:cuius contractione palpebra attollitur:alter ex minori angulo eodem attingens,qui oculū claudit. utrique enim ob tarsi firmitudinem palpebra tota cedit. In orbe oculi septem cōtinētur,quatuor recti,quorum uis est mouere, sursum deorsum,ad maiorem minoremque angulum: duo præterea obliquè positi illum circumferunt, septimus opticum ex cerebro neruum obuoluit & quasi circummunit & obuallat, ne qui tener & mollis est, uehementer concussus laxetur aut obtera

Musculi cōpositio.

Tendonis substantia.

Musculi capitis.

Musculi oculorum.

tur, oculusque demum excidat: quod in illius quoque paralysi solet accidere. Ex fibrarum quas emittit uarietate alij hunc duplicem, triplicem alii esse dixerunt, cum tamen sit fibrarum quę in eo sunt omnium idem usus. Ad inferiorem maxillam excurrit latus musculus, qui supra os petrosum & tempora ambit, deinde contractior factus, sub os iugale se recondit, prolapsusque longius non a fine instar cęterorum, sed a medio tendonem emittit magnum & pręualidum, in summum maxillę adactum: quo sursum illa adducitur & os clauditur animalis. In tanta motus ui & impetu illi uenit adiutor alius in ore delitescens, qui post maxillares dentes sursum in os capitis erigitur. Os autem aperit maxillamque deducit musculus ex tuberculo ponè radicem auriculę natus deinde applicatus imę parti maxillę adusq; metum: huius extrema carnosa sunt, pars media quæ amygdalas integit membranosam uerã tendonis speciẽ ostentat, huiusmodi figura & compositio cæterorum nulli concessa. Musculus circunducens maxillam μαστητὴρ id est mollitor dictus, quod mãdendo plurimum ualeat, trianguli speciem refert, cuius summum ad tempus figitur latus unum ad iugalis ossis imum, alterum ad inferiorem maxillam protẽditur tertium uelut basis illa copulans per maxillæ longitudinem excurrit. Vt autem necesse fuerat motum eius multiplicem in mandendo & uarium fieri, ita neruorum fibris diuersis omnisque generis hunc implicari cõtexique par erat. Ex maxillæ igitur lacertis maximus is est qui ad tempora peruenit, secundo loco masseter appellatus, tertio qui illam aperit, minimus adiutor. Ad labra utrinque pertinent musculi duo, capitibus quidem conspicui; obscuri uero dũ in cutem sparsi obliterantur: prodeunt quidem a malis & oblique feruntur, alter in superum, alter in infernum labrum. Quatuor hi officio concordes labrorum motus octo possunt efficere, quatuor quidem rectos, sursum, deorsum, ad dextram ad læuam: alios quatuor cum uel plurimum separantur disiunguntur que labra, uel coeunt & alliduntur, uel inuertuntur uel intro adiunguntur. Eãdem quã illi originem sub temporibus habet exiguus musculus, illos aliquantũ comitatus, mox deinde oblique in alias nasi deflectens, utrinque unus, His ergo musculis facies tota cõprehenditur. In collo & ceruice complures sunt, qui caput uniuersum mouent. A tuberculo, cui nomen à mamma, utrinque ad clauiculam & sterni summum profertur unus, tendonem illic magnũ comitatus: hic caput & ceruicem deflectit non omnino recte, sed aliquantulum oblique, quem alii simplicem, alii triplicem statuere solent ex fibrarum uarietate Duo alii sub œsophago siti, ab osse capitis in primam & secundam colli uertebram inferuntur, quorum est solum caput in priora flectere immota ceruice, Retro autem octo sunt exigui, qui in ambitu ab osse capitis in primam & secũdam uertebrã se figunt: ipsumque articulum multo robore confirmant, uti & duo qui sub œsophago iã sunt descripti. Quatuor ex his recti sunt & in rectũ motus agunt, duo obliqui, reliqui item duo obliqui, at situ aduerso. His alii insident octo ab occipitis osse per totam ceruicem erecti, quorum duo summi ampliores sunt ut reliquos possint contegere. Variis prœditi sunt neruorum fibris, quę omnes è septem colli uertebris dimanarunt: unde aliis plures aliis pauciores octo creduntur. Hi caput retrorsum flectunt, cum hoc autem ceruicis alias duas, alias tres, alias omnes uertebras. Lateribus colli utrinque duo insunt magni atque ualidi, alter ex secunda uertebra in priora, alter ex prima retrorsum contendit, caput ceruicem ad dextram lęuamq; conuersione modica flectunt. Horum est igitur caput & ceruicem mouere quos una quidem ratio quatuor & uiginti, alia octo & uiginti dinumerat. Tres porro cartilagines

Maxillæ musculi quatuor.

Labrorum musculi.

Ceruicis musc.

Laryngis musc.

quæ in stru ctura sunt laryngis musculi complures continent: quatuor enim primam secundę nectunt, & huic illam adiungentes laryngis partem imam occludunt. Alij quatuor secundam tertiæ copulant: quorum contractu summa pars laryngis aperitur. Duobus aliis prima tertię cohæret, quorum interest summam partem laryngis intercludere. Sunt & alij duo ad totius basin & radicem qui istis ueniunt adiutores. Pręter istos laryngem alii octo circunstant, qui illum uicinis corporibus copulant, cumque necessitas est, distendunt uel contrahunt. Quatuor hærent in faucibus duo è pectore sursum ducti, fauces & gulam ad alimentum deducendum deorsum uellunt. duo reliqui sursum, quorum situs est aduersus. Os in radice linguę, ὑοειδὲς dictum, nectunt atque stabiliunt octo musculi, duo ex inferiore maxilla nati, duo sub mento, reliqui ex tuberculo, quod est ad aurium radices. Ad linguam illinc quoque duo protendunt per latera, duo ex ossis parte suprema per linguę medium: inter utrosque alij duo in longitudine porriguntur ab ossis lateribus prognati. Similē propemodũ productionem habent alii duo, quos edit inferior maxilla. Octo his musc. lingua quoque versum flectitur, omnesque naturales obit conuersiones. Præter quos nonus est coniugij expers, ab osse quod ὑοειδὲς Græcis vocant ductus qui linguam intro contrahit atque reducit. Idem hic laxatus atque porrectus linguam exerit & foras expellit: quod cæterorum musculorum nulli datum est, vt motum sit opifex contrariorum. Et enim simplex sua cuiusque actio, qua ad capitis sui & ad nerui originem adducitur. At cum nullus neruus in linguę extremum extrinsecus inseratur, qui foras illam rapiat, probabilius est hanc eductionem illi musculo attribuere, quam cum quibusdam fateri motum quẽdam uoluntarium in nobis esse, cuius nullus musculus aut neruus sit author.

Linguæ musc.

Quis musculus linguam exerit.

Hactenus qui superant clauiculas musculos coniuncte recensuimus: nunc reliquos separatim persequamur, qui alterutra parte corporis continentur. Pectori foris sparsi sunt musculi, qui ipsum attollentes ad animam ducendam sunt vsui, e quibus a summis scapulis unus ad primam costam pertinet: alter ad sextam tres præter hos ad collũ in uarias pectoris priores sedes profecti, id latius explicant. Est & alius parte posteriore ab imis partibus scapularum ortus, qui in tres veluti digitos discretus iniectusque mediis costarum quã maximè curuãtur, pectus vniuersum reuellit atque distendit. Subter os autem iacent musculi inter costas positi vtrinque duo & viginti: in singulis nempe illarum interuallis duo, quorum interior attollens animæ inducendo, exterior deprimens ac stringens remittendæ author est. Quidam ex fibrarum varietate quatuor hos esse prodiderunt, vt sint inter costas omnes octo & octoginta. Aliorum quorundam musculorum vis est pectus deprimere & coarctare, quorum vnus per dorsum excurrens septem superiorum costarum radices fibris attingit, quẽ eo nomine pro septem plerique cõnumerant. Alius per clauiculas ad cartilaginum extrema penetrat, quoad musculum rectum abdominis contingat ac subeat. Horum contractio costarum extrema depellit atque stringit. Eorum autem, qui scapulam duntaxat mouent, magnus vnus est amplus ex capitis osse secundum dorsum productus: alterq; tenuis illum semper comitatus scapulã sursum attrahit. Duo alij hanc retro abducunt, quorum vnus ex colli, alter ex dorsi vertebris proficiscitur. Alius ex dorsi principio in ossis lati caput de finens, id ad colli latera conuellit, Ad priora autem conuertit gracilis eodem insertus sed occipitis osse natus. Sursum scapulam euehit, is quem mox dicemus humerum quoque subleuare. Deorsum vero trahit, qui ab interiore pectore emergẽs, in partes scapulæ imas disseminatur, isq; simul brachium depri

Pectoris musc.

Scapularũ musc.

Humeri muſcu.

mit. Hos muſculos alii maiores integunt, quorum tendones in humerum per lati, multiplicium eius motuum fiunt authores. Vnus mediocris ex mammarum ſede in humeri caput ſe confert, brachiũque ad pectus adducit. Alius ex ſummis partibus eodem porrectus, quo brachium ad thoracis ſuperiora trahitur. Alius magnus ex toto pectore ortus mammę figuram conformat, & ad interiorem mediamque humeri partem deſinit. Geminus is eſt, cuius pars duntaxat inferior incitata brachiũ infra depellit, ſuperior altius id erigit: ambæ intẽtæ æquabiliter ad pectus adducũt. Sub iſtius parte inferna alius enaſcitur, quo brachium quoque deflectitur. Omnibus his imminet biceps muſculus: cuius alterum caput ex interiore claue prorumpit, brachiumque tendit, & inclinat moderate: alterum ex oſſe lato ſcapularum deriuatum, brachium ſimiliter extendit, ſimul ad exteriora reflectit: ambobus autem æque intentis brachium porrigitur in rectum, neque quoquam flectitur. Huic aſsidet alius è uertice lati oſsis tractus, cuius eſt brachium attollere, ſed quo alius inferior, id ad dorſi media ęqualiter reflectit. Sequuntur alij duo muſculi ex infimo lato oſſe profecti: alius deinde illis inferior, qui ad poſteriora ſimul & inferiora deducit. Eſt demum exiguus quidam ſub ala, cuius ope brachium citra ullam inuerſionem coſtis illiditur. Sunt itaque omnes ad humeri articulum decem &

Muſc. ī humero qui brachium mouent.

tres, qui in humeri os infixi id ipſum uarie torquent. Brachium (hoc & multi Latini ulnam uocant, vti Græci ὠλένην) quicunq; mouent, humeri os undiq; obuallant, quorum duo interiores illud inflectunt, unus quidem maior ab interiore humeri ſede in priorem radij regionem diffuſus, alter minor à ſummo humero intro conuerſus ad ulnam alteri oblique inſidet ad X. literę ſimilitudinem. Hi pariter intenti cubitum omnino flectunt, at ſurſum aut deorſum conuertunt, ſi alter altero magis intendatur. Duo externi ſunt illis oppoſiti obliquam poſitionem nacti, quorum atractu cubitus prorſum extenditur. Quatuor autem ulnam circumferũt, qui ex humeri ima ſede nati parte plurima in radium inferuntur, & illum oblique poſiti omnes retorquent. Ex his duo qui radium in pronum conuertunt, in profundum demerſi, qui uero illum ad ſupinum ducunt, extra quidem poſiti ſunt. In cubito muſculi ſunt duplices, alii car

Muſc. in cubitis.

pum, alij digitos mouent. Ex his qui carpo mouendo ſunt, duo hunc quidem intro agunt in interiore cubiti regione ſiti: alter hinc ad paruum digitum, alter ad magnum porrectus. Duo alij eundem extendunt, & ab extera cubiti parte tendones mittunt: hic quidem ſupra paruum digitum: hic uero ſupra pollicem. Idem quoque muſculorum tendones, carpum tum pronum, tum ſupinum ferunt: ueruntamen in pronum motum, natura inſuper quintum muſculũ illis ad miniſterium dedit, qui ab exteriore cubito duplicem tendonem in medium carpum funderet, alterum indici, alterum infami digito incubantem. Eorum aũt in cubito muſculorũ, qui digitis mouẽdis ſunt, tres parte interiore ſibi incumbunt, atque mediam regionem tenent. Omnium maximus & intimus eſt aliis ſubſtratus, qui ad quatuor digitos tendones tanquã habenas emittit, quorum ope & beneficio primus & tertius uniuſcuiuſque articulus inflectitur. Alter illi innexus in ſecundos articulos fibras explicat. Tertius ſummus & cuti proximus, tendonem, tenuem latumque ſub omnem cutem interiorem manus diffundit, ut promptior ea ſit in omne opus, & ſenſu alacriore polleat. Qui digitos erigant, quatuor ſunt in extera ulna, regione media: unus quatuor digitos extendit, ſuum cuique tendonem impertitus. Sub hoc alter ad inferiorem cubiti regionem declinans, digiti minimi & medii lateribus tendones inijcit. Supra uero alii duo, quorum hic in pollicem, illi indicem & me-

dium

dium digitum fibris tendonem expanditur. Trium poſtremorum uis eſt, quinque digitos in tranſuerſum atque pronum deducere. *Manus muſcu.* Manum ſummam muſculi integunt ſeptem, omnes interiore facie cōſpicui: ex his duo maximi, alter ſub pollice, alter ſub minimo digito, ubi palma altior & editior. Hi quos diximus tendones iuuant, quorum eſt digitos ab aliis plurimum deducere. Tertius medius inter pollicem & indicem conſtitutus, ad indicem illum adducit. Quatuor reliqui funiculis & tendonibus flectentibus ad digitorum radices coheréſcunt, tenueſque fibras in digitos effundunt, per quas illos in ſupinum conuertant. Prӕter hos alij numerantur undecim exigui ſuę palmæ lato tenuique tendone, è quibus duo ad primum cuiuſque digiti articulum pertinent: trium reliquorum vnus ad primum pollicis, duo ad ſecundum. Per hos nexus firmantur & expeditiores fiunt ij motus, quos explicauimus. *Dorſi externi muſc.* Dorſum vt non eſſe unico conditum eſt, ita neque id unicus utrinque muſculus à capite ad os ſacrum excurrens mouere poſſit, ſed cum ſingulas ſeorſum uertebras flecti oporteret, ra ſingulis earum interuallis (primam ſi demis) ſinguli utrinque muſculi exierunt. Illorum fibræ oblique ducuntur, vt pariter intentę dorſum eiuſque uertebras erigerent, alias ad poſteriora, aliàs ad latera quoquo uerſum inflecterent. *Interiores.* Quocirca exteriores a tergo utrinque numerantur tres & uiginti. Interiores uero qui ſpinam in pronum & priora incuruant, utrinque duo unus a capite ductus per colli perque thoracis quinque ſuperiores uertebra productus, œſophago comes aſſidet, alter lumbis inſternitur, ab ultima thoracis uertebra pergens in os ſacrum. Ventris inferioris abdomen muſculi conſtituunt octo, duo quidem recti in longum proiecti, duo tranſuerſi, quatuor obliqui. *Abdominis muſc.* Sunt autem eo ordine contexti, vt a cute & adipe proximi duo ſequantur, ex obliquis, qui vtrinq; à quarta & quinta coſta nati, horumque muſculis pectinatim implexi per ventrem oblique feruntur membranoſa tenuitate, ac denique arctiori extremo oſſi pectinis applicantur. Recti hos ſequuntur a quinta aut ſexta coſta ſupra malum punicum directo tractu permeantes in pubem. His proxime ſub ſunt reliqui duo obliqui, ex coxarum oſſibus in aduerſi lateris coſtas adulterinas euecti. Omnium infimi tranſuerſi, vtrinque ab ilibus iuxta lumborum muſculos externos orti, membranę ſpecie uentrem integunt, dum in oppoſitam regionem deſinant. Viro teſticulus uterque binis fulcitur ab imo uentre prodeuntibus: fœminę uero, quia teſtes intus gerit, unico. *Genitaliū muſc.* Veſicæ ceruicem muſculus unus ambit in orbem, cuius uis eſt exitum & quaſi oſtium occludere, & urinam continere: cum autem fluere deſierit, uehementer expellere, ne quid inſideat reliquiarum. In pene quatuor ſunt, duo ad latera, qui intenti porum amplificant atque dilatant ad ſeminis effuſionem: duo ſuprà ex pectinis oſſe nati, penem arrigunt impetumque naturalem iuuant. Podicem quatuor omnino muſculi complent, unus rotundus in orbem ductus, cuius eſt podicem coārctare, hunc igitur σφιγκτῆρα dixere Grӕci. Alius podicem in tranſuerſum finit, illumque ſed quàm ſuperior laxius conſtringit: duo obliquè ſupra rotundum utrinque euadunt, per quos laxatus podex ſurſum reuellitur. Iam uero qui femur mouent à coxendicis oſſe profecti, oſſi femoris impinguntur, quorū alij crus extendunt, alij ſurſum adducunt, alij circunducunt. *Muſc. in coxa femur mouentes.* Ex his qui extendunt, unus totum coxendicis articulum tegit parte poſteriore, qui triplici capite enaſcitur, deſinit autem in duos tendones affixos poſt femoris capiti. Alter poſt illum ab externis partibus oſſis ilium, in ſummam partem magni τριχαντῆρος immittitur, qui extēdit, introque trahit caput femoris. Tertius poſt hunc ex eodem oſſe in trochantera magnum pertinet abditis partibus, qui mo

dicè femur porrigit & conuoluit. Idem præstat & quartus & ab osse sacro in trochanteris posteriora demissus. Quintus omnium qui in toto corpore sunt maximus, os femoris uniuersum ambit, & ad genu usque cingit: cuius complures extant fibrę, aliæ posteriores, à coxendicis, aliæ ab osse pectinis deriuatæ: vtręque dum articulum intendunt, crus stabiliunt atque firmant. Aliæ his alteriores femur intro adducunt: omnium altissimæ, alię idipsum ad priora superioraque conuellunt. Qui uerò femur inflectere solent, minores sunt illis: vnus superior & rectus duobus capitibus exortus, ad parui trochanteris summa unico tendone pertinens, alter illi proximè semper assidens, sed humilior. Tertius ex osse pectinis parte priore excidens, obliquè femoris circumtensus, qui sursum ducit intro simul declinans. Quartus ex tuberculo ossis ilium neruosa tenuitate in genu contendit, illius patellam conscendens: cuius est nō solùm femur inflectere, sed & crus omne sursum afferre. Aliud est prętereà eorum musculorum genus, qui femur intrò mouent, in quo genere præter alios duos, quos enumerans iam dixi a pectine deriuari, unicus est ab huius parte priore femori circumtensus desinensque in genu caput interius. Circumducūt autem id duo maximè, vnus ortus ab occultis, alter a summis partibus pectinis, qui coeunt ad coxendicem, illamque circumplicant, in femoris demum posteriora apud magnum trochantera pertinēt. Eundem motum, licet infirmius, efficere valent quidam ex his, quos paulò antè recensebam. Femur integunt & obuallant ij, quorum tendones ad crus profecti mouent illud: sunt autem numero decem, tres maximi parte priore positi rectà ad genu progressi, unus quidem ad patellam duntaxat, duo reliqui in vnum tendonem amplum desinentes qui patellam continet illigatque subditis ossibus, hinc autē in crus deuoluitur totum extendit trahitque sursum. Illis vtrinque astat vnus hic quidem interior ex ossium pectinis commissura pergens in cruris latus: hic verò exterior àb extremis partibus coxendicis in alterum crucis latus concedit: horum obliqua est motio. Medium inter hos spacium à tergo implent alij tres ordine positi, quorum ad tibiam ductæ propagines, illam subducunt in suam quisque regionem. Nonus angustus & procerus ex ilium osse prodit, in poplitis eminentiorem partem ductus insertusque tibię capiti, quam prorsum explicat. Dicimus omnium minimus, qui in poplite situs genu inflectit. In crure musculi oriuntur, qui pedis tarsum pediumque mouent. Tres prior pars continet, vnū tibiæ ossi impositum, ex quo tendo bipartitus exit ad pedis pollicem utrinque ductus. Alterum radio seu fibulæ circumuolutum, cuius tendo in minimi digiti radicem abit. Hi sunt qui ęquè intenti pedem sursum mouent: altero uero actionem abeunte, motus in obliquum torquetur. Inter illos medius insistit alius minor, qui per mediam tibiam rectà ad quatuor fertur digitos, hosque contractus extendit. Huic vtrique unus assidet trifariam diuulsus. Quo circa tametsi pręcipui tres sunt, collatis tamen omnium propaginibus atque vsibus, sex aut septem rectiùs numerari possunt: parte autem posteriore tres in magnum tendonem desinunt eum, qui ad calcem primùm pertinet, sed hinc demum excedens in omnem plantæ cuticulam disseminatur, perinde vt qui in manus palma dicebatur. Quartus per profundum deductus, in eam regionem se profert, quæ ante pollicem est. Quintus, sub illis demersus ad calcem effunditur, qui deinde toti inferæ pedis regioni communicatur, maxime uero medio digito, & ei qui pollici est proximus. Sextus, inter cruris ossa consertus, duplici tendone, tanquam loro ad duos qui superant digitos profertur hi duo posteriores pedis articulos inflectunt. Præter hos tamen in eundem usum

Muscul. qui in femore positi tibiam mouent.

Muscul. qui in tibiis positi pedem mouent.

Pedis musculi.

aliij

alij ſunt in pede ſiti, quibus tria motus genera data ſunt. In pediũ enim quod metacorpio manus proportione reſpondet, decem numerantur, è quibus ſingulis digitis bini per latera aſſident, qui pariter & ęquè tenſi illos ęqualiter flectant, inæquabiliter uerò contracti illos intro per obliquum ducant. In tarſo qui ad carpi proportionem eſt, conſiſtunt alij quatuor, quorum tendones in medios digitorum (præter pollicem) articulos deſinunt. illic & alij duo uiſuntur ad pollicem minimumque inflectendum proiecti. Pedis pars ſuperior decem gerit ad radices digitorum poſitos, qui bini per cuiuſque digiti latera affixi, illum poſſunt uel ſurſum æqualiter erigere, vel in alterutrum latus retorquere prout uaria fuerit illorum contentio.

Quis uſus partium interiorum, quarum beneficio uiuimus & nutrimur, quæ illarum neceſſitas. Cap. VI.

QVAS ſuprà recenſuimus corporis partes, ſatis eſſe uiderentur ad omnes tum humanas, tum animales functiones obeundas, ſi in eis conſidere poſſet, & cõtineri illa uis animi omnia ciens, & agitans motibus ſuis: pulchrũque foret ſi ex illis duntaxat & crebro conſtans homo, ſentiret, moueretur, ac intelligeret, citra ullam uiſcerum & inteſtinorum opem. At uerò quoniam ſentiendi illa & mouendi facultas nequit ſine uitali cõſiſtere, quę vt corpus omne trans temperatione caloris omnia conſeruat, ita principi alteri in cerebro poſitę tum ſuſtinendę, tum functiones ſuas obituræ ſpiritum ſuum velut materiã confert & impartit: idcirco cor uelut principium gignendi ſpiritus induci commodum erat, ab eoque arterias produci, per quas ſpiritus in omne corpus diffunderetur: pulmoneſque illi aſſidere, quorum eſſet mollitudo ad hauriendũ ſpiritum aeremque aptiſſima: ipſum denique diaphragma & muſculos thoraci circumiici, per quos dilatari contrahique poſſent. Porrò autem quoniam eorum & uniuerſi corporis ſubſtantia, tum ab inſito nobis, tum à circumfluo aere alijſque cauſis aſſiduè diſſipatur ac difluit, neq; diutius poteſt cõſiſtere, niſi idoneis alimentis reſarciatur detrimenti diſſolutionisq; iactura: maxima fuit alentium partium commoditas, earumque corpori iniecta neceſſitas. Itaque interiorum corporis tres omnino factæ ſunt regiones propriis quaſi ſepimentis obuallatæ: ſuprema in cerebro ſenſus rationiſque ſedes media pectore comprehenſa ſpiritus ac uitę domicilium: infima ſubter diaphragma & abdomen, naturæ altricumque partium officina. Ita enim immortalis Dei prouidentia haſce partes ſordibus inquinatas atque fœdas, in locum imum velut in ſentinam corporis relegauit, proculque amandauit, ne tetris nidoribus cor & cerebrum principium facultatum ſedes atque ſenſus ipſos contaminarent cõturbarentque. Hic enim locus habetur ueluti regiarum culina, in qua partes quędam tanquam coci alimenta inſtruunt, cæteriſque pręparant, quorum ſunt miniſterio deſtinatæ. Inter illas princeps eſt iecur, cui uentriculus ſubminiſtrat cibum ex parte coctum: alii miniſtri complures illorum eluuiem culina excludunt, uię tandem multiplices, per quas tum fiat eductio, tum purioris alimenti diſtributio. Oeſophagus enim à linguę radicibus in uentriculum illapſus, quęcunque accepta ſunt illi ſuppeditat: concoquit autem hic paratque iecori inteſtina genitas concoctione cibi reliquias deiiciuntur, quicquid purius eſt iecori ſuggerunt uenę dicuntur maſaraicę, ut hoc rurſum altera coctione in ſanguinem iecur conuertat. Hinc orta genitaque ſuperuacanea in diuerſa rapiuntur. Lienis ſiquidem is deducit ſibique iungit, quod in ſanguine uelut fex

Cordis neceſſitas.

Partiũ nutrientium neceſſitas.

Partiũ nutrientium uſus.

& limus ſubſidebat, fellis folliculus ſecretam bilem, renes, dilutum humorem quem demum in ueſicam profundunt. In hæc autem opera uias ductas habent & directas, quæ in ſe ex iecore pertinent, ſibique adherent. Tot igitur talesq; partes, vti & eas quæ generis propagationi dicatę ſunt & nuncupatę, par erat imo uentre comprehenſas teneri, quæ tametſi peculiarem ſibi actionem ſingulæ obtinent, hanc tamen ad cõmunem referunt iecoris cõmoditatem & uſum. Iecur autem ad cordis ambo ad cerebri neceſſitatem, omnia denique ad ſenſum mobiliumq; partium geſtiones & opportunitates, vt uideri poſſit eximius partium omnium concentus, & in unam ſummamque animalem actionem concors omnium conſpiratio.

Partium omnium cõſenſus.

Quæ in quaque parte ſpectentur.

Quinetiam partes illæ cum minimè ſimplices ſint, ſed aliarum certo numero conſtent, propriaque ſubſtantia, magnitudine, conformatione, ſitu, nexu atque conſenſu, his ſingulis quandam adhibent commoditatem toti, cuius gratia aut redditur illius actio concinnior, aut illæſa integraque conſeruatur. Horum enim nihil temere conditum eſt, ſed cuiuſque inſtrumenti propria functione perſpecta, nullo negotio quid illa conferant deprehendi poterit. Quoniam igitur non functiones uſusque partium hoc loco ſed meram corporis hiſtoriam perſequimur, hæc ad pleniorem partium dinumerationem prefati, ſigillatim explanemus quam quæque corporis pars interior ſubſtantiam, quanque particularum ſuarum compoſitionem, quam figuram & conformationem, quam magnitudinem, quem ſitum atque conſenſum ad actiones aptum obtinuerit.

De partibus interioribus infimo uentre concluſis. *Cap. VII.*

VENTREM externa circumſcriptio comprehendit & metitur, quæ ab ima mali punici parte, vtrinque per cartilaginoſa coſtarum extrema (hyppochondria Greci uocant, nos precordia) ac ilia & inguina tandemque ad pubem porrigitur.

Peritonæũ

Quod extrinſecus illum integit atque abdit, id uniuerſum abdomen perhibemus, Græci ἐπιγάστριον, cute, adipe, muſculis octo & peritonæo compactum. Omnes enim muſculos quales ſuo loco diximus ſuccingit interior mẽbrana, peritonæos inde dicta, quod a ſpina utrinque emergens umbilico prioribusque uentris partibus ipſi denique diaphragmati & pubi connexa, quæcũque uenter inferior continet, tenſa illa prenſat, atque circumſepit. Quanquã enim tenuis, firmiſſima tamen multum roboris & uirium habet, ne inteſtinorũ põdus ſuſtinens atq; coercens, diuulſa facilè diſrumpatur, mollis ſimul illa vt quodammodo laxari poſſit, dum venter quauis de cauſa turgeſcit. Duabus membranis continetur, quæ ad poſteriora cernũtur iuxta ſpinam conſpicuo ſeparatæ; parte autem uentris priore uſque adeò cohærẽtes & implicatæ, ut una eademque cenſeatur. in uentris autem detecta capacitate primum conſpicitur

Omentum.

omentũ, quod Græci ἐπίπλοον dixere, quòd ueluti innatet, ſummumque inteſtinis inſideat. Duabus id clauditur ex peritonęo natis membranulis firmo adipe conſperſis, quem uenę & arteriæ exiles paſſim penetrant. Prima illi origo iuxta ſpinam eſt ſub diaphragmate, unde ſurgens altero quaſi extremo in ventriculi fundum defigitur. a quo mox dilabitur uentrem imum contingens, hincque reflexum colo inteſtino committitur, qua id uentriculum contegit, vt ſic duplicatum ueram marſupij ſpeciem exhibeat. Obtentum autem imo uentriculo & priori inteſtinorum regioni, tanquam pigmentum quoddam, inſitũ in illis calorem tuetur ac fouet.

Inteſtina.

Omento detracto deſectoq; in apertum proferuntur inteſtina, multis inuolucris uentriculo, huiusque continuata ſtomacho

cho

cho. Singularis enim in uentrem inferiorem communis patet per os ingressus, exitusque communis per podicem, quæ quasi portæ duæ continuatione communis uię consentiunt. Quandoquidem ab ore in uentriculum stomachus pro *Gula* labitur, quem aliter Græci *οἰσόφαγον* nos gulam appellamus: is uelut intestinũ quoddam procerus figura per ceruicis interiora deuolutus, moxque sub pulmones demersus in quinta dorsi uertebra considit. Hinc paulũ exurgens mox, ut se erexit diaphragma penetrat, atque demum summo uentriculo a leua com *Ventriculus.* mittitur. Vnde uideri possit œsuphagus ceu uia quędam esculentis potulentisque deuorandis ad uentriculum directa: hic autem uelut commune receptaculum & prima concoctionis officina. In eum quippe usum ampla huic intus *Figura.* est capacitas, simulque figurę species rotunda & globosa, ut in se plurima concluderet & amplexaretur, at nihilominus ob ductuum & canalium insertionẽ in modicam longitudinem se diffundit. Positus est sub septo transuerso, & à *Situs.* malo punicò initium ducit medio corporis spacio, nisi quòd leuiter in sinistrã deflectit, huc enim maximè superior eius pars contorquetur, inferior aũt magis in dextram. Posterior pars uniuersa spinę insidet, cum qua ad primam lũborum uertebram coherescit: os uero quod ueteres cor appellare consueue- *Consensus.* runt, non illi, sed diaphragmati ueluti pendens & sublatum affigitur. Neque uero illis duntaxat, sed omnibus denique circumsedentibus partibus nexu atque consensu iunctus est iocinori, alieni intestinis, cordi & cerebro, idque membranarum, uenarum, arteriarum, aut neruorum communione & interiectu. Ab ima *Compositio* eius parte quæ ad dextram sub iocinoris fibras in profundum se abstrusit & abdidit, exitus est ad intestina, *πυλωρὸς* dictus quod prolabentia è uentriculo alimenta tanquam ianitor cohibeat. Hunc autem parte superiore arctiorem natura condidit, quòd dura nec plane contraria famelici plerunque demittimus at è uentriculo nihil excidit, nihil elabitur quod non exquisite (si quidẽ id potuit) perfractum sit & comminutum. Duo intus glandulosa tubercula *πυλωρῷ* assistunt, quæ dum applicant, sese propiusque admouent, uiam exitumq; claudunt reserant uerò dum relaxata se abducunt atque diuellunt, non nutu quidẽ *Intestina.* & arbitrio nostro, sed naturali duntaxat impulsione. Hinc exordium capiunt intestina flexuosis gyris circumiectuque longissima, extremoq; continuata podici. Exportandis purgandisque fæcibus condita quidem sunt, at tantam tot- *Vsus.* que gyris implicitam circumductionem natura ad absolutę distributionis munus accommodauit, ne alimentum confestim elabens, gulæ insatiabilique abdomini nos subiugaret, & ne sordido deiiciendi crebrius ministerio indignæ hominis dignitate seruituti nos manciparet. Itaque in tanta uiæ longitudine uix illa potest alimenti portio foras elabi, quæ non antè cuipiam sugentium uenarum ori se applicauerit, vt inde quicquid utile est & alendo corpori idoneum, rapiatur in iecur. Omnium porrò intestinorum vnus est continuus- *Numerus.* que ductus, vnus & idem vsus, vt proinde vnum videri possint, nisi figura, magnitudo, substantia situsque ea disiungeret, quamobrem senario sunt numero veteribus comprehensa. Quod protinus ab ima ventriculi parte enascitur om- *Pylerus.* nium arctissimum, *ἔκφυσις* id est exortus dicitur, duodecim digitos lõgum, nullis intortum anfractibus, rectà sub iecur & uenam portam se recondit. Proximum illi ieiunũ, inde nomen habẽs quod inane perpetuo uidetur, nulla enim *Ieiunum.* cunctatione extrudit quæcunque accepit, affluentis in se bilis acrimonia lacessitum. Id modicè inuolutum ad spinam ex dextris retorquetur, longius quam duodenum & laxius. Tertium *εἰλεὸν*, quod ilibus nomẽ dedit, tenue quidem & *Ileon.* exile, sed tamen maximum ex omnibus & longissimum, in orbes plurimos atq;

anfractus

anfractus actum, quod ſubter vmbilicum ad ilia & coxas vtrinque poſitū eminentiores totius uentris regiones occupat, è quo plurima fit alimēti in iecur diſtributio. *Cæcum.* Quartum eſt cęcum, à quo alui fęces ſpeciem primum & nomen habent, ab alimentis ſiquidem dum per tenuia inteſtina ferebātur, ſucta eſt & allecta purior vtiliorq; ſubſtantia, reliquæ verò ſuperuacuæ ſunt fæces quod nomen tum primum his inditur, cùm ad hoc inteſtinum peruenerint. Cęcum idcirco dixere, quod egreſſui introitum aduerſum non acceperit, ſed hos vicinos adeò vt plerunque in vnum coire videantur, figura enim paruum aliquem oblongumque ventrem repræſentat, reni dextro ſecundum coxam inſidet. Hinc ſequitur κῶλων, quod per iecoris caua primū obrepit, vbi folliculum bilis attingens illiq; nonnunquam annexum, amorem coloremq; luteum contraxit: inde paulum exurgens ventriculi fundo inſternitur: hinc ad ſiniſtrum hypochondrium contendens, lieni accumbit: mox in poſteriora demergitur cohæretq; reni ſiniſtro, a quo demum laxius apud coxam ſiniſtram eminet. Sextum inde poſtremumq; in os ſacrum deuoluitur, rectaq; pergit in podicem, vnde rectum appellatur interſtinum, pleriſq; aluus. Vnum colon præter cętera plurimis quaſi cellulis diſcretum extumeſcit, niſi qua parte ſiniſtro reni aſſidet: hic enim læue conſpicitur, & multo anguſtius ſe ipſo factum: quod vt in coxam ſiniſtram ſeſe extulit, recto inteſtino anguſtia quadam velut ſtrictim premente vinculo facta perſpicuè diiungitur. In colo fęces diutiùs commoratæ, vel potius ex viæ anfractibus hærentes, effigie ſua conformantur: deinde verò elapſæ, in aluo capaciore, quemadmodum vrina in veſica, tantiſper retinentur dum laxato muſculo qui podicem ambit atque intercludit, illas iubemur extrudere. His paucis liceat ventriculi, gulæ, & inteſtinorum vſum, figuram, magnitudinem, atq; ſitum deprehendere: compoſitionem verò ſeu partium numerum & ſubſtantiam, ita in ſingulis inueſtigemus. *Compoſitio.* Gulam ventriculum inteſtinaq; omnia duplex tunica cingit atq; componit, quarum interior nerui & membranę, externa carnis potiùs eſt æmula. Illius fibræ è ventriculo in rectum & longitudinem porrectę, ad ipſam quoque gulam pertinent: vt ventriculo gulę, totiq; ori interior tunica communis cenſeri poſſit. Externa tum ventriculi tū gulę in trāſuerſum filia producit, ſed ea in vētriculo, corporea magis atq; carnoſa, in gula mēbranoſa & neruoſa. Medio inter eas tunicas ſpacio vnus ventriculus inſperſa vertit variè intexta fila, quæ in obliquum effuſa ipſi gulę omnino deſunt. Cæterum vtraq; inteſtinis villos ſuos profert tranſuerſos & in orbem actos: reliquorum autem illic prorſum nullus ineſt. Si qua inſuper videtur extima tunica has extrinſecus obducere & ambire quæ ſubditos eoſq; trāſuerſos villos ſimul committat, ea ſanè non proprię harum ſubſtantiæ ſed peritonęo accepta referri debet, è quo reliqua quoq; viſcera ambientes tunicas cōmuniter acceperunt. Hinc colligendum videtur, gulam in ventriculi partibus numerandam eſſe, inteſtina verò minimè: ſed hęc ventriculo connecti: nequaquam ab eo naſci & exoriri. Superiora inteſtina quę tria eſſe prodidimus prorſus ſunt membranoſa, inferiorum tunica interior multa carne prædita eſt, quā inſuper adeps intus oblinit copioſus, vt eius beneficio ocyus in procliue quaſi per lubricum præcipitentur alui reiectanea. Hic autem omnium inteſtinorum cùm ſit communis, in craſſis tamen quàm tenuibus ineſt multò denſior atq; cumulatior. *Meſenteriū* Inteſtinorum omniū communis eſt per μεσεντέριον, quod μεσάραιον dicitur copulatio, quo velut proprio vinculo lumborum illa vertebris annectūtur. Ex his enim meſenterium primam originem duxiſſe videri poteſt, eiſque per lumborum & oſſis ſacri lōgitudinem adulq; podicis extremum cohęrere

ibi enim

ibi enim acceptis a peritonæo membranarum productionibus sese mox latius explicat, ut demum crebris flexuosisque marginibus quasi implicate intestina adhæreſcāt. Semper autem geminæ excurrunt membranarum productiones dunque ad deuincienda intestina progressæ mesenterium componunt, tuto inter eas consertæ sunt uenæ frequentes, ab intestinis tanquā uiæ in portas iocineris directę, quas proinde mesaræas, & mesaraicas appellant. Intexuntur his & arterię cōplures ab aortæ trunco, qui lumbis accubat, ad intestina diffusę. Sparguntur illuc quoque multi neruorū quasi surculi, quos sexta cerebri coniugatio promittit. Media inter uasa neruosq; spacia adeps occupat atque implet: in hunc ad uasorum diremptus & diductiones, adenes, id est glandulæ insistunt, quæ tum fissiones illas diuelli non sinant, tū intestina suo madore proluant. Itaque si a mesenterio uasa, neuos, & membranans demes, adipe, glandulisque reliquum omne refertum conspicaberis. Supra mesareon primis lumborum uertebris insidet caro παγκρέας appellata: plurimis scatet ea glandulis, quibus & sua mole uenarum, arteriarum, neruorumq; tenues illic ramos sustētet ac fulciat. Diffunditur enim a septo transuerso deorsum ad renes: utrinq; autem ad iocineris lienisq; sedes. Duodenum intestinum atque ei per transuersum innixam uenam portæ, huiusq; riuulos in uentriculum & lienem traiectos tum denique arteriarū ductus & tubos neruorumq; tenuitates quotquot illic sunt, amplexu illa firmo comprehendit. De his hactenus, nunc de iocinere cæterisque uisceribus. Vię ab intestinis ad iecur ductæ ac directæ, uenæ illæ quidem sunt mesaraicæ, quæ illuc è uentre alimentum deuehunt. Id enim primam & principem statuimus nutriendi officinam, quod ingenita sibi facultate sanguinem efficiat proferatque. est enim ipsa illius actio Græcis αἱμάτωσις Magnum id datum hominibus, præsertim helluonibus abdomini suo nati, subter quidem concauum. supra & extinsecus prominens, ferè in fibras quinque (Gręci λοβοὺς appellant) dissectum: quamuis conspectum a nobis est (nec raro) solidum nullisque fibris diuisum. Dextram corporis regionem sub septo transuerso obsidet, ab eo digiti latitudine disiunctum, ne fortè obesset illi quasi flabello præcordia uentilanti. Insidet autem leniter uentriculo, omnéq; illius æditiorem partem non modo dextram, uerumetiam priorem fibris suis amplexatur. Ex septo transuerso ex dextris pręcordiis atque ex spina id pendet ac nititur, quibus atque uentriculo per medias membranas & uenam cauā adherescit. Vix denique pars ulla corporis habetur, qua cum illi per uenas aut arterias non intercedat communio. Membrana integitur tenuissima, in qua exilis neruus sensu præditus è sexta cerebri coniugatione excidens absumitur multis arterijs, sed quam plurimis uenis, ut quarum initium est & origo, conspergitur, quas illius caro (παρέγχυμα Græci uocant) stabilit atq; firmat, propria quidem uisceris substantia atque moles, primusq; αἱματώσεως effector & author. Similitudinem autem gerit speciemq; sanguinis ardore tosti, exhaustoque uapore aridi atque concreti. Ex iocineris porrò maiore sæpius fibra bilis folliculus parte caua resimaq; propēdet, uersicula quidem ex simplici tunica cōstans, omni staminum genere intexta, expurgatę è iecore bilis flauæ receptaculum. Duo enim bili ferendæ ductus in illam pertinent, alter ex eo loco ubi uena portæ iecur subit, quo bilem in se alicit: alter ad duodeni terminum ieiunique initium, alias autem in uentriculi fundum proiectus, quo bilis exuperantia exigitur atque expellitur. Hac enim solent intestina ad fæcū deiectionem quasi adhibitio stimulo acui & irritari, ipsæ autem fæces subflauo colore infici. Hanc uesiculam nonnunquam deprehendimus subnigris calculis

Pancreas.

Iecur.

Cystis fellis.

Splen. tisq; duris ac ſolidis conferram. Lienis parte ſiniſtra ſub præcordiis ex aduerſo iocinoris poſitus eſt, uenamq; ueluti portam quêdam ex illius cauo ſuſcipit, qua craſſam lutulentamque ſuccorum eluuiem, & humores melãcholicos prolectet & in ſe recondat. Figura is oblonga & propemodum tetragona, alias, rotunda linguę bubulæ ſpeciem offert; qua uentriculum cingit concauus, extrinſecus intumeſcens. Non una omnibus magnitudo : ut neque color unus, ſed facilè commutabilis ex naturarum uarietate. Turgeſcit enim hoc uiſcus humorum appulſu quos laxa raritate combibit. Per exiguum ſimiæ ac propè nullum, uiſum eſt aliquando mole ſua & magnitudine iecur ſuperare, quod ad hibitorum medicorũ ſententia extimatum eſt iecori ad ſanguinis confectionem opitulari. Conditus eſt ſub coſtas adulterinas, in longum uentriculo incumbit, cui ſicut & omento connexus adhæreſcit, appenſus autem eſt connexa parte non è ſepto ut iecur, ſed è peritonæo gracilibus membranis, à quo tunica etiam hunc extrinſecus integens & obuelans emergit, quam exilis neruus permeat tractabilium qualitatum iudex & æſtimator. Venæ intro ſe inferunt, per quas ex iecoris cauo ſuccus ater quaſi hauſtus allicitur, arteriæ inſuper plurimæ & eæ amplæ, ab aorta mox ut è ſepto tranſuerſo excidit acceptæ, quarum ſpiritu & calore raptam melancholiam attenuat, & in utile acomodatumq; ſibi alimentum conuertit, eo enim enutritur tenus, nigro tamen & ſqualido. Quod a nutritione reliquum fecit, craſſum quidem, & uinaceæ fæcis æmulum in os uentriculi per uenæ ſuæ extremum eodem pertinens deſinensque profundit. His ualis diffuſum circumiicitur lienis corpus, nõ id quidem caro ſimplex ſed παρέγχυμα, rarum, molle, fungoſum & ſolutum, excipiendis fecibus deſtinatum. Ad renes & ueſicam ipſa nos rerum ſeries iam accerſit. In lumbo-

Renes. rum uertebris ingens illa uena caua conſidit, quæ a iocineris conuexo illuc prolapſa, mox deinde in femora & in omnes quæ ſubiectę ſunt partes uelut in ramos ſparſa diffunditur. Huic utrinque accumbunt renes alliciendo è ſanguine ſero (οὖρον Græci uocant, nos urinam) accomodati. Poſiti ſunt enim paulo infra iecur, è quo id maximè deducunt, ac dexter lęuo ferè altior eſt, quãquam aliquando is depreſſior comperitur. Incubant ambo muſculis dorſi interioribus, quos ψόας Græci dicunt, inanibus iis ſubiecti partibus quæ inter coſtarum extrema & os coxæ interiectę ſunt. Inhærent autem illis uincti tunica è peritonæo ducta, quę eos ipſos uelat & contegit ſenſum ſimul illis quendam obtuſum impartita. Geminos quidem illo natura condidit, ne uno præpedito aut obturato, eius humoris ceſſaret profuſio qui longè copioſiſſimus eſt in nobis. Viſus eſt cui ſecundum naturam unicus eſſet, ſed qui quod numero diminutum fuerat, intra magnitudinis mole exequaret compenſaretque: gemini autem cum habentur, minores eos eſſe optima ratio eſt. Quà uenam cauam ſpectant ſinuati ſunt; extrinſecus ad ilia gibberi oblongi & quaſi in retuſæ lineæ ſpeciem curuati. Ne autem immodica laxitate exceptam urinam ſinerent fuſius elabi, compacta denſaque ſubſtantia firmati ſunt; quam multus circumcirca concretus adeps inuoluit. Sua utrique uena (emulgentem recentiores dixere) è proximis uenæ cauæ ſedibus deriuatur, in reſimam partem inſerta. Similis eſt arteriarum ex maiore quæ lumbis eſt annexa propagatio: & utrorũque uaſorum tenuiores rami, in renum ſubſtantiam diſperſi oliteſcunt. In medio concauus eſt ſinus propria membrana ſuccintus, quæ proprie incerniculum eſt percolandæ urinæ: non enim cum multis exiſtimandum eſt id in renes ſinũ medium dirimere, ſed quem renes dilutiorem ſanguinem per uenas emulgentes quaſi ſuxerunt, in ſuam deinde ſubſtantiã recondunt uicè alimenti: hinc quod

planè

planè aquam aut serum refert, in intimam capacitatem per incerniculi membranam colatum excidit, moxque per οὐρητῆρας profunditur in uesicam. Sic.n. appellāt Græci & ductus & uias urinę, qui ex reducta parte emergunt, & deorsum ad uesicam contendunt. Proceri ii quidem & ualentes, qui tametsi simplici tunica ut uenæ præditi sunt (hinc plerisque uenæ albæ nuncupatur) nihil tamen his cum emulgentibus communionis intercedit, nec ulla societate copulantur: sed uesicæ prorsus sunt assimiles cuius propriam substantiam planè referunt. Protenduntur autem a renibus in coxarum regiones, unde mox in uesicæ latera retorquentur, eaque subeunt, non quidem directo sed oblique, membranam enim findunt, in quam (quasi ea duplex esset) sese medios insinuant, ne si directus pateret ingressus, qui in uesicę capacitatem inciderat humor, retro compelli regerique facile posset. Itaque urinæ receptaculum est uesica, ubi tāquam in laguncula quadam ea asseruatur, dum ratio & arbitrium iubeat extrudere. Globosa illa quidē, quo fieret humoris capacior, sub os pectinis in coxarum antrum deiecta reconditur, recto intestino immixa affixaq; Hęret autem illi ipsique coxarum ossi membranarum interiectu, quas peritonæum expromit: ex eoque genere tunica illā extra circumscipit, quam supra monuimus omniū esse uiscerum communem. Propria enim uesicę substantia simplex est membrana, sed quæ triplici filamentum genere contexitur. In hanc uenæ complures tendunt, per quas alimentum capessit, similiter & arteriæ tenues quæ illuc uitæ spiritus effundāt. Conspicuus est canalis uietus iam totus & emeritus e fundi tumentiore parte in umbilicum subrectus, hoc olim dum utero gestaretur infans, necdum pudendo meieret, urina è uesicæ capacitate in umbilicum confertim redundabat. Ceruix qua urinam reddimus particeps est carnis, utpote musculo cincta quē supra σφιγκτῆρα diximus appellari, cuius est exitū intercludere, ne nolentibus nobis effluat urina. Fœminę breuis est ceruix, mari productior, ut quæ in extremum usque penem porrigitur. Sequuntur nunc testes δίδυμοι Græcis dicti, quos inter prima gignendi instrumenta commemorant: quia in eis facultas insit σπερματικὴ, id est seminalis. Substantia ii quidē molles & quam apte glandulæ assimilaueris, & in qua uis illa potissimum considet. Albi sunt ii, figura oblongi, rotundi, & cauernosi: maribus extant atq; eminēt proprio inuolucro conclusi pendente ab inguinibus, huic scroto nomē est, Græcis ὄσχεον appellatur. Ductus tanquam tubi in hos pertinent (quidam uasa seminaria dixerunt) quorum planè dissimilis est exortus: dexter enim ex uena caua emergit paulum sub rene, læuus autem e uena sinistra emulgente. Ab ortu lento longoque anfractu concedunt in ilia, geminis fulti tunicis, neque ut urinæ ductus lumbis innituntur & adhærent, quippe qui extra peritonæum supra os pectinis sint emersuri. Sua utrique comes est arteria, quæ simili atq; uas ipsum tum ortu tum productione fertur, ut dextra ab arteria maiore statim erumpat, sinistra ab emulgente arteria. Assistunt illis & exiles neruorum propagines è sexta ea cerebri coniugatione, quæ per septum transuersum infra procurrit. Hæc itaque uasa mox ab origine sensim ad latera deflectunt, tum dein sustolluntur ad ilia & supra pectinem, in scrotū denique elabuntur per inguina, gemina peritonæi tunica nusquam non obuallata. Hæc plerunque uideas ad media usque productionem puro synceroq; conferta sanguine rubere, adeo ut uenas esse iudices: ubi uero longius fuerunt progressa, albescit quicquid in eis concluditur, quasi rudimentum futuri seminis. Testium illa corpus intro non subeunt, sed tenero id circūuectu amplectuntur super epididymida. Est autem ἐπιδιδυμὶς inuolucrum mollius, quod testiculo propter caput incumbēs,

Vrinæ ductus.

Testes.

Vasa seminaria.

Parastatæ.

mediam inter illum & uas seminarium sedem occupat. Ab eo quem dixi circumuctu, mox uasa ad os pectinis resiliunt atque reflectuntur, hincque quasi præcipitata in decliue coxarum spacium aguntur, dum ceruici uesicę utrinque astēt. Hanc demum comitantur adusque penis radicem, ubi in unum eundémque canalem confluunt, qui ab urinæ ductu diuersus est: sed & hi quoque ambo dū pudendi medium attigerint eodem concurrunt, ut tandem extremo pene unicus cernatur. Vasa hæc per quæ semen e testibus foras iaculemur, quãquam appellatis seminariis continuata sunt, nomen tamen commutarunt, dicunturq; Græcis παραστάται, nobis quasi astites. Duplices itaq; ductus testibus, uni latores, iaculatores alteri.

De scroto obseruatio.

Sed quo sit omnis horū ꝓgressio maioribus quasi theatris ante omnium oculos proposita & aperta, de eis & peritonæo non alienum fuerit pauca rursus admonere, quæ a ueteribus prætermissa sæpe dissectionibus indicaui. Peritoneum uniuersum duplex est, cuius una tunica uenæ cauæ, arteriæ maiori, renibusque substernitur: altera superior hæc contegit omnia, ut undique cincta suas quoque productiones omnes geminas inter tunicas tutissime mittant profundantque. Itaque exterior peritonæi tunica quam dixi renibus substerni, cum ad os pubis iam propius accessit in sese quasi reducta coactaque, uel ut canalem quendam efficit laxiorem, quo permeant ductus latores seminarii, remeantque iaculatores parastatæ. Hinc deuoluitur in scrotum ubi laxius se explicans, omnia illius interiora sublinit succingitque. Alteram peritonæi tunicam huic continuatam diceres parte uētris priore, adeo ei firme adhæret. Diuellitur autem atq; distrahitur iuxta os pectinis, hoc enim ipsum ea non conscendit, sed uentris coercita finibus, illius duntaxat interiora complectitur & ambit. Ex quo intelligi potest nusquam perforari peritonæum, ut quodam ueluti foramine ductus seminarii in scrotum illabantur, quę tamen Galeni reliquorumque omnium est assertio: sed in omni enterocele atq; epiploocele, tunicam interiorem necessario disrumpi, externam uero duntaxat laxari. Sed iam ad orationis contextum me refero, gignendi partes quales in fœmina sint, enarraturus.

Vterus.

Alterum instrumentum & tanquam nostrę procreationis hortus est uterus, qui propria legitimaque actione semen excipit, concipit, & fouet, eousque cū fœtus absolutus consummatusque sit. Virginibus quidem admodum exiguus: mulieribus etsi uterum gestauerunt, nisi ubi grauidi sunt non multo maior quam ut manu comprehendatur. Simplici tunica is continetur: sed ea crassa densaque & carnosa, quę omni ualentium staminum genere intexta, late cum necessitas est possit explicari. Figura illi rotunda, nisi quod ad ceruicem paulo sit longior, pyro maiusculo similis. Positus est in coxarum capacitate, quę mulieribus quā uiris est amplior, quippe quæ in infimo loco & quam proxime os sacrum, claudere complectique debuit rectum intestinum: super hoc uero uterum huicque insidentem uesicam, quæ os pectinis iam attingit. Astringitur itaque nectiturque uterus uesicę, atque recto intestino tenuibus ex peritonęo ductis appendiculis: similiterque coxarum ossibus ualidis, sed tamen laxis uinculis, quę ad illius cornua pertingunt.

Testes.

Sic enim appellarunt ingentes processus, qui curuatis inflexisq; cornibus assimiles, utrinque ab uteri introitu sursum ad ilia coxarumq; ossa incuruati retorquētur. Horum in extremis fixi hærent mulieris testiculi, compressiores, minores, molliores & humidiores quam maribus: uasis seminariis circumfunduntur ab eisque cinguntur, quorum eadem atque in maribus est origo. Considunt tamen in lūborum musculis, nec extra peritonęi capacitatem excedunt, cum nec ipsi testes extra sint. Quocirca breuis illis est uia, ad non directa, sed pluribus gyris an-

fractibus

fractibusque fluxuosa quam maribus, ut uię breuitas fluxuum multitudine cō pensaretur. A testibus per cornua iter est in uteri interiorem sinum per quod acriter contendit Galenus semen eodem intrudi & inferri. Atqui nostra memoria uiri celebres habiti sunt, alij uetustissimum *Herophilum* sequuti, è testium inuolucro iter esse censuerunt in neruosam uteri ceruicem, iuxta illius os interius: alij è testibus tum in ceruicem, tum in capacitatem uteri uias duci uolunt, quorum ego sententiæ subscribo. Venæ arteriæque plurimæ sparsę diffunduntur in uteri corpus, quarum ortus ab iis tum uenæ, tum maioris arteriæ ramis trahitur, qui utrinque ad coxas & crura contendunt. Ab eis itaq; alii riuuli in corpus uteri ad nutritionem obliterantur, alii patente ostio exituque in uteri sinus desinunt. Hęc acetabula dicimus, Gręci *κοτυληδόνας*, per quæ tū menstruus sanguis statis temporibus emanat, tum in pręgnantibus alimentum fœtui confertur: reliquo tempore conniuent: maxime autem in angustū deducuntur iis, quæ è uita excesserunt, ut nequaquam illa sensus internoscat. Quidā ex memoratis illis riuulis in extremam proferuntur uteri ceruicem, per quos menstruum uirginibus aliquantulum erumpit. Dissectus in longū uterus duos sinus promit dextrum ac sinistrum, nullo septo discretos inanes & admodum leues, angustos adeo ut fabam maiusculam uix capiant. Communis est ab iis uia in os uteri, quod est arctissimum, eique glandi simile, quæ in extremo est masculi genitalis. Ceruix id sequitur partim lacertis, partim membranis & neruis condita, ea longitudine ut foras in obscœnas mulieris partes desinat. Substernitur hęc ceruici uesicæ, eique per communem musculum penitus implicatur. Itaque fœminis tria extant foramina, supremum uesicæ perangustū, medium uuluæ, podicis infimum. Vteri ceruicem medio circiter progressu plerique tradunt in uirginibus exili membrana dirimi uenulis conspersa, quæ primo concubitu profuso sanguine disrumpi solet, unde *ὑμὴν* & *ὑμένειον* Gręcis appellatur. at potius censeo ceruicis latera nondum uenerem expertis, duntaxat quasi conglutinata conniuere, quæ primus concubitus magna ex parte diuellit. Extra in obscœnis uuluę est ostium cartilaginosum, rugosis cuticulis implicatum, quę arcent ne aura frigidior intro subeat, *νύμφη* Gręcis & *κλιτορις* appellatur. Quęcunque circa fœtum solent in utero nasci cum illius cōformationem scrutabimur, cumulate sumus tradituri. Quocirca satis uideor omnem uētris inferioris descriptionem impleuisse.

Vteri sinus.

De partibus uitalibus. Cap. VIII.

MEDIVS in corpore uenter cordi ac uitę destinatus est, utpotè cuius domicilium & sedes habetur: nam cordis gratia pulmones tāquam stragula creati sunt, qui illius feruorem frigidiore hausto spiritu temperent. Circūscribitur hic uenter supra iugulis seu clauibus, infra diaphragmate, circūcirca dorso, costis atque pectore. Etenim *διαφράγμα*, quod nos cingulum & septum transuersum appellamus, pręterquam quod inspirationis primum est instrumentum, aluiq; fæcibus exturbandis opitulatur, cordis quoque regionem ab infimo uentre & intestinis tanquam paries interiectus dirimit. Id uere simplex est musculus, isque rotundus, cuius summum caput in costarum extremis statuitur ubi multę carnis est particeps: desinit autem in medium quod membranosum est & tendoni finitimum, Anne... um in malo punico, circunductumque per breuium costarum (*νόθαι* Gręcis appellatur) extrema, retrorsum simulq; deorsum oblique contorquetur ad duodecimam dorsi uertebram. Tres insignes ca-

Diaphragma.

nales id traiiciunt, gula, arteria maior, & uena caua. Alitur uiuitque uenis & arteriis è proximo susceptis, parteque media exiles neruos admittit, de quibus posthac plenius uerba fient. Id utrinq; ualens tegit membrana, subter quidem peritonæum, supra ea quæ costas succingit. Hæc enim est quæ omnem thoracis capacitate intus oblinit obducitque, inter quã & costas congestus humor pleuritidem committit.

Membrana costas succingens.

Ea igitur primum è dorsi spina per costas utrinque subtēsa, diaphragma quoque uniuersum integit, sublataque in os pectoris medium, alternum concursu duplex facta, mox in dorsi spinam (pulmones medios diducens) recta dilabitur. Itaque omnem pectoris capacitatem dirimit duplex hęc membrana, quam interseptum possis appellare, aut si Festi uerbum placet, dissepimētum: cuius beneficio si alter sinus incommodum acceperit, alter saluus & incolumis seruari possit. Hæc ipsa uenas maiores, arterias & neruos, rursum indidem gulam, pulmones, denique cor ipsum firmo nexu fulcit, ac è pectoris osse sustinet, ne pondere suo propendentia in sese & in dorsi spinam concidant. Si accurata fiet hærentium membranarum distractio cernetur inter eas abditum περικάρδιον. Est autem id membrana cordi circũiecta, quam illius inuolucrum & capsam appellamus.

Piricardiũ.

Substantia neruosum, constans & durum, unum ex omnibus è cordis capite natum: cęteris enim in thorace membranis omnibus una succingens tanquam parens ortum præbet. Cordis figuram id æmulatur, eo quidem aliquanto maius, non enim proxime adhæreſcit, sed inani interuallo disiunctum est, quantum cordis pulsatio desiderat. Ne quid tamē frustra conditum uideretur, natura in hoc spacii tenuem humorem aquę persimilem coniecit, quo semper cor maderet, ne forte ardore assiduo torreretur. Pericardii è medio cor erectum figitur uiuentibus, nulla illius parte circum oppressum.

Figura.

Caput quod & basin recte nuncupes (est enim figura pyramidis) sub osse pectoris ad quintam costam consedit, turbinatio autem mucrone infra læuam pupillam in priora thoracis eminet, ubi insignis & conspicua pulsatio tangentibus nobis deprehenditur.

Situs.

Summis pulmonum fibris ita circumplicatur, ut his uniuersum quasi sepultum conditũq; mergatur.

Magnitudo.

Quęcunq; timida atque ignauia sunt animalia grandius iis cordatum est, cæteris autem pusillũ aut mediocre.

Substantia.

Cordis autem caro densa est roboris nacta plurimũ: uixq; patibulis: ita enim exigebat uis illa feruens innati caloris, & perpetua necessarii motus agitatio. Non enim motionis huius potestas in nobis sita est, neque huic imperandi ius habemus, quæ naturæ legibus, non (ut quę musculorum est) nostro arbitrio perficitur. Ex quo perspicuum euadit cor neque musculum esse neque ex musculis compluribus coagmentatum. Villis id contexitur, quoquo uersum ex porrectis, quo motus omne gentis impleat atque prę stet, in quibus tamen roboris multo plus inest quam in musculis, ut quos ex semine non ex neruorũ aut uinculorum tenuitatibus ei datos esse, posthac euidens erit. Cordis talem substantiam cõueniebat crasso necdum attenuato sanguine nutriri, quem iecit co infert ramus ex una caua nondum dextrum cordis sinum subeunte, in exteriorem ambitum productus. Quibuscunque porrò animantibus pulmo datus est iis in corde geminus est sinus, dexter ac sinister: in piscibus ut mutis ita pulmone destitutis, unicus apparet, & in conspectum se dat.

Duo sinus.

Dexter modice concauus est pariete cinctus tenuiore: sinister altior in extremum cordis uerticem pertingit, pariete crassiore obuallatus. In hoc siquidem plurimus isq; attenuatus spiritus contineri debebat, cuius cor principium est atque origo: in illo autem sanguis densior concretiorq; spiritu, atque is paucus qui alendis pulmonibus satis esset. Vtroque caup carnosa neruorum stamina intercurrunt, atque

Canales cordis.

utriusq;

utriuſque bini ſunt canales. In dextrum enim uena caua è iocinere per ſeptum ſublata, de ſiniſtro ſuo pariet amplum, ſed breuem ramum inſerit. Ex eodem cordis ſinu alia rurſum uena ſurgit irrepitq́; in pulmones, quà iam attenuatus ſanguis idoneum pulmonibus alimentum prouehitur. Duplici autem tunica hanc natura muniuit ne ſimplex præ ſanguinis tenuitate hac atq; illac perflueret, hic arterioſæ uenæ nomen illi impoſitum. Nihil huic quidem commercii intercedit cum uena caua, quandoquidem duplex ſimplici non continuatur neque cohæreſcit, totam igitur hanc ex corde naſci oportebat. Ex duplici enim tunica conſtant quicunque exeunt canales ex corde, ſimplici uero qui illuc inferuntur. In læuũ cordis ſinum ex pulmonibus canalis incurrit, quo ductus de aere frigidior ſpiritus, è pulmonibus in cor tranſilit. Quatenus hic aerem ſpiritumue tranſuehit, arteria dictus eſt: ueruntamen quòd nondum craſſior hic aer in uitalem ſpiritum conuerſus ſit, una dũtaxat tunica ei ſatis erat, iccirco arteria uenoſa nuncupatur. Ex hoc ipſo ſinu emergit arteria maior ἀορτὴ, in corpus omne diffuſa, quæ cùm ad tenuiſſimi ſpiritus cuſtodiam tunica duplici condita ſit, nihil cum arteria uenoſa communicat In maioris autem arteriæ exortu quædam animãtes, ut cerui, ut damæ os tanquam radicem aut baſin gerũt, quod ſcribit Galenus reliquis quoque omnibus inuenıri, minoribus quidẽ uelut membranam, mediocribus uelut cartilaginem, maioribus, ut elephantis bobus, & hominibus os cartilaginoſum. Cor auritum eſſe multi pręдicant, huicq́; utrinque è capite auriculas eminere. Sic enim placuit illis neruoſas mẽbranas appellare ob ſinuum introitus poſitas quarum eſt arteriam uenoſam uenam q́; maiorem fulcire, quæ tenues uix alıoqui pulſationis impetum ſuſtinerent. Cæterum mirificum hic naturæ arcanum contemplemur in appellatis ualuis poſitum, quę quidem membranę ſunt in canalium atque uaſorum extremis, quarum dilatio extremitates obturat, contractio recludit. Is uaſis, & canalibus qui in cor ſubeunt & materias inuehunt, membranæ foris intro ſpectant ne quod intromiſſum fuerat, refluere poſſit, uena caua membranas tres pro ualuis accepit, arteria uenoſa duas, quæ abitum interiorem circundant.

Auriculæ.

Duobus aliis è corde promptis ductibus, diuerſa eſt ualuarum conſtitutio, ut quæ foras ſpectent & apertæ ſint, ne quod aliquando è corde effuſum fuerat, in idipſum remet. eiuſmodi ſunt in maiore arteria & in uena arterioſa, in utraque quidem ternæ. Sic igitur rerum natura tulit, ut dum cor contractis in ſe rectis ſtaminibus atque uillis dilatatur (qui motus Græcis διαςολὴ uocatur) materias prolectet, in ſinum quidem dextrum, ſanguinem ex uena caua, in ſiniſtrum aerem ex pulmonibus. Horum quidem tum ualuæ depreſſæ conniuent, ut hauſtæ materiæ cedant, aliorum autem diſtante patent, ne tum pariter quicquam de ſe cor excludat. Mox uerò contractis tranſuerſis uillis, coarctatur cor (συςολὴ dici ſolet) acceptasq; materias de ſe refundit, ſpiritum quippe ex cauo ſiniſtro in arteriam maiorem, è dextro ſanguinem attenuatum per uenam arterioſam in pulmones, hocq́; tempore iſtorum ualuæ depreſſæ ſunt, aliis ſtantibus atque ſublatis. Atque hæc de corde ſatis.

Valuulæ.

Pulmonis uſus.

Pulmo ſpirãdi officina nullo uel minimo puncto temporis intermiſſo mouetur ſpiritum identidem reciprocando ducit redditq́;. Hauſtum hunc conficit præparatq́; cordi, ut iocinere, alimenta uentriculus, cuius demum acceſſit innatus calor uentilatus refrigeretur, & uitali ſpiritus alatur foueaturq́; tanquam pabulo. Quo circa pulmonum caro mollis facta eſt, leuis, rara, ſpongiæ aſſimilis, ad haurienдum concipiendumq́; ſpiritum aptiſſima. Figura quæ ungulam bubulam æmuletur. Eam præſe fert molis amplitudinem, ut in uiuentibus pectoris uniuerſam cauum impleat, at

Subſtantia.

Figura.

Magnitudo.

ei qui ex hac uita migrauit exilis collapſusq; flacceſcit, nec ſi fiſtula infletur, tumorem tantum referre poſſit, quantus in uiuente extabat. *Conſenſus.* Confidit in dorſi uertebris, quibus & pectoris oſſi interſepientis membranæ uinculo committitur. Illum eadem geminum facit, una quidem parte in dextris coſtis, altera recumbente in ſiniſtris: atque utriuſque binę ſunt inſignes fibræ, præter quas minor quædam aliarum uelut ſoboles, in dextra parte tanquam ſtratum ſubiicitur uenæ cauæ contendit ad claues & iugula. Tunica pulmo obducitur prętenui, per quam pus aut ſanies in pectoris capacitate per ſuppurationem aliũve affectum congeſta permeare poſſit, & quaſi ſucta peruadere, hincq; per exiguas arteriarum fiſtulas ad maiores, tandem uero ad aſperam arteriam atque foras tuſſi propelli. *Compoſitio.* Triplici uaſorum genere ratis modo implicatorum pulmonis caro ſuſtinetur & cohæret, uena arterioſa, quæ è ſinu cordis dextro nata in omnes pulmonis particulas ſparſa diffinditur, arteria uenoſa, quæ ex omnibus eius particulis tenues riuos tanquã radices excipiens, trunco unico in ſiniſtrũ cordis ſinũ intruditur, aſpera denique arteria, quæ a faucibus ortum ducens in duas regiones primum biuio diſtracta, mox deinde in minores tandemq; in minimas diſſecta, in pulmonem uniuerſum decurrit. Itaque trium uaſorum extrema in eiuſmodi tenuitates ſectione diſcerpuntur, ut in pulmonem prorſus abſumptæ obliteſcant, nec uſquam continuatę cernantur. Quocirca aer in pulmones hauſtus inſpiratione, primum quidem aſperas arterias duntaxat implet, neque cõtinuo in leues illabitur, quas uenoſas appellauimus: uerum illinc in ſubſtantiam pulmonum diffuſus conficitur, atque iam ſatis extenuatione præparatum, cor diſtentum leuium arteriarum ductibus prolectat & attrahit. *Fauces.* Ergo ut ab ore uia in uentriculum directa ferebatur, ſic & altera ex eodem ducit in pulmones, ut iccirco rectè biuias fauces poſſis appellare. Proximè enim ceruicis uertebras intus gula reconditur, eſculentorum potulentorumq; uia, extra parte priore & obuia in longum huic adhæreſcit guttur, *Aſpera arteria.* τραχεῖαν ἀρτηρίαν uocant, quia ſolus ſpiritus deducitur. Fiſtulam planè refert breuem edendæ uoci aptiſſimam, cuius pars membranis, pars cartilagine continetur. Hanc enim complēt in dimidiatos orbes ad C. literæ ſpeciem actæ cartilagines, interiectis membranis copulatæ. Quinetiam his intus alia denſa ſubtendirur, cuius uilli in rectum abeunt: alia extrinſecus uelut tegumentum omnem cingens arteriam: his etiam ſuffultæ uenulæ tenues alimentum fundunt atque ſubminiſtrant. Eam profecto fieri decebat arteriæ compoſitionem, quæ tracto redditoq; ſpiritui aſſiduè pateret, & uocem ſuauem ac ſplendidam ſuggereret laryngi: nã mollior abſonam atque abſurdam, ſiccior uero intentam, & clangori perſimilem emiſiſſet. Ergo quantum huius arteriæ ſupra claues extat, perfectos orbes haud quaquam accepit, nam quicquid parte poſteriore gulam attingit, ſola membrana cingitur, ut craſſioribus eſculentis in uentriculum illapſuris locum daret cederetq;. At uerò quantum arteriæ ſub clauibus in pulmones confertur, gulæ non cohæret: quocirca cartilaginoſos orbes perfectos obtinuit. *Larynx.* Summum arterię caput λάρυγξ appellatur, proprium ædendæ uocis inſtrumentũ. Ex tribus hic magnis, cartilaginibus abſoluitur, quarum maxima ueterum ſcuto ſimilis, foras prominet, nobis tangentibus obuia: illa quidem firma atque dura, at parte poſteriore membranoſa. Interior huius capacitas (longa enim eſt & ampla) reliquas minores duas includit cartilagines, parti poſteriori obiectas, ſic inter ſe uinculis neruoſis obſtrictas, ut tribus hiſce compactus larynx, cartilaginoſis totus eſſe uideatur, orbisq; figuram implere. Inferum extremum aſperæ coniunctum arteriæ, quam ſummum patet amplius, hoc enim præcipuè moduletur uocem.

cem. Quoniam igitur larynx simplex cartilago non est dilatari certè potest uel congustari,claudi uel recludi nostro notu & arbitrio. Clauditur quidem in spiritus interclusione atque comprehensione coarctatur angustiorq; fit, cũ uox elidi debet. at prorsũ laxatus patefit,dũ inspiratione respiratione ve simplex inducitur. Motibus tã uariis atque distãtibus natura multiformes musculos adhibuit,quos supra uiginti cũmemorauimus,proprios quidem duodecim communes octo. Sex inter hos ex imis nati partibus laringis cartilagines deorsum uelut atque deducunt, habentq; idcirco neruorum tenuitates ex infernis partibus allatas. At cum omnium interiorum neruorum e cerebro communis sit origo,istos quoqe è sexta coniugatione ad pectus,cum iis qui ad os uentriculi contendunt,aliquantum deriuari cõpertum est,hincq; ad sex memoratos laryngis musculos reflecti,inde recurrentes nerui sunt appellati. In eo autem loco unde regrediuntur,sinister maximã arteriã,qua parte ex corde in dorsũ flectitur ac detorquetur,circumplicat,dexter uero eum arterię ramum circũuectus amplectitur,qui in alam dextram procedit,his tanquam radicibus innixi sursum replicati nerui atque conuersi motum ei persimilem obeunt, qui in architecturæ machinis troclearum ope completur. Laryngis introitum summumq; ostium,ne quid mandendo deuorandove in id incidat & illabatur(alioqui.n.sp pateret) cõtegit occluditq; mẽbrana cartilaginosa oblonga, fistularũ linguæ assimilis,unde ei nomẽ ἐπιγλωττίς,magnitudine paulo amplior laryngis ostio,quod id firmius obseraret Hæc dum inspiramus atque respiramus sursum erigitur,incubat autem laringi dum cibus demittitur,ne quid huius abundanter & uniuersè irruat in arteriam. Pusillum siquidem præsertimq; potus influit,neque tamen incommodat,sed dum membranã irrigat madefacitq; pulmones,prodesse creditur,hoc argumento quod utrinque laryngi additæ sunt glandulę,quæ humore suo subditas illas partes imbuerẽt. Non igitur inter uorandum arctè obseruatur,quemadmodũ dum spiritus intercluditur, tum enim eatenus depressa epiglottide obturatur larynx,ut ne minimum quidem cõclusi spiritus erumpere possit & excedere. Id autem quia præstat epiglottis, simul uero quia eadem ducti redditiq; spiritus modum accessu recessuq; suo temperat,hincq; omnes uocum uarietates modulatur, primũ illa nimirum statuitur uocis instrumẽtum. Cæterum lingua ori indita explanatæ distinctæq; uocis fictrix atque moderatrix est,& mentis uoluntatisq; nuntia. Eadem sapores diiudicat,eximio & uoluptario gustandi sensu prædita. Substantia illi rara atque laxa,ut humore saporũ pectore facilè imbuatur,quocirca tunica cingitur prętenui, quæ toti quoque ori cõmunis est: Nouem struitur musculis undique cõstitutis,quos media linea ad dextrã læuamq; dirimit,ut hoc uti & reliqua sensuum instrumenta geminum foret. Cumq; summè uolubilis esset, & incitata, ne forte indomita plus æquo in loquacitatem solueretur,subdito uinculo tanquã habenis cohibetur. Venis præterea duabus maiusculis totidemq; arteriis perfunditur,duobus item neruorum coniugiis:altero duriore,quod in musculos distributum motus efficit,altero molli internoscendis saporibus destinato. Pertinet autem irrepitq; hoc genus magna ex parte in externam ambientẽq; tunicam. Lingua ad radicẽ qua latior est & faucibus cohæret esse ualido quasi basi nititur substẽtaturq;,quod ὑοειδὲς Grecis dicitur,literæ Y speciem habẽs Huic utrinque assistunt glandulæ,quas peculiari nomine nostri tõsillas,Græci παρίσθμια dixere:perpetua quibus uis eructandi saliuam, ut madefiant lingua,larynx,arteria,ipsiq; pulmones. Inter eas ab extremo palato dependet caruncula rotunda,uoci ad suauitatem atque moderationem uelut plectrum cõ

Epiglottis.

Lingua.

Tonsilla.

Columella Palatum.

ducibilis, Græcis γαργαρεὼν quibusdam ficto nomine gurgulio, at propriè cōlumella dicta: quę dum humoris influxione tumet & inflammatur, uuæ nomē accipit. *Palatum.* Hinc palatum ad primores dentes extenditur, cui perinde atque linguę per neruum uis data est sapores internoscendi: at uocem id iuxta ac reliquæ oris partes necessarium multis scabrum asperitatibus (Plinius crenas appellat) quibus cibum ad concoctionem pręparet. Hæc sunt uniuersa quæ oris mediiq; uentris capacitate continentur, de quibus hoc loco dicere statueram: nam dentium ut ossium explicationem proprio loco complexi sumus. Quocirca ad capitis interiora tempestiuum est sermonem transferre.

De capite. Cap. IX.

CEREBRVM humanæ mentis, arx & domicilium, cogitationū rationisq; sedes, motus omnisq; sensus, fons & origo, corporis summam partem tenet, sursum spectans, cœlo proximum. Vt enim huius uniuersitatis parens mensq; illa rectrix in cœlo excelsissimo loco cōsedit, ita decebat cerebrum nostrę mentis arcem summo corpore collocari. *Calua.* Quoniam uero id uiscerum præstantissimum futurum erat irruentibus extrinsecus iniuriis obnoxium, naturæ prouidentia undique circumseptum est osseo tegumēto, quod supra caluam appellauimus. Hanc utrinque obuelant membranę, quarum interior crassa meninx appellata uillis cōpluribus caluæ suturis adhærescit, qui inde foras elapsi fusius latiusq; circumiecti, alteram exteriorem membranam conficiunt (Græcis est περικράνιον) *Pericranium* capitis musculosæ cuti proxime subiectam. Crassior dura illa meninx cū esset, cerebro ut propugnaculum aduersus caluę occursum data est: altera autē subest tenuis atque mollis idoneum cerebri inuolucrum, ei, quam proxime adiunctum, quod & locis compluribus altius demergitur, ut interiores cerebri capacitates oblinat. *Meninges duæ.* At uero geminatæ atque duplicatæ meninges altius impulsæ, primum cerebrū a cerebello, quod Græcis est παρεγκεφαλὶς prorsus disterminant: rursumq; cerebrum ipsum parte priore situm, in dextram leuamq; per summa duntaxat dirimunt, ut partes cerebri tres sint omnes geminis membranis seiunctæ omnesq; iisdem supra subterq; ambientibus comprehensæ. *Cerebrum.* Cerebrum sub his homini spectatur maximum, quod sit plurimarū uirtutum sedes. *uentriculi duo priores.* Pars prior ut dixi gemina geminis quoque uentriculis intro reconditis excauata, amplis iis quidem, sed magis uiuentibus quàm morte consumptis, quibus nimium coangustantur omnia. Ex primis his cerebri partibus initium ducentes, ad medias ferè regiones accedunt, inde paulum reflexi imam sedem detorquetur, qua basis est cerebri, & os quod a cuneo nomen habet, *Peluis* Illuc uentriculorū riui cōfluunt ubi locus est qui χοάνη id est infundibulum, aut πύελος id est peluis appellatur. Huic subter crassum meningem subdita est *Glandula.* glandula rotunda aperte concaua: glandulam mox excipit sustinetq; tanquam basis os σφηνοειδὲς a dextra læuaq; pertusum, cui mox subiiciuntur ossa adusq; palatum spōgiæ modo rara, unde σπογγοειδῆ uocantur. Quæcunq; igitur in uentriculis tempore cōgeruntur superuacanea, sensim per riuorum ductus in peluim illabuntur, hinc in glandulam, cui tantisper inhęrescunt, dum per cunei foramina in os spongides, & in palatum pedetentim instillent, forasq; deturbentur. *Choroides contextus.* In illa autem uentriculum caua uenarum arteriarumq; riuuli è summo cerebro pariter cum tenui meninge deuehuntur, quæ inter se colligatæ atq; implicitę, contextus eos conformāt, qui χοροειδεῖς appellantur, quiq; capacitates intus succingunt & implent. Ex inferis quoque partibus, atque ex ipso con

textu

textu admirabili,per ea quæ modo cõmemoraui fora mina,arteriç tum in cerebri corpus,tum in eius ipsius uentriculos emergunt euaduntq́;,illis contextibus,ut dixi,innexç. Nam ex colli arteriis rami sursum euecti,cum iam in cerebri basim permanarint , easq́; capacitates attigerint , quç cuneo ossi subditæ sunt, mox in tenuissimas arterias easq́; plurimas dispersæ multiformi uarioq́; nexu citra ullius membranæ copulationem, reti assimilẽ cõtextum conficiunt struuntq́; (Græcis hic πλέγμα δικτυοειδὲς nũcupatur)q os cunei nõ prorsus excessit,sed medius inter id crassam meningem collocatur. Huius tenues arteriç omnes tandẽ in maiores duas confluunt,quæ per cunei ossis & crassæ meningis foramina elapsæ,in cerebri corpus eiusq́; uentriculos cõmeant , eo quẽ dixi modo distributæ.

Rete admirabile.

Iam uero prioris cerebri secretio ac diremptus quem in longum fieri memoraui,nequaquam adusque cerebellum perducitur:sed circa medium insistit,ut sit priorum duarum partium in mediam quandam eamq́; indiuiduam concursio, Sic propemodum qui prioribus illis partibus conduntur uentriculi,propriis ductibus in tertium quendam cõfluunt seipsis longe minorem,quiq́; nulla succingente membrana,sed sua duntaxat duritia consistat,tanquã fornix aut camera,unde καμάριον dictus est & ψαλλοειδές.

Medius uentriculus.

Cerebellũ qđ a cerebro duplicatæ meninges seiungunt discluduntq́;, occipitis esse tegitur: cerebro quidem durius atque siccius,cuius pars extrema per spinç fistulam illapsa,in ossis sacri imum traiicitur,à qua ut ex arboris caudice rami, sic duriores nerui proferũtur. In eo uentriculus inest atq́; sinus prioribus minor,maior autem fornice:qui initio latius patet,at uero arctatur extremo suo in mucronem compresso.

Cerebellum

Postremus uẽtriculus.

A medio fornice canalis est proprio tegumẽto uelatus,qui unicus pertusis meningibus cerebrum committit cerebello. Ad eius introitũ sita est glandula diuersæ atque cerebrum substantiæ,quç uenis & arteriis in cerebrum fusis pro firmamento esse creditur,κονάριον hanc appellant.

Conarium.

Partes quæ a dextra & a læua canali assistunt,tument extantq́; adeo,ut plerunque applicatæ sese contingant atq́; idcirco tanquam hominum clunes per illius longitudinem porrectæ,γλουτία dictæ sunt.

Glutia.

His utrinque copulata est tenuis & ualida membrana,quæ canalis superiora contigit. Membranç in longum incubat epiphysis uermi similis,hinc σκωληκοειδὴς appellãt , reliquo quidẽ cerebro durior ex multis constans particulis,quas tenues membranç uincunt copulantq́;, ut produci contrahiq́; uermis ritu possit. Huius deorsum glutiis & copulanti mẽbranæ adhæret,quod sua crassitudine glutiorum distantiam propemodum implet. Itaque uermis hic dum longius extenditur porrigiturq́; per canalis longitudinem;fitq́; idcirco subtilior,inter glutia procumbit & obturat canalem:cõtractus autem in sese ampliorq́; factus,inter glutia delabi non potest,quinimo reuolutus secum una retrorsum uellit subleuatq́; membranam , quç glutia cõiungit:quocirca tantum is canalem patefacit quantum retrorsum abscedit.

Vermis.

Ea est omnium partium cerebri historia, quarum actiones sic in commune conferuntur.

Functiones

Priores uentriculi omnium maximi,crassiores cerebri sordes(nam tenues per suturas euadunt & foras se dant)suscipiunt & congerunt,quç quia cerebrum amplum,frigidũ humidumq́; habetur,quamplurimæ ex circumiectis partibus eo confluunt. Inde stillant alias per priora in os summum nariũ,quod una cum adhærente membrana spongiæ modo pertusum est : alias per peluim subditaq: foramina dilabuntur in palatum,quandam iis adita glans cursus celeritatem retardat. Alter porro usus præstantior est,ad quem natura uentriculos accomodauit,dum ui tales ex corde spiritus in retis contextum effusos illicq́; prçparatos,in priores uentriculos transmittit,ubi deinde ui innata cere-

bri in animales conuersi in omnes sensus & in medium uentrem,tandemq; in postremum difluunt,ut ad sensus motusq; functiones suppetant satisq; sint. Similes est cogitationum ratio,quas rerum sensibus comprehẽsarum spectra atque imagines in uentres illos euectæ suscitarunt. Has autem uias, quas ab externis sensibus intro natura produxit,deinceps exponemus. Cerebri partibus prioribus tubercula duo extant & eminent mammarum papillis similima,quę summo narium ossi spongiæ ęmulo obiecta insident. sub his exiles procereq; productiones mollioribus neruis comparatæ sese expromunt,quas in neruorũ numero ueteres nunquam collocarunt.at his tamen odoratum atque uim eam quæ odorationes æstimet,concesserunt,ut una inter cęteras sentiendi uires è calua nõ exiliret.Si quando priores cerebri uentriculi muscosa eluuie affluũt & abundant,tubercula stillant in mares subditas,ut intelligi possit in hæc uias è uentriculis patere.

Odorãdi instrumentum

Iam uero neruorum qui ex uentriculis in sensuum instrumenta contendunt,propagationes hę sunt. Omnium prima in oculos traiicitur atque infigitur,cuius nerui,quia insignes sunt, & inter cæteros maxime cõcaui,dicti sunt Gręcis ὀπτικοί,molles ij & ampli,per quos uidẽdi spiritus iuehitur.Duo quidẽ sunt ut oculi diuersis enati locis,sed qui media cursus uia quasi decussati coitionem faciant,moxq; diducti in suum quisq; è regione oculũ feratur.

Prima neruorum cerebri coniugatio.

Altera propagatio est neruorum oculos mouentium, qui quanquam opticis substrati post eos inferi uidẽtur,exortu tamẽ in priores cerebri partes magis uergunt & accedunt,unde nonnullis primi solent existimari. Exiles quidẽ duri atque ualidi,in eos musculos dispersi,qui oculos obsepiunt atque mouent

Secunda.

Tertia coniugatio ad gustatum pertinet.Ea quidem a prima statim radice per multis constat neruis iis tenuibus,& quasi in unum compressis,atque coarctatis,quorum complures in linguæ externam tunicam fusi gustandi sensu eam instruunt & illustrant,hiq; ab ima cerebri parte nascuntur secundum quã linguę situs est. Reliquorum uero pars in superiorem,pars in inferiorem maxillam abit,sed uia multo diuersa. Vnicus ad inferiorem pergit,qui cum ramulis gustum linguæ præbentibus,per decliuiũ patente quidẽ osse atque crassa meninge primum deturbatur.at mox ab illis se subducens durior firmiorq; factus,ut qui motum præstiturus est,in temporis eum musculũ qui molitor appellatur sese infert , inde recta in inferiorem maxillam multis uillorum tenuitatibus diuaricatur,altis in dentium radices,alijs in gingiuas & inferum labrum effusis. Qui superiorem maxillam adeunt statim ad oculorum sedes adducti, cum iis durioribus neruis commeant qui oculos monent,perq; illorũ foramina excidunt, transmissi deinde sub oculos ad os malæ quod plurimum eminet,id perforant,ut inde diffisi in gingiuas dẽtesq; superiores,in cutem faciei prætesam, & in superum labrum dispergantur.Simul autem dum hi malę foramen euaderent,unum de se prætenuem ramulum in id foramen coniecerunt , quod in osse nasi ad oculi angulum maiorem uergit:hic inde in narium capacitatem illapsus, in eam membranam spargitur,quę naribus cum palato & ore communis est.

Tertiæ multiplex.

Quarta societas & conuenientia, post tertiam proxime originem sumit, cuius nerui quam illius exiliores quidem, sed tamen duriores sunt. Quanquam uero utrique primo exortu concursionibus inter se cohærescunt , ut confundi , & è calua eodem foramine excedere , & prodire uideantur, mox tamen aliquantulum sic processerunt , quarta coniugatio hinc se subtrahens,in palatum & in tunicã ori subtensam decurrit. Quinta coniugatio binis neruis continetur finitimis,proximeque inter se coniunctis,ut plerisque singuli putentur,cum tamen iis planè diuersa sit origo. Ho-

Quarta.

rum

rum itaque qui utrinque duo sunt, prior audiendi neruus appellatur, quòd auris corneolum introitum subeat, crassa meninge sic arcte inuolutus, ut a quibusdam existimetur ab ea proficisci & initium ducere. Posterior in id ossis lapidum si angustum anfractibusque fluxuosum foramen se deuoluit, quod cæcū nuncupant: forasque ad aurem emergens & durior factus, in temporis musculum, in genas, atque in partes auri circūiectas explicatur, ei tertiæ coniugationis propagini opem laturus, quam dixi in tempus & maxillam inferiorem excurrere. Sexta (quæ interioribus corporis partibus tangendi sensum præbet) ponè hanc ex ima cerebri parte profertur, & per suturæ cui λ nomen posuit patens extremum, caluam exit, compluribusque statim ramulis exoritur, quos securitatis gratia natura eadem sepiente membrana, quasi in unum coniectos obstrinxit. Quocirca ij quanuis negligenter spectantibus unicus uideantur, tot tamen ueræ sunt a prima statim origine, quot omnino particulæ in quas dispartiri disseminarique debent. Omnes dum per ceruicem feruntur propemodum coniūcti apparent, utrinque cum arterijs societati quæ inibi sunt. Longius autē progressi bipartito dirimuntur. Alteri intro per costarum radices abeūt membranis iuncti, hincq; deorsum pergentes lumborum interioribus musculis incumbunt, sic eo cursu deducti dum ossis sacri extremum contingant. Hoc longo uiæ tractu oīa propè intestina & uiscera quæ subdiaphragmate posita sunt, lien, renes, uesica, testes & uniuersum peritonæum, tenuitates quasdam ab illis acceperunt, per quas tactum participant: hunc enim sensum proxime è neruis cerebri asciscere decebat. Cæterum in prolapsione & transitu, spinę medulla illis duriores neruos è uicinis sedibus dispergit, ut ex amborum permistione simul cumiūcta roboris constantiam & firmitatem attexerat. Alteri huius coniugii nerui ad œsophagum inclinant, cui utrinque connexi assistunt, pariterque demessiori uentris se impingunt, in reliquum eius corpus adusq; fundum disiecti, in exilesque exhausti tenuitates. Syncera autem est hęc propago nequaquam durioribus neruis uti superior implicata. Nihil ab hac ne minimū quidem septo transuerso impartitur: ad cæteras autem partes œsophagū, asperam arteriam, pulmones, cor atque iecur, in transitu uilli quidam emergunt ac dimanant, adeo ut principes hæ partes quibus gubernamur, synceris istis è cerebro neruis præditę sint & instructę, continuataque cognatione sibi consentiant. Ab hac propagine ubi iam in thoracis spacium aliquantulum processit, rami quidam retorquentur a laryngis musculos: suntque ij nerui recurrentes, de quibus abunde supra dixi. Septima postremaque coniugatio ab extremo cerebri erumpit, qua iam spinæ medulla elabitur inde cum sexta degreditur, maximaq; parte in uillos, musculorum linguæ interiores soluitur quos ipsos multifariam intexit. Minima quędam huius coniugij portio in rectos laryngis musculos effertur: alia uero neque ea modica in primos amplosque lacertos, qui scapulas sursum adducunt; alia denique in eos qui tonsillas ac fauces inuoluūt. Quocirca recte uidetur hæc neruorum linguam mouentium coniugatio dici quam reliquis sicciorem duriremque haberi ipsa planè origo cōmonstrat. Hę sunt omnes è cerebro neruorum origines atque progressus. Iam uero ne quid eorum quę ad caput, pertinent, desideretur, de sensuum instrumentis tempestiue hic agendum duxi. Auris ad auditionem, introitu semper patet duro & multis anfractibus flexuoso, ne sonus de repente affatimque intro subiens sensum lædat. Nam imum anfractum crassior menix succingit & obducit; audiendi autem neruus in eam ipsam membranam fusius explicatur, quę foramini pertransuersum obiecta, inuectum sonum ictumque aerem excipit, defertq; in cerebrum

Sexta multiplex.

Septima.

Auris.

rebrum commune sentiendi principium. Extra autem quæ appellantur auricu-
læ prominent cartilaginosę, multisq; flexibus externis iniuriis oppositę, ne
quid ex inopinato intro irrueret, neve appulsæ uocis laberentur atque errarẽt,
pars superior eaq; durior pinna dicitur inferior quæ mollis, fibra. Nasus homi
Nasus. ni tantum altior eminentiorq; in facie, quo quasi in tegumento nares occultan
tur, tum odorum spiritusq; uia, tum mucosę eluuiei emungendę riuus. Illac
siquidem hausti ductique spiritus pars tracta irrepit in cerebrum, pars in aspe-
ram arteriam & pulmones rapta delabitur. Nares æque disterminat interseptũ
cartilaginosum, ab imo ad summas nasi angustias & palati superiora proten-
sum. Nam tota hęc regio plurimis foraminibus peruia est, per quę cerebri su-
peruacua influunt, in nares quidem per os cui a spongia nomen est, in palatum
uero per id quod speciem cribri gerit: tametsi è naribus in fauces communem
uiam patere ostendunt, quæcunque illinc huc regeruntur imprudentibus no-
bis. Assistunt utrinque oculi, pars corporis preciosissima, qui tanquam specula
Oculi. tores altissimum locum obtinent, ex quo plurima conspicientes fungantur suo
munere, & eminus quæcunque nocitura sunt, aut profutura prospiciant. Ho-
rum gratia (si Galeno creditur) caput in altis editisque partibus corporis col
locatum est, quia cerebrum ob breues opticorum neruorum ductus oculis pro
ximum esse debuit, illic sublimi loco positis. Ii ut reliqui sensus gemini parte
priore, in quam progredi solemus, in antra concaua reconduntur & latent, uti
liter excelsis undique partibus circumsepti. Primum enim a superiore parte su
percilia, ab inferiore malę leuiter eminent, & nasus in medio quasi murus ocu
Palpebræ. lis interiectus, a dextra & a lęua temporum ossa. Palpebris integuntur mollis
simis tactu ne lęderent aciem, quarum inferiores fixæ & immutabiles cõquie-
scunt, ut & genę inter has atque malas collocatę, superiores pupulas claudũt,
ne quid obiter incidat, easque aperiunt cum celeritate maxima. Palpebrarum
Cilia. extrema cilia sunt, dura cartilagine firmata, quæ ταρσὸς appellatur: huic infixi
pili eriguntur, quibus tanquam uallo quodam muniuntur oculi ad leuiorũ oc
cursus; hosce pilos Græci βλεφαρίδας dixerunt. Lubrici facti sunt & mobiles,
ut aspectum quocunque uellent facile conuerterent, ob idque utrinque septem
Musculi. his musculi circumiecti, è quibus unus sursum, alter deorsum, duo ad dextram
leuamque trahunt, alij duo illos circumferunt, septimus sustinet & illegat. Ex
tunicis quaternis atque externis humoribus conditi sunt. Prima tunica & exti
ma ἐπιπεφυκὼς, id est adnata & abdhęrens appellatur, cuius interuentu oculus
tenetur & adhęrescit. Altera cornu similis κερατοειδὴς. Tertia uuæ, ῥαγοειδὴς.
Tunicæ. Quarta arenearũ telę, ἀραχνοειδὴς. Humorum extimus est ὑδατώδης ab aqua
Humores. dictus alter ὑαλοειδὴς uitro fuso similis, intimus κρυσταλλώδης: omniũ aũt cõ-
positio huiusmodi esse deprehenditur. Adhęrens tunica oculi posteriora con-
Compositio. tegit excipitque musculos, omnes ex pericranio hæc quidem nata proxime il-
li adhęrescit cornea uniuersum oculum undique cingens, quę tametsi a dura
cerebri meninge proficiscitur, quam illa tamen durior firmiorq; externis re-
bus obiicitur, pellucida quidem ut per eã cerni possit. Hac concluditur humor
ab aqua aut ab oui candido nomen habens, quem mox ῥαγοειδὴς uniuersum cõ
prehendit. Quoniam uero hęc tunica a posterioribus partibus corneæ prope-
modum adhęrescit, a prioribus autem longissime distat, idcirco his cõceptus
humor totus penè in priora confluxit. Vt granũ uuæ sic ῥαγοειδὴς parte priore
& media foramen habet, quod pupula uocatur, è quo acies est qua cernimus;
hoc enim rerum spectra spiritusque prosiliunt; nascitur autem hęc ex tenui
meninge. Rhagoidem circumcirca proxime succingit arachnoides, colore ni
gra,

gra, arteriis uenisque conſperſa more ſecundarum uteri, ex uidendi neruo tenuiſſime fuſo dilatatoq; nata, qui ex cerebro nonnihil ſecum detulit eius contextus, qui χοροειδὴς appellatur. Itaque inter has tunicas palam eſt nihil prorſum intercedere. Quantum ſupereſt interioris capacitatis, id replet uitreus humor copioſiſsimus, is quidem & craſſitie uitro fuſo ſimilis: in quo proinde cryſtallinus ueluti innatans ſtabilis & conſtans inſiſtit, nulla tunica diréptus. Poſitus autem is eſt non in uitrei medio, ſed parte eius priore, pupulæ prorſũ obiectus, ut ea ſede medium totius oculi uelut punctum occuparet. Humorum hic duriſſimus glaciem concretam aut cryſtallum referens. Figura non planè globoſa, ſed qua pupulam ſpectat preſſior ac planior. Alitur uitreo humore, uitreus autem per uenas è cerebro cum arachnoide deriuatas. Hęc de uidendi ſenſu.

Guſtatus ore continetur undique ſeptus ad uſum & incolumitatis cuſtodiã quòdq; cibi & potionis index ſit. Quocirca lingua & palatum eius inſtrumenta cum ſint, ſatis uidentur ante ſuis locis explicata. Tactus toto corpore æquabiliter fuſus eſt, cuius idcirco propria inſtrumenta non prius definire poſſim, quàm reliquorum omnium neruorum propagatio ſit abſoluta. *Guſtus.*

De neruis. Cap. X.

PARTIVM diſſimilium inſtrumentorumque corporis omnem iam uideor compoſitionem planam feciſſe, ut omnis illarum deſcriptio facta explicataq; putetur, nunc autem ad ſimilarium partium expoſitionem reuerſus, eas primũ uerbis amplectar & expediam, quarum beneficio reliquæ omnes indigent, cõmuniq; opera gubernantur. hę ſunt uenæ, arteriæ, & nerui. De his quidem ſupra, obiter duntaxat, & ut dicere ſolent perfunctorie dictum, nunc uero plenã abſolutamque illorum propagationem exponemus, qua legentis animus ſaturari poſſit. Ne autem de cœpto uiæ curſu deflectam, quam de neruis paulo ante ſuſcepi tractationé hic perſequor. E cerebro tanquam è radice caudex, profunditur ſpinæ medulla, quæ cerebri ſubſtantiam accipiens, eius aut pars eſt, aut profecto uicaria, tanto durior quãto longius proceſſerit. Vt enim prior cerebri pars uſquequaq; mollis eſt & tenera, poſterior tantum dura quantũ progreditur, ita ſentientes neruos natura omnes è priore illa parte, mouentes uero utpote duriores & ad motionum impetus ſuſtinendos roboris plurimum nactos, a poſteritate & ex ſpinę medulla deriuauit. Conuenit enim ut è ſimili unumquodque naſcatur, uixq; a duro poteſt molle quicquam proficiſci, quam quam durum quippiam ex molli prodit, non primo quidem ſtatim exortu, ſed dum progreſſus longitudine, aut regionis per quam ducitur ſiccior natura areſcés, durius robuſtiusq; ſe ipſo redditur. Sic enim ſupra proditum eſt, complures è tertia coniugatione mouentes neruos emerſiſſe, & è ſexta recurrẽtes, qui longo uiæ tractu, mouentium uim & naturam acceperunt. Attamen neq; hos inter exquiſite duros collocare poſſis, quod ab illorum robore plurimum deſciſcant, ut idcirco ratum ſit & conſtans omnium exquiſite durorum, cerebellum & ſpinæ medullam principium eſſe & originem: de quibus iam pleniorem orationem inſtituo. *Spinæ medulla.* *Neruorum duriorum origo.*

Itaque medulla per ſpinæ fiſtulam in extremum ſacri oſſis progrediés, duobus inuolucris, conueſtitur quæ à cerebri meningibus proferuntur, & quę eundem ac meninges uſum præſtant. Supra hæc tertia quoque tunica fortis atque neruoſa circumiicitur, ne dum ſpina inflectitur, flexa quoque medulla diſrumpatur.

patur. Sequuntur uertebrarum nodi, uinculis suis inter se connexi atque coniugati, quos præterea uniuersos alia tunica extrinsecos integit & firmissime colligat. Hic missum facio tenacem & glutinosum humorem, quo plurimo uertebræ ad motus procliuitatem circumfusæ sunt. Medulla igitur tanquam caudex ramis plurimis fruticatur, in omnes artus, sensus, motusque gratis propagatis: à singulis quippe uertebris bini eo quem nunc dicturus sum modo, exprimuntur atque proferuntur. Prima atque summa hinc surgens coniugatio, exilium est neruorum, qui ex medulla orti per obscura summæ uertebræ foramina

Prima neruorum è spina coniugatio.

prodeunt, quod non ut reliquos omnes per articulos compagesque elabi tutum esset, ut qui tenues frequenti motu diuulsi frangerentur. Pusilli auté cum sint, nõ extra musculos huic uertebrę incubantes procurrunt. Altera συζυγία insigniores neruos ab ea mittit regione, quę inter primam secundamq; uertebram à lateribus posita est. Horum pars maxima circum aures, & in capitis posteriora ad summum usque uerticem effunditur: pars reliqua in circumiectos

Secunda.

omnes musculos irregit, primæ implicita cõiugationi. Ex his foraminibus quę inter secundam & tertiam uertebram utrinque hiant, alia proficiscitur coniu-

Tertia.

gatio, ad eos musculos sese applicans qui maxillas mouent, & ad eos qui caput retro deflectunt, atque hæc est tertia. Huic quarta cõiula in musculos effertur capiti ceruiciq; communes, quorum est caput retro detorquere: in eos præterea qui maxillas mouent, in eas denique particulas quæ ponè aures sitæ sunt.

Quarta.

Erumpit autem ex eo foramine quod inter tertiam & quartam uertebram intercedit. Quinta coniugatio simul atque è proximo articulo prodierit, altera propagine quartæ permiscetur, similiter ac ea distributa: altera uero sextę.

Quinta.

Hæc autem post quintam uertebram excidens, ad scapulas plurimum deriuatur, insuper uero proximis utrinque sese attexit, & tenues de se uillos in singulas ceruicis uertebras emittit. Eadem quoque diaphragmatis neruo implicita atque inserta, non modice eum adauget & amplificat. Qui enim diaphragma

Sexta.

moturi sunt nerui, è ceruicis medulla omnes prodeunt, plurimi autem ut multis uisum est ex quarta coniugatione. In partem diaphragmatis mediam quę neruosa est & musculi principium censetur, hi se penitus inserunt, in ipsaq; uia fulciuntur intersepiente membrana thoracis. Duo alii per initia his copulantur nerui, qui tamen mox inde intro sub os pectoris euecti, tãdem in diaphragmatis summum & ad mali punici sedem cõtendunt, horum eadem origo quę

Septima.

superiorum est. Septima coniugatio sub uertebra sexta emergens, maxima ex parte in brachium porrigitur: uilli autem reliqui proximis implicantur annectuntúrq; in caput, in ceruicem & diaphragma diffusi. Smilis propemodum & octauę coniugationis distributio, cuius tamen in cubitum & ulnam multiplex

Octaua.

processus, totus absumitur nec ultra pergit, attamen huius nihil quicquam in septum transuersum promouetur. Nona post octauam uertebram nata, in manus extremas tota properat, hoc dempto quod superior sibi adiiciens quasi arripuit, sed huius quoque nonnihil abit in uicinum musculum, qui primus atq

Nona.

summus in thorace, medium inter primam secundamq; costam spacium tenet, Itaque nona hæc productio cum ad cubiti flexũ carne quidem nudum se appulerit, ne forte periclitaretur, inter ossium tumores atque nodos se abdidit, illincque tuto triplici propagine in manum disiicitur, una quidem intus ad minores digitos, altera in maiores fissa: tertia in summę manus externam regionẽ inflexa. Cæterum non hæc modo, sed octaua quoque & septima dum per hume

Decima.

rum fertur, iatro uia tutissima pergit, multis integentibus musculis communita. Sequitur decima coniugatio, quæ ipsa secunda quoque dorsi censeri debet,

quemad-

quemadmodum quæ dicta proxime est, dorsi prima statuitur. Etenim uertebra quæ omnium est octaua, si eadem quoque dorsi prima ponitur, consequens est eam coniugationem quę sub illa erumpit, dorsi quoq; & thoracis primam existimari. Itaque ex singulis quæ in dorso sunt uertebrarum compagibus, singula neruorum coniugia in proximos emergunt musculos, tum in eos qui inter costas positi sunt, tum in eos externos qui per spinę longitudinem excurrunt, ῥάχιτα hos Græci uocant. Quin & horum neruorum extreme sese latius demũ explicant, dum qui ex uerarum costarũ radicibus exierunt, in humeros, in scapulas, in circumiectos thoraci musculos, in reliquas demũ omnes pectoris particulas tenuissime fissi sparsiq; diffunduntur, qui uero ex breuiorum costarum nati sunt uertebris, in abdominis musculos adeunt. E lumbis quicunque nerui efferuntur, partim in externos posterioresq; musculos perreptant, partim in interiores, iis neruis implicati quos diximus è sexta cerebri cõiugatione eodem deriuari. Ex osse sacro quatuor qui utrinque excidunt, ex suo quisq; foramine in crus uniuersum iter habet. Ex quibus colligi potest omnes è spinæ medulla tractas cõiugationes esse nouem uiginti, octo quidem è ceruice, à dorso duodecim quinque ex lumbis, ab osse sacro quatuor. Sunt qui ab hoc quinque expromi iudicent, ut sint omnes triginta. Auicennas quoque è coccigis & caudæ extremo neruum coniugij expertem deducit, at re uera hic inter uincula annumerandus est, neque præter eas quæ hactenus proditæ sunt a nobis, ulla seorsum & per se coniugatio deprehendetur. Sic autem deducuntur, ut qui nerui ex infimis duabus lumborum uertebris atque ex ossis sacri quatuor foraminibus emerserunt, omnes ferè in unum quasi fasciculum coniecti parte posteriore qua coxa rimam amplam agit, in crura protrudantur pone articulum amplo operti abditiq; musculo. Simul autem musculis qui inibi sunt, prout fert dignitas atque magnitudo, suum cuique ramum impartiunt. Vnde mox alii in crura sparsi deorsum per interiora feruntur, qui ad pedis inferiora concedunt: alij uero per exteriora, in pedis priora atque superiora pertinentes: alij media inter hos regione positis in musculos suræ dirempti absumuntur. Id unum solerter si quid aliud natura prospexit, ut illos ossiũ, cartilaginum, atque uinculorũ quasi propugnaculis cinctos & obuallatos traducat. At uero non omnes qui ex lũbis & ex osse sacro prodierunt, sic cõtinuo per posteriora deorsum commeant, sed ex his non pauci tenues rami per amplũ pubis foramen exeũt, alij in exiguos musculos qui circa podicem, uesicam, penem, & testes habentur, alij in peritonæi uesicæ & uteri membranas, alij in cutem quæ fœmur circumfundit adusq; genu dispertiti. Hæc est uniuersa & integra neruorum consectatio.

Nerui ex dorso.

Nerui ex lumbis.

Neruis ex osse sacro

Nerui omnes quot.

Neruorum in crura distributio.

De uenis. *Cap. XI.*

IECVR venarum esse originem hic pro hypothesi constituam, cuius tamẽ ueritatem multis posthac rationibus illustrabo. Huius è parte concaua uenæ plurimæ in uentrem & intestina dispersæ fiduntur, arboris cuiuspiam radices imitatæ. At uero pars conuexa uenam crassiorem ædit atque profert, quæ arboris caudici comparata ramos admodum multos in omne corpus diffundit: quorum ea uis est & facultas ut è iecore in omnes partes corporis alimentum distribuant, non modo tuborum ductumq; similitudine, sed concoquendi quoque uiribus insigniti. Prçter reliquas autem attrahendi facultas in illis plurimum urget, cuius causa in simplici tunica omnes illos in longum porrectos acceperunt; simplex autem tunica satis erat quæ sanguinem utpote crassiorẽ coer-

Venarum compositio.

cere t atque cõtineret, neque periculum erat hinc illum diffluere. Iam uero ue
Venæ mesaraicæ. næ omnes hac quæ sequitur distributione disiectæ dispartitæq; sunt. A iecoris
introitu resimaq; parte uena grandis excedit(portas appellarunt)a qua uelut
a communi quodam initio, riuuli complures in uentrem & intestina tãquam
a trunco radices aguntur. Ac primũ duo ab ipso statim egressu cernuntur, alter
minor, isq; superior qui comite arteria multis ductibus totus in uentriculum
Ad uentriculum. abit, aliis quidem in ecphysin, alijs in superiora dextraq; protensis. Alter riuus
multo maior alias sub duodenum intestinum, alias sub ieiunum se demergens
idq; transiliens in mesaræon contendit: quod priusquam attingat ei quod pan
creas dicunt nititur ac fulcitur, cui sanè & duodenũ, & ductus qui ad bilis ue-
siculam tendit & reliqua quæ inibi sunt uasa inhærescunt. Ex eo loco riuus in
Ad lienem. lienem emittitur, qui omnium secundus haberi debet: è quo in transitu uenæ
plurimæ capillorũ modo tenues in uentriculi fundum permanant. Huius quã
tum reliquum est in lienis substãtiam multis quasi radicibus discissum se inse
rit, quæ tamen dum ex liene efferuntur & emergunt, in duos rursum riuulos cõ
currunt: unus in os uentriculi parte tumentiore se infert, alter in omenti partẽ
Ad colon intestinum. sinistram retorquetur. Tertius è caudice riuus in pancreas primum immersus,
mox deinde per mesaræi radicem quæ spinæ adherescit, longo tractu in ilia si-
nistra procurrit: multisq; riuulis distectus omnem cœli intestini productionem
irrigat, ut proinde ad hoc totus hic tubus pertinere uideatur, atq; huic quidẽ
isthac deductione comes assidet arteria. Posthunc alius in dextram contendit
Ad cæcum, & omenti dextra. per pancreum in duodenum sparsus intestinum bilis fuliculo ferè è contraria,
regione obiectus. Nihilo hic obscurior superioribus multos quasi surculos in
omenti dextram regionem profert, atque è pancreo hi quidem distribuuntur.
Reliquus stipes qua iam mesenterium attingit, riuo quinto prædictis obscu-
Ad omenti sinistra. riore omnem omenti partem sinistram pereptat. Vbi uero per mesenterium
aliquantũ iam processit, totus in duos finditur, horum rursus uterque in duos,
Ad ileon. omnem demum in quamplurimos tenues, quorum pars maxima in gracilia om
nia intestina ipsumq; cæcum multiplici sobole dispergitur, pars quædam mi-
nor in mesaræi glandulas immissa desinit. Ea est uenarum mensenterii propa-
gatio, quæ in unam ad iecoris portas constitutam, omnes tanquam in truncum
Ad glandulas mesenterii. radices confluunt. Hæc porrò iecur mox ut subiit, alios in id ramos spargit, fe
rè quidem in singulas fibras singulos, sed qui demum sectione partitioneq; mul
tiplici in omnem iecoris substantiam exhausti obliterentur. Quæ etenim ab
Vena caua non est continuata uenis mesenterii. eius conuexo emergit, ampla illa quidem ac proinde caua nuncupata, ex quã
plurimis quoque riuulis & quasi radicibus per intimam iecoris partem diffu-
sis, exurgit, at hæ nihilominus neque illis quas modo dicebam ex portis in sin
gulas fibras distributi, cõtinuatæ, sunt neque ad illas extremitatibus sese appli
cant, neque aliud quicquam prẹter iecoris substantiam illis commune interce
dit. Cæterum vena κοίλη id est caua dicta ipso statim è cõuexo egressu, bipar-
Venæ cauæ diuisio. tito finditur, quasi in duos prægrandes ramos dirempta, alter sursum per dia-
phragma in cor euadit, alter deorsum secundum lumborum uertebras contor
quetur. Ille quidem haudquaquam dorsi spinẹ insidet, sed per medias thoracis
Ad diaphragma. regiones, diaphragmate, intersepiente membrana, corde & pulmonis fibra suf-
fultus, per sublime ad claues & iugula cõcedit, plurimosq; ramos eo tractu pro
fert ac diffundit, primum in diaphragma duos, qui deinde multifariã fissi lon
ge lateq; se pãdunt. His proxime exeunt capillorum modo tenues uenẹ, in
Ad intersceptum. membranam thoracis intersepientem & in cordis inuolucrum, quarum extre
mitates haud quaquam paucæ in priores thoracis partes & in malum punicũ
irrepunt,

Ad cordis substantiā.

irrepunt. Altius autem ubi uena caua cordi iam assistit, eam tanquam ramum promit, quæ cordis externa ambire spectatur, & in eius molem sparsa exhauriri, ut per quam densior cordis substantia nutriri debeat, non autem eo sanguine quem suis uentriculis conceptum, caloris spiritusque beneficio tenuiorem fecit atque puriorem.

Ad cordis sinum dextrum.

Supra multo capacior alia in dextrā aurem dextrumq; cordis uentriculum demersa illabitur; hanc multis non uenam, sed aptius membranam dicere placet, ex sinistro uenæ cauę pariete profectam, quæ dextrum sinum inuoluat & obtegat. In cordis corpus non altius hæc penetrat, neque iam ipso ingressu uenę speciem retinet, sed mox ut cor attingit, in illius substantiam degenerat prorsumq; oblitescit, quod sanè argumentum Aristotelicos eo adduxit ut uenas omnes è cordis substantia nasci putarent.

Vena arteriosa.

Ex hoc cauo dextro uenæ nouum genus emergit quę in pulmones surrecta, arteriarū modo tunica duplici obuallatur cuius ante propagationem expediuimus.

Ad quintā uertebram dorsi.

Paulo supra cordis aurem dextrā, caua uena aliam rami specie edit, quæ solitaria omnisq; coniugij expers (hinc ἄζυγο Græcis appellatur) in quintam dorsi uertebrā primum delapsa, mox deinde per spinæ longitudinē excurrit in imam partem diaphragmatis. Hanc eandem non paucę corporum dissectiones ostendunt a caua deriuari antequam ad cor accedat.

Ad costarū interualla.

Eadē per spinam incedens utrinque in omnia interualla costarum ramos effundit, supremis duntaxat duobus aut ad summum tribus exceptis, quę aliunde prodeuntibus uenis ali posthac exponemus. Hi autē rami statim è radice & ortu, surculos de se foras emittunt in externos dorsi musculos: longius uero progressi per costarum longitudinem, tandem extra thoracem foras erumpunt & eminent. Reliqua uena caua cōtendens ad iugulum, intersepienti membranę a dextra committitur, in quam complures uenulas pręrenues conspergit moxq; in quinta & minima pulmonis fibra tanquam in substrato puluinari recumbit.

Iuxta ganglium diuisio.

Basilica.

At uero priusquam iugulum attingat, totus uenæ cauæ truncus apud glandem, quæ inibi ingens conspicitur, in duos amplos ramos dirimitur, qui mox ad axilas festinant inclinari. Huc autem flectuntur per summa & interiora thoracis, cum nōdum supra claues euecti sunt. & excedunt uero & emanāt in axillas per id spaciū, quod inter claues & primā thoracis costam intercedit: hinc merito interiores uenæ dici solent.

Tenues multæ.

Ab his nōdum foras elapsis, multæ in progressu surgunt utrinque propagines: primumq; ex eo loco ubi uena caua in duos ramos distrahitur, exiles uenę in proximam adiectamq; glandem abscedunt ab ipso deinde ramorum exortu alij tenuiores protinus in os pectoris contendunt, eiq; subditi adusque malum punicū decurrunt, quo tractu in singula costarū interualla partis prioris ramulos explicant: quorum unusquisque alteri cuipiam uenæ fit obuius, quam ex illa cōiugii experte diximus extremum foras emittere. Iam itaque utrarumque uenarum (tametsi interiores hæ sunt) extrema extra toracem euadunt, tum in māmas, tum in externos musculos inspersa. Pręterea uero ex eisdem amplis ramis insignes uenæ in tria costarum suprema interualla: multifariam diffinduntur; & ex iisdem ferè sedibus aliæ mox in scapulas quosdam interiores ceruicis musculos se conferunt. Post quas aliæ emergunt, quæ in ceruicis spinam demersæ per interiora foramina supremarum sex uertebrarum irrepūt dum caput attingant. Has igitur propagines effundūt rami ampli uenę cauæ, priusquam ex thoracis capacitate excedant.

Basilicæ distributio ab axilla.

At uero uterq; potius ut de thorace emersit, aliis rursum quatuor quasi surculis fruticatur: quorum unus in eos exteros musculos abit, qui ex humero in medium pectus & supra māmas producūt, alter in exillarum glandes, atque hi ambo exiles sanę sunt. Tertius in eos musculos se

proripit, qui ſcapulis ſubiecti ſunt, in eumq́; muſculum qui inibi ſpectatur maximus. Quartus omnium ampliſſimus externas thoracis partes irrigat & alit hinc demum ad coſtarum extrema deriuatus. Occurrunt autem iſtius propaginis tenues riui extremis earum uenarum, quas ab imo & ex intimis thoracis emergere proditum eſt. Quas autem deriuationes in brachiũ atque deductiones faciat hæc uena interior. poſteaquam ex axilla euaſit, paulo poſt edicetur. Iam uero ut quæ ſupra iugulum in ceruicem & caput inſerũtur uenę conſpicuę ſint, ad eum redeamus uenę cauæ direptum, quem prope glande ſub iugulis fieri commemorauimus. Ex iis itaque uenæ cauæ ramis, quos tãquam magnos duos ſtipites in axillas exporrigi dixi, qua parte clauiculis aſſiſtunt, utrinq; insignis una uena ſurgit in ceruicem. Ante hanc autem alius ramus propior glan-

Iugularijũ ortus;

di atque citerior emittitur, qui per ceruicis intima deductus gulæ utrinq; unus aſſidet. Quocirca quatuor ex ea quæ ſub clauibus eſt regione uenarũ propagines ſurſum cõtendunt, quas tum primum iugulares mos eſt appellare, dum collo inſertę ſunt & ſupra claues emerſerunt. Duæ ex his quæ pariter cum gula ſurſum in fauces & oris intima ſparſæ ferũtur, interiores iugulariæ dictę ſunt quod altius conditæ perpetuo delitescant: aliæ autem quæ ſubter cutem exiſtunt, eternæ & eminentes ſunt iugulariæ. Harum uero utraque mox ut a pri-

Venæ ad ſcapulas & humeros.

mo exortu ſupra claues euaſit, in aliis quidẽ corporibus ſimplex omnino perſiſtit, in aliis finditur in duas, quarum altera priore colli regione recta ad caput aſcendit: altera principio quidem deorſum ueluti deflexa claues circũplectitur, moxq́; ſurſum reducitur, alias ſoliuaga, alias interiori cõiuncta. Multi ab ea riui defluunt, unus quidem frequẽti ſobole in proximos muſculos diſiectus alter maior atque obliquior, qui è clauibus ſenſim diſcedens, ad humerum per externa deflectit: hanc idcirco uenam humerariam & externam mos eſt appellare: tametſi illic minime exhauſta oblitescit. ſed longius progreſſa cubiti flexum petere contendit. Vnde perſpicuum eſt humerariam uenam non minore, imo plerunque maiore ſocietate atque commercio cum uena caua coire, quã cum ceruicis & capitis interioribus. Quin & illam nos plerunque obſeruauimus tanquam ramum erumpere atque naſci ex interiore uena, mox ut thoracem egreſſa ad axillam feſtinat, ut proinde ſecta nihil aliud quam interior illa conferret. Tertius ramus ab externa colli uena productus, & in ſcapularum muſculos deflectens abſumitur. Quartus humilis eodem in muſculum ingentem demittitur, ei plerunque occurrens uenæ, quam a baſilica in humerum ef-

Ad capitis externa.

ferri iam diximus. Quod porro externæ iſtius iugularis reliquum eſt, qua iam ad aures ſeſe applicat, uarie diſtractum atque diſiectum, alios ramos in faciem & tempora, alios circum aures, & capitis poſteriora, alios intro in cerebrum diffundit. Sic autem longius quoquouerſum progredi uidentur, ut dextræ uenæ ſiniſtris, priores poſterioribus extremis ſuis obuiæ, in ſummo uertice cõcurrant. At qui intro ſe inſerunt, apud auris radicem quo loci inferior maxilla ſuperiori committitur, uiam habẽt & introitum, qua maximus in cerebrũ patet exceſſus. Interior autem iugularis ſurſum aſcẽdens gulæ aſſiſtit utrinque una: cumq́; iam ad maxillæ regionem ſeſe extulerit, iis qui effuſi ſunt ab externa ra-

Ad fauces, & oris intima.

Venæ ad nares.

mulis alios complures immittit atq; conijcit, quique hac confuſione implicati ſunt, alij in fauces & guttur pertinent, alij in eos muſculos qui penitus laryngi circumiecti ſunt, alij inſignes in linguam, alij in palatum, circumductas ori partes. Hinc interiores iugulares ſupra palatum emergunt, ceruicis intima ſecutę dum capitis baſim attingãt, quo ductu in eas partes quę inter palatum & baſin poſitæ ſunt, ramulos effundunt, quorum tãdẽ extrema deſinunt

in nares. Ex eisdem fere sedibus ramulus unus ęditur proferturque inter primam & secundam ceruicis uertebram: moxq; alter inter occiput, & primam summamque uertebram, qui tamen hinc elapsus in pericranium quibusdā dissipatur, aliis integer patente foramine in occipitis osse intro se recondit per meninges ad uerticem diffusus: solet hęc a quibusdam uena puppis appellari. Reliquæ iugularium extremitates, per suturas quæ occiput, & os cunei copulāt euadunt in cerebrum, mox que e basi media eo pergunt, ubi duplicata crassa meninx cerebrum a cerebello dirimit: sicque geminationis illius firmitate suffultę, sursum irrepunt in cerebri summum quasi fastigium, in quo uacua regio inest quam supra torcular diximus appellari. Quinetiam uenæ quas dixi apud aurium radicem intro inuehi, & inferri, mox propaginibus multis dispersæ, a lateribus media inter caluam & crassam meningem uia, in unum quoque torcular omnes utrinque commeant. Hinc enim locus est in quem cerebri alimentum magna ex parte confertur: è quo demum id riuis tenuissimis, quos iā uenas uix ausim dicere, in omnem cerebri substantiam profunditur. Quin & illi riui iuxta cerebri glandē tenuissime dissecti, in priores uentriculos concedunt, ibique exilibus arteriis implicati contextum illum struunt atque componunt, qui a Chorio, id est a secundis fœtum inuoluentibus nomē habet. Ea nimirum est omnis uenarum in caput & cerebrum dispersio. nunc autem ad eas redeundum quæ in brachium directe feruntur. Basilica uenę statim ut ex ala excessit in amplum humeri musculum & in eos ferè omnes qui illi assistunt, propaginē mittit, inibi penitus exhaustam: reliqua tota alias simplex, alias gemina ad inferiora obliquè deflectit, atque subter cutem emergens ad cubiti nodum festinat. Quo tamen priusquam aduebiat, in medium cubiti flexum uenam transit manifestam, ex qua solet ea quodammodo nasci, quam mediam mox appellabimus. Hinc longius procedit Basilicæ truncus, eoque interim uiæ spacio ramos dispergens in interiores cubiti masculos, subter cute ad carpum accedit, ubi in uenas complures neque eas quidem obscuras diffinditur quarum fit ad minores inferioresque digitos distributio: è quibus multis nominibus ea celebratur, quę inter medicum & minimum digitum interiicitur. Cephalica altera brachii uena, a clauibus per ceruicis musculum fluxuosa declinat in humerum, a quo mox recto tramite deorsum contendit, simulque uenas prætenues spargit in partes eas quas peragrat. Cum autem in nodum cubiti proxime appulerit, tripartito secta ramum unum in brachij superiores musculos recōdit, alterum in cubiti flexum oblique detorquet, qui manifeste conspicuus cū altero coitionem facit, quem nunc diximus eo quoque è basilica traiicit. fitq; ista rū congressu media quædā uena, omnium in cubito extantium maxima. Tertiū autem ramum efficit reliquus processus, qui per externam cubiti regionem in carpum excurrit frequentique sobole in superiores manus digitos effunditur: in quibus ea numeratur, quam inter pollicem & indicem consertam, capitis uenam dixere. Cæterum media uena e brachii flexu discendēs radium ascēdit euadensque in externa, ramis diffinditur duobus: è quibus alter deorsum diflectens, riuulis basilicæ suos quoque permiscet: alter sursum euectus cephalicæ ramis se complicat & inserit. Hæc uenarum esse solet in brachium & manus distributio, quæ tamen in non paucis uariari cernitur, & nonnunquam eiuseē hominis in dextro ac sinistro dispar. Pleruoque uena nulla existit media, est qui cephalicam, est qui basilicam in apertum non proferat: deprehensum quādoq; eam quæ pollici assistit a basilica, eam autem quæ minimo digito accumbit a cephalica deriuari tanta uidelicet in ijs ostenditur naturæ uarietas, ad quæ nulla

Ad interiora capitis.

Venarum brachij diuisio.

Cephalica.

Media uena.

Distributionem uariari.

nulla necessitatis lex cogit:atqui non in uenis ut neque in stirpibus una semper & similis est necessaria fruticantium ramorum proiectio. *His* omissis tempestiuum iam fuerit uenarum inferiorum propagationem explicare. Vena caua simul ac è iocineris conuexo expromitur, ramum ingentem ad inferiora lũbosq; contorquet,quos antequam attingit, pendulus is etiam tum & ueluti appẽsus, prætenues alios ramos in thecas & inuolucra renum, atque in adiecta illis corpora utrinque profert. Cõtinuo autem ut ille lumbis insedit,in renum corpus eas uenas infert,quas dixi iunioribus emulgentes appellari, a quibus plerunq; fibrę tenues in ipsa quoque inuolucra concedunt. Ab emulgente sinistra uas exit seminarium, quod multis flexibus in testem sinistrum abit, dextrum autẽ uas non item,sed ex ipsius cauę trunco maiore duci solet.Iam uero cum sub renes truncus hic peruenerit,ad dextram leuamque exiles uenas spargit in trãsuersos abdominis musculos,& in omnes uentris partes inanes,quæ inter costas adulterinas & suprema coxarum ossa mediæ interponuntur. Pręter quas aliæ in singulas lumborum uertebras utrinque permeant,per ea uertebrarum foramina se inferentes, per quæ diximus neruos foras excidere: atque ex his aliæ tenui membrana cinctæ in spinæ medullam,aliæ maiores in eos musculos erũpunt,qui spinæ extrinsecus accubant,hinc simul in externa posterioraque corporis longe lateque diffusæ. At ipsa uena caua cum ad postremam uertebram ossisque sacri initiũ appulsa est & adducta,in duos tota finditur ramos amplissimos,in crura oblique prolapsuros.Quo priusquã pertineant, plurimas in circumiecta loca coniugationes ędunt. Primam quidem retrorsum in ψόας interiores lumborum musculos: secundam exilem in proximas peritonæi partes: tertiam in os sacrum & instratos illi musculos: quartam in podicem & rectum intestinum, in quibus hę numerantur, quas hæmorrhoidas præ cęteris nuncuparunt, quanquam inter eas quę fere septem sunt, una eu loco medio disiunctionis ramorum uenę cauę prodire solet. Quinta coniugatio ad uesicã eiusq; ceruicem flectitur:eademq; mulieribus ramos alios in uteri fundum, alios in eius partem imam atque ceruicem demittit, qui ipsos quoque testiculos quadam ex parte ambiunt. Sexta in musculos rectos effertur abdominis,post quos dein in thoracis cartilaginem & imam regionem mammarum euadit,extremitatibus concurrens iis uenis,quas paulo ante dixi ab axilla in thoracis externa demitti, unde intelligitur uenas quæ ad uterum & quę ad mammas prouehuntur, ex eadem aut ex proximis inter se radicibus deriuari. Septima in os pectinis eiusque lacertos. Octaua ex commissura ossium pectinis elapsa,in genitale tum maris tum fœminæ pertinet. Nona in musculos crurum interiores figitur: decima subter cutem ab inguinibus per ilium regionem ascendens,iis uenis fit obuia quæ extrinsecus per thoracis latera deorsum trahuntur. Reliqui amplorum ramorum ductus,in suum quisque crus proficiscitur: atq; sub inguine productio quædam emittitur in priores fœmoris musculos,per quos sparsa omnis dissipatur. altera subter per cutem per interiora fœmina deerat,ampla quidem & manifesta,a qua complures,riuuli in subditas regiones penitus deducti sunt. *H*æc eadem paulo supra genu tripartito finditur, ramumq; unum per priorem & interiorem tibiæ regionem recta deiicit in subiectum malleolum, ubi clarus atque cõspicuus,saphea dici solet. Alterum maximum per poplitem recondit in abditos,atque posteriores cruris musculos,ubi frequenti ramorum sobole disperditur.Tertium per cruris posteriora retorquet,quin dein sub cute per externam tibiam in subditum malleolum decurrit: longius autẽ progressus, supra infraque in minores digitos abit, quemadmodum primus extremis

Venæ emulgentes.

Ad lumborum regiones.

Venæ cauæ in lumborũ diremptus. Decem uenarum coniugationes.

Venæ in cruræ distributæ.

Saphena.

mis riuulis maiores predis digitos circũplicat. Medius is qui per poplitem abit in ſuram, ferè bifariam ſcinditur, & extrema ferè duo diſiicit, alterum ad inferiora, in ſuperiora alterum, qui utrinque aſſidentium uenarum riuulis implicatur. Hæc uniuerſa ſunt quæ de uenarum diſtributione atque numero dicẽda uidebantur: nam quæ ex umbilico in iocineris concaua irrumpunt, uietę iam atque emeritæ, in uenis habendæ non ſunt, ut neque in ſœtum ſecundi quæcunque innaſci ſolent & fruticari, corporis partes cenſeri debent.

De arteriis. Cap. XII.

ARTERIARVM non longe impar nec diſſimilis eſt atq; uenarum deſcriptio. Spiritus enim uitalis in omne corpus effuſi, cum hę canales ſint atq; ductus, debent utique in omnes partes corporis deriuari. At nihilominus arteriarum quam uenarum minus frequens eſt propagatio, quod ſanguis craſſior in exiguas proculque remotas partes uix niſi uenarum ductibus poſſit commeare, ſpiritus autem ſanguine multo tenuior ab extremis maiorum arteriarum elapſus, per cæcas occultasq; partium uias, in diſtantiora poſſit euadere, nullo in id arteriæ adminiculo indigens. Hinc fit ut arteriam ſemper uena comitetur, niſi cum ortus uarietas eas coniungi non permittit, arteriam enim quæ ex corde ſecundum ſpinam delabitur uena nulla ſectatur, ut neque eas quibus cõtextus ille ſtruitur admirabilis. At non peræque unaquæque uena comitẽ arteriam obtinuit, tum quod diuerſa origo id plerunque non ſinit, tum quòd in complures partes exiguas maxime ſub cutem diffuſę ſunt uenæ, quibus nulla erat arteriarum neceſſitas. Itaque inſignioribus & magnitudine præcipuis uenis, ubicũq; natura potuit, comites dedit arterias, quod qua ratione in ſingulis effecerit, definiendum deinceps breuiterq; deſcribendum. Ex læuo cordis uentriculo uas prodit amplum, quod omnium arteriarum tanquam truncus & ſtipes habetur: arterię autem ex eodem in pulmones eiectę, ſimpliciq; tunica renarum modo conditę, huic pro radicibus erunt: in iis nempe uenis comparatę, quæ ex meſenterio in iocineris portas ducunt uehuntque alimentũ, ſic enim & ipſæ ductum de cœlo hauſtumq; in pulmones ſpiritum cordi ſubminiſtrant. Cæterum truncus is quem dixi, protinus ut e corde proſiliit, duas arterias in illius ambitum reflectit, alteram in mediam eius regionem, alteram ad baſin circaque dextrum uentriculum. Mox totus in duos eosq; diſpariles ramos diffinditur, quorum qui amplior, in quintam dorſi uertebram in læuũ torquetur, inferas corporis partes peragraturus, in partes autem ſuperas quod eę minus multæ eſſent, minor alter effertur. Hic itaque pulmone ſuſtentatus ad iugulũ pergit, ipſaque uia ramum profert in alam ſiniſtram, ex quo interim propagines defluunt. Vna quidem in tria ſuprema coſtarum interualla, quę extra thoracem elapſa ad ſpinæ muſculos poſteriores ſeſe applicat. Altera in pectus & mammas ad extremas uſque coſtarum cartilagines effuſa, tertia in foramina ſupremarũ ſex in ceruice uertebrarum, pariter cum uena comite ad medullæ membranas adducta. Reliquus hic ramus in ſcapulam & brachium ſiniſtrum ſparſus euadit baſilicam uenam plurimum ſequutus. Stipitis autem pars maior ad iugulum contendẽs, a læua dextrorſum reflectitur, quæ cum ad ingentem glandem, cui ganglio nomen eſt, peruenerit, ramum unum ad intimam iugularem ſiniſtram, alterum ad dextram porrigit, externæ ſiquidem uenæ iugulares, coniuges arterias non acceperunt, utique neque cephalicæ, quas per humerum in brachium proferri diximus. Huius demum arteriæ quicquid reliquũ eſt,

Arteriarũ uſus.

Arteriæ cur qua uenæ pauciores

Arteriæ uenoſæ.

Ramus arteriæ ſuperior.

Arteriæ ad brachia.

est, necdum supra claues egressum in dextram axillam iter habet, pares obiter nec dissimiles propagines spargens atque ea quam diximus ad lęuam diflectere. Ex quo perspicuum est, dextrum arteriæ ramum longe æditiorem sinistro existere. Carωtides porrò duæ arterię posteaquàm supra claues cum interioribus uenis iugularibus in ceruicem emerserunt, sursum recta festinãt, quo *Iugulares.* tractu in singularum uertebrarum foramina riuulos ędunt, qui medullę membranis impliciti pariter cum illis in caput efferuntur. At carωtides ipsę in maxillæ confinio bipartito scinduntur, ut utriusq; pars una retrorsum & in posteriora, altera in priora & aduersum spectet atque flectatur. *Ad caput.* Quin & huius duo insuper fiunt rami, alter in linguam & interiores maxillæ lacertos, alter foras eminens propter auriculam in temporum musculos effunditur, qui demũ in uerticem summum ascẽdens, oppositę arterię extremis implicatur. Pars uero quã in posteriora flecti dicebam, duos æque ramos promit magnitudine pręcipuos, *Ad cerebrum.* quorum qui minor apparet per extremum suture a Λ. nomen assumentis, irrepit in caluam ad cerebelli basin, hoc tamen trãsitu dispersis in partes circũiectas ramulis. Maior ramus partim per id foramen, quod apud infimam est auriculam, permeat in caluam, eo quidem deductus ubi geminatio est crassæ meningis: partim sursum ad cuneum & cerebri basin euehitur in multas exilesq; arterias diductus quæ uariæ utrinque insertæ atque implicitæ nullius membra *Rete admirabile.* næ interpositu, contextum admirabilem constituunt, cerebri basi substratum atque in osse cunei reconditum. Ex hoc demum arteriam contextu tanquam ex radicibus in stipites concursantibus, arterię duę surgunt, quæ per crassæ meningis foramina scandunt in cerebrum, mox subtilius dispertitæ, aliæ in cerebri corpus euadunt id ipsumque ambiunt: aliæ in eius uentriculos producuntur, quæ assumptis pariter uenarum & arteriarũ fibris è summo torculari delapsis, contextum illum choroidem componunt. Hæc omnis est arteriæ in superiora distributio. Ramus alter totius arteriæ, a quinta dorsi uertebra in quam *Arteriæ quæ ad inferiores partes.* ex corde deflexerat, secundum spinam ad os usque sacrum decurrit, semperq; ad læuam paulum declinat, ut œsophago in thorace, & uenę cauæ per lumbos incedenti, det locum. Primus in tanta productione ramulus editur in eam pulmonis regionem, quæ spacium inter quintam uertebram & cordis basin mediũ implet, cuius extrema in asperam arteriam sursum adducuntur. Alij deinde rami in singulas utrinque uertebras exeunt, quorum propagines aliæ in costarũ interualla proferuntur, in eosque musculos foras euadunt, qui priori thoraci extrinsecus insternuntur: aliæ ferè bifariam sectę partẽ non modicam ad spinæ dorsique exteriores musculos, partẽ alteram in spinæ medullam utrinque *Ad diaphragma.* inferunt, per ea foramina quę diximus uenas emitti, neruos autem expromi. Cum iam septo transuerso assidet arteria, duos in id ramos, unum ad dextrã, *Ad uiscera.* ad sinistram alterum transmittit. Sub hęc autem uentriculo, iecori & lieni suũ cuique ramum impertit, ex eisdem propè sedibus alios in intestina per mesenterium disseminat, nec longe ab his duo prægrandes concedunt in renes, quos nonnullis placuit emulgentes arterias dicere, a quibus fibræ tenues in renum thecas desinunt. Succedunt his arteriarum rami, quarum est in testes transuectio, solet autem quæ ad sinistrum pertinet, aut tota ab emulgente arteria nasci, aut profecto nonnihil ab ea mutuari: quæ uero ad dextrum spectat, ex maiori trunco proficisci, quanquam est cum quippiam sumit ab emulgẽte dextra: procurrunt autem & inuoluntur testibus hæ pariter cum uenis seminariis. Vt supra de uenis attuli, ita & nunc illis comites arterias statuo è singulis lumbo*Ad crura.* rum uertebris ad ilia abdominisq; musculos efferri. Perspicuum satis esse potest

test arteriæ truncum, multis armorum proiectionibus maiore ex parte exhaustum multum iam extenuari atque minui, cum os sacrum attingit, ubi iam totus in duos ramos finditur, quos subiecta crura excipiunt. Atque cum ad hunc usque locum uena caua utpote minor & leuior, arteriæ ampliori ac densiori incubaret, hic primum in crura diuaricatis illis, arteriarum rami tuitionis causa uenis inuehuntur. Ex primis crurũ ramis utrinq; arteria una, adultis quidẽ arescens & emerita, per quam conceptui uita tenebatur, permeat in umbilicũ. Hinc quoque in os latum & illi adiecta corpora, quædã excurrunt propagines uenis similiter distributæ omnium autem maxime insignes apparent, quæ in lumborum musculos interiores, in mulieris uterũ, in utriusque sexus genitale, in uesicam & podicem adeunt. Quæcunq; post has in crura deuehuntur, cum uenis maioribus altius demersę intima permeant, in ramos effusæ & absumptę, qui neutiquam ut uenę subter cutem extant. Cum enim illarum quam uenarũ maior nobis esset necessitas, penitus illas abstrudi atq; delitescere tutius erat, & minus crebra propagatione diffundi. Quid igitur dissimile inter se, quid diuersum acceperint uenę & arteriæ, ex his perspicuum euadit. Nunc quod integram absolutamq; reddat orationem, præstandum, atque de reliquis partibus similibus tractatio superioribus nectenda.

Ad umbilicum.

De membranis & cute. Cap. XIII.

TANTA inest in corpore membranarum commoditas, tanta necessitas, ut nullam natura partẽ prætermiserit, quam membrana non integat: cõprehendat & fulciat. Siue enim os est, siue cartilago & uinculum, siue musculus atque tendo, adde neruos, uenas, arterias, intestina, uiscera denique omnia, proprijs quibusdam membranis conuestita & iis ueluti conclusa contineri cernuntur. Has quidem ex usu atque officio, quod ueluti tegumenta partes singulas ambiant atq; definiant, tunicas proprie dixerunt. Præter quas tamen aliæ quædã partes disterminãt, aliæ substinent, connectunt aliæ, quibus commune membranarum nomen est inditum. Ad hoc genus referri minime possunt tergora ea duo ex quibus conditus est uentriculus, ut neque ea ex quibus intestina cõstant atque uterus, utraque uesica, uenæ & arteriæ quæ, quanquam nominis inopia tunicæ dici solent, Gręcis χιτῶνες longissime tamen ab earum quas tradimus natura recesserunt. Illę siquidem propriam uentriculi, uteri, & aliarum quas dixi partiũ substantiam complent. Hæ uero partes integre iam formatas cõuestiunt disterminant aut sustinent. Illæ ex proprijs fiunt uillorum productionibus quorũ ope naturales attractionis, retentionis, aut expulsionis motus obeũtur. Hæ nullũ uillorũ genus nouerunt, sed sui undiq; similes oĩs motus naturalis expertes sunt, solius sensus cõpotes. Discriminis hoc postremo argumẽtũ efficax, ꝙ uentriculus, intestina, uterus, cæteraq; eius ordinis, cũ ex proprijs tunicis tãquã ex substãtijs cõposita sint, hoc tñ insuper mẽbranę genere teguntur, quo firme cohęreant, teneantur, & sensu polleant certiore. Quas itaq; hoc loco proprie membranas appellamus, sunt eæ quidem tenues & leues, ne quas obuallant partes pondere suo premãt. densæ tamẽ ac robustæ, ut arcere possint externas iniurias, ipsamq; partiũ substãtiã cõtinere ne fusa dissipetur. Latissima in his differẽtia spectatur, prout uaria est partium quibus addictæ sunt natura. Aliæ enim simplices sunt tenues & pellucidę, duplices aliæ crassæ & ualentes figura singulis attributa ex loci & partis quibus accomodantur conformatione. Ex his uero pręstantissimę quęque quibus partes principes obductæ

Tunicæ. Mẽbranæ.

Tunicarum differentiæ.

Membranarum differẽtia.

H sunt

sunt & obtectę, proprium nomen acceperunt: reliquarum uero perpaucæ. Peri-
Pericraniũ cranium appellatur quę caluam extrinsecus ambit, duplex illa quidem & fir-
missima. At scapulas, costas singulas, humeros brachiorum, manuum, reliqua-
rumq; partium ossa, quæcunque seorsum integunt promiscue atq; communiter
Circa ossa. περιόστια dictę sunt. Musculum unumquemque sua quædam membrana sepit
In musculis & obuallat, eaq; simplex multoq; tenuior quã periostiũ, cuius uniuersum genus
nullum adhuc nomen inuenit. Ex interioribus autem quę cerebrum inuoluunt,
Meninges. meninges appellantur altera crassior, tenuior altera, quarum productiones om
nem spinæ medullam, ex hacq; ductas neruorum propagines circum sepiunt.
Supra quas tertia quædam illis firmior, spinę fistulam intus succingit: itemque
quarta extrinsecus uniuersam spinam tegit & illigat. Quæ quatuor in oculo
rũ sunt structura, proprias appellationes eas sortitæ sunt, quas suo loco expli
cauimus. Asperam arteriam tum quæ intus, tum quæ foris cõtinet illiusq; car-
In oculis. tilagines cõnectit, proprio est nomine destituta: similiter quæ gulã, quæ stoma
chum oblinit, rursum uero quę uel pulmones, uel iecur, uel lienem, uel deniq;
renes ambit. At uero quæ thoracem medium dirimit inter pulmones illapsa,
Dissepiens. dissepientẽ membranam appellauimus, eandẽ qui uolet cum Festo dissepimẽ
tum nuncupet: cuius ima ex parte pericardiũ nascitur, & è summis membrana
utrinq; costas succingẽs, ὑπεζωκὼς Græcis uocata. Ita propemodũ è peritonæo
Succingens. (quod duplex est infimi uentris membrana) tenuiores aliæ prodeunt, tum quæ
Circa uiscera & intestina. diaphragma succingunt, tum quæcunque uentriculum, intestina, iecur, lienẽ, re
nes, uesicam, uterum, omentum atque mesenterium cõtegunt & obducunt.
quibus propria seorsum nulla obtigit appellatio. Membranis omnibus prima
Membranarum ortus. origo est ex partiũ quas inuoluunt subãstia atq; mole, è qua pingue crassumq;
recrementum foras circum illa emergens ac pedetentim siccescens, dũ fœtus
conformatur coit in membranam. Accipit hæc robur & omnem sentiendi uim
ex neruorum sentiẽtium tenuitatibus in se conspersis, contextuq; miro conser
tis & implicatis ut idcirco a multis falso existimatũ sit omnem membranæ sub
Mẽbranas non ex neruis nasci. stantiam a neruis tractam esse. Cæterum dictorum fidem id confirmat, quod è
sexta cerebri coniugatione conspicuos cernimus neruos sentientes, & in mem
branam dissepientem, & in eam quæ costas succingit illabi alios quoq; in uen-
triculi, hepatis, lienis contegentẽ membranã, maxime uero in peritoneũ, è quo
demum omnium partium inferiorum tegumenta surgunt. Talis propemodum
fieri deprehenditur ad ossium musculorumq; membranas distributio, sed quę
tamẽ fit ab eorum neruorum uillis, quos emittit spinę medulla. adeo ut ex his
colligere sit membranarum substantiam, tametsi non uniuersa a neruis deflu-
xit, ab illis tamen omnem sensus potestatem accepisse. Hæc de membranarum
Cutis compositio. ratione satis. Cutis non dissimilem uidetur conditionem sequuta, quæ mẽbra-
narum modo a prima conformatione ex semine concreuit, ut corpus uniuersũ
obiret atq; circundaret, tãto reliquis membranis crassior, quãto corporis uni-
uersi moles amplior: at paulo rarior quidem effecta, & crebris exilibusq; spira
culis peruia, ut interiorum exhalationi pateret, mediam inter carnem neruũq;
naturam adepta, existimari potest ex paribus quodammodo eorũ portionibus
componi. At re uera propria illius substantia qualem dixi ex semine traxit ori
ginẽ: sed quam tamen subditarũ uenarum & arteriarum extrema subeunt, quo
alimentum spiritumq; profundat. Eodem neruorũ tenuitatem è subiectis par
tibus inferuntur, cõpluribusq; locis longa propagine cõspersi apparent, a quos
Cuticula. cuti tangendi sensus ascisscitur. Super hanc quę uera est germana, altera ueluti
exile tegumẽtũ posita est, quæ sũma cutis & cuticula nobis, Græcis ἐπιδερμὶς
est.

est. Densior quidem quam uera, ab exiccatis illius sordibus non ex semine procreata, quam per exustionem ignium ui oborta pustula, conspicuo cernimus a uera cute diuelli, atq; in interrigine discerpi & atteri. Contextu illa perpetuo uniuersum corpus obtegit, nisi qua perforata uel exitũ, uel introitum prębet in corpus, uelut in auriculis, naribus, oculis, ore, genitali, atq; podice. Cũ subiectis partibus illa quidẽ minimũ habet commercij, sed duntaxat ex neruorũ, arteriarum, uenarumq; fibris uelut appensa, illis coherescit, ut iccirco tota propemodum detrahi possit. Paucæ. n. partes sunt quæ non deglubeantur. In fronte sic cũ suo musculo implicita cutis coiuit, ut omnem uoluntarium illius motũ sequatur, qualem & reliqua penè tota facies accepit: uix enim hâc aliud esse iudices quam summam musculi faciem uehementer siccatam & quasi torridam. Uerum tamen in labris non is modo coitus, sed tanta inest confusio ut neq; musculum neq; cutem seorsum queat sensu internoscere. Eius propemodum generis ingenerata est manuũ palmis plantisq; pedum, tum ut ad prehendendi munus quoquouersum aptius inflecterentur, tum ut tangendi facultate exquisitiore pollerent: alibi ut dixi nusquam confusa subiectis partibus prorsus adhęrescit.

Cutis foramina.

Ubi cutis hæreat subditis partibus.

De carne mollibusq; partibus. Cap. XIIII.

SOLIDAS atq; prędura corporis simplices partes iam omnes uideor attigisse, ut nunc mihi de mollioribus quæ carnis speciem habent dicendum supersit. Ne hic autem a uulgato nominum usu discedam, placet id molliorũ partium genus uniuersum, una carnis appellatione cõplecti. Simplex ea nusquã inueniri põt quæ per se ipsa cõsistat, sed solidioribus uillis adnata atq; circumiecta, ui sua & multitudine concretam ex se molem uniuersam, carnis nomine designat. Uniuersi autẽ eius generis ambitus in tres tribui secariq; solet differentias: una musculorum est quæ proprie caro dici debet, altera glandularũ, tertia uiscerum quã Gręcis παρέγχυμα uocari diximus. Musculorũ caro tota sanguine madet quo plurimo perfunditur, & unde suã ea originẽ duxisse existimãt. Non enim aliud atq; sanguis esse uideri potest, qui circa uillos concrescens inanitatemq; inter eos mediam implens & quasi infarciens, robur iis accersit & cõtinet, ne per motus periclitentur. Quocirca satis uideor de ea transegisse, quũ omnem musculorum numerum atq; summã recensui, nisi quis pręterea inde discrimina quędam statuẽda putet, quod alia humida sit, mollis, laxa, rara, aut spongiosa, alia è contrario sicca, dura, astricta, densa, aut compacta. Neq; profecto diuersi cuiusdam ea generis (quãuis sit purior) censeri debet, quæ aut gingiuas, aut maiores oculorum angulos implet, ut neque glans obscœnarum partium in extremo posita. Glandularum porrò ingens est numerus, quæ cum omnes ex crassa densaq; materia concreuerint, hoc tamen discrimine seiunctæ apparent, ꝙ alię aliis sunt rariores, neque omnes una parilisque substantiæ ratio comprehendit. Hinc & illarũ usus diuersus euadit, magna uarietate distinctus quæcunque densiores sunt præter alias commoditates, in locum fissionis tũ uenarum, tum arteriarum quasi pro firmamento coniecta sunt: quę uero mollitudine sua spongiam quodammodo referunt, eas natura quibusdam uel gignẽdis uel recipiendis humoribus accomodauit. In hoc genere eę numerantur, quæ circa linguæ radicẽ positę, perpetuo quodam munere saliuã eructant, & eę rursum multo maiores, quę laryngi utrinque assidentes linguam & os subditasq; partes modo proluunt. Has latinis tonsillas Græcis παρίσθμια appellari diximus. Huic quoq; generi ascribũtur, quæ in mãmis sunt frequẽtes, laxæ, turgidæ

Caro quid.

Caro triplex.

Simplex caro.

Glandulæ.

Glandularum differentiæ.

dum presertim lacte circũfluunt, alias uero densæ & cõtractę Finitimi testes his sunt quorum tamen substantiã ad uiscerum rationẽ spectare credibilius est Prioris autem generis sunt, in cerebro quidẽ κωνάριον & glãdula pertusa quæ supra basim in peluis cauo collocatur, deinde parotides iuxta aures collocatæ & ganglium θυμὸν Gręcis uocatum, sub iugulo parte summa pectoris, tum præterea quæ in axilis sunt ingentes, tum eæ ex quibus πάγκρεας magna ex parte conditur, itemq; lactes, quo nomine humidas glandulas per mesareon sparsas dici uolunt, atq; insuper que inguinum capacitatem implent, aliæ deniq; complures quibus uasorum in brachiis atq; cruribus diductiones cõfirmantur quas sigillatim percensere fastidiosum magis quam utile putaui. Sed neq; figurã earum aut magnitudinem persequi commodum est quę cum sit sua cuiq; attributa, multiformi uarietate distinguitur. Iam uero in parenchymate appellato maior existit dissimilitudo, nõ modo ex figura atq; magnitudine, uerumetiã ex sua ipsorum substãtia, quæ similis & uniusmodi nequit in diuersis inueniri. Ea quidẽ ex affuso sparsoq; humore primo ortu cõpacta est, unde recte affusio dici uidetur, at non ut in musculis ex sincero soloq; sanguine, sed uel prorsus uel plurimum ex semine, atq; in uaria futura erat cuiusque uisceris conditio atq; necessitas, ita multiformis est hęc substantia comparata. Vnius cordis parenchyma proxime ad musculi carnem accedit. Hoc tamen diuortio seiunctum, quod durius multo ac siccius ut seminis circum triplex staminum genus attexitur, illa uero quæ in musculo, non item ab hoc iocineris propria substantia est, quã concreti atque torridi sanguinis speciem habere putant, cũ tamen palam sit fieri nõ posse, ut quod gignẽdi sanguinis principiũ statuitur, id ipsum prorsus ex sanguine concreuerit. Ex quo enim sanguine; cum nullus ne maternus quidem in fœtus utero gestati corpus addi aptariq; possit, qui non ante sit iecoris eius opera confectus? Renes atque testes quanquam glandularum naturã exprimere uidentur, in hoc tamen genus parenchymatis ascisci debent, ut qui non glãdularum more artæriis atq; uenis robur & firmitudinem addunt, sed eximia ui pollent, qualis est a semine nostri ortus initio, uisceri sua cuiq; concessa. At lienis substantia proprius quam illi carnis naturã æmulatur: deinde uero pulmonis, ut idcirco in dubium uenire & ambigi non debeat, quin hi sint in genere parenchymatis. Multo grauissimam quęstionem atque controuersiam faciunt spinæ medulla & cerebrum, quæ quoniam in principibus habentur, ortus sui primordia semini ut reliqua uiscera accepta referunt, debẽtq; annumerari inter partes similes. At ne diuersum in his genus præter omnẽ omniũ ueterum sententiam cõstituendũ sit, in carnis uniuersum genus conici necesse est. Neq; uero id obsistit qđ natura sint frigidiore: etsi enim ut musculorum ita intestinorum nec paucorum uiscerum caro omnis calida censetur non propterea tamen uniuersum genus tale sentiendum est, cum præter cerebrum & spinæ medullã glãdulæ complures, quæ tum in cerebro, tum in aliis locis positæ sunt, frigidę appareant. De uenarum, arteriarum, intestinorum, aliarumq; partium carne, quæ propria cuiusq; assignari solet, alia posthac disputatio plenior adducetur. Plurima quoque hũc alia se ingerunt multis implicita difficultatibus, quæ tamen quoniam nondum in disputandi genus delabor, explicare hoc loco non statui in suum quæquę ordinem posthac relaturus. Hic tamen postremo ad futuram aliquando disputationem animaduertendum duxi, nõ omnem spermaticã partem illico solidam esse, ut neque carnem omnem ex sanguine expressam esse & effectam: sed si in partium differentiis signandæ erunt repugnantiæ, parti solidæ molis opponetur, quam plerique carniformem dixerunt, spermaticæ sanguinea,

Parenchyma.

Differentiæ.

Spinæ medullam, et cerebrum carnibus esse.

Non omnẽ carnem esse calidam.

Partiũ differentiæ.

nea simplici composita, similari dissimilaris, informi instrumentaria, de quibus proprio loco singillatim differetur.

De adipe, medulla, pilis, et unguibus. Cap. XV.

Adipis procreatio.

MEMBRANAE atque cuti adeps copiosus & uberior increscit: ex pingui quidem & tenaci eaq; frigida sanguinis portione genitas, quæ è uenis excidens moxque effusa frigidis exanguibusq; membranis, tanquam congelans similiter atque crassius oleum frigore durescit.

Differentiæ

Hinc corporibus, quibus frigidior est natura, copiosus, calidioribus uero paucus innascitur, qui æstibus, immodicis laboribus & inædiis fundi atque dissipari solet. Albescit autem ex earum partium natura quibus opponitur & cohæret. Quoniam igitur illi primum ortum confert tum sanguinis tum loci in quem inciderit natura, horum certe differētia magnam illius dissimilitudinē suscitabit: ut si alius alio crassior sicciorque uel tenuior atque mollior.

Seuum.

Hos autem nominis uarietas toto propè genere distinxit, ut id quidem seuum appellare mos sit quod crassius & magis terrenum est, adipem uero qui humilior & liquidior.. Vnde cornigera (inquit Plinius) una parte dentata & quę in pedibus talos habent, seuo pinguescunt, bisulca scissisve in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Horum enim humidior tēperatiorq; natura, uti profectò & hominis cuius corpus puro synceroque adipe oblitum est atque delibutum. Neq; tamen is passim sui similis, sed pro partis ui & natura dispar.

In uentre.

Venter inferior, ut qui magna ex parte membranosus est & longe dissitus a fonte caloris, multo adipe cōfertus est eoque duriore ac sicciore, qualis potissimum renes ambit & obsepit.

In pectore,

Quæ sub pectore partes conditæ sunt, minus adipis congesserunt eiusque mollioris: qualis circa pericardium & cordis basin uideri solet. Hac propemodum lege qui circa musculos & cutē, crurum partiumq; inferiorem concreuit, durior sicciorque deprehenditur, quā qui thoracis & brachiorum musculos atque cutem perungit. At nihilominius neque frigidissimis neque siccissimis locis gaudet, quod cuiusdam sit caloris particeps.

Vbi concrescat & quibus de causis.

Hinc cerebri meninges nullus circunfundit, ut raro membranas quę ossa conuestiunt. Sic in hominum naturis qui uel calidissimi sunt uel frigidissimi atque siccissimi, adipem nullum coaceruant, neque huic gignendo idoneam materiam habent in uenis, qui uero in mediocritate in frigidum humidumque deuergunt, multo maxima illius copia redundant, & quoniam eorum sanguis totus in adipem procliuis est: non potest cordis immodicus calor illius concretionem circa pericardium quanto minus in reliquis partibus, inhibere & arcere. Quocirca his multo promptius materię uis abit in adipem, quam cordis reliquarumq; partium calor possit dissoluere. Qui naturę mediocritatem sunt consequuti, sanguinem media conditione obtinent, atque huius pinguior portio quæcunque in carnosas calidasq; partes influet, ui calori tota dissipabitur & euanescet: quæ uero in membranas infertur illarum, frigore ea ueluti cōglaciat iam de medulla.

Aliam cerebri et spinæ, aliā ossium esse medullam.

In maioribus hæc ossium capacitatibus concrescens non minus consistit quam adeps, at maxime durescit quæ in spinę fistula cōtinetur eoque magis quo longius a cerebro profluxerit: cuius illa ceu stipes quidā est & portio longius exporecta. Hæc quidem nullius ignis ui liquescunt aut dissipantur quin potius soliditatem augent: reliquorum ossium medulla non minus quam adeps calore liquata dilapsaque diffunditur. Vnde intelligi potest quantum illarum inter se genera distent. Itaque quibus animantibus ossa non ut leonum uel aquilarum robustissima & solidissima esse debuerunt, maxima

his

his interior capacitas interiicitur, cuius gratia cum duritie leuitatem quandã ad motum sunt consequuta. Non tamẽ inanis ea derelicta est sed medulla mul ta refercitur, quę ex communi ossium alimento per tenues uenas eo penetrantes affluentè, illic conditur atque reponitur, quæ deinde sensim multoq; tempore præparationem accipiens albescit atque concrescit, dum sit idonea ossi nutriendo, cuiusmodi in humerorum, brachiorum, femorum, atque crurum ossibus plurima comperitur. Reliqua omnia in quibus ingentes illę cauernę non insunt, seu quòd gracilia, seu quòd minus ad motum sit necessaria, in laxitatibus exilibus humorem concludunt, medulla quidem liquidiorem magisque fusum, sed qui tamen illi proportione quadam respondet. Cerebrum & spinę medulla alium ut dixi suæ substantiæ modum habent. Porrò autem Vngues atq; pili licet in partium similarium numero non sint, consistentiam tamen habent & proprium usum, ut illorum quædam hic ratio nobis sit ineunda. E summis digitis ungues emergunt, tanquam clausulę eorum tendonum qui ad extremos digitos desinunt. Ab his enim excrementi & eluuiei quiddam semper emanat quod in unguium radices confluens, materia fit illis perpetuo augescentibus. Lati qudem facti & modice duri, ut summis digitis firmitas conferretur ad exiguorum corporum appræhensionem. Sic pilis ex crassiore & fulginosa humorum eluuie ortus ducitur, quæ per angusta cutis spiracula tanquã foras propulsa, impacta hæret in transitu, ut non sponte uacuari possit, sed alia rursum e profundo sublata hanc ferit impellitque, tum hanc rursus alia, & multo tempore coniunctæ alięque super alias impactę, corpus quoddam reddunt & conformant angustum ex transitus angustia stipatum quod denique alui simili eluuie uehementer ictum foras propellitur iam ueri pili formam adeptum hũcq; in modum quasi succrescendo semper augescit. Non omnibus ęque locis prouenit, sed his maxime quibus cutis sicca calidaq; plurimum inest: frigida enim & humida huic proferendo continendoq; ineptissima. Vbi sicca duraq; cutis, ut in capite atque mento, prolixior rigidiorq; pilis profertur, & in animantiũ genere iis ferè quibus tergora densa sunt & dura, ut capris, ut suibus. Pilorum & unguium radices tenellę sunt, & molles: quod uero ex cute extat, ualidũ ac præ durum. In homine pili partim simul, partim postea gignuntur. Ingeniti quidem sunt in capite, sed proprie in palpebris & superciliis, quos ab ortu pari semper magnitudinde natura custodit, & ne augerentur in durissimam & simi lem cartilagini cutem infixit. Stabiles hi quoque & erecti non ad decorem modo, sed ut uallum quoddam oculis obiectione quid extrinsecus incideret, aut è capite deflueret. Qui post gignuntur, primum erumpunt in pube & ano, mox in alis, postremo uiris in mento, atque hi quidem ut omnes qui reliquo sunt corpore, tum ornatus, tum tegumenti gratia producti. His iam finem facio, quod decursa & planissime exposita iam uideantur omnia, ex quibus admirabilis comparatur fabrica membrorum, solersq; partium descriptio atque historia contexitur.

Vnguiũ ortus.

Pilorum procreatio.

Pili dupli ces.

Confectionis ratio. *Cap. XVI.*

PARTIVM corporis humani enarratio eum cursum exitumq; tenuit, qui seorsum singulas primum similes atque simplices, deinde compositas explanaret. sic enim existimauimus omnia magis perspicua futura, si ad naturæ imitationem ex simplicium æstimatione compositi cognitionem caperemus. Quisquis uolet quæ ante cõscripta sunt dilucide consequi, sibiq; in apertum & ante oculos

Anatomes modus.

oculos ponere, eam quam monstro sæpe uiam terat, & alio cadauere musculorum, deinde ossium exiccatorum aptisque compagibus reiunctorum, alio uiscerum interiorum consectionem instituat, alio uenarum quam a iecore, alio arteriarum quam a corde inchoabit: alio denique neruorum quos a cerebro atq; spina in sensus artusque singulos studiose diligéterque prosequatur: hæc enim summa est & conducibilis inuestigandi ratio. At plerique omnes ex uno eodemque corpore omnia aut certe quamplurima sibi commonstrari rogant, quorũ nunc desiderio satisfacturus, quo quæque loco, quæve ordine, qua industria (nulla earum partium quæ uariæ implicitæ sunt aut disrupta aut confusa) exhiberi possint & expromi, ad dicendum aggredior. Cadauer in primis delectũ sit bona carnis habitudine integra, constantique ætate, statura mediocri, apposita, incorruptum & partibus omnibus absolutum, nec morbo, nec uulnere interemptum, uerum suspendio, strãgulis, aquave extinctum. Id præcelso editoq; *Anatomica administratio.* scamno uolubili collocabitur, medio theatro perflabili, confidente spectatorum corona instructi paratique consectores & administri, qui ad manum & in *Cadauer.* promptu habeãt nouaculas, scalpella, uncos, stilos teretes, serras, terebras, malleolos, acus, funiculos, modiolos, & spongias. Qui autem consectioni præest, enarrata principio humani corporis dignitate, qua id cæteris præstat animantibus, eoque tres in uentres & in artus distributo, omnes horum externas *Instrumēta* sedes explicet, quæque illis ueteres tũ Græci tũ Latini nomina indiderũt. Hæc *Narratio.* præfatus, mox de uniuersa corporis cute deque ei subdito adipe dicere instituat. Quod dum facit iubeat inferiorem uentrem aperire atque detegere, adhibita nouacula cutẽ findere è medio pectoris osse ad os usque pectinis, rursumq; per transuersum e læuis ad dextra ilia, ut communis linearum sectio cadat in *Ventris consectio.* umbilicum. Sublata dein cute, umbilico autem intacto, gemina cutis exhibẽda, epidermis densior, uera quãuis crassior rarior tamẽ & crebris foraminibus peruia. mox qui huic adeps obhærebat in conspectum se dabit. Ab his musculorum abdominis explanatio facienda, quo interim spacio administri, octo musculos suo quosq; ordine secernent, eas uenas in rectis intactas seruantes, quæ *Pag.18.* ex pube in mammas afferuntur. Post hæc de peritoneo dicendum: quod tum exemptis omnibus qui in abdomine sunt musculis, consectores solum atque nodum relinquẽt, aut saltem id similiter atque cutem lineis duabus secabũt *Pag.21.* extremis huius in coxas & hypochondria retortis, ut totus iam uẽter inferior detectus in conspectum ueniat. Succedit de umbilico breuis quædã expositio, quæ dum fiet, ministrorum erit umbilici uasa separare & expurgare. Hæc quoniam complura sunt aduersis disiecta locis, ne forte intestinorum consectione *Vmbilicus. Pag.53.* pereant, diiungi debent, & uenæ quæ in iecoris caua pertinent in dextrum hypochondrium, arteriæ uero & ductus qui ad fundum uesicæ spectant, in pectine uel inguen reclinare. Aperto uentre infimo, innatans omentum conspicitur. quod recitatis iis quæ de eo iam conscripsimus duplex: proponatur, eiusq; ad *Omentum.* uentriculum & colum intestinum adhæresio. Id mox eximatur, quoniam nondum eius ut neque uenarum potest ortus conspici. Priusquam autem alio res procedat, decet hoc loco intestinorum uiscerumq; omnium situm speculari, ut his nondum a naturali sede dimotis, obseruare liceat quæ partes quibus in cute locis, subditæ sint atque respondeant: quod quidem non leue momentũ ad *Intestina. Pag.23.* medendi artem obtinet. Deinde uero suscepta intestinorum narratione, consectores id quod rectum appellant, eo loco ubi ad coxam sinistram eminet, locis duobus obstringẽt funiculis acu traiectis, medioque inter hos spatio illud execabũt mox intestina omnia a mesenterio sensim scalpello diuellẽt & quasi

diffuent,

diffluent, seruato quidem quem maximo licet mesenterio. Simul autem obseruare cõuenit situs adhęsionesq; singulorum complurimumq; uasorum insertiones: è quibus ne fortè præter modum sanguis effluat, tutum erit uenam quę ad portas est iecoris uincire citra ullam aliorum perturbationem. Vt autem ad ieiunum intestinum propius accedetur id antequam sub uenam quæ ad portas est se coniiciat & recondat, duobus item uinculis excipiendum erit, medioque spacio consecandum, ut illico omnia intestina hinc in modiolos transportentur, in quibus demum quisquis uolet possit exemptorum substantiam, figuram tunicas, uillos, reliquaque omnia nullo periculo nulloque labore contueri. Nũc autem uiscera omnia denudata se produnt, quæ tamen quo se aperti ante oculos proponant, sanguis qui in uentus capacitatem ex occulto influxit, omnis hauriendus & spongiis exorbendus est, ac in modiolos exprimendus. Explicandum deinde est mensenterium cum septem uenis quæ in portas confluunt: quod eo interim tempore a ministris pandetur atque extendetur, ut quæ dicuntur conspicua fiant omnia. Succedit illi pancreas media inter mesenterium atque ventriculum sede. A quo deinde uentriculi sequitur narratio, quem aqua per os & gulam demissa nonnulli impleuerũt, ut suo se tumore manifestius promeret, naturalemque situm teneret. Quem ut omnes conspexerint pyloro ab eius iam parte deductum, hincque ieiunum per pancreas in mesaræi oras excurrẽs persequi decebit. Hinc omnibus in suas sedes quantum fieri potest restitutis & inuiolatis, tempestiuum erit bilis uesiculam sermo ne usurpare, mox eam sub latis leniter fibris iotineris in apertum proferre, atque eum ipsius tubum quẽ per pancreas in ieiuni intestini substantiam infigit. Sub hęc uero uenam quæ ex portis per pancreas sub ieiunum demersa in mesaręum contendit, & eius in septem romos enarratam distributionem nunc lucide contueri datur, sed ramũ eum maxime qui ex ingenti illo stipite in uentriculum & lienem cõcedit sua comitatum arteria, quæ oborta è diaphragmatis sedibus in iecur excedit. Si gracile & extenuatum corpus erit, singula quę dixi primo statim obtutu oculorum futura sunt obuia, sin obesius ex trunco in primis qui ad portas est, deinde ex ramis eius singulis, adeps summo digito leniter eximendus, ne quicquã dilaceretur aut pereat. Quæ ut perspecta satis fuerint, pancreas quidem intactum relinquetur, ad mesenterium extirpandum & radicitus tollendũ est, secta quidem uena portæ sub eo loco quem uinculum obstrinxit, & adacta noua cula per mesenterii radicem, quæ atteriæ maiori in longum adhęret. Hoc ipso autem opere speculari liceat arteriam & neruum, qui è lumbis in mesaræũ diffunditur, simulq; primas omenti radices. Obseruandum hic sedulo ne quod sublectorum uasorum, quæ perampla lumbis accumbunt, aut punctũ aut uulneratum diffluat. Sanguis denuo qui recẽs illapsus est, exhauriẽdus, corpusq; omnino siccandum. Iam hoc ordine conducit iecur atq; bilis folliculum, mox lienem contemplari, & omnia quæ de illis sigillatim dici solent seorsum planius commonstrare. Ne tamen ea labefactetur societas qua hæc cum superioribus coniungunt, nondum discindi aut eximi commode possunt, aut si forte id ulla ratione efficere cogemur, primus quæcũque circunstant uasa arctius uinciẽda sunt, maximeq; uena caua mox ut emersit è iecore. Post hæc de renibus & urinęriis, habendus est sermo, ac tum temporis membranulas quæ illic complures extant quasi exortus tum mesenterii tum omenti, atque superiorem peritonæi membranam (id enim duplici constare proditum est) adiectumq; renibus adipem, adhibitis uncis atque scalpellis consectores circumcidit & amputabunt. Sic enim nuda & aperta omnia, clariora existent, arteria maior, eique assidens

Mesenterium.

Ventriculus

Renes et uesica.

assidens uena caua nerui utrinque per lumborum musculos propagati,& quicū que demum processus ab eorum singulis,tum in renes,tum in testes atque uesicam contendunt.Quoniā autem in hunc ordinē de renibus & uiis urinæ mentio debet incidere emulgens tum uena tum arteria uinciēda est,dextra quā sinistra potius,quod ab hac sinister urinæ canalis deriuetur.His tum inde dissectis uasis,ren dexter extirpabitur incideturq; parte tumētiore,ut qui intus latebat sinus,iam in conspectu sit ,utq; stylo terete hinc in canalis insertionē traiecto.omnis ratio exprimendę trāsmittēdæq; urinæ cognita sit. Cum autē ad uesicam oratio trāsferetur,cutis ab imo uentre dextrorsum per penis radicē ad scroti extremum interscindetur,detectum nudatumq; os pectinis diiungetur obtusiore nouacula in medium cartilaginosæ cōmissuræ mallei plumbei ictibus adacta,ipsisq; coxis in posteriora magna ui retortis. Diductis his ipsoque pene in sinistrum inguem reducto, tota uesica propalam est, & quęcunq; ei astant particulæ.Spermatica uasa atq; testes iam explicare decet,parteq;sinistra quam integram reseruauimus,idipsum uas ab emulgente per medias peritonæi membranas persequi adusq; coxam sinistram.Inde testis sinister abripietur a scroto , penitusq; deducetur , quo manifestius pateant quæ in eo sunt oīa.Quin & parastates indicandus est intro ad uesicæ ceruicē recurrere,& in peni canalē confluere,omnia deniq;quæ plenius suis locis a nobis sunt prodita Hæc demum ut eximantur uinciendæ secandęq; sunt emulgentes tollendiq; renes,itē ductus urinæ,uasa spermatica,testes genitale ac uesica , uena tamen caua & orta quantum maxime fieri potest illæsis.Si alicūde sanguis largiter affluet,aut constringendus continuo locus erit,aut consuendus , quantūq; sanguinis circumfluet spongiis combibēdus.Porrò autē si forte mulier cōsecatur quæcūque de utero dici debuerunt,modice sublata duntaxat uesica,hi aperte cōmostrabuntur.situs,cornua,testes,canalium insertio,ceruix,ostium geminū omniū deniq; uenarum quæ ad hunc utrinq; feruntur infixio.Vterum autē ut una cum cæteris ministri abstulerint,solum restabit intestinum rectū,in cuius hæmorroidas è ramis uenæ cauæ deriuatas,animum sensusq; intendere cōueniet.Hoc tandem eiecto nihil in uentre inferiore præter uenas & arterias reliquum erit.Quocirca his duntaxat manētibus uelim deinceps ad uitales partes transiri:in quas dum incumbent consectores,eorū administri crura interim dēgubent ac nudabunt,ut quæ in hæc permeant uenarum,arteriarum,neruorumq; propagines ac musculi,suo quæq; loco & ordine clarius in conspectu & oculis sint omnium,in quibus administrādis nō alium cursū teneri uelim,quā qui de illis supra est a nobis conscriptus.In thorace igitur primum cutis detrahēda,sub qua musculi,magnarum glādulę,subdiræq; costæ enarrari cōmonstrariq; debent.Hinc capacitas interior adeunda, ducto scalpello ex punico malo per os medium pectoris in summum iugulū,ut costis deinde in cōtraria uersus ac retortis, dissepientes membranæ(quas diximus geminas haberi)diuelli & in suum queq; latus distrahi possit.Id autē si factu operosum nimis & fallax lubricumq; uideatur,altera dissecandi cōsuetudo inueterauit,quæ discissis utrinque extremitatibus costarum cartilaginosis,os uniuersum pectoris tollit quod tamē dum fit cautio adiungenda est,ne uena caua quæ ad iugulum est uulneretur:simul uero nerui proponētur,qui firma adhæsione ossis interiora peruadūt. Hinc dissepientem membranam stylus alter in longum , alter in transuersum actus,alioqui lapsuram excipiet atque continebit.Quibus ita recte constitutis omnia quæcunque thoracis capacitas includit recenseri aperteq; depromi poterunt. Primum quidē diapragma è costarum extremis natum , iisq; supra sub

Vasa spermatica ex testes.

Ventus.

Partes thoracis.

Mammæ.

Thoracis apertio.

Partium spiritualium obseruat.io

Pulmones. terq; annexum: deinde uero membranarum tum costas succingentium, tum intersepientium adhæsio mutuaq; societas. Quibus apertis pulmones describere contemplariq; expedit, ut ii cor amplexentur, omnemq; capacitatem impleãt quos tamen qui uolet ori folle addito, aere spirituq; distendere, is præter sitũ eos quoq; motus studiose comprehendet, qui in uiuentibus nobis obeuntur. Ab *Cor.* his pericardium supra aperietur, obseruato humore quem cõcipit. Mox suscepta cordis tractatione, situs eius omniumq; canalium qui tum in id inferuntur tum ex eo spectant in pulmones obseruandi. Quanquam autẽ qui operi exemplãdo præficitur, hic quadam orationis continuatione cordis uẽtriculos & ualuulas, horumq; substantiam atq; magnitudinem forte expediuit, nondum tamẽ cor indici debet, neq; cæterorũ quicquam quę tum illic, tum subdiaphragmate posita sunt diuellendum, ne uno quouis rupto aut lacerato, germana natura lisq; cõstitutio una pereat. Quocirca istorũ ut aliorum complurium plenior commostratio in posterum differetur. Nũc uero utilis se offert uenæ cauę spe*Venæ caua.* culatio, quam minister dextrum pulmonem manu molliter extollens, indicabit è iecoris conuexo per diaphragma sursum cõmeare, hacq; parte dextra ad iugulum festinare, processuq; propagines in diaphragma & pericardiũ edere, ramo cordis ambitum irrigare pariete suo sinistro illius dextrum uentriculum subire atq; circumplecti: pauloq; supra uenam coniungii expertem in quintã dorsi uertebrã deiicere, quæ mox deorsũ excurrẽs multis riuulis octo utrinq; costas inferiores alit. Omnibus hanc ipsam constitutionem seruantibus, cõmo*Nerui.* dũ est de neruis è sexta cerebri coniugatione huc mistis uerba facere: de hisq; rursum qui è dorsi medulla in singula costarũ interualla utrinq; porriguntur: Hi enim nunc conspicuo discerni poterunt, ut & ii sanè qui per costarum radices utrinq; ad inferiora contendunt, & qui per dissepientem membranã in medium diaphragma se inferunt, & qui per sterni concaua in diaphragmatis summa apud malum punicum figebantur. Qui autem una cum œsophago uentriculum subeũt, posthac apertius eminebũt. Iam pars aduersa adeũda est sinisterq; pulmo similiter erigendus, ut simulatq; arteriarũ è corde distributio recitabitur, maior illius trunci deiectio in spinam, eiusq; in duos insignes ramos sur*Iugulum & ceruix.* sum deorsumq; latos direptus spectetur. Quæ omnia quo cunctis clariora euadant, interim dum arteriarũ atq; uenarũ productiones memorabuntur, iugulũ atq; guttur detegendũ adusq; oris interiora, findẽdaq; est maxilla inferior, adacto cultro in eã menti commissura multo arctissimam atq; contumacissimam, quæ primores inter dentes consedit. Quod si nõ facile præstari potest, maxilla infirmiore loco obteri debet, aut serra desecari. Cum autẽ sic nuda & in medio posita erunt omnia, tum uenæ cauę, tum arteriæ deductio omnis quę apud ganglium in alas, in humeros, in ipsam deniq; ceruicem fit, clarius elucebit. Quod si illarum productiones in extremum animo est promouere, decet administros per otium eas in brachiis consequutione quadam retegere: at prius tamen cautione quadam uinculis excipiendi sunt rami omnes statim ut è stipitibus suis emerserunt. Nerui recurrentes hunc iam ordinem tenent, utrinq; ab arteriarũ *Nerui recurrentes.* ramis quos circumplicant, a laryngem sursum perspicue reducti. Post hos sunt guttur, larynx, epiglottis, tonsillæ, lingua & quæcunq; huc nerui pertinent atq; uenæ: deinde columella, palatum & dentes, quorum non minus perspicua est inspectio, quam expedita atque breuis explicatio. His ita permixte uniuersẽque *Partes oris.* citra ullam disruptionem aut ademptionem commonstratis, expedit demũ singula solerter eximere simulq; illa denuo seorsum rimari, quo prorsus & usque quaque perspicua sint & tanquam in clarissima luce exposita. In primis itaq; &

uena

uena caua & aorta sub ganglio execabitur, prius tamẽ uinctis ut dixi ramis omnibus qui illinc sparguntur, maxime uero iis qui in ciruicem & caput excedũt. Vena caua ea rursum sede quæ inter diaphragma & cor posita est, ipsa quoque aorta arteria in trunco maiore statim ut ex corde emergit in spinam, discindetur adhibitis prius utrinq; uinculis. Summa lingua, asperaq; arteria tum demũ ab œsophago sensim detrahetur, infixa nouacula ad dissepientis membranæ radicem tota dirimetur adusq; diaphragmatis concursum, deinde uero arrepta sublataq; lingua & aspera arteria, mox pulmones insequentur, itemq; dissepiẽs membrana, pericardium, cor & quæcunque uasa in id pertinere diximus: restabunt duntaxat œsophagus & ramus aortæ qui spinę dorsi accumbit. Horũ iam extirpatorum debet accuratius substãtia percipi itemq; figura, magnitudo partiumq; numerus, quam maxime autẽ, uentriculorum cordis ualuularum & uasorum in pulmonibus constitutio, quæ dum reliqua administrabuntur, ingẽti lebete ebulliri poterunt proximo spectatorum conuentu minutatim excutienda & explicanda. Vt autẽ quæ reliqua sunt uiscera eximantur integrius uena caua eo loco qui inter iecur & renes medius interponitur discindẽda. Tũ deinde œsophagus subdito scalpello una cum adhærẽtibus ei neruis qui tum manifestissime se promunt, secernetur, moxq; nouacula per diaphragmatis radicẽ acta, id primum, deinde uẽtriculi, iocineris, atque lienis uincula circumcidet. Apprehensa tum gula, multa protinus consequuntur, nempe uentriculus, ieiunum intestinum, iecur, lienis, & uænę portę atque cauæ nõ exigua portio. Hoc autem ipso opere decet animũ ad arterias adhibere, & ad neruos qui ex spinę compluribus locis in hæc uiscera proferuntur. In singulis cũ exempta fuerint, licet substantiam, figuram, magnitudinem, partiumq; numerum seorsum ad unguem explorare atq; sagaciter inquirere: at situs & connexio non nisi cũ omnia hærent in corpore nõdum de suis deuulsa sedibus, certo perspici possunt. Iam uero extis omnibus sublatis, orta spinæ accumbere adusque renes sola cõspicitur, in qua complura cernere est earum arteriarum foramina, quas in diaphragma, uentriculum, iecur, lienem, mesenterium, atq; renes efferri diximus, omnia quidem inter se finitima eo situ ubi initium est lumborum. Locus sanè & occasio hic pulchre offertur ad uenarum arteriarumq; in omnes artus distributarũ consectionem, hanc tamen non alia uia atq; ratione administrandã statuo quã quæ supra est a nobis exposita. Quocirca de capite præcipiendũ iã est. Post eius capillos atq; cutem, pleriq; solent caluæ ossa omnesq; suturas diffe-rere, quod dum fit calua tota ferę crebris impulsionibus circumciditur, moxq; sensim extirpatur, ut qui è meningibus per suturas in pericraneon emanãt uilli spectentur. Dehinc autem initio sermone de meningibus, crassior illa uncis sublata, ex fronte in occiput desecabitur, in qua quo turgidiores & illustriores conspiciantur uenæ, ceruicis uenæ & arteriæ cõseruentur arctioribus uinculis obstrictæ. Sub hac tenuis altera menix similiter uncis extollenda palamq; indicanda: hinc proximũ erit ostendere ut ambę inter priores cerebri partes iunctę demergantur, utq; cerebrum à cerebello copulatæ distermineunt. Ab his autem cum cerebri completa erit descriptio, pars eius summa ad dimidium ferè minutatim resecabitur, dum detracta superiore illa medullæ portione, priores intus uentriculi, quiq; in eis contextus est choroides, patefiant: dumq; sensim ablato eo quasi fornice qui uentriculum medium integit, carnalis uermi similis ab hoc in cerebellũ traiectus, animaduerti possit oculisq; lustrari cũ glutiis utrinq; assidentibus. Priusquam hinc ultra pergatur, septem neruorum coniugationes explicari commonstrariq; sigillatim debẽt, cerebri quidem lateribus

Exemptio partium interiorum.

Arteriæ & uenæ.

De capite.

Meninges.

Cerebrum & eius partes.

Neruorum coniugationes.

molliter alternè ſublatis, hæ ſiquidem diu incorruptæ manent. At cõtextus admirabilis ut & certe uermis atq; glutia, tridui quatriduive cadaueribus præſertimq; ſtrangulatis flaccefcunt atque cõtabeſcunt, uix ut ea clare detur intueri *Rete mirabile.* ſcere. Reccas autem extincto animante contextum illum choroidem è priori bus uentriculis perſequi conueniet adusque lacunam & cerebri baſin, è qua ut craſſa meninx euulſa fuerit, glandula in conſpectum uenit, ſub qua & oſſe prætenui quod ueluti ſumma eſt cunei facies, contextus ille mirabilis integer pleniusq; cernetur. Poſtremo autem cerebello detecto uentriculus obſeruabitur, illiusq; in ſpinæ medullam deriuatio: itemque uenarum & arteriarum extrema illuc ex inferis partibus allata. Quod ſi pretera ſpinam omnem in longum dif *Cerebellum* findere placet, erunt perſpicui ſanè omnes prodeuntium illinc neruorum exortus, quos qui uolet cum muſculis conſequutione quadm ad extremũ perſequi, deſtinatum in id corpus cõſecabit, eum prorſus ordinem imitatus, quem ſupra de neruis ac muſculis conſcripſi. Senſuum ſpeculari inſtrumenta nullius eſt la *Spina dorſi.* boris aut induſtriæ, quin & omnis oculorum compoſitio non minus ex bubulis quam ex humanis animaduerti poteſt. Quocirca hic iam rei finem pono, cum ſumma & generalis ratio adminiſtrandæ cõſectionis ſatis ſuperq; explicata uideatur, nã ſingula quæ unuſquiſque nullis adminiculis, ſed ut dicitur ſuo mar *Senſus.* te minimaq; meditatione ſuffecerit, hic fruſtra uiderer perſequutus.

PER ORATIO.

FIRMISSIMA artis medicæ fundamenta iactauimus, dũ deſcripta humani corporis conſectione, omnes eius particulas ſingillatim ob oculos propoſuimus, quarum cognitio ſi ſenſum fide atque conſtãtia firmabitur, uim quodam modo iam adipiſcitur aut communium euidentiumque notionum, aut earum quas Geometræ non demonſtrare, ſed poſtulare ſolent ut ſibi concedantur, ex *Antonius neceſſitas et præſtantia.* quibus poſthac aditus ad demonſtrationem facilis patebit. Si præterea fructus commoditasq; ſpectabitur. conſpectio eam ſubiectam materiam explicat, in qua omnia quęcunque ars pręcipit uerſari examinarique debent. ut enim qui rerum geſtarum memoriam repetunt, non illas recte poſſunt animo concipere, niſi prius locos & regiones quibus obtigerũt uel sẽſibus luſtrarint, uel ſibi quodammodo ipſi cogitatione depinxerint: ſic profecto ſi quæcunque ſolet ars medendi tractare percipienda ſunt, neceſſe eſt humanum corpus perſpectum habere in quo omnia contemplemur & quaſi penitus animo cernamus. Huc atque illuc errans & uaga eſt omnis rerum cognitio, futilis parumq; ſtabilis memoria quę in hoc tanquam ſolio non confidit atque ſuſtinetur. Res quidem quam uerba multo ſunt cõſtantiores, & quibuſcunque uel morbo, uel ętate ingreuceſcente, uel diuturnitate temporis mentis ſenſa uaneſcunt, iis prius nominum quã rerum cognitio atque memoria deponitur. Vnde cum tanta in rebus & in locis uis inſit admonitionis, non ſine cauſa ex his ueteres cognitionis & memoriæ duxerunt diſciplinam. Itaque ut ad hiſtorię fidem Geographia, ſic ad rem medicam corporis humani deſcriptio pernoſcenda.

Libri primi de partium corporis humani deſcriptione

F I N I S.

DE

DE ELEMENTIS LIBER SECVNDVS.

PRAEFATIO.

VI parce ac libenter in philosophia artium omnium procreatrice uersati, medendi artem discendam tradendamve suscipiunt, satis superq; se facturos existimant, si humani corporis anatome decursa, è uestigio ad singulorum morborum cognitionem curationemque festinent. Hoc dum illi compendio sibi uiam parant, moliunturque breuem ac facilem artem, in perpetuæ obscuritatis latebram præcipites se deuoluunt, & quasi luce menti erepta, densam noctem ac tenebras ob oculos offundunt. Est.n. ipsa ratio lux mentis, quam qui despuunt, neq; rerum causas intueri, neque quid quaque in re uerum sit exquirere, neque falsa diiudicare possunt. sed omni eo singulari illo splendore destituti, cęco quodam & temerario nixu sursum deorsum trahuntur: dissolutam & sine neruis ac arculis huc & illuc fluctuantem futilemq; rerum confusionem animo consequuti, cunctis in rebus quasi modo nascentes abhęsitant, nihil ratum, nihil comprehensum, nihil fixum habentes, sed semper in ancipiti & eo loco stãtes a quo leui momento possint dimoueri. At uero qui admirabili quodam philosophandi studio concitati, conabuntur in ea curricula uenire, in quibus celebrium uirorum impressa sunt uestigia, ii rerum cognitione primũ accepta quæ sensibus obuiam inciderunt rudi earum contemplatione, minimum tenebũtur sed ultra progressi mentis agitatione eo se conferent, unde tãquam prægressis ex causis illæ suam originem traxisse uideantur. Hinc sensim penetrabunt altius, donec id tandem cogitatione pertingant, in quo expleta mens tanquam in extremo consistat. Quum igitur humanum corpus anatome in partes sensu cõspicuas dissolutum iam sit, ab his deinceps ad ea traseundum, quę cogitatione sola discuntur, & altius inuestigandum ex quibus elementis pars unaquæque condita sit, & quę sit elementorum permistio, quæ temperatio, quę uires ac facultates lateant in illis, & quo spiritu quove calore seruentur. Quum analysi hęc inuenta perceptaq; fuerunt compositionis dein ordine conspicuũ fiet, quæ sint effectrices omnium causæ, qui ab his gignantur humores, quæ partium singularum functiones sint, & quæ naturalis omnium administratio. Sic uniuersa contrahetur physiologia, que naturalem de homine contemplationem demonstrationis ui constituit.

Nihil firmũ esse qd non ex causis per demõstrationem cognitũ sit.

Inuestigandi ratio seu ordo resolutorius.

Humani corporis in partes tum compositas, tum simplices dissolutio. Cap. I.

HVMANVM corpus unum efficit tum continuatio seriesq; partium tũ omnium

nium consentiens & in molitionem unam conspirans illa cognatio. Id autem simplex cum minime fit, uarium efficitur partium diuersi generis structura, & earum multiplici figura: quæ non modo locis disclusæ iacent, sed etiam aliç ex aliis sunt conditæ, aliisque aliæ figuris insignes, prout sua cuiusque cõditio & facultas poscere uidebatur.

Totius humani corporis dissolutio usque ad simplicia.

Itaque corpus uniuersum, in caput, thoracem, uentrẽ & artus dirimi distrahive põt, ex quibus coagmentatũ apparet, hæc ipsa rursum in alia: caput quidem in faciem, oculos, frontẽ, nasum, auriculas, aliaq; plura: thorax in pectus, latera & pulmones: uenter in abdomẽ subditaque uiscera artus in tota crura & brachia: atque hæc in humeros, cubitos & manus. Rursum uero hæc singula minutius conciduntur, ut manus in digitos & palmã, digiti in alia, ut in cutem, uenas, arterias, carnem, neruos, tendones, uincula, cartilaginem, membranas, & ossa. Similiter cętera membra qui penitus introspiciet, sentiet unumquodque in hæc omnia uel certe plurima dissolui, ultra quæ iam nihil uel diligẽtissima sensuum obseruatio possit cognoscere.

Partes similares & dissimilares. Simplices et compositæ. Totius compositio ex simplicibus.

Sui enim hæc undique similia sunt, unam parilemque omnino substantiã adepta: unde primum Aristoteli ὁμοιομερῆ, id est eiusdem naturæ partes nuncupãtur quæ simplices quoque dici possunt, in quibus nimirum tanquam sensu minimis corporis dissolutio consistit. Sic quidem ultimæ sunt & extremæ, quæ tamen si compositio spectabitur, primæ fient omnium. Ex harum enim cõpactione aliç partes constant, quas ἀνομοιομερῆς id est naturæ dissimilis appellant, ut pleriq; simplici nomine illas similares, has uero dissimilares. Illas pręterea primas & simplices, has compositas, quod illæ istarum gratia habentur, & tanquam materia quædam in dissimilarium compage & coagmentatione substernuntur. In compositis modis statuitur, ut hę minus hæ uero magis compositę iudicẽtur.

Pars organica siue officialis.

Est autem cum discernendo partium gestiones & munera spectantur, atq; tum quoniam officiorum actionumque gratia, corporis partes conditæ sunt, omnẽ eam partem cuius opera communem toti corpori actionẽ edere possumus, instrumentum licet appellare, & quasi subsidium aliquid agendi. Deinde ex actionum gestionumque differentia & ordine instrumentorum differentiæ ponuntur. Sic uniuersum corpus animæ instrumentum statuimus, & uisionis oculum, concoctionis uentrem, comprehensionis manum, progressus pedes. In his uero & digitus minus est instrumentum quam manus, & hæc minus quam brachium, hoc denique minus quam corpus uniuersum.

Instrumenti ratio.

Quoniam uero organum non sui ipsius, sed obeundi muneris gratia est cõstitutum, ut opus efficiat debet apparationem quandam & instructionem in id obtinere, unde & nomẽ inuehit. Est autem ea figurę concinnitas, quæ sua est cuiusque, & qua adempta instrumenti ratio perimitur. Nihil enim quod rude & informe, instrumenti nomine dignum est sed quod formatum & instructum & aptum corpus est ad opus id idoneum illius est instrumentum. Quocirca si exquisita petitur nominum ratio, instrumentarię id est formtaę parti obiicietur pars informis, & ὁμοιομερὲς ἑτερογενεῖ, atque hæc oppositio est in substantiæ genere, illa uero per figurã,

Parti similari instrumentariam non opponi. Prima ratio.

Vnde perspicuum est eos rerum genere permiscere omniaq; turbare, qui parti (ut dicam) similari instrumentariam opponunt, perinde atque si albo dulce contrarium facerent. Sed & ea quæ diuersorum sunt generum, si enuntiantur de eisdem palam est contraria non esse.

Secunda.

At qui uenas & arterias ossaque plurima simili natura cum sint, instrumenta tamen omnes appellant ob figuræ speciem. Ea nequaquam instrumenti ratio est, ut ex partium uarietate cõcretum sit cum ferream securim opifices plerumq; totam exhibeant, sed ut idonea figura sit instructum.

Tertia.

Neque demum similaris corporis necesse est quoduis fragmentum

mẽtum totius appellatione dici. Quo errore quidam abducti, uenæ & arteriæ tenue fragmentum, cum uiderent neque arteriam, neque uenam appellari, diſſimilium partium eſſe cenſuerunt, ignorantes illa non ſubſtantiæ, ſed figuratæ ſubſtantię nomina accommodari. Neceſſe quidem eſt ſimilarium fragmenta ſimilem integris ſubſtantiam obtinere, at non illico eadem quoque appellatione dici. Ergo hoc difficultatis ut claudatur, quęcunque in corpore pars diuerſi generis apparebit eadem mox & inſtrumentaria iudicetur: hoc enim natura proſpexit, ut particularum diſſimilium compoſitioni, figuram & conformationem quandam coniungeret. At non ſic licet reciprocare, ut quæ pars inſtrumẽtaria ſit eadem ſtatim ex uaria natura conſtet, ſitque diſſimilaris.

Quid pars corporis, & quot ſimplices ac ſimilares, proprie dinumerentur. Cap. II.

PLVRIMA habet humanũ corpus continetque ſimplicia, ſine quibus neq; diu neque conuenienter conſeruari poteſt: ut ſpiritus, lac, ſemen, ſanguinem, utiles humores, & quæ ab his defluũt ſuperuacanea ſuis quibuſdam receptaculis concepta: præterea oſſa, cartilagines, uincula, tendones, mẽbranas, neruos, uenas, arterias, cutem, carnem, itemque adipẽ, medullam, pilos & ungues: hæc omnia quidem ſimplicia ſed quibus non ex ęquo partis appellatio attribui poteſt. Pars enim eſt corpus toti cohærens communique uita coniunctum, & ad illius functionem uſumve comparatum. Itaque ſanguinem in uenis uel humores toto corpore fuſos partes non dicimus, uti neque ſpiritus impetu cordis impulſos in arterias: hos enim corpora in præſentia non dicimus, illi quãquam ſunt corpora uti & oculorum humores nuſquam tamen hęrent coniũcti ſed fluxi decerant quaſi uaſe concluſi. Si quis humor intus forte concreuit, hæſitque uentriculo aut lieni, quia tamen illi uere coniunctus non eſt, neq; communem uitam accipit qua regatur, pars haberi non debet, ut neque calli, neq; uerrucæ, neque tophi. Sed neque ex carne tumore undelibet erumpente, licet alatur & uiuat, partem uere dixeris, quia præter naturam & prodigioſe cum ſit, nullam functionem nullumque uſum toti, ſed potius incommodum affert. Sic neque oculi dimidium, pars eſt corporis ſimpliciter & abſolute uocanda, quod nullam functionem nullumq; ſola officiũ exhibeat, cuius & aliud argumentum eſt, quod neque organon neque ὁμοιομερές recte appelletur. In horum quoque numero habendum eſt tenue oſſis aut nerui fragmentum. Iam uero omnibus hac ceu lege quadam comprehenſis, ſcrutemur num pili & ungues corporis partes & eſſe & dici poſſunt. Illi quidem è corporis materia conſiſtũt, hærentq; toti firmiſſime propria quadam circunſcriptione definit, neq; profecto præter uſum condonati mortalibus, attamen quod non ita coniuncti ſunt, ut communi totius uita fruantur, in partibus corporis non habentur. Nõ enim illi oſſium aut ſtirpium more uiuunt, nec alimento intro adacto tractuve nutriuntur, nec incrementum in latum & profundum ut in lõgum ſuſcipiunt, ſed materia quadam uice alimenti (proprie ſiquidem alimentum non eſt) illis ad radicem poſita iunctaque, in longitudinem atque molem ampliorem proferuntur, haud ſecus atque lapides qui in terræ ſunt uiſceribus, aut domus dum extruitur: quod ex his palam fiet, quæ de nutritione poſthac dicentur a nobis. Nõ pauca tamen his obiici poſſunt. Nam pueris una cum digitis ungues quoq; in longum atque latum increſcunt, pariterque in profundum, & ætate craſſiores durioresque euadunt. Eadem eſt & in pilis ratio, qui prouectis quàm pue-

Pars corporis quid.

Definitionis explicatio.

Pili corporis partes nõ eſſe ut neque ungues.

Aduerſæ rationes.

ris ut longiores ita crassiores sunt & rigidiores. Deinde uero quòd ungues & pili non crescunt in immensum, sed definitam incrementi legem & metam habent quemadmodum & stirpes, fidem facit eos uera nutritione increscere. Si enim admota duntaxat ad radicem materia atque subiecta adaugescunt, quoniam côtinenter suggeritur & accedit (hoc testimonio quòd derasi uel præcisi semper subnascuntur) continua adiunctione deberent tandem in immensum luxuriare atque grandescere. Atqui contra fieri cernimus, his ut plantis constitutos incrementi limites, quos prętergredi non liceat. Quocirca his ut stirpibus uidetur alimentum omnem substantiam intro subire, quod prima ætate alit & auget, & tandem cessante incremento tantum alit. Hæc quidem nô mediocriter urgêt, sed illa magis, quod pili uel ungues præcisi omni ætate, uel decrepita & pręcipitata recrescunt. deinde quod hecticis & tabidis quibus reliquum corpus non augetur modo, sed etiam plane exhauritur & liquescit, ii soli diffundantur & grandescunt, neque his modo, sed etiam uita destitutis corporibus. Quibus aperte conuincitur non naturæ attrahentis beneficio, sed excrementi redundantis ui & egressu abradice duntaxat illos increscere. Emergit autem id præparatum pulsumque ui caloris, indicio quod defunctis nô semper augescunt. Quòd pueris ætate procedente in latum sparguntur, efficit partium a quibus prodierunt amplitudo : quod uero fiant crassiores, excremento tandem ficciori adustiorique facto acceptum refertur. Quod autem cum ad iustam magnitudinem peruenerunt, non ultra promitti trahique possunt, tametsi materia ad radicem suppetit; unum ex his est in quibus non aliud quam mirari liceat Dei & naturæ prouidentiam. De medulla autem nihil ambigi potest eam quę in spinæ fistula tenetur, non aliter quam cerebrum corporis partem esse, quandoquidem nô usu modo sed proprio quoque persungitur munere, & uitam habet, cuius ope trahit & in se recondit alimentum. Cęterum quæ in exilibus ossium cauernis est, ut liquidi humoris speciem ostendit, ita non pars corporis, sed ossis alimentum, quod a sanguine primum deductum ab illius natura mox deficit, sensimq; mutatum in ossis naturam tandem facessit. Similiter quæ maiores implet ossium laxitates ut crurum ut humerorũ, quanquam firmior solidiorq; subsistit, alimentum tamen est ossis tãquam commeatus aliquis congenitus datusque ab ortu, propterea quod ossis soliditas nô facile aliud sinit extrinsecus intro commeare. Medulla quidem ui ossis atq; tempore albescit & concoquitur, raptaque sensim in ossis naturam absumitur. Quod igitur in ea laxitate manet tanquam superabundans ad futuram necessitatem, id medulla est, quam Aristoteles concoctum excrementum (sic uocant succum corporis superuacaneum) appellauit, non tamen inutile & reiectaneũ. Quamobrem decepti uidentur qui ut aduersas sententias in concordiam adducerent, medullæ partem alteram utilem, inutilem alteram, totam uero partim alimentum partim excrementum esse prodiderunt. Ea ne pręproperè desit, illapsi extrinsecus alimenti subsidio sustentatur, eo indicio, quod quæ in iuuentute rubor calore perfusa erat & sanguineo ętatis progressu alba fit, & ut reliquum corpus adipata. Cæterum illius nulla est uera nutritio, neque sanguinem prolectat sibique iungit, quod uita nulla constet, ut neque sanguis neque quisquam alius humor. Similis est ac fortasse maior in adipe ratio, quem palã est è sanguinis portione præpingui, hanc autẽ ex alimenti concoctionisq; probitate generari, quæ dum affluens in animalis pulpam non absumitur, sensim exaggerata in molem, è uenis iam delapsa in adipe concrescit a frigido. Quod si illius efficiens est frigidum quomodo corporis pars esse possit? Quemcon-

Aduersorũ refutatio.

Spinæ medullam corporis partẽ esse.

Ossium medullam partem nõ esse.

Adipem corporis partẽ non esse.

Prima ratio

Secunda.

Sp

firmamus humorem in uenis nondum parte esse, qui putemus extra uenã frigoris vi concretum partem fieri? Si quis est huic argumento locus, uidebitur similiter gelati in uentriculo sanguinis grumus, pars esse corporis, si modo illi adherebit. In carne ratio diuersa, quod hæc ut cæterę partes omneis non ex concrescente, sed ex conuerso mutatoq; sanguine gignatur. Est & aliud quod adipem ut medullam a communi partium notione secludit: nam per inedias, per alimenti & sanguinis penuriam, cedit uertiturque in utile partibus alimẽtum. Atqui pars nullam partem alteram nutrit, neque alia alii fit nutrimentũ. *Tertiæ.*

Deinde omnes tum simplices tum compositæ, propria quadam circunscriptione continentur, quam (tametsi in ampliorem molem diffunduntur) similẽ seruant, nisi pręter naturam sint affectæ: adipem & medullam nulla propria circumscriptio aut figura, sed uicinarum duntaxat partium ora & extremitas circumiecta claudit. Vnde intelligi potest in partium numero & ordine non pilos non ungues, sed nec medullam nec adipem esse. Scio Aristotelem partes simplices, alias molles & humidas dixisse, alias duras & solidas: inter illas autem sanguinem, adipem, medullam, genitale semen atque lac recipere: quo loco is quicquid in corpore tenetur, partis appellatione complectitur. Nos uero accuratius ea sequimur, ex quibus ad medendi artem fructus percipi possit. Ergo quæ uere existimari debent partes simplices, hę restant: os, cartilago, uinculũ, membrana, tẽdo, neruus, arteria, uena, caro, cutis. Satis multa de partium differentiis: unde huc digressa est, eodem redeat oratio. *Quartæ.* *Decem partes corporis simplices.*

Quid elementum, quæ medicis in corpore partes elementa, & quæ principia dici debeant. Cap. III.

CORPORIS uniuersa moles tametsi uaria compositione structa apparet, sectione tamen in eas dirimitur distrahiturque partes quę similares cum sint, iam non ultra in alias distribui possunt: sunt illę quasi retexendo postremæ, quas simplices, sensus percipit, cogitatio autem ratioque nostra omnium primas ortu & compositione iudicat. Quare corporis elementa illas statuere conueniet. Elementum enim corpus est simplex, ex quo quidem primũ cõstituitur. Simplex quod distrahendo ultimum offenditur, quodq; diuisione minimũ est, aut si magnitudine & mole præditum est, in diuersas tamen species partiri nequit. Simplicium connexione compositum emergit, cuius eas duntaxat partes elementi appellatione designamus, quę omnium primæ fuerant, & ex quibus compositionis successus originem duxit. Simplicem partem antecedunt forma & ea materies quam informem nudamq; intelligimus uerum quia corpora nõ sunt, illas ab elementi ratione abducimus. Principia quidem sunt quæ singula separatim minime subsistunt, concursionem implexuq; suo corpus efficiũt. Cõpositis corporibus, tum principia, tum elementa insunt: sed hæc quidem corporea sunt, ex principiis condita, quæ & per se sola consistunt, & in totius sunt genere: principia autem simplicissima habentur incorporea, nec in totius genere, quæ seorsum minime subsistunt, implexuq; mutuo corpus instruunt. Itaque quas eiusdẽ naturæ diximus corporis partes si sensuum testimonio credimus, elementa sunt corporis, quę prima subiecta sunt nobis. Semen autem genitale & maternus sanguis principia statuentur, non quæ componunt sed quæ corpus efficiunt: hic enim ceu materies quædam est, illud ut causa efficiens, quod nimirum omnis generis partes conformare suo loco dicetur. Hęc esse corporis elementa falso quis affirmet, cum id minime constituant, nec in eo præte- *Elementum quid.* *Principia: Elementorum & principiorum discrimen.* *Quæ elementa, quæ principia corporis sunt.* *Semen & maternum sanguinem nostri corporis elementa non esse.*

rea feruentur: eius uero causę sunt & principia. Ad hunc modum stirpis principia ęstimanda sunt, semen & succus è terra libatus ac haustus, elementa, radix, lignum, medulla, cortex. Sed enim de rebus omnibus cum duxerimus non esse sensuum ope, sed mentis acie æstimãdum, non alienum fit inquirere ordinem similium partium: quæ cum sint elementa ante oculos posita, nũ alia quædam sint illis priora, quæ ad sensus permanere non possint: an item illis inserãtur iactatæ & peruulgatę quatuor illæ rerũ naturæ, terra, aqua, aer, & ignis.

Quibus rationibus terra, aqua, aer, et ignis , rerum omnium elementa dicantur. Cap. IIII.

Elementorũ facultates esse contrarias.

Elementorũ substantias mutari.

SI quę in natura sunt rerũ omnium communia elementa, quę rebus omnibus promiscue gignendis sese accõmodent, illa sanè & plura esse necesse est, & quodãmodo contraria & affectioni subiecta. Nam quod unicum & simplex est, non habet a quo afficiatur, cum à se ipso pati non possit. Neq; plura unius similisque rationis si fuerint, inuicem agent, sed mutuo se fouebunt tanquam unum sint. Quinimo si forte illis contrariæ qualitates deferantur, nisi his pariter substantię insint mutationi affectioniq; subiectæ, suo illa congressu ne minimum quidem mutabuntur, sed illæsis substantiis nihil dissimile sibi compositum reddent. His argumentis tanquam fustibus uis illa & turbulenta concursio atomorum immutabilium, per inane uolitantiũ in exilium relegata , & de natura mundoque depulsa uideri possit. Itaque ut ligna, lapides, & animantia. mutationem patiuntur, sic & ea facile mutantur, ex quorum concretione hęc communi ortu prodierunt. Si facile mutabilia sunt, necesse est omnino prędita esse qualitatibus ualentissimis, quarum dissidio & repugnantia non ipsæ modo qualitates sese obtundãt, sed & adiectorum uicinorumque corporum substantiæ totæ immutentur atque cõuertantur. At quænam hę sunt ualidissimę? Quæcunque corpori infunditur qualitas in unũ aliquem quinque sensuum cadit atque ut suum quæque sensum mouet, sic illi quadam proportione respondet. Vnde cum sit tactus sensuum primus, isque plurimũ corporeus, quæ hunc feriunt qualitates omniũ primæ sunt & maxime corporis participes: quod certe efficit ut ab his summis doloribus afficiamur aut uoluptatibus. Quocirca nõ cãdor aut nigror, non dulcedo aut amaror, non quæ cæteros sensus, sed quæ solum tactum concitant qualitates omnium sunt potentissimæ. Ex harum autẽ genere aliæ sunt principes, aliæ ex his ortę: principes; calor, frigus, humor, siccitas: ex his ortæ, quæ in molli, duro, crasso, tenui, leui, aspero sunt corpore, quæ uariæ dicuntur & quasi multiformes. Harum quippe ortus principibus illis refertur acceptus, quæ omnium & primę sunt & potentissimę. Elemẽta igitur ex quorum concursione omnia gignuntur atque concrescunt, si conuersionibus mutationibusque sese plurimum exagitant, debent his ipsis qualitatibus pollere, & quibuscunq; corporibus illæ naturaliter summæ insunt, hæc ipsa in prima rerum omnium elementa asseruntur. Sunt autem ea, terra, aqua, aer, & ignis. Est quidem calor summus ignis, qui ceu feruor quidam est & exuperantia caloris. Aer calidus udusq; ceu halitus, cuius humor dissipabilis quædã est fluxio percuncta rerum meabilis, leuitate subtili ambiẽtem locum implens celerrime. Humor aquæ pergelidus quidam liquor est: ut terrę siccitas firma quædam constantia & stabilis grauitas, quibus subsidit & suis clauditur limitibus, cum cætera elementa non nisi externo contineri possint. Quanquam igitur quæ aqua perfunduntur multo plus madent, quam quæ aere respersa sunt, id tamen

Tangendi qualitates omnium primas esse & ualentissimas.

Primas qualitates elementis primum insidere.

Elementa quatuor.

Vt aer sit humidior aqua.

id tamen non ob pleniorem aquę humorem accidere putandum, sed quod his in crassiore fluxaq; substantia positus, dum in uias recessusque corporum inseritur consistit, retentusq; diutius illa efficit, madidioraque reddit, quod aer præ tenuitate efficere nequit. Verum mador hic quem appello, non humor est is quem disquirimus. Neque præterea ignis inde quod maxime deficcat, siccior quam terra iudicandus. Id enim non per se, sed caloris interiectu efficit: quatenus corporum humorem suo calore exhaurit ac dissipat: at terra affusum humorem combibens per se sola siccat. Aer perinde ac ignis ex accidenti madidum linteum exiccat. uti & frequentes balneæ, dum uberiorem è corpore sudorem exciunt euocantq;. Sic autem qualitates hæ, quatuor rerum naturis summæ obtegerunt, ut quemadmodum puro igne nihil calidius nihilq; leuius sic terra nil siccius, nil grauius, ne plumbum quidem uel aurum: nunquam syncerā nullius medicamenti uis gelida euincit, ut neq; aerem illius humor. Summæ pręterea sic illis insunt, ut ne minimum quidem possint augescere remitti uero possint, quod argumento est eas qualitates licet summas, infinitas tamen nō esse, quandoquidem infinitum nihil minuitur finita portione detracta. Est porrò sua cuiq; elemento retusior altera qualitas, simplex, illa quidem, sed quæ sūmum generis sui gradum non impleat. Ea in igne siccitas est caloris comes, in aere calor, in aqua humor, frigus in terra siccitati copulatum. in his quæcunq; qualitates eodem nomine, eodem & illę genere continenter, atque licet eorū quibus insunt corporum ratione distent, affines tamen sunt, tum natura, tū mutationis prompta commoditate. Itaque ingentes quatuor naturæ toti mundo confertæ ea sunt rerum omnium primordia, quorum nobis proposita fuerat disquisitio.

Terram esse sicciorem igne.

Summæ elementorum qualitates.

Corpus hominis, ut cæterorum omnium, ex quatuor elementorum concretione necti & contineri. Cap. V.

SI Quatuor ea sunt rerum primordia, ex quibus sursum deorsum, ultro citroq; commeantibus, mundi natura est continuata, necesse est eorum uicissitudine, cum reliquorum omnium, tum hominis corpus cōflari, ex hisq; ceu ex primis rerum initiis constare. Quod tametsi uel simplici argumentatione in medium proposita planum esse debet, inductione tamen res quasi ob oculos posita ueritatem plenius illustrabit. Vna manet omnium firma consensio, corporis uniuersitatem ex partibus diuersi generis primum constitui, deinde dissimiles has consimilium strue & compositione integrari. Iam uero docendum hasce consimiles ex primorum quatuor elementorum concursione nasci. Has quidem olim ex semine ortus sui primordia duxisse, fiet posthac promptum & obuium demonstratione, simul easdem adoleuisse materni sanguinis beneficio, qui alimenti uice suffectus est. Parentum semen ex parato sanguine factum esse extra omnem controuersiam est adeo ut nemo qui rem perspexit, ambigat omnē partium substantiam a sanguine aut proxime aut tandem processisse. Nomine sanguinis quatuor humorum mixtam congeriem appellamus: hanc uero esculēta potulentaq; ingesta nobis innouarunt. Hęc porrò siue animantium carnes erant, siue pisces, siue terrę fruges & stirpium fructus a promiscua elementorū concursione aliquando sunt procreata, eo sanè ordine quē pulchre nobis cecinit Lucretius.

Similares corporis partes ex elemētis ortas esse. Lib. 7.

Sic tempestiuis ex imbribus humida tellus
Vertit se primum in frondes, & pabula lęta.

Lib. 2.

In pecudes,uertunt pecudes in corpora nostra
Naturam et nostro de corpore sæpe ferarum
Augescunt uires & corpora pennipotentum.

Simplici elemento nihil posse nutriri

Nihil enim simplici elemento nutriri,ut neque nasci potest.Stirpes quæ prodierunt è terra,non illinc omnia traxerunt,sed si ea stirpibus alimentum datura est, necesse est humore perfundãtur: unde agricultura,deductiones riuorum, agrorum irrogationes adacta necessitate excogitauit. Atqui si purã aquã terræ consperges,nihil aliud quam lutum reddes, alendis stirpibus ineptum atq; minus accomedatum. Oportet igitur si quod apparabitur congruens illis nutrimentum crassioribus naturis duas reliquas contrarias inferi & temperari. Sic neque pisces alit aqua syncera,sed quæ terræ,aeris,& ignis,simul est particeps. Proinde ita rerum natura comparatum uidemus,ut reliquorũ uis & substantia in terrã, & aquam penetret, utaq; aer,& ignis inferiora perfundant,unde rerum plurimarum exortus fieri conueniret. Itaq; rerum omnium corpora a primis illis naturis & rerum seminibus deriuantur, alia quidẽ statim e proxima alia longa adeo rerum serie,ut cum multorum corporum ortus intercesserint,incredibile uideatur a simplicibus illa naturis defluxisse. Quinetiã eodẽ omnium spectat interitus:quia natura rerum obitus conficiens, eo singula refert,unde fuerunt accepta.

Corpora nostra interitu dissolui in elementia.

Homines cum solutis corporum uinculis è uita excedunt quantũ innati caloris dissipatur,id omnem in uniuersam ignis naturam reuolat spiritus substantia partim in ignẽ, partim in aeris regionẽ offusam nobis refunditur:profluens humor aqua rursũ fit aut halitus,qui tũ aquæ,tũ aeri confinis est:solidiores partes quibus crassior inest firmitudo ubi sensim fuerit aqueus humor exaustus tandem dissolutę in cinerem & terram abeunt. neq; admodum dissimilis est reliquorum in occasu comparatio.

Nam sua cuique locis ex omnibus,omnia plagis
Corpora distribuuntur:& ad sua secla recedunt.
Humor ad humorem,terreno corpore terra
Crescit,& ignem ignes procudunt, ętheraque æther.

Hoc mirus Hippocrates ante natam omnẽ philosophiã diuino afflatus elogio omniũ primus attigit,promulgãs nimirũ homine animã agẽtẽ singula in propriã naturã descendere,atq; in eas naturas refluere,ex quibus unũquodq; cõsisteret. Nã paulo ante aperte cõfecerat hominẽ nõ posse ex unica re cõstare, cũ dolore effiigeretur,sed ex calidi, frigidi, humidi & sicci temperatura, quibus utiq; nominibus quatuor ea quæ diximus primordia,non solas qualitates complexus uidetur.

Cõtra iuniores qui elementorũ solas uires,nõ itẽ substantias in nobis putãt inesse. C. VI.

Aduersariorum rationes.

VIDEMUS apud multos iuniores puerilem uereq; inanem percrebuisse sententiam,qua ii uetere spreta philosophia decreuerunt, non elementorum substantias,sed qualitates duntaxat in nobis asseruari, Esse calidum,frigidum, humidum & siccum,ex quibus constamus,non substantiarum sed qualitatũ nomina. *Prima.* Nusquã synceras quatuor rerum naturas haberi,mixtionis expertes: *Secunda.* sed neq; eas quæ nos circunfundunt si rei gignendæ adhibeantur,species suas præterea retinere, *Tertia.* uerum protinus euanescere,quando noua compositi forma ex permistione succedit. Quę tanquam absurda ut funditus euertamus,decet sigillatim illa minutatimq; excutere. *Primæ confu.* Ergo calidi,frigidi,humidi, siccíq; appellatione,alias qualitates,alias uero corpora,quibus inhæresců̃t, intelliguntur.

Corpora

Corporea uero aut summis hisce qualitatibus excellunt, aut depressis prædita sunt. Quæ ex depressis constant uario sunt ordine, quandoquidem & panem & carnem, & uinum, & piper, aliaq; innumerabilia dicimus esse calida: uti cartilaginem, membranam, neruum & os sicca. At quę qualitatibus excellunt, non ita sunt multæ sed quatuor omnino, terra, aqua, aer, & ignis, quibus qualitatũ exuperantiam inesse diximus. Siquis igitur hisce nominibus aliud quam elementa significet, in tã multiplici rerũ uarietate perturbatus omnino & cõfusus erit. Quocirca credibile est celebres authores nominibus his simpliciter pronunciatis ea corpora solum signasse, quę in suo genere excellerent. Cum ex calidi, frigidi, humidi, sicciq; temperatura omnium corpora constare proditum sit, quis tam cæcus in contemplandis rebus est, ut qualitates puras animo conciprat, & ut ex qualitatibus constitui corpora asseueret? Quod afferũt illi synceras nusquã haberi elementorum naturas, ridiculum sanè est & dementiæ proximum. Nam quæ apud nos extant, impura tametsi forte sunt omnia, syncera tamen uspiam esse necesse est, quæ principia sint & ueluti fontes a quibus ista fluxerũt. Hæc.n. norma, hæc regula, hęc præscriptio naturæ, ut omnia ordine quam optimo ducat: atqui optimum erat & ornatissimum impura ex puris, imperfecta ex perfectis quibusdam manere. Potuit autem natura omnia sic efficere quam optima, & mundi elementa seorsum pura uti & cœlum collocare. Quid igitur illa esse prohibet, si esse possunt? Ad uniuersi medium terra simplex est, grauissima, siccissima, omnis expers humoris, ad cœli concaua interioremq; faciem ignis est leuissimus & ardentissimus, neque tamen pellucidus, neque perspicuus & illustris ut noster qui fumus quidam est accensus. Etenim tenuissimus ille cum sit nihil solidum admixtum habet non igitur lucere potest, lux quippe non tenuissimo, sed dẽso flagrãte corpore effulget. Hac ratione, & quod pręterea affectio omnis ab efficiente quodam sit corporeo, a quibusdam eum neque urere neque luculenter calefacere proditum est. Mediis autem spaciis interiecta quæ sunt extremorum mutationes turbulentas sustinent, quorũ communione impurio ra fiunt. Quod si extremorum confusione suam substantiam non exuerunt palã est iisdem exẽptis puram simplicemq; substãtiam restitui. In summa uero etsi quæ apud nos extant, uera nõ sunt elementa: quia tamen iis proxime accedunt a quibus olim manarunt, par utrorumque ratio censetur. Illud autẽ quod aiunt elementorum formas euanescere, cum in compositionẽ ea concreuerint, quantum obscurat & inquinat omnem philosophiæ splendorẽ? Idem enim fieri putant in elementorum permistione, quod in simplici rerum transmutatione: ubi recens aliqua forma in subiectam materiam commigrat, pellitur uetus atq; decedit: cæterum dum ex elementorum temperatione corpus innouatur, illorum formę nihilominus in hoc manent. Adeo ut si illis congredientibus herba nascatur, in ea seruentur illorum substantiæ: dumq; rursum herba concoctione in sanguinem, tandem uero & in carnem mutabitur, licet tum herbæ forma intercidat noua nascente, nequaquãm tamen elementorum formæ exeunt, sed stabiles permanebunt quoad ulla compositi ratio constabit, quanuis non una & perpetua permistionis proportione. Sic enim de his statuerunt uiri praeclarissimi, primus Hippocrates, qui singula quę ad gignendum confluxerũt, talem uim ait in corpore retinere qualem contulerunt: & omnia per interitũ eo recedere unde sunt accepta: quod fieri neutiquam posset, nisi pristinas illa naturas retinuissent. Huic accedit Aristoteles, qui locis compluribus elementum definiens id maxime ubique solet inculcare, quod cuique composito primũ inest, & in quod ultimum corpora diuiduntur: imo & alio loco palam affirmat in carne atque li-

Secundæ confusa.

Vbi pura sint elementa.

Tertiæ confu.

Quo differt generatio a permistione

Elementorum substã tias atque formas in mistione seruari.

Lib. de natura hu.

5. Meta.

3. de cœ. cap. 3.

gno

gno aliisq; similibus ignem atque terram facultate(& ut dicere solent) potentia inesse,hęcq; ex illis manifeste segregari. Quòd si illorum substantiæ occidissent, qui fieri posset ut demum seiungerentur? Hæc sanè portentosa fuerat opinio,qua dum iuniores ueterem philosophorum disciplinam permistionisq; rationem assequi minime ualuerunt,ab illorum sententiis temere defecerunt. Ne quis igitur unquam huiusmodi captiosa probabilitate fallatur,latius exponenda uidetur tota permistionis uis atque ratio.

De elementorum permistione diligentior inquisitio. *Cap. VII.*

Quæ corpora permisceri possunt.

PERMISTIONI aptissima sunt ea corpora quęcunq; in exiguas tenuesq; portiones facile dirimuntur,qualia sunt mollia,tenera,fragilia, liquida,subtilia:è diuerso autem dura,firma,solida,arida,crassa,omnium minime permistioni cedunt. Neque uero fieri potest ut illa uere misceantur,nisi contrariis inter se pugnent qualitatibus, per quas pariter agentia atque patientia mutationes conuersionesq; subeant:nam neque candorem lineæ,neque medendi scientiam corpori permisceri putamus.Quæ igitur cõtraria sunt & in communi materia pugnantes qualitates acceperunt,si dirimi facile secariq; possunt, ea tũ substantia tum qualitatibus ad permistionem sunt accommodata.Mistionem efficiẽt, dum paribus quodammodo portionibus infusa temperataq; coibũt.Tum enim mutua ui & effectione pugnãtium qualitatum,sic illorum substantiæ totæ franguntur comminuunturq;, sic & qualitates omnino temperatione confusę se retundent,ut illa demum neque substantias,neque qualitates puras seruent & integras. Hę quidem nequaquam dissipatæ aut extinctæ oblitescunt,sed repressa duntaxat exuperantia ad moderationem mediocritatemq; referuntur. Hinc corpus unum prodit consimile,quod re ipsa simpliciter unicum iam est:nam cõtraria quæ in permistionem uenerant,non energia, id est efficacia uel actu,sed potentia duntaxat supersunt & manẽt. Ad hunc igitur modum perfecte fit mistio,quę est diuersorum in unum atque idem concretio. Aqua aquæ,aut uinum uino simili infusum non permiscetur. Nam licet substantiarum quædam fit in totum perfusio,hęc tamen integra manent non hebetata, quod enim contraria non essent nequaquam seipsa mutauerunt. Neque si milii & sinapis grana: aut etiam adamantem, saphirum, & margaritam planè leuia facta contritaq; confuderis,aliam permistionem induxeris,quam quæ deprehenditur a sensu, quæ potius collocatio quædam est & quædam exiguarum partium compositio. Rursum si lana aut spongia oleo humoreve quopiam perfunditur, tametsi non sensu modo,sed reapse confusa sunt, illa nihilq; re uera sit uel minimum spongię quod humorem conspersum nõ madent,quia tamen in unum atque idẽ illa non concurrunt, sed suas ipsa naturas seorsum retinent illæsas naturali permistione uacant. Imo si quatuor elementorũ substantię optime confusę cohęrescant nisi pugnandi ui & potestate rerum retundantur temperanturq;, in unum minime coalescent. Quod cum Empedocles affirmasset elemẽta exiguarum partiũ appositu solo permisceri,id iuste Aristoteles argumentis incessiuit. Ergo iis legibus quas ante dixi obseruatis,diuersorum fiet in unum cõcretio, & præterea si uiribus quodammodo paribus illa concurrant: nam tametsi reliqua consentiunt,si desit hoc postremum,mistio utique non erit,sed procreatio. Cum enim contrariorum uires præter modũ impares sunt, quod minus est & imbecillius, ab ampliore & potentiore uictum perimitur, in illiusq; naturam facessit. Neq; enim amphoram aquæ mille amphoris uini,neque lignum igni, neque alimentum

Paria quodammõ esse debent.

Mistio quid Difinitionis explicatio.

tum

tum corpori permiſceri dicimus,ſed illa occumbere,noua autẽ oriri. Niſi igitur quę in temperationem trahuntur permaneant & conſiſtant,nõ erit ulla connexio, ſed aliquo pereunte gignetur aliud, Vnde planum fit, aliud eſſe miſcere aliud gignere,aliud permiſtionem,aliud ortum, & eam opinionem non poſſe defendi,quæ elementorum ſubſtantias perire,ſolasque qualitates in miſtione retineri arbitratur.

Vtrum elementorum ſubſtantiæ,an qualitates ſolæ totis totæ perfundantur.
Cap. VIII.

QVANDO igitur miſtorum elementorum ſubſtantias in cõcretione haberi perſpicuum iam eſt,inueſtigatione dignum uidetur,ut illorũ apta fiat adhęſio mutuaq; complexio. Corporum ſubſtantias totas totis commiſceri ac penitus in ſeſe penetrare,multi ex Plotino opinati ſunt. Qui cum uiderent ſudores è cute noſtra emanare,neq; illam perfodi uel ſecari:rurſum lanam aqua perfuſam permadere totam, affirmare non dubitauerunt totum corpus in miſtione per aliud totum penitus induci,ipſumq; quoquouerſum ſubire,materiã materiæ inijci,molemq; moli. Etenim aquę materiam in lana eſſe dixerunt,nõ quibuſdam modo inanibus ſpacijs concluſam,ſed per totam illius ſubſtantiam fuſam:tota enim madet,nec ulla pars eius expers eſt humoris. Ad hunc modũ nõ ſolum quatuor elementorum qualitates,ſed eorum quoque ſubſtantias permiſceri in compoſitione partiũ ſimilarium prodiderunt. At uero iſta qui poſſint ſibi conſtare,concipere arduum eſt,& ſupra captum cogitationis. Dum in corporibus macerandis humor ſolidioris ſubſtantiam peruadit,manifeſtum eſt & apud omnes in cõfeſſo,maiorem toti molem accedere. Nam & lana madefacta occupat locum ampliorem. Quod ſi eſt,neceſſarium conſequitur,aliam alio ſitu collocari materiam. In quibus uero nõ amplior uidetur moles euadere, ceu liquore perfuſis cineribus,aut cuticula ſudante, neceſſe eſt quos uocãt poros & anguſtas uias latere,in quibus aer,aut ſpiritus tenuior,aut aliqua materia cũ eſſet,exhalat,cedensq; liquori ingreſſum præbet. Si enim nullum interuallum medium intercipitur,quomodo fieri poſſe credemus, ut in ſolidum & undique inacceſſum aliud corpus penetret,niſi confectiones utrinque fiant,qua demum tranſitus fit? Atqui ſi hoc modo corporum ſubſtantiæ totis immiſcentur,fit ſaltem illorum ad uſque minima diuiſio,ſic ut huius minimum corpuſculũ,illius minimam particulam cõtingat,id certe indignum philoſophia uideri ſolet credere aliquid eſſe in rerum natura minimũ,quod diuidi nequeat. Omne quidem corpus ſectione infinitum eſt,neque ad extremum & indiuiduum perduci poteſt diuidẽdo. Quinetiam ſi illuc ueniri poteſt, continua fractione comminutioneq; facta,corporum ſubſtantię in ſectiones abſumentur, & tanquam in nihilum redactæ ſe mutuo deſtruent. Ad poſtremum uero cum exiguum quidẽ permiſcetur maiori corpori,quomodo uſqueadeo diſtendi aut ſecari poterit, ut per uniuerſum maius ſe diffundat,& cuiq; indiuiduo huius aliud indiuiduũ minoris accedat? Fieri igitur non poteſt,ſed ne intelligi quidem ut corporum ſubſtantiæ mutuo ſe penetrẽt,& eodem prorſum ſitu conſtitutæ ſint & collocatæ nec fieri poteſt ut in ampliorem molem diffuſæ per minimas ſectiones conſertæ colligentur. Rationes iſtæ fortaſſe Auerrhoidẽ eo neceſſitatis adegerũt, ut non committentium quiddam modo,ſed ſomnio quoque ſimilimũ adferret: qui ut hanc ſubſtantiarum permiſtionem tueretur,elementorum formas a perfectarũ ſubſtantiarum dignitate & uniuerſo genere detorſit,ut non in qualitates,

Rationes eorum qui putant corporis ſubſtã tias totis totas permiſceri.

Confu. I.

Secunda.

Tertia.

Auerrhoidis figmentum.

tes,

tes, ſed in medium quoddam & inauditum genus transferret. Illas quidem intendi poſſe & remitti per eandem materiam ęquabiliter fuſas, qualitatũ comparatione & exemplo pariter exporrigi. Cuius opinionis leuitas alio loco a nobis refutata, fuſiorem hic diſputationem non deſiderat. Quocirca miſſis lubricarum opinionum fluctibus atque iactationibus, in tutum & tranquillum portum nos recipiamus.

Elementorum ſolas qualitates per totas miſceri.

Miſtionis ratio.

Elementorum ſubſtantias miſtio totis totas non miſcerit ſed qualitates duntaxat miſcet atque confundit, ut per totius compoſiti molẽ æquabiliter ſint fuſæ. Primum enim quatuor illę mundi ſimplices naturæ dũparibus quodammodo uiribus cõfluunt, in exiguas non autem quam minimas portiones ſe diſtrahunt, eoq; ſe ordine componunt, ut quæque tandẽ alterius diuerſiq; generis cuipiam cohæreſcat, nihilq; ſenſu notari poſſit quod non ex quatuor earum portionibus conſtet. Hoc poſitu exiguę portiones, ſuam formã qualem ante permiſtionem, integram quæque retinent, neque enim intẽſionẽ neque remiſſionem ſubſtantiæ ferunt. At uero elementorum qualitates contrariæ totis totę ſe permiſcent, & mutua quadam pugnantia ſeſe uiciſſim ad moderationem quandam redigunt, fitq; illarum confuſione temperamẽti quoddã ſimilare genus per uniuerſam compoſiti molem diffuſum. Quanquam igitur ſubſtantiæ καθ' ὅλȣ temperari nequeunt, ſed duntaxat continua appoſitione connecti: qualitatum tamen conſumata eſt permiſtio.

Quod miſtum eſt, ſimplex id eſſe.

Elementorum ſubſtãtiæ quãuis in miſtione ſeruentur, poteſtate tamen duntaxat inſunt.

Quumq; hæc abſoluta fuerit, temperamentum accedit ęquabiliter toti conſperſum, & noua protinus forma inducitur. ac tum uere efficitur diuerſorum in unũ atq; idem cõcretio. Quoniam enim a forma & eius ui totum ſubſiſtit, cõſentaneum eſt id ipſum ab unica & cõſimili, unũ ſimplexq; fieri. Quę porrò in hoc gẽito ſimplici corpore manent exiguæ elementorum portiones, ſuis quidem formis integræ ſubſiſtunt, non tamen liberæ aut ſui iuris, ſed implicitæ, uinctę, & quaſi interceptæ mutua qualitatum pugnantia, atque etiam dignioris formę præſentia. Vnde priſtinas ſibiq; inditas uires expromere non ualent, neq; ignis urere, neq; aqua impẽdio refrigerare. Solum igitur poteſtate inſunt: atq; ſic ut cum temperamẽto per obitum diſſolutio ad ſe redibunt, parteſq; propriis elementis reddẽtur atque reſtituentur uniuerſitati, nullius imperio obſtrictæ in libertatem uindicentur reſumantq; priſtinas uires in hunc modum miſtæ temperatæq; elementorum portiones, materia fit totius ſimplici formæ ſubſtrata.

Totius ſpecies unicuique uel minimæ particulæ communis eſt.

Duæ formæ eidẽ inſunt parti, una ut preparatio altera ut perfectio.

Hęc autẽ forma ſeu perfectio ſui ubiq; perſimilis eſt adeo, ut non modo particulæ quæ ſub aſpectum recidunt, & quę ex tenuibus elemẽtorũ portionibus conſtant, ſed & ipſa elementorum fragmenta, quæ ſeorſum non aliis permiſta ſubſtantiis intelligimus, totius ſpeciem gerat. Miſtum enim iam eſt horũ unumquodque, totiuſq; temperamentum accepit, nihil igitur prohibet quominus compoſiti totius ſpecies immigret in omnia. Neq; uero flagitiũ eſt fateri duabus illa formis ornari, quarum una actu præſentiq; imperio, altera ad tẽpus abrogata & antiquata, poteſtate duntaxat inſideat. Ergo quæ fuerant olim diuerſa, ignis, aer, aqua & terra, nunc in ſimilaris corporis compoſitionem dum confluunt, eandẽ ſimilitudinem ſpeciemq, gerunt, omniũq; fit in unum atque idem concretio. Hæc fuerit nobis tãquam leuis armaturę prima diſputationis excurſio, quę ſimplices rerum naturas perſequuta ſit coegit, ut in ὁμοιομερῶν compoſitionem coniecerit omnes ac illigauerit.

Libri ſecundi de Elementis

FINIS.

DE TEMPERAMENTIS LIBER TERTIVS.

Quid temperamentum, utq; id perperam definierit Auicennas. Cap. Primum.

LEMENTORVM confinio proxime iuncta eſt atque connexa temperamenti proprietas, quę quodammodo propago & ſoboles per miſtionis eſt. In hac cognoſcenda atque tractanda rerum continuata ſeries expoſtulat, ut ab elementorū vi & natura rurſum exordiamur, & ab ea maxime qua modo ac plane paulo ante dedimus. Simplices mundi naturę quo in permiſtione integræ & in columes ſeruarentur, & ne ſi pauca multis aut parua magis cōponerentur, debiliorum occaſu ea quibus multū eſſet roboris ac uirtutis potius accreſcerent quā perfunderentur, æquale quodammodo eſſe debuerunt. Hanc æquabilitatē non magnitudine molis, non pondere metiri licet, quod terræ, quam ceterorū elementorum uberior eſt in nobis copia: ſed poteſtatis vi & efficientia, cui omnia planè accepta referuntur. Vis autem ea atque facultas non niſi efficientium & principum qualitatum quæ in miſtis elemētis ſunt, obſeruatione æſtimatur

Principium qualitatum in miſtione comparatio.

Hæ perraro uſquequaque, ſępius quodammodo pares confluunt, nempe mediocritate quadam, quę nō utique indiuidua, uerū latitudine definita limitibus coerceretur, in quorum abitu miſtio contineatur, hos autem ultra citraq; interitus eſt atq; diſſipatio. Quæ igitur intra mediocritatis huius limites inciderit principum qualitatum concurſio, ut miſtionem ſic & continuo temperamētū progignit. Eſt autem temperamentum, non ipſa miſtio, ſed miſtionis ratio. poterit & id earum quæ in miſtis elementis ſunt principum qualitatū harmonia & concentus definiri. Vt in cantu & fidibus ſoni longis locorum interuallis diſtracti, aut coniuncti quidem, ſed diſpares & non pro rata portione diſtincti cōcentū haudquaquam efficiunt, niſi primi cum ultimis temperati, & medij utriſque reſpondentes æquabiliter dulci ſono aures compleant ita neq; diuulſorum elementorū qualitates, neque coeuntes illæ quidem temperamentū efficient, niſi moderata & concordi quadam mediocritate ſeſe mutuo complectantur. Non igitur ipſa rerum primordia per ſe & abſolute perpenſa temperamentum ſunt: neque illorum miſtio, ſed miſtorum comparatio. Tametſi reipſa & ſubiecto finitima ſunt & plurimum conſentiunt elementorum miſtio & eorum proportio, rationibus tamen illa diſiuncta ſunt. Non deſunt qui temperamentum a miſtione hoc diſcrimine ſeiungunt, quod hęc maxime elementorū propria ſit; illud uero qualitatum. Nos autem illa tametſi quodam ordine ſe cō

Temperamētum quid.

Quo diſtet temperamentum a miſtione.

Temperamẽtum non est ex solis qualitatibus.

sequi uidemus, sic tamen iuncta sunt ut neque mistio citra efficientiũ qualitatum opem, neque sine elementorum omnium substantia temperamẽtum induci possit. Non enim si quis aquam & ignem paribus quodammodo portionibus coire statuat & coalescere, mutuaq; repugnantium qualitatum ui temperationẽ quandam inferri ea protinus temperamenti rationem subeat, ut neque ex duobus illis facta perfusio, exacta mistio censetur. Perfectum enim nõ est, sed inchoatum atque mancum, quod ex duorum triumue duntaxat elementorum connexione fit cuiusmodi est plurimum genus eorum, quæ ex sublimi deturbãtur μετέωρα Græci uocant. Quocirca temperamentum concentus quidam est quatuor principum qualitatũ, ex omnium elementorum permistione. Hanc temperamenti rationem cum minime perspiceret nec satis animo complecteretur Auicennas subabsurdam commentus est definitionem: quam primarũ qualitatum effectione mutua, quintam qualitatem eamq; simplicem emergere confirmat, quæ una superstet reliquis in congressu pereuntibus, omnium uires potestate complet, easq; quasi suo sinu cõplexuq; recipit. Id autẽ quã absonũ sit quamq; secum pugnet hec in primis patefacit, quòd fieri nequit ut omnes per actionem qualitates dissolutæ euanescant, neque non ea tandem superet, quę ualidior cũ esset conflictus principia dedit. Sed esto, donemus hoc exorto temperamento omnes illas periisse quænam tum restabit ingenito corpore contrariorum repugnantia? Si plura illi non insident atque ea contraria, qui fiet temperamenti per singulas ætates cõuersio? Quę in sita erit illi causa morbi, senii, uel interitus? Adde quod neque dum corpus dissolutione occidet, poterunt simplices naturæ in uniuersitatẽ recurrere suis instructæ qualitatibus. Illas enim unde sibi resument, quæ iam dissipatę in composito non manent? Itaq; nouam illam qualitatem pro temperamento inuehere, cũ uanitas quædam sit opinionis, quæ multorum animos imbecilles diu multumq; uexauit, uos clarissimorũ philosophorum immitatione ui elementorũ substantias, sic omnino & qualitates in composito teneri fatemur, ex harumque perfusione & concentu temperamentum consistere.

Auicennam male definisse temperamentum.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Contraria in idem confluere, et unde singulorum uires æstimentur. Cap. II.

QVAM ille uarie comparari soleant æstimari certo non ante potest, quã sigillatim cuiusque uires quantæ sint expẽderimus. Auerrohis ut est in omnes ferè contumeliosus, sic & Galenum erroris falso insimulauit, quòd summas elementorum qualitates in temperatione haberi censuerit. Hæc dum paucis immutatis: corrigere uult, omnia deprauasse uideri potest, qui tum species, tũ qualitates elementorum ad mediocre quiddam in concretione retundi reprimiq; putat. In illa formarum remissione quantum sit lapsus perpensum a nobis alio loco est. Nunc uero si qualitates summas in confusionẽ quandam adductas, ait sese mutuo posse ad mediocritatem deducere, cur non similiter sese prorsus interimũt? Sunt sanè media hæc uti & summa inter sese contraria. Scio opinionem quandam apud neotericos peruulgatam esse, qua illi instant atq; urgẽt summo cum studio, contrarias qualitates remissis quidem gradibus conueniẽter congruenterq; concurrere, summas uero haud quaquam posse: neque tamẽ ulla in id probabiliter muniunt. Si enim represse qualitates peręque inter se pugnant ac summæ, neq ue modo extremis extrema, sed & media mediis aduersantur, cur eę quam summæ, potius idem cohibunt? Quemadmodum calor numeris quatuor definitus, & frigus pari recessu constitutum, cum miscentur

Cõtra Auerrhoidem.

Dialogorũ lib. I.

Ratio. I.

Secunda.

Tertia.

tur teporem ingenerant, sic prorsus accidere compertum est, si extremis illa numeris concurrant. Nam aqua quæ ex feruentissima & æque gelida paribus portionibus permiscetur, mox tepescit, ac si ex mediocribus temperaretur. Quis enim eo impudentiæ ueniat, ut in eo tepore extrema derepente aboleri dicat? Nonne palam confirmat Aristoteles media extremorum copulatione congressuq́; nasci, hocq́; uno a priuantibus, quę στερητικα dicũt dissidere? Nihil aliud teporem esse iudices, quam calidi frigidique pari portione confusionem.

Quarta.

Ergo si summas elementorum qualitates in permistionem & temperamentũ coire Galeni fert opinio non illa iacet suis patrociniis destituta: sed præter commemoratas hac se fulcit sustinetq́; ratione, quòd æquales quodammodo esse cum debeant, nõ magnopere sese ualent commutare atque infringere: quocirca permanent quales fermè puris simplicibusq́; elementis insidebant, hoc tantum discrimine, quod tunc per totas confusæ eadem communemq́; materiam obsident.

Elemẽta in mistione sũmas qualitates retinent.

Quod ab Aristotele scriptum uidemus, summas in permistione qualitates summam uim concursu adimere, & adusque moderationem quandam reprimere de uiribus id omnino accipiendum nobis est. Nam qualitates tametsi nullo modo repressæ sunt, contrariarum tamen perfusione quasi uinctæ inhibentur, ne suas summas uires exhibeant: hinc uirium acumina exuperantiasq́; retudisse perhibentur.

Arist. expositio.

Ita contraria eodem subiecto contineri inficiamur, idcirco sanè quòd simul illa una eademq́; sede dominari & excellere nequeunt, neque quicquam possit a contrariorum utroque nomen obtinere, sed ab eo dũtaxat cuius uis pręstat atque uincit.

Quomodo contraria eidem non insunt.

Vbi longo interuallo impares concurrunt qualitates, addubitare non licet mox a præcellente infirmiorem obliterari, nec continenter esse uno & eodem statu. Quinetiam quę in permistionem & temperamentum uenerunt, quodammodo pares, etiam si per initia non luculenter se uicissim demoliuntur, diuturnitate tamen & dierum numero, dispari proportione euadunt.

Quæcunq; concurrunt in misto qualitates sese tandem atterunt.

Sic per ætates temperamentorum incidit conuersio, sic morborum, sic semi & occasus ingenitam nobis causam circunferimus.

Semi & interitus causa.

Hactenus Auerrhoidis cauillatio efficit, ut in hæc si non præter rẽ, longiuscula tamen oratione diuerterim. Sed quam commentitia fuerit & futilis illius contentio inde perspicitur, quòd siue summas in permistione qualitates, siue illarum duntaxat dimidia manere statuamus, eadem utrobique proportio constabit, idemq́: temperamentum: nã quacunque proportione fuerint integra, eadem erũt & illorum (ut ita dicam) medietates.

Quinta rõ.

Sed labor fortasse lõgius, eo reuertar unde huc declinauit oratio. Quæ in misto corpore nectuntur elementa neque suę molis pondere, neq; qualitatum ordine siue gradu, ut qui omnibus summis inest, sed uirium comparatione temperamenti speciem proferunt.

Temperamẽtum est ex uirium comparatione.

Vires autem qualitatis ordinẽ eiusq́; in substantia molem, neutrum uero seorsum consequuntur, sed ex utrisq́; spectantur & consistunt. Qui enim in pusillo igne inest calor, eodẽ est ordine atq; qui in ampliore consistit: minus tamen calefacit, quia non parem molem obtinet. Contra autem ignitum candensq́; ferrum tametsi depressiore quã flãma est calore, uehementius tamen & acerbius urit quoniam densa multaq́; substantia præditum est. Neque igitur cui intensus est calor, id statim acrius calefacit, quã cui depressior est: neque quod fusum & ampliorem consequutum est calorẽ, id impensius calefacit, quam cui in angustum est coercitus, sed utrinq; uirium ut dixi robur æstimandum.

Vires a duobus æstimari.

Id autem cum animo & cogitatione complecti difficile atque arduum uideretur, medici iuxta ac philosophi sensibus tanquam in corruptis & integris iudicibus confirmandum duxerunt omniũ uires ex efficientia & operibus tacto conuenienter æstimantes.

Vires effectu cognosci.

Temperamentorum differentæ quot,qualesq;ſint Cap. III.

Temperies.
Intemperies quid.
Simplicia quatuor tem peramenta quatuor.
Coniugata temperamẽ- ta quatuor.
Innumeras eſſe particu lares tempe- ramẽtorum differentias.

HVNC in modum ſeparati examinatæ uires, ſi de inde in communionem & ſocietatem relatæ comparentur, temperamentorum differentias oſtendent Quatuor naturarum cum æquales uires in unum coierint,ut calidi,frigidi,humidi ſicciq; pares ſint portiones,temperies illa cõficietur,quam temperatum iuſtumq; temperamentũ dixere,cæterorũ legẽ & regulã. Quodcunque aũt ab hoc deſciſcit, & diſparibus inter ſe elementorum uiribus cõtinetur,intemperatum immoderatumq; appelletur & intẽperies. In ea diſpari copulatione neceſſe eſt omnino,aut unum reliquis tribus excellat, aut ad ſummũ duo,tria nũquam poſſunt.Cũ igitur quatuor ſint ea,ex quibus temperamentum abſolute conficitur,ſingulorum expuratione ſimplices quatuor creantur temperaturæ; calida quidẽ in qua calor frigori antecellit,humoris autem & ſiccitatis æqualitas eſt frigida in qua frigus uincit atque dominatur humida:cuius humor primas obtinet:ſicca ubi humore ſiccitas potentior eſt, paribus iis quę in altera oppoſitione ſunt contrariis.Quatuor ſunt & coniugatæ temperaturæ quæ duorũ ſimplicium exuperantia proceſſerunt ſeq; extulerunt. Nam duæ cum ſint oppoſitiones limitibus quatuor concluſæ,neq;unius utraque poſſit extremitas principiatũ obtinere,fit neceſſario ut nõ plures duabus excellãt. Eodẽ rationis momẽto fit,ut quamuis ſex numerando percenſeantur coniugationes,illarũ tamẽ quatuor duntaxat poſſint natura cõſiſtere.Hę ſunt calida & humida calida & ſicca,frigida & humida,frigida & ſicca:quas coniugatas quatuor tẽperaturas aut compoſitas appellant Nouẽ igitur ſunt tẽperamentorũ genera,quę permiſtionis differentias & proprietates conſequuntur:unum temperatiſſimũ quod paribus omnium cõflatum portionibus extremorum medium poſſedit. Intemperata octo ſimplicia quatuor totidẽ cõpoſita. Temperatiſſimum quod eſt indiuiduum & omnis expers latitudinis quaſi punctum intelligitur:cętera quæ ab hoc receſſerunt,longe lateq;fuſa ſunt,neque enim quæ calida dicimus, omnia pari a mediocritate interuallo diſtant,neq;aut frigida,aut humida,aut ſicca,uno eodemq omnia ſunt ordine.In compoſitis porro euincentium qualitatum aut par eſt receſſus,aut alias alia antecellit.Etenim calidum ſiccumq; appellamus,ſiue illa pari ſunt ordine,ſiue calidum ſicco præſtat,ſiue contra ſiccũ calido.Vnde intelligitur octo cum ſint imparia temperamenta,uniuſcuiuſque tamen ex maiore minoreque receſſu innumerabilia fieri diſcrimina, ex quorum proprietatibus tum ſimilium partium,tum infinitæ corporum naturæ, & proprietates conſurgunt atque conſtant.

Hoc pręclare Lucretius poemate ceciniſſe uiſus eſt.

Lib. 2.
Lib. 4.
Lib. 1.

Debent nimirum non omnibus omnia prorſum.
Eſſe pari filo. Et rurſum.
Semina multimodis in rebus miſta tenentur,
Conſtituunt eadem fruges,arbuſta animantes,
Verum aliis alioq;modo commiſta.

Si affines in permiſtione qualitates erunt,conſtans diuturnumq; temperamẽtum fiet,ſin diſcordes incoſtans prorſuſq; mutabile. Quod mediocre definiuimus id(quia in ſumma rerum æqualitate,uix ulla poteſt aliam uincere atq; diſſipare)omnium diutiſſime ſpeciem ſuam tuetur & ſuſtinet,idq; tum a ſe,tũ ab externis cauſis minus afficitur, deinde quæcunque illi confinia & finitima ſunt, quæ autem ab illo abſceſſerunt & longiore interuallo diſiuncta ſunt celerius intercidunt atq; diſſoluuntur. Calidum humidumq; omnium minimum ſtatu ſuo permanet (quanquam fortaſſe in unum præter cætera in plurimos

annos

annos uitam perducit) adeo ut ne constare quidem ipsum posse multi sint opinati: cum enim assidue nulloque puncto temporis intermissio humor ui caloris dissipetur, pro calido humidoque temperamento, breui tempore calidum simpliciter irrepet: hoc deinde in calidum siccumque traducetur; Sub hæc uero dum absumpto exhaustoque humore, calor alimento fomentoq; destitutus sensim languescet, sic cum absolute succedet: ab hoc uero cum iam calor plurimū disiectus atque fusus extabuerit, siccum & frigidum, quod omnium uere postremum statuitur.

Quid iustitia, quid pondere temperatum, utrumque in rerum natura uere subsistere. Cap. IIII.

SIMPLICIA quæ diximus quatuor rerum initia omnium quas mundus habet substantiarum extrema summe contraria tenent: horum in medio collocata sunt reliqua eorum quæ gignuntur intereuntque corpora, & animalium & stirpium & inanimorum omnium. Quodcunque medium ad unguem obtinebit extremorum exacta ęqualitate permistisque paribus uiribus concretum, id εὔκρατο, id est bene temperatum appelletur: quod ipsum & in uniuersa substantia uere ac prorsus pondereque (ut dicere solent) medium habetur. At uero si in toto uel corporum, uel uiuentium, uel animalium genere, uel in uniuscuiusque animalis specie extrema sint constituta, extra quæ nihil possit illiusmodi consistere: totius comprehensæ latitudinis medium quiddam mente complectemur, quod quia ab extremis illis pari abest interuallo, & εὔκρατο, id est bene temperatum, & σύμμετρον, id est consentaneum atque moderatum dicetur: non quidem simpliciter, sed in suo genere uel specie. Id quasi iustitiæ ritu temperatum omnino est, quod generis sui decoram illam & consentaneam ęquabilitatem est adeptum qua tanquam numeris omnibus & partibus absolutum, salubriter, integre & naturę suę congruenter se gerit omnibusque muniis ad quæ natura sua ducitur, incorrupte fungitur. Alia autem inanimorum, alia stirpium mediocritas, alia animantium: & in animantibus, alia rursum hominis, alia leonis, alia equi, alia canis. Neque leo temperatus eodem est temperamento atq; homo temperatus. Iam uero quia intemperatum id dicere mos est quod a mediocri medioque discessit, fient sanè huius ut & temperati complures differentię. Leonem uerbi gratia designare licet in specie sua frigidum, qui tamen in animalium atque in uniuersę substantiæ genere imo fortasse & alteri se frigidiori collatus, calidus sit. Hunc substantiam quidem calidam, & animal calidum, at uero leonem frigidum esse quis recte dixerit. alias simpliciter alias comparate pronuntians. Quod enim ab uniuersæ substantię medio recessit, id simpliciter intemperatum est, parem non obtinens extremorum portionem. At comparate uel genus generi cōfertur, quomodo animal calidius, stirps frigidior est: uel speciei species sicque leo calidus, homo autem frigidus est: uel singula singulis, quæ aut eodem sun genere, aut in diuersis. Comparate autem contraria de eodem enuntiari nihil prohibet, cum sit homo leoni comparatus frigidus, formicæ uero calidus. Tot igitur modis & temperati & intemperati rationes usurpare consuerunt. Quibus qui inuolutas ambiguitate non distinguent, eos necesse est in salebras incidere operosisq; nexibus implicari. Quod iustitia temperatum appellant, id omnium medicorum firmatum est consensu, qui illud in omni tum genere, tum specie inueniri non dubitant. At uero quod uere & quasi pondere temperatum intelligitur, nec haberi, nec in rerum naturę ordinem

Temperatum ad pondus quid.

Temperatum ad iustitiam.

Temperatū multiplex.

Temperatum multipliciter.

Contra eos qui negant temperatū ad pondus.

ræ ordinem (tanquam sint repugnantia) admitti posse, contentione decertant Auicennas, Auerrhois, & quicunque in Arabum familiam se tradiderunt. Fieri enim non posse existimant, ut ex paribus contrariorum uiribus mistum quippiam emergat, quod nulla actio, nulla ad moderationem repressio illorum cõcursu obtingat. Hinc Auicennæ temperamentum) qualitas nimirum quinta ex elementorum confusione recens nata) fieri nullum potest usquequaque & sine ulla exceptione medium, sed id necesse est in extremorum aliquod esse propẽ sius. *Primarō.* Cæterum multo aliter res habet. Nam si elementorum summę qualitates ut & substantiæ in permistione non pereunt, sed asseruatę temperamentum constituunt: nihil prohibet æquis illas portionibus mistas, exquisite temperatum proferre, quod in proportionibus situm est æquabilitate. Licet enim in illa æquabilitate non tanta sit mutua qualitatum actio, quę uel abolitionem uel repressionem contrariorum molliatur: tanta tamen est ut paria contraria possit confundere ac uere permiscere in unum temperamentum: minus enim utriũ & inæqualitatis contrariorum temperatio desiderat, quam illorum dissolutio atque occasus. Ergo perfecte & ęquo pondere temparatum in natura rerum haberi, *Altera rō.* tum per hęc palam fit & apertum, tum etiam quod dum ex frigido humidoq; temperamentum in calidum siccumque quiddam abit, necesse est per hãc deduci mediocritatem. Ea autem ubi nam & quomodo subsistat, in conspectu atque oculis omnium mox erit, ut internoscendi temperamenti summam rationem attigero.

Hominis tactum, discernendi temperamentum legem esse & iudicem. Cap. V.

Elementorum in mistis portiones ratione cognosci nequeunt. QVISQVIS compositi corporis temperamentum ex insertis elementorũ portionibus ęstimare uolet, cognitionem multis obstructam difficultatibus & a rebus obscuris petitam suscipiet, occultæ enim sunt & penitus abditæ simplicium uires, adeo ut indicii nostri infirmitas, quanta sit cuiusque in concretis portio, inuenire se posse diffidat. Horum igitur si quid certum reddi potest, id non nisi sensuum beneficio comparandum, per quos notiones rerum in animis imprimuntur. *Sensu quodammodo noscuntur.* Quicquid enim animo cernimus, id omne originem traxit a sensibus. Quemadmodum colores internoscimus consuetudine oculorum, & de odoribus iudicaturi obfactui fidem habemus, sic opinor & de principibus qualitatibus quę sub tactum recidunt, non est tactui fides abroganda, *Sensuum præstantia.* sed cuiq; sensui de his quæ perceperit & de propria obiecta re iudicaturo, tanquam exploratori & uero nuncio credendum. Si quis forte spreta fideli sensuum cõstantia & authoritate, omnium quę obiectantur demonstrationes requirit quibus colorem album esse, coruum nigrum, ignem calidum, glaciem frigidam sibi persuadeat, is profecto desperata cognitione certi omnia in suspitionem & ignorantiam trahet.

Lucr. li. 1.
Quid referemus enim quod nobis certius ipsis
Sensibus esse potest, quo uera ac falsa notemus.

Sublatis sensibus, qui quasi fundamenta quædam sunt scientiarum, nihil iam quicquam relinquetur, unde sumi possit demonstrationis exordium.

Idem eodem libro.
Inuenies primis ab sensibus esse creatam
Notitiam ueri, neque sensus posse refelli,
Idem lib. 4.
Qui nisi sint ueri, ratio quoque falsa fit omnis.

Qui igitur sint illorum iudicia tanquã communes animi notiones Geome-

tris

tris appellatæ,si quid illis ad demonstrationem preponetur,iam omnis doctrinæ ratio in confusam perturbationem acta concidet atque ex posterioribus superiora necessario cōnectentur. Ergo quod ἐνεργείᾳ id est reipsa,aut quod dicere solent,actu calidum,frigidum,siccumve est,id tactu liceat internoscere,non leonis quidem aut equi,aut canis,sed solius hominis tactu,qui tum dignitate tum temperamenti mediocritate cæteris antecellit. Qui enim cani aut asino potius quam homini animantium prudentissimo ac sapientissimo discernendi scientiam deferret,præterquam quod ridiculus habetur,rerum cognitionē nobis adimit,asinis uero largitur,a quibus nunquam possumus erudiri. An(ut inquit Tullius)dum bestiæ loquantur expectamus,hominum consentiente authoritate contenti non sumus? Ne quis igitur angustos sensus nostros reddat, aut nos omni rerū cognitione priuet. hominis prudentiæ præstantiq; naturæ tactus temperiem committemus,quę reliquorum omnium lex sit & regula. Atq; eius potissimum hominis qui optimi sit habitus,quique omnium iudicio temperatus,si non omnino,at certe quasi iustitia quadam censeatur. Is itaq; quod omnium quæ sub sensum ueniunt calidissimum est,uelut ignem aut aquam quę ad summum ferueant calidissimum quoque decernet,aut glaciem frigidissimam & quod paribus illorum modis dimensionibusq; perfusum componetur,id ut in medio extremorum situm,sic in calore & frigore temperatum pronuntiabit, neque si manum in id demittat,inde quicquam afficietur aut sentiet. Rursum terram uel cinerem,uel tale quippiam quod planè sit aridum,si pari aquæ modo conspergatur,ut humidi sicciq; uere medium obtineat,id demū tangēs atq; tractās neque durum neque molle sensu percipiet. Vnde intelligitur hominis utcunque temperati tactum illis esse persimilem,et sicq; hūc uere mediū omnis exuperantię,calidi,frigidi,humdi & sicci. Is autem cum per totam cutē æqua biliter fusus sit,quę rerum externarum appulsus sentiat: palam fit hanc quoq; omnium extremorum uere mediam haberi,& omnis superlationis expertem, eam præsertim quę manum integit,maximeq; summos digitos. Quocirca huic recte internoscendorum temperamentorum æqua æstimatio regulaq; cognitionis & iudicii defertur,si modo ab his quæ extrinsecus occurrunt,ut a calore,ut a frigore nihilo sit conuersa,neque ullam commutationem acceperit,neq; uti fossoribus callo sit obducta. Quæ enim sic affecta erit,improba & iniqua æstimatione in errorem inducet. ita quidem monente Lucretio.

Hominis tactum iudicē esse temperamentorum.

Hominem tēperatum esse medium ī uniuersa substantia.

Hominis tactum et cutem medium tenere uniuersae substantiæ.

Cutis lex et regula tēperamentorum,

Libro. 4.

Denique ut in fabrica si praua est regula prima,
Normaq; si fallax rectis regionibus exit,
Omnia mendose fieri atque obstipa necessum est:
Praua,cubantia,prona,supina,atque absona recta,
Prodita iudiciis fallacibus omnia primis.

Quocirca in iudicium & tactus æstimationem cutis adhibēda est,quæ talis omnino perstiterit,qualem natura eam cōformauit: nam & mox erit manifestius ex sua illa compositione temperiem accepisse.

De singularum partium corporis humani temperatura. Cap. VI.

VT primum tactus ęstimatione,sic rursum substantia & compositione,partium corporis humani temperamenta noscuntur. Sanguis totus natura calidus est,ex hoc caro tota fermè condita est,quæ idcirco compositionis partium tanquam lex quædam nobis esse potest. Cernūtur & in nobis quędam usque eo frigida,ut nemo ea possit in dubium & controuersiam adducere,quod genus sunt

Compositione et ortu calidae partes frigidæ.

ossa,

oſſa, cartilagines, & exanguia omnia, quæ tanto ſunt frigidiora quanto minus ſanguinis & carnis adepta ſunt.

Cutis temperata eſt.

Inter utraque planè medium quiddam eſt cutis, ex ambobus æque permiſtis conſtituta, tanquã ſanguine & carne præditus neruus. Conſtat enim ex carne molli, & neruo duro: ac proinde duri molliſq;, & humidi ſicciq; medium occupauit. Quo fit ut ab utriuſq; oppoſitionis extremis pari interuallo ſeiuncta, æquis eorum portionibus temperetur, neq; iis quidē

Partium calidarum ordo.

compoſitis modo, uerumetiã per totas commiſtis. Quocirca ut ſenſus iudicio, ſic & fabrica compactioneq;, cutis uidetur media temperie contineri. Reliquarum autem ſimilium tēperamenta ſic illius comparatione dimetimur. Spiritus omniũ quę in corpore ſunt calidiſſimus, hoc ipſo cor minus calidũ, deinde ſanguis, poſt hunc caro ſimplex: hanc ſequitur iecur, hoc lien, lienē renes, cutis his

Frigidarum ordo.

ſuccedit temperata. Ab hac in frigidum propenſu, eſt adeps, deinde cerebrum hoc frigidior ſpinę medulla, ac frigidiores ſunt nerui molles, deinde ſequũtur duriores motibus accomodati, ab his eſt uena, deinceps arteria, poſt hanc mēbrana, his omnibus frigidior eſt tendo, hoc rurſum frigidius uinculum, chondroſyndeſmos proximus eſt, deinde cartilago, os ei finitimum, ab hoc pilus eſt, ultimo loco pituita omnium quę in corpore ſunt frigidiſſima.

Siccarum ordo.

Quæ alterius oppoſitionis ſunt qualitates, illis a natura hoc modo ſunt inditę. Pilus omnium eſt ſicciſſimus, hunc ſuo quæque ordine deinceps conſequuntur, os, cartilago, chondro ſyndeſmos, uinculum, tendo, membrana, arteria uena, neruus motui deſtina-

Humidarũ ordo.

tus. Ab his cutis ſuccedit temperata. Hinc in humidum iam abit neruus ſenſui deſignatus, cor hoc ipſo iam eſt humidus: deinde ſunt renes, iecur, lien, caro ſimplex. His ſuccedit pulmo, poſt hunc eſt ſpinę medulla, dein cerebrũ, mox oſſiũ medulla, adeps proxime illi eſt, ſubſequitur ſãguis, poſtremo pituita oĩum quę in nobis ſũt frigidiſſima ita humidiſſima.

Humidum ſiccumq; tēperamētum tactu cognoſci.

Hęc poſterior humidorũ ſiccorũq; ſeries tactus iudicio confirmata eſt, cui & ſubſtantię compoſitio prorſus cōſentit. Cum enim in nobis dum uiuimus non ſumma ſit uis frigoris, per quã alat quicquam in duritiam concreſcere, neque extremus is calor inſit, qui concreta liquare poſſit, quicquid tactu molle deprehendetur, id quoque humidũ, quicquid durum, id ſtatim ſiccum cenſeatur.

Calidũ aut frigidum nō uno ſemper modo cognoſci.

Sic igitur dum in nobis uigebit moderatus uitæ calor, humidi ſicciq; tactus erit æqus æſtimator, & arbiter. Cæterũ altera oppoſitione qua ad ueterũ imitationem partium temperamenta digeſſimus, neq; tactu omnia, neq; ſubſtantiæ compoſitione, ſed nunc hoc nunc illos, alias utroq; modo ſingula dimetimur.

Cor, quo tēperamento.

Cor ſolo tactu definitũ eſt calidiſſimũ quod diſſecto animantis pectore, digitiſq; in ſiniſtrum cordis ſinum immiſſis, ſentiatur hic locus omniũ qui in animali ſunt calidiſſimus. At ſi ſubſtantia ſpectetur cor ſimplici carne frigidus exiſtet.

Venæ et arteriæ.

Venæ & arteriæ quia ſpiritus & ſanguinis contagione incaleſcunt, poſſent perinde atque cor calidæ cenſeri, cęterũ ex compoſitione quia exangues ſunt inter frigidas habentur.

Pulmo.

Porrò autem pulmonis ſiue compoſitionem, ſiue calidum bilioſumq; nutrimentum, ſiue cordis uicinitatem & adhæſionem reſpicies, illum ſanè iecore tum calidiorē tum multo ſicciorem iudicabis. Quid igitur Galeno in mentem uenit ut humidum hũc ſtatuat, niſi fortaſſe ab inducto aere frigido & ab irruẽte defluxione, atque omnino ab excrementis bili temperamenti rationem incidit?

Adeps.

Adeps concreatione frigidus cenſetur, cuius tamen ſubſtantia ad inflammationē apta & habilis calorem ſignificat.

Cerebrum.

Cerebrum ſubſtantiæ compoſitione Ariſtoteles frigidiſſimũ prodidit: hoc Galenus tactũ iudicē cum adhibuerit, cumq; a circunfuſo quouis aere refrigeratum lędi cognouerit calidum eſſe contendit. Itaque de partium temperaturis non niſi diſtinctione adhibita quicquam certo licet pronũtiare.

De uniuersi hominis temperamento, neque uiuens omne calidum esse. Cap. VII.

DISSIMILIVM partium atque totius animantis temperamentum, ex similium compositione, imitatione quadã exprimimus. Nam os, neruus, aliaq; similia suis substantiis integra manent in nobis, neque similiter atque elementa in confusionem adiguntur, qua sese uicissim conuertant. Ab his tamen singulis calidis frigidisq;, par est tum humores quosdam atque uapores, tum uero & spiritus communiter in omne corpus erumpere, qui deinde uarijs præditi qualitatibus uarijsq; temperamentis, in unum commeantes atque confusi, sese demum temperent, fiatque ceu unum totius temperamentum, non illud quidẽ simplex, sed ex multorum concursione conditum. Hinc eorum error planè coarguitur qui simplicem qualitatem id esse proponunt, cum apertum & perspicuũ sit, similem quamque partem proprium & ingenitum retinere temperamentũ, neque ex mutatis illis simplex unum totius effici. Ea communione euecti tum uapores tum spiritus, in corporis extima in ipsamq; cutem confluunt, eamque sic afficiunt, ut hac moderatione prędita, eo prorsus sit temperamento quo & uniuersum corpus: si quidem ab his quę extrinsecus imminent causis, aduentitiam illa constitutionem nullam acceperit. Quo fit ut solius cutis contactu liceat de uniuersi corporis temperamento pronunciare. Quemadmodum igitur ante demonstratum est cutem uniuersę substantiæ medium obtinere, sic fiet puto ex his manifestum atque promptum, hominem qui iustitia sit temperatus (quales plerique passim uisuntur) eundem quasi pondere & in uniuersa substantia temperatum inueniri. Huc accedit quod singulæ partium temperaturæ seorsum æstimatæ, in commune relatę si comparentur, calidæ frigidis, & humidę siccis, omnium quædam æquabilitas accersetur, & cognoscetur homo partium suarum compensatione temperatus. Tales plerunque sensus comprehẽdit exili quadam latitudine a medio disiectos: nam exquisite & ad unguem temperatus, ut indiuiduo quodam ceu puncto diutius consistere non potest, sic quasi regulam & cæterorum exemplar illum cogitatione quam re potius complectimur atque informamus. Palam est autem alios quosdam ab hoc deficere, alios superiores esse, & hi uerbi gratia calidi sint, illi frigidi, idcirco neq; uiuens omne dominatu calidum haberi. Cæterum quo hæc illustriora clarioraq; euadãt, incudi illa reddere & iterum tundere consilium est. Quod enim explicatum a nobis est hominis temperamentum, ex partium omnium prima commoderatione, & ex spiritus tum uagi tum fixi affusione, id componi teneriq; sentiendũ. Quando quidem propria cuiusque partis temperatura quam quatuor elementorum permistio tulit, non alia inest uiuẽti atque animali iam primum extincto. Si enim derepente id suffocatum de uita decessit, corporis partibus quæ superant non sic puncto temporis sua potuerunt temperamenta perire, neq; heri potuit ut quædam elementa tam subito euanescerent aliis recens genitis, nouaq; proportio illis accederet nondum mutua affectione commutatis. Quocirca ut demortui, ita uitam agentis unaquæque particula frigida uidetur, atque si ea quæ ex primorum elementorum comparatione est tẽperatura spectabitur plus terræ quam cæterorum obtinere. Vnde intelligitur uiuentis eum calorem qui per corpus diffusus omnia regit ac moderatur, & cuius appulsu uita inest, cuius excessu mors irruit, a partium temperamentis differre, neque ab his proficisci. Sic propemodum & stirpibus suum quendam inesse calorem, cuius ope alantur, increscant, atque generent: quo demum pereunte omnis quoque natu-

Totius corporis temperamentum unde sit.

Nõ posse id simplicẽ esse qualitate.

Cutis eodẽ est temperamento atque totũ corpus.

Hominem esse temperatum ad pondus.

Non in omni uiuente calorem excellere.

Tẽperamẽtum totius ex multis constare.

Partẽ unãquãque ex quatuor elementorũ mistione frigidam et siccam esse.

Viuentiũ calorem nõ ab elementorũ mistione nasci.

re actio intermoritur: licet quæ tũ supersunt, folium, lignum, cortex, ut uetus nomen sic suum ex elementis temperamentum retineant. Calorem hunc in cũctis uiuentibus tum animantibus, tum stirpibus non solum inesse uerum etiã principatum tenere, celeberrimi quoq; philosophi prodiderunt. Cũ enim omnis ab illo naturæ sit actio, calidum uincere, & in actionibus, superare pronuntiant: neque modo formicam aut salamandram, sed & pauper quoq; & mandragoram, quod non nisi accedente calore & nutriantur & increscant, calida constituunt. Quem in modum confirmauit Aristoteles omne animal natura calidum humidumque esse, qualis uita quoque ipsa censetur: demortuum uero, frigidum siccumque. singula sic sensus iudicio fuisse comprobata. Iã uero quod in præsentia scrutamur corporis temperamentum, neque hoc, neque illud est, sed ex utroque quodammodo complexum tenetur. Neque enim solum uitæ calorem qui functionũ opifex est spectamus, ut ab hoc uiuens omne, calidum iudicetur: neque solum primam & uere materiam ex elementis concretionem, qua unumquodque frigidum est sed id proprium perfectumq; temperamentũ est, quod ex prima elementorum confusione & ex feruido calentiq; spiritu integratur. Hoc itaque totius est corporis, uno tactu internoscendum; quo iudice stirpes omnes re ipsa & actu frigidas censebimus, animãtes uero alias tota specie calidas, alias frigida, humanam speciem omnium mediam, in qua hic calidus, ille frigidus est, alius mediocritatem tenet ceu lex quædam cæterorum. Hic siquidem in extremorum medio positus, ex paribus constat portionibus, terræ, æquæ, aeris & ignis, si modo aeris ignisque appellatione non solum ea quæ uere sunt elementa, sed & genuinus spiritus & æthereus ille noster calor comprehenditur, quomodo a preclaris tum philosophis, tum medicis fieri animaduertimus, dum censent animam a corpore seiungi non posse, quin simul naturali sua temperie corpus deseruatur.

Lib. de longit. uitæ.

Quomodo æstimãdum totius temperamentũ.

Quanã in uiuentiũ genere calida sint, quæ frigida.

Vt tactus non simpliciter partium interiorum temperamenta discernat. Cap. VIII.

AD integrorum imitationem si partium interiorum temperamenta paulo altius exquirimus, fient singulæ concretione frigidæ, accedente autem spiritu & calore qui uitæ comes est calidę, amborum comparatione, aliæ calidę, aliæ frigidę, quædam ut cutis temperatę. At uero (dicet aliquis) uiuentis interiora si contingere dabitur, quęcunque pars adeatur, seu cerebrum, seu os pituitaue sit, eam sine cõtrouersia tractus calidam cognoscet. Quocirca ille si æstimator est interiorum partium constitutus, omnes promiscue calidas censuerit. Et re uera nihil intus cohiberi experimur, quod tangẽte sit cute frigidius. Sed huic discrepationi obsistendum est, & quæstionis obscuræ solutio nobis peruestiganda. Omnes quidem intus partes tangenti calidæ sentiuntur, neq; tamen temperiem singulæ calidam adeptę sunt, quod is calor non insitus illis sit, sed assumptus magna ex parte & aduentitius. Illis enim præter primam ex elementis tẽperiem, & preter spiritus calorem, a quibus integrum fieri diximus uiuentis particulæ temperamentum, alius quoq; calor ex cordis uicinitate & ex uaporibus accedit, ei quidam similitudine respondens, qui nobis ex igni aut ex meracioris uini potione accersitur. Quoniam uero hic partium substantiam non cõplet, in temperamenti notione nequaquam comprehenditur, cætero quin cordis uinculum & capsula, quæ, tota est membranosa, calidiori fit temperie, quã pedis aut tibiæ caro. His rebus adductus uix fieri posse statuo, ut de proprio in

Plurimas interiores partes calore aduẽtitio incalescere.

teriorum

teriorum partiū temperamento ſolus tactus decernat quippe cui ſynceruū illud & purū non occurrit, ſed multo perfuſum externo calore. Index tamen bonus is eſſe poſſit una cum ratione, quæ ſubſtantiam atque ſtructuram explorabit. Solus uero ſatis eſt de totius integriq; corporis, cum reliquorū animantium tum hoīs, ex æquo & bono iudiciū facere, atq; his potiſſimum uidetur accōmodatus.

Solus tactus nequit interiorum partium tēperamenta iudicare.

Multis ex cauſis ingenitum temperamentum mutari, quaque id ratione accidat. Cap. IX.

Hvmanvm corpus patibile cum ſit & affectioni ſubditum, ab aduerſis cauſis ſiue progreſſę illæ ſint ſiue antecedētes, ſiue proximæ & continentes, multa ſolēt perpeti atque ſuſtinere. Sic enim plerunque à cibo pleniore, à uini potione, ab æſtu, à balneis, ab exercitatione incaleſcit uehementius, quemadmodum contrariis ex cauſis refrigeratur. Quæcunque ab illis inducta corpori fuerit affectio per ſumma illius diffunditur & inhæret, mutabilis & inconſtans, adeo ut ſi per ſe & ſolitarię ſuæ naturæ id relinquatur, leuiſſime trāsfuga à ſeipſa deſciſcat, & tota quam mox tanquam adſcita & aduētitia exoleſcat. Itaq; quoniam hac euaneſcente corpus ad ſe priſtinamq; conſtitutionem reddit; temperamentum autem conſtans eſt & firma corporis habitudo conſtat illam temperamenti ſpeciem minime permotare. Cæterum ſi forte illarum efficientium cauſarum aſſiduus ſit appulſus, nulloq; puncto temporis intermiſſa adhæſio, fieri quidem contingit ut tum demum temperamentum, ipſaq; elementorum proportio commutetur: quod hac ferè ratione obuenit. Primum ui cauſarum, qui in corpore diuagatur ſpiritus, aut aer diffuſus in cęcos & abditos receſſus incaleſcit, ſi quidem cauſæ erant caloris effectrices: hinc in humores & tenerā corporis ſubſtantiam ſenſim calor prorepit, tum demum ſolidiorem molem occupat. Pergente autem cauſarum impetu neceſſe eſt ſingulas ordine ſuo exiguas frigidorum elementorum portiones obteri, & à priſtina conſtitutione, in contrariam calidioremq; faceſſere. Hæ quandiu ſic mutatæ ſuam adhuc ſpeciem retinent, temperamentum etiamnum manet nihil mutatum, adſcitus enim duntaxat & arreptitius is calor eſt. At uero cum diuturnitate fiet imbecilliorum partium (non enim omnes aduerſis æque obſiſtunt) tanta deceſſio, ut frigidorum elementorum plures portiones & fragmenta pereuntibus formis in calidorum naturam contendant: tum primum toti immigrat temperamenti mutatio. Summotis uero tum cauſis, cum corpus non ultra illarum ui pulſabitur, quæcunque partes ſupra modum incaluerant nondum tamen formis ſuis ſpoliatę, ad ſuperiorem temperamenti modum ſponte ſua recurrent, calidæ uero hæ quidem permanebunt quarum iam ſpecies exoluit. Quoniam igitur per illas firmus & ſtabilis toti calor acceſſit, erit pro earum multitudine aucta caloris proportio, aliudque inuectum temperamentum. Quemadmodum autem ab iis cauſis quæ foris ſunt, ita multo promptius & procliuius ab eſculentorum potulentorumque longo uſu, ſi quidem illa immoderato erunt calore, corporis temperamentum in calidius traducetur. Huic obiter ſubtilior ſolertiorque meditatio ſuccedit. Cum enim corpus humanum ex uariis ſit particulis conſtitutum, aliis quidem mollioribus, ut carne, ut neruo, aliis ſolidioribus ut membrana, cartilagine, oſſe, quæcunque harum magis patibiles ſunt, primę à ſua commoderatione decedunt, ſolidę uero non niſi longo tempore & ingenti cauſarum incurſione, è ſtatu deiici & deturbari poſſunt. Quinimo cum ſint illæ fibris quibuſdam firmiſſimis intextæ, quibus plurimum ineſt firmamenti & roboris,

Aduentitiæ corporis qualitates in tēperamenti ratione non continentur.

Vt in natū temperamētū ab externis cauſis permutetur.

Primum et ingenitum temperamētū ſemper in nobis quodā modo ſerua-

vi, neque prorsus mutari posse.

& roboris,sic illas duco aut nunquam ulla ui labefactari posse,aut tenuiter ul quœadeo & parce,uix ut toto æuo insigne quicquã perpeti possint. itaque quorundam ego iudicium sequutus,insitum illud & primarium corporis cuiusque temperamentum in illis constituo,cuius tanta uis est & soliditas,ut quocunq; siue contrariorum longa consuetudine,siue ætatum decursu fiat mutatio,in id tamẽ ingenitum temperamentum magna semper sit propensio atque procliuitas corpusq́ue primam naturam semper redolens, expeditus eo se referat unde decessit. Ex quo fit ut qui a prima origine sit intemperatus,quamuis arte in mediocritatem uendicetur,uere tamẽ temperatus nunquam sit, neque ei prorsum similis,cui temperies sit ingenita, sed illius duntaxat effigies quædam & adumbratio. Quinetiam duos si fingamus diuerso natos temperamento, qui forte quibusuis ex causis in eandem corporis conditionem peruenisse uideantur,non tamen iisdem prorsum gaudent & oblectantur;argumentum proculdubio diuersa his superesse naturæ primordia,quorum non parua etiam nunc restant uestigia. Quæ cum Hipocrates intima ratione animoque lustraret, uniuersa uno complexus est aphorismo,quo prodidit per morbos minus periclitari quorum naturæ morbus conuenit,aut ætati, aut habitui, aut tempori, quam quibus non conuenit;eo planè significans nobis aliam ex ætate temperaturam inesse,aliam ingenitam quæ ipsa est natura,aliam ex temporis & uictus consuetudine;quæ diuersæ cum sint & plerunque pugnantes,in uno corpore cõsistunt, sed alijs quidem partibus, ut hæc carni atque mollioribus illa fibris duntaxat penitus insideat.

25. lib. 2.

Vnius et eiusdẽ multa esse temperamenta.

Quid ætas,quod ætatum differentiæ utque illarum progressu cuiusque temperamentum uertatur. Cap. X.

Insitus noster calor senii et interitus causas interior.

VT multa nos assidue circũstant incomoda quorum ui huc illuc traducimur,sic intus nobis ingenerata & ab ortu tradita est causa,cuius necessitate tẽperamenta decursu uitæ commutemus. Hæc est illa molis ac interitus pernicies, hęc intestina calamitas, quam nulla ars, nulla humana industria effugere sed ne reprimere quidem possit. Etenim si cui ab ortu temperato uel Aesculapius præsit, qui illum ab iis quæ foris sunt aut quæ intro sumũtur causis, saluum & incolumen sic tueatur,ut nullum inde corpus detrimentum capiat, is tamen a semet ipso suaq; sponte magis magisq; conficietur cõsumeturq;,donec extremum uitæ spiritum edet. Illuc dum contendit,plurimas hoc interim spacio mutationes necessario sustinet. Has qui annorũ spaciis & interuallis dimensi primum discreuerũt,simul ætates appellarunt. Vt sit ætas id uitę curriculũ quo luculenter corporis constitutio per se suoq; nutu mutatur. Nõ quęuis aut procreati,aut colori,aut erumpentibus pilis, sed quæ duntaxat temperamento & primæ constitutioni omnium functionum causę incidit conuersio,ea ætatum singularum discrimen facit. Rursum neque ipsius temperamenti ab externis causis,aut æstu immodice,aut celi ardore, aut intemperantiore uiuendi consuetudine mutatio,sed quæ ab interiore fit & semper assidente interitus causa,unica discernit ætates. Quocirca ætatum differentiæ plurimũ inter se dissimiles,ex ea ipsa quæ incidit uarietate statuentur. Vitę ingressu ut omnis animans ex semine & saguine fluxis humidisq́ue rebus supergenitus est,ita & humidissimus uideri potest: cui caro pręhumida & muccosa, nerui, uincula,imo & ossa tenera flexibiliaque,adeo ut facile sequantur quocunque ducas. Hinc in dies longius procedens plus plusq́ue siccatur & arescit, ut cum extremam

Quid ætas. Vnde spectetur ætatum mutatio.

Ab ortu in uitæ extremum animal siccius reddi.

extremam senectutem attigerit, non modo ossa arida sint & humoris expertia, sed etiam caro neruosa atque dura. Qui ergo sensim ętate progrediens sensim quoque exarescit, quanto ortui erat uicinior, tanto humidior: quantum uero in uitæ extremum declinabit, tantum & siccitate contabescet. Vnde intelligitur quod in medio extremorum situm est tempus, id quoque humoris summęq; siccitatis esse particeps atque medium obtinere. Hanc quidem ab humido in siccum animantium progressionem omnium sententię cōfirmant. Cæterum quod alterius est oppositionis, animal statim ut in lucem editum est, ingenti calore fluit, quantum immutabilem persistere ad medium uitæ cursum existimant: hinc sensim languescit in extremum, quod omnium est frigidissimum & morti iam simile. Huius oppositionis quod medium est, haudquaquam principio, sed extremo quam maxime aduersatur. Ita enim Galenus singularū ętatum temperamenta tactione explorans, cum pueros, iuuenes, adolescentes, millies consideraſſet, præterea eundem infantem puerum adolescentemque factū, hunc nihilo calidiorem deprehensum confirmat nec puerum quam ętate florentem, nec ætate florētem quam puerum. Illius authoritati ut posteri omnes id concesserunt, sic neque ipsi tot seculis confirmatam opinionē repudiabimus: quanquam fieri posse uix intelligo, ut qui infantes, pueros ętate florentes, tactu expenderit, nihilo sit ipse tot annorum prolapsione uel temperamento, uel tactu immutatus; aut si qua illi mutatio incidit, quomodo tactu tāquam firmo & costanti iudice uti potuit ad ætatū secretionem? Istorum proximus liber pleniorem disputationem confert. Nunc uero si totius uitę cursum partiemur, iūctisq; duarum oppositionum extremis suum ętati cuique temperamentū adseremus, fiet sanè uitę exordium calidum & humidum, extremum frigidum atq; siccum: medium sicci & humidi exactam temperiem accipiet: attamen in calido frigidoque nondum id, sed quod illi deinceps est, mediocre apparebit. Si nō absolutam illam & indiuiduam temperiem, sed qualem sensus iudicat inuestigamus, temperata ætas censebitur, quę punctum uitę medium modico interuallo antecedit, & ab hoc in aliquanto maius post spacium porrigitur. Quicquid medium hanc ętatem anteit, calido humidoque uincit & excellit, at nō peręq;. Initium siquidem calidum est & humidissimum; quod uero sequitur simili calore uiget, humore autem longe est inferius; ut quamuis siccum id non sit, sed ne ad mediocritatem quidē depressum initii tamen collatione siccum plerūq; iudicetur. Quod a medio in extremum uitæ tempus extenditur, id omne frigido & sicco tenetur, hoc tamen discrimine ut pars ultima tum frigida, tum sicca excellat; nam quæ illā pręcurrebat, & frigore & siccitate erat temperatior. Vniuersæ igitur uitæ quinque omnino sunt ætates suis temperamentis insignitæ. Omnium prima adolescentia in annum ferè quintum & uicesimum producta hinc nomen habens, quod tum corpora ob humoris ubertatem plurimum adolescant. Humoris autem maior minorq; copia complures illius ordines fecernit. Infantium ætas omnium humidissima ad tertium quartumve annum prouehitur; hinc ad decimum pueritia, inde ad decimumoctauum pubertas, ac uigesimumquintum adolescentia, totius appellationem sortita. Secūda uitę ętas quę florida appellatur, iuuentus est, ad tricesimumquintum aut quadragesimū annum excurrens, cuius propria est uenustas, agilitas, & ferocia; calida quidem parceque humida, quæ idcirco prægressę ætatis comparatione solet calida siccaque censeri. Succedit constans & matura sui ubique ferè similis temperata uix annum attingens quinquagesimum. Illinc ad quintum & sexagesimum ingrauescens est ętas, & pręcipitata, prima illa senectus, quę siccum frigidumq;

Caloris in uitæ decursu mutatio.

Aetatū temperamenta.

Aetates quinque.

Adolescentia, cuius partes sunt quatuor.

Constans ætas.

Prima senectus.

Vltima senectus in ætatibus non omnes inuenit temperamentorũ differentias.

dumq; corpus efficit, frigidum tamen minus. Omnium postrema uitam claudẽs ętas est decrepita, frigidissima atque siccissima: quę & ultimum senium dici solet. Hinc eorum manifeste proditur atque detegitur error qui temperiẽ ipsam quatuorq; temperamentorum coniugationes uitę ætatibus quadam proportione contulerunt. Neq; enim ulla est ætas calida & sicca absoluto sermone, quòd uincenti siccitati abundans calor natiuus comes esse nõ possit: neque ulla ne senectus quidem frigida & humida est, cum ex propria partium substantia atque commoderatione, non ex humorum aut superuacaneorum affluentia temperamenti ratio spectetur. Illis quidem annorum numeris ut crebro eiusmodi temperamentorum mutationem adferentibus ætates circũscripsimus, tametsi alias plerunque ad alios limites excurrunt, cum uel multo breuior erit uitę cursus, uel longius prorogabitur, ad annum fortassis centesimum. Ab origine aũt quod cũque quispiam temperamẽtum acceperit, id necesse est proposita ratione ętatum decursio commutet.

Exemplum mutationis quæ per ætates fit.

Qui temperatus aut puer aut senex est, non simpliciter est temperatus.

Exemplum alterum.

Velut si forte temperiem is nascens extulerit, neq; ulla deinceps externa causa illam conuertat, procedentibus annis nutu suo proprioq; impetu sic ille ducetur, ut in pueritia atque adolescẽtia calidus sit & humidus, florida ętate calidior atque siccior, ætate matura absolute temperatus, aliis deinceps ætatibus fridior ac siccior euadat. Quæ tametsi ita sunt, attamen is iudicandus est & puer temperatus, quod inter pueros mediocritatẽ obtineat, & puber quoque & adolescens, itemq; iuuenis & constans & senex temperatus: ita enim comparate dici uidetur. At uero absolute atque simpliciter nõ singulis hic ætatibus, sed ea duntaxat quæ matura constansque est, temperatus erit, parem sortitus extremorum portionem. Huius æstimatione tota pueritia simpliciter calida est uti & uniuersa senectus frigida atque sicca. Qui porrò calidus siccusq; natus fuerit, inter pueros calidus siccusq; uiuet; & hanc innati tẽperamenti conditionem ac speciem, per omnes ætates quodammodo retinebit: ut & cum senium attigerit, calidus atque siccus inter senes persistat.

Propriũ tẽperamentũ existit media ætate.

Temperamẽta tum a natura tum ab ætate spectari.

Quandiu tamen in pueris est, humidus calidusq; simpliciter est. Cum autem senex euasit frigidus atq; siccus; at ętate media calidus siccusq; simpliciter. Sic enim fit ut cuiusque proprium, & quod a natura ingeneratum uocamus temperamentum, tale mediã duntaxat ætate, quæ omnium temperatissima est & cuique familiarissima pura, consistat atque splendescat. Oriuntur itaque & manant temperamenta tum a primigenia natura, tũ ab ætate quę illi comes est indiuidua, cũq; id quod a natura prodiit, comparate duntaxat, quod uero ab ætate, simpliciter dici soleat, consequitur æstimandis temperamentis ætati quam naturę uim tribui maiorem, & eam quæ ex ętatum decursu fit temperamenti speciem, ei tum uictoria tũ nomine pręferri, quã natura ortusq; contulit. De his iã satis multa.

Temperamentum nullum biliosum, sanguineum, pituitosum, aut melancholicum dici oportere. Cap. XI.

Temperamẽta ab elemẽtis nõ ab humoribus nasci.

AB elementorum uiribus primo similium partium, ex his deinde corporis uniuersi compositionem ductam esse rationibus confirmatum est, ut proinde palam esse debeat omnem temperamẽti rationem elementis primum deberi, his acceptam referri, in ijs sitam esse, ut quæ totius substantiam complexerunt. Humores ipsaque superuacanea corporis partes non esse, sed eo duntaxat contineri, idcirco & ab Hippocrate contenta dici, superiore quidem libro dictum a nobis est, & posthac plenius fusiusq; demonstrabitur. Quocirca neque ab humoribus, neque ab illis superuacaneis, potest corporis eiusq; temperamẽtum æstima

ri,

rì, neque demum ab illorum dominatu & ubertate fas est temperamento cuiquam nomen imponere. Hinc fit ut ii laqueis inexplicabilibus sese inuoluant, qui nullo nominum rerumq; delectu, hunc (uerbi gratia) bilioso temperamento esse pronunciant. illum sanguineo, pituitoso, aut malẽcholico alium, cũ hęc non temperamentorum sed dominãtium humorum sint nomina. Cui enim sanguinis eiusq; optimi plurimum inest, is iure sanguineus dici debet, ut cui bilis flaua exuperat biliosus, cui atra melãcholicus, cui denique pituita pituitosus. Humorum istę redundantiæ confinibus, sibi temperamentis haud semper respondet, quòd non raro candidos & molles, eosq; tactu frigidos obseruare sit, quibus ingens bilis copia quotidie reijcitur, uti & alios hirtos subnigros atq; graciles, qui huius eluuiei minimum congesserunt. Videas præterea non paucos prima origine frigidum siccumq; temperamentum adeptos, quos tamen melancholicos esse minime iudices, neque atræ bilis proluuie suffusos. Quin & senes extremis quorum ætas frigido siccoq; lacessitur, minimũ melãcholice coaceruant, sed si quis his superfluit noxius humor, is maxime pituitosus est: unde & senes a superuacuorum redundantia pituitosos esse omnes confirmant. Hinc multi rerum affinitate capti, eos quoque frigido humidoq; temperamento prodiderunt, quos nihilominus superior ea demonstratio arguit & insimulat, qua confectum est, eum temperamenti statum ætate nulla posse recipi, sed cõtinuo ut editum est animal, annorum numero & diuturnitate corpus siccius euadere Huc accedit, externarum causarum ui, multoq; magis alimentorum uaria substantia & facultate, alias bilem aut flauam, aut atram, alias pituitam in nobis congeri ac succrescere, cuius nequid origo corporis constitutioni tanquam efficienti causæ tribui. Quis quęso tam delirius sit, ut in eo humore temperamentum collocet, qui totus interdum præter naturã est, cui nulla cum corpore cõmunio familiaris intercedit? Ergo quanuis qui prima ętate per uasa sparsus est humor, purioris sanguinis speciem ostendat, proxima dein ætate is corporis ardore siccitateq; ad flauę bilis naturam trahatur, tertia omnium fiat humorũ quędam moderatio, quarta melancholicus humor, postrema pituitosus ob caloris coctionisq; infirmitatem redundet, quoniam tamen hunc ordinem externarum causarum plerunque uis inuertit, neq; corporis perpetuo una est & eadem atque humorum conditio, sed plerunque diuersa, nõ utique ex humoribus, sed ex constitutione propria difiniẽdum est corporis temperamentum. Quæ humorum sunt omnia periti artificis non est corpori accomodare: quare nullum prorsum tẽperamẽtum sanguineum dicere permittimus, ut nullum biliosum nullum melãcholicum uel pituitosum, quamuis alias biliosum hominem alias sanguineum, pituitosum aut melancholicum recte appellemus. Videor equidẽ iam omnem de temperamentis disputationem compleuisse, cui nihil attinet illorum internoscendorum signa subiungere, in propriam tractationem commodius relata.

Alia temperamentorũ, alia dominãtium humorum esse nomina.

Prima rõ.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Quia humor quauis ætate abundet.

Temperamẽta sunt partiũ corporis non humorum.

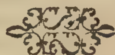
Libri tertij de Temperamentis.

FINIS.

DE

DE SPIRITIBVS ET INNATO CALIDO.

LIBER IIII.

Calorem quendam nobis cunctiq; uiuentibus inesse, eumq; diuinum.
Cap. *Primum.*

Quid traditum sit hactenus.

NIVERSAM hominis naturam cum altius inuestigare & persequi conaremur, primum quidem concretum hoc corpus in minimas quasq; similes particulas anatome dissoluimus. Hinc uero aliam earum compositionem si qua erat speculantibus, deprehensum est unamquamque ex primis simplicibusq; rerum naturis, terra, aqua, aere, & igni constare, ex harũ permistione uarias enasci temperamentorum differentias, quorum sua cuiq; parti proprietas insideret. Nondum autem ab hac cõtemplatione digressi rursum scrutemur ecquid præterea parti cuiq; penitus inhærescit aut assidet, quod pleniorem illius cognitionem faciat. Quid illa sunt uetustioribus medicis celebrata, innatus calor, spiritus, humidũ primigenium, quid natura atque triplex in similaribus substantia, ut hęc singula consistant, unde & quibus uiribus gubernentur. Quoniam autem unus calor prę cęteris sensum manifeste ferit, ab hoc ceu notiore inducto exordio, reliqua serie quadam quasi conserta ex aliis alia nectemus.

Quid restet tradendum.

Caloris ui omnia contineri & regi.

Animantium generi communi lege est a natura tributum, ut insiti ui caloris uitam agant. Primum enim illas dum in uiuis, caloris temperatione perfundi, morte uero consumptas hoc prorsus extincto refrigerari, uel sensus ipse declarat, nullaq; id alia demonstratione, sed unius est sensus præstantia confirmandum, ceu communi quadam animi notione. Quanquam uero in stirpibus minus aperta & euidens est caloris inspectio, eas tamen non minus quàm animantes hoc salutari calore conseruari, omnemq; omniũ salutem hinc oriri, perspectum ei fiet qui naturæ opera effectusq; æstimabit. Constans enim est & rata sentẽtia, omnia uiuentia propter inclusum in se calorem uiuere, illius beneficio alimentum trahere, conficere eoq; nutriri ac sustineri, augescere, procreare, animantes præterea sensu affici, & moueri, quantoq; perfectiora hęc fuerint opera, tanto caloris uim atque substantiam uberiorem adesse. Quod si ulla id ratione suaderi debet, unius Solis præstantia spectetur, qui dux & princeps moderatorq; mundi cũcta uiuẽtia luce sua lustrans, illa pariter caloris sui tẽperatione fouet, & ad ea quæ dixi opera suscitat. Hæc si externo calore fota agunt, impediuntur frigore, nonne optima ratio est quempiam in eis calorem inesse operum effectorem, eumq; Solis maxime calori concordem esse & consentaneum? Recte igitur Aristoteles uitam uno calore contineri, sine calore neque animalia neque stirpes uiuere, tan-

quam

quam protritum & peruulgatum memoriæ mādauit qui & mortem caloris extinctionem eſſe definiuit. Itaque huius imitatione una omnium philoſophorū cōſenſio uitam calore finit, mortem caloris extinctione. Quantuluſcunque inerit calor in corpore, id ipſum uita fruetur, & quas dixi fruitiones licet obſcuras de ſe promet, neq; extremæ ſenectutis frigus quod in tēperamento dominatur, huius pōt caloris ſuperare uires: Hoc uiuunt ſerpentes, quas tamen temperamento frigidas eſſe cōmemorant. Hoc uiuit pauper, mandragora, & uniuerſum frigidarum ſtirpium genus. Ex quo iam uideo poſſe quaſi connexū quippiā effici calorem hunc ſupra elementorū naturam eſſe. Ab eo.n. contrariorū quod ſupereſt, ac infirmius, alterius excellentis conſpectu nihil quicquā agi poteſt, ſed tota miſti actio in id quod exuperat tanquā in uincētem cauſam refertur. At qui in earum ſtirpium quas connumeraui temperamēto, calor depreſſus eſt, & inferior quā frigus, non igitur hic ui & operibus poteſt frigus ſuperare, neq; in hunc tanquam in efficientem cauſam poſſunt uitæ functiones referri. Quocirca ſiquis calor uitę functionum effector eſt, ut certe eſt, nequaquā is eſſe poteſt qui in temperamenti miſtione diminutus eſt ac mutilus. Quare neceſſe eſt hūc uitæ calorem præſtantioris cuiuſdam eſſe originis, neque ignei elementi rudiorem naturam redolere, quemadmodum alio loco uberius diſputatū eſt a nobis. Hinc præclara & eximia quadam mentis agitatione uidetur Ariſtoteles mortē definiens, uitali huic calori non frigus tanquam contrarium oppoſuiſſe, ſed extinctionem quæ eius ipſius eſt priuatio. Vt igitur lumini contrarium nihil eſt, ſed aduerſæ tenebræ illius ſunt priuatio, atque ſi uel minimum luminis corpus illuſtret, idipſum illuminatum dicimus, ſic & de uitali calore ſtatuo, qui quantuluſcunque corpus poſſideat, idipſum regit atque moderatur, calidumq; denūtiat. Qui uolet huius eſſentiam plenius cognoſcere, ob oculos ſibi proponat, ſulphur & arrhenicum, quæ calidiſſima quidem cum ſint, & igneo elemēto conferſiſſima, ut plerunque nos urant, tamen uitali hoc calore deſtituta iacēt, ſicuti & uniuerſum inanimorum genus, quod argumentum planè conuincit igneum non eſſe, neque ab elementorum miſtione hunc ortum quem proponimus calorē. Quinetiā animantis demortuæ cadauer, tametſi partium ac totius ſtructurā figuramq; retinet, caloris tamen huius ne minimum quidem habet, haberet autem ſi ab elementis naſceretur cum in partibus ſingulis aliqua ſuperſit & reſideat quatuor elementorum permiſtio. Vnde intelligi poteſt calorem eſſe per quem uita inerat, non ex prima elementorum miſtione, ſed aliunde ortu recondito fluxiſſe.

Calorem noſtrum nō eſſe prorſus elementarē.
Prima rō.
Secunda.
Tertia.
1. Dialog.
Calori noſtro non opponitur frigus.
Quarta.
Quinta.
Sexta.

Spiritum quendam cunctis datum uiuentibus, qui uitæ calore continet.
Cap. II.

QVONIAM igitur calor is indiſſolubili adhæſione corporis moli confertus non eſt, ſed ab ea ſeparari ſeiungiq; poteſt, neceſſe eſt extra molem eam ſit, tanquam aſſumptum quippiam & aduentitiū. Atqui cum nequeat ſimplex calor in qualitatis genere conſtitutus, ſine ſede & uehiculo in omne corpus pinea re, huc illucque momento diffundi, qualiter tamē hunc a corde per omnes arterias partibus ſingulis impartiri cernimus, fuit opinor neceſſarium hunc corpore aliquo fluxo & profluente contineri. Cęterum nullus humor ad hoc aptus erat & habilis, ut tanta celeritate corpus omne traiiceret, quocirca neceſſe fuit calori materiam ſubſtineri ſubſtantia tenuiſſimam pernicitate uelocem, quę ſimul fouendo calori familiaris eſſet ac amica. Atq; cum eiuſmodi ſit aerea, aut

Spiritus neceſsitas.

si rectius appellare uelis ætherea, optima rõne debuit tali calori subijci, quæ semper ætheris modo incensa ardet, cuiq; perpetuo calor insidet, ut neutrũ pos sit ab altero dirimi. Plato quidem rarius eam materiam calore perfusam, spiritum appellauit, ignem frequentius ut interdum calorem. Aristoteli cerebro spiritus est dictus, nonnunquam calidum atque naturalis calor: alias quidẽ a tenuitate & uelocitate, alias a uiribus & effectu ratione nominis desumpta. Planius. Hippocrates, qui nusquam addubitauit hunc spiritum nuncupare, ex eo quod eximijs uiribus cum præditus sit, oculorum tamẽ effugit obtutũ: etenim & aerem, & uentum, & auram, & unamquamque substantiam quæ sub aspectũ non cadit, sic dicere consueuerunt. At huius profecto imitationem Stoici spiritum ex splendida, perspicua, nec aspectabili substantia constare recte quidem prodiderunt, eo tamen falsi, quod hunc tum naturæ, tum animæ substantiam esse pronunciant, nihil eo præstantius, nihil diuinius inuestigantes. Quo autem spiritus necessitas atque substãtia plenius demonstretur; repetẽda sunt & replicanda ueterum philosophorum decreta: quorum primi Academici cum perspicerent fieri non posse ut naturæ quã maxime dispares, nullius idonei medij interiectu societatem inirent coirentque, animantium nostrum a summo rerum opifice conditũ, priusquã emanaret immigraretq; denso huic & concreto corpori, censuerunt corpore quodam illustri, puro & astro simili tanquam simplici ueste indui: quod immortale & sempiternum nunquam ab animo absolui diuellique posset, & sine quo non fieret huius mundi incola. Ab hoc deinde alterum corpus animo circumiecerunt, tenue illud quidem ac simplex, sed tamen impurius, minus illustre & splendidum superiore: non ab summo id opifice procreatum: uerum elementorum præsertimque tenuiorum permistione concretum, à quibus nomen inueniens aereum & æthereum appellatur: duobus hisce corporibus iam stipatus animus, in tertium hoc mortale caducumque corpus, seu potius in tetrum & tenebricosum carcerem tanquam exul deiectus, terrarum fit hospes, donec effracto carcere alacer, & liber in patriam reuersus, municeps fiat & ciuis deorum. Hanc corporis atque animi communionem cõfirmans Alexander Aphrodiseus, spiritum quem proposuimus ait perquam idoneum uinculum illis interponi, qui aduersas naturas interiectu suo conciliet atque contineat. Is enim extremo utrique familiaris & accomodatus, cum non sit prorsus sine corpore, crasso quidem corpori inseri potest: cum uero tenuior splendidiorque sit, potest cum animo connecti. Sicq; utriusque quodammodo particeps naturam corporis expertem cum natura corporea copulat, immortalem cum mortali, puram cum impura, diuinã cum terrena. Hæc quanquam mentis corporisque communionem non nisi spiritus interiecti nexu fieri demonstrãt, eadem nihilominus & cæteris animæ partibus caducis par est accommodare. Etenim animæ pars mortali cõditione genita, impura licet neque ut mens syncera sit, longo tamen interuallo terreni huius concretique corpus statum antecedit, ut citra uinculum ei nequeat inherescere. Quocirca recte prodidit Aristoteles semine spumosoq; corpore spiritum, in spiritus naturam contineri, quæ proportione respondet elemento stellarum, aperte quidem significans spiritum hunc inter corpus & diuinam illam naturam, tanquam commune quoddam uinculum interponi. Neque uero mẽti solum, sed & unicuique animæ parti caducæ proprium spiritum attribuit, omnemque animæ facultatem affirmat corpus aliud participare, idque magis diuinum quam quę elementa dicuntur, atque prout nobilitate obscuritateue animæ inter se differunt, ita & huius corporis naturam distare. Qua propter si tum Aristotelis, tum cæterorũ rationes

Spiritus nomina.

Animũ triplici corpore teneri.

Spiritus necessitas & usus.

Cuiq; animæ parti ut menti suum subiici spiritum.

2. de anim. gene. c. 3.

iudicio

iudicio certo ponderemus, palam fiet unamquamq; animæ partem ſpiritu quodam ceu fundamento niti, per quem tum corpori inſidet, tum omni officij munus exequitur. Eſt igitur ſpiritus corpus æthereum, caloris facultatumq; ſedes & uinculum, primumq; obeundę functionis inſtrumentum. Quiſquis illius ſubſtantiam & ſtatum nondum plene ſit aſſequutus, corporis noſtri ſtructuram cōtemplatus, arterias adeat, in cordis ſinum & in cerebri uētriculos introſpiciat, quos dum inanes ac nullius prope humoris participes uidebit, neque tamē fruſtra ac temere tantos a natura conditos, hæc quidem mente contrectans, mox opinor cognitione comprehendet prætenuem auram eos tum impleuiſſe, dum in uiuis fuit anima, quæ tamen eo animam agente leuiſſima cum eſſet, ſine ſenſu euanuerit. *Huius* fouendę gratia inſpiratione aerem introducimus, qui non modo corpori refrigerationem (hæc enim ſatis poſſet aliunde comparari) ſed pabulum quoque ſumminiſtrat. Corporis autem denſa moles, eiuſmodi ſubſidio haudquaquam indiget, ut quæ craſſiore recreatur alimento ex omniū elementorum permiſtione concreto. quare neceſſum eſt aerem hauriri & attrahi, ut finitimæ & cuipiam in nobis ſui generis ſubſtantiæ iungatur, eiq; uelut in paſtum cedat. Si nulla in nobis eſſet tenuis & ſpirituoſa ſubſtantia, uix ulla profecto nos ad inſpirandum neceſſitas impelleret.

Spiritus quid.

Spiritus ſubſtantia ubi uigeat.

Corporum quæ inciduntur exemplo, materiam tum caloris, tum ſpiritus in nobis cognoſci. Cap. III.

NON alienum inſtitutis meis arbitror ſuſceptam tractationem exemplis illuſtrare, quę licet de medio ſumpta erunt, rei tamen omnis pleniſſimam fidē facient. Igni ſummus feruor ineſt & caloris exuperantia maxime uero flāmæ, quæ proprie noſter ignis eſt & appellatur. Ea autem fumus eſt aut aereum corpus accenſum, neutro ſeorſum ſed iunctis ambobus abſoluta: huius enim tanquam materia fumus eſt, cui flagrans calor accedens flammā efficit. Flammam ambiens aer tuetur idoneus, neque craſſus neque humore multo madens: quem ſi ſepimento quodam circuncludimus, ut tum eo nequeat liber affluere & illabi, mox flammam peranguſte coarctatam deleri reſtinguiq; conſpicamur. Neq; ideo ſolum aer deſideratur, ut uel refrigerationem flammæ præſtet, uel fumoſam exuſtamq; illius fuliginem excipiat: quia ad utrūque ſatis eſſet accommodatus aer denſus & humidus qui tamen flammam fouere non poteſt. Reſtat igitur ut tenuis & ſyncerus aer idcirco ſit neceſſarius, ut flammę tanquam pabulū accedat, & libero flatus aliusque accedens, quaſi paſtionem ſe offerat flammæ deuorandam. Velim equidem animum cogitationemq; referri ad ignem, qui in medicis cucurbitulis aut in anguſto conclaui diligenter obturato concluditur. Hunc enim magnam ambientis aeris partem abſorbere, id plane declarat, quod dum rimæ uel tenuiſſimæ patefient atque reſerabuntur, confeſtim ac repente ſumma ui nouus intro aer irruet & ſe ingurgitabit, ut eum nimirum reſarciat qui ante fuerat exhauſtus. Quibus apertum eſt flammam ut fumoſa ſubſtantia, ita & ab ambiente aere foueri atque ſuſtineri. Præter hęc autē tertiū illi fomentum & pabulum confertur, ex pręingui quadam materia, cuiuſmodi in lucerna eſt oleum. *Hoc* quidem corporum omnium celerrime promptiſſimeq; inflammatur, quod tenui ſubſtantia multo aere ſpirituq; perfuſa continetur: deinde adeps, ab hoc reliqua deinceps corpora quæ illius conditionem quodammodo imitantur. Quanto enim unumquodque ad olei naturam propius accedit, tanto deprehenditur magis habile & aptum ut inflammetur, quo autem

Ariſt. 2 de gene, Gal. 3. de tēpera.

Quid aer flāmæ conferat.

Aerem pabulum eſſe flammæ.

Triplex flāmæ pabulū.

N 3 abeſt

abeſt longius, hoc ineptus. Vnde conficitur corpus omnẽ quod inflammari poteſt, olei cuiuſdam eſſe particeps huiusq; ſolius gratia conflagrare: quodcunq; autem olei eſt expers, flammam non alere. Videbor hoc loco magnum quippiã & ueteribus inauditum offendere, ſed ꝙ longe ſit uerissimũ, & multis huius ſeculi experientiis cõfirmatum. Nullum.n.corpus eſt ad inflammationẽ propensũ, ex quo ſyncerũ oleum arte non elici poſſit. Non adeps, non cera, non pix, non reſina, nõ terebinthina, non ullum denique ligni ſtirpisue genus: nulla radix, nullus flos, nullus fructus, nullum ſemen; atq; in animalibus nulla pars eſt, ſiue os, ſiue neruus, ſiue membrana aut caro: nihil denique in ſtirpiũ aut animantiũ genere uitam habuit, quod non poſſit oleum de ſe profundere, aliud quidẽ affluentius ſoloq; preſſu, aliud parcius maioreq; induſtria: huius etiam cauſa quæcunque uiuunt inflammari poſſe compertum habemus. Quinetiam inanimorum genus quæ complectitur inflammationi ſubiecta, eadem quoque oleo ſunt finitima. Nam ſulphur quicunque metallorum naturas perſcrutantur, terræ adipem uel oleũ appellant, quod moderato calore coctum cogitur atque concreſcit. Ergo quęcunque uiuunt alunturq; corpora, pinguem & olei ſimilem cõtinent humorem.

Corpora inflammari ob oleosam ſubſtãtiã quã in ſe habẽt.

Alter humor alimentarius.

Pręter hunc uero & alio perfunduntur, qui minime eſt ad inflammationem idoneus, ſed ſuperiore magis tenuis & profluens, ab alimentis aſcitus & conſertus in cæcos arctosq; uiuentium corporum receſſus, qui quidem concoctione mutationem atque uires iam accepit, nondum tamen in illorum ſubſtãtiam planè conuerſus hunc humorem dicere placet alimentarium.

Tertius humor elementarius.

Ab hoc demum diuerſus eſt aqueus humor, quo tanquam uiſco terrenæ corporum partes iunctæ cohærent, quiq; rerum omnium ex elementorum permiſtione concretarum eſt communis. Vniuerſum inanimorum ſiue lapidum, ſiue metallorum genus, hoc ipſo conglutinatum ſubſtinetur, at alimentarium aut olei ſimilem humorem neutiquam nouit, ſed hi uiuentibus duntaxat proprie tribuuntur, ut intelligere ſit eoſdem ad uitæ calorisq; tuitionem partes primas obtinere.

Triplicis humoris in ſtirpibus demõſtratio.

Triplex id humorum genus quiſquis uolet perſpectum ſibi eſſe, in materia è ſyluis cęſa cogitationem defigat. Virentes enim ſtirpium ramos, aut cerã, aut picem, aut reſinam, inſtillans uaporarium qui coniecerit, ſubſtrati ignis ui primũ aquam dimanare ſentiet, ab hac dein oleum; quod non prius elici poteſt quam illa plenè exaruerint, ſic enim mos eſt exiccata omnia deligere, è quibus oleũ elici debet. Si quis porro ligneam materiam uiridem recensq; cæſam igni mandet, principio uidebit ęgre incendi, propterea quod multo ſcatet humore, quem è terra pro alimento ſibi hauſerat. Is enim eſt, qui ab eius extremis dum incaleſcit emanare ſolet. Hoc conſumpto reliquã ſubſtantia prompte a flamma depaſcitur, quia purior manet pinguis illa quæ olei ſpeciẽ gerit, alio liquore nullo madefacta. Hanc cum omnẽ ignis depopulatus fuerit flammæ tũ nihil prorſus erumpet & euolabit, in ſubiectis tamen carbonibus ſua inſuper inerit ſoliditas, ex relicto aqueo humore tenaci & cohærẽte, quem in elemẽtorum cõcretione acceperant: quo tandem exeſo diſſipatoq; cinis duntaxat aridiſſimus reliquus erit.

Alia demonſtratio.

Idem propemodũ temporis diuturnitas iis affert arboribus, quæ in ſyluis erectæ ſenio ſicceſcunt. Primum enim exhauſtus alimentarius humor deficit, quo tẽpore dominatur oleo ſimilis humor, poſſuntq; illæ ocyſſime ſuccendi. Hic uero annis procedentibus adeo exhaurietur, ut inflammari prorſum nequeant, cum putrida ligna uulgus appellat, quæ ſolo conſtat aqueo humore. Poſtremo autem & hic atteretur, qui tanquam glutinũ erat terrenis partibus connectendis, tũ igitur diſſoluta ſoliditate caries inuadet, quæ extrema eſt omnium conſumptio. Stirpes reliquæ omnes, itemq; fructus, ſemina animantium

particu-

particulæ, easdem propemodum mutationes a diuturnitate subeunt. Ergò si rẽ uniuersam in caput referemus, in corpore quod accensum conflagrat, siue id lignum est, siue lucerna, siuę quiduis aliud flammę proxima materia est fumosus quidam uapor, halitus modo efflatus: in hoc qui summus inest feruor, species quędam est & perfectio flammę; hæc autem aeris circunfluentis continuo accessu fouetur. Halitus porrò ex illa olei substantia suscitatus emergit: quæ flãmę pabulum est. Ea autem olei substantia in subiecta densiore, aut ligni, aut elycnij materia consistit utranque uero alimentarius humor olim fouit, neque sinens dissipari resarciuit, copiosioremque exaggerans eandem auxit.

Conclusio.

Humidi primigenij quod tum caloris, tum spiritus subiecta est materia demonstratio. Cap. IIII.

AD hęc autem si quę corporis nostri sunt transferimus, spiritus quem in nobis inesse demonstrauimus, quia tenui est & ętherea substantia insito calore ꝑfusa, ei proportione respondet quæ proprie flãma appellatur. Neque enim calor ipse solitarius, neque substantia tenuis quam seorsum cogitatione cõprehendimus, sed quod ex amborum societate nexuq; cõditum est, uere ac proprie spiritus dicetur. Hunc autem alit substinetque pinguis & oleo perquam similis humor, non is quidem adeps quo partes quamplurimas oblini cernimus, sed alius multo dissimilis & aereus, qui in partium similarium substantiam consertus omnem effugit oculorum aciem, arte tamen & industria potest ut pręmonuimus secerni. Is tum spiritus tum innati caloris fundamẽtum est atq; prima substantia, quem proinde de cætero primogenium placet appellare. Is enim primus est, & communis uiuentium omnium in quo spiritus calore perfusus primum & per se considit, adeo ut neutrum esse possit aut diutius parmanere citra illius humoris opem. Inest autem in similaribus quibusque particulis eius generis humor, quem omni uiuentium generi esse datum, supra ratione confecimus. Hunc planè expressit Aristoteles, dum ait: Calidum autem ipsum in nonnullis pingue habetur, quę res simul efficit ut neque facile inarescat neq; facile refrigeretur. In nonnullis alio succo pręditum est. Hæc ille; reuera enim non solum hic pinguis, sed etiam triplex commemoratus humor tum nostrum calorem, tum omnem solidæ partis substantiam continet atque firmat. Os (hoc unum in primis ad exemplum adhibere liceat) quandiu in animante constitutum alitur & continet in se uim caloris, alimentario, madefit & conspergitur humore angustis spaciis effuso. Ab animante autem desectum id auulsumq;, ignis cadit ardoribus incenditurque celeriter, ob pinguem eum humorem qui ad inflammationem est habilis; cum uero is iam incendio absortus fuerit, superstes etiamtum erit ossis constantia & firmitas, idque communis illius ceu uisci ui & beneficio. Eadẽ ferè & in ceteris similaribus est ratio. Triplex itaq; cum sit omnis earum humor elementaris, primigenius & alimentarius, duo quidem propriam illarum substantiam complent, tertius illius aduentitius quodammodo & externus. Quocirca uitam etiamnum agente animali hic quidem absorberi siccarique potest, at reliqui duo nunquam funditus, sed neque maiore ex parte disperdi possunt; nam priusquã in id discrimen res ueniat, propria detracta materia spiritus calorq; emarcescet, & animal uitam naturæ reddet. Dissipata enim materia quę spiritus & caloris propria est sedes, quæ spiritum continet atque seruat, qui fieri potest ut spiritus substãtia & calor diutius perstat? At uero qui integra ualetudine frigorum ui intolerabili adeo opprimũtur,

Spiritus ex duobus conflat.

Humor natiuus & primigenius.

Lib de longi tu. uitæ. c. 2.

Triplex partiũ solidarũ humor.

Exemplum in osse.

Trium humorũ mutua comparatio.

tur, ut quam mox è uita excedant, ijs calor interclusus extinguitur, superstite quodammodo spiritus materia. Vehemens insuper animi deliquium si hominē rapit, & caloris & spiritus substantiam una in breui dissipat, citra ullam primigenij humoris iacturam. Econtrario autem huius dissolutionem fieri manente spiritus substantia, aut hanc quidem manente natiuo calore dissipari, naturalis rerum ordo haud patitur. Primigenius is quem proprium dixi uiuentium humorem, quatenus substantię nostræ portio quædam est a prima statim origine suscepta, ab alimentario distat atque secernitur. Ab aqueo autem ab est, quod tametsi uterque ingenitus est nobis, hic tamen omnium corporum uel inanimorum communis, nihil societas nihil commercij habet cum calore & spiritu; ille uero plurimum, ut qui eorum sedes est & fomentum. Hic idcirco est quum prę cæteris natiuum humorem appellarunt, alij proprio forte inepto nomine humidum radicale: nos id ut primigenium ita dicere possumus uitale & solitare humidum, quod spiritus & caloris totiusq; uitæ fundamentum est & pabulum.

Trium humorū quod discrimē est.

Quis trium natiuus humor proprie dicendus.

De triplici similaris partis substantia, & de cæteris humorum differentijs. Cap. V.

SIMILAREM uocatam particulam simplicem, compositionis expertem & sui undique similem sensus ęstimatione iudicamus, primamque illi structuram ex elementorum temperatione nasci. At uero ne sic ad unguem ea temperatio per omnes eius particulas æquabiliter diffusa est, quin aliæ aliorū sint elementorum magis minusve participes: neque cogitatione modo, sed etiam (si quis studiose penitusq; introspiciat) sensu uarietas quædam animaduerti potest. Vnde si facilis & accurata quæritur rerum distinctio, pars quæque similaris ex aliis quibusdam substantiis condita, hæ uero ex primarum simpliciūq; quatuor naturarum concretione. Quoniam uero substantias illas nondū partes corporis appellamus, simimilarem partem compositā dicere usus nō admittit, compositionem duntaxat existimat eam quæ ex aliis quibusdam particulis consurgit. Substantiæ autem illę tres sunt omneis in parte similari positæ, solida carnosa & spirituosa, his enim utra recentiorum uerbis. Solida primū est lineamentum & stamen illud stabile atque cōstans, per quod toti robur in est & firmamentum, & qua tanquam basi reliquę substantiæ innituntur. Hanc enim ea quę carnosa appellatur undique circumfundit & obuallat, inseritque spacia inter fibras uacua, quasi rimas expleat, hinc & partis moles recte dici consueuit. Commune quidem illi carnis nomen est inditum, sed cuius substantia in magna sit uarietate. Quæ enim musculorum fibris innascitur, proprie caro appellari solet, quę autem uisceribus, ut cordi, ut iocineri, renibus, lieni & pulmoni, eam παρέγχυμα Greci dixerūt, nos affusionem, intestinis, gulę, uētriculo, utero, utrique uesicæ, arteriis, uenis, neruis & membranis quæcunque insidet, commune illa quoque nomē mutuatur, ut unicuique parti similari sua sit caro. Spirituosam substantiam supra satis persequuti sumus, prætenuem nempe & ętheream eam quæ partis similaris essentiam complet & absoluit, illa quidem in solida substantia primū & maxime consistit, omniumque functionum est opifex. Quo autem clariora sint omnia, & hæc superioribus quasi annexa consentiat, solidam substantiam ex aliis rursum constare meditemur, nempe ex terreno crassamento (hoc interim uerba a Columella mutuabor) cuius constantia atque firmitas aqueo humore continetur, mox ex humido primigenio

Partē similarē nō prorsus esse simplicem.

Qua ratione pars similaris appelletur simplex.

Triplex substantia partis similaris

Solida quæ.

Carniformis quæ.

Caro triplex.

Spirituosa substantia.

Solida substantia ursum ex triplice cōstat.

migenio quod uitale & ſpiritus fundamentum appellauimus. In hoc igitur naturalis ſpiritus qui (ętherea ſubſtantia paulo ante commemorata) radices egit ab ortu quibus innititur, inde tanquam e ſeminario prodiens, in carnoſam quoque ſubſtantiam propagatur, ſicque calorem & naturam ſecum proferens, his partem ſimilarem uniuerſam perfundit. Ergo omnes quæ in ſimilari corporis parte ſunt ſubſtantiæ numerantur, carnoſa & ſolida, in ſolida craſſamentum illud terrenum, humidum primigenium, & inſitus ſpiritus. In craſſamento præter terrenam ſubſtantiam, aqueus eſt, & tenax is humore, cuius interuentu partes eius cohærent, firmaque id ſoliditate conſiſtit. Ne quid autem hic intactũ & quaſi prętermiſſum deſiderari poſſit, quod partium ſimilarium perfectam cognitionem tradat, in aliam huic proximam contemplationem animum relaturi, quatuor humorum quos ſecundarios proprie appellant genera, ab optimis quibusque medicis celebrata, iſtis comparemus. Quod in ſolida ſubſtantia partis ſimilaris primum ineſt craſſamentum, humorem id in ſe continet aqueum qui cum ſit omnium corporũ communis, ad hũc numerum minime referri debet. Neque is humor primigenius qui nobis inſitus eſt & uiuentium proprius naturaliſque ſpiritus ſedes, in ſolida ſubſtantia poſitus, quem leuiter & incõſiderate uidetur Auicennas cum aqueo eũdem feciſſe, à quo partium robur & firmitas exiſtit. Sed ſecundariorum unus conſtituendus eſt is humor, qui carnoſa uocatur ſubſtantia, & qui ceu concretus liquor ſolidis fibris adhæreſcens, moles fit ſimilaris partis, hunc manifeſto uidere licet in carnibus dum igni immodice torrentur liquari & plurimum defluere ferrique in prunas largiter. Alter eſt qui ceu proximum partis alimentum illi iam annectitur & agglutinatur. Deinde accedit qui nondum quidem agglutinatur & adhęreſcit, ſed roris uice in partis ſubſtantiam diffuſus propriusq; adductus illi apponitur. Poſtea is humor exiſtit qui in exilibus arteriis uenisque cõtinetur, hinc mox ex earum finibus in uacua partium loca influxurus. Huic quidem eſſe conſtat purioris ſanguinis portionem multiplici coctione exquiſite elaboratam, & ex qua pars ſimilaris aletur. Quocirca tres hi poſteriores nequeunt ad ſimilarium ſubſtantiam pertinere, quanquam uaria commutatione in corporis naturam tandem commigrabunt. Qui in maioribus uenis reconditur ſanguis, ad hęc ſecundariorum humorum genera neutiquam pertinet, ſed eos quatuor primos ac principes humores ac uere ſuccos recepit, de quibus ſuo loco futura eſt commemoratio. Iam uero ſi præſcriptum ordinem inuertemus ex ſanguine qui in uenis concluditur maioribus, quatuor humores ſecundarij, conſequutione quadam fient. Cum enim ſanguis iam in extrema & ora exilium uenarum arteriarũq; perductus eſt, primus humor tum appellatur, ſecundus autem cum iam uice alimenti in partium ſubſtantiam influxit iiſque apponitur, tertius ubi circum partium uillos & ſtamina concreſcens illis annectitur & agglutinatur, quartus quum iam illis aſſimilatur & in earum propriam carnem conuertitur. Itaque ſecundariorum humorum ſolus hic quartus eſt in eſſentia partis ſimilaris.

Natiuũ humidũ prima eſt ſedes ſpiritus.

Omniũ ſubſtantiarũ enumeratio.

De humoribus ſecundariis.

Quid innatum calidum, quæ eius ſubſtantia. Cap. VI.

VT autem hic rerum ordo compoſitioque diſciplinæ ſibi conſtet, in quartũ hunc humorem toto animo omniq́ue ſtudio incumbẽdum, explicandumq; plenius quid cauſæ erat cur eum in cunctis uiuentibus ineſſe, tot tantiſq; rationibus contenderemus, quantumque momenti & ponderis ad rem inſtitutam obtineat.

tineat. Quicquid uitam agit, salutari calore perfusum continetur & regitur: atque is calor qualitas quum sit, totus tamē diuinus est atq; cœlestis, & in æthereo spiritu subsistit. Cum autem huius beneficio & munere corpus alioqui ualidum, uniuersum quantum est concalescat, necesse est ei uim inesse caloris ualētissimam, quæ si pariter siccitate comitaretur nos impendio adureret, atqui nō urit, eam igitur necesse est humoris temperatione perfundi, uiuentiumq; calorem ac spiritum idoneo conuenientiq; humido contineri, quod illius subiecta est & indissolubilis materia quemadmodum in his corporibus quę apta sunt ut inflāmentur, flammę sedes & pabulum aereus quidam est humor.

Substantiam caloris humidam esse.

At quoniam complures sunt humorum ordines, compluresq; in nobis differentiæ, æstimandum nunc est quisnam eorum, salutaris istius caloris sedes esse possit. Postrema duo humorum genera alimenta duntaxat, nondum autem corporis partes haberi, ex dictis fit manifestum, quare in promptu quoq; est horum neutrum eā esse quam inuestigamus innati calidi substantiam. Neq; præterea ea fuerit aqueus humor ex quo suam consistentiam accepit partium solidarum crassamentū ut qui omnium sit corporum communis. Restat igitur innati calidi substātiam esse, uel carnosam uocatam substantiam, uel id humidum quod radicitus inherens uitale & primigenium appellauimus, quodq; olei cuiusdam speciē ostēdit

Quisnā humorū corporis est substantia innati calidi.

Consentaneum autem magis est & ad ueritatem propensius, in hoc quam in illa potius calorem uitæ collocari. Permanens enim est & constans humidum hoc primigenium, in solida substantia firmatum, neque nisi annorum ætatisq; decursione imminui potest carnosa substantia frequenter omni ætate ut augeri ita detrahi & extenuari uidetur. Illud siquando iacturam accepit, non resarcitur, hęc marcore exhausta, rursus in amplam molem assurgit, nam carnosæ substantiæ magnitudo uariatur, etiamsi præterea non augetur animans. Itaque si innatus calor uitæ opifex, tuto nos debet in extremum regere atque moderari, par est utique hunc in stabili humido permanere.

Humorem oleosum esse innati calidi substantiam

Quin & nostræ originis cōtemplatio, uitalem calorem una cum humido primigenio a semine, carnosam autem substantiam a materno sanguine deriuari commonstrat. Etenim prima fœtus cōformatione dum similarium partium procreatio institueretur, corpus ipsum seminis, primum in quædam rudimenta sese extendit, deinde uero in exactam speciem. Dum.n.ea rudimenta ponerētur, uideri poterat corpus seminis adumbrationē quandam partium similarium lineamentis suis exhibere, quæ quasi fibrę erunt & stamina filis quibusdam tenuissimis araneorū similibus cōtexta. Hæc est igitur constās & uere solida partium similarium substantia ex puro semine concreta, ad quā deinde sensim influens & illabēs sanguis maternus, uillos & stamina undiq; circunsedens illic cōcrescebat, fiebatq; substantia carnosa ex sanguine, quæ affusa inspersaq; locis inanibus, moles est partiū similariū. Quācunq; aūt solidior illa substantia ab ortu conditionē acceperit, eandē totius uitę cursu retinet. Nā stamina ex humido liquidoq; semine creata, quāquam diuturnitate magis magisq; siccescunt, dū ad extremum seniū quod aridissimū est ueniant, semper tñ eius humidi quod a semine contraxerunt, aliquid sibi oēm uitam recondunt: quod ut recens natis & infantibus plurimum est sensibus exiguum, ita interiectis ętatibus mediocre.

Totam similaris partis solidam substantiam ex semine nansci.

Quantulumcunque idipsum est quod in uitæ extremum reconditur, secum id spiritum & calorem ex semine aduexit; hosque retinet tum sibi tum solidæ substantiæ perennes & indissolubiles. Ex quo intelligi potest carnosam similariū partium substantiā a sanguine, solidam uero & quicquid in eius compositione inest siue crassamentum, siue humidum primigenium, siue spiritus, siue insitus calor, id omne olim

Quatuor in solida substantia quæ ex semine prodierunt.

a ſemine natum proceſſiſſe,& tanquam illius quædam portio ſit incorrupta, ſeminis naturam plurimum redolere. Hinc rurſus perſpicuum euadit innati calidi quam exquirimus ſubſtantiam, præſtantem illam quidem & uitæ conſeruatricem, non ad carnoſam quæ ex ſanguine prodiit, ſed ad primigenium humidum, quod ſuam ſemini originem refert acceptam, pertinere. Ergo ſi qua illius promenda eſt definitio, calidum innatum eſt humidum primigenium inſito ſpiritu & calore undique perfuſum id nempe humidum cui ſpiritus & calor ab ortu eſt inditus, in quo ſaluus uiget & conſeruatur. Tribus ergo illis cõiunctim innatum calidum continetur, quanquam hoc ipſo nomine quiddam ſpiritum ingenitum appellant, ad rarius nec ſatis proprie. De his hactenus, nunc de natura.

Innatũ calidum quid.

Quid natura medicis, et quæ eius ſubſtantia. Cap. VII.

QVOD generatim atque uniuerſe phyſici proponunt hoc loco contrahentes naturam eſſe definimus uim primam & cauſam per ſe noſtri opificem & conſeruatricem. Hominis enim natura eſt quæ non aliud quicquam procurat, & quæ ſoli addicta homini, quem conformauit gubernat quantum poteſt longiſſime. Etenim ne fruſtra condidiſſe uideatur, edito illa operi in omni uita inſidet, id nunquam deſerit ſed eius gubernacula tractãs partes omnes in ſuum quamq; opus ducit & concitat ut illa ipſa ſimul omnium functionum cauſa cẽſeri debeat. At illius ſubſtantiam quænam ſit perueſtiganti, uis & poteſtas caloris prima in mentem uenit, cui ſolet omnis effectus cauſa palam attribui. At uero qualitas ſyncera caloris, etiam ſi diuinus hic ſit ac planè cœleſtis, tamen functionum opifex non erit, neque dum intenſione creuit, continuo integriores, firmioresq; functiones expromit, niſi pariter incrementum accipiat ſubſtantia caloris, quocirca neceſſarium eſt naturæ nomen atque finitionem, non uni calori, ſed illius quoque ſubſtantię accommodari, quod & omnes philoſophi nunquam accidenti attulerunt, ſed alteri compoſitę rei principio. Moderato autem cuique calori qui aut in ſanguine, aut in quouis humorum genere, aut in ſpiritu, aut in corporis ſubſtantia ſitus eſt naturæ nomen non niſi promiſcue & fuſa nimis appellatione aptari poteſt. Aptius quidem ſpiritum ingenitum quicunque is fuerit, naturam dixeris. Veruntamen ſi proprie agẽdum eſt naturę ſubſtantia eſt calidum innatum quale ſupra circumſcripſimus. Id enim animal ab initio confirmauit, auxit, & tanquam omnium operum naturalium cauſa nutriuit. Natura igitur perinde atque innatus calor tria comprehendit, humidum primigenium, ſpiritum & calorem, omnia quidem uno eodemq; ortu ex ſemine prognata. Quum ueteres naturam & uirium ſubſtantiam tum ex ſpiritu, tum ex carnoſa ſpecie, tum ex ſolidis ipſis ſimul iunctis cõſtare & compleri pronuntiant, potius ea quibus ſuſtinetur uires enumerãt, quam proprie naturæ nomen uſurpent, eumq; carnoſa illa ſpecies nequaquam ſit a ſemine contracta: quæ autem uere natura eſt tota ex ſemine naſcens, animal effinxit, huicq; totius uitæ curſu moderatur. Quæ pure natura dicitur carni nõ eſt ingenita, ſed in hanc ex ſolida ſubſtantia cui peculiaris eſt, confertur. Corporis natura, quæ & innatum calidum, in ſolidæ partis craſſamento tanquam in materia conſiſtit: ut hæc ſolida ſeminaliſq; ſubſtantia aliorum omnium more, ex materia & natura conſtitui intelligatur. Cæterum hæc ipſa principia, non ut quę ſolent accurate a phyſicis tractari, ſimplicia ſunt & omnis compoſitionis expertia: ſe etſi forte ſenſu ſimplicia iudicantur, cogitatione tamen ex

Naturæ humanæ definitio.

Naturã nõ ſolum calorem, ſed ſubſtantiam eſſe.

Multiplex naturæ appellatio.

Naturæ ſubſtantia.

Naturæ ſubſtãtiam ex quatuor elementis cõſtare.

primis conſtat elementis ſe prioribus. Craſſamentum enim quod ſubſtratum atque ſubiectum eſt, ex denſis terrenisq; elementis plurimum quidem conditum eſt, non tamen tenuiorum prorſus expers. Natura quæ in illo uiget, humido primigenio & ſpiritu calido perficitur, quæ aeris atque ignis plurimum in compoſitione acceperunt, ſed tamen terræ & aquæ nonnihil, licet id omnino minimum: ut medicis nulla prorſus ſubſtantia ſit, quæ non ex quatuor naturarum temperatione ſit concreta. Hinc fit ut rurſum naturam quodammodo liceat appellare primum id corporis temperamentum, quod a prima ſtatim origine ex elementorum & caloris diuini perfuſione contractum eſt. Illi tanquã in prima functionum omnium cauſa cõſiſtunt, quicunque caducæ naturæ limitibus coerceri, nihil ſupra hanc diuinius quicquam neque ipſam animæ ſubſtãtiam inueſtigant. His igitur natura eſt temperamentum in ſpiritu & humido primigenio ſitum: quod quoniam caloris dominio uincit, calorem quoque natiuum appellant. Tot modis natura dici ſolet: nam quod Hippocrates aliquãdo quatuor humorum congeſtionem, aliquando corporis formam & figuram hoc nomine ſignarit, præter uſum eſt & cõſuetudinem loquendi. His iam decurſis, plenius adeunda nobis eſt innati calidi & ſpirituum tractatio, quorum gratia hic a nobis liber fuerat inſtitutus.

Naturam eſſe temperamentum.

Vt innatum calidum ætatum inclinatione, ſtatus mutationem ſubeat Cap. VIII.

ABVNDANTER calida humidaq; eſt innati calidi ſubſtantia, eo cumulatior & plenior, quo magis ſit caloris humorisq; particeps. Talis eſt omnino in ſemine miſtisq; ortus noſtri primordiis, quæ caloris atque humoris natiui ſummum habent complementum, ut alias nunquam plenius affluere poſſint. Quæ ortui proxima eſt ętas, tãta iſtorum abundantia circumfluit, quãta nulla ætas conſequuta aut arte aut induſtria poteſt excedere, ſed ne parem quidẽ atque primo ortu acceperat, uel exquiſitiſſima uiuendi lege conſeruare, alioqui perpetuari & ſempiternis ſeculorum ætatibus ſuſtineri poſſet animans. Illa porro ſumma cum ſint infantium ætate, moderata tamen eſſe dicimus, ipſamq; innati calidi ſubſtantiam bene temperatam. Qui enim in hac calor ineſt, licet ſit ſummus, quia tamen humido perfunditur, mitis eſt omnino & blandus, nulla feriens acrimonia. Sic & humor licet uberior, haud tamen diffluit, ſed calore coercetur: ſic ſumma quæ ſunt, ad moderationem quandam exquiſite ſunt temperata, ut in infantibus & puerulis redundans humor, pari quodam modo ſpiritu & calore ſit aſperſus. Hinc ætate progrediente ſenſim ui caloris mẽbra ſicceſcunt, ſimul quoque & robur & incrementum cõſequuntur, non modica quidem humoris portione in accretionem profuſa. Id itidem ſentiẽs Hippocrates, ait corpus quodcunque augeſcit & robur accipit, neceſſario calidum eſſe, illaq; ob innati calidi uim conferri. At uero cum iam oſſa, nerui atque mẽbranæ nõ ultra ſequi ducique poſſunt incrementum omne ſiſtitur: tum uero mẽbris ſummũ robur ineſt, ſummæq; uires inſunt ad animalium operum functionem. Quæ profecto argumento ſunt, ætatum floridam humidum primigenium iam ſiccius obtinere. Cæterum hæc ætas inter extrema medium occupauit, neque ut ſenium ingenti ſiccitate inareſcit, neque ut infantiũ ætas humore multo affluit; atque in ea mediocritate tametſi humor non ſatis ad incrementum ſuppetit, ſatis tamen eſt qui poſſit ingenitum calorem & ſpiritum, quantum a primordiis acceperat quodammodo aſſeruare. Ita enim exiſtimant parem adoleſcenti

In ortũ ſummus eſt tum calor tum humor.

Sũmus quãuis ſit tamen eſt temperatus.

Membra corpore ſicceſcere.

Lib. de nat. hum.

lescenti atque infanti insidere calorem, quia quantum substantię caloris perpetuus ille fluor ab ineunte ætate dissipauit, tantundem qualitatis & acrimoniæ genuit attulitq; adolescentia: quandoquidem ficciore facta materia solet calor omnis uires suas uehementius proferre. Hanc igitur uicissitudinē quia dispērdita substantia qualitas increuit, parem calorem sensu æstimatio illis fortasse decernit. At uero infantis plurimus est naturalis calor, isq; blandus & halitus similis, ut substantiæ ęstimatione Hippocrates homin m prima die calidissimum statuat. Iuueni autem caloris substantia, non potest non esse ad quandam paucitatem atque exilitatem redacta, quam ob causam is reuera minus est calidus: at si qualitas spectatur, calore est acri & intenso. Qui calidissimus est infans, is pariter bene temperatus est, ad cunctas naturæ perfunctiones accōmodatus. Huius uero comparatione iuuenis intemperatus censetur, qui acrem Igneūq; calorem est consequutus, quem etiam aduentitiū externūq; appellant non quod extrinsecus assumptus sit aut accesserit (illuc enim suopte impetu inuectus est & sublatus) sed quod bene tēperati limites egressus & extra eos positus, non similiter atque ille ad naturę munera uires habeat. Itaque infantes natiuo calido excellunt, iuuenes aduentitio: multoq; magis qui febre iactātur: at natiuus in istis nō inest pristino ęqualis, nedū maior. Sed ad nos iam redeamus

Media ætate licet humor sit paucior, pars tamen est sensu calor.

Reuera infanti copiosior est calor quam ætate media.

Ab summo ætatis uigore sensim qualitas & acrimonia caloris marcescit & paulatim collabitur, usque eo dum is extremo senio languidus contabescait. Quicquid enim subest tanquam calori pabulū, id uniuersum incendio deflagrat ætatis uigore, ut tum acerrimus calor omnia uorans sese nequeat amplius effundere. Hinc uero quoniam nimium exesa dissipataq; insiti illius & primigenij humidi substātia, non est satis apta pari colori fouendo, necessum est ut dū sensim humidum absumetur, calor quoque pariter obsolescat: & (ut ait Hippocrates) dū corpus arescere incipiet, defluens ruinā frigidius efficiatur. duobusq; postremis quanto plus homo extabescit, tanto frigidior necessario reddatur, ut sui ipsius ratione sit postrema uitę die frigidissimus. Hac igitur ratione innati caloris alias substātia, alias qualitas ætatū progressu ad ruinā defluēs, in perniciē agitur. Cæterū quoniā exhausto pabulo calor una restinguitur, si hic causa est quę pabulū absumit, ut certe est: fiet protinus idē calor interius sui causa. Gaudet quidā & iucunde fruitur humidi cōmertio, cuius etiam si interitum non expetit ipsum tamē necessario affert: sublato autē humido consequens est & calorē tolli. Vnde hic calor dum conseruari & perfici naturaliter desiderat semetipsum is conficit & interimit, & quem sui occasum & obitum non intendit, eū tamen conficit. Sed quoniā nihil quod genitū est & natura constat, primū & per se sui exitium molitur sed quā longissime prorogari & in rerū natura consistere peroptat: ne ipse quidē calor per se & ex instituto, sui interitus causa fuerit, uerū ut dicere solent ex accidenti & alterius interiectu. Nā aliud quippiā agens, ipse quippe humidū cōficiens, seipsum pariter diripit atque uastat. Quocirca nō alia est ortus nostri, alia interitus casa, sed quæcūque nos genuit & moderatur, ea tandē extremū uitę diem morte cōficit. Dixerit hic aliquis. Si summus ętatis uigor calorem profert tactu acerrimū, senectus autem ignauum & inertē, necessitas est medio trāsitu moderationē quādā percipi caloris qualem & superior de temperamentis tractatio cōfirmauit. Quid est igitur quam ob rem nō hanc similiter ut infantium ætatē, aut fortasse cōuenientius liceat in temperatis numerare? Nunc sanè diuersa nobis atq; tum est tēperati ratio, illic enim temperamenta tactu & qualitatis ordine, hic substantię copia & ubertate dimetimur. Quæ enim florida succedit ætas tactus iudicio tempera-tum

A media ætate calorē minui.

Calor seipsum destruit & cōsumit.

Non per se sed ex accidēti id efficit.

Obiectio.

Solutio.

Inclinantiū nō similiter

atq; infantium ætatē dici temperatam.

tũ præbet calorē, at uero paucũ id eſt, nec ei ſimile quod ſumme expetitur lau daturq; omni uita, & quale infantiũ ętati ineſt plurimũ, naturę muniis cōgruē tiſſimum. Pollet enim hęc ætas eius humidi facultate, quod tum naturæ iucun diſſimum, tum calori affine temperiem accerſit, ſubſidiumq; cōfert ac actiones. Altera uero quia ſiccior aduentitio calore continetur, qui tamē tactione me diocris deprehenditur. Et ſi igitur quicunque natiuus calor integer eſt & ualens, is continuo eſt tēperatus: non id tamen retro cōmmeat, ut qui temperatus ſenſus iudicio cōfirmatur, is natiuus ſit & noſtrę naturæ familiaris. Hic animo tractare & contemplari liceat rem cognitione digniſſimã, humidi quippe primigenij, atq; caloris ſocietatem. Tanta enim eſt horum conſentiens, cōſpirans & continuata cognatio, ut ſemper mutuas operas conferant, nihilq; unum efficere poſſit alterius ope deſtitutum. Iuueni ſiquidem etſi per quodāmodo atq; puero calor inſidet, naturæ tamē operibus ille obſcurior & infirmior eſt quam puer, quod quadam ex parte exhauſto humore factus ſit aridior. Quod planè argumentum eſt humorem inſitũ non minus atq; calorē ad naturæ opera conferre. At certe illa eſſe diuerſa declarat quæ per ætates incidit mutatio, dum altero conſtante alterum ſenſim diſſipatur. Huc pertinet quod humidum tanquã fomentum & pabulum eſt caloris, calor autem illius beneficio ſuſtinetur: hic ut efficiens eſt præcipuum, humidum uice materiæ ſubſternitur calori, magisq; patitur. Quibus magna ui frigoris inſitus calor repente extinguitur (quod hyeme per alpes iter facientibus tempeſtas Aquilonia inferre ſolet) humidum fere ſupereſt: quid enim potuit inſperata & repentina morte id tam ſubito diſperdere? At uero contra humidum euanſcere diſſoluive non poteſt ſuperſtite calore. Qui extrema ſenectute confracti, naturæ neceſſitate mortem oppetunt, ijs una cum calore innatum humidum diſperditur, ut illius nihil reſtet aut certe perexiguum, quod non ſit ſatis aſſeruando calori. Itidem fere ſuſtinent qui tabifica febre areſcentes immatura morte decedunt.

Caloris & humoris innati amicitia.

Differũt tamē calor & humor.

Vt innatum calidum per anni tempora & per regiones mutetur, & multiplex illius appellatio. Cap. IX.

QVALEM ætatem decurſio affert calidi noſtri commutationē, talē exiſti mauit Hippocrates ex anni tēporibus nobis obuenire. Etenim hyeme copioſa in nobis ſubſtantia caloris affluit: ęſtate uero diſperſa decedit. Hyeme quidem circumſepientis nos aeris frigus corpora contingens, calorem cum ſanguine & ſpiritu, quorum eſt comes, intro repellit in profundum, foriſq; cutis ſpiracula aſtringens, caloris ſubſtantiam cogit & ita coercet, ut nihil eius aut minimum poſſit affluere: ſicque illa partibus intimis uires colligens, multo quã prius robuſtior euadit. Aeſtate contra, quoniam ambientis feruor corporum ſpiramenta laxat, & interiores tum ſpiritus tum humores fora elicit, neceſſe eſt ſubſtantię caloris plurimum in confinem aerem defluere atque diſſipari, exiguum uero intus contineri. Ver & autumnus iſtorum moderationem quãdam inuehunt. Hunc igitur in modum anni tempora caloris ſubſtantiam augent minuuntve. Eius uero qualitatem ſic commutant, ut ęſtas feruentiſſima exiguam quæ in nobis concluditur ſubſtantiam torreat ardore, efficiatque ut temperata quæ fuerat naturæ metas plerunq; excedens, aduentitia reddatur. Hyeme ex frigoris ſęuitia ſubſtantia caloris nihilo ſit frigidior, ſed priorem ſtatum retinet ijs maxime corporibus quæ plurimo ſanguine & calore prædita ſunt. Exanguia autem (cuiuſmodi eorum ſunt animalium quæ

Hyeme uberior eſt in nobis copia caloris quã æſtate.

Aeſtate acrior in nobis eſt calor quã hyeme.

quæ per hyemem degunt in latibulis)ut omnia frigorum iniuria læduntur, sic plurima extincto calore de uita decedunt, imo, & inter homines ut omniū ex- ternæ saltem partes refrigescunt; ita quicunque imbecillo sunt corpore, aut si- ne sensu & motu tanquam delumbati iacent, aut prorsus ex hominum uita de migrant. Iam uero calidi commutationem quæ per anni tempora fit, si quis ei conferat quam ætatum inclinatio protulit: hyemis parte postrema, ut ineunte ætate, uberrimum deprehendetur innatum calidum: uere autem eam sortietur conditionem quam in pueritia & adolescētia, æstas proportione respondet flo renti ætati: autumno ob eam quæ æstate fit dispersionem, pauca est substantia caloris, sed ea minus acris quam æstate, unde possit autumnus inclinanti præci pitatæ iam ætati conferri. Sub autūni finem hyemisque ingressum, calor in no bis modicus inest, qui quoniam corpus etiamtum laxum est & patens, prompte refrigescit, eique non admodum fit dissimilis qui senectutem decrepitam te- nuiter fouet. Regionum uarietas similis ferè mutationis est occasio. Quanto enim ad austrum & medium illum cingulum qui solis ardore torretur, magis inclinata est, tanto paucior hominibus inest calidi substantia, ipsa uero quali- tas acrior. Contra quantum regio ad Aquilomé uergit, tantum in corporibus abundat beneque temperata est innati calidi substantia, nisi forte cum ad ulti mas terrę regiones acceditur, in quibus præfrigore uix ullū animal hyeme ui- tam agit. Existit autem hoc loco quęstio subdifficilis, qui fieri possit ut hyeme quam æstate innatum calidum sit uberius, nunquid forte tum augetur ea par- tium solidarum substantia quæ olim à semine dimanauit? Cum assiduo substā tiæ fluore corpus nostrum sensim dissoluatur neque uitare possimus ingenitā nobis senij ac interitus necessitatem, fieri certe non potest quin de propria in- nati calidi substantia continenter quędam fiat decessio, non modo maioribus illis ætatum decursionibus, sed & quouis anni tempore tū calido tum frigido. Quanquam enim ambiens aer minus hyeme quam æstate dissipat, interior ta men noster calor non minus pabulum suū populatur & conficit. Quod si forte coercitus intus calor concoctionem augeat, & benigni susci copiam exaggeret ad partium nutritionem, instauretque humidi natiui portionem quæ perpetuo illo fluore periit, perspicuum tamen est quicquid accedit instauratione, pluri- mum ab eius integritate deficere quod euanuit, quodque olim fuerat à semine comparatum: alioqui immortale fieret animal. Quo fit ut de innati calidi sub stantia quotidie magis magisque detrahatur, neque possit ulla hyeme abundā tior esse quam æstate illi superiore, quemadmodum neque florentium ętati po test uel optimis alimentis par ei comparari, quam infantium ætas præ se fere bat. Sed tamen Hippocratis sunt illa. Ventres hyeme & uera natura esse cali dissimos, tum uero & magnam innati calidi copiam inesse. Ab hoc igitur me- dicinę parente cum nefas sit desciuisse, uerborum illius uim & bene dicta sic interpretari consilium est: eo loco innatum calidum non eam puram substan- tiam appellasse, quam solidæ partes a semine cōtraxerunt, & quam aphorismo superiore, crescentium ętati plurimam esse prodiderat, uerum uel eam impu- riorem iam factam auctamque uberioris alimenti appulsu, uel omnem substā tiam quæ moderato & miti calore sit prædita, siue ea pars nostri sit corporis, si ue minus. Hac notione sanguis & arteriarum spiritus ipsaque corporis moles innati calidi substantia sunt, sicuti & eadem naturæ appellatione diximus quā doque contineri, quam etiam pupescentibus & adolescentibus plus calidi ines se quam infantium & puerorum ætati, quiuis recte censuerit. Veruntamen ca lidum hoc impurum est, neque innatum idipsum est, quod a prima origine se

men

Temporū anni & ætatū comparatio.

Innati calidi ex regione uarietas

Quæstio.

Solutio.

Verā calidi substātiam hyeme non augeri.

Obiectio ex Hipp.

Solutio.

Quid eo loci Hipp. calidū appellet.

Duplex dici innatū calidum.

men nobis indiderat. Itaque naturalis calidi substantia cum bifariam dicatur, aut purior illa partium solidarum a semine ducta, aut ea ipsa nutritione aucta factaque impurior adultis, atque etiã liquidum omne corpus mediocri calore perfusum, siue id sanguis siue spiritus est: fieri quidem haudquaquam potest ut una eademq; nominis ratione, crescentium ętas & hyems plurimum habeat innati calidi, sed qui ita pronunciat necessario omonymian inducit.

Natiui tum caloris, tum spiritus differentiæ: hosq; partibus singulis insitos, aliunde influentibus gubernari. Cap. XII.

Triplex substantia cuiq; parti simil ari sua est ei propria.

Quot partes corporis tot sunt spiritus & totidem naturæ.

PARTEM unamquamque similarem innato calido & priori spiritu instructam esse quoad in uita sit animans, neque citra opem illorum posse unquã consistere, perspicuum iam est & euidens. Similares partes non uno eodemq; omnes temperamento tenentur, sed os frigidius est aridiusq; neruo, neruus uti & membrana carne frigidior atque siccior. Quoniam igitur compositæ rei temperamentum ex simplicium quibus constat permistione nascitur, fit necessario ut eę substantię quas parti cuique similari datas esse meminimus, diuersam in hac atque in illa parte tum speciem tum substantiam sortitæ sint, neq; una temperamenti lex atq; modus insit omnibus. Quare qui in osse inest spiritus ab eo distat qui in neruo, hic rursum ab eo qui moderato est carnis. Sic humidũ primigenium ipsamq; innati caloris substantiam, aliam os adeptum est, aliam neruus, aliam caro, uti & pars unaquęque similaris. Est autem in his uarietas non modo ex substantię multitudine, sed ex primorum elementorum unde conditæ sunt temperatione profecta. Qui partium functiones studiosæ animaduertet, & quod neque os nerui, neque neruus carnis substantiam gignere possit aut resarcire, neque contra: hac adductus functionum discrepantia quæ illas tota specie discludit, mox opinor causas quæ illarum sunt effectrices, pari interuallo disiunget. Hæc autem quum sint spiritus innatum calidum, quibus naturæ substantiam compleri diximus, consequens est totidem statui spiritum innatorum, totidem & humidorum & calidorum & naturarum uarietates, quot partium similarium differentias numero dimetimur, ut uniuscuiusque partis sua hæc sint, cæterarum nulli eadem prorsus impertita. Quæ partes corporis principatum obtinent, iecur, cor & cerebrum, tum natura, tum spiritu præpotente ualent, ut non se ipsi duntaxat gubernandis dent operam, sed alios de se spiritus tanquã iugi de fonte promãt, in omne corpus propriis ductibus deriuatos. His quicunque partibus singulis ingeniti sunt spiritus, aluntur: his in uires functionesq; suas concitati, constantem & perpetuam operum functionem edunt. Vnde intelligitur præter innatos spiritus qui stabiles & in unaquaque parte fixi sunt tres insuper errantes & uagos influentesq; existere, unum naturalem è iecore per uenas in corporis extrema diffusum: alterum uitalem quem cor assiduo per arterias emittit: tertium animalem qui in cerebri uentriculis genitus, hincq; per neruos profectus, partes irrigat sensus motusque compotes. Hunc quidem in cerebri uẽtriculis uisque sensuum contineri, quemadmodum & in arteriis uitalem, inter omnes medicos iam planè constat: at naturalem ex iocinere proferri, non usque ad eo est sensu compertum, Cæterum si uis est ulla demonstrationis, neque sunt omnia sensuum testimonio fulcienda, conficient supra adductæ Aristotelis rationes, si qua in iocinere communis & influens statuitur natualis facultas, illinc quoque naturalem spiritum dimanare, qui eius distribuendæ sit uehiculum. Non enim sanguis adipem muneris satis est accommodatus,

Spiritus & uires influentes.

Naturalis. Vitalis. Animalis.

modatus,

modatus, qui nempe crassior mediam inter corpus facultatemq; substantiã non est fortitus. Ergo uniuersum animal gubernant principes tres facultates, totidem spiritum uehiculis, ex suis quęquæ fontibus, per proprios canales in omne corpus distributæ. Nulla pars in nobis aut calorem aut insitũ spiritum, aut uires ab ortu datas potis est retinere citra influentium spiritum uires, sed in breui omnia conciderent a principiorum uiribus & fauore destituta. Itaque quum fint partium corporis aliæ principes, ut cerebrum, cor, & iecur, adde si ui detur & testes: aliæ ab his natæ & quasi earum uiribus subseruientes, ut nerui arteriæ, uenę seminis uasa, reliquarum omnium insitæ uires influentibus inde uiribus gubernantur, aliæ manifestius, ut musculus, aliæ obscurius, ut os, cartilago, uinculum. In has enim partes tametsi neque uena inseritur quæ sanguinem, neque arteria quæ spiritum perferat, satis tamen hęc in illas deriuari declarat assidua quę fit earum nutritio. Neque enim citra influxum possint eę ꝑsistere & uita teneri. Nulla igitur seipsa duntaxat gubernatur, nisi id fortassis ita accipiendum quis uelit, quod non per manifestos & patentes ductus, musculorum & interiorum uiscerum modo regantur. Hæc siquidẽ ut uberiores spiritus atq; uires acceperunt, sic uenis, arteriis atq; neruis indigent, quibus manifesta fit & conspicua gubernatio. Ex his denuo planum fit & apertum, tum uitalem, tum naturalem spiritum in omne corpus effundi atque diffluere, eoq; pertingere ubi neq; uena neque arteria est, harum enim adminiculo non ubiq; indiget, animalem autem spiritũ nusquam posse citra neruos aut eorum uillos atque stamina contineri, aut uires suas prodere. Optima id quidem ratione a natura institutum, quod pars unaquęque nutritione & uita, non autem sensu & motu indigeret.

Partes oẽs tum insitis tũ influentibus uiribus gubernari.

Non partes omnes indigere animali spiritu, ut aliis.

Naturalem spiritum fieri materiam uitalis atque animalis, utque spiritus et aliæ substantiæ partibus ingenitæ alantur.
Cap. XII.

HAC autem ratione insiti spiritus, & aliæ solidarum partium substãtiæ seruari nutririq; solent. Alimenti purior magisq; aerea portio, concoctione in eam transit sanguinis tenuiorem substantiam, quæ uaporis speciem quandam exhibet. Ea tum a spiritu iecori ingenito uim accipiẽs, eiusque ubertate penitus perfusa, spiritus fit naturalis, reliquo sanguine tanto præstantior, quanto iecoris molem uis ei naturaliter insita pręcellit. Huius spiritus quantum per uenam cauam cum sanguine effertur, & in cor inuehitur, illic denuo caloris ui accuratius elaboratum attenuatumq;, in aeris propè speciem mutatur, atq; ex dextro cordis sinu per communes eosq; arctissimos auditus, in sinistrũ sinum uiam capessit permeat, ubi hausto per pulmones aere temperatum, materia quædam fit cui calor & uia concessa uitalis, spiritum profert uitalem per arterias toto corpore diffusum atque consertum. Quę portio istius per ceruicis arterias in cerebri basin rapitur, tertio contextus illius admirabilis anfractu mitigata, mox in cerebri uentriculos per cõtextum alium choroidem appellatũ confertur. Illic exhausto per nares elaboratoque aere, fomentum incrementumque recipit, & ui proprietateque spiritus qui cerebro est ingenitus, conuersione quadam spiritus fit animalis, ętherea planè imitatus, ad motum, ad sensũ, ad omnes deniq; animales functiones apte comparatus. Itaque uapor ille sanguinis in iocinere natus, si uitali spiritui, deinde & animali sese materiam & quasi alimentum exhiberi, debet primo statim spirituum ordine collocari.

Naturalis spiritus procreatio.

Vitalis spiritus creatio.

Spiritus animalis ut generetur.

Naturalis primo est omniũ, uereq; spiritus dici debet.

Quantum

Quantum hic à uitali, tantundem profecto & uitali ab animali tenuitate differt: etenim naturalis, uaporem æmulatur, uitalis, aereus est, animalis autem ætherus. Vitalem perę́q; ac animalem, si spiritum dicimus, quid non pariter naturalem eadem appellatione notemus? Quæ in substantia spiritum uarietas inest, efficit quidem ut non unius eiusdemq; ii sint naturę, at genus unum communemque appellationem eos participare quid quęso obstabit? De his quidem ita sit statum.

Naturalis spiritus insitum nutrit.

Qui naturalis spiritus est appellatus, supra reliquos hoc peculiare munere præditus est, ut quum propriæ facultati se uehiculum exhibuerit, alimentum deinde se offerat ei alendo spiritui qui suus est cuiq; parti similari congenitus. Ita enim conuenit unamquamque huius substantiam cõuenienti atque idoneo foueri alimento.

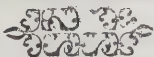
Vnde & quo unaquæque partium substãtia alitur.

In eo porrò humore qui per ora uenarum in partium uacuas regiones tanquam ros aliquis confluxit, quicquid crassius & concertum magis est, id solidæ substantię crassamentum, in alimentum sibi allicit atq; iungit: quicquid autem tenuis est, & olei cuiusdam particeps, humidum illud primigenium fouet & alit: uapor illinc sublatus una cum naturali spiritu, ingenitum partis cuiusque spiritum continet simul uero & circumfundentis nos aeris per diastolen trãsmissio. Reliqua quæcunque similari parti insidet substantia, id sibi allicit reponitq; in alimẽtum, quod in affluente humore medium est inter uaporem & crassiorem substantiam. Itaq; particulæ toti similari alendæ unus sanguis sufficit, sed cuius singula conuenientibus earũ singulis accommodantur, ut suo posthac loco plenius afferetur.

Quarti libri de Spiritibus & innato calido.

FINIS.

DE ANIMAE FACVLTATIBVS LIBER. V.

Quid anima. Cap. *Primo.*

Præfatio.

ERRENO concretoque corpori quicquid finitimum natura nobis ingenuit, quicquid affine in unum quasi concentum nexuit, siue aspectabile, siue abstrusum id & sensibus incompertū foret, sic omne superior commentatio explicauit ut nihil insuper desyderari posse confidam, quod eius fabricationem & structuram plenius adornet. At quoniam non in solita corporis, sed in hominis qui ex corpore & animo cōstat, meditatione uersamur, quum ad exitum iam perducta sit corporis tractatio, nunc animi eiusq; partium & facultatū cōtemplatio iure adeūda uideatur; si quidem ullum est studium percipiendi hominis atque cognoscēdi inuoluta nimis & obscura animæ cognitio, & quam ceu minus obuiam non sit promptum attingere. Quocirca sensus nostros effugientem illam, solis functionibus operibusq; proditis, cernere mens possit uti & unamquamque recōditā causam ex affectibus qui cōspicui sint & obiecti sensibus, ea solet excutere. *Animam solis operibus cognosci.* Itaque dum in uiuis est homo, plurima munera exequitur, quæ morte consumptus ne minimum quidem attigerit, quod argumētum sanè est horum munerum non corpus ipsum efficientem causam haberi, sed inesse quippiam uiuēti quo sit is prestantior atque potētior demortuo, & quo ad obeunda munia se comparet. Inest quidem in homine quædam actionum habilitas & efficientia ipsa denique uita quæ propria quędam est uiuentis functio: uerū actionem ueterum philosophorum imitatione animam censere, quę dormientibus nobis extra corpus diuagetur, uigilantibus in id remeet, nisi forte immodico sopore longius profecta remigrare non possit, anile sanè & plenum superstitionis est. *Corporis actiones nec a se, nec a corpore proficisci.* Quare quum sint actiones in eorū accidentium genere quę continenter abeūt prolabūturq; quemadmodum & motus omnis, neq; à seipsis unquam firme subsistant: necessarium est quoties actiones obiri cernimus superiorē his causam mente complecti, quam illæ uelut umbra corpus consequantur. Ergo actionum uitæ stabilis & constans quędam in nobis est causa, qua præsente uita actioque omnis perficitur qua decidēte simul uita perit atque dissipatur. *Actionum corporis causam esse animam.* hanc tātisper dum nequeunt aliter illius essentiam cognitam habere, omnes quidem animā esse profitentur: ut sit anima principium & causa functionum uiuētis corporis. Nihil uero feret si quis organici corporis perfectionē esse statuat: *Anima quid* quod enim uiuens est corpus, id corpus, id continuo naturale est & organicum. Nam quatenus uiuit, alimento sanè utitur, organaq; adeptum est tum ad concoctionē, tum

ad alimenti distributionem accommodatā,sine quibus neque alimēto uti possit neque uiuere. Ergo quum uiuens omne corpus statim sit organicū,quicquid illi uitam conferret actionesq; uitales inducet,anima censeatur ea autem totius est perfectio.

Animæ genera,partes & facultates quot & quæ sint. Cap. II.

VIVENTIS corporis species est anima,cui uita tāquam propria peculiarisq; actio comes est & socia. Cuicunq; igitur illa insidebit, id animatū reddet pariter & uiuum,animamq; sortietur ceu ueram essentiam,uitam uero ut propriam illius functionem.

Vnde sumātur rerum differentiæ.

Vnde exquisita animatorum ab inanimis differentia per animam & animatorum ordines ex animæ differentiis uere decernuntur. At nihilominus quoniam plerunque relicta essentiæ obscuritate,ad eius proprias functiones quę manifestiores sunt diuertimus,idcirco ex his plerunq; differentias recte nobis comparamus. Sic philosophi præstantissimi & animam uita definierunt,& ex uitæ differentiis animæ genera protulerunt.

Viuentium differentiæ & ordines.

Quos & nos hic sequuti, ab infimo uiuētium ordine per singulos gradus ad hominis usq; naturam progressione facta ex uitæ functionibus , quod alia corpora solius naturæ beneficio uiuant quę φυτὰ id est terra edita dicuntur,alia sentiant , alia ratione & intelligentia prædita sint,tres uiuentium differentias mente complectimur,naturale,sentiens,& intelligens : tres quoque animæ species iisdē nominibus insignitas,quæ sunt naturalis,sentiēs, & intelligens,quibus hæc respondet uiuentium genera φυτὸν, id est terra editū siue stirps,brutum , homo.

Tria animæ genera. Quo distent genera a partibus.

Etenim proprie illa inferiorum generum conditionem subeunt, quod disclusa disiunctaq; separatim subsistant,quod nunquam in idem coire conciliariq; possint;quodque sigillatim de uno quoque animę nomen enuntietur. Quæ enim in satis ac stirpibus naturalis inest,ea sanè est anima, á qua & stirpes animatas dicimus,licet nondum animalia:quę item beluis præest sentiens ea quoq; anima est,quæ non animatas modo,sed etiam animalia illas efficit. Intelligentē demum hominis mentem nemo fuerit qui animam esse non dicat. Sic autem seiugatæ sunt atque distractæ,ut neque quæ hominis intelligens est anima sit sentiens,neque quæ beluis sentiens imperat,sit naturalis,ut neq; homo belua est,neque belua stirpis,alioqui in magnā confusionē adigerentur rerū species. Quinimo eidem nequeunt pariter insidere intelligens & sentiēs, uel sentiens & naturalis,quoniam neque complures substantiarum formæ, reuera eiusdem esse possunt subiectæ materiæ,neque idem liceat beluam & fruticem appellare,neque beluam & hominem. Hæc igitur tria sint discreta animę genera.

Eadem nomina generum & partiū animæ.

Efficit autem nominum inopia,ut iisdem quoque appellationibus tū partes, tum facultates animæ designentur,unde pmagnis sępe obscuritatibus scripta latēt inuoluta Ita enim quicquid intelligens est,continuo sentiens esse dicimus , id est sentiendi facultate pręditum,& quod sentiens est,id quoque fatemur naturæ facultatibus teneri.ut hæc non principum formarum, sed uel partium , uel facultatum sint nomina.

Partes animæ quæ.

Partes animę eas dici uelim , quæ sociatæ atque connexæ,in totius unam & integram substantiam conspirant, quibus seorsum singulis non apte potest totius nomen accommodari. Quæ tria modo ante oculos posuimus,intelligens,sentiens & naturale, in homine quodammodo comprehenduntur,ut partes sunt animę,non autem ut genera eadem disclusa sedibus,genera cōstituunt. Animæ partes geometricis figuris recte uisus est Aristoteles contulisse. Inter has primus est trigonus , qui neque ex aliis se prioribus

bus constat, neque ab angulo in angulum alterum exporrecta linea diuidi pōt. Secundus ab hoc est tetragonus, qui trigonum potestate concludit; ut pentagonus tetragonum atque trigonum. Vt igitur in pentagono qui simplex est figura trigonus & tetragonus ut partes insunt, potestate duntaxat non reipsa (neque enim illic trigonum neque tetragonum, sed pentagonum, duntaxat figuræ nomen & rationem habere dicimus, alioqui non simplex esset, sed iam ex cōpluribus composita figura) sic procul dubio intelligentem animam homini simplicem inesse statuendum est, cuius partes sint sentiens ac naturalis, non hæ quidē energia, sed potestate duntaxat consistentes. Ea est partium animæ ratio. Appetens uero, cogitatione fingens, & ad locum moues, neq; genera, neq; partes sunt animę sed unius eiusdemq; partis facultates, eius nempe quæ sentiens appellatur. Hæc non animantium ordines atque gradus secernunt, ut quędam sentiāt quæ loco nequaquam mouētur; sed adeo inter se connexa sunt & apta, ut dissolui nunquam possint, & cuique animanti uniuersa pariter inhærescant. Omniū quippe animantium tactus saltem est communis: hoc autem primo sensu quicquid præditum est, statim uoluptatis atque doloris est particeps, potestq; pestifera a salutaribus secernere, & quodam desiderio ad res salutares accedere; unde fit ut quicquid sensu ullo præditum est, id ilico appetitu quodam ornatum esse uideatur. Quum autem res salutaris sensu percepta in communem sensum referetur, tum orietur uoluptatis & eximiæ delectationis comprehensio, hæc uero deinde appetitū concitabit; sic cōprehensione & appetitu impulsum animal eo trahitur moueturq; ut optata cōsequatur & teneat. Quot fit ut quę pars animæ sensu pollet eadem pariter & phantasię & appetitus & motus facultates habeat. Itaque non modo perfectiora animātia, sed muscę & uermes & uniuersum insectorum genus, quinetiam ostreę & conchylia & spongiæ, & quæ inter frutices & animalia ambigunt, ζωόφυτα Græcis appellantur, plantanimes a quibusdā dici cœperunt; hæc tametsi sede stabili uitam degunt, compuncta tamen in sese coguntur, diffunduntur uero lætorem occursu; inditium sanè quòd tum motu, tum sensu ualent, & prædita sunt. Cæterum ut in illis sensus appetitusq; plurimum obscurus inest, ita & motus incertus atque confusus; ut hac ratione nonnunquam censuerit Aristoteles motu illa priuari, & eorum quę sentiunt quędam loco moueri, quædam non moueri. Quocirca appetens, cogitatione fingens, & ad locum mouens nequaquam noua quædam animæ genera cōstituunt, sed quum sentienti ea semper insint & assideant in idipsum genus pertinent, cuius uires & facultates recte dici possint. Est enim facultas uis illa & potestas quā anima tanquam de sinu suo promit, & ad numerum functiones profert. Id autē perinde est atque si dixerit insitā & uernaculam animæ proprietatem; quę ipsa quidem est accidens, sed animę intimum atque adeo intestinum, ut plerisque illius essentia putetur. Hinc non raro unaquęque pars animæ, facultatis appellatione describitur. At cui exquisita nominū rarumq; notio curæ fuerit, is non essentiæ animę, sed uiribus quæ ab illa dimanāt, facultatis nomen aptabit. Quotidianus quidem usus licet opera facultatibus referat accepta, ea tamen primum ab animæ substantia emanare censemus quę una facultates ad opus impellit. Vna si quidem animæ substantia, multis facultatibus & uiribus se fundit atque ostentat; haud secus ac pomum, quod reuera unū uarias spargit qualitates, odorem, speciem, & calorē. Magnes lapis uim obtinuit, qua ad cœli se uertices conuertit aspectumq; refert, uim aliam qua ferrum ad se prolectat. Aloe uim & facultatem habet purgandi, uentrem corroborandi, uulnera conglutinandi, & obducendę cicatricis. Itaque dum una animæ essen-

Facultates quæ.

Omne animal appetere, imaginari, & loco moueri.

Omnia opera tribuēda sunt essentiæ.

Vnius essentiæ complures falcultates.

P 2 tia

tia complura de se profert opera, uarias in hæc facultates accomodat, ut sit sua cuiusque operis facultas, neque sint unius & eiusdē facultatis opera diuersa. unde quum par sit operum atque facultatum numerus, ex illorum differentijs harum quoque differentias liceat numerando percensere. Ergo cum uniuscuiusque quatenus unum est, & uno modo se gerit, unicus sit motus: sit anima quæ simplex est substantia, aliis aliisq; motibus uaria efficit opera, uarias quoque in hæc uires facultatesq; tanquam instrumenta confert: quibus multifariā se exhibens diuersos promit effectus. Has autem facultates neque animæ substantiam, neque eius ullam partem esse inde intelligitur, quòd illæ nonnunquā exolescunt atque pereunt integra superstite animæ essentia. Etenim uis & facultas augescendi post uigorem annis confirmatum intercedit & aboletur, quęque uiridi æuo costans fuerat, exitum certū habet in ętate, tametsi eadem superest animæ substantia. Quinetiam nullo seminis concursu, sed quadam putrida colluuie quæcunque ultro suaq; sponte prognata sunt: quæcunque collatis perfusisq; diuersorum generum seminibus emerserunt, ut mulus, ut Leopardus quanquam anima continentur sentiente, facultatis tamen gignendi sunt expertia: si quod ab eis semen editur, sterile id toto genere est ac minime fœcundū. Ex quibus perspicuum est facultatem ab animę parte hoc potissimum distare, quod illa possit ab animæ substantia seiungi atque discludi, pars nulla queat separari quin tota simul anima disperdita soluatur. Facultas quamuis ingenita sit animæ, tamen accidit & inheret, pars animæ substantia est & quædam illius ceu portio. Hæc seorsum constituta aut in stirpibus aut in beluis subsistit, illa disiecta nunquam consistit citra animæ ex qua pendet adhæsionem.

Facultatem esse quandā eroprietatē rei, non partem eius.

Facultatis & partis discrimen.

Quod primæ partis animæ sint facultates quæ naturales appellantur.
Cap. *III.*

QVONIAM igitur facultates ex operibus internosci, & ex horum multitudine illarum numerum animaduerti proditum est: quod uniuscuiusque partis animę facultates sunt, quot earum differentiæ, nullo negotio potest recenseri. Opus unumquodq; effectione quadam completur, & in lucem prodit: eaq; effectio motio est efficientis, Efficiens igitur quippiam id præcurrat necessum est, aut fortasse complura, quorum tamē unum statuatur tāquam primaria aut princeps causa. Huiusmodi est anima quę quum inter omnia quæ in nobis sunt ui & efficientia præstet, propriis facultatibus quasi causis adiuuātibus & instrumentis tū corporeis, tum incorporeis utitur ad omnia quæcunq; obit. Facultates aūt proximæ & continentes operū sunt causæ, quarum obseruationē atq; cognitionem satis superq; medico sufficere pleriq; censuerunt in earum igitur inuestigationem nobis est diligentius incumbendū. Partiū animę omniū ea prima statuitur quæ omniū uiuentiū communis, natura & animę pars naturalis dicta, sola stirpes regit atq; moderatur. Huius gestiones tres uti & tria opera cernimus in omni tū stirpium, tum animantium genere, quæ defecta non sunt & oblesa ut mulus: eę sunt, pcreatio, nutritio & accretio: opera aūt sunt stirps surgens è semine, aut qui utero geritur fœtus ac fingitur: augescens stirps aut animal, hoc saluum & uitā conseruatū. Tres præsunt illis effectrices facultates procreatrix, altrix & quæ autrix appellatur. Quo tempore fœtum gestat fœmina omnes tametsi in cōmune idemq; opus conspirant, procreatrix tamen illa uis dominarum habet edito iam partu ea languescit moxq; aboletur ut dentes emiserit, quumq; ab editione nulla iam pars gigni uideatur, dentiū duntaxat

Animā esse primariam causam, facultates esse adiuuantes causas.

Naturalis partis animæ facultates tres.

Functiones.

Opera.

Quo tēpore quæque facultas dominetur.

gignen

gignendorum gratia hæc manet incolumis: deinde augendi facultas uiget, dũ ad magnitudinis constitutum certumq; modũ hunc prouexerit. Quod reliquũ est uitę tempus, in solius altricis est potestate: quæ quũ uitę totius sit comes & conseruatrix, primis illa uitæ ętatibus aliarum duntaxat erat administra & auxiliari: ut in utero ea quæ ad augendũ ualet procreatrici subsidio uenit atque suffragatur. Itaque prima seminis natura ab initio tribus illis est instructa facultatibus, quas inde naturales appellaũt. Hę sunt unius eiusdemq; partis aię multæ uires, quæ propriis se operibus exuscitant & expromunt. Si fœtus utero gestatus tribus illis continetur, editus uero dum adoleuerit duabus, reliquo uitæ curriculo unica: quoniam illæ auolarunt, perierunt ne prorsus an illic præter ea ignauæ iacent & quasi feriatę? Persistit una quidem facultatum substantia in diem uitę supremum, neq; a suis illa uiribus manet destituta, quorsum enim genito iam animali eoq; edito debeat procreandi uis perire? quid illam sustulerit? Verum quoniam prima illa seminis natura quo uires suas exprimat idoneo corporis alicuius & caloris adminiculo indiget, citra cuius opem ne minimum quicquam efficere potest: quum certe aut mutila erit & uiolata corporis integritas aut ad effectionem materia deficiet, tum illa uacabit finemq; cõstituet operi. Vt igitur magnetem allio perunctum quia ferrum allicere nõ potest trahendi facultate orbatum dicimus aut saltem prępeditum: & cui suffusio oculi aciem perstringit, is obcæcatus dicitur, eiq; adempta cernendi facultas aut certe impedita: ita & qui senio confectus effœtum corpus & emeritum adeptus est, augescendi aut partes nouas gignendi facultatem nõ habet: & quę illo est naturalis pars animę, si forte illæsa statuitur, intercepta tamen est & corporis uitiis irretita. Iam uero quę & quot singulis naturalibus facultatibus subsint partes, excutiendum explicandumq; est. Procreatio motio est quæ ad nouam substantiam perducit. Dum autem quęuis substantia in alteram cõmigrat, ut semen os aut in cartilaginẽ aut in neruum, ea proprię essentię commutationẽ & conuersionẽ necessario subit, alioqui .n. eadẽ sustantia maneret simul uero eadem in aptam & conuenientem naturę suæ figuram conformatur hisq; duobus absoluitur eius procreatio, substantiæ commutatione & conformatione. Ergo quum sit sua cuiusque actionis uis quędam efficiens, erunt sanè procreatricis facultatis immutatrix & conformatrix (hęc quidem usu molliẽda sunt) non ut dum species, sed utique partes, quibus illa absolute completur. Vna partis uniuscuiusque substantiam qualem cernimus, ex semine produxit: altera figuram illi compagemq; & situm propriis usibus idoneum contulit. Ergo quot sunt in nobis similarium partium substantię, totidem planè recensere licet immutatricis illius partis species, quarum suam quæque substantiam propria quadam commutatione extulit. Alia enim ossis, alia nerui essentiã compleuit, & similiter uniuscuiusq; partis substantiam sua quędam facultas ingenuit, cui liceat a partis natura nomen imponere. Adhunc propemodum multas quiuis instituere possit cõformatrices partis differentias, ut sua cuiq; instrumẽto præsit, quę propriam ei figuram atq; positionem asciuit. Omnes hæ quidem ad immutatricem & conformatricem referuntur ac pertinent quę duę unius procreatricis sunt partes. Huius autem proprium hoc munus esse diximus, partes singulas ipsumq; adeo fœtum proficere. Quæ in adultis nobis facultas semẽ conficit, & in fœtus constitutionem exhibet procreatrix dici non meretur, alioqui quę uel sanguinem uel lac uis generat procreatricis quoque nomen sibi uẽdicaret: neq; qui semen confert proprie generator est, non enim hic fœtus particulas effingit aut profert. Abundanter igitur sic enumeratæ uideri possunt quę

cunque

Quæstio.

Solutio.

Qua ratione facultas quædam pereat.

Procreatio quid.

Procreatricis facultatis partes duæ.

Vis quæ semẽ generat dici non debet procreatrix.

Altrix facultas quæ.

cunque procreatrici parent facultates. Altrix porro est quę adiectum alimẽtũ in corporis substantiam conuertit eiq; assimilat. Quum enim corporis nostri substantia assiduo fluore uariis ex causis cõtinenter dissipetur, neque tamẽ præpropere absumi & consenescere id sinant alimenta proprium certe altricis facultatis munus est nonnihil substantiæ pro disperdita resarcire: quod quidem uel par est ei quod affluxit, uel eo uberius uel parcius. Actio, qua id efficitur nutritio est, nempe adiecti alimenti in corporis substantiam conuersio & assimilatio: quæ omnino triplex deprehenditur, una priorem corporis habitum conseruat, altera extenuat, tertia saginat & amplificat. Animans omne quoad uitã degit necesse est quodãmodo nutriri, siue firma id, siue ęgra sit ualetudine. nunquã enim otio perfruitur illa uis altrix, ut quam planè naturalẽ esse constat.

Nutritio quid.

Nutritionẽ a procreatione differre.

Obijci autem potest corpori nihil assimilari, quod non plenè conuersum sit & commutatum: atqui ea commutatio nutritio est: non aliud agitur fuerit nutritio quàm procreatio, in qua ex alimento tanquã ex materie, portio quędã substantiæ corporis progignitur. Verũ id quidem dum os aut neruus aliter, aliquid fieri: at nihil prorsus fit quod ante nõ esset. Prius.n. & os erat & neruus, neq; ad hęc simpliciter facta est mutatio, neq; ad substantiam se suis uiribus sustinẽtẽ & solitariã, sed ad eam quæ pars fit alterius. Sunt qui nõ inepte hoc statuunt discriminis, nutritionẽ motũ esse ad materiã, quę prius existẽte forma ornetur: procreatione m uero motum esse ad formam. Commutationem igitur quæ ad substantiam simpliciter, & per se fit, procreationem: quæ uero fit ad substantiam alteri iam per se cõsistenti adhærentem, hanc nutritionem appellemus.

Auctrix quæ.

Augendi facultas est, quę corpus quoquouersum porrigit atq; profert. Ipsa aũt illius gestio accretio est, nẽpe corporis quoquouersũ porrectio atq; prolatio. Quod corporis esse dico, nõ de unaquaque parte accipiendũ: nõ.n. si quid in maiorem carnis molem atq; tumorẽ dilatatur, id cõtinuo augescit: sed tota incrementi ratio ad solidas dũtaxat animãtiũ, partes maximeq; ad ossa pertinet, quæ si crescũt, animal pariter uniuersum crescit, quãquã ipsum fortasse tum macie extabescit. Quoquouersum autem porriguntur, dum in lõgitudinis simulq; latitudinis & altitudinis dimensiones cõtendunt atque diffunduntur, quod solius naturæ est opus: nulla enim ars potest corpus, quãtumlibet tenerum atque sequax integra continuatione in omnem partem dilatare sed si in longitudinem protrahetur, necessario fiet aut latitudo contractior.

Accretio a procreatione differt.

Augetur autem proprie quod ortum iam est & integram formę suæ absolutionem obtinet. Si enim ad hanc etiam nunc progressio fit (ueluti quum domus exędificatur) non utique accretio, sed constitutio quædam est. Si pristina species excedit (ceu dũ aqueus humor raritate diffusus uertitur in aera) ocasus quidem est & interitus non accretio. Imo neque si aqua sic raritate funditur ut suam insuper speciem retineat, augeri tum putetur sed rarescere: quia ueterem suam soliditatem non retinet. Quod igitur accrescit, integram id iam speciem absolutum est, neq; illam incremento mutat, & pristina continuatione soliditateque corporis seruata quoquouersum porrigitur & extenditur. Ex his palam fit quantum ab ortu uel interitu distet accretio: in illis ad nouam substantiam, hic ad amplitudinẽ & molem fit progressus: gignitur quod nondum est neq; speciem obtinuit, augetur quod forma perfectum consistit. Si quod augetur pristinam soliditatem debet asseruare, necessum est hanc nutritione alimentiq; appulsu confirmari, ut quod auctũ est in ampliorẽ molẽ fusum, inde sibi robur firmitatemq; concilies. Sic igitur accretioni affinis est & coniuncta nutritio, ut neque citra eius opem compleri. Existimari hoc loco fortasse possit, ætate adolescẽdi dum sequax est

corpus,

corpus pleniorem uberioremque nutricationem, esse eam accretionem quam proponimus, quod ipsum sequutus Auicennas censuit incrementum fieri non posse nisi uberior alimenti fiat accessio, quam propriæ substantiæ decessio. At uero plerunq; cernimus, tum pueros, tum adolescentes febribus diuturnisque morbis oppressos, grandi macie torreri atque attenuari, qui tamen interea incrementum capessant. Hi quum parcius alantur, planè declarant accretionem neque pleniorem nutricationem esse, neque illi perpetuo tãquam comitē assidere. Quinetiam quòd sit uniuscuiusque uiuentis corporis certus & cõstitutus incrementi modus, ad quem non nisi pedetentim statisq; tẽporum spatiis peruenitur, quod etiã plerique eo sint statu, ut licet uberrime se saginent atque pinguescant, nunquam tamen liberalem illam proceritatem attingant, palam detegit altricem facultatem ab ea quę in augendo est, non modo appellatione, sed & functionibus & editis operibus plurimum dissidere. Augendi facultas non quemadmodum altera circa alimentum negotiatur, sed circa corporis partes solidas, has enim quoad sinunt, in omnem partem efferre atq; dilatare, proprium illius est mutus. His auctis tum deinde altrix facultas adnititur alimentum apponere, affigere & assimilare, non modo quantum effluxit, sed & largius ac fusius, quo laxiores factas capacitates affatim impleat, conseruetq; pristinam earum soliditatem atque robur.

Non quicquid plenius aliter & pinguescit, augetur.

Prima ratio Secunda

Quatuor facultatum subsidio altricem indigere. *Cap. IIII.*

Quatuor facultates quæ nutrici ministrant.

FACVLTATVM naturalium numerus ut impleat, ad altricem reuersione facta, quæ illi tanquam auxiliariæ uel administræ parent huc referendę uidentur. Sunt autem hæ attrahens, expellens, continens, concoquens, quarum necessitate corpus alitur & sustinetur. Nulla enim est ne minima quidē corporis particula, quam non alimenti benignitas attingat. Id autem non eo appellit per se impetuq; sub motum, quemadmodum nos ex instituto quodam & arbitrio in forum cõcedimus, sic enim nũquam in superas, sed omne in inferas partes quæ sub iecore sunt, grauitatis pondere fluminis instar illaberetur. Quare necesse est aut alieno externoq; pulsu agitatum illuc protrudatur, aut allectum trahatur. Atqui ex uetriculo aut iocinere, si per uenas in omne corpus pulsum excurrat, utile pariter ac inutile permixte illuc confluet, neque quod familiare est & amicum, parti cuique suum conferetur. Restat igitur ut sit sua cuiusq; particulæ uis attrahendi quæ quod illi familiare est & conueniens, ex sanguinis mole priuata benignitate prolectet. Quum enim partium corporis perampla sit uarietas ob quam non omnes unius & eiusdem alimenti suauitate pascũtur, neque eisdem delitiis capiuntur, erit cuiusque partis quędam uis & facultas, quæ quod sibi aptum erit & iucundum ueluti sugat & alliciat. Sic stirpes è terra amœnum succum, sic lapis heraclius ferrum, sic & purgantia medicamenta unumquempiam è corpore humorem, naturam substantiarũque similitudine trahunt. Ea si est facultatis attrahentis necessitas unicuique parti ingenita necesse est simul & expultricem quandam inesse, quę quod inutile est & superuacaneum depellat. Vt enim conuenienti amicitia atque desiderio res unaqueque trahit, ita par est eandem odio & offensione concitatam, quicquid sibi noxium est & infensum extrudere, aut certe respuere. Tragit porrò ut quod familiare est sibi adnectat eiusque suauitate perfruatur, & sibi tandem prorsus assimilet: quod dum efficit, id necessario continet & conseruat (alioqui enim nequaquam eo frueretur,) dum autem diutius continet idipsum proprio calore mitigat,

Atractricis necessitas.

Vnde nata uis attrahẽdi.

Expultricis facultatis necessitas.

re mitigat, immutat atque concoquit. Quare pręter attrahentem & expellentem necessaria quoque intelligi poteſt continens atque concoquens facultas. Eſt & altera demonſtrationis horum neceſſitas. Vnumquodque alimenti genus, ſeu panis, ſeu caro ſeu fructus quiuis aut uinum ſit, ſi animo & cogitatione complectamur, plurimum a corporis noſtri natura diſtare uidebitur, neq; poſſe in noſtram ſubſtantiam conuerti, planeque aſſimilari nobis niſi multifariã uicq; commutatum. Neque uero id uniuerſum concoctione mutari poteſt, nam quantumuiscunque benignum & familiare ſit, alteram partem idoneam ad corpus alendum, alteram diſcrepantem habet & ineptam. Hanc quidem conuenit è corpore eiici, ne ſuccorum ſalubrium commodis officiat, quare uis quædam & facultas in nobis admodum neceſſaria eſt, quę pernitiem tãtam exturbat. Alimenti quicquid utile relinquitur, & ad corpus nutridum conueniens, niſi in partes corporis ſingulas accedat, eas alere nõ poteſt, atqui ad eas non adit ſuo pte impetu, neceſſe eſt igitur alliciatur, & attrahatur. Tractum autem adiectumque niſi aliquantum retentum quaſi adhæreſcat, concoqui non poteſt, nõ enim quod aſſiduo huc illucque rapitur, concoctionem facile ſubit, ut quę nõ ſic momento temporis compleri poteſt. Quapropter quandam in nobis neceſſe eſt uim ineſſe, quæ alimentum contineat, in ſumma uero quatuor facultates naturales ſuas cuique parti inſidere, quæ nutrici auxiliariæ ſint & miniſtræ. Nunquid quæſo aliquæpiam his inſuper addendæ ſunt & afferendę? Alimentum quum iam in partem influxit, primum quidem ei apponitur, deinde agglutinatur & adhæreſcit, tũ demum perfecte aſſimilatur, neque ulla nutritionis integritas poteſt exiſtere, quam non præueniat agglutinatio, & ante hãc appoſitio narię quidem functiones ex proprijs effectis conſpicuæ. Cęterum hę non ex aliis, ſed ex narratis duntaxat facultatibus proceſſerunt. Etenim appoſitio attractionis eſt finis, idcirco unaquæque pars alimentum trahit, ut id ſibi iungat & apponat, agglutinatio uero tum retentionem, tum concoctionem conſequitur, eſtq; neceſſarium ut dum alimentum concoctione concreſcit ſitq; craſſius, retentum id parti ſimul affigatur. Ipſa porro aſſimilatio naturalium functionum ſuprema & tanquam finis, concoquendi facultate perficitur, hęc autem facultas ſumma quum ſit in quam reliquę contendunt, una præ cæteris iure debuit altrix facultas appellari. Huic aliæ ſubminiſtrãt omniſque nutritio quatuor duntaxat naturalium facultatum ope completur.

Alia demonſtratio quatuor facultatum naturalium.

Reliquas omnes naturales functiones ad quatuor eas facultates referri.

Præter eas quatuor, non aliamquandam eſſe naturalem appetendi facultatem, aliam internoſcendi, aliam ſecernendi.

Cap. V.

NON leui quidem diſputatione philoſophi medicique certant, ſitne in ſtirpibus appetendi facultas quæ illas ad trahendum impellat. Omnes quidem mirifice congruunt naturalem quendam appetitum rebus ineſſe: atque ut animantia nũ niſi appetitu animali incitata progredi & incedere, ſic neque ſtirpes, neque corporis noſtri particulas quicquam allicere aut depellere niſi illius naturali appetitu odioue ſtimulatas. Quod enim familiare ſibi iucundumque eſt, idcirco trahunt & alliciunt, quia illius deſiderio tenentur, quod uero nociturũ & aduerſum eſt, id quia deſpuunt & aſpernantur, expellunt. Cęterum in hoc tota controuerſia eſt, num ut in animalibus, ita in ſtirpibus, & in his quæ ſola duce natura reguntur, propria quædam inſtituendi ſit appetendi facultas. Hãc equidem minime neceſſariam duco, ſed quæcunque attrahit, eadem quod famiļiare

liare est atque salutare appetit;hoc autem iucundum est & amicum quia simile similitudo quippe amicitiam, amicitia desiderium seu apetitum, appetitus attractionem mouet. Sic propemodum & quæcunque expellendi facultas est,eadem quod noxium & pestiferum est auersatur ,& respuit, quia inimicum atque dissimile. Hinc autem alia difficilior quæstio existit stirpes ne ea sensu quodam,ut nos,percipiant & internoscant quæ sibi salutaria pestifera ue sunt. Non pauci illas quemadmodum & corporis nostri particulas naturali quadam cognitione duci arbitrantur, ijsq; uim tribuunt internoscendi salutaria à pestiferis. Hanc discernentem & quę suauia insuauiaq; distinguit facultatem, sensum quendam appellant,non utque ceu aspectum, auditum, odoratum gustatum,aut tactum:sed proprium quendam & naturalem sensum, qui quæ nutrire possint & quæ secus, duntaxat diiudicet. Itaque non modo uentriculum, iecur,partesq; singulas,uerumetiam frutices extimant suauium & idoneorum sensu atque uoluptate affici,hæcq; si desint protinus appetere,quia uero appetant eadem attrahere,ut tandem optatis fruantur & uoluptatis fructum percipiant.Hęc Platonis consulta esse perhibent,quem constant stirpes nonnunquam animantes appellasse. At uero Aristoteles his aduersatur, qui satis omnibus atque plantis uim illam insidentem salutarium & idoneorum attractricem,censet appetitu solo naturali impelli,citra uallam utilium cognitionem. Neque ullam stirpibus uim inesse,posse, quæ idoneum ab alieno discernat & internoscat,sed hoc altioris duntaxat illius esse facultatis quam communem sensum appellant. Appetitus autem is,ut cæteris quibusque rebus est suus, grauibus ut deorsum ruant, leuibus ut in sublime conuolent:sic propemodum magneti purgantibusque medicamentis appetitus est ingenitus attrahendi quod sibi affine est & amicum, stirpibus conuenientem succum è terra sugendi.Hunc uero appetitum incitat & impellit non sensus aut cognitio, sed penuria & indigentia eius quod familiare est & iucundum. Ergo substantiarum conuenientia atq; similitudo amicitiam parit, quumq; similis atque iucundi erit indigentia,hæc appetitum suscitabit naturalem appetitus attractionem, eoq; fruetur attrahendi facultas, siquidem præsens id est, nec aliunde impedimentum obtingit. Nulla igitur necessitate introducenda est discernendi & internoscendi facultas, cuius consilio atq; prudentia stirpes corporisq; nostri particulę regi uiderentur.

Hon aliter quæ de secernente & separante facultate controuersia est, dirimitur.Quod enim renes serum a reliquo sanguine secernant,quodque natura in morbis post concoctiones,humores secernat & superuacuos exigat, quo tempore fiunt iudicationes: quod denique oporteat concoctionem præire, sub sequi uero secretionem,& postea euacuationem, ut bona fit crisis, omnes qui dem fatemur. At uera ea ipsa secretio non propriæ cuiusdam est facultatis, sed aut excernentis aut attrahentis opus. Que enim facultas post factam in morbis concoctionem confusos in uenis maioribus humores puros ab impuris secernit, eadem est expultrix, quæ nihil depellere potest, quod non ante a reliquis quasi euulserit.Quæ uero superuacuos humores e iecoris sanguine secernit,ea est attrahendi uis,quæ tum in liene, tum in bilis folliculo consistit:& quæ serum separat a sanguine:eadem est uis attrahendi renum. Sic & è sanguinis mole quæ in uenis est maioribus:partes singulæ quod sibi familiare est,eadem facultate secernunt qua attrahunt. Quocirca secretio non propriæ cuiusdam facultatis est opus,sed uel expulsionis uel attractionis initium.

Q Aliis

Aliis partibus alias facultates naturales esse ualentiores, iisque propria quædam functionum instrumenta destinata esse & attributa. Cap. VI.

PARTES corporis tanta consentione inter se coniunctæ sunt, ut omnes communiter totius commodis utilitatique inseruiant, omniumque usus in id uno quasi concentu conspirent. Harum actiones quæ naturales appellantur, duplices existunt, aliæ propriæ uni cuipiam addictæ parti, ut ossi ut cartilagini & reliquis quoque omnibus: nulla enim pars est in nobis uel minima, quæ non seipsam alat atque conseruet: aliæ communes omnium partium gratia comparatæ, quales sunt quę in uentriculo & iecore præter proprias consistunt, ad totius partiumque omnium utilitatem & commodum natæ.

Actiones propriæ.

Actiones communes.

Sic œsophago manifesta uis est alimentum trahendi: sic uentriculo ut & iecori pręter proprias, communes illę omnes insident, inter quas tamen uis illa ad concoquendum ualens excellit. Sic in intestinis expultrix ualidissima cōcoctrix infirma inest, reliquæ duæ deficiunt. Renibus eliciendæ è uenis urinæ, facultas pręstantissima eique profundendæ & deiiciendæ non imbecilla, reliquarum autem ii sunt expertes. Sic denique utero uis continendi robustissima, qui fœtum nouē integris mensibus reconditum gerat, nec parum huic ualidæ allectandi seminis & fœtus exigendi uires, at concoquendi prorsus nullę.

Quæ facultates, quibus partibus maxime uigent.

Itaque partes illæ ut & aliæ non nullæ quæ non modo priuato, sed publico quoque munere funguntur ac uigent instrumentorum speciem acceperunt, & iis muneribus ad quę in primis sunt propensæ staminum uiolorumque proprium genus adeptæ sunt. Triplex autem est hoc illorum genus, alia enim recta sunt in longitudinem porrecta, alia transuersa quæ ad pares rectosq; angulos in illa feruntur & incidunt, obliqua alia quæ oblique & ad impares angulos in recta incidunt.

Naturales facultates quæ habent instrumēta.

Quanquam igitur concoquendi uis nullum staminum genus, sed humidum duntaxat calore nobis ingenitum ad concoctionem accomodat, reliquæ tamen quę motu quopiam munus suum explent, uillis indiguerunt, attrahens quidē rectis, transuersis expultrix continens obliquis. Vt enim in musculis uilli nutu nostro & arbitrio contracti & ad suam originem quasi reducti motum efficiunt: ita & naturalibus instrumētis, recti uilli solius naturæ instinctu contracti breuioresque facti alimētū attrahunt, transuersi autē astricti, subditam capacitatem in angustiam adducūt, & quicquid ea cōcipitur detrudunt; cæterum obliqui uilli quia intenti, nec breuiorem nec angustiorem partem reddunt, seruata quadam naturali æquabilitate & constantia, omnia plane continent; nihilque uel attrahunt uel expellunt. Cuicunque igitur naturæ instrumento triplex huiusmodi facultas accessit, triplex etiam uillorum genus est concessum, alias tunica simplici ut in utero, alias ut in uentriculo duplici quibus uero istarum utriū unica data est ut in testinis, iis (tam etsi geminæ sunt tunicæ) simplex uillorum genus obtigit. Quapropter facultatum parti unicuique assidentium numerus ex functionum uarietate cognitus, uillorum differentias explicat econtrario quoque uillorum uarietas cōsectione cognita renunciat quot cuiusq; partis sunt facultates gulæ uentriculi in testinorum, arteriarū, uenarū, uteri, utriusque uesicæ, & aliorū si plura his publica naturæ sunt instrumenta.

Quod uillorum genus cuiq; facultati seruiat.

At uero quæ sibi duntaxat priuatisq; commodis dant operam ut ossa, ut cartilagines, etsi quo se alāt naturalium facultatum species omnes assequutæ sunt, nullius tamē uilli opere indigēt, sed ingenita ui omnia efficiunt & edunt. Neque porro uentriculus neque intestina ut se duntaxat alāt & cōseruent: suos uillos ad proprii alimēti attractionē & retētionē, aut ad

Peculiares facultates uillis non indigere.

superuacaneorum

superuacaneorum depulsionem applicant & accomodant. His iam uideor uniuersam principum naturę facultatum summā attigisse, necnon reliquarū omnium quarum illæ opera & ministerio utuntur, numerum percensuisse: quocirca tempestiuū erit ad animalium facultatum differentias sermonē transferre.

Externæ sentiendi facultates. Cap. VII.

FACVLTATVM animalium quæ non utique stirpibus, sed solis animātibus obtigerunt, unde & illis nomē accessit, duo prima summaq; genera existūt: alię rationis sunt participes, huius expertes alię quę sensus duntaxat impetu feruntur. Quæ brutis animantibus supra naturalem illam uim, moderatur præcipuamq; administrationem tenet sentiens anima, tota quidē essentia simplex est, sui tota persimilis, neq; ut corpus ex partibus coagmentata disparibus, alias unum eiusdemq; generis nequaquam id esset quod ex ea constaret. Huius tamen unius effectione & opera animal cernit, odoratur, audit, gustat, tangit atque tractat: quinetiam mouetur, rerum discrimina internoscit, cogitatione fingit, somniat, meminit. Hæc unius & eiusdem sunt essentiæ munera, non tamen ea dum exequitur & perficit, uno similiq; modo se semper exhibet, sed ut uaria corporis instrumenta ad effectionem accommodat, ita alias aliter sese exprimens illa profert. Vnde quum sic discretæ sint horum munerum gestiones, ut possint singulæ seorsum atque separatim consistere, neque una quapiam concita sit necesse alias continuo proferri, aut una pereunte reliquas omnes pariter occumbere, optima sit ratione ut sua sit cuiusque propria quædam facultas, sintque totidem sentiendi facultates, quot functionum differentias numerando percensuimus. Vniuersum igitur animalium facultatum genus ita partiemur, ut aliæ rationis, aliæ sensus sint effectrices: harum autem quæ brutis animantibus imperant, alię externa sentiunt, alię loco mouent, alię cognoscunt. Quæ demum externa sentiunt quinque statuuntur, cernendi, odorandi, audiendi, gustandi, atque tractandi. Qua uidet animal, ea ipsa facultate nec audit, nec odoratur, nec gustat, nec tangit, uti neque ex aduerso fieri quicquā potest: tanta scilicet est inter eas distantia, quam instrumentorum & obiectorum in quæ incumbunt uarietas peperit. Quocunque sentimus, id quemadmodum cæterorum corporū unumquodque ex subiecta materia & specie constituitur: sentiendi instrumentum tanquam materia est, sensus tanquam forma & ratio. Aspectus qui facultas est uidendi, tanquam forma in crystallino oculi humore consedit, qui pellucidus primum est cernendi organum: circumfusum id humoribus, tunicisq; septum, quę usum ei conferunt, ut melior completiorq; sit uisio. Cernit quidē simpliciter uisus crystallino ītegre uero ac pfecte oculi instrumento: sub hunc autem sensum ueniunt ij maxime colore qui corporibus per summa insident. Eos enim hic unus præ cæteris internoscit discernitque singulos, cęterorum autem nullus. Quocirca cernendi facultatem eam esse definimus, quæ in oculo sita colores citra materiam, per mediū re ipsa conspicuum excipit. Quum autem unusquisque sensus a prima anima quasi præcisus abiunctusq; uideatur, & sua cuique spiritus portio illinc ad functionem & ministerium tributa sit, poterit reliquis ad uisus exeplum finitio accommodari propria. Precipuum audiendi instrumentum est aer quidam prætenuis auribus ingenitus, membrana obductus, ad aurium intimam capacitatem positus, quo audientis nerui a cerebro ducti extremum pertingit. Hic enim ingenitum eum aerem atque spiritum, qui primum est audiendi instrumentū ambit, quem

Facultatum animalium demonstratio.

Animalium facultatum diuisio et numerus.

Facultatem esse formam instrumenti

Videndi facultas.

Definitio.

Audiēdi facultas.

admodum opticus in oculo neruus crystallinum humorem, sic in omnibus per influentem spiritum,& per neruum maxima instrumento societas intercedit cum intimo sentiendi principio. Huic igitur aeri insidens audiendi facultas sonum uere percipit, eiusq; discrimina dijudicat. Odorandi proprium instrumẽtum extra caluã non excidit, respirantibus quibusq; animalis opertum,& penitus conditum in iis extremis cerebri, quæ ad nasi summum pertinent. Vnde intelligitur hos quinque sensus non quod foras exprompti sint & promineant: sed quod externarum rerũ proprijs organis cognitione capiant, idcirco externos appellari. Illic constituta odorandi facultas per narium ductus, una cũ spiritu haustos rerum odores comprehẽdit, qui subiecta eius sunt materia in qua solet uersari. In his porro maxime neruis quos ad linguam, ad palatum, ad fauciumq; regionem dispergi narrauimus, gustandi facultas consedit, rerum sapores internoscens, spongiosę eius carnis adminiculo qua lingua prædita est. Cæterum uis tangendi nullo proprio conclusa organo coercetur, sed quum tactus ad animantis uitam maxime uideretur necessarius, toto corpore æquabiliter fusus est. In his autem neruis potissimum collocatur, qui duriores iam facti intro forasq; commeant, per quos corporum omnium tractabiles qualitates animaduertit. Hæ non ut colores, sapores, odores, aut soni, uno possunt nomine designari, multis quidem cõtrariorum pugnantiis discretæ: quarum extrema sũt calor & frigus, humor & siccitas, mollitudo durities, asperitas, læuitas, grauitas & leuitas. Hinc nõnulli complures tactus instituerunt, qui has seorsum differentias perciperent, quasi ex obiectarum qualitatum uarietate sensuum numerus petatur, non sic autem, sed ex organorum differentia facultatum numerus æstimandus. Atqui unum est atque simplex tactus instrumentum. Distat prępterea sensus hic a cęteris quod non omnia subiecta prorsus sentiat: quæcunque enim obiecta sibi temperatione similia offenderit, nõ sentiet, quia ab illis nihil patitur. Sensus autem non nisi permissione quadam fieri potest. Reliqui uero sensus eas omnes quæ sub se recedunt qualitates sentiunt, ab hisq; patiuntur: quia dissimiles sunt omnes. Commune autem est omnium sensuum, ut sit unusquisque potestate talis, quale idipsum est quod percepturus est hoc enim extrinsecus positum sensum impellit ac mouet: quòd si sensus ab subiecta re afficitur, necesse est tum similitudo tum dissimilitudo quædam intercedat. Inter motus quidem initia, similitudo: quum finis attingitur, dissimilitudo: quod quomodo fiat, plenius suo loco recitabitur. Commune præterea est, ut unusquisq; tum subiecta sibi res cognoscat, tum earum priuationes, tum uero excessus immoderatos, sed uia rationeq; diuersa. Quandoquidem propria obiecta & idonea blande impulsus excipit, priuationes nulla irruptione, nullo inuitamento lacessitus excessus autem & exuperantias non citra offensionem oblæsionemq; sustinere potest: unde & illas quia graues sint & uiolentæ, multi non sentiri putant. Itaque distant inter se sensus omnes, longeq; sunt diuersæ atque seiunctę eorum facultates, non modo ex rei quæ comprehenditur natura, uerumetiam ex proprio cuiusque instrumento. Hoc uisui aqueum est,& pellucidum; nã oculus multiplici humore perfusus est, a cerebro constitutus atque profectus, quod omnium partium humidissimum est & frigidissimum. Auditui aereum est instrumentum, odoratui igneum, quemadmodum & odor exhalatio quædam est fumosa & ignea; tactui instrumẽtum datum est planè terrenum, gustatui (quia ceu tactus quidam est) id etiam terrenum, sed humoris quoque alicuius particeps.

Odorandi facultas.

Vnde nomẽ habeant externi sensus

Gustandi facultas.

Tangendi facultas.

Omnem sensum perceptione affici.

Facultatum differentiæ ex instrumẽtis.

Inte-

Interiores ſentientis animæ facultates. Cap. VIII.

Tres interiores ſentientis animæ facultates.

Senſus communis.

SENTIENS anima duas cognoſcendi facultates obtinet, externam, in ſenſus quinque tanquam in ſpecies diſtributam, & interiorem. Hæc porro ſpecies habet, uim diſcernendi communem, uim fictricem, & eam quę meminit atq; recordatur. Has quidem omnes unius animæ non tanquã partes, ſed utiq; facultates eſſe, peſpicuũ ex iis fit, quę de partiũ & facultatũ diſcrimine a nobis ſunt prodita: quæ quemadmodum diuerſæ ſint, & ab eadem eſſentia dimanent, deinceps aperiendum. Sentiens ea & cognoſcens anima in cerebri quidẽ corpore tanquã in arce & propria ſede penitus inſedit, quod inde proprium ſentiendi inſtrumentum appellant. Id etiam primarium ſenſum dixere, quod reliqui ſenſus externi ei omnes circumiecti proxime aſſideant, in quos & in omne corpus neruorum propagines diſperſæ ſunt, quibus anima uires ſuas effundit. Vt enim ab orbis ambitu lineę partes tanquam redij in centrum deuergunt, ſic a ſenſibus quædam & foramina patent, per quæ hauſtę rerum imagines in illud tanquam in arcem confluunt. Harum autem ęſtimator & arbiter eſt princeps ille ſenſus, quem communem & intimum impellãt. Nigrum ab albo poteſt unus aſpectus diſcernere, & calidũ a frigido una tangendi facultas: quæ uero dulce ab albo diſcernat, atq; eorum quę uariis ſubiecta ſunt ſenſibus differẽtias diiudicet, facultatẽ quandã eſſe neceſſe eſt iſtis pręſtantiorẽ. Nullus.n. externus ſenſus de dulci & albo poteſt iudicium ferre, quod ea nõ unus idemq; ſentiat: quẽadmodum ſi ego hoc, tu uero illud ſeparatim perceperis, a neutro certe noſtrũ diuerſa illa cognoſcentur.

Diſcernẽdi facultas.

Quoniam igitur multorum ſenſuum ſubiectam materiam, non modo homines, ſed beluæ quoq; internoſcunt, neceſſe eſt uim quã dam eſſe communem & promiſcuam, quæ uarias illorum imagines complectatur, quæ & ſimilia & diſcrepantia diiudicet. Hæc eſt diſcernendi & internoſcẽdi interior facultas, quam primam communis ille & intimus ſenſus expromit.

Senſus communis præſtantia.

Hic autem ſubſtantia eſt animæ ſentientis, idq; principiũ quod uniuerſum animantium genus conſtituit, a quo animantes omnes uel quæ infimo ſunt inſectorum ordine, ſentientes appellamus. Hic tanquam res atque princeps ſedem ſtabilem & domicilium certum habet in cerebri corpore, è quo tanquam è ſuggeſto rerum omnium imagines a miniſtris & nuntiis ſenſibus extrinſecus allatas & ante ſe poſitas contemplatur, omneſq; ſenſuum actiones obſeruat. Hic ille eſt quo nos uiſu uidere & auditu audire cognoſcimus. Hic imaginum diſcrimine conſtituit ac de illis ſuum promit iudicium. Ex quo intelligitur communem hũc & intimum ſenſum externis quinque quodãmodo eundem eſſe, hoſq; ab illo omnes tanquam a fonte riuulos deriuari: & uim illam primam ſentiendi è cerebro in ſenſum inſtrumenta ſe diffundere, eorumq; famulatu uti & opera. Hæc autem quia ſe uarie gerunt, & unius opificis uſibus ſeſe multifariam accommodant, idcirco quinque exteriorum ſenſuum facultates cõſtituere par eſt, ſed quarum ſit una eademq; cum ſenſu principe ſubſtantia. Ea eſt igitur principis ſenſus una facultas, quę externarũ rerũ uarietates diſcernit, internoſcit, & iudicat.

Vis & facultas cõſeruatrix imaginum.

Altera eſt uis & facultas cõſeruatrix, quæ impreſſiones & ueſtigia ſenſuum excipit, continet, & recondit. Quum enim externus ſenſus in ſubiectam rem incumbit, ſimul quoq; in eam ipſam fertur interior & princeps illa ſentiẽdi facultas, quę rẽ una percipit atq; ſentit: ab externis rebus laceſſiti ſenſus ſimulachra ſpectraq; ab eis emiſſa recipiunt, quæ deinde interiorẽ ſentiẽdi uim impellunt: hæc tũ formas atq; imagines rerum quas ſenſus prębuerunt, retinet & conſi-

& consignat in se. De gressis sublatisue rebus istę diutius inhærent, & quasi exculptę conseruantur, hoc indicio quod tum abstractas res sensus ille cognoscit ac percipit, ut cui earum custodia esset concredita. Effigies illæ spectraq; rerum cerebro inusta atque insculpta, obiectum efficiuntur facultatis eius quæ fingit, quemadmodum res externę sensum. Hos enim externæ illam interiorei qualitates extimulant. Ab illis ergo excitata alia quædam facultas quæ fictrix appellatur, & quę tertia est interiorum obiecta spectra apprehendit & concipit; atque ut in sensu tria quidem sunt, res obiecta, uis sentiens, & actio quæ ex illorum congressu interuenit, ita hæc quoque ratio tribus continebitur simulachro, facultate fingendi, & ipsa actione, qua externis rebus abeuntis facultas ob simulachrum uersatur. Hęc proprie affictio appellatur, nempe motio facultatis circa rerum duntaxat simulachra atque uestigia. Ex iis autem confusis & permistis plerunque multa fingendo inducit atque profert, quæ sub sensum non uenerant, ut homines uolantes, boues alatos, hocque a superiore facultate diffidet. Vnde cum in multa feratur nunquam sensu percepta, & quodam modo uim emitetur rationalem, ab Aristotele intelligentię larga appellatione comprehenditur. Iam uero rerum simulachra aut leuiter cerebro impressa, mox euanescunt, aut altius quasi in thesauros cōdita, diu tanquam affectiones aut habitus insistunt & asseruantur, hæcque imaginum conseruatio, cuius ante mentionem feci, memoria est, quæ pueris atque senibus infirma & inconstans esse proditur, illis quod imaginum impressionem seruare atq; retinere, his uero quia admittere & recipere non possint. Hanc confirmat tueturq; meditatio & cogitatio, quæ ipsa crebra est repetitio atque recursio imaginum, quatenus imagines aliorum sunt. Est & altera memorię ratio quum quis affectionem illam & similitudinem rei alterius spectat, & intuetur cum temporis præteriti cognitione quo facta est impressio; tum enim meminisse dicitur, ipsaq; spectādi actio memoria est, sed ratione, ut dixi, diuersa; illa siquidem quod imaginē conseruaret, hæc uero quod ex imaginis apprehensione rem ipsam representet. Illa perpessio & affectio quædam est, hæc uero actio; aut si dicere mauis, illa memoria est patiens & sustinens, hęc uero agens. Vnde perspicuum esse potest inter bruta ea duntaxat meminisse, quæ sensum & notitiam temporis habent, & quæ simulachro spectato, sentire possunt se aliquando rem ipsam nouisse. Rursum eandem animę partem tempus cognoscere & meminisse, ea autē sentiens est anima. Hæc tamen non proprie & per se tempus sentit sed quatenus motionem & affectionem agnoscit, quum tempore aliquo acceperat. Sic igitur definiri possit, Memoria est rei absentis per imaginis spectationem, cum temporis præteriti cognitione representatio. Fit autem hæc memorandi facultate concita stimulataq; ab imagine, quatenus imago est exemplarq; suum refert. Itaque ut omnes sentientis animæ interiores facultates functionesq; in summam referamus, externarum rerum simulachra hausta è sensibus in principem intimumq; sensum commeant. Horum beneficio princeps sensus res externas cognoscit, discernit & iudicat, eoque munere uis discernendi se exhibet atque promit. Simulachrorum si altior fiat impressio tum conseruatrix erit memoria, cuius facultas conseruandi ex cerebri constitutione intelligi potest qualis quantaque. In spectra & simulachra principes sensus incumbens, si seorsum illa uersat spectatque ut nihil præterea externarum rerum tractet, tū fingere dicitur, & ipsa sentiendi actio affectio est, quam propria fingendi comminiscendiq; facultas exprimit. Si uero illa non in se consideret, sed ut simulachra & imagines, externarum sunt rerum, tum meminisse dicitur, ipseq; actus

Facultas fictrix imaginandi.

Meditatio.

Memoria duplex.

Memoria propriè quid.

Numerus interiorum facultatum.

memoria

memoria eſt, propria memorandi facultate completus. Hęc omnia in ſenſu primario inſũt, neque alterius partis animæ aut cærebri eſt affectio, alterius uero memoria, ſed in ſubiecto eodem inſunt & eiuſdẽ partis animæ functiones. Vnde intelligitur eos ab antiqua celebrique philoſophia defeciſſe, qui uim illam ad fingendum aptã cerebri parte priore, memoriam poſteriore collocarunt. Nam utraque totius eſt cerebri, in cuius toto corpore fuſa eſt princeps ſentiendi anima. Sed de his poſthac fuſius. Satiſne uidemur omnes ſentiẽtis animę facultates connumeraſſe, anne præter illas quædam ſint quibus ſomnum capimus & dormientium irrepant inſomnia. Plane conſtat ſomnum & inſomnia animãtibus tanquam munera propriaſque functiones attribui, at nequaquam his obeundis aliæ quædam ſunt facultates. Nam ſomnus & uigilia plurimum inter ſe diſtant, & uere oppoſita ſunt, hæc quidem ut actus eſt, ille huius eſt priuatio, quare & eodem ut ſubiecto recipientur conſiſtentque, & unius eiuſdemque facultatis erunt. Cuicunque ſenſus ineſt, eidem & uigilia & ſomnus ineſt. Senſus quidem incitatio & motio eſt uigilia, illius autem uinculũ & quaſi carcer ſomnus eſt & immutabilitas. Cæterũ non unius cuiuſpiam priuati ſenſus affectiones hę ſunt, ſed primarii illius & cõmunis, quo ſopito neceſſe eſt reliquos etiã ſenſus conſopiri, & tanquam ſatellites eius affectioni accumbere. Itaque quũ primum illud ſentiendi inſtrumentum nempe cerebrum, ex laſſitudine aut lõgis excubiis, impotens & incontinens ſui redditur, certis officinis ſimul defeſſis neceſſario ſomnus obrepit, in quo uacationem quandam feriarum uice habent ſenſus omnes, qđ eorum uires durare et ſufficere operi nõ poterant. Quã obrem neceſſarius eſt cunctis animalibus ad incolumitatem ſalutemque datus et ad quietem. Similis propemodum & inſomniorum ratio. Nam quum ſit inſomnium uiſum id et ſimulachrum, quod ortum et profectũ a ſenſibus in ſomno animalibus ſe offert & obuerſatur, id eiuſdẽ partis animæ eiuſdemque inſtrumenti eſſe debeatque ſomnus, & qua parte dormit animal, eadem ſomniat. Dormit autem ſomnumque capeſſit communi & principi ſenſu, huius ergo erunt inſomnia, non utique quatenus ſentiens eſt, ſed quatenus cogitatione fingit, et euagantibus ſimulachris laceſſitur. Interpellatur uis illa fictrix motione et impulſione poſitarum imaginum, idque maxime noctu et dormiẽtibus, quo tempore abſolutis ſenſibus iiſque functionum ſuarum uacationem habentibus, minima quæque ſimulachrorum ueſtigia aduolant cõfluuntque ob fingẽdi uim, quæ per uigilias ſenſibus opere uario detentis, & mẽte uiuis cogitationibus obruta, effunduntur ſupprimunturque.

Omnes interiores facultates in eadem parte conſtitui.

Sõnus & uigilia ad intimum ſenſum pertinent.

Somnus.

Inſomnium cuius ſit facultatis.

De appetitu & mouendi facultate. Cap. IX.

SVPRA ſentiendi cognoſcendique uires alias quædam eſt uis appetendi, quam & appetitum dixerunt, clara quidẽ & aperta functione ſe promẽs. Nullum enim animãtis genus eſt, quod non aliquando impetu atque perturbatione incitetur, quod nõ rei cuiuſpiam deſiderio pulſetur & æſtuet. Ea illius interior agitatio et animæ motus, appetitio quidẽ eſt, Gręcis ὁρμὴ appellata. Huic nihil commune intercedit cum reliquis functionibus interioribus, ſed a ſingulis diſſidet, a diſcretione, memoria, et effictione, quanquam eas, præſertim uero effictionem, naturali quodã inſtinctu cõſequitur. Quocirca et facultas quæ illius eſt affectrix, a cæteris diſtabit, easque tanquam affecta ſit comitabitur, eritque ſentientis animę ſumma atque ſuprema facultas, quæ cæteris tanquã finis aut princeps inſideat. Neq; uero ſolũ hominibus, ſed & belluis, ſtirpibus et inani

Appetitio poſtrema eſt facultatum interiorum.

Appetituũ differentiæ.

& inanimis sua quędam inest appetitio, ut nihil prorsum natura constare possit, quod non appetendi facultas impellat. Cęterum id lato peramploque discrimine, quandoquidem & stirpes alimentum proliciunt, & omnis generis cuiuscunque sint inanima proprio quodã motu aguntur, naturali appetitu cõcita. Eodem & corporis una quęque particula, si quando inanita fuerit, quod sibi familiare est alimentum ad se conuertit & rapit è uenis. Huius summa uis in iecore considet, è quo tãquam è fonte in omne corpus diffusa, partium singularum uires sustinet. Alter ab hoc appetitus est communis ille sentiens, in cerebro situs, cuius tamen seminaria in alias quoque partes fundunt, maximos quippe ignes & incendia in testes pudendaque uasa & in os uentriculi natura coniecit, in illos quidam libidinis (sic enim propriè appellatur, quanquam hoc nominis quandoque ad omne cupiditatis genus accommodant) in hoc uero liguritionis & cupediæ. Cõiecit & fomitem in cor qui ambitionis author est ex excandescentiæ. Atque duo hi fomites quum sint distincti sedibus unus cupiditatis, alter excandescentiæ, uno tamen eodemque appetitu reguntur qui sentiens est & animalis.

Appetitus animalis.

Vniuersum ergo animantium genus, sentiẽte illo communi appetitu ducitur, quem idcirco animalem dixerunt, perfectionẽ enim hic & absolutionem continet omnis desiderii animalis atque bruti. Quicquid sensu ullo peditum est, eius rei quam senserit comprehensione in appetitum ducitur, quo demum illam consectatur aut declinat. Huc qui uolet poterit ex ortus sui modo in complures species distrahere, ut alius ex iecoris uirtute in pudenda & in os uentriculi diffusus, illecebram & incitamentum inde accipiat alius ex cordis impetu & feruore, alius nempe sentiens ab his quæ foris occurrunt stimuletur & excitetur, omnes quidem animales, sed uariis orti, principijs. Tertius præter hos est appetitus, qui quid cum ratione desiderat, qui mentis rationisque cõsilio obtemperat, qui immanes & importunos ferinosque ardores refrenat & coercet ea est uolũtas libera homini quidem familiaris, omnium princeps & regina.

Appetitus rationalis.

Appetitum animalem acuere solent & incitare quecunque bona uidentur, tametsi talia fortasse non sunt, at mentis appetitum ea duntaxat quæ reapse & uerè bona sint possunt incedere, soloque ueri boni desiderio is capi & deliniri potest.

Appetitus triplex.

Itaque quum tres omnino sint animæ partes, si suus cuiusque esse debet appetitus, tres quoque erunt appetitum ordines naturalis qui stirpium est, animalis siue brutus, qui beluarũ, tertius rationis particeps, dominum. Hoc enim pręcipuo homo uiget, quãquam est etiam reliquorum particeps. Rursum uero animalis appetitus, aut cupiditas est, nempe libido uel cupedia, aut excandescentia, aut eorum quæ sensus annũtiauerit desiderium. Hæc de appetitu satis: nunc de mouendi & progrediendi facultate.

Incessus efficiens facultas.

Animal omne moueri & incendere, atque sui incessus finem quendam habere, cuius gratia moueatur, demõstrari hinc potest, ꝙ rerum omnium agendarum status quidam sit finis. Motionem & progressionem animal suscipit, ut rem eã consectetur quæ speciem boni & iucundi præ se fert, aut eam declinet quæ tristis & aduersa iudicatur. Quo circa triste aut iucundum finis est, cuius gratia animal motum intendit, persequens aut fugiens. Hoc quidem postremum attingitur & obtinetur omnium tamen primum ad motionem inducit, huiusque initium affert. Immobile enim obiectum quum sit, primo sensum mouet extremũ deinde primatem atque intimum, ab hoc uero cogitandi fingendique facultatem, quæ quum rem subiectam ut iucundam & uoluptuariam apprehenderit simul insurgẽs appetitus illius desiderio tenetur atque hic si prõptus est & efficax, cõfestim animal impetũ facit uel ad motũ uel ad actionẽ. Vnde hoc recte

ut alia

ut alia plurima uidetur Aristoteles demonstrasse, cognitionē & appetitū principia & causas esse actionis atque progressionis animalium, ab hisque animalia cieri concitarique ad motum. *Mouentē facultatē aliā esse a sentiente.* Cæterū quod appetitū proximam causam statuat quæ animal mouet & conturbat, quodque nullam, insuper mouendi facultatem instituat cui sit hoc muneris præcipuè cōcessum, nō satis dilucide singula uidetur exequutus. Nam reuera mouēs illa facultas est a sentiente & ab appetitu diuersa. *Prima rō.* Primum enim uulgatum est & contestatū, alia sensus, alia motus esse organa, aliosque neruos: unde obtingit iisdem artus, uelut cruris aut brachii motū perire illæso tactu, qui in omnem cutem fusus est, contraque tactū aboleri saluo motu & incolumi. *Secunda.* Quinetiā motio diuersū quiddā esse intelligitur a sentiendi functione, omnisque sensus perpessione quadā & affectione accepta obiri solet: motus uero nō nisi adnixu & roboris cōtētione. Quibus plane cōficitur sentiēdi atq; mouēdi nō modo instrumēta, sed etiā obeundi rationes & efficiētes facultates plurimū dissidere. Quod si est, consequens est continuo animalē appetitum, qui a sensibus & cogitatione deducitur illamq; perpetuo comitatur omnino a progrediendi facultate differre. *Tertia.* Iā uero singulas persequamur. Imperfecta animalia quæ solo tactus sensu prędita uitā agunt stabilem, ut conchylia, ostrea, conchæ, ensu quidē illa doloris atque uoluptatis tenētur, & fingēdis cogitandique facultatē, licet obscurā explanatamq; quemadmodū & animalē appetitum, acceperunt. At illa tametsi compuncta sese contrahunt & in angustum se adducunt, nequaquam tamen progredi compertū est neque organa motus habere. Quod si progredi non possunt, neque ad incessum facultatē habent. Quorsum enim hęc data illis esset, sine neruis, sine musculis, sine uillis quæ his proportione respondent instrumentis, quæ sunt ad motum perquam necessaria? Nunquid otiosam & inertem illā omnique opere & negotio uacuam? nunquid in tantis rebus natura committens fortuito atque frustra illam ingenuit? Quæcunque igitur appetendi uis est in illis ea nulla ratione mouet. Quocirca præstat uim mouentem ab appetente & sentiente, quæ semper comites sunt & coniunctæ nunquam separabiles, seiugare, quod eorum quę sentiunt aīantium, alia mouentē uim habeāt, alia huius sint expertia. *Quarta.* Huc demū persuadēdi necessitas ex iis accedit, quæ perfectioribus animātibus ipsisq; hominibus neruorū resolutione prehensis, obuenire solēt, illis enim motus perit, quum interiores animæ uires plene constent, atque adeo ipse appetitus. Contra uero accidit furore aut delirio, percitis tum enim non mens, non memoria, non appetitus, sed neque sensus ipsi integre ualent; atque tametsi interiores omnes animæ functiones læduntur, incessus tamen firmissimus plerunque est, & constans musculorum robur. Ex quibus perspicuum est aliunde quam ab appetitu progressum institui & gubernari, esseque mouentem uim ab appetēte diuersam. *Quinta.* Sed hę & sedibus disclusæ apparent etenim mouendi facultas in totius cerebri corpore sedē hēt, maxime in parte posteriore, quā Græci parenchephalida uocant, a qua tū spinæ medulla tanquam caudex, tum plurimi mouentes nerui ortum habent. Sentiendi & appetendi facultas parte cerebri priore domicilium habet, quam constant sentientes neruos, eosque molles in sensum organa profundere. Non hinc tamen existimari uelim promouentem illam uim, quam a sentiente loco ac sede disiunxi, ab eadem etiam substantiam dissidere, tanquam ea sit pars animæ diuersa, sed totius sentientis summa uis est & ultima facultas quæ seorsum collocatur, uti uisus uel auditus. Ea autem quemadmodum omnes externæ sentiendi uires, appetitus potestati subest, cuius imperio compulsa, continuo quamcunque iussa fuerit corporis partem promouet. Qua

autem ratione fieri poſſit ut uis ea quæ mouet, ſentientis animæ ſit facultas, deinceps aperiendum.

Quam unaquæque ſentientis animæ facultas ſedem habeat, quod agendi inſtrumentum: neque omnes omni in eſſe animanti. Cap. X.

Interiorum facultatum inſtrumenta.

Sentiēdi inſtrumenta.

Alios tangendi, alios mouendi eſſe neruos.

FACVLTATES ex operibus diſcerni, & ſuum cuiuſq; operis inſtrumentū haberi ad proprias functiones accomodatum, ſupra quidem in genere eſt proditum. At particulatim ſentientis animæ propria ſedes propriumque inſtrumētum eſt cerebrum, quod aditum & reconditum ad interiores quaſlibet functiones comparatum eſt, ſed ratione uaria latoque diſcrimine. Cerebri ſubſtantia mollis uel dura memoriæ ſedes eſt, & inſtrumentum excipiendis rerum ſpectris: eius temperamentum, quantitas, & figura, una cum inſito ſpiritu, diſcernēdi, cogitatione fingendi ac memorandi facultatibus inſeruiunt, & proprie accomodantur. In appetitu autem exultat cerebrum & effuſum lætitia geſtit ſenſui & motioni interiores ſinus & capacitates quatenus receptacula ſunt ſpiritus, pro inſtrumentis deſtinantur: duo quidem priores ſenſui, medius & poſtremus motioni, cui & glutia appellata & ductus ille uermi ſimilis, ſubſidio ſunt, eo quem enarrabimus modo. At quoniam facultates opus ſuum foras depromunt, externis quoque adminiculis indigent, ſed quę a communi illo cerebri fonte deriuentur. Viſus, auditus, atque guſtus, foris quum ſint, neruos habent concauos per quos influat. ſimiles habet & olfactus quanquam intimus eſt: atque hi molles ſunt omnes a priore cerebri parte nati. Tangendi ſenſus paulo durioribus inſtructus eſt, quo ſexta cerebri coniugatio ad interiora uiſcera foraſque ad cutem diffundit, nullius motus authores. Iam uero exquiſite duri ſunt mouētes appellati, qui tametſi motum uoluntarium efficiunt, uim tamen motus effectricem in muſculos deuehunt, qui propria ſunt mouendi inſtrummēta. In his uero paulum inſiſtamus, & ſcrutemur quæ ratio eſſe poſſit, ut inter eos neruos quorum ſimilis eſt ſtructura, alij ſentientes. Et ne qui fortaſſe cauſentur alios è cerebro, alios a parencephalide & ſpinæ medulla proficiſci, eandem ſtatuamus utriuſque originem. Quid cauſę eſt igitur cur eorum quæ a cerebro nati ſunt, hi ad motum accomodantur, ad ſenſum autem illi. Eadem utriuſque eſt origo, ſpiritus ſimilis in hos influens, compoſitionem eandem facit Galenus: quęnam igitur ſortitio hæc eſt, quæ diſcriminis ratio? Duriores (inquit) ſunt qui mouent, molles qui ſentiunt. At qui è ſexta coniugatione in crura, in cutē, & corporis extrema porriguntur tangentes nerui, multo iis ſunt duriores, qui in oculos è ſecunda coniugatione procenduntur motum eis prędituri. Neque id modo ex longo uiæ tractu, ſed ab ipſa ſtatim origine, ꝙ poſteriorem quā illi originem acceperint. Quo circa tam uariæ huius facultatis cauſa nō in mollitudinem aut duritiem referenda eſt. Quoniam igitur alios in compoſitionem. Huius uero compoſitionis quænam eſt ratio? dicam paucis, differam pluribus. Cerebri corpus motu agitatur aſſiduo, nullo tamen tangendi ſenſu prӕditum: contra uero quæ id ipſum ambiunt meninges immobiles per ſe ſunt, preſertim quę craſſa: tactu autem eæ ualent exquiſitiſſimo: quæ ſingula ut Galeni fide conformata ſunt, ita etiam uulnerata apertaque calua contrectantibus nobis ſunt deprehenſa. Hæc autem morborum euentus plenius declarant, ꝙ in delirio & phrenitide (quæ ipſa phlegmone eſt ſubſtantiæ cerebri) nullus plerunq; dolor affligit, multoque minus in ſopore & lethargo, qui tamen cum putredine

Aliam mouentiū, aliā ſentientium eſſe compoſitionem Cerebrum moueri, meninges ſentire.

dine

dine est: at si uel minima occasio aut humoris aut etiam uaporis acrioris in meninges effertur, grauis dolor excruciat, quæ cerebri & meningum diuersam naturam commonstrant. Atqui spina & nerui omnes uel eo authore medullam habent è cerebro, eamque meningibus conuestitam, quæ singula talem uim naturam habent, qualem ab exortu acceperunt. Quocirca necesse est medullam in spinam atque neruis (tametsi ea nō ut cerebrum motu agitatur) uim duntaxat mouentem, eius uero membranas uim sentientem & tractabilem tū suscipere, tum aliis particulis conferre. Si enim corpus cerebri sensus est expers, multo magis quæ in spina aut neruis est medulla. Vnde enim & qua conditione uim nouam accepisset? Aut quomodo cerebri corpus uim illi sentientem conferat, quam non habet? Itaque quicunque nerui & tangendi & mouendi uim obtinent, utriusque functionis instrumenta sunt, parte tamen diuersa. Qui sentientes dicuntur, solius tactus, nullius autem motus authores sunt, quod genus ii sunt qui e sexta coniugatione in interiora uiscera & in extimam cutem obeunt. Hi quanquam non a solis meningibus (ut nonnulli quondam censuerunt) producuntur, ab eis tamen substantię suę plurimum receperunt cerebro minimum: statim enim a tenui meninge orti ut ad crassiorem appulerunt, multum incrementi, roboris & uirium illinc asciscunt sibi. Quapropter tactum duntaxat, non item motum efficiunt. Contra uero qui ex spina orti magnam cernuntur medullæ copiam suo exortu continere. Ergo prior cerebri pars sensus, posterior uero motus principium est atque sedes, meninges autem tactus sunt origo, omnium autem animalium functionum efficiens est cerebrum suis meningibus conuestitum. Qui nerui multa medulla conferti sunt mouendi instrumenta existunt, tangendi autem iis quos maiore ex parte meninges protulerunt. Hoc si exquisitius pronuntiandum est, motus uoluntarii proprium organum est musculus, qui quum ex simplici carne, ex uena, arteria, atque neruo conditus sit, ex neruo tamen qui inter cætera principatum habet, cuique præcipua mouendi functio refertur accepta, uim omnem assumit. Hinc in musculi principium, quod caput appellāt, inseritur primum in paucas portiones distributus, sed quæ rursum iu alias tandemque in fibras prętenues diffidantur. Omnes rursum in musculi fine coeunt, ubi neruum parem atque principio referunt, qui aut in tendonem aut in os aut in membranam intruditur. His ita de instrumentorum ratione constitutis, promptum fuerit uulnera quæcunque paulo ante indigebantur eadem persanare. Itaque si mouendi facultas eandem cum sentiente substantiam est sortita neque hæ disiunctæ sunt animæ partes cur non omnia quæ sentiunt animantia ut rerum comprehensionem quandam & appetitum habent, sic etiam progrediendi uim sunt assequuta? Quia (inquam) motus instrumenta non acceperunt, quibus deficientibus necesse est & functiones & earū facultates deesse. Quanquam igitur tactu omnia prędita sunt animantia quod unus ad salutem & conseruationem maxime sit necessarius, eoque dempto animal effugere posit tractabilium qualitatum exuperantias, quarum occursu mors statim irruit. reliquis tamen sensibus qui boni cuiusdam & locupletioris notæ, non necessitatis gratia conditi sunt, non omnia instruuntur animalia. imo uero ab eisdem homo quandoque tum ortus tum morbi uitio deseritur, quum ab idoneis instrumentis destituitur. Alia animantia solo tactu uigent. cui alia gustum, alia alios denique sensus adiecerunt. interioribus autem facultatibus quia minus distinctam hę instrumentorum rationem desiderant, plurima, (ut ante dixi) cōstant animantia, sed quędā obscurius, quædā magis insigniter efficiēterq;. At uero progrediendi facultate

Vim mouēdi esse a cerebro; uim sentiendi a meningibus

Cerebrum motus et sensus principiū, & quomodo.

Mouendi instrumentū proprium.

Argumentorū solutio

Imaginationis et memoriæ eadem sedes.

ea duntaxat uigent, quibus ſpinę medulla, aut ei ſimile quiddam acceſſit. Haud diſſimilanter hoc loco adeunda eſt, ſed funditus euertenda iuniorũ prope omnium abſurda & futilis opinio, quæ memoriam cerebri uentriculo poſtremo phantaſiam uero, id eſt cogitandi fingendique uim prioribus collocauit. *Hæc* ex Arabum factione primum orta, nullis rationibus ſtabilita, partim ficta pueriliter, partim effutita temere, ita demum iactationem habuit in populo. Verum quæ ſupra productæ ſunt a nobis rationes palam faciunt memoriæ atque imaginum facultates una eademque eſſentia contineri. ſede una firmari, circa ſpectra eadem negotiari, ſimiliq; uti inſtrumento corporeo, quanquam eſt afficiendi ratio diuerſa. Quandoquidem fit nec raro ut cauſa efficiens una, eodẽ uſa inſtrumẽto diuerſos idcirco promat effectus, quòd diſſimiliter id adhibeat operi, aliterq; uires intendat. *Hoc* ſi poteſt tactus efficere, ut ante proditum eſt, id ipſum multo facilius pręſtabit princeps ille intimusque ſenſus, qui quãquam in organo eſt corporeo, functiones tamen occultas obit potius accurata ingenij intentione & obſeruatione ad res adhibita, quam organorum ope. Omnes enim eę functiones in illius ſunt poteſtate, quas dum uult exhibet. At non ſic externę quæ quia expromptæ ſunt nec liberę, ab inſtrumentorum neceſſitate pendent. Quare occultas illas & interiores facultates, non eſt neceſſe ſedibus & inſtrumentis diiũgere. Si Ariſtotelis & Peripateticorum rationibus illi non cedunt, audiant ſaltem uniuerſam Grecorum medicorum familiam, qui omnes ad unum iiſdem principiis informati, lęſa memoria non modo occipiti, ſed toti cerebro remedia adhibere iubent id ratum habentes, partem animę phãtaſtichin quęcunq; ea ſit, hanc eandem & recordari & rerum impreſſiones conſeruare. Pluribus non ago, quod ipſa illorum declinatio ad libidinẽ prorſus efficta uideatur. Quomodo autem fieri poſſit, quum ſint illę facultates in eadem ſede, ut uniuſcuiuſque actio impediatur aliis conſtantibus & integris, ex his quæ de functionibus trademus fiet poſthac illuſtrius.

De intelligentiæ facultatibus. Cap. XI.

Intelligentia eſt incorporea.

OMNIVM animæ partium princeps ac regina, mens eſt ac intelligẽtia, qua præditus homo unus cæteris antecellit animantibus, quæcunque enim pręſtãtiora edit opera, eorum effectrix eſt & opifex intelligentia. Res incorporeas ab omniq; materia ſeiugatas & nudas, uniuerſales rerum notiones atq; formas huius opera omnium animantium unus homo cognoſcit. Vnde ſtatim huius eſſentiam ſimplicem eſſe, indiuiduam, ab omni materia & corpore abſtractam abiunctamque deprehenditur, neque demum ullius inſtrumenti corporei opera indigere, alioqui particeps fieret corporis, hisque potiſſimum a ſenſu diſtare. Iam uero ſi inſtrumento corporis intelligentia non opus habet, neq; profecto ei miſcetur, neque ab eius qualitatibus afficitur, prorſumq; impatibilis euadit. Itaque intelligentia ſimplex, eſt, incorporea, ſeparata, impatibilis, immortalis, atq; ęterna, imitatione deo proxima, homini diuinitus & extrinſecus accedens. Omnis eius quæ in nobis fit actio atque cognitio (quam etiam intelligentiam dicere ſolemus) ab hiſce rebus tracta eſt quæ ſub ſenſum recidũt, hoc argumento, quod quem natura cæcum ſurdumq; progenuit, is non poſſit Geometriam edoceri, neque qui odoratu captus eſt, aut guſtu, poſſit ullam de ſaporibus & odoribus cognitionem animo concipere, & qui non ſentit, nihil diſcere, nihil intelligere. Quocirca ex ſpectris & imaginibus rerum externarũ quæ omni materie ſpoliata communi ſenſu continentur, neceſſum eſt primas & ſimplices

Intelligentiæ. Omnis intelligentiæ actio ducta eſt a ſenſib.

plices intelligendi notiones proficisci. Vt externarum rerum qualitates sensibus subiecta sunt materia, ita illarum imagines interiore sensu conceptæ, atq; ab omni corporea labe expurgatæ, subiiciuntur intelligentiæ. Hęc autē in illas incumbens intellectiones elicit, & de illis multa cognoscit, quę sensus mouere nō possunt ab imaginibus tñ primum cietur, quemadmodum sensus a rebus externis. Ergo quū intelligentiæ obuersantur purę imagines, si ex illis debent abstractæ quędā formæ confici necesse est facultatem adesse, quę illas materię sordibus prorsus uacuas & absolutas excipiat, & tanquā thesauros conseruet. Solent Peripatetici hāc intelligentiā patibilem appellare, quę pro subiecto quodā & gremio data formis & notionibus excipiēdis, illis quasi substernitur. Qm̃ uero quicquid in rerū natura consistit, præter materiam affectionem & perfectionē demū cōsequitur, sine qua temere & fortuito nascęretur: necessariū est patientē intelligentiā ab altera quadam perfici, quæ dignior quodāmodo quū sit & præstantior, agens intelligentia nuncupatur. *Hæc* tota patibili intelligentiæ immergitur intexiturq; atq; ex his tāquā ex materia & specie fit res una. Itaq; sentiens anima tanquā materia quędam substernitur patibili intelligētiæ, hęc aūt materia fit intelligentię agentis, quæ proprie & maxime debet species censeri, & simplex formarū forma; ad quā quū natura processerit, nō ultra progressura receptui, canit nullam pręstantiorem, nullā nobiliorem formā inueniens: cęteræ autē quæ illi suppares sunt, nunc materię, nūc formæ conditionē subeunt. Ex duabus naturis tanquam ex materia & specie rō atq; mens cōstat, ipsa quidem incorporea, impatibilis & immortalis, tota quidē diuinitus adiecta nobis. Hoc aūt rectius accipi uelim, nempe q̃ intelligētię agētis appulsu nulla fiat concretio, sed hæc una eadēq; fit atq; intelligentia patibilis fiatque ex illis res simplex, quæ tñ duarum rōes obtineat. Neq; reapse intelligentia patiens alteram agentem tempore præcedit: nam simul ac rerum notiones acceperit, per illas cognoscit; sed ut accipiendi & agendi, sic & illarum intellligentiarum diuersa est rō. Quascunq; mens singulas & indiuiduas rerum imagines atq; notiones materia liberas, intelligentia patibili exceperit, eas dein agente intelligentia tractans apprehendit, atq; primum quidē singulares, mox deinde uniuersas ex illis formas elicit. Hic duę iam se promunt intelligentię facultates, una patibilis, agens altera. Quoniam uero agens intelligentia nō modo simplices illas rerum notiones apprehendit, sed etiam (quemadmodum in nobis ipsis experimur) multas in unā cōponit, hincq; alia affirmat, alia inficiatur, tertia quę istęc efficiat statuenda uis est intelligentiæ quam componendi facultatē appellant. Enunciatione composita tum deinde iudicare solemus, & decernere quid uerū falsumve sit, quid bonum & honestum, quidve perniciosum: quæ omnia efficit una iudicandi facultas. Hic demum ex aliis alia nectentes, quam plurima complexione concludimus, sicq; inductione aut ratiocinatione scientiā aut opinionem comparamus, idq; eius facultatis opera quam ratiocinatricem appellant. Supra has omnes se extollit contemplandi facultas, quæ sapientię rerumque æternarum studio tenetur. Quisquis autem illius amore & suauitate non satis illectus, ad res caducas ratiocinandi uim conuertit, omneq; studium ad humanas refert commoditates & usus, is uice contemplationis, actionis sibi facultatem adhibet. *Si* quid autem recte facturus est, aliam facultatem accerset sibiq; iunget, quę consultandi est & deliberandi. Ita iis instructus si quam habet sciētiam uel opinionem bona consultatione ad domesticarum aut ciuilium rerum administrationem conferat & accomodet, ut prudens inde dici consueuit; ita & prudentię facultate tum maxime utitur. Sin uero illas ad utilioris operis &

Intelligentia patibilis

Intelligētia efficiens.

Intelligētia agens omnium summa est & suprema.

Mens ut cōstet ex duabus intelligentiis.

Componendi facultas.

Iudicandi facultas.

Ratiocinatrix.

Contemplatio.

Actio.

Consultatio.

Prudentia.

Ars. *Voluntas.* *Electio.*

ris & artificij constructionem adducat, arteq́; sibi paret, artificem facultatem exhibebit. Hoc loco uoluntas existit, non utique simplex & temeraria, sed libera & quæ boni cuiusdam opinione per consultationem ducta quod bonũ est & utile seligit, unde electio a quibusdam dici solet, quam Græci προαίρεσιν: nos consilii facultatem appellamus: hæc ab intelligentia non subiecto aut essentia, sed cogitatione duntaxat & definitionis ratione distat. Et consilio & proposito rem unamquamque persequimur, si bona ac utilis uidetur; si uero tanquã mala reprobetur, eam declinamus. Hincq́; surgit effectrix facultas quę consilii conatus implet & exequitur, & qua id rem persequendam impellimus; hęc autẽ est omnium facultatum intelligentię postrema. Memoriæ & recordationis facultates non primum & per se in intelligentia, sed in communis sensu collocantur, huiusq́; duntaxat interuentu ad intelligentiam pertinere possunt, quemadmodum nos posthac in his quæ de functionibus tradetur, plenius disseremus. Ne autem certos instituti mei limites prætergredi uidear; his summatim decursis quę proprie Philosophum decent, ad unius uitalis animę facultatem me confero.

De uitali facultate, quam Aristoteles eandem atque naturalem existimauit. cap. XII.

Vis naturalis & uitalis una et eadẽ sunt Aristoteli.

EXPLICATVRO mihi uitalis nostrę facultatis substantiam atque præstantiam, quamplurima obuersantur inuoluta summeq́; ardua, quibus pręclari philosophi Aristotelis patrocinio corroborati, contendunt nullam eiusmodi uim in nobis seorsum insidere. Is enim quum omnes animæ partes atque facultates sigillatim numerando percenseret, hanc omnino tanquam nulla seorsum esset, prętermisit, statuens nimirum naturalem uim omnium primam, cunctorumq́; uiuentium communem, quam eandem nullo nominum discrimine, nunc altricem, nunc uitalem appellat. Huius enim prospero fauore & pręsentia, nutritio atque uita in cunctis manet, perit autem dum illius benignitas se subtrahit. Vitam quidem nutritione accretioneq́; definit, quod usque eo dum uita erit, nutritio quoque perstabit, hac autem deficiente uita pariter tolletur. Itasi eo authore unũ idemq́; sunt uita & nutritio, itemq́; uiuere ac nutriri; quæcunque facultas corpus alit ac sustinet, eadem uitam quoque tuetur, neque a naturali diuersa est uitalis facultas.. Quinetiam insitum calorem cuius subsidio natura omnia concoquit corpusq́; nutrit, sine quo non possunt animalia, sed ne stirpes quidem consistere, uitalem appellat, quod inde sit omnium uiuentium ortus, & uitę permansio, quodque eo deficiente, interitus sit omnium. Quanquam autem omnis uitæ & interitus causam huic ipsi calori acceptam refert, quem inde uitalem & salutarem consueuit appellare, nullam tamen in eo uim collocat, quę a naturali sit diuersa; sed hanc ut omnium primam in eo uitali calore constituit, ita & uitalem iure dici contendit. Nõ enim hic calor opifex est functionum corporis, sed animę eiusq́; facultatum tanquam uehiculum & instrumentum, sine quo eæ neque alimẽtum conficere neque aliud quicquam possint efficere, sed ne consistere quidem. Vnde intelligitur illic facultatem uersari ubicunque calor fuerit deprehensus. At qui plurimum in corde hunc uigere & flagrare sensus confirmat, illincq́; ubi plurimũ est & uberrimus, tanquam a fonte quodam in omne corpus diffundi atque deriuari. Qua constanti ualidaq́; ratione alleuerat uitam & facultatem, quę semper cum istius caloris integritate simul est, uniuersum quidem corpus substinere, sed totam ex corde tanquam è fon-

Vim cũ naturalẽ in corde esse.

è fonte & principio quodam fluisse,quod tum uitalis,tum naturalis facultatis prima sit sedes,primaq; origo. Hoc uisceris dignitatem & præstantiam luculenter declarare,quod omnium in corpore primum uita fruitur,postremūq; mortem oppetit. Deinde sedem quę in corpore medio est, dignam quidem haberi & tuto sub pectore cōditam,ubi arx uitæ commodissima strui debuerat. Porrò autem in quo principe corporis loco & in qua eius loci particula uitalis & insiti caloris principium est,ibidem naturalem altricemq; animam omnium quidem primam collocari,non enim hæc potest citra caloris opem,aut alimentū conficere,aut corpus nutrire. Quocirca a perenni illo fonte caloris,nequit uita & prima nutriendi facultas seiungi. His demum tanquam consequens annectit cor primam esse summam conficiendi sanguinis officinam,hicq; uenas perinde ac arterias propagari,& in corpus uniuersum proferri. Quicquid uirīū cor in perfectis animantibus accepit,idipsum in exanguibus parti cuipiam tribui quæ cordi proportione respondet,in stirpibus autem ei quæ media inter radicem & stipitem interponitur.

Cordis præstantia.

Nutriendi uis i corde.

Venas, & arterias ex corde nasci.

Sentientis porro animæ sedem eodem intrusit,hac duntaxat ratione adductus. Animal omne qua animal est uiuit,neq; fieri potest ut id quod ei tribuit ut animal sit,non etiam eidem uitam conferat. Quo circa concludit quocunq; id principio animal est, eodem quoque idipsum uiuere , neq; seiuncta hæc diuersaq; esse principia,alioqui enim ut duo principia,sic duę fierent cuiusq; animantis animæ, & utrouis qualibet ex causa dissoluto & extincto, alterius ope animal etiamnum constaret atque uiueret. Ex quo demum infert unam eadēque eam substantiam esse qua id uiuit & animal est, tametsi uaria id diuersaque sit ratione & cogitatione,neque qua ratione est animal, eadem ipsa uiuit. Itaq; si in corde aut in alia parte quę huic proportione comparatur , uitæ fons & origo collocatur,ibidem est sentiendi principatus,quo animal omne consistit. Iam uero in quo sensus,in eodem uoluptas & dolor in est, perceptioq; iucundi atq; molesti,ex quibus cupiditas nascitur & appetitio. Pręterea ex sensu surgit cogitatio & comprehensio, ex hac autem & ex appetitione, incessus itioq; animalis. Vnde planè & expeditè conficit omnes sentiendi,cogitatione fingendi,appetēdi,mouendiq; uires è corde duci,externorumq; sensuum in capite quidem positorum , originem tamen cordi acceptam referri omnesque tum mouentes tū sentientes neruos illinc tanquam a fonte primo deriuari. Ergo anima illis instructa facultatibus in corde potissimū quidē insedit,ex quo tamen in omne corpus æquabiliter se fundit, partibusq; singulis inhęret. Hoc planè declarant animalium quæ insecta uocantur desectæ partes,& ab arboribus auulsi rami uiuunt enim pristinasq; functiones etiamnum retinent, seruarentq; diutissimè si nutriendi instrumenta non deessent. Id planè argumēto est partes has tantam in se animi uim habere,quantā & ipsa olim integra. At perfecta animantia & homines,non uiliori & abiectori conditione uiu unt , quam stirpes in insectorum genus. Ex quo fit,ut integri cuiusq; uiuentis unica si anima, quę uniuersa corpus uniuersum continet. Si dum id in partes distractum est,partium unaquæque propria anima regitur,fient tum cōplures animæ quę prius unica fuerant. Quapropter in integro re ipsa quidem unica esse dicitur at potestate complures,quod ex ea fieri multæ possint. Vnica autem & simplex quæ in nobis inest anima,dispares lōgeq; dissimillimas functiones idcirco edere potest,quod uarias facultates & disparia partium temperamēta ad illas accommodat,quemadmodum unus idemq; artifex,uariis instrumentis diuersa ple~inque & dissimilia opera condit & reponit. Ea igitur est Aristotelis de partibus

Sentiēs animam in corde.

Motus & imaginatio in corde.

Neruis a corde.

Cor animæ sedes.

Anima in toto reneratota est, & in qualibet parte tota est potestate.

Aīa una dissimillimas actiones edit.

tibus animæ eiusdemq; facultatibus, & de communi earum sede sententia, ex omnibus philosophiæ monumentis deprompta, ita sibi quidem cohærēs suisq; principijs consentanea, ut nullis argumētis, nulla disputatione quæ de uniuerso sit genere, conuelli labefactariq; possit.

Medicos Platonem sequutos, uitalem facultatem a reliquis diiungere. Cap. XIII.

CAETERVM si singula diligenter studioseq; spectabimus, in quibus maxima multoq; certissima uis inest demonstrationis, nō pauca sanè occurrent, quę planè uniuersa illa redarguant, commonstrētq; luculenter, præter duas animæ partes, quæ pro certis atque concessis receptæ sunt, tertiam uitalem, eamq; diuersam haberi, cuius sit unius sedes in corde. Perennis enim & constans deprehēditur in nobis cordis & arteriarum motio, cuius assiduitate perpetua est spirituum procreatio. Hanc autem cuiusnam facultatis opera fieri arbitrabimur? Non animalis, ut cuius motus omnis est ad arbitrium, qui orta defatigatione sensim ingrauescit atque demum intermittit, cordis autem & arteriarum motus non est in nostra potestate ut nobis pareat, sed continuatus nullius causæ ui lacessitus, & qui nunquam interrumpi potest. Neque præterea hic a naturali facultate regitur, ut quę corporis nutritioni duntaxat addicta est & mācipata, nec tā apertos motus solet expromere. Aut si hos profert in nobis, quid est causę cur non similes efficit in stirpium genere, in quibus tamen nihil tale cōspicitur? Neque demum insitus & naturalis calor tantæ motionis est author, tū ob eas quas modo percensui rationes tum quod is per se quum simplex sit qualitas, non potest esse efficiens causa motionis, alias enim naturam eum esse confirmaremus. Sentire quidem recte uidetur Aristoteles motionem illam ex materiæ & refrigerationis necessitate quadam fieri, cęterum istæc necessitas, incitans duntaxat & impellens, non autem efficiens causa recte possit existimari sed aliam superiorem atque præstantiorem scrutari necesse est. Erit igitur in uitali cordis calore uis quędam & facultas harum motionum, & aliorum quæ posthac referam operum effectrix, quæ uitalis quoque nuncupata, a naturali & a sentiente prorsus dissideat. In hæc fortasse quum penitus introspexissent, qui cunque sub duce Auerrhoide in hāc Aristotelis sententiam iurarunt, hac diligenti rerum obseruatione adacti sunt, ut uitalem eam facultatem intromittāt atque suscipiant, sed quam (ne uioletur iusiurādum) modo quodam incomprehenso somnient uerius quam cogitent, in altrici illius & naturalis facultatis genere comprehendi. Itaque duas constituunt ei differentias, unam uitalem, alteram altricem, iudicantq; uitalem altrici in opem & subsidium fuisse additā. Hoc illi commento probabile quiddam afferre uidentur, sed tamē Aristotelis mentem offendunt, qui unam eandemq; uim nunc altricem, nunc naturalem, nunc uitalem consueuit appellare. At mihi cum illis controuersiæ nihil est, qui eo iam adducti sunt, ut nobiscum concedant tres in nobis facultates consistere, naturalem, uitalem, & animalem, quarum gubernaculis corporis natura & integritas tenetur & cohæret. Iam uero tempestiuum est demonstrare hasce tres, non modo cogitatione, sed re ipsa & essentia inter se distare, esseq; seiunctas. Omnia enim quæcunque sic comparata sunt, ut possit eorum unumquoduis uel lędi & labefactari, uel prorsus interire & extingui, aliis constantibus & inuiolatis, disiuncta ea sunt, neque unam eandemq; substantiam complent. At qui in osse, in cartilagine, cui secundum naturam firma sit constitutio, nullus

Vitalis necessitas demonstratur

Auerrhoidis cauillus. Animalem facultatem ladi alius illæsis.

inest

inest sensus nullaq; sentiendi facultas: uitalis tamen & naturalis insunt, quarũ beneficio alitur, atque uiuit. Lethargus, sensus omnes motumq; consopit, totamq; uim animæ sentientem stupidam reddit, reliquis integre ualentibus. Paralysis quamcunque partem uehementer prehẽderit, sensu motuq; priuat, aliis permanentibus quæ partem non sinunt cõtabescere. Sicq; multifariam uis sentientis ut omnino lædi potest, aut partẽ quampiam deserere, alijs in nullã offensionem incurrentibus. Cæterum in atrophia, palam est ex nutrionis errore uim altricem incommodo detrimentoque affici, necdũ tamen alias concuti. Nec profecto desunt qui iudicent partis cuiuspiam nutritionem sensumq; prorsus exterminari, uita duntaxat superstite, quum nempe ea liquefacta in totum extabescit, solamq; uitalem facultatem retinet, quæ illius integritatem tuetur obsistitq; ne illa consumpta putredine dissipetur. Est enim putredo uitę aduersa neque aliud quam uita obsistit ne pars in perniciem agatur. Quicquid igitur nutritione sublata integrum præterea manet neque putrescit, id sane uiuit, uitaliq; facultate sustinetur. Hinc ut facere ita pręclare olim dictum fuisse animaduerto, hãc uim datam esse corpori pro sale ne putrescat, quod hæc una possit omnem interitus perniciem retundere, arcere, præcludere. Hęc enim summa est illius actio, non ut corpus alat, nõ ut rerum occursum sentiat, sed ut uitam & integritatem conseruet. Quinetiam quum quis pestilenti febre male torquetur, affligiturq; cordis dolore, uomitione, animi defectione, quumq; pulsus obscurus & imbecillis deprehenditur, quis tum ambigere potest facultati in corde uitali, cuius hæc sunt opera, negoti plurimum exhiberi, aliis quidem aut nihil omnino, aut multo minus agitatis? Vt enim alia morbi genera aliis solẽt facultatibus malum inferre, sic hoc maxime pestilens uitalem uim obsidet, oppugnat, atque demolitur. Itaque potest quæuis una facultas noxam & incommodum subire, reliquis aut nondum aut non peræque læsis: quin fortasse potest in quapiam corporis particula uis animalis ex morbo perire, simul cũ hac & naturalis, una superstite uitali, quorum omnium rationes posthac ubertus afferemus. Vnde planè perspici potest, tres illas non modo cogitatione, & (ut dicere solent) ratione, sed re ipsa propriaq; substantia disiungi.

Secunda. *Tertia.*

Naturalẽ lædi aliis illæsis.

Vitalem lædi posse aliis illæsis.

Tres animæ facultates sedibus atque locis discludi. Cap. XIIII.

NVLLA uis animæ quæ potissimum obstricta sit corpori, quicquam potest efficere citra instrumenti alicuius subsidium. Quum autẽ uel animæ instrumẽtum, uel domicilium offensionem acceperit, necessum est profecto, aut ipsius quoque facultatis substantiam lædi, si inde originem duxit quod plurimi cõfirmant, aut certe (quod in externis fit artificiis) effectus contortos & deteriores reddi, præpedirique functiones. Quare si cor una est omnium facultatum sedes, quoties id iniuriam & incommodum accipiet, omnes hæ facultates necessario peræque lędentur. Hæc autem perspicuè falsa esse & inania, declarant quæ in pestilentibus febribus alijsq; uenenatis morbis obtingere proditum est. Quin & posthac apertius erit, multis ex causis cor eiusq; actiones affici, cõstantibus alijs uiribus; Itaque tres eæ quæ sunt, non essentia modo, sed sedibus quoque & principatu disiectę sunt, neque in eodem possunt solido considere. Quod si earũ opera & effectus magna cum cura & diligentia intuebimur, non operosum fortasse fuerit propriam cuiusque sedem designare. Perspicue cernimus esculenta potulentaque in eas partes, quæ sub præcordijs positæ sunt, maxime in uentriculum illabi, ubi primum concocta, deinde iecineris ui in sanguinem conuersã

Tres animæ partes locis discludi.

Iecur naturalis animæ sedes.

Cerebrum principis animæ sedes.

alendo corpori fiunt idonea. Cerebrum etiam tanquam cõmune sentiendi principium à sensibus omnibus circumsederi quis non uidet? eosq; per somnum cõprehenso cerebro quasi uinctos teneri, excitari autem & operam quemque suã conferre per uigilias liberato illo & soluto? At cor in somno semper cietur & agitatur, nunquam facta intermissione officij cõquiescit.

Prima rõ.

Hoc si sensibus prima est efficiendi causa, cur non eorum functio similiter perpetua sit & continens? Conquassato compressoq; uehementer cerebro, animans continuo sensus omnis motusq; expers obtorpescit:

Secunda.

cerebrique offensione fiunt obliuio, stultitia,

Tertia.

deliratio, appoplexia quibus tum principes tum sensuum prępediuntur actiones, ab hisque malis liberant quæ cerebro non autem quæ cordi adhibentur remedia. Male autem affectio iocinere ęgre corpus alitur, alias atrophia extabescens, alias corrupto humore turgidum, quumq; ei uisceri ualetudinis curatio

In iecore naturalis est.

adhibebitur, altrice facultate corroborata ad salutem corpus omne reducetur. Nemo est tam delirus qui constantibus his malis uelit facere medicinam cordi, aut hanc si forte tenet, non hallucinetur. expectationemq; suam decipiat.

Itaque sensuum actiones in capite maxime, naturales in iis partibus quę sub præcordiis sunt, explentur ac uigent. Vbicunque autem eę plurimum eminent & apparent, ibidem consentaneum est uim & facultatem earum effectricem dominari, suumq; principatum habere; nam hac ista ratione ductus etiã Aristoteles uitę principiũ in corde collocat, quod omniũ primum uiuit, postremũ emoritur. Ex propriis igitur operibus, ex medendiq; ratione, altrix uis & naturalis in iocinere, animalis seu sentiẽs in cerebro, reliqua uitalis in corde constituenda uidebitur. Nunc autem mihi liceat rei fidem iis ductibus confirmare, qui facultatibus ad proprias functiones subsidio ueniunt: uenę quidem naturali, neruí animali arteriæ uitali.

Argumenta a propriis canalibus.

Omnes quidem quemadmodum & ipsas facultates ex corde nasci prodidit Aristoteles, nequicquam a mente sua, nequicquam a se ipse discedens, recte existimans illic facultatem & partem animæ figi debere, unde illius instrumentum nasceretur, ductusq; deriuaretur. Quocirca quum arterias ex corde duci, omnemque pulsationem hinc eas accipere inter omnes cõueniat, si præterea neruos è cerebro, uenas è iecore primam originem duxisse commostrem, uidebor etiam planum fecisse, illud domicilium esse animalis facultatis, hoc uero naturalis.

Venas a iecore nasci.

Vt in arboribus uniuersosq; stirpium genere, maiora minorum sunt principia, & truncus omnium amplissimus deorsum radices agit, sursum autem in ramos diffinditur, hi rursus in alios exiliores, dũ tandem in tenuissimam sobolẽ undique propagetur atque fruticetur: hincq; unus omnium consensus in trunco principium constituit, & eam uim quę stirpi moderans, alimentum trahit distribuitq; singulis partibus, ita sanè in uenis atque neruis statuendum uidetur.

Prima rõ.

Cæterum uena caua qua cordi assistit multo quidẽ tenuior est, quam ubi, è icineris conuexo emergit, quinimo hic in duos ramos diffinditur, quorum uterque duplo maior est eo, qui ad cor rursum irrepit, quod

Secunda.

planè argumenro est non è corde, sed è iecore primam uenis originem esse. Huc accedit, è cauis regionibus interioreq; facie, iecur uenam ad portas emittere qua serpens multiplici lapsu & erratico, complures riuolos tanquam radices effundit, in uentriculum, in omentum & mesenterium. His autem (uenæ tametsi sunt) nulla intercedit cum corde in communio aut societas, sed ne cum his quidem uenis quę è iecoris facie conuexa emerierunt, quare stirpium exemplo iecur uenarum origo constituendum est. Ex quo intelligitur partem in stirpibus inter radicem & truncum interpositam, quam Aristoteles cordi comparauit, iecoris potius quã cordis similitudinẽ speciéq; generẽ, ut in qua uis insit natura

lis,

Tertia.

ſis,eam prorſus exprimens quæ in iocinere conſedit. Poſtremo ut perfectis animantibus arterias è ſiniſtro cordis uentriculo naſci animaduerſum eſt,ſic terrenis animantibus iisq; uocalibus dexter uentriculus adiectus eſt in eumq; inſerta,uena caua,ut inde erumpente reiectuq; ſanguine pulmones alerentur. Muta autem animantia,ut piſces omnes,dextro ſinu defici atque deſtitui,omnium iudicia ſenſusq; confirmant,quod aquatilia neque pulmones habent,neque uociferantur,neque ſpiritum ducunt. At nihilominus ſanguine aluntur in uenis recondito,ipſeq; uenæ omnium iecori ſic affixæ ſunt,ut aperte hic deriuari cernantur. In dextrum autem cordis uentriculum (ut quem non habeant) nec inſeri,nec inde poſſunt educi. Quid quod una in piſcibus uix cor attingi potest ne inde exoriri unde longius abeſt atq; diiungitur? Eadem propemodum ſunt rationum pondera in neruorum exortu,quos palam eſt cor non attingere,neq; ei ulla communione iungitur ut idcirco nemo(niſi qui in contemplandis rebus cęcus fuerit)exiſtimet a corde tanquam a principio eos emanare. At ſi diligenter cerebri ſtructura animo ſenſuq; luſtrabitur,clarũ erit & euidens neruos omnes ſentientes illinc deduci,ortusq; ſui primordia accipere. Si ſubſtantia ſpectabitur,eos cerebri tanquam ſurculos arboris partes eſſe , ſed quæ in extrema corporis progreſſę,tum uię longitudine,tum locorum per quos tractus eſt ſiccitate,mira ſoliditate dureſcant . Spinæ etiã medulla uere cerebri ſoboles,quæ foras excedit ampla quidẽ eſt,tanto deinde gracilior facta, quanto longius proceſſit. Ex hac aũt tanquã ex arboris ſtipite,quamplurimi utrinq; nerui adeo expreſſe & perſpicue diffunduntur,ut niſi ſenſuum fides & præſtantia tollantur , hæſitari non poſſit,oẽs aut proxime aut medullæ interuẽtu & cerebri ſubſtantia prodiiſſe. Vetus olim fuit ſententia quæ ob duritiẽ eorũ ortũ meningibus, tũ cerebrũ,tũ ſpinæ medullã circũplicãtibus acceptũ referret . Ab his fortaſſe nerui oẽs inuolucra quędã acceperunt,medullę tamen(quę ramorum qui in arboribus ſunt exẽplo,intus inſeritur)origo cerebri ſubſtãtiæ datur. Hæc aũt prima eſt & pręcipua nerui portio,qua ualente motio oĩs conficitur,& qua lęſa cõcidit. Ergo ex functionum proprietate,ex inſtrumentorum poſitu, ex ductuum ortu ac deriuatione,in promptu & ante oculos eſſe debet,uim & facultatem animæ naturalẽ in iocinere,ſentientẽ in cerebro,reliquã autem uitalem in corde quaſi in ſede propria conſtitui. Quibus etiam confectum arbitror eas non modo ſimplices facultates,ſed loco ſedibusque diſcluſas haberi.

Neruos non a corde, ſed a cerebro naſci.

Neruos nõ naſci a meningibus.

Rationum quas aduerſarij proponunt confutatio. Cap. XV.

AT iam uideo Sophiſtarum uerius quam Ariſtotelicorum turbam his obſtrepere,qui tametſi planè uident naturę functiones in iocinere,animales in cerebro, at in uentriculo chyloſin, & in oculo uiſionem: has tamen fateri nolunt facultatum eſſe ſedes,ut neq; neruos a cerebro,uenas a iocinere proferri. Quid eſt cauſæ cur ita cenſeant? quoniam inquiũt non ut medici ſenſuum æſtimatione de his iudicio decernimus,ſed una duntaxat ratione demonſtratiua . Quomodo? Quia princeps Auicennas ſcriptum reliquit, Philoſophos qui uires omnes reponunt in corde, omnia altius perſpexiſſe inueſtigaſſeq; rationes magis neceſſarias,medicos uero quæ ſenſus duntaxat mouent ſequutos,facultates illas ſedibus diſtraxiſſe . O delirationem incredibilem deſipientis enim arrogantię eſt argumentationis neceſſitatem ſenſuum authoritati anteponere . Sed quid neceſſitatem, dico quum nulla in id neceſſaria argumentationem, ſed ne ſatis quidem probabili adduci poſſint? Nunquid quod ſenſu comprehen

sum est potest ulla ratione conuelli? Tanta est eorum in unius opinione pertinacia, ut errare malint, & in controuersia concertationeque perpetuo uersari, quam lynceram puramque rerum cognitionẽ capere: atq; quum perspicuis dubia debeant illustrare, dubiis perspicua tollere conãtur.

Aduersariorum ratio.

Quænam autem est eorum tam firma constansq; ratio? Cor quia nobilissimum est & uitę fons, idcirco animæ omniumq; eius facultatum sedem & esse principium; cerebrum autem iecur, uentriculum, reliquasque partes illarum instrumenta, duntaxat esse omnes in corde altissimis defixas esse radicibus, aut illarum functiones alijs partibus alias comparere. Est igitur inquiunt cor principium, quod omnes facultates sinu complexuq; suo continet atque fouet, non autem principiũ edendæ depromendæq; functionis. Hac interpretatione quam plerique quasi ex tripode dictam suscipiunt & admirantur, putant Platonis medicorumque obseruationem Aristotelis argumentationibus reconciliare, sicque omnes se controuersiam dirimere. Sed quam uanus & irritus hic labor, uelle eos qui ex instituto distracti sunt, in concordiã adducere? Cor inquiunt omnium est facultatũ origo, quia nobilissimũ. Quasi uero rex qui totius est imperij nobilissimus, omnium subiectorum uires in se unus comprehendat: & quia penes illum sit omnis necis & uitę potestas, idcirco subiectis propriæ uires non insint quibus quæ sua sunt procurent.

Confut.

Expendamus autem ponderemusq; diligentius controuersam hanc rem, & plenam dissensionis inter doctissimos. Si iecur & cerebrũ non primariæ sunt sedes, sed instrumenti duntaxat rationem acceperunt, hoc ne a conformatione & figura solum habet, an etiam à temperamento? Ab utroque (opinor) cauti nec incalidi respondebunt cæterum temperamento quam conformatione plus effici: sanguis enim in iecore, & spiritus animalis in cerebro, à substantiæ proprietate & a temperie potius quam a cõformatione procreatur. Quoniam igitur ex temperamento uis quædam & facultas enascitur, quę causa est efficiens, in unaquaq; particula ut temperamentum sic & ingenitam oportet quandam facultatem inesse, quę functionum eius est opifex. Hoc quidẽ & illi tã quam planè consequens fatentur, quum uitalẽ spiritum ex corde uideant per parotides arterias in contextum admirabilem & in cerebri uentriculos efferri, illicque in animalem conuerti. Istæc autem conuersio undenam & a quo prodijt? Nonne ex ui aliqua quæ cerebro propria insideat & ingenita sit? Neq; hoc illi diffitentur. Necesse est ergo hanc istam uim insitam quæ spiritũ gignit animalem, animalẽ quoque haberi, qui enim fieri posse intelligemus ut hoc aliud gignat, cuius ui nulla & potestate sit præditum? Multi quidem aiunt hoc fuisse

Aduersariorum subterfugium.

Auicennę decretum, ne dicam subterfugium, spiritum omnium ut certe facultatum unam esse eandemque substantiam: atque quum ea sit uitalis spiritus in corde; portionem quæ in cerebri uentriculos contendit, temperationem quandam adipisci obeundis animalibus functionibus idoneam. Hunc tamen spiritũ uim nouam illinc nullam consequi, quæ non aut fuerit, neque substantia, sed qualitate duntaxat mutari & noua constitutione, quæ spiritum illum uitalem aliter atque prius uersans ac præparans, efficit ut ad functiones animales accommodetur, & animalis in eo facultas nunc primum sese expromat. Prius enim huius facultatis substantia ei spiritui insidebat, quum adhuc in corde tenebatur; nondum tamen ea se functionibus exprimebat q impedita esset nec rebus contentaneis & adiuuantibus instructa. Solers ista quidem & subtilis rerũ notatio, sed tamen falsa nimis & fallax assensio.

Confutatio multis argumentis. Cerebri cordis & iecoris tum uires tum spiritus.

Spiritus dum in contextu admirabili atque in cerebro propriam temperiem mutauit, nonne simul substantiam & speciem mutauit? Si speciem, nonne & facultatem? Alias enim nulla

fuerit

fuerit toto corpore spirituum specie distinctio. Quod si fatetur, neque illa profecto fuerit humorum speciei differentia, sed solo accidente distabunt, sanguis, lac, & semen. Et quicunque ingerentur cibi, non in uentriculo, non in iecore, non in uenis, nũ in reliquo corpore, aliam quam in qualitate mutationem subibunt, erit una eademque omniũ ubiq; substantia ac species, non eorũ modo quę in corpore continentur, sed ipsarum etiam partium. Hoc autem quid aliud est, quam rerum species ac differentias de medio tollere? quam omnia in idẽ substantiæ genus contrudere? quam rerum ortus & interitus in naturę mundique exilium agere? quam omnia omnibus confusa permiscere ac perturbare? Quod si specie distant corporis partes, & qui ab illis conuertuntur humores, cur non item spiritus substantia & specie inter se distabunt, quos palam est multo tenuiores esse, & facile mutabiles, ut expeditius quam illi partiũ quibus assidebũt uim & conditionem subeant? Itaque consentaneum magis est, ut cerebrũ a corde, ita animalem spiritum uitali, specie atq; substãtia differre diuersisq; illos facultatibus teneri. Quicunq; aduersa sustinere contendent, multis astricti uinculis, eo quo minime uolunt imprudẽtes reuoluentur. Quocirca multo melius quam illi & luculentius Alexander Aphrodiseus, quamuis impense Aristotelicę disciplinę studiosus, cerebro, iecori, uentriculo, reliquisque partibus proprias uires addixit, qui quum alias esse distinxisset quæ famulantur & seruiunt alias quę regunt & quasi dominantur, subiecit animæ principatũ in corde constitui uires autem eas quę uelut subiectæ famulantur, in uarias corporis partes disiici. Nam quęcunq; ad animalis facultatis demonstrationem attulimus eadem ferè ad naturalem & reliquas accommodari possunt. Quisquis igitur uolet naturalem contemplationẽ medicis obseruationibus confirmare, omni deposita concertationis inuidia, tres animę facultates, uitalem, animalem, & naturalem, essentia, sede, instrumentisq; discludat. Nunquam enim futurum est, ut qui eas turbulenta confusione connectet, quicquam in re medica uel dilucidè demõstret, uel certa intelligentia & ratione comprehẽdat. Hinc uideas non modò Alexandrum, sed reliquos prope omnes Aristotelis interpretes, uitalem facultatem naturali discreuisse, alios inseruientes quasdam facultates membris assignasse, alios non unam & eandem, sed plane diuersam instrumentis originem dedisse, indicium sanè uacillantis & fluctuantis opinione tanta interpretantium uarietas. Quanquam uero unus Aristoteles admirabili scientia, atq; iudicio, in cęteris ferè suspiciendus est, & a nobis uenerandus, hic tamẽ primus temere fregit authoritatem ueteris disciplinæ, atq; ut nouã conderet, partes illas animæ labefactauit atque peruertit, quas mirifice Plato erat amplexatus. Verebatur enim ne si illas cum Platone admitteret, multas in homine animas & hinc multa esse animalia fateri cogeretur. In has autem ruinas atque salebras si Plato incidit, ne illas quidem Aristoteles ulla declinatione uitare possit & effugere, ut qui alteram animæ partem immortalem, caducam alterã instituat. Hinc Themistius utrique opinioni impedimentum hoc accedere tradit, quod non simplicem, sed concretam ex partibus animam dicit. Quid autẽ in his statuendum sit, paulo post fusius differetur a nobis, quum animę substantia & integritas explicabitur.

specie & differẽtia differre.

Confirmatio.

Conclusio.

Quid uitalis facultas cæteris præstet & impertiat, in quibus insit, quo accedat ordine, quid uita. Cap. XVI.

Id quidẽ peruagatũ uel apud idiotas oĩum sermone percrebuit uiuere stirpes uiuere animãtia, uiuere superos: hos quidẽ solius mẽtis agitatione, ista sensus impulso,

Argumenta.

impulſu,illas uero natura duce. Quum autem unus homo naturæ ſenſus, mentiſq; uiribus teneatur,ſitq; naturę uix altrix in iocinere,reliquę in cerebro,qd eſt quod duorum iſtorum conſpiratione & mutuis officiis nō ſatis gubernamur & conſeruamur? Si omnis uitę functionum cauſa ad hęc referri putetur, quid præterea cor nobis additum eſt? qua impellente neceſſitate conditum? quænā illius actio quam iecur & cerebrum non obeant? Aut igitur omnino id ſuperuacaneum uidetur,aut prima omnium facultatum ſedes. Hęc quidem ſunt quę nonnulli inexplicabilia eſſe dixerunt & nondum comprehenſa, quæ tamē extricare & in perſpicuam lucem proferre conabimur.

Vim altricē in animantibus perfectiorem eſſe quā in ſtirpibus.

Animantium genus naturalem & altricem uim cum ſtirpibus quidem habet communem, eamq; poſita in iecore:ſed quæ tamen præſtantioris cuiuſdam ſit ordinis & dignitatis:omnē quippe nutriendi functionem animantia lege quadam & ratione perfectiore complent. Stirpi alimentum eſt ſuccus impurus atque lutulentus è terra hauſtus animanti uero id quod iam multiplici mutatione præparatum eſt,ut olus, ut fructus, ut caro. Facili promptaque coctione & rudi quadam alimenti cōuerſione ſtirpes aluntur: animantes autem non niſi utilis alimenti multifariam facta concoctione,qua longa rerum ſerie in ſanguinem ac demū in corporis ſubſtantiam conuertitur. Quoniam igitur tam multiformis eſt in animantibus cōctio,& alimentum id perfectionis aſſequitur quo nequit in ſtirpibus perueni re: neceſſe eſt omnino uim quandam præſtātiorem in animantibus quā in ſtirpibus nutritionem moliri;eamque ut generis cuiuſdam eſſe præſtantioris, aut acceptis aliunde uiribus adiuuari.

Quid cor iecori & cerebro conferat in perfectis animalibus.

Hac ratione perfectis animantibus cor attributum eſt,cuius calor & facultas toti corpori maximè uero iecori & cerebro impartiretur, omniumq; functiones & munera compleret. At uero ſtirpibus quæ ſolius naturæ beneficio uiuunt & uigent,unica uix altrix obtigit ea ſuſtē tata calore,qui tanquam materia ſubiectus eſt. Hic porro languidus eſt atque iners,in omnem ſtirpis ſubſtantiam diffuſus nec facilè diſſipabilis hoc indicio quod arborum defracti auulſi aut abſciſſi rami aliquantum uiuunt, poſſuntque inſiti reuireſcere & fructificari. Sic profecto exanguia animantia quæ naturæ ancipitis ſede ſtabili ſcopulis adhęrent,ut conchæ,& quæ ſponte ſua intimoq; motu huc illuc promiſcuè feruntur,ut apis,formica,uermis, & reliquum omne inſectorum genus,quorum reſectas partes ſeorſum moueri conſpicimus omnia quidem uitæ uæ calorem exiguum habent, eumque toto corpore æquabiliter conſertum,neque in his ulla eſt ſedes cordi uere cōparata,è qua hic calor quoquouerſum in omnes partes influat & illabatur his enim ita poſitis, abſciſſæ partes neque uiuere,neque moueri poſſent.

Iecur & cerebrum cordis indigere auxilio, demonſtratur Quid cor cerebro conferat.

Contra autem perfectiorum animantium partes,quum delectæ continuo uita priuentur, argumentum eſt non ex ſe ſed aliunde influentibus uiribus eas ſuſtineri,neque proprio ſolū calore ut ſtirpes uerum etiam aſcito gubernari,& ſupra uim iecoris naturalem, aliam ex corde uitalem aduenire. Porrò autem uitalis facultas animali etiam ſuccurrit & opitulatur,quod ei uelut pabulum & materiam ſuggerat,ex qua demū ſpiritus profertur animalis. Hinc nōnullis exiſtimatum eſt,uitalem animalis gratia potiſſimum conditam eſſe,quod ei plus quam naturali conferre uideatur. quandoquidem præter materiam uim etiam ſubiicit qua in opus excitatur erigiturque,ut citra cuius opem uis animalis qualiſcunque fuerat ex ſemine producta,ignaua & languida otiaretur.

Animalis facultas omnium poſtrema.

Itaque hæc omnium poſtrema recte conſtituitur,quæ in fœtu dum utero geſtatur,tum obſcuras uires oſtentat,tum minimum uidetur neceſſaria,at quum iā editus infans hac luce fruitur, ea pectus diſtēdens deprimensq; ſpiritum ducit ac reddit,nec tum exiguam opē fert cor

di;

di. Cæterum hæc ipsa uitalis facultas nõ modo cæteras omnes quum rudes ad huc & inchoatæ sunt perficit, sed etiam easdem quoad uiuit animal tuetur, & ad agendum impellit. Id planè declarant arteriarum interceptiones, quæ aut uinculis aut aliis quibuscunque causis opprimentibus inciderint, per has enim cordis aspiratione cohibita, mox repente tanquam attonitum corruit animal. In syncope tantisper dum uitale robur corporis partes non illustrat, reliquæ quoque facultates omnes pariter intermissionem faciunt, mox autem ut id excitatum reuixerit ac seipsum collegerit, omnes illæ quasi recreatæ recurrunt. Absonum autem & absurdum fuerit, existimare hoc exiguo tempore partes corporis ab omni ui & facultate destitui, in quod tamen discrimen Auicēnas adducitur, & quicunque statuunt facultates omnes a corde illabi. Hoc igitur temporis articulo, particulis suæ insunt propriæ & ingenitę uires quemadmodum & cordi, sed quas tamen nulla uis princeps stimulet & incitet. At nihilo minus si robur id uitale perdiu abest nec influit (quemadmodum quũ preceps & insolens syncope hominem tollit) inficiari nolim partium facultates tãdem corruere & intercidere, animalque prorsus uitam dimittere, tanta quippe est uitalis necessitas, ut citra illius fauorem reliquæ ne minimũ quidem efficiant. Hinc rectè uitalis nomen ei potius quam stirpium facultati est impositũ, quòd præstãtiore magisque salutari uitę genere corpora collustret, unaq; reliquarum omnium perseuerantiam & firmitatem contineat. Est enim animantium uita facultatum actionumque omnium conseruatio: Hæc autem a corde cum spiritu caloreque defluit. Mors est uitalis roboris omniumque facultatum extinctio. Quas autem horum definitiones prompsit Aristoteles, eas non modo ad animantes, uerum etiam ad stirpes accommodauit, ut longè lateq; paterẽt. Vis porrò ista uitalis, totius animæ pars non est, ꝙ solitaria nusquam subsistat, quodq; illius ope nihil seorsum uiuat, sed totius est animæ summa quędã facultas, quæ partes animæ perficit, tuetur, & quasi nexu coniungit.

Vitalem facultatem nõ modo alias perficere, sed etiam cõseruare.

Vita animantium quid.

De facultatum concentu & principatus ordine. Cap. XVII.

TRES animæ facultates quanquam in perfecto animante substantia, instrumentis, & sede seiunctę sunt, fieri tamen non potest, ut posteaquam in uno eodemq; corpore coierint, tum inde quasi diuulsę & seiugatę prorsus distrahantur. Mutua enim conspiratione usque eo omnes inter se aptæ & cõnexæ sunt, ut una quęlibet reliquarum ope consistat. At uerò fieri potest ut cuiuspiã particulæ, una animalis facultas pereat aliis commemorantibus aut simul cũ animali naturalis etiam pariter occumbat, una superstite uitali, quemadmodum fit dum in particulam per arterias dimanat uis spiritusque uitalis, a cerebro autem & iocinere nihil quicquam illabitur. Tametsi igitur dum uita est, semper nutriri animal uerum est & compertum, non tamẽ id in particulis fieri est necessarium. Vna uitalis cæteras perficit atque conuertit, & ab eisdem mutuis iuuatur officijs. Naturalis enim pabulum ei suggerit, animalis autẽ pectus pulmonesq; agitans, tum alimenti tum refrigerationis eius est effectrix. Animali porrò reliquę duę materiam subiiciunt, naturalem autem uitalis per arterias illapsa tuetur atque auget, quæ ipsa animali perpetuò eget. Ex quibus intelligitur indissolubili eas concentu teneri, nullam posse citra aliarum opem cõsistere, & unaqualibet intercidente reliquas etiam pariter emori. Cæterũ quoniam uariæ & disiectę sunt earum sedes, quarum incõmodo tum spiritus, tum calor, & facultatum substantia offenditur, fieri quidem poterit ut unaquælibet offen-

Triũ facultatum cõsensu ĩ toto animante.

In parte corporis potest una facultas perire aliis manentibus.

Potest in toto animali una quælibet lædi aliis nõ læsis.

Quo ordine perire solent facultates.

offensiculam accipiat, aliis nondum læsis, quamuis ea si diutius inhæreat, in ceteras tum demum irrepat, fiatque omnium communis. Hoc autem intercidunt ordine, ut ab ea quæ in malum & perniciem primum incurrit ea proxime laboret quæ maiorem, postremo autem ea quæ cum illa minorem necessitudinem aut cognationem habet. Ab animali enim primum uitalis, deinde naturalis afficitur, a uitali animalis ut cui illa materiã & uitæ formam ministrat, tandem uero naturalis, a naturali, uitalis mox animalis. Hunc ordinem tum ratio, tum rerum euentus edocuit, quoties pars unica principes simplici morbo tenetur. Quod si unaquælibet facultas iacturam facere potest aliis nondum offensis, necesse est perurgente causa, eandem prius aliis, neque eodem omnes puncto temporis interire, licet exiguo post tẽpore unus sit omnium interitus. Is itaque ex mutuo cõsensu affectionum ordo statuitur, cæterum in actione & administratione corporis, alius multo diuersus. Exortu quidem prima est altrix, deinde uitalis, postrema animalis. Nobilitate & principatu prima atque præstantissima est animalis, ab hac uitalis, tertia altrix ignobilis & abiecta, hęc enim uilium stirpium communis est, uitalis data animantibus, quia altricis actiones integrat & absoluit, ea præstantior utique uidetur, obscurior uero & inferior animali, ut cuius causa maxime condita sit, finis autem in quem reliqua cõtendunt, splendore & commendatione clarus est. Quinetiam animales functiones, sentire, moueri, ratiocinari, contemplari, sapienter uiuere quia altioris gradus & dignitatis sunt quàm solũ ac simpliciter uiuere planè declarant uim harum effectricẽ omnium summam esse & principatum tenere. In actionum autem & uitæ necessitate omnium prima uitalis statuitur, quod non modo reliquis materiam sufficiat, sed illas etiam suscitet, perficiat, mutuoque complexu tueatur & foueat. Siue enim particula quæuis & motum & sensum habitura est, siue debet nutritionis commoda percipere, in eam necesse est spiritus & uis influat uitalis, quæ si lædetur mox utriusque functio interpellabitur, quasi in utriusq; opus communiter concurrat. Huius itaque beneficio quum reliquæ indigeant, non autem è diuerso, una omnium iudicabitur maxime ad usum uitæ necessaria.

Ordo procreationis.

Ordo præstantiæ et dignitatis.

Simplicem esse animam quæ his partibus continetur, hincque Aristotelicorum rationes dissolui. Cap. XVIII.

STIRPIBVS ea moderatur anima quam naturalem altricemq; dixerunt, ut quæ eius duntaxat gratia & officio uita fruuntur. Beluæ eam ipsam quidem atque insuper alteram sentientem sunt adeptæ. Ex his autem uitalis facultas interposita apte coniugatis, una fit totius anima, cui pars illa pręstãtior nomẽ dedit. In homine omnes hæ partes insunt, quibus tertia insuper accedit, mens appellata, tanta profecto familiaritate cum illis consentiens, ut ex omnium cõcentu una euadat anima, quę intelligentię & rationis est particeps. Cæterum hæc non ex illis tanquam ex discretis seiũctisque partibus condita est quoniã una simplex totius est forma, omnis expers coagmentationis & structurę, uerũ nascitur ex illis quemadmodum posteriores Geometricæ figuræ ex prioribus. Trigonus enim ad alterum trigonum si decenter aptetur, fiet tetragonus, non composita quidem uerum simplex figura, ad hunc deinde accedens accommodatusque alius trigonus pentagonum efficit, re ipsa quidem simplicem, at potestate compositum. Sic propemodum dum fœtus uero fingitur & conformatur, primum naturalis anima emergit seque prodit, deinde uitalis facultatis interuentu

Partes animæ interposita uitali facultate iungi & unã efficere animam.

Qua ratione ex his partibus una fit et simplex anima.

uentu

uentu & conciliatione, anima ſentiens comparet & elucet. Hęc uero quanquam ſimplex eſt, ut in beluis, comitem tamen retinet uim illam naturalem, quæ tum manens anima dici non poteſt, ne corporis unius & eiuſdem aut reuera complures formas, aut unam compoſitam fateri cogamur. Ineſt tum igitur ceu illius pars duntaxat & quædam facultas, quemadmodum quæ in oſſe, aut quę in carne eſt forma quum iam totius ſpecies appulerit, ſupererit quidē nō re ipſa & energia, ſed tanquam præparatio, & facultas miniſtra formæ ſuccedētis, quod plenius alio loco diſputauimus. Poſtremo autem quum mens conſilij rationiſq; particeps immigrabit, quę ſentiens fuerat anima, iam nō reapſe commorabitur & reſidebit, ſed ut facultas quædā & ſuperioris illius quaſi præparatio. Hoc loco dubitatione & rerum obſcuritate æſtuant quidam philoſophi, qui putant fieri non poſſe ut ſimplex noſtra ſit anima. Etenim mens intelligentiaque noſtra ſempiterna habetur & immortalis quæ extrinſecus nobis acceſſit, ſentiens autē anima mortalis & caduca, quaſi ex corpore procreata. Illa quaſi ſeparata & ſimplex, corpori non permiſcetur, ſed ei duntaxat ut naui gubernator aſſiſtit: hæc uero in corpus pēitus immergitur, a quo nunquā diiungi diuelliq; poteſt. Illa deniq;, ut cogitet, ut contempletur, & intelligat corporis ſubſidio nō indiget: hæc uero nihil efficere poteſt citra idoneā corporis eiuſq, organici præparationem, cuius certe perfectio quędam eſt & abſolutio. Harū igitur rationum animaduerſione complectuntur & efficiunt fieri non poſſe, ut tam diſpares diuerſæque naturę, communi ſocietate in unius eiuſdemq; ſimplicis ſubſtantiam coeant. Itaque ſiue Platonis ſiue Ariſtotelis ſententia recipitur, hoc utrobique impedimentum accidere contendunt, ut non ſimplex, ſed ex diuerſis partibus concreta ſit anima. Sic igitur grauiſſimis hiſce uexati implicatiq; rationibus hęrent in ſalebra. Cæterum quiſquis quæ ad hanc controuerſiam litemq; minuendam attulimus, animo & cogitatione comprehendet, cenſebit animā quæ in nobis eſt rationis & intelligentiæ particeps, nō ex alijs tanquam ex partibus componi, ſed ſimplicem eſſe & tanquam reginam (quum acceſſerit) aliarum principatus obſcurare ut una præſtantiſſima dominetur, quę omnium uires atque facultates haud ſecus atque pentagonus, ſimplex illa comprehenſas teneat. Quæcunque enim pręſtantior eſt & ſuperior, ſupparis uires omnes habet. Hinc fit ut ſimplex ea & ſingularis, una poſſit omnia in nobis uel diſſimilima efficere, ſed alia quidem per ſe, alia corporearum facultatum adminiculis. Vt enim ſoluta mens & libere cogitat, ratiocinatur, & meminit, ſic talia efficit in nobis nullius corporis adiuta concretione mortali. Illa corporis ſoluta uinculis omnia ſentit, idque pure dilucide, & quale quidq; ſit: at uero his terrenis concretiſq; corporibus interſepta, non niſi quinq; nullis extrema cognoſcit. Eadem naturæ utens facultatibus corpus uniuerſum alit, utens uitalibus hominis uitam ſuſtinet. Hęc igitur omnibus fons eſt & principium mouendi, quod a ſe non ab alio quoquam mouetur. Qua potiſſimum ratione planè cognoſci poteſt, animam immortali conditione ſuſtineri: hinc etiā quod infinitam rerum innumerabilium cognitionem capit, memoriamq; retinet, ꝗ res occultas ab omnique ſenſu & corpore ſeiunctas inueſtigat, quod tot res & tātas nullius concreti corporis ſubſidio efficit. Quæ enim his eſt ornata uiribus, nequaquam concreta eſſe poteſt ex terrena mortalique natura, nihil ad miſtum, nihil concretum nihil coagmentatum capit. Itaque ſimplex quum ſit nec ſecerni, nec diuidi, nec diſcerpi, nec diſtrahi poteſt. Nec interire igitur. Ex quo demū intelligitur omni illam turbido motu ſemper uacare, nec dolore nec ægritudine pulſari. At multa è corpore exiſtūt quę illius functiones in

Argumenta eorū qui putant non ſimplicē eſſe noſtram animam.

Solutio.

Animā noſtram eſſe immortalē.

nent & acuant, multa quæ obtundant & impediãt. Corpore acri & uehementi quandam ſtatutus conuerſionem confracto illa cõfeſtim emigrare cogitur. Quę mala quum adſunt, quid cauſæ eſt cur illa functiones ſuas non implet? An propriæ ſubſtantię iacturam quandam fecit? At ea nec offendi nec labefactari poteſt. Inſtrumentum illius uiolatum eſt? At nullum ei concedimus. Quid igitur reſtat? Corpus quod primum illius eſt domicilium præpediri. Vt enim opifex idoneis inſtrumentis inſtructus, ſi in tenebricoſum aut arctum conclaue contrudatur, nequit quę artis ſuæ ſunt efficere, ſic anima uitioſo corpore quod eſt tanquam domicilium, coercita, quæ ſua ſunt munia exequi non poteſt. Conuenienti enim corporis mediocritate teneri deſiderat, quæ ſi parum commutabitur, functionibus illa ſuis intepellabitur ſin multum, tantam illam diſcrepantiam perhorreſcens nec ferre potis, de corpore decedit.

De moralibus facultatibus. Cap. XIX.

INEST autem in homine aliud earum facultatum genus, in quibus mores uerſari proditum eſt à uirtutum magiſtris. Eſt id quidem genus uniuerſum appetens, quod nimirum in totidem differentias diſtrahitur, quot animæ facultates ſunt locis ſedibuſq; ſeiugatæ. Si quidẽ ſupra enucleate diſputatum demonſtratumq; eſt, unamquamque non niſi proprio appetitu ad agendum impelli.

Appetitus triplex.
Rõnalis.
Cupiditas.

Itaque ut animæ ita appetitionis pars altera rationis eſt particeps, altera huius expers. Has enim inter ſe diſtare atque ſeiungi puerorum mores demonſtrant, qui iracundia æſtuant rationis nondum compotes. Quinetiã adulti qui prudentia præditi ſunt, multorum plerunq; importuna cupiditate flagrãt, quæ inſurgens ratio & obſiſtens diſſuadere ac peruertere conatur: hincq; frequẽter acerrima pugna committitur: planè oſtendens non unicam, ſed duas ſaltem eſſe facultates, unam rationi obtemperantem, alteram uoluptatum amicã.

Iracundia.s

Quũ autem ratio certamine fortaſſis euicta fuerit, qui ita uitiorum blanditiis & uoluptatibus ſuccumbit, iratus deinde ſeipſum obiurgat: tumq; rationi aſſiſtens iracundia tanquam auxiliaria, partes eius tutatur, cupiditatis ardores & impetus oppugnatura. Ex quibus intelligi poteſt nõ modo duas, ſed tres in nobis facultates morales ineſſe. Rationis particeps appetitio, uoluntas nuncupata, conſtanter prudenterq; quippiã deſiderat: quæ uero huius eſt expers, partibus duabus tenetur, quæ ſunt cupiditas & θύμωσις, illa in iecore hæc in corde.

Cupiditatis partes duæ.

Cupiditatis rurſum partes ſunt libido & cupedia, illa in teſtes hæc in uentriculũ effuſa. Appetendi autem facultates ijs quas dixi ſedibus diſtĩgi, ex proprijs earum perturbationibus clarum erit & perſpicuum, quæ ſunt huiuſmodi. Libidinis perturbatio aut ęgritudo eſt mulieroſitas, contraria autẽ offenſio eius atq; faſtidium, μισογύνεια id eſt odium mulierum.

Exuperantiæ aut defectiones cupiditatis.

At cupedita perturbationes & ægrotationes habet, circa cibum quidem liguritionẽ, circa uinum temulentiã offenſiones autem, cibi & uini faſtidium, & ſtuporem, quo qui tenetur ſuauitatẽ cibi non ſentit. Vtriuſque autem mediocritas eſt temperantia.

Exuperantiæ & defectiones excãdeſcentiæ.
Sedes facultatum moralium.

Vis animi in corde inhærens ut in uariam materiam quam utilem iudicat, nec tamen obtinet (his enim cauſis duabus incitatur, priuatione & utilitate) appetitione ſua fertur & incumbit, ita uarijs perturbationibus conquaſſatur. Huius eſt ambitio, quæ gloriam perſequitur & honores auaritia quæ pecuniam & opes auet ira quę iniuriam punire & uindicare cupit; metus qui futuri mali opinione cõturbat. Quum uero iam bonis potitur, gaudio & lætitia animus exultat, ſin mala inciderunt, doloribus affligitur. Iam uero ſi quas partes corporis ſingulæ per-

turbationes

turbationes exagitant, diligenter animaduertimus, constabit opinor quo queque in loco facultas insideat atque inhæreat. Par est enim unamquamque facultatem in ea potissimum parte tanquam in sede constitui, quę illius perturbatione euidentius impelli & conquassari deprehenditur. Atqui dum iracundia, doloribus, gaudio, metu, cęterisq; huius ordinis perturbationibus concutimur, conspicue & insigniter cor in nobis aut opprimi aut gestire percipitur. Qui uehementer esuriens aut sitiens inedia consumitur, huic tristi quodam languore pręcordia contrahuntur, qui mox lenitur mitiorq; fit, ut cibi potusq; quippiam demissum fuerit. Quinetiam uterum gerentes alienorum sordidorumque, ut luti, ut carbonum, extraordinaria appetentia lacessitæ, mox absoluuntur, atque liberantur, si qua portione uentriculum ac iecur expurgent. In delirio, obliuione, & stultitia, ut summus ille splendor rationis extinctus est, ita & cerebrum grauiter afficitur, huicq; non autem cordi adhibita præsidia, ex usu sunt & salutaria. Hæc quum in aperto sint & cuique obuia, nihil iam ambigi debet appetitionem eam quæ compos est rationis, in cerebro tanquam in arce propriaque sede collocari; eam uero quæ ad iram procliuis est & θύμωσις dicitur, in corde, quod unum inter omnia uiscera maximo ardet incendio, ut hos possit impetus inflammare: postremam autem quæ cupiditas appellatur, subter præcordia maxime uero in iecore considere. Posteriores duę quia uarijs ut dixi perturbationibus agitantur, patibiles quidem sunt & affectioni subditæ, atqui si patibiles, mortales etiam sunt & caducę: necessum enim est affectionum diuturnitate contabescant. At uero prima quæ rationi obtemperat, ut nullis perturbationum fluctibus iactatur, nullisq; uitiorum procellis obruitur, ita prorsus impatibilis & immortalis censeri debet. Hinc percipi potest hanc istam appetendi uim, incorpoream esse mentis supremæ conditione: reliquas autem tum corpori immersas, tum nobis esse cum beluis communes. Quanquam autem illa cum cæteris intelligentiæ facultatibus, una eademq; mentis substantia tenetur, non tamen cum illis confunditur, sed diligenter facultatis cuiusque ratio discernenda. Sic quam in corde constituimus uim excandescentiæ, cauendum prouidendumq; est ne cum uitali, tanquam una sint, confundamus: nam tametsi eadem sunt sede eademq; substantia comprehensæ diuersas tamen facultates esse, effectuum operumq; uarietas renuntiat. Ita propemodum in iecore posita cupiditas, ab eiusdem altrice ui quamplurimum differt, licet unius sint substantiæ. Vbique enim appetens facultas prior est suis comitibus, quas quasi admotus stimulus ad agendum incitat & impellit. Hæc de animę facultatibus quæ primo sese offerebant, iam pari uerborum contractu earum functiones proximus liber decurrat.

Duo appetitus mortales.

Rationalis immortalis.

Appetitus omnes a reliquis facultatibus distingui.

Libri quinti de animæ facultatibus.

FINIS.

DE FVNCTIONIBVS ET HVMORIBVS,

LIBER SEXTVS.

Alimenti in uentriculo confectio. *Cap. I.*

Præfatio.

ACVLTATIBVS cognitione tanta functiones coherent, tamque immutabili continuatione iunguntur, ut aliarum ex alijs cognitio capi debeat, fueritq; necesse nobis pariter de ambabus superiorem sermonem facere, qui utrarũq; omnes ex quo differentias recenseret. Quamobrem de functionibus dum hoc loco rursum dicere instituo, neque profecto enitor ut illas nobis adesse demonstrem: neque ut earum differentias enumerem, quippe quas omnes iam supra plenè cumulateque summus cõplexi. Verum a facultatibus tanquam a causis conuersione facta, articulatim distincteq; edisserere contendo, qua lege, quo ordine usę suis illæ spiritibus suisq; particulis & tẽperamentis tanquã instrumentis functiones oẽs suas cõpleãt, ut simul inde partiũ omnium corporis humani comoditates & usus in prõptu sint & eluceant Primum autẽ oẽs sigillatim scrutabimur & explicabimus in homine iam genito omnibusq; suis partibus absoluto, deinde in eo qui gignitur in lucemq; profertur, atq; in illo quidem naturæ primum, deinde animæ, postremo uitæ functiones attingemus. Summum supremumq; naturę munus est nutritio, quam ex alimẽto accepto illa perficit: hoc.n. illius est tota materia, in quam penitus incumbit, quam uarie tractans expurgat, conuertit, proprijsq; ductibus in omnes extremasq; corporis particulas diffundit atque confert.

Alimentum est materia altricis facultatis.

Alimenti præparatio in ore.

Quodcunque durius & solidius est alimentum, dentibus in ore constructis manditur, extenuatur, & mollitur, nec leuem inibi conuersionem accipit, admiscetque sibi quodammodo animantis qualitates, ut pristinam speciem & naturam uix retineat. Quod sanè potissimum efficit tum diligens confractio atque confectio, tum pituitę oris perfusio, quæ ad alia quoque plurima non modicas facultates obtinet, tum oris calor, tum denique tunicæ eius, quę ipsi quoque uentriculo continuata est & communis, attrectatio.

Alimenti in uentrem depulsio.

Mãsum iam & ad nutritionem prępatatum alimentum, crebra agitatione & motibus linguæ detruditur, idq; excipit stomachus uia communis, per quam illabitur in uentriculum. Ex autem hic & cibi & potionis receptaculum: omniaque rectis in interiore tunica positis fibris a gula detrahit, atque eisdem gula ab ore prolectat, perinde ac si dicas uentriculum per gulam quasi per manum ab ore cibos eripere. Hæc porro actio a transuersis uillis, qui in externa sunt gulæ tunica adiuuari uidetur. Cum enim quippiam siue aridum siue humidum ab ore depellimus, transuersæ fibræ quę infra idipsum sunt dilatantur, quæ autem supra, contrahũtur, idque adeo arcte ut inter deuorandum plerunque hau-

istus

ctus spiritus, tametsi tenuis est, simul impulsus & adactus remigrare uix possit. Itaque partium uentriculo trahente, partium detrudente gula, ciborum fit depulsio. Ventriculi attractionem incitat appetentia, & ijs qui extra modum appetunt promptior celeriorq; fit depulsio: cum enim fames immodica dominatur, uenter cibos nondum in ore planè confectos, mādentibus etiam num & in uitis plerunque eripit, ut fame latrātem se obsonet. Quę sibi adduxit sinu suo complexuque recepit: eadem continendi facultate & obliquarum fibrarū ministerio includit, complectitur, continet supra subterque & omni ex parte adeo compresse, ut his circunnijci & prorsus adhærescere uideatur, nec inane quicquam relinquat, si quidem conuenienter & secundum naturam se habet. Alio qui cibus in tāta capacitate huc illuc fluitans neque lateribus uentriculi coarctatus haudquaquam plenè concoqui posset. Tum igitur pylorū interclusum ac prorsus obsignatum reperire est, ut non modo arceat crassiorem cibum, sed nec liquidum ac maxime profluentem elabi sinat. Ea profecto ratione cōcludit cohibetque accepta, nec ante legitimū naturæq; pręscriptū tempus effluere quiequam patitur, nisi cum aut magno copiæ pondere, aut qualitatis mordētis acrimonia lacessitur. Est autē id legitimū tempus, quo plenā perfectamque concoctionem absoluit. Hoc interim spacio facultas concoquens, cibum omnē mutat & conficit, nullis quidem fibrarū adminiculis, sed tum proprio ingenitoque calore & spiritu, tum eo, quē ut lebeti magno circumiectus ignis, ita & proximè partes illi inferunt, iecur, lienis, cor, diaphragma, uena caua & omentum, quod illius calorem coercet duntaxat atque continet. Cęterū propria uentriculi substantia concoctionis illius absolutionem perficit, idq; non modò uulgatis & notis illis qualitatibus, uerum etiam tacita & recondita proprietate. Itaque his omnibus tanquam ministris adiutus uentriculus primum quidem alimenta in unum cogit, & alia cum aliis, arida cum humidis confundit, simul uerò omnia frangit & exterēdo, comminuit, ut iam partes omnes quandā substantiæ æquabilitatem adeptæ uideri possint. Quę dum ita exquisitæ permiscentur; necessario quū ex mistionis lege, tum ex affectionis natura mitigātur, & deposita omni qualitatū exuperantia in quendā mediocritatis ordinē adducuntur & recidunt, fitq; uniusmodi eiusdemq; naturæ substantia, speciem quādam cremoris consequuta. Hoc primum est concoquentis facultatis opus, ciborum in cremorem conuersio, quam & uentriculi & uicinarum partiū solo calore fieri credibile est. At uero id concoctio nondum censeri debet, quod talem ars sola plerunque nobis exhibeat, sed duntaxat præparatio quędam ad concoctionem. Post hæc uero cremor hic aptam & accomodatam nutriendo animali qualitatē atque substantiam sumit cumque perfecte mutatur & cōficitur, eaque mutatio & in chylum facta conuersio, concoctio ea est quam definimus. Fit autem hęc nō modo ui & ardore caloris, sed etiam tota uentriculi substantia, & insita quam diximus proprietate. Sic struthiocamelus ferrum coquit & exterit, quod non leo calidissimus, sed ne ignis quidem ardor effecerit, sic fruges aridas & pręduras minutæ aues conficiunt, omnesque crudum quippiam subigunt & mutant, quod uix audeat homo attingere, sic coturnix ueratrum coquit & mitigat nobis prorsus inimicum, inuictū, indomitum, & quod omnē corporis nostri uim, omnes conatus respuit & aspernat. Quodcunque autem idoneum & conueniens alimentum uentriculus acceperit, id demum uincit atque mutat, omnesque in id tum qualitates, tū naturæ suæ uires cōfert. Hoc iam plene coctū tametsi ingratū gustatui uidetur, potestate tamē & uiribus cōueniens est & salutare. Idipsum autem concoctio eū, nempe in peculiarem & propriam eius

Ventriculi attractio.

Ventriculi retentio.

Concoctio uentriculi.

Coctionis ratio.

Causæ efficientes, chylosios.

Concoctio quid.

eius quod alitur qualitatem cōuersio. Aristoteli quidem hæc πέψις existit, id est(ut iuniorum nomine utar)elixatio, est enim in humido facta coctio. Quidam ex ueteribus hanc falso corruptioni annumerant, idcirco alimenta temporis spacio in uentriculo commutata putrescere existimantes, quod pristinā saporis odorisque gratiam non seruent, sed prorsus iniucunda, graui molestoq; tum sapore, tum odore sensus feriant. At illi parum cognitum habent eam concoctionis salubritatem, non gustatu, nō olfactu, sed uirium præstantia & substātiæ familiaritate ponderandam esse & æstimandam. Eius porro quod iam conuenientem & familiarem qualitatem est adeptum, portionem quandam sibi arripit uentriculus, nam quod in cremore longè optimum est & congruens, id halitus specie ad se rapit, inq; suas tunicas sugendo recondit, eis etiam adiungit & agglutinat, ex quo demum fructum uoluptatemque percipit, & quodammodo saturatur. Veram hanc esse nutritionem a Galeno quidem uidetur proditū literis: quod tamen nōnulli de interiore ipsius duntaxat tunica accipiendum interpretantur, hancq; ex tenuiore benignioreq; chyli uapore sustineri, externam uero ex sanguine alimētum capere per uenas conspicuas ex iocinere in se pertinētes atque directas. Ergo uere ut hanc sic & interiorem illam sanguine nutriri duco, neque pastionem eam quam ex chylo uentriculus capessit ueram nutritionem appello, sed ex qualitatis cognatione & conuenientia oblectationem quandam & satietatem nutritionis æmulam. Exanguia(fateor)non pauca animantia, ut conchæ, ut uermes succo aluntur, qui ueram sanguinis speciē nō accipit, at non protinus existimādum est idipsum in sanguineis obtingere qđ nihil quicquam præter sanguinem possit in eorum substantiam conuerti. Quocirca fieri non potest ut chylus proximum sit uentriculi alimentum. Quæ quidem mea assertio, ne inanis esse uideatur, illa me causa mouet, quòd dum fœtus uero continetur, totus uentriculus maximeq; interior eius tunica, puro ac syncero sanguine elabatur, nullo nimirum tum uspiam existente chylo. Nunc igitur quia cumulatius atq; perfectius is ali postulat, optima ratione similiter ex sanguine nutrietur & incrementum suum capesset. Quinetiam ossa quæ longiore interuallo quam uentriculus a sanguinis natura recedunt, sanguine ali fatemur: quanto magis igitur uentriculi membranæ sanguinem pro suæ naturæ custodia requirent? Qui fit igitur, inquies, ut cibus uentriculo conceptus, famē & appetentiam sedet atque saturet, si is neque uentriculum pascit neq; nutrit? Fames quidem & animalis appetentia totius est uentriculi, præsertimq; oris eius tum temporis potissimum excitata, quum supra modum exinanita uentriculi capacitate, eius latera collapsa, in sese concidunt conuelluntq; grauiter uicina sibi præcordia, & quum interiores recessus & quasi rugæ proprio humore exhausto inaruerunt. Hoc interim spacio uentriculus tum se suamque capacitatem implere & quasi farcire, tum uero succi utilioris quippiam in interiores illos recessus recondere desiderat. Vtroque autem desiderio eum laborare argumento est, quòd modico cibo qui interiorem dūtaxat tunicam oblimat, saturari non solet, nisi ipsa etiam interior capacitas expleatur: quod etiā dominā te fame, dū quis cibum capit, non protinus ut hic intro demissus est, sed aliquāto post satiatur desiderium, quum perutilem succum uentriculus in tunicam rapiens summa cum uoluptate amplexatur, sibique opponit perinde ac si eo uere aleretur. At certe ea nequaquam propria est nutritio: sed succus ille uacua tunicę spacia refereiens, in uaporem fusus & attenuatus ad extremum uanescit: isque sua potius qualitate quam substantia famem depellit. Famem dico animalem appetentiam: naturalem quippe una duntaxat sanguinis substantia per uentri-

Alimēta cōctione nō putrescere.

Vētriculus chyli benignitate fruatur.

Totum uētriculū sanguine uere nutriri.

Quæstio.

Solutio.

Fames ex cā fit duplici.

Ingestus cibus famē se

uentriculi corpus & molẽ effuſa, ſatiare poteſt, dum in eius naturam conuerti tur, cæterum animalem non modo ſanguinis, ſed & quicquid qualitatis cuiuſ dam ſuauitate præditum in uentrem demittitur, compeſcit.

dat aĩalem non aũt naturalem.

Vt e uentriculo per inteſtina & uenas meſaraicas in iecur fiat alimenti diſtributio. Cap. II.

POSTEAQVAM perfecte planeq; cibos uentriculus concoxit, iiſq; abunde ſaturatus eſt, os infernum cui pyloro nomen eſt diducit, aſpernaturq; quicquid alimenti reliquum eſt, tanquam redundans ac moleſtum. Quamobrem tum otioſa & feriata continendi facultate, officiorum uſa uiciſſitudine expultrix exurgit quæ tranſuerſas fibras contrahens, uentriculum coanguſtat, atque iam confectum chylum à ſe excludit, detruditque per pyloron in inteſtina.

Expulſio uẽtriculi.

Cęterum quum ſit uentriculus in naturalium inſtrumẽtorum numero, cautio etiã atque etiam adhibenda eſt, ne imprudentes hunc tanquam animal ratione intelligentiaque præditum producamus, quod prouidentia quadam & cura aliarum etiam partium ſaluti conſulat. Non enim eo cibos cõcoxit, ut reliquis partibus alendis eos accommodaret, ſed dum ſint complexuque eos cõtinent & undique comprehendit, propriç ſaluti atque uoluptati dans operã, neceſſario eos commutat. Vnde & idonea cibi portione iam expletus, quod reliquum eſt tanquam onus inutile a ſe deponit exigitque, non quòd in reliquas partes conferre quicquam conetur, in idque uiribus incumbat. Itaque dum ſibi prouidet, & in eo maximè eſt occupatus, aliis etiam utilitatem & fructum affert, non quidẽ ex inſtitutio, ſed fortuito tanquam aliud quippiam agens. Hac igitur uia & ratione geruntur omnes uentriculi functiones, ſi modo integre eſt & incorrupta ſanitate, nec quorundam iniuriis laceſſitur, quæ uel magno copiæ pondere, uel qualitatis acrimonia ſtimulent. Quæ ſane quemadmodum & quæcunque poſt hac tradentur functiones, tum ex quotidianis naturæ operibus, tum ex uiuorũ atque mortuorum conſectione comprobari ſolent.

Nõ agit uẽtriculus præ cognitione quadam.

Quod ergo in uentriculo redundat alimentum, in inteſtina protruditur, exceptum autem (neque enim id trahunt, neque huius gratia fibras rectas habent inteſtina) cõfeſtim prætereuehitur, a depellendi facultate, quæ in inteſtinis ineſt longe ualentiſſima, ad cuius muneris functionem utraque tunica fibras obtinuit trãſuerſas & in orbẽ actas.

Alimẽti per inteſtina depulſio.

Quoniam autem multiplex eſt inteſtinorum anfractus & flexuoſa circuitio, haud ita facile alimentum perlabitur. In tanta igitur uiæ longitudine, defluentis materiæ quicquid coctum eſt & ſalutare, poteſt opportune in iecur per meſenterii uenas tranſportari. Vix enim fieri poteſt, ut in tam longo uiæ tractu ulla ſucci portio pręterfluat, quę non ad cuiuſpiam uenæ os aliquando ſeſe applicet, & quæ ſi primum fortè ambitũ præterlapſa erit, ſecundo uel tertio, uel alio deinceps conſequente non arripiatur, ſuctaque apprehẽdatur.

Alimẽti diſtributio ad iecur.

Quod autẽ hunc anfractum prætergreditur, nec raptum fuerit in meſenterii uenas, tanquã inutile & ſuperuacaneum in craſſiora inteſtina deiicitur, quo ſimulac peruenerit excrementi appellationem ſumit: honeſtiori nec inquinatio uerbo cibi reliquias appellant. Hæ tum aſtringentibus ſe inteſtinis, tum relaxantibus tandẽ in aluum depelluntur, in quo tanquam in receptaculo reſident dum propulſentur foras. Alui extremum podex eſt, quam σφιγκτὴρ muſculus ambiens atque circunfundens marſupii modo intercludit, nec quicquam ante elabi ſinit quã ratio iubet. Dum autem arbitratus imperio hic relaxatus ſoluitur, naturaliter quidem expellentibus inteſtinis nonnunquã uero adiuuantibus diaphrag-

Excremẽta retineri uoluntate, expelli ui naturæ.

mate

mate & abdomine, excrementa deturbātur. Ex quo planè intelligi poteſt deiectionem hanc prorſum naturalem eſſe, retentionem uero uoluntariam, quæ ſolius ſphincteris opera completur. Quanquam autem non prius è uentriculo cibus delabitur, quam plena & abſoluta cōcoctione ſit mutatus, in ipſo tamē per inteſtina tranſitu elaborationem etiamnum & abſolutionem completam adipiſcitur, quòd iners & otioſa nunquam eſſe poſſit, quę in eis eſt commutandi facultas. Simul uero eo tranſitu atque prolapſione, utile quippiam & conueniens inteſtina ſugunt, ſibique apponunt, quo demum (perinde ut de uentriculo ante commemoratum eſt) perfruuntur. Cæterum uera eorum nutricatio per uenas fit meſenterij, quæ ſanguinem è iocinere reuehunt, quemadmodum eædem uiciſſim chylum comportant. Vt enim arboris tenuiſſimę radices è terra ſuccum trahunt, ita quæ in quoduis inteſtinum pertinent uenarum ora, quantum chyli coctum eſt, & a reliquo cibo ſecretum, id omne hauriunt & exorbent, ab hiſq; uenis minoribus ad maiorem permanat, dum tandem ad iecoris portas ſe applicet. ad hanc quippe regionē aditus eſt & introitus per multiplices admodū uias, eaſq; peranguſtas. Præparant hæ quidē chylum iecori, cōferuntq; quaſi rudimentum ſanguinis, quale in eis per confectionis deprehendi ſolet, idcirco ſanè ꝙ à iecore initium ducunt, cuius proinde naturam referūt & ęmulantur. Si arteriæ quæ ad inteſtina feruntur ac pertinent, nonnihil etiam humoris è cibo alliciunt, id omnino perexiguū eſſe debet, qđ craſſior illic ſuccus exiſtat, ſintq; arterię ſpiritui halituiq; trahendo accomodatæ. Qui unum ſenſum æſtimatorē iudicemq; adhibuerit, meſenterij uenas uentriculi & inteſtinorum nutricationi, non aūt ſuccorum diſtributioni deſtinatas eſſe contendet quòd omnes ſemper rubro, nunquā albo ſucco confertæ uidentur: quodq; in uentriculi & inteſtinorum ſubſtantiam ſe figant, neq; ad interiorem capacitatem apertæ ſint. Veruntamen quoniā aliæ nuſquam uiæ ex inteſtinis in iecur directæ feruntur, per quas alimentum influat, ratio magis quam ſenſus conuincit eas etiam ad diſtributionem accommodari.

Inteſtina cibum concoquere.

Chyli ad iecur tranſuectio per uenas meſenterij.

Venæ meſenterij præparant iecori.

Cibi ad iecur diſtributionē ratione potius quam ſenſu cognoſci.

Exiſtet autem mox quæſtio non parum difficilis atque ardua, multum & ſępe quæſita, per ſingulaſne meſenterii uenas tū nutritio, tum diſtributio fit, an potius aliæ ad nutritionem, aliæ ad diſtributionem aptæ ſint & cōſtitutę. Omnes una ſanè & communi conditione ſeruitutis utūtur, nec ulla operæ uarietas illa ſeiunxit. ſed ſingulis utrunque datum eſt, tum ut iecur chylum tranſportent, tū ut ex hoc in inteſtina ſanguine refundāt, neq; id quidem temporum & officiorū quadam uiciſſitudine, ſed ſimul una eademq; humorum congreſſione. Quanquam autem eiſdem uenis permiſcentur chylus atq; ſanguis trahētiū, tamen partium naturæ & deſideria cauſæ ſunt, quòd diuerſæ diuerſa prolectent atque ſecernant, quemadmodum in alui purgationibus, non obſcurè fieri deprehendimus. Ad hæc uero ſciendum probè eſt, ſuperiores uenas quæ in uentriculum & gracilia inteſtina concedunt, minus ſanè quàm inferiores humoribus è uenis & ex iecore purgandis deſtinari. Nam in dyſenteria multoq; apertius in teneſmo, mordax & acris humor in craſſiora inteſtina illabitur, quo tempore plerunque ſuperiora nihil noxæ & incommodi ferunt, ſed cocta alimenta continent atque diſtribuunt, tametſi aluus inferior continenter prouocata humorem deiicit. Dum alimentis nonnihil purgantis facultatis permiſcebitur, uno eodemq; temporis momēto nutritio fiet & infeſti humoris ſecreto, hic per uenas inferiores in aluum detrudetur exigeturq; foras, alimentum uero per uenas ſuperiores in iecur raptum concedet. Ad hunc igitur modū alimentum in iecur perlabitur, trahentibus quidē tum meſenterii uenis, tum uero iecore per uenas-

Quælibet meſenterij uena ſanguinem continet atque chylum.

Diſtributio attractione fit.

uenas. Rapiunt autem id maxime ob conuenientis cuiusdam facultatis cõmunionem uerumtamen aliæ permultæ sunt causæ que transuectioni celeritatẽ addant, uasorum amplitudo, succi tenuitas cum permeandi impetu, & attrahẽtis facultatis robur. Ex qualitatis quidem cognatione, uinũ quam aqua ocyus in corpus assumitur: at substantiæ tenuitas & uis quędã penetrandi, causa est ut uinum album promptius quã rubrum & austerũ in iecur peruadat, id enim expeditus trahentis uim consequitur. Si distributio, exposita modo ratione, trahendo duntaxat perficitur, quomodo mente concipientibus corporis habitũ eiusq; uenas extra modũ impleri, quod in illo habitu atlhetico usuuenire cõpertum est & proditum. Nulla siquidem tum partibus abunde saturatis inest appetentia, quæ trahendi desiderium iniiciat aut stimulet. Si igitur non appetunt, neque profecto alimentum rapient. Deinde pars unaquęque idcirco alimentum trahit, ut eo perfruatur: quod si iam plene fruitur, non est quod noui desiderio pulsetur, nec quod ad id trahendum sese comparet. Veritatem porrò huius rei impura eorum intemperantia illustrabit, qui tanquam gurgites & uoragines de poculorum magnitudine certant & bibendo se superant. Quanquam enim multas uini amphoras exorbẽt & exiccant, quæ tamen ab illis depelluntur cibi reliquiæ, nihilo fiunt liquidiores: argumentum sanè quicquid uini aboruerunt in uenas id omnino permanasse. Quinetiam si tenue ac potens uinum fuerit ingestum, & qui ad iecur parent aditus soluti fuerint, nec obstructio distributioni moram & impedimentum uspiam afferat, quale ferè haustũ fuerat uixq; ulla ex parte commutatum profundi cernetur. Quod aliquispiam omnem huiusmodi distributionem trahẽti facultati attribuit, nec uinum quãtumis tenue existimat nisi tractũ in uenas peruadere edoceat is quæso & planum faciat, qua ratione complura medicamenta angustas admodum uias, uenasque prætenues subeant, & nullam non corporis partem peragrent. Non liceat at trahendi facultatem confugere eamque moleste obtrudere, cui nihil hic loci relictum est: Nulla enim medicamentis cum corporis partibus affinitas intercedit, imo contra odio penitus insito tacitisque discordijs plurimum inter se dissident, naturæ prorsus infensa. Quamobrem his non excitabitur uis appetendi, nec demum illius impulsu trahendi facultas insurget, quę illa tam aduersa in uenas & corpus alliciat. Cæterũ quum illa quoquouersum permeãtia, omnia traijcere & peruadere medicorum curationes multi iam seculis cõprobarint: quęnam obsecro huius alia potest causa probabilis afferri quam quod illa aut substantiæ tenuitate, aut alia quippiã ui ingenita sibi in corporis interiora penetrent? Hoc si est, quid quæso obstabit quo minus multa ẽt alimenta præsenti substantia alijsq; facultatibus ualeãt, quib. uelut inpulsa promptius ferantur ac permanet in corpus? Quum quis ad mediocritatẽ & ad satietatem se impleuit, omnemq; cupiditatẽ tum uentris, tũ reliquarum partium saturasse creditur, si crudus postridie se rursus ingurgitet, an non potius humor in uenas se protrudet, quam partium ui prolectetur? Si hæ satietatem expleuerunt, cur pluribus & immodicis humorum ponderibus sese obruent? At (inquiunt) uentris ori ingenita uis est appetendi quæ cum sensu quodam eximio indigentię atque plenitudinis molestiam percipiat, saturari quidem potest reliquæ autem partes eo sentiendi munere destitutæ sunt, quę quoniã satietate nulla premuntur, naturali quodam desiderio tanquam stirpes, ex uenis nullo puncto tẽporis intermisso alimentum rapiunt, neque fieri potest si materia suppetit, ut aliquando illæ trahendi finem faciãt. Hæc mihi uidetur delicatior ut ita dicã molliorq; ratio, quam phylosophi uis grauitasq; postulat: Si enim partes affi-

Quomodo uenæ possint supra modum impleri.

Multa alimẽta tenuitatis impetu in uenas permeare.

Subterfugium quorũdam.

Confutatio multis rationibus.

due trahunt,insaturabiliter explentur,estq; naturalis earum cupiditas insatiabilis. Hoc uero quid aliud est quam partes perpetuo & insanabili malo teneri? quam morbum cum integra ualetudine confundere atque omnia perturbare? Bulimum quidem & diabetem affectiones præter naturam dicimus,quod assiduo desiderio ad trahēdum impellant,neque ullum agendi modum adhibeant. Similiter igitur & in nobis quātumuis bene ualentibus, si partes corporis trahendi moderationem non adhibent,debent infirma atque etiam ægra ualetudine censeri. Iam uero quod illi proponunt partes corporis nullum sensum habere indigentiæ atque plenitudinis,quem exitum reperire possit æstimemus. Hoc fixum atque ratum omnes habent,uenas & habitum corporis cū supra modum implentur, plenitudinis mole ueluti pōdere aliquo grauari:hinc grauissima mala impendere,quæ prospiciens Hippocrates iubet habitum soluere sine mora. Hoc & natura sæpe aggreditur,dum onere oppressa & quasi extincta, miris conatibus superuacuam molem per nares,per uterum,aut mariscas a se tam quam a ceruicibus depellit. Deinde uero multis ante rationibus corroboratū est,partibus naturalem quendam sensum inesse conuenientis & aduersę qualitatis,eoq; naturale desiderium incitari. Quod si est,cur non item molesti ponderis atque grauitatis sensus inerit? Iam si quis inest ut certe uidetur,cum ad mediocritatem partes implebuntur,earum cupiditas & naturale desideriū expleri satiarique debet. Quocirca si supra hanc mediocritatem eas impleri cōtingat,non id solum trahentis facultatis desiderio sed iis maxime causis quas suprarecensui,fieri necessum est.

Sanguinis & humorum in iecore procreatio. Cap. III.

Ex intestinis autem & uentriculo secretus a reliquo cibo succus is quo alimur,permanat ad iecur per quasdā illinc usque ad pyllas ,id est portas iecoris ductas & directas uias. Sic enim appellant uenam in iecoris introitu perampiam,ad quam tenues mesenterii uenæ pertinent. Huc totus chylus confectus iam concoctusq; perlabitur,qui tamen mox rursum dispersus in omne iecur distrahitur. Quas enim uenas ad portas natura in unā coniūxerat , mox rursum in iecoris corpus disiecit,quæ quum tenues & admodum angustæ sint, non facile & celeriter potest succus distributionis impetu allatus ꝑ has euadere. Quocirca is in iecore diu multumq; cunctatur,& in trāsitu hæret:estq; tarda eiusmodi transuectio loco retentionis & moræ,quæ absolutæ concoctioni necessario debetur: Quum igitur tanta sit uenarum per iecur disiectarum exilitas,succus totus ad eius carnem propriamq; substantiā proxime accedi,a qua uniuersus usquequaq; attingitur. Ob hanc uero morā diutinā,& ob exquisitam in iecore contagionem,chylo per minima quæque destributio,tum celerior,tū integrior sanguinis asciscitur species,quam si ampla capacitate,qualis est aut cordis aut uentriculi,cōciperetur. Ad quod non parū confert ꝙ quæ in iecore sunt uenæ,tenuibus admodū tunicis sunt præditæ. Quum igitur chylum ope uenarū mesenterii præparatum,& rudi quadam sanguinis forma adumbratū iecur acceperit,hunc per eam moram & contagionem,uera & expressa sanguinis specie ornat & perficit:cuius operis non quæuis illius sine delectu particula, sed quæ duntaxat illius propria est caro atque substantia effectrix est quāquā reliquæ omnes in id usum quendam & cōmoditatem habent. Dum ea caro quæ substātia concretum & coactum sanguinē exprimit allapsum ex uentre chylū sensim enititur in propriam naturā commutare,sibiq;prorsus assimilare(est enim hic scopus unus in quē unaquæq; particula caloris sui munus dirigit atq;refert primum

Iecoris retentio.

Caro iecoris opifex sanguinis, & quo modo.

mum quidem craſſiorem reddit & colore erubrum: quumque iam ad quandam mediocritatem acceſſit, ſanguis uere eſt & appellatur, tanto a iocineris ſubſtantia deficiens, quanto uentris chylum ſuperat. Ex quo percipi poteſt ſanguinis confectionē, nō modo caloris beneficio, ſed maxime iocineris ingenita proprietate compleri. Huius proportione eorum quæ in reliquis partibus gignuntur humorum, ut lactis, ut ſeminis, concoctionem æſtimari uelim: ut non aliud ſit concoctio, quam imperfecta & inchoata quędam aſſimilatio, ſeu gradus quidam & aditus ad aſſimilationē. Geniti iam ſanguinis portionē quandā familiarē ac benignā ſibi iecur adiungit, agglutinat, & aſſimilat, non ut uentriculus aut inteſtina chylum, ſed nutritione perfecta illam in propriā naturam conuertens. Reliquam uero ſanguinis partem ceu redundantem & ſibi ſuperuacaneā in uenam cauā perlabi ſinit, a qua in totum corpus diſtribuitur per uenas ſanè quam multas, in oēs partes corporis pertinentes. Cæterum priuſquā hanc diſtributionē oratione perſequamur, ſanguinis procreatione paulo altius repetita, inueſtigemus quinam & quales quotq; humores una cum ſanguine gigni ſolent. Muſtum recens ab uuis expreſſum cōlectumq; in dolia, cernimus abbinato ſibi calore efferueſcere, mutari, & cōcoqui: hinc ſuperuacanea cōparere quæ prius quidē confuſa inerant, ac tum primum concoctionis ui ſecernuntur atque ſecedunt, alterū quidem grauius, magisq; terrenum, quod in fundo ſubſidiēs fecem appellant: alterū leuius magisq; aereū, quod per ſumma innatat & flos uini dici ſolet. Simili profecto ratione chylus in iecur transfuſus, cum humidus quidam liquor ſit, quodammodo feruet & concoquitur, tandemq; nō nihil craſſū exiſtit, feci reſpondens, nonnihil etiam tenue & leue flori conſimile, hoc bilē flauam dicimus, illud melancholicum humorē. Hæc quidē ſuperuacanea, quia ſunt ad corpus alendū minus idonea, idcirco ſanguini puro corporis alimento permiſceri non par erat. Quāobrē natura illa ſegregās flauam bilē in propriā ueſiculā ad iecoris portas conſtitutā, melancholiā uero in ſplenē confert & reponit. Itaq; ueſicula proprio ductu et uia ex iecore bilē flauā attrahit, eāq; ſyncerā, nec alio quoque humore adulteratam, tum quòd uiæ anguſtia craſſiorem illabi non ſinit, tum quod eiuſmodi attractio maxime ex humoris familiaritate & occulta conuenientia incitetur. Quanquam enim mordax eſt & acris hic humor, ueſiculæ tamē proprioq; receptaculo triſtis non eſt aut infeſtus, ſed mutua cognatione iucūdus & amicus, ex quo illa uoluptatē & iucūditatis ſenſum percipit. Cæterū eo haudquaquā alitur, quod uſquequaque amarus ſit nullō benigno ſucco perfuſus, ſed ſanguine quē ſuſcipit per uenā conſpicuā ex portis iecoris in ſuum ipſius collū inſertā. Cum bilis copia ſupra modū turgeſcit, onere ſe leuat quod ab ſe in inteſtina exigit atque deponit, idq; uia altera quæ magna ex parte in ieiunū inteſtinū contēdit. Hæc ſecretio tum inteſtina ad celerē reliquarum deiectionē impellit, tum eas ipſas fuluo tingit colore. Lienis porrò parte cōcaua uenam geriat portis iecoris allatam, qua is a ſqualiſto illo & melancholico humore iecur expurgat. Hunc enim inſita facultate, qua ſibi gratus eſt & ſuauis, attrahit & in ſe recondit, per uenarum tenuitates diffundens: aſſidua deinee opera ſummaq; adminiſtratione hunc elaborat, comminuit, exterit, & in tenuiorē quoad licet ſuccū cōmutat, ad hāc quidē actionem tum robur innati caloris, tū perpetuā arteriarum (quæ illic multæ ſunt & ingētes) pulſationem accōmodans. Qui in ſplenē allicitur ſanguis eum qui in iocinere continetur craſſitudine ſuperat, uerum cum in illius uenis & arteriis elaboratus fuerit, non uniuerſus neq; craſſior illius portio, ſed tenuior duntaxat lienis ſit alimentū, & eius carnē ſenſim illabitur. Id aut quamuis tenue ſit, nequa

Vt iecur alatur.

h Quatuor humorū ortus & procreatio.

Bilis tum flauæ tum atræ ſecretio.

Vt flaua bilis in cyſtim trahatur.

Ciſtinali ſanguine.

Bilis ad inteſtina deiectio.

Vt lien melancholiam trahat.

Lien quomodo alitur

tamen rubrum est, sed subnigrum lienis colore: quemadmodum qui sanguis iecur alit crassus est & ruber: sic enim conueniebat unumquodque familiari & cognato sibi humore nutriri. Crassior autem melancholici humoris portio quæ lienis ut nec molliri nec subigi potuit, tanquam ad nutriendum inepta, in os uentriculi proprio ductu quasi eructando eiicitur. Hæc quidem cum austera sit & acerba, uentriculum astringit & in angustum adducit, ut inde omnis illius actio firmior fit & ualidior. Deinde uero in uentris capacitatem relabitur; hinc una cum alimentis in intestina excidit, tandem uero quia inutilis in cibi reliquis inhærens cum eis foras propulsatur: non enim denuo in uenas & iecur illinc traducitur, ut neq; flaua bilis quę iamdudum expulsa, alui superuacua infecit. Rursum autem uini comparatio ante oculos exponenda est, si pituitæ ortũ atque substantiam placet animo percipere. Quod bímestre adhuc est, quamuis a fecibus & spuma expurgatum, gustatu tamen subcrudum, austerũ & astringens deprehenditur, quod crudis partibus uisum effugientibus perfusum sit. Has dierum numero uim color euincit & concoquit, indicio quod uinum annuũ aut binium quid degustabit, iam maturatũ id, suaue plenum caloris & roboris percipiet. Sic in sanguine a quo utraque bilis secreta iam est, crudus quidã humor cõfusus permiscetur, cui perpurgando natura nullum instrumentum designauit, quod segregari excludisq; nõ deberet. Est enim quasi dimidio coctum alimentum quod manens cum sanguine una rapitur in uenas, ut per inedias & cibi penuriam tempore mutetur & integrè coquatur, fiatque sanguis commodus & salutaris. Hæc pituita non quemadmodum dictus supra melãcholicus humor aut flaua bilis, superuacua censeri debet, quum sit ad nutriendum apta: neque præterea mucco mananti è naribus, neque ei lente crassę́q; pituitę similis est quam in uentre & intestinis necessario gigni perhibent. Hęc enim uentriculi cõcoctione deficitur, ut ne succus quidem omnino sit quam autem hic definimus ea succus est, ex bono & percocto chylo genitus. Reliquas tum pituitæ tum bilis differentias paulo post fusius persequemur.

Purgamentum lienis quomõ mittatur.

Pituitæ procreatio et locus.

Omnes humores simul gigni, & ab uno eodemque calore. Cap. IIII.

Lib. de naturalibus facul. 3.

QVVM tam multiplex sit & uaria humorum natura, fieri ne potest ut omnium una sit procreatio, & ab eodem calore profecta? Sanguinem aiunt ex mediocri tẽperatoque calore nasci, reliquos humores ex immodico: quod ipsum uariis argumentis fulcire nituntur, iisque ab hominem naturis, ætatibus, uitę generibus, ab anni tẽpore, regione & cœli statu ductis atque depromptis. Ex his enim quęcunquæ in calorem propensiora sunt bilem, quæ in frigus uergunt, pituitam: ut mediocra sanguinem gignũt. Si in hoc procreationis humorũ summa causaque tota consistit, quum in unoquoque homine calor uniusmodi sit & simplex, unicus dũtaxat humor proferetur. Et cui acrior ille obtigerit, ex quouis sine discrimine tum calido tum frigido alimento, nihil pręter bilẽ gignet. Contra uero cui natura aut ætate iam acta decursaque calor torpescit, tametsi calidiora erunt alimenta, meram pituitam procreabit. Hæc autem per se & perspicue sunt falsa & inter se uehementer repugnantia, quæ quotidie re & euentis refelluntur: quandoquidem in omnibus cum naturis tum ætatibus tum cœli constitutionibus, ex quocunque alimento: omnes humorum differentiæ gignũtur in nobis. Dum enim alimentum sanguinis formam commutatione nancilcitur, reliqui humor pariter ortum habent. Itaque quoniam hominis simplex est & eiusdem naturæ calor, consequens est hanc humorum

Expositio, aut si mauis confutatio.

Vnde diuersi humores

humorum differentiam non calori, sed alimento ascribendam esse. Atque ut apertius id explicem, locos eos penitus scrutabor ex quibus argumenta eruuntur. Nihil prorsus communi rerum natura ducitur & consistit, quod non quatuor illa peruulgata rerum primordia quadam mistionis temperatione compleant: maxime uero quæ alimenta dicuntur ex illorum quadam mediocritate constant. Hinc fit, ut chylus ex alimento factus, quãquam simplex & uniusmodi intuẽtibus appareat, reuera tamẽ partium diuersarum mutua permistione concreuit, quarum aliæ calidæ sunt & tenues, aliæ frigidæ & terrenæ, frigidæ aliæ & humidæ, ut aliȩ calore humoreque excellunt. Quorũ igitur unus iocineris calor in tam uarium & multiformen chylum agit, quid difficile existimes uarios humores inde procreari, quando maxime a naturæ interpretibus proditum est, ab efficiente causa simplici complura diuersaque gigni, ob eam quæ in materia est dissimulitudinem? Vt simplex omnino nullum potest alimẽti aut chyli genus haberi, ita fieri non potest, ne ex grauissimo quidem morbo, ut omnes chyli partes in unum simplicemq; humorem commutentur. Etenim si quis melle, alliis, porris, aut cȩpis uescatur & uino meraciore, sitque is calidiore natura & ȩtate florenti non idcirco duntaxat synceram ex his bilẽ, quãuis certe multam eam & feruidum sanguinem suscipiet. Cui iecur temperatum natura obtigerit, id ex ea chyli portione quæ temperata sit & mediocri substãtia sanguinem, ex calida & tenui bilem flauam, ex frigida humidaq; pituitam ex frigida atque terrena melancholicum humorem efficiet: omnia quidem sui generis quandam mediocritatem adepta. Si uero, uel alimentum, uel iecur, uel utrunque in calidum uerget, bilis quidem abundantior efferetur, eaq; calidior quemadmodum & sanguis: & pituitosus, aut melancholicus humor minus erit frigidus: nam unusquisque humor certa temperamenti latitudine circunscribitur, per quam diuagari potest. Ex melle nõ modo copiosior, sed etiam calidior bilis quam ex lactucis progignitur, & cui iecur est calidum, plus bilis eiusque calidioris ex similis alimento is coaceruat, quam cui id frigidum uergit. Est igitur sanguinis alius alio calidior frigidiorue, & bilis bile calidior, & pituitosus melancholicusve humor alius alior frigidior, neque suus cuique ad unguẽ definitus est gradus. Ex quo intelligitur non oẽs quȩ in alimento ad bilẽ aptȩ sunt partes, in omnibus æque corporibus in bilẽ conuerti, nec omnes quȩ pituitæ gignandæ sunt, semper in pituita abire, sed uarietatis plurimum afferri, ex efficientis caloris ui & alimenti materia, quarum iusta comparatio gignẽdi humoris speciem definiet. Rursum non omnem flauam bilem ab immoderato fieri calore, sed etiam a temperato, aliam quoque ab imbecillo, ridiculum enim & absonum uideatur, si quis dicat temperatũ aut frigidum iecur nij prorsum bilis habere, nec alimenta frigidiuscula illius quicquam proferre. Quod obiici solet bilem duntaxat fieri a natura ȩtate regione, & alimento calidiore, non est usquequaque uerum, quod ab aliis etiam causis proueniat, attamen ab illis maxime redundantia quædam fit & affluentia bilis supra mediocritatem quemadmodum iecur & alimentum si frigidiora sint, pituita superfluet, si temperata, sanguinis erit ubertas, si temperatus calor & alimentum terrenum melancholicus humor redundabit. Cæterum non simpliciter ex similibus duntaxat causis singulos ortũ habere necessitas est, quum omnes ut dixi ex eodem chylo unius caloris beneficio producantur. Iam uero id multis ænigmatum obscuritatibus inuolutum explicare cõsilium est, ut humores quatuor simul & uno eodemque temporis spatio gignantur. Vnus quidem iocineris calor toti chylo æqualiter sese exhibet in eumque pari robore & conatu ubique incumbit:

gignãtur in nobis.

Necessario quatuor humores in nobis gigni.

Ex chylo tẽperato in tẽperato corpore omnes fieri humores suo genere temperatos.

Bilem quandoque ab imbecillo fieri calore.

Omnes humores simul gigni.

bit: ueruntamen non eius partes omnes parem mutationis modum subeunt, quòd non similis sit omnium constitutio. Hinc accidit, ut qui ex his diuersi fiunt humores, eodem tempore emergant atque compareant. Pituita enim ex frigida & cruda chyli fit portione, bilis ex calida atq; tenui sanguis ex mediocri, melā cholicus humor ex frigida atq; terrena. Quoniam igitur unus idemq; calor in chyli partes omnes æqualiter penetrat, easque afficit quocunque tempore ex mediocri portione sanguinem effecerit, eodem ex calidiore bilem, ex cruda pituitam, & terrena melācholicum humorem proferet: quum enim omnibus par elaboratio accesserit, tanta necessario consurget humorū uarietas.

Rationes eorum qui putant humores ordine quodam gigni.

At inquiūt, pituita frigidior est & crudior, ex hac deinde si pfectius coquatur, sanguis fiet, ex hoc demum caloris ui & exuperantia bilis: sic contendunt necesse esse unūquodque prius leuiter quam perfecte concoqui sic gradatim ad summam perfectionem perueniri. His quidem rationibus urgēt & pungunt quasi aculeis, quas tamen refellere licet.

Cōfutatio.

Quāquam enim pituita dicitur sanguis leuiter & modicè coctus, aut sanguinis rudimentum & quasi adumbratio, & quæ ui caloris perficiatur, fiatq; sanguis: nō tñ contra necesse est oēm sanguinem parte concoctā pituitam dici, aut ex hac prouenisse, ut prius pituitæ quā sanguinis speciē acceperit.

Non omnem sanguinē ex pituita fieri.

Hac.n.ratione qcquid id est quo alimur, siue cibus, siue uniuersus chylus, pituita dici deberet, quia nondum plenam concoctionē obtinuit. Quinetiam si ex pituita totus fit sanguis, ex hoc deinde bilis flaua, postremo atra, unus dūtaxat humor erit in nobis, neq; simul complures cōsistent. Deinde uero quia omnis humor coctione cogitur crassiorq; fit, flaua bilis sanguine crassior euadet, nullus naturalis existet melācholicus humor, si ex bilis ardore gigni debet; nulla reddi poterit secernendorum humorum ratio, omnia funditus euertētur quę de illorum ortu & differentiis ueterum præceptis stabilita sunt.

Humorū differentiæ spectantur non modo ex qualitate, sed ēt ex materiæ modo.

Non ergo humorum procreationes atque differentias ex unius caloris ui & gradu, aut ex solis qualitatibus, sed etiam ex propria materia ęstimabimus, quę sua est cuiusq; humoris propria & familiaris. Alia quidem sanguini, alia melācholico succo, alia bili flauę subiecta est materia; neq; fieri potest ut ex puro sanguine bilis gignatur & prodeat; sed unūquemq; necesse est ex cōuenienti & idonea chyli portione gigni, idq; simul & unius eiusdemq; efficientis caloris opera.

Vt sanguis a iecore delapsus per uenam cauam in omnes corporis partes diffundatur. Cap. V.

Vrinæ a sanguine secretio.

POSTEAQVAM succus quem in iecore confici & ortum accipere demonstrauimus a superuacaneis expurgatus fuerit ruber iam & syncerus in eam uenam perlabitur, quæ in conuexo iocineris sita est & caua appellatur. Hoc autē loci aquoso & tenui humore sanguis perfunditur, quo tanquam uehiculo facilè & expeditè in graciles & perquam angustas tum mesenterij, tum iecoris uenas permanat. Hic humor quoniam alendo corpori minime est accōmodatus perfunctus iam illo uehendi munere, & ad reliqua deinceps inutilis, è iocineris connexo secernitur & trahitur in renes, unde mox profunditur in uesicam. Idcirco enim uenæ cauæ utrinque renes assident mox subter iecur positi, ut expeditius celeriusque id muneris obeant. Cæterum non omnem eum humorem proliciunt, propterea quòd nonnihil illius retineri conuenit, quo reliquus sanguis per uenas in omnes partes corporis pertinentes traducatur. Itaque renes perductus uenarum emulgētium urinam eliciunt, ad id quidem incitati mutua & communi qua inter se conueniunt familiaritate. Per amplam eam ductuum

laxitatem

laxitatem fieri uix poteſt, ut ſyncera illa atq; pura trahatur, ſed cũ ea tum flauæ bilis plurimum, tum ſanguinis humidi ac tenuioris non modum fertur. Vrina quidem & quæ cum ea tenuior eſt bilis, poteſt per exiles tranſitus qui ſunt in tunica ſuccingente interiorem rerum capacitatem elabi profunditq; in ueſicam, at ſanguis nempe illis craſſior, inibi conſeruatur, qui dein roris modo fuſus renibus primum apponitur, hic annectitur, demum aſſimilatur, & in eorũ ſubſtantiam faceſſit. Vrina quum prælongius ualidisq; ductibus è renibus in ueſicam depulſa fuerit, retro commeare non poteſt, quòd obliqua ſit ductuum in ueſicam inſertio. Coarceruatur autem illic & continetur ut proprio receptaculo, ne continenter & intempeſtiue eam reddere cogamur. Quum uero illius influxu ueſica iam turgeſcit, aut acrimonia ad illam reddendam impellitur, cõtractis quas in ſe continet tranſuerſis fibris, urinam propellit, idque ſimul relaxato ex rationis præſcripto eo muſculo qui in orbem agitur, & qui tãquam cuſtos aliquis in ceruice poſitus, inhibet ne ſponte proprioq; impetu profluat urina. Qui in abdomine ſunt muſculi non parum eam expulſionem adiuuant, potiſſimum dum ad imum uentrem conſtricti ueſicam intro protrudunt & impẽſe contrahunt. Quin & muſculus ille in ceruice cuſtos, dum ſub finem emiſſę urinæ ſe comprimit & coarctat, omnes quæ in ceruice ſunt reliquias exprimit, maxime uero quum eæ aut acrimonia aut arenis moleſtæ ſunt & graues. Veſicã urina non alit, ſed ſanguis qui per peculiares uenas utrinque in illius ceruicem inſertas influit, quemadmodum ſanè tum uterum, tum bilis folliculum nutriri cõſtat. Hæc eſt omnis uiſcerum interiorum nutritio, & ſuperuacaneorum ſecretio, nunc quæ reliqua ſunt ſimili compendio perſequamur. Quando iecur quidem ſanguinis officina atque principium eſt, è quo tanquam è fonte alimentum defluere & in omne corpus diffundi cõuenerit, ut iuſtitiæ quadam mediocritate ſanguis unicuique parti conferretur, uenas inde tanquam a forte riuulos ſanguinem delaturos deduci par erat. Hæ etenim ſi defuiſſent, quæcunque iecori uiciniores ſunt partes, exuperantis ſanguinis copia obrutę mergerẽtur, quæ uero longiore interuallo diſtant, ab hoc deſtitutę penuria languerent: & extabeſcerent, quippe ad quas hic minime permanaret. Quemadmodum igitur qui hortum aliquem ſummo artificio irrigare cõnituntur, ab ipſo fonte aut ab amplo quodã riuo tubos complures tum magnitudine tum ſpacijs diſcretos, in omnes horti partes deducunt, ſic exiſtimantes humorem quocunque trahi commodius & conſequi poſſe: ita profecto per uenarum productiones e iecore, partes corporis omnes iuſta ſanguinis menſura perfundũtur. At nõ ut aqua per riuulos, ſic per uenas ſanguis ſua ſponte & impetu perlabitur: ſed is tum iecoris ui expellitur, tum a propinquis uenæ partibus attrahitur, quę deinde in alias proxime conſequentes extrudunt, ad hũcque modum pellentibus quidẽ prioribus, trahẽtibus uero iis quæ deinceps ſubſequuntur, commoda fit ſanguinis in extremas corporis partes diſtributio. Huc non parum mouenti afferunt propriæ ſingularum partium uires, quæ naturali appetitu incitatæ, id ex præterlabente ſanguine prolectant, quod ſibi tota ſubſtantia familiare eſt atq; iucundum, idq; proprio uenæ ductu ad ſe pertinente. Quæ inter uenas media interponuntur ſpacia, quanquam ductus non habent in ſe directos, alimentũ tamen ſuſcipiunt, nec preparce ut aliquis putauerit, ſed abundanter, id autẽ halitus ſpecie per tenues occultosq; propinquarum uenarum tranſitus, tũ excidit, tum rapitur. Non enim ex ſolis uaſorum finibus & oſculis, uerum etiam, ut author eſt Ariſtoteles, per quęque anguſta uenarum foramina alimentum effluit & illabitur in carnem in aliasq; particulas. Diſtributionis huius nõ prius finis

Vrina ĩ ueſicam profuſio.

Vrinæ mictio.

Veſica unde alatur.

Venarum uſus in corpore.

Quibus uiribus ſanguis permeat in uenas.

Vt ſanguis illabitur in carnẽ & alias partes.

Lib. ſecundo de gente. animal. cap. 4.

erit

erit quam in omnes corporis particulas nutrientis ſubſtantiæ qualitas perlata ſit. Verum hoc interin temporis ſpacio uenæ maiores quem in ſe cōtinent ſanguinem (nunquam enim otio perfruuntur) multo exquiſitius elaborant & conficiunt, idq́; aut inſita ſibi ui & facultate, aut ea quam a iocinere illapſam acceperunt: id enim communi mediocrum conſenſu firmatum eſt, ſanguinem in uenis ſummum perfectionis gradum adipiſci. Sanguis autem ſimulac è uenis amplioribus in anguſtiores, quas unicuiq; parti natura dedit, attractus quaſi deriuatione quadam exciderit, omni tum qualitate, tum proprietate circunſtantis particulæ ſenſim perfunditur, eaq́; commutatione partis naturam aſſumens, fit primus humor ex quatuor ſecundariis quos ante commemorauimus. Dehinc uero per oſcula aut cæca exilium uenarum foramina, roris modo multiplici lapſu & erratico in omnem partis ſubſtantiam influit, perque omnia ſpacia diffuſus, combibitur: fitque tum uera iſtius humoris appoſitio, quem non inepte quis rorem appellauerit, quanquam non aquę ſimilis eſt, ſed ſuperiore paulo craſſior. Appoſitus iam hic continéter aſſiduo partium calore conuertitur, concoctione cogitur craſſiorq́; fit, deinde uero coactus parti agglutinatur & adhæreſcit, eſtq; hic tertius humor ex ſecundis, qui partis tum qualitatem, tum temperamentum, nondum autem perfectam ſubſtantiam attigit. Ad extremum uero naturæ ui & uniuerſa partis ſubſtantia ita concreſcit, ita mutationem ſubit ut ei demum perfecte & uſquequaque aſſimiletur. Hoc opere quod uerā nutritionem perhibemus, partis ſubſtantia quædam fit carnoſa, quam in ſecundariis humoribus loco quarto collocauimus. Itaque ſanguis ut primū in puſillas partium uenas adductus fuerit ſenſim mutatione ad illarum ſubſtātiam & temperamentum accedit, dum perfecte aſſimiletur, & ex toto expreſſam earum naturam referat, idq́; nutritione quæ omnis concoctionis eſt finis, & ſumma totius functionis naturalis abſolutio. Quocirca ſanguis qui oſſa cartilagines uincula membranas & neruos eſt nutriturus, quodammodo (inquit Actuarius) in anguſtarum uenarum extremitatibus iam albeſcit. Quū uero inter illarum partiū fibras atque in media ſpacia illabitur, plenius ſanè conuertitur, & quandā partis ſimilitudinem gerit. Sic quæ in oſſium cauernulis & medulla (hæc enim nō autem quæ in maioribns capacitatibus concreuit, oſſis eſt alimentum) perſpicue iam ad oſſis naturam accedit: cartilaginem mucco ſimile quiddam circunfundit: uinculis, membranis atque neruis lentus quidam humor circumiectus conſpicitur. Tale autem eſt proximum cuiuſque alimentum, quod quidem appoſitum iam eſt, deinde uero plenius confectum calore coactumq́ue parti agglutinatur & adhæret, in eiusque naturam tandem faceſſit, idq́ue proprie partis ui & facultate, quæ proprie aſſimilans eſt & altrix appellatur. Hæc alia eſt in oſſe, alia in neruo, alia denique in alijs, ut ſua inſit cuique peculiaris. Simili prorſus ratione totidemq́ue interpoſitis mutationibus caro alitur, non modo ea quæ muſculorum, ſed & quæ iecoris & quę reliquorum eſt uiſcerum. Quum enim ſanguis è uenarum oſculis in carnem incidens ei apponitur, calore mutatus ſimilem parti ſubſtantiam ſumit, nec fieri poteſt quin medio fere mutationis tempore craſſior iam factus ei affigatur & adhęreſcat. Cęterum in hac multo celeriores fiunt mutationes, ut idcirco uix ullo ſenſu percipi poſſint, uixq́ue fieri putentur. Carni enim proxima eſt ſanguinis ſubſtantia, ut proinde leui facta mutatione ali poſſit, non ſic autem oſſa, cartilagines, uincula, & membranę ut a quibus ſanguinis ſubſtantia lōgius abſceſſit. Non diſſimili ratione nutriūtur uenæ & arterię, quæ quanquam proximum in ſe ſanguinem continent, quo aluntur, hūc tamen non poſſunt leui momento in ſe conuertere, ſed quæ portio

Sanguinem in uenis perfici maioribus.

Vt ex ſanguine quatuor fiat humores ſecundarii.

Vt ex ſanguine ſenſim fiat nutritio & aſſimilatio.

Caro citius alitur quã aliæ partes.

Vt uenæ & arteriæ nutriantur.

tunicis proxime assistit, primum commutatã albescit, moxque tanquam ros in angusta foramina uenæ aut arteriæ rapitur, quibus penitus apposita crassiorq; facta annectitur, tandemq; assimilatur.

Quot concoctionum genera, quis cuiusque proprius sit humor, quod excrementum. Cap. VI.

FVNCTIONVM igitur quæ natura duce ac magistra administrantur, summa atque suprema nutritio existit. Hæc autem a natura fit, quæ spiritus calorisque appulsu & opera alimẽtum assidue exagitat: id enim est tanquam subiecta materia in qua uersatur, & in quam uires exercet suas, dum plenè & omnino in corporis substantiam fit conuersum. At non de repente, sed longa continuataq; rerum serie fit ea conuersio: multorum enim operis concurrentibus uarie commutatur, expurgatur, in omne corpus distribuitur, huicque ad extremum assimilatur. In ea longa distributione, multiplex incidit concoctio, uarij gignuntur humores, diuersa item superuacanea. Itaque assumptum alimentum quanquam ubique mutatur & omni corporis loco conuersionem subit (quandoquidem unaquæque corporis particula proprio calore, in id incumbit & quasi culturam subigendo adhibet) nõ tamen ubicunque fit, concoqui id iure ac merito aliquispiam dixerit. Non enim quæuis uel leuissima alimẽti mutatio, qua id aut exteritur, aut mollitur aut odore saporeue mutatur, sed duntaxat quæ a natiuo calore fit in alimento perfecta substantiæ conuersio, cõcoctio existit. Quæ perfecta futura est concoctio, haud quidem exiguo breuique tempore, sed mora & cunctatio ne quadam absoluitur. Quocirca firmum ratumque esse debet eo duntaxat loci hac fieri, ubi alimentum diu multumq; hæret, & uis illa continendi ualens est, simulq; concoquendi facultas copioso circunfluit & abundat calore. Hoc autem tribus tantummodo locis concessum uidemus, è quibus etiam triplex existit concoctio, prima in uentriculo, secunda in iocinere, tertia in singulis particulis. Sua quanque antecedit præparatio, suaque sequitur absolutio, suum cuiusque alimentum tanquam subiecta materia suus genitus humor, suumque excrementum. Itaque prima omniũ est chylosis, quæ in uentriculo magna caloris ui perficitur uertiturque multiplex & uarium alimentum in quippiam unius substantiæ, candidum id quidem & ptisanæ cremori persimile. Huius pręparatio quædam prægressa est in ore, qua non atteritur modo & mollitur cibus, sed & leuem conuersionem subit qualẽ manifesto cernimus in subrubro uino, quod pauco momẽto ore conceptũ tum ardorem tum ruborem deponit. Eius autem absolutio in intestinis est, quæ ipsa modicam concoquendi more uentriculi uim obtinet. Quanquam enim e uentriculo ualente & cui integritas est ualetudinis, nihil prorsus excidit quod non plenam concoctionem acceperit, si quidem ad hanc aptum erat: quoniam tamen innatus partium calor nunquam otiosus conquiescit necesse est quæcũque in intestina illabuntur perfectius quodam modo mitigari & concoqui. Secunda cõcoctio celebratur in iocinere, αἱμάτωσις Græcis appellata. Hac enim chylus e uentre haustus, propriã iecoris ui quæ in eius substantia potissimum insidet, in ueram sanguinis speciem conuertitur, quam a chylo constat nõ modo colore, sed etiam uniuersa substantia planè diuersam esse. Hic sanè adumbrationem quandam in uenis mesenterii prius accepit, in quibus iam ruber cõspicitur, perpolitur uero in uena caua aliisq; maiõribus, in quas è iecore lapsus confluit. Vires enim habent uenæ non solum continendi distribuendiq; sangui

Perfecta cõcoctio non ubique fit.

Triplex est coctio.

Prima coctio uentriculi.

Secunda in iecore.

nis ſed etiam concoquendi, ha ſque a iocinere originis ſuę principio & qua fonte, quemadmodum a uentriculo inteſtina mutantur. Tertia concoctio in partibus fit ſingulis, qua appoſitus adiectusque ſanguis iam a priore natura deficiens, in idoneam alendæ parti ſubſtantiam conuertitur. Hæc rudimentum quędam & primordium capit in uenis exilibus, in quibus ante diximus ſanguinē a partis natura & calore iam mutari eius autem abſolutio eſt perfecta aſſimilatio atque nutritio, omnium cōcoctionum finis. Priores duæ concoctiones in cōmunē totius corporis commoditatem & uſum cōparatæ ſunt at tertia peculiaris eſt & iā parti cuique ſua neque hanc iccirco pars ulla parat & mollitur ut alteri cuipiam parti, ſed ut ſibi duntaxat commodet atq; proſit. Mām̄æ quidem & quæcunq; in eis ſunt glandes rapto tractoq; ſanguine aluntur, huc in ſuam naturam conuertunt, at inſuper eæ ex redundanti ſuctionis ubertate lac generant quo partus alatur. Sic teſtes per uaſa ſeminis adducto ſanguine cōuerſoq; ſe nutriunt, qui adultis præſtantia roboris excellentes ſemen efficiunt, ex quo deinde procreatio fit & generis conſeruatio. Quamquam autem hæ partes actione ſua nō ſe ſolum, ſed alia quoq; iuuant, quoniam tamē hæc extra corpus ſunt, neq; in illius dominatu, nō utiq; generali, ſed peculiaris dūtaxat cōcoctio dici debet. Quot partium in humano corpore ſunt differentię, totidem ſtatuere licet peculiariū cōcoctionum uarietates, Primæ aūt illius generali ad nutriendum idoneus humor in uētriculo genitus, proprio nomine chylus appellatur, & primum quod in corpore conſiſtit alimentum. Huius autem excrementum eſt ſtercus Græcis ὑποχώρημα & ἐκατόνων, quod reuera in uentriculo cū uirili ſubſtantia confuſum erat, ſed cum poſtea e uentriculo & e ſuperioribus gracilibusq; inteſtinis chyli portio tenuior rapitur in iecur, reliqua craſſior, impurior, & fecis æmula, in cæcum inteſtinū uel in colum, mox in aluum irruit, ubi primum fex alui dici ſolet. Alterius concoctionis utilis humor eſt ſanguis, aut ſi uniuerſa cōplecti uolumus, omnis humor quicunque a Græcis χυμὸς a nobis ſuccus appellatur, quo nomine non modo purum ſyncerumq; ſanguinem, ſed eos etiam qui cum ſanguine gignuntur humores naturales quidem & nutritioni accommodatos deſignamus. Superuacaneum autē eius eſt urina quę e iecore & uenis ,piectatur in renes, ac profunditur in ueſicā: ſimiliter melācolicus humor quē lienis ad ſe rapit, ex craſſa terreaq; chyli portione factus, quæ naturæ concoctionē ſubterfugit neq; potuit iecoris ui mutari. Eſt & tertiū eius excremētū flaua bilis, ea quæ in fęlix ueſiculā recōditur: ex tuiſſima hæc callidiſſimaq; chyli portione (qualis plurimū eſt pinguis atq; dulcis) aſſa e torrida, qua ſi flām̄eā acrimoniā aſſumit: quocirca excremētū uere eſt, oīno ſuperuacaneum nec alēdo corpori accommodatum. Qui aūt iam ab his ex purgatus eſt reliquis humor, porus eſt & mediocris ſuccus atque ſecundum animantis alimētū quod in omnes partes diſtribuitur. Tertiæ concoctionis opus & utilis ſuccus eſt, uniuerſum eorum humorum genus quos aliquādo diximus ſecundarios appellari, in quorū ordine eum primū collocauimus, qui in exilibus eſt partium uenis, ſecundum qui tanquā ros in partes influit eiſq; apponitur, tertiō q affigitur, quartum qui iam in partis ſubſtātiā concedit eiq; aſſimilatur. Huius quidē ſuperuacanea ſunt quęcunque uaporis ſpecie ſine ſenſu per cutis ſpiracula exhalantur, & quæ paulo craſſiora ſordiem ſtrigmentorumq; ſpecie cutis extrinſecus adhereſcunt, & ſudores qui tāquā reliquiæ ſunt ſeroſi humoris illuc euecti tenui bile perfuſi. Hic enim ſi corpus patens nec cutis denſa eſt, plerunque modice erumpunt, idq; ſponte & naturaliter. Qui uero per ſe extra modū emanans, ab humore quodam inutili præter naturam fluunt, neque poſſint inter naturalia

Tertia in partibus ſingulis.

Duæ coctiones communes ſunt

Mānarum aut teſtiū coctio non eſt communis.

Primæ cōcoctionis quis humor quod excremētū.

Secundæ humor & excrementa.

Tertiæ cōctionis humores & excramenta.

Qui ſudores ſint naturales, qui minus.

turalia excrementa referri, ut neque puris, neque, saniei, neque tuberculorum eruptio. Rursum qui a manifestis causis ut a balneis, ab immoderata exercitatione, ab æstu fiunt sudores, non modo hoc excrementi genus, sed utilis quoque humoris, nonnunquam, & tenuioris sanguinis quippiam proiiciunt atque dissipant. Isthæc quidem superuacanea sunt communia & quæ ab omnibus particulis promiscue dimanãt, maximè a masculis & ab aliis quæ extrinsecus circumiectæ sunt partes. Præter hęc alia quædam in conspectum se dant sua quibusq; partibus peculiaria quemadmodũ pili & ungues partium solidarũ sunt excrementa, renum autẽ & uesicæ ea quæ cũ urinis redduntur, lienis quod in os uentriculi refunditur, pulmonum sputa quotidiana, cerebri excrementũ est id, qđ tum per palatum tum per nares defluit & emungitur, βλεν'να, id est muccus, aut κόρυζα, id est destillatio solet appellari. Id enim ex cerebri nutritione tãquã inutile relictum est, retinetq; quãdã illius constitutionem frigidã atque humidã, quumq; ex uniuerso celebri corpore in amplos eius uentriculos abundãtius congestum fuerit, tũ demum illinc per palatũ & nares exigitur. Quanquã autem id pituitæ temperamentum acepisse uidetur, nequaquam tamẽ uere pituita est, hęc quippe in solo iecore gignitur, & in utilium succorum numero cẽsetur, illud celebri planè excrementum est. hęc põt in sanguinem concoctione conuerti, illud nunquã, sed caloris ui siccescit, & in thophos cogitur. Huius speciẽ pręsefert ea quæ in uentriculo & in intestinis gigni procreariq; solet: pituita enim non est, sed ne succus quidem omnino. cõcoctionis autem primæ cruditas quæ euinci non potuit, uel ex cibi crassa & tenaci natura, uel ex uentriculi intestinorumq; imbecillitate concrescens. Quum etiam exangui membranosaque sit uentriculi & intestinorum substantia, necesse est & propria illorum excrementa (fex enim a lui commune excrementum est) alba, frigida, lentaque inueniri.

Quæ partis cuiusque sint excrementa.

Muccum narium aut uẽtriculi pituitam nõ esse.

De sanguine, utique is consistat in uenis. Cap. VII.

LICET è iecore erumpens sanguis in uenas ab omni superuacaneo humore purus expurgatusq; sit, non tamẽ simplex is omnino est ac uniusmodi, sed ex uariis eum substantiis constare demonstrat, tum ortus nostri tum alendarum partium necessitas. Harum enim alia calidior percipitur, frigidior alia, rursus alia mollior, alia durior, quæ ut non omnes ex eadem similique substantia nasci, ita nec eadẽ nutriri sustentariq; possunt. Seminis è quo gignimur materiã palam est non prorsum unius esse modi, sed ea partes cõsistere uarias, adhiberique crassiorem portionẽ solidis, humidam mollioribus, calidam calidioribus frigidamque frigidis. Et quum deinceps corporis partes aluntur ex sanguine, singulas ex simili quadã & idonea materia nutriri & increscere, ut idcirco nõ simplex sed mixtus atque compositus etiam in ætate prouectis sanguis appareat. Quomodo enim partium naturæ tam uarie & longissime a se dissidentes, ex una eademque prorsus materia commode uitam suam tuentur? Semina in terram proiecta, itemque stirpes non uno omnes alimento sustinẽtur, sed alia dulcẽ è terra succum, alia salsum, amarum alia, denique unaquæque quod sibi mirare est & amicũ pro alimẽto habuit, a quo si forte destituatur, mox extabescat & emoritur. Tantumne in stirpes beneficiũ atque priuilegium natura cõtulerit, hominibus negauerit? In tam immensa hominum & temperaturarum uarietate, omnesne eodem similique cibo gaudebunt? Si non omnes una cibi substantia æque seruat ac sustinet, neque profecto tã multis & uariis partibus quę in nobis sunt alẽdis, simplex unũ atque purum succi genus satis esse potest. Ita

que ſanguis qui è iecore emerſit maioribusq; uenis concludit, exquiſite unus & purus eſſe nõ poteſt. Id uero aperte in eo cõſpicitur, qui ſecta uena ex ĩtegre ſano corpore ſit emiſſus. Nam præter ſerum in reliquo quod concreuit partes ſpectãtur planè diſſimiles, alia quidem tenuis, ſubrubra ac feruida per ſumma innatus, alia imo craſſa, ſubnigra ac uere terrena, alia medio ſitu in iſtarũ mediocritate conſiſtens, per quas & quarta quædam portio crudior effuſa eſt.

Quicquid in hac concretione cernitur medici iuxta ac philoſophi ſanguinem appellant, qui communi ſententia omnes corporis partes ſolo ſanguine nutriri, id eſt iuxtà quatuor ſuccorum commoderatione pronuntiat. Quid igitur (inquies) uitioſumne fuerit ſanguinem puriſſimum in nobis contineri? Si enim de-

Obiectio.

bet is ex uariis partibus ad nutriendum conſtarę, uidetur non eſſe procurandũ ut purus atque ſyncerus in nobis gignatur, ſed alimentorũ uſu uarii ſucci erũt in nobis accreſcendi. Et hoc (fateor quidem) neceſſe, ueruntamen non idcirco quærenda ſunt aliméta, quæ uarios illos procreent, ſed omnes ex optimo &

Solutio.

puriſſimo quoque procedunt: uixq; ulla uiuendi ratio & facultas efficit, ut ſyncerus ſanguis in uenis coaceruetur, qui tamen ſi talis conſiſtat, nihil incommodi quicquam eſt allaturus. Porro autem quicquid illud eſt in uenis contentũ,

Propriæ ſãguinis notæ

quod in partium corporis ſubſtantiam faceſſere debet, ſanguinem id perhibemus. Hoc quidem diſcrimine a cæteris ſeiũctum humoribus, quòd e uenis ſiue foras, ſiue in uẽtrem, ſiue in ueſicam, ſiue in uterũ, ſiue in inteſtina, ſiue in thoracis ſpacium, ſiue in aliam denique capacitatem excidat, concreſcit in grumũ quod cæterorum humorum nulli eſt conceſſum. Proxima autem & continens concretionis cauſa fibræ eę ſunt, quas cunctorum animantium ſanguis confu-

Sanguis omnis concreſcit ob fibras quas habet.

ſas in ſe continet. Neque enim ceruos neque damas, de hoc numero, ut Ariſtoteles fecit, auferam & excludam, nimirum in quibus iugulatis etſi non ſumme coire tamen ſanguinem uidemus. Quod ſi concretione alienus omnino is foret, ne corporis alendi, nec in ſolidiorem ſubſtantiam ſe conuertendi uim & poteſtatem haberet. Ita uero accurate diligenterq; ſanguini confuſæ ſunt fibræ, ita perturbatæ, nihil ut ſenſus in calido etiam nunc ſanguine poſſit percipere, nihil ut in eo qui iam frigore coiuit & conglaciauit. Veruntamen ſeiungi hę ſeparariq; hac ratione conſuerunt, ſi uel calens tepidusq; sãguis per linteum transfundatur, uel cerebra agitatione bacillo manuve concutiatur dũ refrixerit, quo modo ſolent muliercule ſuillum præparare. Quinetiam quum inciſa in malleolo ſaphena, ſanguis ut mos eſt in peluim tepentis aquæ profunditur, mox ut hęc refrixerit & ad exiguum tempus conſtiterit, tota tenuiore ſanguinis portione tingetur, ad fundum autem delabentur fibræ illæ prorſus cohęrentes & albæ, quæ quam plurimos ſpecie quadam aſſimilatæ pituitæ in errorẽ induxerunt. Hæ quotieſcunque exemptæ detractæq; fuerint, reliquus ſanguis & a concreſcendi ratione in quam ſua ſponte ferretur, & a nutriendi præſtantia longiſſime diſtabit. Fibras quidem chylus prima concoctione contrahit è uentriculo, qui ferè totus quum neruoſus ſit, ſuam illi ſubſtantiam quadamtenus impertit, qualem obtinere uidemus tum eorũ plurima quæ uomitione redduntur, tum propria uentriculi inteſtinorumq; excrementa, ſumme nimirum pituitoſa ac lenta, illapſus dein chylus in iecur, ueram ſanguinis ſubſtantiam coloremq; adipiſcitur. Itaque concreſcendi uim ſanguis habet è uentriculo, cuius errore corpus omne quaſi atrophia plerũque extabeſcit, ſanguine fibris deſtituto. Hinc non paucos cernimus macie cõfectos, quibus tamen ſanguis copioſus ineſt, isque bene temperatus, alios opimum corporis habitum & carnis molem conſequi, licet ſanguine conſtent calidiore. Maxima igitur & admira-

bilis

bilis in sanguine facultas;sed & magna uis est uenarum,quę conceptum sanguinem coire nunquam sinūt, nisi fortasse ex rara quadam & abdita morbi causa, ex qua uidimus quempiam post diuturnum languorem de uita exijsse,cui sanguis uniuersus in uenis concreuerat, adeo ut demum coralli modo fruticans illinc eximeretur. Non igitur quemadmodum Aristoteles affirmat conseruandi sanguinis facultas in uenis est ex caloris tepore, quum & reliquum corpus omne tepescat,sed ex ingenita quadam ui & familiaritate, quę profecto efficit ut hæ naturalis & legitimus locus sint sanguinis. Huius apertum id esto inditiū, quòd in mortuorum uenis refrigeratus etiam sanguis non concrescat,quem tamen in uiuentium intestina,aut in uentriculum ac uesicam irruentem.tepor a concretione non pręseruat. Quicquid igitur uenæ concludunt & intra se cohibent,siue crassum id atque nigrum sit ut liquidam picem repræsentet, siue flauum,siue prorsus album aut liuidum,cuiuscunque demum substantię sit aut caloris,si ex is profusum mox durescit atque coit,id uniuersum sanguinis appellatione complectemur : quanquam non omnis huiusmodi, secundum naturam esse,& uitio carere existimandus est.

Venæ sanguinem conseruant, ne concrescat.

Sanguinem in uenis,non trium, sed quatuor humorum permistione contineri, quotq; eius sint differentiæ. Cap. *VIII.*

QVALISCVNQVE autem is fuerit,chymus id est succus appellatur,qui interdum bonus est,ut in euchymia,interdum malus, ut in cacochymia:& uterque quoniam in partium substantiam effusus fibrarum ui concrescit atque coit alere dicitur. Sed bonus,qualis in bono atque etiam in athletico habitu consistit, probe,malus uero uitiose, ut in troque ictero, in leucophlegmatia. Qui porrò bonus ac laudabilis est sanguis, ex partibus cōstat & substantia & temperamento & colore uariis. Has bonos succos appellant, quibus ex quadā temperamenti affinitate humorum superuacuorum nomina sunt indita. Nam sanguinis pars tenuissima calidissimaque, bilis etiam appellatur, melancholicus succus, pars quæ crassa,frigida siccaque est: pituita, quæ cruda nempe frigida est & humida : sola uero ea quę tum substantiæ,tum qualitatum mediocritate quadam continetur,peculiaria sanguinis appellatione notatur. Non defuerunt qui sanguinem uniuersum existimauerint non ex quatuor,sed ex tribus duntaxat permistis succis constare,nempe ex pituita,& bile tum flaua,tum atra. Hi non aliud esse sanguinem putant,quam trium succorum mediocrem & commoderatam permistionem: neque prater os quartum sanguinem purum in uenis contineri,sed ne cogitatioue quidem percipi cōtendunt,hac potissimum ratione,quòd seorsum tres humores positi sunt,sanguis autem purus nullus extat. Addunt sanguinem dum corrumpitur, in tres eos omnino humores cōuerti neque sanguinis quicquam seorsum manere. Cum igitur tres hi succi æquabiliter aucti sunt, sanguinem per id temporis dominari ferunt, sin inæquabiliter, eum duntaxat qui reliquis est superior,a quo totum sanguinē aut pituitosum, aut biliosum aut melancholicum dici uolunt. Simillimam demum in lacte rationem haberi, quod tribus duntaxat substantiis continetur, præter quas nulla est quarta, quę lactis nomine designetur, sed totum quod ex ijs tribus idoneæ temperatis consistit,lactis nomen sibi assumere. At uero si partes chyli intentis oculis & animo cernemus,& eas tum ex substantia, tum ex qualitatum coniugationibus spectabimus,non modo tres,sed quatuor fient earum differentię, ex quibus quatuor etiam succi prouenięt. Quinetiam si partium corporis,quas hi nu-

Rationes eorum,qui dicunt sanguinē esse triū humorū permistionem.

Confuta.

hi nutrire debent uarietas perpendetur, ut quędam se offerent, ad quas tres reliqui humores accommodari possunt, ita quædam etiam deprehendentur calidę & humidæ ut caro, quędam temperatę ut cutis, quę non nisi puriore sanguine nutriri possunt. Quocirca necesse omnino est, pręter tres reliquos succos, purum sanguinem etiam in uenis haberi, eumque longe reliquos multumq; superare. Inepta igitur & iniqua cēseri debet sanguinis cum lacte collatio: nec dū sanguis corrumpitur, uniuersa eius substantia in bilem tum atram, tum flauam facessit, sed etiam pars quędam manet, aut nondum corrupta, aut corrupti sanguinis speciem ostendens. Itaque qui intra uenas grādiores coercetur, quatuor illis succis perfunditur, sed ea proportione ut intemperata & mediocri constitutione, purus sanguis multum antecellat, ceterisque præstet: ab hoc deinde pituita, quia dulcis est poteſtq; in sanguinem conuerti, & compluribus partibus nutriendis est necessaria. Tertio loco est melancholicus succus: omnium autem paucissima est flaua bilis, tum ob nunc commemoratas rationes, tum ēt quod illius quam bilis receptaculum capacius & plenius deprehenditur in nobis, quòd quæ ex uenæ sectione, si sanguis asseruetur, plus subsideat lutulenti, quam per summum innatet biliosi. Ea quidem est quatuor succorum in sanguine permistio. Cæterum id nondum satis liquet, sintne ij ueri humores, & quales in suis conceptaculis puros esse intelligentia sensuque comprehendimus, anve ad illorum duntaxat speciem atque similitudinem accedunt. Magna quidem & controuersię plena disputatio, quod difficile sit intelligere, ut humores puri ac ueri consistant in uenis. Etenim quæ (uerbi gratia) proprie uereque bilis dicitur, usquequaque lutea est & prorsus amara, ad corpus nutricandum neutiquam habilis & accommodata, nimirum quæ ne propriæ quidem uesiculę, a qua ingenti sensus uoluptate allicitur, alimentum sit. Eius quippe substantia supra omnem sanguinis est mediocritatem, atque adeo a nutriendi benignitate desciuit, ut nulla caloris efficientia, nulla concoctionis prętantia unquam possit in familiarem atque elementariam reduci. Nec est quod dicat quispiam non hanc synceram & puram, sed sanguini permistam corpus nutrire. Si enim omni substantia totoque genere alimenti rationē excessit quomodo benigniorum temperatione perfundatur, integram omnino pristinamq; naturam reseruabit, atq; benigniore fortassis in corporis substantiam facessent, illa certe nūquā, quemadmodū neq; lapidis aut ferri puluis tenuissimus, quanquam cū pane est accurate subactus, nutriendi uires consequitur. Quocirca bilis ea quam in sanguine atque in uenis teneri fatemur, uera haudquaquam est, neque eius similitudinem speciemque gerit quæ in folliculum reconditur, maxime si integre sanum est corpus. Hoc & sensu comprobamus, nullam animantium partē (sed ne pulmonem quidem quem tamen unum præ cęteris ea nutriri asseuerant) commanducatam bilis amarorem referre. Quin & totus sanguis dulcis in sanis qui tamen si amara bile perfunderetur, eius sapore inficeretur, quemadmodū si fellis tantulum lactis copiæ iniicias. Prętereа uera bilis si cum sanguine in corpus perferatur ut in ictero, corpus flauo defœdat colore, nil autem tale sanis accidit iisdem prope rationibus demonstrari potest, nec atram bilem, nec superuacaneā pituitā fieri posse conueniens usquā corporis alimentū. Ex quibus intelligitur quatuor humores, qui in sanorum sanguine continentur, syncerū non esse, nec eorum naturam exprimere, qui in bilis folliculum atq; in lienē conecti sunt. At nihilominus ab æstu, ab exercitatione, a balneis, a calidiorum causarū uehementiori occursatione, nō ambigimus partē sanguinis tenuissimam in flauam bilem eamque amaram conuerti, quemadmodum & reliquas

Quatuor humorū in sāguine proportio.

Nō esse synceros humores in uenis.

sanguinis

ſanguinis partes perſiſtente ſimilium cauſarum impetu,in affinem ſibi & finitimum humorum. Idem prope accidit,&'quũ ex uehementi obſtructione orta putredo,ſanguinis molem inuaſerit.His ergo ex cauſis præter naturam alii humores ſanguine gignuntur in uenis. Quinetiam plerunque in has permeant, ex aliarum partium uitio,bilis quidem flaua quum iecur immodico calore flagrat,aut quum ueſicula fellis,uelut in ictero intercluditur,melancholicus ſuccus quum lien uel obſtructus, uel quauis ex cauſa imbecillior factus, non poteſt ſanguinis limum prolicere, pituita quum ob frigidiorem intemperiem ingens oboritur cruditas,tum uentriculi,tum iecoris, ut in leuco phlegmatia. Ab his igitur cauſis puri atque uitioſi humores in uenis ſãguini permiſcentur è quibus illos demum cernimus per multa morborum genera foras ſubter cutem erumpere.Cæterum corpus quod omnino ſanum & integrum eſt,quacunque etiam id temperie naturaliter ſit affectum,ſi nec alimentorum uitio, nec aliis externarum cauſarum iniuriis laceſſitur, puros atque ſynceros humores nullos habet in uenis ſanguini permiſtos,ſed eo duntaxat modo quem nũc expoſui. Viderine poteſt Hippocrates his contrarium attuliſſe? Libro quem de humana natura conſcripſit,hominem ait quod uita fruitur omnia in ſe continere, ſanguinem,pituitam,& utramque bilem. Epoto enim medicamento quod pituitę educendæ ſit idoneum,pituita euometur,eo autem quod bilem flauam purgat bilis,eo quod atram elicere natum eſt atra bilis purgabitur, ſin uulnus acceptum fuerit,ſanguis profluet. Hæc autem accidere compertum eſt quouis die ac nocte,hyeme & æſtate. Vere quidem hæc ſunt ab Hippocrate pronuntiata, uerumtamen quæ ex corpore,non è uenis neceſſario, ſed aliunde etiam detrahuntur,bilis quippe ex hepate & è proprio folliculo,pituita(ſi uera pituita dici ea debet)è uentriculo & inteſtinis,melãcholicus humor è liene,in quibus locis ſolet eorum humorum aut potius excrementorum copia affluere.His etiam qui incorrupta ſanitate ſunt,idcirco difficiles fieri cenſuit purgationes, quod quum deſint affines & cognati quos medicamentum trahat humores,ſanguinem id & carnes colliquefacit,quo ex his proprium alliciat humorẽ. Quibus quidem uerbis ſignificat,ſana corpora cum ſanguine reliquos humores in uenis reuera non habere,ſed poteſtate duntaxat,quia fieri poteſt, ut medicamenti, aut aliarum quas dixi cauſarum uis & uehementia,ex uariis partibus ſanguinis,uarios excitet & proliciat.Hinc iam conſtitui poſſunt & explanari ſanguinis naturalis differentię,quod alius ſubſtantia ſit mediocri & colore ruber,qui pulcherrimus & optimus appellatur,alius magis flauus & conſiſtentia tenuis,alius craſſior atque nigrior, alius demum liquidior & albior. Quum autem a priſtina natura deſciſcens,uitio corruptelaque deprauatur,& è limitibus iam exceſſit, non naturalis appellatur. Excedit autem bifariam, alias paululum ob leuem modicamque intemperiem ſubſtantię ue mutationẽ, nulla ex parte in aliud humoris genus conuerſus, hic quidem etiam tum ſanguis eſt, tamen naturalis minime,alias multum,quum uel proprio contaminatur uitio, uel alieno perfunditur humore atque hic non ſimplex ſed ex multis permiſtus eſt humoribus. Hęc de ſanguine,nunc ad cæterorum humorum differentias pergamus.

Hippocraticæ ſententiæ interpretatio.

Sanguinis differentiæ

Sanguis non naturalis duplex.

Pituitæ & utriuſque bilis differentiæ. *Cap. IX.*

HVMORIS quidẽ appellatio quanquam proprie Latinis qualitatem duntaxat eam deſignat,quæ Græcis ὑγρότης medici tamen ad omnem etiam profluentem

fluentem & liquidam ſubſtantiam hoc nominis accomodant, ut id ſit humor, quod etiam Græci ὑγρὸν proprie dicunt: quicquid in corpore profluens liquidumque cernitur, ſiue id chylus eſt, ſiue mucus, ſiue ſputum, ſiue urina, ſiue ſudor, ſiue ſanguis, ſiue pituita, ſiue bilis, tum flaua tum atra.

Humor quid.

At quum genus hoc omne in ſpecies diuidendum diſtribuendumq; erit, percenſebuntur quidem humorum alii toto genere ſuperuacanei, hos ſupra uniuerſo excrementorum genere ſumus complexi; alii uero ad nutriendum & corpus ſuſtentandum apti. Horum autem genus duplex, chylus & chymus ille fortaſſis cremor, hic ſuccus recte nobis appellabitur.

Humorum differentiæ.

Eſt quidem chylus in uentriculo: at ſuccus in iecore ortus & ad corporis nutritionem præparatus. Succorum autem alij primi ſunt & progredientes, alij ſecundarij & conſequentes, quorum iam ante rationem breuiter explicauimus. Primi ſucci quatuor numerantur, ſanguis, pituita, & bilis, tum atra, tum flaua: hi enim ſinguli quemadmodum & ſecundarij, conſtitutionem acceperunt ad corpus alendum, licet id quandoque non præſtent, neque præſcripto fine potiantur.

Succus quid

Itaque ſuccorum alius naturalis, qui & omnimo utilis eſt, alius non naturalis, qui non ſatis probe alere poteſt. Similiter excrementorum aliud naturale, quod in corpore optime ſano naturę legibus prouenit: aliud præter naturam.

Excrementorum differentiæ

Naturale aliud utile quod uſum quempiam cõfert in corpore, ut bilis in ueſicula, & quæ in liene eſt melancholia, aliud prorſus inutile. ut fæx alui, urina ueſicæ atque ſudor. Non naturale eſt, quod citra naturæ prǽſcriptum a cauſis præter natura gigni ſolet. Itaque tũ pituita, tum utraque bilis triplex eſt omnino, alia ad nutriendum apta quæ alimentaria dicitur, alia ſuperuacanea, quæ aut naturalis eſt aut præter naturam.

Triplex eſt unuſquiſq; ſuccus.

Bilis excrementitia & utilis.

Bilis alimentaria eſt ſanguinis pars tenuiſsima, per uenas diſtributa, tum ut aſſines naturæ ſuæ particulas nutricetur & alat, tum ut reliquo ſanguini qui præ craſſitudine, non ſine multo negotio, per uenas perlaberétur, tranſuectionis prõptitudinem afferat, quod quam præſtiterit, ſiquid minus utile reſtet ac ſuperfluat, id una cum ſudoribus defluit & foras erumpit. Superuacanea è ſanguine tanquam excrementum in bilis ueſiculam emandatur, proprio deinde ductu in inteſtina illabens, tum ea excrementorum deiectionem ſtimulat, unde & fuluo calore infecta comparent, tum lentam & adhæreſcentem illis pituita detergit & exturbat, quæ alioqui immodice aucta, in grauiſſima incommoda deduceret.

Bilis naturalis duplex.

Ea fere flaua exiſtit & mediocritatem quanquam tum ſubſtantię tũ caloris obtinet, ex qua tenuis cuiusdam humoris permiſtione, altera procreatur calore pallidior & ſubſtantia tenuior, utraque licet ſuperuacua ſit, naturalis tamen & naturæ legibus continetur in nobis.

Bilis uitellina præter naturam.

Gignitur & interdum bilis præter naturã, genere quadruplex. Vna eſt uitellina, Gręcis λεκυθιοδὴς appellata, quam flaua a naturę modo deficiens profert, dum caloris non naturalis acrimonia torretur, ut ex fuluo igneum calorem, & ex tenui ſubſtantia craſſiorem diſſipatione cõſequatur, quæ & calore & craſſitudine omnino uitellorum crudorum ouorum ſpeciem offerat, a quibus nomen ſibi aſciuit. Auerrhois recte mihi uidetur Auicẽnam erroris inſimulaſſe, qui ut multa alia peccat, in uitellinæ opinione turpiſſime labitur, contendens nimirum hanc fieri, dum pituitæ aut melancholiæ portio flauę bili permiſcetur.

Auicennæ error debile.

Hinc in bile egregia illa cõminiſcitur maioris & minoris formæ genera, quæ qã plurimos in deſignãdis febrium differentiis, mirifice ne dicam ridicule implicatos & circunretitos tenent. Hac enim opinione uitellinam bilem frigidiorem redderet flaua & naturali, quam tamen multis partibus ardentiorem eſſe inter omnes conſtat. Adde quòd ſimplicium humorum differentias dinumeraturus, quaſi inconſtans aut

certe

certe iam sui immemor, ex eorum permistione noua quædam & inaudita simplicium genera inurere conatur. Quas tres. hactenus commemorauimus bilis differentias, omnes in iecore generantur atque in uasis.

Tres bilis species in stomacho genitæ.

Præter has autem aliarum par numerus recensetur, quę sepius à precordijs originem habent una est procrea. Græcis πρασοειδὴ, altera ęruginis similitudine ἰώδης dicta tertia ἰσατώδης, glauco aut ceruleo colore glastum referens. Harum gignēdarū esculenta quędam uitiosa & mali succi non modo occasio sed etiam causa fiunt, cuius generis cēsentur, alliū, porrum, cæpa, nasturtium, & sinapis, maxime eorum folia. Dum enim nequeunt à uentre deuinci, neque in chylum conuerti, ac colorem suum magna ex parte retinent, primum ex illis fit porracea, quæ si infixa diutius hæreat & commoretur, persistente uentris incēdio, in eruginosam cōmutabitur. hęc demum in eā quæ glasti colore tincta apparet, minus quidem uiridis quam superiores, sed tanto illis deterior, quanto propius ad nigrum colorē accedit. Gignuntur, & hæc genera nonnunquā in uenis ac iocinere, idq; per morbos graues & ardentissimos, qui uehementi caloris incendio bilē uitellinā exurunt, & in hæc genera deducunt prorsus pernitiosa quidem & exitialia. Ex his demum summe ustis fit & inconspectū se dat atra bilis ea, quæ omnium est humorum deterrima, Melancholiæ autem multæ sunt differentiæ, una quidē qualitatibus mitior, quæ cū sanguine in uenas peruadens corpori alēdo est idonea.

Melancholici humoris differentiæ.

Vtilis et nutriens.

Hanc medicorū præcipui uisi sunt μέλανα καλεῖν χυμὸν οὐκ μέλαιναν χολήν .i. atrum uocare succum, non atram bilem. Sicuti plerunq, melancholicum succū uel melancholicum sanguinem, non atram bilē. Superuacanea est quam lien sanguinem expurgans, è iecore proiicit & in se recondit. Hæc quemadmodum & quæ in folliculo est bilis sanguinis quidem non autem corporis excrementū est quippe quæ & lieni & uentriculo non mediocriter conducat.

Excrementitia.

Quocirca naturalis est, & nondum atra bilis, sed ater humor nuncupari debet. Quantum uero huius uel exustione, uel nō naturalis caloris ui putrescēs, acidā aut acerbā qualitatem aut acrimoniam contraxit (idē enim putredo quod uehemēs incendium solet efficere) id quasi in cinerem conuersum, conuenit atrā bilē nuncupare, quæ omnino præter naturam fit. Est autem ea triplex una ex melancholico succo uel humore profertur, quæ aut putredinis aut caloris ardore quasi in cinerem conuertitur.

Præter naturam triplex.

Hæc calida quidem est, acris & mordax, eo discrimine à superuacua naturali diffidens, quo fex usta ab non usta. Quem dico cinerem non ei parem existimo, qui exustis lignis manet, haud quaquam enim possunt humores omni suo liquore spoliari sed ita summam dico humorum siccitatem & quantam maximam possunt in corpore ardoris ui consequi. Altera species ex ea fit bile quam uitellinam dixerunt.

Atra bilis quæ ex uitellina fit.

Exustione enim hæc primum in porracem, deinde in æruginosam, post in ceruleam, nouissime in atram omnium perniciosissimam commigrat, quæ tanto certe deprehenditur malignior, quanto bilis melancholia est acrior. Ea enim est quæ in terram impacta, fermenti more & quodam quasi æstu efferuescens, hanc iactat & excutit: quæ sua crassitudine parti se affigens adherescensque, eam arrodit & exulcerat: quæ demum in perniciem semper excernitur quanquam horum omnium uitiorum altera etiam quodammodo particeps est. Ex sanguine nulla proxime bilis atra profertur.

Atra bilis nulla fit ex sanguine.

Nam si sanguinem statuamus uel incendio uel putredine in uenis torreri & cōflagrare, prius quidem necessario pars eius in bilem flauam, pars in melancholiam migrabit, ex quibus deinde non alię quam duæ commemoratæ fieri poterunt atræ bilis differentiæ. Quum autem sanguis è uenis illapsus fuerit in uentrem, in intestina, aut in aliam interiorem capacitatem,

illic quidem primum concrescit in grumos, tandemque putrescit. Excernitur is plerunque liquidæ picis modo nigerrimus, summe malignam, ac ferè uenenatam qualitatem adeptus, hic tamen tum nomine, tum re ipsa ab atra bile differt, quandoquidem extra uenas a se discendens non in alios conuertitur humores, sed totus concrescens humor esse desiit, nec tum humor dici potest, sed corruptus grumus. Neque ex pituita dulci fit bilis atra. Nam quæ ex cerebro stillat, aut quæ in pulmonibus, in uentriculo, aut intestinis coaceruatur, uehementi calore durescit, uti mox erit manifestius, nunquam in alterius humoris speciem mutatur, quare neque potest ex ea atra bilis suscitari. At uero pituita salsa quoniam caloris cuiusdam præter naturam est particeps, si uehementius & prorsus torreatur, acrem, atramque bilem gignit, quę tertia species est, unde intelligi potest non omnem atram bilem ex melãcholico aut bilioso humore nasci.

Atra bilis tertia fit ex pituita.

Pituita nutriens.

Porrò autem pituita quę uere & proprie dici meretur, succus est alimentarius, totiusq; sanguinis portio crudior, quæ & sanguis ex dimidio coctus appellari solet. Permanat hęc in uenas, tum ut partes frigidas & humidas, cuiusmodi est cerebrum, alat, tum ut si aliquando penuria erit sanguinis, in eum conuersa reliquis etiam partibus in alimentum cedat. Neque uero ut sanguinis forma plenè exornetur, necesse est in iecur ea recurrat, sed uenæ ipsę ad id operis perficiendum, satis uirium & caloris obtinent. Cæterum neutra bilis potest ulla ui in sanguinis mediocritatem & benignitatem reduci. Licet enim quandoque adeo refrigeretur, ut fortasse qualitatum mediocritatem assequatur, non potest tamen substantię benignitatem recipere. Atque hæc quidem alimentaria pituita dulcis existit. Ex qua aliæ duę præter naturam emergunt.

Pituita acida.

Vna est quæ acida uocatur, summe quidem cruda, & quæ pręter primam uentriculi confectionem, uix ullã aut minimam in iecore atque uenis accepit. Paucus admodum calor ei inest qui perfacile dissipatur & euanescit, atque tum pituita necessitate quadam coacescit. Par enim atque una ratio est ac in plerisque fructuum succis, qui si nõ multo præditi sunt natiuo calore, posteaquã sponte sua efferbuerint, mox in breui coacescunt, quibus autẽ ualentior impertitus est calor a natura, ij ut uinũ generosum, diutius in integritate sua persistunt.

Salsa.

Altera pituitę species salsa appellatur, ex dulci hæc putrescẽte quum.n. portiones eius quędã ui putredinis affæ, reliquæ dulci substãtiæ permiscebuntur, salsum hunc saporẽ inducẽt, quod et in maris aqua fieri demõstrãt. Tres hæ pituitę species consistunt in uenis, prima quidẽ naturalis, reliquæ duę præter naturã, quarũ omniũ materia a iecore sumpta est & initiũ duxit, qualitas autẽ aliunde irrepsit a causis quæ cõtra naturã sunt.

Pituitæ excrementitiæ quatuor genera.

Superuacua pituita extra uenas cõsistit, cuius sunt differẽtię quatuor. Vna est pituita tenuis et aquea qualis plerũq; aquæ modo stillat è naribus, aut è cerebro in plurimas corporis partes illabitur. Altera censetur mucco similis, quã corporis calor ex illa tenui ob modicũ lentorẽ cuius particeps est, ad mucci consistentiã coegit. Hęc si caloris ui et appulsu tantam adipiscatur crassitudinẽ, ut iã partibus conclusa possit adhærescere, uitrea tum appellabitur, quę tertium genus est. Ad extremum uero cum ex cõcretione sic iam durescet, ut a lapidis aut gypsi duritia, nõ procul absit, quarta tum emerget quam multi gypseam appellant. Hanc sæpe deprehẽdimus in pulmonibus & in digitorum articulis, accepto quidem ex distillatione principio, tan dem in extremam tophi et calculi duritiem euasisse. Ea certe omnis est atq; integra humorum explicatio ex qua liceat cognoscere qui ab excrementis, quive a uenarum succis, ortus sui primordia acceperint, nunc de animalibus functionibus transigendum nobis est.

De ani-

De animalibus functionibus. *Cap. X*

QVEMADMODVM altrix illa, quin potius tota naturalis pars animæ in unum corporis alimentum prorſus incumbit, ſuasq; omnes in id geſtiones conſert: ſic altera pars animæ quę ſentiens eſt & appellatur, in iis rebus externis uerſatur, quę circumiectę ſunt nobis, totaq; negotiatur ut illarum cognitionem capiat, ſuisq; miniſtris & nunciis ſenſibus rerum omnium notiones in ſe comprehendat. Hęc illius molitio, hęc agitatio, qua aſſidue concitatur & impellitur, quæ qua ratione obiri perficiq; ſolet, uerbis explicare conabimur. Sentiens anima quęcunq; illa ſubſtantiæ modum eſt adepta, cerebri corpus tanquã propriam arcem ingenitumq; domicilium eligit, omnium quas dixi facultatũ uires in ſe ſuoq; quaſi ſinu complexa. Has quidem propriis quibuſdam functionibus & muniis exponit, ad quas uaria inſtrumenta confert & accommodat. Omnium primum ſpiritus eſt animalis appellatus, qui ex uitali per ceruicis arterias in contextum admirabilem ſublato, primum elaboratur deinde in interiore altero cerebri contextu, qui ad ſecundis nomen habet, ut cerebri ingenita in animalem conuertitur. Illic noua ſpecie & dignitate præfulgens, ſentientis animę uires conſequitur, & ad illius cuncta munia illo ſe ſplendore aptat & cõparat. Hoc plurimo conferti ſunt uenticuli, interioresq; cerebri ſinus, unde tãquam è iugi fonte per neruorum ductus & canaliculos tum in ſenſuum inſtrumenta, tum in muſculos motores profluit. Hic autem quum iam inſidet, aliam fortaſſis ſpeciem ex partis natura ſuſcipit, qui particulatim illi addicta eſt, eiusq; ſeruitio prorſus mancipatur. Quòd ſi eſt, non unus idemque fuerit uidendi, audiendi, odorandi, guſtandi, atque tangendi ſpiritus, quinetiam ab illis longius diſtabit qui motioni deſtinatus eſt. Alterum inſtrumenti genus ex craſſiore magisq; terreno corpore conſtant, ut iñ quo tũ ſpiritus ille tum externarum rerum imagines conſeptæ ſeruari debent. Non una ſed eademq; ubique ſubſtantia prędītum, neque uniuſmodi multiplex & uarium. Interiorum motionum cerebri corpus inſtrumentum eſt, quod uaria & multiplici ſua conformatione ad omnes animi actiones agitationesq; ſeſe iungit & applicat, uiſioni uero oculus & qui ad hunc pertinent nerui, auris auditioni, odorationi nares & cerebri papillæ, guſtatui lingua, tactioni tangentium neruorum propagines ut motioni duriores & muſculi in quos illi ſe fundunt, ancillantur & miniſtrant. Varia hæc ſunt inſtrumenta corporea, in hisq; ſpiritus ſiti diſpares & uarii; ſic & facultates quæ ab illis omnem agendi rationem acceperunt, neque quicquam poſſunt citra illorum opem præſtare, non modica uarietate diſtinctæ ſunt, tametſi omnium una eſt eademque ſubſtantia. Quæ igitur ſic comparata ſunt organa, ut in ſubiecta conformataque materie familiarem quendam ſpiritum obtineant, in eoque ſpiritu facultatem, quę organi ſpecies eſt ratio, ea quidem idonea fiunt & concinna ſuis muneribus obeundis. Quę qualiter compleri abſoluique poſſunt, hoc iam contextu ſigillatim aperiam. E ſenſibus externis alij contrectando munere ſuo funguntur, ut tactus & guſtus, qui non niſi coniuncta ſibi percipiunt, alii medij cuiuſdam corporis interpoſitu ſentiunt, ut uiſus ut auditus, & olfactus. Corpus autem id medium intercedens aut aer eſt, aut aqua: utrunque enim elementum ad inuectionem eorum quæ ſentiuntur idoneum eſt: nam calores & ſonos per aerem percipiunt quęcunque terrenæ gradiuntur aut ſerpunt animantes, per aquam uero aquatiles. Dura itaque & ſolida corpora, quum aut in aere, aut in aqua inuicem colliduntur ſonum edunt ac ſtrepitum, in hac quidem

Sentientis animæ uis & materia.

Spiritus animalis primum instrumentum.

Corporis instrumenta.

Varia sẽtientis aīæ instrumẽta

Quo distent sensuum actiones.

Sonus fiat.

obſcurum in aere uero perſpicuum; maxime uero ſi illa leuia ſint concaua & ampla, quæ celeribus & magnis ictibus confligant. Aer igitur qui inter dura corpora confertim & impetu in ſe incurrentia cõtinetur, primũ ſonitum efficit. Hinc quidem non illinc abiungitur, ut ad auditum ipſe accedat, ſed proximum ſibi & continuũ aerem cõmouet, atq; hic repente alium, donec ſucceſſione continenter ad auditum motus perferatur; quo more in fluctibus cernitur alter alterum trudere, qui pulſus deinde ſequentem impellit. Hinc accidit, ut nõ ſimul

Auditio ut fiat.

ac corporum alliſio conflictusq; inciderit, ſed aliquanto poſt ictum ſonus audiatur, priusq; a propinquo quam a longinquo. Sic exterior aer agitatur impulſuſque, per aurium tortuoſos & flexuoſos anfractus motu perplacido, citra ullam turbam fertur, peruaditq; aduſq; interiorem illum aerẽ membrana obtenſa cõcluſum. & auribus ingenitum. Huic autem membranæ aſſidens, blande eam ferit & concutit, ut ea agitatione tota ſtrepat & perſonet. Externus aer tum demum cum interiore ille continuatur & adhæreſcit, illiusq; interuentu audiendi ſpiritui, qui cum illo implicitus eſt, confertur: hoc demũ exploratore & miniſtro recepta ſtrepitus imago, ad ſentiendi principiũ transmittitur. Sed hęc apertius

Odorum effuſio.

iudicabuntur ęſtimabunturq; ex odorandi ratione. Nã cedrus, thus, aliiq; odores incenſi calefactiq; ſuauem & iucundum odorẽ ſpirant, qui in arido quaſi fumoſius eſt. Hic ſenſim tanquam uapor per intermedium interiectumq; corpus conualet & ſparſus euehitur. Medium autẽ id corpus, aut aer eſt aut aqua nam piſces & aquatilia quæq;, quamuis ſpiritum non ducant, odorari tamen cõprobatum eſt. Quanquam uero iam odor propius ad nares appelletur, non tamen prius poterit reſpirantibus animalibus odorandi ſenſum mouere, quam uiæ quæ è naribus per os ſummum & meninges in cerebrum pertinent, patefiãt poſſitq; una cũ attracto ductoq; ſpiritu, odor ut ad pulmones, ſic ad cerebrum

Inſectæ et piſces ut odorentur.

olfactumq; permeare. At quibus promptus atque expoſitus in aperto eſt odoratus, neq; operculo tanquam uallo quodam communitus, ut apibus & inſectis (ſic enim recentiores Latini, nec inepte appellant) ea ad odores è longinquo cõueniunt, & citra ullam reſpirationem olfaciunt, ipſiq; odores non attracti illorum ſenſum feriunt & incitant. Quod ipſum piſcibus & his quæ in humore degunt accidit. Nam ſine anhelitu & ſpiritus reciprocatione uidetur odorari. Ad

Calori.

illorum ſimilitudinem accedit & uiſio. Color enim aut fulgor perſpicuum medium colluſtrans, in conſpectum oculumq; cadit. Id mediũ aut aer eſt, aut aqua aut uitrum, aut cornu, aut aliud quod iſtorum natura immittatur. Hæc autem

Lumen.

ſi idonea futura ſunt ad uidendum, perlucida fieri oportet & luminis pręſentia colluſtrari. At lumen neq; corpus eſt neque quicquam quod á corpore excidat aut defluat, alioqui pedetentim neque puncto temporis poſſet medium omne circumiectum illuſtrare, neque in perſpicuũ corpus omnino penetrare. Itaque lumen eſt actus & perfectio perſpicui, ex lucidi corporis præſentia.

Quicquid aſpectũ ciere debet, id ſi ſimplex color eſt, in medio perſpicuo eoq; illuminato oportet conſtitui: ſi uero ſplendidum & fulgens eſt, ut fungus, ut putre & præaridum lignum, ut uermis, & quicquid noctibus collucet, conſpici quidem non poteſt in lumine, quia exiguum eius lumen, maioris ſplendore effunditur; at in tenebris iſtorum unumquodq; uidetur ſenſumq; fecit, quod proximum & circumfundentem aerem leuiter illuſtrat, ut ſe potiſſimum uendicet a tenebris. Ignis uero quod ancipitis ſit naturæ, & in tenebris & in lumine uidetur: noctibus. n. ſuo lumine propinquum aerem illuſtrat, ut nõ is modo, ſed alia etiam uideri poſſint interdiu uero perſpicuum iam medium tãquam color aliquis mouet.

Viſio ut fiat

Fit autem uiſio quum perſpicuum illuminatumq; aerem mediũ ei

color

color aut imago afficit,aer deinde adufque oculum protenfus affectusque afpectum concitat. Tum enim rei afpectabilis imago per pupillam in cryftallino humore excipitur. Hinc demum prouehente fpiritu,per opticos neruos in cerebrum & commune fentiendi principium confertur. Hoc autem difcrimine ab auditione & odoratione feiungitur,quod in his motione non derepente,fed paulatim per media facta,fenfus feriatur:in uifione autem nõ progreffione,fed fubito facta medii aeris mutatione quemadmodum & luminis appulfu, rei fpecies cernendi obtutum ftatim mouet. Vnde intelligi poteft non defluentibus quibufdam quafi exuuiis a reo confpecta ad oculum dimiffis uifioné fieri; quia non continuo ut obiecta res eft uideretur: & prius propinquo quam diftanti fe proderet. Adde ꝙ tanta coloris aut imaginis amplitudo exiguo oculo excipi non poffit.Neq; præterea uifio fit foras a confpectu erumpente lumine,quod cũ alio externo iũctum coeat: nec fpiritus radio ab oculo per medium in obiectã rem incidente,qui pari angulo refiliens in obtutum referatur. Quomodo enim tantus prodire poffit,qui repente ad aftra ufq; pertineat, omnemq; interiectũ aerem quantus eft impleat? Quod ad iftius fidem afferri folet de bafilifco, aut muliere cui menftrua defluit purgatio,inefficax prorfus & irritum uidetur:nã neque bafilifcus hominem interimit,neque mulier quum menfes profluũt fpeculum præfertim æneum polluit atque fœdat, uidendi fpiritu ab oculo manente,fed tetro quodam & diro uapore,qui foras ut ab ore & a reliquo corpore,fic etiam ab oculis erumpit & ęmanat. Hæc eft eorum fenfuum ratio,qui non nifi medii cuiufdam interpofitu obiectas fibi res comprehendunt. Guftus autem & tactus medio corpore non indigent,fed coniunctione quadam & contrectatione functiones fuas obeunt. Etenim fi uel fapor in guftandi neruum uel calor, pungenfve ftylus in nudum apertumq; tãgendi neruum incidit, eximie & acriter fentitur,quanquam nulla caro media intercedit. At uero fi aut pupillę rem candidam adiicies,aut aeri qui auribus eft ingenitus ftrepitum inculcabis,aut in narium ductus odorem penitus immittes,nulla omnino uel obfcura erit perceptio. Itaque fapor fucco humoriq; permiftus,aut (fi rectius mauis) in humore conftitutus (eius enim qualitas quædam eft & affectio) fimulac adhibetur admoueturque linguæ, diffufus cum humore guftum incitat, moxque fpecies eius & imago ui fpiritus in primatem fenfum infertur. Quod fi forte in duro concretoque corpore,ut in fale fopor erit. id non ante poterit fenfum mouere quam calore liquefactum & dilapfum diffundatur. Quicquid autem mollitia fluere & effundi non poteft, guftandi fenfum prorfus non afficit: quemadmodum neque cui & arida fcabra lingua ex morbo torretur, is bonus effe poteft faporum ęftimator. Tactionem porro fieri conftat, fi tractabiles qualitates qualefcunque eæ fint, aut carnis, aut etiam nullius corporis interuentu proxime ad tangendi neruum accedant. Contendit Galenus in extremis corporis partibus tactum proxime fieri, nulla qualitate per neruos in fentientis animæ principatum relata; neruum cerebri, ueluti furculum arboris partem effe, in eoque cerebri totam uim contineri, quæ tractabilium qualitatum affectionem difcernat:in eo autem fenfus facultatem confiftere, in quo quidem & fenfus ineft doloris. Quod profecto fi conficit,idem de aliis quoque fenfibus erat afferendum. *Horum* quidem nerui tum molles funt,tum fubftantiæ cerebri finitimi, ut idcirco ad illius naturam propius debeant quam tangentes nerui accedere. Deinde uero quę tangendi neruis interceptiones, & obftructiones obtingunt,fubditis particulis fenfum motumque adimunt;quod dilucide commonftrat tãgendi uim non effe neruis ingenitam, fed a cerebro

quem

Vifio quo dĩffert ab aliys fenfibus.

Multarum opinionũ cõfutatio.

Qui fenfus medio non ĩdigent.

Guftatus ut fiat.

Tactio ut fiat.

Lib 7. de placitis. Hippo. & Platoni.

Expofitio, aut forte cõfutatio.

quemadmodum & reliquas continenter defluere & illabi: neque æternũ tactũ poſſe rerum qualitates diiudicare, ſed inſtrumentum duntaxat eius eſſe facultatis, quę princeps in cerebro conſedit, illucq́; oportere omnium ſenſu conferri. Hæc ſingula mihi ſatis uidetur Hippocrates duobus confirmaſſe aphoriſmis, quorum altero ait. Dolentes parte aliqua corporis, ſi omnino dolorem non ſentiunt, iis mens ęgrotat. Altero, Duobus doloribus non eodem in loco infeſtantibus, qui uehementior eſt, alterum leuiorem obſcurat. Hoc igitur omni ſenſui cõmune eſt, ut perpetiendo ſentiat: primum enim ſenſus omnis ab ſubiecti corporis qualitatibus afficitur, mutationemq́; ſubit. *Hæc* iſta mutatio ſenſus nondum eſt, ſed quæ ſit eius apprehenſio atque cognitio. Quum enim princeps illa ſentiẽdi uis ab arce cerebri per neruos in ſenſus ſingulos diſtributa, & affectiones quę illis obtegerũt percipiet, tum quodãmodo & rudius ſentire dicetur: ꝓprie uero quum eas cerebro communi ſentiendi principio renũtiabit.

Vt ſenſus affici dicantur.

Senſum autem affici immutariq́; ab externis qualitatibus, non ſic proprie audiendum eſt, ut priore qualitate excuſſa nouam accipiat: neque enim a calore albeſcit oculus; neq; a ſono exacuitur aut obtunditur auditus, neque a dulcedine palatũ dulceſcit. Sed ut aereum ſigillum in ceram, nõ aurum, ſed imaginem imprimit ſic propemodũ ut res externæ ſola forma ſenſum impellunt, eorumq́ue ſimulachra & ſpecies ſine materia ad ſenſum perueniunt, quas hic foris illapſas intra ſe admittit prę alte condendas. At uero quam ſenſus imaginum impreſſionem dicitur accipere, non partium eminentia, ut quæ annulo ſignatur, iudicamus Nã colori, ſapori, odori, qualis figura decernetur? Nullã igitur ille conuerſionẽ mutationem ue ſuſtinet, neque priorem ſtatum exuit, quin potius dum in rerũ cognitionem & iudicium incumbit, quem ſtatum habebat agendo, gerendoq́; excolit, perficit, & confirmat.

Senſus interioris functiones. Cap. XI.

Rerum ſpecies in ſenſibus aliquantum conſiſtere.

QVAE ſic communiter in ſenſus omnes ab externis rebus inuehuntur imagines, non modo habentur & conſiſtunt, dum ſenſus in geſtione actuq́; ſunt, ſed etiam quum abiunctis rebus externis ab opera diſceſſere, moram quandam in illis trahunt atque retinentur. Ita enim ſi quis de Sole in opacum ſe conuertat deflectatque, primum offuſus nimio ſplendore nihil cernit, deinde ueluti albũ quiddam aut uiride, quod in puniceum mox ſe conuertet, proxime in purpureũ atque ita deinceps in alia poſtremo in atrum, a quo demum euaneſcit. Si quid rubrum aut uiride conſpexerit, quicquid deinde ob oculos incidet, concolor apparebit. Si ocyſſime in labentẽ amnẽ oculos coniiciat, ex ea uertigine quęcũque ſtant in littore moueri uidebuntur. In alijs porro ſenſibus a ualidis ingẽtibusq́; ſoni ſtrepitibus relinquitur; a uehemẽti fœdoq́; odore, olfactos fœditatẽ aliquantum retinet, ſitq́; in reliquis ſimiliter. Iam uero ſenſuum inſtrumentis acceptæ formę illę ſpeciesq́ue rerum, mox per neruorum capacitatẽ atque ductus uehemente ſpiritu in cerebrũ commeant; adeo ut quum ſenſus exterior rerum quę foris ſunt ocurſu pulſatur, interiorem pariter impellant & excitent illarum ſimulacra. Hæc enim ſenſus interioris obiecta ſunt, in quæ is incumbit quemadmodum externi in res externas ſibi obiectas. Itaque ſpecies illæ rerũ ab externis ſenſibus præteruehuntur & permeant in commune idemq́ue principium, in quo ſita eſt primaria ſentiendi anima, huic ſenſus ſuis quique officiis omnia annuntiant ſpiritu inuecta, quę ante ſe poſita prima cognoſcendi facultate comprehendit ac percipit. Eſtque illius munus perceptio atque cognitio;

Cognitio.

quæ

quæ si fixa est, attenta et diuturna, cogitatio aut meditatio dici solet. Atque quanuis expers ea sit corporis, indiuidua et una, quia tamen complurium potestatem habet, multa et uaria cognoscit, horum discrimina cernit, eaq; tandẽ diiudicat. At nequaquam illa componit connectitque, ut ex eis uerum aut falsum quicquam constituat, aut ullam argumẽtationem concludat, id enim solius est mentis & intelligentiæ, de qua mox dicetur. Verum quæcunque comprehenderit simplicia et indiuidua simulachra, aut seorsum illa discernit, aut temere congesta, nulla copulatione, nulla complexione in aceruum confert. Quo fit, ut actio ea qua uel gallina pullos primum cognoscit, deinde discernit, uel ouis lupũ inimicũ prehendit, secretio potius censeri debeat, quam iudiciũ aut existimatio. Sub hæc autem insurgens & in opus erumpens conseruatrix illius facultas, suscepta è sensibus simulachra amplectitur & continet, moxq; tum ꝓpria ui & potestate, tum illorum adnixu & impulsu, in cerebri corpore illa insculpit & consignat, citra ullum materiæ uestigium, ea autem diutius manent abeunte & cessante omni rerum cognitione. Hæc quidem eorum conseruatio quædam est memoria, quam frequẽs stabilit meditatio. Spectra cerebro iniusta alias alia se magis minusue expromunt & obiiciunt animę sentienti, prout illustrius obscuriusue impressa fuerint. Inter uigilias igitur quũ externarũ rerũ turba & occursatione primarius sensus non admodum distractus tenetur, tũ simulachrorũ stimulus agitatus in ea penitus incũbit, atque tum usus comminiscẽdi illa & fingendi facultate, quæ Græcis est phantasia, illa quidem per se, & ut simulachra sunt, obuertit, alias quidem simplicia & qualia fuerãt insculpta alias commista atque confusa citra ullam cõpositionem aut copulationẽ. Neq; hoc tantum, sed ex illis quoque nouas formas & simulachra effingit, quæ nunquam sensibus percepta fuerant, & in ea plerunque trahitur, quæ rerum natura & uniuersi ordo non admiserit, ut in Sphinges, Hippocẽtauros, tricipites homines, atque in huius generis monstra innumera. Hæc eadem altius sese attollẽs nonnunquam (ut ouis uiso lupo) ex spectris horrendum quiddam & formidolosum comminiscens, inimicitiam elicit sensu non perceptam, at si delectamentũ quoddam iucunde comprehendet, ut ouis conspecto benigno pastore, amicitiã suscipiet & inducet. Sic tamen illa fingens omnia commiscet & congerit, citra aptam compositionem, ex qua uerum aut falsum elici possit, & citra ullã rationis complexionem, quæ serie quadam rerum & sententiarum ex aliis alias connectat. Hæ quidem sunt beluarum functiones præstantissimæ, iis quodammodo respondentes, quas ratio & intelligentia in nobis efficit. Verumtamen quãto hæ interuallo distent ab illis, palam & apertum fiet de sequẽtibus. Ab actionibus autem discernentis facultatis hæ distant & eo discrimine seiunctæ sunt, ꝙ illæ sint comparationes & collocationes quædam eorũ quæ ex sensibus hausta acceptaque fuerant, hæ uero nouæ sunt confictiones formarum, quæ sunt supra sensum, ab his ductę quę aliquando sub sensum inciderañt. Iam uero quum accidet primatem sensum sic derelicta seruataque spectra contueri, ut non illa ꝑ se duntaxat contempletur, neque ex illis in nouas effigies abeat, sed ex illis usus opera facultatis memorãdi in res externas se referat, unde spectra illa prodierant, simulque percipiat se aliquando illas cognouisse, tum meminerit earum, eritque ipsa illius actio memoria, non illa quidẽ patiendi, sed plane efficiendi. Eę quidem sunt functiones omnes, quas primarius ille sensus & promiscuus, inter uigilias facultatum suarum opera obit & exercet. At quando fieri non potest ut perpetua sit sensus agitatio, sed necessum est, quum spiritus uigiliis supra modum disperditi fuerint atque dissipati, agitationis uigorem prolabi

Cogitatio.

Discretio seu distinctio.

Memoria conseruans.

Imaginatio

Memoria efficiens.

Somnus.

prolabi & quietem cessationemq; sufficit,tum proculdubio arctior somnus obrepet. Aut quum multa corporei uaporis exhalatio ui caloris è uino & cibis in principem sensum efferretur, quod pueris & temulentis fere obtingit, aut quum larga frigidi humoris eiusque superuacanei copia superioribus sedibus se immiscuerit uelut in lethargo, ubi quasi nexu quodam & impedimento, sic primus sensus offunditur, ut se minime possit extricare, somnus utiq; intercedit,& functiones omnes concidentes deiectæque,manus dant sopori. Si arctior atque profundior somnus occupat,non modo externi sensus,sed & interiores facultates consopitæ iacent,ut neque discernere,neque fingere & comminisci quicquam possint,nullamque in illas uim habet spectrorum turbulenta concursio.

Insomnium quando nullum fit.

Vnde tum nullum insomniū ostendit,aut obuersatur,eaq; ratione statim a cibo non somniant animalia,neque quum primum egressa in lucē sunt,ut infantes. Si uero contra accidat,ut leuiter quis obdormiat,neq; uaporis humorisue copia discernendi comminiscendiq; uires obterat & perstringat, licet tum fortasse multa ante sensum uisa,multæque motiones obuersentur,eas tamen insomnia non dicimus,ut neque is uere somnus est,qui minimum a uigilia deficit. Quum enim hoc tempore & statu incolumis sit & libera uis discernendi,

Insomnium falsum.

quæcunque tum simulachra uim illam fictricem exagitant & impellunt internoscit & detegit,neque illorum errore trahitur sed quum nocturna spectra occurrent,adnoscet tum se dormire, tum somnia,ea esse quæ uidentur, neq; illis tanquam ueris assensum adhibebit. Eodem prorsus modo afficiuntur,qui in leni nec profunda quiete,aut canum latratus,aut gallorum cantus excipiunt, de quibus tum quoq; sibi somnia confingunt. Cæterum dum ex causarum mediocritate sic placidus & moderatus somnus obrepit ut discernendi quidem uis offundatur, fictrix autem facultas libera sit,nullisque quasi uinculis irretita ex rebus quas uigilans gesserit,senserit,cogitauerit,spectra plurima in quiete iactabuntur,quæ tanquam res ueræ sint dormiens intuebitur ac cernet.

Insomnium quando uere fit et quo modo.

Vis enim discernendi tum uincta constrictaq; non obsistit,atque iccirco ad ea quæ uisa sunt quasi accepta sensibus ueraque sint,assensum dormiens adiungit, nesciens se dormire. Atque id propriè somniū est,nempe uisum quod in quiete occurrit,tanquam uerum sit existimatum. Eadem propemodum ratio reddi potest eorum quæ delirantibus per morbos apparent.

Insomniorū uarietas ex corporis affectione prouenit.

Cur autem & unde accidat, ut tam multiplex et inaudita uisorum copia obuersetur,et unde possit tanta illorum uarietas trahi, non alio sanè potest referri quam ad corporis humorumq; affectionem uariamq; perturbationem. Affectio enim et constitutio causa est ut in somniis atque delirationibus,alii metuenda et horrēda terrorisq; plena iactent animo,alii iurgia quędam furiosa et effrenata,alij delitias et uoluptates plenas iucunditatis. Sic et perturbatio quæ corporis aut spiritibus aut humoribus obtigerit,causa est omnino ut spectra et effigies rerum uehementius agitatæ appareant,non quales uerę sunt,sed distortę,pręposteræ et portentosæ,quod frequens esse solet in temulentis,et in iis qui febre iactantur. Quibus autem quieta et tranquilla omnia consistunt,nec fluctuātia nec immoderate agitata,solidæ et incolumes a sensibus effigies se obiectant,distincta digestaq; somnia occurrunt,ad ueri similitudinem expressa.

Vt fiant appetitio atque morales actiones. *Cap. XII.*

APPETITIO motus est & interior quędam agitatio, qua quod bonum est & utile quæritur. Quum autem ut anima triplex sit omnino,ea quæ natu

ra lis

ralis appellatur cunctis rebus est ingenita, & nunquam separabilis, semper illis insidet, reliquæ non itē. Quæ sentiens & animalis dicitur, fit dum appetitus aut ab iis quæ intus sunt rebus, aut ab iis quę extrinsecus irruunt impellitur. Res interiores sunt uenereus ardor & stimulus in pudendis ortus ex semine uētriculi maximeq; stomachi exinanitio & immoderata siccitas: sanguis aut bilis in cordis sinubus efferuescens. Externæ autem res sunt, quæcunque subiectæ sensibus illecebris & cupiditatum lenociniis eos prolectant & irretiunt.

Causæ quæ mouent appetitum.

Itaque si in pudendis congesta est seminis copia, ea primo pruritum quendam & titillationem naturaliter inuehit, hęc deinde sensum, mox uero interiorem sentiendi facultatem mouet, non modo uigilantibus, sed & plerunque dormiētibus nobis. Ab animaduersione demum rei delectabilis & appetitus impulsus fuerit, eam quam mox ardenter expetit atque tum in conditionem stimulantis rei se conuertens, libidinem parit, quę ipsa est propria uenereorum cupiditas & appetitio. Quum stomachus supra modum exinanitus tristi quodam sensu afficitur, comprehendens uis illa interior irritata, cibum & epulas concipit illarumque spectra sibi obuersat, quæ deinde appetitui oblata, eum inuitant & alliciunt, hic demum concitus captusque rerum suauitate, in illarum desiderium fertur, & in eam cibi auiditatem irruit, quę fames appellatur. Haud dissimiliter aridiore facto stomacho, sitis accenditur, quæ humidi frigidique desiderium est. Vtranque appetitionem, sitim inquam & famem genus unum cōprehendit, quod est cupedia. Cęterum circa cor bilis aut sanguis efferuescens, illud usqueadeo incendit, ut odij, inimicitię, aut uindictæ imagines communi sensui obiectet, quibus apprehensis excitatur animalibus appetitus, qui cordis irritamento compulsus in interiorem animi perturbationem, ceu bonum quod dā sit, incurrit: uniuersum hoc appetitionis genus Græcis est thymosis. Qum porrò rerum externarum blandimētis pulsatur, uis illa interiorum apprehēdēs mox in illarum desiderium communem sentiendi appetitum adducit, qui ardenti rei utilis desiderio inflammatus, mox deinde peculiarem quendam appetitum irritat & illicit tanquam administrum, ut amborum communi concursu & opere appetitio proueniat. Quęcunque boni malive specie nobis obiecta fuerint, ea si cum ratione sequimur aut fugimus, tum appetitio est rationis particeps: quum autem aduersus rationem incitamur uehemētius & detestationis uis est maior quam rationis, tum contra mentis decretum allicitur appetitio quæ ratione uacat. Primum igitur ab obiectis illis turbido motu & inimicissimo mentis uitæque tranquillę ratio concitatur & inflammatur, quumq; illa se sępenumero iactat inconstanter ut animi statutum conturbent, perturbationes insunt. Hę autem cum iam diutius inueterauerint, & tanquam in uenis medullisque insiderint, tum morbi existunt & ægrotationes, quarum omnium fons & ueluti genus est intemperantia. Sic enim quum insurgit uehemens uini appetitio, neq; adhibita ratio hanc ipsam persanat & restinguit, tum excitata iecoris & stomachi cupedia se satiat ebrietate, quæ si frequens erit, nascetur demum ebriositas; hæc quidem ægrotatio est & affectio manens; illa uero perturbatio mouens. Similiter solent cęteri intemperantiæ morbi enasci, inhærere, & penitus inseri. Sic iugi formosæ mulieribus intuitu & apprehensione, cōmunisq; illius & promiscui appetitus incitatione, in testes & pudenda promotio fit & illapsio seminis ac spirituum; unde licet nulla prius subesset interior causa, tum nihilominus libido incenditur. Sic non modo homines sed equi & beluæ, audito tubarum sonitu strepituq; armorum, excandescunt animiq; impetu rapiuntur. Sic quum quis lęsus est iniuria, eius apprehensione uis animosa

Vt fiat appetitio quæ libido dicitur.

Animi pathemata & cupiditates ut fiat.

Appetitus ut ab externis causis moueatur.

Appetitus rationis particeps.

Perturbationes morbos precedūt ut actus habitum.

Vt a causis externis incitetur omnis appetitus.

cordis, quæ eius est appetitus Græcis dicta thymosis, & incitatur, quæ cum eam uindicare & ulcisci cupit, neq; rationis mansuetudine lenitur, tum it, a exardescit: hæc si mox desistat, excandescentia dicitur, sin inueterata sit odium: si crebior, discordia: si ulciscendi tempus obseruat, inimicitia. Horum omnium offensio contraria est uerecundię. Quum uehemens est de diuitiis expetendis opinio, cordis appetitio non refrenata rationis liberalitate, in auaritiam effertur, cui contrariam offensionem habet prodigus. Quum denique maximi fient optimiq; iuuabuntur honores, horum stimulis hæc uis inflammata, in ambitionem trahetur, cuius contraria est animi demissio & abiectio, mediocritas autem animi magnitudo. Sic quidem futuri boni opinione excitari solēt cupiditates. Cæterum futuri mali apprehensio, si adeo uehemens erit, ut superato spreto ue rationis imperio animus fortitudine non consistat, tum metu conturbabitur: qui si malum propinquum est, timor: hic autem si permanet formido, si laboris metus erit pigritia dicetur, si ualde concutiat terror, si mentem de loco mouet pauor, si ultra processit, exanimatio. His modis quę cupiditas mala & contraria censuerit, solet effugere. Vbi uero iam mala instabunt, aut sperata bona non accedent, animi fient ęgritudines, dolor quidem crucians, angor pręmens, luctus ex interitu, mœror cum fletu, lamentatio cum eiulatu, ęrumna cum labore, afflictio cum uexatione corporis, solicitudo cum cogitatione, molestia permanens, desperatio sine ulla rerum expectatione meliorum. Contra uero si potiatur rebus secundis, aut aduersis ipse careat, uoluptate perfruetur, hæc autem si placida est atque constans, gaudium dicitur, si profusa & inanis, lætitia, si magis gestiens & se efferens insolentius, iactatio. Ex quibus intelligitur animalem appetitum unicum esse, qui cupiditas appellatur, sed dum singulis sese accomodat, uarias parit cupiditatum differentias, honoris; glorię & diuitiarum ambitiones, quæ ad thymosin & animi impetum referuntur quasq; Plato ex corde nasci commemorat, quum uero corporis bona procurat, cupediam & libidēm excruciat, idque primum è iecore. Vnde quum tria sapientiæ studiosi bona statuerint, alia corporis, alia fortunę, alia uero animi, quumq; omnis appetitio boni cuiusdam aut ueri aut ementiti gratia fit, in idq; referatur, quæ ex iecore surgit concitaturque appetitio in corporis bona duntaxat irrūpit; quę autē ex corde manat in fortunę externis bonis uersatur. at quæ animi sunt bona hæc sola uoluntas appetitum regina cōlectatur de qua seorsum mox differetur.

Offensio seu defectio contraria exuperantiæ.

Cupiditas est futuri boni

Metus futuri mali.

Aegritudines animi.

Voluptates animi.

In quæ bona fertur unum quodque genus cupiditatis.

De progressione & tactione. Cap. XIII.

QVONIAM uero una appetitio cuncta animantia ad mouendum impellit, proximum his est ut de incessu atque tactione contempletur. Harum quidem operum facultates una continentur essentia, quæ in cerebri corpore collocatur, sed quæ tamen uariis instrumentis usa, unicuique tum operi, tum facultati peculiare quoddam & idoneum accomodat. Non enim tutum fuerat essentiam illam animæ in cerebro tanquam in aere positam, in longinquis & extremis corporis partibus munia quædam obire, nisi satellitibus & suarum uirium quasi internuntiis uteretur. Quocirca in omnes sensus externos, in oēs corporis partes, quę extra arcem illam & extra caluam positæ sunt, anima spiritus emittit tanquam administros & portitores uiriū quas a se diffundit, munus quęq; suū expleturas. Interiores autem functiones & munera plenè exequitur, citra ullū spiritus subsidiū. Itaq; spiritus is uere primum cēleri debet animæ in

Animā externas functiones instrumentis efficere.

Quæ instrumentum, quod ad externas functiones accomodatur: deinde nerui, mox sensuum organa & musculi. Quod magna quidem assidue fiat in motibus sensibusque spirituum dissipatio, necesse est magnam istorum uim & ubertatem in arce contineri. Eorum materia continenter è corde per carotides suggeritur, præparaturque in admirabili contextu, ac dein in choroide ui ambientis cerebri in animalem spiritum conuertitur, qui priores uentriculos prorsus implet. Ex his autem in sensus & musculos, hac ferè lege distribuitur.

Spiritus animalis assidua procreatio.

Cerebri corpus iugi constantique agitatione, cordis more, ex se & sua sponte mouetur nunc se in amplum diffundens, nunc in angustum reducens quapropter inter meninges inane spatium natura reliquit, quantum cerebri dilationi conueniret in eo motu dum cerebrum se contrahit, compressisque lateribus interiores sinus coarctat, spiritus e prioribus uentriculis, tum in posteriores, tum in sensuum instrumenta profundit. Dum autem sese latius explicat & aperit, ex contextum arteriis uitalem spiritum, ex naribus aerem allectat & attrahit. Hoc ipso temporis momento uia quæ ex tertio uentriculo in postremum ducit prorsus conniuet, & ab insidente epiphysi cui a uerme nomen est, inter glutia concidente atque prolapsa intercluditur, ut nihil spiritus possit tum ex postremo illo sinu in medium remigrare, Contra uero accidit in cerebri contractione: epiphisi enim sublata, ipsisque glutiis amplius diductis, uia patet liberior, qua spiritus ex tertio sinu in quartum influat. Quantum igitur cordi ualuę, tantum cerebro uermis & glutia conducunt. Sic diffusi dispersique spiritus irrigant implentque sensuum instrumenta; sic postremus ille uentriculus, spiritu semper confertus est, qui leui quadam mutatione accepta in eam capacitatē illabitur & influit; quæ per spinæ longitudinem porrigitur. Excauata enim est tota hæc medulla medio intimoq; ductu, & qui ab hac prodeunt nerui maiores suis ij quoque exortibus & initiis luculenter caui sunt. Quocirca in hos etiam animalis spiritus e medulla defluens illabitur, qui demum in extremas tenuissimasque neruorum fibras diffunditur, tametsi hæ prę exilitate cauæ non sunt, neque ullam uiæ productionem sustinet. Hoc igitur loco quamplurimi in quæstionem disceptationemque uocant & quærunt, ipsane spiritus animalis substātia dum motus sensus ue instituitur, commeet in neruos. Hanc quidem usque eo influere, dum manifesta sit medullæ & nerui capacitas, perspicuum quidem est, de quo etiam inter omnes planè constat. At longius in reliquas partes dimanare, pauci admodum sibi persuaserant. Quamobrem? Quoniam, inquiūt, hę excauatæ non sunt. Quasi uero spiritus qui tenuissimus est patentem alueum ubique desideret, neque sensim illabens possit neruos irrigare. Si alimētū quod neruos nutricatur & alit, in eorum substantiam irrepit & penetrat, si crassus & lentus humor, si pingue oleū instillatū penitus illos subit, quid causæ est cur spiritus animalis, tenuis ille quidem & æthereus, non ponit omnem eorum substantiam quoquouersum peruadere? Quemadmodum igitur in neruos opticos oculorum, & in medullæ capacitatem, inque neruorum origines hunc illabi & influere sensus iudicat, ita & eundem in reliquam illorum substantiam pertinere, hæc rationum momenta confirmant. Adde intelligi uix posse qua ratione conueniens uirium facultatisque distributio fiat citra uectorem spiritū.

Spiritū aīalem nō solū per manifestum canalē distribui.

Quum uitalis spiritus in animalem commutatur, a cerebro eiusque meningibus nouam speciem, & uires nouas assumit asciscitque sibi, quas demum tanquam actionum opifices in neruos sentientes, tangentes, ac mouentes secum prouehit. In his autem semper præsens adest, quoniam iugis illa quam commemoraui cerebri agitatio, eum assidue profundit atque distribuit. Quanquam ue

Spiritus aīalis diuersus a uitali, uector est facultatum.

Spiritus animalis uerborũ duntaxat robur continent et seruat.

ro semper in neruis dum sani sunt spiritus hic adest, non tamen necessario motum efficit, sed neruorum duntaxat & musculorum robur & firmitudinem tuetur ac continet. Quidnam ergo aliud præter hunc spiritum, motionem sensumque conferet? estne hoc ipso quicquam præstantius? Explicandum hoc planius & fusius est. Sensuum instrumenta neruiq; omnes & musculi, spirituum uiriũque animalium continenti illapso & aspiratione firmantur, simulq; stabilimẽ & præparationem quandam ad obeũda munia assumunt, hoc certe argumento quod præpeditis & obstructione quadã interceptis uijs, uelut in paralysi, non modo sentiendi aut mouendi spes adimitur, sed omni prorsus robore dissoluto languescunt. Dum uero accepto spiritu omnia suo robore constabunt, bene instructa & composita erũt ad opus, & tũ integre functiones suas obibũt, sed modo planè diuerso. Sensus enim externus perpessione quadam percipit, quũ subiectarum rerũ incidentibus qualitatibus mutatur & afficitur. Non sic autẽ motus, sed sola actione is perficitur, nulla re extrinsecus irruente; quum primũ enim appetitus aut uoluntas mouenti facultati per neruos & musculos cum spiritu diffusę imperauerit, in quamcunque illa partem intenderit, continuo illius mouens facultas concita motum exercet & imperio paret. Est quandoque hoc uoluntatis imperium, promptum quidem & euidens, sed plerunque obscurum usque adeo ac tenue, ut nos prorsum fugiat, uelut in oculorum & palpebrarum motu, in plerisque tum capitis, tum manuum gestibus, in dormientium respirationibus & corporis iactationibus, ad quas nihil aut minimum intẽti uidemur. At quum paralysis artus occupat, quia tũ nerui a spiritu & facultate destituti sunt nulla uel efficacissima uolũtas motum potest efficere. Ex quibus intelligi potest præcipuam motus causam ad spiritum & facultatem potius quã ad appetitum pertinere, illucq; refundi, et pręter appetitum seu uoluntatẽ, aliam propinquiorẽ atque coniunctiorem motus causam haberi. Hoc porrò uoluntatis imperium parum omnino efficax uidebitur, nisi conatus quidam et intẽtio animi tanquam comes accedat. Non enim si quis uelit aut oculos in diuersa cõtorquere, aut omnes simul partes motibus impellere, aut sẽsibus omnibus pariter et perfecte quippiam percipere, omnia statim efficiat, etiam si bene ualeant, et integra sint instrumenta. Cuius sanè hæc unica est causa, quod non potest animus omnia simul animaduertere, neque esse ad singula intentus. Ergo nõ sola uolũtas satis est, sed animi quædam est intentio necessaria, quæ facultatem in particula alioqui sopitam & languidam concitet in opus. Hæc autẽ facultas animalis quę uectore spiritu in quancunque particulam per neruum influxit a cerebro, dum uoluntatis imperio et animi conatu intẽtioneq; pulsabitur, motũ faciet: primumq; dum neruum ac musculum contendet, et in seipsum firmius cõtrahet, simul eam particulam adducet, in quam inseritur, siue os est, siue membrana. Dum enim facultas musculum intendit et contrahit, simul et os mouet in cuius caput inseritur, et totum membrum cuius id fundamentum est. Ergo contentio ea et contractio propria musculi est functio, extensio autem et relaxatio ceu remissio quædam est, hæc autem oppositorum musculorum est contentio. Laborat musculus quoties impendio aut contrahitur, aut extenditur, neque membrum citra laborem et defatigationem diu multumque extẽdi potest aut contrahi. Ea autem duntaxat figura et constitutio quę inter extremas exquisite media sit, et in qua musculi omnes quasi dissoluti cessant, prorsus lassitudinis et doloris est expers. Quocirca dum uehementer tensum aut contractum membrum est, ut in brachii porrectione, licet id tum fortasse fixum sit, nec de loco aut statione sua decedat, moueri tamen dicimus, quatenus laborat

Volũtas prima est motus causa efficiens, sed nõ præcipua

Animi intẽtio ad motũ est necessaria.

Tria quæ motũ efficiũt.

Quæ constitutio sit musculo laboriosa, et quæ naturalis.

rat & operatur,idq; frequentius cum dolore. Quinetiam quæ media figura dicitur,si cum intentione omnium musculorum immobilis continebitur,quia tamen ad postremum laborem affert, in quiete non est, sed motu & labore concutitur. Eiusmodi motus est, qui tonicus appellari solet, ei similis quo auis alarum nisu uno eodemq; loco quasi subnixa se diutius immobilē sustentat.

De mentis functionibus. *Cap. XIIII.*

Mentem instrumēto nō indigere.

EIVS partis animæ quę rationis atque consilij particeps est, sic omnes intus abditæ functiones delitescunt,ut nunquam foras & in apertum se dent,neque ullius illa ut externi interioris instrumenti egeat subsidio: sed quum sit omnis expers materiæ, in eas duntaxat res incumbit, quę neque in materia subsistunt. Subiecta enim illi sunt ea rerum simulachra, quæ supra dixi in principe sensu conseruari, & quę ueræ sunt rerum notiones perceptæ sensibus.

Vt mens intelligat & rerum notiones cōcipiat.

Hæ quidem in mentem & intelligentiam altius penetrare non possunt, quia tametsi sine corpore sunt, materię tamen impurum quiddam redolent: sed mens quę ex duplici intelligentia tum agente, tum patiente condita est, dum illas agentis ui & impulsu contuetur, puras indiuiduas atque simplices ex iis rerum singularum notiones elicit quas dein patiens intelligentia continet atq; seruat. Non sunt hæ quidem simulachra atque spectra rerum externarum,sed aliæ quędam ex his tractę atque conceptę animi notiones: est enim notio, actus mentis & animi è subiecto simulachro ductus. Itaque agens intelligentia tanquam architectus quidam & fabricator est notionum: has autem omni materia liberas & exutas suscipit,& continet patiens intelligentia;neque tamen ab eis quicquam patitur, sed in earum materiam quodammodo transit. Hæc igitur quia rerum omnium notiones erat acceptura, omnium capax formarū, peculiarem nullam formam obtinuit, ne hęc una cæteris formis tanquam peregrinis & aduentitiis aditum intercluderet. Hinc recte animam seu mentem formarum omnium pręstantissimam atque summam appellauerunt, quòd una reliquas omnes cernat atque percipiat.

Notiones generales.

Cęterum non illis duntaxat singulis uersatur & consistit,sed in notionem quasi syluam ingressa, ex singulis uniuersales quasdam colligit; neque ex his modo,sed in singulis etiam rebus quæ nobis obuersantur uniuersales formas a materia deuellit & exuit, propriamq; essentiam ab ipsis quibusque rebus discernit. Ea est simplicium notionum tū singularum tum uniuersalium ratio,in quibus ueritas aut falsitas nulla uersatur.

Compositio. Existimatio seu iudiciū.

Ad has porro quum mens componendi facultatem adhibebit, temporis copulatione interiecta,plurima apte componet, in quibus ueritas aut falsitas iam est. Deinde uero de compositis istis planum iudicium proferet,hoc aiens bonum esse,illud inficians esse honestum:in quibus ut quędā recte diiudicat,sic plerunq; dum distorta,& falsa pro ueris sumuntur, iudicii error incidit. Hanc ut iudicandi ita discernendi functionem possis appellare, sed quæ tamen multo sit ea pręstantior,quam communis sensus proferebat.

Ratiocinatio. Inductio. Argumētatio. Scientia.

Mens porro se ad ratiocinandum erigens & excitans,ex illis plurima admirabili eoq; libero contextu complectitur & colligit,aut inductione aut argumentatione. Nam ex singulis primum tanquam ex quibusdam exemplis uniuersalia inducit theoremata,communesq; rerum generum & summas. Ex his deinde argumentatione plurima comparat, de quibus scientia habetur uel opinio. Si ex necessariis principiis atque theoremate argumentum concluditur, scientia fit, quę ipsa necessariorum duntaxat & æternorum est; sin uero ex probabilibus, opinio.

His

Opinio. Contemplatio quæ, & philosophia.

His iam partis interdum mens & intelligentia nostra non ultra progreditur, sed infixa in eorum contemplationem, illic tanquam in extremo consistit, quid illis uerum falsumve sit perspiciens, his saturata bonarum cogitationũ epulis. Ea est quam contemplantem intelligentiam appellant, quę maxime & duntaxat circa res est uniuersales necessarias & sempiternas, quæ eędem admirandę sunt difficiles atq; diuinę. habitus quo hęc efficit & facultas sapientia est, eiusq; functio studium est sapientiæ, quod qui colunt sapientes appellantur, quoniam propria commoda negligentia, ęternorum contemplatione uiuunt.

Praxis.

At uero quum mens intelligentiaq; nostra in rerum caducarum & fortuitarum cognitionem consequutione quadam progressione adducetur, si in illis non prorsus inhærescat, neque illarum cõtemplatione tota teneatur: sed iam cognitum habens & compertum illas posse mutationem subire, quærat & inuestiget, moliaturq; ad quandam hominum commoditatem & usum & illa referre, tũ sanè practica erit intelligentia quæ tota in actione uersatur, omnesq; ratiocinandi progressus in hominum cõmoda tanquam in finem supremum dirigit. Vt autem hominum bona alia pręstantiora sunt, ut rei domesticę aut publicę administratio, alia his uiliora, ita uis intelligens in illa aliter atque in hęc incumbit.

Prudentia. Cõsultatio. Sagacitas.

Nam prudentiæ facultate, præstãtiora illa tractat, & in hominum commoda fructus refert. Quæ quoniam cõmutabilia sunt & opinione dubia, de illis consilium captat, consultat, deliberat. Atque si nõ habes est, sed sagacitate pollens at solertia (quæ perspicax quædam est prudentia) boni atque honesti desiderio tenetur, non festinanter & cito quasi auguratione quadam, sed recta ratiocinatione & inuestigatione accurata multo maturoq; tempore, quodcunque bonum inconsultationem positum est, assequitur, atq; ea bona est cõsultatio ex prudenti sagacitate genita, mala uero consultatio si quid horũ è cõtrario accidat. Qui ad bene consultandum aptus idoneusq; fuerit, quo aut publica bona, aut priuata augeat atque moderetur, is omnino prudens censebitur; contra uero imprudens, qui non poterit recto consilio bonum finem prospicere atque consequi.

Ars.

Cæterum quũ agens illa practicaq; intelligentia, quæ conceperit noueritq; theoremata, non ad bene beateq; uiuendum, sed ad uilius quoddam opus & artificium refert, hoc si bono cõsilio & maturo, rectaq; ratione faciat, arte quidem facit, quæ ipsa certam rationẽ atq; uiã præbet operis faciẽdi.

Voluntas.

Quid demum consequitur? Vbi practica intelligentia prudentiæ bona cõsultatione hoc illudve augendum esse deliberauerit, quia bonũ & utile aut ubi artis bono consilio statuerit opus quoddam subeundum faciendumq; quia item utile tum sanè rationis participem appetitum mouet allicitq;.

Electio.

Is demũ quic quid bonũ existimatum est, eligit, idq; non simplici & pura uoluntate, sed ea quę bono consilio & deliberato confirmata est. Hæc autem tantæ est efficacitatis, ut quęcũque bonorum specie agenda faciendave seelegerit, illa mox persequetur & perficiat, & idcirco una uideri possit omnes actionis effectionisve causa atq; principiũ cõtra si quicquam reiecerit tanquam noxium & infestum, mox illius fugam arripiat. Ergo dũ quippiam nobis occurrit quod arrideat & iucundũ sit, si cõtinuo ut pecudes illius lenocinio, nulla deliberatione prægressa trahimur, simplex ea uoluntas est, quæ si incontinentes sumus, sępius a bruto appetitu p̃ualẽt lacessitur & euincitur. At uere si consultatione adhibita nectemus multa & cõferemus inuicem, ex quibus colligimus, sic hoc aut si illud fiat, mala multa impendere tum sanè id effugimus declinamus, quod primũ oblectamẽti speciem præ se ferebat.

Memoria mentis.

Hæ sunt omnes intelligentis animæ mentisq; functiones, ad earum imitationẽ explicatę quas sentiens anima protulerat. Quid omnes

nes dico,nõne insuper illa tũ meminit tũ reminiscitur? Meminit illa quidẽ atque ad usum memoriæ eas quoq; uniuersales notiones reuocat,quæ intelligentia menteq; capiunt, Nulla quidem generũ aut formarum haberi possunt spectra & simulachra,quę in mente aut in communi sensu quasi sopita seruentur, & quæ aliquando posthac mentem ipsam & intelligentiam denuo concitent, sed a generibus atque formis solum notiones emergunt. quæ super intelligentiam mouent & impellunt.& quæ in sola mentis contentione consistunt. At simulachra,ut quę ab indiuiduis duntaxat eliciuntur,omni animæ conatu actio neq; sedata & prorsum anima quiescente seruantur. Sic autẽ mens & intelligẽtia meminit. Quũ notiones illæ generũ aliquando disperditæ euanuerint,singulorum simulachra ex quibus illę haustæ conceptæq; fuerant,& quę sensus communis retinet,rursum intelligentiã incitabunt & impellẽt,ex quibus illa similes atq; olim generum notiones eliciet. Hæ dum in mentem ueniunt,si præteriti temporis ratione suscepta,mens pariter sentit se illas prius tenuisse atq; nouisse,id profecto est intelligentiæ memoria. Quocirca mens aut intelligentia non per se atq; primum meminit,sed principis sensus interuẽtu atq; auxilio,in quo,ut inquit Aristoteles,memoria per se & primo inest,non sic autẽ in mẽte. Quandiu itaq; constãs & dilucidum erit externę rei simulachrum, id ẽ principe sensu mentem impellens,memoriam rei a qua ductum est poterit excitare Quod si non uniuersum id retinebitur,sed uel temporis diuturnitate,uel morbo,uel alia quauis iniuria pars deleta est,pars uero tã pusilla reliqua est,ut neque animũ ciere,neq; rem externam repræsentare integre possit,tum profecto illius periisse memoriam dicemus. Cæterum si pusilla ea pars tanquam origo & seminariũ quoddã poterit uel minimũ excitare & pruritare,hæc confestim contextu & serie in proximum et affine quippiam migrabit,mox in tertium,deinde in aliud,donec admirabili rerum continuatione & serie pristinam cognitionem capiat. Hoc quidem modo mens reminiscitur,ipsaq; illius actio recordatio est,collapsę memoriæ reuocatio. Hæc idcirco non beluarum, sed solius est hominis,quòd non nisi connexione rerum & ratiocinatione quadam comparetur. Neq; etiã beluis proprie inest memoria,quod præteriti & futuri temporis perceptionem nullam habẽt,sine qua meminisse non possumus. Quæ bona aut mala iã sępius senserunt,agnoscunt illæ quidẽ,sed tanquam præsentia sint,nulla elapsi tẽporis obseruatione. Neq; n. apes,neq; formicę,quę alimenta sibi in hyemẽ recondere putantur,in futurum prospiciunt,uerum ea solius est naturæ quædã inconsiderata nec pręmeditata molitio. Fortius nobis statim omniũ rerum quas in uita cognouimus memoria deletur,quoniã hæc,ex cõmuni sensu pendebat,qui ipse patibilis est,& petentibus nobis simul occidit, quare ab illo seiuncta mens immortalis,illiusq; subsidio destituta præteritorum meminisse non potest. Est ubi Aristoteles communem sensum fusa nominis appellatione intelligentiam appellat,eaq; patibilem & quæ in nihilum occidat. Non recordamur (inquit) ab occasu,quia intelligẽtia quæ patibilis est extinguitur sine hac autem nihil intelligit separata illa mens impatibilis et immortalis. Idem alio loco, Amare,odisse,affectiones continentis,non illius sunt quatenus ipse est,quapropter continent corrupto neq; meminit, neque amat,quia non erant illius hæc.sed communis quod iam periit. Mens illa et simplex nostra intelligentia quum e corpore discesserit,patiendi ratione deperdita,alterã duntaxat agendi uim conseruabit. Non.n,tum ea sensuum ministerio indigebit, neq; ab his haustas rerum notiones suscipit quibus cognoscat, sed ipsa per se omnia spectãs nihil aliud quam merus erit actus,a sua simplici natura id obtinens,

Vt fiat memoria.
Lib. de memoria.
Recordatio.
Solus homo recordatur
Solus homo proprie meminit.
Tertio de anima.
Primo de anima.

nens, ut tum se aliaque intelligat, tum intelligatur a se. Ea neque componit quicquam aut diuidit, neque ulla connexione ad rerum cognitionem accedit, sed formas rerum omnium in se continens, una comprehensione simul aggreditur & intelligit omnia. Vnde semper intelligit & intelligitur a se, nunquam defatigatione ingrauescit, tota æterna & immortalis.

Principes animæ facultates non esse sedibus distinctas. Cap. XV.

LIBERANDA hic postremo fides est quam supra dedimus, dum quæstionem illam explicare sumus polliciti, nunquid fingendi ratiocinandi, & memorandi functiones discretæ sic habeãtur, ut unaquælibet lædi deprauariq; possit aliis ne uel minimum quidem offensis. *Id* quidem omnino fieri posse quamplurimi sibi persuaserunt, simplici quadam ratione eaq; non planè comprehensa. Aiunt enim eos qui febre iactantur, nonnunquam floccos & paleas euellere, monstruosa uisa obuersari, esseq; in his simulachrorum comprehensionem, ipsamq; fictricem facultatem offensam constante ratione ac iudicio, quo hæc plerunque agnoscunt ac iudicant falsa esse ac mẽdacia, quemadmodum & dormientes quæ uident in somnis, sæpe iudicant non uera illa, sed commenta somniorum esse. In his igitur læsa est confictio, salua & constante tum ratiocinatione, tum memoria. Alii in delirio peruerse iudicant & ratiocinantur, qui tamen & familiares, & quęcunque obuersatur agnoscunt, satisq; præteritorũ meminerunt, in quibus constat rationem turbari reliquis duabus illæsis. Ex his statim concludunt isthæc obuenire non posse, nisi quæ effectrices earum sunt facultates locis sedibusq; disiungantur. Quum firmissima sit hæc eorum ratio, experiamur, si possimus eius cornua summouere, ut hac minuta controuersia quid lateat ueritatis fiat perspicuum. Philosophorum id quorundam authoritate celebrari uideo, similem imo & eandem animæ essentiam cunctis inesse hominibus, neque in hoc quam in alio uspiam perfectiorem inueniri, quod omnino simplex & diuidua sit, cui nihil addi minuiue potest, quin speciẽ mutet. At nihilominus simplex illa in hoc quam in alio facultates exhibet perfectiores & alias expeditius, alias segnius functiones edit. *Ita* quippe alios natura animaduertimus cogitatione & ingenio ualere, quibus infirma est memoria atque ratiocinatio, alios tum rerum tum literarum memoria præstare, quibus nihil aut minimum sit rationis ac iudicij, alios solidos ac bene naturali esse iudicio quorum non æq; prompta sit cogitatio, aut firma memoria. *Has* autem facultates uarias efficit, non animę essentia, sed corporis & instrumentorum eius uaria constitutio, ex temperamento & conformatione contracta, horum quippe conditionem animę facultates atque mores sequuntur. Neq; uero insita solum & cõgenita nobis, sed & adscititia constitutio animi facultates moresq; mutuat, & corpore puro omniq; sorde uacuo candidi sunt mores uegetesq; animi uires, impuro autẽ & sordibus inquinato perturbati mores & hebetes uires animi. Quod tam multa tamq; uaria sint hominum ingenia, tamq; dispares eorum mores, alii sobrio, alii uinoso, non aliunde petendum, quam ex corporis aut naturali aut adscitia constitutione. Iã uero si corpus grauius morbo conflictabitur, quis dubitet occupata impedita ue animi sede illius uires grauiter aut impediri aut perturbari? Si corpus spiritusq; uehementer concutitur, ut in febrium ardoribus, mens constare non potest, sed concita turbido motu commouetur. Sin uero corpus morbo prosternitur, animæ uires pariter elanguescunt, neque laboranti integræ possunt consistere. *His* ita ad rem subie-

ctam

ctam constitutis non difficile sit aduersariorum rationes diluere. Dum anima turbulentis ita causis concutitur ipsi quidem fatemur non protinus omnes req; illius facultates offendi. An idcirco necessum uidetur sedibus illas di dere? Minime. Vndenam igitur hæc affectionum uarietas? Quęcunque tas natura aut uitio infirma existit, irruētibus causis minus obsistit prō ostenditur: quæ uero firma est ac ualida, minus offensionis & iacturæ Quum itaque leuior erit delirii perturbatio, cui comprehensio fictio ma erat, is sola comprehensione delirabit, multaque aliena cogitatio cui uero iudicium inualidum fuerat & imbecillum, is duntaxat præp dicabit & ratiocinabitur. Quum autem uehemens incidet delirij perturbatiō omnes pariter principes facultates peruertētur, alias pari iactura, alias dispari. Non absimilis est in ceteris facultatibus ratio: quum enim in illas aduersa uis peræque irruet imbecilior quidem prosternetur, ualidior obsistet irruenti iniuriæ, etiam si eadem sede consistant. Itaque ex leuibus assumptionibus nec planè cognitis rationem suam conclusere, qui cogitationem, ratiocinationē ac memoriā sedibus atque instrumentis seiunxerunt. Indignum erat Philosophi grauitate atque constantia, quod nō satis explorate perceptum fuerat & cognitum sine ulla dubitatione confirmare. De animalibus functionibus hæc tradidisse satis, nunc de uitalibus, quibus pulsus & respiratio assident.

Calorem nostrum perpetuo refrigeratione, pabulo, & expurgatione indigere, alioqui extingui ipsum & extabescere.
Cap. XVI.

Quibus ingens est calor, is refrigerari desiderat.

SIC eximia & illustris illa rerum natura tulit, ut omnia quæ alūtur & quę crescunt, contineant in se uim caloris, sine qua neque ali possent neque crescere. inter hæc uero animantes quarum quam stirpium perfectius erat uitæ genus futurum, uberiorem hunc acceperunt, cuius nimirum temperatione uitæ status omnis conseruaretur. Rursum in animantibus quęcunque sanguine præditæ sunt, hoc ipso amplius circunfluunt & abundant, quam quæ sanguinis sunt expertes. Hic autem noster calor quanquam ęthæreus, frigidi tamen aeris appulsum continenter desiderat, cuius defectione mox prorsus extinguitur. Vt enim flamma medicis concurbitulis aut angusto conclaui coercita marcescit, ita & quum animanti fauces præcluduntur, obturāturq; omnia cutis spiracula, quā mox caloris sequitur extinctio Huius quidem causa triplex, quod denegata sit refrigeratio, quod idoneum deficiat pabulum, ꝙ offusus aer nullus sit, in quem fumosa ignis calorisve excrementa pellantur aut erumpant. His enim tribus de causis consequimur caloris interitus & extinctio, quandoquidem is triū cōtrarium adminiculis ex necessitate indiget. In balneis, in caldariis & in æstu uehementi, qui nos regit & moderatur calor, idcirco languet & extabescit, ꝙ frigoris occursatione nequaquam reficiatur. Qui enim nos circumsepit æstus si immoderatus est, haud secus calorem nostrum atque lucernæ flammam foras euocat prorsusq; dispergit, nihil aut certe perquam exiguum illius reliqui faciens: hinc uirium infirmitate tentamur & affligimur, intabescimus, & ad extremum uitam cum morte commutamus. Contra frigus moderatum & æquabile perinde ut flammam, ita & natiuū calorem continet & a dissipatione tutatur: tametsi immensum & immodicum frigus si diu multumque adest, flammam & calorē ad materiam intro reprimens, æque ut aduersus calor uitam eripit. Neque nos ambiens calor ex eo duntaxat quod interiorem nostrum dissipet,

Refrigeratio denegata.

ſipet, offenſionem affert, uerum hinc etiam quod neutiquam refrigeret, imo uero cor & interiora uiſcera magis ac magis inflammet, unde propria illorũ ſubſtantia conſumitur & in principem agitur. Tale quiddam manifeſtius infert calidus feruidusque aer diutius inſpiratus. Eadem ex cauſa in pauco eodemq; aere continenter & aſſidue uerſati ſuffocamur, æque ut in aqua modica piſces. Qui enim exiguus eſt aer reddito ſpiritu facile cõcaleſcit, ut deinde nequeat refrigerationis auxilium præſtare. Quinetiam motio uehementior, ęſtus aut balnearum ritu, innatum calorem diffundit, diſperditque, moderata hunc conſeruat & excitat, quies autem ſopit & ignauum inertemque reddit: quemadmodum mediocris uentilatio flammam auget, nimia diſſoluit. Cæterum neque in balneis, neque in ſolis ardoribus calori deeſt alimentum, ſed hac unica cauſa extinguitur is & occidit, quod frigoris appulſu non recreatur. Vt autem reſpirationis maior iniecta corpori neceſſitas eſt quam tranſpirationis, ita hauſti frigoris commoditas maior eſt, quam nos undique cingentis. Ex quo fit ut qui ex lebete calidum aerem ſpiritu trahunt, etiam ſi reliquum corpus frigido aere circunfunditur, celerius extinguantur & intereant, quã qui in hypocauſti cõſtituti ore atque naribus frigidum aerem ducunt. Porrò autem alimenti egeſtatem is uitam amittit, cui os & nares uel fauces præcluduntur: non modo e-

Pabuli inopia.

nim refrigerationis defectio, ſed eius maxime pabuli inopia premit, quod caloris ſubſtantiam conſeruat. Id quidem planius declarat corpus quodcunque in frigidam demergitur: mox enim id ſuffocatur & perit, niſi aere & reſpiratione iuuetur, non quod a refrigeratione, ſed quod ab idoneo caloris & ſpiritus alimento deſtitutum ſit. Quum quis autem plurimo attacto aere eoque frigido

Superuacaneorũ retentio.

hunc uniuerſum ſic pulmonibus comprehendet, ut nihil deinde illius expiret, eum profecto tandem extingui & è uita diſcedere neceſſe eſt: non alimenti penuria, ut quod copioſum inſit abundans: non refrigeratione prohibita, quod frigidus hauſtus ſit aer, qui pulmones & cor potuit uel immodice refrigerare. Quęnam igitur tum relinquitur interitus cauſa? Ea nimirum quò fumoſa inſiti caloris ſpiritusque ſuperuacanea non reddantur: atque ut flamma a craſſo multoque fumo, ita cor ab illis immoderate cõgeſtis opprimitur atque ſtrangulatur. Huius id eſto iudicium, quod qui ſic grauiter uehementerque affligũtur expiratione alleuantur recreanturque, eſtque ea tum illis unica medicina, quę ſuffocantes halitus atque fumo eiicit. Has tres cauſas ad inſiti caloris, & omnium terrenorum animantium cuſtodiam condonaras, ambiens non aer in ſe

Tractũ aerem aptũ eſſe conſeruãdo calori.

unus continet, ſi tum qualitate tum ſubſtantiam mediocritatem quandã acceperit. Aquatilia autem non aer, ſed aquæ humor tuetur, ut qui refrigerationis uſum & commoditatem illis ſuppeditat, niſi quum immodice exardeſcens robur eorum adimit, omnibusque orbat uiribus. Ab humore nonnihil etiam uaporis & halitus pro caloris ſpiritusque pabulo trahunt, in quem commode fu-

Aquatilia ſatis refrigerari citra aeris appulſum.

moſa caloris ſuperuacanea depellunt. Id inter animantes diſcriminis peperit innati caloris uarietas: quum enim in terrenis animantibus multo ſanguine eoque puriore præditis, copioſus & uberrimus ſit uitæ calor, celeri quidem & prompta refrigeratione atque nutritione indiget: quę ſane aer facile confert, quia leuitate ſubtili celeriter in omne corpus penetrat, moxque partibus ſingulis pręſens eſt & obuius. At uero piſces quibus multo minus tum caloris, tũ ſanguinis ineſt, cum non æque ſubito tantum refrigerii deſiderent, ſolius aquę contagione appulſuque ſatis accommodentur.

Pulſus

Pulsus et respirationis usus, utque inter se distent. Cap. XVII.

Cordis pulsatio.

In ea corporis parte quæ immensa ęstus ac caloris ui quomodammodo efferuescit, natura gubernatrix, & quasi magistra animãtium, uim posuit cientem agitantemque motionibus perpetuis, cuius tamen impetum reliquæ etiam corporis partes minus calidæ percipiũt, ut in quas fundi ac dimanare solet. Ea est uis & facultas quæ cor suis motibus exagitans aerem idoneũ in idipsum rapit, & ab eodem excrementa quæ plena sunt fuliginis foras expellit. Eadem ex corde per arteriarũ corpora peruadẽs illas distendit atque demittit, ut partes in quas distributæ sunt, frigore reficiantur, & earum superuacanea propulsentur. Quandiu ergo harũ omniũ partium ingeneratus calor moderatus erit, isq; exiguus, hunc quidem satis conseruare uidebitur arteriarum pulsus, quem eo nomine incredibiliter natura machinata est. Vis enim quę a corde initium ducẽs per arteriarum tunicas demittitur & influit. illas quidẽ eodem modo ac eodẽ tempore atque cor attollit & summittit. Cum attolliũtur ac dilatãtur, se se sua que spiracula aperiunt, & undique ad se tum ambientẽ nos aerem, tũ proximi sanguinis tenuẽ portionẽ trahunt. In his. n. cõmunes trãsitus existũt, ꝑ anicarũ spiramẽta & oscula, alii in cutẽ, alij in intestina & uiscera, alij in uenas, hoc in dicio ꝙ uulnerata magna arteria uniuersus animãtis sanguis profunditur. Cũ uerò summittuntur atque cõtrahuntur, fumida & halituosa superuacua, quę ex humorũ & spirituũ uestiõe proueniunt, tũ in cutem tũ in alias partes expellũt. Sic igitur perflabile corpus est, & arteriæ suo pulsu tum ex omni parte trahũt, ut natiuum calorem conseruent, tum in omnem partem transfundunt, ut eum ipsum ab omni eluuie liberent & expurgent. Cæterum cor quod calore ingẽti tanquam flamma exardescit, non satis cõmodè potest arteriarum pulsatione conseruari, sed maiore quodam adminiculo quasi flabello indigebat: cuiusmodi in his animantibus quæ multo sanguine & calore uigẽt sunt pulmones, in piscibus uerò branchię. Dum enim cor ardoris incendio flagrat, nec satis ualet pulsatione agitationeq; sua refrigerationem consequi & sibi asciscere, tum tẽporis pulmones ipsamq; sentiẽdi uim premit & irritat, efficitq; necessitate quadam, ut mouendi facultas diaphragma & thoracem hincq; annexos pulmones cerebrò tollat deprimatq; Dum autem pulmones attollunt, in eos tanquam in follem spiritus adducitur, redditur uero, cum deprimuntur & cõcidunt in se se. Hoc igitur modo qui inspiratione haustus est, frigidus aer, cælerrime ad intima quęque penetrat, usque refrigerationis commoda subministrat. Vt uero reliquarum partium calorem arteriarũ pulsus, sic cordis ardorem inspiratio, tẽperat, eundẽ purgat, expiratio, fumosa excrementa propellens. Quo circa inspirationi rectè comparatur diastole, expirationi systole. Ergo unius eiusdemque usus causa respiratio & pulsus dati sunt animantibus: hoc solum distant & dissident, quod illa ab animali facultate, hic autem a uitali manat, hic continuus est neque interruptus, extra omnem arbitrii nostri potestatem, illa plerunque cessat libera quidem & in nostra potestate. Quod enim respirationem excitare possumus cum uolumus & eãdem crebriorem aut rariorem, tardiorem aut uelociorem reddere, contraque sedare & cohibere cum uolumus, apperte commostrat eam esse motum uoluntarium, nostroque subiici arbitrio Non sic autem motum cordis & arteriarum, quem nec excitare, nec sedare, sed ne mutare quidem aliter possumus & si uolumus, Respirationem prorsus continere & cohibere arduum in primis est & difficile, quòd si exiguo

Vt pulsus calorẽ refrigeret: & quid præstet commodi.

Respirationis usus & necessitas.

Respirationis & pulsus differentia.

Respirationem esse liberam.

quodam tempore aut certa mensura, non tamen perpetuò possumus. Quocirca nō illa similiter atque ambulatio aut locutio prorsus est libera & in nostra potestate sita, sed quadam affectus necessitate ducitur & incitatur.

Liberorū motuū duo genera.

Erunt igitur in motibus uoluntariis alii prorsus & absolutè liberi, quo quoties & quantum uolumus impellimus, nulla ad id nos urgente necessitate. alii liberi quidē, sed a quibusdam corporis affectibus incitati atque lacessiti, quod genus sunt respiratio, urinę & excrementorum alui retentio. Fiunt hæ quidem ab animali facultate, idque musculorum beneficio, unde & arbitrio nostro fieri dicuntur, cæterum quoniam multa plerunque actiones illas perturbant, magnaque necessitate lacessunt, non quantum & quomodocunque uolumus, illas complere possumus. Quare quanquam liberæ sunt & uoluntariæ, non tamen absolutæ, sed corporis affectibus subditæ.

Qua ratione fiant respiratio atque pulsus. Cap. XVIII.

PVLSATIO tum cordis, tum reliquarum partium calorem fouet, sed & cordis calorem respiratio continet, ad quam pulmones planè accōmodati sunt & a natura contributi. Huius quidem efficiens causa est, libera illa & uoluntaria facultas, cui instrumenta præsto sunt, diaphragma & thorax uariis musculis agitatus, tū iis qui inter costas positi sunt, tum iis qui extrinsecus sunt adhibiti, interdum & iis qui sunt in abdomine.

Respirationis instrumenta.

Est & aspera arteria respirationis uia, & pulmo receptaculum materiæ, quam inducimus. Materia uero aer, qui tum per os, tum per nares attrahitur. Itaque mouens illa & uoluntaria facultas, dum ardoris necessitate tanquam stimulo impellitur, musculorum ope thoracem, simulq; quadam consequutione pulmones distendit, qui lenes atq; rari facile sequuntur quocunque ducas.

Inspirationis et expirationis effectus.

Dilatati autem necessario implentur leui quodam profluenteque corpore per asperam arteriam irruente, cuiusmodi maxime est ambiens nos aer. Compresso autem thorace una pulmones demittuntur, & qui in illis superuacuus est spiritus per arteriam excluditur. Si modica ad respirandum adstringimur necessitate, huic obeundę unum certe diaphragma suffecerit, quod deorsum impulsum pulmones secum adducens leuiter attollit, reductum autem eosdem comprimit colliditque. Sin autem grauior urget necessitas, præter diaphragma thorax modice attolletur, eorum musculorum ope, qui inter costas positi interiorem sedem habent, contrahetur autem sua ipsius grauitate concidens in mediocrem naturalemque situm. Cum autē maxima fit inspiratio, illis omnibus actionem suam cōferuntur ii musculi, qui thoraci extrinsecus incumbunt, & quos maxime ab humeris ad thoracis superiora deriuari diximus, omniumque uno impetu atque conatu thorax plurimū distenditur. Plurimum autem contrahitur in uehementi expiratione, qualis est appellata exufflatio, ita quidem thoracem infra naturalem situm comprimentibus iis musculis, qui inter costas positi exteriorem sedem habent, suffragantibus etiam aliis qui extrinsecus thoracis inferiora tegunt. Alterna igitur horum musculorum actione respiratio completur partibus duabus absoluta, inspiratione & expiratione. Inspiratione ambiens aer per os & nares in asperam arteriam insiliens, non modo eius ramos per pulmonis substantiam diffusos sed & omnem ferè eius molem implet, adeo ut uniuersam thoracis capacitatē inflatus spirituque turgens pulmo occupet.

Inspirati aeris præparatio.

Qui haustus aer fuerat, primam in pulmone elaborationem sumit, illicq; cōcoquitur & præparatur ui carnis quæ planè tenuis est, mollis & aerea, ut proinde huiusce operis, quemadmodum &

caro

caro iocineris, sanguinis conficiendi causa maxime constructa esse uideatur. Non enim externus aer, rudis, frigidus, & impurus, & derepente irruens fieri potest interioris spiritus conueniens pabulum, sed hunc quemadmodum & alimẽta necesse est paulatim mutari & familiarem innato spiritui qualitatem, longiuscula mora recipere. Posthæc autem elaboratus diligenter spiritus in sinistrum cordis uentriculum arripitur, ex quo accedente etiam sanguinis uapore qui ex dextro uentriculo, permanauit, ui cordis insita, eiusque innato spiritu & ingenti caloris incendio, haud secus atque in fornace spiritus procreatur uitalis, qui demum in omne corpus per arterias effusus, salutarem impertit toti calorem.

Vt aer fiat spiritui pabulum.

Qui ex hac concoctionẽ fiunt torridi uapores, foras reiiciuntur tum cordis & arteriarum pulsatione, tum pulmonis expiratione. Quum igitur thorax attollitur, asperæ pulmonum arteriæ aere per inspirationem implentur, simul autem læues implentur fumoso excremento, quod ex sinistro cordis sinu depellitur, ne id prauitate suffocet: uenæ arteriosę tenui sanguine distenduntur, qui ex dextro cordis sinu ad pulmones nutriendos eiicitur. Quum autem depresso thorace pulmones in se concidunt, uasis hisce omnibus quodammodo coarctatis, per asperas quidem arterias expiratio fit excrementi fumosi, per leues autem quas uenosas diximus appellari, præparatus & quasi concoctus in pulmone aer, in sinistrum cordis sinum coniicitur.

Aeris spiritus & sanguinis distributio p pulmones.

Qui in uenis est tenuis sanguis, pulmonis coarctatione in dextrum cordis sinum haudquaquam remeat, sed in carnem pro alimẽto truditur, ab eius singulis partibus familiaritate quadam raptus, ueruntamen hæ uenæ, ut quæ ex duplici constant tunica, sanè quã parum comprimi possunt expiratione, ut neque dilatari inspiratione, sed eos motus præsertim subeunt arterię, quæ propria sunt spiritus instrumenta. Eo autem ordine collocata sunt tria hæc uasa, ut aspera arteria ubique media & inter læuem arteriam atque uenam interposita cernatur: non hæc quidem extremis continuata sunt, neque qui in aspera arteria est aer, mox in læuẽ transfertur: sed cum extremæ omnium fibrę in omnem pulmonis substantiam dispersæ sint, quicquid in illis est conceptum, id omne in pulmonis substantiam illabitur. Per hanc (quia mollis est & summe rara) tum aer, tum fumosum excrementum facile commeat, & expiratione in idonea uasa relabitur: sanguis uero cum ex uenis in carnem effluxerit, in illius substantiam conuertitur, nec potest (nisi propter ulcus quale est in tabe) in asperas arterias retro commeare: quanquam quę ex pulmonis nutritione quotidie progignuntur excrementa, per eas una cum sputis redduntur. Hanc cuiusque materię distributionem efficit pulmonis respiratio, cui & maximam uim addit cordis motus & pulsatio. Cor enim diastolę ex pulmone per læues arterias præparatum aerem in sinistrum sinum rapit, & ex uena caua sanguinem allicit in dextrũ suum sinum, idque patefactis horum uasorum ualuis. Systole ex dextro sinu per uenam arteriosam sanguinem in pulmonem effundit ex sinistro uero cõfectum iam uitalem spiritum in maiorem arteriam (quæ aorta dicitur) simulque in minores emittit quo tempore necesse est omnes illas dilatari.

Cordis & arteriarum pulsationes distans.

Quamquam igitur eorũ motus cordis pulsationi similitudine quadam magnitudinis, celeritatis & frequentiæ respondet, ut ex earum contactu cordis motum coniectura assequi liceat: hæ tamen dilatantur in systole cordis, committuntur autem in diastole. Dilatantur enim dum compressum cor in eas spiritum immittit. At non solius influentis spiritus & sanguinis in uapores extenuati copia implentur: nõ enim fieri tum posset ut omnes uno eodemq; momento pulsarent, quod nequeat puncto temporis spiritus per arterias in corporis extrema peruadere. Ergo quum

simul

Vis pulſifica.

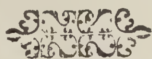
Vis pulſifica alia eſt a uitali.

ſimul omnes pulſare deprehenduntur, quæcunque hoſce diaſtoles & ſyſtoles motus efficit cauſa, eadem ſanè & quæ cor mouet. Ea eſt in arteriarum corpore poſita, ſed quę tamen ſuam originem aut certe conſeruationem cordi acceptam referat. Cæterum quę in corde uis ineſt pulſus efficiens, ea uitalis nequaquam eſt quæ tum ſpiritum, tum uitalem in eo calorem gignit: hęc enim in ſolo corde collocata eſt & conſedit, illa uero arteriis & cordi coniuncta atque communis eſt. Hæc uitalis uires ſuas in oſſa, cartilagines, carnem, in omnes denique partes diffundit quibus uitam & ſalutarem calorem impertit nullaq; pars manet ab illius aſpiratione & fauore deſtituta: contra, quum a corde & arteriis diſceſſeris, quæ pulſu motioneque agitetur, pars omnino nulla in conſpectum ſe dabit, niſi cerebrum fortaſſis in illorum numero reponendum eſſe uideatur. Ex quibus profecto perſpicuum fit, uim illam pulſantem plurimum a uitali diſcrepare, eſſeque tanquam ancillulam & miniſtram tum ſpiritus eius & caloris diſtribuendi, tum ut innato calori modus quidam adhibeatur, certaque is ratione gubernetur. Simili modo atque ratione a uitali eæ diuerſę ſunt facultates, quæ excandeſcentiam & alias animi affectiones concitant: de quarum operibus quum iam plenè cumulateq; uerba fecerim, nihil ſupereſſe arbitror, quòd huic tractationi uideatur attexendum.

Libri Sexti de Functionibus & Humoribus.

F I N I S.

DE HOMINIS PROCREATIONE ATQVE DE SEMINE, LIB. VII.

PRAEFATIO.

ORPORIS totius constitutionem, partis cuiusque situm, usum, figuram, ex elementis compositionem iam ante exposuimus, & quibus facultatibus adornatus homo singulas functiones edat. At quoniam nec elementa, nec quę ab his emergunt temperamenta, facultatum causas statuimus, nunc ordinis ratio locusq; postulat, ut inuestigemus quænam sint earum causæ. Quapropter toto animo & studio omni perquirendum, sitne præter primam illam ex elementis compositionem communemq; rerum omniũ procreationem, singularis quædam in animalibus uis, quæ facultatum causas in se contineat. Hoc enim pacto futurum est, ut hac serie sępius repetita atq; paulo altius relata, ab iis quæ sensibus subiecta sunt, in occultas & abditiores causas demum penetremus. Itaque dum hominis ortum atque procreationem in medium proponemus, dumque explicabimus quas uires obtineat procreandi facultas, quomodo quoque ordine partes conformentur singulę, utq; fętus in utero gubernetur: tum simul omnium quæ libris superioribus tradita sunt a nobis summa causa & ratio perspicue elucebit. Neque profecto fieri potuit, ut prius hominis procreatio intelligeretur, quam is esset numeris omnibus cognitus & exploratus: quisquis diuersum doctrinæ ordinem instituet, eum necesse est in obscura multa in explicabilia inuolui. Primum enim (inquit Aristoteles) nouisse oportet, an sit unũquodq; de quo futura est disputatio: deinde quid sit tertio loco unde & a quo id sit. In hunc itaque locum hominis procreationem tradere distulimus, quamuis forte nonnulli pulchrum putarent, ab hac facto artis exordio, ad alia deinde progredi.

Sexuum distinctio unde sit, & quid de semine sit ab Aristotele proditum. Cap. I.

QVAE rerum omnium pulcherrimæ sunt ac summe diuinæ, id unum prę cęteris diuinitatis suæ specimen obtinent, ut sempiternæ quidem sint & immutabiles, nulli affectionum impetui subiectæ. Hæc autem cum summa quædam sit perfectio, & præstantissimum supremumque bonum sit bene uiuere, uitaque frui lætissima, iure ac merito quæ mortali conditione generata sunt, *Procreandi necessitas.*

sunt,eo aspirant,& esse uiuereq; natura desiderant. Quanquam autem fieri ne quit,ut id perfectione & omnino consequantur,hoc tamen nacta sunt,ut quodã modo sempiterna sint, non numero quidem,uerum specie,quę semper est & ęterna quapropter immutabili ęternitate continuantur uiuentiũ ortus & procreationes,ut quod singulari substantia seruari nequit,specie saltem persistat. Etenim usu uenit ut unumquodq; indiuiduum cum mortale & dissolubile se sentiat,aliud sibi simile optet in suum locum reponere, in quod & languidam & inclinantem suam uitam quodammodo conferat, & per quod procreatione quasi repuerascens atque renouatum,quodammodo perpetuum fiat & æternũ. Hæc est illa procreandi libido, quæ ut species in perpetuum salua conseruaretur,cunctis est uiuentibus a natura tributa. Hanc enim & frutices acceperunt, quas procreare manifestum,est,atq; etiam ,nutriri & increscere. Quum autem hę alimento iugiter inhærescant altissimis defixę radicibus,nec ad mouendũ sint aptæ,ex seipsis progignunt nullo alterius congressu. Huiusce rei causa natura promiscuum sexum maris ac fœminæ stirpibus attribuit, ut confusas ac perpetuo mixtas haberent maris ac fœminæ uires. At uero animantes quia nõ solum in procreationem & nutritionem incumbunt, sed præterea sensus ac cognitionis particeps ad alias quasdam præstantiores functiones comparatæ, maris ac fęminę sexu distinctæ sunt. Sic enim melius ad alia quędam pręstantiora cognitionis munera se conferunt,nec penitus alimento affixæ omni impetu in procreationem ruunt.Si quando igitur generare debent,commisceantur coeantq; necesse est,& (ut inquit Aristoteles)ex ambobus quasi unũ fiat animal. Fieri itaque nõ potest,ut uel mas per se,uel sola fœmina ex seipsa animal perfecte generet,quanquam plerunque rudem quãdam & inchoatam molem producit,quod de mola & gallinarum ouis,quę nostri subuentanea dixerunt,compertum habemus. Infœcunda enim sunt & irrita, quod maris societate fit opus,qui procreationem perficiat. Rursum neque omnis in mare potestas gignendi sita est,ut qui procreationis locum non habeat. Ergo quum in plantis tum in animantibus utroq; sexu est opus fœmina quæ corpus & materiam,mare qui animam speciemq; conferat. Est enim mas,a quo motus procreationisq; origo manat: fœmina uero quæ materiam segetemq; subministrat , qua propter mas id animal est quod in altero gignit , fœmina uero quod in seipso. Hisce de causis mas & fœmina tum facultate,tum quibusdam corporis partibus, quæ ad procreationem atque coitum accommodantur,inter se plurimum discordant,hinc Aristoteles generandi principia facultate distincta constituit. Quum autem in procreationem incumbũt,fieri certe nequit ut inuicem omnino misceantur atque confundantur,uti neque ipsa illarum principia. Non.n. quemadmodum ex ueteri cicade aut ex phœnice nouum nasci prædicãt,sic ex mare & fœmina coniunctim confusis aut intereuntibus,nouus homo progignitur. At uero quum complexu coituq; generent, necesse est saltem ab utroque materiam quandam emitti & conferri,in qua illorum uis & potestas continetur,atque tanquam confluentibus principiorum & facultatum uicariis aut instrumentis,tertium quippiam gigni . Est autem ea materia utriusque semen, in quo tametsi actu & reipsa mas & fœmina minime compareant, uiribus tamẽ & potestate insunt , uti mox conspicue cernetur. Quamobrem aliquispiam id recte nostri ortus uerum proximumq; principium statuerit. Semen igitur est ex quo primo oriuntur ea quæ secundum naturam constituuntur,non quidem ut ex materia,sed ut ex motus efficiente principio. Primam semi nis naturam atque rationem, perscrutaturus Aristoteles, demonstrat planè id nec corporis nostri

Procreandi uis stirpiũ.

In stirpibus confusi sexus.

Procreatio aĩantium.

Sexum necessitas.

Mas. Fœmina.

Commistio.

Ortus nostri principia.

Semẽ quid.

1. de ortu Animaliũ tr.18.

nostri partem esse, nec alimentum, nec colliquefactum quippiam: concludens propterea id prorsum in reliquiis & excrementis haberi. Excrementum appellat reliquias alimēti: quæ profecto aut inutiles sunt & ad nutriendum prorsus ineptæ, aut certe utiles quæ sola copia superfluant. Atqui semen non inutile excremētum esse inde constat, quod iis qui uel ex ætate, uel ex morbo pessime se habent, inutilis excremēti plurimum inest; seminis uero nihil uel certe minimum, & si quidē seminis uasis emittitur, id prorsus infœcundum est, nec quicquam constituere potest ob eluuiei illius permistionem. Ergo (inquit) utilis cuiuspiam excrementi portio quædam semen est. Omnium autem utilissimum atque purissimum est ultimum, ex quo iam unumquodque membrū alimētum capessit atque sustinetur. Id enim omnino paucum ex plurimo relinquitur alimento. Dum igitur purior ac planè confectus sanguis in membra distribuitur, accedensq; illis assimilatur postremę concoctionis atque etiam nutricationis redundans & superfluens utile alimētum, excrementum etiam appellamus, id autem seminis est materia. Semen igitur excrementum est & residuum alimenti utilis atque ultimi. Id putat Aristoteles sanguinem esse: hoc indicio quod si ui nimioq; conatu reddatur, nondum facultate testium planè conuersum, ut iis accedit qui supra modum rei uenereæ indulgent, cruentū id plerunque prodeat. imo & in spermaticis uasis cruentum id plerunque animaduertitur. (*Seminis natura.*) Aristoteles semen ait magnam uim ob id obtinere, quod ad partes corporis accedens similem atque proximum alimentum substantiam & facultatem conquisiuit utrunque enim iam partis uim & naturam accepit. Itaque semen aut manus aut faciei aut etiam totius animalis, manum indefinitā aut faciem, aut animal totum indefinitum esse colligit, & quale unumquodque illorum re uera iam est, tale & semen posse effici. Vt autem id portio quædam sit ultimi alimenti, utque in solidis quibusque particulis gignatur, hoc loco fusius aperiendum.

Seminis materiam in solidis partibus progigni, utq; ab illis testium ui secernatur. Cap. II.

Proditum quidem supra iam est & rationibus confirmatum partes omnes corporis sanguine nutriri: ex quo corporis (simplex enim non est & uniusmodi) unaquæque pars quicquid sibi conueniens est & familiare prolicit. (*Prima.*) Id halitus specie tractum, mox unaquæque pars mutat & conuertit, inq; suam naturam demum perducit: ita enim particula nutricationem perficit, dum appositum alimentum perfecte sibi assimilat, & in suam naturam substantiamq; mutat. Qualis itaque est cuiusque partis substantia tale prorsus euadet & illius alimentum. Prima autem solidarum partium substantia ex semine constituitur ac gignitur, ut posthac erit apertius. (*Secunda.*) Omnis igitur alimenti istarum substantia, in seminis naturam atque materiam facessit. Non ex alia materia procreatæ sunt particulæ, ex alia uero alimentum & uitam capessunt. (*Tertia*) Atqui partes omnes solidę ex semine ortum habent, omnes ergo aluntur semine. Rursum pars unaquęque spermatici dum nutritur, simile ei generat & resarcit quod fluore dissipatum est, at dissipatum est quippiam spermaticum, ergo spermaticum erit quod in eius locum sufficitur, id autem proximum est alimētū sanguinis pars purissima pleniusq; confecta. Hoc iam fiat obseruationum meditatione planius. Vasa seminis quæ multis anfractibus in testes feruntur, si diligenter contemplere, conspicies sanguinem modice iam albescentem conti

nere qui tamen nondum testes attigit. Hic cum non è testibus eo reflux erit, argumentum est hæc uasa ex sanguine diutius concepto semen quodammodo cõficere, atque dum sanguinem in suam naturam uertere nituntur, hunc prius in semen commutare pollent itaque hæc ui quadam seminis effectrice. Atqui seminis uasa inter uenas habentur, & communem cum eis substantiam acceperũt, neque igitur aliis uenis per corpus uniuersum dispersis, uis & natura deerit seminis gignendi. Si qua alia corporis regione uenę similiter atque hæc uasa flexuosę haberentur, posset in eis multo facilius humor similis animaduerti, Et certe in omnibus uenis talis quidam uere inest, qui per eorũ tunicas insertus, proximum fit eis alimentum. Iam uero si uenæ hoc muneris & dignitatis a natura sunt adeptæ ut semen generent, maiori profecto ratione in arteriis, neruis, membranis, & in ossibus, eadem uis insidebit, quod hæc spermatica magis sint quam uenæ. At nequis forte contentionis estu conetur quas proposui rationes diluere, dicatque nec uero semine spermaticas partes nutriri, nec id uerũ semen esse quod in spermaticis uasis recõditur nihil equidem eiusmodi rationibus efficere contendebam, sed in duntaxat quicquid est proprius quã sanguinem ad seminis uim & naturam accedere. Siue igitur id nondũ semen, siue inchoatum crudumque semen appellet, satis superque factum putabo si docuero proximum id unum partium nutrimentum, quod. Aristoteli utile ac ultimum dici solet, tum partium alendarum, tum uero seminis gigendi materiam sufficit. Quę purior est in sanguine portio alendis partibus familiaris & accommodata, ea ut facile & cito alit, ita cum tenuis si plenaque spiritus, quam mox in seminis materiam conuertitur. Huius quippiam solidis partibus semper assistit, semperque sanguini spermaticus humor roris modo inspergitur. Hic tamet si uera est materia non tamen simplex est & uniusmodi, sed alius aliã uim & naturam accepit, ex uaria partis natura a qua mutatus est. Qua autem is ratione secretus, in testes adducatur hoc loco narrandum est. Vt in liene uis quædam inest ad prolectandum melancolicum humorem comparata, in renibus alia quæ urinam alliciat; ita & testibus cõuenit uim quandam inesse qua seminis materiam sibi quidem perquam familiarem & idoneam, tanquam propriũ coniunctumque alimentum inuitent & attrahant. Cum autem magna sit & uehemens hæc eorum uis quæ in corpus uniuersum permanat, ceu mox aliis multis rationibus planum fiet, ii nimirum tum uberiorem materiam quam sibi opus est, tũ uero hanc ex uniuerso corpore elicient & euocabunt. Vt ergo iecur ex intestinis succum rapit per uenas mesenterii, sic testes per seminis uasa materiam sugunt a uena caua, quæ lumbis & renibus assistit, hæc uero ab omnibus circuniectis uenis grandioribus, hæ a minutis, quę iã uix capilli magnitudinẽ adæquãt, & quæ partes singulas alunt. Ea enim attractio manet ac persistit dũ uasa & testes impleantur, neque enim prius intermittit, quam testes copia turgeant atque saturẽtur, inaniti enim ex locis plenioribus ueluti eripientes uiolenter euellunt. Ex his potest intelligi. Aristotelẽ iure optimo falsi insimulasse Polybiũ, qui libro de natura seminis Hippocrati ascripto, hanc ex toto corpore secretionem in solo concubitu fieri censuerit, ipsumque semen ceu colliquefactum quiddam esse motu agitationeque secretum neq; id in uasis aut testibus aliquãdo subsistere & commorari, ut tempore mutationem subeat. In hæc autem quoniam ille plurima scire attulit, satis erit subiecta obseruatio quę id funditus euertat. Animante enim quæ a uenere diutius abstinuerat dissecta, copiosissimum crassissimumque semen comperitur, quo & uasa & testes & epidimis turgent: quod non nisi summa ui trahendi testium fieri potuit. Contra

Materiæ seminis in testes secretio.

Semen in testibus aliquandiu morari & confici.

era uero accidit si quod animal effrenata & indomita uenere feratur. Testes enim è uasorum inuolucro rapient, eaque prorsus exinaniet, ut si demum consectionem fieri contingat, nihil omnino seminis inesse deprehendatur. Ergo quodcunque in coitu semen emittitur, id necesse est congestum prius fuerit & coaceruatum, tractumque ui præpotente testium. Obscurior alia ac scopulosior dubitatio hic difficiles explicatus habet.

Semen non ab omnibus partibus secerni.

Multa enim plerique proferunt, quibus persuadeant seminis quam diximus materiã, & in partibus singulis ꝓgigni, & ab iis quotquot sunt in testes cõfluere, alioqui inutile id fore ac minime fœcundum. Quæ tametsi firmissimis rationibus Aristoteles uisus est confringere, alias tamen subiungam, ex quibus id nequaquam fieri posse demonstrem.

Prima rõ.

Si enim de minima quaque particula seminis quippiam decederet, cum nihil extare possit minus minimo, necesse esset unico cõcubitu uniuersum corpus in semen quasi liquefactum diffundi.

Secunda.

Quoniam uero minimę particulæ quam cogitatione potius quam sensu comprehendimus, nullum potest fragmẽtum haberi, non potest de illa quicquam decedere.

Semen non ex omnibus manifestis partibus secerni.

Prima rõ.

Neque preterea ex omnibus sensu manifestis tum simplicibus, tum compositis quippiam secernitur ad seminis constitutionem: copiosum enim id colligi necesse foret quod fœcundum euadit, nec fieri posset ut tantula quę eiicitur substantia uim haberet ad procreandum fœtum, quod e singulis corporis partibus quippiam accepisse nõ possit.

Secunda.

Quin etiam semen totum sensu simplex apparet, & unaquæque eius portio fœcunda ut totum esse ex iis animalibus intelligitur, quæ unico coitu & ex pauco semine multiplices fœtus procreant. Ergo cum quælibet seminis portio totius uim habeat, qua corpus uniuersum conformet, non sic potuit totum semen a toto corpore dimanare, ut de unaquaque parte fiat partis similis decessio. Quamobrem recte censuit Aristoteles, seminis materiam non a toto corpore demitti.

Semẽ ex tribus principibus partib. secernitur.

At nihilominus hanc necessum est de cerebro, de corde, & iecore, quę tria sunt principia, decedere: plurimum autem de cerebro: hoc quidem illius argumentum est, quod cui unum quodlibet istorum grauem offensionem acceperit, infœcundus is reddetur. quemadmodum si leuis erit uitium protem suscitabit ægra infirmaque ualetudine. Ex quo fit, ut iis uenis & arteriis quæ pone aures sunt resectis aut exustis, fœcunditas adimatur. Seminis ergo materiam ex toto deriuari atque dimanare sic accipiendum, ut ex illius principiis principibusque partibus necessario profluat. Sunt qui putent hanc non modo e principiis, sed ex omnibus quoque similaribus partibus secerni non quidem ex unoquoque osse uel neruo, sed ex aliquo osse, ex neruo, ex membrana, ex cartilaginę quiddam in seminis materiam conferri. Deinde uero quod a neruo uel ab osse profluxit, non modo illius, sed etiam omnis nerui uel ossis in conceptu materiam fieri. Proinde ex tantulo semine tanquam ex materia similares omnes partes effici, idque eius facultatis opera, quæ in semine sita omnia conformat.

De testiculis & eorum præstantia. Cap. III.

MAGNAM quidem uim esse testiculorum seminis secretio decessioque docet, qua ii ex uniuerso corpore, materiam proiiciunt at multo maximam declarant tum uires, quas ii corpori impertiunt, tum uero completa seminis absolutio.

Testium robur primo.

Quibus enim execti sunt testes, etiam si eorum uasa læsa non sint, uis illa & facultas effectrix seminis occumbit: ut licet ii ętate sunt adulta atque florẽte, non tamen rei uenereæ uoluptate oblectioneq; teneri possint

Secundo.

omnisq; generandi potestas sit erepta. Simul his extingui deprehenditur masculus & uirilis animus, totaq; uiriditas & flos roboris cū testibus excinditur.

Tertiò.

Quinetiam eorum natura in frigidiorem conuertitur neque sanguis bonus neque calor suauis aut formæ dignitas apparet: arteriæ paruum & imbecillum, quemadmodum in senibus pulsum edunt: corpus albescit, graue, iners, opimūq; redditur & minus hirsutum, atque (ut semel dicam) effœtum fit, molle & effœminatum.

Quartò.

Neque uero hanc solum roboris temperamentiq; mutationem incidere, etiam propriæ substantiæ naturam inuerti hinc intelligitur, ꝙ castratorū animaliū carnes quadā dulcedine & suauitate gustatum mouent, quæ autem è non castratis acceptæ fuerint, tum odore tum sapore testiculos referunt, euomuntq; graue quoddam uirus acerbitatis suæ. Si testiculis exectis, totius corporis robur, temperamentum, propriaq; substantia inuertitur atque mutatur, testiculi dum aderant, istorum authores erant & effectores. Neque tantæ mutationis & præstantiæ causa sunt & principium, ut quidam existimant, quòd in se illabentem ex uniuerso corpore tum calorem, tum spiritum densa compactaq; substantia tanquam speculum radios in uniuersum corpus refundant.

Quò testes corpus mutent.

Neque quòd in illis congestum semen, robur & calorem eiusmodi corpori impertiat, quanquam profectò illa non parum augere hinc animaduertitur, ꝙ cum affluit & redundat, turgescens id impetu ardoreq; corpus perturbat, excretum autem hoc placidum, lene, tranquillumq; reddit. Sed hoc roboris & caloris ex se propriaq; facultate obtinent, hasq; suas uires in omne corpus effundunt, quemadmodum cerebrum neruis, tum sentiendi tum mouendi uim, cor arteriis pulsandi facultatem impertit. Ex quibus intelligi potest testiculos magno subsidio corpori uenire, quo perfectius id & salubrius uitam agat, esseq; ad molliorem uitæ statum, & conditionem utiles.

Testiculi utiles corpori.

Vtiles ad generis conseruationē.

Nullū perfectum animal sine testibus gigni posse.

Porrò autem ad generis conseruationem, magna quidem est eorum necessitas, ut idcirco in principum partium numero cēseantur. At certe Aristoteles hoc uno argumento, quòd quædā animalia, ut serpentes & pisces omnes, semē fœcundum profundant, quibus tamē testes a natura denegati sunt, uisus est existimasse hos ad seminis confectionem & ad generis custodiam principatum non habere. Si quæ tamen eiusmodi sunt, ut sine semine generent, quale esse perhibent insectorum genus, aut si quæ emisso semine sine testiculis generāt, ut pisces atq; serpentes, omnium procreandi rationē mancam atque imperfectam censemus, quippe quæ nō nisi temporis longinquitate perfici potest. In reliquis autem animantibus, quæ modo quodam perfectiori generant, & quæ in procreationem, non quemadmodum insecta & muscę tāquam affixa diutius incumbunt, testes additi sunt, qui plenius semen excolerent et complerent, idq; foras profunderent, nullam enim in his posse creationem sine testibus perfici, una experientia satis confirmat.

1. de ge. anima. ca. 4.

Ergo non (quemadmodum Aristotelis fert opinio) testes melioris duntaxat usus gratia conditi sunt, neque ut motum seminis stabiliorem faciant, neque ut pondera telis textorum sic uasis seminis adiecti sunt, ut illa contendant. Putauit siquidem castratos idcirco generare non posse, quòd exectis testiculis uasa seminis intro se contrahant, occludanturq; eorum uiæ, per quas euadere iam semen non possit. At uero quid de ijs sentiet, quibus non execti sed attriti duntaxat sunt testes, aut quibus immodice refrixerunt, aut alia quapiam intemperie aut uitio aut morbo affecti sunt, uelut in gonorrhèa? His enim tametsi reliquum corpus firma est et incorrupta sanitate, et uiæ satis patent, ut per eas abunde id possit emanare, quicquid tamen effluit, imperfectum est et minime fœcundum. Quāobrem efficiendi seminis testes primi sunt authores, uasa deferentia id quodā

modo

modo prẹparant, iaculantia uero perficiunt. Etenim in his aı̃alibus quæ ſibi diutius a coitu temperarunt, omnia conferta ſemine uidentur, ſed quod (ut dixi) cõcoctionis, uarietate diſtinctum ſit: hoc autem qua ratione fiat, explicandum excutiendumq; planius eſt. Vt ſeminis materia quam è ſingulis particulis paulatim teſtes magna ui traxerunt, in flexuoſis uaſorum anfractibus lõgo uiæ tractu hẹret cunctaturq; diutius: ita in arterijs quæ illis anfractu quodã ſubſtratæ ſunt, ſpiritus quaſi irretitus ſubſiſtit atq; retinetur. Hac mora & contactione utraq; uaſa nituntur, quicquid continent tanquã alimentũ, ſenſum in ſimilẽ ſibi ſpeciem mutare; & ut illius colorem ita planè & ſubſtantiã totã paulatim conuertere. Quum ita prẹparatus humor in poſtremos illos anfractus qui teſticulos inuoluunt & circumplicant, tractus delatusq; fuerit, coquitur, aptusque perficitur ad animalis procreationem: idq; tum robore & calore eorum uaſorum quæ teſtes ambiunt, tum uero ipſorum teſtium ingenita ui. Glandes enim cum ſint, & ſpongiẹ modo rari, complures fiſtulẹ ſeminis confertæ in eo ex uaſis propagantur, per quas ſuſceptum humorem propria ui conficiunt.

Quomodo ſemẽ in teſtibus & uaſis cõficiatur.

Quænam eſt ſeminis compoſitio, quid teſtes ad eius confectionem conferant. Cap. IIII.

SEMINIS ergo materiam è uana caua elici, idq; perfectã tum coloris tũ ſubſtantiẹ mutationem in teſtibus habere, una ſenſuum fide confirmatum putamus. At uero in ſemine quod fẹcundum eſt & ad procreationem comparatũ, præter eam materiam ſpeciem quandam haberi, quæ ſpiritus & caloris uim ſummam obtineat, argumentis & rationibus oportet docere, iisq; ex naturæ arcanis & ex recondita aliorum animantium conditione depromptis. In his ergo quæ ſemen non emittunt (quod genus maxime inſectorum eſt) fœmina particulã ſui quampiam inſerit in marem, & ueluti materiam ad opificem adhibet, in hac deinde mas uapore quodam uitæ uim & facultatem conijcit. Diu coit genus id animalium, quouſq; conſtituatur aliquid: tam imbecilla enim his in eſt uis procreatrix, ut ſi quid quaſi medium intercedat, nihil quicquã poſſit efficere: ſed eam neceſſe eſt per ſe & proxime animal condere, & propriam cuiuſque membri naturam nullius ſeminis aut inſtrumenti interuentu, ſibi ſimile in alio membrum effingere. At in perfectioribus animantibus quæ non modo procreationis, ſed præſtantioris cognitionis gratia conſiſtunt, mas tanto facultatis robore præditus eſt, ut cum de ſe uim quandam cũ ſeminis materia in fẹminam emiſerit, poſſit ipſe uel abſens ſeminis interpoſitu prolẽ gignere. Itaq; quodcũque fẹcundum eſt & utile ſemen ſimplex id non eſt, ſed utique compoſitũ, materiamq; habet ultimi alimenti excrementum, & in hanc facultatem quandam opificem, quẹ tota eſt ætherea, ſpiritusq; plena. Hanc inſitam non eſſe materiæ id planè demonſtrat, quòd in ſemine appellato, quod per morbum ceu per gonorrhæam præter uoluntatem excidit, nulla facultas ineſt, ſed id omnino excrementum eſt ad id gignẽdi neutiquam munus accommodatum. Hoc nemo recte ſemen nuncupare poſſit niſi forte inducta homonyma: quemadmodum manũ quæ ab omni animæ facultate deſtituitur, manum, hominemq; demortuum hominem ſolent appellare. Cæterum quæ in fœcundo ſemine facultas conſiſtit ea eſt quæ per ſe agit, omniſq; motionis eſt principium: ſeminis autem corpore & materia uis ea tanquam inſtrumento utitur, quemadmodum anima ut apprehendat manum, & faber ſecurim adhibet, ut ex ligno lectum arte conſtruat. Vt igitur anima manum hæc deinde materiam ex qua quippiam efficit, mouet ac impel-

In ſemine uim ſummã eſſe cum calore & ſpiritu.

Vis et facultas ſeminis alia eſt ab eius materia.

ac impellit, ita in his animantibus, quæ semen profundunt, hoc quidẽ proxime mouet & agit, sed a propria quadã ui & energia quam gerit incitatũ. In quibus ergo quippiam constitui solet secreto profusoq; semine (non enim omnia ut dixi emittunt) non id quidem tanquam efficiens primarum & insitum generat, sed id quod primum mouet. Virtus enim quę in seminis materia coercetur, uieam impertit, & partes conformat, summa illius facultas, non ex mole, sed ex uiribus spectanda. Cum itaque duo in semine comprehensa teneantur, materia & facultas, illa quę patiendi uim habet non ab omnibus corporis partibus, a quibusdam tamen necessario secernitur: hęc uero quę prorsus est efficiens, ab unaquaq. uel minima demigrat, quod nonnulli hac uerborum interpretatione explicant, semen non mole, sed uiribus a toto defluere. Cæterum qua uia qua ue ratione ex toto decessio fiat, utq; ex duobus illis unum semen constet, aperiendum.

Seminis materia ex corpore lapsa, uim habet dũtaxat patiendi.

Seminis crassior materia, cum solidis partibus apposita erat, ab eis generandi uim non conquirebat, sed pręparationem duntaxat & patiendi constitutionem, ob quam facile posset in illarum substantiam conuerti. Ea uero cum ad testes rapitur, uim suam etiam tum retinet, & pręparationem habet ex qua poterit aliquando in partium suæ naturæ materiam suffici atq; substitui. Seminis materia quamquam uasorum testiumq; ui exquisite adeo coquatur, ut crassior albiorq; euadat, nequaquam tamen semen inde absolutam fœcunditatis naturam consequi potest, nisi magna ubertate spiritus influant, eiq; materiæ penitus confundantur. Quandoquidem horum causa arteriæ ab orta ceductionem habent in testes, seminis uasa comitatę. Ex quo intelligi potest, per ea uasa materiam: per arterias uero formam & facultatem semini cõferri.

Vis & facultas cum spiritibus influit.

Per has quidem spiritus uitalis, per uanas naturalis a iecore, per neruos animalis a cerebro & spinæ medulla illabitur in testes. A cæteris autem particulis & ab uniuerso corpore credibile est non nihil spiritus atq; facultatis derepẽte in testes irruere, idq; ualida agitatione corporis & perturbatione, quæ in ipso fit coitu, cuius hoc esto indicium, ꝙ titillatio uehemens tum corpus uniuersum eximia uoluptate afficit. Hę igitur uires & facultates quæ cum spiritibus ex uniuerso corpore, maxime uero ex principibus partibus confluxerunt, illi demum seminis materiæ insident tanquam procreationis magistræ & opifices.

Quid testes semini præstant.

Quapropter non testes semini uim tribuunt qua fœcundum est, sed hęc ab uniuerso corpore suscipitur. Quid est (inquies) quamobrẽ testes inter principes partes retulimus, & quid hi in semẽ cõferũt? Non materiam, ut quæ ex corporis alimento rapta haustaq;, nõ uires illas & facultates, ut quæ ab uniuerso corpore cum spiritu dimanarunt. Quænam igitur eorum est efficientia? Ea sanè ꝙ materiam seminis concoquunt, ac planè in alteram spaciem cõuertunt, simulque ei formã eam a qua semen est & appellatur (quemadmodum mammę facti speciem) ex se ij tribuunt. Quinetiam suo illi calore spiritus quos ex corpore acceperunt, diligenter commiscent materiæ eorumque facultates inserunt semini, & omnium temperatione unum efficiunt, hacq; facultates inserunt semini, & oĩum uiribus ornatum, tum facultatem, tum spiritum generantem in illis collacri. Neque igitur facultas, neque spiritus generans in testibus collocãdus est. sed hæc propriæ totius sunt corporis, eorum animalium exemplo quæ uniuersi sui corporis calore & spiritu generant, nullo semine profuso.

Nullum in testibus esse generandi spiritum.

Neque in perfectis animantibus quę semine generant, ullus est spiritus qui generans dici meretur. Non enim ut cerebrum ex uitali animalem spiritum producit, sic testiculi uim habent ingenitam, quę illapsos undique spiritus in unius generantis ejusque simplicis naturam commutent: sed si quis est

in nobis generandi ſpiritus, is coniunctio & confuſio quædam eſt omnium. Cæterum qui contentione uelit generantem uim ad ſpiritum teſticulis attribuere, huncq; multorum congreſſu ſimplicem eſſe factum, uix fortaſſe poſſit rationibus conuinci, quemadmodum neq; ſi ſemen ſimplex ac prorſum uniuſmodi, non ex multarum partium naturæ diſſimilis adhæſione compactum & coagmentatum pronuntiet. Vtcunque hæc cōſtituta ſtabilitaq; fuerint teſtes nihilominus iure poſſunt inter principes partes haberi, non quia ſingularis cuiuſpiam animalis uitam, ſed (quod præſtantius eſt) quia eius uniuerſum genus perpetuant, neque nunquam id ulla mortali neceſſitate ſinunt occūbere.

De ſeminis natura, præſtantia, & uiribus, idque omnium tum ſpirituum, tum facultatum cauſam eſſe. Cap. V.

Album craſſumque ſemen.

IAM uero ad ſeminis contemplationem reuerſi, ex procreationis modo ſcrutemur quæ nam illius ſubſtantia, & quæ natura ſit. Quodcunque abſolute coactum coctumque eſt, id ut calore album, ita & ſubſtantia craſſum redditur planeq; imitatur uaſorum ac teſtium naturam, cuiuſmodi plerunq; ab animali grandinis ſpecie prodire deprehenditur. Cæterum non ſicuti grando uel nix id frigoris ui concreuit, ſed ab ingenito & interiore uaſorum ac teſtium calore. Neque tamen uti lac, quum aut alia quæcunque multum terrenæ ſubſtantiæ permiſtum habent, coctione cogitur, in quibus ui caloris humore diſſipato craſſior portio ſubſiſtit. Nemo enim tam rudis eſt, qui ſemen quod planè aereū aut potius æthereum eſt, inter hæc terrena connumeret. Quid ergo reſtat? Vt aqua oleo permiſta, aut oui cādidum diutius agitatum, accoercito flatu in ſpumæ denſæ & albæ ingentem tumorem exurgit, ita propemodum quod in nobis eſt ſemen calore cogitur & albeſcit. Teſtium enim calor ſpiritum uitalem ac reliquos tanquam concoctione exagitans, materiæ ſeminis omni ex parte permiſcet, cumq; ſit ea materia non parum cohęrens & tenax, ab immixto ſpiritu facile in ſpumam eamque denſiſſimam turgeſcit, cuius tamen bullæ cerni uix poſſint, ut neque in butyro. Ea certe cauſa ueteres fabulantur, *V*enerē & ſpuma prognatam fuiſſe. Itaque ſemē etſi aereum eſt, multo ſpiritu eoque calido confertum, calore tamen in ſpumam conuerſum concreſcit albeſcitq;. Cuius etiam rei indicium eſt, ꝙ ſub dio poſitum liquefit, cūq; iā planè refrixerit, ſpiritusq; euanuerit, nigrius id effectum dilapſumq; diffunditur. Remanet enim uelut aqua minimum quippiam habens terrenæ portionis, quę dum exaruerit, manifeſto deprehendi ſolet. Ex his autem quę euentuum obſeruationibus cōfirmata ſunt, palam fit id quod proprie ſemen appellamus, natura calidum humidumq; haberi. Iam uero ſeminis uires quantæ ſint uerbis explicemus, idque ex Ariſtotelis decreto. Quoniam alimentum quod ad membra diffunditur & accedit, ſimile ei eſt quod tanquam ſuperuacaneum relinquitur, ſemen aut manus, aut faciei, aut etiam totius corporis, manus eſt aut facies, aut corpus totū, ſed promiſcue & confuſe. Nam quale unumquodque iſtorum reipſa iam eſt, tale & ſemen euadere poteſt, aut craſſitudinis mole, aut facultate, quam in ſeipſum continet. Semen igitur (inquit) tale eſt, motumque habet & principium eiuſmodi, ut motu peracto pars quæque emergat, eademq; ſit animæ uiribus inſtructa. Omnia enim quęcunque aut natura aut arte fabricantur & ortum accipiunt, ab eo quod reuera iam eſt fiunt, ex materia quæ habilitatem aliquā & adumbrationem habet futuri operis. Dehinc uero dum expreſſam atq; ſolidā perfectionem conſequuntur, in actum erumpunt, quemadmodum ex ſeminis

Vnde ſemē albeſcat & denſetur.

Seminis quātæ ſint uires.

1. de gene. anica. 1.

materia in uterum emissa homo tandem procreatur, cuius species quædam & forma præcesserat in semine. Hoc quidem nullis corporis particulis conformatum, conspicamur, quoniam tamen eæ illinc aliquando comparebunt & exsuscitabuntur, uiribus & facultate præditum est, omnemq; animę potestatem obtinet. Quum enim semen in animantibus utero conceptum non secus ac stirps uita fruatur & alatur, animã id in se continet naturalem & altricem.

Cap. 3.

Ea quoq; quæ sensus particeps est a qua animalis nomen assumit, temporis progressu accedit, quum moueri incipit, tum demum rationis uis cuius appulsu homo dici meretur, non enim simul animal fit & homo. Animam igitur naturalem in seminibus atque conceptibus nondum separatis haberi potestate statuendum est non actu & reipsa, priusquam eo modo quo conceptus qui iam separantur, cibum trahant, & officio eius animæ fungantur, principio enim hæc omnia uitã stirpis uiuere uidentur. De anima quoque sensus particeps similis atq; eadem est ratio.

Aĩa naturalis et sentiẽs ex semine qrodierunt. Mens diuinitus accedit.

Duo hæc principia, quoniam ad agendum indigent corporis adminiculo, sine corpore neqeunt consistere. Ex quo fit ut in semen extrinsecus ea non appellant, neque enim solitaria & per seipsa accedunt, quod a corpore seiũgi non possint: neque corpore quodam suffulta, quod diuersum sit a semine. Restat igitur ut semper in semine potestate fuerint, nunquam seiuncta. At uero mens illa simplex, nullius corporis terrena mole instructa uel indigens, sola extrinsecus accedit, eaque sola diuina est, nihil enim eius actioni cũ corporis officio commune intercedit, omnis enim huius animæ uis, alterius corporis est particeps, quòd magis diuinum est, quam quæ elementa appellantur. Quoniã uero protinus huius libri initio demonstrare proposuimus, omnium quę in nobis consistunt facultatum causas: iam ex his tanquam certa demonstratione cõfici potest, spiritus & eas quæ in nobis uigent facultates, nec primam elementorum temperiem esse nec ex ea, sed è semine solo originem habere.

Spũs & facultas non ex elemẽtis, sed ex semine nasci

Quãquam enim quatuor elementa optima temperie conuenient, & ad moderationem se redigent, nequaquam tamen ullum animal uel stirpem efficient citra seminis, quod aut reipsa aut actu, aut potestate duntaxat insideat, appulsum. Potestate dico ob stirpes, quæ è terra sponte sua emergunt, & ob ea animalia quę ex putridę materiæ ui proueniunt, in utriusque enim non minima uis percipitur seminis, aut caloris qui eius protestatem habeat. Huius uero caloris uires & naturam Aristoteles memoriæ propagauit, supra quam ad naturalem spectet. Dura (inquit) mollia, lenta, rigida, & quicunque alij effectus partibus insunt uiuentibus, caloris & frigoris ui effici possunt. At ratio qua iam caro aut os est, non sic potest. sed a motu efficitur, proficiscente ab eo q̃ genuit, quodq; energia tale est quale potestate est id ex quo gignitur. Ex quibus clarum & euidens est quæcunque in uiuẽtium numero habentur, sui ortum non primis rerum elementis, sed semini acceptum referre.

2 de gener. anim. cap. 1.

Obijcies hic fortassis, id semen ex primis constare elementis, omnemq; uim suam ex illis adeptum esse. Hoc certe non est usquequaque uerum, sed a diuiniori quodam magisque excelso principio robur assumit, quanquam est ex elementis concretum. Nam (inquit Aristoteles) omnis animæ siue uis siue potestas, alterius cuiusdam corporis particeps esse apparet, eiusq; diuinioris quam quæ elementa appellantur. Verum quemadmodum nobilitate obscuritateve animæ inter se discrepant, ita & natura eius corporis differt. Continet enim in se semen cuiusque fœcunditatis suæ causam, nempe ipsum calorem, qui igneus minime est neq; id generis facultatem aliquam æmulatur. sed spiritus qui in semine spumanteq; corpore coercetur, et natura quæ in eo est spiritu proportione respõdet elemento stellarum.

larum. Quamobrem ignis nullum animal generat, neque constitui quicquam densis, uel humidis, uel siccis uidetur. At uero solis calor & animalium nō modo qui in semine continetur, uerumetiam si quid excrementi sit, quanquam diuersum a natura, tamen id quoque principium habet uitale. Cæterum calorē in animalibus cōtentum, nec ignem esse, neque ab igne originem ducere, apertum ex his est. Hoc itaque Aristotelis decreto perfacile liceat facultatum omnium & spirituum causas intelligere: quibus equidē in totum assentior & subscribo. Ab homine autem ad cætera quoque genita digressus, sciri uelim omnium genitorum primam cōstitutionem ex elementis proficisci, omnemq; materiam omne tēperamentum, & eas affectiones quas Aristoteles secūdas qualitates appellauit, mole durum, rarum, densum, crassum, tenue, & similia, ab iis sumptas esse. At propria cuiusq; ratio & essentia, qua idipsum est quod esse dicitur, nequaquam ex elementis emergit. Quemadmodum enim hominis essentia atq; ratio, quæ illius est anima, diuiniorem quam qui ex elementis est ortum habet: sic & essentia ratioq; carnis qua caro est, aut ossis quo os est, neutiquā ab elementis his densis atq; concretis, sed ab elemento stellarum planè cœlestem naturam sumit, & hæc in cœlesti quodam spiritu consistit hic autē spiritus est in semine per quod genito toti impertitur. Ad eundem propè modum tum reliquorum omnium animantium, tum stirpium propria natura cælesti ortu profertur. Hinc facultates quasdam obtinent occultiores & recōditas, quas etiam cœlestes appellant nequaquam ex elementorum tēperie profectas. Circunspectis rebus omnibus rationibusq; subductis, hanc de semine summam facio. Seminis materia utilis atque syncera, eius alimenti quod partibus solidis attribuitur portio quędam est, quę ui testiculorum attrahente, de singulis corporis partibus secreta decessit. Ex hac testes & uasa suo quo prędita sunt calore semen generant, quod tamen fęcundum atque fertile nequiquam habentur, nisi plurimus spiritus uitalis ex toto confluat, qui diligenter ei permisceatur. Quod ea confusione gignitur semen fęcundum, id substantia crassum est & spumans, colore album, pondere læue, natura aereum, temperamento calidum & humidum. Eius substantia & crassitudo ex elementorum constat temperamento, præter id autem calorem quendam diuinum atq; cęlestem obtinet, nō ignis aut alterius elementi participem, in quo uita omnis consistit ac manet, in quo præterea potestas insidet tū naturalis & altricis animæ, tum eius quę sensum motum, & appetitum habet. Hic dum efferuescit, quæ compressæ atq; tacitæ in eo delitescebant facultates, in actum erumpunt, & uiribus sese ostētat. Omnes has facultatum adumbrationes semen, non ab elementorum permistione, sed a parentis corpore consequutum est in quo energia consistunt. Ex quo intelligi potest eum hominem qui emisso semine generat, omnes quoq; corporeas facultates una producere. Cæterum animum & eam animi partem quę princeps est quæq; mens nominatur minime his cōfert, quia cum animus sit a corporis natura diuersi, eius substantiam non comitatur, sed extrinsecus in id illabitur cen diuinum munus.

Rerum omnium formæ diuinæ sunt

De fœminarum semine. Cap. VI.

FOEMINAS semen proferre, hac potissimum ratione doceri potest quod testiculos & seminis uasa acceperint, crebris flexibus atq; circuitibus intorta haud secus ac in maribus enata. Quæ omnia si natura nū frustra condidit, generādi seminis facultatē simul his attribuit, huiusq; causa fabricata sunt, Rei ue

Fœminis semen inesse.

ritas sensus testimonio comprobatur. Nam fœminis quæ diutius a coitu sibi temperarunt dissectis in uasis semen circunfluere, itaque iam albescere conspicitur, æque ac in maribus, in ipsis uero testibus, crassius & perfectius. Quinetiam per insomnia eæ interdum fatentur semen non minori se uoluptate quã in coitu eiaculari. Viduis & iis quæ diutius ueneris studia intermiserunt, ut per insomnia, ita obscænarum partium titillatione copiosissimũ, crassissimũque semen erumpit. Quę cum integra sensum fides affirmet, non aliunde rationes petendæ sunt, quibus doceatur semen in mulierum uasi haberi, idque concubitus magna uoluptate profundi. Non idcirco mulieribus id concessum est ut duntaxat impetum illis & quasi stimulum adderet ad uenereos amplexus, sed ad alia quoque plurima conducit, quæ paulo post afferemus. Id autẽ uim habere procreantem atque fingentem inde colligitur, quod non alium in his quam in maribus ortum & a testibus & a uasis acceperit, quod etiam mulier quæ morbo comitiali, calculo aut podagra affligitur prolem gerit horum malorum hæredem: quod demum partus sit plerunque matri similis: quę omnia non maternus sanguis, sed quod ab illa profusum est semen efficere potest. Ergo semen quod de mulieris partibus similaribus defluit, ad similium partiũ effectionem & conformationem uim quandam obtinet, tametsi ea profecto minor est, & infirmior, quam quæ a maris semine confertur. Qualis autem & quanta sit ea uis, declarant oua quę subuentanea dicuntur, & molę quas mulieres quandoque proprii duntaxat seminis ui, nullo uiri concubitu concipiunt. In his siquidem procreationis est quædam abumbratio, & rudis materię concretio, quam maris semen si suis instructum uiribus accessisset, tanquam multo potentius numeris & ornamentis omnibus absoluisset. Neque tamen hoc per se & solitarium, sed fœmineo duntaxat permistum quicquam perficit. In aduersam partẽ multis rationibus contendit Aristoteles, ut demonstret mulierem semen nec habere nec emittere. Eum certe humorem qui in mulierum uasis manifesto cernitur, & quibusdam in uenereo complexu magna cum uoluptate effunditur, satis quidem animaduerterat at is inquit fœminis rationem nõ habet. Loci enim proprius est, & uteri uelut quædam profusio, qualis etiam uiris minime fœcundis sponte sua plerunque erumpit. Itaque cum ante semẽ id esse definiuisset, ex quo primo oriuntur ea quæ secundum naturam constituuntur, hunc istum humorem qui non sit ad generandum accomodatus, semen non appellauit. Eum humorem quia fœminis cum uoluptate emittitur, idcirco nihil ad conceptum conferre putat, quod plerunque (inquit) sine ea uoluptate quæ fœminis per coitũ euenire solet, concipitur, si locus turget, & uterus propius descendit. Non desunt qui eodem interpretationis genere, hunc mulieris humorem semen appellent, sed quod fœcundum non sit: rationes autem quæ illi fœcunditatis uim adimunt hæ sunt. In omni rerum procreatione aliquid est ut efficiens, aliquid ut materia: quæ quamuis in fruticibus unum idemque esse uideantur, forma tamen & rationis dignitate longe lateque distant. In perfectioribus autem animãtibus, ut hę facultates sexibus distinctæ apparent, ita efficientis & patientis tum naturæ, tum corpora diuersa sunt: Quocirca cum sit mas efficiens, fœmina uero patiens, hæc ad procreationẽ, non uerum semẽ, sed materiam duntaxat conferet. In quibus enim mas a fœmina separatur, natura generandi principia non miscuit, sed prorsum ut uiribus ita & sedibus ea diuisit. Si fœmina semen gerit fœcundum, cũ alterum principium nempe materiã contineat, poterit citra maris congressum, ex seipsa fœtũ edere. Hoc si fieri potest frustra mas erit. Absona autem hæc sunt, fœcundũ igitur non est mulieris

Fœminæ semen fœcundum esse.

Rônes quibus Aristotelici contẽdunt fœmineũ semẽ esse infœcundum.

2. de ge. ani. ca. 4.

Primarõ.

Secunda.

Tertia.

semen.

femen, nec quicquam constituere potest. Oua subuentanea quæ gallinæ citra maris opem pariunt imperfecta sunt & infœcunda. In piscium genere cum fœmina oua deposuerit, mas deinde illa semine conspergit: quęcunque id attigerit uitam assumūt, reliqua autem irrita, & a maris calore destituta, cōtabescūt. *Quarta.* *Quinta.* Ex quibus perspicuum esse uolunt, fœminę si quod semen inest, id uim nullam habere efficientem & procreatricem, sed tanquam materiam maris semini subijci; quę tamen ardoris stimulo fœminam ad coitum impellit, simulq; uterum ad concipiendum parat & accommodat. Maris autem semen, tum materiam, tū uim & facultatem eximiam habens procreationis efficiens est & opifex. Quapropter mas formam motusque principium, fœmina uero corpus atque materiā affert. *Sexta.* Hęc rursum ualida istiusmodi ratione stabilire contendunt. In perfectiore animantium genere fœmina quem conceperit fœtum diu gestat atque alit: hoc autem efficere non potest, nisi superuacaneorum redundantiam frigido humidoq; suo temperamento congerat: eiusmodi ergo cum sit fęmina, neque copiosum, neque crassum neque calidum, idcirco neque fœcundum semen potest efficere. Hoc cum Aristoteles animaduertisset diligentius, mox subiunxit: si semen esset menstrua non essent, idcirco autem illud deest, quoniam hæc insunt. Itaque fęmineum semen non eam elaborationem, non eo uitales spiritus, non eas denique uires quas musculum potest obtinere, quanquam similem ortus sui modum accepit. Hinc conficiendum putant, id non debere seminis appellationem sortiri, aut si semen dicendum uidebitur, quia non fęcundum, id est & modicum, a menstrui sanguinis natura discessit, hymonimiam cōmitti. At uero si altius omnia scrutabimur, solui quidem hæc poterunt. Etsi enim rationibus inniti uidentur, quæ ex philosophię theorematis depromptæ sunt, hoc tamen duntaxat efficiunt, maris semen præstantius atque fęcundius esse quam fœminæ: non autem illud solum uim habere efficientem, hocq; prorsus infęcundum tanquam materiam subijci. *Solutio.* Commentitium enim uidetur, & anicularū figmentis proximum, solum maris semen ex materno sanguine citra ullam fęminæ opem, perfectum quicquam progignere, nec est profecto earum muliercularum dictis fides habenda, quæ asseueranter pronuntiant se nulla coitus uoluptate utero concepisse. Vt autem quæ a gallinis eduntur oua subuentanea, sic & quæ galli pariunt exigua, compertū habemus nequaquā fęcunda esse. Necessum est igitur amborum semina mutua substantiæ familiaritate & amicitia se copulent & prorsus confundantur, si qua inde futura est absola procreatio. Semen non idcirco fęcundum appellamus, quod solum ex sanguine quippiam generet, ita enim ne masculum quidem fęcundum haberetur: sed hinc qđ dum alteri confunditur ad generandum conferat. *Vnde semē fœcundū dicatur.* Nunc autem quis demonstrare possit, fęmineum non opitulari masculo, si nobis permittetur Aristotelis rationem huc accomodare, ea certe quamuis ab aduersario petita, rem nostram omnem constituet, & quasi sepimento aliquo uallabit. *Controuersia solutio ex Aristotele.* Is enim naturam ait maris ac fęminæ utrunque sexū in fruticibus miscuisse, quod sola uis mascula (licet terra materiā ei conferat) non satis sit quę procreationē in stirpibus efficiat; Quòd si in his, multo magis opinor in animantibus, quæ præstantiori sunt ordine, necessum fuerit maris ac fęminæ uires coniungi, non idcirco duntaxat, ut fęmina materiā suppeditet, sed ut copulatis atque confusis amborū uiribus semen unū ex ambobus procreationi aptum proferetur. Hoc igitur integris absolutisque uiribus, præditū, tanquā opifex in subiectam materiā incumbit. Hæc de semine procreationis humanæ principio, nunc de materno sanguine disserendum.

De menstruo sanguine. Cap. VII.

Menstrui necessitas et productio.

MENSTRVVM non quemadmodum semen ultimi alimenti, sed sangui-nei portionem quandam esse hoc est indicium, quod non mariscæ, non fluxus sanguinis ex naribus, nõ uarices, nõ tale quicquam mulieribus magna ex parte accidere solet, quandiu id profluit: si quid horum erumpit, deterior fit men-strua purgatio, quod huius materia alio rapta dissipetur. Eorum animantium quę uiuum fœtũ edunt, fœminas menstruo abundare necessum est, ut hoc fętũ quem stato tempore utero gerunt plenè alant ac sustentent. Quo autem hanc alimenti ubertatem natura suppeditaret, fœminam imbecilliorem fr gi-dioremque mare constituit. Hic quidem quia plurimo calore circunfluit, omne quod susceperit alimentum perfecte mitigat atque coquit: & si quid præterea redundat, id potenter discutit. At fœmina quæ haud ita mul-tum a mare perfecte calido disiuncta est, alimentum satis quidem conficit, infirmiorem tamen calorem obtinuit, quam ut quod redundat possit discu-tere. Proinde illi ex frigida imperfectaq; natura, menstrui sanguinis uti-litas accessit.

Quæ animalia mẽstrua habent. & quæ non habent.

Quæcunque animantia ouum pariunt, nec fœtum in se ui-uum continent, mensibus non purgantur: minus enim sanguinis obtinent, aues quidem quia ficciores, pisces quia humore plurimo circumfluunt. Hæc una ratio efficit, ut in reliquorum animantium genere mulier plurimum men strui sanguinis emittat. Calida enim & humida est illius constitutio, caretq; pilis, cornibus, ungulis, alijsq; particulis, in quas solet cæteris animantibus su

Quæ multũ quæ parum

peruacua moles conuerti. Quæcunque porrò plenius gulę uentriq; indulgent, & uitam inertem otiosamq; traducunt, quoniã exercitationis defectu & calo ris inopia minimum superuacui sanguinis discutitur, eius plurimũ coaceruãt. Vnus ergo sanguis redundans, tum uiris materia prima fit seminis, tum mulie

Quo tempore menstruũ erumpat.

ribus menstrui: Vt enim maribus, sic etiam fœminis circa annos pubertatis in gens incidit corporis uniuersi mutatio, ac tum temporis increscente iam & ue getiore facto natiuo calore, pubes erumpit, ubera tumescunt, corpus libidine titillatur, exuberans sanguinis calore ueluti extenuatus diffunditur, uixq; suis receptaculis coercitus, uiam sibi parat qua dimanet. Quamobrẽ hac ętate pro-didit Hipocrates maribus sanguinis è naribus profusiones, puellis uero men-struorum eruptiones obtingere. Illis siquidem uenę quæ ad nares constitutæ sunt, his uero quæ in uterum inq; eius ceruicem inferuntur, facilius promptius que referantur & patefiunt. Itaque qui in uena caua redundat sanguis in uteri uenas perlabitur, hasq; copia & calore distendens aperit, ut ab earum osculis stillãs dimanet, profluatq; è partibus obscœnis. Imminuta copia circumcisaq;

Quomodo sistitur.

redundantia, quod reliquum est & corpori necessarium uenæ retinẽt, dum ue ro menstrui nihil amplius erumpet, quæ ad uterum pertinent ora uenarũ, spon te sua occludentur & conniuebunt. Mensis unius curriculo tantum denuo con-geritur & accrescit, quãtum ante profluxerat, idq; simili prorsus ratione, natu ræ impulsu per uterum deponitur. Non est autem quod aliquispiam existimet

Circuitus mẽsium cã.

hanc duntaxat sanguinis redundãtiam circuitus causam esse, quoniam iis etiã quæ sanguinis exiguum congesserunt, quanquam parcius, statis tamẽ circuiti-bus profunditur. At huius circuitus causa, aut in naturæ consuetudinem, quæ omnia certis legibus statisq; periodis exequitur; aut in sempiternos & immu tabiles lunæ cursus referenda est, quæ ut luminum uarietate, tum crescens, tũ senescens, mensem dimetitur, sic hominis ut sanè reliquorum omnium humo-

res,

Mēſtrui natura. *3 de hiſt. anni ca. 19.* *Menſtruū quid.* *Menſtrui pernicies & malignitas.*

res rata ordinis conſtantia regit, atque moderatur. Ne quis porrò menſtruum ſanguinem exiſtimet quaſi affluentiam & exuperantiam eſſe ſanguinis utilioris,& ei prorſum ſimilem qui in uenis pro alimento eſt, uelim equidem hoc loco pleniorem de illo rationem inſtitui. Plurimum in mulieribus fieri author eſt Ariſtoteles,& eum qui ſtatis circuitibus profluit, genus eſſe quoddam ſanguinis uitiatum, & quaſi ægrotans. etenim puriore ſanguine ſecernitur naturę beneficio, præſertim decreſcente aut ſilente Luna. Hoc excedente,ſi nouella uitis tangatur,in perpetuum lęditur,ſteriles fiunt tactę fruges,moriuntur inſita,exuruntur hortorum gesmina. Si omnino mulier prægnans alterius menſtrua ſupergrediatur,aut illis circumliniatur,abortū facit, ei autem quæ uterū non geſtat,concipiendi ſpem adimit. Mulierum quę purgatur ſpiritus & uapor ab ore,ſpecula atque eboris nitorem obſcurat. Guſtatus hic ſanguis canes in rabiem agit,homines autem miris cruciatibus affligit,comitialem morbum pilorum effluuiū,aliaq; elephanticorum uitia infert, idcirco a ueteribus inter uenena relatus,pari malignitate exiſtimatur atque ſanguis elephantici potus. Hinc dum in muliere ſupprimitur,nec ſtatis temporibus emanat, ei etiam cui proprius eſt,debetq; familiaris eſſe,grauiſſima affert incommoda.uiſcerum obſtructiones,tabem,cancrum,morbum comitialem,huiusq; perniciei quamplurima. Quum itaque tanta ſit eius pernicies,ſitq; uis ei tam peſtifera, uix animum induco fieri poſſe,ut ex eo fœtus in utero geſtatus alimentum capeſſat, imo tum optime ſolet mulier utero concipere, quum ab hac fœda eluuie munda repurgataq; fuerit,quumq; purus exiſtet tum uterus tum reliquus ſanguis in corpore,ex quo demū fœtus aletur. Quanquam autem reliquo deinceps temporis circuitu,uitioſus ſimiliter ac prius congeritur & accreſcit, eo tamē haudquaquam fœtus continetur aut uiuit,nec eum,ſed quantum poteſt puriſſimum atque ſuauiſſimum pro alimento rapit ſibiq; iungit. Quoniam igitur corruptus ille ſanguis, quem menſtruum appellauimus in grauidis concedit; Pars exigua circa uterū inhęret in uenis,pars maxima reliquo puriori ſanguini permiſcetur. Hinc quia nequit naturę uis omne illius uirus mitigare aut euincere, grauidis mulieribus plurima mala obueniunt, corporis grauitas,fœdus faciei color lienis tumores,uarices,malacia:atq; ut in genere dicam, ab hoc retento in omne morbi genus procliuiores ſunt: quam quę uterū non geſtant. Hunc aūt natura intus continet: ne ſi uiam pateſaceret,cum eo utile fœtus alimentum ſimul emanaret. Itaque natura nouę prolis procreationem inſtituens, in uitę diſcrimen plerunque parentem adducit. Non igitur menſtruo fœtus aliter, ſi hac appellatione corruptum eum ſanguinē notamus, qui purgatio eſt & excrementum purioris. At uero quoniam hoc nomine omnem ſanguinis ab utero factam deiectionem ſępius ueteres ſignificarunt,ferè fit ut & fœtum ali & lac gigni ex menſtruo ſanguine pronunciemus. De ſemine ac ſanguine menſtruo, quid ſint,unde & ex qua materia,& quomodo gignatur, dictum iam ſatis eſt. nunc uero de hominis procreatione tradendum.

Gal. li. de pp moribus uteser naturā.

De ſeminis conceptione, & prima hominis conſtitutione. Cap. VIII.

QVONIAM in animantium genere conducebat marem & fœminam ſeparari,ſolers & prouida rerum natura, ut eos quandoque ad generis propagationem inuitaret,& ne uniuerſum genus intercideret, libidinem quaſi ſtimulū ex ſeminis ardore utriq; iniecit,& partibus obſcęnis illecebras & admirabile congreſſus deſiderium, idq; ut ſua ſemina in unum conferrent,alioqui prorſus inutilia,

tilia futura. Quare præter testiculos quorum est semen generare, conditę sunt partes obscęnæ, iisq; insigniores duo nerui eximij sensus inserti, quia uiris desinunt in glandem, ueneræ uoluptatis sedem. Dum itaque quia concauus est in pene neruus spiritus copia impletur, penem arrigit, uiasq; distendit, per quas semen directe & impetu iaculemur. Veneris autem ingens facta delectatio, seminis uasa & testiculos irritat. Hinc mirifice impulsum semen turgidumq; spiritus ubertate, uix potest suis uasis contineri, sed cogitur foras exire ingenti uoluptate, uiris quidē quodā quasi saltu ob uiæ flexū & longitudine, mulieribus uero languidius. Vt aūt omnes hæ causæ maiores sunt in uiris quam in mulieribus, sic illos constat in coitu maiore uoluptate teneri, quam mulieres: quāuis hæ pluribus modis oblectantur, nēpe dū semen erumpit, atque etiam dū uterus uiri semen auide suscipit & implectitur. Hinc Tiresias uates, qui utrunq; sexū fingitur expertus, mulierum partes uisus est tutari. Porrò autem seminis emissio non fit in uteri sinum, quoniam eius os internum cōniuere occludiq; solet, sed in ceruicis fundum excidit ad os uteri, quo pleriq; seminis uasa & testiculos deriuari prodiderūt. Illuc igitur uiri & mulieris semina confluūt; hincq; (ut author est Aristoteles) in uterum angusto ore rapiuntur. Profusio (inquit) seminis non intro fit, ut quidā uolunt, os n. uteri angustum est, sed ante, quo fœmina mittit uaporē illum nonnullarum recrementum: eodem enim mas etiā mittit quod fuderit, & aut ibidem manet semen emissum, aut intro ab utero trahitur, si calidus est & modice temperatus. Cuius rei indicium, ꝙ locus qui modo madebat, resiccatus mox sentiatur. Sic & Oribasius, Duo (inquit) orificia habet uterus, unum interius, alterum externum, in quod uiri genitale semen conditur, in illud quidem non ingreditur, sed trahit uterus ad se semen, quemadmodum cucurbitula. Idipsum uidetur alio loco planius expressisse. Quéadmodū è profundis cuniculis ceruus serpentē nariū inspiratu allicit, sic uterus uiri semen è sua ceruice. Miror ab his atq; etiā a uero Galenum desciuisse, qui putauit mulierem semen per cornua in solum uteri sinum eiaculari. Quū illa uterū gerens fortasse concubet, quonam tandem semen id uteri sinu susceptum euadet? Obsignatum enim tum adeo est os uteri interius, ut nihil uel minimū subire possit aut excidere. Hoc si in præscriptum pariendi tēpus intus contineretur, inutile prorsus & otiosum computresceret, & grauissima tum animi, tum corporis incommoda necessario inueheret. Hac forsitan ratione perterritus Auicēnas, inconsiderate statuit grauidam mulierem, nullis uirium conatibus, posse in concubitu semen effundere. Ad hunc itaq; modum semen prolectat uterus, si quidem ualidus est & inanis, appetensq; ueneris: atque si futura est conceptio, mulier quadā uoluptate præsentit uterum gestire, mireq; seminis desiderio totū in partes obscœnas prouolui, ut ei obuius ore quasi manu id excipiat, aut potius arripiat. Acceptum deinde continet auidissime ac in sinus suos recondit, adeo certe in undique comprehendens, ut nullum intus spacium inane sinat, quin & in id sese contrahens, os suum adeo coarctat & claudit, ut ne uel minimum quidem dehiscat, ceruicis autem os quod est ad partes obscœnas, nunquam non patet. Sic quidem Hipocrates memorię prodit, ijs quæ utero gerunt uteri os comprimi, hocq; testimonio, si obstetrices immisso digito, os uteri conniuere sentiant, mulierem concepisse pronunciant. Cæterum si imbecillior erit uterus, quod in uitiosis affectibus fit, aut si minus appetēs erit seminis, ut in grauidis & in iis quarum libidinis ardor euanuit, quæque expletæ iam sunt uenere, uiri semen in ceruici aliquantum considens, mox foras excidit & elabitur. Id autem mulier fœcunda fecali apprehendet & retinebit, si

Seminis eiectio.

Seminis attractio.

2. de gene. ani. ca. 4.

Aphor. 23. lib. 6.

Obiectio cōtra Galenū.

Vterus ut semen cōprehendat.

Concipiēdi rationes.

bit. si integra sit ualetudine, si pauco ante tempore repurgata & munda sit a mensibus, si pariter cum uiro aut paulo post id eiaculetur. Ita enim si eodem impetu atque uir semen emittit, aut si paulo ante cum iam libidinis furor plurimum incensus est, uterus ingentis uoluptate & auiditate id allicit & in se recondit. Contra uero si multo post aut ante quam mulier, uir semen emittat, cum nempe uel nondum efferuescit, uel iam cessauit impetus libidinis in muliere, uterus aut semen non proiectat, aut certe non continet, neque si cõtinet, utile id redditur, propterea quod nimia mora a fœmineo destitutum est spiritusque totus euanescit Neq; profecto seminis attractio neque retentio, cõceptio est, tametsi id ratio nominis uidetur indicare. Non raro enim auidus uterus semen attraxit, quod diu continere non potuit, sed biduo aut triduo siuit elabi. Est & cum id diutius inutiliter reseruat, ut in mola quę nec cõceptio uera est, huius enim mole opprimitur & laborat, perinde ut uentriculus cibo graui & immetabili, quê tamen traxit ac continet cõceptio propria & peculiaris. Est igitur uteri actio, qua seminis potestas exuscitatur, & insitũ sibi munus reipsa obit & exequitur. Quẽadmodũ enim terra ferax & fęcunda, exceptũ semẽ suo calore fouet, deinde excitat & ad pariendũ impellit: sic uterus fœcundus ingenita ui, quę alteri nulli parti est cõcessa, sopitam seminis uiam & delitescentẽ in eo potestatẽ excitat, & ad agendũ extimulat, ut energia fiat & dicatur. Tũ tẽporis semen opus aggreditur & suscipit, qđ ante nusquã agere potuisset, alioqui.n.mas solus in seipso generaret. Itaq; seminis potestas in actũ erũpit & exuscitatur uteri ui: atque eaipsa exuscitatio cõceptio est. Auicen. & qui eius institutionẽ sequuntur, perperã cẽsuerunt seminis potestatẽ in actũ erumpere ea corporis exagitatione, quæ fit in cõcubitu. Primũ itaq; uterus semẽ attrahit, attractũ cõtinet, cõtẽtũ cõcipit, haud secus atq; uentriculus tractũ contẽtũque alimentũ cõficit, ut.n.concoctio uentriculi, sic conceptio uteri propria est actio. Ex his profectò quis perspicere possit, quæ ad probã & exquisitã cõceptionem desiderẽtur. In primis enim necessariũ est, maris semen recta astatimq; emissum, fœcũdũ esse, nec tenue ut uel serũ uel aqua, nec mole exiguũ, sed tale quale redditur a bene tẽperatis uiris, nõ præter modũ ueneri indulgentibus. Deinde uero uterũ repurgatũ, seminisq; appetẽtẽ, auide hoc ipsũ trahere è ceruice, Tertio tractũ undiq; amplecti ac cõtinere, in totũ cõniuẽte illius osculo. Ad hæc uterũ fęcundũ esse, qui ad seminis conceptionẽ sit idoneus, Is aũt, est inquit Hippocrates, qui mediocrẽ ex omnibus obtinet temperaturã, nempe qui nec immodico frigore densior factus maris semen refrigerat, oraq; uasorũ obstruit: nec humoris affluentia seminis fœcunditatem tanquã terra palustris extinguit, nec siccior alimenti ubertatem inhibet, nec calidior semen ipsum ardore torret & exurit. In summa omnis immoderata absit intemperies. At modice intemperati optime cõmodeq; generant; si coeãt cũ ĩtemperatis pari exuperantia in cõtrariũ uergẽtibus, sese.n.temperant & certa ratione moderatur. Cũ similibus aũt si cõmisceantur, nequicquã ualent producere. His ergo omnibus uniuerse cõcurrentibus, coceptio naturæ legibus fit, neque si unũ desideretur, fieri potest ut conceptus ad absolutionem perueniat. Sterilitatis aut impeditæ conceptionis causæ, huius loci non sunt, quod in pręsentia ea duntaxat quæ natura duce ac ueluti magistra proferuntur, persequi statuimus.

Conceptio quid.

Auic. error.

Quæ necessaria sũt ut bona fiat cõceptio.

Prima animalis conformatio. *Cap. XI.*

AGE uero iam utero conceptum sit fęcundũ semen, quid id deinde pręstet ac

ac moliatur enarrandum. Sunt quæ non ex ſeminis materia procreantur, ſanguinea tamen animantia è ſemine omnia lucem accipiuat, oriunturque hoc a mare in fœminam emiſſo. Maris ac fęminę fœcunda ſemina, ubi conſentanea quadam moderatione opportune conuenient, mutua quidem amicitia tanto complexu iungentur utreque permiſcebuntur, ut fiat amborum uis unica eademque natura. Mox deinde ſuſcitata uis illa in ſemine latens, huius materiam uarie diſtrahit, eiusque partes ſecernit, non enim eſt exquiſite unum & omni ex parte conſimile. Itaque ſtatim primo & altero die, partes ſeminis tenuiores, calidiores, & ſpiritus magis participes, intro & in medium totius molis ſe recipiunt, craſſę uero ac magis terrenæ illas ambiunt & circumcirca obuallant, ex quibus durioribus factis atque coactis uteri contagione & calore, obuolentes fętum membranæ proferuntur. Omnium extima ac prima fit allantoides, a farciminis ſpecie appellata. tenuis ea quidem & inualida, & anguſtior quam quæ totum conceptum circumplicet & inuoluat, longis tamen & arctis proceſſibus ad utrumque apicem porrecta: per hanc membrana chorio dicta, uteri apicibus annectitur. Sub hac tota ſeminis pars exterior & magis terrena (ſemper enim ſemen ſeſe colligit in auguſtum, & parte ſui media uires obtinet multo maximas) qua uterum contingit, in membranam alteram coacreſcit, quam Latini ſecundas, Græci χώριον appellant. Semē etenim quia lentum eſt, & omni ex parte cohæret, calore craſſius fit & magis cogitur, ob id que externa & ſumma eius facies in membranæ conſtantiam coit. Leuis autem cum ſit, utero committitur & adhæreſcit per ora uaſorum quæ in uterū deſinunt: ea dicuntur acetabula, per quę ſemen alimentum ad ſe rapit. perforatur enim membrana, ut quę mollis adhuc & recens ſit coacta. Pręter has autem & tertia quædam animos appellata gignitur, circūcirca uniuerſum conceptum amplectens & inuoluens, ualida certe & futura ſudoris receptaculum.

Acetabula.
Amnios.

Ab his autem ad reliquum ſemen conuertamur. Quod intro concluſum eſt tenuius, multo etiam magis calore diffunditur hinc mox turgeſcit ſpiritum cō cipiens, ut inquit *Hippocrates*. Per id tēporis quicquid in ſemine tenue eſt, id in ſpiritū abit, non cū quidē uenti flatusque plenum, non enim tū uterus flatu turget, aut eius diſtētione torquetur, neque per uteri ceruicem flatus ulla uis erumpit. At uero ſic in ſpiritū id uerti putamus, ut ſpiritus ille caloris omniumque facultatum moderator, & primus procreationis author, in ſeminis mediū ſe colligat, non enim ut multi Ariſtotelici interpretantur is euaneſcit, aut auolat a ſemine. ſed in eo perſiſtit omniū partium conformator & opifex, in quibus radicitus ac penitus inhęrens prima fit partiū omnium natura, haſque ubi conformauerit, poſtea ſemper aſſiſtens, in omnē uitā quantum poteſt diutiſſime & ſaluberrime conuerſat. Itaque hic ſpiritus non modò primum uehiculū & inſtrumentū eſt procreatricis facultatis(in eo enim conſtituta eſt ſumma illa diuinaque uis conformandi) ſed etiam reliquas omnes naturales, quibus nutrimur & augemur, earumq; auxiliaris is unus in ſe omnes ſuſtinet & cōprehendit. Ex quibus planum euadit ſpiritus & omne facultatū genus ex ſemine initium originemque ducere. Hoc pacto quod nuper ſimplex ſemen erat a parentibus emiſſum, naturæ rationem ſumit, aut ſi explicatius hoc dici mauis, quæ prius in ſemine ſopita erat naturæ uis & quaſi intercepta, tū ad agēdū exuſcitantur, dū primū id natum ſibi officium peragit, quod diximus conceptionem eſſe & nuncupari. *Ambiguum* enim eſt, an otioſum ſemen poſſis naturam appellare, quemadmodū nos recte uocare ſolemus dormientem muſicum. Itaque hic ſpiritus facultates habens & naturæ inſtrumentū, tres bullas in me

Spiritus in ſemine opifex qualis, & unde.

Rudimēta trium principium partium.

dio

dio ſemine conſtituit quaſi guttas perlucidas, quæ tum proximæ ſibi rudimēta quædam & principia exibent triū principiorum, cordis, iecoris & cerebri. Nō tamen ſpiritus in his quaſi fixus inhæret, ſed per totum ſeminis corpus uagatur nunc quidē ad externa pergens, nunc uero craſſiuſculę iam membranæ occurrens, & ad ſeminij medium refluens, ut ab Hippocrate cōmemoratum eſt. Nulla enim pars ſeminis ab huius contagione immunis eſt imo hic ſimul cū natura quoquo uerſum ſe diffundit & cuncta tranat. Efficientis ſiquidem naturæ uehiculum eſt & inſtrumentū, quę effingit partes ſingulas. Has autem quia totas per intima conformat, ſi uerum eſt Ariſtotelis decretum, omnem actionē contagione perfici, neceſſe quidem eſt totas eas penitus attingat, neque duntaxat extrinſecus uti ſtatuarū fictor, qui interiores materię partes minime deſcendens, neque his manum admouens, rudes omnino & impolitas relinquit. Iam uero ad inſtitutum reuertor.

Vt de partium corporis principatu, ita et de conformationis ordine magna quidem contentione certatur Cap. X.

ARISTOTELES uenarum quemadmodum & arteriarū originem, & tū mouendi tum nutriendi principium cor inſtituens, non abs re dum ſibi ſuisq; principiis uult conſentire, hoc contendit primū effingi & ſeorſum conſiſtere in iis animalibus quæ ſanguine prædita ſunt. Id enim primum cohærere atq; conſtare neceſſe eſt, ex quo incrementum & motus partibus accedit. Quapropter (inquit) ſi quid tale eſt, quod in animalibus ineſſe neceſſe eſt, in quo omnis naturæ principium atque finis cōſiſtat, id primum quidem fingi & præ cæteris conformari neceſſe eſt. Eiuſmodi autem cor eſſe ait, idque ſenſu primum percipi. Ad hęc quum per obitum cor poſtremum uita priuetur, id quoq; ait primum uiuere. Omnibus, ſiquidem commune eſt, ut quod primum conſtitutione & ortum acceperit, id poſtremo deficiat, qua ſi natura decurſionem reducem agens, a calce ad carceres, unde initium ſumit, redat. Quod autem primum gignitur, id eſſe uitæ & animæ ſedem, ab hoc deinde cætera membra ſuo quæq; ordine conformari. Cuius nonnulli modeſtiorem interpretationem ſubiiciunt uitalem calorem in corde fixum atque ſtabilem, in ſeminis materiam influere, ex qua partes omnes conformat. Hæc autem medici haud quaquam recipiunt, neque fatentur cor uenarum eſſe originem, neque ſimularibus diſſimilaribusq; partibus motionis natricationiſve principium exiſtere: neque id ante cætera gigni. Rurſum neque nouiſſime id per obitum uita omni deficere, quamuis fortaſſe moto concuti, calere, ac uitales functiones obtinere uideatur primum uitę genus, quod naturale appellant, perfectiori quodam ordine ſtatuunt homini ineſſe quā plantis. Hæ quia aluntur & increſcunt, uiuunt quidē at non uitali eo calore & ſpiritu, qui animalibus ex corde proficiſcitur, quādo nimirum nec cor, nec quicquam quod illi proportione reſpondet, obtinent. Fœtus ex ſemine recens conformatus, haud ſecus atque ſtirpium genus, iecoris beneficio uiuit. Hæcque illi prima eſt & ſimplex uiuendi ratio, quæ quoniam ad uitam animantium tuendam non ſatis eſſe poteſt, temporis prolapſione perfectionem quandam conſequitur ex corde, quod integri caloris & ſpiritus copia hanc actionem uegetiorem abſolutioremque reddit. Solet tum tēporis animantium uitæ, ipſaque uis & ſpiritus uitalis, appellari, nempe quorum appulſu præſtantiore quodam uiuendi munere conceptū uiget quā plāta. His certe rationibus cōficiunt, non cor ſed iecur primū uiuere, & primū cōfor

Cor ex Ariſto. primum conformari.

Confutat.

mari. Hæc ita quidem uarie diſputari ſolent ratione utrinque probabili. Cæterum ſi de obſcuris non modo ingenii acie, uerumetiam obſeruatione iudicādum eſt, conceptum intelligemus nunquam otioſum eſſe, ſed ſtatim initio partes omnes eius in ſuam quamq; opus incumbere: fœtus partes eaque omnes cōformationis ſuæ adumbrationem & rudimentum nanciſci, licet nō pariter omnes ſummam conſequantur perfectionem. Nam ex puriore & uegetiore ſeminis portione quæ in uteri medium concedit, loci tempore ſuſcitatur ſolidarū partium materia, quę ſpiritus omniumq; uirium & facultatum atque etiā opificis noſtri ſedes eſt. Hic protinus quaſi diſcuſſo torpore exurgit, in actusq; proprios erumpit ac primum multo ſpiritu turgeſcens ſe diffundit, omniaq; permeans partes uarias quæ ſunt in ſemine (hoc enim ſimplex non eſt uniuſmodi quanquam tale apparet) ſecernit calidas a frigidis, tenues a craſſis & terrenis ut ſingulæ demum in propriam naturam redeant, & his partibus effingendis ſuggerantur, a quibus olim deceſſerunt. Seminis portiones quæ a tribus parentum principiis defluxerunt, comparent in primis medio ſemine in tres quaſi bullas digeſtæ ſpiritu facultateq; confertas: eæ rudimenta ſunt iecoris, cordis, & cerebri. Ac tum etiā generans facultas ſeminis materiam cōmutat aptāq; reddit efformationi: & idcirco aliæ portiones craſſiuſculę apparent, quę in oſſa abiturę ſunt, aliæ tenues ac liquidæ, ex quibus nerui fient & uenæ atq; membranę. Sic omnium pręparatio quędam inſtituitur ad futuram conformationem. Huius operis nonnihil iam die ſeptimo cerni poteſt, at multo apertius decimo quinto, quum in ſemine iam conſpicuę ſint partes, & ſubſtantiæ & ſitu diſcretæ. Poſt id temporis ex idonea materia conformatrix facultas opus aggreſſa primum rudia & inchoata principia, cor, iecur, ac cerebrū in propria locea ſei ungit, propriaque figura ac ſpecie exornat: ſimul & membranæ fętū obuolentes robur naciſcuntur. Mox in his uenæ & arterię finguntur omne , in fœtu umbiculum deductæ, & quarum oſcula polyporum modo acetabulis uteri cohęrent. Tum temporis è iecore, tum uena porta, tum caua multiplici ſobole diſpergitur, è corde arteria, è cerebro ſpinę medulla caudicis inſtar, è qua & nerui filis arenarum tenuiores emergunt, uentriculus, inteſtina, ueſica, cordis inuolucrum, hipzocos membrana, atque peritoneos, duplex meninx, omnes denique membranæ firmo robore obtenduntur. Cutis concreſcit omnia cōtegens ex ipſo quoque ſemine, nō ut quidam prodiderunt ex carne aridiore facta. Oſſa figuram ſenſimq; duritiem conquirunt, ex coacto & uere concreto ſemine. Ab oſſibus quicquid ui caloris ſpumæ modo emanat, id partim iuxta oſſium extrema reponitur, ad uinculorum conformationem, partim circūcirca & in longum effunditur, ut membrana fiat perioſteios Græcis appellata. Die quidem uiceſimoſeptimo partes omnes & diſpoſitæ conformatæque quodammodo iam apparent, ſed perfectæ in maribus die trigeſimo, in fæminis trigeſimoſexto. Hactenus ſola exiſtit ſolidarum partium conformatio ex puro ſemine, quod quantulūcunque initio conceptum eſt a parentibus, id nihil auctū, nihil amplificatum ſatis eſt partibus omnibus conformādi s. Tum inde ſanguis ex utero prolicitur, qui primum circum iecoris ſpermaticas fibras atque rudimentum concreſcens, totam illius molem & ſubſtātiam conſtituit. Ita quidem ſæpe obſeruauimus die quadrageſimo eiectum fœtum ſemi digiti, aut ut ait Ariſtotiles, formicæ maiuſculę magnitudine uere ac prorſus conformatum, & cuius partes omnes excepto iecore albę ac ſpermaticæ cernebantur. Caput par erat auellanæ, & maius quā pro reliqui corporis ratione: oculi ut cācris exerti, naſus, auriculę, brachia, manus, crura, pedes, hiſque ſecreti digiti: penis cōſpicuus,

ſpicuus,ſub quo ſcrotum milii magnitudine, ſuperiora autem inferioribus maiora, nullo oſſium robore, ſed flexibilia quocunque ducerentur. Omnia contecta cute tenuiſſima & pellucida, per quam interiora cernebantur, alba quidem omnia, febroſa & ſeminis æmula, nullo carnis aut ſanguinis robore perfuſa, unum tamen iecur rubrum inerat, amplum & recens concreto ſanguini perſimile: in quod ex ſecundis per umbilicum uenæ ferebantur ſanguine confertæ, fœtum poſthac nutrituræ. A die trigeſimoſexto aut quadrageſimo,conformatæ,partes ſolidę nutriri incipiunt & carne fulciri,idque iecoris beneficio,quod omnibus alimentum conficit & miniſtrat.Senſim ergo natura carne eas implet capacitates,quę inanes inter ſpermaticas fibras interciderant,pictoris exemplo qui primum imaginem rudibus lienis adumbrat,mox uario pigmentorum genere illuſtrat & perficit.Caro igitur ex materno ſanguine fibris accreſcit mucoſa & lenta cuique parti ſua, fit autem ea tum in muſculis,tum in aliis partibus,coacto frigoris ui quod in eas illabitur alimento, Aut uero quoniam magna eſt partium tum dignitate, tũ in facultatum robore uarietas,fieri omnino nequit,ut gubernatrix omnium natura,omnes æque promoueat, ſed dũ ipſa uniuerſim in omnes uires ſuas exercet,accidit ut alię partes citius, aliæ tardius formam conſequantur,& genitę appareant, ac tum primum uſu quodã dicere ſolemus naturam eas partes procreaſſe.Proinde ſi quis a ueteribus conformatarum partium propoſitus eſt ordo,non agentis eſt naturæ,ſed effecti operis. Sic quidem & eximius Hippocrates de his ſtatuit.Membra ſimul omnia conformantur & increſcunt, nullumq; prius aut poſterius altero, maiora uero natura priuſquam minora comparent quum tamen nihil priora ſint.Non ergo pari tempore ornatur ac perficiũtur omnia,ſed quædam citius,quędam tardius prout quæque ignem nutrimentũq; nacta ſunt.Ergo ſi quem in genere procreãdi ordinem ſpectes, ea pars primũ gignitur,id eſt genita apparet,quę dignior eſt,motuſque principium in ſe obtinet,ualentiore enim ea facultate,tum generante,tum propria agente prędita eſt.Poſt hanc uero cæteræ,quæ illi ſunt utiles, & quæ illius gratia conſiſtunt. Sic igitur ſuperiora inferioribus,interiora externis,& ſpermatica ſanguineis prius orta apparent, ac inter illa quæcunquę præſtantiora ſunt,priora ſunt cæteris,licet ſępe poſterius compleri ac perfici cernãtur.Sic enim tres principes partes cor,iecur & cerebrum,priuſquam umbilicus aut cæterorum quicquam, procreationis ſuę primordia ſumunt,tametſi omnium primus umbilicus perfecte conſiſtit.Hac igitur uia & ratione,quid poſt quod fiat quærendum eſt.

De fœtus perfectione et complemento. Cap. XI.

SPECIE atque forma modo adornatus fœtus totus tenellus eſt,omnique ex parte præ immodico humore lentus & mucci plenus,ob idq;ad omnes actiones minus accommodatus. Reliquo deinceps tempore,dum ui caloris aſſiduo aridior fit & ſiccior cuncta firmantur,membranæ,nerui,atque cutis,ungues in extremis digitis,ac pili in capite radices agunt. Senſus autem facultate fœtus illuſtratur circiter diem ſextum trigeſimum. Vbi autem iam ad menſem tertium mas peruenerit,fœmina uero ad quartũ,firmatis oſſibus ac paulo durioribus factis,moueri inquit Hippocrates,ac calcitrare incipit. At certe ſiue mas ſiue fœmina geritur, aliæ prægnantes ſemper die quadrageſimoſecundo aliæ menſe tertio,aliæ non niſi medio in prægnationis curſu cum loco dimoueri ſentiunt. Eadem quoque prægnans alias ſecundo & quadrageſimo die,alias

Quãdo primum ſentit fœtus.

Quãdo primum mouetur.

quarto mense primos motum insultus obseruat, quum quasi uolitantis muscæ excussionem uel titillationem percipit. Tanti causa discriminis non sexui, sed uel robori bonæq; constitutioni fœtus, uel prægnantis naturæ tribuenda est. Quanquam hoc tempore unaquæque particula conformata apparet, nondum tamen integre consumata est atque firma. Proinde hinc ad nonum usque mensem, quo fœtus lucem ortumq; accipere consueuit, perficiuntur singulæ nutriuntur & increscunt. Tum deinde quum fœtus id magnitudinis & roboris cō sequutus est, ut seipso regi & ore sumptum alimentum conficere ualeat, amplior factus, uberioremq; cibum expostulans & aerem ampliorem, quem ad natiui caloris refrigerationem spiritu ducat, uiam & egressum ipse sibi facit. Vtero gestats, incuruus totus ac contractus, talos ad nates applicat, manibus genua apprehendit, in quæ caput sic demittit, ut oculi manuum pollicibus ueluti affixi hæreant, nasus uero inter genua procumbat. Prior corporis pars in matris abdomem, posterior in dorsum uergit, si mas geritur : nam fœminæ aduerso situ collocantur. Hac autem ratione aliter fœtus in utero. Singulis acetabulis tum uenarum, tum arteriarum alia adnata sunt uasa carne suffulta per secūdarum medias regiones dispersa, tandem in umbilicum coeunt, ex quibus fœtus sanguinem & spiritum assiduo rapit. Duæ siquidem in umbilico cernuntur arteriæ, in ramos arteriæ maioris lumbis subiectos insertæ. Totidem uenæ ex umbilico, in unam coeunt, & in iecoris caua pertinent, ut qui per has ex secūdum uenis tanquam ex radicibus (alitur enim fœtus authore Hippocrate ut cuncta humi nascentia) tractus est sanguis, rursum in fœtus iecore perfectionem suscipiat, & quasi noua mutatione familiare illi fiat alimentum. Hinc per uenam cauam quoquouersum deriuatus, partibus singulis pastionem affert: oēs quippe hinc alimentū capessunt. Cōctione iecoris quæ perfectior quædā est αἱμάτωσις quatuor humorū differentiæ gignuntur in fœtu aut secus ac in adultis. Vrina licet pauca (quo.n. sanguine fœtus aliter, is iā in matre ab urina magna ex parte fuerat purgatus) in renes & uesicā secernitur: hinc autē effluit, nō quemadmodū nobis per uesicæ ceruicem, sed eo ductu qui in fundū uesicæ inseritur redundat in umbilicum, illincq; spargitur sub membranam allantoeidem, ubi collecta seruatur ad pariendi tempus. Alterum uniuersi corporis excremētum, quod sudor est, sub amnion membranam excipitur, eoq; fœtus circūfusus est ut cutem usquequaq; contingat Inter allantoeidem tunicam & chorion nihil incidit, sed hæ quasi continuatæ sunt. Nullum excrementum ex aluo fœtus deponit, cum neque ore cibum capessat, neque uentriculo concoquat, tametsi recens in lucem editis ex aluo elabitur quippiam simile crasso, nigro, & lutulento sanguini, quod iecoris recremētum est, ex cuius cauis in intestina exciderat, in quibus cumulatum seruabatur in pariendi tempus. In hunc igitur modū alitur, augetur, perficiturq; fœtus. Cæterum circa nonum mensem factus grandior, copiosiore (vt dixi) egens alimento & spiritu, diutius concludi non patitur. Proinde primū sese conuoluit, caputq; declinans pudendo offert, crura ac reliquos artus in sublime distendens. Id autem nonnunquam molitur uno mēse ante partum. Ac sic se inuertens, nihil defringit, quod laxior sit umbilicus, duos plerunque cubitos longus, multis modis & inuolucris fœtum præcingens. Instante partu ille calcitrās primum miscetur urina sudori. Post hæc uero maiore impetu sese conuolutans, plurima acetabula dissoluit, quo tempore mater uentris tortiones experitur, definitq; sanguinis in uteri capacitatem. Postea uero secundæ ab acetabulis euelluntur, & reliquæ discerpuntur membranæ, aquæ ex utero defluunt: cumq; nihil amplius hæret fœtus, excidit ceu maturum malum ab-

Situs infantis in utero.

Vmbilici uasa.

Vrina fœtus ubi continetur.

Vbi sudor.

Infantis exclusio.

lum ab arbore, soluto sponte pediculo. Hæc quidem fœtus molitur. Vterus uero qui nomen continenter mensibus tota ceruice connixerat, fœtum auide cō prehendens, tum os paulatim aperit, ac primum quidem ita diducit, obstetricibus minimum in id digitum immittere liceat, dehinc uero amplius, ut obstetrices allantoeidem tunicam, & quas uocant aquas ori obuias percipiant.

Pariendi modus.

Ab his uero ore ad fœtus prolapsionem satis patente uniuersus uteri fundus, quam proxime potest ad hos se contrahit, fœtumq; foras propellit: cui & aliæ quæ circumstent partes suppetias ferunt. Ipsa quoque mulier non mediocriter sibiipsi opitulatur, & uiribus connititur ad fœtum strenue excludendum, contractis intentisq; his qui in abdomine sunt musculis. Fœtus in os uteri delapsus, capite corpori uiam parat, seque foras dat per lubricam ceruicem. ut quā copiosius effluens humor perfuderat. Multa igitur in tam difficili arduoque opere cōueniunt, fœtus mulier, & uterus, quē ipsi aliquando uidimus tanto impetu fœtum extrudere, ut simul foras excideret. Quo autem pacto os uteri tantopere dehiscat, ut per id fœtus elabatur, nescit Galenus, nec aliud quam admirari potest.

15. de usu partium

Auicennas tamen in ea est opinione, ut existimet pubis ossa tum necessario seiungi, horumq; commissuram quasi dissolutionem patere: quod tamen fieri nulla ratione potest, nec est usu deprehensum: rectum tamen intestinum & podicem grauissime premi constat. Ita quidem ex naturæ præscripto pariter infans, mas quidem facie ad matris podicem, fœmina uero ad partes obscœnas conuersa quoniam in utero illis quoque contrarius situs erat. Fœtus exitus angustia secūdas exuit & inuertit, quæ & mox fœtum sequentes cernuntur umbilicum foris habere. Vix dum editus infans eiulans uociferatur; ac sine magistro, duce natura, lac è mammis exugit quod eo magna prouisione reconditum fuerat, sanguis enim qui mensibus sigulis excerni consueuerat, subsistit non in ipso quidem utero (illic enim concresceret in grumum) sed in uenis maioribus, in uniuersum corpus redundans. Hic in tres distribuitur portiones. Prima est quam fœtus per acetabula ui sua pro alimento trahit, hęcq; non modo menstrui, sed etiam totius materni sanguinis (ut Auenzouari credimus) pars est sincerissima & longe optima. Altera sanguinis portio, nullo itē contaminata uitio cum primum fœtus mouetur in mammas concedit, ut naturę mutationibus in lac conuersa, recens nato infanti familiare & conueniens suppeditet nutrimentum. Tertia in ipso iam partu & multo post tempore copiose è uenis per uterum dimanat. Tres eæ portiones in superuacuo mulierum sanguine continentur, & mensibus singulis naturæ impulsu foras exturbantur, hincq; menstruorum nomen inuenerunt. Vna tamen ea portio quæ in pariendi tempus reseruata foras propulsatur, uerum est menstruum nutricationi ineptū non mollis tantummodo copia, uerumetiam qualitate noxium & infestum.

Purgatio mensiū post partum.

Tāta autem cum sit menstrui pernicies, quemadmodum supra diximus, mulier si a partu non commode expurgatur, uita est in discrimine. Qua ratione motus Hippocrates, nec dies uiginti, nec quinque & uiginti, mulieri expurgandæ satis esse pronunciauit: uerum omnino aut duos & quadraginta, aut certe triginta. Quæcunque grauidis sub partum incidunt symptomata, maxime uero malacia, cordis dolor, & appetentiæ deiectio, uerus hic menstruus humor prorsus accersiuit.

Veri menstrui pernicies.

Veterum diuturna obseruatione animaduersum est, mulierem quæ profluentibus menstruis forte conceperit, fętum edere ad elephantiasim propensum: deffinitumque est a quibusdam quoto ętatis anno illa in conspectum se dabit. Huius causa statuunt, quòd per id temporis fętus necessario augetur & increscit ex menstruo prorsum uitioso & corrupto, quod suę per

nicies

nicie radices agens tandem suam prodit malignitatem. Si uero haud ita multum ante quam menses erũpere consueuerunt, mulier concipiat, quoniam iam quiddam in uenis huius est menstrui, in lucem proferetur infans in multos certe morbos procliuis. Fęliciter autem & integra sanitate hic ortum accipiet, quem nuper expurgata mulier conceperit. nisi aliunde a parentibus uitiũ quasi hæreditate contrahat. Iam de infantis figura & similitudine.

Quibus ex causis fit, ut nati parentibus similes dissimilesue sint. Cap. XII.

Triplex similetudo. *Species seu genus.* HVIVS quæstionis ardua & tãta obscuritate inuoluta est inuestigatio, ut quicunque in hac uersati sunt ueteres, de causa dissentiant. Quo autem hęc breuiter summatimq; perstringam, omissa Aristotelis de hisce sentẽtia, triplex in primis similitudinis genus commemorem, unum in specie, alterũ in sexu, tertium in effigie. Quę in specie existit similitudo, maxime ex subiecta materia proficiscitur. Hinc quod ex animalium diuersi generis concursu progignitur, propius ad fęminæ quam ad maris speciem accedit. Vt ex oue & hirco, ouis gignitur pilis duris & longis: contracta uero ex capra & ariete, capra fit pilis mollioribus: hæcq; proprio retinebitur si canis & uulpes, uel asinus & equa coeant. Qui certe euentus argumento est, multo copiosiorem fętui materiam a fœmina quam a mare conferri. Cum autem mas nihil nisi semen suppeditet, consequens est ipsum quoque semen fętui pro materia subiici: alioqui fætus matrẽ omnino exprimeret & specie referret, quod perspicue falsum est & inane. *Sexus.* Sexus porro ex temperatura & moderatione agentium & principum quæ in seminibus insunt qualitatum emergit. Si enim utriusque parentis semen calore siccitateq; plurimum excellat, mas procreabitur: contra si frigus humorq; uincat & exuperet, fęmina. Sexus discrimen non solum ex partibus obscęnis, sed etiam ex reliquo ferè corpore spectatur: ex barba, partium amplitudine & uoce. Ergo ex robustis parentibus, calidis, si tẽperantia quadam uenerem exercent mas ferè exuscitatur: rursumq; a dextri testiculi semine & in dextro uteri sinu, mares, a sinistris uero fęminæ. *Effigies.* Formæ & effigiei similitudinem robori facultatis conformantis quæ in semine opifex est, Galenus refert acceptam. At ne quis inferat, oportere semper fętum patri similem gigni, quod patris semen ualidius sit materno, inquit fęmineum quandoque præpollere, propterea ꝙ nouem mensium spacio uim plurimam sumit ex menstruo, atq; hinc accidere ait ut fętus nonnunquam matri similes euadant. Quinetiam contingit fętum una parte matrem repręsentare, altera patrem, nimirum cum neutrum semen reliquum prorsus euincit: sed fęminei pars altera excellit, altera uincitur a masculo. Nec raro usu euenit, ut fætus sexu patrem emuletur, forma autem & effigie ad matrem proprius accedat. *Disputatio de effigie.* Primis duobus similitudinem generibus tametsi uerisimile uidetur Galeni decretum, ac nonnullam persuadendi uim adhibet: tertio tamen & postremo genere in quo uim effectricem non modo fęmineo semini, sed ipsi quoq; menstruo cõcedit: uix satis consistere potest. Nam ex iis rationibus causam minime reperiet, quamobrem fætus plerunque alterius ignoti speciem similitudinemq; gerat, qui nihil procreationem contulit. Aliud accedit quod nec perspici nec cognosci potest: ubi enim mas matris effigie in lucem edetur huius eam rationem statuit, quòd in utriusq; semine, aut certe in masculo calor & siccitas excellant, quibus id nõ mediocri facultate præditum, possit pudenda foras protrudere, ac reliqua depromere quæ masculi

masculi sunt sexus, ac nihilominus quæ tum in fœmineo consistit uis effingendi, præpollet. Si (quod is quam pugnacissime tutatur) uis & robur cuiusque facultatis temperamentum consequitur, qui fiet ut masculum semen temperamento sit potentius, fingentem autem facultatem habeat imbecilliorem? aut undenam accidere possit, ut tanta uis cõformandi insit fœmineo semini, quod nihilominus constanter asseuerant crudum esse, frigidum & aqueum, semperq́; masculo imbecillius? Quapropter speciei & sexus recte ab eo traditam causam putamus, effigiei uero non usquequaque ueram. Probabilius autem est, quod huc solet ab aliis afferri, uehementi comprehensione & firma grauidarũ cogitatione uim eam quæ fœtum conformat, duci atq; gubernari. Huius enim quę potissimum data est hominibus, tanta uis est, & potestas, ut sicuti plerunq; corpus cogitantis immutat, sic & in conceptum semen uim suam cõferat. Hoc testimonio quod dũ mulieri quæ nuper utero conceperit, uel cerasum, uel fragum, uel uinum in sinum effundetur, si animo id grauiter ferens uehemẽter appræhendat ibidem infanti nota inuretur. Par ac similis est eorum ratio, quę in malacia accidũt, si grauida eo cuius flagrat desiderio minime potiatur, infans illius signum geret. Veterum etiam literis proditum est, mulierem albã, prolem nigram genuisse, hinc duntaxat, quod fixis oculis intentoque animo diu Aethiopis imaginem comprehendisset. Si pauo dum ouis suis incubat, linteis albis circumtegatur, albos omnino pullos, non gemmantis coloris edet: quemadmodum etiam gallina colore uarios emittet, si uarie picta oua foueat. Hæc quum multorum animaduersione comprobata sint similitudinis quæ in effigie est, ea iusta causa uideri potest, quam Plinius commemorat, e cerebri copiam authore deprompram. Hausta (inquit) imago sub ipso conceptu, similitudinũ reputatio est. Cogitatio enim utriuslibet parentis animo subito trãsuoluẽs effingere similitudinem existimatur. Hinc alios auis similes, alios patribus enasci uidemus; nonnunquam ex albis parentibus in Aethiopem partum ipsum degenerare. Suntque plures in homine, quam cæteris omnibus animalibus differentiæ, quoniam uelocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenii uarietas, multiformes notas imprimit: quum cunctis animalibus immobiles sint animi & similes omnibus, singulisque in suo cuique genere. Hæc ille, quibus ego prorsus assentior, & uere ut loquar, omnino mihi persuadeo, uim formæ effectricẽ a cogitatione duci & ab ea una regi. Atque hæc de similitudinum causis, in quibus neque uitiosas neque monstrosas affectiones quę præter naturam sunt, intelligi uelim. De gemellis nunc reliquum est, ut breuiter differamus. Si quod semen ui eiaculatur, statim dilapsum uteri sinu ambos ex ęquo subeat: hisque conclusum foueatur, affluente tum mulieri semine, gemelli procreantur, authore Hippocrate; quãquam Aristoteles aliam causam refert. Si æqua partitio non est, contingit molam cum fœtu haberi. Qui gemelli unius sunt sexus, iisdem secundis inuoluti, simplici duntaxat membrana seiunguntur, suum quisque tamen umbilicum, propriasque tum uenas, tum arterias obtinet. Qui uero diuersi sunt sexus, diuersas quoque secundas acceperunt, easque prorsus diremptas. Ergo locorum in quos seorsum semen inciderit distinctio, fœtuum numerum designat quos (tametsi complures erunt) unus idemque concubitus instituit. Si enim postea ex alio congressu semen utero concipitur, quod mulieri perquam raro, canibus autem & aliis plerisq; animantibus frequentius accidit, gemelli non fiunt, sed ea fit quæ superfœtatio dici solet. Non enim uno tempore, sed dierum interiecto numero eduntur ii fœtus, estque ut concipiendi sic & pariendi tempus uarium.

Vera effigiei causa.

Demonstratio.

Lib. 7. nat. hist. c. 12.

Gemelli unico fiunt concubitu.

Corporis

Corporis moles ad alimenti sanguinis materni bonitatem & ubertatem, amplitudo solidarum partium ad paterni seminis copiam, proceritas ad eius naturam refertur: ea enim plerunque artus ad iustam paremque magnitudinem porrigit. Mulier eadem ex pusillo uiro pusillum, ex procero procerum fœtum parit, raro tamen uir ex diuersis mulieribus dissimilem magnitudine prolem suscitat.

Vnde et quonam ordine animæ facultates conceptui tanquam genitæ accedant: nec esse præterea dubitandum an semen pars fiat conceptus. Cap. XIII.

POSTEAQVAM uniuersam fœtus procreationem sumus exequuti, tempestiue postremo loco de animæ uiribus & earum ortu (quisquis est) disseremus. Repetenda autem sunt quæ semini inesse demonstrauimus, nempe fœcundam animam in se contineri, tum naturalem, tum sensus participem, idq; potestate non reipsa & energia. Nemo enim semen animam iam habere, ut neq; profecto animal esse dixerit, quod tamen ut euadat, potestatem & uim habet.

Spiritus qui in semine est præstantia.

Præditum enim est diuino & cœlesti calore, qui nō in elementis, sed in spiritu quodam est æthereo. Hic autem spiritus sentientis animæ sedes est & uehiculum, primumque agendi instrumentum, in omne seminis corpus penitus immergit, eique fœcunditatem conciliat. Hic a corpore inseparabilis est, nec per se potest solus constare, uti neque anima cuius est sedes. Quod si a materia nunquam seiungitur anima, neque ea diuinitus, neque aliunde extrinsecus accessit. Quocirca ut in omni animantium genere mas præcipuam seminis substantiam, ita sanè & animę uim statim primo ortu una cum spiritu confert.

Infantis sentiens anima ducta est a parētibus.

Primum tamen in semine delitescens, sensum latet nec magna ex parte cernitur, quo tempore potestate dicitur inesse: at in progressu uteri ui excitatur, & opere se ostentat. Nam mox simulac semen concipitur, uis conformandi exurgit, quam nonnulli aiunt uelut idolum quoddam & idem generantis esse. Hęc ubi fœtum totum conformauerit, super uacua omnino intercedit & euanescit ut multorum fert opinio: at uero quoniā potest in adulterioribus dētes gignit atque profert, rectius putem illam seruari, sed idcirco otiosam, quod ei desit materia.

Naturalis facultas.

Nutriendi insequitur facultas perpetua, & quæ nunquam uiuum animal deserit. Hæc a parente defluens non (ut putauit Auicennas) in fœtu perit ut ei mox alia sufficiatur uegetior: sed quasi repuerascens perpetua fit, non secus quam quæ in stirpium seminibus inest.

Sentiēdi facultas.

Eadem de sentiente facultate ratio est, quæ in fœtu redintegrata, interim otio sopitur dum fœtus perfectior euadat, tum deinde in actum prodit, suaq; depromit opera, his demum mouendi uis appellit.

Mens et intelligentia.

Cęterum princeps ea pars animi, quæ mens appellatur, & rationis præstantia excelit, separabilis quum sit a corpore, nequaquam in materia potestate continebatur, ex qua demum temporis progressu erumperet. Alioqui enim immersa corpori, ipsiusque egens perpetuo nec ratiocinari nec intelligere, nec aliud quicquam citra organum corporem posset afficere. Ab summo rerum autem conditore primum creata, in præparatum instructumq; infantis corpus uniuersum, temporis momēto commigrat, idque mense quarto fieri proditum est, quo tempore & cerebrum consummata iam sunt. Cæterum humoris redundantia, ueluti in ebrietate, aut letargo sopita, nondum potest quæ sua sunt munera proferre.

Quæstio.

Si animus ille in quo inesse quiddam cœleste & diuinum doctissimi illi ueteres putauerunt, potestate nequaquam inhærebat in se-

minis

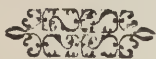
minis materia,quid causæ est cur non similiter ut hominum,sic etiam equorũ canum,brutorumque ceterorum fœtidus accedit? Quoniam sic summus ille rerum omnium conditor singulari sua erga hominum genus bonitate contulit. Veruntamen si naturæ rationem penitius introspicimus, luculenter profecto deprehendemus,in humano fœtu quandam corporis præparationem partiũ tẽperaturam & compositionem a ui effectrice produci, quæ uel diuinam illã mẽtem raciocinandi facultatem elicit,uel eam saltem admittit & conseruat, tanquam conuenientem,& cunctis functionibus obeundis consentaneam. Quanquam enim (ut Aristoteles est author) nihil cum eius actione communicat actio corporea,corpore tamen male affecto, aut non congruenter præmunito, eius actio deprauari percipitur. Hoc itaque secessus ordine animæ partes in fœtu ex Platonis sententia comparent,qui tres eas situ atque substantia seiugauit. At minime putes sentiendi anima appellente,altricem perire, & cum summa illa rationis particeps accesserit,quam omnium uim habere existimãt, cæteras intercidere. Illi enim hę semper assidẽt,essentia sedibusque distinctæ. Aristoteles de hoc ipso facultatum ordine inquit, non idem simul animal & hominem fieri sed prius quidem animal,deinde uero hominem, postea & hũc quoque hominem. *2. de gene-ani. cap. 3.* Quum in fœtu primum simplex & solitaria inerat anima naturalis,frutex is utique non erat:neque quum sentiens anima accessit, brutum in certe fuit. *Obiectionũ quorundam solutio.* Non enim quicquid stirpium modo uiuit,id pro stirpe ducendum:quoniam iam sæpe admonuimus naturalem hanc partem in animantibus quam in stirpibus quodammodo perfectiorem haberi,& quæ semini inest,potestatem in se hanc continere sentiendi:neque quod eandem cum animali uitam agit,animal statim est,neque si animal,continuo brutum aut bos, aut leo aut canis aut eorum quiddam quæ per se uiuere ac sentire conspicimus. Et quanquam, ut alibi a nobis proditum est, quæ in absoluto iam animali sunt animæ partes, adeo connexæ sunt, ut seiungi aut diuelli nequeat, nec ulla possit occumbere alijs salutis & constantibus,gigni tamen possunt & in actum erumpere,eo quem diximus ordine. Multo enim aliter occumbunt quam genitæ sunt non enim interitu in semen redeunt, unde emerserunt. Quare omnium simul facultatum interitus,momento fit. Cæterum si Aristotelis sententiam institutionemq; prosequimur, quæ ad ueritatem propensior uidetur, hę facultates & animę partes,non ex crassa seminis materia prodierunt, sed ex cœlesti calore & spiritu,in quo omnem uim & potestatem consistere, à nobis est explicatum. *Ex qua seminis facultates ortæ sint.* Est enim eo authore in spiritu & calore uis atq; facultas nõdum re ipsa agens: sed potestate:huius autem instrumentũ est spiritus,utriusq; uero sedes & materia est seminis pas terrena atq; crassa. Hæc igitur seminis potestas,& quæ in spiritu uis delitescit, tota in fœtus facultates conuertitur, spiritus in spiritum,quemadmodũ terrena eius materia in solidarũ partiũ,& spermaticarum substantiam facessit. Ex his autem intelligi potest,eos aut perperam aut contumeliose Aristotelis sententiam detorsisse,qui eum dicunt statuisse semen solius opificis,non autem subiectæ materiæ rationem habere. *Ari. interpretatio.* Sepenumero enim hic seminis appellatione eam facultatem designauit, quæ in terrena crassitudine consistit,hanc autem demonstrat constituti fœtus partem non fieri,sed opificis uim obtinere. Nec enim mas omnis (inquit) semẽ emittit,& quibus emittitur maribus,nulla pars fœtus hoc est:sicut nec à fabro quicquam secedit ad lignorum materia. *1. de gene. aimal. c. vi.* Quibus certe nihil aliud inferre conatus est,quam opificem quatenus opifex est,partem non fieri constituti artificij. At seminis corpus ille fœtui pro materia subiecit. Ossa (inquit) in prima cõ

ſtitutione gignuntur ex ſeminis excremento. Paulo poſt, Neruī etiam eodem modo quo oſſa inſtituuntur, & ex eodem ſeminis excremento. *I*am uero ſi maris ſemen, multo magis fœmineum pars fit conſtituti fœtus ex hoc enim tum membrana allaontides dicta, tum etiam maſculi ſeminis incrementum fit, unde partium quoque ſolidarum materia ſufficitur. Vt enim in bicoloribus ouis animal (inquit *A*riſtot.) ortus ſui materiam a candido ſumit, cibum autem a luteo (origo quippe pulli in albumine eſt, cibus per umbilicum ex luteo petitur) amboq; a fœmina proficiſcuntur: quod autē in ouo eſt maris ſemen, tepido calore excitatum, pullum conſtituit fingitq; ex candido partes ſingulas, eas autem alit ex luteo. *A*t hunc eundem prope modum, uel eo authore, in mulieribus atque iis animantibus quæ uiuum partum ędunt, maſculum ſemen ex fœmineo auctum ſolidas partes conſtituit, quę dein menſtruo aluntur. Oui quippe luteum mulieris menſtruum, candidum uero terrenæ ſeminis ſubſtantię proportione reſpondet. His omnem iam uideor hominis ortum atq; adeo uniuerſa in Phyſiologiam complexus, quę hominis (dum proſpera fruitur ualetudine) conſtitutionem naturamq; continet. Nūc qui affectus illi pręter naturam obtingere poſſunt, & quæ horum ſint cauſę, proximo deinceps opere narrādū.

Libri ſeptimi Phyſiologiæ, de hominis procreatione.

F I N I S.

IO. FERNELII AMBIANI, PATHOLOGIAE LIBRI SEPTEM.

DE MORBIS EORVMQVE CAVSIS: LIBER PRIMVS.

Morbi definitio, quid affectus, quid affectio. Cap. I.

EXIMIAM corporis humani structuram, si natura qualem instituit integram tueri atque conseruare potuisset, ars utique nulla medendi inuenta unquam exculta ue foret. At quoniam ut rerum omnium quas mundus ambitu suo continet, ita hominis certus interitus isq; uariis externarum iniuriarum incursionibus tã quam procellis undique lacessitur, perfecti quidem medici pręcipuæ partes fuerint, hominis ualetudinem, cuius permagna est uarietas & inconstantia, & omnes quotquot infliguntur illi affectiones, diligenter penitusq; perspectas habere. Illius quidem naturã, facultates, & quibus hę modis suas quæque functiones edant, corpusque conuenienter naturæ regant atque moderentur dum integrè sanum est, totam denique naturalem contemplationem, in Physilogia, quæ totius artis quasi solũ quoddã atque fundamentum est, fusiore demonstrandi uia sumus persecuti. Nunc igitur presso contractoque stylo de aduersa corporis ualetudine, quę uere medica est consideratio tradendum, & expendendum qui morbi, quæ symptomata illi impendere soleant, quibus ex causis hęc orta procedãt, & quibus signis adesse noscantur. Hisce enim absoluta uidebitur omnis eorum tractatio, quæ insalubria & præter naturam sunt quorum ui & impulso homo de optimo uitæ statu decedit. Sigillatim horum unumquodque excutiam, & in singulis, quantum exercitatio ususque medendi exposcit, commorabor. Quoniam uero nulla est singulorum scientia, ut omnia certa uia & ratione stabiliam, docendi initium ab uniuersis illorum ducam generibus. Hæc autem tria sunt, morbus, causa, & symptoma. Morbus est affectus contra naturam corpori insidens. Quę Græcis est διάθεσις, affectus nobis appellatur non ea quidem præcisa ar-

gutaque significatione, quam Aristoteles usurpauit, sed admodum ampla & multiplici uerbi potestate, quæ omnem corporis constitutionem contineat siue in substantia, siue in qualitate & temperamento, siue in confirmatione & figura, siue in magnitudine, siue in numero ea consistat. Affectus autem omnis mutatione quadam motuque facto induci gignique solet, quumque causa præter naturam efficiens, obiectum corpus immutat eique uim infert, aliquid ea quidem efficit, hicque eius motus effectio dicitur, Græcis ἐνέργεια, obiectum uero corpus patitur & afficitur, hicque eius motus affectio est atque perpessio, Grecis πάθος uel πάθημα. sic ex affectione tãdem proficiscitur affectus, qui Græcis, est διάθεσις, quasi impressum affectionis uestigium. sublata causa protinus omnis eius cessat effectio, cessat & patientis corporis affectio. At genitus affectus interdum manet ac persistit, manifeste ab affectione seiunctus, eiusmodi est ulcus a candente ferro corpori inustum, aut uulnus inflictum gladio. Interdum minimum subsistit, nec certe permanet, sed seiuncta causa aut pariter cum affectione aut quam mox deletur; sic putrida febris, quæ calor est præter naturam omnes corporis partes occupans, uacuato humore putrido, qui eius efficiens est causa, nihil aut minimum persistit. Est tertio & quum ex affectione nullus emergit effectus, si leuis eius nec magna uis est, ut quum leuiter pungente acicula aut igne acrius ardente dolor affectioque premit, qua tamen desinente nullum sæpe manet punctionis aut ustionis uestigiũ, nullusq; affectus. Et quum ex impuro uentriculo tenuis aceque uapor sublatus, cerebrum meningesque tentat, dolor quidem inest ac sæpe delirium, quo falsa rerum simulachra sese obiiciunt atque repræsentant; hæc quidem affectiones sunt capitis, in quo tamen nondum ullus contractus est affectus, quemadmodum neque in uentriculo quum eius concoctio male affecti iecoris contagione impeditur. Multo quidem euidentius timorem, mœstitiam, & excandescentiã aliasque perturbationes, animi, affectiones appellant, quæ citra ullum cordis affectum hominem exercent. Quamquam igitur Græcis idem sunt διάκεισθαι καὶ πάσχειν, idest affici & pati, diuersa tñ iisdẽ sunt διάθεσις καὶ πάθος idest affectus & affectio seu perpessio, ut rursũ diuersa sunt πάσχειν καὶ νοσεῖν ita sanè affici & ægrotare. Solum ægrotat quod morbo & affectu tenetur; afficitur uero tum affectu tum affectione. Etenim simplices quas recensui affectiones contra naturam sunt corpusque uarie fatigant, morbi tamen idcirco non sunt; quòd minime in affectum sint genere, sed numerentur in symptomatis.

Quid contra naturam, quid præter naturam. Cap. II.

OMNIS porrò corporis cõstitutio atq; affectus, aut naturalis aut nõ naturalis existat; atque nõ naturalis alius præter naturã, alius cõtra naturã. Præter naturã, qui tametsi ex naturę præscripto non est illi tamen nullam uim infert. eiusmodi est fœdus ictericorum color, & qui solus ardore, contrahitur, & faciei lentigo, omnis præterea leuior affectus & præ exiguitate adeo obscurus, ut neque nostris, neque laborantium sensibus animaduerti possit. Sic ulcusculum quod neque sensum mouet, neque functionibus obest, pręter naturam esse dicimus, nec tamen contra naturam, nec morbum; licet enim eadem sit specie atque ingens ulcus ad quod efficientium causarum continuatione perueniret (nã similare quum sit, non ut domus quæ exædificatur, incremento aut magnitudine speciem mutat) quia tamen non perspicue functionem lædit contra naturam

ram

tam dici haudquaquam debet. Contra naturam affectus est, qui non modo naturæ limites excessit, sed & illi uim infert, eiusque uires & functines manifeste interturbat, atque id modo proxime, modo alterius interiectu facit. Ita quippe medicus omnia ex uiribus æstimans, manifestam potissimum offensionem expendit, & in hanc pręcipue animum intendit, quæ medicam opem eflagitat. Quod igitur contra naturam, unum & idem est, atque præter naturam actionem lædens. Nihil autem interest utrum lædens an impediens actionem dicas. Vt enim quum actio aut non fit aut male fit, idque proprio alicuius partis uitio, uere lęsam actionem dicimus, ita & quum alienæ rei interuentu id fit, ut dum calculus uel crumus uesicæ ceruicem obstruit urinæq; profusionem cohibet, tum quoque ut impedita, ita & læsa actio dicenda. Atque licet nulla sit partis similaris, est tamen instrumenti offensio. At uero quum externo duntaxat uitio peccatui, nec læsa nec impedita est actio. Neque enim si uitiosum alimentum uentriculus non concoquit, idcirco læsus est: neque si uuarum acini integri nihilq; mutati deturbantur ex aluo, cruditas est aut concoctio læsa aut impedita: cocti fateor hi non sunt, sed minime tamen crudi.

Morbum omnem in corporis partiusue substantia consistere. *Cap. III.*

QVICQVID in nobis consistit aut corporis pars est, aut in illa certe cōtinetur. Partem dico quæ ex solida substantia & carniformi, atque ex innato spiritu, in quo natiuus calor & facultas inest, constituitur. In corpore autem continentur spiritus uagi & difluentes, sanguis, humores, & excrementa. Quinetiā præter partes & contenta functiones quoque existunt ex iis profectæ. Itaque quoniā res ipsa non rerū umbras sectari consilium est, tria hęc semper animo teneri & quasi ob oculos proponi uelim, contenta, corporis partes, & functiones. Horum cuiusque uitium & de statu naturali decessio, affectus est & cōstitutio præter natura. Quod autē in contentis est uitium, morbi causa est: quod in partibus, morbus: quod in functionibus, symptoma. Quum enim corporis pars sola primum & per se functionem sit opifex, eius duntaxat integritas & firma constitutio functiones perficit & sanitas est: firma uero atque uitiosa, primū & per se functiones euertit, hęcque sola morbus censetur. Partis appellatione & similarem & organicam complectimur, atque in organo tum pars precipua, tum aliæ quæ usum illi præbent, continentur: ut non solum qui in chrystallino humore, uerumetiam qui in alia quauis oculi parte cōtra naturam affectus in est, morbus habeatur. Quum enim chrystallino partes cętere subsidio ueniant & ad uidendi functionem magnum usum afferant earum affectus primū ac per se uisionem peruertet, quæ non solius crystallini humoris, sed totius est oculi. Quocirca omnis partis siue principem ea functionem edat, siue duntaxat opituletur, affectus contra naturam, morbus est. At uero contentorum, ut spirituū, ut humorum, & superuacaneorum affectus, etiāsi contra naturam sint, morbos non dicimus, quandoquidem in partis substantia non inhærescunt. Atque hi quoniam in nulla parte consistunt, nec per se nec proxime sed morbi interuentu functionibus incommodant. Hoc uero luculentius explicandum. Anima eiusque facultates in uniuscuiusque partis innato spiritu & calore sitæ prima & principales functionum quæ eduntur, efficientes causæ sunt, partes uero earum duntaxat instrumenta, sine quibus nihil illę efficiant. Et nihilominus partes ipsas hinc principales statuimus proximasque functionum causas siue quòd recondita penitusque abstrusa sit animæ facultatumq; substantia, siue

quòd

quòd ad agendum in primis necessaria sit instrumentorum uis, sine q fortasse, ut prǽstâtissimis philosophis uisum est, animæ facultatumq́; substantia immutabilis, nulla ui, nullo morbo labefactari atteriue possit, quanquam plerunq; instrumenti uitio interpellatur. Sed neq; partes ipsę simpliciter functiorũ causę sunt, uerum constitutio earum atq; διάθεσις. Bona quippe constitutio, bonorũ, mala malarum est functionum causa. atq; illa sanitas, hæc morbus existit. Contentiorum autem, ut quæ sint morborum causæ, firma cõstitutio sanitatis, infirma morbi causa fuerit. Non igitur uesicę non renum calculi aut grumi numerantur in morbis sed neq; intestinorum lumbrici neque ascarides, etiamsi toto genere contra naturam sint, sed duntaxat morborum causæ putantur, atq; id solum dũ partibus corporis incõmodant. Non enim si tanta capacitate quanta est cęci intestini, citra partis offensionem contineantur, morbum efficient. Ad hæc neq; humores si putrescant in uenis, morbũ inferet actionemue lędent, nisi partes effectrices contagione prius attingant labefactentq́;. Ad hunc modũ febris intermittens, morbus comitialis, hydrophobia, alijq́; morbi complures causã intus habêt iã quiete & interuallo otiosam, & quæ non nisi quum partes lacessit morbum excitat. Ex iis, opinior, satis intelligitur multa cõtra naturã atque adeo ipsam necis causam interdum cõsopitã in nobis contineri, sine ulla offensione, & proinde sine morbo, quẽadmodum & glandium & arrhẽium nullo plerunq; incommodo circũferimus. Hinc & multos qui iamdiu mortis causam intus conclusam haberent, derepente nulloq; antecedent morbo uidemus mortem opportere. Solum igitur affectus contra naturam qui in partis substantia consistit atque hæret, debet morbus censeri.

De affectu per consensum. Cap. IIII.

QVI igitur per cõsẽsum morbus existit, nec simpliciter, nec absolute morbus appellatur. Est namq; affectus contra naturã duplex, unus partis proprius, alter per consensum. Ἰδιοπάθεια affectus est contra naturam parti insidens, eiusq́; proprius. Συμπάθεια affectus est contra naturam parti alterius uitio impertitus. Tribus is quidem modis fit. Vnus est quum pars aliquid pręter naturã aliunde illapsum excipit. Sic è uentriculo aut humores tenues, aut corrupti uapores in caput sublati, modo mentis actiones interturbant, modo meningũ distentione uel exesu dolorem excitant, modo oculis simulatas, fictasq́; rerum imagines obiiciunt atq; repræsentant, in similes quę per suffusiones cernuntur. Alter est quum facultas opifex in partem illabi & influere prohibetur, ueluti spina inflammata uel obstructa, crurum resolutio incidit, omnisq́; illorum motus sensusq́; perit, & obstructis neruis opticis oculorum uidendi actio cõcidit. Tertius per consensum affectus est, quum materia ad agendum necessaria accedere prohibetur. Exempli gratia, obstructis pulmonibus aut resolutis costarũ musculis, aut perforato thorace, quia non satis spiritus cum efflatu ad laryngẽ compellitur, uox quę illius est actio aut supprimitur aut etiam perit. Quinetiã magna uenarũ quæ ad iecur sunt obstructio, impedit quo minus sanguinis fiat in omne corpus distributio, efficitq; ut alimenti penuria languescat corpus tã demq; atrophia contabescit. Iam uero quomodocunque seu naturalis seu animalis pars consensu laboret, affici ea quidem partq́; dicitur, quandoquidem & illius actio uel omnino perit uel quodamodo impeditur, minime tamen idcirco ægrotat, neq; ipsa illius affectio morbus est, quod parti non insideat, quare nec illi remedia adhibentur, nec si adhibeantur, magnopere iuuent. Itaque si cui

ſi cui parti morbus ineſt, neceſſario illius actio læditur: at non contra. Non enim ſi partis actio lęditur, ſtatim etiam conſequitur illam morbo teneri. Porro autem pars quę diutius ex alterius conſenſu laborauerit, quandoque proprium inde contrahit affectum, ſicq; ex ſympathia idiopathia. Hic uero quanquam proprius eſt affectus, non tamē primigenius, ſed ſecundarius & poſterior. Illum Græci πρωτοπάθειαν, hunc δευτεροπάθειαν ἢ ὑστεροπάθειαν dixerunt. Ita quidem ex morbo ſubinde morbus naſcitur, atque idem plerunque morbus & morbi cauſa. Hæc quidem de morbi notione ſatis.

Tum ſanitatis tum morbi amplam eſſe latitudinem, & inter hæc neutram conſtitutionem interuenire. Cap. V.

ETSI animal tam firma corporis conſtitutione naſci, tamq; iuſtis uiuendi legibus contineri ſeruariq; poteſt, ut uitam ad extremum ſenium integra atq; incorrupta ſanitate ducat. hanc tamen decurſu & ętate progrediente mutari neceſſe eſt, & uarias ac multiplices mutationes ſuſtinere. Sed neq; omniū qui ſani degunt, una eſt eademq; cōſtitutio, nec una igitur ſanitas. Quinetiam hominis cuiuſq; ſanitas, aere, cibo, potu, ſomno, uigilijs, motu, balneis, ira, dolore, aliarumq; cauſarum ui & impetu laceſſita plerunque commutatur, ut perſpicuū eſſe debeat amplo illam ſpatio contineri. Iiſdem rationibus intelligitur, neq; morborum anguſta latitudine circumſcribi: nec eadem conſtitutionis pernicie enim periclitari, qui nūc primum in morbum incidit, atque eum qui extremum uitæ diem breui conficit, nec deniq; morbos omnes peræque graues exiſtere. Itaque corporis partiſue abſoluta & exquiſita ſymmetria quæ ad ſummum peruenerit, ſumma eſt ſanitas. Quę ab hac paulum deficiens conſtitutio nec actionibus noſtris nocua eſt, nec animali manifeſte grauis, ſanitas etiam eſt, at non perfecta. Quæ dein eo uitij proceſſit ut iam homini conſpicue moleſta ſit, eiusq; functiones grauiter offendat, morbus eſt, qui ſenſum ingraueſcēs tandem ad extremum, quod mors eſt, perducit. Inter has media quędam interiecta eſt utriuſque obſcura: quæ idcirco nec ſanitas, nec morbus, ſed neutra eſt conſtitutio. Neutrius enim eſt particeps, & neutrum corpus reddit nec ſanum nec ægrum, ſed inter utrunque quodammodo medium. Argutas quidem multiplices huius uerbi poteſtates nonnulli percenſent, ſed profecto rei medicę parum utiles, & quæ interpretes in uarios ſophiſmatum labyrinthos præcipitarunt. Neutra hæc conſtitutio latitudine circumſcribitur in tres ordines diſtincta, in neutram obſcure ægram, & neutram quæ inter has uere media interuenit. Omne conſpicue elucet, dum uel ex ſanitate in morbum, uel ex morbo in ſanitatē tranſitus eſt. Exquiſite medium ab utroque extremo quamplurimum diſtat. Quod una parte ſanum, altera ægrum exiſtit, haudquaquam neutrum, ſed ægrum appellauero. Ariſtoteles ſanum ex integritate actionum, ægrum ex quauis offenſione dimenſus, nihil inter hæc medium conſtituit, ſed priuantia fecit, perinde atque uidens & cæcum. Omnis porro corporis conſtitutio, tū ſana, tum neutra, tum ægra in tres diſpartitur ordines, ut ſint totius humanæ uitę conſtitutiones nouem. Extrema quidem maxime contraria ſunt, integerrima ſanitas & mors. Qui ab illa ſenſim ad mortem deducetur, has omnes uitę conſtitutiones ſubibit, quæ hac ſibi ſerie cohærent. Optima ſanitas, bona ſanitas, ſanitas leuis & parum firma, neutra conſtitutio ad ſanitatem propenſa, neutra abſoluto ſermone, neutra ad morbū inclinās, morbus ſimplex & leuis, morbus grauis & mediocriter periculoſus, morbus grauiſſimus &

maximo

maxime periculosus. Hæc proxime mors sequitur ultima rerum linea. Quæ omnium media cõsistit, indiuidua est: cæteræ ampla latitudine excurrunt, quas terminis exquisite discernet peritus artifex. Hæ quidem non in uarias species disiectæ sunt, sed solo gradu ordineque distant.

Prima summaque morbi genera. Cap. VI.

QVONIAM quidem morbus omnis in parte aliqua corporis penitus insidet, consentaneum est primas illius differentias ex partium differentiis constitui. Partes uero duplices sunt, aliæ similares, organicæ aliæ. Morbus qui partis similaris euacrasiam naturalemque constitutionem peruerterit, similaris appellatur, organicus qui instrumenti rationem & symmetriam infregerit. Quum autem utrique parti commune sit, ut particularum continuatione earũque coagmentatione & adhæsu consistat, harum dissolutio utriusque morbus est, & utrisque functionibus peræque incommodat. Itaque prima summaque morbi genera tria omnino sunt, similaris, organicus, & communis qui unitatis solutio dici consueuit. Atque hæc non ex morbi essentia: sed ex partium uarietate deprompta sunt.

Similaris morbi differentiæ. Cap. VII.

HORVM uero inferiora genera speciesque ueræ ac propriæ, ex uitiorum quæ contra naturam parti insident, ducuntur generibus, seu ex modis quibus pars unaquæque de optimo & naturali statu decedit. In parte similari tria spectantur, materia, temperamentum, & forma, quæ totius est summa perfectio. Horum trium naturalis constitutio & symmetria sanitas est. uniuscuiusuis igitur immoderatio & ametria quæ contra naturam euaserit, morbus censeatur. Materiæ morbus est immoderatio, temperamenti intemperies, formæ corruptela: atque hæc in similarem partem incidunt. Huius proinde morbi tres existunt, materiæ immoderatio, intemperies, & formæ seu totius substantiæ corruptela. Tria quidem in similari parte distincta contineri, totamque substantiam a materia & a temperamento secerni, propria esse uniuscuiusque uitia, tres hinc oriri similaris morbis differentias, alio opere pluribus demonstraui. Iam uero intemperies octo numerantur, quatuor simplices, calida, frigida, humida, sicca; coniugatæ totidem, calida & sicca, calida & humida, frigida & sicca, frigida & humida quæ quum exuperant, actionesque manifeste lędunt, morbi fiunt. Alias hæ puræ existunt, alias ex humorum uel intemperatorum, uel putridorum uitio prodeunt. Materia, immoderata, mollis est aut dura, laxa aut astricta, tenuis aut crassa, rara aut densa: hæcque illius uitia morbi sunt. Totius uero substantiæ nomine & insitum spiritum, & diuinum illius calorem, & facultates ipsamque formam complectimur. Totius substantię morbi sunt, qui partium substantiam primum & per se oppugnant. Horum alii manifesti sunt, alij occulti. Manifesti qui partium corporisque substantiam manifestis ex causis demoliuntur, eiusmodi sunt ulcera maligna, phthisis, iecoris, lienis, aliarumque partium putredo ex prima qualitatum intemperie nata. Et spiritus innati dissolutio per uigilias, labores, inedias, atrocesque dolores: natiui caloris extinctio in strangulatu uel impenetrabili extremoque frigore. Occulti morbi sunt qui cæcis ex causis totam substantiam oppugnant. Eorum, alii uenenati, alij contagiosi, alij pestilentes.

lentes. Hi ex aeræ celestium corporum uiribus inquinato suscitantur: ut febris pestilens, ut carbunculus, & pestilens bubo: hique grauiores appellantur. Sunt & alij leuiores ut exantemata tum rubra, tum purpurea, quæ summā cutemaculis minime exuberantibus efflorescunt: & ecthimata, quæ pituitæ eruptiones dicuntur atque utrique consueti sunt. Præter hos nōnunquā alij emergunt insolentes, noui & inauditis ex causis orti, ut Paraplegia quædam Hippocrati dicta, urentes ardores, grauedines anhelosę sudorifica febris, quibus nostro seculo; regiones plurimæ perculsæ & afflictę sunt, alios uero alia secula ꝑtulerunt, qui uterum obliuione obruti extinctiuæ iam sunt, alios futuri seculi posteritas animaduertet, cum nouæ sydérum concursiones permistionesque illorum effectrices obtingent. Contagiosi morbi externi cuiusdam ueneni occursu & contagione inferri solēt, ut stupor à torpedine pisce uel ab odio, & hydrophobia, & qui scorpionum, bestiarumque uirulētatum morsu aut telorum ictibus infliguntur. Huius quoque classis sunt, lues uenerea, elephantiasis, quiq; ex horum confusione oriri possunt. Venenati morbi, ex ueneno aut intus genito aut assumpto originem ducunt. Ex intus genito, morbus comitialis, strangulatus uteri a putri semine, syncope ex putrido sanguinis grumo, cordis quædā palpitatio. Ex assumpto ueneno morbi eius ueneni naturam imitantur, quod totius substantię dissidio nobis est infensum, eiusmodi sunt, quos aconitum, taxus ephemerum, cantaris lepus marinus, huiusque classis plurima intulerunt. has quidem differentias omnes similaris morbi genus unū complectitur, quas a ueteribus magna artis iactura aut pretermissas aut perperam ad intemperiem simplicem ue putredimen relatas fuisse miror. Ita igitur quasi figura descriptę sunt omnes similarium morbum differentiæ, luculentius tamen post hac sigillatim explicandæ.

Instrumentarij morbi differentiæ. Cap. VIII.

PROPRIA instrumēti cuiusque ratio est figura conformatioque ad suum munus obeundum aptissima. Ab hac & cranij & spinæ dorsios instrumentum nuncupamus, etiamsi compositione simplex & similare existat. Neque tamen musculi portio, quæ carnis, uenæ arteriæ & nerui nonnihil retinet atque dissimilaris est, instrumenti nomine digna sit, quandoquidem figuræ concinnitas perempta est rudis enim & informis restat, minime apta perfungendis muneribus. Est & certa instrumēti cuiusque magnitudo, extra cuius limites quodcunque egreditur, uitiosum censetur. Adhęc uero quæ dissimilaria uocantur instrumenta, similarium partium ex quibus constant certum diffinitumque numerum sortita sunt. Hasque partes aptè inter se cohærere, sibique consentire, & bene collocari necesse est. Itaque quod ad proprias functiones instructum & accommodatum est instrumentum, conformationem, magnitudinem, partium numerum, earumque situm naturæ legibus conuenientem obtinet. Horum symmetria & naturalis cōstitutio, instrumenti sanitas est uniuscuiusque uitium immoderatius morbus est instrumentarius. Cuius idcirco quatuor sunt differentiæ, una conformationis altera magnitudinis, tertia numeri, quarta collocationis siue situs uitium. Hæc autem denuo conciduntur ēt minutius. Quum enim conformatio aptaque ad opus figuræ concinnitas in multis posita sit, ex multisque constet, ex figura, ex meatu ex cauitate, ex leuitate aut asperitate, unaquæque horum permutatio, & de statu, naturali decessio, instrumenti morbus dicenda. Figurę morbo tenentur uarij, quibus fo-

ras & uari quibus intro crura contorquentur:& quibus caput uel rotundũ uel oblungum nimis eſt. Meatuum per quos feruntur diſtribunturque contenta, morbus eſt dilatatio, nimia, qualis eſt pupillæ in oculo, & uenæ in uarice, & arteriæ in aneuryſmate. In hoc genere dilationi opponuntur aſtrictio & obſtructio. Aſtrictio quum meatus ab externa cauſa anguſtiores euadunt, ut ſpiraculorum cutis denſitas atque conniuentia ex ſiccitate, ut aſperæ arteriæ & œſophagi coarctatio ex premente angina. Obſtructio quum meatus ab incidẽte, intusque hærente materia quaſi infracti anguſtiores fiunt, quod uitiũ non modo cuti, ſed & uenis, & arteriis & inteſtinis, ductibusque omnibus frequens ineſſe ſolet. Cauitatis (quæ excipiendi continendique gratia comparata eſt, hinc ſinus & receptaculum appellata) morbi ſunt nimia capacitas, ut uentriculi, thoracis, & ſcroti amplitudo & coarctatio immodica, ut thoracis depreſſio, quæ ad phiſim deducit, uentriculi inducta medicamentorum ui tanta aſtrictio, ut idoneam cibi copiam excipere nequeat. Illius quoque morbus eſt repletio, ut quę eſt uentriculorum cerebri in apoplexia, ueteri in mola, ueſicę in calculo neque tamen cum Auicenna calculum ipſum morbum dixeris, ut neque telum corpori infixum, neque humorem craſſum uenas obſtruẽtem, ſed duntaxat morbi cauſam: ipſa uero calculi conſtitutio, & ueſicæ repletio, quẽadmodum & obſtructio morbus inſtrumenti habendus eſt, impediens ne ueſicæ capacitas ſatis multam urinę copiã excipiat contineatque. Leuitatis morbus eſt, quum leuis & lubricus aut uentriculus euaſcerit, aut uterus, quæ ut firmius continerent natura quodammodo aſpera conformauit. Aſperitatis morbus eſt in tracheia arteria, quum nimiopere exaſperata raucitatẽ infert. Atq; hi quidem morbi idoneam inſtrumenti conformationem labefactant. Magnitudinis autem morbus eſt, quum pars aliqua aut ſupra conuenientem naturæ modum increuit, aut infra ſubſiſtit: uel linguæ tanta moles quæ ore cõprehendi nequeat, capitis uaſtitas, crus quale in quodam uiſitur reliquo corpore grãdius. Huc quoque pertinent linguę breuitas, capitis, digitorum, crurumq; conciſa atque minuta quantitas. Hęc autem uitia, uel ab ortu nobis adnata ſunt, uel ab alimenti exuperantia penuria ue contrahunt. Quę uero ex humorum influxu proceſſerunt, non huc, ſed ad tumores præter naturam referri debent, quos ſtatim dicemus morbos eſſe compoſitos. Numeri morbus tum in exuperantia, tum in defectu conſiſtit. Exuperantia quidem uel eſt rei naturalis, ut ſexti digiti, ut tertij teſticuli, quem omnibus cuiuſdam familię ſuperare nouimus, uel eſt rei toto genere præter naturam, ut uerrucæ & calli. Defectus eſt ſolius rei naturalis: quæ uel ab ortu deeſt, ut quum quis mancus naſcitur, uel poſtea detrahitur, ut manus amputatio, idque ſiue partim, ſiue omnino deeſt. Quum pars quædam ab inſtrumento penitus eximitur, ſolius numeri morbus eſt, qui inſtrumenti reſiduo dicitur ineſſe: execto enim digito numeri morbus reſidet in manu. At dum non prorſum & radicitus, ſed ueluti ex dimidio pars reſecatur, tũ numeri, tum magnitudinis morbus exiſtit, idemq; affectus ſub utroque genere comprehenditur. Compoſitionis porrò morbi ſunt & in ſitu & in conſenſu. In ſitu quidem artuum luxatio, dentes exerti & prominẽtes omenti uel inteſtini in ſcortum prolapſus, manus ſcapulis adnatę, ut in ea muliere quæ ſine brachiis oberrat. In conſenſu quum mutua partium ſocietas & connexio peruertitur, ut in ſtrabiſmo. In hoc genere uitium eſt quo uel digiti uel oculorũ palpebræ, uel podicis, uel uuluæ, uel oris labra cohęrent, idq; ſiue ab ortu, ſiue ab ulcere. Hoc nõnulli uitiatã cõtinuitatẽ appellarũt, & ſub genere morbi cõis male sũt cõplexi. Tot ſunt igitur orgãicorũ morborũ differẽtiæ.

De morbo communi, qui est continui solutio. Cap. IX.

ILLVD arcte tenet accurateq; defendit Auerrhois, continui solutionem proprie partis esse similaris, partemq́ue organicam non alia ratione dissolui, quam quod illius ossa, nerui, fibrę, uenæ, arteriæ, aut secentur aut disrumpātur. Eam quoq; diuulsionem cutis a neruo, aut nerui a uena, aut ab osse, quæ aut in manu aut alio fit instrumento, non continui solutionem appellat: sed uitium compositionis atq; consensus eamq; morbum statuit organicum, quoniam totā instrumenti rationem ex similiarium partium cōnexione deducit. At turpiter ille fallitur, quandoquidem, ut ipsi aliquando demonstrauimus, uera instrumē ti ratio est conformatio, a qua & uenam & arteriā instrumētum appellamus. Quoniam igitur continui solutio rei figuram & cōformationem uitiat ac peruertit, ipsa quidem per se & primum instrumenti morbus est: huicque perinde atque similari per se accedit. Solutioni continui uaria ex partium differentijs nomina posuerunt. Ossis enim solutio transuersa, fractura dicitur, recta uero fissio. Cartilaginis quęcunque fit solutio nomen nondum inuenit. Nerui solutiones sunt punctura, & incisio in transuersum, & fissuras in rectum, & contusio. Venę & arteriæ solutiones sunt, osculorum apertio & dilatatio, incisio in transuersum, & fissura in rectum. Membranarum omnis solutio raptura dici solet. Cutis leuior solutio solam empidermidem diuellens excoriatio est, at quæ in ueram cutem aut altius in carnem penetrat, aut uulnus est aut ulcus. Cor ex partibus omnibus unum nullam solutionem tolerat quin continuo animans morte extinguatur. Aliæ complures extant, tum similarium, tum organicarum partium solutiones, quas quum necdum usus nominibus propriis notauerit, cō muni totius nomine appellamus. Hæc summa sunt genera, hæ differentiæ, in quas morbi omnes quicunque modo ullo corpus exercent, referri conijciq́ue debent. A plerisq́ue autem dubitari uideo de flauitie aut rubore ceratoidis tunicę, qui omnia ante oculos proposita aut flaua rubra exhibet, oculiq; uidendi actionem peruertit. De aurium quoque tinnitu, qui quum magnus est, auditionem impedit, de fœtore narium, qui odorandi uim interturbat, deq; linguę amarore, qui gustatus iudicium corrumpit. Hæc quidem uitia alij ad nouum morbi genus referunt, quod secundę qualitatis morbum appellant, alij ad intemperiem, quandoquidem secundæ qualitates ex primis ortæ processerunt. Cęterum in maxima rerum ignoratione utriq; uersantur, illa quippe non morbos, sed symptomata esse apertissimæ rationes conuincunt. Nam si forte actionem labefactant, non tamen proxime, sed noui cuiusdam morbi interuētu. Sic profecto symptoma plerūq; nouum morbum accersit eiusq; fit causa, quemadmodum uehemens dolor, aut uigiliæ, uentriculi concoctionem impediunt, non per se quidem, sed quod, frigidam intemperiem ingenerent. Si qui porro sortibus, incantamētis, aliisue perditis magicisque artibus, aut etiā diuinitus morbi infliguntur, huius instituti limites transcendunt, atque tametsi causam omnino trans naturam habeant, possunt tamē singuli (quia in aliqua corporis parte consistunt) in sua quæq; genera refundi. Ita quidem de singulis percontamur, ut discussa ambiguitate, res ipsa clarius elucent, nec locus sit incussantium cauillis. Hactenus traditæ sint simplicium morborum differentiæ.

De compoſitis & implicitis morbis. *Cap.* X.

CORPVS alias unus alias multi morbi exercēt & infeſtant. Vnus morbus appellatur qui in una eademq́; corporis parte cōſedit, ſiue uni, ſiue multis actionibus officit & incommodat: eiuſmodi eſt uentriculi intemperies, quæ non unā aliquam, uerum omnes pariter illius naturales functiones ſubuertit. Febris quoque unus eſt morbus: licet enim partes omnes corporis ſimilares occupet, quoniam tamen ex his aptu inter ſe continuatis atque connexis unū corpus efficitur, unus quoq; omnium morbus cēſetur. Neque tamen febris in toto corpore eſt quod organicum eſt primum & per ſe inſidet, neq; illius niſi ex accidēti morbus eſt. Cæterum inflammatio pedis & inflāmatio manus unus morbus nō ſunt, quia tametſi ſpecie ſimiles, nulla tamen continuatione iunguntur & cohęrent. Iam euidentius multi ſunt & diuerſi iecoris inflammatio, & renum uel lienis obſtructio: quippe qui & generibus & partibus diſcreti ſeiunctiq́; ſunt. Morbus unus duorum eſt generum, aut enim ſimplex eſt aut cōpoſitus. Simplex qui unus duntaxat ſimplicisq́; generis naturam accepit, ſiue in ſimularium, ſiue in organicorum ſit ordine: ut calida intemperies, ut renum ſimplex obſtructio. Hic rurſus modo ſolitarius: modo comitatus exiſtit. Quum nulla eius efficiens cauſa pręſens adeſt, nullumq́; graue ſymptoma, quod ad ſe curantis conſilium reuocet, tum ſolitarius eſt morbus, ut intēperies ſimplex. Comitatus uero quē præſens & continens cauſa intus fouet atq; alit, ut obſtructio: aut quem horrendum ſymptoma conſequitur, ut nephriticis aut dolorem immaniſſimum aut ſincopen inferens. Hę differentiæ non modo ad ſimplicem morbum, uerumetiam ad omnia, tum compoſitorum, tum implicitorum, diſtinctorumq́; genera pertinent & accommodantur. Compoſitus morbus appellatur qui ex multis eidem parti inſidentibus & quaſi connexis concreuit unusq́; factus eſt, ut uentriculi intemperies calida & intemperies ſicca, quæ unam ut coniugatam, ita & compoſitam efficiunt. Sic ex ulcere & intemperie calida ſi in eadem ſunt parte, morbus fit unus isq́; compoſitus. Quum ab ictu uiolento depreſſus ſimusq́; factus eſt naſus, figuræ quidem uitium eſt & naris obſtructio, ex quibus compoſitus eſt morbus: quemadmodum dimidij digiti, uel dimidiæ linguę circuncisio, ex numero & magnitudine cōponitur. Quum carnem tuberculum ut narium polypus interiori canali adnaſcitur, obſtructio fit & morbus in numero, unus quidē morbus ſed compoſitus, aut certe unicus affectus qui duorum morborum rationem obtinet. Manifeſte compoſiti morbi ſunt, phlegmone, œdema, ſcirrhus, alijq́; tumores præter naturam: in his enim & intemperies eſt, & uitiata partis figura plerunque & continui ſolutio. Tot igitur morbus unus differentias habet. Multos porro morbos dicimus, qui multas uariasq́; partes occupant. Atq; hi aut impliciti ſunt aut connexi, aut diſiuncti. *Impliciti* quum uarię partes quibus inſident in communem uſum, aut functionem conſpirant. *Inuoluuntur* enim & complicantur, quia uni eidemq́; functioni incommodant: ut pleuritis & aſthma horum enim ſocietate & concurſu communia quędā emergunt ſymptomata, quæ uix explicari diſiungiue poſſint: ut tuſſis, ut difficilis reſpiratio. Conſequentes aut connexi morbi ſunt, quorum prior poſterioris eſt cauſa. *Id* bifariam fit, alias ex ipſa morbi natura, quemadmodum pleuritim neceſſario & proxime febris conſequitur, eiq́; connexa eſt: alias ex partium conditione, quarum una cum altera affectum communicat. *Id* autem trifariam accidit. Primū ex communi partium ſocietate, qua effecto uentriculo cerebrum per neruos, &

affecto

affecto utero mammę per unas uitium contrahunt. Deinde ſitu proniore, qui renum uitia in ueſicam, & capitis excrementa in pulmones, in uentriculum, in neruos, & in articulos procidunt, illicq; ortum habent aſthma, tuſſis, paralyſis, dolor articularis. Tertio partium robore, quo ualidior atque nobilior in imbecillam atque ignobilem acrementa ſua deponit: ut male affectum iecur in uentriculum, in inteſtina, in alias & inguina, in omne deniq; corpus: eadē ratione illius inflammationē dyſenteria, & ſcirrum hydrops inſequitur. Ita quidem conſequentes hi ſunt, ut prior poſterioris cauſa ſit, nō ſua eſſentia, nec proxime ſed excremētorum & defluxionis interuentu. Hos idcirco & connexos dicimus ꝙ niſi ſublato priore uix poſterior eximi poſſit. Qui morbi cōmutatione quadam ſibi ſuccedunt, & quorum prior in poſteriorem abit conſequentes quidem, at raro connexi dicuntur, ꝙ raro prior ſit poſterioris cauſa. Hoc modo pleuritim nulla connexione ſequitur peripneumonia, & phrenitim lethargus, & colicum dolorem paralyſis. Diſiuncti ſeparatiq; morbi ſunt, qui in diſtantibus ſeiūctisq; partibus conſiſtunt, quarum nec functio nec uſus eſt communis, nec una ulteri affectum confert & impertitur. ut pedis ulcus & renum obſtructio, linguæ imputatio & pedis luxatio. Partis autē appellatione non eā quā aliquādo preſſe & anguſte definimus, ſed omnē ſubiectā ſedē ſignifico, in qua quaſi confuſi affectus conſederunt. Quum igitur complures morbi in eandem prorſus ſedem concurrent, compoſitus erit morbus, alias minime. Multiplex autem eſt morborum compoſitio. Interdum.n. ſimilaris ſimilari permiſcetur, ut calida intemperies ſiccę: ex quibus coniugata ſit intemperies: interdū ſimilaris communi, quū ulcus eſt cum calore. Tertio inſtrumentarius inſtrumento: ut in digito qui ſupra modum increuit ſimulq; diſtorquetur. Quarto inſtrumentario cōmunis, ut quum accepto uulnere in manus inuertitur. Quinto ſimilaris inſtrumentario: ſic uentriculi aut manus phlegmone, id eſt rubens renitensq; tumor, unus morbus eſt, ut effecta ſedes una, ſed is ex intemperie, ex uitiata figura & ex latente continui ſolutione compoſitus. Apertius uero tria morborum genera cōponuntur, quum phlegmone manifeſto ulceri accedit. Poſterioribus modis, compoſitus morbus non in ſolo inſtrumento, non in ſola parte ſimilari, ſed in utroque collocatur ſedemq; habet: atq; idcirco utriusq; actionem primum & per ſe ſubuertit, quanquam id ratione diuerſa. At uero in oculo ceratoidis eroſio, rhagoidis exitus, pupillæ diſtortio, & apparens ſuffuſio, quanquam uno eodemq; tempore conſiſtunt, nequaquam tamen unum conſtituunt compoſitum morbum: ſed ij uere impliciti, ſunt quia diuerſis partibus quum inſideant, uni eidemq; obſunt uidendi functioni. Vniuſcuiuſque particulæ quæ ad inſtrumenti ſtructuram pertinet uitium, totius inſtrumenti morbus cenſetur, quemadmodum ſanè & pleuritis, & nephritis, & arthritis totius ſunt corporis, licet non in toto ſint, nec eidem parti inhæreſcant. Sic ceratoidis eroſio & pupillę diſtortio oculi ſunt morbi, at nec in toto nec in eadem parte ſiti. Partes quibus inſident inſtrumentum unum conſtruunt, non tamen earum morbi compoſitum unum efficiunt: alioqui fateri cogemur, pleuritim, nephritim, & pedis luxationem unum totius corporis compoſitum eſſe morbum. Quanquam autem hæc uera ſunt tamen qui in ſimilari parte morbus eſt, non primum, ſed ex accidenti debet inſtrumenti morbus cenſeri. Dum enim manus calida intemperie uel inflammatione citra tumorem laborat, nec inſtrumētum læditur, nec ullus in eo morbus eſt. Vndenam igitur, aut cur, illius actio perit? quòd inſtrumentum ſi ad agendum indigeat ſubſidio & bona conſtitutione partium ſimilarium, ne quibus nihil efficiat. His ergo offenſis inſtrumentum recte nequit functionem ſuam

ſuam obire: ac tum inſtrumenti functio ſubuertitur, eo tamē haudquaquam primum ac per ſe affecto: quo etiam ſupra de affectu per conſenſum cōfirmauimus. Licet autem morbus his ſimilaris inſtrumenti functionem ſecundario lædat, nulla tamen ratione contra poteſt morbus inſtrumentarius ſimilari parti efficere. Neq; morbus ſimilaris quod inſtrumenti actionem ſecundario lædat, idcirco morbi cauſa eſt: quanquam enim cauſa omnis ſecundario & per accidens actionem lędit, non tamen contra quicquid ſecundario actionem lædit, morbi cauſa ſtatuitur.

DE MORBORVM CAVSIS.

Cauſarum genera & differentiæ. Cap. XI.

VT philoſophi qui rerum omnium contemplationi dant operam, quam acerrime in cauſarum inueſtigatione notitiaq; uerſantur, ꝙ nullius rei queat haberi cognitio cuius ignorata ſit origo, ita & medicis, qui omnia in corporis commoditatem uſumq; referunt, in primis neceſſaria eſt cauſarum quæ morbos effecerunt obſeruatio, ſine qua neque morbos præcauere neq; curare licet. Cauſæ quidem genitis ex ſe morbis adeo conſertę contextęq; cohærent, ut hos aſſiduo foueant atque conſeruent, neq; unquam morbi poſſint cauſis manentibus deleri. Quibus non illa empiricorū temeraria & fortuita, ſed rationalis medendi uia curæ eſt, ij efficientes illas conſeruanteſq; cauſas primum demoliri & circuncidere contendunt, ut his ſublatis facilior reliqua ſit morborum curatio. Itaq; cauſæ omnes peruestigandę, quæ ad morborum cognitionem curationemq; in primis ſint neceſſarię. Earum autē genera quatuor ſunt philoſophis materia, forma, efficiens atq; finis. Naſcentis morbi ſubiecta materia eſt humanum corpus in quo (ut ſupra demonſtraui) penitus is inſidet: quemadmodum & in ære, hominis aut equi effigies. Non.n. (quod multos fefellit) uitioſus humor ſubiecta eſt morbi materia: quanquam efficiens illius materia quodammodo dici poteſt. Forma eſt morbi ſpecies in materiā impreſſa inductaq;. Finis actionum læſio & interitus. Efficiens cauſa omnium certe præſtantiſſima atq; princeps eſt quæ corpus immutat, deq; optimo ac priſtino ſtatu deturbat. Hæc eſt cuius differentias atq; uires ſcrutari conſilium eſt. Humanum corpus alias a ſeipſo ab inſitiſq; principijs alias externarum rerum iniuria laceſſitur: hinc efficiētium cauſarum duo fiunt ſumma primaq; genera, alię inſitæ, ſunt nobis & congenitæ, quas ab ipſo iam ortu accepimus, aliæ aduentitiæ, quę in nos iam editos extrinſecus inuadunt. Inſitarum alię naturales, præter naturam aliæ, utræq; uero aut ex parentum ſemine, aut ex materno ſanguine profectæ. Naturales tēporum ętatumq; decurſu ſenſim nos immutant, & ſine ſenſu in extremum ſenium mortemq; deducunt. Hoc genere eſt primordiorum, ex quibus conſtamus repugnantia, & inſiti noſtri caloris efficientia, qui tametſi nos quoad uiuimus alat, tueatur & regat, nos tamen etiam tempore mutat & conficit, alios quidē ocyus, alios ſegnius, ut ſua cuique ſtata eſt uitæ periodus, quam uix quiſquam naturæ legibus conficit. Præter naturam inſitæ nobis cauſę dicuntur, quæ uel ex ſeminis uel ex materni ſanguinis uitio exortæ morbos tandem nobis accerſunt. Quale parentum maximeque patris ſemen obtigerit, tales euadunt ſimilares ſpermaticæque partes. Bene temperatum temperiem, calidum uero atque ſiccum, aut frigidum atque humidum ſimilem quoque naturalem inſitamque temperaturam ſimilaribus partibus inurit. Quo-

cunque

cũque etiam morbo pater quum generat tenetur, eum semine transfert in prolem, quandoquidem ex corpore uniuerso (ut aliquando demonstrauimus) decisum semen, tum morbi tum causæ eius uim in se continet. Sic senes & ualetudinarij, imbecilles nephritici, arthritici, & epileptici filios uitiosa constitutione gignunt, qua tandem in morbos similes, hæreditarios idcirco nuncupatos, incurrant, ut parentibus liberi succedant, non minus morborum, quam possessionem hæredes. Quinetiam maternus sanguis primum fœtus alimentum, altera est temperamẽti constitutionisque causa, atque is sua etiam uitia, at leuius quam semen, in corpus inserit. Hinc maxima temperamenti uis atque natura ex prægnantis constitutione ducitur, & cui cibo prægnans mater plurimũ assuerit, is futurus est fœtui iucundus, & uinosa uinosum, & quæ medicamentis crebro utitur, fœtum profert in medicamenta propensum. Sic & de morbis animaduertimus, si grauistam medio gestationis tempore quartana febris adoritur, partum edi qui diu postea quartana febre conflictabitur, atque si nono ea mense pleuritide prematur, prolem gigni in pleuritidem quoque procliuẽ, quemadmodum & eius cui abscessus ex aure octauo mense proruperat, filium in omnem uitam habuisse purulentas aures. Vnde intelligi potest non modo prima conformatione ex semine, uerum etiam toto gestationis tempore, tum ex materno sanguine, tum ex aliis humoribus atque alimentis morborum ꝓcliuitates in fœtum contrahi. Maxima igitur ortus nostri uis est, nec parum felices bene nati. Quamobrem pręclare humano generi consultum uideretur, si soli parentes bene habiti atque sani liberis operam darent. Si enim agricolæ sementem facturi purum semen & fœtum seligunt, experti frugem malã è marcido percipi, quanto id diligentius in procreandis liberis obseruandum? Iam uero aduentitiæ causæ genitis nobis dum extrinsecus occurrunt, alias sæpe in nobis excitant morborum opifices. Quocirca causarum quæ in nobis iam editis morbos efficiunt, alia externa est, alia interior, hæc rursum duplex, antecedens & continens, quæ & proxima dicitur, ut tres sint omnes efficientes morborum causę, externa quæ & euidens, & antecedens, & continens. Euidens quæ extrinsecus aut corpori aut contentis uim infert. Continens quæ in corpore sita morbo proxime adhærescit connexaque est. Inflictis uulneris gladius idcirco continens causa non est, quòd in corpore non consistat, licet proxima sit illi. Antecedens quæ in corpore prior continente, hanc efficit ac mouet. Euidentes omnium primæ maximæque necessariæ sunt, ex quibus cęterę ortæ defluunt. Illas uulgus in primis sectatur, quas & uetustissimi medici solas animaduerterunt, obscuris (ut inquit Celsus) ab arte reiectis. Ea porrò est adhæsio copulatioque causarum, ut continens ex antecedente, antecedens ex euidente defluat, quumque omnes continuatione quadam & serie cõnexæ sunt ordine prima est euidens reliquarum effectrix, postrema est continens quotquot inter has medię intercedunt, antecedens appellantur. At non omnis morbus tribus ex causis necessario ortum habet, sed alias ex duabus, alias unica. Quum cibi potusque immoderato usu summa cumulatur uenarum plenitudo quæ has tandem adeo uel diducat uel dirupat, uel pleuritis insequatur, pleuritidis euidens causa est cibi immoderatio, plethora, uenarum ruptio uel diductio, & sanguinis effluxio causę dicuntur antecedentes, omnes in corpore positæ. At sanguinis copia lateri impacta putrescensque continens, tum illius, tum comitiis febris est causa. Si ad stringentium balnearum usu putrida febris accẽditur, hæc causa sunt euidens: cutis adstrictio, prohibita transpiratio causæ antecedentes hinc exorta putredo continens proximaque causa. Non possum au-

tem.

tem in neotericorum quorundam error conuenire, quos tantus stupro oppressit, ut nulla queant mentis contentione continentem causam a morbo interno scere. Hi ignorata maiorum doctrina sanguinem lateri impactum, pleuritim humorumque putredinem, febrem appellãt, quasi humores particulæ sint corporis atque in his morbi insideant. At certe febris nulla in humore, nulla in spiritu, sed in corde corporisque partibus tota inhæret: hoc tamen discrimine, ut in ephemera partium intẽperies ex spirituum feruore pendeat: in putrida ex humorum putredinem: in hectica primum ac per se in partium substantia cõsistat atque desigatur. In his quæ dixi omnia causarum genera cõnexa uidere licet. At quũ Australi statu destilatio fertur in pulmonẽ, eius arterias obstruẽs asthmaque ingenerans: aut quum motu immoderatiore calculus è rene deturbatus uterem obturat, nephriticumque cruciatum mouet, duæ duntaxat causæ euidens & continens cõcurrunt. unica uero eaque euidens quum uulnus gladij ictu infligitur. Ex quibus intelligitur causam externam & euidentem & omni esse morbo necessariam, neque corporis neque causarum interiorum firmam constitutionem, nisi externarum graui impetu, labefactari cõtaminarique posse, & de naturali statu unquam decedere, rursumque continentis quam antecedentis necessitatem esse maiorem. Iam uero causarũ morbos efficientium aliæ statuendæ sunt differentiæ. Earum quippe unaquæque interdum per se, interdum per accidens opus efficit & edit. Per se quidem, quũ propriis insitisq; uiribus proxime nullusque interuentu id præstat, per accidẽs uero quum aliud quippiam excitans & interponens idipsum agit. Aqua frigida corpori affusa id per se quidem & proxime nullius interuentu refrigerat, ex accidente autem calfacit, dum contracta densataque cute natiuum calorem foras erumpentem intro repellit, qui dein intus collectus & coarctatus, mutoq; pabulo auctus, ui maiore in corporis summa remigrat recurritque. Intus uero scamonium uel reubarbarum corpus per se calfacit, at calidam feruentemque bilem expurgãs accidente refrigerat. Causa porro omnis efficiens triplex existit, aut enim principalis est, aut adiuuãs, aut sine qua nihil efficeretur. Principalis & perfecta, insita ui etiam sola id efficit cuius est causa. Adiuuans sola quidem nihil efficit, sed ad efficiendũ adiumenta affert. Hæc Græcis συναιτία, id est causa adiuãs, & quasi concausa dicitur. Tertia efficiendi nullam planè naturam obtinet, neque quicquam in opus confert, sine ea tamen effici nihil potest. Sed hæc perspicuis exemplis illustranda sunt. In purgationibus quæ arte comparantur, causa principalis est medicamẽtum proprietate uolens adiutrix causa illius temperamentum calidum omnibus purgantibus concessum, quod & illorum uim corroborat adaugetq; in hoc etiam genere sunt quæcunque medicamento permista illius uim exacuunt, ut gingiber, nardus, eiusq; generis plurima. Causa sine qua nihil efficeretur, est natiuus noster calor, sine quo medicamenti uis sopita in actum haudquaquam erumperet. Et in morborum procreatione, dũ frigida cœli constitutio destillationem proritat in articulos, principali perfæctaque causa est frigida cœli conditio, & superuacuorum copia, adiutrix est humorũ tenuitas, causa sine qua non efficeretur, est articulorum imbecillitas, & uiarũ per quas humor fluxurus est laxitas. In causa sine quibus nihil efficeretur numerari solent, locus, tempus, instrumentum. Causa omnis quandiu operi assistit incumbitque, idipsum conseruat & auget, sublata uero nihil melius quicquam efficit. Id eius opus alias persistitat manet, alios omnino perit, idque uel breui uel multo post tempore.

Euidentium cauſarum genera. Cap. XII.

QVI firma corporis conſtitutione ortus & in lucē editus eſt, ſi nulla externarum rerum offenſione laceſſitur, incorrupta ſanitate ad longiſſimum tempus uitam producet. At ſi illarum immoderatione concutiatur, optimum uitæ ſtatum diutius retinere non poterit, ſed tandem de illo decidet prolabeturq; in deteriorem, quem certè morbum appellamus. Naturalem igitur uitæ curſum complebit, qui turbulentis externarum procellarum fluctibus minime iactabitur. At uero quotuſquiſque toto uitæ curriculo ex his tutus emergit? Quē blandæ uoluptatis illecebræ non aliquādo irretiunt? Aut quem ſi moderatrix temperantia ſedulo conſeruauit, incōſtans uolubiliſq; fortuna præcipiti caſu non obterit? Difficile prorſus quæ undiq; nobis intenduntur retia defugere. Diſcendæ igitur res omnes & cauſę, quarum ui aut priſtinum ſtatum retinemus, aut in morbum incidimus. Harum aliæ neceſſariæ, quæ neceſſario nobis ferendæ ſunt & ſine quibus uiuere non liceat, aliæ non neceſſariæ, quas declinare poſſumus. In neceſſariis ſunt aer, in quo uerſamur, cibus & potus, motus, quies, ſomnus & uigilia, quæ excernuntur aut ſubſiſtunt, & animi perturbationes. Non neceſſariæ uero gladii ictus, ruentis lapidis & beſtiarum occurſus, omniaq; fortuita. Harum impetus cæci nec arte præuideri ne declinari poſſunt; illæ poſſunt, in quarum obſeruationes ars uerſatur. Earum alię corporis ſanitatem tuentur, aliæ depellunt, aliæ reſtituunt. Hinc efficiētium cauſarum aliæ inſalubres ſunt, quæ corpus de bono ſtatu deiiciunt, alię ſalubres. Hæ rurſum duplices, uel quod ſanitatem conſeruent, uel quod deperditam reſtituāt. Conſeruant quæ moderatę & corpori ſimiles exiſtunt, reſtituūt quæ ſunt morbo contrariæ, & ęqualiter atque is á mediocritate in diuerſum deflexerunt. Hæc opinor perſpicuum faciunt eādem cauſam & inſalubrem & ſalubrem dici, ſed comparate & quum ad uaria refertur. Eſt enim cauſa ex eorum genere quę ad aliud referuntur ac pertinēt. Aer temperatus alięque cauſæ ſi æquabiles & moderatæ obtingerint, hominem temperatum & bene habitum, qualem acceperunt, tuentur ac ſeruant. Immoderatæ uero obterūt inferuntq; morbos. Quem porro morbum inflixerit aer impenſe calidus ac feruens, eundē depellit ſanitatemq; reſtituit frigidus, qui pari fit a medio receſſu. Qui huic ſanitatem reſtituit eique ſalubris eſt cauſa atteri morbum infert, cauſaque fit inſalubris. Efficientes hæ cauſę triplices ad tres quoque artis partes accōmodantur. Conſeruatrices quippe ad eam quæ ſanitatem tuetur: ſalubres ad eam quæ morbis medetur. Solę inſalubres huc pertinent, de quarum uiribus ſigillatim dicendum.

Qua ratione ambiens aer corpora mouet, & cauſas interiores morboſq; excitet. Cap. XIII.

ORTVSVM nobis aerē ſanguine prędītorum animantium natiuo calori & ſpiritui, tum conueniens pabulum tum refrigationem præſtare, fumoſaque illius ſuperuacanea excipere, his tribus ex cauſis eorum uitæ tuendæ conſeruandoq; calori præfici in Phyſiologia diximus, ubi & illud animaduerſum eſt, aerem nobis circonfuſum arteriarum pulſu corporis uniuerſi calorem, cum uero quem ſpirando ducimus unius maxime cordis calorē reſpiratione tueri & conſeruare. Quoad uiuimus neceſſario ſpiritum de cœlo ducimus, nec ani-

mus ſine anima,nec anima ſine ſpiritu & aere teneri cõſeruariq; poteſt. Inſpirati quam circumfuſi aeris tanto maior & efficacior ad immutanda corpora uis eſt,quanto uberius & uiolentius is intro ſubit. Reſpiratione primum quidẽ os,nares,cerebrum aſperam arteriam,pulmones,cor,omnesq; arterias is cõfert , implet,ex his dein in omne corpus perflabile mox quaſi momẽto diffunditur.Quacunque is uel ſubſtantia uel qualitate præditus eſt,ea ipſa primum ſpiritus,deinde humores, poſtremo partium ſubſtantiam afficit. Serenus , tenuis,purus,beneq; tẽperatus,ſpiritus noſtros colluſtrat, ſanguinem attenuat cor exhilarat,mentem ſerenat,corpus omne peruadens raritate diffundit, ſuſcitatoq; calore appetentjam,cõcoctionem,ſuperuacuorum diſſolutionem expurgationemq; procurat.Craſſus,denſus,caliginoſus,& aliena permiſtione inquinatus,ſpiritus obſcurat , ſanguinem & humores denſat atque labefactat, meſtitia perſtringit,mentem obumbrat,corpus degrauat atque denſat: & oppreſſo atque debilitato natiuo calore concoctionem lędit,ſuperuacuorumq; diſſolutionem cohibet.Qui porrò circunfuſus eſt nobis aer, in intima quæq; penetrans contagione nos etiam immutat: neque nos ſolum , uerum etiam ſolidiſſima quæque & inanima,ut ligna,ut lapides, & metalla, quæ aliter ſicco aliter pluuioſo cęlo affici notamus.Tanta quidem uis eſt aeris per cuncta rerũ meabilis.Huius autem quam cęterorum,uis maior & efficacior ad morbos infligendos,& plures tẽporũ tempeſtatumq; mutatione,aut ex ſalubri loco in grauem tranſitu,aut exorta intemperie,aut quibuſuis aeris inquinamẽtis;quã uictus mutatione morbis pulſantur. Is quippe unus plurimos pariter attingit, cuius non ut cæterorum incommoda facile declines , in cor uiſcus nobiliſſimum,in cerebrum,in corpus denique omne prompte penetrans ſuis uitijs omnia perfundit,acutorum ferè morborum author. Morborum uero hic opifex; eſt uel qualitatum immoderatione,uel ſubſtãtiæ uitio, uel ſubita inſolentiq; mutatione.Qualitatum intẽperies calidor,frigidior, humidior, aut ſicciori, ſiue a regione,ſiue a ſitu,ſiue ab anni tempore,ſiue a cęli ſtatu talis exiſtit,ſpiritus,humores,ipſumq; corpus immutat.Regio quidem temperata, locus editus,apricus,& perflatus. Veris cõſtitutio naturalis,ſtatus cœli placidus & trãquillus,ut perflante Fauonio,ſalubritatem bonamq; ualetudinem tuentur,nequicquam corpora permutant.Regio feruida & æſtuoſa , locus Auſtro Soliq; expoſitus.Aeſtas ignea & torrida,auſtrinus cœli ſtatus, ſpiritus inflammãt,sãguinem & humores ardoribus extorrent , bilem augent & exacuũt; quibus ex cauſis morbi plurimi hisq; acuti ſuſcitantur.Sed & poros reſerant patefaciuntq;,corpora laxant extenuant , eorum ſubſtantiam colorisq; natiui uim diſſipant,& ſi diu perſeuerant ſomnium mortemq;præpropere accelerant.Regio frigida,locus ad Aquilonem conuerſus,hyems gelida,ſtatusq; cæli aquilonius ſpiritus conſopiunt,humores incraſſant,quę certæ cauſæ acutos quidem morbos reprimunt,ſed diuturnos,deſtilationesq; concitant. Deinde poros occludunt,denſant,firmantq; corpus,huius atq; natiui caloris ſubſtãtiã cõſeruãt & augent,appetentiam præſtant,concoctionem fouent, uitam deniq; longiſſime protrahunt.Regio humida,locus in Occidentem deuergens, humens pluuioſaq;conſtitutio,tenebricoſum ſpiritum facit,corpus multo humore ſuperuacuo onerat,cuius copia natiuus calor infringitur,& debilitata concoctione cruditates fiunt.Quibus ex cauſis deſtillationes, diuturnæ febres , cachexiæ, ulcera putrida eaque curatu difficillima . Quinetiam corpora mollia , laxa informaque reddit & obeundis uitę munijs inepta.Regio ſicca , locus arenoſus in ortum apertus ac patens,ſicca cœli conſtitutio, ſpiritus illuſtrat,humo

res ſuper

res superuacuos absumit, utiles uero a putredine tuetur: corpora dura, solida fortiaque efficit, & articulos corroborat. quoniam tamen illa densat & humores siccos durosq; reddit, obstructionum est opifex, minus tamen quam superiores infensa. Tot ergo modis aeris intemperies morborum causæ fiunt. Vitiata porro aeris substantia gignendorum morborum maiorem multo uim obtinet. Hęc licet adeo simplex sit & uniusmodi, ut fortasse corruptioni subiecta minime sit uariis tamen undique inquinamentis conspergitur. Multa exhalatione & caligine humescit: terrarum, aquarum, cadauerum, aliorum ue putrescentiũ expiratione graui inquinatur: pestilentiæ seminibus ue cælitus immissis uel in se genitis polluitur labefactaturque. Hæc igitur una cum aere quem spiritu ducimus permanant in omne corpus, & contagione tum spiritus, tũ humores suo quęque modo contaminant, & uarios eosque ferè occultos morbos proferunt. Iam uero subitæ insuetęq; temporum, locorum, tempestatumq; mutationes sæpe morbos attulerunt, præsertim si ex salubribus in grauia atq; deteriora fiant. Quos temporum mutatio insigniumq; syderum exortus tempestatum flatuumq; conuersio morbos inuehere soleat diligenter quidem Hippocrates, Aristoteles literis prodiderunt, omnium certe eam facientes causam, ꝙ ex contrariis in contraria, atque etiam ex humidis in calida aut frigida grauis periculosusq; transitus fit. Multo his grauior est peregrinatio & omnis longinqua traductio, ꝙ unicuique regioni ex soli & aquę natura, ex situ & flatibus quibus iactatur peculiaris inest constitutio, suaq; proprietas cui non facile sit assuescere. Sed & quæ ex coarctato conclusoq; in liberum perflabilemq; aerem uel saluberrimum fit mutatio, imbecillis & his qui ex morbo conualescũt sæpe detrimento fuit: ꝙ repente ac uehementer corpus humoresque exagitet. Flatuum porrò effrænata incursio haud secus atq; ualida exercitatio corpora fatigat: præter eas quas uel è terris, uel è cœlo qualitates inuehunt. Tranquillus autem aer nulla uentorum ui impulsus, quanquam mitis ac lenis apparet, nisi tamẽ tempestate huc illucque iactetur, requietæ & restagnantis aquę more corrumpitur. Ventus uero saluber, præsertimq; aquilonius inspersa aeri inquinamenta purgat.

Qua ratione quotque modis esculenta & potulenta nos afficiant.
Cap. XIIII.

EVIDENTIVM causarum ordine cibus atq; potus locum obtinent secundum, eorumq; uis est aeri proxima. *Hic* quidem celerius ac promptius in plures inuadit, at cibus atq; potus quoniam permanentem ac inhærescentẽ corpori materiã suppeditant, id ualidius contumaciusq; afficiunt. Cibi potusq; uitia gignendis morbis pabulum materiamq; suggerunt, è qua & morbi interdũ spõte emanant, nullo euidentis causæ inpulsu. Imo & quoniam uel ab aere uel ab animi perturbationibus, uel aliis causis euidentibus morbi nulli excitantur, nisi consentiant corporis præparatio, & humorum constitutio. Si hęc tota ex cibo, potuq; profecta est, maximã hi sanè in gignendis morbis uim obtinent, Vt semel dicam, Vna gula omnium est prope morborum mater: etiam si alius est genitor. Quicquid in corpus illabitur, aut temperamento aut materia aut tota substantia agit nosq; permutat. Temperamento & qualitate aqua frigida & lactuca corpus refrigerant, illa quidem reipsa hæc uero potestate: ignis atque uinum calfaciunt, hoc potestate, ille energia. Materia agit, quod substantię tenuitate penetrat humoresque incidit, quod crassiore materia

corpus adstringit & densat,& quod uiscosum adhæret,aut contra detergit. Tota substantia quicquid totius substātię uel familiaritate nos alit, uel dissidio & inimicitia naturam nostram depoculatur atque depascit. Illud alimentum, hoc uenenum appellamus. Totius substantiæ notionem alibi accurate expressimus,demonstrantes alimētum non quod uel temperamento uel materia, sed quod totius substantiæ affinitate nobis familiare sit,idcirco in nostram substātiam conuerti eiusq; molem augere: proinde alimento opponi & è regione statui uenenū. Hæc quidem simpliciter nos immutāt: at non pauca bifariā alia trifariam. Bifariam acetum, temperamento quippe & materia, & lactuca tēperamēto & tota substantia,panis azymus materia & tota substantia. Trifariā uinum album quod calfacit,extenuat & alit. Quicquid igitur totius substātię familiaritate in corporis substantiam cōuertitur,alimentū est, quod uero corporis firmam naturalemq; constitutionem quoquomodo euertit medicamentum. Si quid dum in corpus conuertitur, idipsum pariter afficit atque commutat alimentum est medicamentosum. Hoc uentriculo exceptum uiq; nostri caloris excitatum qualitates & uires etiā tacitas & quasi sopitas quibus prædictūm est exerit,hisq; uentriculum in quo diutius hæret atque retinetur, exercet: licet ab eo interdum coquatur dometurq; Est ea quippe agentis patientisq; naturalis consensio, ut quia materiam obtinent cōmunem, mutuas operas conferant in sese, omneq; agens agendo nonnihil etiam patiatur ac perferat. At uero si eius quo assumptum est ualidæ uires indomitæ fuerint,nec prorsus uentriculi robore euictæ,eæ uel substantia, uel quoquouersum expirante uapore,in omne corpus permanabunt,ipsumq; cor & cerebrum atque uniuersum corpus concutient,ut in merato uino,in allio,in cæpa,in aliisq; compluribus perspicue animaduertit. Hæc igitur dum è uentriculo in intestina,in mesenterij uenas,& in iecur illabūtur,suis qualitatibus quicquid attigerint, imbuunt. Ventriculi quippe calore infracta quodammodo sunt, nō tamē prorsus extincta,nec pristinis omnino spoliata facultatibus,sed tum harum, tum pristinæ qualitatis nonnihil etiamnum manet in sanguine, qui & in uenas maiores & in minores,& in corporis singulas partes effunditur. Quanquam igitur sanguinis alimenti,ex quo genitus est formam perdidit, qualitates tamē aliasq; uires quodam modo retinet,easq; impertit partibus alendis. Quamobrem quod ait Aristoteles, Alimētum initio dissimile,tandem nobis simile reddi,non de omnium qualitatum,sed de substantiæ & formę potius similitudine audiendum. Etenim lactuca,tametsi coctione mutatur,uentriculum tamen & corpus refrigerat, ex eaq; sanguis profertur frigidior. Sed & id quod ueterū omnium literis & memoria celebratur omne alimentum tum calidum, tum frigidum,quum in sanguinem abierit calfacere ita quidem audire uelim,quia alit sanguis & innati calidi substantiā,non autē qualitatem calorisq; gradum augere. Quisquis enim ex lactuca æq; calidum atque ex uino aut ex allio sanguinē gigni censuerit,omnes efficientium causarum uires & naturas euertet Ergo lactuca frigidum,unum calidum sanguinē suæq; naturæ consentaneos profert humores. Azymus panis & castanea crassum atq; lentum, uitellus & pullus gallinaceus tenuem mora,persica,mala,horarijq; fructus uitiosum, putridum uero qæcunq; alimenta iam corrumpi cœperunt. Hic corporis omniūque facultatum eius peruersio. Vt enim calx ad arboris radicem conspersa fructum accelerat,arborem uero perimit,ita calidius alimētū maximeq; unitū suscitato calore,spiritus facultatesq; erigit, mortem uero maturat. Dū enim corporis calorem auget, substantiam minuit: dumq; innati calidi spiritum &

calorem

calorem halitu fouet, eius ſubſtantiam quæ humidum eſt primogenium diſſipat exorbetq;, omnem uitam alacriorem ac uegetiorem,ſed tamen breuiorem facit. Sic ſuæ ſunt unicuique cibo dotes,ſua ſunt incommoda. *Ex* quibus intelligitur,non modo ſpiritus & humores quibus conſeruamur, ſed & omnem corporis partiumq; conſtitutionem ab eſculentis potulentsiq; mutari.*Hinc* intemperies,hinc abſtructio,hinc cacochymia,hinc plethora,quæ uitia grauiſſimorum morborum cauſę antecedentes continentesq; fiunt. Neque uerò una cibi potusq; qualitas,uerum etiam illius optimi quantitas & exuperãtia naturę grauis infenſaq; eſt,tum ea quæ receptacula uenasq; ſolum implet, tum etiam quæ uires grauat. Hæc enim quia ſupra uires eſt,neque integre coqui, neque in purum ſanguinem uerti poteſt,ſed cruditates multas cumulat,quæ quum ab inferiore debiliq; natura nequeant domari,corrumpuntur morboſq; generãt. De hac recte Hippocrates. Vbi cibus pręter naturam plus ingeſtus eſt,hic morbum facit. Quinetiam ea cibi exuperantia quæ uaſa implet, nondum tamen uires premit licet tota in optimum ſuccum & in ſanguinem faceſſat, tuta tamen non eſt,ſed maxime lubrica & periculoſa. Natiuum quippe calorem è ſenſibus, è mentis & animæ functionibus auocat,occupatq; in concoctione. Excrementorum flatuumq; ingentem facit prouentum,quæ prę copia non facile excludantur. Omnis generis humores congerit, obſtructiones multitudine accerſit, uias contrahit,in anguſtumq; adducit omnia arcte coercet ac continet, uix ut quicquam è corpore dimanet. Hac onuſtũ turgidumq; corpus ingraueſcit, atq; ẽt ſi infirmũ uietumq; eſt proſternitur.quia uero infarctũ cõpactum,ac minime peruium eſt,nec perflari,nec uentilari poteſt.Hinc perinde atque a multo oleo lucernè flamma natiuus calor opprimitur & quaſi ſtrangulatur,morbiq; frigidi (etiam ſi calidus cibus erat) ſuccreſcunt, quemadmodum ab ebrietate cruditas,cachexia,paralyſis,apoplexia,Quumque diutius inſedit redundantia, corruptelam demum putredinemq; acquirit.Quę autem coagmentatione aſſidua in ſummum iam excreuerit,aut extincto natiuo calore inopinata repentinaq; morte iugulat, aut uaſa diſrumpit. Quocirca hunc habitum recte commone. facit *H*ippocrates eſſe periculoſum & ſine mora ſoluendum. Pernicioſa admodum ſentina eſt abdomen inſaturabile, omnium tum corporis tum animi uitiorum fons atque origo.Non minus acute quam facere quis intemperantiam medicorum nutricem appellet. Cæterũ quiſquis cibus potuſque moderatus ſit & ad naturam acommodatus, ſpiritus natiuum calorem, corporeq; ſubſtantiam tuetur & reficit,facultates omnes earumq; functiones corroborat, concoctionem alimenti diſtributionem,humorum æquabilitatem,& exerementorũ propulſionem,motus denique,ſenſus mentiſq; uires integras incolumeſq; conſeruat.Vna tẽperantia totius eſt iucundæ ſalubriſq; uitæ moderatrix. Nulla calamitate uel erunna premetur,qui uitæ fundamentum iecerit temperantiam. *I*ã uero longior inedia,aut tenuior parciorq; uictus,non id apte reſarcit & inſtaurat,quòd tum natiui caloris,tum circunfuſi aeris neceſſario diſſipatur è corpore:proinde ex accidente ſiccat,ꝙ in pabuli penuria,natiuus calor propriã corporis ſubſtantiã exorbeat.At profecto corpus peruium patenſq; reddit,obſtructiones expedit,flatus alui,fæces,urinas cerebri,omniumq; partium excrementa mouet & excludit.Atque ſe impurũ corpus uitioſo humore perfunditur, cruditates concoquit & emendat,tenues humores ac inutiles exhaurit aut halitu diſſipat craſſos uero cuiq; parti tenacius inhęrentes proritat atq; mouet. *I*ta quę per inediam humorũm omniũ uires ſe produnt.Bilioſis.n.bilis efferueſcit, & quaſi ferocitate exultat quæ ſuo dein furore febrem, oris amorem, iracundiam

cundiam, aliaque symptomata infligit. Melancholicis:proprius humor mœrorem & metum incutit, uigilias, terrores, oris aciditatem hisque similia. Pituitosis destillatio è capite in subiectas partes illabitur, & pituita in uentriculum influens, nausea, cibi fastidio, uomitione, animi defectione, hisque similibus hominem lacessit, In magna quippe cibi potusque parsimonia, uitiosus humor aut in uentriculum irrumpit, aut propria sede solus & purus ferociter subsultat, consueta uidelicet alimenti benignitate destitutus. Quapropter qui impuro sunt corpore ægri ferunt inediam, & tamen dum conituntur humoris impetum & ferocitatem frequenti alimento sedare, non se, sed suam ipsi perniciem alunt. Per hos uero impetus si constanter perferatur inedia, quos, primum concitauit, mox certe compescet atque domabit. Leuis inedia bilem accendit, quam illa tamen perseuerans extinguit, corpusque refrigerat. Nam uitioso humores exterit, suo modo concoquit, domat & uias deducit, per quas naturæ impulsu è corpore exurbent. Huius ope aliquando morbi periculosi & ancipites fœlicem eumque admirabilem exitum inuenerunt, ad quem ars nulla dirigebat: idque multo mitius ac leuius, quondam corpus medicamentorum aliena qualitate lacessitur. Si quis obiiciat natiuum calorem per inedias cum superuacuo & uitioso nonnihil etiam utilis puriorisque humoris exhaurire, sicque uires atterere. Id quidem consentaneum est, neque ullum flagitium admitti puto, uires sinere aliquantum collabi, ut pariter quod uitiosum est eximatur: quandoquidem earum iactura leuis prompte resarcitur, grauior autē omnino metuenda, quam sequitur exolutio. His, opinor, de causis tenuis & admodum exquisitus uictus ab Hippocrate iam pridem est explosus: quippe qui tum sanis tum ægris periculosus existit, si præsertim non modo sanguinem atque carnem, uerumetiam propriam solidarum partium substantiam colliquat, & in marasmum conicit, a quo uis quisquam se recipit. Sed uis eo præcipitant inedę. Cæterum inquit Hippocrates, non satietas, non fames, non aliud quicquam bonum bonum est, quod naturę modum excedit.

Quæ excernuntur ac subsistunt morborum causas fieri. *Cap. XV.*

SVPRA descripta causarum genera, secum humorum uitia & alias qualitates inuehunt in corpus: atque deinceps eruunt, non extrinsecus, sed intus è corpore uitia suscitant. Quocirca distinctione adhibita illas externas, has autem euidentes causas proprie appellemus. Corporis superuacua, quia in corpore continentur & hęrent debent in causis antecedentibus haberi: at immoderata illorum uacuatio uel retentio causa est euidens. Illa morbos infligunt, non simpliciter, sed quia contra naturam & immodice in corpore coercentur. Quæ naturæ legibus è corpore deiici exterminarique solent, si qualia quantum, & quando oportet procedant corpus quasi sarcinatū leuant, idque robustius & ad functiones aptius comparant. Sin uero subsistant, morborum causę fiunt euidētes, quę dein antecedentes continentesque mouent, quarum morbus soboles est. Naturę legibus ad uiam necessarię uacuationes sunt alui deiectio urinę è renibus, & è uesica profusio, sudor uel uniuersi corporis exhalatio bilis flauæ è suo folliculo, aut atræ è liene in uentrem effosio. Aliæ quidem non simpliciter sed uel in tempore, uel ex consuetudine necessariæ sunt: ut hæmorrohidum mensiumque eruptio, mucus è naribus & palato, sputum è pectore, lac è mammis, semen è spermaticis uasis. Horum itaque suppressio, atque etiam parcior & non qualis aut quando expedit facta uacuatio, tametsi uere symptoma est,
morbi

morbi tamen cauſa ſit euidens.Siquidem eorum quæ toto genere præter naturam exiſtunt redundantia naturæ moleſta atque grauis,morborum ſit materia Nam plerunque natiuum calorem uel perimit uel obruit,cuius demum functiones periclitantur omnes.Nônunquam eorum redundantia corrumpitur putredinem & alienas qualitates ſortita naturæ corporiq́; graues.Nonnunquã uias corporisq́; ductus obſtruens,alimentorum diſtributionem, & excrementorum uacuationem deiectionemq́; cohibet.In uoluulo,in inteſtini prolapſu, quoniã inteſtinum quaſi uinculo deuinctum & conſtrictum tenetur,fæces præterlabi nequeunt,ſed ſua mole corporis partes ita plerunq́; onerant,ut uomitione reddantur. Quod ſi hę præterea putreſcant,fætore & praua qualitate ſic uniuerſum corpus inquinant,ut etiam ſi illarum curſus redeat,ſæpe tamen inquinatum corpus è uiuis excedat. Nec minus conſpicua hæc ſunt,quum urina ſupprimitur, aut quum menſes aut mariſcæ cohibentur, quibus mala ſuccedunt grauiſſima. Suppreſſis uacuationibus neceſſariis uarij omnisq́; generis morbi prodeunt,neque ulla cauſa euidens ad morbos excitandos eſt efficacior. Hanc enim proxime ſequitur excrementorũ prouentus,morborum cauſa interior. Magna ſæpe moleſtia torquẽt quæ iniucunda effrænataq́; uoluptate fuerint aſſumpta. Immodica porrò repentinaq́; uacuatio,etiam ſi eorum ſit quę toto genere præter naturam ſunt,procreatrix eſt morborum.Hinc cenſuit Hippocrates ſuppuratos aut hydropicos qui uruntur aut ſecãtur,ſi pus aut aqua uniuerſim effluxerint,omnes commori.Multo magis periclitantur,quibus aluus immodice profluit, aut urina copioſior profunditur,aut corpus ſudore diffluit. His quippe uires uſqueadeo ſæpe diſſoluũtur,ut ſimul anima deficiat.Nã cum ſuperuacaneis non parum ſpiritus calorisq́; defluit, hinc tum naturales tum animales functiones langueſcunt,& crudi ac frigidi morbi emergunt.Recte igitur eſt ab Hippocrate dictum, Plurimũ atq́; repente uacuare periculoſum eſſe & naturæ inimicũ,maxime ſi inſuetum,id eſt.Iam uero ſanguinis ex utero , ex mariſci,è naribus,aut ex uulnere effuſio,ſi immoderata repentinaq́; obtigerit, ocyus multo quam quiduis aliud,ſpiritus,natium calorem, uiresq́; diſſipat & exhaurit, quæ in ſanguine & ſedem & pabulum habent.Multi quippe, ut ait Poeta,extremam fundũt cum ſanguine uocem.Quibus autem moderatior ſit profuſio,his corpora quaſi tabida liqueſcunt,& cruditates,cachexię,hydropes, eiusq́; claſſis morbi emergunt.

Motus & quies immoderatior, morborum eſt cauſa. Cap. XVI.

MOTVS alius naturalis,alius uoluntarius.Naturalis quidem uentriculus, inteſtina,uenæ,alięq́; partes omnes alimenta ad ſeſe repiunt excrementaq́; depellunt, & cui arterięq́; ſic aſſidue pulſant,ut nihil intermittant.Voluntarius conſilio uoluntateq́; ſuſcipitur,qualis eſt muſculorum & neruorum. Hi primũ quidem & per ſe imperio uoluntateq́; mouentur:ab his deinde oſſa,uincula,uenæ,arteriæ,carnes,cæteræq́; partes,idq́; ueluti oſſis conſequutione,atq́; idcirco ex accident.Motus naturalis nihil defatigat,nec laſſitudine unquam intercidit,ſed potius exercendo corpus leuat & exacuit,uoluntarius uero defatigat, huiusq́; contentione corpora ingraueſcunt & aſſiduo labore defeſſa languent, Hunc proinde quies neceſſario excipit, quæ leuamentum & remiſſio quædam eſt laboris.Itaque laboris requietisq́; alternus uſus animanti neceſſarius.Porro autẽ arbitrij motus uelox eſt aut tardus,robuſtus aut imbecillus,uehemẽs

aut

aut leuis. Veloces ſeu celeres motus ſunt, ſaltatio, pilæ exercitatio, digladiatio: & quoſcunque non robur, ſed ſola corporis celeritas exercet. Robuſti & ualidi ſunt, foſſio, maximi oneris geſtatio & ſublatio, luctarumque multa genera quæ corporis robore & uehementi niſu, non celeritate fiunt. Vehementes ſunt, graue telum iaculari, diſcum mittere, graui armatura tectum currere aut ſaltare, & quicunque ex robuſto celerique conſtant. Hi quidam omnes, quemadmodum & omnis generis exercitationes, & artificum operæ uel labores, animantium uiribus eduntur ex hisque manant. Sunt & alij qui extrinſecus accedunt, ut nauigatio, uectio, geſtatio, frictio, equitatio, hisque ſimiles. Motus omnis animali calorem non extrinſecus acceſſit, ſed ex ipſo corpore ſuſcitat, perinde atque uentilatio flammam. Calorem quippe partibus intimis quaſi ſopitum & tordeſcentem excitat, diffundit, foras euocat, in corpus omne & in multo plures quam dudum partes traiicit. Hic autem concoctionem, alimenti diſtributionem excrementorũ omniumque ſuperuacaneorum expulſionẽ iuuat. Quinetiam corporis partiumque ſubſtantiam perſpicue mutat. Celer namque & uelox, corpus denſat & attenuat, tardus carnem rarefecit & auget. Robuſtus corpus uegetum durumque, imbecillus laxum molleque reddit. Vehemens, corpus quidem extenuat & gracile facit, ſed tamen compactum, durum firmũ & uegetum, contra leuis & languidus habitum quidem corporis opimum inducit, ſed languidum, molle, eneruatum & infirmum. Hæc quidem præſtat motus quicunque ſuo fit genere temperatus. Cæterum immoderatus ſiue ſupra corporis uires, ſiue perpetuus nec interciſus eſt, morbos infert. Multa quippe defatigatio ſpiritus uiriumque ſubſtantiam exhaurit & diſſipat, tandemque corpus refrigerat: muſculorum, neruorum & uinculorum robur diſſoluit, membranas adeo interdum laxat aut diuellit, ut Enterocelem excitat. Sed & uiſcera concutiens, tenues plerunque uenas disrumpit, ex quibus emictiones, uomitiones & expuitiones cruentę, pleuritides aliique morbi. Sanguinem uniuerſum ita plerunque in uenis diffundit, ut con calfactus liquatusque propriis conceptaculis coerceri haud poſſit, ſed his apertis foras excidet partibus phlegmonas infligat, aut ſi coercetur, capitis dolores, pulſationes ſynocosque febres procreet Corruptos autem humores, qui alioqui tranquilli, ignobili loco concluſi & quaſi conſopiti tenebantur, quique a natura tempore concoqui, domari ac demum blande excludi poterant, irritat & quaſi in furorem agit, qui poſtea tanquam mota camarina tetro uapore corpus uarie laceſſunt, ſed & ipſi quoquouerſum effuſi ſcabiem, tubercula, omnis generis abſceſſus, putridas febres, alui profluia, uomitiones, morboſque multiplices & uarios inuehunt. Impura igitur plethoricaue corpora laborem ne ſubeant. Quis porro diuturnior & exercitationis intermiſſio, qualem habet deſidioſa uita, inertem calorem, ſpiritus ignauos, ad omne ſenſus & mentis naturæque functiones ſegniores facit. corpus uniuerſum degrauat, languidum, molle infirmumque reddit, ut tandẽ uerum ſit quod ait Ouidius. Ignauum corrumpunt otia corpus. Hinc etiã cruditates & obſtructiones, & excrementorum prouentus, quæ omnis generis morborum cauſæ ſunt proximæ.

Somnum & uigiliam plerunque morborum cauſas eſſe. Cap. XVII.

His ut uiribus, ita ordine connexi & affines ſunt ſomnus & uigilia. Eſt autem ſomnus non ſolum motus, uerumetiam ſenſus omniſque animalis functionis ceſſatio, in qua non modo ut in quiete nerui, muſculi, artusque, ſed cere-

brum

brum & sensus omnes consopiri solent, estque somnus omnium quasi perfugiũ laborum, requies animi, pars humanæ melior uitæ. hic spiritus labore uigiliisque dissipatos restituit, aliis uidelicet ad functionum frequentationem suffectis. Membrorum sensumque defatigationem tollit, naturales functiones maximeq; concoctionem & retentionem corroborat & auget. Tum siquidem natiuus calor minime dispersus, sed circum uiscera intro se colligens uegetiorq; factus, in cibi crudorumq; humorum concoctionem ualidus incumbit. At uero attrahendi expellẽdique facultates per somnum languidiores sunt propterea quod conquiescat mouendi uis solita quidem illis opem ferre quodque corporis contenta uigiliis atque motu concitata, expeditius trahenti pellentique cedant. Quinetiam somnus sanguinis eruptionem, alui profluuium, uomitionem immoderatasque uacuationes omnes prçter sudorem cohibet. Licet enim (ut author est Aristoteles) corporis summæ & extimæ partes in somno frigescant tumque pluribus tegumentis indigeamus: sudore tamen uberius tandem emanant: quod humores intus conclusi alimenti concoctione distributioneque peracta: manifeste & affatim in extima summaque corporis eruptionem faciant In uigiliis maior fit per cutem dissipatio, sed humorum tenuium: qui obscure atque sine sensu exhalant. Cçterum somnus immoderatior spiritus offundit & obscurat: omnes sensus mentisque uires torpore & ignauia debilitat, calorem obtundit: functionesq; naturales infringit. crudos pituitososque humores & omnis generis superuacanea exaggerat. Corpus itaque refrigerans & humectans ignauum atque iners magis quam quies efficit: destillationum: frigidorum diuturnorumque morborum author. Nihil tam morti simile quam somnus: ipsius nimirum imago & simulachrũ: vigiliç contraria atque somnis edũt. Etenim spiritus sensusque excitant promptos: celeres alacresque reddunt: & partium omnium uires omnes recreant & erigunt. Calorẽ in omne corpus diffundunt æquabiliter: alimenti, humorumque distributionem, excrementorum depulsionem accelerant. Et hęc quidem moderatè. Immoderatè spiritus exhauriunt, corpus præsertimque cerebrum siccant: & (ut inquit ille) Attenuant iuuenum uigilatç corpora noctes sensus obtundunt, & mentem perturbant. Bilem inflammant, phrenditis, continuarum febrium, acutorumque morborum procreatricem. Natiuum calorem humidumque primigenium dissipant, sicq; læsa concoctione magnus fit cruditatum prouentus.

Animi perturbationem morborum causas fieri. Cap. XVIII.

SIQVIS animi perturbationibus omnino uacaret, posset & sine his integra nihilominus sanitate uitam traducere: at quoniam nulla disciplina nominis mores ita temperare & moderari, aut animi impetus ita comprimere & sedare potest, quin semper horum procellis & fluctionibus iactetur, iure quidem perturbationes inter causas euidentes easque necessarias collocantur. Sex autem numerari solent, metus, mœstitia, ira, gaudium, agonia, uerecundia. Qua ratione & quibus ex causis fiant, & quam multas comites habeãt, satis in Physiologia perpendimus. Perturbationum animi etiamsi moderatç sunt, nullus ferè usus prçterquam gaudii. Hoc exhilarans cor spiritusque letitia diffundit, natiuum calorem suscitat, sanguinem humoresque extenuat, quibus salus comparatur conseruaturque sanitas. Tristitia nemini frugifera, nisi quis effusiore gaudio dissolutus sit: nec ira nisi somniculosis & inertibus, nec timor nisi temerariis & furibundis, nec uerecundia nisi impudentibus & pallore fœdatis, Ago

nia omnibus aduersa infensaque est. Cęterum hæ modum prætergressæ nos grauiter conuellunt, quippe quæ euidentium causarum uim adipiscuntur. Gaudium profusum ac insolens spiritum caloremque tam uehementer à corde in summa corporis effundit dissipatque, ut id caloris beneficio prorsus destitutũ, uel syncope uel morte repentina corruat, quod nonnullis obtigisse memoriæ proditum est, qui tàmen omnino uel senes erant, uel languidi ac imbecilli. Cęteris omnibus corpus duntaxat refrigerat. Ira uero calorem & spiritum è corde etiam foras, non ut gaudium sensim, sed repente permouet. Ex hac tamen nemo omnium deprehensis est repente sublatus, nec dissipato calore exanimatus, quod soli audaces & robusti iracundia efferi possint, & iis solis ubertas caloris circa cor efferuescat. In his itaque dũ cor ira cumulatur & exardescit inflammatus calor in omnia effertur, ut tum homo extra sese percitus feratur Ea spiritus primum, dein humores corpusque calfacit, inflammat, & plerunque in ephemeram uel in synochum agit: aut si cacochymia subest, in putridã febrem, in aliosque ex bilis feruore & ex humorum confusione morbos. Timor & tristitia calorem spiritumque intro reuocãte ille quidem subito et affatim, hæc paulatim impetuque nullo. Itaque corporis externas partes refrigerant, nec tamen ut somnus aut ambientis frigus interiores calfaciunt, quod is calor ac spiritus in cor solum recurrat. Ea quidem affectione cor uehemẽter premi et strangulato calore pene obrui fidem facit, quod pulsus paruus, tardus, rarus et imbecillus euadat. Speciatim uero tristitia corpus omne, maxime uero cor refrigerat et exiccat spiritus innatumque calorem obterit et offundit, uigilias siccitate inducit, concoctionem labefactat, sanguinem humoresque, incrassat, exaggeratque melancholicum succum. Quibus ex causis corpus atrophia liquescit, & in marcorem, aliosque frigidos morbos præceps ruit. Eadem pericula multo uiolentius euidentiusque timor iniicit, quæ cęco et repentino impetu percellens, non paucis calore cordis uiolẽter suffocato uitam ademit. Nam cunctis uires subtrahit ipse timor. Quod timentibus aluus interdum soluitur, aut urina profunditur, non mihi uidetur cum Aristotele indicium esse sanguinis in aluum compulsi, sed potius remeantis in cor. Verecundia porrò natiuum calorem spiritumque in intima primum cogit, eumque mox sensim foras reuocat, sed blande adeo ut neque cor oppressum frigescat, neque spiritus dissipetur: At uero agonia, id est certamen utroque motu uehementer concurrit: quum que ex timore & ira cõstet, amborum pericula motu tamen inæquabili iterendit. Quęcunque numerantur aliæ perturbationes animi, in hæc quæ dixi genera conijciendæ sunt. Excãdescentia quidem, odium, discordia, inimicitia, in iram: timor, formido, terror, pauor, exanimatio, ad metũ: dolor animi, luctus, mæror, lamentatio, ærumna, molestia, desperatio, ad mœstitiã; lætitia iactatio, animi uoluptas ad gaudium. Neque duntaxat hæc morborũ causæ sunt, uerumetiã cura, solicitudo, afflictio, omnesq; animi molestię, quas ambitio, auaritia, aut aliud feruentius desiderium inflixit, quemadmodũ mentis in rerum inuestigatione assidua contemplatio acriorve contentio. Harum quippe omnium immoderatione spiritus & calor emarcescũt. De necessariis & euidentibus causis & quibus eæ modis nos immutare possunt, dicta hæc sint.

De causis euidentibus non necessarijs. Cap. XIX.

CAVSAE uero necessariæ quàs declinare licet: & quibus nulla necessitate stimur, ad ea genera quę supra de necessariis posuimus referri possunt. In am

bientium quippe genere collocantur æstuaria quæ corpus, pręter modum calfaciunt & excitant, demum calore dissipato refrigerant. Balneę uero aliæ refrigerant & humectant, aliæ calfaciunt & humectant aliæ calfaciunt & exiccant, ut sulphureæ, nitrosæ, aluminosę marinę, quacunque enim qualitate insignes fuerint, eadē corpus perfunciet. Adhęc unctiones & emplastra foris suas ēt uires contagione nobis impertiunt, dū eas nostro calore suscitatas per cutis spiracula altius infundūt. Vestes & tegumēta quibus operimur, interdū per se ut calidorū animātiū pelles, interdū accidēte calfaciunt, quod insitū corporis calorē retinent nec exhalare sinunt. Florū denique & aromatū ardor omnisq; fumus aut uapor, siue manifesta siue occulta vi præditus, dū intro spiritu ducitur, luculēter intima quæque mutat. Et hæc quidem in ambientiū genere. In eorū autē quæ sumuntur classe, numerantur medicamenta quę quoties uel imprudēter uel ex causa uorantur, primis, secūdis tertiusve qualitatibus aut tota substātia spiritus, humores corpusq; afficiūt. Inter ea uero quæ corpore excluduntur, nō necessaria est sāguinis è naribus aut è uulnere eruptio, quæ nimie, calorē, spiritus, & uires exhaurit: neque integre sano erumpentis quoquam modo sāguinis ulla est commoditas. Neque profecto uenus quomodo salubris, nisi cui forte multo iam tempore pręter consuetudinem sit intermissa. Huic idcirco moderata confert, quod titillantis aut turgētis materiæ exuperātiā quasi onus infensam deponat. Immoderata uero, spiritus calorem, humidūq; primigenium exhaurit, concoctionem euertit, mentem & sensus infirmat atque conuellit, corpus eneruat, emollit inersq; reddit. Horū nihil tamen extreme, quandoquidē ueneris modus quidam est nec ut cibo ita uenere citra desiderium quis utitur Vix quisquam sine libidine uenerē exercet, sine appetētia plurimi supra satietatem se sanguināt. Proinde cibi quam ueneris crebriora sunt grauioraq; pericula. Ad motuum genus accedunt clamores & uociferationes, quibus interdum uenæ membranæq; diuelluntur, eodem & dolores pertinent, diri immanesque cruciatus, & externi motus: ut nauigatio, uectio, gestatio, equitatio: & quæcūq; corpus: humores: spiritusve durius exagitant. Singula quippe ualidas ad morbos ginendos uires sortita sunt. His finitima est frictio sicca: quāquam in corporis summa præcipuas uires habet. Deinde attritus: contusiones, casus: uulnera: ferarum morsus, uenenatarum bestiarum ictus, & quæcunque fortuito in nos irruunt: nobisq; quasi fato impendēt, quorū periculis corpus uarie iactatur. Euidentes morborum causas: quarum ui immutamur omnes iam quidem recensuisse uideor, quas solas ueterum imitatione uulgus scrutatur, sedulo rogant unde morbus unusquisque processit. Ab his autem defluunt gignunturque interiores: de quibus proxime disserendum.

Interiores morborum causæ: quot qualesque sint, utque ab euidentibus defluant. Cap. XX.

CORPORIS spiritus, sanguis, humores, excrementa, & quæcunq; contentorum nomine complectimur, interiores quidem causę sunt. Hæ si naturæ legibus tenentur, salubres & sanitatis conseruatrices appellatur. Sin uero de naturę bonitate multū decedunt, insalubres & morborū effectrices. Decedunt autē uel quantitate uel qualitate, quæ duo uitia illis contra naturam insunt. Quantitatis uitia sunt exuperātia & penuria. Spiritus exuperare quidē nō potest, deficit tamen quū magna eius est inopia. Quæ toto genere præter naturā sunt, ut

calculus,ut lumbrici,ſemper dum adſunt exuperant,nunquã deficiunt. Sanguis humores,excrementa,ſiue immodice exuperant,ſiue deficiant,uitio dantur. Solius ſanguinis exuperantia,plethora dici conſueuit. Reliquarum omnium redundantia in caccochymiæ genere continetur. Quinetiã contentorum omniũ intemperies,tum ſimplex tum coniugata, craſſities & tenuitas,durities & mollities,lentor & acrimonia,deinde putredo & totius ſubſtantiæ corruptio caco chymiæ ſpecies ſunt. In his igitur contentorum uitiis omnes conſiſtunt interiores morborum cauſæ. Euidentes autẽ ſic illas proferunt. Spiritus quidem in natiq; calidi penuriam ambientis feruor,balnearum,diſſipantiumq; medicamentorum uſus,alimenti penuria & inedia,immoderata uacuatio,labor, omniſq; motus uehementior,uigiliç,inſolens gaudium,uenus intempeſtiua,dolor excrucians. Eædem quum increuerint,ſanguinis ſuccorumq; inopiam tandem inferunt. Spiritus innatumq; calidum premunt & humores coarctant,aer denſus & caliginoſus idemq; gelidus,alimentorum ubertas,excrementorum prouentus,diuturna quies,ſomnus arctior & profundior,metus & meſtitia. Eadẽ ſi uiolenta & intẽpeſtiua irruerint haud ſecus atq; laqueus faucibus ceruiciq́ iniectus,natiuũ calorem ſtrangulant & extinguunt. Spiritus,humores,excremẽta,omniaq; contenta putredine contaminant aer putris & graueolens,ingeſtorũ corruptio,eorum putredo & inordinatus uſus,excrementorum ſuppreſſio,obſtructio,hincq; cohibita perſpiratio. Quies quoq; & ſomnus,idem præſtant, at non niſi ex accidenti & quia excrementa augent. Spiritus & innati calidi,ſanguinis ſuccorumq; totam ſubſtantiam corrumpunt aer aut peſtilens aut quouis inquinamento contaminatus,hauſta uenena,retenti ſeminis aliorumq; ſuperuacuorum pernicies,uenenatorum contagio,& uirulentarum beſtiarũ morſus. Intemperiem in ſpiritibus in ſanguine,in aliisq; contentis,calidam quidẽ inuehunt,circunfuſi aeris æſtus omniumq; circunſidentium feruor,& quæcunq; cutim coarctant atq; denſant. His accedunt,cibi potusq; calidiores,medicamẽta quoq; calida & acria,excrementorum ſuppreſſio,obſtructio,atque hinc nata putredo,motus exercitatioq; uehemens,ira & uigiliæ,niſi extra modum exceſſerint. Frigidam uero intemperiem accerſunt,aeris omniumq; frigidiorum occurſus,alimentorum parcior aut liberalior uſus, eorumq; & medicamentorũ intemperies frigidior,ingens uacuatio,& magna ſuperuacuorũ ſuppreſſio, otiũ motusq; immodicus,ſomnus metus atq; meſtitia. Siccę intẽperiei hæ ſtr[illegible] cauſæ ſunt, aeris ſicca conſtitutio,& eorum occurſus quibus exiccandi uis ineſt,cibi potusq; tenuitas & inediæ,extenuantia diſſipantiaq; medicamenta,immoderata uacuatio,motus uehementior,uigiliæ,metor, cura atq; ſolicitudo. Humidioris cauſæ ſunt humidum & pluuioſum cœlum,balneæ dulces præſertim a cibo,potus liberalior,humectãtium ciborum copia,excrementorum parcior uacuatio,uita otioſa,ſomnus multus,lætitia & animi tranquillitas. Craſſos ſpiritus & humores ſimiliſq; naturæ excrementa proferunt,cibi atq; potus craſſæ compactęq; ſubſtantiæ, ac panis azymus, bubulæ carnis maiorumq; animantium & piſcium eſus, uinum craſſum ac rubrũ. Idẽ ſunt cauſæ omnes quas refrigerare atque denſare recenſuimus ex accidente prçſtant. Tenues uero gignunt alimenta & medicamenta extenuantia,potusq; tenuis & liberalior. [illegible] tos aut acres alimenta aut medicamẽta hiſce uiribus prædita. Nam animãtiũ extrema piſcesq; complures & caſeus: lentum glutinoſumq; ſuccum reddunt, mel uero,hordei cremor,ſimiliaq; medicamenta , detegentem & minime uiſcoſum. Sic ſanę humores excrementave dureſcunt aut molliuntur alimentis aut medicamentis quorum talis ſit materia, atque etiam uehementer calidis

atque

atque siccis: aut impense humidis cũ tempore. Corpore spiritus humoresq; exagitant atque conturbant; quęcunque humores ualde extenuant aut inferiorem agunt; & quę aut subito uehementerq; comprimunt; aut uehementiore motu incitant; ut dolor atrox; immodica exercitatione, ira, timor, omnesq; tum corporis, tum animi perturbationes. Ex his sciri potest quam uarię sint euidentium causarum uires. Aliæ morbis materiæ suggerunt; ut alimenta & excrementa; quæ principales sunt causæ. Grauissimis proinde morbis maxime obnoxii euadunt; qui gulæ abdominiq; dediti; tempestiuam aspernantur medicationem. Aliæ materiam duntaxat immutant; solasq; huic qualitates impertiunt; ut aeris & occurrentium intemperies, motus & quies, somnus & uigilia: & animi pathemata, quę rarius morbos excitant. Quot igitur qualesq; sint interiores morborum causæ: & qua hæ ratione ab euidentibus procedant, omnium denique efficientium causarum genera uiresq; superius persecuti.

Quæ sit uniuscuiusque morbi causa. Cap. XXI.

NVNC morborum ordine repetito particulatim scrutari par est quibus ex causis uniuscuiusque originem ducat. ut ex earum obseruatione omnis quæ ad medendi rationem conducit habeatur cognitio. Quum autem morbus alius a solis euidentibus externisq; causis profectus sit; alius præter has etiã interiores easque uel antecedentes uel continentes causas habeat, prima quidẽ uniuscuiusq; sit origo discenda. Partium similarium, tum simplex tum coniugata intemperies, earum quoque putredo & totius substantiæ corruptio; ab euidentibus plerunque causis fiunt. Hæ siquidem dum blande & ęquabiliter in omne corpus irruunt, primum prompteq; spiritus, qui in tenui substantia positi omni affectioni patent, ab his deinde humores cęteraq; contenta, postremo partium substantiam quę solidior est, quacunque uia aut qualitate insignes sint, afficiunt. At si ualidæ causæ eæ sint, & diu multoq; tempore assistant, atq; ijs expositum corpus propinquũ sit, idq; iã actioni obnoxium (illa quippe quatuor in omnem rerum actionem concurrant oportet) affectus etiã proxime in corpus immigrabit. Quin etiam ij morbi similares nonnunquam a solis antecedentibus, aut a continentibus causis emergũt. Etenim uitiosus putrisq; humor firmius parti adhærescens illius substantiam tandẽ corrumpit: quo modo & pulmones & iecur putrescere persępe reprehendimus. Sic suppressi seminis & quorundam excrementorum malignitas in uenenı naturã facessens principum partium substantiam contaminat. Quacunq; autẽ intemperie aliena ue qualitate spiritus, sanguis, humores, excrementa ue tenentur, mox contagione corporis partes eadem inurunt, eaq; interdum leui, interdum altius infixa & permanente. Itaque morbi similares alias a solis euidentibus, alias tum ab his tum antecedentibus continentibusq; causis originem habent. Iam de instrumentorũ morbis. Naturalis partium figura inuertitur aut spermatis conformatricisq; facultatis uitio, aut membris in partu postea ue dum adhuc mollia tenera que essent contortis, aut quod multo post tempore collisa confracta ue uitiose coalescunt, siue medico siue laborantis, siue alterius cuiuspiam inscitia & errore. Interiores etiã causæ plerunq, figuram inuertunt, ut tumor præter naturam, sectio, conuulsio & resolutio neruorum.

Concauitatis & meatuum uitia quidẽ multa sunt, quorum coalitus maxime a causis fit interiore dum apertæ partes facies exulceratę nec bene curatæ, inter se glutinantur & adhærescunt. Obstructio ab interiore quoq; causa, ut a caruncula, a du-

la, a duro tuberculo, a tumore, a callo, a grumo & ab humore crasso lentoque interiorem canalem ductumq; intercipiente. Angustia uero fit uel aliquo extrinsecus comprimente introq; impellente meatuum latera: uel his in seipsa concidentibus, idq; cogente frigidorum adstringentium aut exiccantium ui. Sed & causam sæpe habent interiorem, quum retinendi facultas ualidior, meatus eorumq; oscula quasi impetu conagustat. Laxitatis causæ his contrariæ sunt, medicamenta aperientia, quę incidendi, detergendi, expurgandique uim nacta sunt, & quæ uehementer molliunt atque laxant: expultrix quoque facultas ualida aut retentrix imbecilla. Asperitatis porro causæ sunt medicamentorum, humorum, & excrementorum immodice acerborum, cuiusmodi sunt immaturi fructus, aut acrium, aut abstergentium uis eousquè interdum inualescens, aut partes ipsas uel corradat uel exulceret. Læuitatem uero efficiũt cibi potus, humores, tum utiles, tum superuacui pingues atque glutinosi. In numero autem pars quæcunq; deest, aut naturæ conformationisq; uitio, aut sectione, aut ustione, aut putredine, aut frigore periit. Siqua autem superest & accrescit, ea est ualidæ naturę opus, quæ ex utili eaq; uberiore materia naturale quiddam progignit: eiusmodi est in conceptu sextus digitus & in adultis tuberculum carnosum. Ex inutili uero materia fiunt ganglia, melicerides, steatomata, atheromata, acrochordones, eiusq; generis tubercula. Partis porro molem supra modum augent, utilis materię ubertas & ualida natura, quę frictione, calore, pice aliisq; trahentibus iuuatur. Minuunt uero imbecilla uirtus, & alimenti penuria: & aliæ causę quas diximus de naturali numero nonnihil detrahere. Partem è sua sede atque situ dimouent uinculorum solutio aut laxitas, ut in luxatis, siue repentino uehementiq; motu, siue mollientiũ occursu fiat: continentium partium disruptio uel laxitas, qualitas, qualis in Enterocele aliisq; ramicibus, & in abdomine disciso. & quum uulnerato pectore pulmo excidit. Vicinarum autem partium consensus deprauatur, quum illæ inter sese cohærent aut commune illarum uinculum laxatur, intenditur, uel abrumpitur. Continui solutionem efficiunt flatus humorve exuperans, uel acer uel pungens, uel exedens: & in causis euidentibus modus immoderatior, & quęcunque contundunt, frangunt, uulnerant, perforant, aut urunt. Atque hæ quidẽ simplicium omnium morborum causæ putentur.

Implicitorum compositorumq; morborum causæ. Cap. XXII.

NVLLA causa proprio atq; uni est semper addicta morbo, sed una eadéq; simplex morbos plerunque uarios infligit. Solis ardor destillationem è capite frigidam concitat, ex qua asthma, arthritis & paralysis. Idem iecoris bilem accendit & extimulat, cuius febris est soboles. Sed & causę contrarię in morbi eiusdem procreationem sæpe concurrunt. Vt enim solis ardor cerebrum dilatans illiusque ductus patefaciens excremente diffundit, fluxaque reddit, ita frigus immodicum quasi comprimens & coarctans, illa exprimit, depellitque. Quum itaque morbi complures erunt, uniuscuiusque interior causa seorsum peruestiganda: quòd si multę deprehendantur, obseruandum implicitę ne sint an connexę, an ve disiunctæ: quandoquidem earum non minus quam morborũ obseruatio ad curationem confert. Implicitę uix unquam seorsum eximi possunt. Ex connexis antecedens prius quàm consequens delenda. Disiunctæ separatimque tolluntur. Quoniam autem tumores omnes præter naturam, morbosque partium plurimos humorum defluxio parit, quæ & ipsa plurimorũ est mor-

borum

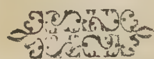
borum cauſa, hoc loco expendendum, quid fluxione moueat, & in hanc non illam partem deducat. Fluxionis materia ſunt, ſanguis, bili, tum flaua, tũ atra, pituita, aquoſus humor flatus & quicquid ex permiſtis conflatur. Omnis autẽ materia uel per ſe & ſua ſponte, uel impulſa fuit. Sponte, quũ uel copioſior eſt uel colliquefacta, uel iactata uehementius. Talis quippe nequit propria ſede coerceri, ſed ſuopte impetu effluit exciditq;. Impulſa uero fluit aut ui partis expellentis ea quę tum qualitate tum quãtitate moleſta ſunt, aut ui frigoris, aut adſtringentis cuiuſdam aut comprimentis robore. Atq; hæ cauſę fluxionis ſunt effectrices. Cur autem in hanc quam in illam potius partem incumbat, cauſa eſt pars uel recipiens uel attrahẽs. Recipit autem quia imbecilla, aut quia prona & ſubiecta mittenti. Imbecilla eſt uel natura, ut cutis, axillæ, inguina, adenes, & alia quæcunque laxa mollisq; genita eſt: uel morbo, ut quę contuſa eſt, obtrita, uulnerata, aliove morbo languida. Pars prona fluxionis ſubiecta eſt, ſi uias ad ſe directas & ingredientes amplas habet atque latas, egredientes uero anguſtas. Sic ad renes, ad pulmones, ad articulos, ad aliasq; ſedes in quas humor illabi conſueuit prona eſt fluxio. Prona etiam fluxioniq; ſubiecta pars eſt quæ inferiore eſt ſitu: quandoquidem materia grauis facilius deorſum fertur & in procliue deuoluitur, quanquam & flatus & uapor & tenuiſſima bilis facile quoquouerſum excurrit. Attrahit pars quæq; fluxione dolore motu, frictione & calore: ſiue ab interioribus ſiue ab externis cauſis comparata hæc ſint. *Humor* in parte coaceruatur bifariam: congeſtu & defluxione. Congeſtus fit partis uitio & imbecillitate: quum allapſum alimentum nec conficere: nec abſumere ualens: non pauca inde cogerit ſuperuacua: aut quum ualida; ipſa plura allicit; quam ut poſſit concoquere; aut quum denſior adſtrictiorq; excrementa nec facile deponit nec diſſipat.

Libri primi de morborum differentiis eorumq; cauſis.

F I N I S.

DE SYMPTOMATIS ATQVE SIGNIS.

LIB. SECVNDVS.

Quid symptoma, & qua id ratione a morbo & a causa distet. Cap. I.

ERTIVM nunc genus restat eorum quę præter naturam nobis inesse proposita sunt, symptomatum nempe atque signorum: quæ ut ortu, ita & tractatione morbis succedunt. Licet autẽ morbi compluresque eorum causæ penitus lateãt & intro condantur, symptomata tamẽ signaq; omnia foras sedant, & conspicua sunt nobis. Alia quidem signi, alia symptomatis est ratio: omne symptoma signum est, non tamen omne signum symptoma. Est autem symptome, affectus præter naturam ubiuis consistens. *Hic* quidem affectus appellatio latius quam in morbi finitione
patet, ut & affectionem omnem contineat. Qui præter naturam simpliciter
existit, nondum contra naturam est, nec corporis functionem ullam manifeste
offendit. Morbus & morbi causa a symptomate distant, quòd functionem læ-
dant, ille quidem primum & per se, hæc uero per accidens: symptoma neutro
modo lędit, quia nondum contra, sed duntaxat præter naturam est. Distant &
aliter, quòd morbus in aliqua corporis parte solum consistat, causa in conten-
tis, symptoma uero tum in utrisq;, tum in functionibus ipsis. *Hac* quidem no-
minis ratione quicquid uel in corporis substãtia, uel in contentis uel in functio
nibus prętet naturam existit, si nondum functiones manifeste offendit, sympto
ma iudicandum, undecunq; id originem ducat. Itaque & corporis nigrities
ex solis ardore contracta, & urinæ aliorumve excrementorum color odorve
pręter naturam citra morbum grauis, & leuiusculi partium affectus, adeoque
tenues ut nondum fuctionibus incommodent, symptomata sunt, neq; in aliud
affectum pręter naturam genus coniici possunt. Est tamen & altera multo an
gustior huius nominis ratio, qua solum affectus præter naturam ex morbo pro-
fectus symptoma appellatur. *Hoc* genus uniuersum morbi soboles est, quo ni-
hil eorum pertinet quomodo percensui: at nihilominus fœdus icteri color, &
putrida fœtensq; deiectio ex febre profecta, & omnis functionis læsio, huius
sunt generis. Cæterum quum morbus unus alium de se proxime gignit, ut dum
iecoris feruor uentriculo calidam intemperiem inurit, posterior affectus ex
morbo quidem natus est, non simpliciter tamen symptoma, sed morbus appel-
lari debet: siquidem in parte inhærescit, cuius actionem primum ac per se ma
nifesto lædit. Atque hi sunt quos supra consequentes morbos nuncupauimus
quorum prior posterioris est causa. Quis enim uel mediocriter eruditus uen-
triculi intemperiem symptoma censeat calidioris iecoris? Nihil igitur ne di-

uersa

uerſa quidem ratione poteſt morbi atque ſymptomatis rationem ſibi uendicare,quoniam neque fieri ullo modo poteſt,ut unum quippiam atq; idem actionem lędat & non lædat. Quinetiam quum imbecillum languidumq; iecur male ſanguinem conficit,hæmatoſis læditur,ex hac deinde corrupti uitioſiq; humores toto corpore ſuccreſcunt,qui febres & alios deinde morbos excitant: ipſa humorum corruptio licet affectus ſit præter naturam ex morbo natus,minime tamen ſymptoma cenſeri poſſit,ſed morbi cauſa,quod in contentis ſubſiſtat actionemque ex accidenti lædat. Nihil enim idem poſſit morbi cauſa & ſymptoma dici:quanquam fieri poteſt ut ſymptomata alterius ſymptomatis ſit cauſa:ut quum ex eodem morbo complura ſymptomata continuata ſæpè defluunt. A frigida uentriculi intemperie cõcoctio offenditur,ex qua ciborum eſt cruditas,hinc porrò lienteria,quæ eſt cita alui deiectio,ab hanc demũ impedita alimẽti in totum corpus diſtributio. Hac ſerie quoties morborum,ſymptomatum & cauſarum ingens quædam fit concurſio magnaque confuſio, morbum neque ſymptoma proximè antecedit, neque cauſa ulla proxime inſequitur:ſed ea ſerie ita ſemper ex aliis alia nectuntur,ut morbum cauſa antecedat, ſymptoma uero proxime ſequatur. Quanquã autem idẽ interdum morbus eſt & morbi cauſa, neutrum tamen ſymptoma dici poteſt.Nam & morbus morbi, & ſymptoma ſymptomatis interdum cauſa fit: at ſymptoma neq; morbus neq; proxima morbi cauſa eſſe uſquam deprehenditur. Quamobrem Auicennas tria hæc genera permiſcens confundensq; ,non plane uidetur rerum ſubſtãtias diſpertitus.Quum propter ictum dolor acerbiſſimus phlegmonem parit, ſymptoma ait morbi cauſam fieri:at certe dolor proxima continenſue non phlegmonis, ſed fluxionis cauſa exiſtit,fluxio uero collexionis, hæc demum,quia partem copia diſtendit,obſtructionis, ex qua ſequitur prohibita perſpiratio, natiui caloris extinctio, humorum putredo, ipſa deinde inflammatio, quam proprie phlemonen appellamus. Tumoris igitur principalis cauſa eſt ingens cumulatorum humorum copia inflammationis putredo, dolor uero incitans duntaxat cauſa eſt,& ſine qua nihil efficeretur.Neruos omnes contendit Auicennas,ut perſuadeat ſymptoma in morbum uerti commutarique,quum capitis dolor ex ſtomachi uitio acceptus diutius perſiſtit.At uero dolor hic ex ſympathia tametſi capiti ſit proprius, nec tamen in morbum degenerat,nec priſtinam ſymptomatis naturam commutat: ſed uel ipſa capitis intemperies, uel alius quidam morbus ex uentriculo contractus, proprium hunc capitis dolorem infert.

Tria ſymptomatum ſumma genera. *Cap.* II.

MORBVM proxime tanquam effectus ſequitur functionis læſio,primum illius ſymptoma idque proprium indiſſolubile , è quo dein alia defluunt omnia. Sunt autem hæc bipertita : nam alia in partium ſubſtantia , ali in excrementis inſident.Itaque tria ſunt omnino ſumma ſymptomatum genera,actio læſa,excremẽtorum uitium,& ſimplex corporis affectus. Poſteriora duo ex læſa functione,hæc uero ex morbo proficiſcitur. Exempli cauſa utq; omnia pateant apertius, obſtructio fit in bilis folliculo , ſub hoc uitio flua bilis à reliquo ſanguine expurgari nequit,hacq;functione læſa bilis cum ſanguine manẽs in totum corpus refunditur. Hinc cutis fœdo tetroque colore deturpatur , & icterus fit ſimplex idem ſymptoma. Hinc etiam urinæ craſſeſcunt flaueſcũtq; & alui excrementa albeſcunt bilis permiſtione deſtituta.Ea igitur ſerie ſimpli

ces corporis affectus excrementorumq; uitia ab actione læsa proficiscuntur. Iam uero læsarum functionum differentiæ ex integrarum numero colligendę. Functionum aliæ animales, alię naturales: & animalium aliæ sensus, alię motus, aliæ princeps. Sẽlus porro quinque sunt, tactus, gustatus, odoratus, auditus & uisus. Principes uero functiones sunt, phantasia, intelligentia, & memoria. Harum unaquęque bifariam lęditur, quia aut non fit, aut male, & male rursum bifariam, aut diminute aut deprauate. Cæcitas uisionis est priuatio, hebetatio, diminutio, hallucinatio, error, & deprauatio. His in auditu respondent, surditas, grauis auditio & tinnitus. Haut quidem difficile fit istorum imitatione cęteras animales functiones læsas, tametsi proprio adhuc nomine caruerint, numerando percensere, si uniuscuiusque tres constituantur differentiæ. Eadem propemodum in læsis naturalibus functionibus numerandis ratio tenẽda. Quum par unaquæque similaris quatuor tum facultatibus, tum functionibus insignita, si quamlibet trifariam lædi contingat, quod uel minime, uel remisse, uel deprauate edatur erunt uniuscuiusque partis, ut similaris est symptomata duodecim. Si eadem quoque ex naturalium instrumentorum est ordine, quoniam præter eas quibus se alit & tuetur, alias etiam toti corpori communes uires accepit, alijs duodecim erit symptomatis obnoxia. Ventriculi apepsia, bradyepsia, dyspepsia lęsæ communis concoctionis uitia sunt, totidemque & in attractione, & in retentione, & in expulsione cõsistunt, sed quibus proprię appellationes non suppetunt, quemadmodum neq; læsis functionibus duodecim, quæ illi qua similaris est peculiares sunt. Tot igitur symptomatum genera functio læsa comprehendit, quorum alia in alias partes incidunt pro cuiusq; functionibus connumeranda.

Simptomatum quæ tum in affectu simplici consistunt, tum in excrementis differentia. Cap. III.

SIMPLICES partium affectus præter naturam qui functioni nulli incõmodant, sensibus fere obuii manifestiq; sunt. Hos proinde sensuum quibus percipi solent numero, in ordines quinque redegerunt. Aspectabiles sunt fœdi colores, quos morbi inflixerunt, qualis flauus est in ictero, palidus in leucophlegmatia & in uitiligine, niger in elephantiasi. Odoratus sunt, teterrimi & graues odores, quos axillæ, aures, nares, os, aut corpus uniuersum expirat. Ad auditum, referuntur soni præter naturam, quales sunt aurium tinnitus, pulmonum faciuntq; stertores, dentium stridores, uentriculi atque etiam colli rugitus, intestinorum crepitus. Ingrati sapores qui palatum & linguam inficiunt, gustatu deprehenduntur, cuiusmodi sunt oris amaror a bile flaua, sapor acidus melancholia aut salsus è pituita. Cutis scabra, arida, & rugosa symptomatis inquinatur, quæ tactio percipit. His ergo differentiis comprehenduntur symptomata generis secundi, quę simplices sunt corporis affectus. Tertium porrò genus in excrementis inest quæ pręter naturam uitium contraxerunt, aut substantiæ, aut qualitatis, aut quantitatis. Substantiæ uitium appellamus, quum quod excernitur toto genere præter naturam est, ut calculus, ut arenula, ut lubricus. Aut quum non id quod excernitur, sed ipsa illius excretio præter naturam existit, ut sanguinis è naribus, ex auribus, ex ore seu sputo seu uomitione, è uesica uel aluo profluens, & quæcunque citra naturæ pręsciptum fit eruptio. In excrementis qualitatis uitia insunt, quum aut eorum color a naturæ modo recedit, ut si urinarum, deiectionum, mensium, sputorum, aut uomitionum

num niger eſt color,liuidus,aut uiridis. Quum etiam aut grauilẽtia ferit: aut ſapor amarus,ſalſus,acidusue ſubeſt:aut lentor uel acrimonia,& craſſities uel tenuitas,alia ue qualitas præter naturam, tum his tum cæteris quæ manant è corpore ineſſe deprehenditur. Quantitas uitium eſt quum iſtius naturæ modus in his minime tenetur,ſed ea uel abundantius uel parcius profluunt. Hæc igitur excrementorum uitia in ſymptomatis connumerentur, ſi præſertim ex morbo originem ſumpſerunt. At quæ non hinc,ſed ex alimẽtis profecta ſunt, quorum uel qualitas praua,uel immodica quantitas permanet,nõ proprie ſymptomatis annumerari debent. Ipſa porrò excrementorũ uitia atque ſymptomata dum prȩter naturam intus coercentur,nouorum plerunque morborum cauſæ fiunt. Haud equidem ſcio ullane alia cauſa plures morbos procreet, quam excrementorum prouentus. Symptomatum differentiæ hæ ſunt,iam eorũ cauſas breuiter perſtringam.

Læſarum functionum cauſæ. Cap. IIII.

FVNCTIO lęſa per ſe nulliusq; rei interuentu ex morbo proficiſcitur. Morbus autem qui ſenſum motumq; offendit,uel in cerebro propria facultatis ſede,uel in ſenſus motus ue organo conſedit. Qui facultatẽ eiusq; ſedẽ occupat & impedit,aut intemperies eſt,aut continui ſolutio,aut conſtipatio,aut obſtructio,eaq; uel a tumore præter naturam,uel ab influente humore profecta. Ab his ſiquidẽ coercita facultas prohibetur in ſenſus motusque inſtrumẽta deflue re. Qui inſtrumentum,modo partem eius principem & primariam modo cæteras quæ illi ſubſidio ueniunt,aut quouis modo uſui ſunt,exercent. In primaria quidem (cuiuſmodi in oculo eſt humor cryſtalloides) fiunt intemperies,continui ſolutio,& ſitus mutatio: hic enim ſæpe de ſede propria decidit. In cȩteris inſtrumenti partibus,præter intemperiem & continui ſolutionem inſtrumentarii quoq; morbi conſiſtunt: cuiuſmodi ſunt pupillæ amplitudo uel anguſtia,humorum penuria uel exuperantia,horum tunicarumq; craſſities aut alienus color,ſuffuſio,unguis,& quȩcunque ob pupillam ſuccreſcunt deinde ulcera, inflammationes,aliique tumores,qui nihilominus & totius oculi morbi ſunt, & ſymptomatum cauſæ. Sic propemodum & aurum obſtructio, uel a tumore naſcitur uel a tuberculo,uel a ſordibus, uel ab iis quæ in eas incidunt. Narium quoq; obſtructio ex attritu & tumore,uel ex polypo fit: & oſſis ſpongoidis obturatio a grauedine. At fœtores iis inſidentes odoratum corrumpunt: quemadmodum linguȩ lentor ſalſus,acidus,aut amarus,geſtatus iudicium euertit. Iã uero tactus motusq; ſymptomata,ut ſtupor & paralyſis,fiunt neruis aut refrigeratis,aut uinculo alio ue extrinſecus præmente conſtrictis, aut craſſo lentoque humore obſtructis. Hæ cauſæ ſpiritum & facultatem animalem latius manere non ſinunt. Ita igitur animales functiones cauſæ multiplices offendunt. At uero lęſę naturalis functionis cauſa omnis uel intemperies eſt uel ſubſtantię corruptio: hæc enim uitia,ſimilarem partem actionum opificem inuadunt labefactentq; neque priuatȩ ullius functiones naturales aliis ex cauſis lædi poſſunt: at publicæ,quales in naturalibus inſtrumentis inſunt, aliis etiam quibuſdam ex cauſis offenduntur. Etenim uentriculi,iecoris, alterius ue inſtrumenti ratio ab eryſipelate,a phlegmone, ab aliisq; tumoribus preter naturam interdum peruertitur, hincq; diminuta aut deprauata concoctio hominem fatigat. Quinetiam non ſolum ſimilaris, uerumetiam inſtrumentarius morbus attractionem interpellat. Sic tuberculo carnoſo uel alio quouis tumore in gula ſuc-

creſcente,quo cibis uia præcluditur & intercipitur,uel omnino; nulla uel difficilis,uel deprauata,quaſi ſaltu quodam aut tremore attractio perficitur. Eiſdem ex cauſis & ex flauum turba præpeditur retentio,nec uentriculus cibos arcte complectitur , nec eiſdem firmiter adhęreſcit. Expulſionem ledunt morbi ſimilares , & uiarum anguſtia atque obſtructio. Sed hanc accelerat excernēdorum copia uel acrimonia , craſſities uero aut lentor remoratur. Non aliæ profecto cauſæ quærendæ ſunt,cur alimenti in uniuerſum corpus per uenas diſtributio , aut fecum alui deiectio,aut urinæ profuſio , aut flauæ bilis in ſuam cyſtim aut denique melancholiæ in lienem expurgatio uitioſa ſit.

Simplicium ſymptomatum interiores cauſæ. *Cap.* V.

AFFECTVS uero ſimplices ſiue in corporis partibus, ſiue in excrementis citra ullam functionum leſionem inhęreſcunt,interiores cauſas has obtinēt. Color quidem pręter naturam,ſuccum & humores de optimo & mediocri ſtatu delapſos,qui uel in ſiutem ſe extulerunt,uel,cum excrementis excidunt. Fętor omnis & graueolentia ſoboles eſt putredinis. Alienus ſapor , aut humoris qui in os influit , aut qui excrementis permiſcetur , naturam imitatur. Sonus præter naturam,rugitus & murmur,uel ab inſtrumentorum fit anguſtia, uel a flatus copia,uel ab eo huc & illuc impulſo. Ex quibus intelligi poteſt horum ſymptomatum quemadmodum & ſuperiorum cauſas eſſe morbos. Naturalium autem excrementorum,ut deiectionum,urinarum menſium & ſudorum uitiata qualitas,eas cauſas habere putetur,quas nūnc ſimplici affectui aſcripſimus, At uero quantitatem eorum ſupra modum augent,uel ingens ciborum copia, uel eorum corruptio & acrimonia,quæ expultricem uim ſtimulat , uel lubrica fluxaque materia;uel continentis facultatis imbecillitas, uel ęxquiſitior corporis ſenſus,uel impedita alimenti diſtributio , uel excrementa aliunde refuſa uel corporis uniuerſi colliquatio His enim ex cauſis urinæ , deiectiones,ſudores atque menſes ualidius , abundantius,crebriusque erumpunt. Quantitatem uero eorum minuunt,alimentorum parcitas,craſſities & adſtrictio,expellentis facultatis imbecillitas,partium expellentium ſenſus obtuſior , uarium anguſtia uel obturacio immoderata è cutis ſpiraculis facta diſſolutio. Verumenimuero excretiones quæ toto genere ſunt præter naturam alias cauſas habent.Vt ſanguinis profuſio fit rupta , exeſa , aut aperta uena quæ ſanguinis eſt receptaculum. Rumpitur autem nimia plenitudine & ui cauſarum euidentium quæ ſuperiore libro poſitæ ſunt.Exeditur ab acri & mordaci humore, ſi præſertim ea mollis eſt & tenuis. Reſeruatur patefactis oſculis & copia , & tenuitate , & acrimonia ſanguinis , interdum & a natura quę laceſſita ora uenarum diducit,ut iis exigat quicquid eſt moleſtum.Nonnunquam & ſanguinis ita externuatus ut ſeri ſpeciem referat, è uenarū tunicjs rationibus atque laxis emanat. Vomitiones autem mouent cibi aſſumptorumq; copia , contentorum uelut bilis acrimonia,& quæ pondere grauant,ut ſanguinis uel pituita copioſior quodam loco concluſa; Tres hæ cauſæ cerebri diſtillationes , oculorum lachrimas,expuetionem , gonorrhœam omnemq; ex quāuis parte uacuationem contra naturam proritant.Hic neme continendi facultas excrementorū pondere defeſſa,omnia tandem elabi ſinit,expultrix uero ſtimulata impetu eadem omnia deturbat.

Dolorem

Dolorem ſymptoma tactus eſſe, & quæ illius cauſa. Cap. VI.

SENSVS unuſquiſque rei obiectę uehementia pulſatur ac dolet:ut oculus nimio ſplendore, & auris aſpero uehementique ſtrepitu. Vnius autem tactus dolores idcirco maxime atroces exiſtunt, quòd craſſiſſimus atque in compactiore materia poſitus,primus ſit & omnium animantium communis, quodque qualitates in quibus hic uerſatur maxime ſint efficaces. Hæ igitur ſi quando exuperent,& tactum repente uehementerque feriant,dolorem commouebunt. Non ipſa noxiarum qualitatum perceptio,ſed quæ hinc protinus exoritur affectio dolor eſt, quemadmodum & quæ ex inimici conſpectu naſcitur, triſtitia aut ira exiſtit. Vt igitur inimici conſpectus non eſt ira,ita profecto neque rei noxiæ tactio, ſed moleſtia ex tactione profecta dolor eſt.Itaque ut ira animi, ita & dolor debet tactus ſymptoma cenſeri. Galenus Hippocratis locum exponens quo dixit omnem morbum ulcus eſſe dolores omnes non niſi diuulſione & continui diuiſione moueri contendit. Auerrhois Galenũ inſimulans ſuadet ſoluto continuo idcirco dolorem inferri, quod praua & nocens qualitas inducta ſit: hanc unicam & proximam cauſa ſtatui doloris, quæ una proximum eſt & proprium tactus obiectum. At uero utraque ſententia uidetur ſophiſmatum ſubtilitate inſtituta. Tactus enim non unum eſt & ſimplex inſtrumentum, ſed quo ad extremorum carnis & frigoris, humoris & ſiccitatis, mollis & duri,aſperi,& lęnis,grauis & leuis mediocritate, conuenienti forma atque ſitu conſiſtit. Hunc proinde in Phyſiologia demonſtraui a temperatis ſuique ſimilibus nihil affici,nec ea percipere, a diſſimilibus uero & contrariis uarie perpeti, eaque non niſi offenſione & læſione ſentire. Quamobrem quicquid ſupra modum calidum frigidum, durum actum,graue aut multum repente irruet in tactum,dolorem infliget,idque qualitatis ſuę ui & efficacia,quæ ꝓxima eſt doloris cauſa: nempe calfaciens, refrigerans,contundens, ſiccans exedens aut diuellens. Itaque doloris cauſam non unicam,ſed tot nimirum quot ſunt tactus obiecta, ſtatuere par eſt. Quæcunque uiolenter & repente in tactũ irrumpunt,tandiu ſolum dolorem inferre poſſunt quandiu agunt & ſenſum mouent: atque cum ſenſus mutatione illius pariter dolor conquieſcit. Licet interdũ ſublato efficiente torpor aliquis, (perinde atque in oculo rei uiſæ ſimulachrum)aliquantiſper remaneat,obſcuram quandã doloris ſpeciem exhibens ea tamen dolor haud quaquam eſt. Multę quidem exiſtunt dolorum differentiæ quas inter ſigna demonſtratiua collocandas eſſe diximus. Quamobrem de ſimptomatum ſummis generibus horumque cauſis iſtęc attigiſſe ſatis ſuperq; uidemur de ſingulis inter particularium morbos paulo poſt aptius dicturi.Nũc de ſignis tradendum.

DE SIGNIS, QVOTQVE SINT ILLORVM *differentiæ.* Cap. VII.

MORBI in intimo corporis receſſu conditi, qui neque cerni neque ſenſu ullo percipi poſſunt, ſolis ſignis intelliguntur, quibus tanquam rerum inditiis mens recta ratione ducitur,& in recondita penetrans,quęcunque magna obſcuritate inuoluuntur ſic aperit,ut oculis ea cernere uideatur. Tanta eſt ſignorũ neceſſitas, ut his ſublatis medicinæ fundamenta corruant. Quoniam autem præter morbos eos qui de partibus ſingulis poſthac tradentur,alii plerumque

aut

aut noui aut nouo modo impliciti ingruũt, neque literis, neque expressis signis doceri omnes possunt, generalis quædam signorum ars iure præmittenda est, quæ modus exprimat, tum morbi, tum causæ cuiusque interioris inuestigandę. Quum autem tria sint prima signorum genera, hic quidem de insalubribus quæ morbos eorumque causas demonstrant, in opere prognostico de signis prognosticis, in opere sanitatis tuendę de signis integrę ualetudinis disserendum. Quicquid igitur sensibus nostris obuium, aliud quippiam latens & occultum comitatur, id illius est signum. Sic symptoma quia conspicuum interioris occultiq; morbi è quo fluxit, expressum est signum: sic & causa euidens ut uitiosus corruptusq; cibus, morbi quem procreauit index est. Est autem signum genere duplex, demonstratiuũ & prognosticum. His nonnulli commemoratiuum adiecerunt, quo præterita corporis constitutio memoria repetitur. Demõstratiuis præsens indicatur constitutio, prognosticis futura præuidetur. Signa prognostica nõ continuo ut morbus inuadit, sed aliquanto post tempore se proferunt, hincq; mox apparentia & superuenientia nuncupari solet. Ea genere quidẽ triplicia sunt: alia coctionis uel cruditatis, alia salutis, uel mortis, alia decretoria, & in unoquoq; genere alia salubria, alia insalubria, alia neutra, de quibus sigillatim aliqñ fusius differetur. Demõstratiuorũ quoq; alia salubria alia insaluburia, alia neutra. Salubria quæ corporis naturalem constitutionem, & bonam humorum commoderationem commonstrant. Insalubria alia quidem morbi speciem declarant, ut pulsus frequens, celer, & inæqualis febrem, alia sedem affectam, ut pulsus durus membranam, mollis & undosus pulmones molliorem ue partem affici: alia morbi causam, uel plethoræ & cacochimię signa. In unoquoq; porro genere alia propria sunt & inseparabilia, quę propriam rei essentiam perpetuo comitantur, neque possunt ab ea seiungi. Statim pariter cum morbo inuadunt pariterq; desinunt, unde comitantia & simul apparentia nuncupatur. Ita quidem lateris dolor pungenti similis, difficilis spiratio, tussis, & acuta febris, propria dicimus signa pleuritidis. Alia dicuntur assidentia quę alias cum morbo euadunt, alias superueniunt, alias neque omnino adsunt proinde nec propria nec inseparabilia sunt, sed multorum communia. Si dolor ad iugulum uel ad alia pertingens, & in latus ægrum quam in sanum decubitus facilior, non propria, sed assidentia sunt pleuritidis signa: quemadmodũ & capitis dolor, qui febri non assiduus comes assistit. Prætermissis autem salubribus prognosticisque signis, salubria duntaxat hoc loco exponenda suscipimus.

Signorum insalubrium quæ morbos eorumq; causas indicant summa genera. Cap. VIII.

Tria corpori pręter naturã insident, morbus, morbi causa, & symptoma. Postremũ hoc quia perpetuo sub sensum aliquẽ cadit, seipso non aliis signis percipitur. At morbus atque eius causa interior nostros plerunq; sensus effugiunt, nec in conspectum sedant, ex symptomatis tamen ceu ex signis innotescunt. Hinc artis medicæ pars maxima opinabilis & coniecturalis est cuius ueritas non aliter quam argumentis atq; signis illustratur. Quoniam autẽ ad curandi methodum, non modo morbi speciem, uerumetiam corporis sedẽ cui is inhærescit, compertam esse oportet, conuenit ut signorum insalubriũ alia sedẽ affectam indicent, alia morbũ qui in ea consistit. Sedis affectæ signa sunt excrementia, actio lęsa, doloris, proprietas, situs, & propria accẽdẽtia. Nõ semper omnia,

nia ſed tamen quædã neceſſario elucet in unaquaq; affecta ſed. iecur.n.inflammari plerunq; doloris proprietas,ſitus,propria accedentia dilucide innuunt, etiamſi nec læſa uideatur actio,nec excremẽta profluant. Sic factum ulcus exeſamq; uenam ſola ſanguinis expuitio retegit,licet cæterorũ nihil ſe proferat. Excrementi quidem appellatione tum quod excernitur,tum ipſum excernẽdi modum complectimur. Quod excernitur, interdum portio quædam eſt affectæ ſedis, quam certo coarguit: nam cartilago tuſſi eiecta arteriam,caruncula in urinis renes,& ramentum in alui fæcibus,tenue quidem ſuperiora,craſsũ & carnoſum inferiora inteſtina exulcerari demonſtrat. Interdũ non ipſa partis ſubſtantia,ſed quicã illi adhęreſcens excidit,ut inteſtinorum adeps: interdum quippiam quod pars affecta complectitur,ſic per acceptũ uulnus ſi urina profluit,ueſica,ſi fex alui,inteſtinũ sauciatur. Vulnerato autẽ pectore ſi ſpiritus efflatur,ſuccingens membrana diuellitur. Excernendi quoq; modus affectã ſedem patefacit: nam ex uulnere ſanguis quaſi ſaliendo proſiliens ex aperta eſt arteria:& portio ſedis affectæ ſi pura & ſolitaria excernitur,è proximis eſt ſedibus,ſin uero & naturalibus excrementis ad unguem exquiſiteq; permiſcetur,è diſtantibus atq; ſublimioribus eſt. Actio læſa eã partem à qua edi ſolet affici oſtendit,ut cæcitas oculum,ſurditas auditum,cruditas uentriculum. Partis autem affectus proprius ne ſit,an per alterius conſenſum,non ex læſa actione,ſed ex alijs ſignis diſcendum. Quum.n.ſolitarius conſiſtit & perpetuus eſt nihilq; intermittens,neq; increſcente alterius partis affectu augetur, ſed quouis alio ſublato perſiſtit,atque illi accommodata preſidia conferunt,proprius exiſtit. Atqui alterius incremento inualeſcit illiusq; remiſſione miteſcit, nec idoneis ſubſidiis parti adhibitis leuatur,alterius conſenſu fit. Doloris quoque proprietas ſeu ſpecies explicat quæ pars primario ſit affecta: ut dolor pulſans, aut arteriam aut partẽ arteriæ proximã labore: pungens membranam. conuellens neruos aut tẽdones. extenſus uenas contundens & profundus oſſiũ mẽbranas: laxus & molis carnem: grauis & obtuſus uiſcera aliamue partem ſenſus hebetioris. Situs porrò tum doloris, tum tumoris,affectæ ſedis eſt iudex. Nã ſi dolor dextro,hypochondrio penitus inſidet,iecur non lien: ſi ſiniſtro lien nõ iecur afficitur. Si dextri hypochondrij tumor per coſtarũ extrema producitur,iiſq; ſubiectis unæ figuram exhibet: in iecore eſt, ſi circunſcriptus in uentris lõgum ex porrigitur,in rectis eſt muſculis abdominis. Hæc ſignorum genera ſunt quibus affecta ſedes deprehenditur,atq; ex his quæcunq; propria & inſeparabilia dicuntur,quia maximã demõſtrandi uim obtinent,certisſima ſunt aſſidentia uero,quod multorum ſint communia non paruam interdum dubitationem habent. Iam uero affectuũ ſigna ex eiſdem(ratione tamen paulũ diuerſa)depromuntur,præterquã ex actione lęſa: hæc.n.quæ pars affecta ſit,nõ quis in ea inſit affectus exprimit. In excrementis igitur ſi partis cuiuſpiam portio continetur,ulcus ſubeſt: ut quum inteſtini ramẽtum deiicitur,aut aſperæ arteriæ bronchium expuitur. Si arenę rubræ ſubſident in urinis, renes calor exercet. Si alui fęces ſemini cucurbitæ ſimiles excũt,aſcarides urgent. Doloris proprietas morbi ſpeciem demonſtrat,ut dolor inflammãs calidam intemperiem ſtupefaciens frigidum. Dolor pungens,exulcerans,aut pruriens,humoris uel acris, uel ſalſi ſoboles eſt. Dolor diſtendens,uel aquam tenuem uel flatum oſtendit in tumore contineri. Loci quoque natura atque ſitus, quod uniuſcuiuſque partis ſui ſint & peculiares morbi. Oculi ſoli ſuffuſione tentantur,renes & ueſica ferè calculo: inteſtina lumbricis,non autem uentriculis. Cor nunquam penetrante ulcere,ut neq; pulmo neq; ſyndeſmus dolore.

Propria

Propria tandem accidentia, ut ungues adunci tabem, lingua nigricans ardẽtem febrem, citrinus uniuerſi corporis color, iecoris, niger uero lienis obſtructionem declarat. Ex iis igitur ſignorum generibus, tum ſedis affectæ tum morbi cognitio capi deſinet.

Qua ratione ſit affecta ſedes ex ſignis inueſtigandã. Cap. IX.

OMNIS inueſtigatio ab eo quod ſenſibus perſpicuum eſt in abſtruſas occultasque cauſas deducit: quodque ortu & cauſarum ordine poſtremum eſt, inueſtigatione primum occurrit: nempe aut morbus aliquis manifeſtus, aut certe ſymptomata. Hoc autem ſiue læſæ functio, ſiue excremẽtum, ſiue dolor fuerit, tum ex ſitu tum ex ſpecie nos in aliquam partis affectę ſuſpicionẽ primum adducet: deinde percontandum num etiam alia exiſtant ſuſpectæ partis ſymptomata quæ primæ coniecturæ conſentiant. Etenim nullũ fere ſymptoma ſolitarium exiſtit, ſed unius eiuſdemque morbi multa ſemper concurrunt. Quũ igitur omnia quę tum narrando, tum percontando audita ſunt, in unius eiuſdẽque affectę partis ſignificationem congruunt, explorata compertaque eſt affecta ſedes. Sin uero illa inter ſe diſſident atque diſcordant, in alterius partis inueſtigationem diuertendum, dum quædam deprehendatur, quæ certorum ſignorum teſtimonijs affecta confirmetur. Si omnium ſymptomatum ſignificationes eodem pertinent, neque ullum alio quoquam deſſectat, pars unica laborat. De hac prętetea diſquirendum proprio ne affectu, alterius partis conſenſu laboret, & quænam ea fuerit. Si proprius eſt affectus, iſne etiam primarius ſit, an ex alio antecedente profectus. Omnium quippe eiuſmodi diſtinctio in primis eſt ad medendi rationem neceſſaria. Quendam (exempli gratia) ſtatuamus de ſpirandi difficultate queri. Quum ex ea actione læſa conſtet inſtrumentum aliquod eorum quæ reſpirationi inſeruiunt affici, perſcrutãdum quidẽ fauceſne an aſpera arteria peculiari uitio tenetur. Si nihil in his apparet, cauſa aut in pulmones, aut in thoracem, ant in ſeptum tranſuerſum, aut in uicinas partes cõferenda. Quum ſtertor reſpirando obauditur, & tuſſis moleſta eſt ſine ſenſu doloris, pulmones in uitio ſunt. Quum dolor in thorace premit, idque circa nothas coſtas dextri lateris, ex aliis ſignis diſpiciendus is diſcernendusque eſt. Si enim pũgenti ſimilis fuerit cum febre aſſidua, cum tuſſi qua maxime cruentum expuitur, pleuritidis eſt index. Grauis uero cum aſſidua febre cum tuſſi ſicca, coniecturam adfert inflammati iecoris. Tũ igitur obſeruandum, num tumor aliquis in dextro hypochondrio lunæ ſpeciem exhibeat, ſigna ſcabrane ſint & nigra, ſitis inexhauſta, ingẽs cibi faſtidium, uomitus bilioſus, frequenſuę deiectio bilioſa, urina craſſa & flammea: hęc enim ſi extant iecur phlegmone tentatur. Sin multa deſunt, alio referendus eſt affectus. Rurſum uero exponat aliquiſpiam dolorem obortum ſubter coſtas ſiniſtri lateris. Doloris quidem ſpecie perpenſa, eius regionis loci omnes adeundi animoque luſtrandi ſunt, coxendix, muſculi abdomis, lien, colum inteſtinum, & ren ſiniſter, quorum eſt omnia magna affinitas. Hic uero dolor ſi infra deuergens in crus uniuersũ exporrigitur, & inceſſu ingraueſcit, huncque deſtillationis ſigna anteceſſerunt, coxendicus eſt. Sin manus contractu uel blandiſſimo deprehenditur, & tuſſi, ſternutamẽto, altaque inſpiratione exaſperatur, in muſculis eſt abdominis. Si cum dolore tumor animaduertitur ſiniſtro hypochondrio circũſcriptos, eſtque moleſtus decubitus dexter, & flatus plurimi concoctione ſuſcitati,

tati, aut uentriculum distendunt, aut ructu erumpunt: metus & mœstitia diu habent, in lienem referendus est affectus. Si dolor fixus ex eo cauo quod inter costas extremas & coxendicem est, uteris progressu per illam in uesicam fere porrectus qui aluo soluta haud prorsus conquiescit, uomitioque uaria est, frequens medendi desiderium cum ardore, urina uel substantia uel cõtentis a naturali plurimum abest, is rene consistit. Colicus uero dolor & uagus & late diffusus est, qui aluo citata & liquata mitescit. Ea sit igitur inuestigandi ratio. Quum autem res ipsa planè aperteque omnibus symptomatis instructa explicatur, non inuestigatione, sed acri duntaxat iudicio transigenda decidendaque est ut si quis ter quaterue quotidie synceri puris circiter se libram ex aluo reddat, interdum cum fęcibus, nõnunquam seorsum, nec dolor sit ullus, nec unquã fuerit, nec sitis nec appetentia deiecta, nec febris admodum ualida sed lana solum, nec laborans decumbere cogatur, id undenam emanare iudices? Hæc dubitatio aliquando multorum mentes occupauit. At certe ex quodam abscessu sub diapragmate rupto id effluere constat. Non autem in uentriculo aut intestinis, quia in his sine sensu esse non potest. Non in renibus aut uesica, quod ex is non in aluum, sed in urinas contenderet, Non in iecore aut in liene, quia horũ abscessus laborantem omnino prosternunt, cum febre ardẽte, cum siti, cũ grauibus aliis symptomatis. Restat igitur in solo sit mesẽterio, quod pars est ignobilis, sensu omnis expers: atque in eius parte ima, è qua syncerum possit intestinum rectum confluere. Iam uero si multa indicia uariaque symptomata sese exhibent quorum nec uires nec significationes in unam eandem affectam sedem pertineant, simplex esse nequit & unica sedes affecta. Hic autem imperiti & artis ignari signorum turbulenta concursione prępediri solent, tanquam in nouum, inauditumque morbi genus incidant. Et reuera confusos implicitosq; morbos dilucide explicare in primis quidem arduum & operosum est, maxime uero quum affectæ sedes uicinæ sunt, & in communem quandam functionem conspirarunt, quoniam pleraque illarum symptomata communia sunt. Vt tamen secernantur explicenturque, perpensis signorum uiribus & naturis, quot quot in eiusdem partis significationem concurrunt, seorsum constituenda referendaque sunt dum tandem constet quot partes primario sint affectæ, ut & totidem morbi reipsa designentur. Quum igitur respiratio offenditur, tussiq; uetus fatigat, & stertor, & sputum copiosum est quibus dein lateris dolor accedit quoniam nec tussis illa uetus nec stertor possunt ex pleuritide proficisci, necesse est præter latus ipsos quoque pulmones iamdiu obstrui, esseque asthmati implicatam pleuritidem. Rursum uero quum dysuria meiendo acri dolore & ardore distorquet, si mictionis initio pus emanet, idque interdum sponte citra urinæ profusionem, & urinæ cursum plerunque intercipitur, si præterea sub emictionis finem dolor acrius urget, exciditque non nihil sabulosum aut uiscosum, sepiusque dolor in podicem incumbit: cui quæso morbi huius primus aditus circumseptus & difficilis non appareat? singulis tamen accurate explicatis uarię sedes affectæ cernentur, & ulcus in penis meatu uesicæ calculo implicitum. At uero quum affectæ sedes longius disitę sunt, quoniam symptomata edunt prorsus disparia, & que eodem pertinere nequeunt, earum secretio diremptusque multo quidem expeditior, in hisque morbi euidentiores sunt ac magis perspicui. Vt si plurenta urina citra sensum doloris emeitur idque cum lumborum dolore, simul etiam fauces ceruixque tument ac rubent cum uorandique labore, atque etiam cum febre promptum fuerit renis ulcus ab angina secernere. Quoties porrò deprehensæ erunt multæ sedes affectæ, ui

dendum num una affectu alteri impertiat,unaque alterius causa sit. Tum siquidem connexi morbi erunt aut consequentes. Vtro autem genere sint, internoscetur, si exploretur utra pars sit prior morbo prehensa,& an illius graue quoddam symptoma posteriori incommodauit. Sic quum in hydrope dextrum hypocondrium tumet ac renititur, difficilisq; est sinister decubitus,& icterus multo ante tempore animaduersus, connexi morbi iudicentur, iecoris scirrhus & hydrops, atque ille posterioris causa. Sic & quum impurum multoq; humore uitioso perfusum corpus, nephriticus cruciatus in febrem præcipitat, nephritis febris causa statuitur. Pleuritidi autem febris connexa est fere syptomatica: at si quando pleuritim præcessit, primaria est, illi tum quidem implicita, non tamen connexa, quod eius causa minime sit: atque hos consequentes appellamus. Non enim qui prior est affectus, sed qui in posteriorem uim obtinet illius est causa: nec si post alium, idcirco ab eo fit.

Qua ratione morbus eiusque continens causa peruestigetur. Cap. X.

PERSPECTA affecta sede quis deinde in ea affectus sit quærendum. Hic autẽ quoniam ex doloris proprietate & situ atque excrementorum genere cognoscitur, de affecta sede roganti multa etiam de affectus specie sese exhibent, iisdẽque signis ambo plerunque innotescunt. Interdum sedes affecta, interdum affectus ipse cõspectior atque manifestior est, ut excerpto pure abscessus, sanguine ulcus intelligitur, etiamsi nondum constet quæ pars laboret. Itaque his quæ dicta sunt signis exquisite noscendum quisnam affectus in laborãte consistat, siue similaris, siue instrumentarius, siue communis sit. Deinde uero simplex ne is sit, an compositus: si cõpositus sit, ex quibus constet: ut si renis intemperies sit calida an cũ ea ulcus etiam cõsistat. Atque siue simplex siue compositus sit, scrutãdum præterea sitne solitarius & sine fouente causa (hic enim expeditius sanatur) an causa interior comitetur: quum enim ea in primis summouenda sit curationem difficiliorẽ habet. Quocirca post affectã sedẽ & morbi speciẽ, causa omnis interior peruestiganda, primum quidem continens & proxima flatusne sit an aquosus aliusue humor, & pituita, sãguis, bilis flaua, aut bilis atra, aliudue præter naturam, ut calculus, grumus, lumbricus, excrementiue genus. Id autem indicant uarius color & natura, doloris species, excrementi genus, & quæ de humorum dominio mox afferentur. Aliæ siquidẽ partes aliis gignendis coaseruandisque excrementis comparatæ sunt, iecur bili flauæ, lien atrę, uentriculus, intestina & cerebrum pituitæ, renes & uesica calculo, intestina lumbricis. Pars quæ præter naturam aut cõsuetudinem incaluit, si rubet sanguine, si flauescit bile pretermodum perfusa est, quæ friget, si albescit pituita, si liuet melãcholia grauatur. Dolor acerrimus est a bile, mitior a sanguine, hebes a melancholia, a pituita, ab aqua & a flatu, nisi cum copia uehementer distendunt. Quæ ex affecta sede prodeunt, si proprio quædam sunt conclusæ materiæ, uel colore uel substantia quænam ea sit exprimunt. Ex his igitur quę prima & continens morbi causa atque materia sit intelligitur. Deinde uero quærendum solane ea si atque solitaria, an ab antecedente quapiam foueatur. Quæ solius laborantis partis uitio quasi congestione quadam coaceruata est solitaria cõsetur. Quum uero uel corpus uniuersum, uel pars aliqua humoris copia præmittitur hancque exuperantiam quasi molestum onus excutiens in partem laborantem deponit tum quidem antecedens causa subest continentis comes, duplexque interiorum causarum genus adest remedii profligandum. In his por

ro

rò diligenter internoscendum quę pars in laborantem superuacua deponere solet & quæ materia quisue humor, tum ea in parte, tum in uniuerso corpore plurimum abundat. Quoniam igitur sæpius ex uniuerso corpore in affectam partem uitium incumbit, atque etiam si nihil incumbat, nisi tamen perfecta corporis totius & uiscerum constitutione, nullius partis affectæ curatio recte suscipi potest, hoc loco subiicienda signa sunt, ex quibus uniuersus corporis status intelligatur, & quis maxime humor in eo dominetur & exuperet.

Signa uniuersalia causæ antecedentis, & quis humor dominetur in corpore *Cap.* *XI.*

EORUM quę toto corpore exuperantem humorem indicant, alia absolute signa, alia signa sunt & causæ. Signa quidem sunt, corporis facieique color & habitus, animi mores, insomnia, quæ excernuntur, ut urina, deiectio, sudor, screatio, & quæ undelibet exeunt: functiones tum naturales, tum animales, ut concoctio, somnus, atque pulsus: & quæ lædunt aut iuuant. Signa & causæ sunt, totius laborantis natura iecoris quòd sanguinem humoresq; progignat, & cordis cuius uis toti impertiatur corpori, temperamentum: principalium uiscerũ constitutio, parentum uitia, suppressa quædam uacuatio consueta, uiuendi cõsuetudo in cibo atque potu, uitæ & exercitationis genus, ætas, regio, anni tempus, cœlique status. Deinde præteritorum morborum quibus plurimum conflictari consueuit recordatio. Faciei igitur corporisque color & habitus quis maxime humor in toto dominetur palam faciunt, quandoquidem humoribus similis color efflorescit: quum pręsertim nec in altum corporis uel frigore, uel timore, uel tristitia compulsi sunt: nec in cutem uiolentius irruerunt, uel ira, uel pudore, uel æstu, uel balneo, uel exercitatione immoderata. Ergo si horum nihil corpus uehementer afficit, certissima est dominandi humoris ex colore cognitio. Nec minus quidem certa ex habitu & mole corporis. Εὐεξία quippe, id est bona habitudo quæ in molis corporeæ mediocritate consistit, succorum probitatem atque mediocritatem ostẽdit. Καχεξία uero & ἀτροφία κακοχυμίαν, ut εὐσαρκία sanguinis copiam. Hæc autem coloris habitusque indicia, tum in uniuerso corpore tum maxime elucẽt & leguntur in facie. Quippe quę omnium corporis partium una cutem obtinuit à subiecta carne minime diuulsam, & quæ non aliud esse deprehenditur quam summa & extima corporis portio resiccata. Proinde quæcunque in corporis molem effunduntur, conspectius & dilucidius in facie quam in reliqua corporis cute efflorescunt. Si icteri iacta sunt rudimenta, prima facies flauescit, si arquati nigri, liuescit: si elephantiasis cum liuore crassescit & extuberant piliq; decidunt, si luis ueneræ, pustulis fœdatur, si leucoplegmatiæ, pallescit ac tumet, si pulmones inflammantur, rubore perfunditur, si iecur aut lien obstructione scirrhoue tentantur, obscuro calore marcescit, si phthisis est, cadauerosa euadit, si quod denique animi pathema premit, quot animi motus, tot commutationes & significationes erũt in facie. Sunt & qui ex unguium colore de humorum corporisque constitutione pronuncient, sed multo obscurius quam ex facie. Vt igitur uultus imago est animæ, ita facie index est & quasi sermo quidam tacitus, non modo perturbationum animi, sed & interiorum corporis affectuum. Mores autem & impetus animi, nisi longo philosophiæ usu sedati sint, humorum affectuumq; corporis certi quoque sunt indices. Quum enim tres animæ partes, sentiens, concupiscibilis & irrascibilis, omnino brutæ sint plurimumque affinitatis cum cor

KK 2 pore

pore obtineant, necesse est eius in quo penitus demersæ sunt, naturam & uires sequantur. Sanguineo & adolescenti lætitię & hilaritatis plurimum inest, omniaque tanquam florescente uere iucunda obuersantur & arrident, seni & melancholico eadem tristitia & horrida, qualia uisuntur autumno inclinãte & senescente anno. Eam autem uarietatem non res ipsa quæ spectatur sed æstimationis discrimen facit, quæ corporis naturam constitutionemque imitatur. Quæ huius palato sapiunt & uoluptati sunt, alteri sępe ingrata sunt & iniucunda. Hic ueneris illecebris incitatus furit: ille nullo unquam illius stimulo lacessitur. Huic sensus hebetes, tardi & pingues, illi. acuti, ueloces & expediti. Ingentium uni eximium, alteri mens tarda. Ille iracundiã sæpe exercet, hic cohibet: ille iratus, hic propitius et quietus. Ille tristis et mœrens, hic hilaris et lętus. Ille elato et insolẽti animo, hic abiecto et demisso. Quum tãta morũ dissimilitudo et uarietas citra occasiõem cernatur, unde causa nisi a diuersa corporis natura quęri põt? Morum quædam semina nobis inseruntur naturæ primordijs consentanea. Sunt autem ea primordia, temperamentum et uis illa præstãtior quæ nos conformauit. Calidi et sicci, concitato celeri expeditoq; animo et corpore sunt: at non idcirco prudentes. Frigidi ac humidi, hebeti atque tardo. At multo efficaciores ex abditiore et præstãtiore illa facultate mores edũtur quos ex faciei figura et conformatione indicari author est Aristo. Inferior maxilla magna hebetes ac tardos, breui ac parua solertes et ingeniosos ostendit. Frons magna segnes, rotunda iracũdos. Aures magnæ et erectæ stupidos ac bardos, paruę uersutos et fallaces: horum plena est physiognomonia. Pręter mores cuiq; a natura insitos, alij ex uictu, alij ex disciplinis accedunt. Vt n. uinum immoderatius alios in melancholiam, alios in furorem agit, et delirio a sensu mentis abstrahit: atq; aqua uel lactuca furoris impetum comprimit ac restinguit, nasturtium aut allium somnolentos efficit, hyoscyamus demẽtat, ita quidẽ et multo efficacius humores qui pręter naturã exuperãt, nos in mores suæ naturę consentaneos inducunt. His ex causis dissimiles sunt hominum mores, et unius eiusdemq; adeo plerũq; uarii, ut a seipso plurimum distare uideãtur. Hinc quoq; phrenitis, furor melancholia, mæstitia, metus, iracundia, morositas aliaq; animi symptomata, præter cõsuetudinem et citra euidentem causam irrumpunt. Quamobrem diligens morum obseruatio morbos sępe detegit alijs quibuslibet signis incomprehẽsos. Ieiunis autem sub longa media maxime cõspicui sunt mores, quum humor syncerus et impermistus uiget et exultat, non dum alimenti benignitate repressus. His finitima est insomniorum rõ. Quum enim per somnum sopitis colligatisq; sensibus, externarũ rerum occursu animus haudquaquã pulsetur et occupetur, tum sanè multo maiorẽ uim quã per uigilias humores animum exercent. Lacessitur autem per somnum animus tũ reconditis reseruatisq; spectris eorum quæ frequentibus actibus per sensus altius irrepserunt, tum aliena corporis constitutione. Nam insomniorum causæ sunt, quę attentius uidentur et audiuntur, et quę curę sunt, et tacita corporis constitutio. Quęcunque igitur insomnia nequeunt ad pręcedentem meditationem referri, ex corporis ea statu originem habent, eiusque sunt indices. Quicquid enim corpus uehementer in somno premit, quandam de se imaginẽ animo exhibet, et insomnium facit. Famelicis epularum, sitientibus potionum species sese dormientibus offerunt, et seminis copia turgentibus sæpe obuersãtur mulierum formæ. In somnis graue quoddam pondus gestare, aut arctius premi uidetur, cui corpus humorum sarcina onustum est. Et ex altissimo loco in profundum præcipitari, cui caput humore multo confertum epilepsiã, uertiginem,

tiginem,

tiginem, aut apoplexiam minatur. At uolare, aut celeriter currere, cui corpus leue ac purum est, aut caput tenui uapore perfusum. *S*omnium ictus aut uulneris quadam parte accepti, in ea doloris morbi ue causam inesse protendit: quemadmodum graueolens odor humorum putredinem, iucundus puritatem. *I*taq; ut delirijs, ita & in somnis constitutioni nostræ consentaneis animus concutitur. Quæ porrò è corpore defluunt & excidunt, quia uel humorum portiones, uel partium excrementa quędam sunt, eorum sanè in quibus hæserunt naturã quodammodo retinent, & eam quum foras excidunt nobis ob oculos proponunt. Vomitio uentriculi, lienis, cauorumque iecoris: alui deiectio horum atque intestinorum, urina uenarum, sudor corporisque halitus summarum partium index est non modo quę constitutio sit, sed & qui humores exuperent significat: quemadmodum narium mucus cerebri: sputum pulmonis est indicium. Pulsus ut cordis & arteriarum, ita aliarum quoq; affectarum partium quæ cordi societate quadam iunguntur notam exhibet. Etenim humorum qui tum in uasis, tum aliis in sedibus exuperant uaporatione tẽtatur & afficitur, atque pro cuiusque humoris conditione se gerit & pulsat pariterq; arteriæ omnes. *H*arũ igitur pulsus dominantis cuiusque humoris certus est nuntius, ea quidem ratione quam postea trademus. Rerum autem externarum usus quasi tentans & periculum cuiusq; naturæ faciens, quæ corporis humorumque constitutio sit, exprimit. Bona constitutio in omnium extremorum medio posita, quoniam firma existit, omnes externas iniurias peræque feret, nec nisi summa illarum exuperantia offendetur. Vitiosa quę tamẽ natiua est, & nondum naturæ limites egreditur, omnino similibus gaudet, ut quibus sustinetur atque conseruatur similibus uero exuperãtiis atq; omnibus contrariis offenditur, quod eorũ ui de statu suo naturali deiicitur. Quę autem præter naturam & morbosa iam est, tum omnino similibus, tum etiam exuperantibus læditur, quod horum ui multo magis de pristino & naturali statu recedat: contrariorum moderato usu iuuatur, quæ sensim ac blande in natiuum statum reducunt. Omnis autem immoderatio & exuperantia grauis. *S*ic ergo ex facili difficili ue cuiusque, tum aeris, tum cibi aut alterius externæ causę tolerantia, corporis humorumq; cõstitutio coniicitur.

Quæ signa sint & causæ. Cap. XII.

IAM uero euidentes causę morborum effectrices magnam quoque signorum uim obtinent: quos enim morbos quasq; interiores causas genuerint necessario commonstrant. *H*arum aliæ insitæ sunt & congenitæ nobis, aliæ ascititiæ. *I*nsitæ sunt temperamentum, & totius natura a parentibus suscepta. Ascititię uero, ætas, ambiens, ae, uictus ratio, uitæ genus in exercitatione & studiis perturbationibus animi positum, uacuandorum suppressio, & progressorũ morborum conditio. *E*uidentes hæ causæ tum sibi consentaneos humores, tũ morbos qui horum uitio succedunt nobis ingenerant, qui illarum animaduersione protinus innotescunt. *I*nsitum corporis totius temperamentũ iecoris atque cordis naturã ferè imitatur. Quum.n. musculorum omniumq; partium quæ ad cutẽ summamq; corporis accedunt, substantia è iecore alimentũ, è corde spiritũ caloremq; sumat, atq; ex his quodammodo constet, eorũ prorsus conditionẽ naturamq; retineat necesse est. Quibus iecur natura calidum est, ijs uenarũ inest amplitudo, eaq; maior si humidũ simul sit: at si siccum simul est, durities quędã existit. Quum enim uenæ quasi propagines sint è iecore profectę, illius nimirũ

insitum

insitã temperaturam sequuntur,eamq; nobis ob sensus exponunt. Venter deinde & ilia pilosa sunt,& magis quũ etiam siccũ id fuerit, minus uero quum humidum. Contra autem quibus iecur frigidum est,uenæ angustę apparent, etsi humidũ simul est molles sin uero siccum duræ:uẽter & ilia glabra pilisq; nuda. Si cor temperamento calidum est,pulsus magnus, uelox & frequens existit: si pariter siccum est,durus:sin humidum,mollis. Spiratio pulsui quodã modo similis est,dummodo thoracis conformatio atq; magnitudo cordi proportione respondeat. Animus quoq; amplus est & excelsus,præsens & acer,audax, iracundus:quum simul siccum id erit tardior quidem,sed ferocior nec facile placabilis,quum humidũ,promptus,placabilis,ac minime ferox. Thorax quoq; hirtus est & magis in sicco, minus in humido. At uero cor temperamento frigidum est,pulsus inest paruus,atq; his quidẽ mollis si humida temperies,durus si siccitas comes est. Respiratio pulsui persimilis, nisi quum thorax à cordis commode ratione recedit. Animus humilis ac dimissus, propitius in iracundiam minime propensus: idq; cum metu & ignauia si pariter humidum est,si siccum,cũ pertinacia. Pectus glabrum & pilis nudum magis in humido, minus in sicco. Sic igitur ex cordis iecoriq; signis de totius corporis temperamento iudicium fieri potest. Præterea uero ex calore,ex mole, ex colore & pilo. Corpus enim quodcunq; calido est temperamento,tangenti etiam calidum apparet,acri quidem & mordaci calore,si simul siccum est: blanco & halituoso si humidũ. Pilosum quoq; id est,magis quidem quum etiam siccum,minus uero quum humidũ. Temperamento proximas uires habet corporis principiumq; partium natura a parentibus inducta. Temperamenti notę interdum fallũt:ac tum si forte perspectum sit quales erant parentum naturæ,quo maxime tempore genuerũt, cõspectius erit prolis temperamentum:neq; temperamentum solum, uerumetiã omnis illius natura,& quas in se partes ualidas, quas imbecillas illa obtineat, & quibus cumulandis humoribus,quibus morbis sit opportuna. Nam parẽtum semina atq; etiam pręgnantis,uictus principum partium totiusq; corporis naturam constituunt. Causæ porrò ascitæ multo post tempore genitis iam nobis hos illos ue humores exaggerant,quãdoquidem ætas,ambiens nos,aer alimẽta, uitæ exercitationisq; genus,animi parhemata,uacuandorum suppressio,humores morbosq; generant in nobis suæ naturæ finitimos, quorum etiam notæ, hac ratione quã in singulis subiiciam, conspicuæ sunt.

Signa plenitudinis. *Cap.* XIII.

PLENITVDO quidẽ statuenda duplex una impura nec exquisita,cuiusq; sanguinis redundantia,siue biliosus is sit,siue pituitosus, siue serosus,siue flatulentus,siue aliter inquinatus. Atq; hæc uerius multa est cacochymia,quã & impurã plenitudinẽ nuncupamus, Altera est plenitudo pura,quæ solius sanguinis siue oĩum succorũ æquabilis est redundantia. Nusquam.n.tam syncerus sanguis cumulari põt,quin aliorũ succorũ atq; seri permistione sit profusus. Ea aũt excellentiæ noĩe plethora dici consueuit. Hęc rursum duplex,una supra uires,in qua tametsi sanguis nec qualitate nec copia symmetriã & cõmoderationẽ excessit,uires tñ quauis alia ex causa imbecillas præmit. Altera absoluta quę iã supra naturæ symmetriã est,& copiosius increscens naturalis esse definit. Quæ ipsa aut leuis est, quũ mediocritatẽ paulum excedit, aut tensiua quũ iã ualorũ tunicas præ copia distendit ac propè diuellit. Hæc licet immodice exuperet,fieri tñ põt ut uires non premat,nã plerũq; (ut inhabitu athletico) uires cũ sanguine & carnis mole æquabiliter increscunt. At si uires infirmæ subsistant, supra

pra uires erit plenitudo. Sed & plenitudo omnis impura, supra uires ea & naturæ grauis. Omnis autem plenitudinis uasorum hæc communia sunt signa. Venarũ omnium tumor æquabilis. Hic aũt obseruandus est quũ omnes simul particulę eodẽ sunt statu, nec pars ulla cæteris est decliuior in quam sanguis incũbat. Et quum omnes æquabili & moderato sunt calore, & sanguis frigoris ui in altum refugit, nec immodico calore siue aeris, siue baleni, siue uini, siue exercitationis, siue febris, siue ullius causæ calfacientis concitatus aut turgescens, aut quasi colliquatus uenas distendit in tumorẽ. Alterum signũ est, tensio uenarum cum quadam sensu doloris, quæ non solius plenitudinis, sed exuperantis plenitudinis est index. Hæc est tensiua lassitudo spontanea, in qua & corpus & artus omnes ęgrius præpondere mouentur, uixq; manus in pugnũ adducitur. Si corporis moles iam plenior euaserit, & brachia, manus, tibiæ in rugescant, nõ solũ uenarũ, sed totius est corporis plenitudo. Pulsus etiam fortis, ualidus, magnus, & plenus inest. Venæ siquidẽ plenioris anastomosi copiæ nõnihil in arterias transfundunt, nisi supra modũ crassi uiscosiq; humores existant. Plenæ autẽ arteriæ pulsum edunt qualẽ diximus, non in carpo solo, uerumetiã in tẽporibus in digitis, & in extremis quibusq; partibus molesta pulsatione cõspicuũ. Respiratio nec alta nec oĩno libera: etenim difficilior & crebrior (præsertim uero exercitatione) deprehenditur. Cõmunia hęc sunt plenitudinis signa Euidentiũ porrò causarum quę plenitudinẽ ingenerant obseruatio demonstratiuorum signorũ uim obtinet. Cibus plenior ualentiq; materię, plenitudinis est pabulũ. Insuetarũ balenarum moderatus usus a cibo huc quasi fusum liquatũq; celeriter allicit distribuitq; in corpus. Cõsueta exercitatio neglecta, uitaue deses & occisa nihil è corpore dissipat, omnia retinet: quẽadmodũ & cutis densior. Multo manifestius cõsueta omnis uacuatio suppressa, plenitudini materiã suggerit. Hęc igitur quum iamdiu antecesserint, multo certius plenitudinẽ inesse demonstrant. At uero quæ plenitudinis species sit non ex illis communibus, sed ex propriis cuiusq; signis internoscẽdum. Quum in plethora corpus nihilo magis ignauescit & uires omnes ęquales persistunt, sola est uasorum plenitudo. At si corpus artusq; ingrauescunt, & motus pigrior euadit, somnus grauis, profundus & interturbatus: & laborans per insomnia se grauiter premi aut onus gestare, aut loco moueri non posse putat, uirium est plenitudo. Cuius autẽ humoris hæc sit, quum in omne corpus æquabiliter diffunditur, color ostẽdet. Rubens.n. non ex sole, nec ex baleno nec exercitatione, nec ex acuta febre, nec ex iracundia aut pudore contracta, sanguinis est, sub pallida flauæ bilis, alba pituitę, nigra bilis atræ. Cerebrum biles occupans uigilias, pituita soporẽ atra biles insomnia terroresq; incutiet. Si os uentriculis, pituita appetentia excitabit, bilis flaua sitim, nauseam oris amarorẽ: atrã animi demissionem, morositatem, tristitiam, copiosam ori saliuam. Quoniam autem hæc non satis conspicue dominantis humoris speciem ob oculos proponunt, de uniuscuiusq; prius signis accuratius dicendum.

Signa boni sanguinis, & signa ueræ plethoræ. Cap. XIIII.

GIGNENDO cumulãdoq; sanguini apti quidem & accõmodati sunt qui siue ab ortu siue postea iecoris cordisq; temperiẽ sunt adepti. Etẽim quũ iecur ĩ temperamẽti mediocritate est nisi cordis uehementior intẽperies exstiterit humorũ mediocritatẽ & commoderationem gignet, quæ bonus est temperatus sanguis. Hic etiam gignendo apti sunt, quibus iecoris cordisq; tẽperatura con-

memora-

memoratis signis calida humidaq; deprehenditur. Quinetiam ex ętatibus pueritia quidem & pubertas bonum temperatumq; sanguinem, adolescentia & iuuentus copiosum, sed aliquantū calidiorē producunt. In externis porro & euidentibus causis sunt cibi euchymi beneq; temperati, quiq; facile ac celeriter alunt, sanguini quippe & humoribus sui similem materiam subministrāt. Moderata autem tempestiuaq; exercitatio sine labore, somnus mediocris, uita curarū expers, gaudiorum plena, aeris clemētia, qualis. Vere & regione temperata existit, sanguinis humorumq; omnium mediocritatem si non efficiunt, saltem tuētur nihilque immutant. Quum igitur eiusmodi causæ quasi connexæ consentiunt euphemiam, id est bonitatem sanguinis & omnium humorū quandā faciunt æquabilitatem: quum uero cogitatione sola & memoria repetuntur, dominantis sanguinis indices sunt notæ. Signa autem assidentia quæ sanguinem in corpore syncerum contineri dominariq; demonstrant, hęc sunt. Faciei corporisque color supra consuetudinem rubicundus, & quasi ex albo rubroq; mistus Habitus carnosus, firmus, sine multo adipe miti, blādo & halituoso calore perfusus. Venarū uasorumq; omnium symmetria, sed ab exercitatione uel ab æstu prompte turgens plenitudo. Pulsus fortis, magnus, & plenus: uirium robur cum sanguine & habitu proportione quadam pariter increscēs. Vrina copiosa, colore, substantia, cōtentisq; mediocris. Animi mores tranquilli, hilares & iucundi. Somnus placidus in quo & res in somniis uisuntur iucūditatis & lætitiæ plenæ, quasi floribus aut luce illustres. Externarum causarum atque etiam iniuriarum facilis tolerantia. Iam uero polyæmia id est sanguinis ubertas ueraq; plethora inesse credatur, si in ea corporis cōstitutione uenæ & arteriæ intumescunt aliæq; comitātur plenitudinis notæ. Si euchymi cibi maximeq; uini ubertas & affluētia præcessit, nam potu quam cibo impleri facilius est. Vt autē uinum, ita & humida liquidaq; omnia celerius quam solida coquuntur, atq; tū in uenas tum in omne distribuuntur corpus. Hæc igitur plenitudinem faciunt si tempestiue cōuenientiq; reliquarum causarum concursione accedant. Si præterea sanguinis è naribus, ex hæmorrhoide, aut ex utero cōsueta uacuatio suppressa est. Si laborans morbis ex plenitudine iam sæpius conflictari conuenit. Atq; si plethora carnem ipsam corporisq; molem iam occupet, cęcæ exilesque uenæ, quales oculorum sunt, rubēt atque distenduntur, arteriæ omnes ualide pulsant, maxime uero in capite & in tēporibus, sudor copiosus, dulcis, nec graueolens occasione leuissima suauiter emanat. Quo autē plenitudinis signa grauiora obtigerint, eo plenitudo maior est atque periculosior.

Signa bilis flauæ exuperantis. Cap. XV.

QVI iecoris cordisq; calido & sicco temperamento sunt, bilis flauæ copiam uel ex optimis & bene temperatis alimentis exaggerant, maxime uero si iuuentutem ipsamq; constantem ętatem agunt, quæ & omnium feruentissima est, & biliosis morbis facile conflictatur. Deinde si alimēta calida siccaq; antecesserint, inediæ aut uictus admodū tenuis, parcus & rarus. Exercitatio uehemēs, robusta, multa & frequens: æstus feruidiorisq; aeris, siue a regione, siue ab æstate, siue æstuariis, siue a calfaciēte uitæ sit genere, frequēs occursatio, uigiliæ īmoderatæ: curæ graues, attentatæ cognitiones et mœrores, suppressa bilis uacuatio spontanea aut intermissa, quæ medicamentis fieri consueuerat, per uomitum, per aluum, per urinas aut sudores. Cui isthæc omia obtigerint, is necessario bile multa redūdat. Quū autem ea iam molestius inualescet, signa

hæc apparebunt. Faciei, occulorum totiusq; corporis color pallidus, flauus aut citrinus, ad eum accedens qui ictericorum est. Interdum biliosæ pustulæ erysipelatis specie erumpētes. Corporis habitus siccus, macer & gracilis, & qui tā gentem acri mordaciq; calore feriat uenę & arteriæ amplæ, & à prima conformatione caloris ui distentæ. pulsus uehemens, uelox, frequēs & durus: urina flaua, flammea, & acris, sedimenti pauci, interdum uomitione, deiectione. urinis aut sudoribus ardens biliosa excretio in iracundiā, in audaciā & uindictā propensio: somnus leuis nec profundus, magna corporis iactione inquietus: insomnia belli, furoris iracundię, splendorisq; plena: frigidorum appetentia eorū que usus gratus & delectabilis: bilis purgatio utilis toleratuq; facilis. Hæc exuperantis bilis cōmunia sunt indicia. Atque ex partium in quas illa proruit impetumq; facit uarietate, simptomata euariant. Siquidem illa in cerebrum insiliente, uigilię fiunt, deliria rixarum iracundiæ plena. in os uentriculi, sitis, nausea, inappetētia, oris amaror, animi defectio: in intestina diarrhęa & dysēteria.

Melancholiæ dominantis indicia. Cap. XVI.

CVMVLANDAE melāncholię apti sunt quicunque iecur & cor frigidū siccumq; sinistrum uero hypocondrium distentum, in eoq; obstructum imbecillum lienem, aut natura, aut uiuendi consuetudine obtinent. *His* crassi lentiq; humores ac prorsus terreni succrescunt, alias in unum lienē, alias in omne corpus effusi. *A*etas iā inclinans primaq; senectus represso uitæ feruore in hanc prona est. Victus ususq; frequens crassorum ac terrenorum alimentorum, cuiusmodi sunt bubalæ ceruinę, ac leporinæ carnes, & thumani, balenæ omniaq; cetaceorum genera, & maxime condita sale, atq; etiam uina crassa, rubra, aut nigra. Vitæ conditio tristis, multis curis, negocijs, contemplationibus, aut literarū studijs implicita, nulla interposita animi hilaritate, aut corporis exercitatione: sub hac.n. natiuus calor elanguescit, & omnia corpore sopita crassescunt *A*utumnus, aut regio, aut cœli tēpestas frigida & sicca, incostans & inęqualis. Consueta melancholiæ uacuatio suppressa, siue spontanea esset, ut per hæmorrhoidas, per mēstrua, per aluū aut uomitionē, aut per narices aut scabiem; siue medicamentis fieri solita. His igitur ex causis melancholia coaceruatur & immoderatius exuperat, tumq; naturę suæ morbos cognatos inuehit. Qum iam illa exuperat, hæc signa se proferunt. Faciei totiusq; corporis color fuscus, obscurus aut nigricans, interdum uniuersus & ęquabilis, interdum maculis quibusdā inustis. Nigra plerunq; & exustis fœda scabies, aut cutis nigra uitiligine conspersa. Corporis habitus siccus & macilētus, aspectus incōstans, horridus, ac mœstus. Pulsus paruus, tardus, rarus & subdurus. Vrina si nihil una excidit melancholię, tenuis & alba. sin uero illius quiddā pręterfluat, crassa, liuida, uirescens, aut nigra. Prę copia sponte erūpens melancholia uomitione, deiectione urinis, sudoribus, mariscis aut uaricibus. *In* morbis animi metus & męstitia, taciturnitas, solutio, inanis rerū cōmentatio, somnus turbulentus, horrendus insomnis fluctuans & agitatus spęctris rerum nigrarum, fumorum, mortis, cadauerū, sepulchrorum, quæ plena sunt terroris. Appetētia sœpe corrupta interdū canina cum acido ructu. Medicamenta quibus uis est atrā bilē detrahendi conferunt laborantemq; leuant: omnisq; uictus probum tenuemq: succum proferens iuuat, contrarius uero lædit. *Hæc* igitur quoties adsunt melācholiam exuperare demonstrat, quę si in hanc illamve partem insiliat, propria quædam partis illius symptomata concitat. At uero atrę bilis quæ ex pręassatis quibus

cunque humoribus, maxime uero ex flaua gigni solet, non hæc, sed mista quodmodo sunt signa. Huius causæ eędem atq; bilis flauæ sunt, sed quæ magnæ ac uehementes diu multumq; persistunt, & bilem flauam extra metas deducunt in atram. Reliqua quæ narrantur melancholiæ signa hic etiam apparent quidē, sed cum quadam caloris efferuescentia. Omnia quippe ex mediocritate in ardorē summum deuergunt, quod ex atra quam ex flaua bile calor acrior emergat. Hinc & animi mores & insomnia magno furore magnaq; feritate insurgūt.

Signa pituitæ dominantis. Cap. XVII.

PITVITAM coaceruare solet, cui cor, iecur, & uētriculus frigido, humidoq; temperamento sunt atq; iis consentiens totius corporis constitutio. Nempe habitus obæsior, colore albicans aut liuescens, uenæ & arterię exiles & angustæ: siue ab ortu siue postea tales euaserint. Aetas proprie quidē senescēs & præcipitata, ob natiui caloris penuriam: & ob uoracitatem puerorum ætas. Frigidorum, humidorumq; alimentorum immoderatus usus, & liberalior aquæ potus. Victus plenior & liberalior, largiorq; potus, intēpestiue necdū priore cōfecto sumptus: omnis deniq; satietas & ingluuies. Vita sedentaria & in otio deses, locis præsertim aquosis & humidis. Aeris conditio frigida & humida, siue ex regione, siue ex hyeme, siue ex cœli statu, & artis quam quis exercet cōsuetudine. Somnus longus ac profundus, præsertim a cibo: itemq; balneum a cibo, uita sine curis, sine studiis, aut mœrore. Pituitæ per os aut per aluū uacuatio suppressa, quæ diu siue sponte, siue arte consueta fuerat. Hæc sanè pituitam congerunt, cuius deinde hæc in corpore signa apparent. Faciei corporisq; color albicans, interdum plumbeus aut liuidus. Moles ampla & obæsa, mollis & contractu frigida. Pulsus paruus, tardus, rarus & mollis. Vrina alba uel pallida, nunc tenuis, nunc crassa & turbida cum multo sedimēto. Pituita uomitione aut deiectione spontanea erumpens, corpusq; madore sępe diffluens. Pituitosorum morborum ut œdematis, & destillationis atque similium consuetudo & frequentia. Animi mores omnesq; corporis motus tardi cum grauitate & segnitie, sensus obtusi mens hebes, somnus profundus atq; grauis, aquarum, pluuiæ, niuis, aut submersionis plena insomnia. Cibi potusq; calidi, omnisque causæ calfacientis occursus iucūdus & utilis. Pituitæ uacuatio quęcunque, uel arte uel sponte obtigerit, conducibilis. Hæc signa existunt, quoties pituita toto corpore æquabiliter dominatur & exuperat. Cęterum si uel in capite duntaxat, uel in uētriculo, uel in intestinis colligitur (his enim tribus maxime locis superuacanea illa coaceruari solet) affectę partis propria symptomata illam detegent. Salsę porro pituitæ nō hęc, sed mista quodammodo signa sunt. Quū enim uel bilis permistione, uel inducta putredine calorem præter naturam acquirit, ut mistas bilis & pituitę causas, ita & illarū mista quodammodo signa obtinet. Eadem sapore, pruritu, & fœda scabie plerunque deprehenditur.

Signa aquosi humoris abundantis. Cap. XVIII.

TENVES serososq; humores congerunt, quibus uentriculus frigidus, lien uero aut iecur obstructum scirrhosumq; est. Qui cibis humidis potuiq; liberaliori indulgent, ætate potissimum senili. Qui in otio uitam agunt, hyeme, regione humida, similiq; cœli statu. Quibus urina pauca, nec potui respōdēs profluit, & sudor nullus emanat: & lienteriæ aut spontinæ uacuationis aquosæ cō

suetudo

ſuetudo delata. Aquoſo autem humore in omne iam corpus effuſo, facies, manus,reliquumq; corpus ſub tumidum cernitur,non uiuido,ſed pallido & obſcuro colore,corporis habitus plerunque ædematoſus, in quo præmentis ueſtigiũ manet,quemadmodum in cachexia & in leucophlegmatia. Abdomen interdũ mole tumeſcit,ſub quo fluctuantis aquę ſonus obauditur. Vrina cruda & aquoſa,ac ſępe ut in diabete multa,alui deiectio liquida & mollis,cutis madida: expuitio multa,ſimplex,ſine tuſſi,è uentriculo plerunque redundans. Pulſus animi mores,ſomnus,inſomnia,omnia quidem iis ſimilia quę in pituitę dominio.

Signa flatus. *Cap. XIX.*

FLATVS copioſos exuſcitant uentriculus frigidus & humidus,omnisq; caloris imbecillitas,ſiue ex ſimplici intemperie,ſiue ex humorum uitio contracta. Lien malencholia turgens & obſtructus,uentriculi concoctionem contagione offendens. Flatulenti cibi ut fructus crudi,caſtaneæ,febræ tubera: potus immoderatus,nimiaq; uentriculi è liquidis cibis fluctuatio, crapula & ingluuies. Otium,ſomnus multus,ætas, regio, celiq; conſtitutio frigida. Quum autem ab his cauſis flatus multus in corpore congeſtus eſt,uentriculus & colon inteſtinum,ſiniſtro præſertim hypochondrio, diſtenduntur & rugiunt quaſi uẽtis agitentur. Eſt enim colon pręcipua flatuum ſedes, quorum ui id nonnullis ampliſſime dilatatus.Tenſiui doloris in omne corpus euagantur uagiq; tranſcurrunt. Frequens ructu crepituq; auditur flatuum eruptio, cui mox leuamen ſuccedit: frequens & aurium tenuitas & partium corporis palpitatio. Magna procliuitas in colicum dolorem,in alioſq; ex flatu morbos. Inſomnia rei celeriter currentis aut uolantis,interdum etiam tonitrui & tempeſtatis. Signa hęc ſunt omnia ex quibus corporis cuiuſque conſtitutio innoteſcit & materia quę in eo dominatur & redundat. Ea tota eſt antecedens morborum cauſa, a qua & proxima continensq; illorum materia fouetur incrementũq; ſumit. His ita mihi abſoluenda uidebatur genetalis demonſtratiuorum ſignorum tractatio.

Libri ſecundi de Symptomatis & Signis.

FINIS.

DE SIGNIS ET VRINIS,

LIB. TERTIVS.

Quid pulſus, quotque eius differentiæ. *Cap. I.*

ON paruam demonſtrandorum morborum uim obtinent pulſus & urina : ille ſiquidem cordis & arteriarum, hæc iecoris uenarumque conſtitutionem renunciat, quorum ad miniſtratione corpus uniuerſum gubernatur. Pulſus primum & maxime uitalis facultatis totiusque corporis robur, at non obſcure tamen cordis corporisque conditionē refert. Vrina certe & manifeſte iecoris humorumque ſtatum, & morbos ex his genitos repreſentat, at obſcurius uirium corporisque robur. De his igitur ut certis ſignis ſeorſum quantum artis uſus expoſcit tradendum. Pulſus eſt cordis arteriarumque motus natiui caloris moderator, ex diaſtole ſyſtoleque conſtans. Diaſtole, id eſt diſtractio, eſt qua arteria ſeſe quoquouerſum diffundit dilatatque, ut aere tenuique ſanguine tracto inſitum calorem temperet ac ſpiritui pabulum ſubminiſtret. Syſtole id eſt contractio, eſt qua in ſe ipſa undique cōſidet ſeque ſummittit, ut ſpiritus fuliginem exuſtione comparatam expellat. Inter hos motus quod omnino contrarii ſint, neceſſe eſt media quies intercedat, eaque gemina. vna ſupera quę diaſtolen, altera infera quæ ſyſtolen terminet. Pulſuum differentiæ alię ſtatuuntur a diaſtole, aliæ a quiete, aliæ ab ordine. A diaſtole quinque quantitate, a uehementia, a tempore, ab arteriæ qualitate, & ab arteriæ perfuſione. Quantitas longum, latum, & altum comprehendit: eſtque pulſus longus quo in longum excurrit arteria, ut latus quo in latum & altus quo in altum: horum omnium concurſu fit magnus, quo arteria ſe quoquouerſum pandit. His contrarii pulſus ſunt, breuis, anguſtus, humilis, & qui horum trium concurſione paruus euadit. Qui in extremorum medio conſedit moderatus appellatur. Omnes igitur hoc quantitas genere pulſus erunt, longus, breuis, moderatus, & latus, anguſtus, moderatus, altus, humilis moderatus. A diſtractionis uehementia ſunt pulſus ualidus ſeu uehemens, qui ualide ac firme tactum ferit: imbecillus ſeu languidus, qui contra: & moderatus. A tempore pulſus celer, qui breui tempore arteriam diſtendit, tardus qui longo, moderatus qui mediocri. Ab arterię qualitate, mollis quum tenera laxaque arteriæ tunica, durus quum durior rigidiorque eſt: & moderatus. Ab arteriæ perfuſione, pulſus plenus quo arteria in diaſtole, non modo ampla & turgida, ſed humoris perfuſione plena occurrit; uacuus quo nō humore, ſed quaſi flatu turgere tactu deprehenditur, prementibusque digitis nihil firmum ſolidum ue ſubſiſtit: mediocris horum eſt medius. Sexta pulſuum differentia eſt a quiete ſeu ab ictuum interuallo. Hinc fiunt pulſus creber ſeu frequens, qui ſæpe & breui quietis interuallo arteriam diſtendit tactumque ferit: rarus qui ex longioribus interuallis. Septima

ptima differentia eſt ab ordine: hic quum ſui ſemper ſimilis, eſt ęqualis appellatur. Eſt porrò genere duplex, in omnibus aut certe multis pulſationibus æqualis, ſui ſempr ubique ſimilis, ſibique perpetuo conſtans, & in cuius pulſibus ſingulis ſimilitudo & ęqualitas omnino ſpectatur in magnitudine, in celeritate cæteriſque differentijs. Aequalis in uno pulſu, cuius initium & finis omneſque arteriæ partes ęquabiliter procedunt. Inæqualis in multitudine eſt quum multi pulsus comparati inæquales ſunt & diſſimiles, aut magnitudine, aut celeritate, aut uehementia, aut alio quodãmodo, & qui modis omnibus talis exiſtit, is abſolute inęqualis appellatur. Rurſus inequalis bipartitus eſt, æqualiter inæqualis, & inæqualis inęqualiter. Aequaliter inæqualis, eſt q inęqualitatis æquam paremque mutationem retinet, ut quum primo pulſu ſecundus paulo minor eſt, & tertius ſecundo, & quartus tertio ad plures vsque deinceps. Atque is eſt qui Græce myuros, Latine ſenſim imminutus & gracileſcens appellatur. Hic ſi ſenſim ita minui perſeueret dum ad quietem prorſus recidat, myurus deficiens eſt. Horum alii in ea paruitate uel quiete perſiſtunt: alii reſurgunt & ad priſtinam magnitudinem, aut parem, aut minorem reuertuntur: hi ſunt myuri reciproci. Inæqualiter inæqualis nullam inæqualitatis ſimilitudinem retinet. Hic ſi aliquando deſinat, proprie inęqualis deficiens dici conſueuit. Et ſi duorum, trium, uel plurimum pulſum ictibus prætermiſſis iterum arteria agitari incipiat, deficiens reciprocus uocatur. Huic finitimus eſt inęqualis intermittens, cuius eſt quies interdum longiſſima, iſque circuitibus admodum rarus euadit. Inęqualis porro uno pulſu duplex eſt, aut enim in una eademque arteriæ parte, aut in diuerſis fit. Pulſus eadem arterię parte inæqualis triplex: nam arterię motus licet continuus, par tamen plerunque non eſt initio, medio atque fine: interdum quiete interpellatur & intercidit, interdum recurrit ac bis ferit. Impar eſt motus initio atque fine, alias in uehementia, alias in magnitudine, alias in celeritate, aliiſque modis quos omnes numerare uix liceat. Intercidens pulſus ſeu intercifus eſt cuius diſtentio continuitate deſtituta, media quiete interrumpitur. hicque quanquam bis ferit, non tamen duo, ſed unicus eſt pulſus. Quod ſi motus a quiete celerior & uehementior ſit primo, caprizans tum appellatur. Dicrotus id eſt reccurrẽs aut bis feriens, qui ſimulatque omnem diſtentionem effecit, ſe paululum ſubducit ac mox pulſat iterum, tanquam malleus ab incude reſiliens, eſtque ab interciſo planè diuerſus. Eſt & quum non ſemel tantum, ſed bis ſæpius arteriæ pulſus reuertitur. Pulſus diuerſis partibus inæqualis, eſt quum multis digitis arteriam contingentibus non ſimilis ſentitur occurſatio. Ac primum interruptus primo & tertio digito, uel ſecundo & quarto, non autem aliis ſentitur. Inequalis magnitudine, uehementia, duritie, plenitudine, quum omnibus digitis ęque tangentibus, aut magnitudo, aut uehementia, aut durities aut plenitudo non ſimilis apparet. Hic ſi pariter durus exiſtit, ſerretus appellatur. Eſt & inęquali in ſitu partium arteriæ, quum eius pars una dextorſum, altera ſiniſtrorſum, una ſurſum altera deorſum inflectitur. Id autem ſi admodum manifeſte & perſpicue fiat, magnaque ſit arterię diaſtole, pulſus uibratus appellatur, in quo crebra & inequalis eſt, uaſi in iaculis. quæ impetu celeri uibrantur, concuſſio. Sin uero id obſcurius fiat, appareatque arteria tenſa & utrinque retracta, conuulſiuus is eſt. Vndoſus pulſus, quum arteria primum digitum plenius ualidiusque ferit, deinde ſecundum exilius & mitius, tertium plenius & ualidius, quartum denuo exilius & mitius, non hic quidem interruptus, ſed inæqualis ut undarum æſtus. Vermicu-

ὁμαλος·

ἀνώμαλος

μύουρος.

παλινδρομοῦντες μύουροι.

ἐκλείπων.

διαλείπων.

διακόπτον.

δορκαδίζων.

κλονώδης.

ἐμπερίων καὶ ἐμπερισικός.

σπασμώδης.

σκωληκίζων.

miculans pulſus uermium greſſui ſimilis,undoſo finitimus,a quo non inęqualitatis ſpecie; ſed magnitudine ſolum ac robore diſſidet. Formicãs his ſuccedit mire paruus,languidiſſimus,creberrimus & inæqualis, a uermiculante tantũ deficiens quãtum hic ab undoſo. Pulſus omnis inæqualis bipartitur:alius quippe ordinatus,inordinatus alius. Inęqualis ordinatus, eſt in quo inæqualitatis ordo retinetur:ut quum pulſus quatuor inęquales quoddammodo ſunt,omneſque quaterni ſimilẽ habent inęqualitatis proportionẽ. Inæqualis inordinatus, eſt in cuius inæqualitate nulla ſimilitudo,nullus circuitum ordo ſtatui poteſt.

μυρμηκί-ζων.

τεταγμέ-νος καὶ ἄτακτος.

Qua ratione pulſus obſeruandi internoſcendique ſint. Cap. II.

Observantis manus temperata ſit,mollis,minimeq; calloſa & eximii ſenſus. Digiti tres aut quatuor ſuperne tantũ carpi arteriam (quæ mediocris quum ſit & obuia,obſeruationibus accõmodatiſſima exiſtit) contractent. Laborantis manus quę tãgitur,nec ſublata ſit,nec depreſſa,nec extenta,nec uinculo,aut decubitu cõſtricta,nec prona in uolã,nec reſupina:ſed molli naturaliq; ſitu æquabiliter reclinet in latus imũ,quo minimo digito clauditur. In carpo ſi directo ad maximum digitũ obſcurus eſt pulſus,alio quouis loco atque etiã in altero carpo perueſtigandus,quod multis ex cauſis euariet,ac plerunque uel ex uulnere,uel ex contuſione,uel ex obſtructione alter obliteſcat. Qui uehemẽs eſt,non niſi preſſa arteria digitiſque ualide infixis dignoſcitur,hoc a magno & a pleno diſſidens;quod ſuo robore reniti tactumq; repellere deprehẽditur. Nõ tamen hic adeo premendus,ut ui applicatæ manus arteriæ ſuperetur robur. Languidus pulſus conſpectior eſt in manu prona atque decliui,attingiq; debet molliter.& quaſi ſuſpenſis digitis nam ſi arctius prematur,licet languidus hic pariter quoque magnus ſit,ut in lethargo,aut nullus omnino,aut immotus uidebitur,omnemq; ſenſum effugiet. Syſtole in uehementi,in magno & duro pulſu aliquantum deprehenditur,in languido nunquam:in uehementiſſimo maximo atque duro, aut ſaltem in eo qui mollis nõ ſit conſpicua & aperta. Sentitur non mediocriter ſed ualido preſſa arteria:Quies externa mediocri tactu citra uim ullã,interior non niſi digitorum, impulſu preſſuq; animaduertitur. Ad horum autẽ perfectã cognitionem qui ſeſe componere & accomodare uolet,primum ſe exerceat in ſyſtole & interna quiete cordis,quum id uehemẽtiſſime maximeq;pulſat. Pectoris enim contractu conſpicuę ſunt, quarum imitatione illas quoque in arteriis ediſcet. Reliquæ pulſuum differentiæ tactus quadã mediocritate animaduerti debent.

Generales pulſuum cauſæ Cap. III.

Pulsuum tres omnino ſtatuuntur cauſæ,efficiens,impellens,& inſtrumẽtum,primaria efficienſq; pulſus cauſa eſt, facultas illa mouens è corde profecta inſtrumẽta ſunt arteriæ,quæ facultatis impetum ſequuntur eiq; obtemperant:cauſa facultatem incitans ac impellens uſus eſt atque mouendi neceſſitas. Hæc una omnium eſt cauſarum prima & ualidiſſima,a qua & mouẽdi initium exiſtit. Omnis autem neceſſitas ex affectione quadam preter naturã proficiſcitur,quæ quum cordi infenſa moleſtaque eſt eam protinus excutere cõtẽdit. Triplex eſt eiuſmodi affectio,aut enim caloris ſpirituſq; eſt penuria,quem cor pulſu reſarcire conatur: aut intemperies frigida calidaue ſiue ſimplex, ſiue a febre,ſiue a plegmone,quã refrigerare poſtulat:aut aliena ſubſtãtia,cuius expulſionẽ molitur,ut quũ fuligo,uapor,humor ue aliena uitioſaque qualitate

litate cor ferit, aut id mole copiaq; premit. Et hæ quidẽ interiores causæ sunt externæ uero immoderati omnes corporis motus animiq; perturbationes, ut ira excandescentia, metus atq; mœstitia. Ab his ergo causis necessitate quadã stimulata incitataq; cordis facultas, efficit ut per diastolẽ nouus aer extrinsecus hauriatur, qui insito calori refrigerium uitaliq; spiritui pabulũ suppeditet per systolen uero exusta spirituum fuligo, & quicquid deniq; præter naturã est tũ cordi, tũ arteriis infensum expurgetur. Itaq; usus atque necessitas cordis facultatem ad pulsandum impellit: incitata facultas instrumenta arteriasque mouet: hæ uero illius cedunt robori. Sẽper aũt pro necessitatis conditione pulsus edentur, modo facultatis suppetit robur, & obsequantur arterię. Duo n. hæc, uitale robur & arteriarũ constitutio, necessitatis sępe significationes obscurãt. Etenim amplæ arterię pulsum ferè magnum edunt, qui & talis deprehenditur si non alte in profundum illæ demersæ sunt. Exiles uero angustæq; arteriæ quales insunt pinguibus & crassis, nequeunt pulsum proferre magnum. Quinetiam uitale robur si uegetum est, pulsus natura magnus ac ualidus existit: si imbecillum, paruus ac lãguidus: His ex causis quibusdam uel in extremo senio ualidus magnusq; pulsus apparet, quibusdam uel ætate uirentibus obscurissimus ac propè nullus. Vitalis roboris causa non facile perspici potest, una proinde obseruatio, quę magnum habet in singulis momentum, pulsuum ac naturæ locupletem cognitionẽ dabit. Quum igitur omnium causarum concursione mediocritas quædam obtingit, pulsus moderatus existit. Quum uero a mediocritate disceditur, pulsus immutatur, & de medio quoque decedit.

Quam uarii sint pulsus naturales, et quibus ex causis per sanitatem et citra morbum immutentur. Cap. IIII.

HIS ITA constitutis primum quidem in pulsus moderati cognitionẽ penitus incumbendum, in eumq; animus defigendus, qui cæterorum lex sit atque mensura. Moderatus autem appellatur qui nec magnus est aut paruus, nec celer ut tardus, nec creber aut rarus, nec uehemens aut languidus, nec durus aut mollis, nec inæqualis, nec alio quoquã modo nimius. Is est cuius comparatiõne ceteros omnes magnos aut paruos, celeres aut tardos, aut alioquouis exuperãtię nomine insigniuerunt. Hic non nisi in optima corporis natura animaduertitur, quæ & temperatissima est & constitutione prorsus media ac uere quadrata. At uero intemperatis naturis etiam dum sanæ sunt, pulsus ab hoc diuersi existunt. Natura quippe calidi celerem, crebrum, magnum & aliquantum uehementem pulsum edunt His enim refrigerij & expurgandę fuliginis magna necessitas adest, nec deest uirium robur, frigidi contra. Graciles magnum, quia facile nulloq; impedimento distenditur arteria, sed rarũ & aliquantum uehementem. Hinc uiris quam mulieribus pulsus longe maior & uehementior, sed paulo tardior atq; rarior inest. In ætatibus infantis pueriq; pulsus celerrimus & creberrimus, quod caloris exuperantia per diastolen refrigerari, & fuliginis copia per systolen expurgari postulet. Senis contra rarus ac tardus. Reliquarum ętatum pulsus inter hos ambigunt. Iuuenis pulsus maximus, ꝗ calor sit acer amplaq; arteria, senis minimus, pueri medius, huic quidem necessitas inest, sed angusta arteria. Iuuenis pulsus uehemẽtissimus. quia facultas ualidissima, senis languidissimus. pueri medius. Ex his quidẽ cõiici põt, qualẽ

unius-

uniuſcuiuslibet laborantis naturalem pulſum eſſe oporteat. Hinc porro uel integra ualetudine cœli ſtatus & corporis motus animique perturbationes immutāt. In anni tēporibus, Vere medio pulſus maximi ſunt & uehemētiſſimi, ꝙ in ſūma illa tēperie facultas ſit robuſtiſſima, at celeritate & crebritate moderati, quia in tēperie pulſandi uſus moderatus eſt. Tales apparent autūno medio. Aeſtate media celeres atq; crebri: uſus etenim neceſſitasq́: creſcit, at parui ſūt & languidi, quia langueſcit facultas. Hyeme quoniā uſus remittitur, tardi atq; rari & quam ęſtate minores, ſed tamen uehemētiores. E regionibus & cœli cōſtitutionibus quęcunq; ſi uehementer calida fuerit & æſtuoſa, æſtati mediæ: quæ uero frigida, hyemi: quæ tēperata Veri ſimillima putetur. Exercitatio moderata quidē pulſus uehementes efficit, quādoquidem facultas contentione excitatur: magnos quoq;, celeres & crebros quod caloris incremento uſus pariter increſcat. Contrarii apparent in otio & torpore. Immodica exercitatio quod iā ſupra uires ſit, pulſus paruos & languidos efficit, ſed ex uſu celeres & crebros, at quum ad uirium reſolutionem & defectum peruētum erit tardos atq; raros. Eadē ratio balnearum calidarū, frigidarū uero ſimilis atq; otii & torporis. Cibi undiq́; uſus plenior, pulſus edit magnos, uehementes, celeres & crebros, ſed uini quam cibi celerior mutatio, quæ tamen ocyus uaneſcit. At multo immoderatior uini uſus, pulſus inæquales & inordinatos concitat. Dormientium parui ſunt languidi, tardi, atq; rari eorum uero qui expergiſcuntur, è ueſtigio quidē magni ſunt, uehemētes, celeres & crebri cum quadam uibratione, ſed qui mediocritatē mox reddunt. Iratorum pulſus magnus altusq́, uehemens, celer, & creber: triſtiū, paruus, languidus, tardus & rarus, timentiū, uehemens, celer, uibratus, inordinatus & inæqualis. Sic igitur quotidianæ corporis affectiones pulſus immutant, ſine quarum animaduerſione non certo poſſit pulſus percipi, nec quantum per morbos a naturali diſtet. Itaque pulſus naturalis obſeruandus eſt, neq; mox ab exercitatione, a balneis, a cibo immodico a uino aut ab aliis cauſis calfaciētib. neq; illico ab ira uel timore, uel ab aliis cauſis cor & ſpiritus agitātibus, de pulſu nihil quicquā ſtatuendū antequā externarum cauſarū uis deferbuerit, omnisq; ſedata ſit corporis perturbatio. Hi pulſus non omnes quidē mediocres exiſtunt, ſed naturæ tamen limitibus continentur. Deinceps uero qui contra naturam ſint, & quam in morbis ſignificationem habeant, tradendum.

Quæ ſunt pulſuum præter naturam cauſæ Cap. V.

Cor dum ſecundum naturam habet, modo raro pulſu inſitum ſibi calorē ſpiritusq́; mediocritatem tuetur, at præter naturam affectum diuerſo pulſu quicquid moleſtum infenſumq́, eſt excutere, aut etiam quicquid deeſt in ſtaturare cōtendit. In eo autē primum quid diaſtole, deinde quid ſyſtole demōſtret ſignificetq́; tradam. Quum uſu & neceſſitate cor laceſſitur, ſtimulatum id, primū quidē pulſum edit crebrum, idq́; ſiue ualida, ſiue imbecilla ſit facultas, creber. n. omnium primus eſt, quia facillimus Si neceſſitati non ſatisfaciat crebritas, huic etiā celeritas accedet, atq; etiā ſine duo quidē illa ſatis ſint, addetur & magnitudo, modo nō imbecilla ſit facultas, tū quippe totis hæc opitulatur uiribus. Quod ſi pariter ualida eſt, pulſum edit robuſtū ſeu uehemētē eumq́; plenum ſi ſpiritus ubertas ineſt. Ita quippe artis uſu & exercitatione obſeruamus, per febres omnes frequentē nec non celerē pulſum edi, aut non perpetuo magnum. quando quidē ſi uires languent, cum crebro paruus quoq; ac languidus exiſtit. Rurſum & quibus ſine febre imbecillæ, ut in animi defectione, ſunt ui-

uires, & quibus hæ copia uel impuritate prẹmuntur, ut in leuco phlegmatia, pulsus frequẽs ut celer(nõ.n.ex frequẽtia perpetuo febris iudicãda)at nõ ilico magnus deprehẽditur, sed uere paruus ac languidus. Quocirca prima pulsus mutatio nõ in magnitudinem sed in crebritatem fit, cui de in celeritas, postea magnitudo accedit. Mirari proinde subit Galeni dictum, pulsum omnẽ urgẽte necessitate statim initio magnum euadere, siue ualida siue imbecilla sit facultas, & celeritatem nunquã sine magnitudine inueniri. Itaq; pulsus frequens ac celer, aut exuperantẽ calorem, aut spiritus uitalis penuriam ostendit magnus non imbecillam esse facultatem, uehemens eandẽ esse ualidã. Paruus autẽ pulsus natiui caloris penuriã ingensq; refrigerium denunciat. quod quũ obtigerit primum quidẽ raritas erit conspicua increscẽte malo tarditas accedet, postremo prauitas, uice uersa atq; in caloris incremento. Iã uero pulsus differentiæ in longum, latum & altum, non ex rei necesitate proficiuntur, nec ullius affectus essentiã, sed impedimenta duntaxat reprẹsentant, quẹ circum arteriã incidunt. arteria.n. quam maxime potest distrahitur, ad distractionis magnitudo alias obtegitur, alias interpellatur, uel numero, uel crassitie uel duritie circum iacentium corporum, ut membranæ, ut cutis, ut adipis aut carnis, quorum gratia pulsus uarius apparet, & alius plerunq; quam necessitas exposcit. Sic igitur corpulentis, breuis ac paruus gracilibus, longus & magnus, quadratis, moderatus obtingit. Mollis uero pulsus arteriam molem demonstrat, & corpus humore multò eoq; pituitoso perfundi, ut in hydrope, in leucophlegmatia, in lethargo in comate, siue ab humidiore cibo, siue à balneis immodicis, siue a somno siue a molliore uita succreuit Hic tandem ingrauescente morbo & uiribus languescentibus, undosus & uermiculãs euadit. Pulsus durus, si neq; ex lãguore animi, neq; ex metu, neque ex uerecundia est arteriæ duritiem perpetuo declarat uixq; ullus est durus qui non etiam paruus sit licet non statim languidus Durior autem arteria fit, uel siccitate, uel constrictionem, uel tensione. Siccitas fit ab immoderato usu uini meracioris, a febribus ardentissimis, a marcore, a quartana febre & à melancholia. Constrictio interdum a frigore fit, quod aeris balnei, aut frigidẹ potionis uis intulit. interdum a uitiosis fructibus qui uitreã crassamq; pituitam gignit. Tensio ab ingenti inflamatione a scirrho iecori aut lienis. Duro huic & tensiuo pulsui affinis est conuulsiuus qui aut neruorum propaginem cõuulsione teneri prodit, aut aluum immoderatius quasi poto elleboro fluxisse. Vibratus pulsus & paruo duroq; procedit, quum.n. magna est refrigerii necessitas & facultas ualida, si arteria dura tũ sit, contentione facultatis ualidæ & arteriæ retinentis, uibrare continget. Hoc proinde eosdem quos & pulsus durus morbos denunciat. Ita igitur ex diastole iudicãdũ. Systole uero quẽadmodũ & diastole, alias maior aut minor est. alias uehementior aut languidior, alias celerior aut tardior, alias mollior aut durior. Harum tñ unia a celeritatis aut tarditatis differrentia sensu dignoscitur, atque in his duñtaxat quo tũ systole animaduerti potest. Celeritas systoles magnam prodit ustorum excrementorum copiam, quam natura, arteriarum compressione nititur expurgare. Ea ferè ex putrescẽtibus humoribus coaceruari solet, qui febres necessario accedunt, quoties eorum substancia aut uapor putris in cor irrepit. Quocirca systole quam diastole celerior, putridæ febris perpetuum est indicium. Ea celeritas non modo febrium est quas in uenis, sed & earum, quas uel in pulmone, uel in liecore, uel in liene, uel in alia quamuis particula putrescens humor accendit. Contractionis tarditas est quum non multum excrementi putridi exusti, inest in corpore, nec magna desideratur expurgatio. Cre-

britas impuri excrementi copiam augeri testatur, quæ idcirco efficit ut externa quies minima sit. Raritas cõtractionis in qua externa quies longa est, excrementa arguit pauca inesse fumosa.

Morborum ex pulsu cognitio. Cap. VI.

HAEC uero iam ad artis usum & exercitationem apertius referenda sunt. Pulsuum differentiæ & affectum præter naturam, & affectam sedem demonstrant. Affectus pręter naturam, alii primum ac per se, alii secundo ex pulsu deprehenduntur. Primum quidem ac per se intemperies omnis tum quæ simplex, tũ quæ ex humorum est uitio: adhęc plethora, cacochymia uel simplex uel cum putredine, plegmone, scirrhus, obstructio: qui affectus cæterorum omnium uelut principia quædam & continentes causę sunt. Calidæ intemperiei simplicis, qualis est ab æstu aut ab ephemera febre, pulsus creber est celer ac magnus simulque æqualis. Eiusmodi & in hectica febre existit, sed aliquanto durior. In plethora simplici quę nondum uires premit, atque in synocho simplici, non solum creber, celer, magnus, æqualis, uerumetiam turgidus, plenus ac uehemens, quod non nisi robustis integrisque uiribus obringit. Intemperies ex humorum putredine, quemadmodum & putrida febris pulsum etiã crebrum, celerem & magnum efficit, sed inequalem, non in multis solum, uerumetiam in unico. Tum quippe systole celerior est quam diastole, ut putris fuligo expurgetur. est & externa quies breuior, ob quam etiam crebrior pulsus euadit. Inequalitas aliquantum conspicua accessionis initio, sed increméto & uigore magis. Phlegmone quæ & insignis fuerit, & in parte nobili, quoniam putredinis calorem cordi totiq; corpori impartit, febrilem pulsum infert præterea uero durum ac interdum serrantem & uibratum: quando quidem partis inflammatæ tensio peruadit arterias, sed tamen duriorem si plegmone obtigerit neruosis partibus, & iis quæ circa membranas, uenas & arterias positæ sunt. Frigida intemperies pulsum efficit rarum, tardum & paruum, sicca durum, humida mollem. Et hæc quidem dum simplex illa consistit. At uero si ex humoris cuiuspiam influxu contrahitur, iis quę dicta sunt accedit pulsus inæqualitas, maxime si in partem nobilẽ humor impingit. Siue enim obstruuntur arteriæ, siue humorum copia comprimuntur, siue his natura grauata oppressaq; est, inæquales fiunt, magisq; quum crassi, uitiosi & copiosi sunt humores, quam quũ tenues atque pauci. Quæ porrò pars corporis affecta sit noscitur ex pulsu molli atque ex duro, qui tensiuus appellantur, ex serrante & uibrato. Mollis enim & affectũ molliorem & partẽ carne uenis arteriisq; cõspersam affici denũciat, durus uero partem neruis membranisq; præditam. Quinetiam partes cordi propinquæ, aut ei uasis maioribus coniunctæ, magis ac celerius affectum suum cordi impertiunt distantiores & paruis uasis copulatę, minus & tardius. Horum permistione secundario noscetur qui pulsus in singulis morbi existant. Nam inflamato scepto transuerso durissimus est, plurimum serrans aut uibratus, & plerunque conuulsiuus; minus in pleuritide, rursumque minus si aut inflamatio, aut scirrhus sit in uentriculo uel in uesica uel in utero, intestinis, renibus, iecore, liene aut pulmonibus. A peripneuomnia pulsus magnus, languidus & mollis simul & inequalis, tum in uno motu, tum in multis sæpe etiam undosus & dicrotus. In lethargo pulsus illi fere similis & huic finitimus in catoche, nisi quod æqualis est. Epilepsię & apoplexiæ quum pręsertim malum inualuit, & facultas grauiter opprimitur (pulsus languidus, paruus, rarus, tardus & inequalis,

lis,tum demum celer euadit. Cõuulsionis pulsus cõuulsiuus appellatur, tensus quidem uibratus & inæqualis, non perinde tamen ualidus ac magnus. Paralysis paruus, languidus atq; tardus, nonnihil inordinate intermittens. *Hydropis* ascitæ paruus, creber, durus atq; tensus, tympanitæ, longus, celer, creber, subdurus, anasarca undosus, latus ac mollis. Phrenitidis durus atq; idcirco paruus, mire celer, & creber, ut proximam syncopen denunciet, interdum tremulus, aut cum conuulsione intermittens. *Anginæ* magnus & undosus aliquantum conuulsiuus. Quũ iã suffocatio impendet, paruus, tardus, creber, & inæqualis, inordinatus, creber, tardus ac deficiens, tandem uero languidus. Phthisis paruus, languidus, non admodum celer, hecticus. Suppurationis hecticus inæqualis & inordinatus. In puris eruptione, latus, tardus, rarus: & lãguidus. In cæteris deniq; morbis, ad horum imitationem qualem pulsum esse deceat intelligi potest.

Virium obseruatio ex pulsu. Cap. VII.

MAXIME autem ac proprie uirium robur atque constantiam pulsus ostẽdit. Facultatum quippe omnium princeps atque conseruatrix est uitalis, qua una constante nemo interire potest, ex qua & uita omnis, & uirium robur æstimari solet. Quum mors futura est, huius labantis signa apparent, alias quidem multo ante temporem: ut quũ illa morbi diuturnitate languet sensimque deficit: alias non diu ante mortem, ut quum uitale robur immoderata eaque repentina uacuatione uel dolore, uel alio grauissimo symptomate dissipatur atque perit, aut quum rupto abscessu, uel inopinato humorum influxu, uel maxima obstructione suffocatur. Itaque si pulsus cordis ac uitę est nuncius, idem omnium quoque uirium & facultatum index erit. Robustus uehemẽsq; pulsus, sanis uitę longitudinem, ægrotis securitatem pollicetur, languidus contraria. Vehemens qui tactum euertit, facultatis robur ostendit, eoque maius quo fuerit uehementior. Hic etiam indicat corporis humores tum qualitate, tum quantitate laudabiles ac probe coctos, aut naturam semicrudorum (quales in salutaribus morbis sunt) concoctionem uehementer moliri, maxime uero si nec ab ira, nec ab exercitatione, nec a uini cibiue usu immoderato processit. Languidus pulsus qui a tactu euertitur, imbecilis facultatis est nuncius, ac proinde uel animi defectionem, uel syncopen demonstrat. uel uires morbi longitudine debilitatas, uel quauis causa dissolutas. ut inedia, uigiliis, doloribus, animi pathematis, aut uacuatione immodica, uel affectus magnitudine pressas obrutasque. Robustus ac uehemens pulsus fere quidem magnus est, at non necessario, quemadmodum nec qui iuuenis est ac robustus magnis semper citatisque passibus incedit. Languidus non omnis paruus est, nec omnis paruus languidus. Lethargicis quippe languidus quum sit, magnus tamen existit. Vt autem uirium robur certius ex pulsu innotescat, triplex statuatur imbecillitatis causa: una quæ sensim ac tempore uirium substantiam conficit, altera quæ repente dissoluit ac dissipat: tertia quę uel copia illam obruit, uel malignitate extinguit. Semper quidem pulsus languidus, uirium imbecillitatem portendit, quæ uero imbecillitatis causa sit, reliqui pulsus indicant, qui languido comites assistunt. *Itaque* quum uitalis facultas uel intemperie, uel atrophia, uel morbi diuturnitate infirma & imbecilla euasit, pulsus primum per se languidus apparet deinde etiam paruus citra ullam inęqualitatem, rarus quidem & tardus si febris nulla, creber atque ue-

lox si qua inest. Facta iam imbecilliore facultate pulsus myurus reciprocus deinde deficiens reciprocus. postea myurus non reciprocus, ab hoc deficiens non reciprocus & formicans, hinc pulsus abolitus apparens, nisi ex syncope sit: omnium tandem extremus uere abolitus, qui summis partibus ipsisq; arteriis iam demortuis inest. Quum facultas ex repentina spirituum dissolutione atq; dissipatione imbecilla est, ut per dolores uigilias, aut uacuationes immo dicas, huius euidentes efficientesque causæ præcesserunt, pulsus similiter initio languidus deprælienditur & paruus, creber & celer, minime tamen inęqualis: illa uero iam imbecilliore, undosus, uermiculans, formicans, abolitus apparens, & tandem uere abolitus. Quum facultatis substantia non ipsa per se consumitur sed uel obstructione, uel tumore prętér naturam, uel humorum copia & influxu quasi pressa & obruta succumbit: atque etiam quum pernicie ut pestilentis febris malignitate extinguitur, pulsus quidem languidus, paruus, tardus & rarus est, isq; continuo inæqualis. Tanta quippe inęqualitas animaduertitur, ut qui nunc languidus est, mox uehemens appareat: & qui paruus, mox magnus, qui celer, ilico tardus, & qui creber, statim rarus. Quo plures magni ac uehementes erunt, hoc minus premetur grauabiturque facultas, eo uero magis quo plures parui & languidi. Vbi autem magis oppressa facultas suffocabitur, intercurrens primum existet: deinde intermittens in pulsum multitudine. *Intermissio* aut quies quo diuturnior, hoc periculosior. Diuturna censetur quæ tempus excedit duorum pulsuum: breuis quæ citra hoc manet, *Iuuenibus* periculosissima pulsuum intermissio minus pueris, minime senibus. *Interdum* tamen neq; iuuenibus ipsis exitialis est, quum uel integra ualetudine ex arteriarum obstructione aut diuturno quouis affectu, ut ex asthmate familiaris existit. Ex unius pulsus intermissione multi senes pariter & pueri euaserunt: at iuuenum ne unus quidem. Perseuerans illa diutius inopinatam repentinamq; mortem minatur, ipsiusque cordis uitalem calorem derepente extinctum iri: quemadmodum & animalem facultatem apoplexia. Quietis externæ diuturnitas intermissioni quidem est finitima, hoc tamen diffidens, quòd breuior sit citra inęqualitatem, at cum pulsus tarditate: intermissio uero cum pulsu celeri & inæquali est. *Illa* quidem arguit uel cordis corpus uel spiritum & sanguinem sinubus conclusum, uel partem aliquam uicinam, ingenti frigore occupari, Minus quam intermissio perniciosa, sed quæ interdum in repentinam mortẽ præcipitat. *Intercurrens* pulsus eadem quæ intermittẽs significat causasq; easdem habet: minus tamen periculosus, quoniam facultas ualidior decertat cũ causis noxiis, non autem in intermittente. *Hic* succedit intermittens in uno pulsu, qui naturam a causis in salubribus impediri, sed cum illis nihilominus decertare prodit. Deterior quidem & multo periculosior quam intermittens in pulsuum multitudine, quoniam natura non solum in quarto aut quinto quoq; pulsu, sed in singulis impeditur, ob idque præsentem mortem denunciat. Ex hoc genere sunt caprizans & dicrotus, qui planè ostendunt, aut cordis inęqualẽ intemperiem, aut fumosorum excrementorum copiam non omnibus cordis partibus æquabiliter insideri. *Ita* enim calidæ partes cum frigidis, aut liberę cum grauatis contendunt, ut quæ prius leuitate aut calore, exiliunt, retrahant a frigidis & grauatis, maxime quum imbecilla facultas est, & arteria dura. Vndosus & uermiculans facultatis non ualidè, uiriumque insigniter dissolutarũ sunt indices, quos proxime formicans sequitur. In iecoris lienis & cuiusq; uisceris inflammatione atq; in scirrho, quoniam pulsus durior euadit nec undosus, nec uermiculans esse potest. Neque profecto in hectica febre, neq; in tabe aut mar

core, etiam si iam morti proximus sit ęger: at languidus tamē & inæqualis deprehenditur. Myurus in una distentione facultatis imbecillitatem in extenuato corpore ostendit, & cor ipsum eatenus debile, ut uim & actionem ab se iam nequeat ad extremas usque corporis partes æquabiliter protendere. Hic igitur malus est atque ruinam minatur, etiam si reciprocus sit. Hoc deterior est deficiens reciprocus, & hoc rursum periculosior myurus non reciprocus. Omnium uero pessimus atque perniciosissimus est deficiens non reciprocus. Fit & interdum myurus ex uitiosa arteriæ conformatione, ut quum arteræ pars media nudę cuti subiecta est, & quæ utrinque sunt altius demerguntur. Hic facultatem eo usque imbecillam ostendit, ut nequeat arteriam æquabiliter attollere. Tales etiam sæpe uisuntur initio grauium accessionum a frigore inuadentium Tremulus pulsus qui necessario lāguidus est & paruus, facultatem imbecillam arteriamq; mollem renunciat, cum corporis habitu gracili. Conuulsiuus non admodum frequens occurrit. Hoc tanquam postremi excipiunt abolitus apparens, & uere abolitus, facultate quidem iam prorsus extincta. Quocunque autem genere ordinatus sit pulsus, fidus existet, ordinatus uero infidus. Proinde bonus pulsus ordinatus certissimus est & optimus, malus ordinatus pessimus, & inordinato malo deterior.

D E V R I N I S.

Quid urina, atque humorum partiumque affectus demonstret.
Cap. VIII.

QVVM corporis excrementa aut effectarum partium, aut peccantium humorum portio quædam sint, aut saltem ex his defectę reliquiæ, quę illorū sit constitutio certo referunt, atque in demonstratiuis signis primas tenent. Vna autem urina omnium maxime de toto decedit significationem in primis generalem sortita. Est enim urina serum uehiculumque sanguinis renum ui secretum. Vt in lacte dum concrescit, ita & in sanguine serum a crassiora terrenaq; substantia seiungi secernique animaduertitur, quod ideirco sanguini permiscebatur, ut hunc fibrarum copia iam crassum ac lentum dilueret, & tanquam uehiculum per unas tenuissimas in corporis extrema deduceret. Oritur quidem serum ex potu, aut ex liquore quocunque cibus solidior diluitur, & si ne quo uix quicquam emolumenti corpus ex cibi benignitate perciperet. Hac ratione potus cunctis animantibus apprime conueniens & necessarius, aliis quidem ut uolucribus quę audquaquam meiunt partior, aliis ut hominibus & quadrupedibus liberalior. Ventriculi concoctione loquor totus cibo permiscetur totaque cibi uis in liquorem confertur dum una fiat æquabilis substantia, cui chylo nomen est. Hunc flexuoso per intestina prolapsu exigunt mesenterij uenę, & quicquid inest utilioris substantiæ id omne eripiunt, potuque tanquā uehiculo subuehunt ad iecoris portas. Quum dein ex chylo factus sanguis est, ut melācholia in lienem, bilis flaua in proprium folliculum, ita & urina (proprium iecoris, quemadmodum & alui fex uentriculi & intestinorum excrementum iam inutilis & superuacanea è gibbis iecoris renum ui per uenas emulgentes allicitur. At non uniuersa: portio enim cum sanguine in corpus distribuitur, quę quum uectionis munere perfuncta est, aut sudoribus exhauritur ac diffluit, aut qua uia processerat, eadem tracta relabitur in renes & in uesicam.

Itaque

Itaque non è iecore ſolum, uerumetiam è uenis, tum maioribus, tum minoribus & è corporis mole urina prolicitur. quod aperte ſentiet quiſquis biduum triduum ue nullo aut parciſſimo potu tranſigerit. Ea autem ſi nec immoderato potu dilata, nec aliena permiſtione conſperſa ſit, manifeſto humorum qui in iecore maioribusq; uenis, obſcurius uero eorum qui tum minoribus, tum in partibus ferè ſingulis inſunt notam exhibet eorumq; cõſtitutionem indicat. His enim tantiſper dum urina permiſcebatur, eorum omnem effectionem, omnem qualitatem contraxit aſciuitque ſibi, & nunc quaſi deſecta portio quæ ipſorum conſtitutio ſit coram proponit planumq; facit. Quocirca ſi uel uiſcera, uel maiores uenæ, uel caput, uel pulmones, ulla ue corporis pars morbo tenetur, quoniam hæc affectionem humoribus in ſe contentis impartit, urina profecto quæ ſanguinis & humorum comes eſt, eiuſdem quoque particeps erit, & profuſa affectionis notas refert propriaque eius ſigna dabit. Sed & partium per quas illabitur, ut renum, ureterum, ueſicæ ac penis affectus repræſentabit Nam tametſi non diutius in his ſubſiſtant ac hæreat, ab illis tamen ſordes & inquinamenta (ſi qua inſunt) præterfluens corradit, ſecumque rapit. Quocirca partium quas attingit omnium affectus illa oſtendit. An uero cum affectu quę etiam pars affecta ſit certo & aperte referat, poſthac diligentius ſcrutabimur. Hæc porrò humorum partiumque uitia demonſtrat, uel ſua chymoſi, uel puritate, uel quantitate, uel colore, uel odore, uel contentis: quorum ſignificationes ſigillatim deinceps oratione proſequamur.

Quæ obſeruanda antequam certa de urinis ſententia feratur.
Cap. IX.

Excipienda urina eſt a ſomno prima & expleta cõcoctione cibi, eaq; uniuerſa quòd pars nulla dilucide poſſit notas omnes exprimere. Matula alba ſit & pellucida, qualis ferè uitrea eſt oblõga ne diuulſam hypoſtaſim exhibeat & magna quæ totius urinę ſit capax. Obturetur procul a ſole, a frigore & a flatu ne uel turbetur, uel craſſeſcat: quieta nullaque agitatione reſideat, dũ ſenſim refrixerit; nec tamen ſupra ſex horas aſſeruetur, ne quam corruptionem ſubeat. Si forte uel frigoris ui uel ſponte ſua craſſeſcat turbeturque, igne leni diſſoluetur, nulla agitatione ne diſſipetur hypoſtaſis, quam ne ignis quidem extenuare aut colliquefacere ſolet. Quid autem cauſæ ſit cur interdum tũ craſſę, tum tenues urinæ ne uel ingenti frigore quidem, interdum uero temperato etiam loco turbentur, non niſi ad inſitum urinæ calorem referri poteſt, qui ut hypoſtaſin, ita & cæteras partes locis diſponit diſtinguitq; quẽ conſtat alias languidum alias ualentem eſſe. Vrinæ inſpectio in loco ſit nec obſcuro, nec nimium lucido, nec ſolis radiis colluſtrato, ſplendorq; luminis in matulam deſuper quam tranſuerſum potius incidat. Hęc autem in urina ueniunt conſideranda, chymoſis perſpicuitas & puritas, quantitas, calor, odor, contenta: in quibus omnis eſt interiorum affectionum ſignificatio, tam quę ſecundum naturam quam quę præter naturam exiſtunt. Illa uero alias ex aſſumptis rebusque externis, alias è renum ueſicæque ductibus, alias è uenis aut è reliquo corpore proficiſcuntur atque manant: ita enim tribus ex cauſis manifeſtę qualitates imprimuntur in urina. Potus immoderatior præſertim aquæ aut ueni albi tenuis: copioſiorem urinam profundit: eamq; tenuem & crudam: & quæ quoniã præpropere perlabitur ac præterfluit, nec partium nec humorum affectiones, nec qualitates expreſſas exquiſite refert. Non pauca etiam uel mediocri uſu

urina colore inficiunt, ut crocus, cassia rheubarbarum, senna, rubia maior; quædam alieno illam odore perfundunt, ut allium, & terebinthi lachrima. Horum enim qualitates quum sint præter naturam, pariter cum excrementis presertim uero cum urinis emandantur ac defluũt. Peruertũt igitur propriam urinæ indicationem, ut neq; morbus neq; interior ulla constitutio præsentibus his certa prodatur. Sic urina morborum nuncia externarum rerum nulla permistione inquinetur, omniq. earum qualitate uacet. Quinetiã, si uel ulcus, uel abscessus in renibus, aut in uersica, aut in ureteris: aut in pene, inest, urina crassior euadet ac turpidior, eaq; uel puris permistione alba, uel cruoris perfusione rubra, quemadmodũ sepe aut arenulis aut filamentis uarie conspersa. Et hæc renum uesicæq; uitia urinas plerunq; efficaciter immutant. Quæ uero nec rerum externarum qualitate, nec renum uesicæq; labe inquinata fuerit, ea certius uenarum reliquiq; corporis demonstrat affectus. Cauendum igitur ne aut res externæ; aut renes te fallant. Quod ne fiat, qualitatum quæ cernũtur urinis causas in tres ubiq; partiemur differentias, in externas, in eas quæ ductuũ, & in eas quæ totius sunt corporis. Hac enim obseruatione atq; distinctiõe, certa ueraq; urinarum significatio haberi potest.

Quæ urina sit optima, utque sexu, temperamento & ætate mutetur. Cap. X.

OMNIVM autem prima inspectanda & cognoscenda est urina optima, quę cæterarum quasi lex sit & regula. Talis substantia mediocri est, nec aquæ modo tenuis, nec ut iumentorum crassa clara non turpida, colore subaureo atque flauo, quem hic extremorum medium collocamus. Quantitate media & hesterno superiorumq; dierum potui respondens, aut aliquãtulum parcior, quo potus nõnihil in corpus absumatur. Hypostasis in hac subsidet alba, leuis & æqualis, in acutum fastigata, ea ratione quæ posthac exprimetur. Neq; crassum quicquam subest, neque bulla, neque filamentum, neque eorum quicquam quę inter mala referentur. Hęc non modo inculpatam omnem naturę concoctionẽ, sed & integrã corporis ualetudinem indicat, uiriq; summum temperiẽ eiusq; ætatem floridam, non enim alij cuiquam urina talis obtigerit. Nam mulieris etiamsi temperatissima sit & ętate florens, urina non parũ ab hac deficit. Substantia quippe non (ut quibusdã placuit) tenuis, sed aperte crassicula est, neq; ut uiri pura & pellucida, sed aliquantum turbida & multis innatantibus impura. Huic enim plura quam uiro superuacanea in uteri uesicęq; sedes cõfluũt, quæ urinis plerunque permiscentur. Color ex albo liuescens non modo cruditatis, sed sexus pręcipuè iudex. Horum proportione hypostasis copiosior quam uiris, crassior & albior. Qui sępe & sedulo maris ac fœminę urinas inter se contulerit, eas tandem internoscet oculorum consuetudine. Infantium & puerorum urina albior quid, sed crassiore & copiosiore sedimento quã ętate florentium. Calor n. tametsi in illis plurimus inest, quoniam tamẽ humoris copia obtunditur, quas dixi urinas producit. Senum alba, tenuis, hypostasi pauca cruditatis & imbecillę concoctionis nuncia, quo in illis paucus & imbecillus sit calor. Horum exẽplo minime arduum sit conijcere qualis esse debeat uniuscuiusq; temperamenti, & quantum ab optima queq; distet. Itaq; cuiuspiam urina proposita, ex sexu & tẽperamento tũ insito, tũ aduẽtitio, & ex ætatæ conijciẽdũ & æstimandũ qualisnã esse debeat ea naturalis, ut si qñ offeratur alia, recordatione illius planũ sit & in prõptu, eane pter naturã sit, quãtũq; a naturali absit

Antequam

antequam uero de morbo ex urina iudicetur, æstimandum quod quis uitæ genus paulo ante sit sequutus. Nam exercitatio uehemens, uigiliæ, animi excandescentia, inediæ, calidiorum ciborum esus, ut insitum calorem, ita & urinas inflammant easq; bilis permistione coloratiores reddunt cum paucis cõtentis quemadmodum & aer uel regione, uel ab æstate, uel ab alia quacunque causa exæstuans. Contra uero otium, somnus multus ac profundus, inertia, crapula frigidorũ ciborum esus, albas, crassas urinas, contentaq; cruda atq; multa proferuut: quemadmodum & aer uel a regione, uel ex hyeme, uel quauis ex causa frigidior. Sine horum animaduersione parum firma futura sunt de urinis iudicia, nec quæ sanorum ab ijs quæ ægrotantium sunt facile queant internosci.

Vrinæ copia & paucitas quid indicet. Cap. XI.

VRINA si mediocri sit copia, moderatam seri abundantiam arguit, proindeque naturam tum recte ualere, tum omnia conuenienter administrare. Multa uero atque copiosa interdũ ex immoderato potu uini tenuis uel aquæ, aut ex diureticis medicamentis, aut ui frigoris, alia ue externarum rerũ importunitate obtingit. Interdum uitio renum, qui ui maxima ex omni corpore serum proliciunt assiduoque profundunt, appellatur ea affectio diabetus a celeri urinæ transitu, in qua admodum multa exuperat, eaq; ferè alba, tenuis & sine hypostasi. Interdum ex interiore affectu prodit, ut quum igens aquarum copia quodam loco iamdiu coercita erupit, alias quidem ab hydrope, alias a multa cruditate aquosa quæ circum uiscera fluctuabat. Illinc siquidem quodã impetu aut naturæ ui contendit in renes, perinde atque in spontanea uentris perturbatione. Tota huic origo ex uictu est, quoniã nihil potest è corpore manare: cuius materia non aliquando fuerit immissa. Ea uacuatio tametsi uires aliquantum debilitat, uentriculum tamen & abdomen quasi põdere leuat, neque corpus reliquum extenuat. Quinetiam corporis humorumq; moles nonnũquam liquescit dilapsaq; difunditur in urinas, quomodo obseruauimus bibulum quẽdam optimo corporis habitu, diebus circiter octo ex ingenti corporis mole in magnam gracilitatem citra ullam uim morbi collapsum. Id etiam caloris aut colliquantis febris ui fieri proditum est, tumq; urina multa, non tamẽ tenuis & alba cernitur, sed flamea, uinea, aut passea: cui etiam pingue & oleosum quiddam innatat. Atq; hoc hæcticæ febris est initium. Vrina pauca quæ neq; potus penuriam, neq; sicciorem uictum, neq; austerum crassum ue potum, neq; nimios sudores aut copiósam alui deiectionem, neq; multos labores consequatur, morbũ ostendit, eumq; fere in urinæ ductibus. Obstructio aut tumor præter naturam renũ, hanc plerunq; efficit, tumq; his sensus quidam grauitatis inest, aliaq; significatio ex contentis cõspicua. Si obstructio ex calculo alia ue causa utrinq; circa ureteras est, dolor uehementer affligit isq; fixus ut in nephritide. Si uesicæ ceruix quouis modo impedita est, siue tuberculo, siue pituita crassa, siue calculo, difficilis est emictio, aut etiam urina supprimitur, cũ pubis & perinę dolore, multaq; subsident aut uolitant in urina. Quæ citra hæc pauca redditur a crasso & uiscido fit humore, qui difficile secernitur ac permeat, eaq; tum crassa existit. Febris uehementia nonũquam urinam cohibet, tumque & calor & alia febris signa coitantur. Sanis etiam parcior fit urina, quum potus in corporis nutrimentum facessit, quod extenuatis & ex morbo conualescentibus frequens esse solet.

Odor

Odor urinæ quid denuntiet Cap. XII.

VRINAE odorem obſeruare fœdum eſt ac planè ſordidum, mediciq; dedecet dignitatem. At plerunque uelimus nolimus teter uapor odoratum ferit, maxime quum urina adhuc calet aut admota igni eſt concalfacta. Odoris ſuauitatem uix ſperare licet ab urinis, niſi uel terebri utina, uel moſchi, uel ſi phii, uel odoratioris medicamenti ui afletur. At moderatio ſæpe è ſanis ac bene conſtitutis corporibus eſt. Fœtor interdum aſſumptorum, ut putris caſei, ut aliorum qualitate contrahitur: interdum è renum aut pudendi ulcere, ac tum urina alba craſſaque eſt cum hypoſtaſi purulenta, ſi è ueſicæ calculo exiſtit, craſſior mucus ſubſidet in urina, eaque cum dolore redditur. Fœtida uero urina ex ſuperioribus locis profluēs, ſiue rubra turbidaque ſit, ſiue ut interdū contingit tenuis ac perſpicua, alias cum febre, alias ſine febre, putredinis ſemper eſt index: eaque putredo aut in humoribus, aut in partium ſubſtantia conſiſtit. Si recens eſt fetor & repente natus in urina craſſa ac turbida, humor: ſin uetus ac diuturnus in urina tenui ac perſpicua, partis cuiuſdam ſubſtantia putreſcit. A criſi quæ fœtida meiitur, die apparet decretorio copioſaq; fluit, ac mox ſuccedit ægro lauamen.

Quid ſignificent ſinguli urinæ colores Cap. XIII.

VRINARVM hi maxime colores obſeruandi, albus, ſpiceus, citrinus qui omnium uere medius eſt, aureus, croceus, ruber, paſſeus, uiridis, ceruleus, liuidus & niger. Horum duæ ſunt effectrices cauſæ, uiſcerum corporiſque calor, & alieni humoris permiſtio. Etenim labor, inedia, æſtus, febris & quęcunque cauſæ corpus cōcalfaciunt, urinā pariter colorant, eoque magis quo uehemētiores fuerint & urina quæ diutius in corpore ſubſiſtit, & quæ longe a paſtu meiitur, prioribus coloratior exiſtit. Quinetiā bilis irruens in uenas ſe, o permiſcetur, idq;(ut in ictero) flauo citrinoue colore inficit, quod & de alio quouis humore ſtatuendū. Differt autem color ex ſimplici in temperie profectus, ab eo quem humoris permiſtio tulit; ille ſiquidem uix unquam rubrum ſuperat, conſiſtitq; in urinæ ſubſtantia tenui aut mediocri, hic uero ad omne genus pertinet & extenditur, redditq; urinam aut turbidam aut craſſam. Itaque citrinum urinæ colorē tēperatus moderatuſque calor efficit in homine tēperato & ætate florida. Citra mediū quicunq; ſubſiſtit, imminuti caloris & cruditatis eſt nuncius. Vrina alba ſi ſimul tenuis & perſpicua uereque aquea eſt niſi ex tenui & copioſo potu genita ſit, aut ſummam renum iecoriſque obſtructionem, aut ſummam coctionis imbecillitatem denunciat, ab extrema iecoris & uentriculi intēperie frigida profectam. Sæpe etiam per febres ardentes quum bilis in cerebrum rapitur, talis apparet delirium prænunciat. Alba & craſſa ſi pariter perſpicua eſt ut cornu(glauca & charopa appellatur) pituitæ muſcoſæ dominium oſtēdit ſi obſcura (lactea hæc eſt craſſæ uiſcoſæque pituitæ exuperantiam. Hæ ſi diutius apparent, frigidos diuturnoſque morbos portendunt. Ab his eſt ſpicea, quæ minorem cruditatem oſtendit, & calorem temperato finitimum. Citrinę omnium mediam ſedem ſortitur. Supra hanc ſunt aurea, crocea & rubra: qum omnes calorem præter moduminc reuiſſe ſignificant: atque ſi purę hę ſunt acperſpicuę, puram ſimplicemque intemperiem: ſin craſſæ ac turbidę humorum uitia permiſtioneſq; referunt. Rubra ſi perſpicua fuerit, ardens flamma eaque dicitur, iecoris exuperantem calorem, ſæpe etiam ardentem febrem denunciat

sin crassa obscuraque est, siue cum febre, siue citra hanc contingat, flauę, aut uitellinæ, aut rubræ bilis permistionem. Huiusmodi ferè apparet inchoatibus febrium accessionibus, at maxime quum iecoris substantia uitiata est a phlegmone aut ab exquisito scirrho, ut in hydroqe, aut quũ uel illius, uel folliculis felis ingeas est obstructio, ob quam bilis in uenas & in urinas confluit, hasque eatenus inficit, ut si linteum immergas citrinum colorem planè referat, perinde atque epoto rheobarbaro, hæc aut præsentem icterum, aut mox futurum portendit. Ea igitur ratione ardens flammeaque urina ab ea quæ ex bilis permistione aut crocea aut coloratior euadit, discernitur. Cruenta urina siue duntaxat recæntis carnis loturam ac ueluti saniem, siue puriorem sanguinẽ repræsentet, quum planè refrixerit, quasi grumum concreti sanguinis deponit. Ea fit renibus attritis atque reseratis eorum uenis, è quibus sanguis mox emanat idque calculi pondere. In errore uersantur qui hanc etiam iecoris imbecilliati tribuunt: uix enim intelligi possit sanguinẽ alicunde cũ urina pręterlabi citra renum affectionem. Itaque si nec lumbis nec renibus casu ictuue contusis cruenta urina redditur, ea ex calculo renes obterente, præsertim quum uehementior subitur exercitatio, proficiscitur. Hanc sępe turbida & nigricãs præcedit quæ impendentem nephritim pręmonstrat. Rubræ urinæ succedũt uinea & passea uuæ nigræ persimiles, quæ uel sanguinem uel bilem præassari & in atrã deuergere indicant. Viridis, prassinæ bilis aut æruginosę copiam & permistionem: uenera uero seu cerulea, deinde etiam liuia seu plumbea, nisi è plagis & uerberibus sint, aut melancholiæ dominium atque permistionem, aut natiui caloris extinctionem. Omnium extrema est nigra, quæ si ex rubra & uiridi processit, summum incendiũ & bilis atræ perfusionẽ; sin uero ex cerulea & liuida, extremã caloris extinctionem demonstrat. Est tamẽ & quum urinæ eiusmodi crisi quadam profunduntur, tum in acutis, tum in diuturnis morbis & melãcholicis. Id uero decretorio die fit, facili tollerantia, & in laborantis salutem.

Quid urinæ substantia in morbis ostendat. Cap. XIIII.

VRINAE chymosis & substantia in liquore spectatur, cuius differẽtiæ sunt tenuis, crassa, mediocris. Tenuis sub iis duntaxat coloribus inueniri potest qui ad rubrum procedunt, sub albo, spiceo, aureo, croceo, ad rubrum usque nunquã enim cerulea, liuida aut nigra tenuis apparuit. Crassa nulli non colori permiscetur: nam ut in nigra ita etiam in alba crassities interdum inest. Itaq; tenuis quæ neque immoderato potu: neque alia externarum causarum importunitate facta sit, renum & ureterum obstructionem sequitur, quæ cum liquore nihil crassi præterlabi sinit, qualem ferè in nephritici doloris uehementia notant, quum ureteris caput calculo obseruatur. Sequitur & nõnunquam imminutam concoctionem natiuiq; caloris penuriã, ex intemperie sola citra humorum uitium tã ex ignis interdũ calor est, ut aquã alium ue potum talem elabi sinat, qualis acceptus fuerat, atq; hæc cruditas extrema est. Natiuus noster calor alimẽtũ humores ue concoquens, primum quidem & maxime substãtiæ mediocritatem molitur, cui dein pro partium natura calorem addit: proinde ex substãtia magis quam ex colore concoctio spectatur. Qua ratione dixit Hippocrates quoad urina ruffa tenuisq; fuerit, crudum morbum significat. Mediocris urinæ substantia uegetum calorem, exquisitam concoctionem uentriculi iecoris atq; uenarum ostendit, hęc ratione in tribus illa mediis coloribus consistit, in subaureo, aureo & croceo. Crassa urina nisi ex laxioribus patentioribusque uiis

urinæ proflua, oppressi caloris atq; cruditatis soboles est, nō q calor insitus in tēperie, sed crudorum humorum exuperantia prematur. Vtraq; tum crassa, tū tenuis concoctione tandem substantiæ mediocritatem adipiscitur. Ad crassam urinam pertinent pinguis & oleacea, non ea quidem cui pinguedo telis araneorum similis innatat, sed ea cuius substantia lentore & crassitie oleum adipéve liquea factum representat, & quæ commota grauis lentaque, ut oleum, apparet Hæc uel pthiihisi, uel hæctica febre, uel hydrope corpus liquescere demōstrat.

Vrina perspicua & turbulenta quid signet. Cap. XV.

PERSPICVA atque clara urina est quā uisus acies facile penetrat. Turbulenta & obscura, per cuius medium non uidemus. Quantum autem turbulenta distet a crassa, & tenuis a perspicua, hinc discitur quod & oui candidum & oleum, & uitrum liquefactum, & uinum subnigrum uere crassum sit, non tamē turbidum, sed planè perspicuum. Quod etiam uinum album & tenue plerunq; turbulentum fit: quemadmodum & aqua è uino dilatitia, tenuissima quum sit. Interdum tamen obscura turbulentaq; cernitur. Quo sit autē res dilucidior & fructuosior turbulentas urinas in tres ordines differentiasq; secernemus. Vna turbata est, quæ externi frigoris ui talis euasit. Hæc omnium densissima & obcurissima, matulā lentore quodam albo summa præsertim corona inficit, quæ calore prompte declaratur pristinumque splendorem recuperat. Quod autem urina una quam altera facilius difficiliusve, quędam uix unquam turbetur, id ad illarum conditionem referendum est, sed externum quoque frigus non paruam uim ad perturbationem obtinere argumento est, quod loco calido nulla cōturbetur, sed qualis emicta est talis seruetur. Altera uere turbida est, cuius substantia atq; liquor uel ex sese uel ab interiore quadam permistione crassescit, eiusmodi a purulentis renibus profluit. Hęc calore dissolui non potest, multaq; habet innatantia corpuscula, quæ quiete subsident cum hipostasi crassa, & plerunque reliqua mox urina expurgatur atque in clarescit. Vino ea comparatur quod fecis permistione turbidum est. Tertia iam cœpit reccepto nōe cōfusa appellari: in qua nihil innatare manifesto deprehenditur, sed est tāta sui similis, nec tamen hypostasin, nec aliud quicquam (etiam si diutius quiesca) deponens quo magis inclarescat, igne omniq; calore manet indissolubilis. Vino cōfertur quod uetustate coacens, aut tonante fulguranteq; cœlo mutatū & uappa factum, omni splendore nitoreq; destituitur. Perspicua urina integra perfectamq; cōcoctionem, humorum bonitatem & natiui caloris summā ubertatem ostendit, cuius uis etiam in urina permanens hypostasin tādem secernit & distinguit. Quæ frigoris ui mutatur posteaq; calore restituitur sibi, admodū leuis est significationis nisi forte quod per acutos morbos quum primum apparuerit, creditur concoctionis rudimentum habere, quia scilicet morbi initio tenis non facile cogitur postea crassamentum nacta facilius turbatur. Vere turbida plerunque est renum aut uesicæ affectu manat, in quibus uel humoris est copia, quem urina secum rapit, uel uulcus simplex è quo cruor, uel sordidum è quo sanies, pus aut mucus profluit, horum quippe colluione urina crassa, turbidaq; redditur. Quocirca grauioribus nephriticis doloribus quicunque sunt opportuni, his urinæ uix unquam claræ meiuntur. Turbida quæ citra hos affectus fuerit, crassorum humorum copiam in iuenis horumque effusionem renunciat, quos difficile coquit calor insitus. Hinc & morbi diuturni contumacesque & capitis dolores fiunt, de quibus Hippocratis est sententia.

Nn 2 Quibus

Quibus urina turbida qualis iumētorum est,iis capitis dolor uel adest uel aderit. Perseuerans autem diutius,aut ueternum,aut lethargum minatur. Sæpe etiam urina repente turbida euadit,quum solutis obstructionibus apertisque uiis crassior materia diu cohibita excidit è liene,iecore,renibus aut uenis maioribus : quod fere sanis post exercitationes,ægrotantibus post morbos obuenit : maxime uero in crisi diuturnarum febrium,quales quartanę sunt,& in lienis iecorisq; morbis,& in abscessuum eruptione. Omnis autem huiusmodi cōmode emanare solet cum alleuatione corporum. Quinetiam urina rubicunda citrinaue & sine sedimento,qualis per febrium tum continentium,tum intermittentium initia redditur,& quæ simpliciter cruda nuncupari solet,turbida quoque,nondum autem confusa censetur : hinc quippe facta est, quod humor crudus & superuacaneus aut è uenis,aut è liene,aut e iecore,perinde atque in ictor prosiliens,in sanguinis serum se inferat. Confusa porro,urina nunquam renuum,aut duntaxat uiscerum at uenarum semper affectibus succedit. Ea nō crudorum humorum exuperantiam,sed proprie sanguinis & humorum qui in uenis sunt maioribus confusionum,corruptionem & putredinem portendit,eāque ferè malignam,quandoquidem putredo omnia permiscet,confundit atque perturbat. Quocirca in solis continuis febribus iisq; periculosis & malignis ea deprehenditur. Ex his autem intelligi uelim urinam,quę,uel nullo renū uitio sit inquinata,non semper sanguinis & succorum eius conditionem ostēdere. Ea quippe nonnunquam citrina crassa & turbida meiitur & cui nihilominus tum detrahitur sanguis exquisite paruus & rubicundus existit. Id persępe & in quartana,& in tertiana intermittente,atque etiam in ictero cernitur,quum bilis superuacanea aut è iecore aut ex eius folliculo,ex aliisue sedibus prorumpit in uenas,neque ipsi sanguini,sed eius duntaxat sero permiscetur. Atq; hic turpiter errant qui ab urina,crassa & rubra protinus mittendum sanguinem esse pronunciant. Est & nonnunquam urina & calore,& substantia , & sedimēto secundum naturam,quum tamen detractus sanguis,tum colore,tum substātia uitiosus apparet. Id ferè contingit in statu & ante crisim continuarum febriū, quum perfecta est urinarum concoctio,necdum tamen natura ullam est noxii & peccantis humoris uacuationem molita . Hæc sunt quę prima urinarum inspectione ex quantitate,ex odore,maxime uero ex colore,substantia & perspicuitate animaduerti,percipiq; possunt,etiam si nōdum quicquam in urina subsederit : sed quæ,ut monui,summo sint prudentiq; iudicia discernenda. Nunc de contentis transigendum.

De his quæ urinæ permiscentur. Cap. XVI.

EORVM quę urinę permiscentur,alia per summam urinam innatant, alia uolitant per mediam,alia infima subsident. In summis prima est corona quę supremam faciem habitu cingit. Hæc in urina quę æquabilis & ubique sui similis fit,dignosci uix potest,facile uero in ea cui partium dissimilitudo quędā inest,aut humorū exagitatio . Etenim pars urinæ summa tenuissima quum sit,mutationi magis est opportūa,ac sæpe multa uel colore,uel substātia,subiicit oculis,quæ nondum in reliquo urinæ humore cerni possunt. Corona ferè docet qualis in uasis maioribus sanguis habetur : nam tenuis & alba dilutum sanguinem & sero tenui perfusum ostendit crassa & alba pituitosum : citrina naturalem : crocea bile multa eaq; flaua conspersum : rubra & ardens feruidū & accensum : uiridis bile prassina uel ęruginosa: cerulea & liuida uel naturali melan-

li malencholia,uel atra bili inquinatum : aut hunc certe in eorum humorum naturã corruptione mox habiturum. Quocirca harum postremæ uel melancholicum morbum,uel epilepsiam designat. Spuma multa citra urinæ agitationẽ innatans, flatus plurimos in corpere uagari uentriculum & intestina distendi, colicum dolorem imminere,idq; uel fructuum uel leguminũ immoderato esu uel insiti caloris imbecillitate. Ea si magnis bullis diu perseueret, crassos & uiscosos humores ex iisq; obstructiones indicat:at si leui causa hę bullę rumpuntur atq; dissoluuntur,tenuem flatũ tenuesq; humores. Si bullę paruę & exiguæ per urinæ coronã dispositæ sunt capitis dolor adest, cephalalgia quidem si coronã oẽm,hemicrania uero si illius solũ medietatẽ occupent:acriorq; dolor erit si aureę sint & citrinę,mitior si albę & pallidæ,diuturnus uero si diu permaneant. Quæ porro media urinæ facie consistunt, pecati doloris sunt indices. Quum.n.summam urinæ partem teneant, ipsum quoq; caput in homine summum dolore obsideri testantur,idq; uel a flatu,uel ab humore,cuius speciẽ bullarũ color exprimit. Bullæ granis exiguis similes in corona sitæ si dũ uersat̃ & agitatur urina deorsum uersus depulsæ,mox in coronã resiliũt, destillatio è capite uel pulmones, uel in uentriculum, uel in scapulas, uel in alias subiectas sedes procumbit,cuius uis & natura ex colore urinę,coronæ, atq; bullarũ intelligitur. Pinguedo per summa innatans telis araneorum similis,hominẽ,inquit Hippocrates,tabe consumi significat. Nisi enim renum colliquatio & fusio quædam in causa sit, corpus uniuersum uel febre ardente,uel phthisi, uel hectica febre liquescit. Diuulsa quasi olei puncta innatãtia alterutrum similiter,sed in efficacius denunciant. Nonnunquã tamen animaduerti ex epoto oleo hæc cũ urina fluxisse. Quo autem facilius illa dissipantur,eo morbum leuiorem,contumaciorem uero quo diutius persistunt. Volitant porro & interdum subsistũt corpuscula quędã uel farinę crassiori,uel squamulis,uel furfuri similia. Quibus ĩ urina crassa quædã furfuri similia exeũt,iis uesica scabie affecta est. At si hæc in urina tenui apparent,flãmeã & colliquantẽ febris ardorẽ denũciant,ob quẽ & uenarũ sanguis retorretur,& earũ substantia incendio perusta solidum quiddã quasi intertrimentum, deperdit abiicitq; quod cũ urinis emittitur. Si quis squamulas minxerit & grauis odor adsit,uesica exulcerata est. At si certa uesicę exulcerationẽ exeunt,febris ardens uasorũ summas partes & tunicas colliquefacit,& ueluti in lamellas dissoluit,unde & solidarũ partiũ cõsumptio inest,sed tãto minor quantum squamulæ furfuribus tenuiores existunt. Quæ farinæ crassiori similia uolitant aut subsidẽt,eandem leuiorem significationem obtinẽt. Quum enim febris ardore uel exassatus & torrefactus, sanguis crassus, uel in carne quicquid tenerum & adipale inest liquatum fuerit, & caro denique ipsa durior,non secus atque ea quæ in sartagine pertorrentur,exaruerit,tum quę urinis redduntur,crassiorem farinam referunt: quæ Hippocrati longam ualetudinem significant. Prægnantium integre ualentium urinis quædam innatant tenui farinæ amyle similia,quæ inquiete sedimentum uel enæorema deponunt crassiusculũ instar carptæ tenuiter lanæ: reliqua urina subturbida existit, aliquantum uirescens,aut leuiscens. Carunculæ exiguæ in urina crassa exulceratis renibus apparent. Filamenta albis capillis similia a renibus reddi author est Hippocrates:at ipsi animaduertimus ea sæpius ex iis uasibus spermaticis deriuari quæ parastatæ dicuntur, in quibus teretem figuram sortiuntur ex seminis materia, quæ ui morbi sensim defluens calore crassescit. Apparent autem in iis plurima,qui foeda exulcerataq; gonorrhœa correpti non ita pridẽ fuerunt,& iis mulieribus quibus albicantes menses profluunt,aut uterus,fœda

proluuie

proluuie turget. Nonnunquam & urina quæ prima fit a concubitu tale quiddam refert, aut aliquantum filamento crassius. Iam uero sanguis purus aut in grumum concretus, recens ulcus: pus uero, inueteratum ac sordidum ostendit. idq́ꝫ aut in rene, aut in uesicę ceruice. Discernitur autem quod a ceruice ingenti partis dolore manet, a renæ nullo ferè sensu doloris quodque a pene aut a uesicæ ceruice omnia uel seorsum sine urina, uel emictionis initio profluunt. renibus uero uel cum urina diligenter permista, uel sub emictionis finem, sed quæ mox in quiete subsideant. Arenulę cum urina postremæ prodire solent: harum rubræ & flauæ a renibus, albæ a uesica proficisci creduntur: ueruntamen quum sordidum in rene ulcus inest, ex eo quoque albi calculi quasi cōcreto pure obducti excidunt. Crassior pituita instar mucinarium matulæ fundo inhærescens cum dolore emicta, uesicę calculum aut ceruicis sordidum ulcus denunciat. Talem enim affecta uesica, quia frigida atque membranosa, cumulat, quā & calculi moles fouet. At quę nullo dolore fluit, è crudo renum aut circumpositarum partium ulcere uel abscessu illabitur. Turpiter hallucinantur quicūq; anatomes & operum naturæ ignari pituitam hanc putant uel è cerebro, uel è crudiore uentriculo in uesicam permeare quomodo, enim per uenas illa pura nec sanguine tincta nec perfusa defluam in renes, hosq́ue sola præterlabitur? Tria cernuntur in urinis finitima, semen, pus atque pituita, quæ sic tamen internoscuntur. Semen quia tenue ac leue, urinę semper innatat, pus & pituita subsident: hæc tamen crassa atque tenax sibi cohæret, pus uero agitatum mox dissoluitur ac difluit. Quoniam autem eorum quę permiscentur urinis pars maxima ex urinæ uiis defluit, nec cui forte de reliquis partibus iudicaturo imponant, omnem causam effectuumq́ue seriem a prima referam origine. Rubrę arenulæ defluunt a renibus, quæ si copiosæ sunt & crassiusculæ, calculum minātur. Earum adhęsu calculus uel milii uel hordei magnitudine concrescit, qui quum è renum substantia incapacitatem excutitur, urinas crassas, turbidas, rubras aut subnigras reddit, impendentis nephritici doloris indices. Calculus in caput ureteris insertus dolore excruciat: ac tum urinæ tenues & albæ, quales in omni ferè renum infarctu, cernuntur. Grandescens porrò calculus sic plerūque in rene coercentur, ut exturbari minime queat: ac tum in labore & exercitatione ualida renem proterens urinam profundit, non modo crassam & turbidam, sed & uere cruentam. in qua sæpe concreti sanguinis thrombus subsidet. Simile quiddam interdum fieri uidemus uel a casu, uel ab ictu, rarius a labore uiolento. Quum iam factum ulcus est urina inquiete alba & crassiuscula, in labore coloratior spectatur cum sedimento crassiusculo. Deinde urina crassa, alba fœtida uereq́ue purulenta insequitur, lacti non admodū dissimilis, in qua pus subsidet, ubi scilicet iam ulcus cauum ac sordidum euasit. In quo urinæ aliquando tales uisæ sunt, nunquam in aliis morbis possunt certam significationē præbere: quandoquidem perpetuo renales, ut ita loquar, apparent. Vbi uero renis, ulcus supra modum sordescit & in fistulam abit, in urina alba, crassa, turbida atq; fœtida sæpe crassamentum quoddam subsidet uiscidum & cohærens narium muco, aut oui candida non dissimile. Tale etiam plerunque animaduertitur, quum in uesica calculus inest: ea quippe materia licet ferè profluat è renibus, circū tamen calculum concrescit uesicę uitio & imbecillitate, eo argumento quòd talis etiamnum plerunque manet ac persistit exempto calculo. Quinetiam sordida ceruicis atq; penis ulcera eiusmodi sæpe urinas emittūt, maxime quum ex fœda ueneris lue gonorrhęa illa uirulenta parastatis insederit. His quidem incipientibus in urinis filamenta quędam uisuntur, primum

tenuia,

tenuia, deinde crassiora: ab his urina tota crassescit, postremo sedimentũ quale dixi mucosum inest: atque licet ulcus arte sanescat, diu tamen filamenta ex derelicta loci & spermaticorum uasorum imbecillitate permanent.

De hypostasi & urinæ contentis. Cap. XVII.

AMPLA sanè & controuersiæ plena est de hypostasi disputatio, quam non tam contentionis quàm ueritatis cognoscendæ studio his complecti consilium est. Vrina è potulentorum liquidorumque fit materia, quæ omnia permeans dum concoctione quæ in uentriculo, in iecore, atque uenis fit, cibo, sanguini, humoribusque permiscetur, tum coloris, tum substãtiæ suæ modum adipiscitur, perinde atque leguminum carniumue iuscula. Non enim simplex illa existit, qualis olim potus fuerat, sed aliena perfusione crassior. Quinetiam tãtisper dum in nobis ea continebatur, insiti caloris uim quandam conquisiuit, quam & Aristoteles recte annotauit in ipsis quoque animantiũ excrementis manere. Quicquid igitur in emissa urina crassioris inest substantię, licet nõ protinus aspectabile sit, mox tamen secernitur atque coit, ac plerunque subsidet perinde atque fex in aqua rosarum stillatitia, idque insiti huius caloris beneficio, cuius est uis heteorgenia secernere. Hacque crassior urinæ portio insiti caloris ui secreta, hypostasis est. Non igitur hęc (ut Actuario uisum est) eius duntaxat concoctionis quę in extremis uenis perficitur, aut etiam solidarum partium excrementum est. Neque (ut aliis plerisque placet) portio cibi crudior quę interdum è uentriculo in uenas cum sero prouehitur; sed ubique cum urina ortum perfectionemque nacta est. Quocirca non solum aut uentriculi aut solidarum partium, sed præcipue maiorum uenarum hypostasis est index. Vt autem huius atque urinæ unus est ortus, & earum substantiæ mire consentiunt. Multa quippe tenuissima ac prorsus aquea urina hypostasin nullam exhibet, simpliciter uero tenuis tenuem, ut in iis quibus cruditas est infirma cibi concoctio: mediocris mediocrem, crassaque crassam, ut in pueris & helluonibus qui multa uorant eaq; probe conficiunt. Quę uero externæ cuiuspiam rei uel à renibus uel a uesica profluẽtis permistione crassescit & perturbatur, crassamentum deponit, quod non proprie hypostasis, sed fex est urinæ. Sic igitur hypostasi materiam confert urinæ chymosis. Illam autem secernit insitus calor, qui si in urina uegetus est ac ualidus, materiam in urinæ humorẽ sparsam ac tum minime conspicuam, cito quidem segregat & colligit. ac dein prorsus deorsum deponit: & demum ita cogit ut æqualis euadat, id est sui ubique similis, atque etiam læuis nihil asperum nihil diuulsum abens. Infirmior urinæ calor crassamentum hoc tardius secernit, neq; id deorsum impellit, sed in medio finit propendere, quod enęorema dixerunt, idque ferè aut diuulsum aut inæquale. Languidus calor tardissime secernit, neque potens cogere: id aut diuulsum reliquit aut per summa innatans nubis specie. Itaque triplex ex situ fit contentorum genus in imo subsidet hypostasis: id est sedimentum; in medio propendet enęorema, id est suspensum, summa facie nubes innatat. Calor demum extreme languidus, ut in exitiali putrida febre, aut nimia indomitorum humorum copia oppressus, ut in ictero, sępe & in tertiana febre, quum è iecore bilis abundantior irrumpit in uenas seroque permiscetur, nihil prorsus segregat, & urinam permistam ac uero confusam exhibet. Hęc uero in solis obseruatur ęgrotantibus, de quibus iam dicendum. Qui de febricitantium hypostasi ex ueterũ decreto disseruerunt subtilius, illã statuunt puri

proportione

proportione quadam reſpondere,eſſeque proportionem eiuſ humoris qui in febre computruerat,ſed iam coctam,ſecretam,& naturæ ui depulſam cũ urina? At certe hoc in primis pernicioſum eſt medicinæ contentum. Non enim ardẽtis febris materia quæ torrida bilis eſt,aut in pus aut in quippiam ſimile puri concoctione uerti poteſt neque eadem eſt huius atque phlegmones ratio. Neque febris materia in ſtatu iam cocta dum tandem perfecta criſi ab aluo deijcitur,unquam purulẽta apparet aut alba,ſed planè flaua atque bilioſa. Qui fiet igitur hypoſtaſis quæ in ſtatu febris ardentis alba conſpicitur, portio ſit eius flauę materię quæ computruerat : & quæ nunquam albeſcit? Adhæc ſi in ſtatu portio noxię materiæ excidit,in principio uero & incremento nihil,urina in ſtatu quam in principio uel incremento craſsior exiſtet : quod quotidianis obſeruationibus falſum deprehenditur. Vt enim principio acutarum febrium cruda & confuſa,ita & craſſa cernitur urina. Quocirca aliter de febri citantiũ hypoſtaſi ſtatuendum:hanc non portionem coctam eius eſſe humoris qui putruerat,ſed ſimilem atq; in ſanis materiam obtinere.& quum primum in acutis febribus apparet,indicare caloris & naturæ dominium atque uictoriã,quæ putridos humores non ita pridem turgentes & ferociẽtes tum repreſsit ac edomuit,& quæ iã ad priſtinas muneris functiones redit. Etenim materiæ febris cõcoctio quam appellant,nec ſuppuratio eſt,nec proprie maturatio,ſed ſolius putredinis repreſsio atque cohibitio. Ita enim in ſtatu tota febris materia adhuc in uenis concluſa eſt,nec eius quicquam criſi uacuatum , & nihilominus quia ſedat,eſt & in naturæ dominio atque poteſtate,urina purior exiſtit cum hypoſtaſi,quæ eiuſmodi ſedationem ac uictoriam certo demonſtrat. Tum igitur repreſſo furore noxij humoris minus cum urina defluit,eaq; tenuior & minus turbida eſt quam initio,quum ui putredinis magna inerat humorum perturbatio atque confuſio , quorum & magna uis in urinam quoque ferebatur . Tum etiam ſuperior dominatrixque natura craſsiorem ex urina materiam in enæoremã uel hypoſtaſin ſecernit. In hæc igitur contrahenda erat diſputatio longe difficilima,quam accuratius exequar in opere prognoſtico , ubi ex profeſſo de morborum concoctione diſſeretur. Itaque quum calor noſter inſitus pernicioſos morbi humores prorſum euicerit atque concoxerit,bona fit hypoſtaſis,nempe alba,læuis & æqualis,quæ eſt omnium perfectiſsima. Enæorema quod album,læue & æquale ſit,minus bonum quam hypoſtaſis eſt,& quodãmodo imbecillum calorem oſtẽdit,qui nondum planè coctam materiam nequeat ſubigere & in fundum depellere. Nubes etiã bona,nempę alba,lęuis & æqualis cruditatis imbecillioriſq;caloris eſt nũcia. Hypoſtaſis nigra aut liuida omnium eſt deterrima, eamque perniciem minaturque naturam omnino proſternat. Enæorema nigrum aut liuidum minorem perniciem,rurſumque minorẽ nubes quæ ſimilis obtigerit : ſub ijs calor inſitus nondum ſuccumbit,ſed uigoris nonnihil etiamnum retinet. Optimum igitur unumquodq; cõtentum quod quantitate & ſubſtantia eſt mediocri,album,læue & ęquale. Quodcunque ab hoc defecerit,uitioſum.

Multum fit qua aut conſueti ſudores,aut alui deiectio , aut alia naturalis quædam uacuatio ſupprimitur:atque hoc pariter craſſum ac crudum apparet. Quod autem alimenti ubertate & facultatem robore multum euadit,ſimul tũ ſubſtantia,tum colore mediocre exiſtit. Paucum uero reddunt inædiæ; uigiliæ,exercitatio uehemens,& quæcunque euidentes cauſæ corporis ſubſtãtiam abſumunt diſſipantq;. Et hęc quidem in ſanis. In morbis uero quod ſubſtãtia craſſum apparet,uel a crudioris materiæ fit copia,quam natiuus calor euincere non

re non

re non poteſt, tumq; alia cruditatis ſigna comitantur: uel a criſi diuturnorũ morborum, eſtq; tum manifeſta alleuatio morbi. Fit nonnunquam & a pure & a uiſcida pituita, ut ex iis quę ſupra a nobis ſunt dicta facile diſcernens. Quod enim tenue eſt, cruditatem in morbis portẽdit, aut coctionis initium: in ſanis tenues humores nondum ad ſubſtantiæ mediocritatem deductos. Contentum leue quod nempe continuum eſt, nulla ex parte fiſſum rugoſum aut diuulſum, ſed ſibi cohęrens, nihil habẽs aſperitatis, a ualido fit inſito calore. Contrariũ huic aſperum ac diuulſum imbecillius calor haud prorſus cogere potuit. Sic & æquale cuius partes omnes & craſſitie & colore ſui ubique ſimiles ſunt: & cõtrarium inæquale, cuius partes diſſimilitudine quadam diſtinguuntur, nec æqualiter coctę aut coloratę apparent. In coloribus autem ſpiceum, aureũ rubrum ue, bilem in uenis exuperare, aut ſanguinem uehementi incendio corrũpi ſignificat quanquam Hippocrati rubrum leueq; in urina rubra reſidens ſecuritatem portendit. Venetum, liuidum & nigrum uitalis caloris extentionem, aut corruptum ſanguinem atrum ue humorem, aut illic genitum, aut alicunde irrepentem. Cõtenta ſi forte deſunt in ſanis, non ſemper malo ſunt: ſæpe enim uel ex magna obſtructione, uel ex potu multo ac tenui, qui ante diſtribuitur quam ullam cum cibo permiſtionem aut concoctionẽ acceperit, tenuis fit urina, in qua aut nulla aut admodum pauca cernuntur cõtenta, quod iis materia non ſuppetat. In ęgrotis autem qui humorum uitio laborant, quoniam peccãs materia ſubeſt in uenis, contenta ſiquando deſunt, ſemper malo ſunt, naturam ue denunciat corruptorum humorum copia impediri. Sed hic demonſtratiua urinarum ſigna perſequimur, prognoſtica quibus aut concoctio, aut ſalue aut mors in morbis præuideri ſolet, alio relaturi.

Exercitatio iudicandi ex urinis. Cap. XVIII.

QVICQVID in urinis pręter naturã ineſt, niſi ex aſſumptum qualitate ſit, aut uiſcera, aut uenas ſummaq; corporis, aut renes urinæq; uias affici cõmonſtrat. Eadem ex his uitia urinæ contrahunt, ac proinde antequam ex iis quicquam decernatur, perpendendũ e quo præcipue loco illa dimanent. Quæ de renibus & urinæ uiis defluunt, promptum ſit ex his quæ de morbis eorũ protuli internoſcere; atque ſi horum nihil comparet, omnis urinæ ſignificatio aut ad uenas maiores ad reliquumq; corpus certo refertur. In his autem diſcernendis ſemper animo contemplari & memoria repetere oportet, quod anni tẽpus, quę cœli conſtitutio ſit, & quos morbos regio inuehere ſolet, aut quis morbus communiter graſſatur in populum, nam is ſemper metuendus ſuſpiciẽduſque eſt, qui multis inſidiari conſueuit. Deinde perſpecto laborantis ſexu, rogandum notuſne is ſit, illius natura atque conſtitutione repetita, conſtet quibus ille morbis ſit opportunus. Horum quidem animaduerſio non parum habet ad morborum inueſtigationem & dignitionem momenti, pręſertim quum morbus recens adhuc eſt, aut eius nulla inſunt in urinis perſpicua ſigna. Nam ſi ſenex eſt qui laborat, hyeme, pluuioſo cœlo, & in regione humida, fieri uix poteſt, quin tuſſi deſtillatione aut grauedine & uentriculi imbecillitate affligatur, maxime uero ſi crapulæ & uiolentiæ deditus, natura humidior deſtillationum morbis ſæpe conflictari ſolet. Aut ſi iuuenis isq; bilioſus ægrotat, æſtate media, cœliq; ſtatu & regione feruentiore, poſt uictũ calidum exercitationemue immoderatam, ſuſpicio moueatur febris ardentis, aut intermittentis blioſæ, aut dyſenteriæ, aut pleuritidis, eius ſcilicet cui magis ęgrotus ſit obnoxius

xius aut quæ tum temporis plurimum grassatur in uulgus. Horũ exẽplo de cæteris quoq; morbis (uel urina nõdum perspecta) conijciendum est. Adhæc uero urina quę nec renum ductuumq; uitio, nec externarum causarum vi mutata fit, quænam tum uiscerum, tum uenarum totiusq; corporis sit intemperies ostẽdit. deinde simplex ne sit, an ex humorum uitio: & quod humoris genus exuperet, & an cum putredine atque febre. Nam calor intemperiem, substantia crassa aut turbulenta humoris uitium, confusio putredinem denunciat, quæ profecto omnium ferè morborum interiores causæ sunt, ex quibus etiamsi morbi species nos lateat, non parua tamen agendorum atque uacuandorum cognitio capi potest. Sed & urinæ contenta sedis affectæ certam interdum notitiam exhibent. Quoniam uero iam ita mox inoleuit, ut pręter hæc tanquam arioli multa multi de absente ægroto ex sola urinę inspectione augurentur, quisquis se ad eorum imitationem studet accõmodare captandæ gloriæ desiderio, is aceruatim recenseat quęcunque primum nouerit ex urina. Nam uerborum circuitu stultorum meus irretitur. Itaque si urina alba uel spicea tenuis offertur, dicat uentriculum atque iecur supra modum refrixisse, cibi inesse fastidium fereq́; deiectam appetentiam, uentriculum a pastu distendi atque dolitare, ructus multos eosq́; acidos emitti, flatus plurimos euagari, frigus plerunque sentiri, caput ingrauescere, corpus uniuersum quasi eneruatum langue re, multa olim commissa fuisse in uictu, idq́; uel potu frigidæ uel fructuum esu, uel uigiliis, uel mœrore. Si iamdiu malum persistit, corpus uniuersum cruditate scatere, uiuidũ periisse faciei colorem, aut lienteriam esse, aud pedes tumere, & leucophlematię aut cachexię periculum impendere. Et quoniam ea quoquę urina sæpe notatur in melancholia atque in lienis tumore, de huius quoq; symptomatis narrandum, de mœrore, metu, in somnis turbulentis rugitu sinistri hypochondrii, cordis palpitatione, scotomate, deq́; his similibus. Quum alba simul crassa aut turbida fuerit, quoniã a crassæ lenteq́; pituitæ dominio fit, enunciet caput dolore cõcuti, uel graui somnolentia teneri, uiscera humoribus multis impediri, intestina atq; hypocondria flatibus distendi, & colicum dolorem imminere, uentriculum nausea aut pituitosa uomitione premi. Hæc si simul confusa apparebit, aut quotidianam, aut lentam febrem esse, eamq́; diuturnam, & symptomata urgere quæ febres cõmittari solent. Vrina aurea si tenuis fuerit, iecoris calidam intemperiem, sitim, corporis extenuationem, uigilias: somnum turbulentum manuum uolas plantasq; pedum impendio calidas. Ea si crassa erit: bilem flauam exuperare & exagitari: hancq; uomitione reddi. os ieiuno amarescere animi defectiones obrepere, uentriculum, & præcordia incalescere. idq; fere cũ siti, aluum torminibus aut crebra deiectione solicitari quæ dysenteriam minatur, aut corpus pruritu ardere, aut scabie fœdari. Eadem si confusa existet, tertianam aut ardentem febrem affligere: capitis dolorem uigilias delirium, sitim inexaustam, aliaq; harum febrium symptomata aut adesse aut imminere. Rubra urina si tenuis aut mediocris fit, sanguinis efferuescentiam inesse, capitis pulsantem dolorem atque grauitatẽ, membrorum tensiuam lassitudinem. & si confusa erit, synochum putridam eiusq́; symptomata Adhunc modum si ex aliis urinæ coloribus, uel icterus, uel iecoris scirrus uel phlegmone, uel melancholia in liene, uel cæterorum quippiam inesse coniicitur, symptomata omnia, tum quæ illinc profecta sunt, tum quæ impendere solent, causas quoque euidentes ex quibus illa proficisci consueuerunt, diligenter persequi decet. Talis propemodum est & affectarum partium ineunda narratio. Sed interrogatiuncula caute pręmittenda, quam

pridem

pridem morbus inuasit, subitone an lente ac pedetentim, & quam uehementer ut hinc coniectura fiat, acutusne an diuturnus is sit. Hinc quippe & ex naturæ temporis, regionis, & morborum uagantium æstimatione, ad morbi speciē proxime accenditur. Adhęc uero si bullæ per summam urinæ coronam dispositæ, caput dolere, aut humore multo grauari denuncient; mox iudicandū & somnolentiam: & sensum tarditatem esse: ex hisq; aut soporem: aut paralysim: aut grauiorem defluxionis ruinam instare: aut quum iam certa destillationis signa quæ supra dixi deprehenduntur: humorem aut in ceruicem, aut in scapulas, aut in latera atque thoracem: aut in pulmones cum tussi: aut in artus & articulos procumbere: atque si cum destillatione febris signa existat; pleuritin urgere: maxime uero si tum temporis populariter ea uagatur: si uero cum destillatione urina sit oleaginea: phthisin uel inesse uel proxime instare. Solas autem hasce corporis partes imperitorum uulgus nominibus designat: caput: latus a summa scapula ad coxendicem: stomachum a clauibus ad umbilicum uentrem, deorsum, & artus. Quumq; ullo modo pars dolens (nam dolorem ut maxime infestum, omnes in primis animaduertunt) deprehensa fuerit, quęcunq; hanc symptomata premunt enarentur, moxq; idonea illi remedia prudenter decernantur. Incertam & plerunque dubiam mercedem referet, qui periclitatione medicos tanquam uates augurari coget. Consultor uero prudens & fidelis sani consilij fructum percipiet.

Libri tertij de Pulsibus, & Vrinis.

FINIS.

DE FEBRIBVS,

LIBER QVARTVS.

PRAEFATIO.

SVMMA morborum symptomatumq; genera & eorum causas atque signa exposui, & qua ratione uniuscuiusq; (etiã si inauditus aut ex multis uarie implicitus esset) essentia causaq; percipi possit, ut iam nihil eorum quæ sunt ad generalem medendi rationem præmittenda deesse uideatur. At uero quoniam uniuersalium perceptione, nemo quicquam magna laude dignum consequi potest sine usu & exercitatione, quæ in singulis uersatur: morborum qui in humanũ corpus inuadunt differentias oẽs speciesq; nunc sigillantim persequar, ueterũ instituto & ordine quo ad licet obseruato. De febribus itaq; primum scribã, deque morbis qui totius sunt corporis: hinc ad eos dein pergam qui uniuscuiusq; partis proprii sunt. Nõ pauca interim legenti occurrunt a maioribus aut prætermissa, aut nõ satis explicata, aut ab illis interdum dissentanea, sed quę tamẽ ut ratione stabilita, ita & longo sint medendi usu cõprobata. Sic enim decet in uestigatorem ueri non solum quæ legerit, sed & quæ secum ipse meditando cõsiderat & contemplatur, usuq; tenet cognitione dignissima in communem fructum proferre.

diligenti

Quid febris, quæ illius essentia, quæ signa. *Cap. I.*

FEBRIS est calor præter naturam è corde in omne corpus effusus. Rigor horrorve intermittentium febrium tametsi accessionis est initium, febris tamẽ haudquaquam censeri potest, quòd nondum sit calor incensus. Neq; per febrem exitialem partium extremarum frigus et febris est essentia: neque ulla recte potest frigida febris appellari sed omnis in caloris genere subsistit. Calor præter naturam aduersatur naturali. Est autem naturalis duplex, unus insitus in solidarum partium humido primigenio inhærescens, cuius est origo cœlestis. Alter elementarius, moderatus & ex omnium elementorum permistione temperatus. Ille omnium functionum primarius est opifex; hic uero adiuuans, quòd elementorum temperies insitum illum calorem foueat excitatq;. Insitũ olim demonstrauimus exuperare non posse, nec illius copiam & ubertatem uitio unquam dari, sed quo fuerit uberior (ut infantium ętate) eo naturales uitę functiones reddi feliciores. In eo igitur consistere febris nulla potest: sed febris essentia calor est præter naturam, qui quum adest tanquam hostis infensus insiti illius substantiam semper oppugnat, labefactat, omnesque functiones interpellat. Triplex autem constitui debet, unus admodum simplex, qui solius est caloris exuperantia, hinc genitus quod calor elementarius assiduo incremento de temperie & mediocritate decedens, plus nimio exuperat, & qui naturalis fuerat, sensim non naturalis euasit, uitiosus proinde & naturæ iam infensus. Alter est calor ex putrescente materia prognatus, qui etiam si non admo-

admodum sit ardens, quoniam tamen eius de qua prodiit materię conditioně redolet, præter naturam est & insito calori grauis. Tertius est malignus & perniciosus, quem pestilens uenenataque materia fundit, non qualitatis exuperātia, non putredine, sed totius substantiæ dissidio uitali insitoque calori aduersus. Solus igitur qui præter naturam est calor, febris existit, si modo iam accensus cōstansque permanet. Etenim si uel æstu uel balneis, uel exercitatione corpus incalescit & mox agitatione sedata defer uescit, calorem hunc nemo febrē ut neque morbum appellet. Neque porrò calorem pręter naturam, qui uel caput uel brachium, uel crus solum occupat, quia non in omne corpus euadit. Neque si ex parte quapiam late dimanet, sed neque si è calidiore iecore pariter cum sanguine & halitu prodiens, palmas atque plantas quasi exurat, aut etiā quoquo uersum effusus omne corpus prehendere uideatur; non enim è corde prodiit. Vnus calor præter naturam, qui è corde per arterias una cum spiritu profluit, uniuersalis esse potest, unusque prompte ac celeriter in corpus omne distribuitur. Solus igitur debet febris appellatione contineri. Adde, iecore duntaxat affecto, non pulsum, sed naturales solum functiones immutari. Affecto uero corde uitę principio, ipsi mox omnia consentire, omnesque peræque partes ne munus expleant impediri. Itaque quum febris maxime uniuersalis morbus omnes ubique functiones offendat, debet eius partis affectio censeri, quæ est ad omnium cōseruationem usumque necessaria: solusque calor præter naturam è corde in omne corpus effusus, uera febris haberi. Non est id perpetuum (quod definit Auicennas) omnis febris calorem in corde accendit. Tametsi de continuis & primariis id uerum fatemur, intermittentium tamen & symptomaticarum calor non in corde primum accenditur, sed aliunde sublatus cor ferit, è quo æstuans cū spiritu mox per arterias in corpus omne refunditur. Omnium porro febrium communes notæ sunt, pulsus celer ac frequens, interdū etiam inæqualis, qui solius calidioris cordis est proprius. Virium languor & imbecillitas cū spontanea corporis grauitate aut dissolutione. corpus quippe uniuersum consentit laboranti cordi. Calor aut foris acer ac pungens aut intus certe molestus, qui & nonnunquam feruido halitu prorumpit è naribus.

Febrium differentiæ Cap. II.

VT tota febris essentia calor est pręter naturam, ita illius propria summaque genere ex caloris differentiis statuenda sunt. Tria igitur febris ut caloris præter naturam primam summaque genera existunt, simplex, putrida, & pestilens. Simplex febris est cuius calor elementarius solo incremento naturæ ac temperiei limites excessit, potest & eadem dici naturalis calor in igneum conuersus. Putrida, cuius calor ex illuuie putrida emersit. Pestilens quam uenenata perniciosaque expiratio intulit. Simplex porrò febris triplex est, ephemera, synochus & hectica, quæ solo caloris subiecto distant, quod aut corporis substantia est, aut humori aut spiritus, nec enim plura in corpore subsistunt. Ephemera in solo spiritu uago primum consistit, isque uere inflammatus est, cuius tamen calor toti etiam corpori impertitur. Hęc quia in tenui & dissipabili est subiecto, uno ferè die soluitur, unde ephemera, id est diaria nuncupata est, raro longius excurrit, Synochus, id est cōtinens simplex est sanguinis efferuescentia, qua nimirum citra putredinem aliā ue labē is incaluit, cuius cōtagione cor ipsū partesq; oēs incalescūt. Hectica una oīum in partiū solidarū substātia primū ac ꝑ se cōsistit ac hæret. Cōsistunt

igitur

igitur omnes in corde, at ratione dissimili, In ephemera cordis spiritus iam incaluit, humores uero atque substantia duntaxat calent. In synocho humor incaluit substantia uero calet. In hectica cordis substantia prorsus iam incaluit, & permanentem fixumque obtinet calorem. Est autem hectica duplex, una quidem uniuersalis & primaria, quæ cordis primum deinde reliquarum partium substantiam ęquabiliter inuasit. Altera partis est hæctica, quę cuiuspiam partis substantia primum ac per se obsidet, è qua tamen tum cordi, tũ partibus singulis impertitur. Huius genera complura: nam & uentriculi & iecoris & lienis & pulmonum hectica deprehenditur. Iam uero putridę febris, ex putrescentis humoris specie atque eo situ, duo prima constituuntur genera, cõtinua & intermittens. Quum tanta in uenis arteriisque maioribus inest putredo, quę uel seipsa uel suo uapore cor continenter attingat & labefactet, continua fit febris. Quum uero aut leuior est, aut longius a corde dissita, ut non assiduo id afficere queat, febris est intermittens. Continua febris duplex una uera & primaria, quam accendit putrescens humor in uasis maioribus quæ inter alas & inguina excurrunt. Altera symptomatica est, quæ uisceris cuiuspiã partisve putredinem quasi comes insequitur. Et quæ harum ex iecoris, lienis renis aut cuiusuis partis erysipolate fit, typhodes appellatur: quæ ex earum aut insignorum partium phlegmone, ut ex peripneumonia, pleuritide aut phrenitide, phlegmonodes: utraque autem symptomatica est continua. Fit & nonnunquam symptomatica, dum in hisce uisceribus citra eorum inflammationem coercitus humor putrescit: idque in affati uniuersimque fit, acuta febris existit: fit uero sensim ac lenter continua lenta, quę diuturna esse consueuit. Putrida febris continua quam primariam nuncupaui, species sortitur ex uincentis humoris natura. Etenim uenarum arteriarumque sanguis, si quum putredine incendioque præhenditur, bene temperatus est & ex quatuor humorum æquabili permistione constitutus, febrem accendit synochum putridam, cuius mox species explicabimus. Si calidior is est plusque bilis quam cæterorum humorum continet, absolute continuam facit tertianam. Cuius si magnum est incendium in cor & præcordia deuergens eaque obsidens, uerus causus, id est febris ardens existit. At uero si pituitosus est sangui, incensus is ac putrescens, febrem profert continuam quotidianam: si melancholicus quartanam continuam. Putrida febris intermittens, alia simplex, alia composita, alia cõfusa. Simplicis tres differentiæ, tertiana ex bile flaua extra uenas maiores putrescente, quotidiana ex pituita putri, quartana ex atra bile pura ac seorsum putrescente. Confusa febris non ex humore syncero, uerum ex multis uno extra maiores uenas loco confusis, pariterque putrescentibus emergit, huiusmodi est tertiana notha, ex bile atque pituita pariter corruptis. Cõposita febris ex mistis implicitisq; fit intermittentibus, ut tertiana duplex, quartana triplex, & hemitritęos quæ ex quotidiana continua & tertiana intermittente cõstat. Hic ut multæ sunt febres, ita & humores multi se paratim putrescunt, non loco uno eodẽq; confusi. Hac quasi figura putridæ febris differentię ex humoris specie ac situ deprõptæ sunt. Pestilens porrò febris non uno calore, sed pestilẽti malignaq; pernicie alias spiritus, alias humores, alias partium substantiã cõtaminat, hincque differẽtiæ surgent, quas postea exequemur. Rursum autem de his singulis expressius & quantum exposcit medendi ratio tradendum.

De ephemera febre. *Cap. III.*

FEBRIS ephemera est calor pręter naturam in spiritu primum considens.

Est autem hic spiritus non insitus quem in Physilogia diximus solida parte cōtineri, eiusq; præcipuam substantiā complere; sed arteriarum communis e corde in omne corpus influens & illapsus. Hic ephemerę materia est continensq; causa, ut in quo tanquam basi consistens, in reliquum dein corpus inuadit, eiusque functiones interpellat. Atque ut spiritus admodū tenuis est, ita & quę in eo consistit febris omnium est leuissima & facile dissipabilis: non constans, sed uelut transiens ac pręterfluens Huic ferè origo est a causis euidentibus, quarū ui & impulsu tenuis, calidus, feruidusque spiritus omniū quę in corpore promptissime incenditur. Quum igitur ab his non prius humores quam spiritus inflammari possint, necesse est febrem omnem putridam ab his genitam quædā antecedat ephemera. Huius notæ sunt, quod non sensim præcedente cibi fastidio aut spontanea corporis lassitudine, aut grauiore somno, & frequenti oscitaptione, sed tota repente prehendit, solaq; euidētium causarum ui infertur. Aut nullus aut admodum leuis horror initio fatigat, idq; duntaxat quum cacochymum corpus expirationem multam eamque calidam & acrem diffundit, quæ ob cutem a frigore densatam, aut ob exilium meatuum constipationem suppressa, ferit partes neruosas. Nulla comitantur sæua symptomata, nec uehemēs dolor nec magna corporis iactatio. Pulsus quidem celer & frequens, sed tamē æqualis & ordinatus, magnus ac ualidus, nisi uel ex mœrore, uel ex inedia, uel cruditate, uel frigore orta sit: est & in pulsu diastole maior atque uelocior quā systole: inspiratio quoque expiratione & maior & celerior. Calor tactu mitis, suauis atque halitu plenus, qui ferè eo ipso die aut totus occulte expiratur, aut madore sudoreve naturali eoque miti nec graueolēte discutitur. Vrina substātia: colore sedimento, aut nihil aut minimum a naturali distans. Diariæ febris prægressę euidentesque causæ sunt: quæcunque calidiorem intemperiem inferunt: solis ęstus: omnisque ambientis feruor. lassitudo laborq; uehemens: uigilię: inediæ intenta animi contentio ex ira: curis, tristitia uel timore. Omnium autem grauissimæ sunt: cruditas. siue ex nimia cibi copia & heluatione: siue ex uino meraciore, siue ex fructuum coruptorumque ciborum esu cōtracta. Naturaliū uacuationum: ut alui, ut urinæ quauis ex causa retentio, ut sudoris halitusve suppressio ob cutis densitatem & constipationem uel ex frigore, uel ex adstringente balneo. Adenū maximeque inguinum ex labore tumores atque bubones, & atroces cruciatus qui corpus inflammant humoresque exagitāt. Tres hæc causæ non solum qualitatem, sed uitiosam materiā uel in corpore retinēt uel aliunde suggerunt, ac proinde febrem sæpius accersunt ab horrore, & in periculum adducūt putridæ febris cæteræ uero solam qualitatem intemperieq; cōferunt. Quæ causa diariā excitauerit, ex antecedētium inuestigatione disci potest. neque in re tam leui, necessaria uidetur amplior signorum discusio. Has in febres maxime propēsi sunt qui calido siccoq; sunt corpore, & qui halitu acri plurimo cōfert sunt, quibus sudor, urina aut egestio supra modū graueolet. Quum diaria nulla inclinatione, nullo sudore, aut etiā finito sudore, statu pari diem unum excesserit, metuenda permutatio uel in synochum, uel in putridam, quod ex signis suspectæ imminentisque febris internoscitur.

De synocho febre. *Cap. IIII.*

FEBRIVM quę in humoris uitio positę sunt, omnium prima est synochos, nobis continens appellata. Ea assiduo fatigat, nulla excandescentia, nullaque intermissione, dū integre soluta sit. Est aūt duplex, una sine putredine,

altera putrida. Vtriusque materia continensque causa in uasis est maioribus, inter alias & inguina sitis atque ea est utrique sedes. Materia autẽ sanguis est non ille quidem simplex, sed qui ex quatuor humorum ęquabili permistione constat. In eos proinde duntaxat synochus inuadit, qui temperati aut aliquanto humidiores calidioresque sunt, ætate media, habitu carnoso ac uere quadrato, & quot plethora, id est sanguinis exuperantia & æquabilis succorum redũdantia premit. cæteras naturas constitutionesve non attingit. Eaq; causa est cur admodum raro synochus reperiatur simplex. Itaque sanguinis quædam uelut efferuescentia & simplex inflammatio, quę phlogosis appellatur, synochus est sine putredine. Vt autem sanguinis ea materia sui ubique similis est, ita & illius inflammatio tota unius est modi, & ab initio in finem una quasi accessio. Id quidem trifariam fieri contingit: alias enim calor par suiq; similis toto febri decursu, manet, quantumque recens inflammatur, tantundem protinus dissipatur: ea est synochos homotonos. Alias recens inflammatio quam dissipatio maior est, tumque calor cõtinuo incremento inualescit, & synochos fit epacmista, id est increscens. Alia plus dissipatur quam recens inflãmetur, ac tum calor statim a summo uigore incipiens, sensim minuitur dum desinat, & synochos fit paracmastica. Synochus omnis sine putredine easdem atq; diaria febris causas habet, quæ leuiores quum fuerint, diariam, quum uehementiores synochum proferunt. In causarum censu admodum efficaces sunt, magna adstrictio constipatiove cutis, & sanguinis redundantia, siue ex suppressa consueta uacuatione hæmorrhoidum, mensium aut narium, siue ex immoderato usu ciborum euchymorum & calidorum ea succreuit. Quamobrem huic ferè obnoxius est temperatus, intemperanter uiuens, qui quũ bene habito sit corpore, multo se tamẽ uino multaque carne implet, huic enim sanguinis multus atque calidus inest, qui non facile corrumpitur. Ab his igitur causis primũ inflammatur spiritus, ac tum sanguis sensim incalescit. Huius etenim tenues acresque uapores, ac ipsum calorem pręter naturam cutis densitas aut adstrictio cohibet nec prodire sinit, qui geminatus sanguinem inflammat simplicẽq; synochum facit. Huius notæ sunt quę & ephemeræ, uerum aliquantum manifestiores. Proprie tamen corpus omne maximeque facies inflammatione ruboreque suffunditur, distendens lassitudo artus omnes occupat magna iactatio fatigat, uenæ copia distentæ multum turgent, tempora uehementer pulsant caput dolet uel ingrauescit, somnus sæpe profundus ac ueternosus premit, respiratio difficilis, pulsus magnus, plenus frequens, ac uelox, cutis non squalida, sed mollis, non acri, sed blando calore madoreque perfusa. Huic generi & alterum finitimum sępe fieri animaduertimus ex bilis calidiorumque humorũ agitatione nimia. Causę siquidem euidentes quum uehemẽtiores in biliosum corpus alioqui sanum irruerint, non modo spiritus concalfaciunt, sed & acres humores exagitant, quorum æstu febris accenditur sine putredine. Hæc ephemerę limitis egreditur, nec tamen synochos est nunc exposita, illa quippe sanguinis efferuescentia est, hęc bilis concitatio sine putredine. illa in corpus incidit temperatum beneq; habitum, hæc uero in calidum siccumque ac planè biliosum. Huius causæ euidentes non aliæ sunt quam quæ ephemeram mouent maxime uero cruciatus summus, qualis nephritici aut parturientis est, exercitatio, laborque immodicus, æstus, balneum, animi excandescentia, & quæ his pares sunt uiribus. In hac nullę putredinis notæ in pulsu aut in urinis cernuntur, ueruntamen os amarescit, deiicitur appetentia, sitis excruciat, capitis dolor ac uigiliæ urgent, in cute arida calor acer ferit. Sublata euidente causa,

paucis

paucis poſt diebus febris eiusque ſymptoma, quiete ſola, nullo artis ſubſidio, ſedantur ac ſpôte deſinunt. Quum febris diaria citra putredinis notas diem unũ alterumue exceſſerit, harum alterutra ſuſpecta eſſe debet.

De ſynocho putrida. *Cap.* V.

PVTRIDA ſynochos febris eſt continua ex putreſcente ſanguine prognata. De huius exortu ſumma quidem diſſenſione certant artis proceres, poſſitne ſanguis putreſcere: & quæ hinc prodit, ſynochoſne ſit, an biliosa febris. Cæterum poteſt eorum controuerſia hac obſeruatione dirimi. Sanguis bifariã putreſcit, uno generali modo, quum ui caloris præter naturam ſegregãtur quæ in eo ſunt ſubſtantiæ diſſimiles flaua ac tenuis ab atra quę craſſa terrenaq; eſt ſecernitur. Hæc autem degeneratio uerius corruptio quam putredo cenſetur, ut alio loco dilucidius explicatum eſt à nobis. Atque ſi ſanguis hac ratione putreſcat accendaturque febris, ea non ſynochos, ſed uel biliosa uel melancholica euadet. Alio modo uere ſanguis putreſcit, quum citra ſubſtantiarum dirẽptum aut ſecretionem, totius corrumpitur magno fœtore aut graueolentia. Vt enim è uenis in pectus, in uentriculum, in inteſtina, aut in aliam capacitatẽ ſanguis præter naturam effuſus uitiatur & quaſi in uenenatam ſubſtantiam putreſcit: & in muſculos irrumpens, tumorem præter naturam phlegmonemque parit, atque putreſcit primum, deinde ſuppurat: ita dubitari non debet eum ualidis ex cauſis, ut in putrida atque peſtilenti cœli conſtitutiones in uenis maioribus putreſcere. Quinetiã quum phlegmone tentatur iecoris ſubſtantia, ſanguis totus non modo putridus, uerumetiam nonnunquam purulentus exiſtit. Sed & omnes fatentur ſanguinem tam magna interdum mutatione deprauari, ut non amplius ad habitum redeat naturalem, nec poſſit iterum per naturæ cõctionem, ad primam humoris bonitatem redire. Denique per febres qui detrahitur, ſæpe animaduertitur nõ ſolum fœtidus & graueolens, ſed & putridus adeo ut nec ſibi cohęrens, nec concreſcere queat, omnibus ſcilicet eius fibris putredine conſumptis. Hoc igitur modo cum ſanguis corrumpetur, ſynochos accendetur putrida. Hęc quemadmodum & altera ſimplex, una quaſi acceſſio eſt, nec ante aut miteſcit aut intermittit quam integre deſinat. Eſt & ea triplex: quum enim toto decurſu par eſt modus putredinis, homotonos exiſtit: quum plus putreſcit quam diſſipatur, epacmaſtica paramaſtica, quum minus putreſcit quam diſſipatur. Hæc etiam non niſi in temperato beneque habito fit corpore, cuius ſanguis copioſus & laudabilis eſt. Ceterum cauſas habet quam ſimplex ualidiores, quæ non modo inflammationẽ, uerumentiam putredinem accerſunt: Omnium autem efficaciſſima eſt cutis nõ ſimplex conſtipatio, ſed ab impactis multis craſſis uiſcoſisq; humoribus uera obſtructio, quæ non cutem ſolam ſed & tenues iecoris habitusq; corporis uenas inferciat. Tametſi igitur integre ſanum corpus fuerit, omnesq; humores ſecundum naturã ac ſynceri, quia tamen ualida obſtructio perſpirationem prohibet, neque uis refrigerans foris intro ſubit, neq; tenuia, acria, & fulginoſa excrementa intus foras erumpunt, hinc & natiuum calorem ſtrangulari, & quæcunque illic calide humidaq; ſunt putreſcere neceſſe eſt. Nonnunquam uero & ſimilium putridorum occurſu febris hæc accenditur. Notæ ſimiles atq; in ſynochio ſimplici, ſed inſigniores ac magis conſpicuę. Præterea uero calor in hac acrius contractum ferit: pulſus non modo magnus, uehemens, celer, & frequẽs, uerumetiam inæqualis & inordinatus: urina craſſa, rubra, turbida, ſedimentoq; nullo.

Qua ratione in enis maioribus putrescant humores, ex quibus febris accenditur continua. Cap. VI.

PROMPTE putrescunt calida humidaq́; corpora idq́; fere quum insitus eo rum calor quauis ex causa imminuitur. humor quippe tum uincens & effrenatus, nec caloris ui coercitus, e permistione terrenæ substantiæ secedit, grauco- Ientia ac fœtore comitatus. Sic & corporis humores facile putrescunt, & ex propria in alienam substantiam cõcedunt: alias quidem in uenis aut omnibus aut certe maioribus, alias in una quapiã particula, idq́; interdum cum phleg mone, interdum citra phlegmonen In uenis arteriisq́; maioribus febris accẽ ditur cõtinua, eouq́; perseuerans, dum humores qui hanc gignunt, uel incẽdio cõsumpti dissipatiue sint, uel quouis modo edomiti. Etenim uenarum putredo nõ facile restinguitur, ꝙ coarctata non libere perfletur ob loci dẽsitatẽ quodq; adhæsa apparatus humores inquinet, & continuatione in propinquas, ex hisq; in alias uenas prorepat transferaturue, nec ante desinat quam quicquid in uenis uitiosum est, depopulata sit. Duplex autem est putredinis ratio. alia in om nes aut saltem in maximas uenas æquabiliter inuadit: alia ex una quapiam int tium duces in ceteras sensim continuatione perreptat. Quæ in uenas omnes pariter inuadit, licet earum sanguinem, non tamen, eius omnes æque partes occupat. Quum enim nõ omnino simplex sit sanguis sed ex multorum humorũ permistione compositus & sero multo perfusus, primum quidem illius portio- nem putredini magis obnoxiam prehendit, ab hac deinde aliam ipsi permistã atque confusam quę minus quam illa sit uitiosa: hocq́; modo sensim obrepẽs si mul cum calore præter naturã augetur & inualescit, nec ante definit quam par tes omnes sanguinis putredini obnoxias absumpserit. Hoc perinde accidit, at que in ingenti phlegmone, in qua collectus sanguis non statim uniuersus, sed eius pars alia citius alia tardius & putrescit & suppurat, sic sensim augescens putredo in summum uigorẽ fertur; quemadmodũ & dum ignem accendimus aridiores primũ stipulæ, deinde uirgulta, postremo ligni materia, suo quæq, cõ cremantur ordine. Omnibus quæ putrescere apta fuerant assumptis, putredo calorq; febrilis cessat, manet tamen pars sanguinis melior quæ quoniã minus erat putredini obnoxia, huic inuiolata resistit, eaq; licet putridæ permiscerctur illius tamen contagione minime computruit, sed duntaxat incaluit: restincta proinde sedataq́; putredine in pristinam illa puritatẽ redit. Atq; tum urinæ pu ræ ac prorsus laudabiles apparent, quæ crassæ, turbidę, ac sine sedimento fuerãt Itaq, ea putredine (nisi forte extremo exitio fuerit) neque sanguis uniuersus ne que totus labefactatur. Nam soluta febre, non omnino exhaustæ uenæ manent, sed aliquid in his etiamnum inesse deprehenditur idq; utile, & alendo corpori idoneum, quod tamen olim miscebatur putredini. Idipsum continget etiamsi nihil sanguinis recens genitum, nihilq; cibi toto morbo sumptum fuerit, quod in extreme acuto fieri iubet Hippocrates. *Hac* propemodum ratione putret sanguis in synocho putrida, nec multo secus in causo, in continua tertiana, in aliis continuis. *In* his quippe non uniuersus corrumpitur, nec omnes pariter humores ex quibus constituitur, (ita enim permiscerentur omnia continua- rum febrium genera) sed is duntaxat qui maxime omnium uitiosus est. *At* que ut huius est natura, ita & consentaneum febris continuæ genus acendit, tertianam quidem continua, si bilis flaua quę in sanguine est, quotidianã con- tinuam, si pituita, & quartanã continuam, si melancholia putrescat. Altera pu

tredinis

tredinis eſt ratio, quę nõ in omnes pariter uenas, ſed ab una quapiã (a qua forte initium ſumpſerit) cõtinuationes, in cæteras, in earumq; ſanguinem & in humores irrũpit. Obtingit hæc quum putrefaciens cauſa uni fit quum alteri uenę propinquior, aut quũ ſanguis non in omnibus æq; uenis ſui ſimilis habetur. Nã in qua magis ad putredinis conditionem accedit, in eã primum labẽ tentatur, dein uero (ni periculo prohibeantur) in iis quæ ordine ſuccedunt: nec ante ſerpere ea putredo febrisq; deſinet, quam oẽs uẽas ſenſim peruagata, quicquid in his putrere aptum erat abſorbuerit. Varietas atq; mutatio uena ſecta ſæpe animaduertitur: nã interdũ primus ſanguis manat ſyncerus, mox dein corruptus: nonnunquam contra: & interdum è naribus puriſſimus, è ſecta cubit uena uitioſus: quod & Hippocratis authoritate celebratũ eſt. Hinc diſſimiliũ ſymptomatum origo, aliis per febres lumbi maxime ingraueſcunt aut ardent: alijs præcordia ſiti æſtuq; flagrant, aliis uel animi defectio uel ſumma ſpirandi difficultas moleſta, aliis capitis dolor, uigilię, aut deliriũ, ut partis natura fuerit quã putredo obſidet. Hinc & inordinatæ febris, quum priore relicto humor, corruptela alterum adoritur. Hinc febrium implexis, quum humores obſidentur uarii. Hinc & prædictiones fallaces, quum priore humore iam fere edomito uictoq;, alius alio uel loco putreſcere incipit, qui poſt concoctas urina crudiores alias de ſe profert. Putredinis efficiens cauſa duplex, una propria & intima, altera externa. Putreſcunt corporis humores propria intimaq; cauſa, dum in ſe uitium obtinent, quod nullo naturę beneficio emendari poteſt. Ita quidem ſenſim ac tempore corrumpuntur, idq; ſponte ſua nullo extrinſecus ſuſcitante. Id uitij genus ferè ab alimentis corruptis, & quorum uitioſa eſt ſubſtantia contrahi ſolet cuiuſmodi ſunt frumenta, legumina, oua, piſces, carnes, & quæcunq; aut uetuſtate aut negligentia, corruptione quadam labefactantur. Contrahitur & a cibis quidem probis, ſed qui facile corrũpantur aut putreſcant: quales ſunt lac, horarij fructus & quicunque alieni uitioſiq; ſunt ſucci, ex his quippe genitus ſanguis tametſi concoctione crebram mutationem ſubijt, priſtinæ tamen cõductionis & eius a quo naſcitur nonnihil etiamnum ubique retinet. A cibis intempeſtiue aut ordine præpoſtero ſumptis, ut quum priore nondum cõfecto alter ingeritur: aut quum duri concoctuq; difficiles leuioribus præmittuntur, quorum infirma eſt ſubſtantia. Corrumpuntur poſtremo ac putreſcunt humores interiorum partium, ut uentriculi, iecoris, omniumq; uiſcerum affectione mala Hæc enim in alimenta concoctione imprimitur, quę etiamſi puriſſima ſunt, tamen contracta labe inquinatur. Externa porro cauſa putredinis duplex, obſtructio & putridorum occurſus. Obſtructio a craſſis ui coſisque humoribus tanta ut perſpirationem impediat: tum enim quia nec perflantur, nec refrigerantur humores, etiamſi probi ſint, putreſcunt. Eandem uim obtinet & obſtructio quæ a uaſorum fit plenitudine, At quæ ſupra uires eſt plenitudo, idcirco putreſcit, quòd neque concoqui, neque regi ab imbecillis uiribus poſſit. Putridorum occurſus, ſpiritus primum, deinde humores ipſos corrumpit, ut aeris, halitus, uaporisq; putridi inſpiratio, & uel ſcabie, uel putrida febre, uel lue uenerea inquinato accubare. Non pauci contendunt unam obſtructionem quæ perſpirationem prohibeat, omnis putredinis cauſam eſſe, nihilq; in nobis citra hanc corrumpi poſſe. Neque eum humorem ex quo calor præter naturam uaporq; teter facile intus exit, quiq; libere perflauat, nunquam putredine tentari. At contra: euidens perſpicuumque eſt, uitioſos cibos ſæpe in uentriculo aliiſue partibus computrere, & in peſtilenti conſtitutione, tum inſpiratu, tum perſpiratu humores corrumpi, licet corpus

omnino patens laxumq; fit,& omnia ſpiracula dehiſcant,aereq; frigido perflea tur : Multis quippe aliis ex cauſis poteſt citra abſtructionem innati humidi caloriſque ſubſtantia minus alienuſq; calor introduci,qui efficiens eſt putredinis cauſa.

De febre continua quæ concluſa nuncupatur, deq; eius differentiis. Cap. VII.

CONTINVAE febris ſubiecta materia in uaſis eſt maioribus,quæ illic putreſcens aut ipſam de ſe putredinem,aut putrem uaporem in cor aſſiduo continenterq; fundit,è quo aſſidua fit putrida febris,quę concluſa nuncupatur. At quum uel in inguine,uel in ſemotiore loco coarctata hæret,tum nec putredinē nec eius halitum,ſed unum calorem partium cōtinuatione in cor infert, è quo ſolum uel diaria febris fit, uel ſymptomatica. Ea autem uenarum materia ſanguis eſt : in quo (ſiquidem ex æquabili humorū permiſtione conſtet)ſynochus conſiſtit:ſi uero ab illius mediocritate deficiens uel bilioſus,uel pituitoſus,uel melancholicus appelletur, in eo putrida febris excitatur continua. Vt igitur ſynochus non niſi temperata natura, quæ multo ſanguine eoq; mediocri abūdat,& quę carnoſo eſt habitu gigni ſolet, & ita putrida continua iis duntaxat obtingit,qui ab hac mediocritate recedunt,bilioſis pituitoſis aut melāchollicis. Hic aūt eorum meminiſſe uelim quæ in Phiſiologia fuſius demōſtrauimus,in uenis nihil præter ſanguinem cum ſero contineri,& quicquid foras effuſum concreſcere poteſt ſanguinis nomine comprehendi, nullos illic ſecundum naturam humores eſſe ſynceros & ſuperuacaneos ſed eos quatuor ex quibus ſanguis conſtat,uere ſuccos eſſe quibus alimur,neq; aliud illic bilem eſſe quam totius ſanguinis partem tenuem atq; calidam,quam etiam bilioſum ſanguinem appellamus, neq; aliud pituitam quam ſanguinis partem crudiorem, neq; aliud melancholiā quam terrenam portionem & melancholicum ſanguinem. In quibus igitur non ęquabilis ineſt ſuccorum permiſtio, ex putreſcente æquabiliter ſanguine,febris accenditur continua,at quibus ſanguis multum bilioſus,eſt tertiana fit continua, quibus is pituitæ quam cæterorum humorum magis particeps fuerit,continua fiet quotidiana, & quum nimiopere in melancholiam deuerget continua quartana. Eſt autem continuarum omnium genus duplex. Vnum earum quæ ab initio in finem perſeuerant nullo ſtato excandeſcentiæ ordine. Huiuſmodi ſunt ſinochos putrida, & quę cauſus appellatur. alterum earum quæ nunquam intermittunt, remittunt uerò & excandeſcunt, alię quotidie ut quotidianę continuę, aliæalternis diebus ut tertianę continuæ,alię quarto die ut quartanę continuę. Quę ordine nullo excandeſcunt earum materia in uenis eſt cordi proximis,ac proinde putredo cor aſſiduo pari uehementia exercet. Cęteræ uero cauſam in uenis habent aliquantum diſiunctis è quibus putredo in cor pari impetu aſſiduo ferri nequit. Harum autem excandeſcentia non ut intermittentium uel à rigore,uel ab hortore,uel a frigore initium habet, nec ſudore ſoluitur, nec in apyrepſiamm deſinit. Talis eſt omnium earum continuarum ratio quas concluſas appellaui. Earum quippe materia in uenis coercita ac putreſcens,tametſi quadam ex parte per cutis ſpiracula ſine ſenſu diſſoluitur,non tamen poteſt ante perfectam ſolutionem tota depelli. Continuarum frequentiſſima eſt tertiana : rara quotidiana, rarior quartana continua, utraque crebrior eſt continua inordinata. Sanguis enim quiſquis admodum pituitoſus uel melancholicus eſt,qui frigidus ęgre admodum

dum putrescit,neq; hinc uehemēs febris,sed duntaxat lenta aut languida excitari solet,quę fere inordinata euadit. Putrida febris ab ephemera his notis statim initio discernitur. Prægreditur inæqualitas quædam & neutra corporis cōstitutio, ex ea certe plethora uel cacochymia, quæ sensim cumulatur ceu futura febris materia: huic spōtanea corporis lassitudo:motus grauis atq; piger, somnus turbulentus,immoderatæ uigilię,hipochōdriorum distentio, respiratio difficilis,uenarum repletio,capitis temporumq; dolor grauis. ac interdum pulsans. Ex his demum excrementa succrescunt præter naturæ consuetudinisque modum:ut sudor insolens, sputum muscusue exuperās,nausea an uomitus:alui deiectio aut urina copiosior & fœtidior. Talia fere existunt in neutra corporis constitutione,quę putridā febrem anteuertit. Quum uero iam febris prehēdit putridā hanc esse testatur,ꝙ ex neutra corporis constitutione,non ex sola euidente causa processit. Vel enim spōte ex corporis præparatione fit,uel a causis euidentibus quæ pręparatum corpus excitant ac mouent. Calor in ea non mitis ac blandus, sed acer, mordax & qui tangentis sensum acriter feriat, nòn ipso inuasionis initio,sed uel in augmento, uel in statu, idq; maxime si diutius corpori manus insideat. Pulsus atq; respirationis inæqualitas: uelox enim est systole, diastole uero tardior, idq; præsertim augescente calore: quum enim ex incensa putredine multa torrida & fuliginosa excrementa spiritus humoresq; premant, natura systole festinat depressa arteria illa excludere:neq; tanta necessitate nititur per diastolem refrigerium allicere. Est & plurium pulsationū inæqualitas:modo enim celer,modo tardus est pulsus,idq; ex inæqualitate uarioq; motu putredinis,& rursum modo fortis,modo languidus,alias quidem oppressa,alias leuata natura. Est & pulsus uelox simulque paruus initio,in uigore tamen uelox atq; magnus,ita quidem urgente refrigerii necessitate. Vrina penitus cruda uel obscurè concocta,idq; maximè initio: crassa enim rubra ac turbida existit,in qua nihil secernitur, interdùm etiam ex uehementi obstructione,tenuis quidem, sed rubra & turbida, sæpe acris est mordax, sæpe grauem fœtidumq; halitum efflat. Expiratio aut sudor preter consuetudinem graueolens. Si exactis horis uigintiquatuor,febris ex toto non desinat,nisi hecticæ suspicio sit (quod est certe rarissimum affirmari certo potest hanc ex humorum putredine accendi. Continuā porro ab intermittente his notis discernes. Nullo rigore aut frigore progresso repente calor hominem adoritur,aut si quando rigor,horror frigusue(ut sępe fit)animaduertitur,noxij humoris non parūcircū præcordia inhærescit,qui horrore concutit, dum totus calore sit incensus. Pulsus inęqualitas maior quam pro caloris uehementia, ultra horas uigintiquatuor exporrigitur,neq; ut intermittēs uel manifesto sudore,uel sensim hoc tempore desinit, sed perseuerans eousq; durat, dum prorsus conquiescat. In ea autem continua quę causus appellatur,in primis conspicuæ sunt communes putredinis notæ,perpetuus & constans est ardor, isq; fere æquabilis nec manifeste tertiano motu excandescens, uehemens est præcordiorum ęstus,spiratio difficilis ac penè suffocans, iactatio inquietudoq; indefessa, uigilia deliriūq; frequens,sitis inexhausta, lingua negricans,sicca,scabra fereq; amara. Quod si tanta accedat malignitas ac pernicies,ut interiores partes ipsaq; uiscera urina uideātur,simulq; extrema frigeant,peculiari ea iā nomine lypiria febris appellatur. Ardēt si quidē deterrima,in qua interioris ardoris uehemētia instar cucurbitulæ calorē ad se,ex toto corpore reuocat. Tertianæ uero cōtinuę manifestior est remissio,manifestior & exacerbationis motus,nullo frigore aut rigore ꝑhēdēs,nulloq; insequēte sudore mitescens cęterę quę in causo notæ,at leuiores appa-

res appa-

res apparent. Continua quotidiana aut quartana ſi quando inciderit, excandeſcentię ordine circuituq; internoſcetur. Vtraque ſine frigore aut horrore exacuitur, miteſcitq; nullo ſudore, prior quidem quotidie, poſterior quarto quoq; die. Putredinis quidem notæ adſunt, ſed admodum obſcuræ neq; pulſus ea celeritate, frequentia, aut inęqualitate fertur atque in cęteris. Neque urina perę q; flammea aut rubra eſt, etiam ſi forte craſſior ſit, neque tanta premit ſymptomatum ſæuitia. Adhęc laborantis natura & habitus & uictus antecedens, qualis habeatur uenarum ſanguis, oſtendunt, & qualis hinc nata ſit febris. Ferè autem continua quæ tertiana non eſt, inordinata deprehenditur, bis ter uero uno die altero aut ſemel, aut minime excandeſcens. Raro quippe obtingit, ut unicus in ſanguine ſolitarius humor putreſcat. Quocirca putridarum febrium admodum uaria ſigna & ſymptomata ſe proferunt. Cęterum cuius generis inordinata febris magis particeps ſit, ex his ſignis quę unicuiq; propria ſunt, colligi poteſt. Atque hæc de continuis febribus primariis ſeu concluſis.

De febre ſymptomatica. *Cap. VIII.*

SYMPTOMATICA febris omnis in continuarum eſt genere, neq; ulla unquam uiſa eſt intermittens. Huius proxima materia continensq; cauſa non in uenis eſt maioribus, ſed in parte aliquapiam, e qua aut putredinis quiddã, aut teter putridusq; uapor in cor obrepit. Eius quidẽ genera multa. Vnum inflammationis ſequitur, quod & ipſum eſt multiplex. Quum enim aut externa aut diſtans eſt inflammatio, non niſi ephemera febris accenditur, quod ſolus calor partium continuatione in cor euadat. At ſi partiũ interiorum maximeq; principum & cordi uicinarum, uel phlegmone uel eryſipilas eſt, ſanguis bilis ue putreſcens aut illinc in cor ſubit aut tetrum putrẽq; de ſe uaporẽ in ipſum emittit, è quo per arterias fuſo, putrida fit febris. Sic a phrenitide, ab angina, peripneumonia, phthiſi, pleuritide, hepatide, ſplenitide, & nephritide, febris fit phlegmonodes: ab eryſipelate typodes, eo quęque grauior, quo pars affecta nobilior cordiq; uicinior fuerit. Nonnunquam inflammatio quæ febris huius eſt origo, per initia quaſi inuoluta latet, at febris eius ſymptomatica admodum conſpicua eſt: quæ hoc modo a continua primaria diſcernitur. Vtraque acuta eſt & putredinis notas exhibet, ſed ſymptomatica nullus ſtatis periodis exacuitur: urinę nullum putredinis indicium habent niſi ex affecta ſede putredo forſan obrepat in uenas: ſi non ſtatim initio: mox tamen inflammatę ſedis indicia ſe proferent. Raro uel ſeptimo uel quartodecimo die aliis ue decretoriis iudicio ſoluitur: In primaria febre cõtinua, hiſce cõtraria apparẽt oĩa. Alterũ febris ſymptomaticæ genus multo obſcurius eſt, eã febrẽ continens quam lentam appellaui. Oritur non è uiſceris partis ue cuiuſquam inflãmatione, ſed è latente obſtructione & putredine, quę uiſceri cõtumaciter adhęreſcit impactaq; eſt, adeo ut & ipſa uiſceris ſubſtantia plerunq; labefactetur. Putredinis portio nõnunquã in uenas effuſa ſanguini permiſcet. Hæc notas pręſe fert ſymptomaticę eius quæ aut phlegmonodes aut typodes appellatur. Diſtinguitur aut quod oĩum eſt putridarum mitiſſima: eget nullo graui ſymptomate premitur, ſæpe nec ſe ægrotare putat. Putredinis tamen notę interdum elucent in urinis, pulſus frequens, celer & inęqualis, non tamen magnus aut uehemens: uires imbecillæ & languidę collabuntur, ut ne progredi quidem ęger poſſit. Corporis moles, etiamſi alimentũ ſumitur, ſenſim liqueſcit. Diuturna etiam hęc febris eſt quę reliquarum cõtinuarũ terminos prætergreditur, nec uigeſimo,

interdum

interdum quadragesimo soluta. Huius quum suspicio est, fomes quærendus, omnesque corporis partes animo sensuque lustrandæ sunt, dum signis conspicuum sit, in qua is parte consistat. sæpe in uentriculo aut in iecore, interdum in liene aut mensetrio nonnunquam in pulmonibus cuiuluis humoris semimala putredo cumulata hanc exeitat. Sedulo igitur obseruanda sunt hypochondria & hypogastrium, num in his tumoris cuiusdam sensus insit. Sæpe etiam uel in cachexia, uel in fœdis uirginum coloribus, serosæ pituitæ in corpus effusæ leuis putredo illam protulit. Et hæc quidem lenta simplex appelletur. Altera est lenta periculosior, quæ non solum ex impacti humoris uerũetiam ex uisceris cui insidet corruptione putredineq; emergit. Iecoris, pulmonis, cerebri ac lienis, interdum etiam renis distantiorumq; partium corruptela, simplexq; putredo, tametsi nullo putri humore comitatur, quoniam tamen expiratione graui cor assiduo lacessit, continuam febrem non aliter quam putridus humor suscitat: eamq; symptomaticam ac omnino lentam: hanc pleriq; rerum affinitate, ducti, hecticam dixerunt. Iisdem notis se prodit, quæ nunc exposita. Internoscitur autem, quum sensim editur multoq; tẽpore procedit. aliis ferè morbis succedit: nihil uel nimium uacuatione mitescit, nullis cedit remediis, sed ijs sæpe exasperatur. uires plurimum offendit ac debilitat, leuiq; occasione syncopen accersit, sensim ac plerunq; sine sensu hominem extenuat & marcore cõficit. Hoc genus est febris quæ phthisin comitatur: hectica quippe non est, sed putrida ex putrescente pulmonum substantia: nec enim necesse est putridam omnem in humore constitui. Hic omnis mihi concludenda uidetur continuarum febrium tractatio. De intermittentibus deinceps tradendum.

Intermittentium febrium continentium proximamq; causam non esse in habitu corporis. Cap. IX.

VETVS iam opinio increbuit, humorem qui continens & proxima est intermittentis febris materia, in solo corporis habitu & extra uenas computrescere, hunc accessionis initio è uenis maioribus in quibus conditus erat sanguini permistus, in minores, ex hisque in corporis habitum prepelli. Hoc impetu summas corporis partes quarum exquisitior est sensus ferientis humoris occursu uel inhorrescere uel rigere. Eum mox sensim illic incalescere, inflammari ac putrescere: tum demum extentatum caloris ui uniuersum dissipari in sudores: sic accessionem finiri, dum noua similiter recurrat. *Hæc* opinio dum quadam ueri similitudine frigoris rigorisque causam reddere contendit, ueram intermittentis febris originem obscurat. Hoc in primis absurdum illa statuere uidetur, omnes ferè humores qui morborum causę fiunt in uenis contineri, illic primam omnium esse originem, quasi neque in uisceribus, neq; in senterio, neq; in eo quod pancreas appellamus, eorum quicquam cõgeri possit aut cõputrescere. Quod deinde illa existimat primo accessionis insultu noxiã materiam prorsus è uenis in corporis habitum depelli, acerbum quidem auditu est. Quo pacto enim tam repente possit noxius humor sanguini permistus præsertim uero crassa lentaque pituita aut bilis atra, è puriore sanguine prorsus secerni, & quasi momento in extimas corporis partes, in manum pedumque digitos, & in nasum (quæ ferè prima frigescunt) protinus extrudi? Admirabilis sanè nec usquam comperta tam expedita per mistarum rerum secreto atque depulsio. Ad hæc quum in continuis febribus peccans materia in uasis maioribus tota consistat, cur non eius quoque portio in corporis molem

molem effunditur, quæ ſæpe rigorem efficiat? Quoniam (inquit) exilium uenarum obſtructio in his quam in intermittentibus maior eſt, atque tanta ut omnem humorem intus cohibeat. Sed hoc diuerticulum eſt. Nam plurimæ continuæ aut ab horrore aut a rigore primum inuadunt: quod ſi ipſo ſtatim earum initio bilis in corporis ſumma effundebatur, cur non deinceps quoties inardeſcit, uel motu nouo excandeſcit, eodem ſimiliter inſilit? Licet igitur rigor cauſo ſuperueniens eumq; ſoluens excitetur a bile e uenis in corporis molem effuſa, non ſic tamen qui uel continuæ uel intermittentis initio fatigat. Hoc autem rerum euentus luculenter commonſtrat. In horrore atque in rigore febrium intermittentium urinæ meiuntur albæ, tenues & crudę. Quod aperto indicio eſt, bilem tum flauam, tum atram intro potius quam foras compelli. Tum temporis moleſta etiam eſt ſuffocatio, tuſſis plerunque ſicca, oſcitatio, anxietas, præcordiorum diſtentio, ac ſæpe dolor uehemens, ab his nauſea, & ſub rigoris finem bilioſa uomitio. Acceſſionis uero progreſſu multoq; magis declinatione, omnia miteſcunt, & urinę euadunt craſſæ, citrinę, aut rubrę, quæ argumento ſunt tum temporis bilem ut in urinæs, ita & in corporis ſumma contendere. Hiſce uero contraria omnia obtingerent; ſi acceſſionis initio bilis in ſumma corporis irrueret. Sed & quod interdum toto febris intermittentis decurſu urinam ſubſtantia colore hypoſtaſique laudabilem animaduertimus, nomẽ planum facit eiuſce febris nullam putredinem in uenis haberi? Iam uero in febrium differentias deſcendamus. Quum leuior eſt exquiſita tertiana, in qua non rigor, ſed extremarum partium frigus (ut plerunque fit) ſolum percipitur, quomodo bilis flaua in corporis molem offuſa frigoris, cauſa ponetur? nunquid calida acriſque ea quum ſit corporis habitum refrigeret? Aut quum pars corporis quæ uel natura uel morbo imbecilla eſt, omniũ prima ac ſola inuadente febre inhorreſcit, tumne ea ſola bilis acrimonia tentatur; Sed & in alijs quid etiam contingat ęſtimandum. Quartana continua omnium eſt febrium rariſſima, quandoquidem (ut etiam Auicẽnas animaduertit) melancholia admodum raro peccet in uaſis maioribus, rariusque multo putreſcat, quartana autem intermittens admodum frequens ac ſępe popularis. Iam ſi admodum raro melancholia uitioſa eſt in uenis, quomodo ex his poteſt tam copioſa ſuffici, aut tam crebro in corporis habitum pelli, quę tot gignẽdis intermittentibus quartanis ſit ſatis? At nunc obſecro opinio hęc rationem reddat compoſitarum febriũ, & cur in tertiana duplici, bilis (quæ eius una ipſis cenſetur antecedens materia in uenis maioribus) portio quædam quotidie in omnem corporis habitu propellitur. Si copia id efficit, tertiana omnis uehemens, ut quæ ab exuperante bile fit, in tertiam duplicem, omniſque quartana ferocior in duplicem triplicemue quartanam faceſſet. His quaſi laqueis ita ſeſe irretiũt opinionis huius interpretes, ut ſe nunquam exagticare poſſint. Ad extremum curandi lex & ratio ſpectetur. Si antecedens febris intermittentis materia tota in uenis eſt maioribus, una uenę ſectio quæ hanc prompte demit illius curatio fit. Atqui neque hęc febrem tollit, neque qui in ſolos uenarum humores mentem cogitationemque refert, illius unquam curationem rectã conſequetur. Ea quidem cauſæ ignoratio ita ueritatem quaſi tenebris offudit, ut nondum ſit ullius intermittentis febris uera curatio precepta ſolutioq; ſponte ſæpius quam arte ſuccedat. Hęc quidem cauſa (nam alia commentabuntur alij) non potui non in eam opinionem contorquere, quæ tam fraudolenta pernicioſaque fuit humanæ ſaluti. Piget ſanè atque etiam pudet de ſententia tot annorum authorumque numero & uetuſtate confirmata decedere.

Sed

Sed quid eorum multitudo terrere debet qui ſpreta inueſtigatione ueri, unius imitatione eadem omnes uia in ſalebras inciderunt. Leuibus in rebus falſis interdum aſſentiri aut conniuere nihil fraudi eſt : at uero in ſeriis & grauibus quę tanti ſunt ad hominum ſalutem momenti, in primis doloſum, omninoque ueritas in lucem fidenter proferenda. Quod expono & ratione & quotidiano rerum uſu ueritati conſentaneum deprehendetur.

Quæ ſit intermittentium febrium materia & quæ illi ſedes in corpore. Cap. X

QVAE protuli, ut intermittentis febris materiam non è uenis in corporis habitum propelli, ita hanc penitus immergi & circum præcordia adhereſcere demonſtrat: eamque non eſſe uenarum ſuccum alendo corpori deſtinatum ſed humorem ſuperuacaneum, qui è ſanguine proiectus in propria conditur receptacula, antequam is iecur tranſcendat. Itaque intermittens tum materia, tum materiæ ſitu ac foco a continua ſecernitur. Tertianæ materia bilis eſt flaua, affinis ei quę in fellis cyſti conditur. Quartanæ bilis atra in lienem refuſa. Quotidianę (ſi qua uera eſt) pituita, mucoſa & ſuperuacanea, quæ in uētriculo inteſtinisque plurima colligitur. Omnium propria & ſedes & origo in prima eſt corporis regione circum pręcordia circum uentriculum, diaphragma, iecoris caua, lienem, pauceas, omnentum aut meſcenterium. Hæ ſi quidem partes ſunt quaſi publica corporis ſentina in quam omnis confluit cumulaturque humorum colluies. Ex hiſce autem ſedibus febrium horrores rigoresque ſuſcitari, primum quidem docendum. Frigus horror atque rigor intentione & remiſſione diſtant: frigore ſumma corporis inalgeſcunt: horrore id uniuerſum leuiter, concutitur, etenim hic ceu diminutus rigor eſt: rigore uſque eo contremiſcit concutiturque, uix ut cohiberi poſſit. Omnium eadem ſimilisque cauſa, caloris nempe, frigoris, rei pungentis, aut quouis pacto moleſtæ uehemens incurſio, in corporis ſentientes partes confertim facta. Diſtantque ſolum inter ſe aut ubertate cauſæ, aut uehementia ſeu acrimonia, aut motionis impetu. Vtenim aeris aut aquę frigidioris occurſu corpus frigeſcit, ita & interdum horret atque etiam riget. Præcordia autem & partes omnes quę circum hæc ſunt, quia membranis ſepiuntur neruosq; ſentientes ſuſcipiunt è ſexta cerebri coniugatione, eximio quodam ſenſu ſunt præditæ. Magna etiam ſocietate, tum principibus, tum externis corporis partibps connexę ſunt, iique adeo conſentiunt, ut affectę mox princeps partes uniuerſumque corpus in conſenſum trahant. Sic enim uinum meracius liberaliusque ſumptum tametſi è uentriculo nondum elapſum eſt, mox tamen exulcerationis in ueſica, uulneris in cute, aut arthritidis dolorem exaſperat. Sic & frigidę potus liberalior corpus uniuerſum frigore horroreue concutit. Bilem uomiturus rigeſcit, multoque magis qui alienum uitioſumque cibum, uelut fungos, ſumpſit. Rigeſcit & cui calidum mordaxque medicamentum uentriculum præcordiaque ferit, non minus quam ſi nudam cutem aut ulcus arcius compungat. Horreſcit demum & corpus interiore abſceſſu, collectum irrumpit in membranas. Ac certe bilis putreſcens in febre, acrem malignamque qualitatem adipiſcitur: eaque acceſſionis initio quaſi turgens impetu fertur affatimque irruit in præcordiorum membranas, ijs ſanè argumentis quæ de tuſſi ſicca, de oſcitatione, de ſuffocatione, de anxietate, de præcordiorum diſtentione ac dolore, de nauſea, de uomitu, & de albis tenuibusque urinis

protuli. Quanto magis igitur quam superiores causæ ea tum potest horrorem & rigorem concitare? Citrina porrò illa & prassina cerulea ue bilis quę syncera sæpe uomitione prorumpit, propria intermittentis febris materia hinc esse dignoscitur, quod dum tota liberaliter redditur, febrem omnem penitus extirpat atque soluit. Ea sanè nunquam tam syncera possit è uenis emandari citra exitium, sed duntaxat è precordiis, quæ illius sedes sunt. Hoc quoque uel inde constat, quod si accessionis initio humidi fotus apte calentes præcordiis imponantur, maxime uero lieni in quartana, iecori in tertiana, aut alij cuicunque sedi fomes inesse deprehendetur, horrorem rigorem ue leniat, quia nimirum ipsum mali fontem demulceat. Iam uero sudores non è solo corporis habitu, sed & interdum è præcordiis moueri, hinc sciri potest, quod qui uel exercitatione uel solis ardore exęstuat si frigidam liberalius bibat, mox totus sudore diffluit, non mehercle aqua in corpus disiecta atque fusa (diu enim postea sentitur huc & illuc fluctuare in uentre) sed eius halitu ab ęstuantibus precordiis in omne corpus effuso, qui demum in sudorem concrescit. Sed & illud præterea obseruari uelim, cum cui iecur aut lien ætate morboue inaruit, uel magna obstructione uel scirrho obdúruit, ut in hydrope, in ictero, aut in cachexia, nulla ui eum posse ne per febres quidem in sudores induci, etiam reliquum corpus humore multo perfundatur: eum uero cui iecur atque lien calore humoreque naturali abundet, quauis ex causa sudore, diffluere. Hinc igitur conspicuum esse potest primam sudorum scaturiginem è præcordijs esse. Discussa igitur illa uelut caligine, ut ueritas clarius aliquando dilucescat, rem hanc omnem sic in summam concludemus.

Calidus ac putris humor extra uenas quamuis in sede conditus: quandiu conquiescit corpus raro exagitat: at uero dum quasi efferatus illinc præter naturam impetu dimouetur, id uarie concutit affligitque. Si paucus est ut in leuioribus tertianis, aut eius parua acrimonia, ut pituitæ putrescentis, motus ue lentus ac languidus, solum frigus inuehit, calore quidem ac spiritu ab externis partibus intro quasi in opem & subsidium aduocatis. Sin copiosior est, aut acrior, aut eius motus impulsusque concitatior, horror inuadit. Quum uero plurimus, isque uehementer acer ac mordax, magno impetu in precordia excussus fuerit, rigor uerus inducitur. Hæc præterea rigoris febrisque materia circum præcordia hærens, ex se tanquam è fomite tetrum malumque uaporem in omne corpus effundit, qui & altera frigoris: horroris rigoris ue causa esse potest. Hinc febris intermittentis accessio, ea fere ratione prehendit, qua censuit Hippocrates ex inguinis abscessu putridam febrem accendi, si non solum calor, sed & fumus uaporque putridus minime coercitus partium continuatione ad cor peruenerit. Itaque concitato & quasi turgente putrido humore, ab eius emissa portione ac uapore membranæ feriuntur horrorque uel rigor inuadit. Tum etiam uapor teter ex eo fomite excitatus in cor primum per cæcos ductus effertur, atque illinc quoquouersum per arterias effusus, omne corpus implet. Atque hic initio cor offundens pulsum contrahit & obscurat, cerebrumque implens degrauat consopitque, omnes denique artus uelut obtundit. Postea uero in corpus quasi aura quædam disiectus, sensim incalescit & inflammatur, ac tum febris ardorem eiusque symptomata mouet. Tandem supra modum extenuatus, tum impetu proprio, cum impellente natura discutitur, interdum obscure sensimque per cutem. Atque hæc quidem pura simplexque intermittentis species existit: in qua uri-

næ

næ plerunque toto morbi decursu, colore, substantia, sedimentoque laudabiles apparent, quia nimirum nihil bilis peccantis è præcordiis irrumpit in uenas: plerunque uero tales cernuntur primis accessionibus intermittentium. Nonnunquam uero inuasionis impetu humoris uehementius impulsi una portio insilit in uentriculum, quæ biliosam uomitionem mouet, eamque ferè sub rigoris hororrisue finem. Altera portio tenuior eo ipso impetu ex eodem foco per iecur uenasque maiores in omne corpus irrumpit: tumque grauior est accessio, sub cuius finem urinæ crassæ redduntur atque flauæ, iis longe dissimiles quæ paulo ante accessionem fuerant. Atque multo quidem grauior euadit accessio, quum ex eo ipso foco portio maior penetrat in uenas, sed & nonnumquam accessione soluta febrilis quædam manet inæqualitas, nec pura sequitur intermissio: quod in primis conspicuum est in hemitritæo, de qua mox dicam. Intermittentium porrò febrium focum atque fomitem de quo disputo, præter rationes quas ante protuli, uelim & exemplo confirmare. Vir quidam ingenuus, ætate florente epulans liberaliter, quotidianæ uomitionis biliosæ iamdudum fuerat obnoxius. Hac repente suppressa, uentriculi uehemēs dolor prehendit, cum nausea & tussi inani. Hinc mox cępit corpus citra febrem ullam uehementi rigore, tanquam inuadente exquisita tertiana, ex interuallis quotidie supra uicies concuti. Exactis diebus circiter quindecim putrescente iam bile, tertiana febre corripitur: qua multis post diebus soluta, resolutio insequitur omnium partium quæ sunt sub capite, nec multo sub interitus. Corpore dissecto tam multorum affectuum causam deprehendimus, bilē synceram eamque præsiuam circum iecoris caua librę ponco membranis coercitam, & cuius iam portio in spinæ neruos obrepserat. Nō paucos dein non admodum dissimiliter affici notauimus: quorum exēplo intelligi potest, rigorem modo sine febre, modo cum febre interdum ex præcordiis suscitari: intermittētis quoque febris fomitē in iisdem locis contineri. Id ex his quoque cognoscitur quæ sæpe fieri obseruamus: tertianam diuturnam atque quartanam in atrocē cruciatum colico immaniorem desinere, qui nonnumquā & in artuum dolores & in paralysin facessit. Hic dolor sine febre est; fere tamen consueto accessionis tēpore exacuitur & excandescit pristinumq; circuitum retinet. Vix nisi bilis uacuatione mitescit; quā constat ut doloris ita & febris causam fuisse; depellitur enim è præcordiis & uisceribus in peritonei intestinorum ue mēbranas; eo argumento; quod & febris & sitis & inappetentia mitescunt, suborto dolore. at ut doloris circa peritonæum & intestina; ita & intermittentis febris sedes est circa uiscera & præcordia.

Quæ circuituum causa sit, & quid eorum ordinem formamque mutet. Cap. XI.

QVID humorum motus efficiat; & cur putrescens pituita quotidie; bilis tertio; malencholia quarto quoque die impetum faciat; disputatio est plena dissensionis & omnino controuersa. Multi quidem demonstratione confecerunt, morbos omnes qui ex defluxione fiunt, intermissionem habere; ac dein recurrere; quoties adeo aucta & collecta sint excrementa, ut partem ad excretionem stimulent; tum siquidem ualidior imbecillam ea quasi onus excutiens deponit. Hinc quidam interpretantur pituitę satis quotidie, bilis flauæ non nisi tertio, & malencholiæ non nisi quarto die satis cumulari posse, ut naturam irritet circuitumque moueat. Cęterum per usuram perio-

di causa attigerunt, nec cur pituita etiamsi pauca putrescat, quotidie tamen mouetur impetumque habet, nec cur bilis flaua uno loco si copiosior sit, nõ frequentius quam tertio die, nec malancholia frequentius quam quarto efferatur. Quid quęso uetat concurrentibus causis omnibus illis efficientibus, tam multam flauam bilem atramue quotidie cumulari, ut naturam quotidie stimulet circuitumque moueat? Non igitur sola excrementi copia, sed alia quædam uis maior necessario unumquemque humorem ordine certaque regula ciet ac impellit. Hæc autē propria est cōtractæ putredinis qualitatisue natura atque conditio, quæ omnem corporis statum naturalē immutat. Vt epilepsię insultus aut hydropobiæ impetus, non humoris genus, sed qualitatis natura in humore sita, excitat: & menstruam mulierum purgationem statis periodis mouet non sanguinis exuperantia (nam siue paucus siue multus est in muliere: mēsibus tamen singulis, nisi quid naturæ ordinē interpellet, erumpit) sed uis ortæ qualitatis. ita & uis quædam seu qualitatis in humore genita efficit, ut putrescēs pituita quotidie, bilis flaua tertio, atra quarto die impetum faciat. Humor autē supervacaneus plenior cumulatus, quia uix naturæ beneficio & calore regi pōt, corrumpitur & quodam modo putrescit: ac tum qualitatem eam adipiscitur, quæ hunc illumue motum impetūq; habet. Atque ut sua est cuiusque humoris species, ita & sua cuiusque putredo uel qualitas, suus cuiusque motus. Aliam igitur qualitatē aliumque motū pituita, alium bilis flaua, alium melancholia putredine contrahit. Hac aūt ratione accessio ordine recurrit. Quum febris inusura est, humor in suo quasi foco coercitus concitatur & quasi turgescens excandescit, ipsoque impetu & multum se tetrum uaporem quoquouersum in corpus omne diffundit, & interdum exiguā sui portionem eructat excutitq; in præcordia & in uentriculum: nōnunquam & per iecur in maiores uenas. eaq; manet accessio dū sedetur impetus, & dū quicquid è foco excussum est, calore crematum dissipetur aut in sudores abeat. Hinc succedit intermissio eousque cessans dū alio humoris motu & nouo quasi furore alia recurrat accessio. Recurret aūt statis ut dixi periodis, nisi quiddam ordinem interpellet. Multa febres ordinem tenere prohibent, efficiuntq; ut paroxysmi, uel anticipent uel cunctentur: anticipant præter consuetudinē, uel quum subiecta illorū materia augescit ut ex impuro uitiosoq; cibo & excremētorum suppressione: uel quum nimiopere extenuatur, ut sinapis & aromatū aliorumue calidorū tenuantiumq; usu: uel quū motu exagitatur: ut exercitatione, balneis, æstu, animi excandescentia. Cūctantur uero dum contrariis ex causis materia uel minuitur uel crassescit, uel pigrior ignauiorq; redditur. Quoties uero tanta circuituū mutatio apparebit, ut nullo ordine procedant, humor aut in alterius naturam commigrat, aut alterius generis permistione confunditur. Accessiones porrò longæ euadunt, quū humor effusus eiusq; uapor multus, crassus & uiscosus est, hic enim nō nisi multo tempore inflammari absumiue potest: & quum meatū est adstrictio aut uiriū imbecillitas, hę siquidem dissolutionē prohibēnt. Breuitatis uero causæ sunt, humor paucus ac tenuis, uiarum amplitudo, uiuiumque robur.

De quotidiana febre. Cap. XII.

FEBRIS unaquæque intermittens a circuitus motusq; ordine nomē habet Hinc quotidiana quod quotidie typo simili redeat, amphemerina dicitur. Omnium quidem febrium rarissima, & quæ uix ex sexcentis una obtingit: sed quū laborans quotidie febre conflictatus, id ferè a duplici tertiana fit. Vt autē pa-

tia

ria statuerentur febrium atque humorum genera, hanc in pituita collocarunt. quę tamen rarissime putrescit, uixque eam putredine qualitatem consequitur quæ febris essentiam compleat. Quum aut superuacua pituite (cuiuscunque ea generis sit) uel in intestinis, uel in mesenterio, uel circum uentriculum uiscerũque caua coercita putrescit, febrilemque qualitatem nanciscitur, quotidie mota conditionis suæ uaporem effundit, continentem accessionis causam. Accidit hęc quibus pituitæ copia inest, natura uel ętate humidis, obœsis, mulieribus, eunuchis, senibus, & iis qui uel otio uel somno lõgiore, uel crebris balneis, uel frigidioribus humidioribusque cibis, uel assidua crapula, uel edacitate ut pueri, uel ebrietate cruditatis ac pituitæ copiam congesserunt: maxime uero hyeme, frigidis regionibus, & pluuioso cœlo. His ferè facies subliuida & subtumida est, os uentriculi imbecillum, deiecta appetentia, acidusque ructus frequẽs. Accessio autẽ non repente, sed sensim inuadit, corporis extrema duntaxat refrigerans, raro admodum rigore concutiens: corporis adest grauitas, & inexpugnabilis dormiendi necessitas: plerunque & hoc initio animus uel defectione uel syncope languescit. Calor dein pedetentim & ęgre augescit, magna certe inæqualitate, qua modo calor, modo frigus percipitur. Accensus dein calor nõ acer, sed hebes & halituosus tangenti primum occurrit, quasi ex succensis uiridibus lignis uapor sublatus, postea uero aliquantum mordax & acer. Quum in omne corpus iam effusus est, nullum uehemens incendium corpus nudare cogit nec ardoris compunctio id uarie iactare, nec spirandi difficultas multum frigidumque aerem ducere, nec sitis uehemens aquam frigidam exposcere. Inclinãs accessio primis diebus nullum postea uero paucum sudorem effundit, qui pro uaporis specie pinguis uiscosusque est. Tota accessio horarum est octodecim, intermissio sex, quę raro integra puraque existit. Pulsus paruus, languidus, summissus, ac rarus, pręsertim accessionis initio & incremento, quòd natiuus calor frigidi, crassi uiscosique humoris agitatione uehementer prematur: postea uero creber euadit, sed minus quam in tertiana atque quartana, ęque tamen uelox atque in quartana: huius inęqualitas omni accessionis tempore quam in cæteris intermittentibus maior. Vrina primis diebus tenuis & alba cernitur & crudę materiæ copia, quæ & uehementer obstruit & natiuum calorem obterit: postea uero quum materia coquitur, eiusque nonnihil cum urina præterfluit, rubra, crassa turbidaque redditur. Alui deiectio liquida, cruda, pituitosa. His igitur prima sępe accessione quotidiana febris dignoscitur, quum præsertim quotidianę populariter uigent. In hoc pituitosarum febrium genus referri solet epiala febris: per hanc quauis corporis particula eodẽ tempore calor frigusque percipitur, & unaquęque corporis pars rigore febreque iactatur. Huius causa putatur acida uitreaque pituita leuiter putrescens & cuius portio incensa iam est, altera uero necdum putredinem experitur. Eos autem qui in dignotionem febrium diligentius incumbunt, hoc in primis loco moneri uelim, & continuas (quæ biduum triduum ue quandoque occupãt) & intermittentes omnis generis uarie admodum inuadere. Sępe quidem in horrore atq; rigore, tum interiora, tum externa summe friget. At nonnunquam interiora frigore perhorrescunt aut rigent, quũ tamẽ partibus externis non frigus, sed calor unus ęquabilisque deprehenditur. Nonnunquam partes summæ externæque frigent, interiores uero uruntur ac sitim, potumque in horrore continenter expostulant. Tantæ autem uarietatis causa non ad uitream acidam ue pituitam reuocanda est; sed eo sanè quod impulsa febris materiã dũ præcordia feriens horrorem parit, partium externarum calorem alias reuocat, alias

alias

talias nō reuocat, alias quoq; horroris materia acris ſalſa ue nō paruā ſitim ffert

Tertianæ febris cauſæ, ſigna. Cap. XIII.

TERTIANA febris exquiſita ex putreſcente flaua bile ſuperuacanea incenditur, idque uel in propria cyſti, uel circum præcordia cauaque uiſcerum: è quibus tamen & eius nonnihil interdum in uenas irrumpens ſanguini permiſcetur. Eos maxime prehendit qui natura calidi ſicciq; ſunt, habitu graciliꝭ ętate florida, qui laboribus, uigiliis, mœroribus, curis, ardoribus, uictui parco, calido ſiccoq; aſſueſcunt, qui iecur impenſe calidum obtinent. *Hi* quippe bilis flauę prouentum faciunt, maxime quidem æſtate, calidis ſiccisque regionibus & æſtuoſo cœlo. *Si* quid iſtorum deeſt, exquiſita tertiana eſſe non poteſt. Repente quidem hæc præhendit inſigni rigore, quo plerunque corpus omne concutitur, ſub cuius finem excuſſa bilis ſępe uomitione redditur. Hinc calor breui accenditur, & in omne corpus effunditur mox ad uigorem feſtinans, acer, pungēs, & iniectam manum acriter feriens, ſed ſtatim miteſcens. Laborans ita exuritur, ut & corpus nudet & uarie iactet, & ſpirandi difficultate oppreſſus magnū multumque ſpiritum ducat, ſitique enectus frigidam expetat, uigiliis, capitis dolore, & ira furoreque percitus. Longiſſima acceſſio horarum eſt duodecim, interdum ſeptem uel quatuor, multo quidem ſudore eoque calido & uaporoſo inclinans, quam pura ſequitur intermiſſio. Pulſus acceſſionis initio cōtractus paruus, poſtea uero quam in cæteris celerior atq; crebrior, quod refrigerii maior inſit neceſſitas: uehemens & ualidus, ſed aliquantum durus ob arteriæ ſiccitatem, minimum inæqualis ob tenuitatem materiæ cuius eſt facilis inflammatio, ob id etiam quod non minor ſit refrigerii ex diaſtole, quam expellendorū putredorum ex ſyſtole neceſſitas. Vrina flaua aut flamma, ſubſtantiæ mediocris & odore grauis. Atque hęc pura quidem & exquiſita tertiana eſt, quam cēſuit Hippocrates ſeptem circuitibus, quod longiſſimum eſt iudicari.

Tertiana notha alia ex uitellina bile in uentriculo putreſcēte ac inhærente firmius alias ex permiſtione bilis atque pituitę gigni ſolet. Atque hæc non omnes bilis, ſed quaſdam etiam pituitę cauſas habet euidentes. Acceſſiones nullo anticipationis cunctationis ue certo ordine recurrunt, neque ſi ſtatæ ſunt, exquiſita propterea debet illa cenſeri; non enim ex circuitu ſolo febris eſſentia ſpectatur: rigor minus quidem uehemens, ſed diuturnior, calor minus pungens minusque uehemens, qui non æquabilis in omne corpus inuadit, non abſimilis igni ex raſtis urentibus ſiccisq; lignis ſuccenſo. Ardoris ſymptomata omnia mitiora, quod bilis furorem pituita reſtinguat: hinc etiam pauco nec admodum calido ſudore inclinat. Acceſſio ultra horas duodecim multum exporrigitur, quantoque longior fuerit tanto impurior: nunquam ſeptem, raro quatuordecim circuitibus iudicatur, ſæpe uero longius excurrit.

Quartanæ intermittentis cauſæ ſigna. Cap. XIIII.

QVARTANAE febris continens cauſa cenſetur melancholia putris. *Hæc* enim, quum propriis ex cauſis multa cumulatur, nec caloris natiui beneficio regi poteſt, quaſi deſtituta putreſcens hanc febrem accendit. Eſt autem melancholia duplex, una naturalis, quę ſanguinis quaſi fex & limus eſt: altera aduſta, quæ uniuſcuiuſque humoris torrefacti uelut cinis eſt: hæcque alias ex bile flaua, alias ex melancholia exuſta fit: interdum

sed rarius ex pituita aut sanguine perusto. Hinc quartanarum alia ex seipsa, nõ ex alia præcedente febre originem habet, eaq; ferè succedit lienis tumori, quẽ naturalis melancholię exuperantia peperit. Alia aliarum febrium uel continuarum uel intermittentiũ erraticarum soboles est, de qua dixit Hippocrates Interpolata febris eademq; errabunda in quartanam mutabitur, præcipue si autumnus proximus est. Humore enim quicunque priorem febrem genuit, nisi integre uacuetur, exustus crassiorq; factus melancholiæ naturam subit, putrescẽsque subiecta fit quartanæ materia. Itaq; eos inuadit qui melancholicum humorem congesserunt: cuiusmodi sunt lienosi, & qui uel aderentes uel erraticas febres passi sunt non integre solutas. Neq; tamen in liene solo, sed & in mesenterio & circũ hypochondria exuperãs melancholia coaceruari solet. Huic gignendæ apti sunt frigidi ac sicci, qui gracili & glabro sunt copore, ætate cõstante, uel iam inclinante: qui curis & mœroribus confecti sunt, cibis diu addicti crassis, terrenis ac omnino fœculentis. His melancholię copia succrescit, autumno pręsertim & regione cœlique statu inæquali. Quamque putredinis causę aderunt, febris exquisita quartana accendetur. Accessionis initium a frigore est ualido quod eousque sensim inualescit dum uehementem rigorẽ inuehat. non enim quidem ut in tertiana pungentem ferientemque, sed uere contundentem, quo corpus uniuersum tremore concutitur: dentes strident articuli uero ac ossa quasi pondere obterunt. hoc abeunte, uomitio errumpit amara: quum præsertim uiæ patent in uentriculum. Calor accenditur non ut tertianæ uehemens: sed quam quotidianę ardentior: neque is toto corpore æquabilis est: sed cum quadam frigoris permistione & permanente quodam artuum & ossium dolore. Sitis, uigiliæ, capitis dolor, reliquaq; symptomata sæuiora quidem quàm in quotidiana: mitiora quam in tertiana. Accessio quam in cæteris intermittentibus longior, hancque sudor finit quam in quotidiana uberior. Pulsus accessionis initio multo quam naturalis languidior, minor, tardior, ac rarior, postea uero ualidus, magnus frequens ac celer, & quam in cæteris febribus inęqualior. Vrina primis fere diebus tenuis, alba aquosaq; postea uere & substantia & colore & contentis sępe mutabilis, quòd eius materia plerunque uaria sit, eiusq; modo minimum, modo plurimum penetret in uenas. Vix tota febris, nisi ex errore, ultra annum prorogatur, soluitur sępe mensibus sex, interdum tribus. Quæcunque ab huius conditione supra infraue multum recessit, exquisita quartana non est, sed aliorum humorum particeps. Neque exquisita censeri debet, quæ in annos duos excurrit, nec quam uidi in annos nouem produci, nec quam infantes ac pueri citra ullum uitæ errorem ipso ortu à matre contraxerunt. In hoc genus plerique referendas putant febres longioris intercapedinis & intermissionis, quales sunt quintana, sextana, aut si quę rariores periodos habent. Harum quippe materiam statuũt melancholiam admodum crassam atque terrenam, qualis ab exusta pituita gignitur. Atque eam quidem paucam in parte quadam distantiore iamdiu coarctatam, ut idcirco tardius moueatur accessionemq; faciat. Has Hippocratis authoritate confirmatas Galenus non recepit, ne uel supra quatuor humores alium statuere, uel aliam statuere, uel aliam illis sedem quam in uenis designare cogatur. Simplicium febrium formæ tales ferè existunt, at certe nonnunquam uariant. Nam quartana interdum a blando frigore exorta, mitis deinde calore in quatuor sexue duntaxat horas excurrit. Tertiana uero hac plerũque tum horrore, tum æstu atrocior atque prolixior. Quam autem aggressione prima difficile ex typo, facile postea fit ex circuitus ordine dignoscere.

De compositis febribus. Cap. XV.

SIMPLEX & exquisita febris ex unius simplicisque humoris corruptione proficiscitur,& eius omnes causæ omnisq; signa,nępe natura,ætas,uictus ratio, regio,anni tempus & status cœli,omnia deniq; symptomata in unius eiusdemque humoris dominiū conspirant. Composita autem febris bifariam dicitur uel quòd ex multis confusis,uel quòd ex implicitis constet. Confusę sunt quæ ita permiscentur,ut simul incipiant,simulq; desinant. Fiunt autem ex diuersis humoribus eodem loco permistis atq; confusis,pariterq; putrescentibus. Nulla seorsum internosci potest,neq;ulla simplex ac pura elucet,sed sunt earū signa confusa. Hæc sunt quas supra febres nothas appellauimus. Quum par est confusarum modus,uix ullum potest definitum genus signari: quum uero impar,confusa febris eius quę plus pollet potiorq; est genus nomenq; sortitur. Quę plus bilis putrescentis quam cæterorum humorum nacta fuerit,tertiana appellabitur,sed notha ac illegitima, & quotidiana notha in qua nō syncera pituita,sed alterius quippiam humoris una putrescet,quartana notha in qua melancolia aliis etiam humoribus perfundetur. Implicitæ febres sunt, quæ diuersis horis incipiunt diuersisq; desinunt. Harum unaquæque seorsum consistit propriamq; essentiam habet,tametsi accessionum partes quædam in tempus idem concurrunt. Fiunt hæ ex diuersis humoribus non eodem loco positis,sed quorum sua sit cuiusque sedes,sua essentia,suusq; motus. Harum unamquamq; tanquā seorsum atq; solitaria consisteret,minime arduum fuerit propriis signis internoscere. Continua cum continua duntaxat cōfunditur,non autem implicatur, & absurdum est quod scribit Auicennas,unius continuæ putredinem ex uno loco,alterius ex altero effundi. Nam reuera in utraque humores in uenis putrescunt maioribus,in hisq; agitati permiscentur. At intermittentes tum cum altera intermittente,tum cum cōtinua implicari solēt. Quum itaque tres sint omnes simplices intermittentium differentię,quotidiana,tertiana, & quartana, harū unaquæq; cum altera uel eiusdem uel diuersi generis implicari potest. Ex similium generum implexu hæ fiunt. Duplex quotidiana,quum in dies accessiones duę typis definitæ contingunt,quod admodum insolens est. Duplex tertiana frequens obtingit, cuius accessiones quotidie fiunt,sed nec pares nec iisdem horis:ferè.n.quæ diebus imparibus fiunt accessiones,similes inter se sunt, atq; iis dissimiles quæ in dies pares incidunt. Duplex tertiana a simplici ferè initium habet, cui dein accedit & altera:& implicitarum una prior terminari solet altera manente. Nō minus frequens est duplex atq; etiā triplex quartana illa duobus diebus exercet,uno intermittit:hæc quotidie accessiōes habet, easque raro pares. Vtraq; solet è simplici nasci,cui dein altera,postea uero & tertia ad illas se applicat. Has oēs a quotidiana typus distinguit,quòd sint quotidianæ similes inter se accessiōes,harū uero dissimiles. Et licet similes forte cōtingant,ex mouenti tamē impetu & ex cōmemoratis signis internosci possunt,Neque.n.duplex tertiana similes atque quotidiana accessiones efficit,nec triplex quartana similes atq; tertiana duplex quotidianaue:nec similes euidentes causæ sunt,quæ melancholię atq; bilis aut pituitæ dominiū proferāt. Iā uero intermittentes diuersorum generū perquam raro implicantur,ut quotidiana & tertiana,,& quartana,idque siquando inciderit, primis uix diebus animaduerti potest. Cæterum:intermittens ut tertiana interdum continuę iungitur, atq; hæc a tertiana continua distat,quòd huius exacerbationis sine horrore rigoreue pre-

ut prehendant, nulloque sudore inclinent: in illa uero contra a rigore incipiunt inclinantque cum sudore: nec tamen ut intermittente sudorem sequitur integritas, sed alterius continuatio. Huius generis est quæ semitertiana dicitur: continua quidem ac minime intermittens, uno die cum horrore inuadens, hincque grauius increscens afligensque, altero autem leuius. Constat ἡμιτριταῖος enim ex tertiana intermittente & ex quotidiana continua: unoque die accessiones duas habere, altero unicam. Si pares ambo sunt humores, exquisita fit semitertiana: si uero bilis exuperat, ardentior fit & tertianæ magis affinis: in pituita, mitior magisque quotidianæ particeps. Quotidiana intermittens si quando tertianæ continuę iungatur atque implicetur, semitertianam quoque efficiet, eamque exquisitam & nunc dictæ persimilem, si humores ipsi æquales concurrant: non exquisitam uero, exuperante eorum alterutro. His ad unguem comprehensa mihi uidetur omnis putridarum febrium tractatio.

Hecticæ febris gradus, causæ, signa. Cap XVI.

FEBRIS hectica est calor præter naturam in cordis substantia primum ac per se hærens & infixus. Hic autem cordis uitalisque principij, mox etiam reliquarum partium similarium substantiam obsidet, quod omnis cordis intēperies mox corpori reliquo facile impertiatur. Consistit in cordis partisue similaris substantia, non quidem leuiter, ut ephemeræ aut putridę febris calor, qui ex accenso spiritu uel humore in partium similarium substantiam quādam tenus effunditur: sed penitus quasi immersus primum ac per se in propriam partis substantiam infigitur. Quumque partis similaris duplex sit calor, unus elementaris, alter diuinus, non hic quidem, sed unus elementaris supra modum auctus, hecticę febris est essentia: cuius tamen ut tum diuinus ille calor, tum quicquid in similari parte consistit tandem exhauritur. Etenim partis similaris triplex est substantia, solida, humida, & spirituosa. Humida rursum triplex, carnosa quæ nil quam concretus est humor alimentarius: primigenia, quę propria est innati calidi substantia, in qua & spiritus & calor innatus primum consistit: aquea seu elementaris qua tanquam glutino solida substantia cohæret ac persistit. Quum itaque febrilis ille calor cor & unamquamque partem similarem inuadit, primum quidem carnosa quoque illius substantia incenditur & efferuescit: ac quandiu nihil eius aut exiguum dissipatum est, primus est febris hecticæ gradus. Secundus quum amplius procedente calore, aut plurima aut tota carnosa hęc substantia absumpta est: nam & huius multi existunt ordines. Tertius hecticæ gradus est, quum assumpta carnosa substantia calor ille febrilis & immanis primigenium humidum manifeste depopulatur: hic uerus est marcor, & febris hectica cū marcore, quā Greci μαρασμώδη appellant, Per hanc quidem insitus spiritus atque calor qui eo humido innititur, omnisque hinc prodiens facultas magnam facit uirium iacturam: hinc & corporis uires omnes marcescunt & languent, omnesque functiones intercidunt. Hæc si manifesta iam est, penitus immedicabilis existit. Quum enim nobis insitum sit, & ex semine contractum humidum id primigenium quicquid illius absumptū fuerit, resarciri nunquam potest, & hominem necesse est multo ante tempore interire, quam maior illius portio disperdatur. Carnosa uero substantia quia instaurari potest, secundus hecticę gradus curationem admittit, nisi iam forte marcori sit proximus. Vt autem febris calore, ita etiam ætatis decursu sine febre, sine dolore, solo interdum senio naturalique siccita-

te carnosum id humidum absumitur, deinde & primigenium, fitque simplex ex senio marcor: quemadmodum & dum arbores uetustate senióq; marcescere cõpertimus. Hectica porrò febris que uera simplexque existit, aut statim ab initio prehendit, aut ephemeræ succedit. Hæc in eum duntaxat incidit qui natura calidior sicciorq; fuerit. Fit autem a uehementibus causis euidentibus, ut ab iracundia, a mœrore, labore, estu, siti inedia. Hę si quidem causæ quum leuiores sunt ephemeram, quum uehementissimæ hecticam mouent: statim nimirum inflammatis solidis partibus. Incipiẽtis hecticæ febris primiq; gradus signa sunt quum uehementes causæ euidẽtes antecesserunt. Exacto triduo aut quatriduo quũ ephemera amplius dici nequeat, si febris perseuerat æqualis citra insignẽ uel additionem uel minutionem: quæ quia æqualis existit sine ullo dolore est uixque laborans febricitate se putat. Magna uirium imbecillitas est cum quodam languore. Tangenti calor mitis primum apparet, sed mox acer ac mordax. Pulsus debilis, paruus ac frequens: & arteriæ quã circompositæ partes calidiores sentiuntur, maximeq; in diastole. Hora una duabusue ab ingesto cibo: calor acuitur pulsusq; crebrior atque celerior euadit: cibo aũt cõfecte, febris in pristinã æqualitatẽ redit. Vt .n. si calcẽ humore cõspergis, uapor multus acriorq; calor suscitatur, ita & corporis solidæ partes hæctico calore obsessæ, ampliorẽ calorem effundunt dum cibi madore proluuntur. Quuum secundus gradus est hecticę, pręter superiora inualescẽte cordis siccitate, corpus iã manifeste liquescit & absumitur. Vrinæ pinguedo telis araneorum similis innatat, cutis non rugosa & mollis ut iis qui aliis de causis extenuãt, sed ut cæteræ solidę partes arida squalidaque existit. Pulsus durus tensusque est multoque debilior ac minor. Febris marasmodes uerusque marcor & tertius hecticę gradus est, quum præ siccitate consumptioneq; corporis, oculi supra modum caui sunt, & prominẽt quæ circiter sunt ossa, aridæ palpebræ uix attolli possunt atque ut dormiẽti conniuent, neq; tamen is status somnus est, sed dormiendi impotentia. Collapsa tempora ac summe caua, quod eorum caro absumpta sit: frons dura, intenta & arida; facies squalida & plumbea, cuius & uiuidus color perijt. Vẽter quasi inanis, depressus atque contractus, reliquumq; corpus omne ita aridum ut nihil præter ossa membranis & cute obducta, & quasi sceleton esse uideatur. ipsaque cutis apprehensa ut corium aridissima apparet. Pulsus omnium maxime durus, paruus, debilis ac frequens. Atque hęc quidem hectica febris omnino simplex est, alteri nulli permista, quæ proculdubio rarissima usu obtingere animaduertitur. Est & alia febris hæctica aliquanto frequentior, quæ acutam ardentemq; febrem excipit. Quum enim admodum uehemens est febris incendium, & laborans natura calidus siccusque diutius inediam aut sitim tolerat, nullaque ope incendio succurritur, colliqueé fit carnosa similarium partiũ substantia, & febris in partes solidas inuadit easque populatur. Hæc proprie ardens & colliquãs est febris, id breui efficiens, quod simplex hectica sensim multoque tempore. Traditur & tertia hecticæ differentia ex partis cuiuspiam affectione, præsertim ex iecoris, lenis uentriculi, pulmonum, thoracis, renum uel intestinorum inflammatione haud recte curata, maxime uero si prulenta euadat. Quum enim febrilis calor diutius in his persistat corq; obsideat, solutio certe quidem difficilis euadit, ac tum cordi tum ceteris partibus summam di citatem ingenerat. Cæterum hęc proprie hectica censeri nõ potest, sed symptomatica febris, eaq; plerunq; lenis, de qua ante iam dixi. Quin etiam neque hoc genus, neque alterum præcedens in hecticæ simplicis genere contineri põt: utrumq; enim ex putredine natũ est, quam etiamnũ diu redolet, eius quippe in

dicia

dicia in pulsu,in urinis,insiti,in aliisq; symptomatis permanent, Quin & febræ in his excandescentię etiã sine cibo fiunt,& inequalitates,& crebri horrores,quum præsertim purulenta est collectio.Itaque omnis quæ hectica appellatur ex putrida febre profecta,putredinis etiamnum particeps est.

De maligna pestilenteq; febre,quæ totius substantiæ morbus est. Cap. XVII.

MALIGNA febris est quæ non modo calore,sed & qualitate uenenata cor fatigat.Qua enim febris est, calore:qua maligna,pernicie molesta est, uenenata qualitas appellatur,cuius uis & pernicies supra uulgaris putredinis conditionem est. Ea autem uel intus sponte gignitur in nobis, uel extrinsecus inducitur idque alias e sublimi,alias aliis ex causis.E sublimi uenenata febris quę fit pestilens est, aliis ex causis simpliciter maligna. Hæc itaque fit quum in nobis humores pręter simplicem putrediné,alienã quoque principem his ex causis cõtrahunt.*Hi* enim uel sponte sua eo interdum sensim uetustate degenerãt ut prasina , cerulea, atraebilis putrescés,uel uitiosi cibi atq; potus,quia sint cuiusdã ueneni participes,naturæ suæ humores febresque pro ferũt.*Aeris* quoque inquinamenta quę ex infectis paludibus,lacubus,antris, specubus , hominum animantiumque cadaueribus aut excremétis: aut ex aliis grauioribus expirationibus sunt contracta & quæ ex temporũ tépestatumq; inordinatis exuperantiis procedunt. Quęcunque his ex causis genita sit pernicies: ea uel cum aere uel cum cibis uel quouis modo aliter in nos penetrat:atque si suscipiédæ febri præparatum corpus est,maligne corruptis humoribus febrem infert simpliciter malignam.Pestilentis auté febris causa est pernicies uenenataq; qualitas e sublimi cœlituq; in aerem demissa:quæ quasi furibunda passim inuolat in uulgus.Quia enim pestilentiæ semina aeri inspersa inspiratione perspirationeque intro subeunt:si cor affectioni pręparatum est: id continuo: inde uero arteriarum spiritus:postremo humores corpusque uniuersum labefactant. Sed est cognitu difficillimum: quid corpus unumquodque pestilentiæ obnoxium reddat. Quum maligna pestilensue febris simplex est & solitaria citra putridam:pulsus languidus, paruus, frequens, celer : omninoque inæqualis existit:uiris omnes præsertimque uitales concidunt : frequens animi defectio ac interdum syncope:assidua uomitio per quam ne cibus quidem optimus cor recreat:uigilię molestæ:frequens corporis iactatio : urinę nec crudæ nec turbidæ:nec sitis uehemens:nec appetentia deiecta:nec magnum incendium : nec febris admodum ardens ut idcirco interdum ægri nec se febricitare putent: & sine sensu doloris uiribus extinctis inopinato decedant. Hę igitur notæ sunt malignę pestilentisque febris. Quum autem solitaria non est,sed putridæ permista commemoratis signis accedunt: capitis dolor & grauitas : & in somnum propensio: deinde delirium spiratio difficilis & graueolens : sitis inexausta : deiecta appetentia : biliosa uomitio:interiorum æstus uehemens & extremorum frigus:ut idcirco febris mitis fit : intus conturbans : urina cruda,turbida ac fœtida,fœda & graueolens alui proluuięs, aliaque plurima quę pro uaria corporis humorumque constitutione alia alios exercent. Hæc enim constitutionis uarietas causa est,cur uix duos usquam uideas eadem contagione inquinatos similibus perimi symptomatis Futurorum porrò grauium malignorumque morborum præsagia quædam sunt . Ver pluuiosum & australe æstasque feruida:nam putredo corporibus accersitur. Auster sine pluuiis diu

perseueras, omnia quippe corrumpit, quia natura calidus humidusq; est pluuiosus uero calorem estumque temperat. Aer turbidus, caliginosus, ęstuosus quodam caumate, sine uentis aut leui austro. Nam flatu quouis & tempestate ualida aer expurgatur, neque putredinem ingenerari sinit. Cometæ, stellæ cadentes, hiatus, ardores, & alia in æthere nocte conspicua. Hęc enim singula si diu persistant, putredinis tum causæ, tum signa perhibentur. Eius uero genitæ aut proximè impendentis signa sunt, insectorum & ex putredine genitorum animalium exuperantia, cuiusmodi sunt pulices, cimices, muscarum uaria genera, locustæ, ranæ, ac mures. Sæpe quæ in terræ uisceribus degunt animalia, errabunda prosiliunt. auiculæ corruptione perceptæ nidos deserunt cœlumque mutant, nonnunquam minutiorum animalium quę proniore sunt capite, ut ouium magna clades antecedit. Ex his igitur præsagiri potest annum grauē calamitosumque fore, in quo putridi malignique morbi grassentur. At uere pestilentem annum fore non hinc præuidere licet, sed ex sola syderum commistione, quæ illius est procreatrix.

De carbunculo buboneq; pestilenti. Cap. XVIII.

PESTILENTIVM febrium alię incomitatæ sunt, aliæ malignitatis suæ atq; ueneni characterem quendam exhibēt. Hic autem uel carbunculus est uel bubo, uel etxanthemata purpurea. Hæc quidem in mitioribus sub morbi statū erumpunt toto corpore cōspersa, interdum cerulea uel nigra nullo tumore extuberantia. Carbunculus perniciem adfert maiorem, non è certa sede, sed indiscriminatim, modo ex hac, modo ex illa prosiliens. Ferè autem oritur a pustula exilij seminis magnitudine, interdum uero & multæ prosiliunt, primum quidem pruritu, deinde rubore, ardore doloreq; uehementi. Hoc uero sensim increscente pars uritur crustosumq; ulcus quasi cādente ferro inducitur, idq; uel nigrum uel cinereum. Nōnunquam & a crustoso ulcere siue pustula initium sumit. Caro quę circum ulcus est summe inflammatur, nigrescente colore doloreq; implacabili, quæ demum corrupta excidit. Proximā continenteq; huius causam statuunt, crassum retorridumq; sanguinem longè ab eo diuersum qui phlegmonem parit. Cæterum q̄ pestilens fit populariterq; grassetur, causa est non modo putrida, sed & uenenata aeris constitutio, qua dum præparatum corpus attingitur, contractę cladis hunc quasi characterem exhibet. Quæsitum autem perdiu, febrisne ex carbunculo, an ex febre carbunculus procedat. Quoniā interdum carbunculi initium multo ante tempore cōspicuum quam febris est tametsi Galenus ex carbunculo febrem necessarie deducit. At certe una uenenata pernicies utriusque causa est, nec tota in carbunculo, nec in febre tota inhærescens. Quamdiu enim carbunculus sine febre est, quis omne uirus in affecta sede collocet? Licet affecta pars extirpetur, aut circūscriptione facta uirus intro subire inhibeatur, non idcirco reliquum corpus in tuto fuerit. Non enim quemadmodum uirulētarum bestiarum demorsu, ex ea parte pernicies inducitur, sed inquinati aeris inspiratione. Quum itaq; huius ueneno cor lacessitur, si robustæ sunt uires, ueneni quiddam statim in aliquam corporis summam partem disiicitur, illicq; sensim incrementū sumit partemq; contaminat, altera ueneni portio intus hęrens, quū sensim inualuerit, febrem infert pestilētialē. Sin uero imbecillæ uires erunt, incēsum intus uenenum febre parit, cuius impetu ueneni quiddam foras exiliens, postea carbunculum promit. Similis est & de pestilente bubone disputatio. Hic autem similem atque carbunculus ortus

tus sui perniciem obtinet: materiam uero minus feruidam ac uere phlegmono dem, ut quæ sanatione suppura. Insidet uero solis adenibus, nempe uel tonsillis, uel alis, uel inguinibus. De hoc nihil ueterum literis proditum est, siue quòd tum rarus admodū & insolens esset, siue quòd in regionibus feruidis nusquam grassetur. Hunc autem aquilonis prętertim regionibus in pestilentia frequens, alias cum carbunculo, alias solitarius, alias ante alias post febrem ortum habens. Si carbunculi comes est, illi ferè assidet proximasque glandulas occupat: ut si in capite uel in aliqua uicina parte consedit: eas quę in collo & secus aures sunt glandulas inuadit; si in brachiis alas; si in cruribus inguina. Nec tamen bubo carbunculi quasi comes est indiuiduus, sed uterque etiam seorsum deprehenditur. Finitima his sunt exanthemata & ecthymata. Hęc pustularum specie in summa cute extuberant, alba quidem, sed in ambitu rubra, Exanthemata uero maculæ sunt exiles uel rubræ, uel purpureæ, uel nigræ. Vt autem corporis summa, ita & interiora omnia uiscera, musculos, neruos: cęterasque partes solidas obsident, ex hisq; primam ducunt originem. Vtriusque sua propriaq; causa in aëre; qualitas quippe maligna diuersi mitiorisque generis quam quæ carbunculum bubonemque pestilentem ingenerat, proinde in infantes ac pueros, non autem in seniores, nisi ferocior immaniorque sit, inuadit. Neque austrina neque pluuiosa constitutio, neque ęstus, sed cæca pernicies hyeme pariter ac æstate annis quibusdam irrumpens, horum est effectrix; cum hac enim inquinamenta illa incipiunt pariterque desinunt. Initium habent a febre quæ synochi speciem habet; cuius pulsus frequens, celer ac uehemēs est. Membra omnia ingrauescunt, somnus obrepit, caput dolet, nares stillant, oculi tument & illachrymantur, facies quasi inflammata rubescit, uox raucescit, difficilis crebraq; fit respiratio. Die tertio, quarto aut interdum quinto exanthemata ecthymata ue morbi impulsa prorumpunt nulla crisi, nulla febris solutione. Hic enim persistit dum cita aluo fœda proluuies exeat, aut dum absumatur tempore. Morbi complures alii sunt pestilentes, aut consuetorum aut insolentium numero, quorum est sua cuiusque causa euidens propriaq; malignitas in aere cœlitus dimissa, cuius essentia haud secus quam ex euentu dignosci comprehendique potest. At nihilominus quoniam uniuscuiusque comes est maligna perniciosaq; febris ex ea contagione profecta; quæ inspiratu cor uiscus omnium nobilissimum primum attingit; iure debent omnes hoc genere pestilentis febris recensere. Quicunque uero aut epidemii, aut contagiosi, aut uenenati morbi nulla comite febre nos obsident; licet occultę cuiusdam & cęcę malignitatis sint particeps, non huc tamen, sed in particularium morborum genera referri debent, in quorum deinceps tractatione uersamur.

De febrium symptomatis. Cap. XIX.

FEBRIS nulla incomitata progreditur, sed tum symptomatis, tū aliis plerunque morbis stipata. Symptomata quæcunque leuia sunt ac mitia in signis duntaxat connumerari solent; quæ uero sæua ac sępe laborantem non minus quam febris exercent, uiresq; nimiopere aut fatigant dissoluunt, animaduersione & tractatione digna sunt. Siquid igitur præter febrem ægrotum immanius torquebit, uidendum & accurate discernendum, idne ex febre ut proprium eius symptoma emergat an ex alio morbo qui febri sit implicitus & cuius propria sit seorsum causa. Grauius autem symptoma reddit, aut humoris situs aut partis

partis imbecillitas. Quũ.n.febris materia in oẽ corpus eſt æquabiliter effuſa,ſed in aliquã partẽ p̃cipue impegit,pro illius cõditione ſymptomata exurgunt Quũ etiã ante febrẽ pars quędã corporis uel natura uel humoris cuiuſdã ueteriſue mali uitio imbecilla erat tametſi ęquabilis ſit corporis affectio, pars tñ iã diu offenſa prima omnium iacturã & incommoda præſentis: & ſi q̃ in ea deliteſcit uitium, id protinus excitatur cum febre. Febriũ uero ſymptomata, quę ferè ſolent grauiſſime torquere,hæc ſunt:ſitis,linguæ ariditas & ſcabrities deglutiendi difficultas,guſtus deprauatus,cibi faſtidium,nauſea,uomitio, alui profluuium,ſingultus,ſyncope animi defectio,oppreſſio æſtus immodicus,corporis iactatio & eius uelut contuſio, lumborum grauitas,capitis dolor,uigilię delirium. Intermittente uero febre rigor uehemens,ſudor exuperans. Sitis quidem interiore uentriculi tunica, uel ardore inarefacta, uel imbuta nitroſo calidoque humore. Illa tamen potu extinguitur, hæc uero minime, etiam ſi totus uenter humore perfundatur ac turgeat: ſępe enim uel ore madido grauis exiſtit. Sola corporis æſtuatio niſi hæc interueniunt, raro ſiti excruciat. Nam interdum corpus febri exardeſcit,ſine ſiti,non q̃ (ut uulgo creditur) frigida deſtillatio uentriculũ proluat,ſed quod ardoris cauſa longius abſit a uentriculo. Lingua nonnunquam ſine ſiti areſcit in febre,perinde atque in ijs qui ſanitatem hiante ore obdormiunt: areſcit & ab immodico æſtu, & a calido acrique uapore in fauces, in os, & in palatum ſublato. Huius plerunque tanta uis eſt ut linguam ſcabritie exaſperet nonnunquam & hanc diffindat. Si craſſiuſculus uapor eſt, aut pituita è uentriculo in os redundat, aut è cerebro procumbit craſſeſcens ea ui caloris & obdureſcens linguam ac dentes plerunque & gulam totam lentore obducit. Hæ ipſe cauſæ quum fauces œſophagique introitum obſident,& uiam cibi uel ſiccitate uel lentore conguſtant, deglutiendi difficultatem inuehunt. Nunquam tamen deprehenſum eſt his ſolum ex cauſis (quod tamen plurimi metuunt) omnino fauces pręcludi. Guſtus deprauatur quum lingua aut os uel bilis perfuſione amareſcit,uel corrupti humoris ſubſtantia aut uapore inquinatur. Sub hoc autem uitio integra nonnunquam eſt appetentia. Cibi uero faſtidium aut febrem antecedit,aut primum eius ſymptoma exiſtit. Huius enim cauſa multiplex. Nam & ſola corporis p̃turbatio & omnis uentriculi perfuſio a quouis humore, qui aut ipſum quaſi ſaturat aut aliena qualitate appetẽdi uim illas cõſopit & obruit: necnõ corruptus uapor in os uentriculi undelibet afflatus,aut ſola infenſa qualitas eo ſe inferẽs appetentiam euertit Nauſea atque uomitio cauſas habet aut humorem aut uaporem aut qualitatem,quæ modo nimiopere relaxat & emollit,ut pituita dulcis: modo expultricem facultatem,uel copia uel acrimonia extimulat,ut bilis genus omne: modo pernicie facultatis ipſius robur aut infeſtat aut diſſoluit, ut maligna atque peſtilens febris qualitas. Quum igitur cauſarum aliqua uel in ore uentriculi,uel circum tunicas eius tam uehementer impungitur ac hæret ut excuti ipſa minime poſſit, ſi exinanitus eſt uentriculus nauſeam ſolum; ſin uero potu cibo ue confectus eſt,cibi uomitionem mouet. Quum autem cauſa ipſa nuſquam obhęret,ſed aut in uentriculo fluctuat, aut in eum alicunde confluit humoris alias bilioſi,alias pituitoſi uomitionem ciet. Alui profluuium, quod lienteria dicitur non unquam perinde atque uomitio febri ſuccedit quum uentriculus, uel copia, uel acrimonia, uel malignitate humorum uaporum ue eouſque proritatur,ut minime cibum uel amplectatur uel conficiat, Sed & id nonnunquam præſtat immoderatus ac intempeſtiuus frigidè potus pręſertim uentriculo purgatione laceſſito datus. Singultum uel ab inanitio-

nc

ne uel a repletione fieri author est Hippocrates: at qui per febres acutas easque malignas incidit quum ferè perniciosus sit, aliam causam habet, aut corrupti humoris acrimoniam, aut malignitatem ac perniciem, qualem pestilens febris exhibet. Hæc quippe ut uomitionem ac plerumque animi exolutionem ita & dum in uentriculi tunicas altius inseritur, singultum ciet. Animus in febre deficit & exoluitur, modo ab eius humoris pernicie, cui uenenatam febrẽ inflixit, modo ab eruginosa aut prassina aut atra bile, quæ uẽtriculi os præcordiorumue membranas acriter ferit ac uellicat. Quum autem turgens hæc materia è uenis cordis arcem uel subit uel impellitur, multo grauior obtingit exolutio, necnon syncope in primis periculosa, quum ea repente & affatim irrepuerit. Exolutionem etiam plerũque infert symptomatum quæ febribus assistunt sæuitia, ut uigiliæ, dolor, timor, immodica & repente facta quæuis uacuatio, itemque uictus tenuis atque parcus. Quæ hactenus protuli, ferè quidem uentriculi aut præcordiorum offensione emergunt, quum uel bilis acerrima, uel alius quiuis putrescens aut uenenatus humor in eas sedes uehementius irruit, aut eo de se tetrum uaporem effundit. Quæ autem non ex his causis profecta sunt, ex alio quodam peculiari morbo ducunt originem. Oppressio quæ penè suffocat laboranteque huc illuc agitat & impellit, fit interdum ab ardore bilis prassinæ uel eruginosæ quæ circum cor ut in causo, exestuat: interdum ab ejus humoris copia q. in precordiis in uisceribus firmatus, ac per febrem impulsus uentriculum atque diaphragma premit. Posterior hæc non minus in intermittente febre quam in continua frequens, cui ferè comes est præcordiorum distentio: atque in contractu prægressuque dolor. Est porro grauissima oppressio, quum uel iecur uel lienem phlegmone exercet. Hinc affinis est spirandi difficultas non parui in morbis acutis momenti. Ea præcordiorum oppressionem sæpe consequitur: nonnunquam cordis & pulmonum æstum, quum ut in causo bilis atque putredo circum eas sedes incenditur: aut quum turgens in uenis materia impetu prosiliens eo procumbit. Delirantibus quorum sensus alio distrahitur: rata & alta: iis uero qui iam morti proximi sunt, alta: crebra difficilisque fit respiratio, sed non tam uehementia æstus, quam insit caloris penuria & uirium languor. Quæ uero uel a distillatione, uel ab alia quauis causa processit: minime debet in febrium symptomatis recenseri. Lumborum dolor atque grauitas tum maxime fit, quum peccantis materiæ pondus in uenam cauam aut in maiorem lumborum arteriam plurimum illabitur. Ea si pariter uehementius inceditur, renum lumborumque suscitat ardores. At uero quum eius portio in tenues uenas quæ per summa sunt corporis, atque etiam in musculos excurrit, lassitudines membrorum grauitates, artuumq; dolores excruciant. His ex causis maxime uero ex oppresione, ex lumborum artuumq; dolore atque ex æstu, magna incidit corporis iactatio, qua id subinde modo in alterutrum latus, modo in pedes inquietum deuoluitur. Quum uero neque a dolore neque ab his causis impellentibus corpus perturbatione iactatur, uel morbi materiam in uenis turgere, & huc illucq; ferri, uel cæca malignitate cor, ut in pestilente febre, obsideri putandum.

Capitis dolor in febre subiectum partium maximeque præcordiorum consensu fit, in quibus exæstuans humor multum de se uaporem in caput per medias quasque regiones (est enim corpus omnino perspirabile) emittit. Hic uero meninges & pericranium, uel calore & acrimonia feriens, uel copia distrahens dolorem parit. Nonnunquam & è uenis arteriisque maioribus sursum impulsus tenuior sanguis temporum pulsantem facit dolore. Omnis autem

ex

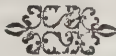
ex febre genitus capitis dolore,aut tēpora,aut frōtē,aut omnino priorē capi-
tis regionē adoritur.Qui uero aut in occipitio,aut in uertice,aut circū aures
figitur,etiāſi cū febre excēdeſcat,peculiarē cauſam habet ī capite,neque ſym
ptomata eſt febris.Sæpe.n.hiſce locis uetus dolor quaſi ſopitus atq; cōquieſcēs
humore irritato exaſperatur cum febre quemadmodū & humor omnis circum
mēbranas & articulos præter naturā cohęrens,ſi tacitus erat, uini meracioris
liberaliore potu ſuſcitatur doloréq; ciet. Vigilias inferūt cauſæ omnes quę ſō
nū & quietē interpellāt,dolor,ęſtus oppreſſio, ſitis, & quęcunq; nimiū infectæ
ſunt & laborāti graues. Plerūq; etiāſi ne iſtæ quidē moleſtæ ſint,ſomnus tñ nul
lus obrepere pōt.Id ferè obtingit quū calidus acerq; uapor cerebri ſubſtātiam
magis quā meninges ferit,eāq; exiccat & calfacit,ſpiritusq; ſupra modū atte-
nuat & uarie diſpergit.Idipſum quoq; citra magnū ardorē euenire cōpertū eſt,
quoties pniciosa qualitate cor obteritur.Sōni modus diligēter obſeruādus.Nā
in acutis morbis eōſopiti laborātes quū expgiſcūtur,plerūq; nec meminerunt
nec ſe dormiuiſſe putāt.Poſteriores hæ cauſæ ſi uehementiores occurūt,aut ſi
feruida bilis in cerebrū obrepit idq; urinis factis interdū purioribus, mēs con
turbatur & portētoſa rerū ſimulachra ſenſibus & mēti ſeſe obiectāt,quibus cō
tinuo ſuccedit deliriū ipſaq; mētis alienatio,cuius uarias poſthac ſpecies expo
nemus . Maioris aūt terroris eſt deliriū quā periculi,qd ſæpe nullo uitę diſcri
mine hominē abducat ab uſu rationis.Præſentitur uero aut importūa loquaci
tate,aut immoderatiore geſtu,aut quauis effrenata laborātis impudētia.Fere
aūt quū is humor deferbuerit,repreſſo delirio grauis pfundusq; ſopor obrepit
Rigor horrorue quāquā intermittētiū febriū eſt pprius,nōnūquā tn modū ex
cedit.Ex his aūt cauſis pdit,quas ſuperiori oratione ſumus cōplexi.Qui in cō
tinua febre interdū apparet,aut cōmutationis aut ſolutionis eſt index. Sudor
nō modū febriū intermittētiū,ſed & continuarū & aliorū quorundā morborū
eſt cōmunis.Huius materia eſt humor uel copia uel qualitate grauis,per cutis
ſpiracula manifeſte affatimq; pſiliens.Hinc uero q calidus ſit aut frigus mitis
aut acer,leuis aut craſſus atq; uiſcoſus,fœtidus aut ſuauis,humoris q hūc pro
tulit genus exprimitur.Erūpit ſudor aut naturę ui quiddā ſupuacaneū robore
expellētis,aut ſpōte proprioq; impetu.Illū naturalē,hūc ſymptomaticū appel
lāt.Qui decedēte febris intermittētis acceſſione profluit uberius, & q in cōti
nuarū febriū criſi emanat,naturalis eſt,pter naturā uero & ſymptomaticus,qui
quouis modo aliter alioue morbi tēpore proſilit.Hic ferè primū incipit a capi
te ac deinde è reliqs etiā partibus ſēſim emanat.Solū.n.utilis & ſm naturā is
habēdus eſt,q expurgatę aluo ſuccedit,quiq; iā uacuata craſſiore morbi mate
ria,reliquā tenuem p corpori ſumma diſſipat.Qui uero uel morbi initio, uel
quouis alio tempore,uel ante concoctionem,uel ante criſim exierit,irritus eſt
atq; ſymptomaticus,& cui nulla morbi fida ſolutio cōmittit pōt.Qui in ſynco
pe & in uiriū exolutione,ſiue calidus ſiue frigidus emergit,non ſudor, ſed pro
prie mador appellatur.Hæc præcipua sūt febriū ſymptomata,ex quorū ſpecie
atq; ſæuitia intelligi pōt,in quā pręſertim partem cōtinens febris materia in
cumbat,aut quę pars corporis,uel imbecilla,uel humoris uitio grauata ante fe
brem fuerit.Sic omnis cōprehenſa ſit tractatio noſcendarum febrium,a qua in
eam me confero,quæ de morbis eſt partium ſingularium.

Libri Quarti de febribus earumquę ſymptomatis,

F I N I S.

DE PARTIVM MORBIS ET SYPMTOMATIS.

LIBER V.

PRAEFATIO.

VI primi omnium medicinæ initia, & quaſi fundamenta iecerunt, iure quidem ac merito id ſibi laudi & glorię tribuere, ut à ſe inuentis & modo deprehenſis inuſitatiſque affectibus in audita quoq; nomina arbitratu ſuo imponerent. Sed quum ipſi rudem adhuc & incultam rerũ cognitionẽ haberent, nomina morbis confinxerunt, non ex rei eſſentia cui primum & maxime medemur, ſed ex eo quod ſorte primum occurreret, quemadmodum & lui ueneree hæc ętas maxime uaria aptauit nomina. Itaque morbi alii à patre cui inſidet nuncupati ſunt, ut pleuritis, nephritis, peripneumonia, alii ab efficiente materia, ut melancholia, cholera, calculus, alii ab inteoti quodam ſymptomate, ut epilepſia, apoplexia, paralyſis, tremor, alii ab externarum rerum ſimilitudine, ut elephas, cancer, polypus, ſatyrias. Veteres igitur illi & primi medici quum unam empiricam colerent, Dogmatici dein notandis rebus artem fecerunt, longaſque obſeruationes ad artem & ad pręcepta reuocant, quam ne obſeruarent & offunderent nouitate uerborum, longo iam uſu trita morborum nomina retinuerunt, aliique deinceps eadem uſurparunt. Nobis quoque eorum uſus tenendus, corporiſque partes ſequutis, morbi omnes eorumq; cauſæ & origines ſeruatndo, non opinabiles tantum quas plerique meditando fingunt & comminiſcuntur, ſed curationi in primis conſentaneæ, & ex quibus medẽdi ratio depromatur. Æquidem nunquam ullum planè cognitum penituſque perſpectum morbum eſſe putauerim, niſi compertum habeatur & quaſi oculis cernatur, quę iu humano corpore ſedes primario laboret, quis in ea ſit affectus præter naturã, unde is proceſſit, utrum in ea ſede genitus κατὰ πρωτοπάθειαν, an aliũde profectus κατὰ συμπάθειαν an deniq; cauſa aliqua interior illum foueat. *Hæc* enim ſingula certis ſignis ſcrutari & internoſcere oportet eum qui recte uelit morbis mederi. In hanc morborum cauſarumq; doctrinam nunc totus incumbo, cui necdum curationem ſubiiciam, ne in turbulenta ſingularium confuſione occupet, quorum non eſt diſciplina. Alia noſcendorum, alia curandorum morborum methodus, nec ſingulis omnia conuenienter aptari poſſunt. Interi res autem corporis morbos primum oratione perſequar, deinde externos qui ſenſibus obiecti ferè chirurgiam poſtulant, id initio ſanciens, ne quis huc niſi gnarus anatomes ac peritiſſimus accedat, & quęcunque quis uel leget uel audiet (fit autem audiendo quàm legendo meus in rem ipſam attentior) fixa meditatione ea contempletur in humano corpore, ut ſummam rerum cognitionum firma memoria ſtabiliat.

De capitis dolore eiusque causis. Cap. I.

περὶ τῶν κεφαλαλ γιώντων.

CAPITS affectus quoscunq; usus olim notauit, symptomata certe sunt, nõ morbi. Hæc in tres ordines ex affecta sede partimur, alia capitis membranas, alia cerebri substantia, alia meatus adq; ductus obsident. *M*embranas appello meninges & pericranium, in quibus solis ut exquisite sentientibus dolores fiunt, cephalagia, cephalęa & hemicrania. in cerebri substantia, quæ omnis principis facultatis nempe mentis, imaginationibus & memoriæ sedes est atque instrumentum, deprauatę functionis symptomata sunt, phrenitis, delirium, melanchulia, lycanthropia, mania, abolitæ uero functiones sunt stultitia, amentia, extincta memoria, sopor, ueternus, catoche, lethargus. *I*n cerebri uentriculis atque in iis ductibus per quos animalis spiritus in sensuum mortuumq; organa distribuitur, sensus mortusq; symptomata fiunt, uertigo, epilepsia, incubus apoplexia, paralysis, conuulsio, tremor, catharrus. De singulis rursum plenius dicendum. Dolor omnis capitis in membranis existit, quæ si neq; ab æstu, neque à frigore, neque ab ictu, neq; ab odore graui ostenduntur, causam interiorem habent doloris, quæ aut illas intemperie afficit, aut ferit, aut diuellit aut distendit. Quę autem signa doloris speciem, eadem & efficientes causas ostendunt. Dolor acer, erodens ac perforans ab humore fit aut uapore biliose & acri feriente membranas, grauans à frigidorum pituitosorumq; copia, distendens a flatuũ aut humorum mitiorũ exuperantia qui inter caluã & pericraniũ, uel inter caluã crassamq; meningem se insinuant, easq; membranas diducũt ab osse, dolor pulsans à tenui biliosoq; sanguine, uel a spiritu redundante, quo turgẽtes ac distentę arteriæ uehementius pulsant membranasq; concutiunt. *E*ius ferè generis est dolor omnis qui statis horis quotidie siue cum febre, siue citra hanc recurrit. Sed.n. horũ dolorum causæ ex iis signis certius discerni possunt, quæ demõstrãt quis humor in capite exuperet. Dolor omnis aut externus est aut interior. Externus quoniam pericranio incubit, capillorum radices inuerti non sinit, & capitis pressu exacuitur, interior uero mitescit. Falsum est & a ueritate prorsus alienum, interiores solos dolores ad oculorum usq; radices pertinere, nam & externi eodem sępe pertingunt, & quod & pericraniũ cui insident, oculorum cauũ succingat. Dolor capitis consuetus & multos iam annos hominem frequentet leui occasione exercens, aut cephalæa aut hemicrania est, illa caput totum aut partem eius maximam, hęc alteram duntaxat occupat, a temporumq; pulsatione initium ferè sumit. Quinetiam cephalęa sempre proprio & primario fit capitis affectu, hemicrania uero præcordiorũ subditarumq; partium sympathia. Cephalagia gennus utrunque comprehendit, ac pręterea quemuis dolorem, siue ex febris siue ex solis ardore, siue ex ebrietate, siue ex alia quauis euidente causa excitatum. Ita igitur doloris species eiusq; causa internoscitur.

Principis facultatis symptomata. Cap. II.

περὶ τῶν παραφρονούντων.

PRINCIPIS facultatis animæ quę in cerebri substantia tanquam in proprio domicilio residet, deprauata functio est desipientia παραφρόσυνη Grecis & παρὰνοια, dicta, quæ mentis est alienatio. Hac qui conflictantur prepostere ratiocinatur aut aliena cogitãt, qualia aut nusquã, aut aliter multo subsistunt. Quibus ita mens ęgrotat, ii dolorẽ, inquit Hippocrates, non sentiunt. Desipientium tres sunt ordines, alii cogitatione sola delirant, quibus etiã uigilantibus

mens

mens uisis quibusdam mendacibus iactatur, alii uerbo, qui impudentius & effrenatius, uel nullo ordine nulloq; iudicio multa obloquuntur alii opere, qui suas etiã cogitationes factis explent. Omnium causa est humor aut uapor feruentissimus in cerebri substantiam in eiusq; uentriculos effusus, cuius impulsu & agitatione mens in falsa quædam fictitiaq; traducitur. Desipientia alia cum febre, alia sine febre consistit. Quæ cũ febre, aut phrenitis est aut delirium. Distant aũt qđ simplex delirium fiat ex bile, aut ex tenui sanguine per cerebrum effuso, aut ex uentriculi, præcordiorum totiusve corporis calida expiratione, qualis in ardentissimarum febrium uigore suscitatur. Phrenitis semper ex proprio atq; primario cerebri affectu, ut ex inflammatione, ex erysipelate. Distant etiã qđ delirium plerunque febris aut morbi grauioris symptoma fit, phrenitis uero non symptoma, sed causa fit febris. Adhęc frequens admodum est delirium, phrenitis uero rarissima. Horum autem causa sanguisne sit an bilis flaua, ex delirationis specie perspicue noscitur. Nam deliria, inquit Hippocrates, quę cum risu accidunt, tutiora sunt quam quæ serio, quod illa à sanguinis exuperantia, hæc quia ferocia, à bilis sint acrimonia. Discernuntur porrò ex iis signis, quę quis humor exuperet demonstrant. Atque hæ quidem desipientię in febre sunt. Desipientia porrò sine febre, alia simplex est, alia melancholica. Simplex illa & leuis interdum fit ex cerebri inanitione atq; ex imbecillitate principis facultatis, qualem dixit *Hippocrates* ab immoderato sanguinis effluuio, atque etiam ex uigiliis accidere. Fit & interdum uehementius perculso & impulso cerebro, unde & animalis spiritus & mens perturbatur atq; confunditur, ut quæ apud *Hippocratem* ex capitis ictu fit desipientia. Quinetiam ex multa uini potatione nasci traditur, iq; plerunq; sine febre, capite nimirum sanguinis uaporisq; feruidioris copia incalescente & celerius impulso. Melancholica desipientia triplex, melancholia, lycanthropia & mania. Melancholia mentis est alienatio, qua laborantes uel cogitant, uel loquuntur, uel efficiunt absurda longeq; a ratione & consilio abhorrentia, eaq; omnia cum metu & mœstitia, quæ duo Hippocrates indubitata melancholiæ signa constituit. Incipientes quidem melancholici abiecto, demisso & hebetiore sunt animo, se suaq; negligunt, uitã sibi acerbam putant & amarissimam, etiamsi ex ea migrare pertimescant. Quũ iam malum inualuit, multa animo & cogitatione fingũt & obloquuntur aliena perturbate atque confuse, eaq; ferè tristia, alii ne loquendum quidem sibi esse putant, sed omnem uitam in taciturnitate transigendam. Dein hominum consuetudinem conspectumq; magnopere fugiunt, multi solitudines quærunt, & interdum mortuorum sepulchra aut horridas speluncas errantes sectantur, eoque se recondunt, ac sæpe luporum ritu ululant, quorum proprie uitium lycanthropia nuncupatur. Infinitæ horum species, qualis nimirum maxime olim fuerit cuiusque intenta cogitatio, aut qua his uitæ conditio, talis sese repræsentat melancholica deliratio. Nam (quod *Aristoteles* literis prodidit) ut uinum potantium naturę & moribus, ita sanè melancholia laborantium constitutioni sese accommodat. Eorum plurimi, qui sine febre desipiunt, melancholici putantur, maxime si meticulosi sint & tristes, qui facile continentur, nec uiolenter quicquam faciunt, sola quippe melancholica desipientia à frigidiore succo contrahitur, reliquæ omnes à calido. *Melancholię* succedit mania, nobis furor uel insania dicta, quæ cogitatione, uerbo aut opere melancholicorum quidem deliramenta imitatur, sed iracundia, iurgiis, clamoribus, horrendo aspectu, multo denique maiore corporis impetu & mentis perturbatione laborantes exercet ac impellit, ut quasi feræ & immanes beluæ in obuios dentibus, unguibus & pu

παρακοπὴ καὶ παραφορά.

φρενῖτις.

μελαγχολία.

λυκανθρωπία.

gnis inuſitata rabie petulanter inuadant. Horum iam cauſas expediam. Me-
lancholiam efficit ater ac fœculentus humor aut uapor in mentis ſedem irre-
pens. Humor autem modo in liene uiciniſq; partibus, modo in capite ſolo con-
ſiſtit, modo in uenas uniuerſumq; corpus effunditur. Hinc melancholia triplex,
hypocondriaca, primaria, & que totius corporis utrio fit. Omnium mitiſſi-
ma eſt hipocondriaca, quæ & flatulenta nuncupatur. ea ſiniſtri hypocondrij
ſympathia concitatur, è quo uapor ater & obſcurus obrepit in mentem. Huius
generis ſigna conſpicua ſunt ſubter præcordia, iu quibus arteriæ uehementer &
moleſte pulſant, ſicut & Hipocrates notauit. Præcordiorum uenæ ſi pulſant,
aut turbationem aut delirium portendunt. Ex humoris ardore æſtus præcor-
diis ineſt, ſed ſine ſitis nam læſa uentriculi concoctione ſputum humidum co-
pioſumq; reiicitur. Hinc etiam ructus, ſtatus, rugitus & fluctuatio: ſæpe dolor &
cordis palpitatio, interdum etiam ſuffocatio. Sumpto cibo calidiore & coctu
difficili, calidus uapor ſurſum expiratur, è quo tum hæc, tum omnia melancho-
lica deliramenta inualeſcunt, miteſcunt uero refrigerante cibo, alui deiectio-
ne uomitione & ructibus. In pleriq; etiam lienis aut meſenterii renitens do-
lenſq; tumor aliæq; horum affectuum notę inſunt, in aliis quum pręſertim ab
exuſta bile flaua tales euaſerunt, nec ſola fæx melancholica, ſed atra bilis mo-
leſta eſt, non manifeſta humorum congeſtio deprehenditur. Melancholia pri-
maria in qua cerebrum primario afficitur, ſiue peculiari, ſiue totius corporis ui
tio, hinc intelligitur, quod ſine præcordiorum affectione fatiget, quodq; ſigna
adſint quæ melancholicum humorem, uel in capite uel in toto corpore domi-
nari & exuperare demonſtrant. Iam uero quum atra bilis, uel melancholiæ, uel
ſanguinis, uel flauę bilis exuſtione genita eſt, mania inſilit & adoritur, quæ pro
inde ſępe ſuccedit incaleſcenti melancholiæ. Ater hic humor ſimiliter atque
melancholia alias in præcordiis, alias in toto corpore, alias in capite ſolo con-
geritur. Calidus uero quum ſit, immania horrendaq; deliramenta concitat: quod
ſi putreſcat, febrem accerſet, ſin duntaxat uehementius incaleſcat, ſine febre ma
niam ſolitariam. Et hæ quidem deprauatæ aut perturbatæ mentis functiones
exiſtunt, quibus ferè comites ſunt uigiliæ, eæque interdum pertinaces adeo ac
diuturnæ, ut mente captus quidam menſes quatuordecim inſomnes duxerit.
Nunc de contrariis ſymptomatis.

μανία μονή ρης.

Stultitia ſeu fatuitas quę Græcis eſt μώρωσις, mentis eſt imminuta & infir-
mata functio ceu quædam ignauia. Amentia quæ ἄνοια, eſt uel imaginationis
uel mentis occaſus atque priuatio, qua iam ab ipſo ortu perculſi affectique uix
mentis inopia loqui diſcunt. Huius claſſis eſt fluxa & amiſſa memoria, quæ &
obliuio. Omnium autem cauſa frigida eſt cerebri intemperies, quæ functiones
omnes torpidas ſegneſq; reddit; nonnunquam cerebri aut temporum ex ictu
aut ex uulnere uehemens concuſſio, quæ id imbecillius fecerit. At qui ab ipſo
iam ortu & naturę primordiis uitium contraxerunt, iis inconcina cerebri fi-
gura malaq; ineſt conformatio, aut certe pauca cerebri ſubſtantia, ut quibus ca
put puſillum exiſtit. Verum enimuero frigida cerebri intemperies quæ non ſim
plex eſt, ſed ex humoris frigidi pituitoſiq; copia, iis quæ iam diximus ſoporo-
ſos etiam affectus adiungit, ſomnum, ſoporem, cataphoram, letargum.

τακκταφο ρικὰ γαὶ καρωδὴ πάθη ἐπι λασμονὴ καὶ τηθὴ.

Somnus quidem naturalis, cerebri & animalis facultatis quies eſt, ſpiritus ac
uires inſtaurans, quæ uigiliis & exercitatione per ſenſuum motumque organa
diſſipatæ ſunt. Quocirca inanitio & defatigatio ſomni quietiſq; cauſa quædam
eſt, ac proinde a uigiliis, a multaq; exercitatione ſomnus arctior & placidior
obrepit. At uero ſomnus nō naturalis (ut Ariſtoteli placet) oppleto fit cerebro,
idq;

ὕπνος.

idque uel hàlituoso quodam uapore, ut à balneis, à cibi uinique copia, ab aluo suppressa, uel humore copioso qui nec caloris uec frigoris modum uehementer excedat. Is enim si pariter frigidus uereq; pituitosus sit, & magna copia in cerebri substantiam & in uentriculos(quo proprium cerebri excrementum cumulari recondique solet) effundatur, non somnum, sed altum soporem, qui Græcis καταφορὰ βαθεῖα dicitur, inferet, aut etiam ueternum sopore grauiorem, si illis copia admodum grauis extiterit. Adhæc si forte humorem eum pituitosum putredo inuadens febrem accersat, lethargus, excitabitur, a sopore unius febris eiusq; pituitosę interuentu distinctus. λήθαργος. Ab apoplexia uero sopor, qui grauis sit, internosci uix potest, hoc tamen discriminis intercedit, quòd sopor facilem liberamque respirationem sine stertore conseruet, quæ tamen in apoplexia sensim ingrauescit, auersitq; stertorem. ὁ καρὸς. Reliquæ omnes motus & sensus & mentis functiones, in sopore perinde atque in apoplexia, uel etiam grauius interceptę concidunt, quanquam in quodam deprehẽdi unam constitisse memoriam. Is quum per accessionem ita sopiretur, ut nec pilorum auulsionẽ, nec punctionem sentiret, excitatus tandem omnia furore quodam memorauit, quibus acerbe excruciatus fuerat in sopore. Fiunt pręterea & soporosi affectus cerebro ictu uel casu uehementius concusso agitatis quippe & commotis spiritibus, nulla recte actio edi potest, tumq; subsistit homo quasi attõitus, ut qui aut timore aut uerecundia obstupuit. At si concussionis ui & impetu fracta ac depressa calua meninges cerebrumq; premit, sensus atq; sermonis expers obstupescit æger. At certe quum affractum cerebrum est, atq; eius aut neruorum inde prodeuntium diuulsio quædam obtigit, omnibus quidem fractis ac debilitatis deterrimus oritur sopor exiguam nobis salutis spem relinquens. De hoc inquit Hippocrates. A capitis ictu stupor malum. Et rursum. Quorum cerebrum concussum aliqua ex causa est, os repente obmutescere necesse est. Quendam uidi ictu adeo uehementi ac ualido concidisse, ut sanguis ex oculis, auribus, naribus & ex ore manaret, hinc tantus mentis sensuumq; stupor inuasit, ut calua pertusa ac deinde obducta fuerit omneq; remedii genus sine sensu inductum, sitq; is tertio mense restitutus, immemor omnium quæ obtigerant. An antẽ ex contusione, an ex humorum frigidorum copia ortus sit affectus soporosus, facile tum propria signa explicabunt, tum quæ morborum antecesserunt.

Est & aliud symptoma ex contrariarum causarum permistione nascens, quũ κάτοχος pituita bilisq; flaua permistiæ in cerebro simul immodaratius exuperant. Id ca- ἤγουν ἀ- toche seu catalepsis id est prehensio aut stupor uigilans uociatur, quòd licet γρυπνον mens sensusque omnes subito correpti uigilantis formam figuramq; retineant, κῶμα. nihilominus tamen omnis eorum functio consopita sit. Quocunque statu prehensus sit æger, eodem permanet. Rarum certe hoc malum, & cuius admiratione spectatores obstupescunt. Laborantes duo referam quorum animaduersio in cæterorum cognitionem adducat. Vnus dum literis & cuartis sedulo inuigilaret, repente hoc uitio perculsus, ita quidem obrigui,, ut sedens calamumq; digitis premens oculis in libros defixis putaretur in eorum studia incũbere, donec uocatus ac impulsus deprehensus est omni sensu motuq; carere.
Alterum mortui ritu iacentem inuisi, qui neque cernebat, neque audiebat, neq; compunctus sentiebat quicquam, facilis tamen inerat spiratio, & quicquid in os inferebatur, prompte uorabat. E lectulo sublatus solus consistebat impulsusq; incedebat, & quocũque uel manus, uel brachium, uel crus inflecteretur, illic quasi fixum et stabile permanebat. Expressam quandam dixisse laruam, aut arte progredientem statuam. Hinc igitur constet, quæ cerebri sympto-

mata, simplicem intemperiem & quæ humorum uitium sequantur. Nunc de
uentriculorum ductuumque affectibus

Motus sensusque symptomata. Cap. IIII.

Vertigo est qua omnia circumagi uidentur, ita quidem cerebrum sen-
susque exagitans ut sæpe laborans corruat, nisi propinquis nitatur adminiculis.
Hac leuius symptoma est suffusio, qua solum fumi, nubes, muscæ, hisque similia
uolitare ob oculos putantur. Huius causa proxima est tenuis calidusque uapor
per arterias in cerebri uentriculos irrepens, qui in plexu choroide spiritus &
humores exagitans & uarii impellens, turbulentos sensus motusque reddit. Hic
porrò uapor ex humorem quodam uitioso non continenter & assiduo, sed circui
tibus & quoties euidentium causarum ui cietur, efflari consueuit. Hic autem
humor interdum in cerebro, sępius in uentriculo & præcordiis aliisve parti-
bus subsidet. Hinc uertigo alia primario cerebri affectu, alia uētriculi aliarum-
que partium consortio fit. Illum demonstrant capitis dolor aut grauitas, aurium
tinnitus, olfactus uel auditus oblæsus, hanc uero nausea, inapetentia, oris a-
maros, & cordis crosios cardiogmos appellata. Aut si qua pars alia huic malo
dedit originem, eius affectæ indicia elucebunt. Vt in quodam cui ab occipitio
uertigo exoriebatur, pars in eo minima dolebat, quæ si uel blandissime attinge
retur, concitatus humor uaporem in sensus omnes expirabat, quo protinus of-
fusi tenebatur. His qui uertigini aut suffusioni obnoxii sunt, accessionem cient
euidentes hæ causæ, solis ęstus, exercitatio immodica, & quæcunque humores
calfaciunt aut exagitant aut cebrum concutiunt. Deinde rotarum circum actus
& aquarum uortices.

Epilepsia totius corporis distentio cerebra est, seu conuulsio non perpetua,
qua homo subito concidit, sensuum omnium atque mentis functionibus inter-
ceptis, ut nec audiat nec uideat, nec expeditus preteritorum. Concussio-
ne ex ore spumæ mouentur, et solutis musculis interdū uel urina, uel ster
cus, uel genitura præter uoluntatem exit, & obscura uox eliditur. Atque hæ qui
dem absolutæ epilepsiæ notę sunt, plerunque leuior existit, cuius non tā expres-
sa sunt symptomata, nam uertigini finitima hæc est aut quasi medio ordine in
ter uertiginē & epilepsia. Proinde non pauci uertiginem dixerunt diminutam
epilepsiam, prodieruntque ingrauescentem illam in hanc facessere. Causa in-
terior traditur humoris pituitosi aut melancholici ingens copia, quæ repente
cerebri uentriculos meatusque infertiens, efficit ut æger cohibitio animali spi-
ritu corruat. Hęc tamen non affatim ac penitus spirituum ductus obturat, sed
eius nonnihil etiam præterfluit, quo cerebrum concussione adnititur quicquid
noxium est excutere. Cæterum non sola noxii humoris copia epilepsiam infli-
git, quòd in sopore eius copia in sit citra conuulsionem, quod etiam quum su-
bito definit epilepsia, ei sanè quemadmodum & apoplexię, excusso in neruos
humore, necessario succedere paralysis, id uero nusquam obseruatum est. Quo
circa ut alio opere plenius demonstrauimus, præter humoris copiam uenenata
& cerebri substantiæ grauiter infensa atque inimica qualitas epilepsiæ causa
statuenda est, quæ quoties exagitatur ac prorepit in cerebrum, ea quidem fe-
riente, cerebro autem contrapugnante, quasi colluctatione quadam ac dimica-
tione fit epilepsia. Huius autem fomes modo in cerebro, modo in ore uentricu-
li, nonnunquam & in aliis distantioribus sedibus delitescit, è quibus furtum per
cęcos ductus in cerebrum serpit & progreditur. Hinc epilepsiæ tres differentię
con-

consurgunt, una cerebro assignatur, altera est quæ uentriculi, tertia quę alterius cuiusuis partis consensu fit. Quæ in cerebro fit epilepsia, aperto eorum qui è uiuis decesserunt capite, animaduersa est sæpius aliunde suscitari quam ex uentriculorum infarctu. Causam interdum deprehendi cerebri abscessum esse, interdum corruptam meningis portionem caluæ adhærentem, summo dolore quibus è locis teter uapor in cerebri uentriculos penetrabat. Hanc speciem ostendunt, capitis grauitas aut etiam dolor, atrox, sensuum mentisque stupor aut tarditas, faciei pallor, turbulenta insomnia, & quòd accessio repente hominem adoritur nulla symptomatum præsensione. Alteram quæ ab ore uentriculi haud secus atque oculorum suffusio originem sumit, pręcedunt uentriculi dolor, distentio, compunctio, & difficilis inediæ tolerantia, quumque accessio p̄xima est, nausea, cordis dolor, aut animi defectio, quum uero ea desierit, uomitio alias pituitosa, alias biliosa. Tertia species sæpe a manuum pedumve digitis, uel a crure, interdum ab utero, pręsertim quum fœtus gestatur, cum quo & putria multa coerceri solent. Non paucas noui mulieres quę quoties utero gestant, cerebro epilepsia corruunt, expeditæ uero nunquam. Hęc etiam potest ab alia quauis parte proficisci, nam uisa est quæ a summo uertice capitis originem haberet; è quo uapor quoquouersum excurrens, si per externas partes solum uagabatur, uertiginem, sin intro penetrabat in cerebrum, epilepsiam ciebat. Omniũ manifestissime hæc species deprehẽditur. Ex ea quippe sede in qua mali fomes delitescit, prehendẽte accessione uelut aura quędam frigidior p̄ continuatas partes in cerebrum efferri percipitur, cuius etiam impetus incipiẽs iniecto arctiore uinculo (si pars id cõmode ferat) intercludi cohiberique potest.

ἐφιάλτης.

Incubus est grauis corporis oppressio & nocturna suffocatio, respirationem offendens uocemque intercipiens. Sensus quidem non adimuntur, sed tamen stupefiunt hebetanturque, quemadmodum & mens & imaginatio. Etenim laborans uel ab hoste se inuadi, uel ab aliquo uenerem exigente tanquam ab incubante mole premi, qui manu attractus mox effugiat, uel absurdiora quædam spectra imaginatur ac fingit. Causa est crassior pituita aut melancholia, non in cerebro, sed circum pręcordia inhærescens, qua per crapulam & cruditatem turgescente, diaphragma pulmonesque premuntur, crasso autem uapore illinc in fauces & cerebrum expirato, uox supprimitur, sensus atque mens obturbatur, uisisque tristibus offunditur. Incumbus epilepsiæ & apoplexie affinis est, in quas si diutius persistit, sæpe degenerat.

ἀποπληξία.

Apoplexia est repentina motus & sensus, omnisque animalis functionis priuatio. Hac quippe perculsus, nullis fere mali indiciis præcurrentibus, totus repente quasi attonitus concidit, atque si acerbum malum est, iacet fixis oculis sine sensu, sine motu, sine mente, sola respiratione a mortuo dissidens, quæ & admodum difficilis mox uadit, & cum stertore grauissimo. Hoc uno maxime a sopore & ab uteri strangulatu distat, quod in his ferè respiratio facilis & libera seruetur. Licet enim in caro in omnique graui sopore priores cerebri partes opprimantur ab hisque prodeuntes sensus torpescant, partes tamen posteriores illæsæ, satis spiritus in mouendi neruos effundunt, quo motus conseruetur maximeque respirationes adiutę conseruationem in primis necessariæ. At apoplexia omnia occupans & offendens, motum omnem respirationemque tollit, eaque ea maxime causa hominem iugulat. Adhæc solutum carum ferè excipit bona ualetudo, apoplexiam paralysis. Vt eri uero strangulatus quum solo uapore cerebrum feriat, multo minus respirationem impedit, nisi fauces pręcludat. A syncope uero dissidet apoplexia, qđ uullos aut in primis obscurus ac langui-

guidus in hac arteriarum pulsus existat, in apoplexia uero plenus ac ualidus,
nisi quum iam in propinquo mors est. Si mitior apoplexia fuerit, sensus qui-
dem aut mortuus inest, sed admodum stupidus & incertus, ac tum ferè par alte-
ra corporis resoluta ingrauescit. Huius causa in cerebro consistit, omnis mo-
tus atque sensus communi principio. Ea autem est crassior frigidiorque pitui
ta, neque enim a sanguine, neque à melancholia hanc gigni uerisimile est,
etiamsi toto corpore exuperent. Atque frigidior ea pituita licet proprium
cerebri excrementum sit, dum tamen affatim & uniuerse omnes eius uentricu-
los implet, aut dum minimum quiddam retis admirabilis arterias, per quas spi
ritus ex corde in cerebri sinus influit, repente obstruit aut coarctat, apoplexiā
infert. Tum quippe sinus influente spiritu destituti, nihil deinceps suppedi
tare possunt sensuum mortuumque neruis, moxque necesse est animal collaba-
tur, ac si eius carotides arteriæ interciperentur uinculo. Quibus caput graue
frequenti sopore tentatur, & corpus omne pigrescit inertiusque euadit, & oculi
tenebris offunduntur, hi apoplexiæ opportuni sunt, maxime uero senes, pituite
si & crapulæ addicti, qui breui angustiaque sunt, ceruice.

παραλυσις. ἡ νάρκη ἀναυδρά τις παράλυσις. παραπληγία. ἡμιπληγία.

Paralysis quæ consummata sit, unius cuiuspiam partis nō totius corporis mo
tum & sensum permit. At imperfecta interdum sensum perimit cōstante mo
tu, interdum motum incolumi sensu, utrunque enim altero manente interdum
perire posse in Physiologia demonstrauimus. Est & quum imperfecta paralysi
sensus mortusve torpet & hebescit, hic proprie stupor appellatur, quo aliquando
uidi uniuersam corporis cutem ex crapula & uinolentia affici, illæso motu. Fit
autem paralysis alias ex debili apoplexia, ac tum proprie paraplegia dicitur,
alias ex stupore sensim aucto, qui paralysis est nuncius. Illa quidem grauior &
periculosior est, ac sæpe in apoplexiam recurrit, hæc uero mitior, at nihilomi-
nus pertinax. Illa ferè aut partes omnes quę sub capite sunt, aut alterum sal-
tem corporis latus occupat, estque proprie hemiplegia, hæc interdum illas, in
terdum unamquampiam partem obsidet, ut linguam, oculum, maxillam,
labrum, brachium manum, crus, pedem, aut quicquid sub diaphragmate con
stituitur.

Pars resoluta celerit frigore obriget, ea quoque grauis est, & si attollitur
mox sua mole recidit relabiturque, laxa, mollis, tum motus tum sensus expers.
Quumque iam diu malum protractum est, ea contabescit atrophia. Facei quæ
cunque pars resoluta fuerit in aduersam partem sanam contorquetur. Inuesti-
ganda porrò diligenter mali prima sedes. Si partis cuiuspiam in facie extin
ctus est sensus, affectio in iis est neruis qui à tertia cerebri coniugatione pro-
deunt, at perempto motu, in primis spinę uertebris causa subsistit. Si partes
omnes quæ sub facie sunt resoluuntur, affectio totius spinæ obsidet initium.
Hemipilegiæ causa non in tota spina, sed in illius altera duntaxat parte inhę-
rescit. Altero crure aut utroque resoluto causa non supra lumbos quærenda
est. Si tota spinę medulla in transuersum afficitur, resolutio subditas partes
omnes, tum dextras, tum sinistras occupat, sin altera medullæ pars afficitur, eas
duntaxat quæ è nocumenti regione sunt. Quacunque igitur parte resoluta, ac
curate discendum in eanc sola affectus consistat, an illius neruo. Sed & quæri
debet in totone processu nerui, an in eius parte aliqua, & an in origine solum,
an in ipsa cerebri aut spinæ medulla. Ad quam quidem rem exquisite tenen-
da est ex anatome omnis neruorum distributio. Ea porrò causa spiritus influ
xum & distributionem interpellans, crassa ferè est pituita neruo tenaciter im-
pacta, huncque obstruens & impediens quominus spiritus animalis in eam di-
stribuatur

distribuatur partem, in quam neruus propagatur. Quinetiam alius quiuis humor in spinę medulla infixus paralysim committere potest: ac sæpe flaua bilis hanc infligit, quum sub finem, intermittentium febrium in spinam dorsi ac in neruorũ origines effundit. Eam præterea inducit nerui callus, & tuberculum, & tumor omnis pręter naturam neruum aut medullam constringens. multoq; magis iniectum uinculum, & contusio ex casu uel ictu, & uertebrarum luxatio quę aut in dextrum fit aut in sinistrum. Quænam autem harum causarum paralysim intulerit, quiuis facile propriis ex signis internoscet.

Conuulsio est neruorum musculorumque suam originem uersus pręter uoluntatem perpetua contractio. Hac membrum in quod musculi tendo inseritur simul adduci necesse est & contrahi: & a naturali figura discisceret, & uehementissimo torqueri dolore qui modo leuius, modo atrocius insultat uiresq; prosternant. Rarum quidem & insolens, sed tamen acutum malum est conuulsio, & quod breui interimit. Hæc interdum totum corpus, interdum partes infestat. Quæ totius est corporis, id adeo arctè occupat, ut flecti haud possit: quũque corpus in priora curuatur emprosthotonos est: quum in posteriora opisthotonos, quum equali robore in utramq; partẽ intenditur, tantanos id est distẽtio, quæ nomina solent etiam solius ceruicis conuulsionibus accommodari. Huius causam & uitium in spinę initio contineri extra controuersiam est. Iam uero partis conuulsio interdum in oculo, in frontis cute, in linguæ radice: in maxilla, in labris unde risus fit sardonius: interdum in brachio: in manu: in crure animaduertitur: eo scilicet neruo aut musculo affecto qui partis motioni destinatus est. Pars autem nerui primario affecta ea ratione designabitur, quę in paralysi exposita iam est. Conclusionis causę multæ sunt quas omnes Hippocrates in duas contulit: inanitionem & replętionem. Quęcunque enim uel ab ardente febre, uel ab Ielbori alteriusve medicamenti potione, uel ab immoderata sanguinis profusione, uel ab immodicis uigiliis, uel ab inediis, uel a labore immodico fieri traditur, ab inanitione est, quemadmodum & quæ ex uulnere aut ex nerui compunctione concitatur. Hanc sequitur inflammatio simplex: & ardor neruosas partes cerebrumque feriens. His igitur ex causis propria substantia dissipata nerui & membranæ siccescunt ac in sese contrahuntur. Quæcunque uero conuulsio uel ex phlegmone, uel ex ebrietate & crapula, uel ex suppressa quadã uacuatione cõsueta, uel ex intermissa e exercitatione proficiscitur, ad repletionem referenda est. Ex iis igitur quæ antecesserũt conuulsionis species atque causa discernetur, tum etiam quod ex repletione repente gigni soleat, ex inanitione uero sensim multoque tempore. σπασμὸς

Præter illas alia quoque conuulsionis est species quam recte flatulentam quis appellat. Ea sæpe manum pedumque digiti, nonnunquam & crura uel extenduntur uel in sese contrahuntur summo dolore, sed eo breui & qui frictione sola mitescat. Causa est crassus lentusque uapor in neruorum propagines insiliens, qui illas haud secus atque citharæ chordas implet atque conuellit: proinde iis qui uino & crapulæ, aut socordię ac desidiæ se dediderunt, frequens esse consueuit. Huius etiam generis quędam non ita pridem mihi occurrit, non extremas solum uerum alias quoque partes impetens. Ea quotannis hieme duntaxat, sed bis terue quotidie affligebat. Caput primum in accessione uibratione quadam ex interuallis cõtorquebatur, hinc sensim malum per ceruicem frigoris sensu deuoluebatur quumque inter scapulas irruebat, illęsa mente integrisque sensibus opisthotono corpus rigebat quum uero in alterutrum latus: aut in brachium, aut in crus excutiebatur, ita arcte id proti-

nus contrahebatur, ut nulla astantium ui exporrigi posset, dum prorsus cōquię sceret accessio. Ex quibus intelligi potest, continentem proximamq; illius cau sam non humorem, sed frigidum, crassum lentumq; uaporem fuisse, qui inclinā te accessione totius dissiparetur, cuius tamen fomes esset in capite.

Tremor motus est deprauatus membrum præter uoluntatē concutiens. Ori tur quum insita grauitate membrum delabitur, facultas uero imbecillior id ne quit erigere nec robuste exporrigere: tum enim pugna quadam grauitati resi stit facultas ac tantum in sublime membrum attollit, quantum id suo pondere deorsum fertur. Pręcipua igitur causa est facultatis atque neruorum imbecil litas, quæ contrahitur interdum ex ætate, ut quum iam grauis est senectus, in- terdũ ex causa uires resoluente, cuiusmodi est diuturnus grauisq; morbus, im moderata intēpestiuaq; uenus, & timor aliudue animi pathema, interdũ ex iis quæ tota substantia neruis sunt infensa, ut hydrargi uapor immodicus, inter- dũ ex iis quæ neruos acrius feriunt ac implent, ut uinolentia, uiniq; meracio ris liberalior usus, hac nulla crebrior tremoris causa existit. Quinetiā pręter neruorum imbecillitatem alia quoque causa statuatur, neruorum obstructio à lentis crassisq; humoribus, quæ sit tandem leuior quam in stupore aut inparaly si communes quippe horum causas esse uolunt, ordine solo distingui, ut quan to interuallo a paralysi stupor, tanto a stupore tremor recedat: Atque ut pitui ta sic & bilis flaua in neruos insiliens horum fit symptomatũ causa ea fere ra tione qua & de paralysi traditum est. Etenim non raro sub acutorum morborũ finem tremor enasci deprehensus est. His iam omnia tum principis, tum sen- tientis mouentisq; facultatis symptomata uideor persequatus. Nunc quæ ab excrementis prodeunt expediam.

Excrementorum cerebri symptomata. *Cap.* IIII.

ἐγκεφάλου περιττωμάτων συμπτώματα. ὁ κατάῤῥους.

DESTILLATIO Gręcis κατάῤῥους est superuacanei humoris è capite in subiectas sedes prolapsio. Hoc nomen late patet iunioribus quo tamen ueteres eam solũ designarunt quę in fauces irruit. Ergo destillationis causa atque ma teria capitis est excrementum. Cerebri ampla copiosaq; medulla multo eget alimēto: è quo necesse multum quoq, excrementum gigni: maxime uero si im pense frigidum humidumq; aut alia id ratione imbecillum fit, illiq; uel copio sius, uel nō satis congruens alimentũ suppeditatur. His enim ex causis ubiq; ma gnus fit excrementorum prouentus. Quum moderatum excrementum est: id omne in priores cerebri sinus reconditur: qui in id quodāmodo destinati sunt quum uero imoderatius exuperat extrinsecus etiam circum cerebrum circum que meninges dispergitur & fluctuat quo per interiorum ora uenarum effusus est. Cerebri sinus seu uentriculi facile per palatum expurgantur. reliqua uero capacitas tum per palatum, tum per nares, tum per aures & oculos. Itaque si cerebro humido siccæ sunt nares destillationes capitisq; morbi ingruunt, qui que foris splendent intus sæpe sordent. Excrementum porro id cerebri natura imitatur, quumq; pituitosum sit, tenue tamē aquosum atque dulce existit, sed in cerebri uentriculis diutius obhęrens plerunq; uel salsam acrem qualita- tem tempore cōquirit. Aliud præterea in externis partibus capitis excremē tum colligitur, maximeq; sub cute uerticis, quo uenarum per faciem & tempo ra in caput irrepentium extrema desinunt. Quoties enim hæ uel sero uel hu- more multo turgent, alimenti reliquias & superuacua sub cutē effundunt, quę præ cutis crassitie atque densitate uaporare foras uix queunt. Horum coagmē

tatione

tatione assidua tantus interdũ cumulus fit,ut tumor certè instar mollis promineat cutem condensans eamq; a calua primum disiungens. Hic certe fons, hic fomes est omnis externæ destillationis,quem miror neminem omnium ueterũ animaduertisse.Hinc in externas corporis partes fertur destillatio, in oculos, in malas,in dentes,in ceruicem,in scapulas,in brachia,in latera, in dorsum & lumbos,in coxendicem,in crura,in omnes denique articulos:eaque tum omnis arthritidis tum omnis ferè externi doloris causa deprehenditur. Quæ autem è cerebri uentriculis aut ex iis locis quæ sub calua sunt fertur destillatio,ea interiores corporis sedes prolabitur, in hisque uarios morbos excitat: in neruorum origines irruens,apoplexiam ,paralisym, stuporem, tremorem. In sensuum organa, cæcitatē,surditatem,tinnitum,odoratus priuationem: in nares grauedinem,in fauces & in asperam arteriam raucitatem ,in pulmone tussim,asthma,phthisim,in uentriculum cruditatem, in intestina alui profluuiũ, hincq; in iecoris , uenas se insinuet,crassescēs tum eas tum uiscera infercit obstructionesq; parit.Sic destillatio quam plurimorum est morborum procreatrix. Vnus autē homo præ cæteris animātibus his malis idcirco obnoxius est, ꝙ amplo sit cerebro eoq; sublimi: e quo excrementum in omne ferè corpus facile delabi potest,idq; perfundere & quasi irrigare.Id autē excrementum quandiu in cerebro consistit,ferè aquosum est & sero persimile,quod tamen cum ea tenuitate ex cerebri substantia lentorem adipiscitur quo sepe cernuntur per frigora nares stillare.Talis igitur initio uel in pulmones, uel in alias interiores sedes illabatur,talisq; ab summo capitis uertice in extimas corporis partes atque in pedum articulos profluit.At uero excrementũ hoc partiũ in quas procubuit calor sensim crassescit portione eius tenui dissipata. Sic enim ex tenui & aquosa pituita superuacanea mucosam,ex hacq; albugineam,deinde uitreā & gypseam caloris ui procreari in Physiologia demonstrauimus.Quum autē frigida destillatio in partem quampiam incidit,ab externisue , an ab interioribus capitis sedibus ea profluxerit internoscendum quidem (nam medendi ratio diuersa est) tum iis signis quæ nunc posita sunt.tum iis quæ exterorũ capitis dolorem ab interiore seiungunt.Destillationis porro materiam gignunt ac augent intemperans humidiorq; uictus,& capitis imbecillitas intemperiesque frigidior. His ex causis cumulatum excrementum si diutius subsistit ac hæret,tum morbos,tum quæ retuli profert symptomata. Id uero depellit & e capite exturbat, quicquid suo id loco dimouet, ut copia grauans, frigus exprimens,æstus colliquefaciens:balneum laxans,& perturbans exercitatio uel animi pathema.Hæ igitur quoniam efficitur,ut pōdere suo excrementum in subiectas sedes profluat,destillationis causę statuendæ sunt. Recētiorum medicorum turba non satis probabili Auicennæ dogmate,omnem destillationis materiam statuit e iecore calidiore succitati multos inde uapores in caput efferri, qui deinde cerebri frigore in aquam uersi protinus relabantur , perinde atque terrarum expirationes quę in nubes concrescentes mox dissoluuntur in imbrem,aut sicut uaporari halitus in sublime elatus densatur in aquam. At uero excrementi minimũ hac ratione congregari potest.Sed & iis qui uel temperato uel frigido sunt iecore,destillationes plerunque fiunt,& hæ quidem quemadmodum & reliquæ ferè omnes à capitis imbecillitate & frigida intemperie, quæ omnium sunt causarum creberrimę ac ualidissimę. Capitis symptomata omnia persequutus uideor, quorum interiores ferè causę sunt intemperies simplex , & uitium humoris, qui uel extra, uel intra caluam

consistit. Hic uero uel meningibus, uel in cerebri substantia, uel in eius ductibus obhæret uel illinc in subiectas partes illabitur. Atque hi præcipui sunt scopi, ex quibus tota medendi ratio peti constituiq; debet.

Oculorum morbi, symptomata, horumq; causæ. Cap: V.

ὀφθαλμῶν πάθη.

στραβισμὸς διαστροφή.

Simili ratione & oculorũ interiores affectus ab externis summa cura se iungẽdi sunt, q in his curatio & remediis & uẽdi ratione uariet. Interiores dico qui intra corneam membranã conditi sunt, quorum origo ab intimis cerebri sedibus dicitur. Externos uero qui uel in cornea, uel extra hãc existunt. Hi autem affectus aut oculi uisionem aut motum peruertũt, idq; modo cũ dolore modo citra doloré multũ. Motui impedimento sunt strabismus atq; paralysis.

Strabismus oculi conuulsio est, qua is in obliquum ita contorquetur, ut nequeat amborũ unus aspectus esse. Paralysis motus est abolitio: horum causæ supra commemoratæ uel in oculorum musculos incidunt, uel in neruos ex secunda cõiugatione eo directos, uel in eam cerebri partem unde illi emergunt. Atque hi primum & per se motum impediunt. Affectuum porrò interiorum qui uisioni obsunt, aliis in cernẽdi spiritu, alii in cerebro, alii in opitico neruo, alii in humore crystalloide consistunt. Spiritus ut acute & distincte cernat, debet

οἱ μύωπες καὶ νοκτάλωπες.

οἱ ἀμβλυωπεῖ.

multus esse & æthærus. Nam multus si crassu s quoq; sit, & longinqua & uicina quidem uidet, uix tamen discernit. Paucus uero licet æthereus sit lusciosos tamẽ facit, qui propinqua plane discernunt, distantia haudquaquam uident. Paucus & crassus hebetes. qui neq; distãtia uident, neque propinqua discernunt, senum hoc ferè uitium est. Cęcitas, obscurita omnisq; uisus imbecillitas cuius causa in oculo conspicua nõ est, uel cerebri uel optici nerui, uel humoris crystalloidis uitio exoritur. Cerebri autẽ uitium intemperies est aut simplex, aut ex humore Optici nerui uitium obstructio ex humoris crassioris influxu, aut angustia ex tabe uel ex tumore præter naturam, aut illius disruptio ab externis causis Crystalloidis peculiare uitiũ est, è propria sed dimotio, aut ex casu aut ex ictu, quibus uehemẽter oculus ipse concussus est. Iam uero hæc notis discernenda sunt, Vitium & offensæ uisionis causam in cerebro esse certo scies, si nõ ad oculum modo, uerumetiam ad alios sensus imbecilitas pertinet. An uero ex simplici intemperie, an ex humore uitium sit inductum, ea luculẽter declarant, quę de affecti cerebri signis prodita sunt. Quum causa in cerebro non reperitur, in neruis opticis aut etiam infra hos quærunda est: atq; si cęcitas repente aut breui tempore inuaserit, obstructio certe est humoris influxu, sin uero pedeten tim multoq; tẽpore, aut intẽperies aut adstrictio uitio detur. Quãta aũt sit optici nerui obstructio uel adstrictio, ita quidem cõiectura intelligere est. Si laborans oculum sanum claudens altero uidere contẽdat, ac tũ pupilla dilatetur, spiritus nonnihil etiamnũ influit per neruũ, sin uero eadẽ pupillæ figura eadẽq; amplitudo permãet, nihil omnino spiritus illabitur, prorsusq; illi interclusa est uia Ruptus autẽ opticus neruus, aut humor crystalloides propria sede dimotus, intelligitur ex ictu uel casu, uel ex alia quauis manifesta causa quę uim intulerit, quãquã interdũ uidi nullius externæ causæ ui, solius acerrimi humoris influxu repente & crystalloidẽ è propria sede dimoueri, & pupillam dilatari, sed tum com. tabitur dolor immanis & implacabilis. Quin-

etiam

etiam quum cryſtalloidis dimotio ſurſum deorſumve ſit laboranti quęcunque cernuntur gemina apparent non autem quum alterutrum angulum ſit.

γλαύκωμα καὶ ἀμαύρωσις.

Glaucoma eſt cryſtalloidis aut uitrei humoris in glaucum aut fuſcũ colorem mutatio. Hoc uitio impediti aut per fumum aut per nebulam ſe uidere arbitrãtur. Idem impedimentum accidit quum utriuſuis humoris ſubſtantia nimiopere craſſeſcit. Si quem forte alium calorem contraxerit, iis etiam in obiectis rebus elucebit. Hoc quidem uitium rarum, ac certe immedicabile, quod humorum ſubſtantiam immutet.

ὑπόχυσις.

Suffuſio eſt humoris præter naturam uel in pupilla, uel inter rhagoidem tunicã & cryſtallinum humorem concretio. Is autem è cerebro per opticum neruum prolabitur, idq; ſenſim, ut idcirco uix poſſit initio conſpici; quanquam interdum uidi omnino craſſam atque conſumatam ſuffuſionem uno die congeri. Etenim ſi craſſius humor in opticum neruum repente incidens ſubito obcæcat, cur non etiam is longius ob pupillam prolapſus repentinam ſuffuſionem eãq; perfectam inducet? Omnis autem ſuffuſio ob pupillam conſiſtens, impedit ne cryſtalloides primum uidendi organum, externarum rerum ſpecies atq; ſimulachra excipiat, neque illa libere cernat. Principio quum tenuis adeo eſt humor, ut minime deprehendi poſſit, fumi dũtaxat & uapores, deinde etiam muſę ante oculos obuerſari putantur. Tempore eouſque craſſeſcit dum omnino uiſionẽ prępediat, idq; ſi pupillam omnem obtegit, ſi eius partem duntaxat, obiectarũ quoque rerum partem quampiam obſcurat. Atque ut eſt ſuffuſionis figura, ita & uaria ſunt rerum ſimulachra. In his omnibus iam manifeſte craſſus, concretus, albusque humor animaduertitur. Incipiente igitur hac ſuffuſione eadem ferè uiſa atque in ea quæ affectu uentriculi ore fit ſeſe repreſentant: quæ hac tamẽ ratione diſcernuntur. Suffuſio propria alterum duntaxat oculum falſis rerum ſimulachris illudit, aut ſi ambos, non ſimul tamen neque ſimiliter. Suffuſio per conſenſum & ambos, & ſimul, & æquabiliter uiſis offendit. In illa uiſorũ occurſatio aſſidua eſt, ne diem quidem ſed ne horam intermittens. In hac uero & remittit, & intermittit, ſi parciore & facili dato cibo uentriculus bene concoquat, aut is expurgetur medicamento dialoes inualeſcit ſi cruditas eſt, aut os uentriculi dolitat, aut nauſea fatigat.

αὔξησις τῆς κόρης. μείωσις.

Pupillæ uitia manifeſte ſenſibus patent: ea ſunt dilatatio, imminutio, diuulſio & ruptio. Dilatatio ſiue iam ab ortu, ſiue poſtea ex morbo nata ſit, uiſioni obeſt, ut quæ uidendi ſpiritum uniuerſe diffundi atque diſſipari ſinit. Imminutio natiua quoniam ſpiritum cogit atque denſat: acutiſſimam uiſionem reddit at morboſa quoniam cauſam pręter naturalem habet, deteriorem facit. Diuulſio & ruptio nec occæcant nec magnopere uiſioni officiunt. Dilationem porrò efficit humor in uuea tunica concluſus ac redundans, qui illam diſtendens, illius quoque foramen quod pupilla eſt amplificat. Quocirca oculi prominentiam atque etiam ſcirrhum, phlegmonem, & abſceſſum comitatur pupillæ dilatatio. At uero imminuitur pupilla anguſtiorq; fit in oculi phthiſi & atrophia & quoties uitreus humor quauis de cauſa abſumitur, tum quippe contracta rugataque uuea, & in ſeſe quaſi concidens foramen coarctat. Eiſdem cauſis atque etiam externarum ui & iniuria fiunt, pupillæ diuulſio atque ruptio. Hi ſunt omnes interiores oculorum affectus. Externos qui corneę & adhęrẽti membranæ inſident perſequamur.

παραστροφὴ καὶ ῥῆξις.

τὰ ἐπισκοτοῦντα ταῖς ὄψεσι.

Caligo eſt tenebroſa uiſio ex craſſiore dẽſioreque facta tunica cornea. Rarũ hoc uitium ex morbo ex ſenectute frequens; qua certe membranæ quemadmodum ungues craſſeſcunt.

Nubecula

ὁμίχλη. Nubecula uero tenuis est humor corneæ inhærescẽs, cuius adhæsu putat la
λεύκωμα. borans se per nebulam, per uaporem aut fumum res omnes intueri. Hic uero
humor sensim crassescens tandem albuginem parit. Est enim albugo crassus &
albus humor in uuea aut etiam supra hanc ita concretus atque densatus, ut om
nem plerunque uidendi aciem perstringat. Sensim quidem hęc duo uitia succre
scunt, ac sæpe ex ophthalmia & epiphora. Interdum & ex proprio fiunt humo
re lento, qui ob pupillam effunditur ex iis spatiis quæ sunt inter membranam
adhærentem & uueam.

Hallucinatio quę Græcis est παρόρασις fit cornea tunica alieno colore infe
cta, quo etiam foris omnia tincta cernuntur: ut in ictero citrina, in suggillatio 1
ne & inflammatione rubra.

ῥῆξις. Rhexis est eiusdem corneæ ruptura uel sectio, uel excesio, è qua primũ albu-
gineus humor emanat, oculumque multo minorem relinquit. Deinde rhagoi
πρόπτω des tunica procedit, ac tum oculi est procidentia, quę Gręcis est proptosis. Ab
σις hac diuersa est oculi confusio, in qua ex ictu humores permisti confusique sunt
ὀφθαλμῶ. citra eruptionem illam.

Extuberant (sed rarius) in hac tunica pustulę quales exanthematũ, phyle-
ctęnæ dictę. His ruptis ulcuscula manent uaria, quorum sordidissimum epi-
cauma dixerunt. Hæc tandem pus excipit. Quinetiam huic tunicę & carbun-
culi carcinimota insident rarissima quidem, sed omnium ulcerum deterrima. 2
Nunc adhęrentis membranæ affectus percurramus.

πτερύ-
γιον. Vnguis neruosa dura & albicans membranula est ex angulo sese obtendens
& plerumque pupillã contegens. Oritur ex adhęrente membrana sensim mul
toque tempore si permittitur.

Omnium autem frequentissime oculos infestant epihora & opthalmia, ex
ἐπιφορά. quibus & dolores sanequam acerbi & alii pleriq; morbi expullulant. Epiphora
est tenuis humoris impetus, lachrymarum specie, in oculos factus. Is autem hu
mor alias frigidus ac planè aquosus sine dolore, sine ardore aut rubore: alias
acer est aut salsus, qui dolore & acrimonia & ardore & rubore molestus est,
unde & palpebrarum sequitur exulceratio. Fluxionis huius origo ferè è sinci 3
pite & è summo uertice ducitur in qua humor extra caluam & subter cutem
geri solet, qui pericranium inhærentem membranam destillat, ac demum fo-
ras per oculos excedit; quemadmodum & ex ea sede destillationes alias in den
tes alias in maxillas procumbere proditum iam est. Quocirca huius eædẽ atq;
destillationis causæ statuendæ sunt.

ὀφθαλμία Ophthalmia est oculi phlegmone ex oculorum angulis in totam adhærentẽ
membranam effusa. in hac tenues oculorum uenæ turgent, & quę in oculorum
alba obscuræ fuerant conspicuæ fiunt: plerumque quicquid album fuerat, ru
bescit. Summus ardor atque dolor affligit, qui acrium sæpe lacrimarum flu-
xionem accersit. Tum sanè magna huic similitudo est cum epiphora. Sed in 4
ter se distant, quòd in ophthalmia oculi album, in epiphora solum palpebræ ci
lium rubescat: Distant præterea & materia & origine. Quum ingrauescente
opthalmia album oculi rubescens usq; adeo tumet increscit, ut nigro sublimi
euadat, ipsumque ferè contegat, chymosis appellatur. Inflammationis causa
est tenuis biliosique sanguinis in oculos fluxio, è temporum angulorumque ue
nis in obscuras & latentes oculorum uenas irruens. Quibus fluxione frequen
ti uenæ patefactæ sunt, hi quauis ex causa inflammatione rursum tentantur, &
a plethora, & a solis æstu, & ab exercitatione, & aliis externis causis quas dixi
mus fluxionem irritare.

Oculorum

Oculorũ dolores quoniam in primis graues esse solent seorsum quoq; æstimandi. Mouentur autem ab humorum acrimonia in acri epihora, ab ardore in ophthalmia, a flatum uel humorum influétium copia, quæ illorum tunicas distendit, à carbunculo & carcinomate. sed a pustulis & ulcusculis quæ in corneam incidunt, aut nullus aut admodum leuis oritur dolor. Quos hactenus numeraui affectus omnes oculi globum obsident. Nunc qui ambitum inuadant, palpebras dico & angulos tradendum. ἡ πεσιωδυνία.

Maximus quidẽ & crebérrimus est ægilops phlegmone parua inter maiorẽ angulum & nasi radicem. Pars ipsa quasi furunculo tumet, ambitus rubore perfunditur, dolor summus uiget isque lancinãs. Causa tenuis biliosusq́, sanguis per temporum, frontis faciesque uenas eo insillens, sicq; uenam illic cõspicuã exedens aut corrumpens, ut sanguis in id spatium sub cutem effusus phlegmonem pariat, qua rupta exulcerataque cute abscessus apparebit, è quo pus per ulcusculum manat.

Ex his parum bene curatis affectibus, sinus cõsequitur, aut oculi fistula. Etenim quum ægilops non mature aperitur, aut quum pus non libere effluens diutius coercetur, cuniculos agit, ac demum uicinis partibus exesis sinum parat, in quo copiosius colligitur: hinc ad os subiectum penetrat, & uiam aperit in anrem proximam, è qua graueolens excidit. Quod si pus uiam sibi muniat in angulum oculi maiorem, fistulam excauat qua sinus expurgatur. Solet quippe in sinu illuuies assiduo congeri, quę presso angulo per illius fistulam emanat: tũque tumor subsidet, dũ noua illuuie denuo repleatur, quod plerisque singulis horis obtingit. ἡ ῥυάς.

His malis rhyas fere succedit, quæ est carunculæ anguli maioris absumptio uel imminutio, a qua & angulus latior euadit. Fit tamen & aliis ex causis, uelut ab humoribus & medicamentis exedentibus. Rhyadi opponitur eucanthis quæ ipsius est carunculę immodica eminentia. ἐγκανθίς.

Palpebrarum uitia sunt scabies quę psorophthalmia, & pruritus qui xerophthalmia nuncupatur: illa scabies est ex humore calido & acri, cilia potissimum occupans: hæc pruritus est ex humore salso atq; nitroso, soletque nostris sicca lippitudo nuncupari. τὰ ψωριῶντα καὶ ψωριῶδη βλέφαρα. ξηροφθαλμία.

Ectropion palpebræ est inuersio, qua pars eius interior rubra prominet. Oritur autem uel ob cicatricem, uel ob subditæ carnis exuperantiam, qualis sæpe ex chymosi relinquitur. κριθή.

Grando tuberculum est durum palpebræ ferè superioris innascens. Hordeolum tuberculum calidum in abscessum ferè desinens, quod è palpebrę margine atque è cilio prorumpit. Quinetiam ciliis atq; superciliis pilorum defluuium contingit, quod madarosis appellatur, & pilorum inuersi, & pediculorum prouentus, omnia certe ex iis causis genita, quæ & finitimos capillorum affectus edunt. μαδάρωσις. φθειρίασις.

Aurium morbi & symptomata, horumque causa & signa. Cap. VI.

AVRIS plegmone plerunque tentatur. Hæc parte intima inter crassiorem meningem & membranam quæ audiendi meatui prętenditur colligi solet. Gignitur ex acri tenuissimoque sanguine, qui ab interioribus meningum uenis eo irruens, tandem putrescit. Calore se prodit, & dolore grauissimo, membranas quippe humoris acrimonia pungit, copia distendit ἡ διάφλεγμονὴ γι... μένων ... ταλγία.

dit atque diuellit. Hinc pulsans & uehementer lancinans dolor excruciat, qualis & per phlegmonas omnes quę circum arterias & membranas accenduntur. Febricula oboritur suis comitata symptomatis. Nullus tumor nullusque rubor foris conspicitur, nisi forte geminato malo externa in consensum trahantur. Putris materia in pus sensim coctione mutata abscessum inuehit, e quo rupta uel exesa audiendi membrana, pus foras per auris anfractum manat, magna doloris lenitione atque grauitatis leuatione. Quibus imbecillum est cerebrum & excrementis abundans, iis diu auris diffluit, manetque interdũ suppuratio admodum diuturna, qua uel pus album, uel liquidior sanies exurit. Fit tamen & interdum suppurationis aut sordium genus aliud citra inflammationẽ, ex magna cerebri impuritate, ex multaque colluuie eo sibi uiã & exitum moliente.

πυορροῦντα ὦτα.

Vlcus auris sordidũ ex his sæpe causis excitatur, quoties uel pus uel humor influens summa pollet acrimonia. In ulcere uero humido nec tempestiue resiccato, caro excrescit, quæ auris ductum obturat, & auditum peruertit. Obturant præterea tum sordes copiosæ, si uel concrescant uel obdurescant, tum calculi, tum alia quęcunque imprudentibus in aurem incidunt. Diuturna autem sordis ac saniei suppressio, ac etiam impurum sordidumque ulcus uermes progignit.

Iam uero dolor, tinnitus, auditusque grauis, & omnia audiendi symptomata ex iisdem sæpe causis procedunt. Dolor enim acerbissimus in phlegmone est, nec minus acerbus fit ex flatulento spiritu circum membranas coercito, exitum quippe non reperiens, uehementer illas distendit diuellitque ab osse. Discernitur autem quod neque in hoc ardor, neque grauitas, sed sola inest distentio cum tinnitu aut strepitu ualido. At multo leuior dolor existit, quem frigidus crassusque humor intimæ auri impactus ciet. Hic etiam citra ardorẽ citra grauitatem atque distẽtionem alte fixus est, causasque manifestas habet redundantis pituitę superuacuę. At certe sibilus, tinnitus, sonitus, strepitus omnisque deprauata auditio, ex motu & agitatione eorum nascitur, quæ intimam aurem occupant. Hæc ut uaria sunt, & uarie impelluntur, ita & uarios sonitus edunt. Sibilus ex flatu tenui exiliter elabente; tinnitus ex illius cursu interrupto, sonitus ex crassiore plenius erumpente. strepitur est impulsu ualido, fluctuatio ex humoris iactatione. Horum uero nihil obauditur si causa interior quæcunque ea sit, conquiescat. Quum ulcus ab inflammatione uel abscessu, multo pure manauit, nisi id probe coalescat, perpetuum sonitum aut strepitum relinquit. Nam licet flatus nullus præter naturam subsit, spiritus tamen per arterias impulsus, impetu læsum auditum offendit. Quin etiam citra ullam auris offensionem obauditio, idest deprauata auditio, interdum capitis consensu accidit. Quæ huius est generis, non ut superior in solam aurem impingit, sed per omnes capitis arterias effundi percipitur. Talis ferè existit per summum febrium ardorem, necnon sine febre quum e subditis uisceribus calida copiosaque expiratio in caput effertur. Etenim tum hac, tum flatuoso spiritu distentę arteriæ uehementius pulsant, multumque calidi spiritus in cerebrum & aures effundunt, ab his uero audiendi sensus alioqui sanus, perturbata atque confusa obaudit: quemadmodum & oculus aliena multa cernit, in ea suffusione quę confusa obaudit, quemadmodum & oculus aliena multa cernit, in ea suffusione quę uentriculi cõsortio fit. Hac multos noui grauiter torqueri, atque tum maxime quum impuris essent uisceribus.

σωληνιῶντα ὦτα. περιωδυνία.

στρισμός. βομβός. ψόφος. ἦχος.

παράκουσις.

Grauis porrò auditio atque surditas sola magnitudine distant. Fiunt autem

βαρηκοΐα καὶ κώφωσις.

tem uel crebro, uel primo audiendi organo, uel auris anfractu aut læso, aut impedito. Causa quę cerebrum aut primum audiendi organum occupat, uel intemperies est simplex, uel humoris uitium. Ex bile surditatem inferri prodidit Hippocrates. Quibus, inquit, deiectiones biliosæ exeunt, eæ surditate superueniente sistuntur: & quibus surditas adest, biliosorum deiectione finitur. A phlegmone præterea, abscessu, & ab ulcere illam infligi superiora demonstrat. Ab humore quoque frigido, crasso & pituitoso penitus impacto & conquiescente crebrior eidem origo est. Hic enim omnium maxime sensus omnes coramque functiones consopire solet. Has uero non aliter quam doloris causas, nec aliis oportet signis distinguere. Impedimenta auris appellātur quæcunque illius anfractum obstruunt, pus concretæ sordes, tuberculum carnosum, callus, scirrhus, & quæcūque incidentia tenacius inhærescunt. Grauis auditio atque surditas, quæ iam ab ipso ortu & a prima naturali die cōtracta sit, ab his minime causis, sed a conformationis uitio proficiscitur, quo uel audiendi instrumentum deest, uel certe figuram uitiosam obtinet. Sic quidem senator ex coniuge sana liberos omnes suscipit surdos atque mutos, cuius rei causa in primis cæca & obscura censetur. δυσηκοΐα.

At uero parotis inflammatio est in iisce potissimum glandibus erumpens, quę pone aures & ad earum radices consistunt. Hæc notas omnes phlegmones habet, tumorem, ruborem, calorem, pulsantemque dolorem nisi (ut interdum fit) œdematis sit particeps. Oritur fere a capite, humoribus calidis eo cōfluentibus, alias sine febre, alias in acuta febre, in qua pręsertim caput uel delirio, uel dolore, uel grauitate torquebatur. παρωτις.

Narium morbi, symptomata, causæ & signa. Cap. VII.

NARES expurgando cerebro destinatæ, eorum quæ præterlabuntur acrimonia sępè exulcerantur, deinde etiam ab ictu, a casu, a uulnere, ab aliisque causis euidentibus. Narium ulcus neque dolore, neque acrimonia conspicuum est, ac proinde diu sæpe latet incomprehensum, dum plane sordescat exedatq; ossa tenella. At uero quum recēs est hinc noscitur. quod sanguinis nonnihil frequenter eructet, maxime quū attingitur aut irritatur quodque nares hoc sæpe madeant: atque si finitur, crustula sicca eaque nigra obducitur, quæ emunctionis impetu nonnunquam procedit. Vetustius ac iam putridum ulcus ozæna appellatur, è quo crustula sordidior atque etiam graueolēs mucus excidit. Laborans ipse tum sibi graueolet, tū uicinis tetri spiritus contagione molestus est. Sæpe illic uulnera diuturna serpunt, quæ uel nariū alas, uel earum interstitiū, uel alia eius loci tenella ossa exedunt atque petrefaciunt magna deformitate: exesumq; palatum sępe perforant, idq; maxime si uel carcinomatis speciē habent, uel, è fœda lue uenerea, quod creberrimum est contracta sunt. ἡ ὄζαινα.

Recentibus ulceribus neglectis caro plerunque excrescit, quæ sarcoma nuncuptur. Ea quum longitudine ita excreuerit, ut iam è nare foras propendeat, aut in fauces relabatur, polypus est. Vtrunque uitium narem obstruit, & spiritui uiam intercludit, dum præsertim in latus affectum decumbitur, loquelam offendit & obscurat: Atque hæc symptomata grauedini quodammodo similia, nisi quod admodum diu permanent, nec errhinis tolluntur, quòdque ulceris signa iamdiu antecesserunt. τὸ ὑπερσάρκωμα, ὁ πολύπους.

Iam uero odoratus symptomata sunt, fœtor assiduus, odorandi imminutio uel oblitio. Fœtor ex his duntaxat partibus eructatur, quę circa nares & os ὀσφρανσεως συμπτώματα.

et hmoides sunt:nam quæ in ipso olfaciendi sensu,uel prope hunc intra meninges putrescunt,sensum ipsum haudquaquam feriunt,nec ea laborans,sed quiuis assidens deprehendit ut enim quippiam odoratum feriat, necesse est ex eo uaporem quodam interuallo in eum sensum & in priores cerebri uentriculos efferri. Odoratus quoque perit aut imminuitur impedito narium ethomidisque ossis meatu,quo spiritus ac odor duci solet.Idque uel sarcomate ,uel polypo uel phlegmone,uel grauedine.At si horum nulla signa comparent , offensionis causa,uel ad priores cerebri uétriculos uel ad eas propagines in quibus est odorandi sensus,referri debet:in his uel intemperies,uel humorum copia,uel corruptela sensum eiusve spiritus contaminat.Circum eas sedes abscessus interdum fiunt nulla febre,minimo dolore,e quibus ruptis animaduerti pus syncerum per nares affatim profluere perinde atque e prulentis auribus , idque nullo incommodo ualetudinis. Sed & in quodam milite qui resimis erat arnibus ex fœdiore quadam eluuie diutius cohibita,udrmes duo uillosi instar digiti illic geniti inuentique sunt,qui tandem in furorem illum adegerunt,febreq; non admodum manifesta e medio sustulerunt die circiter uigesimo.

ἡ κόρυζα. Grauedo autē frigida pituitosaque est destillatio in eos ethmodis eiusque membranas incidens , e partibus quę circum cerebrum aut uentriculis eius effusa.Ea caput ingrauescit , respiratio difficilior euadit , nec nisi hiante ore anima duci potest, uox non ut ante sonora , nonnihil liquoris profluit e nare principio tenuis,deinde crassiusculi.

αἱμοῤῥαγία. E naribus porrò sanguis erumpit,aperta,rupta,uel exesa uena eo desinente Eam quidem aperit sanguinis tenuitas uel exuperantia: rumpit uulnus,contusio ex ictu aut ex uiolenta quaui euidente causa exedit sanguinis uel cuiusuis humoris acrimonia.Venæ in nares,non ex intimis cerebri,sed ex oris palatiq; sedibus excurrunt,satis quidem detectę ac patulæ,ut quasi emissarium sint superuacui sanguinis expellendi : quemadmodum & hæmorrhoides ,& quæ in uteri ceruicem pertinent.Ex his siquidem omnibus,alias naturæ beneficio, alias præter naturam sanguis emanat.

Faciei orisque uitia,& horum causæ Cap. *VIII.*

CVTIS quæ faciei obtenditur,quoniam subiectæ carnis portio quædam est siccior,uitia contrahit cæteris partibus insueta. Eiusmodi in primis sunt ardentes pustulę,quæ tum in naso,tum in reliqua facie magna fœditate extuberan.tCausa est tenuis biliosusque sanguis immodice auctus,aut consueta eius uacuatio suppressa:tum quippe in eas sedes irrumpit impetumque facit. Accedit etiam cutis rara atque tenella,quę eo humore sub epidermide coercito prompte imbuitur.Huius quoque ordinis est rubor faciei uniuersus prę ter modum sine pustulis efflorescens qui si perpetuus est atque constans,feruidiore sanguine cutis imbuta est:sin ex interuallis recurritur,solus uapor eo sublato in causa est,aut tenuis humor nondum impactus Huc etiam pertinet citrinus,liuidus,albicans,aut aliter fœdatus color,& cutis scabrities : quales icterus,leucophlegmatias,omneque cachexiæ genus proferre solet: omnes quippe ex humorum uitio,ex corporis a ac uiscerum impuritate ducunt originem, ut posthac plenius differetur. At uarus , tumor est durus & exiguus ex frigido crassoque humore quasi in callum concretus.Lentigo subnigra aut uere fulua faciei macula est,lētem magnitudine coloreque referens.Suggillata,nigritiæ quædam sunt ex contusione ictuque uehementi derelictę , quemadmodum & uibi

ἴονθοι. φακός. ὑπώπια.

tibices. Eiusmodi deformitatum ingens est numerus, quę quoniam corporis functionibus haudquaquam obsunt, nō inter morbos, sed quòd omnino præter naturam sint, inter symptomata recenseri debent.

Cynicus spasmus oris est distentio seu conuulsio, qua id omnino peruertitur. Conspicuum quidem malum si graue est atque consummatum, leue autem non nisi quum loquendum ridendumve est, defugitur: tum siquidem oris labra nolenti contorquentur. Similem deformitatem inurit labrorum paralysis hoc tamen discrimine, quod si paralysis est, labrum in sanam partem contorquetur, si spasmus in affectam. Quæ horum efficientes sint causę ex iis quæ supra de paralysi atque conuulsione prodita sunt intelligitur. Huc pertinent & labrorum fissuræ, quæ uentriculi uiscerumque constitutioni prauæ succedunt.

κυνικὸς σπασμός.

Dentes uarie affici solent: modo enim aut exerti aut longiores prominent, modo atteruntur aut mandendo, aut externarum causarum ui. Stupescunt frigidioris humoris influxu, & acerborum crudorumque fructuum esu. Nigrescunt & fœdo lentore obducuntur detergendi incuria, dulcium & calidorum usu, atque expiratione cruditatis & crapulę. Vacillāt mobilesque fiunt externa ui concussi, & quum eorum radix multo humore madet, laxiorque fit alueolus. Dolore conflictantur grauissimo, idque ferè ob destillationem alias tenuem alias frigidam, quæ uel in maxillę membranam, uel in dentium neruum uel etiam in corpus decumbit. Ruit autem destillatio è capitis uertice per tempora in maxillam aut superiorem aut inferiorem & si quis dens exesus est in quem iam uia pateat, in eum maxime fluxio insilit. Tenuis porrò an frigida destillatio sit, ex supra commemoratis signis internoscendum: & quod frigidę malarum tumore sæpe comes est, tenuis raro: huiusque dolor acerbior, illius uero mitior crebra sæpeque recurrens destillatio, dentes excauat, exedit, putrefacitque, ac nonnunquam ab alueolis exturbat.

αἱμαδιῶσι. μελαίνονται καὶ τελιδνοῦνται σείονται.

Gingiuæ interdum præter modum luxuriant, & excrescunt, adeo ut dentes prope integant: iis potissimum quibus molles & spongiosę sunt, & qui locis aquosis humidioribusque, ut nautę degunt. Flaccescunt & exeduntur humoris acrioris & salsi adhæsu, ulcusculis dentium radices detegentibus.

οὖλα πλαδαρά.

Eadem phlegmone manifesta tentantur parulide appellata ad dentium radicem intro forasve adeo prominente, ut etiam uicinæ partes distendantur rubeant, caleant, ac dolitent. In superiorem maxillam ea procumbere solet ex oculorum cantho maiore: in inferiorem uero per tempora è uenis eo desinentibus. Abscessus hinc sequitur, cuius pus non ad faciei cutem, sed ad dentium radices exili uelamento tectas irrumpit. Vlcus si male curatum est, caruncula extat & prominet epulis nuncupata.

φλεγμονή.

Maxilla autem inferior & conuulsione & paralysi interdum tenetur, crebrius uero destillatione, quæ in eius articulum ad auriculæ radicem influens, immobilem eam plerunque reddit, loci quidem dolore tumore duro atque conspicuo. Ea ferè externarum more deriuatur e uertice capitis.

ἡ ἐπουλίς.

Aphthę porrò ulcera sunt non admodum caua in quamuis partem oris serpentia, in palatum, in gingiuas, in linguæ latera in eiusque radicem. Hæ infantibus familiares, sed adultis quoque illas efficit halitus calidior è iecore & ex bilis feruore per œsophagum, aut etiam per cæca spiracula exurgens: illas etiam interdum gignit pituita salsa profluens è capite. In febribus quidem hæ frequentes, nonnunquā & sine febre graues, quales sępe mēsibus su-

αἱ ἄφθαι.

preſſis obſeruantur. Eas autem hic prętermitto, quas uenerea lues & hydrargyri perunctio ſolet excitare.

Linguæ fauciumque morbi, ſymptomata & cauſæ. Cap. IX.

βάτραχος.

In ea oris parte molli & laxa quæ ſub lingua eſt, & cui ea incubat, atque quaſi uinculo alligatur tumor colligitur batrachus appellatus, qui interdum phlegmones, ſępius œdematis mollis & laxi ſpeciem exhibet, è quo aperto mucus proſilit oui candido perſimilis. Lingua uero tota interdum ſtupore uel paralyſi tenetur iis neruis prorſus impeditis: qui a ſeptima cerebri coniugatione prope ſpinalis medullæ initium deriuantur. Interdum altera duntaxat eius pars dimidia: dextra ſiniſtrave reſoluitur citra ullam guſtus offenſionem. Quum tota prehenditur: grauis apoplexiæ metus impendet; quanquam nō raro animaduerti diuturnam linguę paralyſim nulla conſequuta apoplexia. Ex conſumata paralyſi omnes obmuteſcunt: ab ortu quoq; nonnulli muti permanent: idque naturæ conformantis uitio. Viſus eſt etiam cui leuiore ex cauſa biduum triduumve loquela adimeretur, moxque repente & inopinato redderetur, & qui ſæpius ex interuallis & circuitibus modo loqueretur, modo muteſceret integre ſano corpore.

Bleſi atque balbi ſermonem non articulate explicant, aut linguæ breuitate, aut craſſitie nimia, aut alio naturali uitio confirmationis: nonnunquam & affleuntis humoris copia modo ex humidiore cerebro, modo ex ebrietate: nonnunquam immodica ſiccitate.

Guſtus autem perit aut imminuitur neruis mollioribus, qui a tertia cerebri coniugatione exeunt, perfrigeratis aut quadam tenus obſtructis aut certe ea cerebri parte affecta unde illi originem habent. Deprauatus uero guſtus qui abſurdi altenique ſaporis perceptio eſt, accidit quum uel linguę corpus, uel quæ ipſum ueſtit membrana uitioſo atque tetro humore imbuitur, qui uel ſolus, uel tiquore eorum quæ bibuntur eduntur ve dilutus, in linguę corpus molleſq; neruos penetrat, ſuiſque uitus eos perfundit: tumque uel ſalſus, uel amarus, uel acidus, uel aliter abſurdus ſapor guſtu percipitur, tanquam a cibo potuve eſſet inductus. Is autem humor atque uapor ſępe ex inferis ſedibus elatus, œſophagum linguamque proluit, nonnunquam & è cerebro defluit.

παρίσθμια.

Tonſillæ ſæpe tument imbutæ deſtillatione frigida: ac tum quidem ſub maxilla tumor tactu uiſuque intus animaduertitur, hicque ceu fruſtulum quoddam faucibus inhæreſcens, mole ſua premit, obſtatque ne cibus, potus & ſaliua facile uorentur: idque ſine ſiti, ſine ardore. Sed & interdum inflammatio tonſillas exercet, quæ partis nomen etiam ſortitur. Hęc tumoris notas pręſe fert, præterea uero dolorem, ruborem, ardorem atque ſitim. Concocta materia interior cuticula facile diſrumpitur, abſceſſuque facto pus in os & in fauces emanat. Hinc ulcus ſequitur ſordidum & quo graueolens fit expiratio. Oritur eiuſmodi ulcus frequenter citra phlegmonem ex humore ſalſo uel acri, qui molles, humidas, calidasque tonſillas prorſus exedit: nonnunquam & ex contagionis labe incipienti lui ueneræ familiare eſt.

ἡ κίονις κεχαλασμένη.

Sed & collumella è palati extremo propendens plerunque moleſta eſt. Laxior enim longiorque euadens, in fauces & œſophagi caput illabitur, titillatione moleſtia, qua qui afficitur, hanc perpetuo uorare fruſtra contendit, metuitque ne eius impetu ſtranguletur. Hoc uitii naſcitur quum ea humore multo ſuperne defluente madet atque perfunditur. Quinetiam collumella

lumella seu gurgulio interdum (at certe raro) inflammatur tumetque cum rubore & ardore. Ac tum in fauces illapsus maiore tędio quam relaxatus, suffocationis metum concitat. Quum per inflammationem illius pars ima, crassa, & rotunda, summa uero tenuis apparet, σταφυλη inquit Hippocrates, id est uua nominari solet. γαργαρεὼν εἶ γουν κιονὶς φλεγμαίνουσα.

At uero angina affectus est fauces, id est summa gulæ gutturisque partes, per quas tum cibi potusque, tum spiritus introitus est pręcludens. In hac spiratio fit difficilis, deglutire uix licet, ac proinde potus resilit in nares, dolor acerbus fauces occupat. Atque hæc quidem omnis anginæ communia sunt signa, sed quæ differentiis atque causis plurimum euarientur. Etenim angina alia uera, alia notha est: uerę & legitimæ quatuor sunt differentiæ. Vna quam omnium periculosissimam censuit Hippocrates, ubi neque in faucibus neque in ceruice quicquam apparet. Huius quippe inflammatio penitus abstrusa, grauiora infligit symptomata, non sine metu præsentis strangulatus. Hac sæpe uidimus sublatum ægrotum horis octodecim, constante mente integrisque sensibus. Altera est quum interiores laryngis fauciumque musculi manifesta phlegmone tentatur. Hæc æque ac superior symptomatis sæua est, sed minore tamen fit periculo, quod manifesto se proferat tumore, qui & remedia prompte admittit, & in os expurgari potest. Tertia fauces interiores una cum ceruice occupat, in qua febris tumor atque rubor est conspicuus, cum calore ac dolore, Symptomata huic nihilo sunt quam cæteris læuiora, sed tamen spes salutis melior, quod inflammatio foras prosiliens euocari digerique possit. De hac scripsit Hippocrates, Ab angina habito si tumor fiat in collo, bonum foras enim morbus profertur. Quarta omnium leuissima atque tutissima censetur, quæ non interiores fauces, sed solam ceruicem eiusque musculos prehendit quorum tamen tumore interiores laryngis musculi comprimuntur introitusque omnis coarctatur. Omnium causa est fluxio biliosa aut sanguinea, quæ è uenarum iugularium ramis eo pertinentibus in has sedes influens uel erysipelas uel phlegmonem parit. Præter communia anginarum signa memorata, adsunt præterea in his tumor, rubor, calor atque febris, quę omnis uerę anginæ comes est assidua. Angina uero quæ notha nuncupatur febris est expers. Hęc autem fit quum pituitosa destillatio in faces ceruicisque musculos decumbit: ac tum fortasse tumor inest, sed sine rubore, ardore & febre: quo circa inter acutos morbos habenda non est. Huic finitima est ea in anginę specie, quæ nullo quidem fit proprio faucium affectu, sed quum ceruicis uertebræ intro luxatæ, fauces ac gulę gutturisque introitus premunt & arctius coangustant. Noscitur hinc quòd signorum, quæ in aliis prodita sunt nullũ apparet quodque ceruix, pone excauatur ægreque & cum dolore inflectitur: casus quoque aut ictus antecessit: uel humor præter naturam uertebrarum uincula laxauit, uel eas sua copia de propria sede deiecit. ἡ κυνάγχη

Pulmonum morbi, symptomata, causa, signa. Cap. X.

PVLMONVM quidem appellatione omnia etiam quę in eis sunt uasa, ipsamque asperam arteriam nutamus. Affectus autem qui eo incidunt numerantur intemperies simplex, obstructio, peripneumonia, uomica seu abscessus & tabes. In ipsa uero thoracis capacitate, humoris collectio, & suppuratio. Simplex intemperies maximeque frigida, deinde etiam sicca gutturis arteriam exasperans, tussim excitat siccam, qua nihil humoris expuitur, respiratio δυσκρασία.

tionem raram facit,& ad calidi aeris potusq; desiderium stimulat. Calidior uero intemperies frigidum tum aerem,tum potum expostulat, & respirationem crebram efficit: quę ualidior fuerit intemperies,dolorem infert. Atq; hæc quidem omnia de intemperie inæquali audienda sunt. Nam quæ iam ęqualis euasit, quum ueluti asciria quędam natura sit,nullo penitus dolore cruciat.

Flatus in pulmone pręter naturam coarctatur quidem, sed admodum raro, tum autem ambientes partes distendit,& si agitetur,dolore afficit,ac interdum uiolenter erumpere deprehenditur.

ἡ ἔμφραξις.

Obstructio autem frequens est magniq; momenti. Ea tussim inuehit, & oppressionem,& spirandi difficultatem,quę tanto grauior est,quanto, & ipsa obstructio maior. Huius causæ uariæ,humorum copia,lentor atque crassities,grando,lapis & crudum tuberculum,de quibus ut pręcipuis affectorum pulmonum causis sigillatim tradendam. Humorum copia in solam membranam guttur succingentem destillatione profluens eamq; imbuens, uocem obscurat ac raucitatem infert. Hanc etiam gutturis seu arterię asperitas nimia parit, siue a fumo ue a clamore,siue sit a frigore contracta. At si destillatio in gutturis cauum ductumq; incidit,tussiculam cum quadam irritâtis acrimoniæ sensu, si in pectus ac in pulmones,ueram tussim ex imo pectore erumpentem mouet Hæc enim fit,quum natura uehementi spiritus efflatione eiusq; erumpentis impetu, nititur quicquid acrimonia aut obstructione molestum est, excutere: quemadmodum & quum inter bibendum edendumve, quippiam in guttur illabitur. Verũ enimuero quod in pulmones destillat,si admodum tenue est, tussiendo difficile reiicitur,nam occurentis spiritus uehementia repulsum atque subleuatũ, mox disrumpitur relabiturq; in pulmones. Sed multo quoque difficilius expellitur ac extruditur, quod nimis crassum lentumq; est: nec enim abstergi nec dimoueri,nec sursum efferri spiritus ui facile potest. Quum recens est atque etiamnum ruit destillatio, eius acrimonia guttur ardet ac corraditur, frequensque tussicula fatigat,qua nihil aut tenue quiddam effertur: quum uero ea constitit hæsitque pulmonibus: rarior est tussis: quæ sine gutturis ardore; crassius quiddam ex imo ducit pectore. Quum porrò pauca leuisq; est destillatio: leuia quoque comitantur symptomata: quũ uero magna grauiq; impetu ruit. præfocans quædam spirandi difficultas angit: crebra: celeris & magna est respiratio: see qua paucus aer atrahitur, sensus quidam grauitatis percipitur ad pectus & ad spinam protensę: quo loco pulmones membranis figuntur & hærent. Calidus autem an frigidus humor sit qui destillat: ex acrimonia, ex siti, atque ex iis perspiciendum quæ de destillationum signis tradita sunt. Porro autem humor crassus & lentus pulmonem eiusve arteriam occupans, arida tussi uehementissime exercet, qua uix quicquam extenditur: spiritum difficilem reddit: inter spirandum stertorem quendam aut sibilum eliditur, ꝙ pulmonum bronchiis pertinaciter sit impactus & uias coarctet per quas spiritus euadit: destillationis notæ antecesserunt, uel a cerebro uel a uicinis sedibus.

τὸ ἆσθμα.

Hic humor quum non totus expuitur, reliquum bronchiis aut pulmonum cauis in quę subiit firmus inhęrescens quam ut euelli possit tempore magisque crassescit atque siccescit, dum ui caloris in uitream aut etiam in gypseam pituitam habeat. Quumque destillationibus multis circuitu redeuntibus, ex unaquaque nonnihil crassæ huius & gypseę pituitę relictum fuerit, sensim magna eius copia in pulmonum fistulis atque cauernis, cumulata uerum tandem fit asthma, cui opportuni esse solent, qui destillatione

atque

atque tussi frequenter tentantur, maxime uero senes & qui angustis sunt pulmonibus. Ab asthmate fit orthopnœa quam difficilius nec nisi recta ceruice spiritus ducitur, qualiter & eos spirare dixi quos angina uehementer præmit.

Malo ingrauescente, lentus humor in grandinem concrescit: atque hæc tandem in ueros calculos quibus interdum dissectos pulmones confertos deprehẽdimus, aliosque in his præduros ac solidos, alios ueteris casei constantia, incipiẽtes alios gypseæ pituitæ duritie: omnes quidem propria cysti obductos. Sed etiam non ita pridem uir occurrit, qui quoties exercitatione incalescit, concussata tussi calculos è pulmonibus edit præduros, eosque excreat modo horedi, modo pisi magnitudine. Bona tamen is ualetudine fruitur, præterquam quod paulo difficilius respirat, & in medio thorace grauitatis cuiusdam pondus percipit. Atque hęc quidem aliis sine dyspnœa, alijs cum suspiriosa orthopnœa obtingunt, qua qui conflitantur uehementi angustia pressi prope suffocantur, altoque & suspirioso spiritu multum & frigidum aerem ducere cõtẽdunt, quo plurimo cor ad refrigerium indiget. Omnes ita affectos uere asthmaticos appellamus, qui ieiuni, & in quiete, & sereno cœlo facilius spirare solent. at quoties causa & materia intus condita frigido humido ue cœlo, aut etiam multa crapula humescens & quasi tumens diffunditur, noua dyspnœa quasi accessione conflictatur. Multoque magis si forte recens quædam destillatio in arterias ueteri malo iã impeditas ingruit. Sed & sæpe fit ut grauiore & repẽtino utriusque causæ impetu ęger prompte iuguletur, eaq; destillatio ab euẽtu catarrhus præfocans appellatur. Galenus neque a destillatione, neque a peripneumonia, neque a pulmonum tuberculo, neque a suppuratione quemquã repente strangulari posse existimauit, sed a sola angina, in qua neque in faucibus, neque in ceruice quicquam apparet. At uero quibus iam diu & multum pulmones infarcti erant, ut ueteri asthmate, multam repentinam ue destillationem plerosque iugulasse testamur. ὀρθόπνοια. ὠμὸν φῦμα.

Crudum tuberculum pulmonum arterijs adnatũ easq; obstruẽs, iisdẽ atque asthma urget symptomatis discernitur tamen quod pedetentim increuerit nulla præcurrente distillationis nota, quodque difficilis respiratio insit citra stertorem.

Omnis tamen uetus contumas ex quacunque causa sit obstructio, inspiratione magna detegitur: per hanc enim sub pectore offendiculum percipitur quod protinus tussim etiamsi diu sopita fuerit, proritat. Si iam tuberculum aut alia quæuis obstruens causa tam alte penetret, ut non asperis, sed leuibus pulmonum arterijs cordi uicinis inhærescat, non modo difficilis respiratio, uerumetiam pulsus omnino uarius & inæqualis atque intermittens, uel etiam intercisus existet: ac tum cordis palpitatio & animi quedam defectio accedet oppresso iam corde. Atque hę omnes quidem sunt obstructorum pulmonum causæ.

At tum hi, tum eorum arterię angustiores fiunt uel a natura, ut iis qui iam ab ipsa conformatione depressum obtinent pectus arctumque sub hoc spatium: & qui uel natura uel pleniore uictu & otiosa uita obesiores euaserunt. De quibus Hippocrates, Qui natura admodum crassi sunt, breuiore uita fruuntur quam qui graciles. Vtriusque ductus omnes corporis pręangusti insunt & exiles, in hisque spiritus paucus leui occasione opprimitur, estque uel circa humoris influxum extintioni maxime obnoxius. περιπνευμονία.

Peripneumonia pulmonum est inflammatio, alias quidem phlegmones, alias

alias erysipelatis specie. Magna spiritus difficultas urget. malæ præter modum quasi inflammatæ rubent, oculi intumescunt. Atque si phlegmone est, spurum inquit Hippocrates, cruentum citatur, nisi admodũ crudus sit morbus, præcordiorum totiusque pectoris angustia premit, grauitas summa sternum dorsumque contrahit, sed tamen febris acuta non admodum urit. *In* erysipelate uero tussis flauum sputum trahit non multo permistium cruore pectoris angustia grauitatisque sensus minor, at febris flagrantiore incendio extorret. Vtraque autem modo per se oritur, modo anginę uel pleuritidi succedit, dũ è faucibus aut è latere humor repente fertur in pulmones. De hac scripsit *H*ippocrates, A morbo laterali inflammatio pulmonis, malum. Quæ non alium morbum subsequitur, sed ex sese primam duxit originem, fit quidem ex tenui biliosoq; sanguine, è dextro cordis sinu per uenam arterialem in pulmones uehemẽtius & abundantius excusso, qui nõ modo pulmonis uenas & arterias, uerumetiam totum ipsius corpus præter modum implens atque distendens, coarctatur ac putrescit & pulmonis inflammationem accendit, non eam quidem aliarum more collectam, sed toto uiscere effusam. Rara autem admodum est uera peripneumonia. At uero tenuis & acris multaq; destillatio è cerebro confertim in pulmones illapsa, interdum ardore præter naturam incẽditur æstum ac febrem inferens: ac plerique eam affectionem peripneumoniæ nomine designant, in qua & tussi & spirãdi difficultate & lenta febre sensim cõficitur ægre, sine ulcere, sine expuitione cruenta. Hęc si peripneumonia dicetur, ab exquisita profecto plurimum, tum causa, tum symptomatum magnitudine diffidebit.

ἀπόστημα ἐν πνεύμονι.

Vomica pulmonis est abscessu exiguus, & puris in pulmonis quadam parte collectio, quod mẽbranula propriaque cysti arcte adeo cõcluditur, uix ut quicquam de se tetrum in cor expiret. Hæc frequens est in tabidis, sed & plerunque sine tabe fit, quum sanguis ex aperta rupta, aut exesa uena in paruam quãdam pulmonis regionem secedens illic putrescit sensimque mutatur in pus, ac per summa siccans sibi cystim efformat. Latens profecto & in primis abditum uitium, sępe nec laboranti nec medico notum, quo laborans ipse nec consueta mundi intermittit, nec se morbo teneri putat, causamque interitus sui nesciens intus gerit sub pectore. Adolescens quidam a paulo uehementiore exercitatione, quum acerba tussi nullo pũcto temporis intermisso torqueretur uomicã integrã columbini oui magnitudine excreuati, in qua aperta pus exquisite album & æquale deprehensum est, cruenta excreatio integrum biduum perstitit magna febre magnaq; corporis perturbatione. At nihilominus seruatus is est atque sanitati restitutus. Non pauci inopinato è uiuis hora quadrante erepti sunt, in quibus dissectis non alia mortis causa comparauit, quam repentina uomicę distruptio in pulmonibus, è qua pus in cordis arcem penetrauerat ipsius uim extinguens atque obruens. Quumque ex his duo medici essent percelebres, attamen nec febre, nec in appetentia, nec alio ullo symptomate, impendentem sibi diem uitæ supremum præsenserunt. Id mihi quidem persępe eius loci memoriam refricauit, quo inquit Hippocrates, Quibus suppuratio in corpore abdita non innotescit, ea propter crassitudinẽ uel puris uel loci delitescit. Etenim haud raro efficit obluentis membranæ densitas, ut nihil tetrum a pure in cor uitæ fontem inspiretur. Omnibus tamen sic affectis multo tempore antequàm uomica rumperetur, cruenta excreatio processit è pulmonibus, eaque cum tussi, adfuitque spiritus grauis ac fœtidus, corporis grauitas, pectoris leuis oppressio & spiritus difficultas, quibus tabes raro comes. Sed hæc quidem signa aliorum quoque affectuum communia sunt.

Tabes autem pulmonis est exulceratio, qua sensim corpus uniuersum liquescit. Hac incipiēte frequens tussis molesta est, qua cruentum aliquid sine sensu doloris extunduntur: hoc interdum subsistit, tussique sordidum quiddam editur, deinde purulentum, tum febricula leuis adoritur, cuius nulla fit intermissio: quæ tandem hęctica facta, mox a cibo aliarum more inualescit. Vlcere magis magisque serpente & sordescente pus excreatur, fitque quod dixit Hippocrates, A sanguinis sputo puris sputum. Hoc quum syncerum est, aquę iniectum minime alterius ritu innatat sed (si purum est) in imum descendit subsiditque. Ac nihilominus quoties uel labore: uel tussis impetu, uel excandescentia ulcus puris lentore obductum refricatur, cruenta excreatio redit. Confirmato ac iam inueterascente uitio putris pulmonis portio interdum exit, & sputum carbonibus iniectum aut etiam per se graueolet, sæpe id etiam halitus cō tagione imprudentes labefactat, capilli defluunt, idque alimenti penuria toto corpore exarefacto & inualescente febre ungues in manibus curuantur, malæ linescunt tetro uapore eo sublato, costarum extrema siccitate sursum conuellunt, dum tandem corpus omne consumptum contabefiat, calorque natiuus exhausto pabulo intereat. Magna inter scriptores controuersia est; possitne quis citra cruentam excreationem tabe resolui. Nonnulli post solam screationem humoris liquidi & subflaui, leui febricula correpti tabescere cœperunt, ac multo post tempore cruoris exiguum quiddam cum pure reiecerunt. Sed non paucos etiam animaduerti tabe sensim sublatos, in quibus nihil omnino cruoris toto morbi decursu comparuit. Atque horum quidem ratio mox proferetur. Tabis causa duplex, una quidem pulmonis uitiosa cōstitutio, altera humor exedens. Vitiosam constitutionē appello, non intemperiem, sed mollem, tenellam ac corruptioni paratam pulmonum substantiam, de qua alibi fuse disserui. Sic plerique iam ab ipso ortu & a parentibus latente pulmonum uitio tenentur, quo tandem omnes contabescunt, etiamsi nulla aut certe minima destillatio e cerebro aut aliunde procumbat. Qui tabida stirpe sati sunt, quasi hæreditario iure omnes necessario tabe marcescunt, hocque malum sępe uidimus in omnes eiusdem familiæ ordine grassari. Et qui natura pectus angustum atque depressum obtinent, hi sunt in tabem procliuiores, horumque natura, ut inquit Hippocrates, ad phthisim uergit. Non hinc certe quod pulmones angusti sint, hoc enim duntaxat in asthma deduceret, sed quod ii fere lā guidi adeo sint & imbecilli, ut tempore sensimque flaccescant ac sponte corrumpantur. Ac proinde qui ab ortu uitiosos nacti sunt pulmones, alij a cruenta screatione, alij citra hanc rabidi cecesserunt. Causa tabis altera acris est & exedens e capite destillatio; aut humor acer e corde in pulmones eiectus, qualis maxime autumno cumulatur, aut pus in thoracis capacitate cōclusum, de quo statuit Hippocrates, Empyos, id est purulentos qui intra dies quadraginta screatu non purgantur, in tabem transire. Hę igitur causæ ualentissimos quosquæ pulmones sensim & sine sensu doloris exulcerant, quibus etiam accedunt quæcunque id cęca proprietate ut lepus marinus prętare possunt.

ἡ φθισ.
ἡ φθίσις.
τὸ ἐμπύημα.

Iam uero pulmonum uena, casu, labore, clamoribusue rupta, aut æstu, balneis, ubi potu alimentisue calidis & multis, uel etiam suppressorum mensium (quod interdum fit) eo confluentium multitudine reserata, magnam sępe sanguinis copiam excreatione profudit. quam nulla tabes est insequuta, ac ita affectos plerosque uidi diu postea uitam nullo incommodo exegisse. Non enim simplici uenæ ruptione (modo reliqua pulmonis substantia integra fit) quisquam contabescat. Aut si qua illinc tabes insequitur, id sane fit quod sanguis

οἱ ἔμπυοι.
αἵματος ἀναγωγή.

ab ulcere in pulmonum ſubſtantiam dimanet, inflammatusq; ac demum putrescens eam labefactet.

Thoracis morbi & ſymptomata. Cap. XI.

ἡ πλευρῖτις.

PLEVRITIS phlegmone eſt eius membranę quę coſtis ſubtenditur. Latus uarii dolores exercent, qui tum ſitu, tum materia diſtant. Situ quidē, quod alius cauſam habeat inter coſtas & membranā quæ intus illas ſuccingit: alius in muſculis meſopleuris: alius in muſculis qui intrinſecus coſtis incubant. Poſtremus hic dolor non utique exquiſita, ſed notha pleuritis eſt: qui uero uel in muſculis meſopleuriis, uel inter hos & membranam ſuccingentem, uel in utrāque ſedem incidit, ex ſitu uera & exquiſita pleuritis eſt Materia quoque dolores hi diſtāt, ꝙ alius à plegmone, alius à deſtillatione, alius a flatu ſuſcitetur. Fit autem plegmone raro ex craſſo, ſæpius ex tenui bilioſoq; ſanguine qui ex uena caua cordi aſſidente, in eam quæ azymos nuncupatur, ac deinde in tenues coſtarū uenas impetu quodam incurrit, ex quibus apertis aut diſruptis exilit, inciditq; aut in muſculos meſopleurios, aut inter coſtas & ſuccingentē mēbranam, illicq; collectus phlegmonē ueramq; pleuritim parit. Quū uero ſanguis in externos thoracis muſculos effuſus, idq; per ramū qui à uena caua mox ut è thorace in alam emerſit, delabitur propagaturq; in partes thoracis externas, ex materia quidem ueram, at ex ſitu notham pleuritim facit. Quanquam autē hæ phlegmone ſitu diſtant: magna tamen ſocietate connexæ ſunt ac ſæpe interioris in externam, aut contra tranſitus eſt, quod ut in anatome docui, interiorum uenarum extrema foras emergant, & externarum ora intro ſubeant.

Cauſa porro quę ſanguinis fluxionem impetumq; mouet, aut illius immoderata eſt copia, aut tenuitas, aut efferueſcētia & exagitatio ab æſtu: a balneis, ab exercitatione, ab excandeſcentia, ab ictu, a ſubita refrigeratione, aut a potione frigida, quæ concalfactum agitatumq; ſanguinem uarie depellit ac diſiicit. Ad has cauſas accedit lateris imbecillitas, qua fluxio nō quidem allicitur, ſed prōptius excipitur Dolor autem pleuriticus non perpetuo uniuſmodi eſt, ſed ut ſanguis inciderit uarius, & ſitu & loci amplitudine, ſic & dolor ſępe uehemētia uariat: nam à tenui bilioſoq; ſanguine qui phlegmonem eryſipelatodē gignit, acrocior, a puro aut pituitoſo mitior Ab his enim aut ſimplex phlegmone fit, aut quę œdematodes nuncupatur. Lateris dolor è deſtilatione cōtractus externas etiā partes occupat, oriturq; humore frigido è ſummo capite per ceruicem in ſcapulas & omop atas, tandemq; in lateris externos muſculos modo priores, modo poſteriores illapſo. *Hic* tametſi nequaquam pleuritis eſt, perſeuerans tamen ueram interdū pleuritim quæ etiam ſputum cruentum emolitur, accerſit, ſeu quod ſenſim altius penetrans tandē ſe in meſopleurios & ſuccingentem membranam inſinuet, ſeu quod illius dolor nouam fluxionē coprorітet e uenis. A flatu lateris dolor etiamnum fit admodum uehemens, quoties is inter membranas aut externas, aut interiores ſeſe infert, easq; diſtēdit diuellitq; a uicinarum partium adhæſu. Adhæc hiſce membranis uiſcerū pondere grauitate deorſum retractis ſæpe diuturni inſunt dolores, quos ut iecoris uitio & mole fieri traditum eſt, ita & lienis occaſione diu protrahi animaduertimus. Neque prætereundum eſt & ictu aut caſu ſæpe laterum dolores relinqui diuturnos atque contumaces, multoq; magis ſi uel coſtarum luxatio uel fractura ſit inſequuta. Hæc genera iam ſignis diſcernenda ſunt. Lateris dolor quocunque pertineat ſpiritum intercipit, nec libe-

re &

re & magnum ſpirare ſinit, quòd latus atque thorax ad reſpirationem conferat motusq; irritetur. Diſtant tamē quòd dolori a flatu ferè uagus eſt, nec diu, eadē ſede perſiſtit, ſed calore & fomētis miteſcit, atq; etiam ſępius diſcutitur: ortus quoque eſt a frigore, aut ab aliis cauſis flatulentis, hisq; euidentibus. Dolor ex deſtillatione prægreſſam habet & manifeſtam cauſam: in ceruice uel ſcapula primum afflixit, deinde in latus delapſus eſt, in quo preſſu cōtractuq; exacerbatur, fomentis nō tollitur. Atque horum dolorum nulla febris comes eſt, niſi aliunde fortaſſis accerſita. Iam uerò externæ atque etiam ueræ pleuritidis hæ communes notæ ſunt, febris aſſidua reſpiratio difficilis frequens atque parua dolor pungens atque diſtendens; tuſſis initio ſicca quæ nihil prorſus emollitur. At multum inter ſe diſtant, quandoquidem externæ dolor tactu preſſuq; excādeſcit: moleſtus eſt in latus ægrum decubitus, in ſanum facilis: pulſus quidē frequens & inæqualis: ſed neque tenſus neque durus. Interioris, & ueræ pleuritidis febris aſſidua acutior eſt, quod affectæ ſedi magna inſit uicinitas cum corde ſpiratio difficilior, frequentior & minor: dolor pungens atq; diſtendēs, qui ſi membrana coſtas ſuccingens parte ſuperiore inflammatur, ad iugulum, ſin inferiore ad hypochondrium pertingit: neque lateris tactu neque preſſu ingraueſcit, eſtq; in ægrum latus decubitus quam in ſanum facilior: materia ſiquidem inter coſtas & membranam ſuccingentem collecta aduerſo decubitu propendens, membranam magis diſtendit atque diuellit, unde dolor, dyſpnœa, atq; tuſſis acerbior. Pulſus frequens & inæqualis, durus eſt atque tenſus. Idque magis quum membrana ſuccingens: quàm quum ſoli muſculi meſopleurii inflammātur. Tuſſis interdum initio ſicca, ſed mox ferè humida, cuius deinde ſputum coloratum exiſtit. Primum enim liquidum & album reiicitur, quum è ſolo pulmone pituita, nondum autem ex affecto latere quicquam excidit: deinde flauum, quum ſanies quædam tenuis illabitur: poſtea rubrum ac uere cruentum, quum iam patentiore uia ſanguis purus emanat: hinc purulentum inſequitur maturata phlegmone. Hæc autem omnia ex affecto latere per ſuccingentem membranam uel pertuſam, uel exeſam, uel quouis modo rariorem factam excidunt effunduntúrq; thoracis capacitatem. Etenim dum expirando thorax deprimitur, ac multo magis dum in tuſſi uehemēter comprimitur: humorem qui in capacitate eſt cogit reiicitq; in aſperas pulmonum arterias: in quas facile recipitur quod earum ora cartilaginea & sēper patentia deſinant in extremum pulmonis tenuiſſima membrana obducti. Ex his ſenſim in maiores ſubeunt, dū tandem frequenter tuſſi in eam quę gutturis eſt arteriam, ac tandem foras exigantur. Hæc thoracis uitia ſunt, quorum hoc loco meminiſſe oportuit. Nam uulnera contuſiones, ulcera, abſceſſus, eryſipelata & quęcunque foras erumpentia uel dolorem inferunt, uel reſpirationem interpellant, ſeipſis conſpicua ſunt & ad aliam contemplationem pertinent.

Diaphragmatis uitia non alia ſymptomata infligunt, quam quæ interiora thoracis obſidere diximus, atque iiſdem ferè ſignis præterquam doloris ſitu ſe produnt. Tumores duros diaphragmatis radici infixos nonnunquam deprehēdi, qui ſenſim tabe laborantes conſumpſerunt, citra ullam delirij ſpeciem.

Suppuratio eſt puris in thoracis capacitatem collectio, in cuius illuuie pulmo totus immergitur. Eo autem confluxit uel ex angina, uel ex peripneumomonia, uel quod frequentius contingit, ex pleuritide. His.n. tuſſi nō bene expurgatis, abſceſſus exoritur, è quo tādē rupto, pus ſæpe uniuerſum in thoracis capacitatem influit, eoq; etiam diu poſtea è ſordido ulcere ſtillat, dum tandem ingens ac penè ſuffocans copia cumuletur. Interdum ex abſceſſu pus ſurſum in os

irrumpit expuiturq; actum ſuppurationis periculo liberat. Eſt quidẽ ſuppuratio omnis puris, tum confectio, tum collectio, quacunque parte ſit corporis, proprie ea eſt quæ uel thoracis uel abdominis ſpacio fit. In alia uero quauis corpori parte, ſi maiuſcula eſt, abſceſſus. ſin minor, uomica nuncupetur. *His* autẽ notis ſuppuratio deprehẽdit. Ex prægreſſa angina, aut ex peripneumonia, aut ex pleuritide uehementi nihil plenè laborans expuit. Pulmonis grauitas, aut faucium aut lateris dolor, ſimulq; febris uehementia ſubito remiſſa eſt, nouũ grauitatis ſenſum in imo thoracis ad diaphragmà ſurrectus æger percipit. decumbens uero aut in alterutrum latus ſe conuoluens, transfluere quiddã & fluctuare, tuſſis ualida perſeuerat, ſed ſicca & qua nihil aut minimum reiicitur, febricula perpetua languida, inordinata ac uere hæctica, perſeuerans enim ſuppuratio phthiſim accerſit. quoniam autẽ thoracis capacitas diſſepto (quod mediaſtinum appellant) media dirimitur, neq; dextri lateris cum ſiniſtro ulla ſocietas eſt, contingit quidem ut alias ſuppuratio alterutrum duntaxat latus, alias utrunque occupet, quod magna eſt obſeruatione dignum. Ab angina & a peripneumonia ſuppuratio in utrumque ferè capacitatis latus influit a pleuritide in alterutrum duntaxat, in id quippe quod dolore uexatum eſt. Latus porrò in quo uno ſuppuratio recõditur, hinc noſces quòd & grauius & calidius exiſtit. Decumbens æger in latus ſanum onus ſentit pectori incumbere, quod & anguſtia uehemẽter premit & tuſſim exaſperat. *In* latu ægrum decubitus hęc omnia mitigat, pure nimirum in coſtas recumbente.

Suppurationi affine interdum malũ eſt, in quo magna thoracis capacitas, ſeroſo, pituitoſo, eoq; tenui humore ſcatet, qui aut è cerebro per aſperã arteriã & pulmones tenuitate ſua affatim irruens, aut è reliquo corpore, aut ét ex abdominis capacitate (quod ſępe in idropicis animaduerſum eſt) cecis ductibus redundãs eo penetrauit. Tum ſuppurationis ſigna atq; ſymptomata inſunt, niſi quod neq; febris affligit, neq; ſuppurationis efficientes cauſę præceſſerunt, Ea proinde affectio, nõ ſuppuratio ſed ſuppurationi finitima eſt. Hactéus morbos omnes attigit. qui pulmones, thoracem, omneſq; reſpirationis partes infeſtare ſolent. *Iam* uero pręcipua eorum ſymptomata perſequamur.

Spiritalium partiũ ſymptomata, quibus maxime laborante uindicari expetunt, hęc numerantur: uocis læſio, diſpnœa, tuſſi & ſputum cruentum. Vocis inſtrumenta ſunt, guttur, larynx, muſculi & nerui eo inſerti: quemadmodum loquelæ organa ſunt, lingua, labra, dentes, palatum, gurgulio atq; nares. Itaque affectis aut muſculis qui laryngem claudunt aperiuntue : aut neruis recurrentibus, qui è ſexta ſunt coniugatione : aut cerebri parte a qua hi prodeunt offenſa, uel animal obmuteſcit, uel obſcuram uocem, uel exilẽ edit. Raucеſſit uero quũ gutturis ſuccingens interior membrana humore multo, ut per graues deſtillationes madeſcit, & quum ingenti clamore exaſperatur. Vicinarũ quoque partium affectiones ut gulæ, œſophagi, ceruicis & luxatæ ſpinæ officiunt uoci. Præterea uero & quicũque affectus reſpirationi obſunt, quod citra reſpirationem uox libere elidi non poſſit.

Difficilis ſpiratio multiplex: magna qua plurimus ſpiritus trahitur, hæc in gentem calorem ſine obſtructione ſubeſſe denunciat, uel in corde ut per febres uel in pulmone, ut in peripneumonia, eadem ſimul frequens eſt, & ſpiritus calidus ac feruẽs ab ore & naribus efflatur. Magna aliter reſpiratio qua thorax & ſcapulę plurimum attolluntur, meatuum anguſtiam oſtendit, uel ab angina uel a multa deſtilatione pulmonis arterias opplente uel a tuberculo duro pulmonis, uel a ſuppuratione. Parua & frequens reſpiratio aut imbecillitatis ui-

rium eſt index, aut doloris atque impedimenti, quod uel pulmonibus inſidet, ut in peripneumonia, uel thoraci, ut in pleuritide, uel diaphragmati, ut quum uētriculi iecoris, aut lienis mole premitur, uel muſculis abdominis qui omnes reſpirationi ſubſeruiunt.

Tuſſis expiratio eſt ualida qua quicquid ſpirandi inſtrumentis, moleſtū eſt excutere natura contendit. Inſtrumenta autem ea ſunt, fauces, aſpera arteria, pulmones interioraq; thoracis. His interdum moleſti ſunt humores præter naturam illapſi, qui ferè humidam tuſſim excitant, interdum & alii affectus, ut refrigeratio, exulceratio, tuberculum quorum materia expelli minime poteſt, fitque ab his arida tuſſis. Quoniam autem in parte hęrea affectus, tuſſiendi ratio ac modus oſtendet. E palato & è faucibus quicquid infeſtum eſt ſcreatu eruitur: ex arteria uero tuſſicula, illacq; titillatio ac ſæpe proritans ardor percipitur: è pulmonibus ualida tuſſi. Quę porro tuſſis quibuſdā interuallis, ut bis terue anno affligit, ex irruente deſtillatione proficiſcitur: quę uero continenter nullaque aut minima intermiſſione fatigat, aut uitioſam pulmonum affectionem, aut obſtructionem ueterem, aut aliam ſtabilem intus cauſam habet. βήξ.

Succedit his malis cruenta expuitio, per quam è locis admodum uariis ſanguis exit, quos tamen peculiaribus notis internoteſcere licet. Qui enim expuitur ſanguis ſi è gula aut è uentriculo eſt, uomitione: ſi e gingiuis, lingua & palato, expuitione ſimplici: ſi è faucibus & gurgulione, ſcreatu; ſi ex gutture, tuſſicula; ſi ex pulmone & thorace tuſſi reiicitur. Et qui tuſſi, ſi tenuis, floridus ac ſpumoſus, atque ſine ſenſu doloris effertur, ex pulmone eſt; ſin uero craſſus, grumoſus ac negricans, ſimulq; pars quædam thoracis dolite, è thorace. Per omnes autem expuitiones cruentas etiam atque etiam animaduertendum, num ſanguis nuper fluxerit è naribus: illinc ſi quidem ſępe in fauces relabitur, interdum in pulmones aut in uentriculum, ſed qui poſtea grumoſus euadat atque concreſcat. αἱμπτόη-σις.

Cordis affectus. Cap. XII.

Cor morbi omne genus obſidet, maxime uero ſimplex intemperies, phlegmone, eryſipelas omniſq; pręter naturam tumor, ulcus quoque ac uulnus; ſed hæc ſanè rarius. Crebrius autem atque proprie uenenatus humor; qui tota ſubſtantia eſt infenſus uitali robori. Intemperies omnis uires diſſoluit, corpuſque languidum reddit, q̄ ſub hac uitalis calor ac ſpiritus laboret, cuius affectus & offenſa in omne corpus redundat. Calidę intemperiei ſigna ſunt pulſus frequēs & uelox ac intereum magnus; ſimilis quoque reſpiratio, febris plerunque comes, & expiratio calida. Frigidæ intemperiei contraria adſunt omnia. Humidæ pulſus plenus eſt, mollis & languidus. Siccæ exilis; tenſus ac durus. Cordis autem intemperies quę iam multum increuerit; manifeſte partibus quoq; ſimilaribus inuritur, quæ principi conſentientes ſupramodum incaleſcunt uel inareſcunt, uel frigeſcunt, uel multo humore madent, dum pedetentim mors obrepat. Reliquos cordis affectus incipientes quidem noſſe difficillimum, inualeſcentes uero facile, qui & antequam conſpicui ſint, ſyncopas magnas frequenteſq; inferunt, quibus fere repētina mors comes aſſiſtit, ſitq; quod ab Hippocrate literis proditum eſt. Qui ſæpe & uehementer ſine cauſa manifeſta deficiunt, ii derepente moriuntur. Vulnera cordi inflicta, quæ non alte in uentriculos penetrant nonprotinus interimunt; & in quodam qui ſenſim contabeſcens & lique-

& liqueſcens de medio tandem ſublatus eſt, tria ulcera in corde reperi non parum caua & ſordida, multo ante iam tempore contracta.

Quę hinc pręcipue naſcuntur ſymptomata ſunt, ſyncope & cordis palpitatio. Syncope pręceps eſt uirium lapſus. In hac pulſus aut nullus eſt, aut extreme rarus & obſcurus, corporis ſumma frigent, tempora, ceruix & thorax frigido ſudore madent, facies pallet, totumque corpus quaſi eneruatum iacet, mens omniſque ſenſus deficit. Syncopes autem inferunt cordis affectus omnes, pręter ſimplicem intemperiem, ſæua animi pathemata, ut timor grauis, uoluptas maxima, interdum & mœſtitia fortis. Dolor atrox, labor, inedia, uacuatio immodica & quæcunque calorem natiuum ſpiritusque diſſoluunt atque diripiũt. Omnis uero quę in os uentriculi (quid eximi ſenſus eſt & cordi uicinum in primiſque conſentiens) inciderit grauis offenſa, in eam ſyncopem conijcit, quam ſtomachicam uocitant. Idem præſtat & inflammatio, & eryſipelas, & a bile cõpunctio, & uenenatus humor, ſiue illic inhęreſcit, ſiue id crure, uel in bubone, uel in utero, uel in inteſtinis, uel in quouis uiſcere concluſus, tetrum de ſe uaporem in os ipſum uentriculi aut in cor eructat exhalatque.

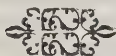
Cordis palpitatio immoderata eſt concuſſio uehementi diaſtole atque ſyſtole moleſtia. Huius tanta uis eſt ut ſępe ſiti animaduerſa thoracis uicinas coſtas effregiſſe. Sæpe & ea quæ ſupra mammam ſunt de propria ſede depuliſſe: ſępe etiam arteriam foras dilataſſe in aneuriſma contracti pugni magnitudine, in quo & tactu & uiſu conſpicua erat pulſatio. Ita quidem affectio corde arterię omnes uehementius pulſant, ac interdum dilatantur, pręcipue uero quæ ſupra iugulum ſunt. Nonnunquam ac præſertim in quiete intermittit hoc ſymptoma, ſed uehementer exaſperatur immodica exercitatione, æſtu, balneis, uenere crapulą, meraciore uino & excandeſcentia. Huius cauſam omnem ueteres uel in ſanguinis exuperantiam retulerunt, uel in humorem copioſiorem paricardio infixum. Cæterum in iis quos modo exempli gratia recenſui, palpitationẽ peperit retorrida bilis, quæ alias ſponte uacuari conſueuerat, in arterias effuſa. Hanc in duobus qui a ualida pilæ exercitatione repentina morte ſublati ſũt illic depræhendimus in tophi nigri ſpeciem concreuiſſe. In cæteris uero cauſã animaduertimus bilem eſſe peraſſatam, interdum in pręcordiis, ſępius in liene congeſtam. Quamobrem in hoc ſymptoma plurimum propenſi ſunt qui hypochondriaca melancholia laborant, & quibus lien bilis atrę copia turgeſcit. In his etiam circa lienem & pancreas cõſpicua & moleſta percipitur arteriæ palpitatio: ex eoque loco per arterias quibus multis lien perfuſus eſt, teter aterq; uapor prompta in cor uicinum ſubit, cuius ui & malignitate irritatum, uehementiori pulſatione nitur quod noxium eſt excutere, haud ſecus atque cerebrum in epilepſia. Ne quam autem confuſionis obſcuritatem pariat longior ac male diſtincta rerum productio, partium quæ ſupra diaphragma ſunt morbos hoc libro concludam, reliquos qui ſub diaphragmate conſiſtunt, in proximum relaturus.

De Partium morbis & Symptomatis Libri quinti.

F I N I S.

DE PARTIVM QVAE SVB DIAPHRAGMATE SVNT MORBIS,

LIBER SEXTVS.

Oesophagi et oris uentriculi affectus, causæ et signa. Cap. I.

OESOPHAGVS cibi potusque uia raro morbis tentatur, quod in eo nihil quod perlabitur diutius moretur aut tardet. At interdum uel intemperies, uel tumor aliquis præter naturam obstruens, isque modo frigidus, modo inflammationis particeps, nonnunquam & ulcus male afficit. His omnibus deuorãdi actio prępeditur, sed quodam discrimine. Quum simplex est intemperies esculenta potulẽtaque tarde delabuntur, toto œsophago æquabiliter affecto fine ullo angustiæ dolorisve sensu: quod iis etiam commune est, qui nausea fastidioque cibis uix deuorare queunt. Verunt si scirrhus aliusve pręter naturam tumor durus ac frigidus œsophagi uiam intercludat, siue is in œsophago, siue in ceruice extuberet, difficilis quoque ac tardus transitus est, sed cum partis cuiusdam angustia. Quum uero phlegmone inhæreſcit, pręter uorandi tarditatem & loci angustiam, dolor quoque lancinans exeruciat, cum calore, siti magna & febre. Hinc tempore pus uel screatu, uel uomitione exit. Vlcus tandem his accedit, a quo dolor in affecta parte acerbior euadit, qui mirum in modum exacuitur si uel acre, uel salsum, uel accidum, uel acerbum quippiam uoretur. Omnis porrò œsophagi dolor in dorsi spinam incumbit, in quam gula quoque reclinat & adhæreſcit. στομάχου πάθη.

Similibus quoque affectibus os uentriculi tentatur, quos & iisdem licet notis deprhendere. præterea uero & mentis alienatione ob eos neruos quos è sexta cerebri coniungatione suscipit. Mulierem uidi grauidam, cui tuberculo duro eoque ingenti ita os uentriculi obturrabatur, ut quicquid indebatur attacto uentriculi ore mox remearet atque redderetur. Sic astantium omnium iudicio nihil cibi potusve bimestri uel conatu maximo ea uorauit. Tandem morbo: disipientia febreque confecta decessit edito partu quem uitę superstitem reliquit.

Ventriculi morbi, causæ et signa. Cap. II.

IN VENTRICVLI morbis numerantur intemperies, tum simplex, tum quæ humoris particeps est, inflammatio hunc raro exercet, rarius absceſsus, aliquando tamen ulcus. Quum intemperies calidior est, sitis est diuturna, quæ expleri nequit: cibi potusque frigidi appetentia eiusque facilis cencoctio: frigidis tum sumptis, tum admotis uentriculus iuua-

tur recreaturque, meraco uino & quouis potu ciboq; calido offenditur ac plurimum exæstuat editque ructus nidorosos. Quod si humor præterea calidus biliosusque redundat, his insuper notis accedit nausea oris amaror, cibi fastidium, & rosionis cuiusdam sensus. Frigidam uentriculi intemperiem testantur sitis nulla, cibi potusque calidi desiderium, tarda concoctio, frigidis tum sumptis, tum admotis offensio, horror, perfrigeratio, & ructus acidus. Atque si humor crassus frigidusque qualis pituitosus inhęrescit, grauitatis cuiusdam sensus uentriculum premit, sine ipsius demorsu, sine oris amarore, adhęc nausea languor atque dissolutio. Humidum uentriculum delectat ac firmiorem reddit cibi solidioris siccique usus: at immoderati potus humidiorisque cibi copia hunc ita obtundit, ut quasi dissolutus languescat, atque si pariter humor aquosus multus innatat, aut uentriculi tunicis impactus est, saliua multa in os exurgit, quæ frequentem exspuitionem sine tussi promouet. Ventriculi siccitatem comitatur potus humidiorisque cibi appetentia ususque facilis ac iucundus, solidioris sicciorisque cibi tedium difficilisque concoctio, sed nulla erosio, nulla grauitas, nulla denique nausea aut uomitio.

πτυελισμος.

Inflammatio autem quę in uentriculi substantiam inuadit, originem habet è sanguine per uenas quibus alitur è portis iecoris deriuatas, immoderatus alter illius membranas offuso. Ingens ex partium diuulsione dolor excitatur atque tumor, atque is contactu maxime, interdum & uisu conspicuus. Hic putrescente sanguine uehementer lancinat, quod pars affecta eximio sensu prędita sit: febris ardentissima, magna corporis iactatio & inquietudo, sitis, inexpleta, assidua ingestorum aut uomitio aut deiectio, nisi quum forte eius osculum aut pylorus obsidetur, his quippe coarctatis nihil elabitur, animi frequens exolutio, uigiliæ & plerunque deliria. Huic plurimum affinis est inflammatio quæ uel summum iecoris labrum quo uentriculus obtegitur: uel incumbentem illi abdominis regionem occupat. Tumor enim prominens & circumscriptus cum dolore in uentriculi situ inest, & febris & siti & reliquarum notarum plurimę ut proinde uel experientissimos medicos interdum fallat. Distinguitur sola symptomatum uehementia & pernicie, quandoquidem in uentriculum omnium sæuissima incidunt.

Abscessus si forte insequitur, non foras quemadmodum qui in abdomine est sed uel in ipsum abdominis spacium, uel in uentriculi cauum pus eructat, aut uomitu aut deiectione conspicuum.

Vlcus siue ex abscessu derelictum est, siue ex assumpto caustico aut septico medicamento, siue ex humore qui simili facultate polleat eo in se infingente prorsus exitiale censetur, quemadmodum & omnis corruptio & labes quæ illi ex toxico aut uenenata potione inuritur. Dolor quidem plerunque subest, interdum tamen & sine dolore malum clanculum serpit. Alui deiectio aut uomitio fatigat, quum præsertim ex aliena qualitate inducitur. Febris lenta eaque assidua laborantem conficit, cum pulsu crebro ac frequenti, appetentia, cōcoctio omnisque uentriculi functio languet, corpus male alitur sensimque liquescit, dum tandem insito calore pabuloque deficiēte uita priuetur. Atque ii quidem uentriculi morbi sunt.

Ventriculi symptomata, horumque causæ Cap. III.

Os in primis uentriculi multa symptomata exercent. Horum alia fiunt quatenus eximio id sensu præditum princibus partibus cordi ac cerebro magna affinitate cōiungitur. Illis enim consensu quædam sua etiam uitia impartit, & uatiis

impartit,& uariis ea modis laceffit.cor quidem animi defectione, fyncope,dolore quem cardialegiam dixerunt:cerebrum fopore uc terno,catalepfi,incubo morbo comitiali,melancholia,delirio,quorum omnium rationes atque caufę fupra fatis explicatæ funt. Alia uero huic ut appetentiæ fedi fymptomata ingruunt qualia funt diminuta atque deiecta appetita,bulimos,appetentia canica,pica,malacia,fatis.

Imminuitur aut omnino profternitur appetentia, cibique faftidium adeft, quum corpus uniuerfum multo luxuriat aliméto,nec huius quicquam partes cęteræ fugunt è uentriculo.Hic enim uti multo humore perfufus alium refpuit. Idem quoque obtingit quum os uentriculi pingui adipe, aut per morbos humore lento aut aliter uitiofo obtunditur.Sæpe quidem fit ut quum cibi faftidium eft,guftus nihilominus(ut qui in lingua cófiftat)integer permaneat & recte diiudicet.

Bulimos autem id eft uehemens fames magnam confequitur inanitionem & alimenti penuriam ex inediis:quandoquidem exaufto pabulo pars uentriculi fumma exquifite fentiens efflagitat quod eft fibi neceffarium. Eft enim fames ex penurię fenfu orta cibi appetentia.Canina quoque uocata appetentia modo ab humore frigido acido,& ofculo uentris impacto. qui adftrictione alimenta in uentriculi fundum compellens,famem accerfit.

Pica uero & malacia quibus uitiofi alieniq; cibi,ut terra,caro,cruda,carbones:fructus accidi & acerbi expetuntur. grauidas fæpe mulieres infeftant:non nunquam & uiros.Tanta malaciæ uis eft ut uir quidam nobilis edendæ calcis uiuæ defiderio iamdiu preffus:illam tandem pugni magnitudine uorauerit,fitque omnino recreatus,nulla uentriculi, nulla uifcerum offenfione.Fit autem quoties oris uentriculi tunicæ uitiofo quodam humore uel excremento oblitæ funt,cuius longa confuetudine fimilia etiam uitiofa expetuntur quanquam quum ingens & morbofum iam omnino uitiorum ineft,contrariorum appetitus urget. κίττα καὶ μαλακία.

Sitis demum eft frigidi humidique potus appetentia Hæc nulla prorfus eft, quum os uentriculi humore dulci,frigido multoque perfunditur, immoderata quum id ipfum quafi humore prorfus exauftū caruit,idque uel potus penuria,uel magna corporis diffolutione ab æftu & balneis,aut quum illius tunicę uel humore falfo,uel calido & acri imbutæ funt,ut ex falforum ciborum & cōdimentorum efu,ex meracioris uini potu,maximeque per febres ardentes. σφοδρὸν δίψος.

Ventriculus porrò ut cibi promptuarium eft primæ coctionis officina,aliis rursū fymptomatis permiftus, quę hæc ferè funt,cruditas,bradypepfia,uitiata concoctio,ructus, rugitus,inflatio, fingultus, naufea, uomitio tū fimplex tum cruenta,cholera,dolor.Cruditas cōcoctionis eft priuatio,bradypepfia tarda difficilisque concoctio.Harum caufæ fola ui & magnitudine diftant.Eę autē funt intéperies omnis,modo fimplex modo ex humorum uitio,tumor pręter naturam,omneque morbi genus quod uentriculi concoctionē neceffario peruertit. Sæpe etiam iecoris lienis aut mefenterij uitia.uel integre fani uentriculi concoctionem fymathia quadam & affectus communicatione præpediunt. Sic hepaticis & quibus calidum iecur multa bile fcatet,uētriculus contractu imbecilior,non tamen (quod multi prædicant) continuo frigidior euadit, quod non omnis illius imbecilitas ex intemperie frigida procedat. Sic & melancholicis & phypochondriacis & quibufcunque uenter inferior abfceffu aut graui humorū uitio laborat, uentriculus male concoquit fi uitiofa illa qualitate laceffitur. Cruditatis effectrices etiā caufæ funt cibi potusq; exuperātia, quā ἡ ἀπεψία ἡ δυσπεψία.

natiuus calor moderari nequit, aut praua illorum qualitas quæ nec superari nec mitigari potest, aut intempestiuus illorum usus, quum uel potus uel cibus nouus ingeritur priore nondum confecto, aut somnus breuior, aut immoderatæ uigiliæ, aut balneæ, aut exercitationes mox a cibo, quæ huius descensum accelerant. Cibum uero corrumpit aut aliena ipsius qualitas, aut uitiosi humoris permistio, aut utendi ordo præposterus, ut quũ persica, mala, fraga. aliiq; fructus horarii, coroneis malis alijsq; solidioribus cibis posterius edũt.

ἡ διαφθορά.

ἡ ἀρυγκὴ καὶ ἐμπνευμάτωσις. ἐϋλυδών.

Ructus flatusq; uel sursum erumpens, uel intus cum rugitu strepituve cõclusus. omnis denique uentriculi flatulenta distentio cruditatis soboles est atque ijsdem ex causis originem habet, maxime uero & cibo flatulento, & ex immoderato, fluctuanteq; potu, presertim quum bilis flaua uel atra uentriculo substernitur, ut in hypochondriaca melancolia, tunc enim liquidi flatulentique cibi pars maxima concoctione calorisque ui facessit in flatum. Quænam autẽ tum flatus, tum cruditatis causa præcipue subsit, ex ijs notis intelligitur, quæ uentriculi demonstrant affectus.

λυγμός.

Singultus conuulsiuus, est uentriculi motus, quo quæ in proprium corpus impacta sunt excutere conatur. Sæpius autem ex interuallis ut & tussis repetit, quod molestum est extundat. *H*unc perinde atque conuulsionem uel ab inanitione uel a repletione fieri censuit Hippocrates. Ab inanitione quidem ut ab immoderato sanguinis effluuio, & ab immodica purgatione. A repletione ut pueris & ijs qui crapulæ addicti sunt, ut etiam quum uel piper uoratum est, uel bilis uel aliud quiduis acre & mordax in tunicas uẽtriculi sese penitus infixit, id quippe uentriculus interdum singultu, interdum & sternutamento, quod plerunque a singultu liberat, disiicere contendit. Hæ singultus causę tradi solent, præter quas tamen & alię grauiores existunt. *E*tenim sępe uapor malignus in os uentris effusus deteriorem quam quiuis humor acer & mordax singultum inflixit, qualem sępissime comperimus malignis & pestilentibus febribus atque etiam iecoris inflammationi superuenire, & maxime quum spes in augusto posita est, & cor morbi malignitate obrgitur. Sed & quę extrinsecus os uentriculi premunt, singultum ingenerant. Quidam tres continuos menses singultu uexatus nullis consuetis remediis ante potuit expediri, quam costæ extremum, quod tum primum deprehensum est contorqueri, aliusq; in uentriculum nullo sensu doloris infigi, blande ac molliter erectum fit. Confestim namque singultus affligere desiit, qui tamen repetebat quoties costam denuo incuruescere contigisset. In aliis deinde non paucis eandem sæpe singultus causam agnoui.

ἡ ναυτία. ὁ ἔμετος.

Nausea inanis est uomendi desiderium quo nihil eijcitur, sæpe tamen sponte nulloque conatu aqua pellucida profluit ab ore. Vomitio autem est eorum quæ in uentriculi sunt spatio sursum facta reiectio. *Hæc* enim quę in capacitate uentriculi hærent, singultus uero quę illius tunicis penitus insederunt expurgat. Similis est eademque horum symptomatum causa, sed in nausea leuior, in uomitione grauior. Ea sanè est multiplex, una uentriculi imbecillitas tantaq; dissolutio, ut neque cibum amplexari, neque continere possit. Noscitur hæc inde, quod cibus purior nullo humore uitioso permistus redditur. Imbecillitas porrò uel ab intemperie pręsertimq; humida proficiscitur, quæ & dissolutionem pręnunciat, uel a lubrico & in pingui lęuore quo omnia qualia sumpta sunt remeant, uel ab aliena qualitate, qualis pręsertim est uenenata ac pestilens, qua afflati ferè assiduo uomunt. Altera nauseæ uomitionisq; causa est res quęuis præter naturam lacessens uentriculum ac irritans.

Id autem

Id autem afficit modo copia, ut copiosior ingestus cibus naturæ grauis, modo acrimonia ut bilis, modo lentore ut pituitę, modo aliena & externa qualitate, ut corruptus putrescensque cibus. Hęc etiam causarum uitia nonnunquam in uentriculo gignuntur, ut quum crudior cibus permanēs in pituitā facessit, aut quum exustus uertitur in bilem, aut quum in externam alienamque substātiā corrumpitur. Nonnunquam uitium ex aliis sedibus eo confluit, è iecore, liene mesenterio & intestinis, cerebro, & uniuerso deniq; corpore per iecoris uenas. Iam uero quis humor uomitionem pruriet etiam si nondum is erumpat, multis tamē ex notis dignosci potest. Ex ructu atque ex eius sapore, qui aut acidus aut nidoris æmulus, aut amarus, aut acer est: dein ex doloris proprietate, quā nunc pungens nunc grauans est, idque quodam uel caloris uel frigoris sensu: postremo ex eorum quę uomuntur qualitate atque substantia, maxime quidem quū noxius illis humor permiscetur: nam irritat is interdum uentriculum cogitq; cibos uomere, nec tamen dimouetur ipse, sed inconcussus subsistit ac intus remanet. An autem humor uomitionis causa in uentriculo genitus sit; an aliunde influxerit, discernitur quod in uentriculo genitus iamdudum eum afficit atq; torquet, & in uictus ratione aut ordine peccatum aliquid recens est. Qui uero è iecore, aut è liene aut aliunde confluxit, signa exhibet affectę eius partis quę ueluti seminarium & origo mali fuerit.

Sanguis quoque interdum uomitione redditur, sed impetu longe diuerso quam in tussi, atque sanè copia maiore, quanquam uisus est tussi affatim reiectus peluces implere, una ampliore derepente rupta. Qui uomitione redit, uel cibo, uel potui, uel pituitę permistus existit ac ferè concretus in grumos nō tenuis ac rubicundus, sed crassus & iam concretione nigrescens. Hunc etiam sępe comitatur deiectio nigra dum erūpentis ipsius portio in intestina deuoluitur, quæ longo illorum anfractu prolapsa ita nigrescit ut uel picē uel casiæ medullam repręsentet. Frequens preterea incidit animi defectio ꝙ extra uenas coercitus putrescensq; sanguis, perniciosa & uenenata qualitate credi sit infestus. Quisquis autem reuomitur è uentriculo prodit, in quem aut è iecore, aut è liene, aut è uicinis partibus confluxerat, idque uel aperta uel rupta uel exesa uena, quod ex progressarum causarum animaduersione discernis potest. Vomitionem cruentam nullam equidem naturalem esse puto, neq; aut in plethora, aut in mensium suppressione naturam uacuandi hanc uiam unquam moliri. αἱματηρὸς ἤμετος.

Cholera est bilis tum superne tum inferne eruptio. Ea quippe uomitur pariterque deiicitur, primum liquidior, deinde crassior atque coloratior: ut primū pallida & citrina, deinde flaua, prassina, cerulea aut etiam nigra. Affectus hic acer, ferox & in primis acutus existit, in quo stomachus & intestina mire torquētur & flatuum copia distenduntur: sitis cruciat: pulsus celer, frequens ac ferè paruus: his & nonnunquam succedit animi defectio. Huius itaque causa bilis est, quæ tempore uel in suo folliculo, uel in iecore, uel in liene, uel circum pancreas, uel circum intestina stomachumque cumulatur, quumque supra modū auctio naturæ grauis & infensa esse cœperit, huc illucque impellitur ac defluit ut etiam ea perculsi toxicum sese habuisse putent. ἡ χολέρα.

Ventriculum porro dolor exercet plerunque, immanis, cuius causa aut flatus est in illius capacitate coarctatus nimiopere distendens haud secus atque in colico dolore: aut humor cibusve acer & mordax tunicis impactus: aut tumor pręter naturam, aut ulcus. Intemperies uero sola dolorem uix infligit. Indolescit & nonnunquam uentriculus in cubantium uiscerum tumore: aut humorum decumbentium copia, atque hic etiam dolor ἡ στομαχωδυνία.

contactu pressuque exacuitur. Causę his notis interuoscendæ quas in aliis iam sæpe recensui.

Iecoris morbi, causæ, & signa. Cap. IIII.

IECVR compluribus uariisque patet affectibus. *Hi* autem sunt intemperies tum simplex tum ex humorum uitio, substantię corruptela, obstructio, scirrhus, inflammatio, abscessus, ulcus. Quum simplex intemperies calidior quacũque ex causa contracta est, cibi maximeq; carnis fastidium inest, ac nihilominus inedia plurimum incommodat: sitis quoque uehemens: corpus uniuersum maximeque manuum palmæ & plantę pedum calent, atque si siccitas comes est arescũt, madent uero si ea simul humida sit. Ex intemperie frigida cibi cupiditas maior: sitis nulla, præsertim si ea pariter humida sit. *Simplex* uero nulla intemperies diu sola consistere potest, quin breui post tempore humoris uitiũ accersat. Quęcunque enim uis siue alimenti, siue aeris, siue alterius cuiuslibet causæ, iecoris, eadem multo facilius humorum temperiem immutat, eosq; sui similes reddit. Imo etiam ab ortu iecur intemperatum est quum gignendorum humorum pręcipua sit officina, quacunque id constitutione fuerit, eadẽ quoque humores afficiet: an impense calidum, calidos biliososque multiplicabit: frigidum uero frigidos atque pituitosos. Itaque calidior intemperies tum eos humores qui per mesenterii uenas feruntur, tum quos iecur in se continet & in omne corpus distribuit, extorret. Frigidior uero crassos, lentos, crudos pituitososque reddit: siccior densos, siccos atque terrenos: humidior tenues & aquosos. Sic humorum uitio ꝙ exuperantia sæpe iecur scatet & premitur. Signa uero calidioris humoris exuperantis sunt bilis, aut uomitione, aut deiectione prorumpens, primum quidem tenuis ac pallida, deinde crassa uere flaua ac fœtida: oris amaror, cibi fastidium, sitis uehemens & plerunque febris eaque aut intermittens tertiana, aut errabunda, aut certe lenta, qua omnino languescit corpus paulatimque exarescit. *Frigidioris* tum iecoris tum exuperantis in eo humoris signa sunt nec frequens, nec multum, nec multum colorata nec fœtida alui deiectio: deinde cibi appetentia, nulla sitis, nulla febris, nulla denique corporis extenuatio.

κακοχυμια (margin, beside "bet causæ, iecoris")

οὐσίας διαφθορά. (margin)

Substantiæ corruptela non minus iecur quam pulmo contaminari solet, qua laborans sensim languore contabescit. *Ea* fit ex omni humore, frequentius autem ex biliosa sanie per iecoris substantiam effusa, quæ sensim lenteque putrescens ipsam pariter iecoris substantiam labefactat atque corrumpit. Eiusmodi autem ab alimentorum uitio contrahitur quę aut corrupta sunt, aut septica ui pollent. Vinum quoque generosum & meracius longo ac liberaliore usu in idem uitium præcipitat, non solum quod uiscus hoc calefaciat & desiccet (ita enim in scirrhum duntaxat deducit) sed quod putridum quẽdam lentorẽ saniemque exaggeret. *Sic* affectis quoniam malum sensim ac pedetentim serpit, uirium robur diu infractum persistit, ut etiam obire illi possint consueta munia: febris initio nulla atque etiam procedente malo admodum lenta inest sitis quoque nõ acrius urget, quod iam caloris ardor deferbuerit, & nullus fere in hypochondrio tumor subsit. Hic tamen uitium deprehenditur, quod uini optimi eiusque meracioris summum inest desiderium, periude atque iis qui pulmonum corruptela contabescunt. *Sic* sæpe illecebris blanditur hostis infensissimus, & sui amantissimus clam iugulum petit. Eduliorum maximeque carnis ingens fastidium, ut etiam eius calentis uapor odorq; grauis sit cieatq;

nau-

nauseam. Halitus ex putrida illuuie teter admodum & fœtidus expiratur, multoque magis quam in tabe frequens animi languor & defectio, principio quidem leuis, deinde sudore frigido erumpente grauior & periculosior: quibus tandem crebro uiolenterque pressus æger succumbit.

Hos iecoris affectus proxime consequitur imbecillitas qua qui tenentur proprie hepatici dici solent. Vt enim uniuscuiusque partis integritas & temperies tum ipsius tum facultatis robur tuetur: ita intemperies & substantiæ corruptela ipsis inuehunt imbecillitatem. Itaque si iecoris attrahendi facultas infirma sit, liquida defluunt ab aluo cremoris specie, etiam si nulla uentriculi offensa, nullaque mesenterii sit obstructio. Si retinendi uis languet, aluus interdum (sed admodum raro) liquida & saniosa reddit carnis loturæ recens mactatę similia. Sæpius etiam quum hæc imbecillitas increuit sanguis sponte profluit è uenis, isque uel per nares, uel per uterum, uel per hęmorrhoidas, uel per sputa. Sed & interdum sanguinem animaduerti ab extremis uenis quæ in cutem desinunt multis è locis effundi, qui nullo ardore liuescebant. Si uis sanguifica imbecilla est, cruditates fiunt, quibus primum pedes, deinde & cæteræ partes intumescunt ut iis qui a morbo graui conualescunt, nec non hydropicis, scirrhosis, ictericis aliisque paticis. Etenim uenæ iecori male affecto utpote suæ origini condolescunt & consentiunt, ut & nerui cerebro.

ἥπατος ἀτονία.

Obstructio iecori admodum familiaris est, nullumque uiscus hoc ęque uitio tentatur, quod uena è portis per iecoris substantiam in ramos tenuissimos dissipata obliteretur, huc que alij non minus tenues è caua uena conueniant, per quos omne debet alimentum traduci & exportari. Hęc apertas præ se fert notas; nam grauitas & distentio cum obtuso dolore dextro insidet hypochondrio, tum præcipue manifesta, quum quis mox a cibo exercitationem subit. Ea tamen sine tumore sine febre est. Obstructionis causæ sunt, humor crassus aut lentus, aut multus. Talis interdum è cerebro procumbit in uentriculum qui deinde præterfluens sensim in tenues iecori uenas cum alimento penetrat easque obstruit. Fere tamen ex alimentis crassis, uiscosis multisque fit obstructio, quum aut balneis, aut motu uehementiore mox a cibo in tenues uenas uel rapiuntur uel impelluntur: nonnunquam & bilis flaua in iecore pręter naturam diutius coercita, nec tempestiue expurgata mire crassescit, grauesque & admodum periculosas iecoris obstructiones inducit ut quæ (ceu mox ostendemus) interdum etiam in cysti lapidescat.

ἡ ἔμφραξις.

Scirrhus tumor est præter naturam durus ac renitens, doloris expers, nisi forte quum pars affecta durius pręmitur. Tactus hunc deprehendit, præsertim si gracile & adipis expers est abdomen: idque facilius erecto uel in dextrum latus inclinato ęgro, quam decumbente supino, tum quippe nō nisi pressu animaduerti potest. Hic iecoris situ & figura circumscribitur ægro præterea facilis est decubitus dexter sinister uero grauis, quod moles quædam uelut suffocans in uentriculum & præcordia incumbat. Ex contumaci & inueterata obstructione ferè semper, raro uel potius nunquam ex inflammatione originem trahit, quòd in uiscere natura calido & humido omnis inflammatio in perniciosum abscessum desinat. Humor igitur obstructionis author, primum quidem tenues iecoris uenas implet & infarcit: auctus deinde hinc etiam in omnem uisceris substantiam redundat, & eam perinde atque uenas obstruit, quòd si rursum multo plenior cumuletur, iecur in amplam molem distendit: tumque uiscus turgidum ac tumens apparet. Tempore humor siccescit & ui caloris tenui parte dissipata, reliquus totus obdurescit cuius per

σκίῤῥος

mistione

mistione iecoris substantia labefactatur uerusq; tandem scirrhus emergit. *Hic* a simplici tumore distat, quòd non nisi longo dierum numero: simplex uero breui etiam procreetur. Vt autem peccans, & efficiens humor, modo pituitosus, modo biliosus est: ita & scirrhi prodeunt uarij, quos accurate discernere expedit: quandoquidem & uehementia & impendente periculo plurimum dissident. Illum causæ antecedunt quę crassum pituitosumque succum coaceruant, hunc uero quæ biliosum: in illo dominantis pituitæ refrigeratique iecoris in hoc bilis exuperantis concalefactique iecoris signa elucent. hic ferè ictero succedit & lentam febrem comitem habet, ille nequaquam: hic unus in eum hydropem præcipitat qui ascites appellatur, illa citra ullum incōmodi genus diu persistit, aut duntaxat cachexiam leucophlegmatiamve infert.

ὄγκος ἄνευ σκίῤῥου. Magnus etiam plerunque tumor iecur sine scirrho distendit, qui ijsdem se profert notis atque scirrhus, nisi quod minus renititur & breuiori tempore genitus est. *Hic* ferè in iecoris ambientes membranas effunditur hasq; prorsus obsidet. Contactu obseruandus: etenim plerunque tantus apparet ut uniuersum hypochondrium repleat, neque costarum extrema percipi, neque sub hęc digiti infigi possint, neque iecoris ulla figura sit aut circunscriptio. Oritur interdū a flatu aut a tenui cruditate, quam uel immoderata frigidę potio, uel intempestiuus fructum esus, uel crapula satietasque nimia peperit: & hic quidē nō grauitatis, sed tensionis sensum infert & breuiori tempore contrahitur. Interdū uero ab humore crasso & lento, alias bilioso, alias pituitoso, quem ualidum iecur a se excutiēs in proprias ambientes membranas deposuit. Hic magis renititur, & sua mole premit, atque etiam multo tempore congeritur, nec nisi multo discuti potest.

Est præterea & in hypochondrio tumor alius musculis abdominis insitus. Hic admodum rarus est & insolens, qui non pressu, sed leni blandoq; tactu ac sępe uisu percipi debet, foras enim prominet. Figuram quoque oblongam habet, qualis est recti in abdomine musculi.

Hepatis, est iecoris inflammatio, qua sanguis illius parte quadam præter naturam collectus inceditur. Fit autem dum sanguis ipse uel exuperantia uel tenuitate, uel furore & acrimonia, uel externarum causarum impulsu, è uenis immoderatius prorumpens, in uisceris corpus copiosior secedit. Tum extra propria uasa putrescit & inflammatur, simulq; imbutam carnosam partis substantiam labefactat atque corrumpit: hinc plerunque sinus excauatur. Primum igitur sanguis uertitur in putridam saniem, ac tum inflammatio est: sanies deinde caloris natiui beneficio in pus abit: ea ipsa puris collectio abscessus dicitur. *Erumpente* demum pure ulcus manet cauum ac sordidum. Hac mutationis serie multa uitia ex uno eodemque fonte dimanāt, quę ut uariis sunt nominibus insignita, ita & uarias curandi leges habent. Singula uero propriis signis ita indicantur. Inflammationis notæ sunt grauitas dextra præcordiorū parte, dolor (quum maxime ea sedes attingitur) a iugulo ad costas nothas protensus, ob conclusam materiæ congeriem quæ succingentem thoracis membranam conuellit. Hac ratione & spiritus difficultas & tussis exigua eaque ceca inest, qua nihil excreatur. His igitur notis atque dolori situ distat a pleuritide. Febris ex inflammatione fit ardens & acuta, sitis inexhausta, linguæ scabrities & huic lentor inhærescens, primum quidem flauus, deinde nigricans: nausea & cibi fastidium; interdum singultus prope strangulans: sępe corporis color ictero fœdatus, urinæ crassæ, rubicundæ ac turbidæ. Sinceræ bilis modo uitellinæ, modo æruginosæ uomitio, & plerisq; per aluū deiectio quæ

interdum

interdum uel diarrhœam uel dysenteriam infligit. Si inflammatio erysipelatodes fuerit, febris, ardor, uomitio, reliquaque signa grauiora euadent ac tandē in marcorem deducent. Hę quidem omnis inflammationis communes notæ sunt, particularium uero si inflammatio in caua iecoris magis deuergat, cibi fastidium, nausea, sitis, biliosa uomitio aut deiectio acrius urgent, & pręterea grauis & admodum laboriosus est decubitus sinister, nec prompte inflāmati iecoris tumor contactui obuius est. Si uero inflammatio gibbam magis regionem obsideat, spirandi difficultas, tussis & grauis dolor iugulum retrahens magis infestant, & pręterea difficilior est decubitus dexter, ut quo pars affecta premitur, contactu pressuque dolor exacuitur, promptuque tumor percipitur, qui & inter eum prominens est & oculis conspicuus. Omnes hæ quidem manifestæ & uehementes notæ apparent quum ingens est inflammatio. Quum uero exigua, obscuræ & exiles, hæcque in multos interdum menses perseuerat: in qua hypochondrii dolor & grauitas magna respiratione potius quam tactu se produnt. Quum autem musculus abdominis rectus iecori prętensu solus inflammatur, superiorum notarum nulla quidem (nisi forte febris) adest, lancinans dolor magis affligit, tumor oblungus foras prominet, uisu tactuque conspicuus: cutis.n. circumtensa rubescit atque calet.

Accessus quum iam fit & putrida sanies in pus conuertitur, dolores & febres, inquit Hippocrates, & cætera symptomata inualescunt. rigores sæpe nullo ordine nullaque ratione inuadunt, quos sequitur caloris exacerbatio. Confecto iam pure omnia quidem remittuntur ipseque ardor deferuescit, uires tamen relinquuntur multo imbecilliores, pulsusque frequens, paruus ac languidus, crebraque animi defectio. Quum supto abscessu puris illuuies prorumpit, eius tetro uapore cor obruitur, qui sæpe graui orta animi defectione ægrum de medio tollit: ex hoc enim uix quisquam seruari potest. An quum exiguus est abscessus, a uires satis cōstent, pus nonnunquam uomitione prorumpit, aut per aluum, aut per urinas profunditur. Sed & interdum fisse uel exesa iecoris substantia id excidet in abdominis capacitatem, quo & hydro & hydropicum aqua confluit.

Vlcus ex abscessu contractum quoniam alimento continenter alluitur, perpetuo colluuie multa sordescit, neque unquā potest sanescere. Iecoris enim solida substantia spermatica quum sit, non magis quàm pulmonis reparari pōt. Tum igitur uitiosa est sanguinis confectio, corpus non alitur, sed uere tabescit putrida, saniosa & interdum cruēta est alui deiectio ac sæpe quasi ex cadauere facta colliquatio. Vrina quoque sanie perfusa, aut si ea in abdominis spatium penetret, hydrops omnium grauissimus exoritur, qui & inguinū pubisq; grauitate & manifesto tumore se prodit, siquidem uires tandiu persistāt: quod certe uix unquam ulla obseruatio notauit.

Qui morbi in cysti fellis. Cap. V.

CYSTIM fellis occupant obstructio, calculus, repletio & inanitio. Obstructio aut eius est ductus quo bilis è iecore pollicitur, aut eius quo è cysti in intestina eructatur. In utraque aluus durior pigriorque est, fæces albicant, urinæ flauæ crassæque adeo sunt ut sæpe nigrescant, bilis cum sanguine in summum corpus effusa ictero cutē deturpat. in priore tñ cystis prorsus exhausta est, in posteriore illa bilis copia distēditur, uariisq; exuperātię symptomatis pmitur.

Calculus in cysti fellis plerunque concrescit niger, sed tamen leui & quiq́ue immersus innatat, neque ut qui e renibus aut uesica euellitur subsidet in imo. Origo illi est è flaua bile quæ proprio conceptaculo diutius coerci-

ta nec tempestiue uacuata, nec nouæ influxu renouata mirum in modum obdurescit. Id autem in primis accidit quum uterque cystis ductus obstruitur. Huius quidem neque manifestę sunt notę, neque grauia symptomata quibus certe ac facile detegi possit. At suspectus iis esse debet, quibus grauis & diuturnis fuit icterius. Decrepitus quidam senex in iram mire propēsus post decessum sine felle ac sine cysti inuentus est, in cuius sede calculus ingens con creuerat, Quinetiam post diuturnum icterum oborto alui profluuio, huius naturę innumeros calculos instar ipsi aut hordei, in plerisque exturbari deprehendimus.

Bilis porrò propria cysti nonnunquam tantopere exuperat, ut hanc in ingentem distendat magnitudinem. Ac tum sanè infesta est grauitatis pondere pressu ac suffocatione, ructu, ardore, siti, iracundia, & siquando forte computrescat febribus intermittentibus. Hinc igitur grauissima mala prodeunt nec certe leuiora quum affatim ea prorumpit.

Cystis enim quum prorsus exinanitur omnemque bilem suam foras eructat aut biliosas uomitiones, aut choleram morbum, aut diarrhœam, aut dysenteriam, aut alia his finitima symptomata concitat Non pauci è uiuis erepti sunt, in quibus non alia interitus causa comparuit, quam quod folliculus bile omnino esset exhaustus.

Lienis morbi, causæ et signa. Cap. VI.

LIENIS grauiore morbi sunt, tumor distendens, obstructio, scirrhus, & inflammatio. Lien substantia rarus atque laxus occasione leui distendi potest: quumque sanguinis excipiendæ fæci destinatus sit, hanc omnemque impuritatem facile admittit: hanc imbutus tumet multo quidem quam iecur frequentius, ac plerunque sine scirrho. Tumor tum sinistro hypochondrio animaduertitur laxus nec admodum renitens, qui interdum lienis situm figuramque retinet, interdum uniuersum hypochondrium implet sed & is interdum subter umblicum prolabitur, noxia quidem materia è uiscere in omentū quo quouersum effusa. *Hæc* autem uaria diuersaque est. Crudus, aquosus ac pituitosus humor eo nonnunquam confluit, iis potissimum qui in locis palustribus humidisque degunt, & qui frigide potu largiore humidisque uescuntur oleribus: ijs etiam qui è frigidis, humidis, diuturnisque morbis emerserunt. Sępe tamen melancholicus ac terrenus humor qui sanguinis fæx est & limus, in lienem rapitur. Illic abundantior cumulatur, uel quia multus erat in sanguine, uel quia eius naturalis uacuatio quæ è liene in uentriculum aut in aluū fieri solet, suppressa est. Cumulatus autem principio laxum tumorem ingenerat. Huius signa sunt respiratio crebrior & difficilior, præsertim in cursu ac labore, aut etiam quum in dextrum latus decubitur; amplificatio quippe uisceris maxime quum uentriculus cibo terget, diaphragma premit. Appetentia ferè persistit, sed uentriculi offenditur concoctio: ex qua crudus aquosusque chylus plerisque fluctuat, quo sæpe os madet expuitioque multa fertur Flatus plurimus sursum deorsumque erumpit, aut hypocondrio sinistro rugitu quodam & murmure obauditur, totus fere aut in uentriculo, aut in ea coli intestini parte quæ uisceri assidet collectus, non enim audiendi sunt qui hunc in liene concludi temere profitentur. Humoris uapore cor lacessitur corpusque uniuersum ignauum & iners quasi dissolutum languet, nonnunquam leuiusculæ animi defectionis obregunt. Adhæc capitis grauitas & in-

consueta

conſueta ſomnolentia eaq; turbulenta ac moleſta. Deſidia, timiditas, negligentia, contemptusq; rerum. Pallidus, ſubliuidus aut omnino fœdus corporis maximeque faciei color. Atque hęc quidem efficit quum in liene copioſior fuerit ſimplex illa naturalisq; melancholia: quæ tametſi ſanguinis fæx eſt, fluxa tamen & liquida etiamnum manet, alioqui per tenues uenas eo minime laberetur.

Quum uero copioſior ea melancholiæ liquida tẽpeſtiue expurgata minime fuerit, craſſeſcet: ac tum obſtructionem uenarum arteriarumque gignet. Sub hac, hipochondri ſola grauitas aut interdum lienis dolor exercet. At quum multa non uenas modo, ſed & lienem uniuerſum implet atque diſtendit, diſſipataq; tenui illius portione, craſſior ſubſidet, lien totus obſtruitur.

Hic caloris ui ea materia magisque craſſeſcit, ſenſimque in ſcirrhũ lien obdureſcit. Id autem accidere ſolet, quoties tumori aut nulla aut etiam uitioſa adhibetur curatio, per ea quæ ipſo protinus initio uehementer digerunt ac diſſipant. Hic lienis ſcirrhus alias ſolam illius ſubſtantiam occupat, isque & ſifunditur uiſceris & figura circumſcribitur: alias uero in partes quoque uicinas diffunditur, ut omnem plerunque uentris ſiniſtram regionem impleat. Hic longioris tempore quam ſimplex laxusque tumor genitus eſt, prementi magis renititur, omniaq; ſimplicis tumoris ſymptomata grauiora & manifeſtiora exhibet. Purior quippe melãcholicus eſt humor, è quo quicquid inerat tenue ac benignum tempore diſſipatum eſt.

Iam uero inflammatio non ſæpe in lienem incidit, quod purus ſanguis phlegmones author in id uiſcus raro penetret. Si quando tamen ea obtigerit, ſimiliter & eiſdem ex cauſis atque in iecore progignitur. Febris ineſt aſſidua & ardens, lentor linguæ nigricans, ſitis implacabilis, cibi faſtidium, ſiniſtri hypochõdrij diſtentio atque tumor: dolor pulſans, moleſtus dexter decubitus & interdum ſiniſter, aliaque ſymptomata in ſiniſtrum latus perinde atque inflammatio iecore in dextrum incidunt. Ea etiam ſi pura ſit inflammatio, nonnihil tamen ex loci natura reſipit melãcholicorum ſimptomatum. Si uel abſceſſus uel ulcus inſequitur, non ex aliis fit cauſis, neque aliis notis oſtenditur quam in iecore comprehenſum eſt. φλεγμονή

Atra bilis grauiſſimorum ſymptomatum affectrix, in liene proprio etiã receptaculo in uicinisque locis cõgeri ſolet. Fit autẽ alias ex bile flaua, quæ exuſta malignamq; naturam ſubiens, iam aut liene prolicitur, aut iecoris ui in lienem ipſum atq; interdum in pancreas ac meſenterium protruditur. Alias quoque ex naturali fit melancholia, quę in liene iam diu inhæreſcens, uictu calidiore, eſtu, exercitatione, aut etiam uetuſtate ſupra modum incaleſcens uſtaq; malignã bilis atræ naturã adipiſcitur, qualem ſæpe ex lienis tumore fieri notamus, quoties is immanius efferatur. Bilis hęc atra ſæpius ſine tumore, raro cũ tumore exuperat: uix. n. tantam illius copiam natura ferat. Nullus igitur ſiniſtri hypochõdrii tumor, nullus aut obſcurus dolor, nulla diſtẽtio aut oppreſſio. Cęterũ ęſtus in præcordiis magnus, præſertim quum aut uinum aut calidior cibus aſſumitur. Huius confectio moleſta, ructus, flatusq; plurimus ſuſcitatur, quaſi ex lebetis aqua ſubdito igne: nec enim pituita, nec alius quiſquam humor æque flatus ex cibo profert. Arterię in præcordiis & ſupra umbilicum dilatantur ac uehementer pulſant: cordis magna & frequẽs eſt palpitatio, ſiquid præſertim uel corpus uel animus exagitatur: animi defectio nonnunquam incidit pulſum immutãs. Quum autem, ut ſæpe fit, uapor in caput irrepſit, facies quaſi inflammata rubore perfunditur, mens peruertitur, & alienatur, terro-

re, metu & meſtitia concutitur, quaſi mors immineat nihilque reliquum ſit ſpei. Furori omnia finitima in quem æger ſæpe metuit raptum ſe iri. His reliqua hypochondriacæ melancoliæ quæ ſupra commemoraui ſigna plerunque accedunt, interdum etiam abſunt.

Meſenterii et eius quod pancreas appellatur morbi, cauſe et ſigna. Cap. VII.

TANTA plerunque ſuperuacuorum eſt humorum colluuies, ut deſtinatis à natura receptaculis tota excipi haud poſſit. Ac tum non parua ſuperfluentis portio in uicinas quoque ſedes illabitur, maxime quidem in pancreas & in meſenterium, quę totius corporis ueluti ſententia ſunt. Quibus ergo aſſidua ingluuie magnus fit utriuſque bilis & pituitæ prouentus, eas tempeſtiue non expurgatas natura ualens ac robuſta plerunque in pancreas & in menſenterium ignobiles ſedes deponit. Idque ferè è iecore & è liene per eos uene portæ ramos qui non in inteſtina, ſed in ipſum meſenteriũ & pancreas deſiunt & obliterantur. His loci & glandulis tempore exaggerantur uarii humores, qui primum laxum mollemq; tumorem, deinde ſicceſcentes renitentem durum ac uere ſcirhoſum ingenerant. Durus uſqueadeo interdum deprehenſus eſt, ut penitioribus ſub umblico partibus uel os uel calculus concreuiſſe putaretur. Itaq; ſi ampla & uaſta mole uenter totus pręter naturam prominet, idq; citra fluctuationem, citra alui ſupreſſionem diutinam, citra hydropis ſuſpitionem, unde & qua id ex cauſa obtigerit, ita quidem diſcernendum. Quum adipis copia uenter prominet, quoniam cuti ſummę is inhæreſcit, manu totus cõprehendi ſecerniq; poteſt a muſculis abdominis, ac pręterea reliquus corporis habitus obeſior exiſtit. Quum tumor inſertus eſt muſculis abdominis, primo is contactui occurrit, & quum premitur, plerunque etiam citra preſſum dolore afficit, quòd pars ea ſenſu prædita ſit: inteſtina non coarctat, neque alui deiectionem remoratur. Meſenterii uero tumor quoniã alte ſepultus eſt, nõ niſi preſſu animaduertitur, nullo dolore affligit, quod pars ipſa doloris ſit expers. Quinetiã ſuo is mole inteſtina premens atque coarctans ſæpe efficit ut aluus pigrior ſit tardiuſque fæces deſcendant. Vtrum præterea tumor uniuerſum meſenterium an partem duntaxat, & quam nam occupet, molliſne ſit an durus, tactus etiam internoſcendum. Cęterum quiſnam in meſenterio humor experet, iam non tactu, ſed iis ipſis notis, quibus in iecore aut in liene proditum eſt, cognoſcitur, ſed quæ tamen obſcuriores, tum leuiores exiſtunt. Hęc autem obſcuritas multis cauſa fuit ignorantiæ, & cur harum partiũ affectus prætermiſſi fuerint, nec ueterum ſcriptis celebrari. Ego tamen hoc affirmo & profiteor cholerę, melancholiæ diarœæ, diſenteriæ, cachexiæ, atrophiæ languoris, lentarum errantiumque febrium latentium deniq; morborum cauſas me in his plerunque ſedibus animaduertiſſe, quorum depulſione deploratis ſalus redderetur.

Vera quoque inflammatio in meſenterium incidit, quum ab exeſis aut ruptis illius uenis ſanguis excidit, in aliqua ſede præter naturam collectus putreſcit, tandemq; ſuppurans abſceſum facit. Ea inflammatio ſine manifeſto dolore eſt, ſolumq; grauitatis ſenſum habet, niſi forte uehementius prematur. Febris admodum leuis & lenta, ſine ſiti ſine grauibus ſymptomatis, nec oĩno ægrũ proſternens nec quotidianas functiones interpellans. Principio ſanies quędam rubra facto deinde abſceſſu pus albũ defluit ab aluo, & utrunq; modo permiſtũ

alui

alui fœcibus, modo seorsum & syncerum, ut quum inflammatio in postrema intestina deuergit. *Tum* quippe pus per uenam proximam in recti aut coli intestini capacitatē influit, syncerumque magna interdum copia redditur nullo sensu doloris quod aliquando celebres medicos magna admiratione & controuersia torsit. Sed non aliunde id quam ab effecto mesenterio dimanere facile nosci poterat. Neque enim ab inflammatis intestinis, neque a uentriculo potest sine uehementi dolore prodire. Ex iecoris uero aut ex lienis inflammatione, febris uehementior affligit, omniaq; symptomata fiunt grauissima: nec tam syncera sanies seorsum ob longiorem uiæ tractum exit, Renes etiam affecti non illac, sed per urinas repurgantur. Itaque unum mesenterium reliquum est in abdominis capacitate: quod sub illis notis inflammatione tentetur.

Iecoris lienisq; symptomata, & horum causæ. Cap. VIII.

MVLTA sanè symptomata promiscue a iecore & a liene originem habent quod ea uiscera in humorum procreatione secretioneq; plurimū occupentur. Ea sunt icterus, melācholia, atrophia, cachexia, hydrops eiusq; species. Icterus biliosi est humoris per summa corporis effusio. In hoc album oculorum & partes quę circum tempora sunt interdum & cutis tota uel pallido, uel flauo, uel citrino colore suffunditur, hincq; uitium aurigo nuncupatur. Auriginosum corpus uix sudat, sed prurigine plerunque tentatur, & quasi suscepto onere ingrauescens torpescit, mens sensusq; habescunt & uariis lacessuntur imaginibus. Icteri uariæ existunt causę, una est uirulētarum bestiarum ut uipere demorsus, aut epotum uenenum: quorum ui sanguis totus pristinam amittit puritatem & in citrinum ac biliosum humorem corrumpitur, qui omnia peruadens cutim inficit atque labefactat. Tunc autem euidentes causæ pręgressæ sunt, atque repente aut breui color mutatus est, febris nullæ fatigat. Fit & aliter icterus per crisim biliosarum febrium, qua noxiam materiam natura ex alto corpore in summum forasq; repellit. Hic repente nascitur, febrem finit nec tamen cum febre desinit sed diutius aliquando protrahitur: urinæ & alui excrementa secundum naturam habent. *Ex* iecoris quoque inflammatione icterus nascitur, cuius ui & incendio pars sanguinis maxima uertitur in bilem, & in omne corpus quoquouersum effunditur. In hoc uehemens ardensque febris existit, dextro hypochōdrio grauitas dolorq; subest, deiectionis & urinæ biliosæ profluūt inflammati iecoris signa comitantur. Atq; hi quidem rarius incidunt, nec omnino simplices existunt. Simplex uero icterus & qui frequentius ingruit, aut iecoris, aut folliculi peculiari uitio fit. Quum enim in calidiore iecore bilis copiosior gignitur quam a cysti expurgari tota possit, redundans ea quoquouersum irrumpit aut effunditur, atque cum sanguine uel eius sero euadens, summā corporis cutem inficit. Sed & quum ea cumulatur in iecore, eius substantiam amplificat & in tumorem attollit tactu conspicuū; ac dein tempore crassescens atque obdurescens non modo obstructionem, uerum etiam iecoris scirrhum renitentē ac prędurū ingenerat, cui fere succedit hydrops. Sub hoc ictero aut nulla aut admodū lēta febris est, atq; licet turbidæ, crassæ & crocee sint urinæ alui tamen deiectiones non albicant, quod è folliculo atq; etiam è iecore bilis multa proruat in aluū. Icterus uero qui ex obructione meatuū ad bilis cystim pertinentium fit repente hoīem adoritur, sine febre sine magna corporis aut uiriū iactura; deiectiones albicant, quod bilis illapsus intestina cohibeat. Vrinę crassescūt atq; rubeant adeo ut & ꝑpe nigrescāt; dextro hypochōdrio grauitatis sen

fus ineſt ſine conſpicuo tumore. Comminiſcuntur plerique alias icteri cauſas, ut folliculi fellis imbecillitatem, & partium quæ in habitu ſunt corporis calidiorem intemperiem: quę tamen omnes rariſſimæ quum ſint, in earum numero haberi debent, quę cogitatione potius quam uſu & euentis deprehenſa ſunt.

ἴκτερος μέλας.

Icterus arquatuſue niger melancholici eſt humoris in cutem & in corporis ſumma effuſio. Sub hoc coloris flos perit isq; pro uiuido obſcurus primum deinde ſubliuidus & ſubniger nulla euidenti occaſione apparet. Corpus quidem minus quam in altero ingraueſcit, mens tamen imaginibus magis perturbatur, quæ metus & mæſtitię plenæ ſunt. Nec deiectio, nec urina de naturali ſtatu manifeſte decedit. Proxima huius continensq; cauſa eſt melancholicus humor in omne corpus cum ſanguine effuſus, idque uel quod in ſanguine atq; in iecore nimium exuperet, neque totus lienis ui elici expurgarique poſſit, uel quod lien huius copia infarctus alium excipere nequeat, uel copia turgens illius portionem refundat in uenas, ac tum lienis tumor grauitasque premit: uel quod uena è portis iecoris in lienem directa & qua ſanguinis fex deducitur ac expurgatur obſtructa obſtipataque ſit.

τὸ φυσῶδες καὶ ὑπεχονδριακόν πάθος.

Affectio hypochōdriaca utriuſque affecti uiſceris maximeq; lienis ſoboles eſt. Huius enim ſpecies duæ una mitior, deterior altera. Illa ex melancholico humore terreno ſanguinisque fæce ducit originem, qui in liene uicinisq; ſedibus ſupra modum cumulatus tumore ingenerat, è quo teter uapor ſurſum effertur. Lienis tumor interdum conſpicuus ingensq; animaduertitur, ſine ictero ſine cachexia: idq; quum & mitius eſt humor & arcte coercetur. At uero quum è propria is ſede prorumpit in uenas effuſus aut icterū aut cachexiam parit. Quum autem præter naturam incaleſcit, uel deteriorem ſubſtantiæ conditionem ſubit, atrum de ſe uaporem exhalat qui animum mentemq; uarie conturbās, author emphypochondriacæ melancholiæ huius notæ ſunt multa fixaque diu cogitatio, rerum commentatio & ſuſpicio malarum, uerecundia, ruſticuſue pudor, ſolitudo, mœſtitia, timiditas & ignauia, animi deiectio aut deſperatio, mentis atque ſenſuum caligo, turbulentus ſomnus, peruerſa rerum exiſtimatio ac ſępe prępoſterum iudicium. Atque hæc quidem ſunt melancholicorum ſymptomatum mitisſima. Altera affectio ferocior exiſtit. Ea fit ab atra bile quæ uel ex terrrena ſanguinis fæce ſupra modum incaleſcente & exuſta, uel ex bile flaua processit. Colligitur hæc nonnunquam in liene, ſæpius in pancreas & in meſenterium ſpargitur nullo tumore manifeſto. Quumque ſit humor acer atque pernicioſus, exigua portione ſæuisſimorum ſyptomatum author exiſtit. Quæ igitur ab hoc fit melancholia, ſuperiores notas pręſe fert omnes & eas quidem multo grauiores. Præterea uero pręcordia ſæpe ingenti feruore æſtuant, pulſusque arteriarum in his eſt ualidus, quum uapor quauis ex cauſa excitatus ſurſum euolat, cor palpitat: aut premitur, anima deficit, facies rubore ardoreque ſuffunditur, oculi quaſi ſuffuſione caligāt, mens denique perturbatur, ac interdum tantopere occupatur, ut ſine ulla rerum expectatione meliorum, ſumma ſit deſperatio uitę, neque posſit ulla orationis ſuauitate ad ſpem recuperandæ ualetudinis erigi. Hoc miſerabile medicis tormentum: ſumma uero tranquillitas eſt laborantis conſtantia & prudentia. At uero extincto disſipatoque uapore ſymptomata miteſcunt, ſubinde tamen recurſura. Hoc malum ſi penetret in cerebrum eoque figatur, furorem ac tandē febrem accerſet hecticæ finitimam, & quæ in maraſmum deducet.

His quadamtenus ſimilia profert incommoda bilis ſimplex circa iecur abundantior

dantior coercita & æſtuans; nam & æſtus apparet, & animi defectio, & ſuffuſio atque rubor; & niſi uires iam malo ſuccumbāt, animus concitatus exardeſcit iracundia, ſępe iactatur, ulciſcendi libidine effertur. Hac etiam tandē corpus abſumitur & liqueſcit niſi in melancholiam tranſitus ſit.

Atrophia eſt nutritionis error quo corpus ſenſim exareſcit & abſumitur. Si uel alimenti penuria, uel uacuatione immoderata, uel aliarum euidentiū cauſarum, uel acuto morbo corpus emarceſcit, atrophia non appellatur; ſed duntaxat quū lente ac pedetentim nulla pręgreſſa cauſa id ſumpto alimēto non alitur. Atrophię quæ unam quampiam partē obſideat, cauſa eſt peculiare quoddam illius uitium: eius uero quæ totius eſt corporis, cauſa in aliquo principe uiſcere conſiſtit, quę caloris ſpiritusque aut naturalis aut uitalis robur uel obtundit uel extinguit. Itaque cordis affectus maximeque febris hectica, & pulmonis exulceratio, quoniam uitalem illius omniumque partium ſpiritum labefactant, in atrophiam producunt. Quinetiam uentriculi grauiores affectus eodem adigunt, & lienis iecoriſque calida atque ſicca intemperies, & bilis multæ tum flauæ tum atræ perfuſio. Vix enim ullam animaduerti ueram atrophiā in qua uiſcera præter intemperiem, non multa quoque humorum præſertimq; biliosorum colluuie ſcaterent, ac earum plerunque copia diſtenderetur. Hæc igitur cauſa quoniam naturalem ſpiritum & calorē proterit; uix ut utilem ſanguinem gignat, in atrophiam pręcipitat. Per hos affectus tametſi alimenti copia ſuppetit, uenæ multo humore turgent, corpus tamen non alitur, quia is humor caloris & ſubſtantiæ bonitate, ſæpe etiam fibris quibus concreſcat deſtitutus, partibus neque adhęreſcere neque aſſimilari poteſt. Multo autem diuerſa eſt cachexiæ ratio de non tranſigendo.

ἀτροφία ἡ τῆς θρέψεως ἀποτυχία.

Cachexia malus eſt atque uitioſus corporis habitus. Sub hoc plena ſatis atque copioſa corporis moles eſt; at uero tum ſubſtantia tum colore uitioſa. Corpus non ut athletarum promptum & alacre, ſed graue eſt atque iners, non uiuido colore floreſcens, ſed uel pallido, uel liuido, uel citrino ſqualidum. Hoc mali ex alimentis impuris atque corruptis contrahi ſolet: aut ſi hæc uitia non ſunt uentriculi ac uiſcerum uel imbecillitas uel impuritas accuſanda. Imbecillitas diminutam concoctionem cruditatemque parit, quæ in uenas & in habitum corporis, utilioris uice alimenti rapta, partibus ſingulis tum apponitur, tū etiam agglutinatur, at non perfecte aſſimilatur. hincque uitioſa non autem uera & perfecta fit nutritio. Impuritas uiſcerum ſiue a ſcirrho, ſiue a corrupti humoris effuſione, ſiue ab eorum corrupta ſubſtantia proficiſcitur, uitioſum corruptumque ſanguinem profert, qui demum in partes ſingulas euectus illicq; concreſcens, uitioſam quoque efficit nutritionem, uitiatam nimirum ſubſtantiam pro utili diſſipata reponens. Hinc cachexia pro ſanguinis cōditione uaria; alia cruda ac pituitoſa, alia melancholica, aliaque aliter corrupta, quam alimenti natura & mala uiſcerum cōſtitutio protulit. Pituitoſa cachexia, qua fere uirginum nitor ſquallet uiuideque coloris flos perit, leucophlegmatiam antecedit eamque prænuciat: quemadmodum & melancholica cachexia elephātiaſim minatur. Cachexia igitur ab atrophia quam lōgiſſime diſtat: in hac extenuatum corpus ſenſim contabeſcit, in illa ampliorem id molem habet. In atrophia quod in uenis eſt, nec concreſcit nec parti adhæreſcit, uixque ſanguinis appellationem meretur: in cachexia & concreſcit & nutriendæ parti adhæreſcit: atque licet pituitoſus, melancholicus aut aliter uitiatus, ſanguis tamen appellatur. In utraque corporis uiriumque robur elangueſcit, ſed in atrophia quod nulla prorſus, in cachexia quod uitioſa ſit nutritio.

καχεξία.

Huic

Huic proximus eſt hydrops, maxime qui ſarcites appellatur. Triplex.n.traditur, ἀνὰ σάρκα, aſcites, & tympanias; horum rationes atque cauſæ in primis diuerſæ, Anaſarca, ideſt ſubter cutẽ, qui & leucophlegmatias Græcis nũcupatur, molis corporeæ incrementum eſt præter naturam. Huius initio pedes tument, maxime ueſperi & ab exercitationes, aut quũ decliues diu fuerint, in hiſque (ſi craſſiuſculus eſt humor) digiti manet impreſſum ueſtigium, mane uero, & per quietem ſæpe diſſipatus tumor euaneſcit. Deinde neque facies, neque brachia, neque partes aliæ, imo neque abdomen ipſum magis quam reliquum omne corpus intumeſcit: ſed id æquabiliter molle, laxum & pallidum exiſtit, diſſolutum & quaſi eneruatum minimo labore frãgitur, oẽsque illius functiones languent & hebeſcunt: febris ferè aſſidua ſed lenta conficit cum pulſu paruo, crebro & inæquali: urinæ albæ, tenues & omnino crudæ. *Hæc* autem idcirco accidunt quod corpus uniuerſum ruditate & pituitoſo albicanteq; ſanguine, aut ſi dicere mauis, aqua lenta & concreta ſuffunditur, hinc & malum ipſum aqua inter cutem recte nuncuparunt, cuius copia natiuus calor obruitur. Hanc a phlegmatica cachexia ſeiungit ſola magnitudo, quod tumidiorem habeat corporis uitiatam molem. Vna & eadem utriuſque cauſa, immodica nimirum iecoris atque uenarum refrigeratio, quæ aut primaria eſt aut ex cordis, lienis, uentriculi, meſenterij aliarumue partium concoctioni ſeruientium uitio cõtracta: & inſiti caloris ac ſpiritus nimia diſſipatio. Et cauſis autem euidẽtibus uiſcera refrigerat natiuumq; calorem obtundunt aquæ frigidæ & uitioſæ potus immodicus, lactucarum fructuumq; eſus intempeſtiuus, præſertim dum uel æſtu, uel exercitatione corpus incaluit, eiusq; uiæ patẽt, per quas externa uis penetrat. Inſitum uero calorem ſpiritusq; diſſipant acutus uehemensq; morbus & ſanguis è naribus, aut ex utero, aut ex hæmorrhoide immoderatius profluẽs & quæcunque denique exhauriunt nutrientium uiſcerum robur. Harum cauſarum magna uis eſt, ſi uehementer & affatim fiant: ſin uero ſenſim ac lente, tametſi perſeuerent (ut diutius ab utero uel naribus paulatim fluens ſanguis) minimum certe incommodaturæ ſunt. Menſium uero conſuetarumq; hæmorrhoidum ſuppreſſio & omnis ſanguinis nimia exuperantia calorem ſpiritumque ſtrangulat & obruit.

Aſcites eſt abdominis ex ſubito aquoſo ſeroſoque humore diſtentio. Venter ſenſim impletur dum diuulſa laxatave cute ſupra modum intumeſcat. Corpus reliquum marceſcit at liqueſcit. Tumor preſſo diaphragmate ſpiritum difficilem reddit. *Si* abdomẽ impellitur, aut corpus in alterutrum latus prouoluitur fluctuantis humoris ſonus obauditur. Vrina admodũ pauca eſt, eaque ferè craſſa & rubicunda: præſertim ſi iecur morbo initium dedit. Seroſus humor totus interdum ſub abdomine concluditur, nonnunquam eius portio in femora & in pedes, maxime poſt inambulationem, interdum in ſcrotum, ueluti cuniculis ſibi inuſitatam uiam parat. Irrepit & nonnunquam in thoracis ſpacium, infertq; ea ſymptomata quæ diximus parulentos affligere: nonnunquam & in uterum ut in ea muliere cui inſtante menſtrua purgatione humor ſub abdomine congeſtus per uterum ſponte ita profundebatur, ut omnis moles abdominis biduo ſubſideret: alius dein humor ſenſim proximo menſe ſuccreſcere incipiebat, qui ſtatu quoque tempore totus effiueret. Hæc non ut leucophlegmatias ex ſola partium nutrientium refrigeratione, nec ex cruditate ſola ortum ducit, ſed maxime ex ſoluta continuitate partium aut uaſorum quibus humores contineri ſolent. Itaque in leucophlegmatia quoniam ſolida ſunt omnia cruditas è uiſceribus per uenas in omne corpus permaneat: in aſcite uero quoniam exeſum

aper-

apertum, ruptum fissumue aliquid est, seorsus humor utpote tenuis, siue sanguine solus uti solet per renes excidit & in abdominis capacitatem illabitur. Haud secus atque suppurans pleuritis, exesa aut discissa succingēte costas mēbrana, affatim irruit in thoracis capacitatem. Non enim aliter tanta fieri collectio præter naturam illic fieri potest. Turpiter hallucinātur qui putant per angustos cæcosq; paucos seorsum humorē transferri in capacitatē abdominis. Nā hac ratione ascites peræq; omnes inuaderet, & distribuendis humoribus uideretur natura inutiliter uias ductusq; tā multos destinasse. Adde q iis quos ex urina dies uiginti suppressa, extinctos nouimus, aquæ nihil quicquam deprehēsum est per cæcos illos ductus in abdominis spacium refluxisse, quoniā integra nec pertusa his erant sanguinis seriq; conceptacula. Hinc fit ut ascites ijs ferè superueniat, qui rupta uel exesa uiscerum uena, cruentis uomitionibus aut deiectionibus opportuni sunt. Licet enim suppressus sanguis sit, serosus tamen humor per derelictam fissurā præterfluit inciditq; in spacium abdominis. His ēt superuenit qui uiscerū errore ictero diu tentantur, & quibus lien uel iecur uel mesenteriū ueteri scirro obduruit, quandoquidem uiscerum substantia siccitate humorisq; penuria, ceu rimis quibusdam dehiscit, eorumq; ambiens mēbrana diffringitur, ut nō amplius tenue serum continere possit, sed id renum more elabi sinit, atque sensim quasi ex fissa olla stillare in uacuum abdominis spaciū. Hanc causam innuit Hippocrates, quum ait. Quibus hepar aqua plenum eruperit, ijs uenter aqua repletur. Quod si sola uisceris substantia diffunditur, ambiens autem ac cingens membrana integra manet, aqua non excidit, sed uesiculæ aqua plenæ ὑδατίδες Græcis dictæ emergunt, quibus sæpe pecudum bonumq; iugulatorum iecur scater deprehensum est. Hoc enim uiscus quia terrenum siccumque est magis quam reliqua hydropem accersit, & magis ætate prouectis quam pueris. Itaque causę omnes quę iecur uehementer exiccant, ut ardētes febres, ut calidiorum ciborū præsertim uini meracioris liberalior usus, hydropem inuehunt: ab his quippe exarefactū iecur perinde atq; terra siccitate dehiscit ac finditur. Fit præterea ascites ex iecoris aut lienis uulnere exiguo quod nō alte penetrauit (hoc enim repente hominē interimit) sed summam duntaxat extimamque faciem attigit. Oritur & ex ulcere quod ferè ab illorum suppurante phlegmone atque uacuata relinquitur.

Hydrops tympanias abdominis est distentio ex multo flatu in illius capacitate conclusa. Noles quam in ascite minor & minus grauis, parum fluctuās, sed rugito obmurmurās, sūmus uēter ungue percussus ut tympanū tinnit, multaq; flatus indicia existūt. Huius ergo materia flatus est ex imbecilla cōcoctione & cruditate genitus, qui cū multus in uentriculo aut intestinis: uelut in colico dolore coercetur, nec exitū naturalē reperit, impetu uiā sibi muniens, per cęcos tenuesq; ductus inter abdominis mēbranas magnis cruciatibus sese infert, ac demū uarie impulsus in ipsum abdominis spatiū penetrat aut deuoluitur. De hoc inquit Hippocrates. Quibus tormina circa umbilicū fatigant. & labor atque lumborū dolor, qui nec medicamento aut ullo alio modo solui potest, in hydropem siccum firmatur, Rarus certe hyc hydrops, uisq; syncerus flatus sub abdomine citra humoris permistionem unquam est animaduersus.

Intestinorum morbi causæ & signa. Cap. IX.

INTESTINA nō admodū intemperie intestari solēt, horū aūt grauiores morbi, sunt obstructio, adstrictio inflammatio, abscessus, & ulcus. Obstructio,

aut

aut alimenti prolapſionem, aut fœcis deiectionem, quę præcipuè ſunt inteſtinorum functiones, interpellat. Ea autem interdum, ſed admodum raro fit a tumore præter naturam in inteſtini ſubſtantia orto, qui nonnunquam eouſq; increſcit, ut eius ductum uiamq; impleat. Hic notis eluceſcet, quæ mox recenſebuntur. Interdum a reſiccatis obduratisq; fecibus, quę in illorum anfractibus reconditæ exturbari uix poſſunt, ſiccantur uero quoties tarde deſcendunt, aut quum forenſibus negotiis aliiſue occupationibus coercitæ ſurſum remeant. Euidens has cauſa anteceſſit: nullus ſubeſt dolor, nullusq; tumor conſpicuus. Leuiter ac facile hæc ſoluitur obſtructio. Interdum a craſſa, lenta, uereq; gypſea pituita, quæ ſenſim copioſior collecta firmiusque inteſtinis adhæreſcens, omnem eorum capacitatem replet. Superuacanea quidem pituita in cerebro, in uentriculo, & in inteſtinis gigni conſueuit, ſed in cerebro tenuis & aquoſa, in his uerò craſſa atque lenta, hæc enim peculiare eſt uentriculi & inteſtinorum excrementum, non fæx alui, quippe quę cibi excrementum eſt commune. Etenim quum illorum ſubſtantia frigida ſit atque membranoſa, craſſum certe ac uiſcoſum de ſe excrementum profert, quale eſt pituita lenta. Hæc igitur ſecundum naturam gignitur concreſcitque in inteſtinis, è quibus cernitur alias ſponte fæcibus circumiecta deſcendere, alias clyſtere manifeſte deduci, alias dyſenterię ui corradi. Quum autem parcius ea uacuatur, ſenſim aucta caloris ui ſic tandem craſſeſcit, ut prorſus obſtruens inteſtina quaſi inficiat, fiatque latentium difficiliumque morborum cauſa. Caroli Quinti Imperatoris, legatus quidam dolore torquebatur, necnon tumore a dextro hypocondrio per ima uentriculi in ſiniſtrum exporrecto. Huic quum ſexennio toto remedii genus omne tanquam emolliendo ſcirrho adhibitum fuiſſet, iniecto tandē acriori clyſtere durum ac firmum quippiam, medio ductu pertuſum, pedis longitudine detractum eſt: quod ille inteſtinis portionem eſſe metuebat. Sed quum repente leuatus uideretur, adhibito conſilio iterum ac tertio clyſtere prolutus eſt, rurſusque ſimili euulſa materia continuo priſtinæ eſt ualetudini reſtitutus. Alteri cuidam ſimilis, ſed grauiore affectus aluum prorſus cohibuit, qui tandem uentre ſupra modum intumeſcente deceſſit è uiuis inuentumque eſt colum inteſtinum uſque adeo infarctum pituita concreta, ut ſolidum prorſus cenſetur, nihilque omnino fæcis in aluum delabi ſinere. Vera hęc eſſe teſtamur, quæ tamen Galeno non admodum probabilia uidentur. Craſſior porrò hæc pituita in cæci aut colj inteſtini cellulis diutius coercita, nonnunquam concreſcit in calculos: quales ſæpe uidimus inſtar nucis iuglandis, & in quodam magnitudine caſtaneæ quarto aut ſexto quoque die dolore nullo exturbari. Hæc igitur mala concreſcens pituita efficit, qua exuperante animus uiresque languent, uentriculi cruditas adeſt, tardaque alui deiectio, flatus plurimus obmurmurat, uenter friget, ac nonnunquam colico dolore premitur.

Obſtructioni affinis eſt inteſtinorum coarctatio & anguſtia. Ea autem fit eorum ui quę nigeruntur: ſiue cibi ſint, ut cotonea mala: ſiue adſtringentes clyſteres. Quinetiā a menſenterii aut uiſcerum tumore inteſtina premente. hocq; frequens admodum eſt. Fit & ab entrocele, quum inteſtinum in ſcrotum deuoluitur, eoque quaſi uinculo coarctatur. Horum unumquodque ſeipſo non aliis iudiciis percipi debet.

Iam uero inflammatio in gracilia inteſtina non ſæpe incidit: at in craſſiora quæ ſanguine multaque carne prædita ſunt, frequenter, maximeque in id quod rectum appellant. Dolor in primis acer isq; laminans, non ut in dyſenteria aut

ria aut

ria aut corradens, aut uagus, aut intermittens, sed in unã eandemque sedem defixus constansque premit. Febris quam in dysenteria ardentior, eaq; dum cõficitur exasperans & inæquabili rigore fatigans. Desidendi cupiditas inanis, & qua præ obstruentis tumoris magnitudine nihil minimumve deiicitur, in dysẽteria uero nonnihil atque etiã creberrime. Dolorem uel anodinus clyster mirum in modum exacuit, quod tumorem comprimat; in dysenteria compescit atque demulcet acri humore deterso.

Abscessu facto ruptoque pus primum saniosum, deinde album & concoctum a podice exigitur: idq; uel seorsum ac syncerum, uel paulum ante fæces, a quibus detergi impelliq; solet. Tum dolor, febris aliaque symptomata mitescunt, & aluus impedimento sublato libere exit. ἀπόςημα.

Vlcus tum ex abscessu, tum etiam ex dysenteria aut tenasmo relinquitur. ἕλκωσις. Huius dolor fixus est, cuius sensu debilitata intestina sæpius onus suum deponunt, eructantq; modo cruentam modo purulentam saniem. Id si cauum est, quoniam in parte humida consistit & excremẽtis peruia, diu sordidum manet uixq; tandem cicatrice obducitur, & nisi diligenter præcauetur, ferè uel in fistulam, uel in cancrum desinit.

Intestinorum symptomata, horum causæ & signa. **Cap. X.**

INTESTINA non paucis dirisque symptomatis torqueri solent, qualia hęc fere sũt, dolor tum colicus, tum iliacus, tarda alui deiectio & ileus, profluens aluus, quæ aut liẽteria est aut colliquatio, aut diarrhœa, aut dysenteria, aut tenasmus. Adhęc cruenta aut purulenta deiectio, lubrici quoque & ascarides. Colum intestinum amplum quum sit & laxum, anfractibusq; multis sinuosum, uarias sanè materias excipit, quarum exuperantia distorquetur, dolorque fit, quem ab affecta sede colicum nuncupamus. Hę autem materiæ sunt datus crassior, humor aut lentus ac pituitosus, aut acer & mordax & uere biliosus, qui interdum etiam inflammationem accendit. Flatus in colo intestino plurimus gigni cumularique solet, in quo sępius rugire uel murmurare obauditur, neq; enim aliud natura condidit excipiendi flatus receptaculum, quem tamen prima uentriculi concoctio maximę progenuit. Itaque flatus in hoc intestino copiosior congestus, si propter obstructionem a duris resicatisq; fecibus aliisue de causis erumpere nequit, intestinum ui distendit atque diuellit, magno certe & immani cruciatu magnoq; sensu dolori. Cohibendi flatus consuetudine non paucos dissectione animaduertimus, quibus dilatatum colon intestinũ brachii amplitudinem adæquabat alios quibus ex imo uentre flatus toto anfractu in uentriculũ resiliens ructu emittebatur & quibus pro crepitu ructus erat, alios quoq; aliis ex causis hoc symptomate continenter affligi, ut his plures ructus quam uerba essent. Flatulentus dolor colicus uentre distendit, uagus est & instabilis, in uariasq; uentris sedes se contorquet, sæpe obmurmurat, & arcte conclusus nec ab ore nec ab aluo erumpit, hunc causæ flatus effectrices præcesserunt A crassa lentaq; & præsertim a uitrea pituita, quæ non modo huic intestino adhæresit, sed & ipsum contradit; dilacerat, atque in id plerunq; per forãtis terebelli more se insignit, colicus etiam dolor exercet. Hic sæpe fixus est & alte excruciat, nauseam & pituitæ uomitionem ciet, neque ructibus neq; flatibus emissis demulcetur, habuitq; originem a crapula & otio, quæ cruditatem crassumque humorem progignunt. Ab acri uero erodenteque humore, aut etiam ab inflammatione quilquis ortus fuerit dolor colicus, fixus etiã est,

ſed cum febricula, ardore, ſiti & uigiliis; irritatur eſculentis, potulentiſq; calidioribus a quibus etiam ſumpſit originem. Atque hi quidem uere colici dolores facie miteſcunt ceduntque iuſtis remediis. Nephritici dolores in quibus nec arenula nec calculus exturbatur, ſæpe colicorum ſpecie eludunt.

Alii inſuper, cruciatus, quadam ſimilitudine & uehementia colici nuncupantur, quibus tamen non in colo inteſtino ſedes eſt, ſed uel in peritonęo uel in membranis quæ ab domini uentriſque partibus obtenduntur. Hi ſanè grauiſſimi ſunt & admodum diuturni, ac neque clyſteribus, neque medicamentis, neque fomentis, neque iis remediis, quibus qui uere ſunt colici dolores, deliniri ſolent. Eorum materia aut flatus eſt tenuis, aut humor acerrimus & æruginoſus membranarum ſpaciis concluſus, è quibus detrahi uix poteſt. Succedunt diuturnis febribus aliiſque bilioſis morbis, quorum eſt difficilis ſolutio. Natura quippe criſim noxiique humoris depulſioné in aluum molita, quum nuſquam uacuandi uiam promptam & expeditam nanciſcitur, illum è uenis & uiſceribus in membranas ſæpe auertit, ubi dolores exurgunt priore morbo grauiores. Obſeruaui & continuas & tertianas, ſepius uero quartanas febres hiſce doloribus finiri, qui diu circuitu certo exacuebantur paremque acceſſionum ordinem retinebant.

ἡ βραδύνουσα διαχώρησις.

Tarda atque pigra alui deiectio eſt, qua fœces & cibi reliquiæ raro nec pro aſſumptorum ratione deſcendunt. Per hanc fœces neceſſario obdureſcunt, quod diutius cohibitæ caloris ui continenter ſicceſcant, ab hiſque nonnihil ſucci ſemper exugant meſenterii uenæ, non modo in tenuia, ſed & in craſſiora inteſtina diſtributæ. Tarda deiectio inteſtinorum quidem ſymptomata eſt, ſed quod alios deinceps morbos excitat, quocirca inter euidentes morborum effectrices cauſas refertur. *Illinc* ſiquidem uapore caput tentatur, corpus ingraueſcit, uentriculi concoctio offenditur, ac reliquæ functiones deteriores euadunt. Sæpe ex uiuendi errore naſcitur, uelut ab eſculentis ſiccioribus, acerbis & aſtringentibus, quæ præſertim prima menſa aſſumpta ſint, ad hęc ex immoderata ciborum copia, quam pauco tempore natura neque uincere neq; diſtribuere poteſt, ex otio denique & decubitu ſomnoque multo. Cæterum non hanc, ſed eam quæ morbi ſoboles eſt tardam deiectionem perquirimus Huius cauſa triplex ſtatuitur, ſenſus obtuſus qualem infligunt ueternus, apoplexia & paralyſis, Stimuli penuria, ut quum flaua bilis quæ obiter inteſtina ad excretionem irritat cohibetur, hocque crebro fit in ictero. *Inteſtinorum* uel obſtructio uel adſtrictio, quæ cæteris eſt cauſis frequentior. Adſtrictio a meſenterii aut uiſcerum tumore naſcitur, qui inteſtina preſſu coanguſtat, nonnunquam & ab entorocele. Obſtructio uero uel a duris ſicciſque fœcibus, uel a craſſa lentaque pituita, uel a concreto calculo. *In* quibus ergo pigra multum ac tarda eſt aluus, ut in eo quem nouimus non niſi duodecimo quoque die excrementa fœceſque deiicere, & aliquando citra manifeſtum corporis functionumque detrimentum dies totos quadraginta nihil prorſus ab aluo reddidiſſe, cauſa quidem neque a conſuetudine, neque a natura, ſed ab iis, quæ nunc recenſui uitiis petenda. Quinetiam tumor præter naturam in inteſtino genitus, id in totum obſtruit fœciſque prolapſum cohibet.

ὁ εἰλεός.

Hę cauſę cum ſupra modum increuerint, excrementorum uia prorſus occluſa; miſerabilem ileum edunt, in quo fæces aluum prelabi nequeunt. *Hunc* perſæpe committit inteſtinum, ſi cum reſiccato ſtercore uel in ſcrotum uel in diſruptum umbilicum procidens retrudi nequeat. interdum & ſtercus durum, & in

& inteſtini tumor præter naturam, aliæ uero cauſæ rarius. Sub hoc omnino neque cibus deſcendit, neque iniectus clyſter aſcendit. Atque pernitia inteſtinorum murmur, ineſt, dolor circumuectus, ructus inanis, nauſea, atque uentriculus nimium humidus. His dein accedit pituitæ biliſque uomitio, quicquid eſtus bibitusue, tametſi in inteſtina prouoluitur, hinc tamen poſtea remeat inquinatum ſtercoris nidore, ac poſtremo horrendum uiſu ſtercus ipſum morituris uomitione reiicitur, frigeſcente quidé iã corpore & oborto ſudore frigido.

Cita alui deiectio contrariis fit ex cauſis, quum uidelicet cibus uel liquidus uel lubricus uel pinguis nimium eſt, quum is ſua copia uentriculum & inteſtina quaſi pondere grauius onerat, quum quædam acrimonia eum pungit atque uellicat, ſiue ea ex medicamentorum genere, ſiue cibus ſit corruptus, ſiue bilioſum & acre corporis excrementum ſit, aliunde eo confluens, aut etiam illic genitum. Hæc quippe etiam aluum reddunt, quæ & liquida, & ſæpius quam ex conſuetudine deiicit. Ex iis autem quę excunt profluuiorum differentię ſtatui debent. Quum ab aluo continenter cruda defluunt aquoſa nempe diluta, humentia, colore ſubalbida uel cinerea, graueolentia, idque ſolo uentris rugitu uel murmure, nullo manifeſto timinum doloresue ſenſu, aut lienterea aut cœliaca eſt affectio. Si enim læuia & ęqualia ſuiq́, ſimilia & quaſi chyli aut cremoris ſpecie profluunt, cœliaca, ſin uero inæqualia & diſſimilia, in quibus cibi nec obtriti nec confecti ſubſtantia aperte cognoſcitur, lienteria eſt. Cæliacę affectionis cauſa non cruditas eſt, non imbecilla uentriculi concoctio, ſed chyli imperfecta malaque diſtributio, quam meſenterii, lienis aut iecoris uel obſtructio, uel trahentis facultatis imbecillitas, uel alimentorum maximeq́ue fructuum fugacium & potus immoderata copia peperit. Hæc enim diſtribui tota nequit ſed maxima ex parte in abdomine ſubſiſtit. Ab his cauſis multa congeritur illauies, quę lenſim in tenuioribus inteſtinis aucta, uel in uẽtriculo, uel in meſenterio, uel circum uiſcera, tempore corrumpitur. Quumq́; ſua copia grauis eſſe cęperit, uel ſponte infra interdumque ſupra prorumpit, uel a natura laceſſita propellitur, nonnunquam leuiſſimo clyſteris medicamentiue irritamento exit. Pulſus frequens & celer exiſtit tanquam febris affligeret, & deiecturis leuiuſculę animi defectiones obrepunt. Ante eruptionem abdomẽ diſtenditur, uenterq́ue prominet, hiſq; ſuccedẽs ſpontanea perturbatio, cæliaca eſt affectio. Vacuato humore omni ſuperuacuo, profluuium ſponte conquieſcit interdum eodem quo cęperat die interdum poſtero aut tertio.

διέξοδος ταχεῖα.

κοιλιακή.

Lienteria dicitur inteſtinorum lęuitas quaquę per aluum defluunt, alimentis tum ſubſtantia tum colore finitima ſunt. Cauſam habet non diſtributionis impedimentum, ſed concoctionis primę imbecillitatem, ob quam cibus crudus nihilq; mutatus delabitur, ſiue ꝙ imbecillior uentriculus eum non conficit, ſiue ꝙ laxior illæ non arcte continent dum integre coquatur. Ventriculus autẽ imbecilior redditur proprio robore diſſolutio, idque bifariam, uel ſuo, uel externo ſeu aliarum partium uitio atque ſymptomate. Propria illius uitia hęc ſunt refrigeratio, cuiuſmodi eſt ab immoderato frigidæ potu, præſertim quum corpus exæſtuat. Laxitas ſeu emollutio, qualem inducunt aquæ tepidæ, olei butyri, adipis, prunorum, maluæ atque ſimilium uſus immoderatior. Aliena qualitas inuſta, qualem fungorum, cucumerorum, melonum & fructuũ maligna qualitate putreſcentium intempeſtiuus eius multoque efficacius hauſtum uenenũ induxit, quemadmodum & peruerſa cœli conſtitutio, quæ popularem ſæpe lięteriam promouit. Aliarum autem partium conſenſu lienteria fit, quum ab illis uitium aliquod in uentriculum incidit. Sic pituita è cerebro procum-

λειεντερία

bens, quia refrigerat & emollit; bilis è iecore profusa uentriculum proritans, crudos cibos necdum planè coctos in aluum præcipitat. Sic sæpe animaduertimus ingentem abdominis abſceſſum, & pulmonum uomicam, & pectoris renūq; ſuppurationem tetro malignoque nidore in cor & in uentriculum effuſo, grauē periculoſamque peperiſſe diarrhœam, qualem in iis quoq; cernimus, qui diutur-no morbo confecti iam morti ſunt proximi.

Διάῤῥοια.

Diarrhœa quanquam dici poteſt omne alui profluuium, id tamen proprie deſignat quo ſynceriores humores defluunt, ſine uehemēti ſenſu doloris. Alias enim ſeorſum pituita, alias bilis flaua, alias atra purior apparet. Pituita craſſa & mucoſa ex inteſtinis craſſioribus ferè corraditur, in quibus cumulari & concreſcere ſolet; ſæpe & ex meſenterio in quo ea plenior congeſta, œdemata ſcirrhosque progignit, hincq; ferè pituitoſum omne profluuium originem ſumit. At nihilominus tenuem ſpumoſamq; pituitam cenſuit Hippocrates è capite in uentriculum idque inteſtina prolabi; dulcem uero atque dilutam ex uniuerſo corporis habitu deriuari. Qua ratione etiam teſtatur diarrhœam ſoluere leucophlegmatiam, eſſeq; balbis familiarem. Diarrhœa binoſa eſt qua bilis flaua aut citrina ardens ac plerūq; ſpumans emanat, idq; ſine magna uentris torſione, quod libere per laxas patētesq; uias defluat. Ea ſæpe è calidiore iecore aut è cyſti fellis profunditur in inteſtina. nonnunquam & ex meſenterio in quodſu peruacuum omnem humorem oppreſſa natura ſolet recondere; nonnunquam ſed rarius è uenis maioribus atq; etiam ex corporis habitu. Sic enim diarrhœā ſtatuit Hippocrates ſurditatem aliosq; ex bile morbos ſoluere. Melancholica diarrhœa aut è liene aut meſenterio prodit, quum oppreſſa natura uel naturalem melancholiam, uel bilem atram in aluum excutit exturbatq; Hæc autem cęteris multo eſt inſolentior. Atra nonnunquam usqueadeo apparet deiectio, ut uel cum diluta pice uel cum caſię medulla conferri poſſit, quæ multos melancholiæ ſimilitudine fefellit. At illa certe è ſanguine fit, qui quoties aperta, rupta uel exeſa præcordiorum uena, in inteſtina incidit, longo ſinuoſoq; prolapſu ita præaſſatur ac nigreſcit, ut picem planè referat. Diſcernitur autem quòd intincta lintea rubeſcant, quodque cruenta uel comitetur, uel præceſſerit uomitio.

Δυσεντερία.

Sed & inteſtinorum colliquatio ad diarrhœā referri poteſt, in qua quod inferne procedit, quaſi adipe uel oleo perfuſum cernitur. Hinc autem fit qđ recens concreta pinguedinis carnisve aut etiam (diu protrahente uitio) ſolidarum partium ſubſtantia liqueſcat defluatq; in aluum. Familiare hoc quidem profluuii genus peſtilētibus febribus & cauſo colliquanti & hecticæ, & phthiſi, & atrophię, nonnunquam & uiſcerum inflammationibus.

Dyſenteria eſt cruenta alui deiectio cum dolore & uentris torſione, unde & hanc Latini tormina nuncuparunt. Primum quidem inteſtinorum mucus egeritur, deinde adeps intus illis adhæreſcens exiguo cruore perfuſus, eaque prima eſt dyſenterię ſpecies. Altera quum interior inteſtinorum tunica corraditur, cuius pelliculæ & fibræ deiectionibus permiſtæ apparent. Tertia quum altius penetrante & depaſcente ulcere, ipſa caro propriaque inteſtini ſubſtantia putris uel exeſa procidit. In quo autem maxime inteſtino ulcus conſiſtat, primum ex ſitu doloris intelligitur, deinde ex permiſtionis ratione. Etenim ſi cruor & quicquid corraditur, fæcibus alui exquiſite permiſcetur, inteſtina ſuperiora, ſi uero id purū ac minime permiſtum excidit, ſeorſumq; fæces alui deſcēdūt, inferiora craſſioraq; ulcere depaſcuntur. In hoc genere teneſmus habetur qui directi inteſtini ulcus eſt. Sub hoc aſſidua deſidēdi cupiditas ſolicitat, ſed

τεινεσμός.

qua

quã nihil ferè præter mucosum quiddã & suberuentum egerit. Dysenteriæ atque tenasmi causa est pungens acerque humor, qui non recta, sed per anfractus in intestina ut quadam delatus & infixus, ea exulcerat & acrimonia rodit. Is autem uel bilis est flaua, uel atra, uel pituita salsa. Nonnunquam & exedentia medicamenta, ut colocynthis & adamãtis puluis; necnon uitiosa & acria alimenta ingesta altius se in intestinum figunt, dysenteriamque cient. Humor porro acer in intestinum irruit, interdum ex mesenterio, in quo iamdudum cumulatus erat, ut crebro iis accidit, quibus amplum abdomen prominet. interdum è iecore uel è liene, uel ex uicinis partibus; interdum è uenis maioribus atque ex ipso etiam corporis habitu. Hæc omnia propriis signis nosse expedit, ut certa sit curatio. Non omnem dysenteriam febris comitatur, sed eam duntaxat cuius humor est acerrimus, isque è uisceribus aute uenis magna corporis perturbatione profusus.

Cruenta alui deiectio qua cruor sine dysenteria ac sine tenasmo fertur, rarò iecoris imbecillitate fit, sæpius ex apertis internis hæmorrhoidibus. Qui e iecore imbecillo dimanat, uerus cruor non est, sed dilutus & recentis carnis lotu rę persimilis. Hic idcirco rarissime apparet, quod insolenter admodum santes ea per mesenterii uenas e iecore prolabitur in intestina. Qui autem seorsum purus ac rutilus exit ex aperta hæmorrhoide est, quæ hunc proxime e uena caua profundit, modo egestionis initio, modo in fine & in ipso egerendi conatu. Interdum & grumus rubens hic procidit, dum hœmorrhois stillat in recti intestini capacitatem, in qua omnino coit. Neque igitur ex apertis mesenterii uenis sanguis multus, neque ex superioribus liquidus ac rutilus descendit, sed ut ante dixi picis instar retorridus ac niger. Purulenta excretio si exigua & cũ dolore prodit, ab ulcere aut intestinorum aut podicis est, quod uel dysenteria uel tenasmus, uel phlegmone reliquit: hoc autem antecedens affectus commonstrat. Si copiosior est atq doloris; expers, ex abscessu quodã mesenterii in ꝓxima intestina fertur. Nunquam certæ aut admodum raro e iecoris aut e lienis abscessu, multoque rarius (quod tamen affirmat Galenus) è purulentis pulmonibus syncerum pus in aluum deriuatur. Hanc tamen illi uiam comminiscitur, è pulmonibus eructari in sinistrum cordis uentriculum, hic in ortam arteriam ex hac in minores quę per mesenterium feruntur pelli & excidere in intestina. Auicennas aliam uiam confinxit, e pulmonibus in dextrum cordis sinum; hinc in uenam cauam, à qua in iecur & portas, ex quibus in mesenterii uenas tandẽque in intestina. Cæterum in his figmentis fieri omnino nequit, ut tam longo uiæ tactu pus quod sanguinis permistione tinctum fuerat, tandem album redeat, secernaturque syncerum.

ὑποχώρησι. αἱματηρα

πυώδεις ὑποχώρησεις.

Lumbrici ex omnibus corporis partibus maxime intestina occupare solẽt; quanquã & exiguos interdum in renibus genitos uidi cum urina profusos, & in pulmonibus, & in auribus, & in dentibus; sæpe etiam in neglettis abscessibus ulceribusque sordidis. Ex crassa lentaq; pituita, quæ in intestinis frequens corrupta præparataque fuerat, ab ubertimo insito calore suscitantur uitamq; sumũt, eorum animalium exemplo quæ ex putri materia cœlestis caloris ope uitã habent. Vt autem uaria est putrescẽtis materiæ figura, ita & uariæ fiunt lumbricorũ species. Alii longi sunt ac teretes, qui in superioribus gracilibusq; intestinis gigni solent; è quibus dum cibus descendit obnituntur & sursum plerunq; irrepunt in uentriculum, quem grauibus torquent symptomatis. Inde per gulã os ipsum conscendunt, è quo hiante etiam prosiliunt; clauso uero dormientibus per palati cauum obrepunt in nares forasque prodeunt. Alii breuiores sũt

ἕλμινθες.

αἱ στρογγύλαι.

αἱ πλατεῖαι.

& lati cucurbitæ ſeminis effigie, quorum procreatio eſt uel in cęco inteſtino, uel in coli cellulis; atque hi ſępe mira ſerie inter ſe cohærent. Alii exigui ſunt & tenues ſimulque teretes (aſcarides appellant) quibus ferè ſedes eſt in recto inteſtino & extremo ſphinctere; adultis nonnunquam horum multitudine fœces conſperguntur. Hos etiam animaduerti interdum ab ano pruritu quodã emergere, hincque in fœmora natesq; quoquouerſum ſerpere. Omnibus materiam ſuppeditant cruditas & crapula, deinde eorum uſus, quæ facile putreſcunt, ut lactis, caſei, fructuumque dulcium & fugacium. Itaque pueri quam adultis his multo ſæpius affli&c;tantur, quod illorum calor humidi os ſit, confertioreque halitu perfundantur. Lumbricorum ſigna ſunt uentris diſtentio cum murmure atque torſione, lienteri profluuium, corporis diſſolutio, faciei pallor oculorum ſuffuſio uel ſuggillatio, narium pruritus. Quumque ſurſum obrepunt, agitati (maxime per inedias & cibi penuriam) inteſtina morſu aut ſuctu feriunt, ſiccam tuſſim mouent; oris uentriculi præcordiorumque compunctione animi defectiones, ſyncopas, epilepſias; aſcenſu uero tremorem, deuorandi conatum & ſtrangulandi metum inferunt, quibus malis infantes plerique ſunt extincti.

ἀσκαρίδες

Ani affectus atque ſymptomata. *Cap. XI.*

ANVM hi affectus occupant, phlegmone, abſceſſus, fiſtula, fiſſure, condyloma & hæmorrhois cuius ſymptoma eſt ſanguinis effluuium. Phlegmone fit copia ſanguinis e uena çaua per hæmorrhoides in partes inanes quæ circa podicem ſunt incidente. Hæc quum ex aliis cauſis tum maxime ex multa duraque equitatione proficiſcitur. Dolor ineſt admodum acerbus iſque lancinans & qui premendo exacuitur; foras interdum prominet, aluus non niſi difficile & ſummo cruciatu exit, ac interdum dies multos ſiſtitur comite etiam febre.

Abſceſſus a phlegmone relinquitur qui in recti inteſtini cauum ſæpius quã in cutem erumpit, quandoquidem parte molliore exedens pus ſibi promptius uiam parat. Rupto abſceſſu ulcus manet purulentum ac ſordidum, quale & nonnunquam exiſtit ex neglecto teneſmo. Id autem in fiſtulam breui degenerat; uix enim parte humida & excrementis peruia coaleſcit, ſordiumque copia calloſum, diutiſſime manat, etiam dolore ſedato. In hoc pus uel ſeorſum uel deiectionis initio exit, multo ſecus quam è meſenterii aut ſuperiorum partium ulcere. Sed & id uiſum eſt interdum in ueſicam penetrare; ac tum mictuero crepitus pudendo perinde atque è podice, deinde puris atque etiam fecis nonnihil miſtum urinæ prorumpebat.

ἡ ῥαγάς.

Ragades, id eſt, fiſſuræ, ani ulcuſcula oblonga ſunt, quibus ſphincteris rimæ proſcinduntur, iis ſimiles quę inferius labrũ & manus pedesq; dilacerant. His finitima ſunt & leuia quæcunque ſedis ulcera. Dolor acerrimus eſt cum ardore citra phlegmonis indicia, ulcerisque extremum expreſſa ano plerunque oculis patet. Fiunt autem uel duriore aſperitate fęcum, uel humoris acri ſalſi ſiccantisque morſu.

κονδυλώματα.

Condyloma duorum eſt tuberculum in ani margine ortum, aut uerrucæ, aut grani uuę, aut maturi mori, aut ficus effigie. Ex melancholico nigroque ſanguine illic ſenſim exuberat & increſcit tedio potius quam dolore moleſtum.

ἡ αἱμόῤῥοις

Hęmorrhois uero quæ externa & conſpicua eſt, ex ano quoque ſurgit ac prominet.

minet. Ea ex atro melancholicoque sanguine fit, qui è cauas in extremum uenæ profusus, nondum tamen illinc prę loci duritie exiliens cumulatur, idque implet & in ficus speciem distendit. A condylomate autem distat, quod & breuiori tempore fiat, & affligat graui dolore, quodque nondum in callosam duritiem concrescat. Atque ea cæca appellatur hæmorrhois, quum nihil sanguinis effundit. Quæ uero aperta iam est, sanguineum interdum sponte, in conatu semper profundit, nec in tantum tumorem attollitur. Interiores hæmorrhoides quum corporis uenę aut multo aut acri turgent sanguine, nullo ferè sensu tumoris dolorisve superuacuum sanguinem eructant, idque solum in egerendi conatu, atque is seorsum conspiciunt sæpe minime permistus.

Hęmorrhoidum symptomata sunt immoderata sanguinis profusio, & eius minime consueta suppressio. Vtrunque enim præter naturam est, fitque grauium morborum causa. Sola quippe uacuatio naturalis ea censetur, quę quod graue infensumque est, uelut onus inutile deponit citra corporis infirmitatem citraque uirium iacturam. Profusionis causa continens uel in sanguine est, qui multus, tenuis aut acer uiolenter erumpit, uel in uenis quæ aut apertę aut exesæ aut ruptę iam sunt. Suppressio autem contrariis fit ex causis. ἀρχὸς προπίπτων.

Anus procidit modo sponte modo egerendi conatu, apparetque sphinter totus interdum inuersus atque prouolutus. Causa est musculi resolutio seu laxitas ex multi humoris perfusione, qua ratione pueris & infantibus quam adultis id uitii familiarius obseruatur.

Renum morbi, causæ atque signa. *Cap. II.*

RENES morbi pauci exercent, inflammatio, obstructio, abscessus & ulcus. νεφρῖτις.
Inflammatio quæ propriæ nephritis appellatur admodum raro accenditur in renibus, quod firma eorum & prædura caro ęgre fluxionem admittat. Fit tamē interdum renibus ictu casu ue contusis, accersitaque fluxione per emulgētes uenas. Hanc adesse testantur, ardor ingens, dolor grauis ac pulsans in ea inanitate quæ est inter extremam costam & coxendicem. Hic & uicinas partes quæ circ præcordia sunt, circū lumbos, circum coxēdicem & pubem atque partes obscænas, distentione conuellit. Extremorum frigus, atque cruris è directo siti stupor inest, mictio cum ardore atque labore frequens, principio tenuis & cruda, dein de crassa atque muccosa, aluus impedita & pigra. Hinç uentris distentio, febris assidua, nausea, ructatio, crebraque uomitio.

Renis obstructio uarias habet causas, arenulas, calculum, humorem crassum & uiscosum. Rarum quidem est uixque unquam compertum, ut a solo humore uel crasso uel lento ren totus obturetur, a calculo aut ab arenulis sæpissime, a quibus etiam solis urina supprimitur. Arenulæ autem non in interiore cauo, seu in propria renum substantia proueniunt, a qua duræ sunt ac rubræ & renis substantiam coloremque retinent. Illinc fluentis urinæ impetu raptæ feruntur in cauum, prolabunturque in uesicam per ureteras, & urinam reddunt arenosam. Si curatio negligitur tempore crassescunt illæ, uel mutuo adhæsu inter se colligatę calculum coagmentant atque componunt. Hic dein è renis substantia exturbatur in cauum, quumque euellitur, renis partem cui adhærescebat, siue doloris sensu diuellens & quasi dilacerans, saniem proiicit, quæ pariter cum urina profunditur, eamque crassam, turbidam, subnigramque reddit. Calculus autem exceptus renis capacitate si exiguus est, non mul- νεφρῶν ἔμφραξις.

to poſt tempore in caput ureteris ſe infert,ex quo magna ui ſummoque dolore
nephritico in ueſicam procidit. Si craſſiuſculus eſt aut ſalebroſus & aſper,in
uia diutius hæret & magno cruciatu ureterem dilacerat. Sed & nonnunquam
in renis capacitate ſubſiſtit ac permanet,quum præ craſſitie non ſatis lata illi
eſt ureteris uia.In illam contruſus & exagitatus acerbum ſæpe doloré mouet,
quum præſertim proſilit atque ſe infert id ureteris caput,at is miteſcit calculo
remeante in renis cauum.Hic(niſi tempore procidit)aſſiduo arenularum appul
ſu coagmentatur in uerum renis calculum,cuius nec una ſemper eſt magnitu-
do,nec una forma,nec color unus.Confirmatus ferè renis cauum implet cõſue
taſque arenulas exire prohibet,ac proinde renum calculus ueteres dolores ne-
phriticos obtegit & diſſimulat.Perfectũ in rene hunc eſſe,docent affectę par-
tis grauitas,ob quam uix ſpina dorſi inflectitur, cuius tamen dolor, non ut is
quem deſtilatio peperit, externarum partium preſſu admodũ manifeſtus eſt.
Nullo tumore foris conſpicuo obtuſioris cuiuſdam doloris ſenſus ineſt,præſer
tim quum aluo ſuppreſſa rem ipſe uel flatu uel fæce premitur,aut quum decubi
tus eſt in aduerſum latus,aut quũm uehementior eſt exercitatio. Nephriticus
dolor ex interuallis citra calculi excretionem redit, per laborem & duram e-
quitationem urina profluit cruenta, tum quippe calculus ſuo pondere & attri
tu renem contundit ac plerunque ſine ſenſu dilacerat exulceratq́;, è quo ſan
guis cum urina profunditur.Cruris,quod è directo affecti renis eſt,torpor qui
buſdam ineſt moleſtus.Calculi materia eſt craſſus & uiſcoſus humor in renem
pariter cum ſanguine eiuſq; ſero excurrens,qui alias ex cruditate,alias ex tor
rido terrenoque ſanguine proceſſit.Efficientem cauſam omnes quidem profi-
tentur immoderatum eſſe renum calorem,qui humores perurens, ſiccans,&ob
durans cogit in lapidem. At certe alia ſtatuenda cauſa efficacior longeq; cre-
brior,inſita renum arenoſa calculoſaque conſtitutio. Hanc quiſquis a parenti
bus contraxit,uix ulla ratione calculi tormenta effugiet,quãdoquidem hoc ui
tium omnium eſt maxime hæreditarium,ut nõ paucis pariter cum renibus cal
culus procreetur.Adiuuatiuum porrò cauſarum præcipua eſt otium ſomnuſq;
diuturnus decubitu ſupino.

Renum abſceſſus quo purulenta materia coercetur,rarius ex phlegmone fit
ſępius ex ſordido ulcere non expurgato, ea ratione quam mox ſubiiciam. Con
coctione tamen phlegmonis pus gignitur & abſceſſus,tantus interdum ut diſtẽ
to rene tumor circa lumbos & ilia foras promineat. Febres cum horrore ober-
rant, grauitatis ſenſus quam ante magis infeſtat.Rupto autem abſceſſu pus cũ
urina defertur & interdum ſordes aut corrupta caro ex putri renum ſubſtãtia.

Vacuato expurgatoque abſceſſu ulcus manet diuturnum admodnm ac fere
immedicabile: Quę enim ſubſtantię portio uel putredine uel attritu exeſa
eſt,neque reſarciri unquam neque coaleſcere poteſt,quandoquidem uiſcus hoc
ut cætera ſpermaticum eſt cuius etiam urina iugiter præterfluens ulcus agglu
tinari non ſinit.Quocirca ſordidum id ut fiſtula perpetuo relinquitur. Huius
ſignum eſt quòd modo pus,modo mucoſum quiddã urina permiſtum defluit:
hincq́; urina redditur alba,turbida,lactis ſero perſimilis,quę tandem quiete ſe
dimentum id purulentum mucoſumve deponit.Vlcus ex abſceſſu phlegmonis
inſolens admodum eſt.Nec minus id quoque inſolens putandum, quod uel a
profluentis materiæ acrimonia renem exedente,uel ab ictu,uel a caſu eius ue-
nas diſrumpente fieri tradunt.Crebro autẽ ac ferè ſemper a calculo intus coer
cito fit,qui uel pondere renem cõtundit,uel attritu comminuit exeditq́;. Ita ſę
pe uidimus tota renis carne ac ſubſtantia pereſa,ambiente tanquam marſupio
membrana

membrana pus calculosq; multos obuolui. Vlcus ab his caussis ortum habuisse argumento est, quod urina antequam purulenta esset, sæpe cruenta fuerit, præsertim ab exercitatione & labore, quod febris nulla aut per obscura fatiget. Si quando autem obstructo ureteris capite pus cohibetur, id sensim uel per emulgentem in maiores uenas redundans, sanguinem habitumque corporis inquinabit (qua ex caussa quasi ex leucophlematia calculosos tumere ac pallescere sæpe animaduerti) uel ea sede congestum ilia lumbosq; copia distendit, e quibus etiam aperta cute diu multumq; manat. Nonnunquam & illinc calculus ingens cum pure alias excessit, alias euulsus est. Hæc quum accidunt tota iam penè renis substantia putredine consumpta est, illincque pus redundans inter peritonæi membranas fluctuat. Huius copia interdum uidimus totam uentris lumborumque regionem distendi & pus hinc tum deiectione, tum uomitione reddi syncerum.

Nephriticus dolor, acerbissimus est renum cruciatus, aut certe ureteris cuius est, sensus eximius. Is in renis situ fixus alterutro latere stabilis est, nisi quod interdum uel ad coxendicem uel ad testem qui e directo iacet, ureteris tractu protenditur. Non ut colicus dolor in uentrem medium aut in omnem illius regionem murmure quodam euagatur; neque semper citata & expurgata aluo discussisque flatibus mitescit, sed immanitate & ferocia peritonęum conuellit hinc uiscera & uentriculus subuertuntur, ac primum quidem pituitosa, deinde biliosa uomitione reiiciunt. Vrina quum malum incipit pauca, tenuis, & aquosa est, interdum uero supprimitur, postea copiosa, crassa & arenosa exit, eaq; ardoris quam sensu ad crebrius meiendum compellit. Decubitus in ægram partem dolore demulcet in aduersam exasperat. Creber admodum est ac multis frequens hic dolor, colicus uero rarus. Tanti cruciatus neque inflammatio neque sanguinis grumus, neque crassus humor causa statui potest quod molis fluidus facile obsequatur, quodque obseruamus crassiorem mucum, imo & concretū pus nullo sensu è renibus facile prolabi. Vnus calculus causa fit doloris qui crassiusculus inæquabilis ac scaber dum per angustum ureterē deuoluitur hunc magna vi dilatans atque, dilacerans per quam, immaniter excruciat. Is qui iampridem nephriticis doloribus erant assueti usqueadeo dilatum ureterem aliquando comperimus, ut in eum maior digitus immitti posset. Per hunc mediocres calculi sine molestia excidebant, qui olim non nisi summo cruciatu procidissent. Qui uero aut nōdum, aut certo raro & leuiter nephritico dolore tentati sunt, minimo calculo distorquentur. Hunc autem a colico discernere in primis arduum est, quia nihil excedere manifesto deprehenditur. Sedato atq; restincto dolore etiā atq; etiam considerandum, dolorisne causa in uesicam exturbata sit, an & assiduo materię appulsu in uesicæ calculū coagmentetur. Iam uero eiectio in renis cauum remigrauerit. Si exturbata est, cauendum ne illic subsistat, cum urina calculo, ęstimandum soluisne sit an ex arenularum adhęsu compactus. Ex iis namque medendi ratio constituitur. Neque iis credendum est qui calculos albos in uesica duntaxat, rubros in renibus nasci affirmant. Nā purulenti renes albos quoque proferunt.

ἡ νεφριτικὴ ὀδύνη.

Vesicæ morbi, causæ signa atque symptomata. Cap. XIII.

ἡ λιθίασις.

VESICA calculo crebrius affligitur, inflammatione & abscessu admodū raro exulceratione nonnunquā. Vesicę calculus magnitudine, substantia, colore figura atq; situ plerunq; uariat, nec unius modi cernitur in omnibus, hinc & ua

ria symptomata laborantes excernent. Huius causam pleriq; omnes tradũt crassum esse crudumque succum, qui per uenas cum urina in uesicæ capacitatem influat, in qua tanquam fæx subsidens, loci calore exarefactus sensim lapidescat. At uero qui limum istum (nisi forte admodum angusta aut obstructa sit uesicæ ceruix) tamdiu possit illic remorari non uideo, quum & saguinis grumus, & pus, & mucosa lentaq; pituita, aliaque multo crassiora facile illinc profluant cũ urina. His argumentis adductus aliã cœpi causam inuestigare, ac tandem comperi omnẽ calculum in uesica conclusum, rudimentum quoddam è renibus traxisse è quibus per nephriticum dolorem excidens, si grandiusculus est, in uesica aliquandiu hæret ac plerũq; persistit, illicq; allatarum sordidum adhęsu coagmẽtatur, dum uerus confirmatusq; lapis fiat. Ita quidem nemĩnẽ hactenus offendi in uesica calculum habere, qui nephriticis doloribus diuexatus ante non fuisset. Et quoscunq; exẽptos uesicæ calculos obtriui (obtriui aũt experiundi gratia permultos) in eorum medio quasi nucleum reperi, uerum rudimentum è renibus exturbatum, diuersi quam reliquum integumentum ac inuolucrũ & coloris & substantię. Propria calculi uesicæ signa hęc fere sunt, uaga quædã & oberrans circa pubem & perinæum titilatio, siquidẽ exiguus is & leuis etiamnum est. quũ uero grandescit incumbentis grauitatis pondus percipitur, ut idcirco difficilis & doloris plenus per salebrosa loca sit incessus, multoq; difficilior saltatio. Mictio crebrescit adeo ut & tandem assiduo meiendum sit uixque possit urina cohiberi. Quum meiendum est, urinę fluor repente intercipitur, obuiam quidẽ impulsu calculo, sicq; minime continuata, sed intercisa est emictio. Ac tum dolor alias uniuersum pudendi ductum, alias glandem solam affligit, isque acerrimus sub emistionis finẽ quum calculus urinę cursus incitatus quasi proditurus sphincterem uiolentius comprimit. Meiendi conatum comitatur desidendi cupiditas, quòd calculi magnitudo e perinæo rectum intestiuum ut uesicę ceruicem extimulet. At uero nonnunquam summę uesicę adhærescens calculus, & quasi ex illa propendens, uix ullum ex his signis manifeste exhibet, & sunt, qui nullo dolore diu illum gestauerint omnibus tamẽ hæc signa modo mitia sunt & obscura, modo sæuiora. Vrina alba, crassa, & turbida redditur, in qua sedimentum purulentum est aut narium mucori persimile. Horum signorũ plurima etiam spectantur in cauo & sordido ceruicis ulcere, quale uenerea gonorrhœa profert. Hæc uero ex causis antecedentibus internoscenda sunt. Si ulcus inest sordidum fœda illa gonorrhœa iamdiu antecessit, sin calculus, laborans miris quibusdam nephriticis doloribus fuit opportunus, neque semper calculũ doloris causam eminxit. Ad extremum uero digitus in anum aut certius catheter in uesicam immissus, quod conie ctura dubium incertumque fuerat, sensu explorabit confirmauitque

φλεγμαίτων σφιγκτήρ.

Inflãmatio si qua perimit, ea nõ uesicæ ut quæ tenuis exanguisq; est, sed sphincteri ceruicis musculo insidet. In ea febris ardẽs & acuta infestat dolor perquã acerbus ac lancinans in perinæo cũ robore & ardore excruciat: urina supprimitur summo tamen meiẽdi desiderio atq; cõatu, aluus solito adstrictior est, quia rectum intestinũ inflãmationis magnitudine coarctatur pubes atq; pectẽ ad umbilicũ urinę copia distenditur. Catheter prę loci angustia immitti non potest, sed & in primis periculosa est irritatio, quandoquidẽ hic affectus sępe in gangrænam uel sponte abit, è qua uix ullus unquam seruatus est. Quum abscessus fit & suppuratio, omnia ingrauescunt eo autem aperto mitescunt, pure quidem erumpente, subsidente uero tumore profusaque urinæ exuperantia.

Ex abscessu si seruetur, æger ulcus, in spinctere cauum manet ac sordidum e quo

quo cū urina crassa mō sanies, modo pus copiosum & graueolēs excidit, tadéq; subsidet in imo. Visus est & hic abscessus per perinæum erumpere, è quo urina reddebatur nonnunquam & in anum penetrare, illacq; urinam omnē defluere.

Quinetiā uesicæ corpus ipsosque ureteras leuior interdum exulceratio occupat, qua interior duntaxat pellicula abraditur. Ea fit alias a contundente corrodenteue calculo, alias ab urina ācriore, quam uel uini meracioris ciborumq; calidorum usus, uel acris salsisq; humoris permistio tulit. Ex utraque aliquanto crassior euadit urina, & modo sanguine, modo pure exiguo ꝑfusa, pelliculæ aut squammulæ, aut furfurea quædam cum urina exeunt. Cęterum ab ea quæ in uertere cōsistit exulceratione, dolor inter renem & pubem affligit, & pus capillorum specie natat in lotio. Ab ea uero quæ in uesica, urina contineri nequit, assidua meiendi cupiditas perurget, neque laborans erectus stare potest, ingens cruciatus & indefinens uesicam, pubem, perineumque obsidet, maximus uero emictionis tempore. *τῆς κύστεως ἕλκωσις ἐπιπόλαιος*

In penis ductu ab eisdem causis leuis quoque fit exulceratio abrasa interiore tunicula. hæc quęcunque modo dixi etiam cum turbida urina manant, attamē non ut in illis sub emictionis finem, uerum uel ipso initio, uel etiam sponte citra urinæ cursum. Inter meiendum urina acrem in pene dolorem parit, præsertim quum fluere uel incipit uel desinit, quemadmodum in uesicæ exulceratione (cui acris urina semper incumbit) perpetuus ac indefinens est dolor. Fiūt & in urinæ ductu exulcerationes sordidæ atque cauæ illis multo deteriores, cuiusmodi hoc seculo frequentes protulit uenerea lues, de quibus postea. *ἐν τῷ οὐρήθρᾳ ἕλκωσις.*

Priapismus est colis arrectio & incrementum præter naturam permanens citra libidinis stimulum. Hic interdum cum inflammatione interdum citra hāc existit, quum inflatus coles quodam tetano distenditur. Causa est flatulentus spiritus pudendi arterias fistulosumque neruum affatim impellens. Is autē uel ex crasso uiscosoque humore caloris inopia suscitatur, uel ex generalis seminis ubertate atque redundantia. Hoc mali genus insolens admodum est, quo tamen narrant iugulatum quendam biduo ab excessu è uita interdum rigidumq; exhibuisse penem. *πριαπισμός.*

Iam uero præcipua partium obscœnarum symptomata sunt rei uenereæ impotentia atque gonorrœa. Impotentia ea fit, aut quia extincta uirilitate semē intus non gignitur aut quia emitti non potest. Extinguitur uirilitas ex senio, ex morbo, ex causis omnibus quæ insitum spiritum roburque dissoluunt, ex incantamentorum (neque enim fabula est) maleficiis, & medicamentis quæ genitale semen aut proprietate aut qualitate manifesta detinent. Non emittitur uero semen in magna uasorum obstructione atque in partium obscœnarum paralysi. Posteriores tametsi rei uenereæ libidine iactantur, hanc tamen membrorum ignauia non exercent, priores uero nec ruunt in uenerem, nec eius desiderio pulsantur. *ἀδυναμία τοῦ ἀφροδισιασμοῦ.*

Gonorrhœa, est inuita & nimia seminis profusio citra uenerem, citra libidinis insomnia, citra colis tentiginem, leui quodam aut nullo oblectationis sensu titilatuue facta. Sed & gonorrhœæ species quædam est, quum occasione minima semen emittitur, ut in eo qui sola clysteri perfusione semen eiaculari cōsueuit. Sed & quendam uidi qui longa gonorrhœæ consuetudine, per insomnia atque etiam cogitatione sola purum sanguinem non minori uoluptate quam semen effunderet. Malum quidem est gonorrhœa mulieribus perinde atq; uiris commune est autem in hac semen crudum, aquosum, liquidum, nec tenue, nec prorsus album. Effluuii causa est spermaticarum partium infirmitas, qua uel *γονόῤῥοια.*

non concoqui uel non retineri semen potest tantisper dum coquatur atque crassescat. Quamobrem frequens iis esse solet, qui impuberes necdum matura ætate ueneri petulantius sese addixerunt. Nam imbecillæ partes euadunt, in quas longa consuetudine humores abundantius confluunt.

Quum per insomnia libidinis, aut in attenta rei ueneree cogitatione semen affatim procidit, non, ut in uera gonorrhœa, crudum id & aquosum, ac sine sensu, sed magna utique uoluptate exit. Effluentis huius causa est seminis uel exuperantia, uel calor & acrimonia naturam proritans, uel ingens spermaticarum partium robur, hoc argumento quòd uoluptate iucunda id semper emanat.

γονόρροια βρωμώδης καὶ δυσειδής.

Inuasit hoc seculo in humanum genus ex lue uenerea quoddam uitium gonorrhœe finitimum, quod idcirco & fœdam uirulentamque gonorrhœam appellamus. Principio uirus album aut subcitrinum è uasis spermaticis sine sensu excidit uigilanti pariter atque dormienti. Eius causa est spermaticorum uasorum atque testium imbecillitas, non illa quidem simplex, sed ex uenenata lue contracta; hæc enim sufficit ut quicquid in his uasis colligitur, in tetrum fœdumque uirus facessat; quod dein contagione alium quemuis contaminat. Tempore uirus hoc putret & acrimonia asciscit, ductum penis in transitu exedit & exulcerat. Factum uero iam ulcus esse ostendit dolor exortus, qui & in tentigine quasi furem peni subtendit, & in emictione tanquam in dysuria acrius stimulat, ut idcirco multi calculi uesicæ suspicionem uenerint. Sed hæc propriis affectuum signis haud difficile fit internoscere. Tam alte interdum excauatur ulcus, ut foras emergat in penis summam cutem. Hoc uirulento fluore preter rationem suppresso, intus plerunque colligitur abscessus, alias quidem circa testiculum in epidymide, alias in perinæo, qui rupta apertave cute materiam fundit.

καυλοῦ ἕλκος.

Diuturnum quidem penis ulcus esse solet, uixque unquam sponte sanescit. Quocirca in eo neglecto uel tuberculum carnosum instar uerrucæ expullulat, uel cumulata sordes in calluum obdurescit, idque non uno meatus loco, sed duobus ac plerunque tribus. Adnati tuberculi callive notæ sunt, urine suppressio uel tenuis emictio, qua non pleno illa cursu ac fluore, sed exili quodam quasi filo exit. Pene compresso durum tuberculum deprehenditur, & immisso cathere obuiam fit obsistitque quasi offendiculum.

διαβήτης

Meiendi porro symptomata sunt, diabetes, urinæ incontinentia, ischuria, dysura, stranguria, mictio cruenta atque purulenta. Diabetes immoderatum urinæ profluuium est, quo assumpta potio nihil mutata profunditur. Quibus uenter aut corporis habitus aquosi humoris copia tumet, iis interdum magno impetu urina quam potus longe copiosior emanat, quomodo obesum quendam & tumidulum uidi ex multa mictione diebus circiter octo, mirum in modum extenuari & concidere. Qui largissime bibunt, copiosam quoque profundunt urinam, ut is quem nouimus quotidie horæ spatio tepentis aque medicatæ libras sexdecim exorbere, etenim qualem sumpserat, talem protinus emeiebat. Cæterum horum affectum uerùs diabetes putandus, sed quum siti inexpleta supra modum bibitur, omnisque potus nihil ferè mutatus mox effluit. Hoc proprium est renum symptoma, in quibus calor ingens, aut ardentissimus humor impactus, uim trahendi seri uehementer impellit, quod tamen præ retinendi imbecillitate continuo prolabitur in uesicam. Proinde corpus uniuersum & siti & calore immodico exhaustum planè contabescit. Sed hoc quam rarissime symptoma usu uenit, uixque ullus est deprehensus, qui copiosæ emi

ctionis

ctionis non aliam intus causam haberet.

Vrinæ incontinentia dicitur quum ea sine acrimoniæ, & doloris sensu manifeste excidit præter arbitrii imperium; hisque signis longe distat a dysuria. Fit autem resoluto sphinter cervicis, atque iis neruis paralysi affectis, qui è lumbis in eum inseruntur musculum. Hoc alias ex ictu aut casu, alias ex refrigerio aut destillatione fit. Qui se in somno permeiunt quales maximè pueri, his quidem non paralysi, sed sola laxitate atque mollitie sphinter dissoluitur, qui neque exuperantiam, neque acrimoniam urinæ sustinere potest, præsertim quum animales uires somno sopitæ obscuram functionem obtinent. οὔρησις ἀπροαίρετος καὶ ἄκαιρος.

Ischuria his contraria est, ut qua prorsus urina supprimitur, nec huius quicquam exit. Causam Galenus plerunque refundit in obtusum uesicæ sensum, ob quem illa se impleri non sentit, nec idcirco ad excretionem irritatur. At certe urina quandiu patentem liberamque uiam habet (ut in iis qui ob calculum secti sunt) nullo propellente aut excernēte prolabitur, & suopte impetu foras excidit. Vna igitur suppressæ urinæ causa est adstrictio uel obstructio. Hæcque uel ureterum amborum capita, uel uesicæ ceruicem opplet. Vtrum autem eorum in causa sit certis notis peruestigandum. Si alterius duntaxat ureteris uia obstructa est, haudquaquam supprimitur urina per alterum enim perlabitur. At quum ureterq; obruitur aut coarctatur, suppressio fit, hinc conspicua, ꝙ laborans renis utriusq; dolori sui opportunus, lumborum summa grauitas est, ac interdum uehemens utrinque dolor excruciat; nulla aut minima meiendi cupiditas urget in pube nec dolor nec tumor, ne præmendo quidem percipitur, uesica inanis est & uacua, ut ne immisso cathetere urinæ quicquam emanet. Quum uero obstructa uesicæ ceruix urinam cohibet assiduum meiendi desiderium prēmit, summusque sed irritus conatus est: pubes collectæ urinæ copia distenditur ac dolet; atque si catheter in uesicam inseritur, copiosior urina impetu profluit leuamentoq; est. Obstructio circa ureterum capita ferè fit a calculis grandiusculis, qui pariter illis impacti sunt; raro uel ab humore crasso, uel a sanguinis grumo rarius ab inflammatione uel a pure in uesicæ ceruice plerunque fit, uel ab inserto & hærēte calculo, uel a tuberculo carnoso aut calloso, cuiusmodi ex uirulenta gonorrhœa succrescit; rarius a crasso humore, aut a pure, aut a sanguinis grumo. Hæc enim non diu substant in uia, sed facile urinæ cursu ac impetu foras impelluntur. Cuidam annum agenti trigesimum obstructa uesicæ ceruice, urina affatim tanquam emictione ex umbilico in multos menses profluxit; idq; citra tumorem, citra ullam aquę in abdomine collectionem, & citra ualetudinis offensam. Quum huic multi admiratione tenerentur, audirem uero recens in lucē edito male uinctum umbilicum nunqnam coaluisse, exhincq; semper nonnihil stillasse, censui nondum innaruisse urachum, & nunc illi perinde atque dum utero gestaretur urinam è uesica in umbilicum refluere. ἰσχουρία.

Stranguriam id est urinæ stillicidium nuncupant, quum urina stillatim guttatimque redditur; id alias quodam conatu, sed dolore nullo, alias uehementi dolore & irritatione fit. Quæ nullo fit dolore, easdem causas atque ischuria obtinet, sed sanè leuiores, ꝙ si diminuta quædam ischuria. Quæ cum dolore acri, tum ischurię, tum dysuriæ permistas causas habet. Quòd enim guttatim stillet, ischuriæ, ꝙ uero ardeat ac stimulet, dysuriæ rationem sumit. στραγγουρία.

Dysuria penis, vesicæ ut disenteria intestinorum difficultas est urina quippe magno cruciatu atque dolore interdum affatim, interdum guttatim redditur. Causa uel in urina cōsistit, uel in uesicę ceruice. In urina ꝙ acrior euaserit δυσουρία.

idque aut ictu, calidiore, aut bilis permistione, aut acrimonia puris ex rupto abscessu manantis. In uesicæ ceruice uel exulceratio, uel inflammatio est, quã transiens urina acrius ferit. Causæ his signis internoscentur, quę supra unicuique affectui sunt ascripta.

αἱματηρὰ οὔρησις. Mictio cruenta est quæ sanguine perfunditur. Puri synceríque sanguinis eruptio ex interiore penis meatu, mictio haudquaquam appellatur, quòd sine urina nulloque uoluntatis arbitrio, ex aperta, rupta, uel exesa uena fiat. Quum autem sanguis urinę permiscetur, si copiosus est, uel a renibus excidit, uel a sphinctere ceruicis musculo. nam neque ab uretere, neque a uesicæ corpore multus emanare potest. Qui a renibus defluit, urinæ toti exquisitę permiscetur, ut ea quasi dilutus & tenuis quidam sit sanguis: hic uero mox subsidet rubicundus, liquidus, ac minime concretus. Huius causa si neq; casus neq; ictus fuit; debet omnino ad calculum referri, qui per corporis laborẽ pręsertim per exercitationẽ ualidam, renem eiusq; uenas obterens, sanguinẽ profundit. Sola sanguinis emictio sæpe renis calculũ patefecit, qui aliis nullis indiciis se prodebat, ut ne subesse quidem putaretur. Sic diu potest multa emictio cruẽta prodire sine manifesta uiriũ iactura. Quæcunq; huius aliæ causę tradi solent, ut renũ imbecillitas, simplex eorũ apertio, iecoris infirmitas, plethora, mẽsiũ aut hæmorrhoidũ suppressio, rare adeo hę & insolentes obtingunt, uix ut unquã solæ cruentam mictionem retulerint. Qui porro sanguis a sphinctere musculo in uesicæ capacitatem instillatus mictionem cruentam reddit, urinam non ęquabiliter perfundit, ac subsidens in imo concrescit, in grumos; eius quoque portio aut grumus interdum citra urinam excidit; dolor plerumque meiendo pręmit, ac ueluti penis radicem adurit, aliaque uel ulceris uel ruptę uenæ signa comitantur.

πυώδης οὔρησις. Mictio purulenta interdũ è renibus, interdum è penis ductu prodit. Illa pus habet accurate permistum, aut si quid fortè crassus seorsum est, id sub finem emanat. Hæc uero primo loco pus syncerum eiaculatur, quod uel a penis ceruice uel a parastatis exulceratis uel a uasis spermaticis exierat: ab hoc dein purior urina subsequitur.

ὑπομέλαινα. οὔρησις. μυξώδης. τριχίασις. Mictio subnigra ac turbida sine dolore, si neque ab ictero neque a crisi prodit, ab euulso calculo est, qui postea non sine molestia exturbabitur è rene. Mucosa uel ab ulcere quodam uel a calculo uesicæ fit. Filis aut capillamentis cõspersa, uel a lenta pituita, quæ in ureteribus, uel a seminis excremẽto quod in uasis spermaticis longitudinem hanc adipiscitur. At uero tum hęc, tum alia quæcunque urinas possunt immutare, fusius explicantur in iis quę de urinæ cõtentis sunt tradita.

Scrotij morbi, causæ, et signa. *Cap. XIIII.*

SCROTVM & qui in eo sunt testes tum inflammatione labefactantur, tum tumore duro scirrhosoque, tum omnibus herniæ generibus. Inflammationem accendit tenuis feruidusque sanguis præter naturam in scrotum & testes profluens. Scrotum in tumorem distenditur, durities inest, robur atque calor dolor lancinans, qui leui contactu exacuitur, febris plerunque comes. Quòd si inflammatio testem solum occupet, hæc in profundo demersa sunt, tactu melius quam uisu comprehensa; sin uero in scrotum effunditur

omnia

omnia foris extant oculis obuia. ἡ κήλη.

Male curata inflammatio illic sępe prædurum tumorem et calorem præpropere extincto relinquit. Tum rubor, calor & dolor absunt, durities una persistit, cuius nonnihil plerunque immedicabile permanet. βουβωνοκήλη.

Hernia seu ramex alias in inguine prominet, Bubonocele appellatur, mulierum atque uirorum communis, alias in scroto, quę uirorum duntaxat est. Fiūt autem quum quippiam in alterutram sedem illapsum, tumorem parit. Illapsus causa est peritonei, quod omnia sub abdomine coercere solet, ruptio aut dilatatio. Quum sola est ruptio interioris membranæ, duplex quippe est peritonæum, tumor in inguine solo existit, quum uero huic etiam dilatatio accedit eius membranæ, quę in scrotum deuoluitur, hoc pariter distenditur. Illabuntur autem uaria, ex quibus ramicum differentiæ statui solent. Ab intestino, enterocele est, ab omento, epiplocele, ab aqua, hydrocele, ab adnata carne, sarcocele. In enterocele & epiplocele permanens tumor non est, nam resupino & intestina & omentum uel sponte uel blando digitorum impulsu remeant, illa quidem rugitu & flatulento murmure, hoc uero egrius, & nullo sono, nullo rugitu. Hidroceles atque etiam sarcoceles tumor perpetuus est, nec impulsus in abdominis capacitatem cedit. Hoc aūt discriminis intercedit quod hydroceles tumor mollior est, pulsatus resonat, pōdere leuis, & opposito lumine perspicuus. Sarcoceles tumor durus, grauis & obscurus, qui longiori tēpore pedetentim increuit. Vt autem uiris in scrotum, ita & interdum mulieribus tum intestinorum, tum omenti aut aquarum prolapsus fit in pudenda, è quibus illa uidentur tanquam e sacculo propendere. Sed & umbilici ruptio ramicis genus cēseri potest, quo sępe uidetur is mirum in modum prominere, intestinis sub cutem prorumpentibus. Neque pręter institutum fit eum uirum producere, cui ex accepto uentris uulnere præcisum tenue intestinum prodit è quo alui excrementum nondum solidum aut cohærens continenter emanat annos iam quindecim, ea uia intercepta quæ in anum ducebat. Ab his iam mulieri peculiares morbos exequar. ἐντεροκήλη ἐπιπλοκήλη. ὑδροκήλη καὶ σαρκοκήλη. οἱ ἐξόμφαλοι.

Vteri affectus, causæ et signa. Cap. XV.

VTERVM morbi uarii obsident, phlegmone, abscessus, ulcus, cancer, scirrhus, mola, inflatio, hydrops, calculus, & in ceruice rhagades, condylomata, hæmorroides. Phlegmone fit tenui feruidoque sanguine e uena caua per tenues uenas, non in uteri capacitatem, sed in illius substantiam effuso, qui collectus accensus ac putrescens, phlegmone parit. Multum certe in ceruice quam in utero frequentius. Quum totus uterus inflammatione obsidetur, dolor acer ac pulsans excruciat, atque si inflammatio in priorem partem magis deuergit, in pubem quoque dolor inclinat, & urinę difficultas est, sin uero in posteriorē partem, dolor lūbos infestat, & aluum supprimit. Pubis, imi uentris, lumborumq; ardor, tumor, distentio atque grauitas inest, febrisque comes assidua cum symptomatum syndrome, immisso in ceruicem digito quęcunque pars uteri prematur, uehementer dolet. ὄστημα.

Putri sanguine in pus transeunte abscessus fit. Ac tum commemorata signa inualescunt, febrium horrores sæpe adoriuntur nulloque ordine, omnia tamen confecto iam pure mitescunt. Rursum uero quum pus acre & exedens eruptionis uiam parat, acriores dolores, febres uehementiores, aliaque grauiora symptomata excruciant.

Rupto

ἕλκος ῥυπαρόν.

Rupto expurgatoque abſceſſu ulcus manet,idque ſordidum. Pus autem ex uteri corpore uel illius capacitatem incidit,unde ſyncerum profluere deprehenditur,uel extra in abdominis capacitatem penetrans, inter inteſtina hæret ac ſubſiſtit,ut imum uentrem copia diſtendat, præmatque pondere. Ruptus in ceruice abſceſſus tactu quidem deprehenditur,atque is interdum in ſolam ceruicem pus effundit tandemque foras emittit,interdum in ueſicam,tumque urina per uteri ceruicem aſſiduo fluit,hacque ex re ſæpe uidimus naturalem mictionem prorſus abolitam,interdum indirectum inteſtinum penetrat abſceſſus tumque fæcis nonnihil ex uteri ceruice profluit.

ἕλκωσις ἐπιπολαία.

Leuior interdum exulceratio utero eiuſue ceruici inuritur, quę inteiorem pelliculam corradit aut excauat modice. Fit autem a partu difficili,quo aut grandior fętus editur,aut etiam aduerſus aut corruptus ui miſere extrahitur. Fit & a uiolento effrenique concubitu,atque a diuturno fluore acri & erodente. Ab omni exulceratione dolor ſubeſt acer pungens & excedens ſanies & colluies emanat,eaque copia ſubſtantia & colore uaria,nonnunquam fœtida, nonnunquam odoris expers,quamque a ſimplici fluore uix diſcernas. Propria autem exulcerationis cognitio ex cauſis antecedentibus atque ex ſenſu doloris capitur qui uel immiſſo digito, uel acri iniectione,qualis ex uino aut ex hydromelite eſt,refricatur.

τῆς μήτρας ἕλκη κακοήθη.

Vteri maligna ulcera, quod locus excrementis putredinique pateat, ſæpe uel in nomas, ideſt depaſcentia efferataque ulcera, uel in carcinomata degenerant. Nomę inęquales conſpiciuntur, exedentes, indieſque magis ac magis depaſcentes, cæteris ulceribus fœtidiores, ſordidiores, crebioreſque. Neque a ſolis euidentibus cauſis, ſed & ab acri exedenteque humore infixo originem habent.

καρκίνωμα.

Carcinoma humor efficit atribularius,qui collectus ui caloris efferatur & excandeſcit. Hoc ſi nondum exulceratum eſt, moles pondere grauis percipitur, tumorque durus colore ſubliuido. Ab inflammatione hinc ſeiungitur, quod diuturnus ſit, dolorque minus lancinans,& febris non perinde ardens. A ſcirrho quod calore doloreque fatiget. Exulceratum uero carcinoma ut nomis malignus eſt ita præter cæteras notas labra habet prætumida ac dura,atque ex concreta illuuie ſordida & liuida, ſanieſ quoque id manat graueolente, tenui & nigra uel etiam fulua.

σκιῤῥωθεῖσα μήτρα.

Scirrho aũt interdum totus uterus,interdũ pars quędã obdureſcit. Tũ durus ipſe tumor tactui renitit ur,nullus aut obſcurus dolor adeſt,ſtantibus graue põdus,ꝙ in aliis etiã tumoribus obtingit,quaſi prolapſurũ incũbit in pudenda ſedentibus uero aut decumbentibus ſua grauitate rectũ inteſtinum premit,inceſſus difficiles, crurum totiuſque corporis ſegnities. Fit autem ex humore craſſo ac terreno per uteri ſubſtantia effuſo,illicque concreſcenter, aut ex inflammatione quę neque diſſoluta eſt,neque in abſceſſum conuerſa.

ἡ μύλη.

Mola tumor eſt carnoſus,non in ſubſtantia, ſed in uteri capacitate genitus. Rudimentum interdum cuiuſdam formæ obtinet,ſæpe moles eſt informis cute uel membranis obducta,intus caro mollis & confuſo,uenis reſperſa compluribus,ſine oſſibus,ſine inteſtinis,ſine uiſceribus. Alimentum ea per uenas prolicit,nutriturque plantarum more & incrementum ſumit,ut interdum uentrem quaſi octimeſtris fœtus diſtendat. Hæret nonnunquã acetabulis firmiſſime, ut hanc aliquæ quatuor quinqueve annos, interdũ & totã uitam utero geſtarint At plerunque leuis adhæreſcens tertio quartove menſe excidit,nondum ad iuſtam magnitudinem perducta.

Ad

Ad hanc proxime accedũt irriti & inutiles conceptus, quorum frequens est euentus. Multi simul interdum gestantur pariunturque & interdum cum legitimo fœtu eduntur. Molę causa efficiens non est solus sanguis menstruus, neque hanc (oua quę appellãtur subuentanea) efficere potest solum muliebre semen, quum nusquam uisa sit mulier molam sine mare concepisse sed molæ causa est uiri semen, idque aut corruptum, aut quouis modo inualidum, quod alimentum quidem trahere nihil uero conformare potest. In mola quemadmodum in conceptu menses sistuntur, mammæ turgescunt, cibi fastidium inest, uenter sensim attollitur, ut idcirco concepti fœtus suspicio magna sit. Atque his signis distat à scirrho. A fœtu autem uero atque legitimo, quòd hic blande ac leniter mouetur, mola aut grauitate figitur, aut impetu quodam prouoluitur in quodcunque latus mulier, decumbat. In mola mulier ad incessum grauior euadit, eique quasi pondus propendet ex utero, artus gracilescunt, dolorque uentrem sæpe compungit quorum nihil adest in uero atque legitimo fętu, pręsertim si ualetudine integra est, mulier. τὰ ἔμβρυα κηνά. ἐμπτνευ-

Vterus pręterea nonnunquam tumet atque distenditur flatuũ copia, qui aut edito partu in uacuam capacitatem irrepserunt, aut alia ex causa illic geniti coarctantur. Pecten imusque uenter inflatur ac dolore concutitur, qui plerunque ad septum transuersum & inguina excurrit agitato corpore interdum sonitus obauditur uenterque digitis impulso tympani sonus editur, ac flatus è ceruice manifesto prorumpit.

Tumet & nonnunquam uterus aquarum copia: qui certe hydrops est uterinus. Inflationis signa adsunt; sed grauitas maior & sonus quasi fluctuantis aquę. Huius quemadmodum & ascitæ efficiens causa est iecoris aut lienis uitium, aqua tamen ex abdominis capacitate cæcam & inusitatam uiam sibi parat in uterum. Interdum etiam uena caua solum sanguinis serum eodem instilat. Mulier quædam hoc hydrope correpta, quoties appetebat menstrua purgatio, omnem aquarum colluuiem ex utero per ceruicem profundebat pelnesque sex aut octo implebat aqua citrina feruentissima, dum uenter totus subsideret. Mox deni menses insequebantur ex naturæ præscripto. Collecta proximo mense par colluies, stato, dein tempore profluebat. Hęc tandem persanata uterum gestauit, perperirque bene uitalem fętum. ἡ μήτρα. ὕδερος ὑστερικός.

Rhagades, cõdylomata & hæmoroides in uteri ceruice, in eiusque pudẽdo, perinde atque in anno proueniunt. Percipiuntur dolole, aut cruoris profusione maximeque in coitu attritu atque etiam (nisi foras prodeant, instrumento uterino, quod dioptrimum appellant. ἡ διόπτρα

Vteri symptomata, horumque causæ. Cap. XVI.

VTERI propria symptomata sunt mensium suppressio, mensium profuuium atque stillicidium, albus fluor uterinus, gonorrhœa duplex uteri strangulatus, ascensus, descensus, prolapsioq; & cõuulsio. Hinc furor, dolor adhec quoque sterilitas & abortus aliaque gestantis uteri incommoda. Menstrua purgatio ex naturæ præscripto primum erumpit ætatis anno quarto decimo, desinit uero quinquagesimo. Quibusdam a duodecimo in sexagesimum persistit. Plerisque serius incipit citiusque desinit. Horum causa est tum naturę, tum uictus uarietas, quę aliis copiosam aliis per exiguam curationem exhibet. Itaque aptus & cõueniens purgationis modus est, qui naturæ & uitæ generi est consentaneus: hoc uno signo dignoscendus, quod ubi desiit, neq; uires grauatas neq; ἡ ἔμμηνος κάθαρσις

imbecillas relinquit.

ἡ τῶν καταμηνίων ἐπίχεσις

Mensium suppressio in ætate matura citra prægnationem, omnino præter naturam censetur; quemadmodum & eorum purgatio rarior quam menstrua, & parcior quam naturæ & uictus conditio poscit. Hinc symptomata succedunt: nausea, cibi fastidium, lumborum, scapularum, capitis, totiusque corporis grauitas, & dolor quasi tenuissimæ lassitudinis: urinæ crassæ turbidæ, rubicundæ, ac plerunque nigricantes ex quibus tandem graues ac diuturnos morbos fieri cōmemorat *Hipocrates*. Euidentes horum effectricesque causæ sunt, cibi potusque parcitas, labor uehemens, sudor multus, sanguinis immoderata uel ex naribus, uel ex hæmorrhoidibus, uel è secta uena profusio, uomitio aut alui immodica uacuatio: corporis extenuatio ex quocunque sit morbo contracta. Quinetiam curæ ac mœrores & timor horrendus, sæpe menses suppresserunt. Interiores uero causæ aliæ quidem in principibus partibus uel in toto sunt corpore, aliæ in utero solo. In principibus partibus ut in iecore, in liene, in uentriculo, aut in pulmonibus. In his si qua est frigidior intemperies contracta, aut uehemens obstructio, aut scirrhosa durities uelut in ictero, in cachexia, in hydrope, in asthmate, in aliisque affectibus, quorum uitio uenarum sanguis labefactatur, fieri certe nequit ut menses recte atque ordine ex naturæ præscripto fluant, quemadmodum neque si crassorum uiscosorumque alimentorum usu, aut frigidæ multa potione, aut otio diuturno, frigidus, lentus crassusque sanguis euaserit. In utero autem mensium purgationem impediunt, refrigeratio obstructio tum quæ simplex est, tum quæ a tumore fit, ut a scirrho, ab inflammatione: uteri quoque peruersio, & quicquid interius os eius obturat, ut concretus sanguis, caro excrescens, adipis copia, & adnata pellicula, aut ab ulcere male inducta cicatrix, aut conformationis naturale uitium, ex quo mulierem uidi, cui nunquam uel menses, uel aliud quicquam fluxit ab utero, ac nihilominus bene habita prorsusque incolumis annos uixit circiter sexaginta.

ἄμετρος κένωσις καταμηνίον.

Immoderata autem mensium purgatio ultra naturę uitæque modum est, qua aut copiosior sanguis, quam pro multitudine, aut diutius profluit, aut crebrior, aut non stato circuitu redit. Omnis nimiæ & exuperantis uacuationis signum est uirium imbecillitas & eorum symptomatum inuasio, quæ immodicā sanguinis effusionem sequuntur, cuiusmodi sunt inappetentia, cruditas, fœdus faciei color, pedum deinde reliqui corporis tumor œdematosus. Fit autem uacuationis exuperantia ab his causis omnibus quæ sanguinem ita excalfaciunt, extenuant, uel quoquomodo exagitant, ut prompte ora uenarum patefaciat, tantoque impetu efferatur, uix ut possit naturę robore cohiberi. Fit & a plethora, quæ tanta plerunque exuberat ut nō solum uenarum ora aperiat, sed & ex iis tenues interdum disrumpat, quod his ferè accidit, quibus menses diu suppressi postea confertim ac concitatius erumpunt, & quibus abortus aut ueri aut irriti fœtus quauis ex causa contingit. A partu quoque laborioso atque difficili, quum uel grandior fœtus, uel oblique situs, nimio conatu excluditur, in quo uel rumpuntur uenę uel nimis dehiscuntur, ut idcirco immoderatus sanguis, quemadmodum & ab euidentibus causis quibuslibet uiolentus emanet.

ἄτακτος καὶ ταχυτέρα καταμηνίων κάθαρσις.

Crebrior mensium purgatio, siue bis siue ter ea mense redeat si modo copiosa sit, iisdem quoque fit ex causis. Etenim neque huius ordinem neque mensurā natura moderari potest. Atque hæ quidem immoderatæ eruptiones confertim ac repente fiunt. Est & uteri stilicidium seu fluxio diuturnior, quo sanguis parce ac sensim, nulloque ordine illabitur, interdum quidem purus, inter

dum

dum ſeroſus & quadam ſaniei ſpecie; idque alias aſſiduo, alias ex breuioribus interuallis. Huius cauſa eſt uenę exeſio modo ſimplex, modo ulceri coniuncta, quod nonnunquam in utero, ſæpius in eius ceruice conſiſtit. Quum ſimplex eſt exeſio, aut nullus aut obſcurus eſt dolor, ſin uero ulcus adeſt, manifeſtus ac uehemens, plerunque immiſſo digito deprehenſus.

Fluor quem muliebrem aut uterinum appellant, à mẽſium profluuio diſtat. quòd non ſyncerus ſanguis, ſed corruptum quiddam prodeat, idque continenter, aut nullo ordine, nulloque circuitu. Eſt autem id modò liquidum & albicans lactis ſero aut ptiſſanæ cremori perſimile; modo citrinum aut pallidum adeo acre ferè & adurens, ut quaſcunque partes attigerit, erodat aut leuiter exulceret. Atque id rurſum modo tetrum eſt graueolens, modo odore nullo moleſtum. Prodeuntium odor, calor, atque ſubſtantia fluoris ſpeciem commonſtrat. Cauſa autem quæ corruptum humorem aſſiduo gignit, alias in utero alias in principibus partibus conſiſtit. Grauiter proinde hallucinantur, qui omnium ex utero prodeuntium, quemadmodum & omnis ſuppreſſionis menſium cauſam ab uno requirunt uterò. Etenim quibus mulieribus uiſcera refrigerata, uel obſtructa, uel ſcirrho dura, cruditates, malum habitum aut leucophlegmatiam inuexerunt, corruptus humor in uarias partes effuſus, ſæpe in uterum procumbit, & illac decurrens corpus expurgat, quod aliis quibuſdam per renes aut per aluum fieri contingit. Hoc quidem uitium multarum commune; ſed maxime in ea muliere conſpicuum; cuius ſupra diximus hydropem menſibus ſingulis per uterum expurgari. Neque uero affectus hic ætate maturas tantum: uerumetiam uirgines quas pallor decolorat inuadit quo & puellam octauo ætatis anno obſeſſam uidi; ac diu poſtea grauiterq; affli ctam. Atque hæc fluoris uterini cauſa admodum frequens obſeruatur. Altera cauſa ex utero longe quidẽ rarior exiſtit, eaq; uel intemperies eſt fereq; frigida uel imbecillitas ab uteri geſtatione; a partu, a contuſione, aut ab a ia externarum cauſarum ui contracta; uel troſio, uel exulceratio ex inflammatione aut ex abſceſſu derelicta. His quippe cauſis oblęſus uterus & proprium alimentum male conficiens, extrementa multa progignit quę foras elabuntur & excidunt. Internoſcuntur cauſæ, quòd ex ſolo uteri affectu parcior ſit fluor; & eius affecti adſint indicia; at ex uiſcerum totiuſve corporis affectu, fluor ſit copioſus, nec male affectorum uiſcerum notæ deſint. ῥοῦς γυναικεῖος.

Muliebri fluori affinis eſt gonorrhœa quæ mulieres perinde ac uiros imo etiã frequentius exercet; quod harum ſemen ut pote crudius ac dilutius minus ſubſiſtit. Profluit aũt citra ullã ueneris titillationẽ, nec aſſiduo nec quotidie ut in uterino fluor, ſed quibuſdã interuallis, non ab uteri capacitate, ſed a uaſis ſpermaticis in uteri ceruice, eſtq; id albũ, ſeroſum, omnis ex ps graueolentię & acrimoniæ ac omnino paucũ. Huius eadem eſt cauſa atque uirilis gonorrhœæ. γονόρροια καὶ ἀπο- τῶν γυναικῶν.

Hęc aũt multo crebrior eſt uirulenta gonorrhœa, quã impura uenus infligit, eo modo quo ante in uiris eſt comprehenſum. Quod per hãc excidit cõtinenter; aſſiduoq̃ fertur ut in uterino fluore. Eſt tñ craſſus multo atque modo albũ, modo flauũ aut uireſcens odore graui moleſtũ, acre & exedẽs; ac proinde raro deprehenditur citra pudẽdi ulcus. At nõdũ his notus certo poſſit ab uterino fluore internoſci; ſed hinc maxime quod non utile ab utero, ſed a ſpermaticis uaſis prodeat, quodq; prorũpentibus menſibus non deſinat, ſed cum his mox ab iis ſimiliter perſiſtat, uterinus uero fluor ceſſet in menſium eruptione & aliquanto poſt tempore. Quinetiam luis ueneræ ſigna ſe produnt, neque uterini fluoris ſeu primarii, ſeu eius qui uiſcerum uitio fit, indicia ulla cernuntur.

καὶ ἀμε-ἄκαρα

Hystericorum porrò symptomatum grauissimus est ab utero strangulatus. Primum quidem quum leuis & exigua est mali causa, ex utero sublatus uapor uiscera uentriculumque feriens, nauseam quandam mouet, cui tamen raro succedit uomitio, sępe tædium quoddam & cibi fastidium, idque interdum cum murmure uentrisque rugitu, interdum citra hæc. Quum uapor in diaphragma thoracisque partes effertur, respirationem breuem crebramque tanquam compresso pectore facit. Simul etiam cor obsidens leuem interdum animi defectionē inducit, qua tamen uix pulsus immutatur. Metus hinc atque despiratio ægrā concutit, ac plerunq; tanta ut se mox interituram putet, nullaq; ratione in spe erigi & recreari possit. Malum altius in fauces inuadens, eas quasi uinculo constringere, aut manu præcludere uidetur, prorsusq; spiritum intercipere magno suffocationis metu. Vbi uero cerebri arcem conscenderit, alias quidem furorem uterinum appellatum, cum garrulitate, iracundia, & inquietudine mouet, aut alia desipientiæ genera metus horrorisque plena: alias quasi soporē quendam ac uterinum inducit, quo mulier corruens uelut attonita iacet, sine motu, sine sensu ullo, respiratione adeo parua & rara, ut interdum nulla esse credatur, tanquam ipsa iam mortua extinctaque sit. At nihilominus pulsus interdū constat ualidusque est, interdum obscurus paruusq;, ut ne percipi quidem possit. Hi uarii sunt ordines uariæq; hystericarum accessionum formæ quæ circuitu ut epilepsia repetunt, aliis quidem crebrius, aliis rarius dum discussa sit earū causa. Sub accessionis finem humor quidam ex mulieribus locis excurrit, intestina obmurmurant, deinde oculi attolluntur, malę rubescunt, intellectus, sensus, ac motus restituitur, & corpus firmari incipit. Sæpe tamē deprehensum est frigus, tum temporis è capite per ceruicem in scapulā, & brachium illabi, quod stuporem difficilemque motum redderet, exhiberetque speciem quandam paralysis, sed quæ non multo post discuteretur. Causa quidem accessionis hystericæ est uapor ex utero, non solum per uenas aut arterias, sed & per spiracula cæca & latentia sublatus, atque is certe uenenatus tamq; malignus ac perniciosus, ut partium quas attigerit facultates offundat earumque functiones intercipiat. Si uaporis naturam spectemus, plurimorum uenenorum conditione frigidus is & melācholicus est. Huius focus est. uterus, in quo uel menstruus sanguis uel conclusum semen, uel alius quiuis humor in hanc uenenatam malignitatē corrumpitur. Vt igitur sępe animaduersum est comitialem morbum ab utero uel in prægnante suscitari, è quo uenenatus humor tetrum uaporem in cerebrum expiraret, ipsumq; morbum cum partu finiri, ita & de hystericis symptomatis credendum. Hæc autem uix putem duntaxat uel a menstruo uel a semine suscitari, quum & ea quæ bene purgantur, & uterum gestant, & uiri consuetudine fruuntur, plerunque fatigent, quumque supra quingētas eodem cœnobio degere uideamus, quæ diu consuetum ueneris usum intermiserunt: nullo hysterico symptomate. Quiuis autem humor in utero hoc modo corruptus, eius generis uaporem ex loci natura uenenatum expirat, & unde uita, illinc & summa ueneni pernicies exoritur. Hinc fit ut tametsi uiris diu hæmorroides suppressę sint, aut ueneris usus sit intermissus, nulla tamen hystericis similia symptomata contingant. *Hæc* quoties grauia incidunt, noscuntur quidem facile, leuia difficile, quod melancholicis aut cardiacis non admodum sint dissimilia. Debent autem omnium affectarum partium obseruatione, omniumque signorum confessione discerni.

τῆς ὑστέρας ἰνωῤῥοπία

Vteri ascensus, descensus, prolapsus, atque conuulsio mulieres sæpe fatigant. Galeni motus authoritate nonnunquā putaui uterū nihil aut perexiguū è sua

sede

ſede dimoueri, aut ægrotarum mulierum modo querimonia modo precibus adductus, hunc ſępe tactu deprehendi inſtar globi cuiuſdam in uentriculum efferri, eumque grauiter opprimere. Hinc & ſępe manu depreſſus eſt manifeſtoq; in propriam ſedem propulſus. Neq; id ſanè alienum magis uideri debet, quam eiuſdē prolapſus, quo totus ferè procidit, A ſcenſu non quæ ſtrangulatu ſymptomata fiunt, ſed duntaxat premitur mulier quodā præcordiorū dolore, ſpirādi difficultate aut animi defectione at ſine metu, ſine delirio aut alio ſymptomate grauiore. Deſcenſus uteri appellatur, quum in inferas partes is prouoluitur. Percipit oſtetrix hunc pudendo obuium, Laborans uero ſi erecta ſteterit, grauitatis pōdus in pudendum incumbere, ſin uero uel ſedeat, uel ſupina iaceat, uel aluum exoneret, quaſi onere rectum inteſtinum premi, ſin prona iaceat, urinæ difficultatem naſci, ut etiam uiri congreſſum pertimeſcat. Prolapſus deſcenſu grauior eſt quod euerſus uterus foras procidat, eiuſq; fundus promineat & manu attrectetur anſerini ſaltem oui magnitudine. Conuulſio eſt quū uterus in alterutrum inguen contorquetur. Inguinis ac ſæpe coxendicis uehemens tum dolor exercet, qui ſi atrocius excādeſcat uteri furor appellatur, crus totum maximeq; femur torpeſcit ac friget. Tam uarii motus & errores iis duntaxat obtingunt, quibus uteri appēdices laxiores, idq; uel ex graui uteri geſtatione, uel ex caſu atque contuſione, uel ex copioſi humoris perfuſione euaſerunt. At prolapſus non ex leuioribus hiſce cauſis, ſed ex uehementiore ſolum pariendi conatu, quo uterus fœtum ſecundaſve excludens impetu conſequitur, ſeq; inuertēs præcipitat, interdum & imprudentis obſtetricis temeritas uterum cum fœtu aut cum ſecundis inuertit detrahitque. Quibus itaque habenæ ſeu appendices laxiores ſunt, his uterus quoties irritatur, ſurſum deorſumve, aut in alterutrū latus ſe contorquet. Irritatur autem aut rei præter naturam quam in ſe continet, aut externæ eiusque aduerſæ moleſtia. Tum quippe laceſſitus & quaſi ſuccreſcēs de proprio loco decedit, alias in aliam partem oberrans, ut quod infenſum inimicumq; eſt fugiat, quod uero iucundum ac blandum ſequatur. Ita quidem rem habere ſenſus animaduertit, ut proinde non parum demirer Galenum, contra Platonem cenſuiſſe, uterum nihil aut certe perexiguum moueri, idque non per ſe, ſed duntaxat a uinculis & appendicibus quibus annectitur, dū plenitudine diſtenta cōtrahuntur breuioraq; fiunt. At tametſi ſponte mouetur uterus aut errat, non idcirco animal haberi debet. Nam, & uētriculus pars etiā planè naturalis, ſine arbitrio, ſine iuſſu noſtro mouetur, quum rei alienæ iniuria laceſſitus magno impetu hanc uomitione repellit, aut quum fame exinanitus iucundo cibo quaſi geſtiens occurrit, huncq; ab ore uix dum præmāſum eripit, ereptumq; auide adeo continet & arcte amplexatur, ut undique contractus in eum totus incumbat. Hæc ſi in uentriculo conſpicua ſunt, multoq; magis in corde, cur non ſimiliter in utero fiant? quem ſcimus prima fœtus conceptione ſemen attrahere, genitumque fœtum menſibus nouem continere, & maturum (quaſi cognitione ſit præditus) excludere. κατωρρο-πία. προπτω-

Sterilitatis cauſæ. Prægnantium ſigna, ſymptomata, horumq; cauſæ. Cap. XVII.

Sterilitas ut alia pleraq; ſymptomata, alias uteri obſcœnarumque partium alias uiſcerum uitio tum uiris tum mulieribus inducitur. Steriles enim infœcundi ſunt impuberes & ſenio confecti, quod is tenue & aquoſum lāguidumq; ſit ſemen: & qui uel ætate matura morbo acuto, uel etiam diuturno conficiuntur,

tur qui uel humores corrumpat, uel spiritus principes offendat. Ad horum conditionem accedunt, & qui citra manifestam corporis actionumque uitæ offensionem, principum partium ut uentriculi, iecoris, lienis ac pulmonum latenti uitio, intemperie, obstructione aut scirrho tenentur, maxime si uel cachexia, uel leucophlegmatias, uel icterus, uel tabes & corporis extenuatio, uel lenta febris, uel alia quædam cacochymiæ soboles fit consecuta. Viri enim ita affecti aut semen non proferunt, aut prorsus euanidum & infœcundum, utpote nec ex utili materia productum, nec spirituum benignitate profusum. In mulieribus uero quæ ita sint affectæ aut uiri semen utero non concipitur, aut conceptum a muliebri semine destituitur moxque excidit; aut retentum principum partium uitiis obruptum extinguitur, idque uel mox, uel aliquanto post tempore. His ex causis non modo sterilitas fit, sed & mola, & irritus conceptus; & fœtus languidus & abortus, multo quidem frequentius; quam peculiari uteri errore. Iam uero obscœnarũ partium uitia, quæ sterilitatem accendunt, in uiris quidem numerantur; pudendi paralysis & atonia, gonorrhœa; uasorum spermaticorum obstructio, coarctatio, & contusio; testium pudendique exilitas & quęuis mala conformatio. In mulieribus eadem atque uiris testium spermaticorumque uasorum uitia; & oris uteri ceruicisve nimia amplitudo uel angustia obstructio, obliquitas, peruersio, hincque nata mensium suppressio; quæ omnia non signis egent, seipsis quippe conspicua. Ad hæc uteri semen suscepturi intemperies immodica sterilitatem facit. Calidior ea est, quum (ut in uiragine) genitalia pruriunt, nimisque titillantur uenere, & menses parce & cum labore emanant ardoreque exulcerant. Frigidior, quum uenus est ignauior, menses aut supprimuntur aut parce fluunt, atque ii decolores, lumborum, pubis, crurumq; stupor inest. Humidior quum tenue, aquosum, copiosumque menstruum redditur, ac sæpe uterinus fluor infestat, frequensque lumborum & pubis grauitas premit. Impedit etiam & nimia coarctatio ab omento pingui & uteri inflatio, omnis denique affectus insignior. Quæcunque igitur mulier ætate matura his uitiis minime tenetur, & bono recteque conformato est corporis habitu, nec extenuato, nec obęso, lumbis latis amploque uentre, fæcunda censeatur. Eam autem hinc nosci putat Hippocrates, si ueste obuolutam subter suffias, atque odor per corpus ad os & nares transmitti deprehendatur, sterilem uero quum in uia extinctus odor eo minime pertingit. Quinetiam allium expurgatum si pessi forma dormituræ subdatur, odorque uel sapor ad os pertingat, fœcunda est, sin minus sterilis. Hordeum in mulieris aut uiri urina maceratum, si deinde sepultum decimo die germinet fœcunditatem, sin minus sterilitatem arguit. Præterea si urinæ uiuum sulphur inspergatur, hincque uermes prodeunt, fœcunditas, sin minus sterilitas est. Quum igitur maris ac fęminæ congressu conceptus non euadit, utrius id culpa contingat hæc indicabunt. Sæpe tamen usu uenit, ut neuter coeuntium sit sterilis, sed quia eorum sunt inter se abhorrentes naturæ, nihil idcirco ex sese, ex aliis uero generare possunt. Sic amborum impensę calidorum non facilis est consensus, uti nec frigidorum temperamentorum atque etiam contractiorum perutilis congressus.

Itaque mulier uiro iuncta conuenienti & consentaneo, quę nec naturali nec aduentitio uitio sterilis sit, nec ad ueneris usum ignauior, ea ad cõcipiendũ apta idoneaq; est. Eam autem concepisse coniiciendum, si ingenti oblectatione una

ne una cum uiro, aut certe paulo post ſemen eiaculetur. Si exceptum id retinetur nec eſt cibi nec a concubitu mulieris pudenda madent. Tum etiam eo ipſo die mulier aut leuiter inhorreſcit, aut titillatu quodam uterum contrahi percipit, dum ſemen arctius cõprehẽdit, aut dolor leuis imum uentrem obſidet. Vteri os interius arcte adeo conniuet, ut ne ſpecilli mucronem admittat. Deinde pleniore diſtentoq; iam utero, os illud interius quod oblongum erat, breuius fit, ac retrahitur, ſurſumque remeat, uix ut immiſſo obſtetricis digito attingi queat. Veneris appetentia languet, huiuſque aliquanto negligentior eſt prægnans. Mẽſtrua purgatio præter conſuetudinem ſubſiſtit, nec ſtato tempore procedit, quum enim uteri acetabula ſecundarum adhæſu obturentur, osq; ipſum interius conniueat, nihil ſanguinis ex uteri capacitate elabitur. At quibus fortaſſe ſanguis primis menſibus aut etiam poſtremis effluxerit, ex iis uenis quæ ad uteri ceruicem pertinent, quemadmodum & uirginibus emanat, citra ullã fœtus offenſionem. Menſe ſecundo etiam ſi menſtrui aliquid profluat quia tamen prouida ſolersque natura ſanguinis nonnihil reponit in mammas ſuperioresq; ſedes, pectoris uenę impleri, mammę uero turgere ac dureſcere incipiũt. Fœtu grandeſcente latera lumbique expãduntur dilatanturque, ac uenter citra manifeſtam grauitatem intumeſcit. Quibuſdam dum temporis in facie uel citrinæ uel liuidæ maculę, uel lentigines effloreſcunt, uel oculorum ambitu liueſcit aſpectu languido, aut alia ſymptomata urgent, quæ poſthac enarrabimus. Vrina citreo aut ſubliuido eſt colore, craſſaq; ac turbida, quæ leuiter cõcuſſa bullulas uel granula è ſumma corona demittit, in hac quod per quietem ſubſidet innatatve craſſum eſt, & male cohærens, carptæ lanæ haud abſimile. Vrina uini albi permiſtione, ſimilis euadit elixarum fabarũ iuſculo, Mulſa cruda ex aqua cæleſti data dormituræ, ſi deinde uentre torſionibus affligit, grauida eſt, ſin minus non eſt. Poſtremũ hoc & minime fallax indicium eſt, quũ iã fœtus loco dimoueri cœperit, quod uel tardiſſimum accidit medio prægnationis tẽpore. Moueri aũt incipit non ut mola, graui moleſtoq; pondere, non rugientis aut euagantis flatus ſpecie, ſed leni, blãdo, ordinatoq; impulſu, aut quaſi muſcę uolatu, quẽ ſæpe calens manus impoſita animaduertit. Quum citra hęc ſigna menſes ſubſiſtunt, ac uentre pręter modum ſine hydrope diſtenditur, in utero præter naturam quippiam ineſt, aut irritus conceptus, aut mola, aut inflatio.

Maſne an fœmina utero geratur hinc coniiciendum. Mulier ſi marem gerit probe colorata eſt & hilari uultu, ſi fœminam decolor ac triſtis. Mares parte uteri dextra magis continentur, fęminę magis ſiniſtra. Et quum mas eſt, dextra mamma amplior eſt ac tumẽtior, eiuſque papilla nigreſcit, firma & arrecta citiusq; lacte ſtillat. Prægnans a ſede progreſſura dextrum pedem primũ promouet. Omnes tum uenę, tum arterię dextræ magis quam ſiniſtræ implentur ac tumẽt, præſertim ſub lingua, eſtq; pulſus dextra quam ſiniſtra manu plenior maior, ac ualidior. Quum uero fœmina geſtatur, ſiniſtra omnia firmiora & magis cõſpicua ſunt, flaccidioresq; ſunt mammarum papillæ. Quinetiam lac emulctum, ſi aqua inſtilletur, mox (quia tenue & dilutum eſt) diuellitur, cohęret autem ac diutius perſiſtit in ſummo, ſi maſculus eſt fœtus. Mulier quę uiuidũ fętum opportune conceperit, ſi integre ſana eſt, nihil moleſtiæ offenſionisve ꝑpetitur toto prægnationis decurſu. Natura quippe ſingula in cõuenientes uſus legitime diſponit. At uero ſi ualetudinaria eſt, ſecundo aut tertio menſe quũ iam menſtrua purgatio diutius ſubſiſtit, necdum tamen in fętus alimentum abſumitur, eius morbi inſulſus præſentiſcit, cui maxime fuerit opportuna, & quic

quid

quid eſt in corpore uitii, id tum detegitur, quemadmodum & non grauidis mulieribus quoties menſium inſtat eruptio. Ei autem quæ uel cacochymia uel plenitudine premitur, corpus quaſi laſſitudine frangitur, lumbi inguina, fœmoraque ingraueſcunt ac dolent, ſomnus grauis interdiu obrepit. His accedit cibi faſtidium, inappetentia, nauſea ac plerunque uomitio modo pituitoſa, modo biliosa, ex eo ſcilicet humore ſuperuacaneo qui in præcordiis redundauerit. Quibus autem cumulatus humor uomitione non prorumpit, iis ſpirandi difficultates, uertigines, animi defectiones anxietatesque contingunt. Et quum tetri humores uentriculi tunicis impacti fuerint, pica & malacia, omniſque rei alienæ & peregrinæ, ut terræ, teſtarum, carbonũ ſalſorum acidorumque eduliorum deprauata appetitio in quartum quintumue menſem fatigat.

Abortus porrò uel ab euidentibus, uel ab interioribus fit cauſis. Euidentes aliæ fœtum enecant, ut ſyncope, timor & triſtitia, & quę toto genere extinguũt ut quæ uel ſuffitu, uel odore, uel ſubſtantia uenenata ſunt. Aliæ cibum ſubtrahunt, ut inedia, immoderata purgatio, ſanguinis e naribus ex hęmorrhoide aut aliunde reiectio Mulier enim ſanguine miſſo abortum facit, idque magis ſi fœtus auctior eſt. Aliæ uteri acetabula diſſoluunt, per quæ fœtus alimentum capeſſebat, ut uiolenta exercitatio, ſaltatio, durior equitatio aut uectio, grauioris oneris geſtatio, caſus uiolenter concutiens, aut uentris ictus fętum contundens. Interiores uero cauſæ ſunt cibus immoderatus, & plethora fœtum ſuffocans aut extinguens, muſcoſus humor uteri implens acetabula, & ligamẽta ita remolliens ac diſſoluens, ut fœtum cõtinere non poſſint. Cibus mali ſucci & inde nata cacochymia, ob quam fætus alimenti benignitate deſtitutus, ſenſim lãguet & emoritur. Morbus acutus, qui ſæpe fętum in grauius diſcrimen quam matrem coniicit, adhęc quæ ſupra enumeratæ ſunt & principum partium & uteri affectiones malæ. Quæcunque igitur mulier citra euidentem cauſam abortire conſueuit, uel totius corporis, uel uteri ſolius uitio laborat. Abortu porrò immaturus fętus excluditur, alias uiuus, alias mortuus & extinctus. Viuus quidem quum acetabula uiolentius diſſoluta ſunt, mortuus quum iis firmis & conſtantibus fętus ipſe perit. Abortus futuri notæ ſunt, lac ſponte fluens è mãmis, pręſertim aquoſum. Id enim, inquit Hippocrates, fœtum imbecillum eſſe teſtatur Mammarum ſpontanea extenuatio. Nam ſi gemellos habenti dextra mamma gracileſcat, marem, ſi ſiniſtra fœminam amittet. Laterum uentriſque ſuperioris coarctatio. Lumborum coxarumque grauitas & ad motũ ſegnities. Si fœtus iam moueri cœperit, rarior languidiorque motus euadit, quumq; abortiendi tempus inſtat, aqua primum ſanioſa profluit loturæ carnium ſimilis, deinde cruenta, hinc purus ſanguis, poſtea grumi, ac demum fœtus ipſe aut formatus, aut informis excluditur.

Quum uero extinctus iam fœtus diu in utero ſubſiſtit, commemorata omnia ingraueſcũt. adſuntque ſtomachi morſus, animi deliquium, capitis & oculorum dolor, frequens horror febrilis, ſpiratio fœtida & graueolens, uenter grauis & quaſi procidens, & qui etiam admota manu frigidius percipitur. Imo & obſtetrix immiſſis digitis frigidam animaduertit uteri ceruicem, interdum cõuulſiones oboriuntur epilepticis finitimæ.

Pariendi difficultas aut a matre, aut a fœtu eſt. A matre quidem mala conformatio, ſtaturę breuitas, uirium corporis imbecillitas, ut in puella & anu puſillanimitas atque metus. Vteri ceruicisque mala conformatio, anguſtia, & oſſis pubis firmior compactio, compreſſio ſeu coarctatio ex uicinarum partium

tumore

tumore ac duritie,ex uesicæ calculo,ex recti intestini excremento duriore, & lumborum concauitas, A fœtu autem,quum solidior illius membrana ęgre disrumpitur,quum ipse imbecillior enixu nihil matrem adiuuat,quum grandior aut monstruosus,aut geminus est,aut quum non recta in caput fertur,nec manibus secundum latera adductis,sed uel ambos pedes,uel(quod multo operosius existit) alterum duntaxat,uel manus primum exerit , uel duplicatus in nares exit:uel obliquus alterutrum latus,uel pronus uentrem primum exhibet, quæ omnium pessima est pariendi figura. Difficilem partū in propinquo esse prænunciat,humor aquosus in membrana allantoide conclusus totus ante partum effluens,aut copiosior sanguinis eruptio, multo tempore fœtum præcedens. Loci enim sicci manent, destituti eo humore qui fœtui transitum facilem & lubricum præbet, languidi dolores ex interuallis longioribus recurrunt, quandoquidem ægre abrumpuntur acetabula,uixque secundæ ab utero diuelluntur.

Arthritidis differentiæ,signa et causæ. *Cap.* XVIII.

ARTHRITIS articulorum est dolor ex interuallis ferè inuadens. Corporis artus uarij dolores occupant,alii nanque ossium membranas,uel musculos, uel neruos,uel medias regiones,quales aut lues uenerea ,aut simplex destillatio proferre solet. Alii articulos duntaxat obsident,in quos quasi defixi incidunt, atque hos solos arthritis nomen complectitur. Statuuntur autem arthritidis differentiæ ex articulorū numero,sed tribus duntaxat usus nomina indidit,hæ sunt chiragra,ischias & podagra. Quæcunque in alio quouis figitur articulo , generis nomine arthritis appellatur. Chiragra manū infestat,eiusq; uel carpum uel externam partem,uel digitorum articulos ac uincula. Dolor huic inest plerunque pulsans,sępe cum tumore,rubore,calore atque turgentibus plenisque uenis. Podagra uel malleos,uel pedum, maxime uero pollicis articulū adoritur. Tumor ut in chiragra adest,tum partis,tum uenarum ambientium, rubor,calor,dolorque pulsans. Ischias omnium uehementissima,sedem habet, non in eo articulo quo fęmoris caput in coxendicem inseritur, sed altius ad summam natem,qua nerui a lumbis & ab osse sacro emergentes,feruntur in crura. Dolor atrox non in sola est coxendice,sed in fęmur quoque,& in suram,& in extremum pedem porrigitur,quocunque nimirum ab affecta coxendice deductus neruus pertingit. Raro tumor inest conspicuus,rarius calor aut rubor, quod eius loci summa cutis uenis conspicua minime fit. Humeri arthritis dolore quidem insignis est,non tamen(ut neque ischias)tumore,rubore,uel calore manifesta At quæ cubitorum genuumque est,& dolorem& tumorem præ se fert ingentem,ruborem uero caloremque exiguum. Proxima continensque omnis arthritidis ac doloris causa est,nō simplex ulla intemperies sed humor pręter naturam infixus & adhærens,qui sæpe tumore manifesto se prodit. Atque tametsi nonnunquam,ut iis qui primum incipiunt illa tentari, citra insignem tumorem dolor affligit,tenuis tamen ac paucus aliquis humor subest. Hic autem qui continens est doloris causa,nunquam aut admodum raro, præter multorum id opinionem asseruero,in id cauum ac spacium penetrat, quod inter ossium extrema interuenit,sed in uincula duntaxat,atq; in eas membranas quæ extrinsecus ossium extrema nectunt & ambiunt,ac etiam in tendones eo directus hoc sane argumento quod in nodosa thopaceave podagra atque chiragra , humor in calculum iam concretus , aperta ruptaue cute plerunque

eruitur è digitorũ articulis, uinculo integro ac illæso. Et in ischiade si noxius humor in coxendicis pyxidem conditus esset nec tam uehementem (quòd uinculũ obtusi sit sensus) nec tam late diffusum dolorem inueheret. Neque porrò humor hic cõtinens arthritidis causa, tam uarius atque traditur existit; nec enim sanguineus, nec biliosus, nec melancholicus unquam est, sed omnino uel pituitosus uel serosus perperamque arthritidis differentię ex humoris genere statui solent, ut alia calida, alia frigida sit, sed omnis frigida est, ex frigido humore genita. Quod si rubor aut calor interdum maximeq; in chiragra uel podagra cernitur, is non ex morbi essentia, sed ex uehementia fit doloris, qui ruborem caloremq;, nonnunquam & febrem accersit, quæ potissimum iis eueniunt qui constitutionem corporis obtinent impense calidam atque plethoricam, & qui leui occasione febre iactantur. Hic igitur frigidus humor ac tenuis, articulorum uincula, membranas aut tendones implens & distendens aut feriẽs, dolorem infert, dolor uero si corpus præparatum iam est, ruborem calorem atque febrem, quæ distendentis aut ferientis humoris sunt symptomata. Talis est ratione artisque usu comprobata sententia de arthritidis continente causa. Antecedentem porrò causam recte omnes statuunt humorem esse, qui aliunde in imbecillos articulos aut influit aut influxurus est, unde autẽ & per quas uias influat, nemo ad unguem uidetur inuestigasse. Ex hac ignoratione hactenus dolor articularis pro immedicabili derelictus est, nuncupaturq; medicorum opprobrium. Errant profecto quicunque ex intimis illum partibus in articulos irrumpere putant. Quomodo enim a uisceribus intimisq; sedibus possit humor syncerus aliquispiam per uenas ferri? aut qui sanguini permistus nuper erat, illinc per orta uenarum in articulos purus excideret? aut si etiam cum humore sanguis emanat, cur in articulo collectus phlegmonem nõ exciret? Sed neque humor crudus qui per alios ductus quam per uenas fertur in articulos, arthritim facit. Nam ruditas in cachexia è uisceribus in pedes incumbens dum tumescant, podagram nõ efficit. Alia igitur quam ex intimis partibus est arthritidis origo. Hæc autem, caput est, è quo sanè pituitosus humor isque tenuis profluit in articulos. Non quidem cerebrum aut interiores eius uentriculi, in quibus pituitosum excrementũ cumulari coaceruarique solet (hoc enim uel foras, per nares, uel per palatum in asperam arteriam atque pulmones, aut in uentriculũ interioresq; sedes illabitur) sed partes capitis externæ & extra caluam positę origo sunt arthritidis; è quibus superuacaneus humor per summa corporis sub cute deorsum decurrit. Venę enim multæ ab externis iugularibus deductæ eo excrementa sua tenuia atque serosa deponunt. Quumque capitis crassa densaque sit cutis è qua capilli succrescunt, non quemadmodum è reliqua corporis cute, illinc facile humor expiratur. Tempore igitur cumulatur copiosior, in iis maxime quibus gignendi eius euidentes causæ (quas mox referemus) conueniunt. Cumulati iam humoris signa sunt, capitis grauitas & somnolentia, dolor externus & qui contractu præsertimque inuersis capillis exacuitur. Tumor œdematosus interdum ut cera mollis, cuti pręsertim ad occipitium subiectus; cutis densa nec caluæ propius adhærens. Ea igitur humoris densa lentaque congestio arthritidis fomes est atque origo. Supra modum congestus humor leuissima occasione aut æstus aut frigoris, aut frictionis, interdum etiam sponte de sua sede decidit, & in subiectas partes illabitur. Atque quum aquæ & seri instar tenuis sit, ei persimilis quem frigidiore cœlo è cerebro per nares fluere comperimus, non per spinalem medullam (paralysis enim fieret) non per neruos & musculos, sed facile sub cu-

te (ubi laxæ & ample sunt uiæ) in corporis extimas sedes influit. *Is* autem fluxionis decursu, quia tenuis, in solis articulis qui compacti densique sunt, subsistit ac hæret, non item in mediis regionibus, quę amplæ laxæque sunt. In id demum corporis latus præcipue fertur, in quod crebrius corpus decumbit. Atque si dum incitatus est humor in dextrum latus est decubitus dextrum humerum brachiumq; dolor impetit, si in sinistrum, sinistrum; sed in dorsum, ceruicem, scapulas coxendices uel crura. Qui arthritide conflictari incipiunt, solēt primum leuem chiragram aut podagram experiri, cuius uix quisquam nisi expertus credat humorem è capite duci, aut illinc posse tam repente in extremos pedes clanculum & sine sensu illabi. At quoniam initio admodum tenuis est, & iis maxime qui calidiores mundi regiones incolunt, facilis promptaque illius est defluxio. Quum autem tempore crassiusculus is iam euaserit, maxime in frigidis regionibus & ætate prouectis, non repente in extrema profluit, sed in mediis hæret regionibus; ac tum mali origo, tum decursio conspicua est. Sentitur enim dolor è ceruice uel per humeros in cubitus & manus, uel per dorsum in coxendices, genua, pedesque sensim deuolui, sensu interdum frigoris oborto, quo corpus omne perhorrescit. Dolor ei superius partibus in inferas sæpe descendit, ascendit nunquam nec è dextris in sinistras aut contra commigrat; si quando enim dolori dextro succedit sinister, hunc non loci permutatio, sed noua defluxio parit. Omnis etiam quum defluit humor aliquantum, tenuis est, alioqui non defluxurus; articulo iam impactus nostri caloris uehementiorumque medicamentorum ui crascit, & parte tenui dissipata dissolutaque fæx quædam terrena manet, quę frequenti influxione coagmentata, in manifestum tophum & calculum digitorum præsertim in articulis concrescit. Ea est arthritis nodosa, qua dissiliunt articuli, distorquentur, & pereunte motu incuruescunt. Iam uero arthritidis euidentes causæ eædem quę fluxionis existunt; una quippe humoris in capite redundantia, altera articulorum imbecillitas. Harum neutra seorsum arthritim facit, sed necessarius ambarum concursus. Imbecillitas quum ex aliis quibusdam uitiis ęstimanda est, tum maxime ex uinculorum membranarumque laxitate, & ex uiarum amplitudine. Hęc autem uitia uel ab ortu sunt ex parentum imbecillo semine, fitq; tum arthritis hęreditaria; uel aliis ex causis euidentibus, quæ laxant & emolliunt membranasq; feriunt; eiusmodi sunt ueneris balnearumque usus crebrior, & quæ foris incidentia articulos cōtundunt. Redundantis uero humoris interiores causæ sunt cerebri totiusque capitis imbecillitas; & frigida humidaq; intemperies. Humor enim ue alimenti uix e capite exceptus, quū hęc uitia adsunt, totus confici non potest, ex eoq; necesse est excrementum tempore gigni atque cumulari. Hæc autem fluxionis materia multiplicabitur, si prętereà euidentes causæ accesserint, quæ illius exuperantiam gignunt. Hæc præcipuæ sunt crapula, potus omnis uinique maxime liberalior; hoc enim & caput implet & neruos membranasq; ferit. Somnus immodicus pręsertim mox a cibo; ocium, exercitationum intermissio consuetarum uacuationum earum maxime quæ per urinas & sudores fiunt suppressio uel imminutio.

De elephantia. Cap. XIX.

ELEPHANTIA morbus est uenenatus in terrena substātia, totius corporis naturā immutatus. Quū terrenus ac melācholicus humor uenenatū qualita

tem aſciuerit, eã mox tum uiſceribus, tum partibus omnibus impartitur, quæ dein inquinata, terrenum quendam ac melancholicum ſuccum uel ex puriſſimis alimentis gignunt eiuſdem ueneni participem quo partes imbutæ ac nu tritæ tempore ſimilem nanciſcuntur naturam, ſitque in eis elephantia totius ſubſtantiæ morbus. Neque uero hic (quod pleriſque uiſum eſt) cutem ſolam aut corporis ſumma, & intima quæque oſſaq; ipſa inuadit & obſidet, quòd omnia impuro fruantur ſucco. Quanquam autem ipſa morbi qualitas ad totum corpus pertinet, pręcipua tamen uis in iecore atque in liene reſidet, quæ ſua dein uitia corpori toti impertiunt. Elephantiam alii ab ortu, alii contagione alii ſponte proprioq; uitio contrahũt. Ab ortu, qui ex elephantico parentũ ſemine procreati ſunt: atque ſi parẽtum alter quum genuit elephanticus erat, fœtus quoque naſcetur: tanta eſt diuinæ illius procreatricis facultatis energia, ut in ſemine intemperato ac prorſus impuro, conſiſtens, corporis partes fingat uel ex impura materia. Si nõdum elephantia parens quum genuit tenebantur, ſed in eam duntaxat erat propenſus filius eadem ætate qua parens elephanticus euadet. Quorundam etiam literis proditum eſt, mulierem quæ inſtantibus aut profluentibus menſibus conceperit, fœtum edere in elephantiam procliuem. Contagione uero ſiue concubitu, ſiue accubitu, ſiue aſſidua uitę conſuetudine, lues hæc hominem adoritur, quòd ex elephantico pernicioſa qualitas pariter cum humore transferatur in alium corpus ſenſimque irrepat in omnes partes. Proprio corporis uitio inducitur, cum bilis atra plurimum exuperat quæ ſenſim ac tempore uenenata labe inficitur. Nam uenenum ſpecie in nobis ſponte gigni poſſe, alio loco demonſtrauimus. Exuperat aũt quum uel ſanguis, uel melancholia, uel bilis flaua ſupra modum torretur. Quo circa eos adoriri ſolet, quibus uel menſes, ſuppreſſi, uel uarices uel diuturnę hęmorroides curatę ſunt, & eos qui bubula, ceruina, aſininave carne ueſcuntur, cæterisque cibis glutinoſis atque craſſis; eos denique quibus uel iecoris ardor, uel uictus calidior bilem flauam cumulauit, quæ diu cohibita degenerauit in atram. Quæ mala quum non niſi florentis aut etiam prouectioris ſint ætatis, elephantia nec pueros nec adoleſcentes ſponte inuadet. Incipiente morbo uiuidus ille coloris flos perit, cutis decoloratior apparet. aliis quidẽ nigricans, aliis flaueſcens aliis albicãs: unde nonnulli tres elephantiæ ſtatuerũt, pro coloris uarietate differẽtias hinc denſior durior, aſperiorque redditur, quũ ſcilicet iam multo eſt humore perfuſa. Talis uero præcipue conſpicitur aut in facie, aut in manibus, aut in pedibus natura quoad licet uitia propellente in corporis extrema. In his ſenſus torpeſcit frigusque perpetuum ineſt, maximeque in pedibus. Licet enim horum initio integer ſeruetur motus, ſtuporis tamen & frigoris ſenſus ineſt. Tum temporis uerrucæ plurimæ ſuccreſcunt, non in manibus ſolum, ſed & in facie & in reliquo corpore, peculiares uero in linguæ radice. Pedes, manus, & facies tument, in hisque uaria prominent tubercula, maxime uero in malis quę extuberant liuido tumore, labra inuertuntur, nares reſimæ obſtruũtur craſſitie ala rum, & rimis diſceptæ cruſtulas nigras atque cruentas excutiunt: oculi candidum flaueſcit, miraque craſſitie quaſi ungue obtegitur, ſupercicilia prædura ac ferè calloſa atque etiam glabra. Ex his enim, quemadmodum & ex palpebris & ex mento, pili uenenata qualitate imbuti defluunt, dum tandem horrenda euadit partium omnium deformitas. Manuum pedumque digiti ſiccitate dehiſcunt, unguesque ſiduntur ac dilacerantur. Totius etiam corporis cutis areſcit atque fœda ſiccaque ſcabie exaſperatur, eaque interdum cum pruritu.

Ipſa muſculorum caro abſumitur ac ſenſim liqueſcit.

Malo

Malo autem ingraueſcente pro ſtupore cutis ſenſus perit manente motu,ut ne infixa quidē acicula dolorem moueat,neque inſperſa feruidior aqua exurat, uox è gutture rauceſcit,reſpiratio difficilior euadit,ſpiritus totiusq; corporis exhalatio fœtet,ſordida uirolentaq; ulcera in manibus,pedibus & plerisq; locis excauantur,grauisq; putredo omnia contaminat.Quæ ex urinis aut ex ſanguine tradi notæ ſolent,incertæ omnino ſunt atq; fallaces.Eſt autem eo ſæuior elephantia,quo ſigna grauiora apparent,maxime uero quū non in ſummo duntaxat corpore,ſed & in ipſis quoq; uiſceribus,in oſſibus cęterisq; interioribus partibus firmius inhæreſcunt.Non omnia tamen in omnibus , ſed alia in aliis comparare ſolent.

De lue uenerea. *Cap.* XX.

Lves uenerea eſt contagioſus affectus cum ulcere aut immani cruciatu uariis locis emergens ac ſæpe extuberans.Efficiens eius cauſa,uenenata eſt & maligna qualitas atque pernicioſa labes,quæ in quacunq; corporis parte primum inſederit,eam contaminat,indeq; continuatione in corpus omne ſpargitur , & ex paruo initio & quaſi ſuſcitabulo profecta ſēſim inualeſcit & propagatur dū non ſpiritus modo atq; humores ſed & carnem & partes omnes ſolidas peruagetur . Neque earum temperamentū ſolum uerumetiam totam ſubſtantiam peruertit,uix ut ulla deinceps probo ac puro fruatur alimento. Hinc excremētorum prouentus ſuccreſcunt,uariaque uitiorum genera emergunt,qualia mox recenſebo.Ea porrò qualitas non ſimplex & ſolitaria eſt,ſed in humore ſubſiſtit,quo ut ſubiecto quodam & uehiculo utitur.Neque qui iam inquinatus eſt, alium alitu ſolo,ſed liquore de ſe in alterius corporis partem epidermide nudatam eiectio contaminat,e qua malū prorſus initium ſumit. Itaque uenerea lues cōtagioſus eſt morbus,nō ſponte intimoq; corporis uitio,ſed attactu ſolo contrahendus. Nam & quam quis ab ortu accepit ea olim ex parentum cōtagione proceſſit.Maxime autem uenereo cōtrahitur concubitu, a quo & nomen inuenit,eius frequētatione propagata eſt in hominum genus,atq; ex unius impuritate & inquinamento ſenſim in uniuerſum orbem eſt diſſeminata miſerabile ſcortatorum flagellum. Sępius ea è partibus obſcœnis incipit,licet interdū & ex aliis plerisque locis expullulet,in quibus labes contagione fuerit asperſa Inquinatur autem duntaxat uel purus ab impuro,uel impurus ab eo qui longe ſit impurior,à ſimili uero aut a minus impuro nūquam.Aeq; impuros citra offenſionem cogredi licet,& uterq;tamen puriorem alium cōgreſſu labefactat. Hauriatur interdum lues è ſcorto,quod nondum inquinatum eſt quum quis cū eo uolutatur mox ab alio impuro ſcortatore.Impuritas non ex cute ſpectatur ꝙ ſæpe maximeque inueterata lue fermentum intus recōditū ſit & abſtruſum. Et hęc de cauſis & ortu.

Differentias eius ſpeciesq; nonnulli,quibus ſympomatū quam eſſentię maior cura fuit uarias multiplicesq; ſtatuerunt.Vna tñ & eadē totius eſt eſſentia ſed uariis diſtincta ordinibus,ut alia leuior ſit,alia grauior.Eſt & corporum in quæ illa incidit permagna uarietas,ac utraq; ex cā fit,ut lues alia leuiorib⁹ alia grauiorib⁹,ſymptomatis exerceat.Oīum leuiſſima eſt ea ſpecies qua ſolū capitis,& barbę pili ſenſim citra aliā corporis offenſionē defluūt.Eius quippe uirus in tenui quodam uapore conſiſtit, qui in corporis ſumma effunditur ad illorū radicem,atq; ut ephemera febris a putrida, ita & hæc ſpecies diſtat a cęteris Altera paulo deterior eſt,qua cutis uniuerſa crebris malis minime extuberantibus cōſpergitur,iisq; paruis lentiginis īſtar,ac modo rubris,modo flauis,quæ

non ante

non ante deleri extinguive possunt, quam morbi radix sit euulsa. Hæc in tenuissimo sanguine uirus habet, quã nulla grauiora sequuntur incõmoda. Tertia species grauior ac iam uera lues est, hac rubræ aut flauæ pustulę primũ quidẽ circa frontem ac tempora poneq; aures, deinde in capite atq; etiam toto corpore erumpunt & extuberant, rotundo schemate siccæ sine puro quę deinde sicca crusta obducuntur, atq; si negliguntur, serpunt in ambitum excauantq; cutem, dum ex pustula uerum ulcus euadat, quod ferè uirulentum est ac sordidum. Partes quæ ad podicem, ad nares, atq; fauces sunt, quia tenellæ, omnium primę exulcerari solent. Emergunt autem hęc, quũ iecur ipsum atq; sanguinis humorumq; massa labefactatur, a quo protinus carnosæ mollesq; partes detrimẽtũ capiũt. Quarta his species succedit, quum iam inualescens lues solidas partes, ossa, uincula, membranas, ac neruos adoritur. In his iam uitiatis excrementa multa, crassa quidem & glutinosa pro partis conditione, sed tamen maligna congestione cumulantur, quæ nonnunquam in tendones sæpius inter ossa & periostia confluunt. Hæc quum uel membranam ab osse diuellunt, uel eam malignitatis acrimonia feriunt cruciatus cient implacabiles, qui noctu ferè ingrauescũt. Ab his demum coagmentatis præduri tophi cruciatu multo grauiore succrescunt. Eadem porro quum in osse subsistunt, id amplificant, distendunt atq; etiã exedũt, ut eius sæpe deprehensa sit monstrosa figura. Tandem uero corpus uigiliis, diris cruciatibus cofectum, & atrophia marcenscens uita destituitur. Longissime hi dolores distant ab arthritide, qđ hæc breui paruoq; tẽpore exoritur, idque ex defluxione, quæ repente in articulum incubuit. Dolores uero luis uenereæ sensim multoq; tempore procedunt ab eo excremento, quod pars male affecta paulatim congessit. Adhęc arthritis aut in articulo, aut circa hunc consistit fixaq; est. Dolores ex lue, non articulos, sed medios artus obsident, in quibus & plerunque tophi concrescunt, maxime uero in fonte & capite, in clauibus, in medio humeri osse, & in medio cubiti radio, & in parte priore tibiæ, nõnunquã & in aliis quoque ossibus. His ergo ex signis una quæque luis species dignosci percipiq; potest. Quum autem ex dubiis signis de lue ambigitur, eius origo altius est inuestiganda, a qua parte initium habuerit. Etenim quoniam non nisi attactu contrahi potest, necesse est labes aliqua in ea primum parte comparuerit per quam insertum est uirus. Hæc enim prima se profert in partibus obscænis si concubitu, in summa cute si accubitu contracta est, in nutricum mammis si inquinatus erat infans, in infantis ore & faucibus, si nutrix infecta. Emergunt autem in obscęnis partibus pustulæ, ulcera maligna, uirulentaq; gonorrhœa, inguinum bubones. Sed hæc nisi altius intro subeant nondum lues sunt uenerea, rudimentum & ueluti character eius impendentis. Huc affinitate quadam attexendi uidentur reliqui tum uenenati tum contagiosi affectus, & quicunque uirulentarum bestiarum ictibus infliguntur. At quoniam præcipua eorum cognitio ex causarum animaduersione capitur, non ante duxi de his tradendũ, quam eorum curandorum ratio quoque subnectatur. In hæc omnem iam uideor interiorum affectuum cognitionem cõtraxisse, quam tamen frequens inspectio contemplatoque rerum confirmabit. Confido etiam particulatim singula me persecutum, nihilq; recens emersurum, quod non ex illorum obseruatione ac imitatione nosci percipique possit.

Libri sexti de Partium Morbis & symptomatis,

FINIS.

DE EXTERNIS CORPORIS AFFECTIBVS, LIBER SEPTIMVS.

PRAEFATIO.

HIRVGIA primum medicinæ pars est habita, & ambæ sub iisdem natę sunt authoribus, nec chirugiæ alia quam medicinæ præcepta, nec alię demonstrandi sunt leges. Postea uero ut unius medicinæ dignitas splendidior pręstabiliorq; foret, rationis consiliisq; facultatem, ut pote liberalem, assumentes medici, ac suo quodammodo iure sibi uēdicantes, quicquid manuū opera geri solet, id omne ad chirurgos ac pharmacopæos artis administros transtulerunt. His prima cura fuit luxata ossa sedibusq; suis mota reponere, fracta uero dirigere in suamque sedem cōpellere, & nonnulla ferramētis quoque aperire, secare, excidere, urere. Tū deinde uulnerum ulcerūque, ac postremo suppurantium tumorū curatio illis est relicta, quę unguētis illita linteola atq; linamēta manu adhibet. Reliqui affectus externi possunt sine chirurgia curari, quos tamē & illa plerūq; usurpat sibi. Omniū tamē origo ferè ex interiore causa trahitur, cuius obseruatio atq; curatio planè est medica, imo etiam omniū quæ foris existunt atque geruntur rationem medicus tenet, qui & chirurgi opus dirigit, ut medicus ratione, chirurgius manuum usu & exercitatione præstet & excellat.

Tumorum præter naturam differentiæ. *Cap.* I.

MORBI qui in externis partibus ex humoris uitio succrescunt, modo cum tumore, fiūt, modo citra tumorē, & ex utrisque alii ex sanguine, alii ex bile flaua, alii ex atra, alii ex pituita, alii ex sero, alii ex flatu alii ex horū permistione. *Humor* porrò qualitate aut acer est & exedens, aut mitis ac blādus. Situs uero humoris aut in sola cute est, aut cū cute subiectā quoq; carnē, uel tendonem uel adenē occupat. Qui in cute, uel in summa quę epidermis appellatur, uel etiam in uera cōsistit, quę illi substernitur. Rursum uero humor uel partē cui insidet in suā naturā conuertit, ut in elephāte & alpho, uel per ipsius dūtaxat substātiā effusus sua illā qualitate afficit. Hę quidē proprię externorum affectuū differentiæ sunt ad medendi rationē accommodatæ. *Itaque* uniuscuiusque propria continensq; causa est humor quidam uitiosus præter naturā cumulatus, cumulatur autē, uel cōgestione uel fluxione. Cōgestio pręter naturam sensim fit ex humoribus in partem alimenti uice distributis. Quum enim pars uel ita imbecilla est, ut nec affluens alimentum in propriam substantiam mutare, uel ita uitiata, ut idipsum corrupat, nec genita excrementa a se propellere queat, necessario præter naturam congestio quædam fit. Fluxio autem est humoris incursio concitatior atque copiosior, quam parti alendæ sit ex usu. *Hu-*

ius interiores causæ sunt fluxoriæ materię copia, acrimonia uel tenuitas, propellentis paris robur, uiarum laxitas, & excipientis partis imbecillitas situsve decliuior. Euidentes uero causæ, contusio, ruptio, uulnus, luxatio, & quæcunque doloris aut caloris ui fluxionem accersunt. Hi porro affectus qui corporis summa obsident, uel in cute prominent, uel eam excauant uel commaculant, Prominent tumor, tuberculum, pustula. Tumor tuberculo maior, & utroque minor est pustula. Tumor sunt, phlegmone, phygethlon, bubo, phyma, erysipelas (hoc enim & in tumoribus recenseri solet) œdema, hydrocephalon, hydrocele, tumor flatulentus, scirrhus, ganglion, bronchocele, parotis, struma, cancer. Tubercula sunt, carbunculus, furunculus, terminthus, glandula nodus. Pustulæ sunt, epinyctis, phlyctęnæ, ecthimata, ephelides, hidroa, herpetes scabies, prurigo, lichem, psora, lepra, omniaque uerucarum genera, clauus, callus. De singulis igitur dicendum, sed alio ordine ex causarum affinitate instituto, quæ in curandi ratione primas obtinent.

Tumores, tubercula, et pustulæ e sanguine. Cap. II.

PHLEGMONE tumor est calidus prȩter naturam collectus, prominens atque circumscriptus, oui saltem gallinacei magnitudine. Huic quasi ex igne aut ex balneo rubor inest, calor quoque ex inflammatione uehemens quasi pars uratur, distentio ex copia retinens, pulsatio profunda & molesta, quod arteriarum diastole partem inflammatam feriat, dolor ex calore, ex pulsu atque tensione acerbus, præsertim quum pars eximio sensu prædita est. Causa continens sanguis est, non in solam cutem, sed in subiectam quoque carnem impactus, qui è uenis eo tandem confluxit. Quum enim uenæ arterięque maiores immoderata sanguinis copia distenduntur hanc grauatæ in minores quasi onus deponunt ex his demum in minimas Ac tum per earum oscula, per que tunicarum meatus sanguis cohiberi non potest, effluit illabiturque in spacia uacua quæ inter fibras sunt primorum corporum, pręcipueque musculorum uenarum, arteriarum, neruorum atque membranarum. Hæ partes fluxione dum pręfunduntur implenturque, distentę copia quasi diuelluntur, feruentisque sanguinis ardore incalescunt, doloremque faciunt. Sanguis quippe extra uasa collectus, nec libere perflabilis, necessario putrescit atque inflammatur. Ita quidem si purus is erat, exquisita phlegmone fit, cuius species sunt. ophthalmia, parotis, angina, parulis in gingiuis, alięque ex partibus nomina adeptæ. Est & alia minus exquisita, cuius non syncerus est sanguis, sed aliorum quoque humorum particeps. Hinc fiunt phlegmone erysipelatodes, œdematodes. & scirrodes.

Phygethlon phlegmone est in adenum locis emergens, maxime uero in ceruice, in aliis, aut in inguinibus, Latinis Panus appellatur. Sed & qui in inguine nascitur, peculiari nomine bubon nuncupatur. Similibus ex causis ortuque simili ac phlegmone nascitur, iisdemque signis innotescit. Fere autem fit aut post febres, aut post dolores partis alicuius, qui fluxionem proritant in adenes.

Phyma tumor quoque adenum est, simplici phlegmone atque phygethlo aliquanto minor ac planior, minusque rubens ac dolens. Non enim e puro sanguine proficiscitur, sed ex eo cui pituitæ quiddam sit admistum, ut sit phlegmone ac ædematis particeps.

Carbunculus ex sanguine originem habet, non eo quidem tenui & laudabili sed

ſed craſſo, ac nigro, calido tamen feruente atque corrupto. Hic in quamcunque partem inuaſerit, eam mox exurit, puſtulas circum ſe ardentiſſimas acerrimasque ciet: tandemq; ardoris ui cruſta uel nigra uel cinerea obducitur. Huic partes uicinæ longo ſæpe tractu conſentiunt, caloris dolorisque particeps: ualida quoque febris accerſitur. Inflammata pars nunquam ſuppurat, ſed feruore exuſta corruptę carnis lobum tandem excutit, quo excidente ulcus cauum ſordidumque manet, hocque uno maxime a cęteris ſeiungitur tuberculis. Carbunculorum alius ſimplex, qui è ſolo ardore ſimplicique putredine naſcitur, alius malignus, qui his etiam iungit uenenatam qualitatem talis in peſtilentia graſſatur de quo plura proprio loco diximus.

Furunculus dotien Græcis appellatus, tuberculum actum cum inflammatione ac dolore, ouum columbinum magnitudine non excedens. Phymate ergo minus eſt, ſed acutius, rubentius, ac dolore grauius. Phlegmones ueram ſpeciem exhibet, ſed eius exiguæ, & quę uix infra cutem deſcendat, atque ſubiectæ carnis minimum comprehendat. Suppurat furunculus perinde atq; phlegmone, hincq; a ſimplici carbunculo diſcernitur. Fit autem non quemadmodum phlegmone è probo ſanguine qui in particulam ui quadam irruat ſed è craſſo & uitioſo, nō perinde tamen atque in carbunculo exuſto, quem a reliquo puriore natura ſecernens tanquam infenſum & inutilem in corporis ſumma propellit. Quocirca phlegmone multitudinis, ſic furunculus cachochymiæ ſoboles eſt; raroque fit ut hic ſolitarius erumpat ſed ferè multis corpus ſcatet atque inquinatur.

ὁ δοθιήν.

Epinctis. Celſo puſtula eſt peſſima, ſub rubra ac quadamtenus liueſcēs, quæ noctu potiſſimum affliget. Sponte exulceratur ex eaq; ſubcruenta ſanies emanat. Vnde & ſpeciem habere cognoſcitur carbunculi, cauſamque ſimilem, ſed quæ nullius peſtilentiæ particeps, leuior exiſtat quemadmodū & eius puſtula carbunculo minor. Terminthus huius quoq; generis eſt, ex feruido præaſſatoq; ſanguine prorūpens. Epinytidi par quidem magnitudine, ſed cui puſtula incumbit nigra ac rotunda, quæ ardore in ſquamam abit. Ecthymata enim ſi peſtilentię conditionē ſequantur, ex ſanguinis tamen feruore prodeunt & exuberant, neque manifeſta eſt pituitæ permiſtio. Tempore concoquuntur & albeſcunt, eo cum materia in pus iam conuerſa, quæ tandem & in ſquamas ſicceſcit.

ἡ ἐπινυκτὶς

ἡ τερμινθος

τὰ ἐκθύματα

Tumores, tubercula, atque puſtulæ ex pituita. *Cap. II.*

VT patuita alia tenuis, aquoſa, aut mucoſa exiſtit, alia craſſa & glutinoſa, cuiuſmodi eſt quæ uitrea aut gypſea appellat, ita neceſſe eſt uarios ex hac collecta naſci tumores. Ac primum quidem œdema tumor eſt frigidus, laxus ac mollis, doloris expers. Nec calor nec rubor, ſed uel genuinus uel albidus duntaxat color ineſt tumor ſępe magnus & qui preſſo digito, uel nullo uel exiguo dolore cedit. Eſt autem duplex, unus collectus & circunſcriptione definitus, qui proprie ac ſimiliter œdema nuncupatur, alter diffuſus & expanſus, qui rectius tumor eſt œdematoſus. Hic ex crudiore pituitoſoque ſanguine aut iecoris aut aſumptorum uitio progignitur, qui in nutriendas partes illapſus, nec in earum ſubſtantiam conuerſus, ſenſim cumulatus redundat partemque tumore diſtendit, ac ferè retinet prementis digiti ueſtigium. Ita ſanè in tabe, in cachexia, & in leucophlegmatia, modo pedes, modo reliquum corpus omne tumidū euadit. Verum autem & exquiſitum œdema non ex ſanguine pituitoſo, ſed ex pituita fit ſuperuacanea, quæ ſolum uel aquoſa, uel mucoſa fit, undecunque illa

τὸ οἴδημα

ὄγκος οἰδηματώδης.

in affectam partem deferatur. Ferè tamen è capitis destillatione huic origo est quæ sæpe in genua, interdum in homores aliasque partes decumbit.

ὄγκοι ὑδατώδεις. Huc pertinent aquosi tumores, quibus uel aqua citrina, uel sanguinis serum cõprehenditu ,quod genus hydrops ascites hydrocephalon, hidrocele, & quicunque horum similitudine sub cutem prominent.

φυσώδεις ἢ φυσοκήλη. Finitimi his etiam sunt flatulenti tumores, in quibus uapor aliquis flatus ue præter naturã concluditur. Huiusmodi sunt hydrops tympanias, tam ex flatulentus, & quicunque aut sub cute, aut sub ossium membranis, aut in musculis excollecto uapore attollũtur. Hi admodum raro usu ueniunt, uixq; usquam potest solus flatus citra humoris permistionẽ colligi. Tumor indolẽ s, lt nisi quũ membranas magna ui diuellit atque distendit œdemate mollior minusque renitens, ac prementis digiti uestigium retinens.

σκίῤῥος, Scirrhus tumor est præter naturam durus ac retinens, concollor & indolens. Duplex is est unus uelut incipiens nec confirmatus nec legitimus in quo presso doloris sensus inest; alter confirmatus & exquisitus, qui omnis doloris omnisq; sensus est expers. Vtriusque materia est crassus uiscolusque humor, qui particulæ impactus in eiusq; spacia insertus ita obduruit, ut nonnisi ęgre solui dissiparique possit. Hic autem humor aut statim tumoris initio talis existit; ut quum uel pituita uitrea atque gypsea; uel naturalis melancholia quę fæx est sanguinis, in parte aliqua seu fluxione seu congestione cumulat. Aut ex male curato erysipelate uel phlegmone talis euasit, ut quum eius materia immodice refrigeratur & astringitur, aut diaphoreticis dissoluta tenui portione crassior subsistit ac manet. Vt enim iecoris scirrhus ferè omnis qui ab ictero relinquitur, ex bile sensim crassescente, fit ita & nonnunquam in externis quoque partibus eandem habet originem.

τὸ γαγγλίον Ganglion tumor est concolor durus renitens & indolens, nisi quod uehementer pressus stuporis sensum exhibet. Oritur circum neruos & articulos, sæpe in carpo ex crassa lentaque pituita, uel ex naturali melancholia, quæ in eam duritiem concrescit. Qui extra articulos neruosquæ necnon extra adenes passim exoritur, discriminis gratia quibusdam nodus appellatus. Huius generis est

βρογχοκήλη bronchocele, nostris hernia gutturis appellata, inter asperam arteriam cutem quæ congesta, non ut plerisque uisum est ex immodicis clamoribus, aut ex potu aquę liquefactis niuibus, quæ Alpinis aliisque montanis in usu est, sed ex crassa lentaq; pituita, quæ eo sensim è capite eiusq; partibus externis per auris posteriora deuoluitur.

Glandula est adenis tumor obduratus, a nodo ganglio ue solo situ distans. Hæc enim è solis adenibus, ille è neruis aut articulis emergit. Quumq; adenes uarie sparsi sint in omne corpus, maxime ad uenarum arteriarumq; diductiones, in multas quoque partes glandulę incidere solẽt, quibus nonnũquã corpus uniuersum(quod multa pituita redundaret) scatere deprehendimus. In hoc etiam genus pertinent parotis frigida, buboq; frigidus Glãdularũ aliæ resoluũtur, quarũ humor non admodum crassus sensim digeri dissiparique possit. Aliæ suppurant, factoq; & erumpente pure in abscessum. Et hæ quidem sanguinis caloris q; sunt participes. Aliæ duræ persistunt uerã scirrhi speciem adeptę earũ origo è gypsea pituita est aliæ ubi inueterataeuerunt contracta tandẽ malignitate in ulcus desinunt, illæ strumæ simplicis sunt, hæc uero exulceratę. Vehementer quidem duræ sunt strumę & propriis mẽbranis ut glandulæ omnes obuoluntur, sed earum materia acrior tandem euadens, adenem ipsum, circum sitam carnem cutemque excedit, uulcusque efficit e malignum serpens & excedens.

dens. His sæpe ortus est in ceruice, in qua plerunque longa serie dispositę glandularum modo cernuntur. Hinc & nonnunquam impectus aut in alas, aut in mammas prorepunt. Defluit autem earum materia è capitis parte externa, per ceruicis tendones & adenes; idque sensim ac lento adeo cursu, ut sæpe obscura sit origo. Ea uero materia non simplex pituita est, sed quæ iam caloris ui ac putredine excandescens acrimoniam conquiri. Quod si pituita atræ bilis permistione ferocior fit struma carcinomatis uim & conditionem æmulabitur, nuncupabiturque struma carcinodes. ἡ καρκινώδης χοιράς.

Cancer, tumor est durus rotundus, inęquali, uenis quandoque in ambitu turgidus colore liuescens aut nigricans, dolore, ac interdum calore grauis. In qualibet corporis parte nasci solet, in ore, in oculis, in uulua, in cole in ano: at maxime in fœminarum mammis, quæ quia fungosę & inanes, illius materiam prompte excipiunt, sed & in eas tum è capite, tum ex utero facilis est decursus. Huius obscura sunt rudimenta, ac plerunque tumor exoriens sentitur ciceris magnitudine cum dolore & calore quasi ferientis candentis acus, interdū etiā dolore nullo. Hinc fabæ, deinde ingulandis & oui magnitudinem æquat, dum tandem in ampliorem molem attollatur & increscat. Quum iam illius materia aut uetustate aut errore uiuendi, aut medicamenti incalescit, dolor calorque citra inflammationem uehementior exercet, pars conspicue liuescit, aut nigricat, uenæ in ambitu crasso nigroque sanguine nonnunquā turgent. Huius continens causa est bilis atra sanguis ut feruidus ac retorridus; sæpe ex suppressis menstruis aut hęmorrhoidibus, nōnunquam ex quartana febre cumulatus. Quo pigrior & ignauior humor est, hoc mitiorē cancrū infert; grauiorē uero quo is calidior acriorq; fuerit. Ille nisi irritatus excandescat diu, citra perniciem consistit. Hic uero coerceri uix potest quin breui exesa cute se detegat fiatque cancer exulceratus. Tum quidem corruptæ carnis speciem tumor exhibet, cum fœtore, cum sordida illuuie, horrido aspectu, labris pręduris & inuersis. Ex eo sanies tenuis, nigra aut fulua manat, uapor expiratur cordi, ori, cerebroq; grauis, febris assidua eaq; lenta inest, frequens animi defectio, quū præsertim cancer mammis inhæret; exesis uenis sepę sanguis profunditur, & nisi malignitate ocyus interimat, longe lateque prorepit. ὁ καρκῖνος.

Cancrū proxime imitatur phagedæna, ulcus quidem nō cutem modo, sed & subiecta quæque depascens & erodens. Huius etiam origo est ab atra bile maligna aut ab eruginosa, de qua inter ulcera tradetur. ἡ φαγέδαινα.

Sarcoma carnis est incrementum tuberculi tumorisve specie. Non ex humoris cuiusquam fit affluxu, sed ex solo partis alimento. Hæc enim quia aut intus aut foris exulcerata, est ni cohibeatur, assiduo alimenti accessu diffunditur atque luxuriat; sępe etiā uenarū & arteriarū instar ductus producit per quos alimētū sumat. Sic in male curatis ulceribus sæpe excrescit caro, sic polypus naribus contusis, sic epulis in gingiuis ad dētiū radices, sic ficus in ano. Sic demū & integra cute quū subiecta caro cōtusa ruptaq; est, ingēs tumor sensim exurgit, qui & cæterarū partiū more alimentū capessit, nullo quidē dolore, sed exquisito sensu & naturali colore. Hic in quauis parte sed frequētius in ceruicis, alarū inguinūq; adenibus prouenit, quorū circūscripta caro nō facile potest amplificari in tumorē. Similē ferè ortū habet atq; phlegmone, distat uero q̀ nō affatim sed sensim sanguis accedat, & quantū accedit, in alimētū absumat atq; luxuriet. τὸ σάρκωμα. ὁ μολύπω. ἡ ἐπουλίς. ἡ σύκωσις ὑκιρσός.

Huc fortasse causarum affinitate pertinebunt; uarix & aneurysma. Varix uenæ immodica est dilatatio; in cruribus quam in ceteris partibus frequentior. Quumque uena impletur multo crassoque sanguine pars aut liuida aut ὁ κιρσός.

nigra apparet, atque etiam tumet, sed sine dolore: præssus tumor protinus cedit moxque reddit. Fit autem ex ictu, ex contusione, ex nimio conatu, ex labore & peregrinatione: interdum ex plethora, ut plerisque mulieribus uterum gerentibus. Aneurysma arteriæ dilatatio est spirituoso plena sanguine. Id interdum in externis partibus existit, in manibus, pedibus circa iugulum atque pectus; hoc a uarice distans, quòd magna turgida ac sæpe molesta pulsatio insit. Præsso tumore, quæ intus est materia prompte subterfugit. Fit & nonnunquam in interioribus arteriis, maxime sub pectore, circa lienem & mesenterium, ubi uehemens sępe pulsatio animaduertitur. Credi uix potest quod nonnulli comminiscũtur per hos affectus ruptam apertamque esse uenam aut arteriam. Si enim sanguis è uena aut arteria prosiliens, non amplius illis contineretur, mox corruptus putresceret, tumorque fieret generis diuersi.

(Margin: τὸ ἀνεύρυσμα.)

Externi affectus et pustulæ a bile. Cap. IIII.

(Margin: τὸ ἐρυσίπελας.)

ERYSIPELAS, ardor uehemens per corporis summa diffusus. Nec tumore manifesto extuberat, nec partem attollit aut distendit, nec penetrat in subiectam carnem, sed latè diffunditur nulla collectione circumscriptum. Quãcunque partem prehendit, uehementer mordicat & urit, color inest ex rubro flauescẽs, qui pressu subterfugit, moxque redit. Dolor nec pulsans nec admodũ uehemens est. Quum fluxio excutitur, horror quidem ac dein febris hominem adoritur; ac sæpe quum in crura irruit, ab inguinis tumore initium ducit. Serpit id quidem herpetum more, atque priori derelicta sede, in uicenas partes sensim obrepit. Est autem duplex, unum quod simplex erysipelas. Celso appellatur, solo rubore & ardore, nulla exulceratione molestum. Alterum quod eidem sacer ignis nuncupatur: estque exulceratum erysipelas. Huius duæ species sunt, una quam summa cutis sine altitudine exulceratur, in qua & crustulæ instar surfuris excitantur: altera cuius exulceratio altius in cutem penetrat, è qua ruptis pustulis purulenta sanies exit. Simplicis erysipelatis origo est e feruente tenuiq; sanguine, qui biliosus appellatur; exulcerati uero ex eo cui bilis superuacuæ eiusque incalescentis nonnihil fit admistum. Is è uenis tenuioribus propulsus nequaquam in carne subsistit & hæret, sed tenuitate in cutem fertur & euolat, quæ densior & compactior hunc retinet cohibetque. Quumque tenuis sit humor facile dispergitur, neque in conspicuum tumorem se attollit. Genus hoc uniuersum exquisitum est erysipelas; quod uero phlegmonodes appellatur, tumentius quidem, sed minus feruidum existit, multoq; minus œdematodes.

(Margin: αἱ φλυκταίναι καὶ φλυκτίδες)

Huc pertinent phlyctænæ & phlytides Græcis nuncupatæ. Repente emergunt subflaui humoris copia distintæ, bularum modo lucidæ atque iis similes, quæ ab aqua feruida, uel ab igne ambustis erumpunt, non manifesto, tamen dolore graues. His ruptis humor excidit, crustulæque obdurescunt, dum sanescant. Has constat non nisi ex feruentissima bile gigni, quæ ignem uiribus suis adæquet, ut non idcirco præter rationem illas uulgus ignem syluestrem appellarit.

His proxima est papula. Est autem ardor cutem serpentibus minimis pustulis exasperans rodens, Græcis herpes appellatur. Ea quidem duplex, una simplex quæ herpes est miliaris, altera fera, quæ herpes excedens nuncupatur. Papula fera ruptis pustulis ueram cutem exulcerat, rodit atque depascit, serpit in latum atque in altum, ex eaque ulcuscula manent arida. Papula simplex

piex

plex & mitior summam cutem exasperat,& sub una epidermide consistit exiguas illic pustulas excitans,quæ minimum extant aut prominent, milio haud absimilis .Vtraque in uicina quasi in orbem quoquouersum serpit seque diffundit,ac plerunque medium sanescit extremis longius procedentibus. Papula exulcerata erysipelati summe affinis est,ut id citro nonulli in genus idem cõfundant,hoc tamen discriminis intercedit , quod erysipelas conspicua fluxione derepente emergit,herpes uerò seu papula sensim multoque tempore,nec conspicua fluxione efflorescit. Herpetis pustulæ, aridæ sunt, è quibus ruptis nec sanies nec pus exit. Erysipelatis uero magnæ, exulceratæ & humidæ, quæ saniosum pus effundunt. Herpes pruritu, erysipelas dolore ac ardore torquet, Omnis papula diuturna est, prorsus febris expers, nec nisi tempore sanescit, erysipelas uero ferè cum febre est præceps & quod breui uel spõte soluitur.Vtriusque herpetis materia continensque causa,bilis est syncera, superuacua eaque ardẽtissima cuiusmodi prassina uel ægruginosa,quæ sensim nulloque fluxionis impetu è uenis expurgata, tenuitate partes omnes præcipueque carnosas transgreditur,dum densiorem cutem attingat. At ueto crassior eá atque glutinosior est,quam in erysipelate ac proinde diutius atque tenacius in cute hæret ac subsistit.Quæ igitur glutiosior fuerint simulque acrior , in cuto tota remoratur pustulasque mouet,quibus ruptis exulcerata cute, papula fera emergit. Tenuior uero cutem etiam penetrat coerceturque in sola epidermide, quam si sudoris modo nequeat transire, erodit & pustulis intercursantibus exedit.

Impetigo,cutis est asperitas dura ac sicca cum ingenti pruigine. Ea autem a scabie distat quod sicca sit & omnis humoris omnisque saniei expers. Ex siccis enim pustulis fit,scabies uero ex humidis .Huius quatuor sunt species,una admodum simplex, qua cutis rubra, dura, exasperatque uehementi pruritu roditur at hęc simplici pruritus nomine continetur. Oritur ex bile ,aut ex pituita tenui,quę tamen putrida sit aut salsa & quæ sub una epidermide coercetur eamque excedit.Altera est uera impetigo, lichen Græcis nuncupata, quę asperior pustulis maioribus emergit,acrius corrodit latiusque procedit. Hęc sæpe ex neglecta papula fit, ferèque ex ea quæ papula fera nuncupatur, & quæ nisi maturæ sublata sit in lichenẽ uertitur.hic deinde in psoram,psoraque in lepram. Lichenis materia,est bilis ardentior,aut pituita putris ac salsa,non tenuis illa quidem,sed quæ crasitiem aut ex se aut ex aliorum permistione contraxit. tertia species est Græcorum psora(hæc enim a scabie longe est diuersa)qua cutis crassior,siccior,durior,tumentior & serpentibus pustulis asperior euasit,his uehementer roditur & exceditur passimque finditur,ex se furfuracea quędam nigra excutit, Huic originem dedit atra bilis in cutem effusa, è qua digeri uix poteſt, ægre si quidem,hoc malum sanescit. Quarta species est lepra Gręcis nuncupata, omnium sanè deterrima. Ea cutem uehementer rodit,alte depascit atque findit, ex qua non solum furfures,sed & squamulę decidunt.modo pallidæ,modo subnigræ,nullis hæc cedit remediis, & de eius curatione uulgus diuos implorare solet.Nascitur ex bile atra cui etiam crassæ lẽtæque pituitæ salsæ quiddam sit admistum. Hincque non epidermidem solum uerum etiam totam cutem prehendit ac oblidet.Quodcunque plora leprave inquinatum sit corpus,sensim id tabescit & absumitur

ὁ λειχήν.

ὁ κνησμός

ἡ ψώρα.

ἡ λέπρα.

De

De pustulis. Cap. V.

CVTIS admodum frequens uitium est pustula, cuius appellatione comprenditur quicquid rotundo schemate leuiter in cute extuberat. Eius duo genera, una est humida, è qua rupta uel humor uel sanies uel pus emanat altera sicca humoris nihil profundens. Humidis continentur hidroa, ephelides phlyzænæ seu phlyctides, epinyctides, & quæ ex his ruptis fiunt scabiei genera. In siccis numerantur exanthemata quędam, pruritus, deinde & uari & uerrucarum genera.

Exiguæ & aquosæ pustulę sunt hidroa, id est sudamina. Emergunt repente sparsim toto corpore, sed frequentius in manibus pedibusque mili magnitudine aqua plenę, sine rubore, sine ullo dolore. Fiunt enim ex sudoribus sub epidermide coercitis, per cuius spiracula ii digeri minime possunt, unde a quibusdam sudorum papulæ nuncupantur.

His aliquanto maiores sunt ephelides, pustulæ quidem in ambitu rubrę ac feruidæ leui dolore, è quarum medio rupta bulla aut uesica, albus humor instar lactis exit, scabiesque succedit. Fiunt autem ex feruido impuroque sanguine sub cutem effuso.

Scabies asperedo cutis est, seu leuis exulceratio pruriens aut interdum rodés. Fit autem ex humidiore quauis pustula, siue pallida, siue liuida; siue nigra sit, quæ rupta ulcusculum in cute profert humidum, aut etiam interdum expurgata sanie aridum, idque modò cum prurigine sola, modo cum leui rubore in ambitu, cumque calore, ac dolore. Ex resiccata sanie crustula obdurescit, qua sępe ulcusculũ obducitus. ut autẽ pustularum, ita & scabiei species multæ. humoresque multi ac uarii earum causæ existunt, quos & dolor & color & manantis saniei species distinguit. E toto quidem corpore scabies erumpere solent. sed ex capite pessimæ, quæ idcirco peculiari nomine sunt insignitę Appellantur autem psydracia, fauus, & manantia capitis ulcera. Fuus, qui Gręcis est cerion saniem amplis foraminibus emittit mellis crassitudine. Vlcus manans, quod Græcis est achor, glutinosam saniem angustis foraminibus eructat. Hęc scabie genera ab ea simp ici capitis scabie distant; quæ summam duntaxat cutem obsidet. Hinc autem cerion & achor dignoscuntur, quòd euulsi capilli radix crassa in primis est, lento crassoque humore obsita. Causa est nitrosa salsaque pituita aut melancholia, sub cutæ maligne putrescẽs, quæ quoniam capillorum radici multa inhæreſcit, & capitis quam cęterarum partium cutis densior est, ex ea detergeri aut leui tota uix potest. Quocirca ulcus ægre sanescit, atque ex humoris pernicies in primis contagiosum pueris existit.

Verrucarum genera licet exigua sint mole, quod tamen fœda sint ac plerunque molesta, in morbis haberi debent Verruca pensilis, quæ acrochordon Gręcis appellatur, parte quidem summa latior, ima uero quæ ad cutem est tenuior qua quasi pediculo innititur. Exquisite dura est & aspera, cuti con color. Altera thymũ dicta, & colore thymi florem repræsentans, ad cutem etiam tenuis est in summo lata, dura, & aspera, pensili minor. Hæ quidem uerrucæ raro solitariæ, sępius complures proueniunt, maxime in palmis pedibusque puerorum. Plerunque inopinate comparent, atque etiam nonnunquam subito disparent. Verruca sessilis, quæ Græcis est myrmecia, humilior est thymio, lupino uix unquam maior, dura, stabilis, latiore basi, radice alte exigens dolorem ciet. Clauus ut sęssilis uerruca, in cute eminet, albus, rotundus, callo-

sus

ſus, parte ſumma clauorum capiti ſimilis, ſed pręduro ſolidaq; radice intro ſe infigens, quaſi ex oſſium membranis emergat & expullulet. In digitis plantisq; pedum ex calcei preſſu aut intertrigine naſci ſolet, acuto interdum dolore ſpõte feriens, ſemper uero ingredienti moleſtus. Callus colore atque ſubſtantia clauo ſimilis, obdurata eſt ſumma cutis ex labore, in palmis aut in inferioribus pedum plantis ſuccreſcens. Nullã tamen radicem alter demittit, ac proinde prorſus eſt doloris expers.

Maculæ Cap. VI.

CVTIS etiam uitia quędam nihil prominent, ſed æqualia manent nulla aſperitate, huiuſmodi ſunt maculæ quæcunque alieno colore hanc fœdant, ut uitiliginis ſpecies, lenticulæ, ecchymomata, ſugillata, ſtigmata, uibices. Vitiliginis tres ſunt ſpecies; alphus melas, leuce. In his cutis fœdatur diſperſis maculis, neque continuatis, neque cohærentibus, ſed quæ ſedem mutant ac ſerpũt. Sub his ſenſus aut omnino perit, aut multo ſtupidior euadit, ut ne ſi cutis ſcalpatur, & interdum ne ſi acus quidem leniter infigatur, percipiat. Alphus albo, melas nigro colore uelut umbra inficit, atque hi ſummam duntaxat cutem occupant. Leuce albo etiam, ut alphus colore deſcribitur, ſed altius deſcendit cũtemque totam prehendit. In hac pili excidunt, aliique albi ac tenues ſuccreſcunt lanugini ſimiles. Confirmata leuce perfectione nuſquam rubeſcet, neque adacta acu ſanguis, ſed aquoſa duntaxat ſanies exit. Videtur præterea & interdum uitiligo quædam rubro, fuſco, aut liuido colore, cuius ſenſus aut perit aut ſtupidior eſt, hocque genus uniuerſum iuniores malum mortuum appellant. Hæc uitia peculiaria iis ſunt, quorum malus eſt habitus, omniumquippe efficiens cauſa eſt humoris impuritas. Alphi quidem & leucus craſſa glutinoſaque pituita, melanos bilis atra, cœterorum humor fœdo colori conſentaneus.

Lentigo in facie potiſſimum & in manibus, nonnunquam in pectore emergit lentis magnitudine, colore fuſco, crebris quaſi guttis diſperſa, his familiaris qui ruffo ſunt pilo. Interdum hyemeque pręſertim ſponte deletur, æſtate reuireſcit ac crebreſcit. Accidunt & partibus cęteris maculę maiores, palmæ interdum magnitudine, colore etiam fuſco, & quæ quibuſdam temporibus & oriuntur & deſinunt, quæ quoniam naturæ eiuſdem ſunt, in id quoque genus pertinent. Has autem conſtat ex melancholico ſucco naſci, qui è uiſceribus in cutem ſit effuſus. Interdum etiam peculiari cutis uitio & affectu contrahuntur, quo illius alimentum, etiam ſi purum ſit, corrumpitur alienumque colorem ſubit. Cutis enim extrinſecus infecta ſuum pariter cibum mutat, quemadmodum & maculę ab ortu primaque conformatione, ut ſigna quædam nobis inuſtæ, nulla poſſunt ratione deleri, & ſi nonnunquam obſcurantur, tempore tamen uireſcunt, aliæ quidem cum maturis fragis aut ceraſiis, aliæ uindemiarum, alię alio tempore, aliove cœli ſtatũ. Quinetiam ut exãthemata, ita etiam alię quædam maculæ uenenatæ qualitatis contagione ſine puſtulis effloreſcunt, tum colore tum figura uarię, atque etiam interdum inauditę, idque uel aeris inquinamento, uel hauſti ueneni pernicie, uel uirulentę beſtiæ morſu, quę non niſi extincta uenenata qualitate deleri poſſunt.

Ecchymomate quoque cutis fœdatur, hoc enim eſt ſanguinis per cutem effuſio atq; cõcretio. Effunditur aũt è tenuibus exilibusq; uenis in cutẽ ſparſis, quę ob sãguinis copiã aut tẽuitatẽ aut acrimoniã, uel anaſtomoſia, uel diapedeſi reſerantur

ſerantur

erãtur,crebrias uero uel labore immodico, uel contusione ex ictu casuve rũpuntur. Ex his ergo sanguis per cutem effusus coit,modo cum leui tumore ac dolore,modo citra hæc,eiusque colore inficitur cutis. Primumq; liuescit,ac tũ affectio pelioma Græcis nuncupatur,deinde & nonnunquam nigrescit,estque tum melasma,utraque nobis sugillata dicuntur. His minora sunt stigmata, minoresque uibices,quales relinquuntur è flagellis.

De gangræna abscessu. *Cap.* VII.

MAGNA sæpe uitia phlegmonis aliisque tumoribus succedunt,quorum non aliud gangræna peius. Est enim incipiens partis corruptio, quę quum iam eo processit,ut pars corruptione extincta & emortua sit, Sphacelus,id est sideratio nuncupatur. Hęc in osse caries est,in carne cæterisque partibus generis nomen retinet. Primum igitur coloris flos perit & extinguitur,quumque iam sphacelus est pars liuet aut nigrescit,tumida,mollis,ac prorsus cadauerosa,nec arteriarum pulsus est,nec dolor,sed nec sensus ullus,ut etiam sine sensus doloris alte scalpellus adigi possit. Oritur autem quum pars affecta uitali calore ac spiritu destituitur,aut quia a corde per arterias influere prohibetur, arctiore uinculo,contusione, uel obstructione,aut quia insitus partis calor præfocatur & extinguitur, idque uel humorum copia, ut in magnis inflammationibus,uel ingenti obstructione perspiratione prohibet, uel penetrabili frigore, uel uenenata atque maligna qualitate.

Abscessus,apostema Græci dicunt,est collectæ materiæ in pus aut in alienam substantiam conuersio. Inflammationis quidem materia, quæ sanguis est, extra uenas putrescit,cuius si tanta est putredo ut nequeat ab insito calore uinci, sæpe in grangræna transito,sin uero uincatur, concoctione in pus facessit, eaq; puris collectio absolute est abscessus. Hinc quum fit,locus tumentior, durior rubricundor,feruidior ac antea apparet,dolor incubit uehementior, idq; pungens ac lancinans,atqne si locus insignis est,ferbicula rigorque inordinatus noctum potissimum fatigans. Abscessu iam facto mitescunt omnia, tumor in mucronem magis attollitur,excitaturque cutis prurigo. Pus enim cineri comparatur.cuius iam calor deferbuit. Fiunt porrò & alii abscessus ex frigidis, duris;inueteratique tumoribus,quorum materia neque inflammatur neque suppurat. Ex his non pus,sed aliena quædam substantia eruitur,ex frigido humore concoctionis ui genita. Ita enim his apertis potissimumque inueteratis, substantiam deprehendimus similem uel grumo,uel ossi, uel ungui, uel pilo, uel lapidi,uel adeno,uel ligno,uel carboni,uel luto,ea in carnosa parte succreui, sed nulla cysti abuoluta. Fiunt & alii quoque abscessus quorum materia cysti & tunina concluditur, atque ex materiæ conditione tres emergunt eorum differentiæ,steatoma, atheroma,& meliceris. In steatoma quæ extirpatur sæuo,in atheromate pulti,in meliceridi melli persimilis est,circum quam tunica uetustate obduruit.

Hæc in reliquis partibus corporis rarissime,cerebro in capite progigni solẽt, quòd huius curis densa materiam diu cohiheat,dum in alienam externamque substantiam concedat. In hæc quoque genera pertinent capitis tumores, iunioribus testudo & talpa dicti,nisi quod forte distent magnitudine. Quoniam autem lenti sunt hi abscessus,ac sensim multoque tempore gignuntur,aut nullo aut obscuro dolore exercent,nisi quum forte acrius suppurant.

Sinus,uenter est & obtecta latensque capacitas expurgato abscessu manens

Quum

Quum sanguis in phlegmone, aut alia in abscessu materia putrescit, contagio ne uicinam quoque carnem, & interdum neruorum uenarumque fibras corrumpit & exedit, quæ & puri naturam subeunt, & cũ cute defluunt. Proinde pure affatim effuso, necesse est intus sinum relinqui, quo id tenebratur. Quum enim pus exitum nullum habens diu coercetur intus subsidit, proxima quæque & adhuc sana rodendo sinuat, sicq; late sinus se fundit. Hic si in longum exporrigitur longioreque ductu pus emittit, fistula nuncupatur: est enim arctus oblongusque sinus, Hæc ex figura modo simplex, modo multiplex quasi ramulis sparsa interdum recta, interdum tortuosa flexuosaque est. Recens sinus atque fistula carne sua circumuoluitur, cuius tandem latera uetustate obdurescunt, quòd pure adhærente nec tempestiue deterso atque concrescente occalescant. Hoc tanquam pariete aut uelamento sinus fistulaue circundatur, qui & tum callosus appellatur.

ἡ σύριγξ. τυλλώσις. κόλπος.

De uulnere. Cap. VIII.

Vnitatis solutio in utranque partem tum similarem tum organicam incidit, estque communis utrunque morbus. Quæcunque interiorem & ex corporis uitio originem habet, aut quæ pus putredinemue contraxit, ulcus appellatur. Nam & phlegmone aperta, & uulnus quod incuria iam sordidum ac putre euasit, specie mutata ulcus est. Quę uero extrinsecus orta est si cæsim infertur, plaga aut uulnus, si punctim ab acuto telo, punctio, si collisu a re graui, in carne quidem contusio, in osse fractura, at in membrana, neruo atque uena ruptio nuncupatur. Euidentes causæ, aut incidunt ac uulnerant, aut pungunt, aut contundunt, aut multifariam agunt. Incidunt ensis & quæcunque longiore sunt acie. Pungunt pugio, sica, sagitta, animalium morsus, & quæcunq; mucrone sunt prætenui. Contundunt casus, uiolenta incursio, motus uehemens, uociferatio. Multifariam agunt, uenabula, retusa tela, & quæcunque uulnerando contundunt. Hinc igitur tres primæ fiunt solutæ unitatis differentiæ, uulnus quod partis est mollioris, ut cutis, ut carnis, uenæ, arterię, nerui, aut membranæ. Punctio uero uniuscuiusque partis perforatio. Contusio seu collisio, mollioris partis frequens interior diuisio, externa facie integra. Durioris uero partis ut ossis quod irruenti corpori duro non intro cedit nec in se compellitur solutio fractura est: tensarum uero partium, ut nerui, membranæ, tendonis, uenæ & arterię, ruptio. Hæc quidem simplicia sunt solutæ unitatis genera ex quorum commistione composita emergunt. Vniuscuiusque multæ rursum species existunt. Nam uulnus aut simplex est aut cauum. Hoc ita appellamus in quo proprię substantię portio quædam periit. Simplex rursum aut summum est quum cutem solam occupat, aut profundum quum in carnem in aliasue subiectas partes infligitur. Longum aut breuę, magnum aut paruum; atque in his non longitudo sola, sed altitudo quoque & latitudo spectanda. Rectum uel obliquum, ęquale uel inæquale, ut quod parte una summũ est aut angustum, altera profundum aut latum. Singulæ eiusmodi differentiæ tum sensibus præsertimque uisu atque tactu, tum intelligentis causæ animaduersione internosci solent neque (quum coram sint & in conspectu positę) alia de se iudicia postulant. Sed tamẽ causæ quæ uulnus influxit, & materia, & figura, & magnitudo, & uires æstimandæ sunt. Materia aut lignea est, aut arundinea, aut ferrea, aut ærea, aut stannea, aut plumbea aut cornea, aut uitrea. Figura aut acuta, aut obtusa, recta, curua, angulosa sulcata, aut spiculis alata. Magnitudo te-

τραῦμα. πληγή. ἡ τρῶσις. νύγμα. θλάσμα. κάταγμα ῥῆγμα. τραῦμα. νύγμα. ἡ θλάσις. κάταγμα σπάσμα. καὶ ῥῆγμα.

li admodum uaria obtingit, cuius etiam appellatione irruẽdi impetus cõprẽhenditur ut ſit utrinque uulneris magnitudo conſpectior. Vires eius materiæ quæ uibratur interdum nullæ ſunt, interdum aut ſimplici aut uenenata qualitate infenſæ ſunt. ſimplici ut cauterium & ſepticulum medicamentum: uenenata ut tela toxico immerſa intinctaque, ut rabidi canis, ſerpentis aut muris aranei morſus, aut ſcorpii, uiperæ aut phalangii aculeus. Hæc uero non amplius ſimplicia & ſolitaria ſunt uulnera quemadmodum nec quę uel intemperiem, uel ingentem dolorem, uel phlegmonem, uel pruritum comitem habent. Hinc autem illi noſci poſſunt, quod ſymptomata quam pro ſimplicis uulneris conditione grauiora ſuſcitent, maxime uero quæ toxicorum & uirulentarum beſtiarum ictibus infliguntur, de quibus poſthac plenior erit tractatio.

Nunc autem ad eas notas pergo, quæ demonſtrant quæ pars in quouis uulnere plurimum ſit affecta. Inciſa uena, ſanguis abunde profunditur, eoque abundantius quo amplior atque turgidior ea fuerit: profluit autem continenter & æquabiliter nullo ſubſultu, ſanguis craſſiuſculus atque rubicundus. Ab arteria uero tenuis, flauus feruidusque manat, neque is ęquabiliter, ſed pulſu quodam & ſaltu: quum enim arteria ſe ſummittit copioſior exit. Neruo autem ſeu punctim ſeu cæſim uulnerato, motus interdumque ſenſus perit aut certe offenditur, torporque accidit partibus uulneri ſubiectis, dolor ingens excruciat, inflammatio partem exercet nonnunquam in gangrænam deſinens febris accenditur cerebrique conſenſu ſępe delirium ſuccedit. Conuulſio quoque inſequitur, idque, frequentius puncto aut quadam tenus ſecto quam præciſo neruo.

Vulneratis tendonibus aut membranis quę tum caluam, tum reliqua oſſa conueſtiunt, eadem ſigna at obſcura tamen obtingunt: multoque magis cęſis articulorum uinculis. Os uulneratum ſi nudatum eſt, immiſſo ſpecillo ſcabrum exaſperatumque percipitur nullo dolore, niſi quum forte obtegenti membranę durius occurritur. iam uero quam intus partem unumquodque penetrans uulnus attingat, ſignis indicandum. Si ex capitis ictu meninges uulnus acceperit, atrociſſimus dolor ineſt, qui & manſu adductisque maxillis, & ſpiritus contentione exacuitur, protinus uomitio conſequitur identidem ac ſubinde recurrens, ſanguis intro effuſus nonnunquam uel è naribus, uel ex auribus, uel ex oculis promanat, ſenſus interdum quaſi attoniti obtunduntur, neruique diſtenduntur, nec multo poſt febris atque mox delirium exoritur, prælertim quum inflammatio occupauerit. Si cerebri quoque ſubſtantia offenditur, ut facile ſit quum amplificatum id (ut plenilunio) omnem caluæ capacitatẽ implet, mens labat ſimptomataque omnia ingraueſcunt, ac ſæpe cerebri portio non citra uitæ perniciem excidit. At ſi altius in cerebri uentriculos uulnus ſit inflictum, aut ſi transfoſſi ſunt oculi, repentina mors inſequitur, perinde ac percuſſo corde, illic quippe animalis, hic autem ſpiritus atque etiam ſanguis confertim emanat. Quum pectoris uulnus in cauum ſubit, expiratione flatus excipit, atque, uel aloes, uel myrrhæ uel ariſtolochię puluere in uulnus infuſo, mox amaror impartitur ori. Vulneratis pulmonibus præter hæc, expuitio ſpumane cruentaque fertur, ſpiritus difficile atque cum ſono eliditur, deinde ni repentina mors ſequatur, tum febris tum marcor hominem ſenſim conficit. Conſaucitatio corde protinus extrema frigeſcunt, morſque in propinquo eſt, atque ea derepente irruet, ſi ſauciatio in illius ſignis deſcenderit. Arteriis uenisque amplioribus inibi diſſectis magna ſanguinis uiriumque facta profuſione, ſudores frigidi fętidique exeunt mortis nuncii, Transfixum diaphragma præcordia conuellit, ſummam infert difficultatem ſpirandi, delirium quoque & mentis

alienatio-

alienationem, nonnunquam tussim & expuitionem cruẽtam, tandemque haud secus atque ictus pulmo tabem atque interitum, maxime quum parte id media afficitur, ut quæ neruosa exanguis sit, & continenter agitetur. Extremarum uero partium quæ carne multo sunt præditę u ulnera interdum agglutinatur. Vulnerata gula nullus cibi potusve transitus est, quicquid assumptum fuerit, protinus euomitur, singultus animi defectio, ac plerunque conuulsio distorquet. E uentriculi uulnere quod in capacitatem subit, cibus & potus erumpunt, uomitio quoque frequẽs est, & singultus, & animi defectio, nec ex eo diu quisquam seruari potest. Dissectis intestinis fæcis minime discendunt, sed in abdominis sapatium illabitur, grani exorta putredine, atque plaga uel fęces ipsa earum odorem fundit. Iecoris aut lienis uulnus quum per summa est, præcordia ad spinam reducit, cruentas tum uomitiones tum disectiones mouet, lateris punctiones doloresque ad iugulum quod è directo est, animi defectiones atque febrem, alui profluuia, quibus tãdem quasi atrophia corpus liquescit & absumitur. At quòd altius uulnus infligitur, animi defectione frequẽti sudoreque frigido mortem accelerat. E rene læso mictio fit cruenta eaque parcior, dolor ad inguina atque testes deuoluitur, urina sub abdomine collecta hydropis quãdam speciem exhibet. Eadem propemodum & percussa uesica infert, atque insuper uomitionem, singultum, deliria, urinæque profusionem è uulnere, quibus & mors succedit. Discissa spinæ medulla subditę partes resoluuntur, earũque motus ac sensus omnisque functio intercidit, ut etiã modo stercus, modo urina, modo semen pręter uoluntatem exeat. Raro autem simplex uulnus usquam consistit, sed ferè partes complures occupat atque comprehendit, è quibus & multa & uarie confusa signa existunt.

De ulceribus. *Cap. IX.*

VLCVS, est fœda impuraque continui solutio. Impura quidẽ fit, nõ ut uulnus sanguine, sed uel humoris uitio, uel hinc genita sanie, uel pure uel quauis alia corruptione, non extrinsecus, sed ex uulnere ipso profecta. *V*ulnus extrinsecus accipitur, ulcus nonnunquã extrinsecus quoque, ut quum uel septico medicamento, uel cauterio corpus inuritur, at sępius huic origo spontanea, ex interiori uitio est. Itaque omnis efficiens uulneris causa euidẽs est, ulceris uero plerumque interior, quiuis scilicet humor præter naturam collectus. Hic enim uel exesione ulcus gignit, uel in uulnere accepto uetustate aliave ratione succrescit. Est autẽ ulceris interior illa causa duplex antecedens & cõtinẽs Antecedens est corporis impuritas atque cacochymia, aut ex improbo uictu aut ex uiscerum praua affectione contracta. Continens est, uitiosus humor omnisq; corruptio in affecta parte cõsistens, ac hærẽs. ulnus ergo solitariũ existit neq; illi causa assidet, ulceri sua semper comes est causa, quæ quod genuit etiã num fouet. Pręcipuę ulcerum differentiæ & ex iis quæ dimanant & ex causarum uarietate statuuntur. Vlcus quidem quemadmodum & uulnus appellatur licet magnum paruum, summũ profundum, refectum obliquum, ęquale inequale, recens aut inueteratum, at non illius proprię sunt differentię. Ab iis autem quæ in ulcere succrescunt indeque manant species hæ fiunt, ulcus saniosum uirulentum, sordidum purulentum atque uerminosum. Est autem sanies omnium quæ defluunt tenuissima, minime glutinosa, subalbida aut subrubicunda. Quod hic crassius existit, si glutinosum quo-

τὸ ἕχος: ἕλκος.

ἰχωρῶδες ῥυπαρόν, πυῶδες, σκωληκιῶν. χάρ.

Fff 2 que

que eſt, ſiue Græcorum ichor ſit, ſiue meliceria, noſtris uirus appelletur, pus utroque craſſius eſt & albidius, minime tamen glutinoſum cohęrens, hoc ex ulcere exit iam ſaneſcente, ſanies ex incipiente atque crudo, uirus ex maligno. ῥύ Vnumquodque autem uitioſum habetur, ſi multum tenue, dilutum, liuidum aut nigrum, mali odoris & acre; tollerabilius uero ſi omnia obtineat contraria. Sordes hiſce omnibus craſſior glutinoſiorque eſt ac minime profluit, ſed ueluti concreta adhæreſcit ulceri. Vermes tum ſordis tum putredinis ſoboles ſunt ſo- ι' τος. lentque in neglecto ulcere procreari.

Vlceris porro differentiæ ex continente cauſa hę ſunt, ulcus phlegmonodes eryſipelatodes, œdomatodes, & carcinodes, dein exedens, cacoethens & putridum. Nam interdum adaperto quodam tumore fit ulcus, interdum citra tumo- σκώληκες. rem ex humoris partiſue corruptione. Ex tumore fit phlegmonoſum aut eryſipelatoſum aut œdematoſum aut cancroſum, quod & cancer dicitur exulcera- κακόηθες. tus. Sine tumore uero ulcus fit exedens, quod partem cui inſidet aſſiduo exca- ἕλκος. uat exteritque. Quinetiam depaſcens (Gręci nomodes appellant) quod non ſolum affectã partem excauat, ſed & uicinas quoque integras abſumit & quaſi depaſcendo depopulatur. Huius quoque ſpecies eſt phagedæna, ſerpens quidem ulcus & obambulans, ſed ſolam cutem, non autem ſubiectam carnem ro- νομῶδες. dens ac depaſcens. Omnium cauſa eſt bilioſus, acer & mordax humor, alias craſſus, alias tenuis confertim in partem effuſus: ſuccedunt ea herpeti & eryſipelati, interdum & uulneris quod acrius medicamentum exaſperauit.

φαγέδαινα. Ab his ſunt ulcera cacoethe, id eſt maligna & ægre ſanabilia, quæ etiam q̃d difficile ad cicatricem ducantur Græcis dyſepulota nũcupãtur. In hoc genere ſunt Telephia atque iis ueteriora Chironia. Ea ferè magna, non tamen putrida ſunt, neque tetrum odorem expirant, neque depaſcunt, neque dolore excruciant, ſed oras habent tumentes, præduras atque calloſas, proinde non facile ſaneſcunt, cicatrice interdum obducuntur tenui, ſed quæ mox dirupta ulcus renouat exulcerato cancro ferè ſimilia, niſi quod tumore nullo obſidentur, in ambitu. Horum præter uulgare humoris uitium, cæca quoque malignitas cauſa ſtatuenda quæ uix abigi profligarive poteſt. Talia ferè ex peſtilentia relinqui ſolent.

κακου'σθ Putridum ulcus proximum his eſt in quo non id ſolum quod exit ſed ipſa quoque ulceris caro computruit, atque mollis, glutinoſa & cadaueroſa tã reddita tetrum grauemque odorem exhalat. Hoc niſi coerceatur plerunque in phacelum deducit. Oritur nonnunquam ex ſola humoris pernicie, ſed hinc ta- καὶ δυσία- ſmen frequentius quòd partis inſitus calor uel ab arteriarum obſtructione, uel τα τηλή- alia quauis ex cauſa fit extinctus, neque iam poſſit partis ſubſtantiam & inte- φεια χει- gritatem tueri. Vlceris igitur cuiuſque ſpecies eiuſque continens materia tũ ρώνεια ex iis tum ex eorum quę dimanant ſubſtantia atque calor, tum ex orarum du- ἕλκη. ritiæ uel tumore uel colore noſcenda.

Ad hæc utero perfectior inſtituatur curandi ratio, cauſam quoque ulceris antecedentem, quicquid in illius ambitu conſedit etiam atque etiam circunſpicere oportet & accuratius explorare. Multa enim plerunque circunſtant, ſine quorum animaduerſione nequeat ulceris ſanatio compleri, cuiuſmodi ſunt intemperies præter naturam, phlegmone, omnis tumor, uarix, contuſio aliave carnis corruptio. Intemperies deprehenditur partis colore, contactu, laborantis ſenſu, atque remediorum uſu. Tumor præter naturam quum tactui uiſuiq; fit obuius, ſeipſo innoteſcit. Hic autem ulceri materiam pabulumque ſuggerit

(ut

(sit ni prius sublatus sit) nequeat ulcus omnino sanescere. Varix quoque aut quouis modo dilatata uena, si in ulcus materia eructat, id agglutinari non sinit. Contusio autem omnisque subiectæ carnis corruptio aut uitiositas, haud secus ac intemperies ulcus sanari prohibet. Neque enim id carne impleri, neque agglutinari, neque cicatrice recte obduci sinit, ni conuenientem naturæ suæ modum obtineat, Quinetiam uiscerum præsertim uero iecoris atque lienis constitutio, totius denique corporis habitus tenendus, quod ex bono facilis, ex malo habitu difficilis sit ulceris curatio: hac ex causa hydropicorum & ictericorum ulcera ægre sanescunt.

De ossibus fractis, luxatis, aut aliter uitiatis. Cap. X.

Ossi quoque peculiaria uitia insunt ulceri finitima: nam & continuitas soluitur & id loco mouetur. Continuitas soluitur quum id aut uitiatur, aut colliditur, aut foratur, aut finditur, aut frangitur. Vitiatur uel cum nigrum euasit, a cadente ferro ustum, a maligno ulcere, a fistula, a cancro assidente in quinatum: uel quum pingue & molle, uel etiam quum cariosum fit. In his non solus color, sed & ossis soliditas perit: quæ in nudato osse satis est conspicua, in contecto uero explorari debet specillo tenui in ulcus immisso, dum os attingat; molle siquidem & asperum deprehenditur. Colliditur atque contunditur nonnunquam cum nulla diuisione pars illius summa ex ictu solũ exasperatur; nonnunquam quum integra continuatione inflectitur, ut costa atq; cartilago, at uero proprie quum interiorem partem impellitur. Hoc concauum quodam modo fit, quemadmodum & ęnea uasa quum illuduntur. Infantibus & iis quibus etiamnum tenella sunt ossa, pręsertim uero caluariæ, peculiare hoc uitium; Tum quidem incumbens caro contusa est atque sub ea depressum os cauumque tactu dignoscitur. Foratum est os quum adacto tenui mucrone dimissoque tenui specillo undique soliditas existit. Finditur rectum & ut lignum in longitudinem, frangitur uel transuersum uel obliquum; atque huius extrema modo retusa, modo acuta sunt, hęcque sæpius carnem uulnerant aut neruum. Quinetiam fragmenta ab his tenuia interdum recedunt non sine compunctione ac dolore. Fissum fractumve os facile cognoscitur si illius fragmenta suis sedibus mouentur; aliud enim super aliud effertur, ac proinde asperitas & inęqualitas tangenti occurrit, mutaturque interdum partis figura. At nonnunquam fit ut fragmenta omnia in suis sedibus persistant, ac tum obscurius est malum; nihil enim pungit, nihil resimum est, sed tactu omnia sunt ęquabilia, membroque sua figura manet. Hinc tamẽ coniicere licet, quòd pars contacta dolet, neque suo perfungitur munere, tota intumescit ac plerunque calet, euidentes quoque ictus causę antecesserunt. Atque hæc omnibus quidem ossibus communia sunt, nunc quicquid unicuique peculiare est persequamur.

Caluariam penitus frangi aut etiam findi periculosissimum, & nihilominus cognitu difficillimum est. Quum caput uehementer percussum est re quapiam dura, aspera atque uasta, sanguisque per aures aut per nares affluxit, & bilis uomitio & uertigo insequuta est, homoque quasi attonitus concidit, sine uoce, sine sensu, magna fractę caluariæ suspicio esse debet. At hæc certe interdum ea nondum facta obtingunt, concusso duntaxat uehementius cerebro. Sed & nonnunquam sine his quosdam uidimus fracta caluaria dies circiter octo quasi minime affectos, ad consueta munia prodire, quos tamen postea ingens sympto-

matum

matum turba proſtrauit. Itaque quũ fracti oſſis opinio eſt, nullum certius ſignũ fit, quam demiſſo in plagam ſpecillo id explorare. Si quid enim in oſſe aſperũ extra ſuturas occurrit; fractum idipſum eſt: nihil niſi læue & lubricũ, integrũ manet. Interdum etiam ex malis ſymptomatis fractæ caluarię ſuſpicio eſt, nec tamen qua parte uulnerata eſt, cutis, ſed altera os finditur; ac tum circumſpectius quærendum nunquis locus mollior ſit aut tumeat aut doleat, in hoc quippe ruina exiſtit. Porro autem ſi malis quas dixi notis ſtatim per initia uel mentis alienatio, uel torpor uel neruorum reſolutio uel diſtentio acceſſerit, nõ modo fracta, ſed & depreſſa caluaria meninges cerebrumq́; premit. At ſi ea multo poſt tempore ſuperuenerit, uel ex phlegmone, uel ex humorum illuuie originem trahunt. Si quid autem in naribus aduerſum frangitur, ſiue os ſiue cartilago eſt, naſus deſidit, coarctantur nares ſpiritusq́ue ęgre ducitur. A latere uero ſi quid fractũ eſt, aut locus cauus apparet, aut naſus in alteram partem contorquetur. Fracta uero maxilla quemadmodum & iugulum, non niſi communibus indiciis deprehenditur. At coſta ſi tota perfringitur, præter eas notas, ſanguinis quoque ſputum, grauiſſimum dolorem, ſpirandi difficultatem, inflammationem, febrem, ſuppurationem uitæque periculum infert. Contuſio atque depreſſio, eadem quoque ſed leuiora multo. Quum quid uero in ſpina fractũ eſt quoniam acutum id eſt, utique pungit, locus concauus ſit, corpusq́; in partem interiorem nititur. Humorum atque fœmorum fractorum non alia quã comunia ſigna ſunt: uti neq; brachiorum neque tibiarum; quãquam in his nõ parem ad rem pertinet conſiderare alterum os an utrunq; ſit fractum. Hæc de fractis oſſibus, nunc de luxatis.

τὰ ἐξαρθρώματα.

Luxari os dicimus quod uel prolabitur, uel quouis modo ſede ſua mouetur. Id ſi perfecte fit & articulus prorſus, excidit, oſſisq́ue caput è ſinu ſuo promouetur, uitium hoc Græci ἐξάρθρωμα uocant. Si uero os ab oſſe paulum recedit eaq́; inter ſe dehiſcunt atque diducuntur, παράρθρωμα. Vtrunque autẽ modis quatuor fieri ſolet, aut enim in partem priorem, aut poſteriorem, aut in interiorem, aut in externam os elabitur. Fit autem prolapſus omnis interdum ab externis cauſis ut ab ictu, caſu & ab aliis quæ uiolenter os aut è propria ſede dimouent, aut uincula diſrumpit, aut laxant, idq; frequentius in pueris & imbecillis, quam in robuſtis. Interdum etiam ab interiore cauſa, quę uincula articulosq́; laxat & infirmat; ut quum humor pituitoſus, mucoſus, ac lubricus exuperat, qui uel multitudine uincula emollit, uel lentore oſſa lubrica efficit. Luxati autem omnis articuli hoc indicium eſt; ꝙ qua parte os proſilit, articulus exuberat, aduerſa a qua receſſit ſinum habet; mẽbri figura peruertitur, neque recta manet, mẽbrum ægre in eam partem flectitur in quam os exceſſit, in aduerſam perfacile. Et hęc quidem luxatis omnibus ſunt communia, quid uero ſingulis accidat, deinceps dicendum. Maxilla & in partem priorem & in alterutrum latus promouetur. Quum in priorem, mentum prominet foraſq́ue excedit, & inferiores dentes longius ſuperiorum ſeriem excedunt; quum uero in latus mentum in contrariam partem contorquetur, nec dentes inferiores paribus reſpondẽt. Ceruicis uertebræ ſi in partem interiorem procidant, ęgre tum ſpiritus ducitur, tum cibus uoratur, ſinusq́ue ineſt; ſi in externam pręter hæc mentum etiam pectori committitur & tumor in ceruice prominet. Sic propemodum & quum in ſpina uertebræ prolabuntur, licet non prorſus excidant, ea poſteriore parte uel prominet, uel excauatur, uel in alterum latus inflectitur, neque amplius recta illius figura manet. At uero quum toto loco mutatæ ſunt uertebræ, quoniam & membranæ & nerui premuntur

tur aut etiam diuelluntur,præter ea quæ dixi,ex iis quæ super septum transuersum sunt, brachia atque latera aut resoluũtur,aut distenduntur, uomitio spiritusque difficultas incidit. Ex iis uero quę sub septo,crura resolutione aut distentione laborant,unde aut fex alui,aut urina modo supprimitur,modo pręter uoluntatem exit. Humerus in alam frequentius,in priorem partem rarius, in superiorem nunquam prolabitur, si in alam,brachium recedit,a latere, neque in id adduci potest,si in priorem,brachiũ in posteriora facile inflectitur, Cubitus ab humero in omnem partem excidit,quum in posteriorem brachiũ curuum est,neque exporrigi potest,estque altero breuius,quam in priorem,extentum idipsum est neque incuruatur. Similis quoque luxatæ manus est ratio. Fœmur si (ut sæpissime fit) in interiorem partem prolabitur, crus totum extra porrigitur,uix alteri iungi potest,estq; eo longius. Si in exteriorem,ut nonnũquam contingit,crus totum intro spectat,estque altero breuius. Raro autẽ admodum uel in priora uel in posteriora luxatur. Genu in omnem præterquã in priorem partem conuerti potest, quod signis communibus internoscitur. Hinc etiam quod perinde atque in fœmores nerui intẽdi solent. Palmæ plantæque ossa modo in priorem partem modo in posteriorem prodeunt,atque in ea parte tumor apparet,in aduersa sinus. Digiti tum manus tum pedis in partes omnes excidunt,communesque notas habent,quia neque naturalem figuram retinent,neque possunt in eam partem flecti in quam prolabuntur.

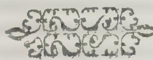
His expleta atque conclusa sit Pathologia quæ est affectuum,causarum & signorum insalubrium omnium denique quæ præter naturam in humanum corpus incidunt tractatio. Quanquam autem ea in breuem quasi formulam comprehensa uideri potest,quisquis tamen acri studio attentaque cogitatione singula expendet atque æstimabit,tãdem percipiet nihil eorum prętermissum esse,quæ ad perfectam rerum & morborum cognitionem pertinent,& ad medendi usum conducunt. Præstabilia quæque uideor persequutus,minutioribus iis duntaxat neglectis,quæ nullo studio in cuiusque uel mediocriter eruditi captum ac mentem uenire possunt.

Libri Septimi Physiologiæ,de Externis corporis affectibus,

FINIS.

IOANNIS FERNELII AMBIANI THERAPEVTICE SEV MEDENDI RATIO.

Methodus medendi. LIB. I.

PRAEFATIO.

Naturæ legibus esse medicinæ leges consentaneas.

NIVERSA illa mundi natura, omnia continens atque per singula meabilis, ut solis & lunæ reliquorumque syderum cursus & cõuersiones, tẽporumq; uices & tempestatum commutationes, atque Oceani æstus reciprocationesq; moderatur. ita & hac rerum immensitatem ordine certo & cõstantia regit immutabili. Nec uero tam sapiẽter & uniuersa gubernare & singula fouere posset, nisi diuina quadã mente architectrice & cõseruatrice uteretur, quæ cõsilio & recta rõne oĩa prudẽter administret & prouidẽter tuetur. Hæc autẽ ipsius ratio, lex est naturę sũma qppe uis insita in natura, qua administrãtur omnia atque existunt & cõseruantur singula ceu imperium quoddam cui cuncta pareant, & sine quo nec rerum natura nec mundus ipse consistat. Atque hæc quidem lex una cũ muudo nata, e summa est mẽte Deique numine profecta Nam, ut inquit Plato, quum Deorum sator mundum naturamq; cõderet, huic simul leges fatales indixit. Iam uero quicquid aut animantium aut stirpium aut metallorum genere cõtinetur, inferiore ac mundi regione comprehensum, id peculiari quoque quadam natura (quæ sua est rei cuiusque) constat, quæ quod genuit, tuetur & regit. Hæc rursum peculiaris cuiusque natura, propria lege eaq; stabili & rata ducitur, qua actiones omnes perficit, illaq; tota est obediens & subiecta uniuersæ naturæ, eiusq; propria lex summę legi: ut omnia una quasi consensione & sympathia iussis supremæ legis obtemperent. Itaque quicquid habet naturæ imperium, id perpetua constantia rectaque ratione & conuenienti lege sustinetur. Hæc si ad nostram medicamque contemplationem referemus, quicquid in homine pręter cognitionem & uoluntatis arbitrium inest, id omne administratur naturę legibus.

Ad huius autem similitudinem effictum simulachrum quoddam est medicina, quæ naturæ legem semper intuens in eamque defixa, ad ipsius imitationem, studium & opus omne dirigit, ut homini firmam minimeq; morbis obnoxiã ualetudinem conseruet & tueatur, lapsam uero & affectam erigat & in integrum restituat, uitamque ipsam saluam & incolumem quam potest fieri longissime

producat. Illa quidem rara aut potius æterna, hæc uerò ſcripta naturę lex eſt: illa archetypus & primarium exemplar, hæc ſolida & expreſſa quædã eſt eius effigies. Has nulla uis humana, nulla regionum locorumve mutatio, nulla temporum decurſio peruertit, ſed inuiolatę, ſtabiles, & omni ſeculorum ęternitate immutabiles & perpetuæ manent. His uel inuiti (quia mors omnibus communis) colla ſubmittunt qui omnium gentium populos ſibi ſubiicere & legibus aſtringere contendunt His imperatores ſummique reges parent, aut certè non impune refragantur. Hæ legum omniũ præſtãtiſſimæ, omnium gentium peræque communes prorſus neceſſarię & immutabiles. Quum igitur ſit tanta earũ neceſſitas, tanta pręſtantia, enitẽdum omnino ut integræ, purę & caſtæ hauriãtur è ſaluberrimis & puriſſimis naturę fontibus: nõ eæ quidem arctæ & rigidæ, ſed blandæ ac mites, quę morbis grauiter afflictos erigant, recreent & reficiãt eos uerò qui earum ope medicinam ſint facturi, magna dignitatis commendatione apud omnes extollant, fiantq́; tandem ſuaſori honorificæ, morigero & obtemperanti frugiferæ, toti denique humano generi ſalutares.

Medici officium & quæ artis præſtantia. Cap. I.

MEDICI munus atque officium eſt curare appoſitè ad ſanandum. Non. n. ſemper ęgrotum ſanitati reſtituit. Appoſitè aũt curat qui citò tuto & iucũde remedia confert. Medicus porrò remedia confert, non ſolum ut naturæ miniſter ſed interdum ut adiutor, interdum etiã ut opifex primarius. Eſt. n. in pleriſque ars natura pręſtantior, ut quæ nõ ſolũ naturam imitatur, ſed & modo adiuuat, modo ẽt ſuperat, ac ſępe mendo plus quam natura egerit. Etenim humanæ uitę moderatrix natura, cuncta quam optimè põt adminiſtrat, idq́; aſſiduè molitur, ut corpus in extremam uſq; uitæ periodum integra, aut quã ſaltẽ ortu accepit, ſanitate conſeruet: & ſi qua id fortè extrinſecus iniuria laceſſetur, ea pro uiribus propulſet. Quęcũq; aũt uel tuenda ſanitate, uel morbis profligãdis recte illa gerit, imitatur conſilioq́; dirigit medicina, unam ſanitatẽ ſcopum agendorũ ſibi proponens. Nonnũquam & morbi peruicacia impeditæ uel imbecillitate laboranti naturæ, adiutrix medicina fert opem, & manca inchoataq́; munera explet ac perficit, diuturnosq; morbos plerũq; breuiores facit. Quinetiã naturã interdũ ea ſuperat. Siquidem luxatos artus reponit, uulnerisq́; diſiuncta labra adducit, & in aliis nõ paucis præcipuã curationis partẽ adminiſtrat, quã minimè natura aggredi põt. Quorſum quęſo conſtituta hæc eſſet tot tantisq́; maiorũ uigiliis, niſi maius quiddam & eccellentius quã natura p̃ſtaret? ut fabrica in auro quæ naturalis eſt materia, opera magnifica & eximia inſculpit ſuperiora naturæ uiribus, & architectura & lignis & lapidibus ædes tẽplaq́; extruit, quæ architectari natura nunquã poſſit: ſic & medicina nõnulla maiora, interdũ & preſtãtiora gerit, quã natura queat efficere. Nimirũ qđ natura inſtinctu ſolo, medicina uero rerũ ducatur cognitione ac intelligẽtia. Qui igitur omniũ quæ mũdus habet medicina p̃ſpectas uires teneat, internoſcatq́; ſalutaria a peſtiferis, hæc quidẽ longè prę uidet & declinat, illa conſectatur & inquirit, & ita tẽpeſtiuè adhibet ut ſuis uiribus exitiales alioqui morbos leniat faciatq́; ſalutares, quos ſola natura nunquã euicerit. Iam uerò medicinæ ſcopus ſanitas eſt. Hãc uiolatã reſtituit ſanatio, quæ mõ natura ac ſpõte, mõ arte fit. Leuiores morbos ſola natura plerunq́; ſanat, idq́; per ſe nullo artis ſubſidio, grauiores ſępius arte indigẽt, quos nõ ipſa per ſe, ſed adhibita curatione ſanat. nã quæ arte fit ſanatio, nõ niſi curatione perficitur. Eſt aũt curatio, recta atq; cõueniẽs remediorũ uſurpatio. Remedia dicimus quæcũq; corporis affectũ pręter naturã depellũt. Horũ aũt recta & conueniens eſt uſurpatio, quũ idonea quantitate & modo rõneq́; cõ

grua adhibētur, atq; in his curatio oīs cōsistit. Tria igitur sunt quibus ars tota medendi constituit; remedij genus quantitas, & utendi rō; quæ hoc libro accuratè ꝓsequi consiliū est. Remedij genus ut planius cognosci perspiciq; possit, dī scernendū unūne an multa esse oporteat. Si unū, simplex ne an cōpositū; si multa, simulne oīa, an sigillatim, & quo quæq; ordine afferenda sint. Atq; hæc recta censenda est methodus. Quantitas rectè designabitur si constet quam ualidū remediū, quo gradu recessus a mediocri, quo pondere, quoties & quādiu exhibendum sit. Vtendi rō explicat quæ per loca abigēdus morbus est, cui sedi adhibenda remedia, qua forma, quo morbi tēpore, quave hora. Hæc igitur omnia nosse oportet, ut conueniens fiat remediorum usurpatio. Quum enim remedium conuenienti & quantitate & ratione adhibetur, arte curatio succedit.

De remedii inuentione. Cap. II.

MORBVS omnis contrarijs profligandus; contraria.n. sunt morborū remedia. Remedium est qđ morbū depellit; quicquid aūt morbum depellit, id illi uim infert; qđ uim infert, contrarium est: omni rōne igitur remedium morbo contrariū esse necesse est, oēmq; morbi depulsionem atq; curationē contrariis perfici. Contraria multifariam dicuntur. Quæ non in qualitate solum, uerū ēt in quantitate, in numero, in situ, in figura, in omni deniq; genere plurimū distant, ut calidū & frigidū, humidum & siccū, durū & molle, crassum & tenue, atq; ēt magnū & parū, multū & paucum, altum & depressum contraria sunt, quæ ꝓpriè nuncupantur aduersa. Alia contraria sunt quæ priuātia appellātur, ut plenū & inane, integrū & corruptū, continuum & solutū. Quæcunq; autē remedia cōtraria morbos remouere & ualetudinē restituere possunt, in hęc tria genera retulerunt medicorū celeberrimi, quæ sunt medicamentum, chirurgia, diæta. Chirurgia in aliud tractādi tēpus reiecimus, medicamētorum alimentorumq; uires hic tradituri. Quę morbis aduersa dicuntur, non in mediocritate quadā consistunt, sed ab hac in oppositū diuertunt. Quod.n. mediocre est in medio extremorū positū, nunquā ad mediocritatem id traducet, quod uel extremū iam est, uel in extremū deuergit. Nā quum illa uel permistione uel contactu cōgrediuntur, mutua actione sese obtūdunt, suasq; uires remittunt, ac neutrum ōīno in alterius naturam, sed in mediū quiddā facessit. Itaq; quod frigidum est, non temperatis, sed calidis dūtaxat in temperiē reuocatur, quemadmodū quod tortuosum est, nisi in aduersum cerebrò retorqueatur, rectū uix euadet. Hoc autē in priuantibus multo euidentius existit, inter quæ qm̄ medium nihil intercedit, non nisi contrariis curationē perficiunt Rata igitur constansq; manet curādi lex per contraria. Arbitrantur pleriq; medēdi sūmam legem euerti, dū morbos quosdā audiunt remediis depelli similibus. Ad eiusmodi oīa morbo licet similia sint, eius tñ causæ primū ac per se aduersantur, morbo aūt ex accedēti, huncq; tollunt non per se sublata eius causa. Sic rheubarbarum, quamuis calidum, febrē soluit, dum ipsius materiā expurgat. Et lassitudinē exercitatio lenit, ꝙ humorem per musculos effusum discutiat. Et uomitionē sedat uomitio, quæ proritantē humorē excutiat. Et dysenteriā purgatio leuat, noxia materia eius afficiente causa detracta. Ad eundē ꝓpe modū frigidæ larga perfusio conuulsionē (ut est apud Hippocratē) soluere putatur. Cæterū non eiusmodi remedia hic scrutamur, sed quæ primū ac per se affectū summoueāt. Sūt aūt eiusmodi oīa curādo cōtraria affectui uerè contraria. Itaq; quū suū cuiq; morbo cōtrariū sit remediū, eadēq; sit cōtrariorū doctrina, quot certè morborū, tot & remediorum gñā sunt cōstituēda. Vt igit̄ alias unicus morb⁹ est, isq; aut simplex aut cōposit⁹ alias multi existūt mō īplicitī, mō disiūcti, ita sanè & remediū aut

unum eſt, idque uel ſimplex uel compoſitum, aut multa exiſtunt uel disiuncta, uel implicita. Hęc ſumma remediorum genera ex uno ſimplicique fluxerunt. Nam ut unum multis, ita ſimplex compoſito prius exiſtit. Quocirca ut ea recte conſtituantur, ſimplicia enumerāda ſunt, & in primis inueſtigandi colligēdiq; ſimplices omnes effectus præter naturam, quicunque uel in corpore uel in humoribus ali ſue continentis ſubſiſtunt. Partis quidem ſimilaris uarii & ſimplices effectus contra naturam ſunt, intemperies calida aut frigida, humida aut ſicca. Ad hæc ſubſtantiæ laxitas & mollitudo, deinde corruptio atque putredo. Eadem uitia in humoribus quoque atque in cęteris contentis, inſunt, maxime uero intemperies corruptio. Præter hæc quoque immodica exuperantia qualis in phlectora, turbulenta agitatio atque defluxio, craſſities atque tenuitas, durities & molities, lētor ſeu tenuitas & acrimonia. Hæc enim quoties a naturæ modo longius abſunt, uitioſa & præter naturā cenſeri debēt. Inſtrumentorum uerò uitia, quę quidem medicamentis emendari poſſunt, numerari ſolent; meatuum leuitas & aſperitas, anguſtia ſeu coarctatio, & amplitudo ſeu dilatatio, denſitas & raritas, occluſio & apertio. Nam cætera quę uel in figura, uel in numero, uel in magnitudine fieri traduntur, aut ex enumeratis humorum uitijs obtigerunt, aut certe chirurgiam expoſtulant, quemadmodum & continui ſolutio affectus partis utriuſque communis. Quare non alii ſimplices & primi affectus præter naturam conſiſtunt in nobis, quorum ſit per medicamenta curatio. Iam uero ſi his aduerſas medicamentorum uires perſcrutemur, ita quidem in medendi arte omnia inter ſe collata e regione reſpondere uidebuntur, ut quot affectus contra naturam ſimplices, totidem exiſtant & medicamentorum facultates, parque ſit affectuum atque remediorum numerus. Quod & alia diuidendi ratione certius aliquando demonſtrabitur. Itaque intēperieri calidæ contrauenit & opponitur medicamētū refrigerans, frigidæ exiccans, ſiccę humectans. Horum exagitationi ſedans & reprimens, defluxioni tū inhibens tum repellens. Exuperātię aduerſatur uacuans per uomitum, aluum, uterum, per urinas & ſudores, & quod per nares, aut partem aliam attrahit, & quod per cutē reſoluit digeritq; , craſſitiei τὸ λεπτυντικὸν attenuans, tenuitati τὸ παχυντικὸν incraſſans, duritiei τὸ μαλακτικὸν, τὸ emolliens molitiei τὸ σκληρυντικὸν indurās, lētori τὸ ῥυπτικὸν καὶ τμικὸν detergens & expurgās. Acrimoniæ τὸ ἰδ κτῶδες ἐμπλαστικὸν illinēs & glutinoſum frigidum. Partiū laxitati τὸ σμυτατικὸν contendens corroborans. Corruptioni quod hanc inhibet alexiterium & alexipharmacum, putredini concoquens, ſuppurans & expurgans. His contraria ſunt uenatum corrumpens & ſepticum. Meatuum leuitati repugnat τραχυντικὸν exaſperans, aſperitati λειαντικὸν læuigans. Anguſtię dilatans, dilatationi coanguſtans ſeu aſtringens, denſitati ἀραιωτικὸν rarefaciens raritati πυκνωτικὸν denſans, occluſion ἀναστομωτικὸν aperiens apertioni σταλτικὸν occludens. Continui ſolutioni & agglutinans & ſarcoticum & epuloticum, his autem contraria ſunt exulcerās, excedens cauſticum & eſcharoticum Omnes igitur ſimplices, tum affectus præter naturam, tum medicamentorum facultates ſummatim percenſuiſſe uideor. Hæc generalis eſt remediorum pro affectum uarietate inueniendorum ratio, atq; indicatio ſumme, e qua medicamentorum omnium tam ſimplicium, quam compoſitorum uires peti debent.

Simplicis affectus, ſimplex curatio Cap. *III.*

SIMPLEX affectus, ſimplici remedio, compoſitus compoſito propellendus.

dus. Qualis enim morbi, talis est & contrarij remedii conditio. Vt enim affectus alius simplex est, alius compositus uel implicitus: ita contrarium remedium alias simplex, alias compositum aut ex uariis implicitũ sit oportet. Itaq; simplicis effectus simplicissima est per cõtrarum curatio. Cui perspecta cognitaq; sit morbi natura, facilè sit nulla adhuc arte, sed communi quadam animi notione cõtrarium ipsi curando remedium opponere. Nam si uel corpus uel humor aliudve contentum calidius euasit cuius efficiens causa esse desierit, solis refrigerantibus ad mediocre temperatumq; remigrabit: si uero frigidius, solis calfacientibus, si humidius siccantibus, si siccius humectantibus; si quid deniq; humoris copia turget uacuãtibus, si quid inanitum est, replentibus. Eademq; ratione in cęteris, omnem exuperantiam contraria depellit exuperãtia. At uero inter simplices illas & primas cæterarum quasi effectrices, quæ calida est intemperies pari tempore atque frigida discutitur. Licet.n. caloris quã frigoris maior sit efficacitas, illi tamen patientis corporis repugnantia magis obsistit; agenti frigori ut minus efficaci, ita & repugnantia minor occurrit, quò fit ut pari illa tempore suas efficientias exerceant effectasq; compleãt. At nihilominus tutior est ac mitior calidorum quam frigidorum usus. Nam frigida dum calorem præter naturam expugnare contendunt, insito pariter negotium facessunt; calida uero dum frigus propulsant, insitum pariter calorem exuscitant atque fouent. Sed insitus corporis calor aduẽtitio quasi auxiliarius opitulatur, ut facilius ac mitius externum frigus excludat. Itaque frigida intemperies tutius ac mitius quam calida tollitur. Id uero de recente ac leui audiendum. Nam inuéterata atque cõsummata frigida intéperies ęgrius multo quam calida cedit remediis, quemadmodum extrema senectus insito calore destituta ac morti iam proxima minus medicabilis est quam hectica febris. Sicca quoque intemperies tardius omnino ac difficilius eximitur quam humida. Si obscurior morbi species nõdum tibi penitus cognita pespectaque est, huic ne properes remedia adhibere sed rem totam naturæ committito. Natura enim proba ratione uiuendi ad iura & innixa, aut morbum profligabit, aut patefaciet & foras proferet. Incerta quippe medicatio & irrita, nõ nisi dispendio decernitur. Si quid fortè experiri cogeris, leue id esto, ne fiat in re ancipiti, iactura grauis. Hæc quidem de affectu simplici ac solitario, cui nec causa, nec graue ullum symptoma assistit. Nunc de affectu quẽ sua adhuc causa fouet ac cõtinet.

De methodica & legitima curatione. Cap. IIII.

CAVSA omnis prius quam affectus methodo recta excindi & summoueri debet. Causa enim persistente, affectus manet, nec penitus euelli potest. Quod si adnitaris, quantum huius demes, tantundem assidua & continens causa (nunquam enim naturalis quum sit, otiosa manet) proferet; atque licet affectus interdum leuior euadat, minime tamen eius succedit perfecta curatio. Quum recens affectus nulla adhuc firma stabilique constitutione inhærescit, totus quidem sublata causa plerunque disperditur: at quum pars quædam eius genita iã est, pars quasi ortu nouo continenter additur, tum causę sublato affectum non eximit. Quocirca causa primum genitus deia affectus summouẽdus; ita enim radicitus extirpabitur, nihil aut deinceps eius repullulet. Ergo & quum lõgior quędam continuatio seriesque causarũ existit, in qua alia ex alia nasci & existere, & omnes inter se aptæ connexæque uidebuntur, suo quęque ordine demenda erit, ab ea curationis ducto exordio, quæ ortu prima, inuestigatione

uerò

uero postrema fuerit inuenta. Ab hac sensim ordinatimque ad cæteras, postremoque ad morbũ progressus fiet, suo cuique obiecto contrario. Hęc nõ iam simplex, sed methodica curatio est, quæ nõ solis remedijs, sed uia utendique ratione completur. Hac una maxime herbariis atque pharmacopæis, quibus etiã cognita est remediorum materia, medicus est præstãtior. Esto exempli causa, impuri eiusq; calidioris alimenti usu lõgo & immodico chylus acrior factus, qui dein necessitate & alterius penuria raptus in iecur, bilé multã uitiososq; humores proferat, quorum postea fit in uenis facilis corruptio ac putredo, quam proximè febris sequatur suis comitata symptomatis. Cõstat sanè neque febré neq; eius symptomata sedari posse, nisi uacuata putredine. Hanc uero frustra purgari nisi quę hanc gignit humorum colluuies emendetur: hanc emédari nõ posse quã diu chylus impurus e uentriculo affluet & impurus calidusque alimẽtum suppeditabitur. Itaque nisi urgentius quippiam interpellit; primum prohibendę sunt euidentes causæ quęcunque impurum chylum ingenerant, mox expurganda impura omnis colluuies quæ putredinis est materia, ac demum quæ his ex causis orta est humorũ putredo uacuanda. ad postremum si quid caloris alieni uel in humoribus, uel in ipsis partibus derelictum sit, extinguendũ. Quendã rursum statuamus molesta cerebri destillatione urgeri, quæ ex immodico excrementorũ prouentu sit orta: hic uero ex frigida humidaq; cerebri intemperie quã uel elementorum refrigerantium usu, uel gelidi cœli occasus properit; cõstat ipso statim initio, tũ immutata uictus ratione, tũ aliis quibuscunque remediis corrigendã cerebri frigidam intemperiem, mox eximédum omnem excrementorũ prouentum. sic demum quæ ab hoc fit destillationem protinus cõquiescere. Hac ratione simplicis omnis affectus curatio pro causarum ordine procedat. In connexis quoque aut consequentibus, affectus omnes eo sigillatim extirpentur ordine, quo sibi ortu succedunt. Affectus enim prior statim initio eximatur necesse est, ut si crebrior ea destilatio tandem illabatur in uentriculum, cuius uitio tũ nausea orta, tum deiecta appetentia, tũ impedita sit cõcoctio, neque profecto nausea tolli, neq; appetentia, neq; concoctio restitui põt, nisi expurgato uentriculo, prorsus uero expurgari nequit non ante inhibita destillatione, neq; hęc inhiberi nisi uacuato cerebro sublataq; frigida intemperie eius effectrice. Itaque nisi urgentius quidpiã solicitet, primũ corrigéda frigidior cerebri intemperies, dein quicquid genitum est excrementi, purgandũ est: ac si qd posthac gigni contingat, id cursu naturali deriuandũ in nares. his quũ destillatio expurgata & auersa fuerit, uentriculus omnino expurgandus, dum in eo nihil sit reliquum, atque euanescant symptomata quę laboranti erant importuna. Hęc utique uera est & exquisita medendi ratio, ex causarum affectuumque serie ineunda. Affectus dico pręter naturam, qui uel in partibus ipsis uel in cõtentis inhæresciit, id est uel morbus, uel interiores eorum causas. Horũ quippe uitium quodque cõtrario oppugnandũ est. Symptomata uero inter hæc plerunq; apparẽt interiecta, sed quorũ tũ propria nõ est curatio, neq; his cõtrariũ quicquã e regione oblicitur, q sublatis affectibus ea protinus euanescãt. Methodi atq; ordinis inuersio, nõ modo nihil ad curationé proficit, sed & plerunq; morbũ conduplicat. Quum.n. ꝑsistente causa de morbo nõnihil subtrahitur, licet tũ fortasse sibi ęger nõnihil leuatus esse uideatur, mox tũ pari ferocitate morbus repetit atque etiam interdum maiore: ut quum collecta fluxio calidis uehemẽterque dissoluentibus discutitur, quæ irruenti causæ motum uehementiorem afferunt & agitant. Atque hæc quidem methodus in causarum ordine: quę uero in implicitis & compositis affectibus tenenda deinceps monstrabitur.

Quum

Quum multi morbi insunt, quanam curandi methodus. Cap. V.

QVVM disiuncti & dispertiti morbi in corpore consistunt, suam quisq; seorsum medendi rationem obtineat. Qui ita sedibus longe distant, ut unicuique sua possint remedia cæteris intactis adhiberi, possunt ij & singulatim pariter omnes curari, minimumq; refert cui primum propria remedia decernas. Impliciti uero atq; cõpositi non nisi methodo ac ratione summa eximi possunt. Nam impliciti qm̃ tam uicinis partibus insident, ut communiter ipsarum functiones impediant, uix propriã sensuum curationẽ habẽt. Multo magis est cõpositorũ implicita sanatio. Etenim quum uni eidemq; particulæ penitus inhærescant & in unum quasi conflati coeant, quodcunque remedium unumquempiam, idem cæteros quoque pariter attinget. Quum igitur neque compositis neque implicitis, singulis liceat propria seorsum accomodare remedia quumq; omnium curatio eodem tempore probe administrari nequant, methodus omnino adhibenda in primis est, quæ suum cuique ordinẽ præstituat, & quid primo, quid secũdo, quid denique tertio quarto ue loco sit sanandum. Porro autem ita uariẽ concurrentibus morbis accidit interdum ut omnino consentiant, quum unius curatio alteri sanando conducit, aut nihil saltem obest, interdum dissentiant, quum utriuisuis curatio alteri incommodat moramq; affert, nõnunquam uero partim consentiant, partim dissentiant, atque eatenus unius curatio alteri & prodest & obest. Implicitos morbos atque compositos qui aut congruunt aut minimè dissentiunt, & simul & seorsum sanare licet: quumq; id seorsum fit, ab utrouis incipere conceditur ut si oculus suffusione & albugine teneatur implicitis affectibus, & quorũ proximæ sunt sedes, potest suffusio acu deprimi pstante albugine, potest & albugo deleri permanente suffusione, possunt & illæ si uideatur pariter eximi. Similiter si iecur frigida intemperie simulque obstructione simplici tenetur, ex quarum permistione compositus est morbus, intemperiẽ medicamentis emendare licet, quæ obstructionẽ nec expediant, nec geminent, & hanc quoque expedire intemperie remanent, licet & simul iisdemq; remediis illas tollere. Quum impliciti aut compositi morbi omnino dissentiũt, nec prorsus huic aut illi, sed utrique mediocritate quadam & contrarium permistione succurrẽdum. Sic increscenti phlegmone reprimentia remedia digerentibus permiscẽtur. Sic etiam uentriculum frigidiorem & iecur calidius tẽperata iuuant, queq; ex calidis frigidisq; constant, modo horum, & modo illorum usus alternatus. Vbi uterque incremento iã uires acceperit, quoniam cõtraria pręsidia postulãt, difficile sanescunt, ac plerunque desperati & insanabiles permanent. Quum impliciti morbi partim consentiunt, partim dissentiunt, ab eo auspicandum, cuius curatio alteri haudquaquam officiat, & ab eo fine quo alterius curatio cõpleri nequeat, ut quum ophthalmiæ implicatur albugo, quoniã acribus hanc detegere non est quin noua accersatur fluxio exaspereturque phlegmone, hæc in primis quidem sananda, mox detergenda albugo. Quum etiam in parte ulcus est, idque cauum & inflammationi coniunctum, ulcus neque agglutinari neque ad cicatricem perduci potest, nisi carne impleatur, carnem autem probè implere non potest, nisi inflammatione sedata pristinam tẽperiem pars receperit. Imo quæ cicatricem inducunt, quia ualide siccant, carni gignendę subsistunt, & quę carnem regignunt, inflammationem augent. Necesse igitur est inflãmationem primum extingui, quæ rationem eius obtinet, sine quo nequit curatio pfici, deinde carne ulcus impleri, tandẽq; cicatrice obduci Hãc medẽdi methodũ dictãt simplicium affectuũ naturæ, quæq; illis contraria

oppo

opponuntur remedia. Horum quippe obseruatione cognosci potest, quid a quo quid cum quo, quid post quod sanari possit. Ita quidem omnis absoluta uideri potest legitima morborum curatio, quam semper sequi oportet dum nihil urgentius interueniet, quod hanc necessitate quadam interpellet.

De curatione extraordinaria legitime apposita. **Cap. VI.**

In affectuum connexione plerunque urgentiori uel inuerso & prępostero ordine in primis succurrēdū. Ab eo.n. auspicāda curatio, a quo maxime ægro periculū impendet, in eumque primū medentis cōsilium dirigi debet. Vrget aūt & periculosus est affectus bifariā, aut ꝓprię essentię magnitudine, aut læsę functionis ꝓstantia, aut facultatis offensæ dignitate corpus uniuersum gubernātis Atq; horū quidē ꝑiculosissimus est, qui uniuersalē facultatē prosternit, & uires frāgit corporis gubernatrices, ut quarū cōseruandarū gratia omnis instituatur curatio. Ab hoc sequitur qui præstantem quandā & eximiā functionē lędit minus(his periculosus est qui magnus quidē existit, sed citra præstātis functionis aut uiriū iacturā. Cæterū si qñ uel a functonis læsione, uel ab affectus magnitudine maius quā a uiriū iactura ægro ꝑiculū impēdet, ab alterutro auspicādū, atque in id ꝙ est grauissimū omni cura & cogitatione primū incūbēdū, siue id ante susceptam curationem partū iam erat, siue recens dū legitima adhibetur curatio interueniat. Grauissimum autem dicere possis, uel quod maximè ægrum in uitæ discrimen adducit, uel de quo is grauissimè quæritur, cuius pręcibus & uotis interdum cedere cogimur. Hæc ut illustriora exemplis fiant, memoria repetatur frigidior illa ante commemorata uentriculi intemperies, cuiusque cruditas ex cerebris destillatione profecta, omnisque eius legitima curatio, cui tamen ut proposito seruiat hoc insuper addamus, tam frigidam esse ut totus ęger inhorrescat, uixque queat cōsistere, morbi quidem uis atque magnitudo hanc primum lenire hortatur, deinde ad destillationem quæ eius causa est accedere, quemadmodum æstuosum febris ardorem plerunque intermissa causa compescimus. Rursum uero id quoque ponatur, congestæ pituitæ ui usque eo uentriculi appetentiam languescere caloremque remitti, nihil ut cōcoquat, sinatque quicquid assumitur aut crudum deiici aut uomitione reddi, lęsæ quidem functionis necessitas ac præstantia suadent in primis uentriculū expurgandum antequam irruens omnis destillatio sistatur. Hanc eandem pituitam si tertio statuimus ita in os uentriculi defigi, ipsumque tam acriter ferire, rosionisque sensum inuehere, ut frigidos sudores, uiriumque defectionem ac syncopem accersat, ita quidem maximè curationis methodum inuerti continget tum quippe prætermissis omnibus, properandum ut pituita accurate abstergatur. Tribus itaque hisce concurrentibus, postremum omnium maxime urgere solet, nisi forte (quod rarissimum est) usu ueniat, morbi magnitudinem aut læsæ functionis præstātiam plus negotij facessere. Omnem igitur eiusmodi curationem extraordinariam dicere solemus. Alias autem posterioris curationem prioribus prodesse, alias obesse contingit, Prodest in his quæ nunc cōmemoraui; quibus enim præsidiis posteriora, iisdem & priora tolluntur. Eodem quippe pituita medicamento potest cerebro atque uentriculo expurgari. Expetenda omnino optabilisque curatio, qua omnibus eadē opera medeamur. Quod si posterioris medicatio priori neque confert neque officit, non utique magna potest celeritate perfici, sed fere longius producitur, tum nihilo minus tamen urgentiori obsistendum, aliis quoad fieri potest minime neglectis.

ctis. Quum uero urgentioris curatio cæteris prorsus obest, atque cõtraria exposcit remedia dum illi uacuamus, reliqua deteriora fieri est necesse, quorum dein aut difficilior aut certè longior sit futura methodica curatio. Hoc tamen optabilius est quam urgentioris ferocia & affrenatione affligi & prosterni ægrotantis uires. Læsio etenim morte est tollerabilior. Qui methodum in omnibus nimium pertinaciter exquirit, pariter cum morbo plerunque hominem de medio tollit. Age uero donemus pituitam, quæ in uentriculum e cerebro fluxit, ita demum in uenas intrudi asq; adeo obstruere ut bilem coerceat, hacq; putrescente causum accendat, quis tam inconsideratus aut rudis sit, ut in perseuerantem destillationé totus incumbat, neglecta febre quę interim ægrotum sit peremptura? Quis non potius properet in primis ardentem febrẽ tum uacuatione, tum refrigerantibus restinguere, etiã siquid in destillationem decet, aut etiam irritet? Eadem est atque etiam multo manifestior in ea pleuritide ratio, quam e capite ruens frigida destillatio; sensimque succingentẽ mẽbranam subiens excitauit. Sæuiori quoque symptomati quod uires nimiopere conuellat aut etiam prosternat, in primis diligenterq; succurrendum, morbo etiã interdum prætermisso. Quanquam enim sublato morbo protinus symptoma uanescit, quod nusquam in corpore subsistat, si tamen nimium graue infensumq; est, ne uiolentia aut pernicie iugulet, leniendum protinus, ipsaque methodus inuertenda. Atque ea quidẽ symptomatis sanatio est, non qua symptoma, sed qua aut offensar um uirium, aut noui cuiusdam affectus causa existit. Nã uigiliæ, dolor excrucians, immodica omnis uacuatio, uacuandorum suppressio prohibita transpiratio & uires debilitant morbo ingenerant. Itaque urgẽte quouis symptomate quandiu uirium robori fidimus, methodus quidem tenenda, nec contra artis præscriptum in ægrotantis gratiam uni uacandum symptomati. At si iam uires labant, protinus symptomati occurrendum, morbo tantisper omisso, omnique ratione uires fulciendę & reficiendæ quo & morbo obsistere & toto curationis spatio satis esse possint. Sic igitur temperanda sunt omnia, ut nequè laborans malorum sæuitia crudelius torqueatur, neque delicata mollique medicina quæ consanuisse uidebantur recrudescant. *H*actenus explicatum satis qua ratione uniuscuiusque affectus remedium peruestigetur, siue id simplex siue compositum, siue unum, siue multa & quo hæc ordine congruẽter & methodice afferenda sint. Nunc remedij designanda quantitas.

Vt remedii quantitas definienda sit. Cap. VII.

EXPVRGANDO morbo paria quodam modo opponenda adhibendaque sunt remedia. Vt tria erant ex quibus medendi ars constituebatur, remedii genus, quantitas & utendi ratio ita tria sunt ex quibus illa nosse oportet, affectus species, magnitudo, & partis cui insidet conditio. Ex affectus specie remedij genus innotescit, ex illius magnitudine remedii quantitas, ex partis conditione utẽdi uia & ratio peruestiganda. Affectus speciem ostendunt propria ipsius signa quę demonstratiua dicuntur. Magnitudinem uero signorum symptomatumq; uis ac impetus, & tũ a pristino & naturali habitu, tum ab eo qui ante morbũ fuerat, recessus indicat. Hic adit, ex laborantis natura, ex ætate & cõsuetudine dephẽd ? Naturã dico nõ modo in situũ tẽperamentũ, sed & organorum conformationẽ & situm, omnemq; insitam eorum constitutionẽ. Cõsuetudo cõstat ex uitæ genere ex superiore uictus ratione, & ex anni tẽpore, cœli statu & regione in qua quis plurimum uersatus. His si propria signa accedãt quæ alio loco prodita sunt

a nobis, certum indubitatumque euadet, quęnam aut totius corporis aut partis affectæ pristina fuerit constitutio. Ad hanc deinde si morbi magnitudo symptomatum ui percepta conferatur, planè constabit quantum morbus a pristino habitu recesserit, & quã ualida decernenda sint remedia. Cognitus sit Dion ante morbum calido siccoque temperamẽto. Theon uerò frigido atque humido, ambos peræquè adoriatur febris ephemera. Theoni qui a pristino habitu longius recessit, frigidiora remedia quam Dioni decernenda sunt, grauius quippe & periculosius ex Hipocratis sententia laborat, quod ipsius naturæ, ætati atque consuetudini minus consentaneus sit morbus. Eadem ratione senex, qui iuxta ac iuuenis tactus iudicio febriciter, frigidiora tandem quam iuuenis exposcet auxilia, licet ad ea sensim ueniẽdũ esse hortetur uiriũ imbecillitas. Similiter quũ pituitosum atq; biliosum par casus inuadit, biliosus cognato morbo minus periclitatur, huicq; leuiora medicamenta tũ bilẽ purgantia, tũ refrigerantia quã pituitoso congruunt. In partibus quoque si tendo pari atque caro uel humorũ influxu uel ulcere tẽtatur, ficciora quam caro remedia postulat. Et ut generatim complectar, aduersus omnem affectum pręter naturam adhibendum eò usque contrariũ est remediũ, dũ in naturalem aut certè in pristinum habitũ sit regressus. Id autem alias semel & uniuersum fit, alias sensim ac paulatim. Remedium quod par morbo existit, quodque tanto recessu quanto & morbus a naturali distat, eam quidem omnino & uniuersum eximit atque persanat. Etenim si quatuor numeris corpus incaluit, quicquid quatuor quoque numeris frigidum paribus uiribus ei conuenienter adiungetur, id quidem uehementer immutabit pariterque tantundẽ ab eo uicissim immutabitur, dum mutua amborum pugna mediocritas quędam emergat. Vt enim si in aquam feruentissimam alterius gelidæ par modus infundatur, permistione tepor expurgetur: ita corporis sanguini humoribusque ualde calidis, si aut alimenta aut medicamenta paribus uiribus frigida, nec dum uentriculi calore prorsus obtusa recedunt, perfusiones intemperies inducitur. Si quę uero partes incalent uehementius, eorum attactu adhæsuq; pristinam mediocritatem recipient. Ad hunc modum humoris lenti & glutinosi adhæsionẽ oẽm detergit medicamẽtũ æquale ualidũ, & uitiosi exuperãtiã uniuersã tollit medicamẽtũ qđ huic semel detrahẽdę sit satis. At uero qđ super infirmiusq; morbo est, hunc quidẽ minuit eaq; rõne iuuat, sed nec prorsus tollit nec persanat. Quod.n.ordine secundo frigidum sit, haudquaquam põt quarti ordinis calidum affectum & semel & uniuersim eximere, sed eius tñ portionem aliquam delet detraitq; Nam licet ab affectu uehemẽtiore id forasse uictum & quasi extinctum sit, ea tñ ueluti colluctatione aut sibi partẽ aut aliquando minorẽ alterius portionem sustulit. Curãdo igitur affectui cõtrariũ remedium alias qdẽ par alias infirmius adhibendum, his ferè legibus. Leuior affectus pari contrario semel uniuersimq; summoueri põt, qñquidem nullã id corpori uiribusue insignẽ uim infert. Extremis quoq; morbis extrema diligẽtissimè remedia auctore *Hippocrate* sunt adhibenda. Præcipites.n.sunt & acerrimi, ut apoplexia, quiq; breui oppressuri sũt uires & extincturi. In quibusẽt morbis materia turget, suoq; motu & instabilitate oĩa conturbat, statim initio ualentissimũ medicamentum adferendum est. Pręstat.n.nonnullo uiriũ dispendio morbum discutere, quã sinere, ut ea materia principem aliquã partem obruat, & nullo subsidio uniuersæ uires mox collabantur & concidant. Mediocris autẽ affectus qñ nec pręceps est nec periculosus, lentè paulatimq; tutius eximitur. Non enim citra corporis offensionem, & magnam perturbationem iacturamq; naturæ uniuersum repente demoliri licet, quod in contrariorum ualidorũ pari robo-

ri robo-

si robore magna ui & utriusque iactura confligatur, multoq; magis si corporis aut partis affectæ substantia rara, aut eximio sensu prędita sit. Ita .n. pronunciauit. Hippocrates, uniuersum & repente uel uacuare uel replere, uel calefacere uel refrigerare, uel alio quouis modo corpus mouere periculosum oē siquidē nimiū naturæ inimicum paulatim uero qđ fit, tutum. Quum .n. lentè id paulatimq; fit, utriq; tū morbo tū naturæ cōsulitur: morbus siquidē abigitur, natura quam minimum fieri potest offensa. Bifariam aūt lentè paulatimq; curationē fieri contingit, contrariis quæ aut pari aut inferiore sint recessus ordine. Nā & contraria paria si exigua quantitate adhibentur & quæ inferiore sunt recessus ordine identidē repetita, morborū blandè sensumq; eximunt. Quod .n. ordine tertio frigidū est si morbo paris ordinis applicetur quantitate modica, nō uniuersum pōt semel repenteq; discutere at identidē sæpiusq; repetitū pōt. Atque hæc profectò tametsi copia nō magnopere ledunt tpe tñ qualitatis noxiæ labē corpori quandā inurunt, ut non admodū tutus sit eorum usus. Non.n.immodicū corporis calorē congruenter uel opio uel mandragora uel hyosciamo, exigua licet portione repetita extingues: neq; exuperantē humorē parua portione uel scāmonii uel colocintidis repetita utiliter detrahes. Tutior altera est quę lētè paulatimque fit curandi rō, contrariis blandis & quę inferiore sint ordine, sed aut repetitis, aut interdū copia maiore adhibitis. Sensim quippe multoq; ocio & tpe affectū oēm depellunt, nullo aut certè quā minimo corporis & uirium dispendio, nec ulla qualitate noxia in corpus inducta. Ne tñ usque adeo imbecillę & languidæ sint remediorū uires ut nihil ferè proficiant. Siquidē morbus uehementior illas plerunq; sic aspernatur & contēnit, ut his uel iteratis nihil cedat. Sic uerò blandæ sint ut tñ aliquantū iuuent, ne remediorum blandimētis (quod sępe fit) morbus exasperetur. Viribus imbecillis leuis lētaq; curatio necessaria ea quoq; semp optanda, nisi morbus uehemētior accelerare cogat. Tuta siquidem ea est ac iucunda, & quæ sat citò fit si sat bene. Hac paulatim medēdi lege si omnia recta rōne geruntur, neq; id succedit quod rō postulat, nō protinus, inquit Hippocrates ad aliud est trāseundum. Tametsi.n. manifesta utilitas necdū ulla sit secuta, & tardior sit remediorū euentus, de recta tamē medendi uia decedendum non est. Imperita stoliditas nihil ratū certumve obtinēs, huc illuc per oē remedii genus oberrat. Dū tamē in eodem remediorum genere cōstas, per uaria & multa euagari licet, ne uni assuescens natura eis uim non sentiat & aspernetur. Sed & plerunque remedium uni, non alteri confert. ob eas proprietates quæ sunt medicamētis cū corporibus communes, & quæ sola experiētia deprehendi possunt. Quod igitur permutatione utilissimū compertū fuerit, id sedulo usurpandū, quod uerò noxium protinus immutandū. Quæsitum sæpe dubitatumque est possitne blandum ac lene remedium iteratum, id sensim p̄lta re, quod ualidius semel & uniuersim, huiusq; uehementia compensari crebritate & copia lenioris. Hoc sanè in iis remediis ueritatem habet quę nec genere nec agendi modo naturaq;, sed ordine solo distant. Nam plantago uel copia uel crebro usu æquè refrigerare pōt, atq; semperuiuū semel aut parcius admotū. At uero nō id efficiet qđ opiū, qđ huicuis insit narcotica, neq; agaricus crebriore usu id quod semel colocynthis, quod huic non illi uis insit trahēdę crassę mucosæque pituitę, idque e summis & extremis corporis partibus. In oī porrò siue repente siue paulatim suscepta curatione, sic administrari tēperariq; remedia debēt, ut neq; morbi quicquā in discussum manet, neq; contrariū morbi genus inducatur mediocritate trāsmissa. Id uero assequi in primis arduū, unaq; remedii quantitas, oīum quæ in arte gerūtur, maximè acri ē iudicio decernēda.

Partium indicationes quibus limitatiue definitur remedii quantitas. *Cap.* VIII

REMEDII quantitas quã morbi magnitudo præſcripſerit,etiam pro partis affectæ conditione augenda minuendave eſt: non.n.omni æqu. parti eadem congruere põt. Partis autem conditio ęſtimatur ex ipſis conformatione,poſitu præſtantia atq; ſenſu. In conformatione conſiderandum quam rara ſit aut dẽſa In ſitu uerò ſitne in ſummo ea corpore conſtituta,an in alto demerſa,quã longè abſit uel ab ore,uel ab eo loco cui remedium imponitur. In pręſtantia ſpectandum pars ne ſit ex earum numero quę princeps appellantur,& corpus uniuerſum gubernant,cuiuſmodi ſunt cerebrum,cor,& iecur,an ne munus publicũ habeat & toti,corpori cõe,ut pulmo,ut uentriculus,inteſtina,renes,& ueſica & quę his ſubſeruiunt uenæ,arteriæ,& nerui,aut an priuata ſit, ſibi duntaxat nõ aliis utilis.*In* ſenſu uidendum hebesne ſit is an acutus. Horũ aũt animaduerſione remedii quantitas atq; uis ſic eſt immutanda. Pars dẽſa & cõpacta, remedia expoſcit ualidiora & attẽtãtia magis,quorũ uis intro ſubire poſſit, cuiuſmodi ſunt renes & iecur,& quæcũq; ſolida pars appellatur. Quæ uerò ſubſtantia eſt rariore,ut liẽ,pulmo,& muſculorũ caro,mitiora poſtulat, Affectus in corporis ſummo poſitus pari quodã modo remedio abigi põt:qui uero in alto corpore demerſus latet,ualentius & attenuantius flagitat,ualidiora quippe inflãmatio iecori quam inflãmato abdomini extrinſecus imponuntur. Ex aſſumptis uehementiora renibus quam uentriculo debentur,quandoquidem in uentriculum illabũtur ea uiribus integris,ad renes uerò hebetiora & imbecilliora reddita,neq; qualia aſſumpta ſunt perueniunt. Longior quippe uia eſt per uiſcera parteſq; multas directa,in quibus remedia aliis permiſcentur humoribus,nec leuem mutationem ſubeunt. Quocirca longè acriora & uehementiora decernenda ſunt,pro uiæ longitudine & partium quas permeant numero. Præſtãtia porrò idcirco mitiora expoſcit remedia,ne uehementiorum appulſu & contagione facultas aut offendatur aut diſſipentur ad uitæ conſeruationẽ neceſſaria Priuata uerò pars & ignobilis uehementiora perfert& quãta expoſcit morbi magnitudo. Principi parti laboranti nullũ adferendũ eſt remediũ quod immodicè uel relaxet uel refrigeret, uel aliena & occulta qualitate ſit præditũ , ſed id ſemper quadã corroborandi facultate polleat. Obſentiendi quãq; pręſtãtiam neq; oculus ,neq; os uentriculi,uehementia acriaque medicamenta, hebetioris uerò ſenſus partes & ualida & acria medicamenta nullo incommodo ſuſtinere ferreq; poſſunt. *Atq;* hæc quidẽ ſunt omnia,quorum ſumma eſſe debet obſeruatio,ut certa decernatur remediorũ quãtitas. Ex his.n.& intellecta morbi magnitudine,ſcire poteſt quam ualidum remedium, quo gradu receſſus,& quo pondere conueniat , ut affectum ſemel uniuerſeque demat , aut quoties & quouſque admouendum ſit,ſi lentè paulatimque id ars efficere pręcipit. Semper autem priſtini habitus memor,in eumq; intentus,eoſque curationem promoue,dum in eum factus ſit regreſſus. Eo quippe redire conſilium eſt, unde morbus exordium duxit. *P*riſtinum ſtatum , licet uitioſum qualem acceperis conſerua,nec quamdiu morbus fatigat,de eius in meliorem commutatione laboras,niſi aut morbi cauſa ſit, aut eius curationi officiat. Sublato retentiore morbo recreatiſque uiribus,ſi quid demum uetuſtio inelſe deprehendetur id ſenſim ocioq; multo,ſi uidetur, demoliendum. Nam quę longo ſunt tpe contracta,lẽtè curare oportet,quę breui,breuiter,ut creationis morbi atq; curationis paria quodã modo ſit temporum momenta. Quiſquis remedij quantitatem arte conſequi ſe poſſe diffidet,omnia ſenſim paulatimq; gerat,dum æger ſibi uideatur reſtitutus,& priſtinas receperit uitæ functiones.

Qõnis huius magnitudine nõ pauci occupãtur: poſſit ne quis ex morbo, in priſtinũ & æquè atq; antea ſalubrẽ ſtatum redire. Validius hęc utrinq; rationibus agitat̃, ſed quicquid in ea uel obſcurũ uel ambiguũ eſt, explanatione adhibita elucebit. Morbus ſępe repẽte emergit, cuius cauſa ſenſim radices egerat. Nã q cũq; cõtinẽtẽ causã intus habet ſenſim multoque tẽpore genitus eſt: ut licet fortaſſe cõtinua febris repẽte hominẽ prehenderit, eius tñ cauſa, quę humoris eſt uitium, multo antè tẽpore ſenſim inualeſcebat, ob quam neque tum omnino & integrè ſanum corpus erat. Quum igitur febris ſublata cauſa perfectè ſanatur, corpus non modò ad priſtinum ſtatum redit, uerumetiam plerunque ad multo meliorem eo qui ante febrem fuerat. At uerò fieri arte nulla poteſt, ut ad ſimilem habitum redeat ei qui ante morbum & eius cauſam fuerat: aut ſi morbus ſine continente cauſa fuit, fieri nequit ut in priſtinum ſtatum regreſſus ſit. Qui enim naturalis bonusq; erat, ex morbo nonnihil immutatus eſt, parsq́ue affectione aliquid contraxit, cuius naturam aut diu aut perpetuo redolet, manetq́ue imbecillior: quod in grauioribus morbis luculentius apparet. Inuentũ iam eſt affectus cuiusque remedium, eiusque deſignata quantitas, reſtat utendi ratio, quæ cui parti, & qua forma, quoq́ue tempore & hora adhibendum ſit, explicet.

Vtendi ratio. *Cap. IX.*

REMEDIORVM alia uacuant, alia duntaxat immutant uitioſumq́ue affectũ depellunt. Remedia quæ ſolum immutãt, ſiue externa ſiue interiora ſint, affectę parti quam proximè licet, adhibenda. Id autem partis affectę ſitus oſtẽdit & ſedes atque conſenſus. Nam ſi externa pars eſt, ei ipſi iponẽda ſunt quæ immutent uitioſumq́ue affectum remoueant; ea quippe non niſi contagione quicquam efficiunt. Quum autem interior eſt affectus, eius ſedes indicat remedia ei parti extrinſecus imponenda, quę illi proxima edirecto reſpondet. Quocirca ex anatome compertum ſit oportet & notum, cui cutis regioni pars quæq́ue interior ſubiecta ſubdita ne eſt. Quo modo uero intro ſumenda recte exhibeantur, demonſtrant partis conſenſus atque ſocietas, & uiæ in affectam partẽ ferentes atque directæ. Quum enim cognitum perceptumq́ue fuerit qua uia ad partem affectam facilior expeditiorq́ue tranſitus eſt, mox in promptu erit illac etiã intromittenda eſſe remedia. Sic cerebri affectus corrigunt, ei immutãt auxilia, quæ capitis maximèque ſyncipiti & coronali commiſſurę foris adhibẽtur, & quę induntur in aures, quęque uel ſubſtantia uel ſuffitu per nares intrò ſubeunt; iis uerò quę eduntur bibunturve immutãdi cerebri parua & admodũ lenta uis ineſt. Pulmonum laterũ, thoracisque interiori uitio ſuccurrunt, quæ foris pectori imponuntur, & quę uapori ſpecie una cum ſpiritu hauriuntur; & quæ ſenſim labendo & deglutiendo illabuntur in arteriam, minimè uerò quæ ore accepta in uentrem ſtatim deuorantur. Ventriculum iecur, & lienem immutant & corrigunt, tum quæ admouentur, tum quæ ſumuntur conuenientia remedia. Inteſtinis ſuperioribus potio clyſtere utilior, inferioribus clyſter potione cõuenientior. Renibus & externa conueniunt, & intro ſumpta, & ſubdita ut clyſter. Veſicę atque utero externa, immiſſa, & aſſumpta. Vacuatio autem fiat per communes patentesq; uias, in quas natura commodè dirigit. Has uero oſtẽdunt partis affectę cõformatio atque conſenſus. Conformatio quidem, ut quæ illius ſit figura, quę in ea aut circum eam ſpatia ſint, in qua excrementa ſua deponit. Conſenſus, ut quas & ex quibus locis in ſe uias habeat pertinentes, quibus ſuperuacanea ſuſcipit, & quas aliò de ſe emittit, quibus illa depellit atque propulſat. Quum igitur uacuatio triplex habeatur, una abſolutè uocata, altera

quæ

quæ reuulſio, tertia quæ deriuatio appellatur: ſimplex quidẽ & abſoluta uacuatio eorum eſt, quæ citra motum ullum aut exagitationem peccant. Reuulſio eorum quæ ex quauis ſede in partem aliquam impetu feruntur & influunt. Deriuatio eorum quę partem obſident, ipſi quodam modo iam impacta. Itaque uentriculum aut ſumma præcordia ſuis uitiis utiliter euacuat uomitio; inteſtina clyſter; uiſcera atque meſenterium purgatio; uenas maiores uenę ſectio; habitum corporis euaporatio aut ſudorum eruptio. Igitur ſimplex fit euacuatio. Reuulſio uerò ex humoris motu ſpectãda. Si enim cõſtet ex qua in parte in quã is incumbit, facilè ſit reuulſione eum in contrariam partem retrahere, eiusque curſum inhibere. Sanguis uel quiuis humor cũ ſanguine per uenas confertim in quamuis corporis partem ſupra claues poſitam irruens, reuelli debet, ſecta è regione cephalica cubiti uena. Influens autem e uenis maioribus in aliquã earum partium quæ inter claues & renes ſitæ ſunt, reuellitur ſecta regione baſilica cubiti uena. Qui autem in eas partes decũbit, quæ inter renes & femora interiacent, ſiſtitur, ſiquidem plethoricum corpus, eſt primum ſectione interioris uenæ, deinde ſaphenę, idque e directo ſedis affectæ. At ſi minimè plethoricum corpus eſt, una ſaphena aperta, ſatis reuellit. Aliorum humorum quocunque influentium, reuulſio etiã purgatione fit, præſertim ſi e iecore maioribusque uenis, uel in totũ corporis habitum, uel in caput, uel in pectoris ſedes, uel in renes & ueſicam, uel in uterum aut crura procumbant. E iecore aut e liene curſu pręceps in aluum, uomitione reuellitur, quemadmodum & uomitio deiectione. Deriuationis porrò & genera & loca multo plura exiſtunt, quæ ut apertiora ſint ſigillatim accuratius perſequar. Cerebri humores quicunque partem priorem habent, per nares errhinis ſunt deriuandi, qui partẽ ſummam per cõmiſſuras, qui partem imam apophlegmatiſmis per palatum, qui latera plerunque per aures, qui poſteriora eius uenæ ſectione quæ pupes appellatur. Oculorum epiphora & lachrſmæ deriuantur per caronalem commiſuram, eorundẽ externa uitia collyriis eluunt, interiora uero quę e cerebro per opticos neruos fluxerunt, per occipitium, uel commodi per id cauum quod ponè radicem eſt infimæ auriculæ. Qui in auribus cõgeſti ſunt humores, per eas ipſas expurgantur, & qui circum fauces, uel ſectis uenis quę ſub lingua extat, uel in angina uel detergente & diſcutiente gargariſmate. Pulmones, latera, interioraque pectoris uitia, una excreatio purgat, quanquã interdum ſuppuratio aut abſceſſus pleuritidis, aperto latere forans deriuatur. Ventriculi pars ſumma, uomitione ima, deiectione leuanda. Iecoris pars gibba per urinas, pars caua quemadmodũ & meſenterium, & pancreas, & inteſtina, & lien totus, omnis denique inteſtinorum affectus per aluum expurgatur. Renes & ueſica per urinas; teſtes, ſpermaticaque uaſa per paraſtatas; uterus per ſuam ipſius ceruicem. Quæcunque aliter & per alia loca fit deriuatio, nec naturæ motu, nec arte, ſed humoris impetu fieri putetur. *His* quidem omnis expoſita uidetur remediorum adhibendorũ ratio; nunc de eorundem formis.

Medicamenta qua forma, quo tempore conueniant. Cap. X.

VARIAE multiplicesque medicamentorum formæ omnes duabus continẽtur liquida & ſolida. Vtra autem ſit utendum, oſtendunt affectus ſpecies & partis affectę natura atque ſitus. Pars affecta longius remediis abſiſtens, aut ſolida atque denſa, liquidiorem medicamẽti formam expoſtulat; ut quę altius ac promptius penetret omniaq; ſubeat. Pars uero propior aut rarior, ſolidis etiã

iuuari potest. Medicamenta autem quæcunque intrò sumũtur ut uel emolliẽt, uel extenuent, uel detergant, uel dissoluant digerãtq;:& quæ foris admouẽtur, ut uel eadem præstent, uel dilatent, uel relaxent, omnia quidem liquidiore forma efficaciora sunt. Quę uerò uel repellũt, uel attrahũt, uel incrassant, uel inferciunt, uel astringunt atque densant, uel corroborant, siue intus siue foris adhibenda sint, maiorem uim obtinent affectumq; promunt manifestiorem solida. Quę medias quodam modo uires habẽt, ut pleraque ad detergẽtia aut emollientia, his media quoque forma, qualis unguẽtorum est & eclegmatũ, aptari accommodariq; debet. Et hęc de remediorum forma, nunc de tempore.

In morbis curãdis magni semper momenti est opportunitas. Affectus qui aliquãdiu protrahitur, uix nisi mutatis remediis sanescit. Simplex affectus qui lenioribus pręsidiis tẽpestiua non cessit, ualentioribus profligandus. Quũ autẽ diuersorũ quadã remediorũ serie curatio perficiẽda est, nõ nisi prioris effectu inducto, posterius aggredimur. Nõ enim durũ scirrhosumq; tumorẽ discutere conandum, antequam is planè attenuatus sit & emollitus Neque erysipelatis humorẽ digerere, priusquã id omnino deferbuerit. Frustra.n. posterius tẽtatur relicto priore. Ad hæc uerò, qualis morborũ ꝑ sua tẽpora, talis fit et remediorũ mutatio. Fluxionis initio astringẽtia quæ hãc repellant sola ex usu sunt. In statu quũ fluxio plane consistit digerentia, incremẽto uerò utraque ꝑ mista. Aut si fortè cõgesta materia digeri minimè posse uideatur, eius dein suppuratio ꝓcurãda. Et in febribus cæterisq; partium morbis, primũ quidẽ initio exuperãtis materiæ portio uacuãda, reliqua dein naturæ imitatione pręparãda, quũq; iã illius beneficio cõcocta, aliquò propellitur, illac etiã prorsus arte uacuãda, ac prorsus extirpanda. Aut si fortè nullus uel certè languidus sit naturæ motus, artis ꝓsidiũ eius uices tẽpestiuè suppleat: tunc.n. medicamẽto locus est. Opportunè gerit oĩa qui morborũ tẽporibus oĩq; mutationi remedia accõmodat. Naturã quippe adminiculantẽ habet qui progressum eius imitatur. Fœlix aũt medicatio cui adiutrix natura succurrit. Irrita uerò quæ citra naturæ opẽ tẽtatur. Sed & uictus ratio præscibẽda est ex morborũ tẽporibus. Nã initio tenuis quodãmodo est habendus, incremento tenuior, in statu tenuissimus. Quũ.n. sęuissima symptomata uigẽt, & natura in morbi coctionẽ tota incũbit, aliò auertẽda nõ est, neque plenioris cibi concoctione distrahenda. Et breuior futurus est morbus, hoc uictus tenuior pro cuiusq; tẽporis cõditione imperãdus, quo uerò lõgior, eo minus tenuis. Itaq; sine clauo & remis nauigat, naufragiũ tãdẽ facturus, qui nulla tẽporũ obseruatione medicinã facit. Iã uerò quũ plerique morbi certis horis cõcitẽtur uehementius & exasperẽtur neque ullius ferẽ sit eadẽ & perpetua ęquabilitas, horarum quoque tũ alẽdo tũ medendo habenda est summa ratio. In accessionibus (inquit Hippocrates) cibo abstinere oportet, nam adhibere noxiũ. Quũ enim ꝑ circuitus irritantur morbi, natura his obsistẽs noua cibi coctione auocãda nõ est. Sed & ipsa cõcoctione suscitatus calor morbũ plerunque grauius exasperat, quũ etiam secunda ualetudine nõ pauci dum cibus conficitur ingrauescant, aut non param agitentur. Huc adde, in ipsa morbi maximeq; febris excãdescẽtia, tetro uapore corpus uniuersum ꝓfundi, eoq; recẽs sumptũ cibũ labefactari & maxima ex parte corrũpi. Quo fit ut neq; in accessione, neq; quũ mox futura est, sed dũtaxat quũ eius est decessio seu inclinatio aut intermissio, cibus adhibẽdus sit. Medicamẽtorũ aũt extrinsecus admouendorum nulla stata hora, nisi quum uentriculum aut præcordia attingunt, hæc.n. cibo præmitti debent. Quęcunq; uerò intro sumuntur, expleta cõcoctione examinatoq; uẽtriculo iuuãt, nec antequã exciderint, cibus est offerẽdus, nisi

quum

quum fortè maligna qualitate prædita sunt. Hebetatur enim eorũ uis & obruũtur permistione cibi, neque longius potest syncerior ea prouehi, plerũque etiã permistum cibum corrumpit. Quum perniciosa qualitas medicamento ut elebor inest, ne eius cõtagione exinanitus uentriculus grauius offendatur, cibi reliquias inesse conducit, ut quæ illius uires non eximant, sed duntaxat exuperantem ferocitatem infrenent. Neque præterea quum morbi accessio fatigat, uacuatione ulla conuellendæ sunt uires. Perutilis & accommodata est uacuationi hora quæ exacerbationem aliquantum præcedit. Tũ enim cumulata materia exacui moueríque incipiens, promptius euellitur. Cautio tamen etiam atque etiam adhibenda, ne uacuatione immodica dissolutæ uires, succedentis exacerbationis impetum ægrius perferant.

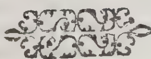
His summas medendi leges perstrinxisse uideor, quibus unicuique cognitio perceptioq; affectui, mox remediũ eiusque quantitas & utendi ratio præscribatur. Quod autem summatim comprehensum est, nunc particulatim discutiendum, & uno quoque remedii genere proposito, excutiendum qua id quantitate & qua ratione ac methodo, curando morbo adhibendũ sit, a uacuatione, quæ fere omnium morborum communis est, inducto exordio.

Libri primi Therapeutices de methodo medendi.

F I N I S.

DE VENAE SECTIONE,

LIBER SECVNDVS.

Quid euacuatio, quotque sint humorum uitia. Cap. I.

EDENDI methodo certis legibus stabilita, summa remediorum genera, quæ unicuique præter naturam simplici affectui ex aduerso opponuntur, eorum quantitatem, utendique rationem summatim attingimus. Nunc quo sit artis cognitio uisusque certior, particulatim in unoquoque remedii genere accuratius uersandum, & explicandũ quæ cuiusque uis sit, quę congruens quantitas, & quę utendi ratio. Quoniam autem contenta dum præter naturam existunt quamplurimorum morborum interiores causę fiunt, quas in primis ars summouere præcepit, illorum euacuatio, ut maximè generale remedium, cęteris iure præmittenda. Est quidem euacuatio eorum quę pręter naturam in corpore continentur expulsio. Continetur autem spiritus, humores, & excrementa. Excrementa sunt fęx alui, & urina, & quę a partibus quibusdam, ut a cerebro & a pulmonibus redduntur. Humores alij superuacui, alij propriè succi nũcupantur. Superuacui qui a sanguine ui naturæ secreti alendo corpori inutiles procul emandantur, ut pituita quæ in uentriculo & circum intestina hæret, bilis flaua quæ in propria cysti, & melãcholicus humor qui in liene est. Succi dicuntur qui in corporis substantiam conuerti ipsumque alere solent hoc genus ii sunt ex quibus sanguis sanguinis moles cõstituitur, & ii quos aliquando diximus secundarios appellari. Iam uero horum singula alias secundum naturam alias præter naturam consistunt. Secundum naturam quum decoram & consentaneam tum qualitatem, tum quantitatem obtinent, conueniuntque naturæ legibus & integram sanitatem tuentur. Præter naturam quum uel qualitatis, uel quantitatis modum non tenet. Itaque quicquid horum a mediocritate & a iusto naturæ modo manifestè deficit, quia morbi causa existit, si emendari aliter non potest protinus auferendum expellendumque est. Hæc autem illius expulsio, est euacuatio. Vacuationis porrò differentiæ ex contentorum tum uitio tum situ comparandæ instituendæque sunt. Contentorum uitia sunt plethora & cacochymia, quæ hoc modo accipienda sunt. Venarum sanguis nequaquam simplex est & uniusmodi, sed ex pituitæ, bilis utriusque, & puri sanguinis permistione conflatus atque hos etiam succos ex omnium consensione usuque dicendi sanguinis appellatione designamus. In homine bene temperato & optimè sano, minus est bilis flauæ quam melancholię, minus huius quam pituitæ, & pituitę minus quam sanguinis puri. Iusta illa & naturæ conueniens omnium humorum proportio, consentanea & naturalis est æquabilitas, atque is sanguis optimus & benignus censetur, qui ex quatuor suorum naturalium æquabilitate constat. Non sic quidẽ ut is parem habeat omnium portionem, sed pro ratione quam dixi cuique idoneam. Sanguis autem

quantitate peccat quum ſucci omnes in qualitatis mediocritate poſiti, ſupra iuſtam & naturę congruentem menſuram accumulantur & increſcunt. Tum ſane corporis uniuerſa moles intumeſcit, & uenæ ſupra modum plenæ tenſionis ſenſum inuehunt, omniaque membra, præſertim ab exercitatione, exporrigi uidentur. Hæc iſta conſtitutio, tametſi bonis conferta eſt humoribus, & uires obtinet robuſtas, hoc tamen malum circungerit, quod ad immodicam peruenit redundantiam, quę in grauia pericula pręceps ferri ſolet. Siue autem in hac ſuccorum omnium æquabilis eſt redundantia, ſiue ſyncerioris ſanguinis ſumma ubertas & affluentia, quia purus ille ſanguis reliquos in permiſtione ſuccos magnopere uincit non qualitatis, ſed quantitatis ſolius uitium ſubeſt, debet utraque plethorę genere cõtineri. Atque hæc ſimpliciter & abſolutè plenitudo cenſetur, quam etiam ad uaſa iam trito & apud omnes peruulgato nomine celebrant, quod amplam uaſorum capacitatem prorſus impleat, etiam ſi uires non premit. Alterum genus eſt plenitudinis quæ ad uires refertur, in qua tametſi uaſa non tument, nec copia diſtenduntur, plus tamen utilis ſanguinis & alimenti continet, quam a natura regi gubernarique poſſit. Mediocre alimentum ſæpenumero infirmiori naturæ moleſtum eſt & graue, quod licet per initia ſit puriſſimum, diu tamen uix tale perſiſtit, ſed a noſtri caloris gubernatione deſtitutum, tempore dierumque numero corrumpitur, fitque morborum cauſa. Cacochymia eſt uitioſitas ſeu uitioſa humoris qualitas, qua is a iuſta mediocritate deſciſcit. Sub hac humorum pernicies atque corruptela corporis functionibus incommodat, eiusque colluuie corpus ſordeſcit & labefactatur. Eſt autem ea bipartita una mitior, quum uel ſuperuacui humores immodice accumulati ſunt, uel ſucci in ſanguine non illa iuſta naturalique proportione & concordia tenentur. Altera deterior quum uel ſuperuacui humores, uel ſucci tum primi, tum ſecundarij naturali & conuenienti ſua temperatione in uitium prolapſi ſunt, quod aut ſubſtantiæ aut temperiei corruptio quędam eſt. Horum utrunque rurſum aut cum putredine, aut citra putredinem obtingit. Latius uerò patebit cacochimiæ appellatio, ſi excrementorum quoque uitia comprehendat.

Contentorum porrò uitia quibus ſedibus inſint & ubi poſita, noſſe quidem maximè oportet antequam uacuentur. Plenitudo quæ Græcis eſt plethora potiſſimum in uenis atque in corporis habitu conſedit at cacochymia in omne corpus diſpergi diffundique ſolet. Quo ſit autem uacuandi ratio conſpectior, corpus uniuerſum in tres publicas regiones diſtribui partirique debet, quę propriis limitibus & terminis circumſcriptæ tum uaria ſuperuacuorum receptacula, tum uias expurgandi uarias ſortitæ ſunt. Vna uereque prima regula in mediam iecoris partem dirigitur, in qua uentriculus, uenæ meſaraicę quæcunque ad portas concedunt, caua iecoris, lien & his interiectum pancreas includuntur. Altera e medio iocinere in tenues partium ſingularum uenas excurrit, comprehendens iocinoris conuexa, omnemque uenam cauam, atque illi comitem arteriam maiorem & quicquid earum incidit inter axillas & inguina. Tertia regio muſculos complectitur, membranas & oſſa, omnem denique corporis molem, quę ab ipſo ingreſſu arteriarum uenarumque minorum, in partes ſingulas & in ſummam extinctamque cutem profertur. Magna profecto iſtarum regionum uarietas, quum propriis finibus ita circumſcriptæ ſint ut inter eas cõmunionis minimũ intercedat, At multo maxima ex propriis cuiuſque uiribus: quum ſint aliæ concoctiones, excrementa alia, & uiæ expurgandi aliæ, ex quorum animaduerſione omnis ferè meden-

di

di ratio ducta deriuataque est. Præter communes ac publicas corporis regiones, extant haud paucæ arctiores excrementis etiam subiectæ, quæ nec latè dimanant, nec in uniuersum corpus influunt. Hoc genus sunt cerebrum, pulmones, renes & uterus.

Euacuationis genera & differentiæ. Cap. II.

HINC rectè uacuationis differentiæ duæ statuuntur, una uniuersalis, particularis altera. Vniuersalis est quæ communiter ab uniuerso corpore materiam subtrahit. Huiusmodi sunt sudor uel perspiratio, sanguinis persusio, uomitio & alui subductio. Harum siquidem quæcunque primum obtigerit, quamquam plurimum ac ualidè regionem unam, ceteras tamen etiamnũ consequutione quadam licet parcius exinanit. Vomitio primum quidem ac maximè uentriculum, deinde si persistit uisceras uenasq; maiores, postremo corporis habitum. Alui deiectio primum & abunde intestina, uentriculum, uiscera, primasque uenas, deinde uenas maiores, postremo minores habitumq; corporis. Sanguinis profusio primum uenas exhaurit & arterias illis anastomosi coniunctas: & in corporis molem ipsaq; uiscera, ad primas usque uenas progressa. Quæ per cutem fit dissipatio, proximè quidem è corporis habitu dissoluit, secundo è uenis arteriisque grandioribus, ad postremum è uisceribus & ex intima corporis regione. Particularis autem euacuatio partem duntaxat aliquam piam excrementorum onere pressam leuat. Quo in genere est cerebri per palatum & nares expurgatio, excretio quæ pulmonum & pectoris uitia extussit, arenularũ aut puris è renibus emictio, sanguinis ab utero aut hæmorrhoidibus profusio: hæc enim podicem, ulla uterum in primis, utraque uenam cauam expedit: quum aluus balano uel clystere mouetur, aut ex quouis loco per cutem fit eruptio, particularis quoque uacuatio existit. Vnumquodq; porrò uacuandi genus alias sponte, alias arte fit. Sponte quum citra ullam medicationem quippiã è corpore effunditur. Id fit interdum natura duce, quæ dum integrè ualet nobisque rectè moderatur, quicquid uitiose se habet aut superfluit, id omne corpore excludit, estque tum naturalis & opportuna euacuatio. Fit & interdum præter naturam, quum imbecillior facultas, humores corporis regere atque cohibere nequit, eosq; prorsum diflere finit: aut licet robustior ualidiorq; sit, interdum tamen humoris copia uel acrimonia tantopere lacessitur, ut hunc è uasis receptaculisq; suis proprio impetu foras exilire sinat. Vtraque symptomatica, irrita, pręter naturam, nulloq; usui est euacuatio, quod benignus atque salutaris humor pariter cum pernicioso promiscuè, nullo delectu, nullisque legibus prorumpat. Artificiosam euacuationem prohibemus, quę externi subsidij ope suscitatur. Ea rursum bipartito scinditur. Vna legitima existit, quę quòd uel qualitate uel quantitate negotium facessit, duntaxat exterminat. Altera huic aduersatur extraordinaria, qua utilis & qui in nullo uitio est humor exigitur: hęc medentium culpa uel inscitia decernitur, qui neque quod iustum neque quod idononeum est perspectum habent.

Euacuationem natura non externa ope, sed suis duntaxat uiribus maximeq; expultrice complet: medicus uero uarijs subsidiorum generibus, quę in ea cõparat & accommodat. Profundendi sanguinis gratia uenam aperit aut scalpello, aut hirundine, aut medicammenti quę ora uenarum reserent. Purgationem mollitur medicamentis quę noxios humores è corpore eliciũt, ac deinceps foras uel uomitione uel deiectione pellunt. Per spirationem uero at-

que sudores, exercitatione, frictione, motu omni, æstu, balneis, præsertim nitrosis, sulphureis aut bituminosis, & ex accidenti inedia. Per hanc enim dum nihil offerens alimenti, insitus calor humoris plurimum populatur atque dissipat. Multa insuper attenuantia medicamenta, tum foris adhibita, tum intrò sumpta, corpus per halitum, perque sudores digerunt. In partium quoq; uacuationibus, cerebrum per nares expurgant errhina medicamenta, & per palatum apophlegmatismi, pectus & pulmones expediunt, quæ bechica nuncupantur, renes & uesicam diuretica, uterum hysterica, aluum resoluunt balani & clysteres. Ex unaquaque demum particula eruptionem mouet, adhibita digerentia, suppuratoria, amyctica, caustica; item hirundines, cornua, cucurbitulæ sacrificatio, & ferrum candens. *Hęc* igitur pręsidia & tanquam instrumenta medici ad omnes omnium generum omniumque partium uacuationes, sibi compararunt. *S*ingulornm autem remediorum quę hic generatim percensui, tractationem iam iamque diligentius exequamur, a uenę sectione exorsi.

Quid & unde uena secta uacuet. Cap. III.

QVVM quatuor ex succis sanguis totus constet & cohæreat, iique tenui sero pefusis, omnes quidem caloris & concoctionis quæ in iecore perficitur efficientia, ita accuratè exquisiteque permisti sunt, ut nullus ne minimũ quidem a cęteris disiunctus compareat. Incisa uena idque patente satis foramine, continendi facultas nequit obliquis fibris tam arctè sanguinem continere ac inhibere, quin is aperta uia excidat defluatque. *I*mò si fortè conetur auidiuus complecti atque supprimere, contractis uenis hunc uberius ac uulnere profundet. Emanat autem, non quemadmopum in purgatione, seorsum hic ille ue humor, sed sanguis uniuersus, qualem in uenis haberi commemorauimus. Atque tametsi moderatus aut etiam paucus sit, motu tamen impetuque suo prorumpit, nihil aut minimum protrudente natura. Neque per morbos in quibus uitiosa est humorum constitutio, natura potest sic opus moderari, ut aperta uena id solum quod redundat, uel uitio contaminatum est effundat. In crisi (fateor) nonnunquam infestum humorem concoctione præparatum ab aliis segregat, ac tandem per uias idoneas excludit: at nihilominus si tum uenam incidere contingat per eam minimè possit tantulo tempore uitiatum humorem secernere atque exigere. Quod Auicennas ait phlebotomiã bonũ sanguinẽ rapere, malũ uero intus relinquere, quodq; metuit ne uena secta æger uel ad biliosorũ efferuescẽtiã, uel ad pituitosorũ cruditatẽ perducatur, si de permistis uenarũ humoribus id protulit, falsissimũ & incõsiderantiæ plenissimũ est. Neq; enim serum prius quam bilis, neque hęc prius quam pituita uel melancholia, neque inutilis & deprauatus humor antequam integer & familiaris elabitur. Hoc & quotidianus rerum euentus dilucide commonstrat. Dum enim sanguis effluit, simplex quidem & uniusmodi apparet. Exceptus deinde proprio disperdito calore mox totus concrescit, eiusq; partes omnes in suam quęque regionem contendunt. Serum per summa innatat, urinę haud absimile; bilis tenuis & florida concreti sanguinis pars fit suprema, melancholia subsidet, sanguis rubentior & pituita pallidior media tenetur. Constans si igitur præcisa uena omnes qui in uenis conditi sunt humores æquabiliter uacuari. At uero unde & quibus ex locis euacuatio fiat, quærendum.

Quum

Quum profluens liquidusque sit sanguis, quisquis secto loco uicinior assistit, primus quidem exilit, deinde qui illi iunctus continuatusque est, deinceps uero totus non modo uenis & arteriis, uerumetiam è uisceribus & ex habitu corporis emanat. Est enim admirabilis quædam continuatio seriesque uenarũ, per quam sanguis sic totus transfunditur, ut patente uia uniuersus plerunque cum anima excedat. Fit autem sanguinis per uenas & arterias transmissio, dum toto corpore analogia quædam sit & ęquabilitas. nam inannitę & indigẽtes partes fibrios a longis trahunt è plenioribus, & pleniores illis subsidio ueniunt, copiaque grauatę in uacuas illas onus suum deponunt. Adde quod fusus & liquidus humor sponte sua decliuiores inanesque regiones consequitur, in easque procumbit. Itaque uenę sectio quęcunque uenas depleuerit uniuersum corpus euacuat. Hinc duplici illa nomine uniuersalis censetur, & quod omnes humores ex quibus sanguis constituitur, & quod ex uniuerso corpore detrahit. At certe non æquabiliter: quum enim partes ordine quodam constitutæ sint. prius ac magis propinquis quam è distantibus; quumq; alię uenę in alias propagentur partes, celerius atque ualidius ab iis quę è directr, quam quæ ex trãsuerso positæ sunt, hauriet. Hæc rerum nominumq; explanatio præmittenda uidebatur uacuandi pręceptis, quæ deinceps traditurus sum.

Quæ humorum uitia phlebotomia uacuet è uenis. Cap. IIII.

HVMORVM qui aut peccant in uenis, aut ex his affatim defluunt propriũ accomodatumque remedium est uenæ sectio. Illos quippe euacuat, hos reuellendo sistit. In primis autem de euacuatione, mox de reuulsione pręcipiã. Humorum qui in uenis conduntur uitium, aut plethora, aut cacochymia est. Plethoræ exuperantisque sanguinis unicum ac proprium remedium est uenæ sectio. Quumque sit plethora duplex, una pura ex optimorum succorum pari quodammodo portione constans, altera impura cacochymiæ particeps, quæ uitiosorum est humorum in uenis redundantia, utrique sectę uena succurrit. Quum igitur musculi solidi atque distenti, nec non uenæ amplæ atque turgentes periculum minantur, protinus sectione est opus. Hæc enim dolores extensione placat, corpus graui pondere leuatum erigit, & quasi recreatum alacrius expeditiusque reddit ad omnis generis functiones; quinetiam insito calore liberalius uẽtilato, reseratisque arctioribus uiis & spiraculis, morbos arcet, quorum discrimen impendebat. Discrimen autem est uel ne distenta uasa dehiscant aut disrumpantur, unde partium inflammationes obtingunt, & hæmorrhagię; uel oborta uniuersalis obstructio insitum calorem restinguat, strangulетque uires alioqui ualidas, unde ardentissima febris aut repentina mors irruit. His uero malis neque purgatio, neque exercitatio, neque inedia tuto ac repente quemquam prohibere potest. Plethora pura sanguine tutissimè demitur. Impura uero non ęquè tuto, quo tamen ea simplici propinquior, magisque affinis fuerit, hoc sanguis abundantius mittendus; parcius uero atque restrictius quo fuerit impurior. In iis igitur qui prauam constitutionem sortiti, uenas supra modum referserunt, aut qui licet proba essent constitutione, uitiosis tamen se cibis impleuerunt, eousque solum eximendus sanguis est dum plenitudine periculo uitentur. Nam reliquæ impuritatis purgatio deinde accommodatur. Calida autem biliosaque plenitudo omnium impurarũ tutissimè uena secta tollitur; ut quæ non eam modo minuit, uerumetiam refrigerat. Melancholica plenitudo parcius ad auxilij genus tolerat; non enim eousque

calida

calida exiſtit ut refrigerationem poſtulet. Pituitoſa omnium certè minimè: quum enim impenſe frigida ſit ſanguinis miſſionem auerſatur, quę magis cruditatem refrigerans, ita conduplicat, uix ut unquam concoqui emédarique poſſit. Sed & huic fere comes uirium imbecillitas largam uacuationem minimè tolerat. Quocirca decernenda non eſt, niſi uenę ſupra modum confertæ graue periculum minentur: quumque neceſſitas expoſcet non id ſemel & uniuerſe, ſed ſenſim ac parte tentandum, ea ratione quam poſthac explicabimus. In omni igitur impura plenitudine a ſecta uena auſpicanda eſt uacuatio, ſine qua uix tutò purgatio decernatur. Etenim medicamétum quod pręſertim ualidius ſit, tum calore tum trahendi facultate humores exagitans perturbansque plethoricum corpus, in grauius id diſcrimen adducit. In uniuerſum autem plenis turgentibusque uenis, ſi non proſit, obeſſe tamen non poteſt moderata ſanguinis miſſio. Iam uero altera plenitudo quę ad uires refertum (hæc autem ſignis non facile agnoſci poteſt) licet neque uaſa diducere, neque diſrumpere, neque ingenitum calorem obruere poſſit, quoniam tamen imbecillas uires præmit, ne qua fortaſſe putredo aut humorum corruptela ſuccedat uenæ ſectione minui poteſt, quæ tantum relinquat, quantũ natura facilè gubernet. Sed & ea quoque quoniam nullius periculi præſentis metu urget, aut uictu parciore, aut inedia utiliter ſubtrahitur. De ſanguinis humorumque corruptione aut putredine quę in uenis citra plenitudinem conſiſtit, & quæ nuncupatur cacochymia, quã etiam nonnulli appellant plenitudinem ad uires, maior dubitandi occaſio exiſtit, num etiam poſſit commodè uena ſecta demi. Simplicem uenarum cacochymiam ſecta uena minuere tutum eſt ac utile, copię tamé ac uirium ratione ſuſcepta. Licet enim dum in hac uena ſecatur, omnes humores æquabiliter prodeant, & uena eademque ac antè reſtet humorum proportio: quoniam tamé detracta oneris portione quo natura premebatur, uires nihilo imbecilliores, ſed alacriores plerunque euadunt, quod reliquum eſt facilius ferũt, minoreq; negotio domant atque conficiunt. Ita ſané per continuas febres quum humorũ ſumma etiamnum cruditas & putredo in uenis eſt, plerũque miſſo ſanguine urinæ quæ rubræ, craſſæ, ac turbidę fuerant, mox puriores apparent, concoctionisque notas exhibent. Ita quidem ex artis principijs iſthæc præcepta duci uidentur atque ſtabiliri, ut in ſecanda uena perinde ac in diiudicãdis litibus, facti quam iuris quęſtio ſępe ſit obſcurior. Exercitari igitur unumquemque in his ſignis oportet, quæ tum plenitudinem, tum uniuscuiuſque humoris exuperantiam ſitumque demonſtrat. Neque imperitorum more ſi uel nares ſtillant ſanguine uel urinæ rubicunde ſeſe offerunt, protinus imperanda uenæ ſectio. Etenim facile ſanguis prorumpit non ex plenitudine ſolum, quodque eam uacuationẽ moliatur natura, ſed aliis compluribus ex cauſis. Quibus enim exeſa ſunt uenarum oſcula, quibus etiã uiſcera, præſertimque iecur imbecillũ uel ſcirrhoſum euaſit, iis ſæpe ſanguis fluit e naribus, haud ſecus atque hydropicis. Quin etiam urina rubeſcit cruentaque redditur in attritu calculi renum. Flaueſcit ex ictero ſimplici, ex ſcirro hepatis, atque etiam ex aſcite Nemo tamen per hos affectus rectè uenam ſecuerit. Itaque ex his ſolum notis que uniuſcuiuſque humoris exuperantiam denunciant, uenę ſectio tutò decerni poteſt. Hæc una omnium humorum qui in uenis maioribus conditi ſunt uitio expedite ſuccurrit, eoque liberat ſi illic nõ autem e malè affectis uiſceribus originem habet tum enim (ut aliquando plenius exequitur) præſtantior accommodatiorq; eſt purgatio. Ex his igitur conſtare poteſt que humorum uitia uena ſecta uacuet. Nũc ut e uenis prorumpentes humores reuellando ſiſtat, exponendum.

Reuulsio atque deriuatio ut per uenæ sectionem.
Cap. V.

VNVM prorumpētis sanguinis remedium est reuulsio: idque siue foras ut e naribus aut ex utero, siue in parrē aliquam abscessum facturus illabitur. Est autem reuulsio illabentis humoris in cōtrarium tractus. Hoc quippe nihil celerius fluxionis impetus cohibere potest. Contraria mathematicis sunt quę unius & eiusdem rectę lineæ extrema tenent, ad quæ qui fiunt motus contrarij dicūtur. Medicis uerò contraria quæ in eiusdem uenæ recto processu, per quem humorum cursus est, quam longissime distant. Aperta porrò uena primum quidē pars uulneri per quem humorum cursus est, quam longissime distant. Aperta porro uena primum quidem pars uulneri propinqua exinanitur, hęc deinde longinquis sanguinem prolicit. Quumque id rectarum fibrarum ope compleat (illas siquidem trahendo ut trāsuersas expellēdo natura destinauit) plus sanguinis & expeditius ab iis partibus, in quas fibrę diriguntur, quā a cæteris eripiet. Imò etiam si nihil uenæ trahant, humores tamen spōte recto fibrarum cursu defluent. Quicunq; in dextris sunt, dextra consectantur, qui in sinistris, sinistra Laudanturq; humorū cursus quicunq; in directū feruntur, qui uerò oblique in transuersum, uitio dantur, tanquam uiolatę naturę & perturbationis indices. Nomina quidem cōtraria sunt, antè ponè, ad dextram ad læuam, sursum deorsum, intrò foras. Cęterum in humorū reuulsione, ne illa quidem cōtraria sunt nisi & in fibrarum uenarumque recto cursu collocentur. Pleuritidi dextræ nequaquam contrarium est latus sinistrum, at inflammato cruri dextro cōtrariū est sinistrum. Hic enim communis & directa uenarum societas, per quam sinistrū crus incisum euocat e dextro, at e dextro latere nullas uenas rectis fibris in sinistrum concedit. Proinde huius secta uena, dextram pleuritidem non admit, sed noxium humorem uel in inflammata parte linquit, uel puro sanguini permiscet, uel (quod frequentissimè accidit) sinistrā pleuritidem inuehit. Quū itaque omne eò spectet consilium, ut a loco phlegmone occupato plus sanguinis ac celerius quam à cęteris partibus hauriatur, uena præcidetur, quę sit in directo situ partis affectæ. Sic enim & naturam cum ratione, & Hippocratem summum uirum imitabimur, qui in pleuritide interiorem brachii uenam secare iubet, ab eo latere quod dolore sit affectum. Neque uerò solum in dextra pleuritide, uerumetiam in iecoris inflammatione (cui tamen uenæ omnes societate iunguntur) interiorem dextri cubiti tundit, qua non comparente, media secat, si nec ea se profert, ad humeralem confugere mauult, quam ad interiorem sinistri brachij, tantam scilicet uim his attribuens, quę sunt in directo situ. Itaq; reuulsio e directo euidens subsidiū celeriter adfert, e transuerso nullum. Vena porrò ampla copiose, uicina ualidè atque celeriter trahit. Quum igitur magna uehemensque fiet inflammatio ex humore scilicet maligno cuius fluxio sit præceps, & locus in quē procumbit nobilis eximij ve sensus, ampla uena finitimo loco secanda ut quæ plus celerius atque potentius ab affecta sed euacuet. Sin uerò affectus mitior est, angusta uena eligenda, eaque distantiore loco, ut minus, tardius & ignauius euacuet. Eiusmodi reuulsio omnis præterquam quod fluxionem sistit, ab affecta quoque parte prius putrem & inquinatum sanguinem, quam ex reliquo corpore benignū atq; syncerum detrahit. Neq; tū metus ulli sit nouę fluxionis proritandæ. Quum.n. pars laborans magis quam cœteræ exinanita fuerit, si ad penuriam usque detractū

sit,

ſit, uix denuò alia humorum fluxione conflictabitur, niſi fortè nouo peccetur uiuendi errore. Diſtantes enim indigentia auidæ, proprium ſanguinē elabi nō ſinent, nec pars affecta (niſi dolor aut calor reſtet uehemens) ab illis quicquam eripiet, ut quæ ſit imbecilla, nec multo egēs alimēto. Malè igitur Arabū dogmate cenſetur, præciſam in pleuritide eiuſdem lateris uenam fluxionis impetum augere, ac proinde quum ingens eſt plenitudo, ne fluxio geminetur, copiā primum uel ex inferiore pedis uena ſubtrahendam, deinde ex aduerſi cubiti interiore reuellendum, poſtremò reliquias ex eodem latere deriuandas. Quid hoc quæſo conſilii & prudentiæ, ęgrum toties torquere, quem ſemel poſſis malo redimere? Profuſus ad indigentiam ex laborante latere ſanguis, copiā e fonte pleniſſimo haurit, ſimulq; phlegmone obſeſſam partem releuat, nullum metum afferens nouæ fluxionis. At ex aliis uenis quæ e directo non ſunt, unam copiam imminuit, nequicquam tamen deprauari elicit, neque oppreſſæ parti leuamento eſt, aut certè putris humor e parte motus, puro uenarū ſanguini permiſcetur, redditurq; malum quod corrigendum fuerat priſtino deterius. Quū autem directo ſecatur, uacuat, reuellit atque deriuat. Vt fluxio lenta atq; diuturna totius e diſtantiſſimis reuellitur, ita & quæ futura eſt arcetur, ſic enim in tractatu nouæ uiæ longiorem conuerſa, ſenſim a priſtino citra uirium offenſionem deſciſcit. Deriuatio eſt humoris illapſi tractus in uicinum latus. Fit autem aperta ea uena quæ in effectam partem inſeritur. Per quā ea modo alimentum capeſſit modò noxium humorem influentem excipit. Quocirca quū iniecto ſcalpello ea uena præciditur, pars multitudine defeſſa illac onus ſuum abiicit. Opportunè autem deriuatio adminiſtrabitur, quum reuulſione pmiſſa fluxionis impetus & ardor iam reſilit, neque denuò recētis & inopinati ſuſpicio eſt, ſimulq; humor adhuc liquidus eſt in parte, e qua remeare potis eſt. Si uerò uſque adeo infarctum eſſe parti cōiectura eſt, ut omni fluendi remeādiq; habilitate ſit orbatus (quod in diuturnis inueteratiſq; inflammationibus frequens eſt, in quibus ſcirrhoſæ quædā reliquiæ inhærent) nulla utiq; deriuatio uenæ ſectione, ſed fomentis & emplaſtris mollientibus digerentibuſq; tentanda. Quibus etiam ſi ne humor diſſolui diſſipariq́ue poteſt, neque locus eſt inſignis, neque dolor uehementer urget, pars affecta incidetur ac diducetur, maximè uerò ſi humor pernicie atque contagione uicinas ſedes inquinauit. Id quanquam deriuatio propriè uereq́ue dici non poteſt, illi tamen quaſi uicaria ſuccedit. Hactenus de uenę ſectione generatim traditum ſit, quæ interiorem morborum cauſam in uaſis cōditam euacuat, uel effluentem reuellit, deinceps enumerandi affectus ſinguli quibus illa debeat accomodari.

Singulorum morborum, quibus uel præſentibus uel futuris ſecta uena ſuccurrerit, enumeratio. Cap. VI

MORBOS quos uel ſanguinis ubertas, uel eruptio progenuit, præſentes quidem ſanat uenæ ſectio, impendētes arcet. Eius generis maximè ſunt, ſynochus febris, tum ea quæ citra putredinem ex ſanguine efferueſcente, tum quæ ex putreſcente eo accenditur, omniſq; continua, cuius putredo in uaſis maioribus condita eſt. In partium autem affectibus numerantur, phrenitis, ophtalmia, parotis, angina, pleuritis, peripneumonia, hepatis, ſplenis, nephritis, uteri, pudendorum, inguinum, alarum, brachiorum, crurum, articulorum, omnium denique tum interiorum tum externarum partium inflāmationes, dictę Gręcis phlegmonæ. Fiunt enim dum aperta, rupta, uel exeſa uena, dilapſus ſanguis in partē

abſcedit,

abſcedit,abundantiorq; congeſtus tumorem parit. His proximè accedunt ſputum ſanguinis incipiensque tabes,ſanguinis uomitio,& quę e naribus, ex utero uel ex hæmorrhoide plenior fit eruptio. Horum initio uena oppoſito loco tuſa fluxionis impetum ſiſtit, reuulſionisque ui nonnihil ex affecta parte reuocat. Ea igitur legitimum ac proprium his remedium eſt,qui ex boni ſanguinis plenitudine ortus ſui primordia acceperunt.Qui uerò ex impedita plenitudine emerſerunt,quia his plurimum cognati ſunt,uena quoque ſecta curari deſiderant,quod eorum materia,etiam ſi impura ſit,in uaſis tamen condita eſt, uel ab his emanat. Deinde carbunculus, furunculus ſcabies humidior, omniſque rubor per corporis ſumma efflorescens,& quicunque ad iſtorum naturam conditionemque accedunt. His ergo præſentibus uenæ ſectione medemur.Sic igitur cauſus,omniſque continua febris curanda,cuius putredo in uaſis maioribus coercetur.Intermittens uerò quæ pura ſit,ſiue tertianarum, ſiue quartanarũ aut quotidianarum genere continetur, quod eius proxima materia propriusque formes nõ in uaſis ſit maioribus,neque ex his prorumpat,uenæ ſectione haud quaquam rectè curatur.At nihilominus in his interdum ſanguis conuenienter mittitur quum aut uenæ immoderata copia turgeſcunt,phletorę que pericula impédent,aut in caleſcentis ſanguinis ſymptoma quoddam acrius urget: ut pulſans capitis dolor, corporis iactatio, æſtus penè ſuffocans; quanquam & hæc plerunque obrepunt ex bile circum præcordia efferueſcente. At ne ſic quidem uenæ ſectio aut febrem aut cauſam eius tollit,ſed duntaxat ſymptomatum tum præſentium,tum impedentium ſęuitiam compeſcit. Ex partium quoque affectibus,capitis & aurium pulſans dolor,lethargus,uertigo,apoplexia quędam, & epilepſia,acris mordaxq; fluxio, cordis quædam palpitatio. Quinetiam impédentibus illis conſuetis,aut anniuerſariis,quum iam plenitudo cauſaque ſubeſſe deprehenditur,anteuertendum occurendumq; eſt ſectione uenæ,quandoquidem præſentium atque futurorum una communisq; eſt ratio medendi,& quæcunque morbis prę ſentibus rectè per aguntur, eadem ſunt aut incipientibus aut imminentibus illis pręmittenda. Sed & citra plenitudinem,atque etiam in penuria interdum uena inciditur, quum euidentes cauſæ ut cõtuſio,dolor;uel ardor uel ardor fluxionẽ proritãt,quæ partis alicuius plegmorem minatur: quod etiã non præſentis,ſed incipientis aut imminentis morbi magnitudine atque metu fit.Hoc loco dubitatio exiſtit non parum controuerſa,utri magis ex uſu ſit uenæ ſectio pręſentine morbo an imminenti. Quæ ſic tamen explicari poteſt. Quum maxima & præceps eſt plenitudo,nec dum morbus ullus genitus eſt, nullo uirium diſpendio ſanguis abundè educi poteſt,ut qui copia & pondere naturę grauis erat.protinus enim laborans diſcrimen effugit morbi imminentis,ſecuriſque redditur. Quum uero morbus iam eſt genitus,uires præſentia eius attenuatæ, uix queunt citra detrimentum iuſtam ſanguinis effuſionem ſuſtinere. Hinc Hippocrates ex more inſilentes uel imminentes morbos iubet anteuertere ſanguinis miſſione, non illorum in curſum apulſumque expectare. Hac ratione in ephemera ex obſtructione, in ſynocho ſimplici,ſanguis copioſe trahitur antequam materia puteſcat. Quocirca tutius imminente quam præſente morbo ſanguis profunditur, ac utilius eſt futurum proſpicere atque præcauere, quam prorogare ut inſilentem defixumque profligemus.Nam ægrius eiicitur quam non admittitur hoſpes. Cæterum quum morbus iam grauiter hominem exercet,maiore neceſſitate remedium expoſtulat,quam quum nondum inuaſit. Quocirca genitoquam impendenti morbo,neceſſaria magis eſt uenæ ſectio,quod geniti ſeuitia, maiore nos

necessitate impellit & urget quam futuri metus. Itaque presenti necessitas, imminenti utilitas ac securitas inest.

Quæ uena in quouis effectu secanda. Cap. VII.

PLENITVDO cui nullius partis affectio assistit, qualibet ex uena citra delectum retrahitur, commodissimè tamen usuque maximo ex interiore cubiti dextri, quæ a caua plurimum & a iecore ualidissimè procedit. Plenitudo biliosa ex dextri quoque melancholica ex sinistri cubiti interiore uena, ita enim est efflagitat lienis situs. Quæ uerò ex crudorum colluuie suborta fuerit, ex utrocunque cubito peræque denui potest. Eadem prorsus lex & in febrium curatione obseruanda. Quapropter synochus tum simplex tum putrida, uenam interiorem cubiti dextri precedi postulat. perinde ut febris ardens, & pestilens simplex, itemque tertiana & quotidiana continua. Quartana uero quæ continenter affligit, interiorem poscit sinistri brachii. Eadem propemodum ratione in puris intermittentibus secanda uena deligetur; si quando aut plethora aut simptomarum sæuitia hanc aperire postulent. Ex partibus quę supra clauiculas sunt, perspicue reuellit & uacuat incisa uena humeraria, celerius ualidiusque in cubito tardius uerò & segnius in eo magnus ramo, qui inter pollicem & indicem excurrit. Ex his uero quæ inter clauiculas & renes positæ sunt reuellit secta interior, celerius & maiore ui in cubito, tardius uero & segnius in manus ramo, qui inter annularem & minimum digitum porrigitur. Ex utriusque reuellit uena media, si quidem ex communibus illa humerariæ & interioris ramis coagmetata conflataque est. Nam plerunque aut latet altius inuoluta, aut alterius duntaxat soboles est. Subter renes in quacunque parte inhærescet affectus, secta propositis uena, maiore tū impetu tum celeritate reuellitur, lentius uero & infirmius secta in malleolo saphena. Renes ancipites sunt medii inter superiora inferioraque interiecti Situm definio non ex partis ordine, sed ex ortu & productione uenæ, quę in partem emittitur. Itaque phlegmone quę rectos abdomini musculos supra umbilicum inuaserit, retrahetur aperta inferiore uena. Quę uerò colum intestinum præhenderit, quamuis subter renes sit, reuelletur secta interiore cubiti; enim uenarum origines deriuationesque commonstrant. Hinc singulas uniuscuiusque partis affectiones persequamur. Capitis ex plenitudine affectus tum interiores tum externos, siue etiam nunc initium faciunt, siue magnitudinem summam impleuerint, reuellit secta cubiti humeraria; dextros quidem dextra sinistros sinistra. At si segnius & ignauius id agendum erit, uti quam anteuertere ac futuros præcauere consilium est, secabitur quæ directo inter pollicem indicemque manus contendit, nisi fortasse aliunde quam ex humeraria dicat originem. Eos porrò deriuant scapularum atque humerorum sacrificatus, iniectæque cucurbitulæ, & sanguis profusus è naribus, quemadmodum etiam phrenitidas, deliria, & apoplexias. Vertigines uerò quę capitis uitio enatæ sunt, deriuantur præcisis quę porè aures sunt arteriis; perinde atque inueterati capitis dolores calidi spiritusq; pleni. Qui dolores priora capitis obsederunt, deriuantur aperta frontis uena. qui uerò occiput & posteriora tenent, cucurbitulis ceruici humerisque adhibitis, aut incisa uena puppi. Oculorum inflammationes & acres lachrymę, primum secta eiusdem lateris humeraria, deinde humerorum ceruicisque cucurbitulis retrahentur inhibenturque; deriuantur autem incisa uena quæ in alterutrum fertur angulum. Auribus inflammatis & parotidibus post humera-

riam

riam secetur uenā sub aure. Gingiuarum, maxillarum & dentium calidiores affectus, post humerariam, earum quæ sub labiis extant sectionem desiderant, ut angina earum quæ sub lingua cernuntur. Pulmonum inflammationem reuellit pariterque deriuat interior cubiti sinistri potius quam dextri, quandoquidem pulmonum uenæ ex dextro cordis sinu prodeunt, hic autem in sinistrū parietem uenæ cauæ inseritur, qui per alam sinistram in cubitum excurrit. Eadem sanguini qui tussiendo reiicitur, tabi, cordis palpitationi, aliisque eorum uitiis succurrit. Pleuritidi tum interiori, tum externæ, itemque pectoris, diaphragmatis inflammationibus & ulceribus sanguinem sputo fundentibus, interior eodē latere secta reuellendo deriuandoque confert. Inflammationes quę uel axillas uel humeros malè habent, nisi ad brachii flexum pertingāt, eādem curandi rationem subeunt. Quum autem eò peruenietur, quoniam partē inflammatione obsessam sectione proritare tutum non est, minus e directo aperienda est uena. Iecore inflammato grauiterve oppresso, interior dextera cæditur: aut uerò malè affecto lieni succurrit interior sinistra, in cubito quidem ualidus in manu languidus. Deriuatio e liene, non ut quibusdam uidetur in hæmorrhoidas, sed in aluum fit, & e cauis quoque iecoris in aluum, e gibbis uerò in urinas. Recens renum inflammatio, quam copia sanguinis comitatur in uenis, ex interiore cubiti reuellitur, dextri quidem si ren dexter, sinistri si sinister affligitur. Quum uerò non immodica plenitudo premit, tutius ualidusq; ex inferioribus quæ e directo sunt, uel in poplite uel in malleolis. Per uteri affectus si menses præter modum emanant, uena cubiti interior impetum coercebit, sursumque retrahet, quemadmodum & cucurbiculæ subter mammas, uel etiam umbilico infixę. Suppressos autem menses uena in poplite, aut malleolo instante purgationis tempore cæsa mouet, nam sanguinis impetu deorsum conuersio, uenę quę in uterum peruercūt, resignantur. At si qua inflammatio sub est, per initia sursum retrahetur, idq; directò illinc quippe tanquā e fonte plenior fluxio irruebat. Nec est quod inde mensium suppressionem uereare, si modò quam mox uenam in poplitē aut in maleolum directam ferrie iubeas, quæ illorum euacuationi deriuationiq; paratum & expeditum est præsidium. At si quis temerè hoc ab initio experiatur & attētet, fluxionis impetum phlegmonemque augebit. Reuulsio enim quæ fit secta interiore cubiti uena, quia iecur fontem ipsum, e quo fluxionis exordium est, exhaurit, uniuersalis censetur, quę uerò ex uenis inferioribus fit, particulis, neque fontem primariò euacuat. Quum itaque uniuersalia particularibus sint prēmittenda, inflammationes quæ subter renes incurrent, primum reuellendæ sunt præcisa interiore cubiti uena directa, deinde reseratis inferioribus, quę aliquam etiam reuellēdi uim obtinent, has tamen tutum minimè sit primas ferire, maximè si ingens est ualorum plenitudo, fluxionisque incursio uehemens. Profluentes affatim hæmorrhoidas, secta in cubito uena supprimit, suppressas diducit & euocat secta in malleolo. At si qua inflāmatio uel podicē, uel partes obscœnas, uel uesicam uel alterutrū inguen infestabit, modò non uenenatæ cuiusdā perniciei particeps ea sit, ex superioribus cubiti uenis multitudo summouenda, inhibendaque fluxio, secundum quam ex inferioribus, si magna premet necessitas, particularis reuulsio deriuatioque fiet. Similis est crurum inflammatorum ratio, quoties enim ingens inest plenitudo, effrenataque fluxionis uis & incursio, ex cubito sanguis primum, mox ex crure uel pede fundetur. Sin leuior existet inflammatio, neque plenitudo extra modum increuerit, superiorum uenarū sectionibus prætermissis, satis superq; erūt quæ ex inferis obeunt

Hę igitur uenę, in factis aut incipientibus morbis incidēdæ. Cæterum qui ex pręsenti plenitudine futuri morbi metuūtur, sanguinis detractione arcēdi sunt & pręuertendi. Ac si plenitudo ex suppressis mensibus coagmentata est, quisquis morbus impendebit, congruenter propulsabitur inferarum sectione, quæ dum uacuant, menses pariter exciunt, ipsamque mali causam exterminant. Vbi uerò ex longa consuetudine fluentes hæmorrhoides cohibentur, plenitudinemque iuuehunt, si quidem has euocare consilium est, ex inferioribus plenitudo haurietur: si illas obcæcare ægrotus requirat, neque uelit posthac illis ob noxius haberi, plenitudo ex superioribus erit detrahenda. Quęcunque autem aliis ex causis nata plenitudo morbos minitatur, eos inhibebit secta iecoraria in flexu cubiti dextri. Pars cuius uasa facilè deducuntur uel rumpuntur, aut illabentem fluxionem promptè excipit, exinanienda est non per uenam finitimam quum nihil morbi adhuc genitum sit, sed per uenam quam longissimè è directo disiunctam, quę & futuram fluxionem inhibeat, & eius solitum impetum in diuersam regionem incitet.

Quod spontanea sanguinis eruptio conferat in morbis. Cap. VIII.

SANGVIS è naribus, ex hęmorrhoide, atque ex utero plerunque sponte prorumpit: ex ore uerò modò tussi, modo uomitione; at ex alia corporis parte per quam raro, nec nisi contra naturam. Quocunque ex loco lentè par ceq; sanguis etiam secundum naturam emanat, inutilis habendus: neque enim morbum soluit, neque conuenientem uacuationem dehortatur, quam præsertim morbi uehementia maturare cogit. Qui uero affatim copioseque procuit, tum in grauante plethora, tum in synocha febre utilis, ut quam decretorio die plerunque finit. Quum enim uniuersale malum omnes peræque tu uenas occupet, undecunque obtingat sanguinis imminutio, grauitatis plenitudinisque symptomata cedunt. At in causo atque in omni continua per quam humores alii in maioribus uasis putrescunt, sanguis etiam copiose & affatim profiliens non æque confert. E naribus enim qui excurrit licet uigilias, deliria capitis dolorem aliaque symptomata demulceat, uix tamen propriam morbi essentiam atque radicem euellit, nisi forte immoderatior succedat profusio, summa uirium dissolutione, quæ tamen nusquam uidetur optanda. Vitiosus enim sanguis per nares postremus elabitur, nec nisi quum utilioris magna uis erit effusa. In his igitur febribus tametsi nares multo stillent sanguine, uena tamen cubiti secanda, quandoquidem sæpe deprehensus est e naribus tum calore, tum substantia laudabilis, quum ex cubito impurus sordidusque detrahitur. At uerò qui per hos morbos ex hæmorroide aut utero affatim & copiose exit, quod proximè e uena caua lumborum decedat, multo equidem utilior habendus, sed plerunque nec ipsam febris radicem extirpat, quæ in uenis est cordi proximis. Hinc sæpe profluentibus mensibus, atque etiam in puerperis quæ ritè purgantur, ob febris ardorem sanguis (licet parcius) e cubito demendus. Eadem quoque ac etiam euidentior est interdum ratio mittendi sanguinis e cubito, profluente hæmorrhoide. Iam uero partium phlegmonę aliisque affectus qui supra iecur & diaphragma consistunt, nihil aut minimum mitescunt sanguine ex utero aut ex hæmorrhoide profusio, nec qui inferiores sedes obsident, eo proflueпte e naribus, quemadmodum nec e nare dextra emanans affectus tollit sinistros, nec e sinistra dextros. Itaque sanguis sponte at non ex ratione profluens, non eam dehortatur uenæ sectionem

nem quam ratio ususque postulat. Morbis autem curandis uenę sectio aut per se, aut accidente confert; per se aut uacuat reuellit, ex accidente uero, modo refrigerat, quum calidiorem sanguinem educit, modo obstructiones expedit, sed eas duntaxat, quę ex multitudine contractæ fuerant. His autem affectibus semper adhibenda est, quibus per se, non semper uerò iis quibus ex accidentem medetur. Etenim iecoris calidiorem intemperiem emendare emissione sanguinis quum eius est penuria, minimè tutum fit: sed eorum tutior usus quæ per se refrigerant & proprium sunt intemperiei remedium. Dicti iam sunt affectus omnes quibus remedio est uenæ sectio: nunc effundendi sanguinis præfinienda quantitas.

Quibus signis morbi magnitudo & uirium robur comprehendantur, pro quorum indicatione mittere aut non mittere sanguinem oporteat. Cap. IX.

CVICVNQVE affectui conuenit uenæ sectio, ei protinus adhibenda si magnus is est uiresque consentiunt. Leuis autem usque adeo interdum affectus est, ut uel sponte nullo artis subsidio breui sanescat. Atque interdum licet magnus sit, uires tamen imbeciliores apparent quam quę ullam uacuationem sustineant. vt quæ ferè omnis illarum substantiam conuellat, quarum seruandarum gratia curatio instituitur. Itaque ut accurate, & ad unguem pręscribatur in quibus morbis si quantum demendum sit sanguinis, prorsus ęstimandum quam magnus morbus sit, quamque ualidę sint uires. Morbus autem siue factus omnino, siue incipiens, siue impendens, magnus dicitur aut ex se, aut ex sua continente causa quæ in humoribus consistit, aut ex symptomatis cuiusdam sęuitia. Ac primum quidem magnus uehemensque intelligitur ex suo genere; nam cuiuscunque partis sit phlegmone, grauior deteriorque censetur quam simplex eiusdem intemperies. Deinde ex partis usu atque præstatia, si ex principum partium est ordine, ut cor, ut cerebrum & iecur; aut si contra inter partes abiectas & ignobiles censetur. Præterea ex istarum situ; nam aliæ principibus affinitate iunguntur, ut pulmones, latera uentriculus & lien; aliæ uero longiore interuallo disiunctæ sunt, ut intestina, renes, uesica, artus, aliæque in extremis corporis positæ. Ex ipso denique partis sensu, qui aut acer acutusque est, aut hebes. At causæ magnitudo ex humoris qui affecta sede congestus est & continens fit morbi materia, conditione & natura spectatur; quod nempe benignus sit uel uitiosus, uel putridus, uel perniciosa qualitate contaminatus, isque aut multus aut paucus. Hic enim quicquid perniciosum est & malignum magnum etiam nuncupare cõsueuimus. Ex uasorum etiam & uiscerum totiusque corporis plenitudine uel exinanitione, antecedentis causæ magnitudo deprehenditur; itemque ex humorum inibi cõceptorum puritate aut uitio. Symptomatis magnitudinem ex uehementia aut remissione eorum quæ incidunt metimur, nempe dolores, sitis, languẽtis appetentię, uigiliarum, & cęterorum quę uires imminuunt & attenuant. Itaque si praua quædam morbi species uelut inflammatio, iecur cerebrum, uel partes cordis uicinas atque connexas occupauerit, cuius uis latè se fundat, sitque humor putridus & uenenatus, quali & corporis uasa conferta appareãt, adeo ut inde magna excitetur corporis agitatio, mala appetentia, sitis, dolor acerbus, & uigilię: hunc profecto in maximorum grauissimorumque morborum numero reponemus, cui & maxima cõgruit euacuatio.

tio. In quo autem morbo diuerſa comparent omnia, is certè pro leuiſſimo minimoque ducendus eſt, & qui fortaſſe nullius uacuationis indigeat. Inter hos non pauci interiecti ſunt medii ordines, qui pro maioris minoriſque ratione, aut abunde aut parcè uacuandum denunciant. Nunc ad uirium æſtimationem transferatur oratio. Facultatum uiriumque corporis aliæ partibus ſingulis ingeneratæ ſunt & inſitæ, alię communes & influentes. Inſitarum atque innati calidi unam eandemque haberi eſſentiam eamque naturam appellari, & ex innato ſpiritu & humido primigenio conflari, cui ſolida partium ſubſtantia tãquam materia ſubſternatur, alias planum efficimus. Communium uero uagarumque eſſentias e tribus principiorum fontibus emanare, tripliceque ſpiritu in totum corpus, animalem quidem è cerebro per neruos, uitalem è corde per arterias, naturalem è iecore per uenas effundi oſtendimus. Quo loci demonſtratum ſimul eſt uires partibus ſingulis ingenitas ab influentibus illis ſuſtineri, totum uero animal ab utriſque gubernari. Itaque ſi integra ſanitate ſui debet animal utraſque tam inſitas quam influentes ſaluas & incorruptas eſſe eſt neceſſe. Quod euenturum eſt, ſi earum ſubſtantia æquabili & iuſta quadam moderatione conſiſtat, ut in certa quantitate atque proba temperiè poſita eſt. E contrario autem ſi ſubſtantiæ uel quantitas uel temperies inuertatur, & illę neceſſario iacturam facient, aut imbecilliores euadent, unde earum functiones lędentur, totiuſque animalis gubernatio perturbabitur, tandemq; uitæ conſequetur euerſio. Ergo ualentes & imbecillæ uires ex operibus primum & internoſcendę ſunt. Vrinæ aut alui excrementa cruda, nempe tenuia & aquoſa, aut loturæ carnis ſimilia, naturalis facultatis imbecillitatem commonſtrant, quemadmodum uel retentio, uel alia quæuis obleſa functio. Vitalis facultas ex pulſu paruo, obſcuro & languido, ſimiliter ex reſpiratione parua, difficili atque crebra, ex uoce exili & languida, quę neque pulmonum, neque pectoris uitio oborta ſit, debilis animaduertitur. Horum uero contraria eiuſdem robur & firmitudinem oſtendunt. Animalem uim imbecillam coarguunt motus ſenſuumque læſio uigiliæ, deliria, aliæque perturbatę principes actiones quemadmodum contrarię conſtãtiam ipſius firmitatemque demonſtrant. Ex his ergo functionibus facultates lędi coniicimus. Lęduntur autem imbecillę apparent bifariam, uel oppreſſę uel languidæ. In omni porrò euacuatione maximi refert languidas ab oppreſſis internoſcere. Hę ſiquidem largam, illę nullam uacuationem ferunt. Earum diſtinctio ex cauſis euidentibus eſt petenda. Si enim eius generis progreſſæ ſunt quę uirium ſubſtantiam uel mutant uel diſſipãt, eas uere languidas eſſe: ſin nullæ eiuſmodi deprehenſæ ſunt, & aliæ urgent ſuo pondere, opprimi ſolum cenſeto. Externæ cauſæ & euidenter quibus inſitarum uirium (ab his enim exordiar) temperies mutatur, ſunt ardentiſſimæ febres quę corpus liquant, & cauſæ uehementiores quæcunque ſolidas partes immodicè calefaciunt, refrigerant, humectãt, ſiccant ue. At illarum ſubſtantia digeritur atque diſperditur in morbis longiſſimis, qui hominem in atrophiam uel in tabem coniiciunt. Influentiam autem uirium triplex ſpiritus permutatur, tum ex ambientis & rerum quorumlibet irruentium intemperie uel uenenata qualitate, tum ex uiſcerum aut humorum deprauatis qualitatibus. Aeris quippe feruor & eſtus non ſolum qua nos extrinſecus ambit, uerumetiam qua intrò reſpiratione ducitur, pulmones primum, deinde cor, omneſque ſpiritus eouſque inflammat, dum plerunque febris incendatur; ex qua ſpiritus intemperies neceſſitas eſt uires imbecillæ languidęque reddantur. Adde per eum feruorem ſpiritus non modo temperies

mutationem ſubire,ſed & diſſipatione minui. Frigoris cõtra immoderata uis foris incidẽs introque ſubiẽs,alias ſpiritum omnemque calorem infringit & debilitat,alias prorſus extinguit. Aer dum uel peſtilẽs uel quodpiam uenenatum aliud uitium cõcepit,hauſtus tractuſque cõtagione noſtros etiam ſpiritus labefactat,ex quo grauium morborum in corpus incurſio, uiriumque non mediocris iactura. Multo quidem apertius uel ſcorpii uel rabidi canis uel alterius uenenatæ beſtiæ morſu acceptum uirus,ſpiritũ polluit & inficit. Porrò etiam interiores & abſtruſę cauſæ ſpiritus immutare ſolent. Vbi enim principes corporis partes intemperie aliquapiam conflictabuntur,eadem ſi lõgius ſerpat neceſſario ad ſpiritus indidem ortus dimanabit,uiriumque robur comminuet. Quodcunque etiam humoris uitium in corpore dominetur,ex eius intemperie grauem offenſionem ſpiritus excipiant oportet. Crudorum quippe humorum ui qui aut corpus uniuerſum aut uentriculus maximeque os eius occupauerint,neceſſe eſt tum caloris tum ſpiritus ſubſtãtia refrigeſcat & infringatur,animalque prorſus langueſcat,interdum uero & ſyncope prehẽſum corruat. Bilis ardentior calore immodice ſpiritus cremãs,aut os uẽtriculi uellicãs & quaſi aculeis compũgẽs,haud leuiorum malorum fit cauſa. Eſt & quum humor aliquis ueneni labe & pernicie aſpergitur,cuiuſmodi eſt cohibitum putreſcẽſque ſemẽ,aut mẽſtruum,aut grumus ſanguinis,cuius vapor ſpiritum labefactans & inficiens alias ſyncopen,alias uteri ſtrãgulatũ,alias epilepſiam,alias alia incommoda ſolet inferre,uiribus extra modum offenſis,Ergo tot tãtiſque modis ſpiritus a ſua temperie deſciſcunt. Eorum porrò uiriumque ſubſtãtia imminuitur atque diſſoluitur,interdum ſpõte, quia tenuis & diſſipabilis in corpore calido,raro,laxoque concluditur,ut proinde ſuopte impetu diſperdatur & uaneſcat. Interdum uero externarum & euidentiũ cauſarum occurſatione perimitur,quales ſunt ambiens aer feruidior & ſiccior,uacuatio immodica motio uehemens,animi pathemata dolor & uigiliæ. Immodica humoris aut etiã inutilis excrementi euacuatio,hoc ipſo quod ſpiritus ſubſtãtia fuſa atque profluens eſt,nõ poteſt nõ bonam illius partem e corpore ſecum abripere Quocirca ſiue aluus nimiopere uel natura uel arte profluit, ſiue urina plus æquo profunditur ut in diabete, ſiue pus aut aqua ex thorace,ſtomacho, uentre inferiore,aut ex magno quopiam abſceſſu uniuerſe & affatim prorumpit,neceſſitas eſt grauem uires iacturam ſciant. Multo autem certius & clarius nimia ſanguinis aut ſalutaris humoris uacuatio ſpiritus effundit,uireſque cõuellit,ſiue is ex uulnere ſiue ex naribus,ſiue ex ore , ſiue ex mariſcis ſiue ex utero , aut aliunde proſiliat. Hac etiam ratione inediæ corporis robur frangunt,quod per has neceſſario & utili corporis alimento diſperdito & exhauſto aliud non ſufficitur,unde uim omnem concidere eſt neceſſe. Labor ac æſtus ſpiritus caloriſque ſubſtantiam halitu aut ſudore diſſipant. Quapropter qui uitę ſuæ curſum in labore aut circa balneas & fornaces conficiunt , quoniam continenter labitur ac fluit eorum ſubſtantia,haud ęque excrementis circumfluunt atque ij qui ocioſam & inertem uitam traducunt. Qui luxuria & effrenata libidine difluunt,his (inquit Poeta) frigent effœtæ in corpore uires quæ nullius medicinę uim perferũt. Hi omniũ maximè ex tãtula ſeminis uacuatione flacceſcũt & lãguent,quod ſpiritus plurimũ diſſipetur. Doloris porrò atrocitas multo amplius quã labor ſpiritus diſperdit,uireſq; proſternit. Animi pathemata alia quidẽ ſpiritũ atq; calorẽ obruũt & ſtrãgulãt,ut timor,mæſtitia alia uero diſſoluũt atq; diſſipant,ut gaudiũ, lætitia : Vigilię corpus uniuerſũ eiuſque maximè animalem ſpiritũ exhauriunt, quemadmodum ſomnus uacua

tionis

tionis genus omne præter ſudores &,quam ἄδηλον διαπνοὴν Græci uocant cohibent. Atque hę ſunt cauſæ quarum exuperantia calorem,ſpiritum uireſque diſſipat,quæ quoniam euidentes exiſtunt,tanquam notæ & ſigna fiunt,ex quibus uires propriæ ſubſtãtiæ iacturam feciſſe intelligimus. Cauſæ uerò quæ dũtaxat uires opprimunt interiores ſunt & abſtruſæ,neque adeò nobis expoſitæ, eius generis ſunt.obſtructio,& immoderata humorum capia. Venarum arteriarumque obſtructio quæ a craſsis lentisq; humoribus fit,ſpiritus arctę coercet neque illos uentilatione refrigerari ſinit, unde præpedito uſu uitæ neceſſario grauiter cum ingenito calore opprimũtur. Id quidem in pulmonibus,in iecore in cerebri uentriculis atque arteriis,in ipſo denique corporis habitu ſæpe ac multum euenire ſolet. Obſtructio autem quam humores nimio plus exuberantes induxerunt,non modo ſpiritu caloremque premit,uerumetiam ſuffocat e obruit. At multitudo lipera neq; ulla obſtructione præpedita ſiue ſimplex ſiue cacochymiæ particeps eſt,uires ſtrangulat,ut in athletico habitu ſanguinis,in leucophlegmatia pituitæ,in hydropecruditatem,in ictero bilis exuperantia. Quotieſcunque igitur naturalis facultas ab excrementis,uitalis ex pulſu & reſpiratione,animalis ex propriis functionibus imbecilla deprehendetur,ſi qua ex cauſis illis procatarcticis uehementior anteceſſerit, direptam & imminutam cenſero uirium ſubſtãtiam. Vbi uerò nulla ex cauſis illis pręgreſſa fuerit & uires nihilominus imbecillæ comparebunt,nõ utique diſſolutas,ſed oppreſſas putato,maximè ſi uel plenitudinis multæ cacochymiæ ſigna fuerint connexa. Sublatis cauſis opprimẽtibus protinus uires recreãtur & ad ſeſe redeũt, niſi affectionis diuturnitate proſtratę iam ſint. Velim igitur affectarum uiriũ tres a nobis ordines conſtitui,alias eſſe proſtratas,grauatas alias, tertias languidas,quarum ſigna ſigillatim ex antè commemoratis elucebũt. Sunt qui uni pulſui tanquam ſigno minimè fallaci iubent attentos eſſe de uirium robore iudicaturos. Id certè magnum quippiam,at nondum ſatis eſſe iudicio, quãdoquidem pulſus ferè inconſtans incertusque eſt,& externarum complurium rerum interuẽtu perturbatur,mutationemque ſuſcipit. Deinde ingẽs copioſaque euacuatiõ alias uires,non minus quam uitalem cõcutit,atque earum occaſu haud ſecus emorimur atque ſi uitalis intercideret,quare uidetur aliarũ etiam facultatum obſeruatio ad uacuandum neceſſaria. Siquis enim uehemẽti aut diuturno morbo,ut lienteria,atrophia maraſmove extabuit,huic ſanguinem nõ mittes,etiamſi pulſus plenus nunc exiſtit & ualidus Quocirca nõ uuius,ſed trium uagarum & influentium facultatum,neque harum ſolum,uerumetiam inſitarũ quibus actio uitæ continentur,robur ad uacuationem ęſtimandum eſt.

Vt uacuandi quantitas ex morbi magnitudine & uirium robore æſtimari debeat. Cap. X.

MORBVS oĩs ęgrotis uires cõuellit,ut & uacuatio quæ ad illius depulſionẽ adhibitur. Ne igitur durum uideatur iã afflictum grauius affligere,ea lege tẽperanda ſunt omnia,ut morbi ſubſtãtia dematur,uiribus quam fieri poteſt minimum oblæſis. His quidem tantiſper negotium faceſſere dum malum profligetur,& in maiores cõmodi ſpem adducamur,periti in primis eſt artificis. Quæcunque autem offenſio per ligitimas euacuationes uiribus infertur,leuis admodum,& breuis eſſe ſolet,ut quæ completa euacuatione mox conquieſcat. Natura ſiquidem noxiorum humorũ pondere deonerata,quo ueluti ſarcina premebatur,priores uires recuperat,quicquid ſpiritibus & ĩnato calori fuerat detra

ctum

ctum resarcit,factaque morbo deinceps superior,quæ reliqua sunt euincit partim coquendo,partim foras dissipando. Si Hippocrates ad pericula prospicienda sagacissimus consuluit tenuem uictum ęgrotis adhibere haud ueritus illorum uires,licet infirmas uictus tenuitate debilitare,ut hac simul morbi essentiam comminueret, idem profecto inuacuandi munere tenendum. Cæterum ꝑinde ut in uictus ita & in euacuationis ratione cauendum,ne in extremã debilitatem adductæ uires concidant , circumspiciendumque etiam atque etiam & accurate considerandum,quantum & quoad per ferre queant. Aequa autem & legittima uacuationis quantitas citra insignem uirium offensionem morbum adimit.Hoc morbi uiriumque inter se exquisita collatio commonstrat. Nam ualidis constantibusque uiribus,fidenter quãtum morbus desiderat erit uacuadum minus ualidis parcius,prostratis nihil prorsus moliendum. Cęterum hoc ipsum in disceptationem quæstionemque uocatur,possint ne uires usque adeo debilitari,ut ne minimam uacuationem tolerẽt. Plerunque enim in magna uirium deiectione uacuationes sponte, salubriter,euentuque fœlici prorumpũt. Deinde unicuique uirium ordini sua quædã uacuationis quantitas proportione reddi potest,non enim credibile est unica aut semuncia sanguinis effusa uires etiam prostratas offensum iri. Quoniam igitur hæc obscura sunt explanationes adhibendæ,ut omnis uterum ambiguitas tollatur. Vacuationum alia integra statuitur & perfecte absoluta,quæ omnem aut certè plurimam morbi materiam adimit:alia utilis quidem at non integra,quę parte morbi sublata reliquum facit leuiorem;tertia eousque exigua & deficiens, nihil ut laborantem leuet. Raro quidem uires adeo prosternuntur(nisi malo u ctis & deploratis) ut ne uel minimam quidem uacuationem sustineant uerum huiusce tanquã inutilis ueteres non meminere,quod citra ægroti alleuiationem uiribus incommodet statueruntque uiribus afflictis & prostratis nullam omnino uacuationem adhibendam. Itaque ualentes uires integram consummatamq; mediocres imperfectam quidem,sed utilem,prostratę nullam mali curatricem uacuationem tollerant. Ex morbis autem quicunque uehemens ac magnus extiterit copiosã eamque necessariam exposcit,sine qua aut nullo modo aut non tuto sanari potest. Medioeris moderatam, quę raro necessaria, sed duntaxat utilis habetur, per quam citius ac tutius sanatio perficitur. Exiguus morbus exiguæ etiã aut nullus omnino uacuationis indiget. Iam uero morbi magnitudo uirium robori conferatur. Quum uires erunt planè integræ,& morbus mediocris,non utiq; necessaria,sed duntaxat utilis est uenæ sectio , potest tamen tuto & quantum morbus desiderat sanguis mitti. Non enim uerendum est constantes uires aliquantisper imminuere,dum morbi sentina funditus ex hauriatur,æe siquidem promptè nullaq; mora recreantur. Quum in uirium constantia & firmitudine morbus inuadet magnus & periculosus qui uasa immoderatione copia distendat queadmodum in habitu athelico & in synochis febribus, tunc uberior uacuatio præscribenda,quæ affectus magnitudini usquequaque respondeat, expeditque (inquit Hippocrates) usque ad animi defectionem ducere si ęger perferre possit. Neque uerò de animi perfectione præcipit,quæ uel timiditate et animi ignauia , uel acrimonia humoris accidit,qui os uentriculi pungit & irritat; sed de ea duntaxat quæ uberiorem euacuationem consequitur. Hanc enim in morbis extremis statuit tanquam regulam & legitimum uacuationis modum. Est autem animi uiriumque defectio lipothymia siue lipopsychia in qua etiam num ægrotus loquitur,audit,uidet,agnoscitque præsentes. Sincope uero est omnium uirium præceps lapsus , ut epilepsia animalium , qua certè qui opprimitur,

primitur, nec audit, nec uidet, & (ut uerbo expediam) omnes externas functiones quaſi interceptas habet. Lipothymia leuior eſt ſyncope, hancque ſolet præcedere. In his igitur affectibus ſanguinem uſque ad lipothymiam mittere permittitur; at non temerè & ſine iudicio. Sed quum iam uires præ uacuatione manifeſtè fatiſcunt & uacillant, & initium patiuntur defectionis atque lipothymię, cohibendum; neque unquam uacuationes ad extremum & uſque ad ueram ſyncopem deducendæ, ut quæ omnino periculoſæ euadant, etiamſi ualidæ uires erant. Tentandum igitur eſt exuperantem humorem ſubducere, quoad uires ferat. Et quocunque tempore diſſoluuntur, etiamſi reſtent ſuperuacua, ab euacuatione nihilominus deſiſtendum ceſſandumque protinus eſt. Hoc autem certiſſimè diſces pulſuum mutationi animum mētemque adhibēs, quum ex magno paruum, ex ęquali inęquabilem, ex uehementi debilem & obſcurum fieri, quumque fluentis ſanguinis impetum labere, ægrotumq; iam languere animaduertes. Quoniam igitur ſyncope mortis eſt imago quædam, quæ aſtantes porterret & ęgrum in maximum uitę diſcrimen adducit, in eam profectò uacuationē ægrotum minimè præcipitabit, quicunq; exiſtimationem ſuam inuiolatam tueri, neque in ullas obtrectatorum reprehenſiones incurrere uolet. Conducibilius quidem ſit ægrum diutius torqueri, quam una cum morbo uitam omnem profundere. Hactenus uires integras ualenteſque oratio noſtra attigit. Mediocres porrò uires ſi mediocris quoque morbus adoritur, moderatam quoque uacuationem poſtulant, quæ leui aut exigua uirium offenſione uniuerſam cauſam detrahat. Atque etiam utilis ea fuerit, quę leuior mitiorque adhibitur. At ſi eaſdem uires morbus maior inuadat, & cui multa uacuatio fuerit neceſſaria, nequaquam debet ea ſemel & uniuerſe ſuſcipi, ut quam uires tolerare nequeant. Non enim recte morbum demit, qui cum morbo ęgrum de medio tollit. Quum igitur ſemel & uniuerſe facta uacuatio citra periculum adhiberi non poteſt, quod uitioſe ſe habet paulatim uacuare expedit, & minutatim ſolubre quippiam pro reo reponere, ac primum quantum uires ferant detrahere, deinde quo defuit iteratione ſupplere, idq; uel bis uel ter, uel nonnunquā ſępius ea curatio Græcis eſt ἐπικέρασις Proſtratis autem uiribus nulla uel morbo exigente uacuatio ineunda. Quæ enim adeò exigua fuerit, ut uiribus illis quaſi dimenſa & par reſpondeat, quoniam commodi nihil, incommodi uerò atque perturbationis plurimum infert, tanquam inutilis & ſuperuacua prętermittatur. Atq; in uiribus roborandis cōfirmandisq; omne tum ſtudiū collocetur, idq; cibis boni ſucci modice & ſæpius offerendis, quibus etiam facultas inſit morbo aduerſa, quę cacochymiam emendet. Quod ſi poſtea uires recreari atq; refici contingat, tum idonea afferetur uacuatio, quod in diuturnis morbis ſæpius uſu uenit. In acutis uerò nimia cunctatio ſemper anceps eſt periculoſa.

Præſentium præteritorumque obſeruationes, ex quibus certior uacuandi quantitas indicatur. Cap. XI.

MITTENDI ſanguinis quantitatem ex morbi magnitudine atq; ut ille robore præceptam, exquiſitius atque perfectius euidentium cauſarum obſeruatio præſcribit. Ex his cauſis tres numerātur interiores & nobis congenitę, tēperamentum, corporis conſtitutio uel habitus, & ætas. Totidē externę & aduentitię, ambientis conſtitutio ex anni tempore, regione & cœli ſtatu profecta ua-

cuatio

euatio suppressa uel immodicè procedens, consuetudo uictus e generis uitę uel uacuationis. Præteritas hasce causas idcirco suprà exquirebamus, ut ex iis exquisita morbi & uirium magnitudo nobis eluceret. Præsentes & futuræ non dum morbum aut uires immutarunt, quoniam tamē humoris aliquid e corpo re uacuare & uires dissoluere incipiunt, non parum ad euacuationem quam pro ponimus momenti obtinent. Quas autem hæ uires habeant, singulatim expli candum est. Calidum humidumque corporis temperamentum, in propria so- lidarum partium substantia situm, quoniam ui insiti caloris assiduò plurimum dissipatur ac dissoluitur, nō peręque copiosam fert uacuationem atq; quod ab illo plurimum dissidet frigidum & siccum. Quodcunque uerò corpus inde hu- midum appellant, quod multo humore abundet in uenis recōdito, id facillimè uacuationem tolerat. Corporis habitus, extenuatus, mollis & rarus, tum imbe- cillus, tum multæ dissolutioni obnoxius est, contra uerò carnosus, firmus atque densus pauca sinit e corpore dissipari. Qui autem præpinguis & obesus existit quāquam minimum disperditur, difficile tamen uenæ sectionem idcirco susti- net, quod exilibus sit uenis, quas exinanitas pinguedo facile stringit deprimit que, ut inde metus sit ne natiuum calorem extinguat. In corporis habitu æsti- manda etiam est uenarum capacitas, quibus enim amplę & turgidæ spectātur, tolerabilior est euacuatio, quam quibus angustæ. Neq; uerò humorum natura posthabenda est: nā tenues & calidi celerrimè dissipantur ac difluunt crassi ac frigidi diutius hęrent. Atque hæc quidem ad corporis constitutionem habi- tumq; pertinent. Aetatum porrò quæ decrepita nuncupatur, quia effœtis est ui ribus, nullam uenæ sectionē tolerat, moribundum semen præcipitat quisquis reliquum uitæ calorem cum sanguine profundit. Quæ inter senectutem & pue ritiam mediæ interueniunt, quoniam firmis uiribus & corpore bene constituto tenentur, nulla uacuandi præsidia metuunt. Puerorum ætas uirium quidem substantia abundat, cæterum quia corpus calidum & humidum obtinet, mol- le tenorum ac patens, quod sponte sua assiduo digeritur ac defluit, sanguinis missionem tutò non feret, quantum enim ex incidenda uena uacuandum fue- rat, id ultro ex corporis natura præstatur. Has ætates nullis annorum finibus Hippacrates circūscripsit. At Galenus neque ante annum decimum quartum, neque post septuagesimum iis quas protuli causis adductus, uenam pertundit. Quod profectò de pleniore illa ueteribusq; consueta uacuatione audiendum nam moderatam quę tum uiribus tum plenitudini aut par aut inferior sit, utri que pro eo ipso quantulocunque sunt præditi modo, facile ferent. Sic Rhases ętate decrepita quæ graui urgēteque pleuritide uel peripneumonia torqueba tur, sanguinem emisit. Sic Auenzoar filio suo trimo se utiliter uenam secuisse commemorat. Hoc & ipsi plerunque experimur, sexto aut quinto ætatis an- no tres sanguinis quatuor ve uncias, pleuritim interiores inflammationes e hisque grauiores morbos finiuisse. Sponte naturæ tum pueris, tum infan- tibus lactētibus, sanguis interdum abundè prodit e naribus, nulla corporis aut uirium iactura. Suis uiribus iisque ualidis prędita est puerorum ętas, cur igi- tur ad illarum proportionem uacuare nō possumus, quum præsertim eusarcus est puer, planè ac liberaliter educatus, cui amplę uenæ bene cocto puroque sā guine tument? Ad extremum uerò donemus uirium robur lædi, utrum magis optandum fuerit, uel ut puer seruata plenitudine succique copia intereat, uel ut ea imminuta, offensisque quodammodo uiribus a morbo uindicetur? Secan dæ atem uenæ necessitas in pleuritide interioribusq; inflammationibus quam in cōtinuis febribus puero maior existit. Nulla igitur est ætas, quæ nō aliquē

uacuationis modum ferat. Hæc ſunt interiorum cauſarum obſeruationes, quæ ſponte intimoque motu corpus uiresque afficiunt preter eas uero euidentiū quoque conſtitutio tenenda. Regio feruens & arida multum innati calidi utriumque, multum peccantis humoris è corpore haurit. Hinc uires comminuuntur pauciorque ſanguis manet in uenis: in ea proinde contractiorex parcioresque in ſanguine mittendo eſſe conuenit. Regio frigidior ac humidior, innatum calidum humoresque intus coercet, horumque minimum diſſoluit, quocirca ſanguis abundantius profundi poteſt. Cæterum in extremè frigida quę plurimum in Boream deuergit, ſanguis frigere ueluti conglacies uacuationi uix cædit, ſed & partes interiores ſi a ſuo calore deſtitutæ maneant, ambientis frigoris iniuria extinctionis periculum ſubibunt. Quę inter illas intercedit regio temperatior, largiſſimam ſanguinis perfuſionem tolerat. In anni temporibus uer temperatum ſucci uiriumque abundans, ſanguinem largius fundi permittit: eſtque uere ſecta uena precauendis morbis idonea. Poſt uer, autumnus, deinde hyems, omnium uero minimum ęſtas. Cœli ſtatus qui calidior obtigerit, ut ſubſolana uel auſtrina tempeſtate, parcius: qui frigidior ut ualido Aquilone aut Fauonio, is quoque parcè: largius autem quicunque clementior nulla ingenti tempeſtatum ui iactabitur, ſanguinem mittendum eſſe ſuadet. Tria hic in ambientis conſtitutione perpetuo implicita atque colligata, iam in unum conferamus. Regione frigida & hyeme premens Boreas prorſus uenæ ſectione nobis interdicit; ſolusque Auſter placidior illam admittit. Regione autem feruida & æſtate, quum perflat Auſter uenam pertundere fomidoloſum; at quum Boreas æſtum temperat, tutiſſimum. Hęc igitur cauſę tum innati calidi, tum humorum ſubſtantiam, uel conſeruant, uel diſſipant, ſed tamen obſcurè ac ſine ſenſu. Cæterum de manifeſta copioſa uacuatione, quę fortè tum erumpit, quum uenam ſecare proponimus, ita quidem ſtatuendum Spontanea uacuatio materiæ morbi nihil detrahens, ueram atque legitimam non excludit. Quod igitur morbus expoſcit protinus uacuandum, pręſertim ſi neceſſitas impellit, & uires ſpontauea illa uacuatioue nondum in magnam offenſionem incurrerunt. In uehementi pleuritide, quo tempore fortè fortuna erumpet totius corporis ſudor, aut uomitio, aut aluus, ſanguis mitti non debeat at ſedatis illis paulumque recreatis uiribus, uena incidenda. Symptoma enim quum illa ſint, neque morbi ſubſtantiam detrahunt, neque uicaria eſſe poſſunt phlebotomiæ. Sic in febre ardente, lienteria quę ex frigidę potu immoderatione laxato diſſolutoque uentriculo inciderit, uenę ſectionem non uetat. At quoniam uires inde paulo imbecilliores aueſcerunt, harum ſeruata dignitate ſanguis parcius emittet ur. Spontanea autem uacuatio quæ morbi ſubſtantiam demit, ſi iam ęgrotum leuet, poſſitque quantum requiris uacuare prorſus eſt naturę committenda. Sin minus id poſſit, tantum ipſe detrahes, quo ex conuictis ambobus perficiatur quod poſtulas. Quæ ſponte natura perfectura eſt, ne tangito inchoate uero nec ab ea perficienda, completo. Itaque in pleuritide, in febre aſſidua, ſi ſanguis abundātius ex utero, ex hæmorroide, uel e naribus dimanet, iuſtaque ſit uacuationis quantitas, ex qua æger ſatis leuetur, uenam non incides. Sin uero parcius aut languidus ex his locis, profluit, morbusque interim uehementer urget, quod deficit, etiam puerpera ſit laborans, uenæ ſectione ſupplendum. Eadem ex cauſa in dyſenteria purgans medicamentum offertur, ut quod ſenſim & languidè per anfractus parum idoneos elabitur, affatim per ductus conuenientiores deriuetur ac defluat. Cōſuetudo porrò nobis obſeruanda, in uictus ratione, in uitæ genere, & in euacuatione

tione. Qui frugaliter siue ex consuetudine, siue ex morbi impedimento uicti tant, parcius uacuandi sunt quam liberalius pleniusque uiuunt. Qui uenæ sectionem iam est expertus, modo uires crebra uacuatione nondum sint læsæ, alacrius ac leuius eam perferet quam inexpertus. Consueta quippe mala, minus sunt infensa. Quapropter opinione sua uulgus longè fallitur, qua primam uenæ sectionem ut in primis salutarem suscipit, & quasi ueneratur, conseruatq; in extremos usus accommodaturam.

Futurorum obseruatio aut uerius prouisio præfiniendæ quantitatis necessaria. Cap. XII.

Non solum uires præsentes emetiri, uerumetiam futuras prospicere acuti sapientisque est medici. Post uacuationem uires ita tueri atque conseruare par est, ut & alia deinceps adhibenda remedia ferre, & morbi longitudini atq; iudicationi sustinendæ satis esse queant. Quinetiam ne posthac intempestiue & alieno tempore nutrire cogamur, sanguinis nonnihil retinendum asseruandumque est ad morbi decursum & ad reliquæ curationis spatium. Futuras uires æstimabimus tum ex causis procatarcticis quæ præsentes sunt, & posthac etiam perseuerabunt, tum ex symptomatis quæ præter opinioné incidere possunt. In causis procatarcticis præcipuæ sunt cœli constitutio, & uiuendi ritus. Cœli cõstitutio si calida euaserit & sicca, ac istiusmodi deinceps expectetur, restrictius sanguis emittetur quam si frigidam fore coniiciamus. Rursum si prospicimus ægrotum tenuiter sobrieque uicturum, uel quia potionis & cibi languet appetentia, uel quia morbus deuorare non sinit, ut in angina fauces præcludente, parcius euacuare mouemur, quam si plenius is uiuat. Seruare tum aliquid sanguinis oportet, tanquam naturę thesaurum & suppetias in leuamen futuræ penuriæ. Iam uerò repentina & inopinata symptomata, quæ uires summopere eneruant & frangunt, sunt dolor uehemens, uigiliæ, uacuationes præter spem erumpentes, & in primis syncope. In hanc si quidem non pauci quam mox ab aperta uena ex consuetudine incidunt, uel quod natura sint imbecilliores, uel quod timore magno perculsi, uires omnes effundant: uel quod os uentris amara bile perfusum, aut quam maximè acri sensu præditum & infirmum nacti sunt. Quum igitur aliquid eiusmodi futurum suspicamur, quanquam uires tunc ualent, sanguinem tamen uel nullo modo uel præparcè mittemus, nisi fortè huic periculo antè sit occursum. Summę autem prudentię fuerit repentina & inopinata quæcunque incident, longè prospicere atque præcauere. Hæc iam exemplis illustremus. Esto quispiam natura sanguineus, corpore eusarco, denso ac firmo, ętate florenti, qui multos dies luxuriosum uitę genus secutus, alimentis se expleuerit solidioribus & ualentis materiæ: qui pristinam exercitationis consuetudinem intermiserit, domique otiose uixerit, cui sanguinis ex naribus, ex utero, uel ex hęmorrhoidis uetus consuetaque eruptio iampridem substiterit: adeò ut ex harum concursione causarum corporis habitus non mediocre incrementum ceperit, & uenæ natura amplæ præ copia sint distentę. Quocunque tempore hominem ita constitutum grauis uehemensque febris uel inflammatio prehendet, quam mox sanguis profundendus est, isque copiosus: quandoquidem tum morbi tum causæ magnitudo id expostulat, ex pręteritorum obseruatione confirmata. Quod si his etiam præsentia consentiunt, adsitque aeris constitutio ex regione, anni tempore, & ex tempestate collatis

latit frigida & humida, ęgrotus ad uacuationem procliuis fit: posthac uero morbus non ad multos dies longius producatur, nulla calidioris futuræ tempestatis significatio appareat: nulla itē futuri doloris, uel inediæ, uel uigiliarum, uel spontaneę uacuationis comminatio intēdatur. his ita in unum conspirantibus, quis dubitet largissimam sanguinis missionem imperare? At uero hisce contraria omnia, quem non subito a sanguinis detractione auocabunt? Permiscentur plerunque ac prorsus inter se pugnantes existunt obseruatione, ac tum prudenti acrique iudicio est opus, quo ex comparatis illis uacuationis modus pręscribatur. Præteritorum recordatio plerunque copiosum sanguinem fundendum monet, cuius tamen libertatem nobis præsentium obseruatio subtrahit. Vt si quis pristina exercitationis consuetudine intermissa desidiæ se & luxuriæ dediderit, & alimentis expleuerit, & solennis quæpiam uacuatio substiterit; sed hinc euaserit corpus pingue & album, laxum & molle tenuisque succi plenum, adsitque ęstas, regio ęstuosa, cœlique status calidus ac siccus: omnino huic sanguine nō mittes: satis enim ex seipso nō modo obscure, uerumetiam manifestè uacuatur. Parum uero detrahes in eo ipso habitu, si hyems adsit & regio frigida, cœlique status Aquilonius. In hac autem rerum permistione, nō obseruationum multitudinem, sed potestatem uelim te attendere, quod una plerunque reliquas omnes dignitates pręstātiasque superet. Qui neque artis cognitione, neque longo rerum usu, neq; prudenti synceroq; mentis iudicio, confidet se posse uacuationis quantitatem definire, is Hippocratis consilio potius infra subsistat, quam exquisitè uacuet.

*H*oc autem loco nō abs re fuerit perscrutari, sitne uteri gestatio inter obseruationes habenda. Ipsa ueritatis species multa probabilitate suadet in prægnantibus graui morbo implicitis temperandum, ob fœtum qui utero continetur Hippocratis patrocinio ac sententia hunc in modum defensa: *Mulier in utero gestans incisa uena abortit, idque magis si est fœtus auctior.* At certè hęc perpetuum minimè est, ut neque illud quod proximè antè scribitur; *Mulierem in utero gerētem acuto morbo corripi, lethale est.* Quum enim purgatio quę malignis fit medicamentis, cum periculo grauiore fętus quam uenę sectione decernatur, si Hippocrates grauidę morbo ex cacochymia tentatę, purgationem largitur iis mensibus qui inter tertium & octauum interponuntur: nos profectò iisdem multo tutius sanguinem mittemus ei, quæ aliquo plenitudinis morbo conflictabitur. Quod si media gestatione liceat, longè tutius in initiis factus fas est: quod sanguis magis redundet, & fœtus minore egeat alimento. *Hoc tempore sæpe natura illius superuacui effusionem sponte utiliterque aggreditur per nares, per hemorrhoidas, aut per uterum; & nonnunquam menses statis temporibus salubriter effluunt, cur non similiter nobis liceat premente necessitatem naturam arte imitari? Multæ nisi uena circiter quartum mensem referetur, abortiunt, fœtus enim copia obruitur. Neque uerò in plethora sola, uerumetiam citra hanc quum pleuritis, alia ue inflammatio uehementius urget, pręgnanti uena in cubito cædenda. Inferiores autem prægnantium uenas incidere minimè tutum, quod impetu deorsum conuerso menses procedunt, præcipitanturque fœtus. Octauo ac nono mense rarò citra abortum sanguis emittitur, quum pręsertim mulier leui ex causa, uel ob uteri imbecillitatem, uel ob lubricum lentorem abortire consueuit. *Hac in re* Cornelius Celsus morbi duntaxat utriumque magnitudinem animaduertit. Antiqui, inquit, primam ultimamque ętatem sustinere non posse hoc auxilii genus indicabant, persuaserantque sibi mulierē grauidā,

quæ

quæ ita curata esset abortum esse facturam. Postea uerò usus ostendit, nihil ex his esse perpetuum, aliasque potiores obseruationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quæ uires sint. Firmus puer, & robustus senex, & grauida mulier ualens tuto curantur. Itaque uteri gestatio quemadmodum & ætas, inter quantitatis obseruationes habenda. De quantitate mittendi sanguinis hęc quidem satis, deinceps uero de utendi ratione.

Quo morbi tempore, qua die, quaque hora sanguis emittendus. Cap. XIII.

QVORVM morborum causa est plenitudo alia ue humorum labes in uasis, incipientibus illis quam mox secta uena summoueri debet. Hoc enim pacto quicquid morbi in postremum gignendum est prohibebitur, quicquid uero genitum & procreatum tam est, facilius natura concoquet, euincet, atque profligabit. Sic febres ardentiores antequam sanguinis moles feruoris incendio torreatur, aut uehementior putredo inualescat, acceleratum hoc remedium extinguit. Sic & interiores inflammationes hoc auxilii genus initio radicitus eruit, dum qui in partem confluxerat humor nõdum obhęrens, profluẽtis sanguinis impetum cursumque sequitur. Vires per initia firmę sunt & constantes, nec admodum iis dissimiles quæ pridem erant integra ualetudine, si quo igitur tempore, ipso maxime initio hoc pręsidii genus tolerabunt. Qui plenitudine aut fluxione permanent alia uult remedia adhibere, peruerso medendi ordine affectum conduplicabit uiribusque negotium facesset. Sic tamen matuere uena secetur, ut uentriculus primæque uenæ nec ulla humoris corruptela, nec cruditate, nec cibo semicocto confertæ sint. Præcepit quidem *Aui*cenna in morborum principiis phlebotomia prorsus omittere & concoctionem expectare, dum morbus principium statumque pręterierit, atque dum demum solum illam conferre asseruat. Idque non de solis partium morbis quos ante percensuerat, audiendum putat, quum & mox idipsum de febribus omnibus pręcipiat, maximeque de sanguinea, in qua quum aderit cõcoctio iubet sanguinem profluenter educere. Cui uero ista mirabiliter dissentanea uidetur, perpẽdendum quibus illa rationibus suadere cõtẽdat, ut controuersia ad unguem discussa, ueritas ipsa clarius eluceat. Inquit igitur per initia incisam uenam noxios humores extenuare, & per corpus quoquouersum impellere, sanguineque puro & syncero permiscere, nonnunquam etiam nos expectatione nostra adeo decipi, ut cum salubri nihil prorsus uitiosi humoris educatur. Ex animi uero sententia atque uoto omnia succedere, si expectat concoctione quum iam morbus principium & statum pręterierit, sanguinem detrahamus. Sed minimè tam inconsiderata eius ferenda est sententia, neque audiẽdi illius explanatores, quorum dicta quotidie re & euentis refellũtur. Quę enim absurdior futiliorque sententia hac excogitari possit, phlebotomiam humores extenuare, quum ex superiorum demonstratione dilucidè constet, qua ante, eadem & post phlebotomiam proportione humores in corpore retineri atque seruari. Si qua fortè mutatio incidit, quum tenuis humor expeditius celeriusque, crassior ægrius & pigrius emanet, uerisimilius est phlebotomiam sanguinem & humores potius incrassare debere. Cur deinde hæc humores exagitat, si multitudinem demit, quę perturbationum & morbi causa fuerat, debet eadem omnia mitiora & tranquilliora reddere. *At* si peccãs materia sanguine pmiscetur in uenis, cur hæc secta uena nõ pariter foras exilict?

Sed

Sed iam plenius æstimata rei ueritate, donemus morbum quempiam uehementem & acrem ob ius sanguinis exuperantia natum, cuiusmodi sunt utraque synoca, putrida febris ex plenitudine, angina, pleuritis, peripneumonia, iecoris aliarumque partium inflammationes. Hæ si peracutę sunt & periculosæ præ sanguinis copia, præcipites, quis non statim ipso initio uenam pertundat? quis quum adhuc uires integræ sunt non eam plenitudine in prorsus eximat, quæ morbo causam dedit, & quæ in uitę discrimen adducit? Hoc consilio in synocha festinamus statim initio sanguinē ad animi defectionem mittere, antequam materia putrescat. At ille, in ea febre sanguinea principio sanguinem parcè mittit, abundantius uerò ubi coctionis signa comparent. At quam quæso concoctionem expectes sanguinis optimi & bene cocti, qui sola multitudine peccat? In his igitur ut in ualde acutis, Hippocratis consilio differre & cunctari malum est: sed statim si uires integræ & ualentes erunt, ad animi usque defectionem ducendum. Si minus acuti & uehementes erunt morbi, etiam per initia sanguis effundetur, idque pro multitudinis ratione. Num igitur in his uenę sectionem omittemus, & cum Auicenna expectabimus dum concoctio eluceat, & principium morbus statumque pręterierit? Siccine morbum sinemus suo impetu proteruire atque ęgrotum tam immaniter iactari citra ullam artis opem? Si exitialis is erit, ad concoctionem nunquam præducentur: sin salutaris uel anceps, post statum in ipsa declinatione quum iam prorsus euictus erit, & laborans a periculo tutus, quid tū uenę sectione fuerit opus? Sed age hoc loco temporum morbi, & concoctionis uim expendamus. Natura concoctione impuros noxiosque humores e purioribus secernit, hos ut conseruet, illos ut tandem foras exturbet, aut sola per se aut medicamenti ope. Atqui uenæ sectio nullo delectu omnes qui in uenis sunt, promiscue & indiscriminatim prolectat. Quorsum igitur ut hæc fiat, humorum concoctionem atque secretionem præstolemur? Vt in phlegmone pus iam factum non amplius secta uena, sed alia ratione per uias breuiores deriuamus: ita febribus quarum materia in uenis coercetur, concoctus ac iam secretus humor, medicamento deriuandus deturbandusque est. Qua in re tum temporis naturam habebimus adminiculantem, quæ secretos humores foras excludere contendit. At si quis hoc tempore uenam ausit incidere, non eos solum, sed pariter utiles eliciet, quodque grauius est, eos qui sui naturæ secreti fuerat, puro sanguini permiscebit, hunc inquinabit, omnia confundet, naturæque mollitionem optimam interpellabit. Quum igitur concoctionis manifestæ signa comparebunt, non amplius uenę sectione, sed aut purgatione, aut aliis deriuantibus præsidiis reliqua curatio transigenda, nisi (quod interdum fit) cruditatis signa denuò se prodant. In febribus uacuata multitudine ubi quę putruerant cocta sunt, per aluum, urinas & sudores ea uacuare tentandum. In pleuritide & in peripneumonia quæ putruerunt, & in pus conuersa sunt, per sputa, in hepatide, caua quidem per aluum, gibba per urinas, quemadmodum & in nephritide, singula denique per loca proxima & conuenientiora sunt expurganda. Si metu, ignauia, aliisve occasionibus uenæ sectio primis morbi diebus ad ministra non est, quocunque die etiam uigesimo in ægrum incideris si plenitudinis atque cruditatis signa permanebunt, hoc præsidii genus adhibendum, modo uires ferant, neque sint morbi diuturnitate collapsæ. Non enim dierum morbi numerus a phlebotomia, per se ac primam dehortatur, sed quod sæpius temporis progressu uel concocta est morbi materia, uel sunt uires dissolutę. Vt autem uniuersalium temporum,

ita

ita particularium,& dierum quibus morbi recurrunt delectus habendus,in his potissimum morbis quorum certa est uel intermissio,uel remissio. Vacuatio non excandescenti,sed mitescendi morbo afferenda. Natura quidem plerũque febrium maximeque intermittentium inuasionibus uomitiones,& declinationibus sudore commode ciet,quo tempore nobis etiam licet eadem utiliter arte promouere;at non uel alui deiectionem, uel uenę sectionem. In accessionibus ab his omnino temperandum est, ut quas neque natura tum mollitur, sed si quæ fortè incidunt, solius morbi feruore impetuque fiunt. Nulla eiusmodi uacuatio quæ uires supra modum lacessit,in tanta accessionum quasi fluctuum agitatione tutò obiri possit. Quum enim humores tum maximè quodam quasi æstu incitati efferuescant,obturbatique permisceantur nulla omnino queat iusta eorum fieri secretio. Esto etiam peccans morbi materia extra uenas maiores excãdescat,si hoc tempore uena reseretur,metuendum erit ne illa in uenas exinantias e uestigio commigret, fiatque ex intermittente continens. At uerò maxima morbi tranquillitate uena secta, uix ullum naturæ negotium facessit,ipsamque multitudinem e uenis maioribus eripit,nullo excandescentiæ metu. Maxima tranquillitas est medio remissionis intermissionisue tempore. Si spatia inter accessiones porriguntur,facile fit medium ipsum pro rerũ commoditate designare, sin angustum,difficile, quod interdum uix occasio sese offerat,ut uel ante uel post uenę sectionem opportunè ægrum alamus.

In quibus morbis uel pręcautionis uel curationis gratia,potestas datur sanguini mittendo horam deligere,conuenientior erit matutina quam pomeridiana. Nam a solis exortu sanguis suscitatur, uiget atque dominatur, ipsoque diei lumine tenuis fit,serenus, & ad fluendum aptior, maximè secunda tertiaue hora. Hac ipsa ne æger sopore torpeat, experrectus insomnem horam saltem una duxerit oportet. Hesternum cibum integrè concoxerit, sitque alui & uesicæ munia executus, eoque magis si una quæpiam ampliorum uenarum erit incidenda. Nam exiles quibus sanguis parcius emanat, nulla istiusmodi obseruatione feriuntur. Astrologica etiam obseruatio ut non parum efficax tenenda. Cæterum quotiescunque uehemẽtiores morbi præment & instabunt,tum uenam pertũdito. In uehementi enim & suffocante pleuritide,uel in angina,in sanguinis immoderato fluore,in extrema uasorum plenitudine, in aliis denique morbis qui nimium pręcipites sunt, nihil istiusmodi delectus habendus. At uero in febribus aliisue morbis qui circuitibus affligunt,quietis aut remissionis animaduersio multo præstantior quam matutini temporis. In quamcunque igitur diei noctisve horam remissio inciderit, cæteris in id ritè administratis uena pertundetur.

Quæ ante uenæ sectionem præparatio afferenda. Cap. XIIII.

Vt ad uenæ sectionem opportuna temporis occasio, ita corporis idonea præparatio adhibenda,qua neglecta, ægroto plurimum offensionis impendet. Partium quæ in prima corporis regione sunt,puritas & expurgatio, potissima est ad uenæ sectionem præparatio. Vitia quæ opus impediunt aut certe remorantur,sunt uentriculi primarumque uenarum cruditas,noxiorum humorum colluuies, aluus fœcibus astricta: os uentriculi nimiopere sentiens uel imbecillum,quæ non omnino uetant & excludunt,sed duntaxat retardant uenæ sectionem dum arte sint sublata. Crudiore enim uentriculo secta atque exinani

ta uena, crudi ſucci plurimum in ſanguinis locum rapiet. Et ſuppreſſiore aluo ſi uenam eliſerit; iecur exhauſtæque uenæ ſordidum quiddam & impurum e fæcibus exurgent. Tantum moræ in uena pertundenda interponi debet, quantum ſatis eſt tum ad crudorum cõcoctionem, tum ut excrementa deſcendant. Hæc ſponte niſi ſuccedant, clyſtere uel balano proliciendа ſunt. prunis, uel caſia aluus emollienda. Coctus crudusve cibus internoſcitur ex accepti eius qualitate & copia, ex tempore quo acceptus eſt, ex ructu, ex uentriculi pondere. Corruptus humor in uentriculo, aut in uicinis partibus exuperans, ſine illic genitus eſt, ſiue aliunde, uelut ex capite, ex iecore aut ex liene procubuit, differre hortatur uenæ inciſionem, dum ſit expurgatus. Secus enim multo maiore detrimento quam cruditas rapitur in uenas, haſque impuritate multa polluit. Hinc uel obſtructiones uel cachexię fiunt, uel morbi quibus mederi propoſueris ingraueſcunt, euaduntque eorum ſymptomata ſęuiora. Quinetiam impuri humores impetu ferociaque cõcitati excandeſcunt, uentriculum cordiaq; uellicant, hinc nauſea, conuulſio, lipothymia, ſyncope & alia ſymptomata, quæ terroris & metus plena ſunt. Vna bilis in os uentriculi tum effuſa, omnium maximè hæc mala inuehere ſolet. Has autem partes putridis humoribus occupari portendunt, cibi faſtidium, nauſea, humoris uomitio, frequens alui deiectio, uentriculi grauitas aut dolor, uentriculi præcordiorumve tumor atque diſtentio. Quæ quoties præter ullam ciborum cruditatem in ęgris apparebunt, e prima corporis regione antequam uena ſecetur deturbandus eſt uitioſus humor, illorum auctor & uelut ſeminarium, Vomitione id molliendum ſi ſurſum uergit, hauſta potione uel aquæ, uel hydrelæi tepeſcentis pondo ſelibræ. Alui autem deiectione ſi eo declinat, Caſia in id parum efficax, ut quę ſola ui liente & emolliente prædita, tenaces ualde & glutinoſos humores nec ſatis detergit nec ex aluo ſubduxit. Accommodatior eſt hiera picra, ſi febris non reclamat, uel rheumbarbarum, uel ſenna, uel agaricum, uel pro humoris ſpecie aliud quoddam blandum, cuius uis uniuerſam corporis molem neutiquam exagitet. His non modo ſemel, uerumetiam ſecundo & tertio pro rei neceſſitate, expedit uti: ſub hæc tamen mox ad uenæ ſectionem accingendum. Quandoquidem humorum uitia, quum in omnes corporis regiones parit irruerunt, methodus' ſummaque artis præceptio eſt, eas ſuo quamque ordine euacuare, meſenterij quidem uenas ante maiores. atque has rurſum ante corporis molem. Non autem contra, ne ex primis uenis in maiores, aut ex his in corporis habitum noxij humoris ſit traiectio; quod ſanè eſt non expurgare, ſed inquinare, labefactare corpus. At ex habitu corporis in uenas maiores aut ex is in primis atque in aluum traducere conſentaneum eſt. Quæ autem dixi uitia non ſolum uenæ ſectionem remorantur ac tardant, ſed omnino præpediunt. Hinc neque in hydrope, neque in cachexia, neque in ſcirrho iecoris aut lienis, uel exigente alterius morbi importunitate, ſcalpellum admouemus. Tertium uitium cui pręparatio ante uenæ ſectionem adhibetur, erat oris uentriculi ſenſus eximius aut imbecillitas. Eximius eſt ſenſus quibus nerui e cerebro miſſi, molles ſunt, teneri, nudi, aut occurſantibus rebus obuli. atque hi uix citra offenſionem, acria, acida aut ſalſa quod genus habentur, acetum, piper, ſinapi sdeuorant. Imbecillitas ſiue ex intemperie, ſiue ex rariore fibrarum ſtructura prouenerit, inde noſcitur quod nec cibus appetitur nec facilè fertur, ſed eo accepto dolor eſt, interdumque uel nauſea, uel cibi uomitio Qui ſic affecti ſunt, ut ex leuiſſima occaſione, ex inedia, ex ira, ex triſtitia, uel timore, ita ſanè ex phlebotomia quæ pariter cum ſanguine ſpiritus diſſipat, &

reli-

reliques humores commouet, uel conuulsione uel comitiali morbo, uel syncope stomachica tentantur ad internicionis periculum, uel in alia denique symptomata incurrunt, quæ huius partis occasione nasci proditum est. His itaque ante uenæ sectionem consulendum, osque uentriculi muniendum iis quæ corroborant: quę humorum acrimoniam retundunt, quę humoris influxum arcent. Id genus sunt, succus mali punici: mali cotonei, medici, citrei, limonum oxyachantę, & uuæ acerbę, acetum, aut qui ex his fiunt syrupi, Aut si qua frigidæ intemperiei suspicio inest, ex usu erunt calida aromatica, maximè syrupus mentæ, diacydonion, uinum austerum aut aromatices. Horum tantulum uel panis optimi momentum his intinctum conferet: mox uero ut ęger paulum quieuerit, uena incidetur. Præparatio uenæ sectioni pręmittenda, si morbi clementia sinit. Immanis uerò importunusque morbus nulla præparatione nullaque cunctatione festinare cogit. Sic inhabitu athletico a quo pręsens aut suffocationis, aut ruptionis uasorum periculum impendet, in uehementissima pleuritide, in febre ardentissima eaque maligna, in casu & prolapsione, aut in obtritu graui, imminentis periculi euentus magis reformidandus est quã noxa ex non præparato corpore.

Quid ipse sectionis tempore faciendum. Cap. XV.

DECVMBENTI ęgro, in maxima tum corporis tum animi tranquillitate uena incidenda, potissimum si uires imbecillæ sunt, aut syncopes metus inest. Etenim dum uel stamus uel sedemus animalis facultas corpus sustinens laborat, ipsaque intestina ac uiscera ex præcordiis pendentia, uitali naturalique facultati uim inferunt. Si pars quæ inciditur prona sit & in hanc facilis directusque sanguinis cursus ex ea corporis sede quam plurimum exinanire proponimus. Artus confricentur dum incalescant, & proximè supra eum locum in quem scalpellus adigetur arctius iaciantur, ut sanguine profecto uena tumentior in conspectum sedet. Infra etiam illigarimos est, quum tremula inconstansque uena ad scalpelli quemuis impulsum subterfugit, aut e sua sede dissilit. Quibus autem densa & squalida cutis est, & quibus angustæ uenæ, aut in altũ demersę multa carne uel adipe obductę, iis multo arctius uinculũ inici debet, quam quibus diuersa est constitutio. Minores pedum manuumque uenas, quia uinculis non satis implentur, in calentem aquam demittimus, quę & profluenti sanguini impetu facit. Si ne sic quidem uena in apertum promatur, eam quo loco inesse solet digitorum impulsu percunctare, dum sanguinis fluxu & incursione, illius sit explorata sedes: hancque signatam, scalpello industrius artifex feriat. Sedulò etiam atque etiam prospiciat, ne uel flatu tumidum locũ, uel arteriam, uel tẽdonem pro uena petat. Interdum enim in iecto arctiore uinculo aliquid uenæ simile intumescit: interdum pressa arteria motu uacuat & pro uena se profert. Scalpellum chirurgus uisu perspicaci manuq; ualida, summis digitis præhendet, nec plus mucronis proferet quã ad penetrandum sit satis: manu altera membrũ eiusque pollice uenam stabiliet, sensim nullaq; festinatione scalpellũ intrò suauiter, quod satis erit impellet. Venę quę in articulis, in brachij flexu & in poplite extant, in rectum dississę, tardius coalescunt, quod articuli motu uulneris labra dehiscant: neque eiusmodi sectio tentanda, nisi quum iteratione est opus. Extra articulos, ut in capite, in

manibus,uel in pedibus quęcunque emergunt, in rectum fissæ cicatrice celeri-
us obducuntur,quod labra semper inter sese coeat. Sub interiore quæ basili
ca dicitur,fere comes arteria delitescit,& sub media neruus, utriusque muscu-
lorum tendones plerunque substernuntur. Cephalia licet difficilis, omnium
tamen solet esse tutissima. Chirurgus ne in tendoné,in neruum aut in arteriã
impingat.Ex neruo aut tendone puncto dolor fit ingens,stupor,resolutio,& bra
chij conuulsio cum tumore. Arteriæ sanguis ægrè compescitur: illiusque ma-
gna ui effusa uirium sequitur exolutio,sed neque incisa arteria coit,neque sa
nescit,ac pars tandem gangræna corrumpitur.Punctum neruum aut tendonem
indicant doloris uehementia & insequens conuulsio , atque tumor. Huius si
qua erit suspicio,uulnus ne coalescat,dum ab impendente phlegmone uindica
tum sit & dies duo tresue abierint. Inhibetur autem coalitus fotu tepentis
olei . Lapso triduo si dolor conquiescat,nec noui quicquam obrepat , sinatur
coalescere.Sin minus,adhibeantur aperientia, attrahentia , & qualia neruis
compunctis conueniunt, ut terbinthina , adiecto interdum euforbi momen-
to.Aperta arteria,sanguis emanat tenuis , rubicundus, igneus , & pulsu quo-
dam exiliens Subsidio autem est amplastrum ex aloe , mirrha, thure , & bolo
armena quæ oui candido & pilis leporis sint excepta. His dein lintea ex li-
quore rosaceo imbuta insternentur. Emplastrum fasciis obuoluetur firmè ac
tuto ne triduo excidat, hoc blande summoto simile denuo imponendum . Si
ne iis quidem arteria coalescat,tota trasuersum discindatur,ut extrema utrin
que reuulsa molli carne obducantur. Rursum autem quod ad sectionis mo-
dum facit,si crassus aut uiscosus sanguis qualis melancholicus inesse putabitur
aut cœli constitutio frigida sit,ampla fiet uenæ apertio, sin tenuis & aquosus,
aut ipsa cœli constitutio calida,angustior. Vena ut decet aperta uinculum a su
periore parte laxabitur,quò inde sanguis uberius defluat. Si sanguini cursus
erit idoneus,sinatur,si minus abunde & segnius fluat,idque sectionis errore,ea
emendetur si sanguinis crassitie,aliaue ex causa,laborans pugnum arctè uehe
menterque adducat , neruos,musculos & later æ tussi ac uoce ualida conten-
dat uulnus aquæ calidæ formento proritetur. Si uecordem cura metusque
terreãt,hincque parcius sanguis emanet,intermissio fiat,dum uires exponédis
recreentur modis.Immo etiam si pro ratione sanguis dimanet , utile est me-
dio cursu digitum uulneri imponere,tum ut uires reficiantur minusque dissi-
pétur,tum etiã ut deterior spurciorque sanguis ex intimis celerius in sectioné
confluat. Emanantis autem sanguinis quantitas æstimanda est,ut is demum
opportunè sistatur . Aestimatio ex morbi necessitate & ex uiribus est ineun-
da. In plethora simplici ad imminentium morborum præcautionem satis
sit redundantiam demere , dum mediocritas sit reliqua. At quum iam mor-
bus inest,iisque uniuersalis ut febris,non satis illud fecerit,sed si uires toleret
infra mediocritatem imminuendum est. Mediocris enim si putrescat , quasi
efferuescens intumescit,& tum corpori infestus,tum uiribus grauis est, minui
igitur debet,at parcius quam in plenitudine. In partium autem phlegmonis
non una quantitas , sed tum caloris , tum substantiæ mutatio spectanda.
Quum uehemens dolor , aut magna quędam inflammatio locis inest sectioni
propinquis sanguinis cursus non antè sistatur quam uel dolor mitescere oc-
cipiat,uel eius calor commutetur. Mutatio quippe indicat sanguinem ex in-
flammata sede , in qua is est a reliquo dispar euelli, quod omnino expectan-
dum est nisi aut parti uehementer impactus humor est aut euacuatione ui-
res exoluuntur. Hæc siquidem cogunt intempestiuè supprimere, ac potius ite-

rato

ratò quod reliquum est detrahere, alias quidem eodem die, alías postero. Vt enim affluenti sanguini, ita & uiribus attendendum ne deficiant. Vires defecturas pręmonstrant, labans fluoris impetus, pallens faciei color, oscitationes, pandiculationes, aurium tinnitus, oculorum suffusiones, quæ omnia coarguunt uitales spiritus imminui & cor infringi destitutum calore. Ad hæc singultus & nausea, quæ fiunt irrumpente humore in hos uentriculi. Omnium tamen certissima & minimè fallax est pulsus mutatio, qui si ex crebro supra modum rarus euadat, aut ex magno paruus, ex uehementi debilis & obscurus, ex ęquabili inæquabilis, uires collapsuras, aut perturbationem epilepsię non admodum dissimilem præsagit. *Hæc* igitur si ex uacuationis quantitate incidant, protinus intermittendum, ne imbecillitas, progressa uel mortem inferat, uel iacturam quæ nullo pacto resarciri possit. At si uel motu & terrore, uel stomachi demorsu, hæc signa compareant, intercepto fluorę laborans recreetur, ut exinde possit reliqua uacuatio compleri. Recreandi multæ sunt rationes. Os atque faciem frigida conspergere: acetum, uinum, moschum, idq; genus aromatica ad nares admouere. Ab his uero præstantissimum sit ægrum prosternere; partibus quippe omnibus in unam situs æquabilitatem adductus, cessat labor omnis, principesque partes caloris & spiritus plus sibi motuò impartiunt. Si ne sic quidem releuetur æger, uomitus excitetur, aut faucium titillatu, aut iniecto oleo; quandoquidem is impetus stomachi cordisque tædia depellitur suscitatque robur. Mox uires instaurentur, uino sicco mali punici, iure carnium, medicamento diamoscho aliisve cardiacis.

Vt a uenæ sectione regendus sit æger. Cap. XVI.

SANGVINE ut morbi magnitudo uiresque ferebant emisso, uinculum dissoluatur, uulnus exiccetur, ne concrescente sanguine madens aut non coalescat, aut abscessus metum inferat. His siquidem non accuratè animaduersis, die octauo aliquando resignatum est uulnus. Adeps si exiliat ne pręcidatur, sed intrò molliter referendus est. Detersum uulnus linteo obsignetur, uel rosacea uel dulci aqua imbuto; aut etiam oleo, si sanguinem iterum fundere consilium est. Fasciis linteum deuinciatur, quæ nec arctiores sint, nec cutem ulcerisve labra distorqueant. Si icto tendone aut neruo, fluxionis aut phlegmonis metus est, emplastrum & cerussa imponendum est; in ambitu uero cataplasma ex semper uiuo, solano, arnaglossa aliisque frigidis. Sectus æger supinus decumbat, ut omnibus partibus in spinam dorsi tanquam in corporis basim reclinantibus, summa sit quies, & in quiete partes exhaustę repleantur, resarcianturq; spiritus. Neque igitur ad consueta munia properet, neque celerius inambulet, neque ullo exercitationis genere se fatiget; neque utatur uere, neque in balneum descendat; quandoquidem sanguis & spiritus uehementius incitati, ne dissipentur aut incalescant, sedandi comprimendique sunt. Nec uero uenæ sectioni continuò indormiendum est, ne aut languidior calor extinguatur, aut obruantur imminuti spiritus. Itaque uigilans conquiescat, absitque omnis tum animi, tum corporis contentio, quod & in lipothymia prçcipimus. *Hora* una aut altera a sanguine misso, alimentum licet offerre, exiguum quidem quodque boni sit succi, quod promptè alat, & quod sit profligendo morbo accomodatum. Duabus abhinc horis aut etiam minus, nihil uetat obdormiscere, modo assidentes prospiciant, neuel laborans in brachium

cæsum

cæſum ſe deuoluat, uel uinculum diſſoluat, quo ſanguis dimanet, uel aliud ſibi incommodum ferat. Reliquus cibus ſenſim tum copia tum materia deinceps increſcat; neque temerè aut auidè ad pleniorem properandum eſt ut quem natiuus color imminutus non planè ſit confecturus & quem crudum multumque exuctæ uenę rapiant, quo demum omnem corporis molem reficiant. Eſto etiam integra ſit omnis alimenti concoctio, quid tamen iuuat illico ſe ſuccis largius implere, quos animus eſt uena ſectu debere? Amiſſo ſanguine exquiſitior uictus ratio tenenda, neque protinus ęger ad priſtinam diętam perinde ut canis ad uomitum redeat. Intemperantes, idonei uenæ ſectioni non ſunt.

De iteranda uenæ ſectione ſic ſtatuendum. Quum ex feruentis ſanguinis copia, uel maxima inflammatio, uel dolor uehementiſſimus, uel ardentiſſima febris irrumpit; ipſo protinus initio antequam effrænatus ſanguis in principem aliquam partem incumbat, non modo quantum illius exuperat, uerum etiam multoplus emittendum eſt, idq; uniuerſe & affatim etiam ad uſque animi defectionem, ſi ualidę uires tolerando ſunt. Ferè autem ualent, in plethoricis affectibus, in quibus rarò uacuationis copia deficiunt. Validas quidem & integras uires, non autem imbecillas permittit, Hippocrates uſque ad animi defectionem deducere. Nam conſtantibus & integris uiribus defectio interueniens arteriarum duntaxat ſpiritus exoluit, illeſæ uerò perſiſtunt eæ uires, quas cordi, iecori a cerebro natura congenuit. Licet autem in lipothymia illæ diſpereant, ex his tamen inſitis alię perſimiles denuo ſuſcitari poterunt, ex quibus impendio recreabitur æger. At imbecillis (quoniam illæ principibus partibus inſitæ uires languent) ſi lipothymia obrepſerit, uix inſtauratio fiet. Quocirca uiribus imbecillis cauenda diligenter eſt defectio. Ita quidem de maximis urgentibusque morbis ſanciendum. At in leuioribus iiſque uniuerſalibus, ut in plethora, in febribus & aliis morbis, quorum materia coercita eſt in uaſis, non quidem ad lipothymiam, ſed tamen quantum expedit quantumque affectus expoſtulat, uniuerſe & ſemel ſtatim initio uacuandum eſt, ſi modò uires annuant. Ea uacuatio citra ullam uirium iacturam, exuperantem materiam ſubtrahit, antequam uel totũ putreſcat, uel in nobilem partem irrũpat, uel horrenda ſymptomata ſuſcitet. Qui metu deterritus in his uacuationes partiri proponet, & minus ſanè proficiet, & morbum producet in longius. At ſi per uirium imbecillitatem nequit uniuerſa uacuatio cõpleri, quum præſtantior uirium quam morbi ſit obſeruatio, partione uti cogimur, idque ſummo iudicio ſumma prudentia. Partitio autem fit ex modicis interuallis, atque uel diſſoluto uinculo, uel digito indito uulneri, intermittatur tantiſper dum modis antè expoſitis reſtituantur uires. Interdum hora una, interdum etiam plures ad uirium inſtaurationem neceſſariæ ſunt. Optimum autem ſi non ultra diem prorogare, ac bis ſanguinem (ſi uires ſinunt) eodem die mittere, idq; in morbis uniuerſalibus; & (niſi quid aliud uetat) antequam putredo aut alia inualeſcunt mala, quantum expedit educere. Cęterum in affectibus partium omnibus præſertimque in phlegmonis, partitas euacuationes oportet longiore interuallo ſeiungi, atque repetitam uel in diem poſterum, uel in perendinum differri: ut hoc temporis ſpatio, corrupti humores ex affecta ſede remigrent in uenas exhauſtas, quos exinde altera ſectio promptius eripiet. Pars enim laborãs ſenſim uno alterove die humores ſuos eò depoſuit, qui corrupti quum ſint, illic relinqui non debent, etiam ſi dolores conquieuerint. At uerò uenenatam, malignamque inflammationem, ut peſtilentem bubonem,

bonem, uel carbunculum, necesse est eo ipso die festinanter iterata uacuatione demoliri, ne pestilens contagio diutius hæreat in uenis. Neque tamen cõfidentius atque audacius crebrior uenæ sectio adeunda, non parum enim spiritus calorisq; demit ac in senectutem immaturam & hanc morbis grauioribus obnoxiam præcipitat, cuiusmodi sunt cachexia, hidrops arthritis, tremor, paralysis, apoplexia. Impensius enim refrigerato natiuo calore, humidoq; primigenio imminuto uiscera languescunt, cruditas dominatur, quæ tot malorum causa fit atque origo.

Emissi sanguinis obseruatio. Cap. XVII.

EFFLVENS sanguis excipiendus mundis tersisque peluiculis, terrenis, uitreis, stanneis aut argẽteis, non item æneis, ne ab his uel propriæ substantię uel caloris, uel alterius qualitatis cõuersionem subeat, quę nostrum de corporis affectione iudicium peruertat. Sint & peluiculæ multæ in quibus sanguinis uarietas dispici ac distingui possit. Seponantur loco mundo, quo nec puluis, nec famus, nec uentus, nec solis radii pertingant. Omnium prima in his obseruabitur sanguinis substantia. Viscosus est qui lentè fluit & tanquam glutinum digitis obhęret, quorum neutrum efficit probus atque mediocris. Crassus est & densus, multasque fibras habet, qui ocyus concrescit atque conglaciat, hic obstructionum aliorumque inde morborũ fit auctor. Qui tardius concrescit ac durescit, tenuis est, qui uerò iam refrigescens minime durescit, is omnino uel aquosus uel putridus est, cuius fibræ omnes direptæ atque corruptæ uanuerunt. Idipsum planius distinguit fissio. Crassus ac compactus difficilè finditur, tenuis facilè, putridus uerò non finditur, uerum simulatque attingitur totus in partes exiguas discerpitur. Serum multum tanquam aqua citrina concreto sanguini innatans, uel potum liberaliorem, uel iecur infirmum quale hydropici, uel imbecillos renes, uel eosdem obstructos ostendit, quibus ex causis serum redundans in uenas, sanguini permiscetur. Hunc tamẽ nõ eo prorsus destituti par est, uelut in his qui frugalibus bibunt, aut immoderatius sese exercent, crassescens enim sanguis difficilè in tenues uenas distribuitur, easque promptè intercludit. Spuma innatans nisi fluoris impetu nata sit, incẽdium atque feruorem eius humoris ostendit, cuius calorem præ se fert, rubra quidem sanguinis, citrina, bilis alba, pituitæ, liuidæ, melancholiæ. Durescentis sanguinis calor per summa rubicundus, boni utilisq; sanguinis est index, ruber quidem ac lucidus ardentis, qualis est arteriarum, ruber uerò & obscurus mediocris, qualis est uenarum. Color citrinus, bilem, albus pituitam, uiridis, bilem retorridam, liuidus aut plumbeus atram bilem cum pernicie, ut disparĩũ colorum permistio uarios humores exuperare commonstrat, qui an etiam putridi sint necne, sanguini substantia palam facit. Sanguinis parte summa innatat nonnunquam pingue quiddam & adiposum, instar telæ araneis cohærens. Hoc, si admodum pingue & obesum corpus est ex ipso sanguine causam habet, qui est in adipem pronus. Sin corpus stringosius fiat minusque opimum adipsum colliquari & marcescere portendit. Ima parte concerti sanguinis subsidet quod terrenum magis est atque fœculentum. Id quum finditur, sæpius apparet uel rubrum obscurum, uel nigrum uel liuidum uel uiride, unde humoris qui sanguinem perfundit, naturam uidere est: atque ex coloris copia assequi quantum unusquisque humor in uenis abundet. Si difisso sanguine grana quædam arenularum ęmula offendantur, aiunt uel elephantiasim uel propensionem

nem ad hanc notari, quanquam obſeruantibus rarò tale quiddam deprehenſum eſt. Rarum eſt ſanguinem a uenis graueolere, quod ſi contigerit, putredinis corruptionisque deploratæ eſt indicium. Detractum ſanguinem nemo deguſtarit, at ſi cui in os fortè incidet, dulcisque apparebit, ſecundum naturam eſt, qui amarus, bilioſus, acidus aut ſtipticus, melancholicus, inſipidus, pituitoſus, ſalſus pituita ſalſa perſuſus. Sanguinis ſubſtantia atq; calore animaduerſis, conferendę inuicem erunt peluiculæ, quæ ſi omnes optimum ſanguinem æquabiliter exhibeant, credibile eſt reliquum in uenis ſimilem haberi, illum tamē detrahendum fuiſſe, quod multitudine peccaret, quæ una corpus grauat, ſenſus offundit, & in putredinem, aut in grauiorum malorum pericula conijcit. Si uitioſus & impurus ſanguis conſpicitur, multo etiam utilius eductus eſt, ut qui & copia & qualitate moleſtus, corpori negotium faceſſeret. ſed & poſthac diligentius uacuari corpus debet, aut pharmaco, aut uenæ ſectione. Si qui prius manauit ſyncerus, qui autē poſterius, prauus exiſtit, multi huiuſmodi reſidēt humores in corpore, proba uictus ratione, idoneisque uacuationibus exterminandi. At ſi hoc ex phlegmone accidit, bono eſſe ſolet, nempe iudiciū completæ & integræ uacuationis, quæ morbi materiam ex affecta ſede extirpauit. Si poſtrema peluis purior eſt primis, conſummata eſt uacuatio, quæ ſanguinem uitioſum omnem detraxit, dum utilis ac bonus dimanaret. Sanguis in tepeſcentem aquam effuſus, diuulſus ſecretisque ſubſtantiis multa profert. Serum cum aqua omnino confunditur, ut internoſci nequeat, illi etiam permiſcetur tenuior ſanguinis portio, ex cuius colore liceat de humoris natura & ſpecie quodā modo iudicium facere. Craſſior ſanguinis portio & fibroſa ſubſidet in imo, quę pura & ſecundum naturam eſſe iudicabitur, ſi lucida tenuis, ſubalbida, & cohærens fuerit. At craſſior craſſum etiam ſanguinem ineſſe, obſcura & nigra, aliove infecta calore, ſanguinem uitioſorum humorum fœcibus inquinari commonſtrat, quos ipſa caloris differentia diſcernit. Si parum illa cohęret, diſtractaque facilè dilaceratur, ſummę putredinis eſt argumentum.

De arteriarum ſectione. Cap. XVIII.

MAIOREM arteriam in cubito uenæ ſubſtratam, aut eam quę in poplite ſita eſt, neque ex induſtria, neque imprudenter incidere ſit tutum. Eius enim ſanguis ægrè reſtingui poteſt, nempe tenuis & calidus impetuque prorumpens & ſanè nonnulli uolentibus medicis uinculo quaſi hæmorrhagiam ſiſtere, nata partis gangræna mortui ſunt. Neque ſi reprimatur facile queat uulnus ad cicatricem perduci, citra aneuryſma ob aſſiduum pulſum obque tunicas craſſas & pręduras. In ipſa uero aneuryſmatis chirurgia non pauci periere. Præſtat igitur quum neceſſitas poſtulat maiorem arteriam totum oblique in tranſuerſum ſecare, nam ſanguis deinde ſiſtitur, utrinque ipſius extremis retractis, & uulneri impoſito emplaſtro ex aloe ſupra deſcripto. Minores uerò arterias quę in ſummis artubus, in capite, in manibus, & in pedibus extant, licet citra hęc pericula incidere, ut quæ agglutinari poſſint, præſertim in molli humidoque corpore, quali mulieres ac pueri prædiri ſunt. Confert autem harum ſectio quum uehemēs diuturnusque dolor circum membranas uim infert, qui pungenti ſimilis eſt ob mēbranæ ſenſum, & qui pulſans eſt arteriarum motu. Sanguis enim multus, tenuis & calidus in affectæ partis arteriis coercitus, āt

doloris

doloris causa. Itaque si partibus extremis inuestigentur ac secentur arteriæ, quæ a sedibus illis affectis producunt, dolor omnino uanescit. Pauci hoc tempore arterias incidunt, quod non admodum conspicuæ sint, nec facilè sit illas cõsequi. In temperibus tamen sectę calidas acresque oculorum fluxiones inhibẽt quarum gratia totæ discinduntur, aut inuruntur candente ferro, caustico medicamento. Ponè aures secantur in uertiginę, in diuturnis capitis doloribus calidis atque spirituosis, in faciei rubore, & quibusdam aliis capitis affectibus inueteratis. Quæ inter pollicem & indicem excurrit, aperitur in diuturnis laterum doloribus inter uiscera & diaphragma positis iuxta maleolum secta uetustos lenit coxendicum dolores qui iãdiu inuoluere. Semper autem eius delectus habeatur, quæ edirecto affectæ sedis est, ad quam ne accedendum quidem fuerit, corporis totus prouisione neglecta.

De particularis sanguinis uacuatione. Cap. XIX.

QVVM sanguis aliqua in parte ita inæscit, ut nec secta uena, nec medicatione reuelli possit, ad ea potissimum parte quę offenditur educẽdus est, remediis quæ ei ipsi parti liberandæ insideant. Eiusmodi sunt hirudo, sacrificatio, & cucurbita, quæ a parte iam lęsa sanguinem manifestè exhauriunt. Hirudo morsu trifidum uulnus infligit, quod non cutem modo, uerum altius quoque, si ea tenella ut pueris & infantibus est, penetrat. Exhausta porrò exinanitaque & accurate preparata auidius utriusque sugit, fereque continenter dum copia turgescat saturaque procidat. Plerunque etiam sublata ea sanguis confertim profluit, si præsertim in prominentem uenam erat infixa: actum proscalpello & phlebotomia est. Ita quidem ex hæmorroide tam copiosum interdum sanguinem euocat, ut emplasticis adstringentibusque medicamentis sit opus, & pureorum cubito infixa, phlebotomiam exæquet. Quęcunque sic e uena caua haurit, pro uniuersali uacuatione habenda est. Quæ uerò duriusculæ cuti, aut ei parti cui nulla sit amplior uena subiecta aderescit, quam solum partem attigerit, euacuat: aut certe minimum e uicinis, nihil uerò prorsus ex alto aut est distantiore loco prolicet. Quocirca iis duntaxat partium uitiis exugẽdis adhibetur, quæ in summa sunt cute, ut scabiei, uitiligini, impetigini, pano, nasi facieique rubori & elephanticorum tuberculis.

Sacrificatio fit epidermide minutim scalpello discissa: quæ tamen & nonnũquam altius subiens ueram cutem ferit. Vacuate sola parte diuulsa, nisi forte uenam conuulneret: exitum enim facit humori subiecto, nec tamen ui quicquã ex alto aut e longinquo trahit. Quo altius scalpellus adigitur, eo plenior sanguinis est effusio Expurgandæ cutis remedium est sacrificatio, ac eorum quoque affectum quibus dixi hirũdinem opitulari quinetiam eorum qui in cutem irruperunt eique iam contumaciter obherent, ut scirrhi, inueteratæ phlegmones, & cuiusuis corruptæ materiæ. Ad hæc gangrenæ sphaceli & aliorum in quibus natiuus calor strangulatus uentilari desiderat. Largius autem ac uberius sacrificatio sanguinem profundet, si protiuus adhibeatur cucurbitula. Hæc enim ui flammæ atque caloris non modò quicquid tenuis fluxique humoris ac spiritus partem circunfundit, sed & quod in locis distantioribusque inest ualidissime trahit. Atque si cutis antè ferro exasperata est, id manifeste in se prolicit: sin uero leuis ea & integra manet, e distantioribus plenioribusque euocat in cutem, ac in eam sedem transfert cuicunque fuerit impacta. Itaque inhęrens cucurbitula cute iam incisa, corporis summas partes expur-

gat, multo quidem potentius, quam aut ſacrificio ſimplex, aut hirudo, iiſdemque ſuccurrit affectibus. Leuis autem & quæ ſine ſacrificatione imponitur, non manifeſtè ſanguinem, ſed unum ſpiritum extrahit. Cęterum humores ad ſeſe rapit, irruentem fluxionem reuellit, ſanguinis profuſionem undecunque factam directo contrarioq; loco impoſita ſiſtit, quum præſertim ex uena ſanguinem mitti reuelliq; imbecilles uires minimè ſiniunt. Errabundum uterum, fluctuantemque humorem cohibet, eum uero qui parti iam hæret impactuſque eſt deriuat, & eum qui in alto corpore demerſus eſt euocat in ſummum ut idcirco ſtuporis, paralyſis, inueterati doloris accomodatum ſit remedium. Flatus uerò ac ſpiritus quauis ſede coercitos expedite diſſoluit atq; diſſipat. Proinde palpitationem, ſingultum colicum nephreticumque cruciatum ociſſimè compeſcit. Expeditiſſimum hoc pręſidij genus hac minimè periculoſum. Neque enim corpus ulla qualitate labefactat neq; uires infringit.

Hactenus remedia expoſui quę ſanguinem tum uniuerſum tum particulatim detrahunt, ad ea deinceps accingar, quæ non hanc illamve, ſed nullo diſcrimine omnem corporis materiam uel abſumunt uel diſſipant.

Vniuerſalis quæ per habitum fit corporis euacuatio. Cap. XX.

EORVM quæ per ſumma corpus exauriunt uacuantque, alia ſudores conſpicuè cient, alia halitum tenuemque ſubſtantiam perſpiratu digerunt. Hoc genere continentur inedia, unctio & frigido, illo exercitatio, balneum, laconicum. Phlebotomiæ uires proximè imitatur inedia, ſenſim ac pedetētim ſanguinem abſumens quem ſemel ac repente phlebotomia uacuat, pręterea uerò crudos humores aliosque complures diſſipat, omniſque generis excrementa propellit. Etenim natura libera nec impedita, ſalutaria quæque nobis continenter procurat. Quum igitur conſuetus corporis cibus aut ſubducitur, aut ex toto circunciditur, huiusque penuria ineſt, inſitus nobis calor omnium naturalium functionum auctor per omnia diffuſus ac incertus, noui cibi copia minimè implicatus, ubique uim ſuam exerens, inualeſcit. Ac primum quidem utilem ſuccum & ſanguinem in corporis partiūque ſubſtantiā mutat abſumitq; nutritione: tenues uero humores ac ſuperuacuos in halitū digerit & ſine ſenſu diſſipat; crudos concoquit, mutatque in ſanguinem alendo corpori idoneū. Ex ſuperuacuis autem craſſos attenuat, lentosque detegit; ac proinde ſtrenuè expedit obſtructiones, adhæc quicquid concoquere non poteſt, id ſaltem præparat, uiasque omnes corporis quibus excludatur patentiores expeditioresque facit. Tum etiam expultrix facultas quæcunque præparata fuerit, in expugnationis uias adducit expellitque foras. Hinc plerunque aluus ſponte ſoluitur, uomitiones erumpunt, urina profunditur uberior, cerebri excrementa defluunt, & quę a purgationis uia longius abſunt perſpiratione diſſipantur. His corpus uniuerſum ſublato quaſi onere leuatur, reſpiratio libera fit facilis, mens ſenſusque omnes expeditiores alacrioresque euadunt. Hæc dum confert inedia, impuro quidem corpori plerūque uentriculum uitioſis implet humoribus; unde ſtomachus eroſiones, uigiliæ, corporis perturbationes & uertigines, quod ſcilicet inſitus calor perinde ac medicamentum noxios humores exagitet in alimenti penuria. Vt uero perturbatur ea demum ſubigit, domat atque depellit, unde magna ſequitur tranquillitas & morborum multorumque ſymptomatum ſedatio, ſuperſtite quidem etiamnum & integro naturali calore. Hæc ſanè moderata efficit inedia ut quæ acres humores exacuit.

mit, incendit, calfacitque corpus. Immoderata uerò quoniã pabulo atque etiam superuacuo humore absumpto, ipsam quoque partium substantiam dessipat, quæ caloris est sede, corpus tandem refrigerat, uiresque comminuit & obterit. Salubris est tempestiua abstinentia, & apprimè utilis quæ per inediam fit euacuatio. Etenim blande nullaque uiolẽta aut corporis aut humorum impulsione, nullaque aliena qualitate in corpus inducta sensim acléte progreditur. Acutis porrò urgentibusque morbis sola inedia uix tuto succurri potest, sed aut uenæ sectione aut pharmaco expedite uacuandus est corruptus ac putridus humor, qui de sua bonitate plurimum decessit, & quem insitus calor neque amplius in benignum reducere, neque de repente exturbare potest. A leues morbos ex cruditate futuros arcet cibi parsimonia, eosdem, recens genitos facile persanat inedia, inueteratos quoque eos plurimum coctione lenit, tandemque profligat. Ea ipsa ex plenitudine futuros conuenienter inhibet, quod sensim ac tempore onerantem copiam eximat. Qui uerò iam præsentes ex copia sæuiunt, eos non inedia, sed uenæ sectio expeditè tollit. Sed & in crudioribus morbis materiæ situs ęstimandus. Nam quum uenis aut summis partibus ut capiti, uel plenitudo, uel cruditas, uel pituita grauis molestaque est, cibus parcus siccusque confert, ea moderatione ut pręcordia primasque partes ne collabantur alat, non autem ad corporis summa ipse pertingat. Quum uerò aut in uentriculo, aut in prima corporis regione uitium inhæsit, multoque parcior sicciorque uictus imperandus. Inedia appellatur modo abstinentia, modo parsimonia, non cibi duntaxat sed & potus, qui magis promptiusque quam cibus tum uiscera tum uenas implet, iisque negotium facessit. Quos igitur morbos inedia non sustulit, medicatione curato.

Exercitatio aliquantum quoque, sed quam inedia minus absumit ac digerit, idque magna tum corporis tum humorum perturbatione. Hæc nullum extrinsecus corpori calorem confert, sed ingenitum nobis & innatum suscitat, qui dein quoquouersum effusus corpus humoresque calfacit. Vnde alimenti concoctio, distributio nutritioque fœlicior. Eadem sanguinem & humores extenuat mollit, colliquat & diffundit, atque adeo perturbat, ut sua illi uasa impleant atque distendant, uixque turgentes contineri possint, sed ui impulsi aut foras exillant, aut impetu in partem aliquampiam irruant. Ipsa etiam cutis spiracula laxat & resoluit, quumque ualidor suscitatus est calor, spiritus quoquouersum in corpus impelluntur, qui ductus omnes reserant uiasque expurgant, & oborto sudore copioso superuacua propulsant. Non ægrotantium, sed bene ualentium est quæ exercitatione fit sudorum eruptio. Etenim quia uires exoluit corpus defatigat, laboranti grauis importunaque est. Bene ualenti ad præcautionem accomodata, concocto certè aciam distributo cibo aluoque subducta. Impuriori corpori uitanda exercitatio. Quum enim uitiosus humores confundat ac perturbet, quos tamen nec euincit nec prorsus depellit, plerunque morbis grauioribus rudimenta ponit.

Balneum dulcis aquæ longa quam exercitatio potentius, è spiracula laxat remittitque humores calfacit, extenuat, fluxoque colliquat. Ex his fuliginosos non modo dissipare summis, uerumetiam ex intimis corpus regionibus tenues & fluxos foras euocat prolicitque sudores. Crassiores uerò quos non discusserit, colliquat & tanta ui concitat, ut in alias plerumque partes iactati confluant. Quocirca balneum iis aduersissimũ est qui morbo grau. tenentur, at

que iis qui citra morbum impuro plethoricove sunt corpore,& quibus nobilioris cuiusdam uisceris imbecillitas inest,aut præcordiorum durus renitensque tumor. Quippe liquatus humor præter naturam in partem languidam decumbens in phlegmones discrimen adducit. Vtile uerò & accomodatum iis deprehenditur,qui squalidi extenuatique sunt,& quibus iam magna partium solidarum inest ariditas,atque iis etiam qui ex febris ardore quasi retorridi euaserunt,melāncholicis quoque & crasso terrenoque humore oppressis. Sed & in iis cautio adhibenda,ne ulla subsit in uenis primis copia crudi,humoris,quę in omne corpus rapi possit,ne ue inter administrandū horror ullus incidat,qui febrem prænunciare solet. Tanto autem manifestius atque ualidius hæc efficit balneum,quāto uel natura uel arte calidius obtigerit,siue sulphureum,siue nitrosum,siue medicamentorum calidorum permistione comparatum sit. Solū uerò aquæ calidæ in quod resupinus æger a genibus ad umbelicū demergitur non mouendis sudoribus destinatum est,sed aut molliendo reserandoque utero,aut leniendo dolori,qui uentris imas partes excruciat.

Laconicum in quo sicco calore sudor elicitur,humores e corpore aliquanto ualentius quam balneum resoluit. Morbis accommodatur frigidis atque diuturnis,quorum materia aut in artubus,aut in summo hæret corpore. At quoniam in eo uapor feruidus,non solum corpori extrinsecus occursat,uerumetiā respiratione intro sese insinuat,ac in omnia diffusus corpus haud mediocriter incēdit & exiccat,nec calidis,nec acutis affectibus,nec impense bilioso, nec extenuato corpori decernendum. Quum uerò humores conturbet corpusque uehementer lacessat,iisdem atque balneum obseruationibus usurpetur. His uacuandi generibus humoris atque spiritus nō exiguum ex uniuerso corpore dissoluit in sudores,qui tamen per febres acutosque morbos,si res expostulet, leuioribus mouebuntur auxiliis.

Iam uerò unctio atque frictio summa duntaxat corporis exinaniunt, neque humoris intus ac penitus abstrusos,neque corpus ipsum insigniter conturbant. Mollis quidem longaque frictio corporis summa excalfacit,cutis spiracula laxat dilatatque,quibus ex causis humores in extrema corporis effusi incalescūt extenuantur & liquefiunt,qui demum sponte sua dissipantur & euaporant. Vnctio calida eadem,sed aliquanto ualidius confert. Altius siquidem penetrans nō modo cutem emollit,uerumetiam corporis interiora & humores contagione calfacit,extenuat,disperditque. Leuior tamen est unctio & tolerabilior frictione longa. Illa quidem in acutis morbis,longa uero neque in acutis,neque in crescentibus est ex usu.

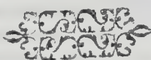
His mihi concludenda uidetur de uenę sectione deque omni uacuatione uniuersali suscepta tractatio,quam idcirco paulo pleniorem institui,ut omnia cōplectere,quæ in hanc rem pertinent,& quæcunque ueterum scriptis ambigua sunt aut controuersa,perspicuam lucem acciperent. Quæ si cui uix licet omnia ad unguem ipso medendi usu complere,conandum tamen est,ut ad illa tāquam ad certam legem & regulam opus omne dirigat.

Libri Secuadi Therapeutices, de uenæ sectione.

F I N I S.

DE PVRGANDI RATIONE,

LIBER TERTIVS.

Quid purgatio, quotque eius differentiæ. Cap. I.

VRGATIO, est eorum quę sola qualitate molesta sunt euacuatio. Qualitatis genere non eas solum complector quę primę appellantur, sed & secundas & cuiusuis substantię corruptionem. Nam corporis excrementa & humores superuacui quum immoderatus exuperant, non multitudine, sed qualitate peccant: quemadmodum & qui aut nimium crassi sunt aut glutinosi aut acres. Pręterea tum hi, tū etiam qui proprie succi nuncupantur, si uel intemperiem, uel alienam qualitatem, uel corruptionem sortiti sunt qualitate peccant, & cacochymiæ nomine continentur. Quum igitur hæc uitia naturali constitutione eousque iam recesserunt, ut neque uictu neque alteratione sola emendari, neque naturæ calorisque beneficio in pristinam bonitatem reduci possit, auferenda certè sunt, omnisque eorum materia tanquam inutilis prorsus extirpanda. Id autem purgatione fit, quæ una cacochymiam subtrahit. Venæ sectio eum fortasse uitiosum humorem qui consistit in uenis, at nō syncerum euacuat sed sanguine & utili humore permistum. Purgatio uero id solum quod uitiosum est & qualitate peccat, utili relicto, nisi fortè immoderatius afferatur. Purgatio alia sponte, alia arte & medicamenti ope fit, quę propriè appellatur medicatio. Hęc rursum duplex, uniuersalis & particularis. Vniuersalis non quæ omnes humores, sed quæ uniuerso corpore aut certè maxima ex parte superuacua deducit. Particularis quę partem quampiam propriis uitiis expurgat, ut a cerebro per palatum & nares muci deriuatio: è pectore & pulmone excreatio: arenularum aut puris e renibus emictio: uteri per ceruicem expurgatio: & quæcunque rupta cute è quauis particula fit eruptio. Est porrò uniuersalis triplex, alui perfusio, uomitio, & quæ alui nuncupatur deiectio; de quibus sigillatim accuratius differendum.

De clystere. Cap. II.

INTESTINORVM præsertimque crassiorem uitiis aptè clyster succurrit. Eò quippe integris uiribus pertingit, quò epoti medicamenti uis non nisi hebetior & longo uię prolapsu fracta ignauior accedit. Quot igitur in intestinis uitia, tot & clysterum genera; alii dolores leniunt, alii humores acres consopiunt alii ulcera detergunt aut siccant, alii fluxiones cohibent alij euocant. Horum rursus alii flatus discutiunt, alij fęces emolliunt, alii humores eliciunt è uicinis partibus, qui purgantium genere proprie contineri solent. Nam præter flatus ac fęces cibique reliquias, non pauca etiam in intestinis cumulā

tur

tur superuacanea pituita, quæ nónnunquam proruit è cerebro , assiduó autem
ex uentriculi , & intestinorum nutritione ut peculiare excrementum succre-
scit : maximè uerò quibus ex multa ingluuie aut ex glutinosis cibis magnus est
cruditatum prouentus. Ea quidé initio aquosa aut etiam mucosa existit , quæ
diutius in lõgo uię anfractu pręcipuè uerò in cęco intestino, aut in coli cellu-
lis inherescens, caloris ui tempore crassescit dum & uitrea & gypsea euadat.
Talis interdum modò seorsum, modò fęcibus circumducta sponte redditur ;
plerunque tenacius intestinis adhærescit,ut neque illabenti excremento , ne-
que medicamento cedat . Cumulata hęc copiosior , atque tum intestina , tum
mesenterium inferciens, caput, sensus corpusque uniuersum de grauat,obstru
ctionum multorumque morborum procreatrix . Similis est & humorum quo-
rumlibet ratio, qui aut sponte aut purgationis ui è uisceribus decussi & in in-
testina deuoluti,illic subsistunt & herent. Hos ergo antigens clyster incidit, ex
tenuat,detergit secumque deducit ; ac multa sæpe crassa detrahere cernitur,
quæ nulla purgationis uis excludit. Sed & inferiora expurgans superiora con-
sequutione exonerat ; etenim uiscera pressaque præcordia liberat meliusque
spirantia facit. A clystere omnis est purgationis initium hic deiectionis uiam
parat & expedit, uomitionis impedita subtrahit. Quumque in intestina defi-
xi humores aliue eorum affectus sanandi sunt, flatus fæcesque clystere in pri
mis excludendæ,ut dein sit in ipsos affectus uis efficacior. In latus dextrumque
decumbenti facilius celeriusque subit,sursumq; excurrens intestina proluit; si
nostro decubitu in recto aut in colo intestino,quod aliorũ mole promitur,ple-
runque subsistit. Tepens iniiciendus,idq; sensim ne impetu flatus sursum ma-
gnis torminibus compellat. Ad alui subditionem,quod sæpe cõturbet subuer-
tatque cibum,uentriculo uacuo indendus est: ad medicationem uerò eo etiam
cibis conferto admittitur , diuq; continendus est ut tempore uires suas poten-
tius exerat. Hoc diutius subsistente potest laborãs cibũ sumere , aut huic etiam
si uolet indormire;nam potest licet non syncerus, ingenti tamen fœnore red-
ditur . Rarenter admodum aut in uentriculum subit , aut in mesenterij uenas
rapitur,licet odore uel sapore os naresue feriat,aut etiam urinas inficiat .
Qui naturæ conueniẽs pro alimento subditur , absorbetur interdum si longa
fuit inedia aut parsimonia cibi . Sæpe etiam quum uehementes cruciatus qua-
les colici ac nephritici torquent,substituit ac manet sursumque repit . Dolor
enim omnia quasi absorbens uacuationem cohibet . Ferè tamen remorantem
clysterem acrior aut glans reuocat .

Glans clystere longè ignauior est,nihil quippe eorum eluit aut sanat , quæ
intestina efficiunt,sed aluũ duntaxat idcirco mouet quod acrimonia podicem
ad desidendum stimulet . Crebrior hęmorroidas irritat & aperit, acriorq; ul
cus interdum excitat . Ad podicis uitia solent omnis generis componi , adstrin
gentes detergens,lenientes, prout affectus conditio poscit.

De uomitione . Cap. II .

VOMITIO est impetu uentriculi sursum facta reiecto . Quum immo-
derato potu uentriculus fluctuat redundans humor plerunque sine sensu per
gulam in os refluit,crebraque expuitione redditur . Lumbrici quoque inter-
dum ex intestinis per uentriculum & gulam in os surrepunt; atque in nausea &
cordis dolore tenuis aqua e uentriculo confertim in os confluit . Hi motus
omnes tametsi sursum preter naturam fiunt,nondum tamen possunt uomitio-

nis appellatione contineri, ſed qui duntaxat manifeſto uentriculi conatu obtigerint. Vt enim uterus in partu collectis undique uiribus ſeſe arctiſſimè ſummis partibus adſtringit quo fœtum excludat, ita & uentriculus noxię iniuria laceſſitus compreſſo fundo totus ſurſum impetu fertur, uomitione quicquid infenſum eſt excutiens. Motus hic omnium eſt naturalium manifeſtiſſimus, quo & uentriculus de propria ſede exiliens, aſſidentes partes quibus annectitur magna ui diuellit. Hinc uomitio difficilis uiolentaque eſt aliis tamē magis, aliis minus tamen minus. Quibus preſſum anguſtumque pectus, & quibus ceruix gracilis & oblonga, ii rarò ac certè uiolenter uomunt, facilè uerò & occaſione leui qui contrario ſunt habitu. Violentes rurſum & periculoſe, aſthmatici, tabidi, & ii quos præcordiorum inflammatio aut dolor exercet, metus enim eſt aut ſuffocationis, aut cruentæ exputitionis, aut ruptionis, quēadmodum & in motu omni uehementiore. Crebrior difficiliſque uomitio uentriculum, præcordia & quæ ſub his ſunt uiſcera, crebra ualidaq; concuſſione debilitat, eoque humores rapit impuros, caput implet ſenſuque degrauat & offundit.

Quæ uerò facilis & moderata obtigerit, ſaluberrima eſt & purgationibus præſtātiſſima. Noxios quippe humores ex ipſis fontibus ſynceros elicit & uacuat omnem quæ in uentriculi capacitate in eiuſve tunicis hæret illuuiem, in primis expurgat, e precordiorum membranis, e cauis iecoris ac lienis, & ex pancrea omnis generis ſuperuacuos humores ſynceros elicit, quos plerunque nec hiera nec aliud uehementiſſimum ullum etiam frequens pharmacū in aluum exturbare poteſt. In uentriculum enim ex his locis uiæ breues ac expeditæ magis quam in aluum directæ ſunt, per quas facilis eſt uomitio. Quanquam autem primum ab interioribus euellit, conſequutione tamen caput reliquumq; corpus leuat. Quocirca omnibus opitulatur affectibus, qui a præcordiorum impuritate ortum acceperunt, langu enti appetentiæ, nauſeæ cibo, faſtidio, crebræ uomitioni, uentriculo precordiiſve diſtentis, ictero, cachexiæ, febribus intermittentibus, hemicranæ, uertigini, incubo, epilepſiæ, ſuffocationi, omnibuſque capitis effectibus, qui precordiorum ſympatia contracti ſunt, & quos e precordiis in reliquum corpus effuſa impuritas protulit. In quocunque igitur affectu langueſcit appetentia, & nauſea uomendique deſiderium fatigat, ſi pharmaco non ſatisfit, uomitione curandum. Nā quæ purgatio non eluit, extirpat uomitio, & quæ illic non facilè labuntur in aluum, promptè in uentriculum remaneant. Tanti igitur uomitionis uis ęſtimanda. Cui autem ęgrè ea cietur, diligens adhibenda eſt præparatio. Quum enim uel ex corporis conformatione, uel ex humoris ſitu & ceſſitie, uomendi conatus angere ſolet, ac faciei oculorumque rubor, capitis tenſio, ſudor multus, & interceps ſpiritus obtingere, idque citra uacuationem ullam, non niſi adhibita pręparatione uomitio tentanda. Primum igitur attenuandus detergendusque humor, atque iis uię molliendę & laxādę ſunt, quæ poſthac traduntur. Corpore autem cōuenienter præparato, quum uomendi neceſſitas premet addendus ſtimulus ut artis & naturæ cōcurſione affectus edatur perfectior. Ferè quidem ieiunos nauſea uomendiq; deſideriū premit, quū exinanitus uentriculus noxiorum humorū incurſione infeſtatur. Nā paſtis benignitate cibi noxius humor demulcetur lenitur q; nauſea. Sæpe uerò noxius humor uentriculum ſtimulat coitq; cibū uomere, nec tamē ipſe prodit. Itaq; ſynceri humoris ſuperuacui uomitio ieiunis maximè cienda, quanquam tū leuiuſculus cibus pharmaco præmitti poteſt, ut facilior ſuccedat uacuatio In id etiam corpus turbandū agitandumq; eſt motu & exercitatione. Atque quum oborto cordis dolore, illuies copioſior

effluens

effluens laborantem urget, prono ſitu collocandus firmato capite & uentriculo manu compreſſo, dum primum cibus & pituita deinde bilis uaria, quantum neceſſitas poſtulat eruperit, omniſque impetus ſedetur. Si uiolentior uomitio nimiopere fatigat ſuperuenietq́ue uertigo, ęſtus, anguſtia ſuffocatio cordis aut uentriculi compunctio, aut ſi immoderatius exuperat atque uel ſuccos utiles uel ſanguinem elicit, uel ramenta, uel nigrum quiddam fœtidum, atræ bili perſimile, lenienda curè & compeſcenda, atque in quiete continendus eſt laborans, uentriculus fouendus ſpõgia macerata in aceto repente atque iis etiam firmandus quæ poſthac dicentur. Quumq́ue ſedata uomitione pulſus plenus & ualidus exiſtit, placidus ſomnus ſponte obrepit, facilis & libera eſt reſpiratio, appetentia bona reliquumq́ue corpus leuius, utilis ea cenſeri debet & conſentanea. Cõtra uerò inutilis & noxia, ſic contraria appareãt.

De purgantium medicamentorum uiribus ac primum ut unumquodque familiarem humorem totius ſubſtantiæ ſimilitudine deducatur.

Cap. IIII.

PVRGANS medicamentum humorem communi quodam omnium tractu prolicere non pauci cenſuerunt, eiuſq́ue portione detracta aliam deinde conſequutione quadam, ei quæ euacuata ſit ſuccedere, idq́ue ne uacuum quicquam & inane in corpore ſubſiſtat. Neque medicamentum unum quempiam humorẽ ſed omnes promiſcuè hirudinis aut cucurbiculæ modo trahere, eum tamen qui tenuior & ad fluẽdum aptior ſit primum ſequi, ab hoc deinde craſſiorem, poſtremò craſſiſſimum, atque ſi medicamentum infirmum & inualidũ erit, nihil præter ſerum uacuari, ſi ualidius, cum hoc etiam bilem flauam, ſin ualentiſſimum, tum pituitam, tum bilem atram. Huic ſententię ſuffragans Auerrois putauit tenues humores quia purgationi aptiores prius quã craſſos omni medicamenti genere prolici. At ſi ſatis rerum peritus animaduertiſſet rheumbarbarum, agaricum atque ſennam, etiam ex hydropico corpore non aquam, ſed craſſos humores, ſcammonium uerò & iridem non craſſos, ſed tenues ſeorſoſq́ue uel ex corpore ſano elicere, nõ tam turpi credo errore lapſus eſſet. Si uacuationis ordine tenuia ſemper cęteris antecedunt, cur non & ſanguis prius quam bilis atra deflu et, quem conſtat multo tenuiorem eſſe? Hęc opinio dum unicum medicamenti genus ſola pro uacuandi ratione quantitate mutuatum ſatis fore humoribus omnibus expurgandis ſtatuit, perturbato rerum ordine ſummam confuſionem inuehit. Hæc incommoda circumſpectius animaduertens Hippocrates, rectè nouit medicamentum humorem qui in corpore præter naturam continetur attrahere, non communi & promiſcua quadã ui, ſed totius ſubſtantiæ ſimilitudine inſitaq́ue familiaritate. Medicamentum (inquit) quum in corpus fuerit ingreſſum, primum ſanè id quod omnium maximè ſibi natura reſpondet atque ſimile eſt deduci, deinde alia quoque trahit & purgat, quemadmodum ſemina & ſtipes terram ubi ſubierint, id quod in terra ſecundum ipſorum naturam eſt, ſibi attrahunt, ſiue acidum, ſiue dulce, ſiue amarum, ſiue falſum, ſiue aliud quidpiam diuerſum. Primum igitur eius quod ſibi naturalis ſimilitudine coniunctum eſt plurimum arripiunt, tum cętera deinceps attrahunt. Talem quoque modum & medicamenta in corpore ſeruat. Etenim quæ bilem mouent primum hanc meraciſſimam purgant, deinde mixtam. Quamquam igitur attractio alias caloris, alias uacui & inanitionis ui, alias totius ſubſtantiæ ſimilitudine fit, quæ tamen a medicamẽtis

purgantibus

purgantibus eſt, una ſimilitudinis proprietate completur, qua & ſtirpes ſuccum e terra ſibi idoneum, & unaquæque corporis particula id quod in ſanguine ſibi familiare & conueniens eſt, & lapis heraclius ferrum, & paleas ſuccinum proleƈtat. Hęc autem ſimilitudo non temperamentorum, ſed ſubſtantiarum eſt. Illa quippe attraƈtionis cauſa ſtatui minimè poteſt, quandoquidem nullum medicamentum eſſet trahendæ pituitæ idoneum, quum illa frigida, uniuerſum uero purgantium medicamentorum genus calidum habeantur. Et ego ſola ſubſtantiæ ſimilitudo cauſa eſt cur medicamentum hunc illumue humorem alliciat. Hæc autem ſubſtantia non ipſa eſt rei materia, a qua unum quodque aut tenuis aut craſſæ ſubſtantię dicere ſolemus neque huius ſubſtantiæ ſimilitudo attrahendi cauſa exiſtit nam neque agaricus, neque colochynthis tenuis ſubſtantiæ quum ſit craſſiorem pituitam, neque rheumbarbarum quod aſtringentis & ſolidæ craſſæque ſubſtantiæ, tenuem bilem educeret. Sed præſtantior eſt tota illa ſubſtantia, a qua tanquam ab intimo principio defluit & manant, quę manant, quæ totius ſubſtantiæ proprietas appellatur. Hæc igitur cum neque materia ſit, neque temperamentum, neceſſe eſt rei ſpecies & forma ſit, quæ pręcipua eſt ac ferè tota compoſitæ rei ſubſtantia. Admirabiles eius proprietates neque colore, neque ſapore neque odore, neque ullis ſenſuum qualitatibus, ſed operibus ſolis percipi poſſunt, unde pleriſque cæcę cæ & occulte nuncupatæ ſunt. Quę porrò eadem continentur ſpecie ſubſtantiam non ſimilem, ſed planè eandem habere dicuntur; ut ferrum ferro, magnetem, magneti, non ſimili, ſed eadem ſubſtantia dicimus. At uero magnetem ferrò ſimilem, non eundem, quod eorum ſubſtantię ac formę affinitate quadam & familiaritate coniunƈtæ ſint. Eadem in medicamentis quoque eſt ratio cenſeturque agaricus pituitę tota ſubſtantia ſimilis. Ea autem ſubſtantię ſimilitudo attraƈtionis eſt cauſa, atque unumquodque id trahit quod ſimile, non quod eodem eſt genere. Sic agaricus pituitam, non agaricus agaricum trahit, nec pituitam pituita. Itaque perperam Auicennas colligit, ſi attraƈtio fit a ſimilitudine ſubſtantiæ, oportere ferrum attrahete ferrum, aurumque aurum. In hac autem ſimilitudine quod ualidius eſt trahit infirmius, ut agaricus pituitam, non contra, quod agarici uis inſit potentior, quum & temperamenti calor plurimum impellit. Si quando autem contingat tam exiguam medicamēti portionem exhiberi, ut ab humoris copia obruatur, ea omnino fruſtrabitur purgandi facultate, & in alienam uertetur ſubſtantiam. Vſus enim tres notauit purgantium medicamentorum ordines. Vnus eſt malignorum, in quibus uis & ſubſtantia ineſt uenenata, in quo habentur colochius & ſcammonium. Alter benigniorum, quæ minimum ab alimenti natura defecerunt, cuiuſmodi ſunt pruna, uiolæ, manna ſerum laƈtis, caſiæ medulla. Tertius mediocrium, in quo ſunt rheumbarbarum, agaricus, ſenna, aloe. Itaque in corpore ualido atque inedia exhauſto, benigni medicameti exigua portio in corporis ſubſtantiam faceſſit: maligni uero portio uel exigua in putredinem ueneno finitimam mediocris in humorem uacuandum qui ex ſu peruacaneorum eſt genere alendo corpori minimè idoneus. Licet igitur agaricus calidus ſit, uerti tamen nihilominus poteſt in pituitam, utpote qui quemadmodum & cuius tota ſubſtantia non temperamento pituitoſus ſit. Hac rerum commutatione temperamenti qualitates pereunt, permanente ſubſtantia.

Purgans medicamentum nonnunquam alium quam proprium et sibi familiarem humorem extrahere e corpore.

Cap. V.

APTAM utilemq́ue purgationem efficiunt medicamentum accomodatum satisque ualidum ut humorem exturbet, natura robusta quæ proficantem humorem expellat & purgationem moderetur : humor tenuis & ad fluendum aptus, corporis uiæ per quas fluxurus est patentes & liberæ. Siquid horum desit, aut languida, aut inutilis erit purgatio. Inutilem dico quæ uel alieni est humoris, uel effrenata existit. Quum igitur uacuandus humor corporis parte densa, adstricta, uel obstructa coercetur , neque huic purgationis uiæ patent, aut quum uel nimium glutinosus crassusq́ue est, uel crudus aliisque humoribus omnino permistus, uel in longinquas partes disiectus, tametsi natura ualens conuenienti medicamento proritetur, languida tamen aut inutilis succedet purgatio. Languida quippe ac imperfecta eius humoris qui uacuandus erat; inutilis uero alterius qui paratior occurrerit , medicamentum enim quod proprio humore frustratur, quemuis obuium & paratiorem impetu adoritur atque exturbat, eum scilicet qui aut ad fluendum est aptissimus aut immodicè exuperat, aut in uia purgationis subsistit. Is enim quouis medicamenti genere impulsus excidit, ut qui sponte etiam interdum elabatur. Id sanè commenefacit. Hippocrates. Si enim (inquit) eidem homini idem medicamentum quater in anno uoles exhibere, hyeme pituitosissima tibi euomet, uere liquidissima, estate biliosissima, autumno nigerrima. Quum ergo melancholicus humor crassus, sanguine permixtus fortè irrepsit in cerebrum, licet medicamentum huic ducendo ualidum offeratur, potius tamen quam hunc eam detrahet pituitam quę in uentriculo & in intestinis solet inhęrescere, aut etiam bilem quæ seorsum pura atque tenuis uel nimia copia, uel corruptela naturam extimulat. Cacochymiam igitur iuuenis conclusam, aut in corporis habitum effusam, uix medicamentum (nisi fortè ualidissimum) detrahet, quod quæ circa uentriculum, circum uiscera primasque uenas consistunt in primis occurrant expurganda. Hic ex causis nonnunquam accidit ut purgans medicamentum non proprium & peculiarem humorem, sed diuersum plerunque exturbet. Quinetiam si effrenata uis eius fuerit, alienum quoque trahet tum quippe natura uel grauius lacessita, uel iam imbecillitate languens, neque medicamenti uim, neque humoris impetum coercere potest. Effrenatæ & immodicę hæ sunt purgationes, ὑπερκατάρσεις Gręcis appellatę, quibus non modo peculiaris humor sed & reliqui deinceps profluunt. Etenim uiolentius medicamentum proprio humore detracto, in alios dein inuadit, ac primum tenuiorem ad fluendumque aptiorem prolicit, deinde eum qui crassior atque pigrior sit, postremo sanguinem, quem natura tanquam reconditum thesaurum auidius amplexatur ac retinet. Cholagogum exempli gratia in primis bilem, deinde pituitam, tertio loco atram bilem, postremò sanguinem euocat. Plegmagogum primum pituitam, deinde flauam bilem, postea atram, nouissimum sanguinem. Melanagogum atram bilem primum, deinde flauam, tertio pituitam ad postremum sanguinem naturæ familiarissimum. Effrenatio ea & purgationis exuperantia fieri non potest totius substantiæ proprietate quod nullum medicamentum possit omni humori substantiam similem habere. Hanc non pauci ad medicamenti calorem & acrimoniam referunt, quę tum uenarum oscula patefacit recluditq́ue, tum con

tinenter

tinenter adeo proritat, uix ut humorem suum coercere possint. Verum si hypercathareseos ea causa sit, alium pyrethrum & piper purgandi facultatem sortientur. Quocirca preter peculiarem, quæ sua est cuiusque, necesse est generalem purgandi uim medicamento artribui, qua in alios quoque humores incumbat, eosque communiter euacuet. Compertum sit in Dione purgandę bili flauæ iustam congruentemque quantitatem esse rheibarbari drachmas tres, atræ bili, sennæ drachmas sex, pituitæ, agarici drachmas tres. Consilium sit triplex humoris genus expurgare, in idque medicamētum componere & accommodare, aptū id efficaxque comparabitur si cuiusque triens conferatur, & rheibarbari drachma una, agarici drachma una, sennę drachmę duæ permisceantur confundanturque. Quod hac ratione compositum foret, nullam uim obtineret, nisi communi quadam & generali purgandi facultate simplicia illa mutuò se fouerent. Neque enim drachma una rheibarbari quicquam bilis purgare potis esset, neque drachma una agarici pituitę, neque sennæ drachmæ duæ, melancholiæ quicquam, neque igitur permista illa, nisi mutuas operas conferrent. Simile enim hic accidit atque cum multi uisu communi graue quoddam onus attollunt Itaque pręter propriam, necesse est & generali ui purgandi medicamentum unumquodque prępditum esse, qua cum nimia purgatio erit, alios etiam humores detrahet, idque auditum calor & acrimonia,

Purgantis medicamenti facultatem a nostro calore excitari, substantiam uero ad expurgandum humorem corpus non permeare. Cap. VI

PROPRIETAS peculiarem humorem expurgandi e tota medicamenti substātia & ex intimis principiis manans ac defluens, illi nō energia & reipsa, sed duntaxat potestate inest. Etenim si scāmonio syncerę bilis portio propius assistat, non hanc quemadmodum magnes ferrum alliciet, sed duntaxat quū a nostro calore excitatum prorumpet in actum & ad agendum impelletur. Dum enim uentriculi calore medicamentum teritur, calefit, omnique ratione exagitatur, tacita eius facultas quasi solutis uinculis exurgens se promit profertque uires nouas. Actum uapor ea ipsa facultate præditus illinc prosiliens, per cæcos occultosque ductus in omnes corporis partes quoquouersum effusus, ad noxium humorem pertingit. Atque is humorum iamdiu fortasse parti consuetum ac quiescentem, acrimonia incidit præparatque, & aduersa qualitate partis naturam acrius stimulat proritatque ad excernendum. Ipsa uero medicamenti substantia in uentriculo intestinisve etiamnum persistens, eum ipsum humorem simul prolectat, ut purgatio communiter fiat trahente medicamento, & expellente partis natura. Non igitur pharmaci substantia ad eum humorem concedit ac permeat, qui uacuandus est, uel hoc argumento, quod plerunque aluo soluta medicamentum in uentriculo subsistat, aut etiam uomitione reiiciatur, quodque pilulæ duriores postea quam abundè purgassent, uisę sint nondum dissolutę, alias uomitione, alias deiectione reddi. Hinc Paulus præcepit lathyridis grana integra uorare si imbecillus est stomachus, eaque etiamsi minimè atterantur, minimeque in corpus permeent, ualidè tamen purgare. Si, inquit Serapio, medicamentum ad humorem longè dissitum accedere, illi familiaritate iungeretur, neque eum cuius

iucunda uoluptate perfruitur, detraheret aut exturbaret, quemadmodum neque magnes ferro iunctus idipsum alio trahit, sed planè retinet & adseruat. Et hæc quidem consentanea iis sunt medicamentis quæ maligna dicuntur, & in quibus uis inest uenenata totique corpori infensa. Nam quæ in mediocriū sunt ordine, ut senna & rheumbarbarum, quanquam dum agunt, magna ex parte subsistunt in uētre, eorum tamen tenuior quædam portio irrepit in uenas, uacuandumque humorē assequitur, illiusque tum color tum odor manifestus in urinis est. Benigna uerò medicamenta in omne fortasse corpus peruadunt, & noxium humorem quasi uinctum reducunt in uentrem. De quibus ita censuit Aristoteles. Medicamenta ubi uentrem adierunt resolutaque sunt statim aduenas per easdem feruntur uias per quas cibus commeat. Mox quum nihilo concoqui potuerunt, sed uictrice perstiterunt potentia, relabuntur, & quæ sibi obsistunt, secum detrahunt, quæ tres purgatio uocitatur. Venter porrò selectum secretumque humorem ubi pariter cum medicamento excipit, gemino stimulo acrius lacessitus, quum diutius ferre non potest, totis uiribus utrumque excutit, dum a se deponat expellatque per loca conuenientia. Non igitur quem humorem attraxit medicamentum, eundem exigit, forasque excludit uomitione aut deiectione, prout scilicet ipsius uis insita in uentriculum aut in aluum irruerit, sed natura sola. Neque enim hinc solum uomitio obrepit, quod medicamentum in ore uentriculi inhærescat, idque infirmet, neque alui deiectio quod in uentriculi fundum & in intestina id mox illabatur eaque debilitet, sed quod medicamento proprietas insit, qua familiarem humorem non ad se modo, uerumetiam ad certum designatumque locum impellit ac mouet. Vt enim cantharides scapulis brachiove admotæ, non solum ad se aquam aliciunt, sed & urinas abundanter cient, quo tamen eorum substantia minimè penetrat, sic propemodum medicamenta quędam extrinsecus uentri applicata aluum subducunt, quædam uomitione mouent. Quanto igitur expeditius eorum sumpta substantia, etiam in uentriculo aut in intestinis consistens, purgandi uires obtineat exeratque?

Per quos ductus medicamentum humorem detrahat. Cap. VIII.

QVI porrò expurgatur humor ferè per apertos conspicuosque ductus traducitur, & a corporis ambitu in uenas refluit minores, ab his in maiores, e quibus per iecur in intestina deuoluitur. Cæterum in uiolenta purgatione humores non per hos solum, uerumetiam per cæcos occultosque ductus, uel ab extremo corpore magna perturbatione confluunt in uentrem. Extincto animante ampliora duntaxat uasa & spiracula cernuntur, plurima in se considunt, atque conniuent, quæ dum id in uiuis erat, caloris & spiritus distenta latius patebant, perquę non modo tenues, sed & crassos glutinososque humores ualidioris medicamenti ui deduci putandum. Sic hydropicorum aqua ex ingenti capacitate abdominis aut intestina rapitur, aut in uesicam remeat, sic multa plerunque & e pulmonibus, & e cerebri uentriculis, neque tamen per uenas, neque per manifestos ductus in uentrem illabuntur. Sic & in uarios artuum articulorumque tumores, non œdematosi modo, sed planè scirrhosi alias in aluum, alias in os lenta saliua deriuantur ab illitu hydrargyri, cuius ui colliquantur omnia & e toto corpore in os impetu feruntur, sic denique ualentiores apophlegmatismi non e cerebro solum, uerum etiam e uētriculo aliisque partibus pituitæ eliciunt, ea interdū copia, quę neq; cerebri

uentriculis

uentriculis,neq; totius caluæ capacitate contineri queat. Horũ nihil mirũ uidebitur,ei qui præter rerũ euentus,Hipocratis quoq; sentẽtiã spectabit,qua is corpus intrò forasq; spirabile statuit,naturam quę præsertim robusta ualidaq; sit,sẽper uiã moliri expurgandis superuacaneis,crassioresque materias uel ꝑ angustissima foramina deducere,quin etiam per ossa abscessus fieri confirmat quemadmodum & empyorum & pleuriticorũ crassus humor per délam membranam traducitur in pulmones ac demum tussi reiicitur. Hæc si natura per se facit,multo certè maiora & admiratione digniora mollietur adiuta trahentis medicamenti ui,pręsertim si conuenienter præparatum corpus, atque humor ad fluendum comparatus est.Itaque purgantis medicamenti quod ualidũ sit facultas in omne corpus subiens ac penetrans,humorem familiarem (qui coercitus non sit)undiq; detrahit,non modò amplis patentibusq; uerumetiã occultis uiis,& sensibus incompertis.Hæc de uniuerso purgantium medicamẽtorum genere,deque uiribus eorum premitenda uidebantur. Nunc uerò particulatim medicamenti species quærenda,eiusq; quantitas & utendi ratio, quod ut accuratius exequamur,explicandum quibus morbis conueniat purgatio,quod cuique adhibendum purgationis genus,clyster an uomitio, atqe medicatio,quę medicamenti species,qua ualidum & quo id ordine;uniuerse an partitè,deinde quantum & quousque uacuandum sit, & qua id ratione faciendum. His enim tota complectur purgandi tractatio.

Quibus humorum uitiis,& quibus morbis adhibenda purgatio. Cap. VIII.

CACOCHIMIAE proprium accomodatumque remediũ est purgatio, quicquid enim impurum adeò corruptum est,ut omnino naturę limites transcendat,quoniam arte nulla emendari benignumque reddi potest,prorsus extirpari eximique debet.Hoc autem purgatione præstandum,quæ uno omnem impuritatem seorsum ex quauis corporis sede subtrahit & uacuat,ex hac quidem promptius ac expeditius, ægrius tardiusq; ex alia.Primæ regionis cacochymia purgatione sola cõmodè utiliterq; demi potest;& quæ in intestinis est clystere,quæ circum uentriculum & pręcordia,uomitione:utraque etiam pharmaco,sed maximè quæ aut in liene,aut in iecoris cauo,aut in pancrea, aut in mensenterio,aut in abdominis capacitate cõsistit. Ex his quippe sedibus uiæ breues sunt ac directæ ꝑ quas facilè ea ferri potest in aluũ , quo sponte etiam interdum prona ruit. Venę sectæ uis eò uix unquam pertingit,neque hinc humores uacuat,sed graui sanè dispendio naturæ ordinem peruertit,qui impurita derelicta purum syncerumq; sanguinem profundit e uenis,quique uenas sectione exinanitas implet fœda illuuie rapta e primis sedibus, quæ quasi sentina est omnis impuritatis.Quis quæso adeò rudis in medendo sit,ut aut uentriculi cruditatem,aut lienteriam,aut dolorem colicum,aut lienis scirrhum aut coloram,aut hydropem,aut his affines affectus audeat aut tente uena secta curare? Quinetiam uenarum cacochymia sola purgatione,non phlebotomia eximi tota potest;permittitur tamen in hac plerunque,uenæ sectio,quũ copiosa accreuit,ut uenas supra modum distendens pericula minetur,quæ ex immoderata impẽdent plethora,tum enim ad exuperantiam demendam adhibetur.Deinde quũ ex ruptis,apertis , aut exesis uasis,uel foras ea prosilit, uel in partem quampiam abscedit,etenim reuellit impetumq; sistit. Tertio quum metus est ne ea concitata uehementius & quasi furore corpus exercens, in principem aliquam partem feratur,impetum quippe sedat atque cõpescit.

Non-

Nonnunquam & citra hæc, quum præceps est morbus, cuius tamen materia in
uenis conclusa aut cruda est, aut uiam expeditam non habet, per quam facilè
medicamento detrahi possit, eius portionem uenæ sectio promptius quam pur
gatio demit, a qua & morbi sęuitia sępe mitescit, & natura quod reliquum est
facilius coquit. Sic initio continuarum febrium, si uires ferant, nec uenæ ni-
mium exinanitæ sint, sanguis mittitur. Cæterum quæ in his fit uenæ sectio,
impuritatis quidem portione elicit, at minimè synceram sed sanguine per-
mistam nec ulla potest phlegbotomia omné uenarum cacochymiam eximere
nisi fortè sanguinem uniuersum profundat. Nam uitiosus humor æquabili
ter sanguini permixtus seorsum profluere non potest. Quocirca licet his ex
causis aut necessaria, aut utilis fuerit uenæ sectio, adhibenda tamen est tandem
& purgatio, quæ ut proprium remedium reliquias detrahat. Ea porro caco-
chymia, quæ uel partis alicuius substantiam uel corporis habitum occupauit,
medicamento in primis nõ uenæ sectione ducenda, deinde quicquid reliquum
fuerit, per cutis spiracula, aut per ductus peculiare mouendum. Sic exhau-
rienda est cerebri pulmonumue crudior pituita, sic & totius corporis cache-
xia. At uerò in cachochymia quæ regiones multas ęquabiliter infestat, unde
libet uacuationem auspicari licet. Vt si uel ab uniuersa obstructione, uel a
stipatione cutis, uel a uigiliis, labore, æstu, ira, pestilentia, uel ab aliarum eui-
dentium causarum immoderatione, omnium humorum putredo corpus ęqua-
biliter inuasit, non magni interest a purgatione an a uenæ sectione uacuatio-
nem inchoes, quanquam tutius primæ regionis præmittitur purgatio. At quũ
inæquabilis est cacochymia, ea in primis exhaurienda regio, quæ aut uehemen
tius premitur, aut alijs mali initium dedit. Iam uerò a causis ad morbos ex
cacochymia ortus me conferam. *In* continua febre quæ æstu magno & lassitu
dine fatigat, si neque nausea, neque uomitio, neque primarum uenarum cru-
ditas est protinus initio uena secari potest. *In* ea uerò quæ aut ex uentriculi
iecorisq; constitutione praua, aut ab esculentorum potulentorumq; uitio pro
ficiscitur, quoniam infirma regio prius ac etiam magis impuritate sordescit, ex
eaq; in uenas & in habitum corporis uitium irrepsit, expurganda in primis est,
ut pote sine qua cęterarum nulla purior euadat. Hac etiam ratione in cache
xia, in leucophle matia, in hydrope, in ictero, atque in aliis plerisque affecti-
bus quorum impuritas e iecoris aut lienis uitio corpori toti impertitur, pur-
gatione sola uacuandum. Nec quoties urinæ crassę ac rubicundæ cernuntur
temerè imperanda uenæ sectio nec si ex hac sordidus sanguis ac impurus ema
nat, continuo utilis putanda. Impuro enim mox impurior alius ex ipso fon-
te affluit. Non igitur e riuulis, sed ex fonte ipso exhaurienda mali scaturigo:
cui nisi sit antè prospectum, uis cæteris dein potest arte succurri. *Vt* autẽ in his
ita & in febribus intermittentibus etiam atque etiam obseruandum, ne uel cõ
fusis uel transmotis humoribus corpus euadat impurius. Nam febres tertianæ
quarum causa in iecoris cauo increscebat sępe intempestiuè secta uena in cõ-
tinuas abiere & continuæ in quibus admodum impura erant uiscera, non parũ
exasperatæ. Exausto enim sanguine inpurus humor, quauis sede sit derelictus
efferatur, ferociusque sæuit. Alias bilis flaua circum iecur, alias pituita, uel in
cerebro, uel in pulmonibus, uel in uentriculo, quasi subsultans detracto san-
guine deiectisque uiribus grauiora profert symptomata. Constare hinc iam po
test, quibus humorum uitiis & quibus morbis succurrat accomodata purgatio.

Per

Per quas uias instituenda sit purgatio, quo medicamenti genere, et quam ualido. Cap. IX.

DVO præcipuè sunt quibus purgationis uia indicatur: uitii sedes, & naturę motus seu inclinatio. Sede perspecta in promptu sunt ductus omnes, qui ex ea aut per uétriculum, aut per aluum, aut per aliud quoduis emissarium foras pertinent, per quos scilicet natura libera nec impedita, uitia sua expurgare consueuit. Hi sunt quos Hippocrates conuenientes appellat. Ventriculus quidem, & præcordiorum summæ partes uomitione; intestina maximeque crassa alui profusione; pharmacia uero cum hęc ipsa, tum maxime uiscera & uenæ habitusque corporis cómode expugnantur. Renes & uesica per urinæ uias; uterus per propriam ceruicem; cerebrum per palatum; & nares corporis summa per cutem halitu & sudore. Si fortè purgationis uias morbus intercipit alio motum conuertes; nunquam enim humor noxium in affectam sedem est deriuandus. Quocirca nec imbecillo uentriculo cienda uomitio, neque in intestinorum ulcere, aut inflammatione, bilis eo deuocanda, sed aliorsum reuellenda neque renibus inflammatis aut exulcerata uesica ad urinas, sed ad intestina uitiosus humor conuertendus. Motus uero ac impetus naturæ sic obseruandus. Humor noxius per conuenientes regiones atque uias delatus sinendus est; atque etiam si segnius progreditur, incitandus; sit enim natura duce, quę nihil perturbatè, nihil nisi utiliter gerit. Qui uerò in sueto nec naturali cursu fertur, inhibendus, & in breuem rectumque tramitem (si commodè licet) reuocandus, ut qui humoris impetu & impedita natura symptomaticè fiat. Iam uero medicamentis genus ex humoris genere petendum. Quot enim peccantium humorum, totidem & medicamentorum genera usus notauit, ut singulis accommodaret singula. Alia pituitam, alia bilem flauam, alia atram detrahunt, sanguinis serum alia & unoquoque genere alia ex aliis partibus. Ita .n. quum arquato laboranti flaua bile suffusio medicamentum datur demendæ huic accommodatum, mox tutus in habitum naturalem refertur pristinumque calorem recuperat. Si qua subter cutem fusa turgido medicamentum huic ducendæ propinetur, aquosus humor excidet magnaque ui foras erumpet subsidente uentris tumore. At uero nullo aut minimo emolumento erunt, quę diuersa humoribus non accommodabuntur. Simili quoque ratione quum uel pituita, uel bilis atra molesta est si suum cuique medicamentum congruenter afferatur, noxium humorum experimur detrahi, laborantemque uindicari a morbo. Ad hunc igitur modum medicamentorum genera ex humorum differentiis distinxit usus ut suam cuique purgationem opponeret. In unoquoque porrò medicamenti genere tum in eo quod bilem, tum in eo quod pituitam uel alium quemuis expurgat humorem, quam ualidum aut imbecillum deligi oporteat, noxii humoris situs ostendet. Vt enim non quælibet secta uena, ita neq; quodlibet medicamentum e quouis corporis loco humorem detrahit, sed alia aliis corporis sedibus expurgandis accomodatiora sunt. Mitiora quippe prima corporis regione, mediocria e uasis maioribus, ualentiora e corporis habitu singulisque particulis euocant. Expedita facilisque purgatio est uentriculo & ex intestinis difficilior, e uenis mensenterii, deinde e iecore & ex liene, multo difficilior e uasis maioribus atque etiam e minoribus, omnium uerò difficillima ex ipsa partium substantia quę ad summam cutem atque

articulos

articulos accedunt. Quo.n.pars quæq; distantior & minus uenis cõsperſa, eo difficilius medicamento cedit; maior quippe in propinquũ uis eſt quã in diſtãs. Vt igitur tres corporis regiones limitibus diſcretæ ſunt, ita & purgantiũ medicamentorum tres hiſce ordines accommodantur. Deinceps de medicamenti quantitate ſtatuendum.

Vt medicamentis quantitas definienda ſit. *Cap. X.*

POSTQVAM medicamenti genus ex humori ſpecie, quantum ualidũ ex humoris ſitu cognitum fuerit; ęſtimandum deinde qua id quantitate offerri debeat. Sua autem eſt & definita cuiuſque quantitas, qua id conuenientem atque moderatum purgationis modum præſtare ſolet, ut proximo libro enucleatius tradetur. Quantitatem uel augere uel minuere pro purgandi facilitate difficultateue cogimur. Quando autem facilis & quando difficilis ſit futura purgatio corpori, humoris, atque cœli ſtatus oſtendit. Coporis ſtatu continentur temperamentum, habitus, ſtructura, atque conſtitutio & uacuandi conſuetudo. E ſicco exuccoque corpore atque macilento pauca detrahi poſſunt: multá ex humido & ex habitu euſarco. Firmum denſumq; corpus, cuius uiſcera, uenæ, ipſaque inteſtina natura anguſta aut obſtruuntur facilè, aut coarctantur; ſuperuacua retinet, nec facile elabi ſinit. Molle uero, rerum ac laxatum, quale mulierum eſt, puerorum & otio deffluentium patentius eſt, per quod concitati, tractique humores facilè decurrant. Robuſti & laboribus aſſueti leuiuſcula aſpernantur medicamenta, quemadmodum & quibus ſenſus eſt hebetior. Contra incitãtur facile qui exquiſitiora ſunt ſenſu, & qui uel natura uel morbo, uel uiuendi ratione delicatiores euaſerunt. Crebris purgationibus aſſueti, pharmaco minus laceſſuntur, inſueti magis; alienorum quippe horrifica recordatio naturam turbans ad excernendum ſtimulat, quemadmodum, & pharmaci odor grauis, aut intenta cogitatio aluum plerumque mouet. At uero conſuetudo familiaritatem, familiaritas amicitiam parit, quę uim omnem lenit. Sic longo tempore conſueta, etiam ſi deteriora ſint, minus infeſtare ſolent. Quibus ex conſuetudine liquida eſt aluus, aut ſponte interdum ſoluitur purgatio ſæpe expectationem fallit imprudentum. Humoris porrò ſpecies, materia atque copia medicamenti quantitatem hac ratione præſcribunt. Aquoſus humor, bilisque tenuis, facilè; pituita melancholia pigrè defluit. Qui craſſus durusque eſt, & quaſi ardore reſiccatus, uelut fixis ſubſiſtit in uia. Lentus uero & glutinoſus ductibus obhęreſcit. Copioſus & quaſi reſtagnans ut in obeſulis & in his qui ſe crapula ingurgitarunt, aut quauis ex cauſa humorũ illuuiẽ congeſſerunt, leui medicamento magna plerunq; uentris perturbatione immoderatius profunditur. Nam exuperantia reſeratis uenis quaſi ex pertuſo dolio ſponte effluit, non medicamenti effrenata ui, ſed naturæ ſeſe denouerantis robore, quæ interdum nullo etiam irritamento, ſed impetu ſuo id onus deponit & abiicit. Sobriis purisque corporibus purgationes obtingunt exiguæ, nec propterea tamen ualidioribus ea medicamentis ſolicitanda ſunt, quoniam qui integro ſalubrique corpore conſtant, dfficilè ferunt medicationes. Noxio quippe humore deſtitutum uehemens medicamentum ſanguinem carnesque colliquat, quo proprium ex ipſis humorem magna ui proliciat. Iam uero cœli ſtatus ex regione, anni tempore, & tempeſtate ſpectandus, purgationes quales futuræ ſint oſtendet. Sub canicula & ante caniculam, atque in regione ęſtuoſa, acer & paucus ineſt humor in

corpora

corpore qui formas euocatur, ut proinde haud facilis eius possit esset purgatio. Hiemis media regioque gelida corpus densat & astinguunt, humorem coarctant, qui ægrè dimittitur. Sic proempodum aquiloniæ tépestates corpora densat coguntq; & aluum exiccant. Austrinæ soluunt, laxant, & aluum humectant. Solo igitur austrino statu, & temperum regionumq; moderatione fœlices succedunt purgationes. Hæc si omnia summatim complectemur, corpus siccum, robustum, densum, obstructum, purgationibus assuetum, melancholia pituitare crassa non admodum multa confertum, quæ inueterata longè a uiis purgations dissita concreuit, hyeme, regione frigida & tempestate aquilonia difficillimè medicamento moueri soluique potest. Hisce uerò contraria sortirũ facilè. Horũ igitur obseruatione pharmaci quantitas contici decernique debet Ad hanc præterea magnam uim habet roboris, ætatis, & prægnationis obseruatio, quæ non modo medicamenti quantitatem, sed & genus plerunque immutat, ceu mox docebitur. At quoniam nos sæpe multa latent nullis indiciis comprehensa, incognitã laborantis natura expedit blandis sensim pharmacis explorare, non temerè uehementioribus impetere & labefactare. Cognitis antè & exploratis naturis tuta decernetur medicatio.

Quantum & quousque uacuandum, uniuerse an partite. Cap. XI.

VBI medicamentum & inuentum & iustis uiribus & idonea quantitate tum humori tum corpori expurgando accommodatum fuerit, purgationis postea præfi[i]enda est quantitas, atque æstimandum quantum & quandiu sit uacuandum. Noxius humor quum alie ac præter naturam sit, siue morbum præcauere siue profligere consilium est, profusus eximi debet. Exigua quidem eius derelicta portio, exquisita uiuendi ratione, naturæ calorisque uidomari ac uinci poterit, ut integra interdum tutaque sanitas succedat nullo metu recursuri morbi. Multa tamen si reliqua sit, nisi hanc natura tandem subactam sponte propellat, nulla quantumuis exacta uiuendi lege tuttus a morbo æger esse potest, nam tametsi purgatione leuatus appareat, in pristinam tamen ualetudinem recidet, modo citius, modo tradius, alias leuius, alias grauius, pro humoris copia, malignitate, a que uirium statu, & uictus modo. Nam auctor Hippocrate, quæ a morbis relinquuntur, recidiuos morbos facete consueuerunt. Quũ enim de relicta portio totius conditionem referat, quæ omnino erat præter naturam, nunquam ipsa poterit in corporis substantia conuerti, sed tempore synceros humores, atque etiam recens alimentum inquinabit, rediuiuosque morbos excitabit. Sic impura corpora quo magis nutris, hoc magis offendis. Itaque quicquid noxii inest humoris, id prorsus expurgandum, ut corpus a morbo uindicetur. Id autem uniuerse an partite fieri oporteat, humoris copia laborantisque uires indicabunt, ita enim mittendi quoque sanguinis quantitaté ex morbi magnitudine & ex uiriũ robore dimetimur. Constantibus uiribus pauca cachymia uniuerse detrahi potest, præsertim si concocta sit aut tenuis, ab eaque uiæ pateant in aluum. Imbecillis autem uiribus nõ modo multa, sed & pauca cacochimia partite eximenda. Non enim uel in leucoplegmatia, uel in cachexia humor quoquouersum in omne corpus effusus, potest ullus medicamenti ui ex distantissimis locis per cæcos occultosque ductus uniuersus in aluũ cõfluere. Neque ut sanguis in plethora exuperans, semel & effatim totus ex aperta uena, ita multus humor e corporis habitu elabi profluereq; potest. Atque si id medicamento quopiam præstari possit, necesse tamen fuerit corpus grauiter cõcuti, humores uarie pu[t]scer[e], rec

ſiones moleſtas inferri, ac ſpiritus diſſipari. hinc tandem uires concidere proſterni ac plerunque exolui. Hæc in eos ferè incidunt, qui prauo utuntur cibo, quos purgante hauſto medicamento ſtatim deficere tradit Hippocrates. Quum enim uitioſis corruptiſque ſcateant humoribus, & pauco perfruantur bono ſucco, facile purgationibus ſoluuntur & fatiſcunt, atque uenenatis pharmacis, quæ Hippocratis ſeculum uſurpabat, non parum exagitantur. Neque tamen tentandum leuiorum medicamentorum quantitate immodica uniuerſos ſemel demoliri, ſed aſſentiendum Hippocrati momenti omnes euacuationes extremas periculoſas eſſe. Quod non de ſola uirium extrema debilitate morti proxima, ſed & de peccantis humoris uacuatione extrema intelligendum. Nam alio inquit loco, Empyi, aut hydropici, cum utuntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua uniuerſum effluxerit, omnino moriuntur. Quanto magis in uitæ diſcrimen adducuntur, ſi ualido aliquo medicamento firmis etiam uiribus uno tempore uniuerſa tentetur purgatio? In multo igitur cacochymia tutius eſt paulo citra modum ſubſiſtere, quam ultra procedere. Lipothymia quæ purgationibus ob humorũ uacuandorum acrimoniam & inteſtinorum torſionem interuenerit, leuis eſt, grauis uerò quæ ob concitati humoris corrupti tetrũ uaporem in cor princípesq; partes ſublatum. grauior ob malignam uenenatãq; pharmaci qualitatem, grauiſſima ob immoderatę purgationis uiolentiam, neque tamen uires hæc æquè deiicit atque exuperans phlebotomia. Semper horrendũ exanimato iam ęgro mortis imaginem obtrudere. Itaque humoris copia accuratè uiribus comparanda eſt. Ex præſentium præteritorũ ac futurorũ obſeruatione, ex aliiſque ſignis quæ ſecanda uena animaduertenda eſſe monuimus, tum morbi magnitudo humoriſque copia, tum uirium robore exquiſite perſpiciendum. Virium autem obſeruatio quũ ut omnium præſtantiſſima, non hic, ut in phlebotomia, ſolum uacuationis modum, ſed & quod medicamenti genus, quãq; ualidũ eſſe oporteat pręſcribit. Tametſi enim morbi ſpecies, humoriſque uacuandi ſedes ualidum medicamenti genus poſtulent, aliquod tamen ex mitiorum ordine exhibendũ ſuadet uirium imbecillitas. Eadem quoque eſt, tum ętatis tum prægnationis ratio. Puero enim ac ſeni benigna, nõ ut ætati mediæ maligna decernes medicamenta, etiamſi humoris ſpecies atque ſitus eorum uim deſideret. Prægnans quoque integris uiribus, licet horum uim tolerare poſſit, quoniam tamen fœtui qui intus geritur, quẽ ſeruare uolumus uehementer obſunt, benignis ſolis eſt purganda. Ad uiriũ porrò obſeruationẽ pertinet expendere quæ corpora grauiter ac moleſtè, quæ leuiter ferãt medicationes; multis enim quibus integræ uires apparent, ingens ex purgatione labor, ac plerunque ob ſuã cuiuſque corporis propriamque naturã uirium ſequitur exolutio. Macilenti acriter feriſitur medicamenti qualitate praua, utpote quæ promptè in ſolidas partes ſe inſinuet. Quibus acrium humorũ copia ineſt, hos moleſtę torſiones miſerè fatigãt, diriq; uapores, principes partes offendunt. Dolorũ metu non pauci medicatione deſpuunt & abominantur, quibus magna pernicie uitiorum colluuies omnem uitam languoribus exercet. Quibus partes circa umbilicum & imum uentrem extenuantur & contabeſcunt, ad inferas purgationes tuti non ſunt. Multoque minus quibus abſceſſus uel in pulmonibus uel in iecore, uel in liene uel in renibus, aliiſve ſedibus deliteſcit. His enim concurſis nõ modo dolor ingraueſcit, ſed & eruptionis, & defectionis uiriũ metus incutitur. Quocunque uitio labefactatæ ſint interiores corporis partes, quia imbecillæ ſunt, facile medicamenti qualitate & acrimonia percelluntur. In ſumma, corpus aut

magna

magna labe, aut morborum humorumue copia uehementer preſſum & languens medicamenti ui labefactatum concidit, quemadmodum & ruinoſæ ædes inſtaurando fortè concuſſæ, mox uniuerſę corruunt. Itaque in his omnibus qui aut imbecilles ſunt, aut ægrè ferunt uacuationes, pro medicatione expedit interdum inedia uictuque opportuno blandiri, aut ægrum ſi nequeat in integrū reſtitui, ſublata morbi portione leuare. Vacuandum enim quantum & quouſque uires patiuntur, quumque iam diſſolui apparent, etiamſi reſtent ſuperuacua, protinus ſuperſedendum dum illæ recreentur. At dum uires integræ manēt atque perſiſtunt, tum uniuerſe, tum partite uacuandum eouſque eſt dum nihil reliquum ſit morbi, & perfectæ purgationis indicia quæ mox tradentur omnia compareant. Ex his ergo omnis præfinietur purgationis quantitas nunc quæ illius ſit utendi ratio, explicandum.

Quo morbi tempore, quo die quaque hora purgandum. Cap. XII.

SVMMA purgandi opportunitas ex morbi tum concoctione, tum impetu ſpectatur. Concoctio eſt ſubſtantiæ in naturæ conuenientiorem ſtatum caloris ui facta mutatio. Non enim qualitates ſolas, ut quæ appellatur alteratio ſed ipſam rerum ſubſtantiam concoctio mutat. Alimentum initio diſſimile, corpori tandem ſimile euadit, in illiusque ſubſtantiā uertitur concoctione crebra. Vitioſus uerò putridusque humor & a natura prorſus alienus, tametſi corporis ſubſtantiam nequeat faceſſere, concoctione tamen in aliquid melius, & naturæ conuenientius, ut in pus, aut in quippiam quod ſit puri finitimum deducitur. Phlegmones materia putris quemadmodum & ulcerum ſanies, in uerum & exquiſitum pus uertitur, quod interdum ſputo aliisue excretionibus innoteſcit. Venarum uerò maiorum ſuccus putreſcens in aliquid mutatur, quod eſt puri finitimum, cuius in urinæ ſedimento conſpicuæ ſunt notę. Superuacui autem humores ſiue putruerint, ſiue nondum putredine tententur nunquā uere concoquuntur, nec caloris noſtri beneficio aut in pus, aut in quippiam illi finitimum mutantur ſed duntaxat tum ſubſtantię, tū qualitatis mode rationē quādā adipiſcuntur. Sic tenuis aquoſaque pituita influens in pulmones concoctione craſſeſcens facilius expuitur: craſſa uerò extenuatur. Sic & utraq; bilis circumuiſcera (quēadmodum in intermittēte febre) putreſcens, concoctione miteſcit, domitaq; prōptius excluditur. Omnis concoctionis inſitus noſter calor diuinus eſt opifex, cuius una eademq; uis optimū quiddam perpetuè molitur: atque ſi uaria interdum opera emergunt, nō illius ſed ſubiectæ materiæ id uarietas efficit. Non aliter is alimentum, aliter putridū humorem concoquit. Neque (quibuſdam uidetur) pus a duplici colore tum naturali, tum pręter naturam fit, ſed a naturali ſolo, agente tamen in materiam quæ caloris præter naturam eſt particeps. Hanc neque prorſus uincere neque in corporis ſubſtantiā, ſed in pus ſolum mutare poteſt, quod eſt putredine melius, ac inter putredinem & corporis noſtri ſubſtantiam medium. Vt autem in phlegmones ſuppuratione, ita & in febribus, corruptus humor dum concoquitur ac miteſcit, pariter etiam fluidior euadit ſecerniturque a crudis, ut eius dein expeditior eſſe poſſit euacuatio. At uero purgandi tempus opportunum præſcribetur ex humoris ſpecie & ſitu, atque etiam ex morbi uehementia. Leuiter affecti naturę uiuendique legibus committendi quos enim ſponte natura perſanat, fruſtra medicina fatigat. At quibus nec naturæ uis nec proba uiuendi ratio ſatis fuerit, medicina ſuccurrat. Si .n. aut longius protrahit mor-

bus aut uehementius excandescit, opitulandum arte. Ac primum si corru ptus uitiosusque humor aut in uentriculo aut circum hanc consistere signis de prehenditur, siue pituitosus, siue biliosus, siue alio quouis præter naturam genere corruptus sit primo quoque tempore expurgandus est præsertim si im petu quodam sponte mouetur, neque locis tenacius adhærescit, alioquin leniter est præparandus eius uerò concoctio haud quaquam est expectanda, ut quæ propriè futura non est, neque eius, ab urinis mutatio quærenda. Qui autem uitiosus humor altius aut in liene, aut circum pancreas, atque iecur, aut in mesenterio conditus erit, siue lentam febrem, siue intermittentem, siue melancholiam, siue diarrhœam, siue cachexiam, siue ingentem obstructionem protulerit, protinus quoque detrahi potest, nisi aut admodum lentus crassusque sit; aut uentriculi impuritas obsistat. Hæc enim quum adsunt pri mum quidem leniter detergendus est uentriculus, deinde attenuandus ac ter gendus humor, postremò aut uniuerse, aut partitè uacuandus. Quum au tem uitiosus humor in maioribus uasis conclusus, ut in continua febre, aut cir cum hæc aliqua sede coercitus, ut in plerisque acutis morbis, putrescit, tam etsi corporis adsit præparatio, & uentriculus uiæque omnes eo directæ, libe ræ expeditæque sint, haud tamen recte potest ante concoctionem exquisitè pur gari. Etenim in morbis acutis tempus perfectę purgationi accōmodatissimū, status est aut uerius declinationi initium, quo & perfecta existit concoctio, & uacuationes sponte procedunt, Tum enim morbi materia fluida, & a reli qua puriore secreta iam est, simul natura præparatam illam expellere conten dit. Itaque quum iam perfecta apparet concoctio, statusque uehementia mi tescente nulla succedit uacuatio decretoria, moue tu medicamento. His enim quæ præter rationem leuiora apparent minimè confidens, quicquid conco ctum preparatumque expurgabis, ut mox integra sequatur solutio. At si tum natura euacuationem aggreditur ac iudicat, sinenda est dum opus compleue rit; deinde si integre iudicauit, neque morbi quicquam reliquum fecit, res in tuto est, nec aliud quicquam mouendum. Sin quippiam derelictum esse qua si ex imperfecta crisi suspicio sit, quoniam quæ reliquuntur in morbis, recidi uos morbos facere consueuerunt, medicamento quoque detrahendum. Vniuer sa igitur morbi materia non nisi concocta & post statum quum iam symptoma ta præter rationem mitescunt, radicitus extirpari potest. Idipsum est quod pre cipit Hippocrates, concocta medicari atque mouere, non cruda. At nihilo minus morbi incremento quum nondum perfecte, sed manifestè solum, & in fi ne principii quum obscurè concocta est materia, hanc etiam quodammodo ua cuare licet. Quod enim iussit Hippocrates concocta medicari, non solum per fectè, sed & quouis modo cocta complectitur, mox ea duntaxat a medica tione excipiens, quæ ut in morborū principiis absolutè cruda sunt. Ita quæ cunque ullo modo concocta fuerint medicari sinit obscure quidem cocta par cè manifeste moderatius, perfecte uerò cocta ualidius, ut igitur in phlegmo ne non uniuersa materia retinetur, dum perfectam coctionem sit assequuta, sed quicquid suppurat quotidie elicitur, ita sane & in acutis statuendam morbis idque siue partium, siue graduum ordine fieri putetur materiæ concoctio. Ita enim quicquid a purgatione reliquum erit; facilius natura domabit. In neu tra corporis affectione, impendentem morbum sæpe arcemus purgatione quæ uitiosos iā congestos humores detrahat. Atqui tum maxime multoque ma gis qua ipso morbi initio crudi sunt. Cur igitur non peræque initio utiliter illos purgemus? Et hæc de morbo quidē acuto, sed salutari profusus q; tuto præ

cepta

cepta sint. Cæterũ in ancipiti atque graui cuius sẽper & symptomata sęua sũt. & minimè tutus exitus, statim per initia non utiliter solũ, sed & necessario utendum medicamento, neque prudentis sit medici concoctionem expectare, quę fortasse futura non est. Quum enim anceps is fit ac uehemens, semperq; metus impendeat, ne aut deterior euadat, aut laborantem ante statum iugulet, crudæ etiamnum materię nonnihil purgatio demẽdum ante concoctionẽ. Et certè cruda ea materia quũ in plerisq; acutis morbis turgere soleat, & quasi oberrans fluctuet & fluat refluatq; in uenis atque uisceribus nõ admodũ egrè uidetur medicamẽto cessura. Sic sæpe artis usu animaduersum est crudioris humoris purgatione, siue sponte, siue arte ea contigisset, accellerari concoctionem moxq; urinas puriores & cum sedimento fieri, & ancipitem periculosumque morbum tutum salutaremq; reddi. Idipsum Hippocratis est cõsilium in acutis morbis inter initia utendum esse medicamento, & quum morbi incipiunt, mouendũ esse, si quid mouendum uidetur. Quo autem acutior est morbus, hoc magis acceleranda ualidiorq; decernẽda purgatio, ut tandem extremis morbis extrema diligentissimè adibeantur remedia. His non solum remedii celeritatem sed & uehemẽtiã hortatus, turgentem omnem materiam protinus atque eodem ipso die euacuare docet nè ultrò citroque concita principem aliquam partem irruat, repentinoque fit exitio. Itaque licet a perfecta concoctione fœlicior semper fit purgatio, ea tamen etiam antè concoctionem in ancipiti grauique morbo est necessaria in salutari ac miti utilis. Est & alia ratione ante concoctionem purgandi necessitas, si præter continentem acuti morbi materiam, quæ aut in uenis, aut in uisceribus, aut in habitu est corporis, & cuius expectatur concoctio, alia quædam uitiosa in uentriculo, in intestinis, aut circũ præcordia obhæret, dolore, æstu, nausea, amore, aliisve signis manifesta. Hæc enim omni tempore etiam nondum ulla morbi apparente coctione, utiliter potest adhibita præparatione medicamento trahi. Humor igitur qui publicis uiis subsistit, si præparatus est omni morbi tempore utiliter deiici potest. Qui uerò aut in uisceribus inhęret, aut in uenis concluditur, & proxima est morbi materia dũ cõcoctione apparet, fœliciter; dum adhuc crudus est, utiliter, atque etiam interdum necessario purgandus. Iam uerò de purgationis die deque hora dicen dum. Tranquillo die purgatio tutior, expeditior uero perturbato. Quum nim morbuse minus fatigat & collectę uires melius constant facilius medica menti uis & impetus tolerari potest. At quo die morbus exasperatur agitataque eius materia in motu est, promptius detrahitur. Quocirca si per uires licet, neque ingens metuitur perturbatio, impari die acutorum morborum, atque etiam decretorio) quo tamen neutra decretura non est copiosior expeditiorque, pari uero tutior fiet purgatio. In febrium intermittentium quiete, medicamentum tanto ante accessionem tempore offerendum, quo possit purgatio cõpleri. Per accessionem quippe materia non in aluum, sed plerumque in diuersum ruit, sæpe accessionis uehemẽtia purgatio subsistit. Præstat nihilominus ante accessionem, quam mox ab ea, & pridie quartanę quam postridie medicamento uti. Purgationi autẽ quæ libera est, nulliq; pręsentis morbi necessitate ad præcautionẽ solam suscipitur, aptissimum est uer deinde autumnus, aut quę illis non absimilis, sed quodammodo temperata sit constitutio. Dies non aquilonia, sed austrina humidaue, quæ & corpora laxat & humores liquefacit. Tempestas quoque similis & beneuola syderum commistione salutaris.

Quæ

Quæ præparatio purgationi præmittenda. Cap. XIII.

V T. In omnibus rebus agendis, ita maximè in purgandis humoribus ante-
quam aggrediare, diligens est adhibenda præparatio; qua & uiæ pateant, &
trahi medicamento omnia cedant ac obtemperent, fiantque, ut iubet Hippo-
crates, corpora antè purgationē fluxa. Est autem pręparatio duplex, una cor-
poris, uacuandorum humorum altera. Corpus sic pręparatum cōparatumq;
sit ut uiæ omnes per quas medicamentum decurret, & per quas noxius humor
deriuandus expurgandusq; est, liberæ sint expeditæ. Primum igitur uentricu-
lus humorum copia minimè sit nauseabundus, ne haustum pharmacum nimio-
pere auersetur, aut mox reuomat. Nec intestina coarctata obstructave no-
xiorum humorum cursum impediat. Etenim concitati si subsistant, aut uen-
tris torsiones, aut fastigia, aut uertigines, aut animi defectiones mouent, cor-
pusque iactatione multa fatigant. Quod si aut e uisceribus, aut e uenis at-
que ex corporis habitu aliciendi sunt, non modo uentriculum & intestina, sed
& mesenterii uenas & uiscera libera esse oportet. Itaque nausea omnis ante
purgationem summouenda est, aut inedia, aut uomitione, aut detersione at-
que deiectione pilulam ex aloe. Suppressa iamdiu aluus clystere mol-
lienda: aut si quid aliud intestinis adhærescit, detergendum id eluendumque
est. Noxius præterea humor præparandus: qui enim durus crassus ue est,
non facile per angustas uias profluit in aluum; glutinosus in his etiam ob-
hæret. Quo circa durum mollire, crassum incidere & attenuare, lentum
glutinosumque detergere oportet ante purgationem. Quęcunque id præstant,
pariter quoque uenarum per quas futura est purgatio obstructiones expediūt.
Atque hæc uel alimenta, uel medicamenta sunt. Horum autem alia intro su
muntur, eaque uel arida uel liquida. Arida quum frigidi lentique sunt humo
res & magna cruditas in primis est uisceribus, præsertimque hyeme. Liquida
ut syrupi, apozemata, & oximeli, quum altius & in exilibus uenis cōditi sunt
humores, in ficciore corpore, ac etiam æstate. Alia uero extrinsecus prępa-
rant, ut fotus & unguenta. Fotus suo tēpore ac uapore per spongiam, partem
quamuis blandè concalfacit natiuumque eius calorem erigit ac suscitat, humo
res qui ei præter naturā insident & impacti consopitique sunt excitat, emollit,
attenuat, colliquat, fluxiles reddit, ut facilè sequantur quocunque medica-
mentum trahet. Hęc quidem præparationis genus diuturnis est affectibus ac
cōmodatissimum, quod temen & *Hippocrates* acuti morbi ut pleuritidis initio
usurpauit, neque calorem uerius, neque fluxionem nouam. Sed & quum om-
ne corpus uitioso humore, eoq; crasso aut glutinoso perfunditur, hunc nonnul
li ante pugationem balneo perinde atque fomento præparare iubent, quo ta-
men minimè prorirentur sudores, sed duntaxat emolliatur & liquefiat uacuan
dus homo. Fœtui proximam uim obtinet unguentum at infirmiorem, quod
non admodum altè subire possit. Victus quoque pręparandi facultate pol-
let, quum attenuans detergensq; imperatur; maximè uero tenuis ac parcior.
Detracta enim de consueto cibo portione, natiuus calor crudos humores con-
coquit absumitq; frigidos uero crassos & glutinosos uisceribus aut uenis im-
pactos partim absumit, partim adeo extenuat, ut etiam sponte nonnunquam
procidant; quumq; inedia corpus exhaustum excremētis uacat, liberumq; est;
medicamentum facilè quoque uersum subit, ac integris uiribus in omnia penè
trat. A tenui uictu medicatio synceros ac minimè permistos humores commo
dissimè detrahit. Ea igitur crassis lentisq; humoribus ut malencholicis & pi-

tuitosis

multosis,ante purgationem adhibenda præparatio.Tenues uerò ut aquosos & biliosos,non Auicennę consilio,ante purgationem crassiores reddere,oportet.Non enim quod ille existimat,ut sputorum quę in mediocris sunt substantia facilior est excreatio,ita & humorum mediocrium facilior est purgatio, Nam licet pulmonibus contenta materia supra modum tenuis,impellētis spiritus ui tussiendo non facilè in arteriam sustolli excreariq́; possit,sed tenuitate sua facile relabatur in pulmones in corpore tamē conuenienter preparato, quo tenuior ac liquidior sit humor,eo fluidior existet,& promptius trahenti medicamento cedet,eiusq́; impetum sequetur.Licet igitur tenuis humor concoctione aliquantum crassescat,atque tum euacuationi sit apparitior,non idcirco tamē & nos naturæ imitatione eum ante purgationē debemus crassiorē facere.Non enim quod crassescat idcirco coquitur, neque concoctis idcirco purgationi aptior est quod crassior euaserit,sed quod sit a reliquis humoribus secretus,eumq́; natura prorsus uacuare contendat.Quo autem tenuior,eo ad effluendum est aptior, Aliud preparatio est,aliud concoctio. Hæc naturæ solius opera calorisq́; nostri beneficio,illa etiam arte tota plerunque perficitur. Detergentibus enim incidentibusq; medicamentis expeditur obstructio, humorq́; attenuatur,at non plene cōcoquitur.Præparatum humorem non semper licet exquisitè purgare,concoctū uerò Hippocratis pręcepto licet, quum presertim uiæ patent.Itaque corpus qua purgari debet,patēs nec impeditum esto.In hoc quisquis peccat humor tenuis ac fluidus,si ut in acutis morbis turget,statim initio nulla præparatione e quauis regione detrahendus est,sin uerò parti cuipiam is firmius inhærescit,uix nisi detersus,aut concoctus,& naturæ ui secretus,trahenti medicamento obtemperat. Crassus uerò atque glutinosus humor , non nisi ui perturbatione , uel e patēte corpore deduci potest Accommodāda porrò unicuique est ea præparationis forma,quę pariter morbi sæuitiam deuitat, ut acutis morbis potio nonnunquam & unguentum ex eorum materia quæ attenuanda detergendoq́; refrigerant,aut non impense calfaciunt.Diuturnis utque lentis ualentiora,non potentis modo aut unguenti, sed & fotus & balnei forma,utriusque demū apta cōueniésq́; uictus tenuitas.

An ieiunio et qua forma et quibus obseruationibus dandum medicamentum. Cap. XIIII.

SALVBERRIMA est quæ sine offensiōne fit medicatio.Solet autē omniū primus uentriculus offendi,ut qui medicamētum summis integrisque uiribus excipiens primos eius sustinet impetus,neque id nisi fractum retusumque longius penetrare sinit.Quum igitur in omni morborum curatione tanti sit momenti uentriculus,summa tum huius tum medicamenti ratio est habenda. Medicamentum omne ualidum aut malignum naturæ infensum est, forma quoque omnis liquida uentriculi latera alluit,in illiusque substantiam altius se infert,ac proinde grauius eum ferit,solida uero minus , quod promptè in fundum intacta ferè illius substantia illabitur. Cęterum liquida altius penetrat in omniaque subit,potentius detergit & infarctus expedit. Solida diutius herens circum pręcordia,tardior minusque efficax existit. Ventriculus prætereà quum aridior fuerit , atque prorsus uel ab inedia,uel a febre,uel a solis ardore exhaustus,tum medicamenti,ui plurimum lacessitur, tum ida uidius in se recondens & uelut exorbens,neq; diffundi,neq; uim suā exercere

sinit

finit. Contrà uerò quum moderatè est humidus. At immoderato humore potu ue perfusus, medicamenti, quod presertim imbecillum fuerit, plerunque uim obtundit. Itaque imbecillo quemadmodum & puro ad unguem uentriculo, medicamentum blandum aptetur; aut si fortè distantiorum partium affectus ualidius exposcit, ieiunio quidem at nõ prorsus exinanitio detera quũ nempe cõcoctus cibus descendit, ac nihilominus interior uentriculi, unica reliquarum benignitate etiamnum mandet. Sic enim in distantiores partes id permeat, minimum offensa uentriculi substantia. Quum autem malignitatis particeps est medicamentũ ut ueratrum, corpora, inquit Hippocrates, ante potionẽ humectãda sunt cibo pleniore quieteq;. Ipsũ uerò medicamentũ seu liquida seu solida sit forma, saccari, mellis, aromati aut rei cuiuspiam suauioris permistione condiendũ, ut uentriculo precordiisq; iucundũ occurrens, quadam odoris saporisq; gratias uires suas feliciter exerat. At robusto atque impuro uentriculo, liquida forma nullius rei suauitate oblita confert, idque longissimè a cibo, ut altius in primas corpori sedes in earumque humores se inferat. Et hec quidem obseruanda, quum syncera optatur humorum detractio. At uerò blanda leuiaque medicamenta, quæ sola alui fæces emoliunt & exturbant, eccoprotica dicunt, non multo ante cibum, atque etiam cum cibo sumenda. Si cui consueta est matutina uomitio, ea ante medicamentum cienda. A medicamento quoque ea nonnunquã succedit, uel quod imbecillior sit uenrriculus uel quod pharmaci horrore concutitur, uel quod quum agitari cœpit, humore, quorum copia obruitur, excutit, uel quod præcordiorum mole coarctatus pylorus, aut aluus fæce obstruct duriore non id facilè illabi finit. Hæc tamen omnia diligens auertit preparaatio. Hausto medicamento, uel qua hordei uel succo mali punici, uel subaustero uino, uel saccharo reliquie e faucibus & e gula detergendæ deiciendæque sunt quum presertim horrendo sapore grauis suspectaq; est uomitio. Surrectum dein corpus in quiete continẽdum, dum uentriculus medicamentum arctus complectatur, atque etiam interposito semihoræ spatio, si (quod ferè fit) in expugnabilis dormiendi necessitas premet, utile medicamento indormire, ut illius uis in sopore plenior excitetur, quum primum uero in actum id prorumpit, uigilandum penitus est, dum effectum omnem compleuerit. Nam arctior somno purgationis opus subsistit. Quum enim, inquit Hippocrates, sistendum censueris, somnum mulieris nec quicquam mouebis, contra quum libuerit, ut medicamentum aplius ducat, corpus mouebis. Motione enim corpus turbari iudicio est nauigatio. Cibum plerique putant non antè offerendum quam medicamentum suo perfectum sit munere satis tamen si e uentriculo id ita excidisse, ut nullus eius odor, nullus ructus, nulla nausea, nullaq; stomachi rosio subsit, quum præsertim syncera desideratur purgatio. Cibus enim medicamenti permistione corrumpitur. Solida forma, blandumq; medicamentũ, quod tardus descendat, longiorem cibi moram, eamq; quatuor saltem horarum interponi postulat. Primus autem cibus deterges sit sorbitio, que medicamenti reliquias eluat, & quò decet impellat, imumq; uentriculi interiora obliniens omnem medicamenti qualitatem tediumq; demulceat. Qui purgatur continendus est temperato loco; nam concitati iam humores æstus iniuria, aut rapiuntur in cutem, aut nimium efferuescunt febremq; incendunt, trigore uero torpescunt & densatis coarctisq; uiis ignauiter exeunt. Liberior ac uastior aer, aut apertus flatibusq; expositis etiã si nulla inéperie grauis, difficiles efficit purgationes, quandoquidem corpora præsertimq; imbecilla uehementer conturbat.

Vtilisne

Vtilisne & perfecta fuerit purgatio, an contra Cap. XV

ARTIFICIS cuiusque summũ est studium quorsum opus euadat animad
uertere. Purgationum alia utilis, alia uitiosa est. Vtili talia purgantur qua
lia purgari oportet, uitiosa uerò aut aliena purgantur, aut non conuenienti ra
tione. Vtili tres statuantur differentiæ, obscura, manifesta, perfecta. Ob-
scura exiguam admodum peccãtis humoris portionẽ detrahit, quæ quia con
ueniens est confert quidem, nondum tamen ægrotum manifestò leuat. Mani-
festa quæ insignem humoris portionem exturbat. Perfecta quæ nihil illius re
liquum facit. Signis hę discernuntur, a deiectionibus & a laborantis toleran-
tias depromptis. Deiectiones inquit Hippocrates, non copia æstimandæ sunt.
Neque enim fęcum, neque crudorum quæ circum mesenterium expurgant co
piosa deiectio, utilem purgationem facit. Sed quum talia, inquit deiiciuntur
qualia deiici oportet, qualia nimirum exuperasse & morbi causam fuisse, con
iectura fuerat. Qualia an tam sunt illa, bilio sane, an pituitosa, an melancholi
ca, & substantia & calore noscendum, nisi quid medicamenti calor peruertat.
Nam ex reobarbaro & hiera flauescit deiectio, uerè multũ ex cassia, aliquan-
tum ex senna. Laborantis uerò tolerantia atque leuamen quam perfecta fue-
rit purgatio docet. Itaque si purgatione qualia oportebat, sed admodum
pauca exierunt, & quibus laborans non magnopere leuatum se percipit, ob-
scura est purgatio, quę confert quidem, sed leuiter. Si uerò noxii humo-
ris copia maiore detracta ægrotus seipso iam multo leuior apparet, manifestè
utilis est. Si plurimo humore seu uniuerse seu partitè euulso, laborans non
leuiorem modò, sed uel ab omnibus, uel a præcipuis quibus affligebantur sym
ptomatis sese prorsus uindicatum solutumque sentit, idque non quum adhuc
purgatio fit, sed quum ea iam planè desiit; perfecta censeri debet. Tum som-
nus placidus isque multo quam antè arctior citra ullum tamen ueterum obre
pit: non quidem ex uirium imbecillitate, sed inde obortus, quod ex morbo per
inde atque ex labore fatigatum corpus, mox ut peccantium humorum quasi
sarcina deoneratur, sedato spiritum impetu leui sommo conquiescit. Sitis
quoque si uehemens precesserat, exquisita purgatione mitesci detracta nimi-
rum materia quæ illam concitauerat; aut si forte nulla fuerat, exquisita pur-
gatione exiccatum corpus sit ire incipit: nec, inquit Hippocrates, id definit pur
gari antequam sitiat. Quinetiam a perfecta purgatione appetentia restituitur
dolor si quis urgebat mitescit, atque etiã febris, aut alia quæuis morbi essen-
tia extirpatur, hinc laboranti uires resurgunt, idq; pro eorum quæ uacuata sunt
ratione. Cæterum nonnunquam accidit ut humor agitatus periodis conquie-
scat, aut, morbus persistente intus causa sponte se remittat, ac tum laborans se
morbo expeditum putat. At certè minimę tuta est quæ citra uacuationem obri
gerit facilior tolerantia &, ut inquit Hyppocrates, iis quæ non ex ratione le-
uant confidendum non est. Perfecta igitur purgatio non modo ex symptoma-
tum sedatione indicanda sed ex eorum maximè quæ purgata sint tum specie,
tum copia: quippe quum iis respondet quæ ceteris signis in [illegible] deprehensa fue-
rant. Horum igitur contemplatione innotescet quid, quantnm, quandiu pur-
gandum & quando absoluta fuerit purgandi necessitas.

Vitiosa autem purgatio, aut inutilis est; aut molesta, aut exuperans. *Inu-*
tilis est tũ quę humore a noxio diuersum trahit, tum quæ noxium proritat non
autem educit: conturbat enim magis quam euacuet. Vtraque dum insensum
humorem euellere contendit, cum diffundit & exagitat, suscitatoque uapore

tetro corpus inflat atque diſtentit, ac proinde magis quam iuſta purgatio la-ceſſit. Moleſta noxium quidem humorem, ſed ui quadam elicit, uel quod præparatio adhibita non fuerit, uel quod uehementius aut immoderata quan titate ſit pharmachum, uel quod non correctę malignitatis ſit particeps, ut co locyntis, euphorbium, elleborus, uel quod externus error ſit admiſſus. Om-nis quippe eiuſcemodi ægrotum præter modum affligit atque torquet. Hinc corporis laſſitudo, capitis dolor, febris aliaque ſymptomata. Sub hac qui-dem talia exeunt qualia exire oportet, ſed uires nimium conuelluntur atque diſſipantur. *Exuperãs* effrenataque purgatio cũ humore noxio naturalis pari-ter atque neceſſarij nonnihil ui eripit, non circa uirium offenſionem. Quo-niam igitur de propria corporis ſubſtantia nonnihil euellit, uel cruor citra hæmorrhoidas uel ramentum, uel pingue aliquid liquaminis aut loturæ car-nis ſimile in excretis cernitur. Hinc torſiones, cordis dolor, æſtus, anxie-tas, iactatio, corporisque perturbatio, præter hęc animi quoque defectio, & ſumma uirium exolutio, ſpiritu quidem quaſi naturę theſauro, uel ui dire-pto, uel pharmaci pernicie & malignitate oppreſſæ. Hic iam omnis conclu denda uidetur de uniuerſali purgatione tractatio. Quicquid enim præterea deſiderari poteſt, ab his quę fuſius de uenæ ſectione præcepta ſunt, mutua-ri licet.

De purgatione particulari. Cap. XVI.

PRAETER ea quæ publicas corporis regiones, alia etiam priuatas quaſ-dam ſedes exhauriunt ac expurgant, quorum & hic tandem meminiſſe expe-dit. Eiuſmodi numerentur errhina, apophlegmatiſmi, bechiha. Non antè his utendum, quam reliquum corpus probe exinanitum ſit prorſusque ua cet excrementis, ne aliunde noxios humores rapiant in affectam ſedem ſem-per enim uniuerſalis curatio particulari pręmittenda. *Errhina* in nares uel immiſſa uel hauſta cerebri ſuperuacaneam pituitam proliciunt. Non eam quidem quæ in cerebri uentriculis (hinc quippe nulla uia excurrit in nares) ſed quæ circum cerebri ſubſtantiam circumque meninges colligitur & fluitat *Hauriantur* autem prono capite, ut rectà per os ethmoides ferantur, nec re-cidant in fauces. Omnibus medentur ſoporoſis affectibus, obtuſosque ſenſus omnes expediunt, & interiores in quauis ſede infixos dolores diſcutiunt. Si milis propemodum eſt & ſternutamẽti ſatio ſed quod uehementer ſuccutiat uis ei maior. Etenim non modo cerebrum expurgat, ſed & quæ in partem eius poſteriorem atque etiam in fauces irruunt ualidè ſuccuſſu reuellit. Apo-phlegmatiſmus uel manſus, uel gargariſatus ſaliuam atque pituitam ore-deducit. *Huic* uis maior eſt expurgandi cerebri uentriculos, quibus uia de-cliuis eſt in palatum multo proinde maxima uis erit apophlegmatiſmi ſi reſupino capite hauriatur in nares; ut mox per ſumma palati relabantur in fau ces. Ita quippe cerebri baſim proluens longè ualidus ex illius uentriculis excrementa detrahit. Et hęc quidem in primis neceſſaria ars deſtinauit expur gando cerebro, quod natura cumulandis excrementis maximè eſt obnoxium. Expurgatur autem tutius confecto iam cibo, quam quum crudus uenter eſt ci-boque turgens. Pulmones interioraque thoracis expurgant, quę bechica nuncupatur. Quanquam enim ex iis nonnihil detrahi poteſt in alum id tamen per exiguum eſt, ac maximam ſuperuacaneorũ partem uel in pulmonum ſubſtantia uel in arteriis tum deſtillatione tum peculiari uitio congeſtam,

neceſſe

necesse est impetu tussis expurgari. In id autem ea conferunt, quæ destinata in pulmonibus, modo tenuiorem in pituitam incrassant, modo lentam detergunt crassamque attenuant, idque quadam lenitudine: nam exasperantia, ut salsa, acida, & acria tussim plerunque frustra cient; neque ex usu sunt, nisi quum pigriorem uel imbecilliorem expultricem uim stimulare oportet. Commodè autem bechica in lentam ac crassam medicamenti formam aptantur, qualis eclegmatis est aut crassioris syrupi, ne liquidior præpoperè illabatur in uentrem. Lenta quippe (præsertim si sensum ac blandè quasi labendo demittitur) quoniam diutius subsistit obhæretque faucibus, maiore portione subit in asperam arteriam. Hanc tamen semper potulentorum liquore irrigari, præterquam quod *Hippocratis* sententia confirmatum est, conspicuè etiam in eo obseruauimus, cui ex uulnere gutturis sublarynge accepto, nec probè agglutinato inter bibendum sorbendumve nonnihil semper humoris emanabat.

Ita quidem medendi uacuandique ratio summis iam præparationibus exposita uideri potest, quæ tamen quoniam sola in usum accommodari nequit, par est deinceps singula tum simplicia, tum composita medicamenta illi subnectere, quæ tanquam artis instrumenta ad profligandos morbos comparari usurparique solent.

LIBRI TERTII THERAPEVTICES

DE PVRGANDI RATIONE, FINIS.

MVNDI ELEMENTA SOLAM MATERIAM GENITIS QVIBVSQVE REBVS IMPERTIRI. CAP. I.

HILIATROS, BRVTVS, EVDOXVS,

PPORTVNE adesse uideo quem quærebam, nisi me fal- lunt oculi, alioqui non satis perspicaces. Profectò is ipse est, neq; splendor hic exorientis Solis id aduersus, aciem ob tutumq; oculorum perstringit. O felicem & auspicatam occursationem. Etenim liberabor eo scrupulo, qui mihi ex agitata per hosce dies disputatione iniectus est. Ille sic me habuit malè, ut nulla ratione potuerit a me reuel- li. Sodalis hic iampridem meus, toto decennio uisus ne mini, scio afferet noui aliquid ex longa peregrinatione, illius ope consequar, quod meo ipsius ingenio assequi non potui. Sed quo nam ille se proripit? non assequar uirum nisi procul inclamem. Heus tu bone uir, heus Brute, subsiste per Aesculapium, aut si mauis, per Hyppocratis genium nec enim ar- ctius habeo uinculum, quo te retineam. B R V. Quis est qui me uocat? o sal- ue mi Philiatre. P H. Salue tu quoq;. BRV. Facis tu quidem tuo more, ut festiuus agas uerbis, nec unquam urbanitatis sales exuas. Sed quid tu? quò hinc te agis? P H. Te ipsum quærebam, quem rediisse nobis audieram B R V. En tibi adsum. PH. Video, sed usque eo insolens uix ut oculis meis credam, quibus monstro similis est hic tuus aduentus. Quam cupio te interogare. BRV. Tam cito? uix dum bene salutaui. P H. Non queo amplius supprime- re, quod me quam diutissimè torsit. B R. Quid hoc tandem re? P H. Non ita pridem ad in dictam quamdam celebrium medicorum disceptationem, con ueni uel audiendi studio, ut sanè immodico illius artis amore teneor. Agita batur inter eos eiusmodi quæstio, An ne quod in morbis est diuinum, diuinam opem desideret. Istud olim ab Hyppocrate nostro simpliciter breuiterque di- ctum uidebam uariis interpretationibus alio atque ipse sperabam, trahit nec profecto tumultuoso illo cõgressu decidi res omnis potuit, tum quod nouus in terpres libere fuseque explicandi caruit loco, tum quòd præiudicata opinio & fauorem detrahebat & fidem inauditæ (ut tum aiebant) sententię. Ab eo die optabam tui mihi copiam fieri, ut tuum ea de re sensum expedires, quo facto, me beaueris. Enimuero mihi persuadeo, in ea re nostræ medicinę uerti car- dinem. B R. Rem affers arduam, in qua paulum consumere temporis mihi nunc occioso, & curis laxato iucundum est, uideamus qualis nam sit res ipsa, id ipsum uereor, ne tuus interpres rem suam non planè conficiant uix quippe ad- duci ulla ratione possum, ut tam exiguo integumento, tanta sit inclusa diuini- tas. Memini alias me in philosophum quendam incidisse, cui similium ferè esset paradoxorum curatis palam enunciabat, non omnes rerum uires ab ele-

mentorum permistione prodijsse, neque hæc omnino causas esse eorum quæ consistunt: sed plurima a cœlo tum orta, tum suas obtinuisse uires. P H. Plurima horum similia audijsses tota disputatione. B B V. At scis quid illi ob tigerit philosopho? PH. Quid obsecro? B R V. Is demonstrationum necessi- tate compulsus, tamdem in elementa cœlo recidit. P H. Maior est uis no- stro huic Eudoxo, qui in demonstrationem plurimus incumbit: est in eo non nihil quod forsan audire uelis. Si illum probè (noui autem optime) lubens aperiet nobis, & edisseret hanc rem totam, & gratiam ab illo simus initurі, si nos benignè & attento animo audiuerimus. B R V T. Ain? Speras id nobis pro batum iri? P H I L. Exitum noli polliceri, unum scio illum quidem certè enunciaturum nobis ea mysteria, quę abstrusa, neque in communibus homi- num sensibus, posita hactenus putauit. B R. Vt res habeat, placet hominis ingenium ac uires experiri hac tamen lege ut mihi liceat, quæcunque obscu- ra aut noua audiam, sedulo percuntari, & liberius dissentire, si absurdum quid dam attingere uidebitur; sic enim fiet, ut audias meam, quam tantopere de- sideras, hac de re sententiam. P H I. Efficiam ut tibi liceat; uiri more & ingenium probe teneo. B R V T. Conueniamus hominem; & quando ita ui- detur, interpellemus. P H I L. Erit nunc tempestiuum, agit enim in uilla proxima, quo profectus est heri cum amicis philosophis, ibi pl.nius & uada- cuius sermonem cum illo con feremur, tantisper dum se franget estiuus iste ca lor. Illud in primis uereor, ne non descendant in animum nostrum, quæ af- fert: petet. n. nescio quid ex abditis fontibus rei medicæ, quo nõ cuius penetra re promptum est. Tu ipse & nostrate & externa philosophia instructus, im- petum substinebis, si quando superior erit mei uiribus. Malim enim tutò fu- gere, quam temerè & cum non iis me obiicere, quę perferre nequeam, At uehementer me deceat, si ea philosophię præcepta nescire deprehendar, qui bus uelim uideri recens institutus. Quocirca dum hanc uiam compendiariam per saltus & humiliores colles conficimus, quæso in commune consideremus conferamusque philosophię principia quæcunque, in futuram disputationem utilia iudicas. ne quum ad seria ueniemus, graue sit utro in hęc, quę sui inge- nii non sunt detrudi. Sic enim nihil moliemur perturbatè & a minimis strue mus maxima. B R V T. Ordinem dicis quem omnes secuti sunt, in quorum nos uestigia incurrere debemus. P H I. Itaque matutinus hic auium con- centus cum recreat animos, initio colloquio hæc explicanda suscipe. B R V T. Rem ut uis aggredior, & in primis rogo te, certò ne scias naturam aliquid es- se? P H I L. Qui naturalis philosophiæ præcepta tradunt, naturam quan- dam esse non dubitant, a qua & se υσικοὺς appellant; idque tanquam notissimũ & apud omnes peruulgatum, philosophiæ principium statuunt, quod neque demonstrari debeat, neque possit. B R V T. Illam ne tu aliquando aut uidisti, aut manu tractasti? P H I L. Videre non contendo, si modò cogita- tione satis hanc possum consequi. Tu igitur alio perge. B R V T. E:um quæ mundus habet omnium alia per naturam esse dicuntur, alia per alias cau sas, ut per artem uel fortunam. P H I L. Quo modo? B R V T. Quæ spon te sua interioreque impetu prodierunt, natura esse dicuntur, ut quattuor mun di elementa, metalla, stirpes omnes, cuncta animalia, horumque partes: at lectica aut domus, non natura, sed arte suam rationem est adepta. Neque uerò anima, neque stirps, neque quicquam cæterorum naturalium appella- tur natura; sed duntaxat a natura, a qua oriri dicitur, consistere atque con seruari hoc igitur ortus omnisque actionis oculorum intimumque princi-

pium

Natura duplex.

pium,natura cuiusque rei dicitur & est. Huic materies quędam subiicitur, quemadmodum simulacro ęs aut lignum:quam sanè oportet & naturæ nomine dignari. Sic unumquodque ex naturis duabus conflatum est, quæ nullo pacto seiungi, aut disclusæ locis consistere queunt; sed est utraque alterius sic appe tens, ut ei annexa alioqui moritura foueatur. Materies ea quæ formæ tan- quam primum fundamentum substernitur,dũ res ipsa composita perit, atque in aliā facessit, una eademque permanet. Omnis enim quæ gignitur substan- tia ex quodam gignitur,fitque subiecto: quemadmodum ex aqua fiat aer, stir- pes & animalia ex semine,neque quicquam fit ex nihilo. Atqui subiectum ex quo aliquid factum est,ex materia & specie conditum erat; species periit abiitque succedente altera. priuationemque tollente; materia autem eadem permansit, quę hanc subiecta substrataque exciperet. Necesse igitur est hunc in modum subiici quiddam, in quo seruato ac superstite fiat rerum con- uersio. Ex quo intelligitur materiam nec ullo ortu generatam & indesolu- bilem esse, immortalem seculis omnibus, ac ut ortus ita & interitus exper- tem; atque dum gignitur quiddam, eius solum famam nasci & emergere; dum occidit & extinguitur, eandem occumbere; materiam autem rerum omnium communem, unam eandemque perpetuò manere. Si enim quan- do res oblitescit, illius materia simul interiret & dissicaretur, communis rerum omnium moles, iamdudum, uel sępius esset absorta, nec hominum uniuersum genus, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus stare posset.

Formā & fieri & perire materiam uero perpetuā esse.

PH. Hæc satis probè teneo. Age uero aliud edisseramus. Si ex alia qua- piam res omnis genita profluit, a qua materiam suam, quasi a fonte, hauri- ret; cur tandem elementa desideramus, quæ in concreti huius corporis pro- creationem confluant? BRV. Vt hæc quoque genitis constitutisque rebus materiam subministrent. etenim materia prius ab elementis profecta, in su- biectum quoddam migrauit,ex quo quodque oriri nascique contuemus PH. Mentem tuam non assequor,dic igitur,si iubet,clarius. BRVT. Subiectum id corpus ex quo procreatione quiddam nascitur & emergit, aut est omnium simplex aut compositum. Ex simplici nihil nisi simplex duci deriuarique po- test,quod illius motus simplex sit & uniusmodi. Qua ex causa elementa in sese duntaxat soluuntur, & retio uicissim commeant, & unumquodque ex alio fit simplici. Ex composito autem corpore non simplex, sed aliud com- positum efficitur,quod nunquam possit ex simplici prodire. PHIL. Sic res habet BRVT. Conclude igitur aliam elementis, aliam concretis corpo- ribus esse materiam. PHIL. Id consequens ex hoc uideo, quanquam nondum mihi dilucidè patet. BRV. Dicam igitur luculentus: Elementorum sim- plex, concretorum uero ex elementis composita est materies. In illis sola principia;in his utraque omnino tum principia, tum elementa insunt. Sim- plicissima est elementorum inter se commutatio, in qua quod prius est, po- steriori simplicem materiam exhibet. Concretis mistisque corporibus gi- gnendis unius elementi materia satis esse non potest, sed necesse est qua- tuor illa permistione confusa, gignendis rebus idoneum se subiectum exi- beant substernantque. Vt enim dubitare non possis aurum, argentum, ferrum, metallaque omnia, item unionem, hyacintum, smaragdum, uniuersumque lapidum concharumque genus, non ex unico sed ex per- mistis quatuor illis rerum initiis originem duxisse, aut, si mauis, ex- terra tanquam ex matre, sed quę ex aliorum temperatione idoneam constitutionem sit adepta. Ita etiam stirpes & animantia quæ non

Rei naturalis materiā ex quatuor mundi elementis constare.

ſtatim è terra, ſed ex ſemine edita ſunt in lucem, quanquam longiore tractu complurium mutationum interuentu, ex ijsdem tamen rerũ primordijs quę in ſemine & alimento tenebantur, materiam acceperunt. Hęc igitur illorum materia non ut non elementorum, ſimplex & omnis formæ expers, ſed multo compoſitione & conformatione inſtructa, corpus iam phyſicum, & proprie ſubiectum appellatur; in quo quatuor elementorum ſubſtantię incorruptæ perſiſtunt. Quinetiam ſi ex hoc intereunte corpore aliud proferatur, illæ, quanquam alia propoſitione aliaque permiſtionis lege integræ manebunt, dum extrema tandem diſſolutione in ſuas naturas quæque redeant, & reſtituantur uniuerſali. PHIL. His omnibus memini me non ita pridem ex naturali medicinæ parte informatum inſtitutumque fuiſſe. Iam tempus eſt, finem inter nos differendi fieri. En ortus eius quem tantopere expetimus. BRV. Huc ſanè (tanta uis eſt ſermonis) nullo uię tædio peruenimus. PHIL. Veſtibulum ingreſſi, apud hunc amœniſſimum fontem anhelantes conquieſcamus, ac tantiſper reſpiremus, dum aliquis domeſticorum qui nos introducat, occurret. BRV. Nullus eſt quieti locus, oſtium iam concrepuit. PHIL. Quem quærimus adeſt, ſuo more, meditatione plenus, bene res habet, nondum in literarum colloquia ſe contulit cum amicis, ſenſit aduentum noſtrum, contendit ad nos exaduerſum. BRV. Age ocius, & congredere. PH. Saluus ſis Eudoxe perdocte. EVD. Vos quoque ſaluete, adueniſſe quidem uos gaudeo, ut huiuſce philoſophicæ ſodalitatis numerum augeatis, ſitque nobis plenior ad ſtudioſam ruſticationem occaſio. PHI. Nihil quicquam nobis eſt optatius, niſi uobis moleſti ſumus. EVD. Opportunè quidem ueniſtis, ſi quid affertis, etiam ſi nihil affertis. PHIL. Afferimus ſanè quod uos totum hunc diẽ magna occupatione diſtineat. EVD. Quid iſthuc mi Philiatre? Quid quæſo rei huc uos tam matutinos egit? An quid eſt quod mea opera opus ſit uobis? PH. Maximè. Etenim angimur uehementer ea diſputatione, quæ nuper agitata eſt de diuinis morborum remedijs, hicq; noſter Brutus, quanquam ſupra uulgarem modum ſit multos annos philoſophatus, optauit tamen in tuam familiaritatem & colloquium uenire, ut quantum ea de re geſtas animo, tantum per tuam humanitatem intelligeret. Itaq; rogamus, ut quod inter differendum aſſequi haud potuimus, id tu dicendo nobis planũ facia ſi modò nunc tibi licet per ocium & ſi familiarem hunc amicorũ cœtum ſoluti non ſumus. EVD. Arduum eſt quod petitis & a ueterum pauciſſimis comprobatum: quumque non facile ſit nouam rem ad communem hominum mentem & aſſenſum accommodare, uereor ne ſi id percrebreſcat, atque in ſermone multorum incipiar eſſe primo aditu indignum commentatione uideatur: quo fit ut non facilè ueſtræ acquieſcam petitioni. PH. Confidimus rem uniuerſam ex naturalis philoſophiæ principiis ſic te demonſtraturum, ut ei qui ſyncero candidoque animo totam pręceptionem diligente audiet, nulla irrepat calumniandi occaſio. Tu Mathematicorum more, ex principiis, quæ ſunt omnibus uel plebeiis recepta, ſoles rem omnem tam aperte conficere, ut qui ab illis ad extrema ocurrerit, tanquam manu deductus ſit; his tandem non minus quam illis fidem tribuat & aſſentiat. BRVT. Illa docendi ratio eruditis quibusque uiris, maximèque Gręcis ueteribus probata excultaque eſt, propterea quod tutò ac facile quicquid ſuſcipit, demonſtret. Quocirca ac inniti pręſtantiſſimum ſemper eſſe duxi, tametſi imperitis non perinde placet, ut quam aſſequi non poſſunt, neque iuditio decernere nouerunt, quo quidque loco ſtatuendum ſit. Gaudent enim ieiunis undiſque

quibuſdam

quibusdam propositionibus & sententiis destitutis munitione demonstrationum, putantque iis se scire, a demonstrationibus se obrui, potius quam doceri. Vnde fit ut scriptorum cuiusuis fidei & authoritati omnia tribuant: satis esse rati si quid audierint a probata insignisque famæ uero dictum. Proinde quas ex optimis authoribus mira diligentia obseruarunt præclaras sententias incompositissimè congerunt, quæ minus cohærent quam scopę dissolutæ. Putant id artis esse primum & maximum, si nihil arte, modò pulchrè sententioseque dicatur. PHIL. Valeant isti, medicent perpetuò, & alienis rebus inhæreant, curentque ediscere singula, quam scire potius. BRV. Tu uir optime, tuo more facito, & si quid in morbis aut in eorum medicina diuinum inesse putas, id per philosophiam obtestor, ne pigeat nobis quicquid est exponere. Nihil est cur rei aut difficultatem aut nouitatem causeris nouimus & quantum possis, & quam nihil tibi nouum sit. EVD. Possum fortè aliquid, quia posse uideor. Paucis certè quidem omnem controuersiam uobis dirimere possum, si in caput unum ac summam, totum coniici uelitis. BRV. Tam ex ardua, tamque abstrusa noua hæc & παράδοξος sententia, ut si pro dignitate eam exponi ac discuti placeat, necesse sit, antequam ad medicinam uenias difficilima quæque ac longè pulcherrima naturæ principia excutere, & rerum omnium ortus, primamque formarum originem interpretari. PHIL. Mihi quidem iucundum erit ac dulce, a uobis hæc prius adoceri, quam rei medicæ totum me dedam. EVD. At mihi graue est, ad hæc quasi in cunabula reuocari, quę nec satis memoriter teneo, neque hanc decent ætatem. BRV. Age precor, ne peniteat in hanc rem aliquot horulas nostra causa collocare, quo & nobis satisfacias, & res tota planior eque suis principiis orta esse uideatur: fac ut alteram diei partem in hanc operem perdas, uelut animi causa confabulando. EVD. Conabor equidem, quando me tantoperè urgetis & præstabo quantum mea feret tenuitas; sed meos tamen familiares adesse uolo, quos scio philosophię studio flagrare. BR. Aequum est. EVD. Heus puer, accerse philosophos, qui mihi huc uenere comites, ut se nobis socios, si uidebitur, adiungant: reperies in hortis deambulantes. Vos cessatores scamna parata in aula, quæ hortis adiacet; ex ea enim regione salubrius inspirat cœlum, his maximè diebus, quum terra in omnis generis stirpes, & flores se resoluit. En adsunt quos operiebamur; ingrediemur omnes, & sedibus in umbra positis disputemus. PHIL. Placet. EVD. Nullum hic statuitæ dignitatis ordinem; locum quem cuique fors tulit, capessite. Liberum erit omnibus, hac de re quæ sentient dicere, nulli indicetur silentium; nec enim æquum est in hac soliditate. Hic philosophi qui pridie uenerant. Quę sit, inquiunt, uestra quæstio, ignoramus. Agemus Pythagoræ discipulos; discemus aliquid sine ullo periculo. EVD. Tacerem uobiscum si per hos licere. Quoniam uero amicorum & philosophię gratia reiiciendū dum sed audendum potius est aliquid, prouinciam maiorem, scio, uiribus meis suscipiam; quo & si nihil adferam dignum tantis uiris, recreabo tamen animos nouitate rei. Itaque de occulta medicina locuturus, rem paulo altius repetam, ut a fundamentis opus extruere, & suo loco partes omnes collocare possim. BR. Sic optamus, uelimusque te rem ipsam iam nunc auspicari.

Rei naturali formam substantiam esse, non accidens. *Cap.* II.

E V D O X V S.

Alexādri aliorūque philoso- phorū falsa opinio de formarum essentia.

MATERIA est constans permanensque subiectum, ex quo omnia pro-
creantur: & quanquam per se ipsa, & a forma remota non inuenitur, prima
tamen in corpore supponitur, tanquam fundamentum, cui forma innitatur
ac insit, ueluti receptaculo omnium uicissitudinum,& commutationum. P H.
Non isthæc ad te uenientes longa commentatione discussimus,ut renouata eo
rum memoria, instructiores essemus ad tuam disputationem. E V D. Si hæc
ut debetis, recipitis, dubitari non potest materiam substantię rationem &
genus subire, utpote quę in composito prima subiicitur,& permanens conti-
nentes rerum uarietates nouationesque sustinet. B R V. Ne isthuc quidem
nos in disputationem reuocamus. satis omnibus perspicuum. E V D. Sed ne
que illud quod est principij loco receptum, cuiusque substantiæ naturalis for-
mam actumque primum, substantiam & ipsam esse. B R V. Quid ita? E V D.
Nam si in genere substantiæ est materia, multo (arbitror) magis ipsa forma
quam uos hac longè perfectiorem esse non inficiamini. B R. De forma non
adeò compertum est, quod ea per se subsistat nusquam, sed in materiam sem
per ac subiecto sit, ad accidentis ferè similitudinem. E V D. Vastum est hoc
disputationis mare, in quod si semel uela pandimus, longa nobis erit, & gra-
uis ex concertatione perferenda iactatio; nec nisi post longos errores uenie-
mus ad illum uobis, ut dicitis, optatissimum portum. B R. Rem totam per-
currere satius est, si tibi per ocium uacat. Ego enim, ut ingenuè fatear, a
grauissimis quibusdam authoribus sum institutus,qui aliis quam tu principiis
nixi, omnia quæcunque mundus continet, ipsasque rerum formas ex elemen
torum permistione nasci ac prodire contendunt. Illi materiam totam rei na-
turalis substantiam esse confirmant, huicque rythmum quendam seu concen
tum affectionum qualitatum accidere, quæ forma sit, per quam & nomen
habeat, & a cæteris diuersa sit; his enim suis qualitatibus res quæque cogno-
scitur, & sensibus nostris sese offert. Multis rationibus contendunt, id Ari-
stoteli rei formam dici,eamque esse perfectionem, & finem ad quam rei fere-
batur procreatio: per eam habere & figuram & finitionem, & perfectionis
complementum. PHILIAT. Si hoc ita tibi statuendum esse uidetur, aut ra
tiones producito,quarum te moueat probabilitas,aut si id non potes, celebris
authoris testimonium. B R. Vtrunque adferam, nam Alexander Aphrodi-
seus Peripateticæ familiæ sectator præcipuus, hæc uidetur iisdem propemo-
dum uobis dixisse, quo loco sic ait. Verum enimuerò in igne quod naturale
ac simplex corpus est, calorem & siccitatem speciem facimus, & ab iis atque
in iis genitam leuitatem; hæc enim principium est motionis ad superiora ten
dentis. P H I L. *Hæc* fortasse ex aliorum sententia pronunciauit. B R V T.
Minimè uerò,sed ea fuit opinio tum maximè celebris, quam etiam Galenus,
quem Alexandri tempore uixisse scimus, probasse uidetur; nam neque id in
quæstionem uocauit, & libro de elementis primo qualitatem passim elemen-
ti speciem appellat, atque ignem ex materia constare & qualitate. Hos non
paruo post interuallo tutatus est Philoponus philosophus inprimis magnus,
& post hunc alij plurimi celeberrimi nominis & grauissimæ authoritatis uiri.
PHIL. Quæ ratio potuit illos in istā opinionem inducere? B R V T. Quod
cum prima, elementa per temperaturam subiici fierique mistorum corporum

materiam

materiam oporteret,eſſet quoque neceſſe illa retundi, & ad medium quoddam temperari,ſi exquiſita erat permiſtio futura. Contendebant autem illud fieri non poſſe, niſi elementorum formas in qualitatum genus & ordinem referrent,quibus ſolis proprium eſt intendi & remitti. Multo poſt tempore Auuerhois accerrimo uir ingenio,lectis diligenter ſingulorum decretis hac ipſa ratione eò neceſſitatis redactus eſt, ut elementorum formas ancipitis inter ſinceras qualitates & compoſitorum corporum formas naturæ ſtatuerit,illasque qualitatibus & ſubſtantiis interiecta utriuſque particeps eſſe. Quatenus enim elementis perfectione conſiſtendique uim tribuunt, ſubſtantiarum uiribus pollere,quatenus uerò in permiſtione confuſę intendi aut remitti uidentur, qualitatum uim & poteſtatem exercere. Haud ſecus enim formarum, quæ in elementis inhæreſcunt, coitionem fieri autumat, quam contrariarum qualitatum confuſionem, quaſi propriæ elementorum qualitates remitti nequeant, niſi & ipſę pariter commutentur formæ. Si enim aliqua ex parte eas quiſpiam retundi dicat cum ſit reliquarum,inquit,eadem ratio,poſſint quoque omnes illorum qualitates in nihilum tandem redigi, forma ſuperſtite & haud quaquam offenſa. Id autem perquam abſurdum in natura uidetur, neque enim ſubſiſtat ignis, omnis caloris expers, neque aqua ab omni humore deſtituta. P H. Aduerſus hunc autem aciem ſtruunt optimi quique Ariſtotelis interpretes,qui omnes affirmant elementorum qualitates nonnihil ac leuiter retundi poſſe, formis eorum, quæ ueræ ſubſtantiæ ſunt, ſeruatis, neque illas obſtare quominus elementa poſſint bene perfecteque miſceri. B R. Ego cum præclaris philoſophis cenſeo, elementorum ſpecies,quemadmodum & qualitates eas quas primas uocitant, inter ſe diſſidentes coire tamē ac congredi remiſſioneque conuenienti temperatas,καθ' ὅλον miſceri,hinc totius compoſiti unam ſimplicemque formam prodire. Tu uerò ſi uis elementorum ſpecies nequaquam retundi,quo pacto illarum temperamentum fieri intelligas haud equidem uideo. P H. Fiet, inquit Ariſtoteles,primordiorum ſubſtantiis ad minima diductis confuſeque permixtis. B R V T. Id appoſitionem eſſe dico,non commixtam temperaturam. P H I L. At uera miſtio tum perficitur dum totæ preterea qualitates totis confunduntur, etiam ſi non ſint illorum formæ totæ totis confuſę. E V D. Quid uos tantoperè moratur hęc philoſophica concertatio,quæ aut nihil aut minimum frugis ad hanc rem ſit allatura? Debueras tu certè quidem,his poſthabitis, ad grauiora & longè utiliora properare. Quid de elementorum formis ſtatuas parum laboro, ſi modo cum pręclaris philoſophis tibi conueniat, concretorum corporum formas in ſubſtantiarum genere conſtitui. B R V T. Conueniat ſanè nec illis prorſus adhæreo, a quibus dixi me aliquando fuiſſe inſtitutum,ſed tutiorem uiam ingreſſus,iam pridem conceſſi in familiam longè celeberrimam,eorum qui compoſitorum formas inter perfectiſſimas ſubſtantias collocant,elementorum formas inter qualitates referunt, quam quæſtionem etſi tu ad hanc rem parum facere ducis, uellem tamen de illa tuam audire ſententiam. E V D De his nihil omniū conſenſu probatum definiri poſſe ſentio.quādiu mēs humana corporis hoc ueluti ergaſtulo incluſa,neq; materiam neque formā ſenſibus cognoſcit. B R. Sic arbitor,neque enim tā diſcordes illi fuiſſent, qui in hanc inueſtigationem diligenter incubuerunt. E V D. Si tamen placet,hęc rationis probabilitate diiudicari oportere, illorum potius accedam ſententiæ, qui ut concretorum corporum, ſic nullo diſcrimine & elementorum ſpecies, puras ſubſtantias eſſe pronunciant.

B R V.

B R. Age uerò ſi quid ad eius rei fidem in animo premis, hoc exprome, neque enim te uel temerè uel citra rationem, ita ſentire puto. E V D. Cęterorum rationes omitto, unius Alexandri, quem tu tibi præcipuum ducem legiſti, ſententiam in te profero. Age igitur ob oculos apertè ponatur Alexandri locus, ubi elementorum formas ſcriptura proſequitur, ut inde nobis ſit integra ſententiæ noſtræ confirmandæ poteſtas. B R. Quamobrem (inquit) ea ſpecies quæ ab arte proficiſcitur, ſubſtantia nullo pacto eſt, quemadmodum & ars ipſa, forma uerò quæ eſt a natura, proculdubio ſubſtantia eſt, quemadmodum & ipſa natura. Verum enimuerò in igne quod & naturale & ſimplex corpus eſt, calorem & ſiccitatem ſpeciem facimus, & ab iis atque in ijs genitam leuitatem. His planè affirmat compoſiti naturalis formam eſſe ſubſtantiam, elementi, qualitatem, ſicut & artificio aliquo fabricatæ rei, neque eſt de illius opinione quicquam altius inueſtigandum. E V D. Sed hęc uideri poſſunt, neque ſatis circunſpectè dicta, nec ulla demonſtratione ſuffulta, noli librum ponere, ſed eo ulterius euoluto, lege quę paulò poſt adiecit. B R. Perplacet. Illis commemoratis hęc ſubiicit. Quādoquidem non poteſt ipſa ſpecies, per ſe ſeorſum à materia ſeparata & abiuncta ſubſiſtere, utrāque tamen ſubſtantiam eſſe non ambigimus. Nam ſicut materia, ita & naturalis ſpecies ſubſtantia eſt, partes enim ſubſtantiæ, ſubſtantiæ ſunt. Quinimo quia pars utraque ſubſtantia eſt, id quod ex ambabus conſtat, & ſubſtantia & una quæpiam natura eſt, non ut quę artificio fieri uidemus. Horum enim ſubiectum, ſubſtantia eſt, ſpecies uerò, qualitas eſſe creditur. Hęc ne tibi ſatis ſunt? E V D. Satis profectò, ſed inſpice proprius an authoris mentem purè fideliterque edideris. B R. Quid ni purè ac fideliter? certè quidem ad uerbum. E V D. Iam igitur accipe. Partes (inquit) ſubſtantiæ, ſubſtantiæ ſunt, atqui tam elementum quam compoſitum corpus, eſt ſubſtantia. Ergo ut corporis compoſiti ſic & elementi partes, ſubſtantiæ ſunt. Hac ratiocinatione ſi demonſtrat Alexander, naturalis compoſiti formam eſſe ſubſtantiam, eadem conficiet, ipſius quoque elementi ſpeciem, ad ſubſtantiæ genus eſſe referendam. B R. Hæc ne mihi tendebas retia? E V D. Non ego, ſed tu tibi ipſe, ſi qua ſunt retia, circundediſti. B R V. Captum equidem me eſſe ſentio, ſed ſemel, quod ſi me iiſdem iterum implicare poſſis, tum uerò demum teneto, nam hæc quidem retia, eo mihi facilè perrupturus uideor, quod Alexandro forma fortaſſe pars elementi non eſt, utpote quæ illo iudice qualitas eſt, quanquam miſti forma pars eſt totius & ſubſtantia. E V D. Si ſolam materiam eſſe dixit elementi partem, a qua ὅλην αὐτοῦ τὴν οὐσίαν habeat, elementi ſpecies quæ qualitas eſt, nihil confert illius eſſentiæ. P H I L. Etiam atque etiam uide quid agat, in præcipiti enim ac lubrico ſtas, uix ut inſiſtere aut ingredi ſine caſu poſſis. E V. Dic mi Brute, nonne materia una eſt rerum omnium communis? B R. Ita iudico. E V. At rerum naturalium eſſentiæ plurimum in ter ſe diſcrepant. B R. Mihi quidem ita uidetur. E V. Quo igitur pacto poteris ὑπιώδεις illas rerum differentias a materia, quæ omnium una eſt & eadem, conſtituere? aut quemadmodum ab illo rudi & communi rerum omnium principio, res quæque proprium ducet ſui generis eſſentiam? B R. Non uideo. E V. Itaque ſi rerum quę ex natura conſtant, diuerſi ſunt ordines, & differentiæ genera, ſi propria quædam eſt & ſua cuiuſque natura, neceſſe eſt præter communem illam materiam, aliud quiddam inſtitui, quo res ſingulę ſuam adipiſcantur ſpeciem, & ſuæ cuiuſdam naturæ ſint. B R. Neceſſe id quidem eſt E V. Illud uerè quicquid eſt, quod eſſentiam toti largitur, prȩclarum quiddam eſſe conuenit,

Lib. de anima.

Demõſtratio contra Alexandrũ

conuenit, & materia prȩstantius. BRV. Sanè; nam ex eo suum res quęque nomen sortitur. EV.. Atqui hoc illud est quod tu speciem ac formam rei appellare soles. BR. Solent & plerique omnes. EV. Ergo necesse est formam esse primam ac præcipuam rerum omnium partem. BRVT. Nihil equidem uerear, de secundis id fateri corporibus, at elementorum longè diuersa est ratio. Horum enim species qualitas est: EVD. Quodam ueluti circulo in easdem reuolueris tenebras ostendi una eademque ratione omnis substantiæ siue simplicis siue concretę speciem esse substantiam: sed quando ita res exigit, ueniamus tamen ad singula, eorumque sigillatim naturas explicemus. Stirps aut metallum, formæ suę debet, quod stirps est aut metallum. & reliqua eodem modo omnia. Verumne id est? BR. Ita uolunt. EV Ipsum quoque elementum necesse est ut elementi rationem a sola acceperit specie BR. Et id quoque. EV. Atqui per formam elementum substantia est, & huius generis substantia. Nam ut huius illiusve generis sustbantia sit hoc est ut sit uel ignis uel terra, non potuit a materia capere, quæ est rerum omnium communis. BR. Hoc iam paulo antè concessii EVDO. Vnde nam igitur. BRV. A sua forma. EVD. Ergo hæc elementi forma, per quam ignis est ignis, et ab aqua differt, substantia est. BR. Quomodo? EV. Nam si ignis est substantia ut fateris ipse, quod ille tribuit ut ignis sit ipsum quoque substantia est. BR. consentaneum est EVD. At ea est ipsa ignis ratio, quam tu formam esse non inficiaris; quo fit ut concludatur necessario, cùm ignis, tum cuiusque elementi formam substantiam esse. Inde nos elementum uel aliam substantiam definitione comprehensuri, non figura, non colore, non pulchritudine, non turpitudine finimus, sed ea substantia a qua res quæque naturalis suam duxit essentiam, ea autem forma est, quæ rei cuiusque definitionem concludit. Rursus ut stirps a metallo, & animal a stirpe, formę uarietate & dissimilitudine differt, sic & elementum, quod ipsum quoque substantiam est, a cæteris substantiis distabit, natiua quadam & insita sibi substantia. Vt enim substantię essentiam nullum accidens explere potest, sic neque potest illa rerum ἐσιώδεις id est, ut quidam loquuntur, essentialis differentia ex accidente constitui, quippe quod rei naturalis essentia immutare nequeat. Cum igitur in cęteris omnibus substantiis id quo dissidet unum ab alio substantia sit, qui fieri potest ut in elementis (quæ ueræ substantiæ sunt hoc secus habeat? BRV. Istam hercle controuersiam non fouebo diutius, præsertim cum eam induxerim, rei tuæ non admodum, ut dicis necessariam. Proinde non uerebor hac de re pedibus in tuam ire sententiam, uixque credam Galenũ, Alexandrum, Philoponum, & reliquos huius familiæ cerebres uiros, elementis formam tribuisse, nullius substantiæ participem, ex solis qualitatibus conflatam. Sed (ut Auicennas interpretatur) quia nobis ignotæ ferè sunt rerum essentiæ, & quia non sunt sua formis imposita nomina eo factum est fortasse, ut illi uiri elemẽtorum formas propriarũ & inseparabilium qualitatum nomine appellauerint. EVD. Hoc sanè tolerabilius, ita enim maximos uiros, a crassæ ignorationis crimine, modestè uindicabis. PHIL. Iam me nihil huius quæstionis pœnitere etsi modo uerebar ne improbius fecisse uiderer. Et quia pudendum non est discendi studium, nihil reformidabo philosophica quædam denuò in medium proferre. EV. propone igitur quam potest breuissimè, ne properantes ad grauiora, nos medio cursu teneas.

Naturalis cuiuſque Corporis ſimplicem eſſe formæ ſubſtantiam, neque hanc eſſe ex ſubiecti formis oriam, contra Alexandrum. Cap. III.

PHILASTROS.

OMNIS quę ſenſibus apprehenditur ſubſtantia, ex ſubiecto & ſpecie tanquam è ſuis partibus eſt compoſita, quemadmodum & quæcunque ars effinxit, in æris lapidis, aut ligni materia, ſpeciem quendam ab arte, & ornamentum habent. Elementum quod corpus eſt ſimplex, pro ſubiecto ſimplicem & prorſus informem, ab omniq́ue ſpecie deſtitutam materiam habet. Compoſitum autem miſtum q́ue corpus naturale, ſubiectum ſimplex habere nequit. Sic enim uidemus unius modi & ſui undequaque ſimile corpus (Græci ὁμοιομερὲς uocant) quod eſt omnium compoſitorum longè ſimpliciſſimum, ut aurum, ut lapidem, ut ferrum, permiſtum & è quatuor elementis coagmentatum ſubiectum habere. Siquidem antè conceſſimus, miſti corporis materiam a quatuor elementis ductam eſſe, q́ue, aſſeruatis ſuis formis in miſto corpore permanerent. Nam ſi perirent illorum formæ, tum re uera interitus eſſet, haud quaquam permiſtio. Quinetiam multiformæ uariæquę naturę corpus contemplans, cuiuſmodi hæc roſa, aut iſta tam blandè nobis arridens laurus eſt (oculorum obtutu clarè uideo (nam quę enim demonſtrationis fides maior aliunde eſſe poſſit), ſubiectum corpus ex multis diſſimilibusq́ue partibus habere aliam eſſe radicem, alium corticem, aliud lignum, aliam medullam, alia folia, alias baccas. Rurſum diſpari magis, & ampliori uarietate diſtinctum eſſe animalis ſubiectum, quod præter eam partium diuerſitatem, conformationem quoque in illis habuit & multiplicem figuram. EV. Rem attigiſti mi Philaſtre, utiliſſimam omnino, nec ulli, opinor, dubiam, quippe quæ ſenſu plus ſatis comperta ſiet, & ſi forte rationem præter ſenſum requires uiuentium officia & actiones contemplatus, uidebis neruos, oſſa, carnem, utres uſuſq́ue tam diſſimiles obtinuiſſe, ut illorum quoque naturas & eſſentias latiſſimè differre pronuncies. Quinetiam habent ſimilares hæ partes uel inter ſe compoſitæ quædam propria temperamenta, quæ quum integra ſeruentur & inuiolata, par eſt & illarum natura, quæ temperamenti ſunt comites, incorruptas manere. Quid enim eas diſſoluere poſſit, inuiolato temperamento? Ita planum fit in animantis compoſitione, oſſa, neruos, carnem membranulas & reliquas partes ὁμοιομερεῖς, non modo colore, craſſitudine, aliisve qualitatibus & conformatione, ſed & ingenito temperamento, & propria eſſentia ac ſpecie diſſidere. Hæc ſi quis ad ſtatuendas rerum differẽtias non ſatis eſſe exiſtimabit, quanam, obſecro, alia ratione eſſentias rerum diſtinguet? aut quęnam dabit corpora, quorum ſit quàm illorum diſſimilior eſſentia? & his tamen (ſi quibus aliis) ſuam eſſe ſubſtantiam negabit nemo, niſi ſi quis eò contentionis & amentię proceſſit, ut dicere auſit, tam noſtri corporis partes quàm reliqua uel maximè diſſidentia corpora, ſolis, accidentibus ſeiongi. Sed enim is uetuſtiſſimorum philoſophorum iam pridem exploſum decretum reponet, qui abdicatis formis, ſolis accidentibus perfici diſcerniq́ue omnia aſſeuerabant. Quocirca propoſitę hic a te ſententiæ accedens, profiteor, non animantium ſtirpiumq́ue modo corpora, ſed lapidum quoque & metallorum quorundam, multiplex haberi ſubiectum, cuius particulæ ſpecie & eſſentia, non ſolis accidentibus diſſideant. BRV. Leuaſtis me onere non paruo planius alioqui & fuſius illa explicaturum.

Elementi materia ſimplex

Similaris corporis materia cõpoſita ex elemẽtis

Diſſimularis corporis materia multiplex eſt

Diſſimilaris corporis partes eſſentia differunt.

Argumentu-

Iam

Iam enim uobis probaturus sum, quatuor primordiorum naturæ, simplicissi-
mam esse formam, compositorum autem ex iis corporum, perfectiorem & ex
compluribus coagmentata. Sic enim diligentissima rerum peruestigatio-
ne uidetis, lapidi quam elemento præstantiorem inesse formam, & stirpi
quam lapidi, & animanti quam stirpi, quasi pro dignitate subiecti for-
mam cuique largita sit naturâ. Nempe igitur tu negabis iis compositam es-
se formam, quibus est compositum subiectum? Aut si id concedes, non etiam
illud dabis, genitam esse cuiusque rei formam, & ex iis prognatam for-
mis quæ sunt in sui subiecti concretione? quæ si ita esse fateberis, fatea-
re simul necesse est, non esse eam aliunde petendam, neque ei facultates
ullas inesse, nisi quam simplicium naturæ conferunt. Hæccine tibi satis fir-
ma argumenta esse uidentur? de quibus quid sentias, & quibus ea rationibus
infirmes, audire sane uelim. EVD. Hæc unde & ex cuius fontibus, & quor-
sum deriuata sint, satis perspicio, neque fieri potest ut sine grandi contentione
dirimantur, de quibus dicam equidem iam nunc meam ex Aristotelis men-
te sententiam. Elementi simplex est forma in subiecto simplici, naturalis au-
tem corporis compositi, quanquam coagmentatum, ex diuersis partibus co-
hærens est subiectum, simplex tamen est totius forma, sed quæ multiplici &
composito subiecto utens, multiplices compositasque obit functiones, è qui-
bus perfectio illius intelligitur. BRVT. Dilucidius hæc eloquere, uix
enim assequimur. EVD. Formarum multi sunt ordines, ex officiorum ge-
neribus digesti. Nam quum forma natura quædam sit, eaque motionis prin-
cipium, quæcunque unius simplicisque motus causa fuerit, simplicissima il-
la & imperfectissima, & infima iure optimo iudicabitur, quę uerò multipli-
cis uariique motus erit opifex, perfectior erit illa certe, & altioris cuiusdam
ordinis. Sic elementi forma, quia loci mutatione sursum tantum aut deor-
sum fertur, omnium censetur imperfectissima & abiectissima, stirpis, quæ
nutritionis etiam, incrementi procreationisque motum ciet, nimirum
perfectior habetur & nobilior. Hac rursum absolutior est animantis forma,
quæ præter hęc sensum confert, & uoluntariam progressionem. Omnium tan-
dem suprema & perfectissima est hominis species, quę supra hęc omnia men-
tem diuinum munus a diis immortalibus est consequuta Conueniebat autem
ut quę forma perfectior esset, ac pluribus prædita facultatibus, ea pleniorem
& instructiorem corporis uelut officinam haberet, ut multiplicem instrumen-
torum copiam ac uarietatem ad alias atque alias accommodaret functiones.
Nam neque perfecta, & multas in se efficientias obtinens forma, in materiam
commigrauit rudem, simplicem, & impolitam, nec si commigrabit, aut in ea
incolumis stare poterit, aut omnibus suis muneribus plenè defungi. Elemēto
rum omnino rudis & simplex est materia, Aeri, lapidi subiectum ex sola ele-
mentorum temperatione compositum inest. Stirpibus & dissimulare & iam or
ganicum corpus substernitur, in animantibus uero, cum partium dissimilitu-
do quam in stirpibus est maior, tum instrumentorum concinnitas & elegan-
tia decentior. Ipsum denique hominem tam fabrè fecit Natura, ut uidea-
tur uoluisse ex eo tanquam absolutissimi operis exemplari, de se fieri exi-
stimationem, adeo multis gradibus eum supra cæteras omnes rę̄s naturales
extulit. Ad hunc igitur modum, simplex quidem est omnium rerum forma
sed quanto sublimiorem in locum euecta est, quantoq; plures in se continet ef
ficientias, tanto subiectum absolutius, instructius & ad singula commodius
efficienda obtinuit, est enim formæ gratia conditum corpus, non item

Sff 2 forma

ea quæ nituntur probare dissimilaris corporis compositā esse formā

forma corporis. BR. Quid audio?ne tu fœlix es quod absint philosophantū quos ego sector greges: qui adessent, uniuersi, scio, in te impetum facerent, tum singulæ familiæ tecum summo iure agerent, instaret princeps ille noster Alexander, & te a sententia tua deductum, in suam facile perduceret alii te propè innummerabiles, disputationum suarum & interrogationū laqueis te irreiticum renerent, quibus cum tibi iusto sacramento contendere non liceret.

Aliud argumentū.

Etenim si simplicium è quibus res componuntur species, integræ seruantur in composito, neque pereunt uti fateris, par est omnino, haud secus inter se componi misterique atque suas quibus insiderent materias, & ex eiusmodi permistione formam totius enasci, eamque sicuti & subiectum, esse compositam ueluti concinentium formarum quandiu harmoniam, argumentum dabo, si forte desideras, certissimum. Stirpis enim & animantis totius actio, ex conspirantibus in unum partium omnium fructionibus prouenit, neque totius alia est quam, omnium inter se consentientium partium actio ita; etiam tanquam clara uoce proclamare naturam, credendum, nihil aliud esse totius formam, nisi istum singularum formarum consensum & conspirationem, nec ipsam aliunde nisi ex iis ortam esse. Quid igitur Alexander? simplicia (inquit) corpora, quorum subiectum simplex est, simplicem quoque speciem & naturam adepta sunt. In quibus autem non simplex subiectum est, sed iam corpus aliquod, siue compositum: in iisdem species, ornatu distinctiore & compositione perfectior est Neque immerito, species enim illa, quæ est in materia & in subiecto confert aliquid ad eorum speciem, quæ composita sunt. Paucis uero interiectis hęc adiicit. Multitudo formarum, earumque diuersa commistio, in subiectis corporibus æquabilem mutationis causam adferre potest. Hæc nonne planè loquuntur eorum quæ miscentur corporum formas etiam permisceri, & ex illis formam totius exurgere, quæ sit ipsa quoque composita

Lib. 12. cap. 3.

PH. Dii boni quantum inter uos dissidii? estne quicquam ac ipsa controuersia magis controuersum? res eo uestra contentione redacta est ut quid potissimū sequar ignorem, quæ cum uos præcipites egerit in cōtraria quasi *διαμέτρου* extrema, neque uideam quemadmodum possint uestra sensa, aut commoda interpretatione conciliarii aut pro ueritate rectè dijudicari, reliquum est ut aliis arbitri & sequestris honore concesso, disceptationis huius tantum spectator sim. BRVT. Optimè. EVD. Iam uerò si tibi uidetur, argumentationi tuę rationem ineamus, quæ mihi quidem, eo ferri uidebatur, ut adhibita demonstratione, conficeret omninò, doceretque compositi corporis formā, ex simplicium formis coalescere. Hic tu nos aduersationem numero, & magno, ut putas, nomine minaciter terrere conatus es, neque forte satis idoneorum. Quod si ut testibus oppugamur itidem implorato testium auxilio propugnare libeat, pro multis unus nobis erit Aristoteles, cuius authoritas et argumentatio possit omnes omnium rationes refellere. Is (memor es, credo, scriptorum) disputando iam olim confecit, neque animam neque formam esse harmoniam. Est enim harmonia consentientium ac consonantium uocum proportio. At hæc ista proportio substantia non est, anima autem est substantia. Item, Anima corpore prior est et præstantior, in eoque principatum tenens ac dominationem, ipsum moderatur ac mouet. Harmonia autem suo instrumento, ut cithara, posterior est, neque habet ullum in eo imperium, non id mouet, non moderatur. Quinetiam quouis modo, dissoluto consonantium rerum concentu, & ipsa dissoluitur harmonia mutatoque intenditur aut remittitur at in partium mistione et temperatura id secus

Solutio.

1. de Anima.

omnē simplicē, nec compositā esse ex subiectarum partium sonis

habet

habet, neque enim eius temperaturæ mutatione alia statim atque alia apparent aut existit anima. Cumque ad offensionem interdum usque mutetur corpus, ipsa nihilominus tamen permanet anima, etiamsi cernimus harmoniam uiciatam & suum cuique temperamentum mutare liberum & animam nemo nisi cum uita mutat. Quis igitur formam harmoniam esse dicat? nec uerò corporis eius quod ἀνομοιομερες propterea dicitur, quod unius generis & sui per omnia similes omnes partes habeat, forma, compositio quædam est formarum eiusdem generis, & inter se similium, quę sic inter se connexę & aptæ uideantur, ut in unum sine ulla discordia consentiant atque cospirent. Ridiculum enim est, putare animam aut formam perinde atque subiectum corpus ex partium differentium nexu compositioneque constare. Sed est necesse, totius compositi unam esse formam simplicem, quę a simplicium partiumque formis diuersa, illas incorruptas & integras in toto coerceat, alioqui perituras. Id probatur Aristotelis locupletissimo testimonio, ex sexto τὸν μετὰ τὰ φισικλε. Quod, inquit, ex aliquo constat, sic est compositum ut uniuersum sit unum, non uti cumulus, sed ut syllaba (syllaba autem non est elementa ipsa, neque est idem quod b, &, a, neque caro est ignis ac terra: dissolutis elementis hæc non sunt, caro inquam ac syllaba. elementa autem sunt & terra & ignis) syllaba igitur profectò est non solum elementa, litera uocalis & muta, sed etiam aliud quiddam. Itidem & caro non solum ignis ac terra, aut calidum frigidumque est, sed etiam aliud. In eandem sententiam sunt & illa, Hoc quidem est substantiam uniuscuiusque rei, nam ut res sit, hæc est prima causa quę non est elementum, sed principium. Sunt alii loci complures libro secundo de animalium procreatione, in quibus idipsum manifestus explicauit. Sed de his alias seorsum plura. Cur autē oporteat aliud quiddam nouumque principium & causam, simplicium formis induci, adfert, cum de Anima contra Empedoclem disputat, non possunt simplicia, maximè autem contraria, in unum coire & contineri, nisi arcto uelut uinculo, fortius quid & ualentius, ipsa stringat ac coerceat, ne diuulsa dissipataque mox distrahantur, & eò redeant, unde singula profecta sunt. Quinetiam primo de Anima, contra Platonem eadem ratione ostendit, si in unum adque idem coalescent, quæ diuersa ac multa sint, necesse esse alterius ui ea cogi, copulari, & ne diffluant contineri. E quibus intelligitur planè, ut corpus è quamuis multis compositum, unum tamen esse dicimus, sic dicendum esse, formam ipsius unam & simplicem esse. Quid habes, obsecro, quod ad hæc respondeas? Tune Aristotelem superabis uel autoritate, uel argumentorum subtilitate ac robore, quibus omni studio totisque uiribus efficere conatur, cpmpositorum corporum necessariò oportere simplices esse formas. .B R V T. Non ego sanè cum meam modò sententiam exponerem, id dicere uolebam, compositi corporis animam uel formam harmoniam esse, & quandam è multis compositionem. E V. Id sermo tuus præ sæ ferebat. Quid igitur sentis? dic amabò apertius. B R. Hoc uolebam, compositi formam uim quandam esse, ex subiectorum sibi corporum temperamento ac mistione. Subiecti enim ex mistione pręparationem, ipsamque potentiam, cum ad absolutionem peruenerit, tum ἐντεὶνχειαν, id est, perfectionem fieri, quę rei sit forma. Ita formam de potentia materię educi sentio, quod ipsa potentia continenti progressione, transeat in formam, actusque fiat. E V. Hæc sunt Alexandri illius Aphrodisæi. Tu ne igitur uis illius partes conserto pede tueri? B R V. Quid ni obsecro? E V D. Etiam atque etiam quid respondeas

deas uide, & quæ quantaque incommodorum consequutio te penè obruat. BR. Quorum nam, EV. Necesse est eo quidē authore, subiecti præparationem; non accedentem solum adiuuantemque, sed primam & efficientem causam statui, quippe quæ de se omnem formę assentiam proferat ac suscitet. Simul uerò ex subiecto sibi corpore, animam omnemque speciem emergere & a corporum differentia; formarum uarietates proficisci BR V. Hæc principia sunt, & ueluti fundamenta illius opinionis. EV. Horrenda sanè, consequitur enim formam omnem, uel ipsius hominis præstantissimam mentem, mortalem & internoscioni abnoxiam esse: si quidem ex subiectorum præparatione & interitura harmonia resultet, quo qui esse potest; uel absurdius uel magis impium; B R V. Bona uerba rem dicis illi uiro nec nouam nec inopinatam. EVD. Euge uirum optime, perge ut cœpisti, nec te huius pudeat. Ponenduum erit subiectum sua specie dignius, & præstātius, eius, esse incomposito principatum, moderāndisque actionibus ipsum præesse, quas omnes per formam ceu per instrumentum exequatur, neque formam habendā esse præcipuam functiones causam, quæ corpore pro instrumento utatur. B R V. Hęc opinor, tibi concesserit Alexandri. E V D. Sunt tamen superioribus annexa & consequentia, quod ut ille fateretur nec tuum expectauit iudicium, nec te consilarium adhibuit. Quid enim ait? Neque grauitas inquit, ob id infra tendit, quod utatur terra cuius est potestas, sed terra ipsa intercedente grauitate (quę & potestas & forma & perfectio terræ est) fertur inferius. Idem in anima modus habetur, quum ipsa quoque potestas & actus et forma sit eius corporis a quo possidetur. Eius enim procreatio quodammodo ex mistione & temperamento primorum corporum est, sicut ostendimus, Atque per animam operatur id corpus, in quo principatum animę esse conspicimus. Agnoscis ne hæc Alexander? B R V T. Agnosco optime neque ut tu absurda, sed opinabilia problemata esse iudico. EVD. Siccine nihil te pudet tam detestabilis opinionis? qua nihil nec dici nec cogitari pōt in philosophia uel distortius uel monstruosius, erubescūt opinor qui nobiscū hic sūt boni doctiq; uiri, audita ista tā puerili philsoophia. Sed nullus te tamē aut metus deiiciat, aut pudor suffundat, quo minus fortiter tuis insistas gradibus, et istos absurdissimarum rerum quo ad poteris perferas insultus, ex hac enim tolerātia clarius, opinor, ueritas elucebit B R V. Quid hic mihi tua opus est cohortatione? obsistam intrepidus, nec dubitabo animi confidentia, quanta maxima esse potest asseuerare, quæcunque huc ex Alexandro protulisti, ea omnia longè omnium esse uerissima, sibique aptissima consequentia peromnia consentire, uideri autem pleraque falso, quoniam abstrusa sunt & a uulgi intelligentia remota, sed his sicuti in omnibus quæ posita sunt in rationis probabilitate, satis esse duco, si secum uniuersa cohęreant, nulla usquam intercurrente pugnantia, nouaque probabiliter inducere cuique liberum esse, id unum modò caueat, ne quid dicat quod uideri possit nō satis consentaneum. E V D. Quid iuuat opinionum uarietas, si quam teneas, quæ cæteris præstare et probabilioribus rationibus niti uideatur? Sed ad rem, singula diiudicemus accurratè. Corpus, inquit Alexander, operatur per animam, sicuti terra per grauitatem deorsum fertur, quasi uero sit anima corporis agentis instrumentum. Aristoteles contra censet, omnia omnium, cum animalium tum stirpium corpora, animæ esse instrumenta, eiusque gratia facta esse. Alexander, animam omnemque adeò rei formam corpori subiicit inferioremque facit, Aristoteles & omnes & omnium rectè philosophantium familiæ, ex

celentiorem

eelentiorem & ſuperiorem eſſe uoluunt. Ille omnis actionis omniſq; motus principium & cauſam corpus eſſe docet. Hic contra Empedoclem rationes collegit, cur formam, quam & naturam ſimpliciter appellat, omnium cauſam & initium motus eſſe conueniat. Nunc age utri potius accedendum pu tas. Alexandro ne an Ariſtoteli Verius? eſt apud te maior authoriatas Quod ſi apud te leuis & infirma eſt nominis exiſtimatio, rationes uiue, quas ſi Alexandro firmiores & euidentiores eſſe comperies, tum demum Ariſtotelem contemnito. BRVT. Suæ non deſunt Alexandro rationes neque tam præceps ac deuius is fuit, ut iam ſatis cognita Ariſtotelis mente, temere uoluerint nouam introducere doctrinam. EVD. plerique gloriç ut ipſi appellant, immortalis adeo magna tenentur ambitione ut celebritatem nominis, ſuam illam immortalitatem uel falſis inuenti, uel etiam flagitio quærere non dubitent, ſed tu quod uerum eſt fatere, An non tibi uidetur Ariſtoteles (puto enim tè eius omnia euoluiſſe) firmiſſimas atque adeo neceſſarias omnino rationes ac hanc rem attuliſſe? An non animaduertis Alexandrum in exemplis & inductionibus iiſque non magna probabilitate ſeptis plurimum uerſari? Sed occulos, obſecro, in te ipſum conuerte, & in omnes penitus partes introſpice An nihil te mouet dicto rum improbitas? Videbis ne tuam animam temerariam confeſſione mortalem facere, et cœleſtem illam diuinitatem fœdo lutulentoque corpori ſubiice re? Hęccine tam impia, & tam nefanda recipies. Quid ſentias, reſponde quæſo ſimpliciter & ingenuè, neque tum libertatem, ullius quantumuis magni hominis præiudicio tibi ademptam eſſe uelis. BRVT. Sit, uti uis rei cuiusque forma, ſimplex quędam ſubſtantia, ſit & illa præcipua efficiensque cauſa functionum, præſtantior corpore, quo in obeundis functionibus tanquam inſtrumento utatur. Sed tamen illa ex corporis temperamento prodire uidetur, ceu uis quædam ſimplex ex ſubiectorum corporum temperie & concordi harmonia profecta. Non hoc, puto, negabis, ſi diligentiſſimo examine omnia libraueris. Sic enim compoſitæ theriaces aut medicatæ potionis uim, ex ſimplicium commiſtis temperatiſque uiribus extitiſſe intelligimus, quod cum Galeni etiam mente conſentaneum eſt. EVDO. calidum uerſu uinque hominem. Quod ipſe ſatis tueri non poteſt, id uide ri uis mihi condonare, ut ſummo totius diſputationis capite uiciſſim accepto reliqua uel ab inuito extorqueas. Nam ſi formam ex ſubiectorum corporum temperie ortam eſſe concedam, facilè deinde quæcunque controuerſa ſunt tibi aſſumes, euerſis omnibus philoſophiæ præceptis. BRVT. Putabam litem hanc inter nos iſta moderatione dirimi poſſe. At cum de ſuſcepta ſemel opinione, nihil uelis remittere, ſed omnia ſummo iuris rigore proſequaris, tueor & ipſe præfractè meam opinionem, de qua nulla uis, nullum periculum me poſſit depellere, mordicus tenebo; cum animam, tum omnem ſpeciem, ex ſubiecti corporis conſtitutione & innata potentia naſci, neque aliunde prodire, nihil curans, ſiue tu hanc mortalem eſſe, & materiam poſteriorem atque abiectiorem & illius inſtrumentum, ſiue his contraria ſtatuas. Hæc munitiſſima eſt arx in quam me recipio, uallo, foſſa, multarumque rationum telis ac iacululis inſtructiſſima: hanc ſi oppugnare proponis, ſentities quanto tuis inde ue niant machinę potentiores & rapidiores.. EVD. Ego uerò machinis for taſſe nullis, ſed latentibus tantum ſubterraneiſque cuniculis te petam. Iam igitur age dulcis. Brute: hæc iſta uis, quam rei naturalis formam appel-

las nonne ſubſtantia eſt? Hanc ne Alexander quidem ipſe ſubſtantiam eſſe negabit tu uerò quid? B R V. Eſto ſubſtantia. E V D. Miſtorum elementorum temperaturam, omnemque ſubiecti hinc exortam habitudinem & potentiam, ſtatuis, ſcio, in qualitatum genere. B R V T. Sic neceſſe eſt. E V D. Atqui ex una, uel ex multis qualitatibus, ſubſtantiam emanare nequit. B R V T. Ne quit prorſus E V. Qui igitur fieri poterit, ut ipſa rei forma, ex qualitatum permiſtione & temperamento prodeat, ſolęque qualitates nullius ſubſtantię concurſu & ope ſubſtantiam ingenerent. B R V T. None ſola (nequid ignores) ſit qualitatum miſtura & temperie, ſed ex ipſa quoque earum, quę in elementis ſunt formarum, confuſione & permiſtione. E V D. At elementorum formas Alexander in qualitatum genus retullit, ut hæc etiam ratione neceſſe ſit, eo certè authore, compoſiti formam, ex qualitatibus enaſci. B R V T. Ego uero nequaquam illi in pręſens aſſentior, ſed Auerroidi potius, qui elementorum formas, ambigui, ancipitiſque generis eſſe poſuit. huius opem ſi hic imploro, quid iam oberit, quo minus compoſiti totius forma è ſimplicium ſubiectorum formis emergat? E V D. Quod ne ſic quidem ſimplex erit forma, ſed ut corpus, ita & ipſa quoque compoſita. B R. Mentem meam nondum, ut uideo, conſequeris. E V D. Qui ſic? B R V T. Quia ex ſubiectarum formarum temperatura, ego ſimplicem naſci poſſe exiſtimo, quæ licet ſit ipſa ſimplex, omnium tamen formas, ſuo ueluti ſinu complectatur. EV. Id ne fieri poſſe. B R V. Quid ni,? E V. Auſculta pauliſper, ut quid ego uelim, & tu quod quęris ſcias. B R. Auſculto, loquere quid uelis. EV. Quecunque ad rei naturalis procreationem confluxere, ſeu ſimplicia ſeu compoſita corpora, ea priuſquam mutua inter ſe actione componerentur & coirent, ſingula cum materias & formas ſuas habuere, tum qualitates perpetuo ipſis inſidentes. Ita ne? B R. Quorſum hęc? E V D. Nihil nunc quidem id refert, reſponde tantum neque ad finem præpropere contendas. B R V. fateor elementa tribus illis inſtructa, in rerum procreationem conuenire. Quid tum poſtea? E V. Dum uera & exquiſita ſit illorum commiſtio, qualitates ille diffunditur totæ in totas; Siccinæ tibi uidetur? B R. Id iam ſæpius antè conceſſi. E V D. At nequeunt illorum materiæ ὁλαι καθ᾽ ὅλας permiſceri, ſed longa partitione partibus eo reductis, ut iam ad extremum exiguæ, coniunctione quadam inter ſe uinctæ cohæreant. BR. Sic quidem neceſſarium eſſe duco: nam ſi materiarum perfecta fieret confuſio, corpora in ſeſe penitus ipſa ſubirent quod mihi quidem uidetur abſurdius quam ut recipi debeat.. E V D. Nec uero formę materias quibus ſemel infuſæ ſunt, deſerunt unquam, neque poſſunt alię in alias tranſitione facta commigrare, id ſcis optimis quibuſque philoſophis ita uiſum eſſe. B R V T. Et mihi quoque. E V. Formarum igitur non alia quam materiarum miſtio erit, neque relictis ſedibus exilient formæ, quo ſeorſum ipſę & materia ſolutę inter ſe commiſceantur, ſed ſubiectis immerſæ, quemadmodum illa ſic & hæ afficientur. Quocirca ut materiæ totę in totas penetrare nequeunt, ſic neque formæ. B R V T. Quid tandem inferes? E V. Non poſſe ſimplicem eſſe ſpeciem quæ a tali temperatione proſiliat. B R. Vide quo rem deducere uelis, non enim perſpicio, unde aut quo modo iſthæc confeceris. E V D O. Dicã, ſi uoles planius. B R. Tua commenta nihil moror, neque mea intereſſe puto, ut captioſis iſtis & argutis cauillationibus reſpondeam hoc ſatis habeo perſpectum, rei naturalis formam, ſubſtantiam eſſe ſimplicem. E V D. Fortaſſe te cum mihi conuenier, ſi ſine ulla omnino lite, rem omnem paulo altius una

Simplicem totius formam non poſſe ex ſubiectis formis emergere.

contemplemur

contemplemur.B R.Ea uero mihi plus ſatis eſt perſpecta. E V D. Fac igitur per te erudiar;fac id plenius concipiam,quod animum mihi iam dudum ſolicitat & angit.B R V T.Qui iſthuc?.E V D.Huius mei muli corpus uniuerſum nonne ex oſſium, neruorum , membranarum, carnis , cutis , aliarumque ſimilarium partium copulatione conſtructum eſt? B R V T.Perge quo cœpiſti. Quid enim hic reſpondeam,ad hoc quod eſt uel carnifici compertum. E V D. Quid porrò, An non illud etiam compertum , conſimiles has & uniuſmodi partes integras & inoffenſas in corporis compoſitione ſeruari , & ſuam eſſe cuiuſque earum propriam & eſſentiam & formam? B R V T.Compertum & illud etiam lanijs.E V D.Perge,obſecro,tua iſte in reſpondẽdo liberalitate uti, neque committas ut ſordidus aut malignus uideare in iis rebus , quarum pleniſſimè eſt etiam plebeiorum hominum ſenſus: Partes illæ muli,conſimiles & unius inter ſe modi nequaquam miſcentur ſiue illarum materias ,ſiue formas ſpectes.B R V T.Neque id ſanè opus fuit,ſatis erat illas apta cõcinnaque inter ſe harmonia coniungi,qualem hiſce in ædidus lapides, cementum , trabes , & lateres,ab arte accepiſſe uides. E V D.Sic mihi quoque uidetur. Quo igitur pacto fieri poteſt,ut noua totius forma,ex his tam multis ſimplex tamen ipſa prodeat.B R V T. Tu uideris ipſe,ita tamen certè res eſt. E V D.Si permanẽt integræ & inuiolatæ partium formæ,quo modo aliam de ſe ſimplicem , multæ ipſæ integrę & incorruptę producent ,'ſi qua ex iis prodire ſtatuatur , hanc oportet eſſe compoſitam,ut & iſtarũ æditum compoſitam ab arte ſpeciem eſſe dicimus,nono autem ſimplicem erit ergo totius multi forma,ex ſubſtratis formis quædam ueluti compoſitio,utque totum corpus,ſic & ipſa totius forma è multis diuerſiſque partibus conſurget. Viden hæc eſſe neceſſaria. B R V T. Neſcio,quibus aut unde conquiſitis tricis nos inuoluas in re ſatis plana & expedita proinde comẽticias iſtas ſimilitudines quam aptè ad rem excogitaueris iudicabunt alij me certè non admodũ mouẽt. E V.Satis feciſti cæteris hoc uerò poſtremũ rectè ne intuli,an nõ?B R.Neſcio quid dicas. E V. Scit,uir optime, ſed fateri pudet.B R.Quid ſentiam taceo & contineo optimè neque uolo continuò palam eſſe proinde tu alium ſi uidetur interroga. P H I L. Quid te res minima tam citò tam uehementer confundit , optime Brute? Collige te ipſum & uel noſtra gratia reſponde ut hæc diſputatio maturè tandem & conuenienter concludatur. B R V. At enim ſui ſimilis ſemper eſt hic Eudoxus minutula quædam & acuta interrogat,quibus conceſſis aut negatis, ſtatim nobis aliorum conſequentium longam contexit ſeriem , confictorum ad oſtentationem exemplorum mirifica copia refertam , ut captioſis iſtis laqueis irreti eos cogat uel quod ante negatum ſit etiam inuitos dare , uel quod ſtultè conceſſum cum rubore repetere. P HI L. Quid tua refert permitte ut arbitratu ſuo omnia excutiat. Agedum reſponde. B R. Si lubet hic doctorum uirorum conſenſus,dicam compoſiti corporis,compoſitam quoque eſſe illam ſubſtantię participem formam, ſed quæ ex ſimplicium tamen formis conſtet atque cohęreat.E V. Hei arcis tuæ pars ſumma ia m corruit caue ne te tota mox obruat. B R. Satis in tuto eſt quicquid ſupereſt.E V.Quam dũrum & quã arduũ eſt, opinionem ſemel ac penitus animis imbibitam euellere. Hic nullũ nõ mouet lapidem,nihil ne abſurdiſſimum quidem detractat,id unum ſibi modo retineat,formam rei ex ſubiecti compoſitione ſuſcitari,nulla neque cura neque eſtimatione perpendens,quidnam ponat,& fieri ne id poſſit an non. Propoſui tibi non Ariſtotelem ſolum,ſed & Alexandri tui patronis rationes,quibus conficit,ſimplicem eſſe cuiuſque rei formam ; quod & tu palam atque in-

Exemplo demonſtretur.

Neq; etiã ſi totius forma cõpoſita ſtatuetur, eã poſſe ex ſubiectis formis prouenire.

genuè dedisti. B R. Dici equidem, sed ante hanc altercationen, bellè & sine ullo dissidio procedentibus adhuc rebus, nunc posteaquam obortum & indictum uideo tam atrox bellum, nihil quod huic præceptioni aduersim fiet fatebor, ne uerissimis quidem & clarissimis rationibus conuictus. EV. Nempe hoc illud est, quod recte in comœdia scriptum memini, Dum in dubio est animus, paulo momento, huc, illuc impellitur. B R V T. Ne tu mihi istuc obtūdas, nondum enim de mea opinione decessi. E V. Quęnam ea est, obsecro. B R V. Siue simplex siue composita, compositi species esse statuatur (nihil enim moror) eam tamen esse ceu quandam ex imperfectionibus partium formis absolutam perfectionem nunquam ab hac opinione digrediar. Exemplum modo protuli ex Alexandro, de Theriace, & medicamentis compositis, quorum is ex simplicium facultatibus dimanauit, ut inde colligeretur compositorum corporum formas ac uires e substratis naturis proficisci & originem ducere. E V D. apta uero similitudo, quam si uicissim in te retorqueam, omnia subuertam huius opinionis fundaméta. B R V T. Quid ita. E V. Theriace quæ iam temporis progressu, mutua simplicium effectione in unum quiddam redacta est tota quidem simplicium uires & essentias retinet incorruptas, sed quibus noua totius forma, eaque simplex accessit propriis & nouis ornata uiribus. Vnde effectus edit, qui licet obscurius, omne tamen simplicium redolent facultates, ac præter eos, alios quoq; qui recens inductæ formę proprii sunt, quosque non unius ex tota misella simplicis, sed totius esse theriaces facile iudices. Qui os mirantur, alii a tota cōpositionis substantia, alia a proprietate quodā, alii a constituente forma, eos manare contendunt, & quamuis aliis atq; utuntur uerbis, eadem tamen omnes pronunciant. Est enim certe omnibus confessum, eas functiones nulla posse ratione comprehendi, neque ex elementorum simpliciumque partium uiribus demonstrari, sed usu solo, atque experimento ab hominibus peritis animaduerti ac notari, simplicis prorsus est in stirpis, aut animantis fabrica contemplatio. In his enim ut in illis, mundi elementa, & primæ simplicesque partes, suo utraque modo commiscentur, quibus incorruptis simplex totius forma succedit. B R. Tua sit ista interpretatio mea & alia est longè, & ut arbitror sanior. E V D. Vellem ut ego tibi, sic tu mihi singula dilueres at si placet rem altius paulo ac diligentius scrutemur. Quod ex illis mundi primordiis primum ac proximè constitutum ais, aliunde nihil accepit, sed ab illis suam omnem uim hausit. B R V. Maximè. E V. Compertum est autem, primordiis illi uires inesse, quibus sursum ac deorsum cientur. B R V T. Compertum. E V. Quicquid igitur ex illis constabit, nihil supra simplicium uires sortietur, sed duntaxat sursum aut deorsum feretur, pro modo naturaque uincentis elementi. Quocirca nihili ex illis solis genitū, sua natura poterit simul ad contraria moueri. BR. Ita necesse est. EV. At contra fieri uides in stirpibus & animantibus, quæ dum ex alimento capiunt incrementum, sursum simul deorsumque porriguntur, & animantium non uaria tantum, sed & in contraria sæpè est progressio, uaria & multiplex sentiendi uis animi impetus alias alii, & comprensionum opinionumque admirabilis pugna, quid istorum quæso motus elementorum resipit? Num contraria elementa eadem simul particula dominantur, quæ contrarias istas motiones cieant? Id si nullo pacto fieri potest, qua fronte dices hæc ab impulsu elementorum pendere? Prætereo plurimas alias rerum uires, quas ideo occulatas appellarunt, quod illarum nequeat ulla certa reddi ratio. quas si tu uoles ut reliquas omnes, elementorum naturalis acceptas referri, sudabis equidem plus

ſatis, & preterquam quod operam ludes, temeritatis inſuper atque imprudentię calumniam incurres. Ergo ut intheriace & inunaquaque re compoſita, facultates cernimus nullius ſimpliciũ proprias, & quę illorum natura, minimè redolent, ſic totius ſimplex quædam eſt ſpecies, quę a ſimplicium formis eſſentiæ ſuæ nihil accepit. An ſi miſtum corpus ab elementorum permiſtione, & materiam, & temperamentum ſumere fatemur, neceſſarium ſtatim eſſe ducis, indidem quoque formam eius ac uires peti? Oculos mihi in hæc ſigillatim defigito, intendito animum. Plura non addam, nec ſuperuacanea probandi diligentia ipſe mihi diffidere uidear, & claris ac conſpicuis per ſe rebus argumentorum fumos prætendere. Tu de his ut uoles ſtatuito, nequit enim tibi quicquam perſuadendum recepi, ipſa pro ſe ueritas fortius conſtantiusque certabit, nobiſque tacentibus ſe ipſa defendet. BR. Ne tu prouinciam arduam ſuſcipis, ſi quidem me admonendo aut uerius aſſentando, uictum capere ac tenere ſtudes. EV. Quomodo uictus teneri poteſt is qui congreſſum metuit, qui certaminis aciem cõflictumque ſubſterfugit? BR. Ita ne ſtomacharis? Apud te ſumus. Si imperas, hoc tibi aſſentior, rei naturalis formam nõ elici ex ſimplicium temperamento, id tamen quod eſt in comedia prẹfatus, Hic impulit me, hæc nunc omnino ut crederem, Atque haud ſcio, an quæ dixit, ſint uera omnia. Sed paruipendo. EVD. O anilem inconſtantiam, uirum te iudicabam, qui ueritatis inueſtigatione, gauderes ac nunc ſpreta ratione, quę eſt in certis animi inuentis uelut ancora, ad quancunque aſſertionem quaſi ad ſaxum tempeſtate de latus adhęreſcit. BR. Ita ferè uſu ueniꝛe ſolet in tali loco ac turba. PHIL. an non tibi ſatis eſt o Eudoxe, uictum hoſtem in has anguſtias & uincula conieciſſe? uiſne hunc præterea ſuo iugulare gladio? BR. Qui prudens, intrepidus & apprimè exercitatus gubernator uideris o Eudoxe, faceres & ipſe non minus me naufragium ſi hoc æſtuoſo & turbulento ſermonum fluctu iactareris, & ſi mihi, ut par eſt, uiciſſim reſpondere uoles, oſtendam non minora te inc õmoda ſequi, quæ de hac opinione te retrahant. EVD. Erit id mihi certè gratiſſimum. Age igitur, refelle quę dixi, iam enim ergo te liberum ac ſolutum mitto, quo pleniorem habeas ad id quod uoles, poteſtatem. BRVT. Tu uerò te ad reſiſtendum ac ſuſtinendum compara. EV. Ego ne? tuos inſultus & incurſiones pertimeſcam?

Partiumque in compoſito sunt ſingularum formas, eſſe ueluti quaſdam preparationes inducendæ totius formæ, & eas eſſe multipices Cap. IIII.

EVDOXVS.

NATVRALIS corporis compoſiti, ſiue id ſimilare eſt ſiue diſſimilare, ſubiectum ais eſſe compoſitũ, & ſimplicia è quibus componitur, ut oſſa, ut neruos, ut carnes, ut membranas, ſingula ſuis eſſe inſignita formis. Itaque ſi his partibus alia inſuper totius ſimplex induatur formas fiet ut rei quæ actu quodam & ſua forma integrè perficitur, alia (quod ullo modo fieri nequit) accedat forma, & uni eidemque rei, multę perfectiones inſint, utque ſimplicis unius

unius & similaris partis, ut ossis aut carnis multæ ac diuersę habeantur species per quas & ex diuersis cōstaret essentiis & in dissidētię genera referretur. Quid mihi ad hæc respondebis? E V. Perge quæcunque uoles in unum conferre. B R V. Os, quod exempli gratia dictum sit, sua iam ornatum est specie, super quam aliam inducis totius speciem, id utique unum erit, ac multa multorumque generum naturas adeptum, dissidebit ipsum secum, quod quam a naturæ rationibus abhorreat, intelligis, opinor. Hinc a peritissimus philosophis scriptum audies, quicquid rei sua specie perfectæ, quam illi in actu (sic enim loquūtur) esse dicunt, accesserit, id neque substantiam esse posse, neque formam, sed solius accidentis rationem subire, Quid igitur mirabare, cum assererem modò, totius speciem ueluti compositionem quandam esse ex partium formis? Quòd simplex quædam totius forma, omnibus ex æquo partibus insideat, ossi, neruo, carni, membranis, hæc omnia, quæ tum substantia, tum temperamento dissimilima quisque iudicat unius erunt omnino formę & essentiæ, quæ quid cogitari potest distortius? Malim ego certè quiduis perpeti, quam tam mōstruosa probare commenta. Tibi uerò, hæc ne cum rerum natura consentanea uideri possunt? & tu me si diis placet, citra rationem putabas insanire, securus quemadmodum istam rerum absurditatem diluere aut effugere posses, quod ubi te perfecisse uidebo, non dubitabo, in tuam ultro concedere sententiam. E V D. Apertè diluam, sed iis tamen ante comprehensis, quibus res tota perspicuè probari debet; non enim longa litigiosaque contentione tempus est terendum. B R V. O he, iam subterfuit optimus uir; distinctiones quæritat, & diuerticula consectatur, tota res nugatoria est, ut uidetis. E V D. Difficile est incitatum contentione ingenium moderari. B R V. Dic igitur paucis, omnia uerborum prolixitate concisa. E V D. Stirps aut animal, dum uiuit nonne speciem quandam obtinet qua uitæ muneribus defungitur. B R. Quale hoc disputandi genus? qui respondere debeat, interrogatus uicissim interrogat. An nihil pudet? E V D. Bono animo es pallorē hunc cum tremore excutito, neque enim aut difficile aut terribile est quod propono, res uno uerbo transfigi potest, & qui rem plenè ac diffusè dici non patitur, is ne trāsuolet, breuibus ac membratim cæsis sententiis coercendus est. Proinde cum tu nobis operam neges, in eo colligendo quod ad concludendam hanc disputationem cum primis est utile, patienter saltem, si placet, ausculta. & si quid non satis rectè concludere uidebimur, redargue. Tu uerò Philiatre, responde ad singula. Stirps aut animans dum in uiuis est, an non ut uitæ functiones obit, sic & speciem quandam habet quæ illarum sit opifex? P H I L. Certè speciem habet qua alitur, increscit, & omnino uiuit. E V. E mortua stirpe aut repentè extincto animante, nonne omnes illæ pereunt uitæ functiones? P H I. Ita cernimus. E V. Quid causæ esse putas. P H. Quod totius abierit forma, quæ illarum erat affectrix. E V. Igitur ea species, diuersum quiddā erat a partium formis, neque ex illis constabat. P H. Quomodo? E V. Vita excedente similiarium partium unaqueq; os, neruus, caro suā sibi formā retinet quod tū superat os, uerū os est, non homonyma, ut oculus mortuus (hic. n. propria instrumēti ratione orbatus est) sed simplici & illi peculiariter tributa appellatione. Eiq; tū sua species est a nerui, a carnis, ab aliarū similariū formis distincta. P H. Est, ut iis quæ natura cōstāt omnibus. E V. Nec uerò suā hanc specie ab aīæ excessu statī accepit, sed eadē illi quoq; inerat, cū uita et spiritu flueretur animal. P H. Credibile id quidē unde. n. tam repètè corporea illa quū sit inuolasset? E V. Cur? nō igitur nūc æquè uiuit hoc corpus atq; antè, si quidē intermortui

Solutio.

Demonstrat totius formā diuersum quiddam esse a partium formis.

huius

huius partes similares, formis suis prǽditæ sunt singulæ, neque magis quam dum uiuere disiunctæ aut locis disclusæ? Si totius uiuentis species, è partium formis apta erat & composita, cur nõ illa similiter in demortuo persistat his in sua quaque parte permanentibus? Hæccine satis ostendẽdũ, prçter partium formas, toti aliquid tribuendum esse, quo idipsum unum sit, & quo uitam agat? esseque illam totius formam diuersum quid a singulis singularum partium formis, neque ex illis coalescere? PH. Planè. EVD. Cum aut os aut lapis corruptione perit, illiusque forma dissipatur, elementa, ex quibus ea cõstabant, non simul, quasi ad nihilum redacta intercedunt, sed (quemadmodum uetustissimus autor Hippocrates memoriæ prodidit) facta uelut reciprocatione, in suas quæque unde prodiere naturas redeunt. PH. Scio: nam si elementorum substantię quæ ad rerum procreationem in unum confluxerant, illarum rerum interitu uanescerent, neque suam naturam, remearent, iam pridem assumpta foret omnis elementorum substantia nec causatis fuisse rebus innumeris hactenus generatis. EVD. Rem tenes, ea tibi est ad stirpis animantisve interitum transferenda; asseruant enim particulæ similares, suam quæque speciem, & ad suas redeunt naturas, abeunte totius forma. PH. Par omnino uidetur esse utrobique ratio. EVD. Vt ergo is quæ in lapide miscebantur elementis, lapidis insidebat forma, neque tum sincera erant ea primordia; sic mihi animo concipio, in animali dum uiuit, animam & in toto & in singulis esse particulis, ut & uitam iis & uitæ munera largiatur. PHIL. Est, opinor, necesse. EVD. Quid porrò hic amplius expectas? An ut concludam id quicquid est unde uitę munera accipimus, cum animam tum rei speciem appellari, eamque nec ex partium compositione coalescere, nec illis necessariò comitari? An ut finem potius faciam in re satis per se clara? PHIL. Satis equidem hęc superque esse censeo. EVD. At mirum ut inter hæc noster Brutus sibi silentium imperare potuerit. PH. Nihil enim habuit quod diceret, aut cur his refragaretur. EVD. Et in eo tamen exemplo quod obiicerat, rem nostram confecimus. BRVT. Vt mutuò milisçabunt, quasi uerò quicquam ad me pertineat mutua ista inter uos assentatio, aut quasi ab iis rectè quicquam concludi possit inter quas aguntur omnia de composito; manet inquam (utcunque magna contentione uestra confirmetis) omnia tamen mea immota, neque unquam poterunt ulla omnino ratione labefactari. E V. Quid audio? Ita ne o dij boni, immota manent quę ego ab imis usque fundamentis erui? BRV. Siccine ais? quibus tandem id obsecro machinis? EVD. Nullis ne? An uis ut iisdem illis ego tibi lipientis hosce & inutiles oculos eruam? Partes illę inquam, quas tu tum in stirpes tum in animali dissimilimas, quæ superant partes, neque formæ sunt omnes, dum eorum utrumque in uiuis est. At mortem obeuntibus illis, totiusque uanescente forma, quæ superant, parere, neque formæ neque essentiæ sunt eiusdem, sed omnino diuersæ. Imo & discretę sunt, neque unum inter se coherentes & continuatæ efficiunt nisi fortasse positionis uicinitate, quo modo lapides, ligna, lateres, & cementum domum; nam singulæ partes ad suas tum naturas redeunt, quę præsente totius forma, inter se unitæ & continuatæ simplex quid & unius essentiæ erant. Itaque totius interitu, similari cuiusque partis specie, in suum (ut appellant) actum & in suam perfectionem erumpit, quæ non ita pridem dum uiueret animal, solũ inesse potentia dicebatur; actu enim fit quod erat potentia. Et illa quidem tũ nobilioris formæ lumine obscurata, nec elucere ipsa poterat, nec parti suam aut essentiã aut nomẽ conferre.

Solutiões argumentorum quę sunt initio capitis huius.

Quando-

Quandoquidem formę inferiores, quæ nobiliori sunt uelut administræ, cum præstantior illa sublimior inducitur, potestate tãtum insunt; quæ modo energia id est re ipsa atque actu inhærescebãt. Et contra quæ præsente nobiliori, potentia solum inesse dicebantur, illæ ea decedente erumpunt in actũ, uiresq; suas integras & sinceras exhibent. His uides ea quæcunque argumentando collegeras dissoluta nã si fortè partibus similaribus, quæ iam suis formis insignitæ sunt, noua totius accedet forma, non idcirco tamen conficere possis, parti cuique duas inesse formas, quod eidẽ rei duę perfectiones haudquaquam esse possunt. Complures autẽ formas, eadẽ in re potentia simul esse posse pręter has uerò & unã actu nemo est qui neget. Neque uerò forma accedit τῷ ὄντι actu manenti sed obscuratur inferioris formæ ille actus & perfectio quoties clarior ac nobilior immittitur. Quocirca neq; quicquam unũ diuersorum (quod ac erimè contendat) generũ erit sed ab una posterori nobiliorique forma, res omnis essentiam, nomen, genus mutuabitur. B R. Hac ratione, si priori meæ argumentationi satis esse factũ putabis, posterior saltè stabit quæ tuã opinionem conuincat. E V. Multo hercle minus, id intelliges, si quid de formę essentia teneam audieris, ergo enim compositi corporis speciẽ cum simplicẽ & similarẽ, tũ per omnes particulas fusam esse pronuncio. B R V T. Qui sic? Paucis explicabo. Tu mihi mentẽ attende. In hanc totã quã uiuentẽ cernis stirpẽ, spiritus unus naturalis, isq; sui totus similis sparsus diffususq; est huius quoque spiritus interuentu, una toti stirpi anima insidet. Erit id fortè dilucidus in animantium genere his unincus at simplex est naturalis spiritus, ab uno simpliciq; fonte profluẽs, ubique sui simplicis, omnes tum similares tum dissimilares partes cõtinens, ergo cum is unus sit è simplici fonte scaturiens non nisi unius simplicisq; animæ uehiculum & nexus esse potest. Ita enim si est a ueteribus philosophis rectè demonstratum, animæ conuenientis ac proprij sibi spiritus nexu & uinculo in corpore retineri, nos rectè ex ipsorum spiritum differentia, quàm sint multiplices, & quàm inter se dissentientes animarum essentiæ, colligemus. Naturalis igitur anima unica esse in omnes particulas spirans atq; diffusa concluditur. Haud absimilis est uitalis aut sentientis ratio, quæ proinde quòd animantis spiritus unus, ubique est, & ipsam quoque per omnia cùm sentiendi tum mouendi instrumenta unam esse necesse est. Videsne quid uelim? EV. Audio saltem, etsi non apertè id uideo. Enimuerò, ut donemus tibi naturalis tum spiritus tum animæ unum esse fontem, pro partium tamen uaria natura, hæc alia atq; alia esse deprehẽduntur. Ossi, carni, neruo & cuique sigillatim particulę, peculiaris quidam ac suus insit spiritus & anima. Nam ut hę partes substantia sunt maximè dissimili, sic eas dissimiliter & nutriri & augeri par est. Qui igitur tam diuersa, una eademque pręstabit anima? E V. Quid ni? An tibi nouum uel incredibile uidetur, si quid diuersorum instrumentorũ adminiculo, multos ac differentes edat effectus? BR. non adeò. E V. Nempe hoc illud est, quod hac etiam in re te sentire uelim, tã uarias ac latè dissidentes partium functiones, non ex ipsius animę, sed ex partium quibus infusa & inspirata est, differentia proficisci. Hoc itaque modo, uis animalis etsi una est suisque similis in omnes tum neruos tum lacertos distributa, per alios tamen solum sensum, per alios sensum simul ac motum confert & efficit: & utrumq; alias obscurius, alias clarius, pro partium quibus est infusa quasq; mouet uarietate & affectione diuersa; uis item naturalis quæ in carne est, carnẽ gignit, quæ in osse, os, eodẽq; in reliquis modo. Accõmodat enim, ipsa sese ad partium quas moderatur ac fouet tẽperamentũ, naturam multiplicesq; ac uarios usus.

B R.

BR. Sed quidnã eſt quod modo mihi de ſtirpibus dicere occœperas? EV. ut animantibus uis naturalis è corde uel iecore, ubicũq; prima eſt eius ſedes, profecta, toti deinceps corpori cõmunicatur, ſic propemodum cenſuit Ariſtoteles, ſtirpibus quiddã ineſſe, cordis loco, idq́; media inter radicẽ & caudicem ſede, è cuius uelut ſcatebris, uis illa naturalis manans, in uniuerſam deriuetur ſtirpem. Itaque ſcire licet, quęcunq́; ſpecie diſtare exiſtimamus tum animãtia tũ ſtirpes, diuerſum hoc uitæ principiũ ſortita eſſe diuerſamq́; ab hoc emanantẽ naturalẽ uim, ita ut ſit ſua cuiuſque formæ propria. Attamen ſic eſt illa ſimplex, & tota uniuſmodi, ut uel in diſſimiles partes recepta, una ſuiq́ue ſimilis uſque perſiſtat. B R. Quid tu hinc colligendũ eſſe ducis. E V Viuentis huiuſce ſtirpis lignũ, corticẽ, foliũ, florem, atq; fructũ, omnia unius eſſe formæ, unaq́ue ſpecie contineri, & animantis os, carnẽ, uinculũ, cartilaginem, ſpecie nequaquã diſſidere. Atq; id eſt quod argumenti tui poſterioris, quò fortiter cõtendebas, nõ poſſe ſimplicẽ ac ſui ſimilem formã, tã diſſimilibus partibus æquabiliter inſidere, imbecillitatẽ prodit. Nã quæ ſubſtantia ac tẽperamẽto diſſimili cernũtur, communi quadam per innatũ ſpiritũ calorẽq; præparatione, redditæ ſunt ſimiles & idoneæ ad eiuſdẽ formę ſuſceptionẽ. B. Illud ipſum prouidebã eſſe tuæ rationis conſequẽs. ſed ut eras pollicitus, ita mihi nunc deinceps reſpondeto. E V. A Equum poſtulas, neq; recuſo. B R. Canis os ſpecie & eſſentia diſcretũ eſt ab oſſe muli. Nõne ita res habet? E V: Demus iſtuc. B. At canis os, ab eiuſdem carne longius diſſidet, quã illius ipſius os ob oſſe muli. Igitur ſi ſpecies os ab oſſe differt, muli inquã os ab oſſe canis, quis neget carnẽ ab oſſe cũ quo nihil ſimile habet, ne in uno quidẽ eodẽq; animali, ſpecie ſaltẽ differre? Quid hic habes quod reſpondeas? E V. Erras. Neque enim ſi utriuſq́; os, tũ canis tũ muli, eadẽ appellamus nomenclatione, idcirco putãdum eadẽ illa ſpecie ac ratione cõtineri, immò uerò diſiuncta ſunt diuerſorum animãtiũ oſſa, & quidẽ latius quam eiuſdẽ os atque caro. Vis illa naturalis quæ canis oſſi moderatrix præeſt, eadẽ nõ poteſt aſini oſſa reggere, & canis tamẽ cartilaginẽ & carnẽ perinde atque os moderatur. De hac partiũ ſimilitudine, ſi rectè iudicare uoles, nõ eſt (ut dixi) æſtimandũ ſubſtantiæ tẽperamentũ aut craſſitudo, ſed ipſius ſua quædã proprietas, & is ſpiritus, qui accedenti formæ illã certo modo præparat. B R. Eodẽ reuolueris. Quid iuuat, toties hæc nobis tã odioſe inculcare? Iã tu uiciſſim audi, multis nõ agã, ſed tamẽ intelliges tãdẽ, quãtopere in huius hęreſeos delectu, iudicio falſus ſis. EV. Magnã inibis a me gratiã, ſi meã diligẽtiã, tuis ſcrupulis excitabis. B. accuratius ſingula excutiã, neq́; ad te confutandũ rebus utar extrinſecus alicunde corrogatis, ſed omnibus ferè domi tuæ natis. E V. Quænã illæ? BR. Malum hoc medicũ, hoc ue citreum, tù ne aliquando quale ſit conſideraſti? E V. Et perſepè quidẽ. B R. Cortex eius calet; quęcunque uerò illo integuntur interanea & uelut uiſcera, non parum frigent. E V. Id uel quiuis è plebe nouit. B R V. Caſię fiſtulę medulla lenit aluumq́ue ſubducit, cortex menſes potenter mouet, adeoq́ue fœtum etiam excludit. E V D. Ita compertum eſt uſu. e BR. Floris qui in labruſca prouenit, extrema in ambitu folia refrigerãt quod naſcitur inter hęc medium adurendi uim ſortitum eſt. E V. Et id uerum eſſe, longi iam temporis uſus atque experientia,, ſæpenumero docuit. B R V T V S. In animantium porrò genere leporis pulmo ſuſpirioſos iuuat, ſanguis calculum comminuit, oſſiculum quod in poplite poſteriori eſt arenulas deturba, coagulum appoſitione conceptum retinet, pilus erumpentis ſanguinis impetum ſiſtit, hæccine omnia recipis? E V D.

Maximè, sunt enim in usu quotidiano. B R V T. Quid igitur causæ adfers ad hæc & huiusmodi plurima? Cum eiusdem stirpis una pars urit, altera ui frigoris stupefacit, una in angustum arctando contrahit, altera fundendo dilatat, tum urinas aut menses ciendi, aut hunc aut illum humorem expurgandi facultatem habet una, altera uerò istorum nihil præstare potest, fieri ne (id quo asseris) potest, ut eadem omnes forma præditæ sint? E V D. Quidni? B R V T. Secus uisum est magnis ac doctis uiris, sed quoniam non tam authoritatis in disputando, quam rationis momenta ponderanda sunt, ratione potius pugnemus, & meam rationem cum tua ratione si uidetur committamus. E V D. Velim sanè. B R. Ain tu a forma omnem actionem proficisci? E V D. Aio. B R V. Et eam formam simplicem esse statuis? E V D. Etiam. Quomodo igitur tam multi, tamque dispares erunt unius & simplicis formæ effectus? Quo pacto erit illa multiplicium & contrariorum author, quę non constet ex contrariis, & quę sit omnino simplex? hęc haudquaquam fieri posse non ignorans scio, & si soli essemus non dubito quin tu mihi facilè fassurus esses. Sed turpe ac pudendum uidetur, in grauium uirorum consensu atque oculis, palinodiam canere, quo circa, non amplius urgebo sed ad alia si uidetur discutienda pergam. E V D. Quid istuc rei? Ita ne tibi res est confecta? ita ne antè uictoriam triumphum? B R V T. Nihil enim habes, quod huc afferas. E V D. Bona uerba. B R V. Dic igitur clarè, ut in pessima causa, ingenii tui specimen exhibeas. E V D. Quas mihi modò recensebas facultates, illæ nequaquam ab ea animæ parte prodierunt, qua uiuunt aluntúrque stirpes, hæc enim solas uitę functiones confert, atque has aliis aliter. At uerò stirpis eę partes quæ uiribus possent contrariis, non uiuæ in nos agunt, sed cum iam mortuę corporibus nostris adhibentur, uariis pro sua quæque natura modis illa afficiunt, ut intelligere liceat, eas δυνάμεις aliunde quam ab altrice & naturali anima peti, quæ totius est stirpis uidentis. B R. Hem optimi uiri quid cessatis, uestræ certè partes sunt amico succumbenti opem ferre. E V. Iam deum sentis, quam sit huius teli penetrabilis acies, quamque facilè sit te perfossura? stirpis emortuæ partes, quarum mihi contrarios effectus obiicis, nequaquam eiusdem sunt formæ εἰδοθοιοῦ, cuiusmodi dudum erant cum uiuerent, sed ut uires & temperamenta, sic & formas habent diuersas, per quas res efficiunt tam dissimiles. Nunc animam naturalem in eas redire remeareque fingito, quæ paulò antè excesserat, ea tum illis partium uiribus nihil addet, sed hoc maximè conferet, ut in quibus partibus tanta inest uirium dissimilitudo, illæ nutritione incolumes seruentur, & increscant, & priusquam senio contabescant alias de se eiusdem generis excitent, nam hoc ipso a lapidibus metallisque distant. Ergo altrix illam anima, tum singulas partes tum speciem illarum conseruat, quibus aliunde uires accesserant. B R. Hoc scilicet eras cum tanto apparatu, & tam longa circuitione dicturus? E V. Hoc ipsum. B R. Controuersiam tamen nondum dirimis, sed respondendo, in grauiora (quod est intollerabilius) incurris incommoda. E V D. Cur, obsecro, B R. Aperiam utrunque seorsum. Dissimiles illę stirpis aut animalis partes, uires habent illis etiamnum uiuentibus, aut easdem aut fortè maiores quam iam mortuis. quid ad hęc? face agè. E V D. Vera narras, neque enim uires nouas morte consequutæ sunt, sed earum quas habuere, potius facere iacturam. B R. Vt igitur emortuæ, sic & uiuentis stirpis particulę uariis prędítæ sunt uiribus, & res efficere possunt contrarias. E V D. Est ne

cesse.

BRV. Cum igitur tu hasce omnes in communem, eamque simplicem totius formam referendas esse profitearis, qui possis effugere, quo minus illã contrariorum esse opificem fateare? At istud est longè absurdius, quam si illam asseras esse compositam. EV. Minimè uerò nam ego disputationem hanc semel conclusurus, certè & constanter assero, simplex idem agnes quod anceps & homonymum appellant, contrarios effectus edere posse quotiescunque uel diuersa instrumenta, uel alias inferiore causas, uelut succenturiatas sibi non opus adiunxerit accomodat enim sese subiectorum quibus inheret naturę. BR. Tu igitur altricem stirpis animam, partium formis ignobiliorem ac uiliorem facis, si quidem conseruandarũ partium gratia illam conditem esse censens. EV. Immo contrà planè. Singularum partium formas quosdam ueluti gradus esse, quibus ad supremam illam totius formam promoueatur, nec alia de causa illas in subiectum impressas, nisi ut ista preparatione ad hanc introducendã uia præsterneretur. Nec uerò cum dicerem animam nutriendi facultate præditam, singularum partium formas seuerare hanc illarum gratia cõditam esse putabam, sed sua ipsius stirpis solùm causa consistere. Ceterum quoniam illa è suis cohæret partibus, fit idcirco, dum se totamque stirpem hæc nutritione tuetur, nouoque fœtu multiplicat, ut ipsas quoque partium formas, quibus ad preparationem opus habet interruptas quoque seruet, simulque nouas interdum generet. Itaque partes ad totius formam nonnihil equidem, at non essentiam conferunt. BR. Quidnam igitur? EV. Pręparationem & accommodatam quandam διάθεσιν recipiendæ simul atque seruandæ totius formæ, eiusq; omnibus muneribus defungendis. His enim internuncij ac ueluti paranymphis, fœliciter coit & indiuulsum permanet formæ cum toto subiecto coniugium, quas si qua forte uis expulserit, necesse est uel diuortium statim consequi, uel inertem certè & ociosam formam in subiecto relinqui. Quemadmodũ igitur ossis, nerui, carnis, & cuiusque similaris subiectum non ex solo qualitatum temperamento, sed ex primordiorum quoque naturalium permistione prępáratum est, & illis, suas formas seruantibus, forma nerui uel ossis influxit. Sic omnino putandum totius animantis formę corpus subiici, ex hęrentibus & in unum confusis, osse, neruo, carne, aliisque id genus partibus constructum. Ex apta enim & concinua similarium positione, numero, figura, magnitudine, partes illæ quę appellantur organicę consurgunt, è quarũ deinde conuenientia & mutuo consensu, suis numeris absolutum efficitur corpus. Itaque his uniuersis aptè concinneque in unum coeũtibus, conuenienter ac legitimè præparatum subiectum, formam horum omnium communem in se allicit & conseruat, & illius functionibus inseruit. BR. Admirabilis uero præparationum congeries. EV. Nec tamen omnes attigi, quas ad rei procreationem inductionemque formæ requiri existimo. BR. Nunquam desines in nugis terere tempus, & flexuosis ac uagis interpretationum ambagibus, inueniendæ ueritatis occasione intercipere? EV. Nihil equidem minus: sed si quod reliquum est auscultare uelis, audies quæ sunt omnium longè uerissima. BRV. Non feram amplius: narra cui uoles tua commenta. PH. Mecum age potius o Eudoxe, neque quod de his præparationum generibus dicere institueras abrumpas, nos quæcunq; dixeris ęquis & attentis animis accipiemus. EV. Quis huius uiri fastidiosam morositatem perferat? PH. Omitte uero illum, & ad expositionem quam auidè expectamus aggredere. EV. Adesdum igitur attentus, & animaduerte quid uelim. PH. Arrectus sum, dic agè. EV. in uiuentium omnium corporibus, tres minimum præparationes (sic enim appello

Solutio.

Partiũ formas præparationem quandam esse ad totius formã simplicem.

quas Græci προκατασκευάς dixerunt) ad formam recipiendam necessariæ insunt. Vna est proba & idonea temperatio, quæ partis cuiusque simplicis ac similaris sua esse intelligitur, ex primordiorum mistione prognata, & totius etiam corporis sua quędam composita, ex confluentibus conspirationibusque in idem similarium partium temperamentis comparata. B R V. Verisimile id quidem & maximè consentaneum. E V. Altera præparatio corporis est, congrua aptaque compositio, consensus & conformatio, quæ nos cernimus, organicis quibusque partibus, primum ac per se inesse, toti uero corpori ex organicarum compositione P H I L. Hanc ego non dubito uiuentium omnium esse communem, nam & Aristoteles animam definiens, inquit esse actum corporis naturalis organici, quod organorum confirmatio sit ei corpori, quod uitam & animam suscipiet, necessaria. EV D. Tertius ad hęc est spiritus quidam, per totum fusus, cui salutaris inest & uitalis calor. P H I. Cur hunc inter pręparationes numeres nondum mihi planè constat. E V D. Si pro conperto tibi est, animal omne calorem in se continere ac fauere, quo uitam tuetur, quoque extincto illius anima decedit atque intermoritur nequaquam in dubium uocabis, quin spiritalis ille calor ad uitam degendam sit omnium maxime necessarius, quippe qui & ad animæ naturam accedat proximè, & illi perpetuus atque indiuiduus comes sit. P H I L. Sed quid prohibet, quo minus hic ad superiores præparationes referatur, cum non secus atque ille ex elementorum concretione prodeat? E V D. Etsi elementorum soboles est prima illa pręparatio, conformatio tamen & spiritus, non illinc sed è diuiniori quodam principio originem ducunt. P H I L. Quid ita? E V D. Quoniam fieri nequit ut elementa uel diligentissimè ac summa cum ratione temperata, per se nullius ope alterius, aptam corpori conformationem, sensum, motumue conferant. Quam enim legem, aut quam mensuram his efficiendis feres? P H I L. *Inexplicabilis est, mea quidem sententia, temperamenti modus.* E V D. *Id in conformatione longè magis dicas*, nam hoc haud illud temperamento esse calido satis intelligitur, eo quod calidum & igneum elementum cęteris elementis in permistione prępolleat. *Itemque* tactu frigidum si senties, frigidum elementum dominari sed quanam ratione factum sit, ut hæc aut illa fuerit huius aut illius rei figura, id uerò est, quod nec dicere, nec mente consequi possis. Plurima enim cernimus quæ cum sint eiusdem temperamenti, dissimiles tamen figuras accepisse, rursumque consimile esse figuras quorum sit dissimillimum inter se temperamentum, id quod ex mediocrium sententia plenius postea & uberius probabitur. P H I L. Videtur id ratione aliqua ex parte, fulciri. E V D. Porrò insitus is siue spiritus siue calor, qui uitæ est & opifex & uinculum, non poterit partium corporis temperamento acceptus referri. P H I L. Id quoque si placet, apertius doceto E V D. Repente ac recens extincto iugulatoue animante, partes similares, suam singulæ aliquandiu retinent temperaturam. P H I L. *Id memini iam a te supra* demonstratum, fieri non posse, ut insitum rei temperamentum tam subito mutetur suamque uelut exuat naturam. E V D O. *In iis tamen partibus tum* neque insitus ille calor, neque spiritus inest P H I L. Quid mirum? Nam idcirco interriit animal eiusque partes, quod animæ uitæque conseruatrix causa, nempe spiritus ille calidus, nobisque, insitus, aut subito euanuerit dissolutus; aut extinctus perierit etenim aperrè cernimus, quod ab Aristoteles annotatum est, moribundum animal refrigescere. E V D. *Hinc* itaque concluditur, insitum illum siue spiritum siue calorem nihil ad temperamenti rationem

tionē pertinere. Et qm̄ spiritus qui in arteriis præsertim maioribus est, inter corporis partes non censetur, sicuti neq; qui uenis clauditur sanguis, fieri proinde necesse est, ut nec ille spiritus calor quicquā pertineat uel ad corporis substantiā ad temperamentum ex elemētis naturæ ortū. Quare hoc ipsum nec spiritus nec conformationis efficiens erit, sed hæc è diuiniori natura fluxisse oportet. P H I L. Iam primum in mentem mihi uenit Auerrhois ille, in Arabum factione primæ existimationis philosophus, qui collectaneorum sectione prima, tuam sententiam sequutus, censuit innatum nobis tum spiritum, neutiquam ex partium corporis temperatione proficisci. Sic enim ait; Partes natura quidem & agunt & afficiuntur in totū a calore ipsis innato, qui alius est ab eo, quem a temperamento adipiscuntur. Experimento quippe anatomices compertum exploratumq; est, corde corpusculum contineri uaporosum exquisiteq; calidum, quod ab ipso per arteriarum ductus in uniuersum deriuatur animantis corpus atque transmittitur. *Hæc* sunt, quibus planum facit nobis insitum calorem & spiritum, non modo ignis naturam conditionemq; non retinere, sed ne ab elementorum quidem concretione, permistioneque omnino pr diille, quasi illorum diuinior quędam sit origo, quæ qualis sit, neque mihi occurrit, ubi ille expresserit, neque aliunde possim, ulla diligentia plenè consequi. Tu proinde quicquid de his habes animo comprehensum (habes autem ut scio plurimum) id deprome quæso, & liberaliter nobis impartire. E V D. Rem petis perquam sanè lubricam, & plenam periculi, unamque omnium maxime temeritatis obnoxiam calumnię, sed audebo tamen; quando ita postulat disputationis continuata series, quantum ea de re teneo id uobis exponere, ut ratione inter uos communiter agitata ex æquo bono statui possit, quam oporteat his de rebus esse, doctorum & ueritatis amantium hominum, sententiam ac primum quidem caloris & spiritus, mox deinde formarum originem ortumque commemorabo. Qua re sic agam, ut mea omnia firmissimè corroborem ex Hippocrati. Platonis, Aristotelis & Galeni decretis. P *H* I L: Et in hoc sumus, auidè quicquid dicturus es excepturi, & tanta diligentia expensuri, quanta ab hominibus maxima pręstari pōt. *E* V. Quicquid uiuit, nulla putrida materia creatum (usus perfectum id appellat siue in stirpium siue in animantium genere positum id constitutumque est) ex subiecto prodiit, quod est suum cuiusque semen. P H I L. Memini id esse supra confectum. E *V* D. Ex hoc singulæ primum corporis finguntur partes naturæ ui non aliter quam opificis manu, minutę particulæ, primum confusæ in ordinem postea digeruntur. P *H I* L. Sæpe id obseruatum ferunt ab hominibus studiosis. *E* V D. *Itaque* semen tanquam excellenti quadam sapientia præditum dum stirpibus quidem è terra, sed quæ sit aliis elementis permista, animantibus uero è materno sanguine familiare & quale cuique ex usu est nutrimentum suggerit, concinnam simul idoneamque elementorum temperationem confert, efficitque ut si unumquodque huius illiusue discreti singularisque temperamenti, unde liquet singularem temperamenti rationem quam nonnulli temperamenti proprietatem dixerunt, tum corpori toti, tum particulis ipsis ui seminis induci, atque etiam, certè conformationem compositionemque subiecti, de qua ex Galeni mente pomeridiana disputatione plura colligemus. Atque hoc modo complexi sumus priores duos præparationum ordines. Tertius porrò qui per uitalem spiritum, caloremque conficitur, ut non ex sola elementorum temperatione perfici potuit, sic apertius illustriusque quam reliqui a semine sui ortus initia ducit.

Semen enim caloris & ſpiritus refertum aſſeuerant; omnes, & has uires a parentibus accepiſſe. Nam cum ſui ſimile quippiam generaturi parentes nequeãt in opus continenter incumbere, quòd aut prius quam perfectum ſit, intereant, ut ſtirpes aliquæ, aut alijs uitæ rationibus ſeſe accommodent, ut perfectiorum animantium genus uniuerſum, prouida ſolersque Natura, rerum eternitati conſulens quæ parenti inerant ad procreandũ & uitam largiendam uires, eas p calorem & ſpiritum ſemini commiſit, exigue quidem portioni, ſed quæ totius uicaria iiſdem prædita facultatibus, toti ſimile procreet. Hæc in rem præſentem tibi ſatis ſint, alias, dum ita feret, plura fortaſſis audituro.

Rei naturalis potentiam non poſſe ſuopte impetu ad formam progredi, ſed haud ſecus atque actum de habitu, formam elici de potentia materiæ. Cap. V.

PHILATROS.

Potentiæ nomẽ multiplex.
5. Metaph. ca. 12. & 5. cap. 1 & 2.
2. de Anima cap. 1.
In categ. qualitatis.
9. Metap. cap. 2.

AGEDVM mi Eudoxe, has quæſo mihi tenebras quibus offundor, diſcutito, iam enim ſuprà docuiſti; potentiam eſſe materiæ quandam præparationem, ad excipiendam certam ſpeciem, at hæ παρασκευαί quas ſemini ineſſe commemoras, ſuntne ea ipſa potentia quam inueſtigamus? EVDO. Sunt omnino, atque in unum idemque redeunt. PH. nulla iam demum uerborum circuitione, nullo anfractu, rem omnem compendiò & planè dixiſti. BR. An non illud audax, ne dicam temerarium, facimus, rem tam arduam, tam a noſtris ſenſibus abſtruſam, de qua doctiſſimorum philoſophorum acerrimæ ſunt & in hunc uſque diem indefinitæ contentiones, tam pauci tamque apertis uerbis concludere? Confidentia eſt hæc certè intollerabilis, & ab interpretis naturæ modeſtia aliena. Tu quaſi digito attingas, audes quid potentia ſit indicare? EV. Quidni? Sed iam agè queſo mi Philiatre, quum potentiæ nomine nihil ſit nec philoſophorum ſermone magis tritum, nec diſputationibus acrius exagitatum, poteris ne quam multiplex id ſit recenſere? PHIL. Potero ni fallor, primum enim Ariſtoteles potentiam eſſe definiuit motus mutationiſque principium, quumque id duplex ſit, unum efficiendi, patiendi alterum, duplicem inde potentiam ſtatuit. Efficiendi quidem potentiam eſſe dixit mutationis in alio principium, de qua Phyſicorũ ſeptimo multa, patiendi uerò, principium mutationis ab alio, qua uerbi ſignificatione, rei cuiuſq; materiã appellat potentiam, formam uerò actum atque perfectionẽ. Harum utraque in ſubſtantiarum eſt genere. Præterea autem id etiam nominis ad accidens quiddam trahitur, quod Ariſtoteli naturalis potentia uel impotentia dici ſolet. Eſt enim habilitas uel affectio cuius ope unumquodque facilè uel agit uel patitur, aut ſi mauis, propenſio & procliuitas quædam ad aliquid agendum aut patiendum. Sic omnes artes agendi potentias nuncupauit, quod principia ſint mutandi in alio. Similes etiam affectiones rebus inanimis aſciſcit, quarum ſubſidio expeditius agunt obſiſtuntve, ne cõtrariorum ui in deterius commutentur. Patiendi potentia diateſis eſt, quia res queque in alium ſtatum promptè conuertitur. EV. Conſiſte pauliſper, in portum enim iam appuliſti, nam ea de qua diſſerimus eſt patiendi potentia, quæ materiæ tanquam preparatio quedam incidens, eam aptam idoneamque reddi commutationi, & excipiende quam appetit formæ. Hæc eſt quam Alexander Aphrodi-

Aphrodisæus, rectè inquit esse principium materiæ inditum, per quod illa
apta sit ad omnia suscipienda, & ab ipso & ex ipso futura sunt. E V. Qui-
cunque definierunt, potentiam esse materię quandam præparationem & in-
structionem, illi si non ultra qualis ea sit præparatio inuestigandum putarunt
prodigiosa tamen commenta nobis obtridunt, laborantque de nominis po-
tius, quam de ipsarum cognitione rerum. At si ueterem philosophandi le
gem sequi uolumus, res animo comprehensę nobis sic erunt, ut si sensibus
essent perceptę. Tu itaque mi Philiatre,& ex tribus istis pręparationibus,
concinnam materię accommodationem clarè intelligis, ne dubita te quoque
potestatis puram essentiam tenere. P H. Tenere me puto. Cæterum uelim
ut mihi alia deinceps interpreteris, eaque, & multa & multis perobscura.
Quum philosophi dictitant, de potentia materię educi formam, tu ne censes
has pręparationes cum iam perfectionem integram acceperint, formam
de se emittere? Scio equidem a Simplicio ea de re sic scriptum esse: In omni
mundo, si quis exortus prodit, non aliter quam per potentiam ad substan- "
tiam prodit atque perficitur, materięque quum recipit formam, per poten- "
tiam ad ipsam perducitur. Et alio loco: Neque enim omnino ab imperfe- "
cto ad perfectum aliquid peruenit, nisi media adsit potentia, addens perfe- "
id quod deficit, summam perfectionem suscipiens a perfectissimo. Hæc non "
sanè dubito quin uerissima sint, sed me nihil prorsus docent. B R. Si mihi "
liceret bona istorum uenia, ego tibi o Philiatre, paucis explicarem, quem
admodum rei cuiusque species ac forma, de potentia materię ducatur. E V.
Tibi uerò non conceditur modò, sed & omnes quotquot adsunt orant, ut te
huius quæstionis interpretem exhibeas. B R V T. Planam igitur huius rei
expositionem accipe, quę nullo negocio, te ab intricatissimis aliorum erro-
ribus expediat. Isthæc de qua tam anxiè differitur potentia, qualitas est,
quæ magna in utramque partem latitudine, alias intendatur, alias remitta
tur. P H. Magna certè quidem. B R. Atque initio pętenuis ea est & ob-
scura, mox uero sensim paulatimque uires capit, & increscit; quumque ita
minutatim facta additione, ad integram absolutionem uenerit tum ea est,
ut Aristoteles dicere solet, ἐντελέχεια quædam, quam alii perfectionem,
alij perennem quandam agitationem interpretantur. Quemadmodum igi-
tur ista perfectio, de inchoata obscuraque præparatione sensim ordinatimq;
uidetur; sic sanè existimare debes, rei cuiusque speciem (quę a perfectione
nihil differt) de præparatione ac potentia uerè nasci & oriri. Est enim per-
fectio species, ipsaque præparatio potentia, neque ad eam rem alia opus est
explanatione; sed ut præparatio tandem fit perfectio, sic potentia commu-
tatur in formam. E V D. Parum abest, o Philiatre, quin tenearis, uide ne
imprudens tu tibi laqueos induas, periculosa est assentiendi facilitas; proin-
de in tam lubrica ac præcipiti uia, memineris tibi cautè incidendum esse. Sunt
enim permulta, falsa illa quidem sed ueris tamen simillima, quæ ueritatis
pallio uelata, falsa specie multos in fœdos ac pudendos errores abducunt.
Est autem hic Brutus percallidus, & qui nisi caues, te facile circumueniet.
P H. Quomodo? E V D. Si perfectionem esse rei formam dederis, actum
est. P H. Quid igitur censen illa inter se esse diuersa? E V. Maximè; si qui
dem non minus distant, quam quę in diuersa genera deuertunt. Perfectio ex
potentia sensim uelut adolescens consummatur, parsque totam antecedit:
forma uerò, immissa tota repentè est, cuius ne minimum quidem antè fuit.
Illa

Quid sit formã aduci de potẽtia materiæ.

Falsa quorundã expositio.

Perfectionẽ nõ esse rei formã

Illa ut potentia, natura quædam est patiens: hęc natura est efficiens, omnisque motus principium. Illa accidens solum est, hæc autem simplex puraque substantia, quod meministi suprà esse multis rationibus confirmatum. P H I L. Memini tanquam nominis mei. E V D. Qui fieri igitur potest, ut potentia continuato incremento, in solidam atque expressam formam (sic enim appellare placet quam Græci ὀυσιώδη dicunt) abeat, ut fiat ex qualitate substantia? ut genera suprema, quibus nihil sit inter se commune, queque longius distent, quam quę sint summè contraria, in sese mutuò commigrent? Potest equidem quæuis qualitas, in aliam qualitatem transire, & in substantiam substantia, communem enim materiam habent: at qualitatem in substantiam reciproca uicissitudine commutari posse, nulla comprehendit mentis humanæ cogitatio. P H I L I. Mea certe nullo modo concipit. E V D. Et aliud tamen tibi persuadere nititur uersutus hic Brutus, ut te obnoxium aliquando & prostratum teneat, ijs utique persimilis, qui subsellia assidere uolentibus subtrahunt, ut qui ciciderit, cum eum uideant supinum, profusius & maiori cachinno rideant. P H I L I. Nunquam ita facilè me duci patiar, sed quem semel occupauero gradum, in eo posthac firmius & fixius persistam. B R V T. Quid audio. Siccine mea sententia contortis & aculeatis sophismatis impetitur? Siccine captionibus eludor? E V D. Ita tibi appellare liceat, quæ fugere non possis. Sed si per ocium tamen apud te singula diligentius expendes, cernes profectò, quanto nostra hæc tuis illis præponderet. Quod si tuis rationibus aliquid constructum esse putas, næ ego illud & facilè & breui diruam. B R V T. Aggredere, iam expecto. E V D. Quæ in semine est potentia sensim minutatimque augetur, dum perueniat ad summam perfectionem: itane ais? B R V T. Maximè E V D. Quanam obsecro agente & concitante ui, incrementum illud dari putas? B R V T. In promptu est Alexandri responsio, primum infusum esse semini quoddam motus initium, quod impetu a generante accepto, ad aliquem usque finem agit, dum se continuato incremento perfecerit, & uelut ingressum stadium, ad metam usque (nisi si qua uis de cursu retrahat) percurrerit. E V D. Sum equidem plus ęquo obliuiosus, proinde si longius extrahitur oratio, tota mihi protinus excidit. Age igitur concisis magis respônsionibus, si modò eas a me memoria teneri uelis. B R V T. Quemcunque uoles modum tenebo. E V D. Impetum quendam, motusque initium ais a generante iam olim semini datum fuisse. B R V T. Ita res est. E V D O X. Hoc motus initium, intelligis ne esse potentiam? B R V T. Id ipsum prorsus. E V D. Deinde principium illud, quod est potentia, agere quidem continenter existimas, & a primis inchoatisque naturis, ad ultimas & consummatas, quibus nihil addi possit, quasque nos summas & perfectissimas indicamus, procedere. B R V. Quid ni? E V D. Et hanc potentiam tu qualitatem esse statuis? B R. Sic uisum est Aristoteli. E V D. At nulla qualitas, primo & per se potest agere, sed omnis actio, ad substantiæ compotem formam pertinet, quæ principium quoddam est efficiens. B R V T. Ne hoc quidem inficior. E V D. Dum igitur ais potentiam sensim augeri, quoad fiat perfecta species, accretio illa, cuinam formę primum refertur accepta? B R V T. Ipse uideris, istuc ego minimè inuestigo. E V D. In semine tria tantum esse dicimus, materiam, formam, potentiam. Illa igitur potentiæ actio, perducitne primum ad seminis formam? B R V T. Quonam

Potentia nũquã sic perfici potest ut in formã degeneret.

Potetiam seminis nulla ratione posse in formã trãsire.

nam alio perduceret? EV. At id fieri nequit. BRV. Quid causę? EV. Quoniã quicquid agit, in hoc agit, ut sui simile reddat obiectum patiens, neque forma quæ in semine est, aliud quicquam molitur, quam ut semen aliud de se generet. BR. Hoc ipse satis sciebam, sed eo me uel inuitum traxerat rei consequentia, nunc itaque resilio, & potentiã quæ semini inest, sese sua ui augere assero, neque ullã externam opẽ desiderare. Ea enim tametsi qualitas existimatur, præstãtioris est tamen ordinis quam cæteræ, quapropter & illam Aristoteles appellauit naturalẽ potentiam, quòd ut qualitatis, sic & naturæ quadãtenus sit particeps. Quocirca qui illã dicet per se aliquid agere posse, nihil absurdũ dicet. EVD. Mira diuerticula. Huc igitur sequere, quando ita tibi uisum est. Si quid primo ac per se agit potentia, dum se ipsa auget ac perficit, aliud efficit nihil quam sui similẽ potentiam, neque potest ipsa quã tumuis aucta de se formam edere. Ex semine quidem tanquam ex subiecto generatur animal aut stirps, at potentiæ efficientia formam, aut seminis ui animal generari, præstantiũ philosophorum nullus receperit. BR. Quid ita quæso? ED. Quod nondum est, sed futurum est, id iam simpliciter non est, quod autem non est, qui possit aliud quicquam efficere? quo pacto fieri posse existimas, ut formam procreet quæ semini inest potentia, si nondum inest ipsa forma? aut semen, quod nondum sit ipsum animal, efficiat animal? Nempe si quid ex his gigni debet aliud quiddam poni necesse est, quod actu formam obtineat, quòdque sit huius procreationis efficiens causa, eaque prima & præcipua. Quę Aristoteles diligentissime contemplatus, in animaliũ stirpiumque procreatione duplicem naturam instituit, imperfectiorem unam, quę in semine sit quidem, nondum tamen est, perfectiorem alteram, quæ actu cum sit effectrix simpliciter est, qualis in eo est, a quo dimanauit semen. Locus est libro de animalium procreatione secundo, ubi naturæ & artis discrimen secreuit, his ferè uerbis, Ars principium formaque eius quod efficitur, sed in alio, motus autem naturæ in ipso est quod efficitur, ab altera profectus natura, quæ actu obtinet formam. In semine igitur naturam statuit, quę fit & mouetur, in eo autem quod actu est, efficientem naturam. Quæ simplicius in hanc sententiam fusius explicauit. Vniuscuiusque natura & causa motionis, subiectum sibi ipsi & non alteri simile facit, ut enim natura hominis, hominem, sic & natura seminis, non aliud quam semẽ efficere potest. Quomodo enim proprie hominem faciet, ea quæ est in semine, quæ nondum est hominis natura antequam homo fiat? Si natura seminis commutari desiderat, & animal perfici proprie efficiens & proxima causa, est natura paterna atque materna, nam forma actu præcedit in patre & matre, secundum quem id quod potentia est ad actum perducitur. Atque hoc modo natura eius quod generatur, si efficiens dicitur, ita efficiens est, ut & ipsa simul fiat. Ea uerò propriè efficiendi uim obtinet, quæ actu talis est. quoniam natura, sui similis est procreatrix. Vide uim illam seminis, quam potentiam appellari diximus, nequaquam posse in animalis speciem uerti, tametsi ipsa, sese, quamoptimè adaptet, & omni ornatus genere instruat atque perficiat, sed adesse oportere quiddam, quod actu tale sit. PHIL. Hæc mihi certè longè uerissima uidentur, neque iam hic noster Brutus quicquam pręterea habet quod obiiciat. Attamen priusquam colophonem his imponans, consonum & æquum est, ut nobis id explanes, quod omnibus philosophis placere uideo, rei cuiusque formam de subiecti potentia educi.. EVDO. Quum quę semini inest potentia, id est inducendæ

cendę formæ præparatio, aſſiduo incremento, ad ſummam perfectionem euaſerit, ad ſubſtantię quoque formam ſimul peruentum erit. Etenim perfectionem illam forma neceſſariò comitatur, nec unquam deſerit. Proinde Ariſtoteles, formam plerunque ἐντελέχειαν nomine perfectionis appellat, uel quod perfectæ potentiæ indiuidua ſit comes, uel quod totum ipſum compleat, & perficiat. Vt igitur perfectionem, ſic & formam de potentia materię educi ſermonis uſu dicimus, tanquam pares in iis rationes faciat, iſta conſequentiæ neceſſitas. . P H I L. Formam de pręcurrenti poteſtate haud ſecus elici ratiocinabar, atque actum de habitu. E V D. Nec ſanè multum eſt diſſimilis analogia. PHI. Hanc igitur nobis plenius interpretare. E V. Longa aſſuetudine & frequentatis actionibus, muſcus (ut hunc pro reliquorum exemplo ſumamus) iiſce partibus habitum adeptus eſt & inſeruit, quę plurimum ſeſe exercent. Atque is deinde tametſi dormit, habitum tamen hunc muſicæ aut cithariſticæ ſemper retinet. P H. Hoc tanquam digitos teneo. E V D. Si fortè igitur experrectus citharam pulſabit, undenam cenſebis illi modulandi actum inceſſiſſe ? ex ſolo ne habitu qui in actum eiuſmodi ſit commutatus ? P H I L. Nihil minus, ſed eò profectò, quia concitata princeps aaimæ uis,.is tum partibus præſit ac imperet, quibus exercitationem iam olim inditus atque impreſſus fuerat modulandi habitus. hæ ſiquidem habitu paratæ in opus actumque ſuum promptè feruntur, quoties animæ ipſis inſpirata uoluntas ita imperauerit. E V D. Rectè tu quidem. Vt igitur actum ex habitu idcirco prodire dixerunt, quod actus, niſi comparato habitu perfectè elici non poteſt, in ipſa quoque rerum procreatione dicendum eſt. Non enim potentia formam, ſed externa cauſa imprimit, quæ tamen auxilio potentiæ deſtituta, non haberet ipſa per ſe ſatis uirium. P H I L. Video. Tanquam enim qui ſcientiam habet, ſed ea non utitur, cum uult accedente mentis impetu, contemplatur, & actu fit ſolens, item quodcunque ſubiectum, gignendæ rei perfectam potentiam habere dicimus, accedente agentis extrarii ui, id recte, te autore, actum formamque excipit. E V D. Scopum attigiſti. P H I L. Quicquid ſcit (inquit Ariſtoteles) ſi animum in contemplationem actu intentum habet ſeruat tamen habitum, nec perdit contemplando ſcientiam, ſed excolit magis, ac perficit, ita id quod perfectam potentiam obtinuit, accedente forma potentiæ qualitatem non excuti, ſed ornamentum illi & perfectionem addit.

Medicaméta quomodo ducantur de potentia in actum.

E V. Ita neceſſe eſt, ut iam fixum ac ſtabile ſit, id quod proponebatur haud ſecus de potentia materiæ formam elici, atque actum de habitu. P H. Id quidem iam ſatis perſpicuũ. Quod uerò medicamentis aiunt, quæ intrò ſumpta, noſtri caloris ui de potentia in actum excitantur promouenturque, his ne ſimile putas. E V. Quodammodo, Si quidem uel nondum adhibita nobis medicamenta, ſuam ſpeciem habent, ſibique innatas uires, ſed quas non ante in nos exerant, quam a noſtro calore ſint irrita, quod certè opus eſt ad illorum uires experiundas. Itaq; uerè dixeris medicaméta de potentia operandi ad operis actionem, & quaſi ex feriis ad opus uenire, non tamen ad nouam formam tranſire. Itemque in animalium procreatione, ſemen conceptum, uteri ui, ac benigno tempore ad agendum impe/litur, non ut animal animaliſque formam de ſe excitet aut edat, ſed tantum ut exuſcitat aut impulſa ipſius potentia ac facultas, deincepsque aucta, ſubiectam ſibi materiam omni præparationum genere inſtruat, ut ſubſtantiæ tandem particeps forma, extrinſecus aſſumatur, & excepta commode aſſeruetur, ſuas denique omnes functiones obitura.

Gignendæ

Gignendæ formæ, ne minimum quidem ante in materia fuiſſe, neque potentiam quicquam eſſe formæ, neque ad ſubſtantiam genus referri. *Cap.* VI.

BRVTVS.

FRVSTRA nobis hic laborare uideris optime Eudoxe, qui quæ ſunt oculorum teſtimonio clariſsima, ratiocinatione uis, & inani ac longè repetita interpretatione eludere. An non cepam ſæpenumerò uidiſti, de tectis aere libero propendentem, per ſe nullius extrarij ope, ſeſe diffundere, & herbeſcentem ex ſe uiriditatem proferre? aut ouum ſolo fornacis tempore pullum excludere? Equidem & id ipſe uidi frequenter, & Ariſtoteles fieri poſſe, literis mandauit. Nunc omni philoſophorum autoritate poſthabita, neglectis etiam acutiſsimè excogitatis eorum rationibus, ſolius ſenſus communis bonitate, & omnium animis informata notione ductus, dic per Deum immortalem, dum iam uiuere ac moueri incipit ille pullus, unde ſuam accipit animam unde prodit illa? aut quis eam inducit? ubi extrarius ille tuus opifex eſt qui ouo ſuam inſculpat formam? An non hic tuorum commentorum ſe prodit uanitas? An non luce clarius eſt, illam ex oui potentia exiſtere, ut ex eodẽ ouo pullum uniuerſum? quid relicta ſenſuum euidentia, obſtruſa ueſtigamus? E V. Iampridẽ coactus es fateri fieri iſtud nequaquam poſſe, & formã extrinſecus uenire. B R V T. Ego ne? tibi uero iſtud ſum faſſus? nondum, ut uideo hac in re mentem meam ſatis concepiſti. E V. Quid hoc noue rei? B R V T. Dicam & equidem paucis. Ego enim perinde atque tu, rei cuiuſque ſpeciem in ſubſtantiæ genus refero, ſed quod fortè non donabis, ad idem etiam genus, potentiam pertinere puto, hac autem ratione moueor, quod quum uideam ſpeciem ipſam ex potentia trahi, neceſſe ſit non diuerſæ rationis ac generis illam ſtatui, ſed eſſe formæ aliquid imperfectum aut uelut mutilum. Atque id quidem in ſemine, cum potentia tantum ineſſe dicebatur ocioſum delituiſſe cenſeo. Vbi uerò cœpit ſuis ſe uirtutibus prodere, effeq; ex efficientia manifeſtum, tum uero demum id actu ineſſe diximus, quanquam priſtinam ſpeciem non mutauit: id enim tenue licet & exiguum, eandem tamen perpetuò ſubſtantiam tenuit. Hęc mea eſt de potentiæ ſubſtantia deque formæ exortu aſſenſio, firma illa quidem certè & ſtabilis, & a qua me nulla ratio depellet. E V. Eo ne temeritatis procedes, ut inter ſubſtantias potentiæ locũ tribuas? B R. Temeritati non erit, id quod ueriſsimum eſt aſſerere. In ſemine quum potentia quædam eſt animali ipſum animal ineſſe dicimus poteſtate quin etiã ipſum ſemen animal, eſſe poteſtate duntaxat. In ouo auis eſt poteſtate; in glande, quercus iam eſt, ſed poteſtate; in oleę bacca, ipſa eſt olea. In huncque modũ quæcunque ex ſemine ut è ſubiecto proficiſcuntur in ipſo prius ineſſe potẽtia mente colligimus, quam emergant, & oculis obuerſentur. Reliqua uniuerſa quę nullo ſemine gigni traduntur ut metalla, ut lapides, ut ſtirpes ſeminis ex partes, ut animalia è putri materia nulloque coitu nata, non è quouis ſine diſcrimine ſubiecto fieri palam eſt, ſed ex eo duntaxat, in quo ſui quoddam ſeminarium habuerint. Non omnis fert omnia tellus.

Hic ſegetes, illic ueniunt felicius uuæ
Arborei fœtus alibi atque iniuſſa uireſcunt.
Gramina. Et rurſum: *Nec uero terræ ferre omnes omnia poſſunt:*
Fluminibus ſalices, craſſiſq; paludibus alni
Naſcuntur ſteriles ſaxoſis montibus orni

Littora myrtetis latissima denique apertos
Bacchus amat colles, aquilonem & frigora taxi.

Horum autem causam reddit; *Quippe solo natura subest.*

Georg. 2.

Hęc Vergilii placita sunt, quæ te omnia recipere scio. Itaque dum potestate, animal aut stirpem in semine ponis, necesse est fateare delituisse hęc in eo, & suæ essentię quantumuis imperfectum, quiddam tamen omnino habuisse, neq; opinor, ibis inficias in istis seminariis, eius quę uentura est aliquantulum esse formæ. E V D. Nihil ne minimum quidem, sed habet res tota eo modo, quē Simplicius aperuit. *In semine* (inquit) ex quo gignitur uel animal uel planta, insitum principium quoddam est, non minus perpetientis quã agẽtis motionis per quod procliuitatem quandam habet, & ampliorem quærit excipiendæ formæ. Hoc igitur principium potentiam appellauit, & naturam in semen infusam, quam ab anima longe diuersam facit, ne forte semen animatum esse fateatur. Est autem ea natura imperfectior multo quam anima, quippe quæ sit ad eam accersendam ueluti præmissa quædam præparatio, uel si mauis habilitas & potentia neque uero animę quicquam est, neque in eam poterit ulla mutatione conuerti? neq; aīę quicquam antè in seminè fuit, quum ipsa tota actu cœpit existere, quocirca dici non potest semen animatum. Ergo ne tibi imponat ipsa nominis ratio, quod esse potentia dicimus id nequaquam est simpliciter, ut neque quod esse potest id iam actu est. Semen hoc aut illud potestate esse statuo, nec ideo tamen id iam actu & re ipsa esse dico nec enim est in glande uel quercus uel eius species, nec auis in ouo, nec formæ eius quicquã uel tenuissimum non enim partium adiectione paulatim minutatimque consummatur, sed subita repentinaque mutatione uno momento tota simul in subiectum concedi. P H I L. Audio maximè inter se pugnantes uobis esse sententias, quas si ex angustis istis uerborum septis, in latiores ueluti campos deducetis, intelligi tandem poterit utra sit firmior, & ab utra stet ueritas quę certè & unica est & simplex, ut alteram stare, alteram cadere sit necesse. B R V T. Meas ipse partes facilè tutabor, ac si meas rationes & authoritates in medium proferri patieris, cumque tuis contendere, intelliges, spero, uel puer, ac tibi etiam fortè ipsi persuadebitur, quidpiam formæ antè in subiecto fuisse, quam illa actu inesset tota. E V. Magnam tibi gratiam habiturus sum si ueris rationibus, a mea me opinione, in tuam perduxeris. Sed age iam, aggredere. B R V T. Qui scientiæ habitum habet, hoc ipso sciens, & est & dicitur, & quum scientię & contemplandi actio incesserit, actu & perfectè sciens. Hæc dudum concesseras.. E V D. Neque nunc palinodiam cano: B R. Sic utique in semine, quam diu cumque nundum quicquam agere uitale potest, fatendum est animam solum inesse potentia. Vbi uero, sua efficientia, suis se prodit operibus, actu tum inesse, quasi sola actione & effectis, actu ne an potentia duntaxat insit, discernatur Quod ipsum Aristoteles breui sententia sic expressit. Animam naturalem altricemque in seminibus & utero conceptis quæ separari possunt, haberi potentia statuendum, est non actu, priusquam (eo modo quo conceptus qui iam separantur) cibum trahant & officio eius animę fungantur. Principiò enim huius modi omnia stirpis uitam uiuere uidentur. De anima quoque sententia deinceps dicendum esse, atque etiam de rationis intelligentięque participe omnes enim potentia prius haberi quam actu necesse est Hęc declarant satis Aristotelem censuisse, in semine sub obscuram fuisse animæ portionem, quæ præ imbecillitate nendum quicquam moliretur animalis functionis. E V D O. In transuersum perperã trahis Aristotelis sententiam

Solutio argumentorum.

Alia argumenta.

Degenerat animal li.2. cap 3.

tiam, qui ne per somnium quidem, huius simile quicquam suspicatus est. Quid absurdius autem in philosophia, aut magis horrendum, quam naturaliter efficientem causam instituere, quæ feriata tamen & ociosa nihil prorsus agat? causam enim actione definimus, quę si nulla erit, ne causa quidem esse poterit. B R V. Quid ais? nonne in trimestri uel quadrimestri fœtu, cum primum is moueri sentitur, anima uel tota inest, quæ ut absolutum erit animal, cunctas illi functiones pręstabit? B R V. Inest utique. B R. Et tamen non dum potest illa neque cursum ciere, neque uocem edere, neque uisione quid percipere. Quid cedo est causę? E V. Quoniam impeditur aliunde, & quasi uincta tenetur, quod organa desideret, ad suas actiones obeundas accommodata. B R V T. Eandem rationē si ad semē transferes, intelliges profectò & in eo illam ab initio esse, & impediri tamen instrumentorum uel penuria uel uicio, quominus quid agat, illamque ablato impedimento mox in actum erumpere. Hanc ne me putes opinationem confinxisse, autores meos tibi proferam, uiros in philosophia adeo magnos, ut uerū te possit autoritas uel deterrere, uel frangere. Ini isque primum Aristotelem, quem scio te plurimum omnium & merito quidem suspicere; is igitur animalium procreationem ortumque discutiens, horum causam his uerbis plenè explicauit. Quorum principiorum actio est corporea; hæc sine corpore esse non posse certum est, uerbi gratia, ambulare sine pedibus. Itaque extrinsecus ea ut adueniant, fieri haud quaquam potest nec enim ipsa per se accedere possunt, quum separabilia non sint. Ergo eo authore, nutricandi sentiendique principia seorsum habentur nunquā, sed in corpore semper; quare eadem statim per initia erant in semine, nec unquam seiuncta, sed cum eo simul nata. Audi uero rursum ut Themistius alter mihi patronus hæc ista apertius è tenebris in perspicuam lucem eruerit. Igitur (inquit) & animas in suum aliquod proprium corpus (si suum animæ instrumentum corpus est diuertere oportebit, dixi diuertere, imò non diuertit, sed fabricatur architectaturque sibi & pręparat domicilium, non conformatum ante & præparatum. Causam deinde subiicit, Non enim quemadmodum cithara dedolatur prius & conditur, tum demum adhibetur ad musicam, ita & id corpus ornatur ante instruiturque, mox animæ sumendum offertur. Quale igitur singulis animis corpus instrumentumque conueniret, item qua ratione anima illud sibi confingeret, neglectum a Timeo penitus & retrohibitum est. Audis Themistio non interpreti modo, sed & paraphrastæ Aristotelis, uideri animam ab initio in corpore fuisse, neque dum preparato, neque obeundis functionibus accommodo, semper semini comitem animam fuisse, neque ut rectè dicebat Aristoteles, sine corpore eam esse posse. Sed agè, erit ne ulla apud te Platonis authoritas? Erit opinor. At is eadem sæpius inculcās, præter illam animæ procreationem, quam in Timæo nobis exposuit, lib. de Legibus decimo, de eadem hęc scripsit. Satis superq; monstratum est, animam omnium antiquissimam esse, cum motus principium sit. Et mox; Rectè igitur & propriè, uereque & absolutè diximus prius corpore animam factam fuisse, corpus uero posterius atq; secundo loco quod est animæ secundum naturam dominati subiectum, hæc Plato, quæ ut inter legendum oculis sæpè percurristi, sic nunc uehementer opto, ut in illa paulò acrius intendas & diligenter circumspicias, ac expendas qua de causa efficto corpore animam priorem esse statuerit. Hæc enim quoniam est omnis motus initium (motum a mutatione Plato seiungit, quod hanc inanimorum, illū uiuentium esse uelit) & quoniam omnia, etiam quæ corporis sunt administrat & obit, iure optimo sibi ipsa corpus apparat, instruit, ornat, Quod si

In semine contendit quiddam uenturæ formæ contineri.

1. de Anima cap. 2

est ut uerè esse, præclarissimi quique philosophi autores fuere, constat animæ essentiam in ipso necdum conformato semine conclusam teneri, quæ continenter ipsum minutatimque & membratim fingat, ut opere tandem absoluto, functiones stirpis aut perfecti animalis, pro sua quæque natura, cunctas obeat. Ac sic nunc daretur de illis unum quemlibet, sed maximè Platonē rediuiuum nobiscum huc una congredi, præter illa quę sunt ab eo multis in locis accuratè conscripta, audires & alia profectò quam plurima, quæ te non probabili modo ratione, sed (qualis matematicorum esse solet) etiam necessaria, hunc te uel inuitum agerent. Et quanquam uana erit confictio, tu tamen patere ut eum animo repræsentemus, hoc pacto te suo more interrogantem: o Eudoxe, quandiu in semine & corpore informi anima continetur, an non ea conformando corpori omnem operam impendit? Age, responde, mi Eudoxe, hęc tanquam percontanti Platoni. Quod si te pudet, nihil uerebor illi tecum ac pro te respondere nempe tum ab anima aptè conformari corpus, non ne rectè dixero? certè enim ita fatendum est, tum uero ille subijciet, Dum sic effingitur corpus, necdum ulla est expressa & distincta partium informatio, tum certè nequit anima eas exercere functiones, ad quas illæ partes comparantur. Quid an nō hoc quoq; dabimus, cū nec sine pedibus in ambulare, nec sine oculis cernere possit? Ac si ita perge. Conformato integrè corpore, & singulis partibus instructo, cum anima iam illarum ope, cuncta uitæ, sensusque munia exequitur, quo tandem pacto tum corpori inest anima? Actu dices, opinor, idq; & audacter & uerè. Quum igitur (inquiet) informi adhuc corpore, illa non ualebat animales promere functiones, quo tum pacto inerat? An hic obmutescemus? at id quidem turpe est. Quid igitur respondebimus? Sola nimirum potestate hoc enim restat unicum. Quid tu hic illum putas? Instabit utique & quod consequens est concludet. Animam quæ uim & potestatem ingenitam habebat agendi, nondum uerò quicquam agebat, ob instrumentorum penuriam, id ipsum esse, quod nos potentiam dicimus, actum uero, animam esse quę liberis expeditisque instrumentis opus edit. Itaque potentiam esse quidem animæ ipsius essentiam, sed quæ ociosa tamen nondum quicquam efficiat, propterea quod corpus ineptum adhuc sit & inconcinnum. Quis contra hæc possit dicere? Ego certè quidem statim assentiar. Tu uerò, quid? Annon idem quoque facies? Video te annuere. Quid ergo erat opus, ut tu nouum, inexplicabile, & incomprehensum potentię genus nobis fingeres? Iam plane coniunctus es, opinor; tantumque abest ut ab instituto meo ipse decidero, ut arctissimis uinculis te potius obstrictum teneam, adeò ut dimouere te non possis.

EVD. Pressius urgere uideris o Brute, nosque infestius ac propè dixerim furiosius insectari. Ac tu tibi quidem paucis & perperam intellectis philosophorum sententiis adductus, ante uictoriam canis triumphum: Sed moderare obsecro, ardens istos impetus, graue probrum erit si quid recantare cogeris.

BR. Ego ne? EVD. Caue exultes, sed animum mihi sedatum patienter adhibe. Quæ tu litigiosa peruersaque diligentia contendis; ex hypothesi defluunt & ducuntur omnia, quæ siquidem uera & fide digna fuit, idonee & conuenienter fortasse conclusisti, animam quæ nondum suas functiones obiret potestatis appellatione dignandum. Sed uana & fallax est suppositio, quæ semini & nondum efformato corpori, animam inesse assumit BRVT. Hanc non ego sed inuictissimi testes Plato, Aristoteles, Themistius tibi posuerūt. EVD Tu me statim (opinor) uel testium grauitate, uel numero offunderes, ni sensa illorum melius quam tu, concepissem. Primum enim quod ex Platone

citas

citas teſtimonium,non de ſingularis ac de ſua cuiuſque anima , ſed de generali illa mundi, quæ totius eſt uniuerſitatis dictum eſt , de qua quid ſentiret , paulò poſt plenius expreſſit , his prope uerbis , Animam cuncta gubernantem & in omnibus quę mouentur habitantem,nonne & cœlum gubernare neceſſariò confitebimur?& rurſum,Vniuerſa ergo quæ in cœlo ſunt, quæ in terra,quę in mari,ſuis motibus anima ducit.Hic igitur,ut paſſim in Timęo mundi animam Plato ſtatuit,a medio per omne uſque ad cœli extrema ſeſe porrigere , eique extrinſecus circunfundi, cunctisq; genitis uitam cōferre.Qua ſentētia, an tibi uidetur , rei unicus cuiuſque animam ſtatuiſſe antiquiorem prioremq; recens genito corpore?Sed de Platonis dogmate,acutius fortaſſe & diſtinctius poſthac iudicabitur,ſi in eum fortè ſermonem incidemus . Iam uerò quod ad Themiſtium attinet is ſe manifeſtò detexit , palam,profeſſus animam ſtatim ab initio infuſam eſſe maris ſemini,tanquam indiuiduam ita diſpenſante natura comitem. Quamobrem nihil ueretur aut reformidat , ſemen animatum facere,cuius anima architectatur & extruit ſibi domicilium ex idonea materie.Atque in his quidem quæ ex putri muſcoſaque materia,nullo ſemine prodeunt,in lucem,animam quandam abſtractam cenſet,procreatis aptèque conformatis uitam largiri, Timæum in hoc ſequutus,his uerò quæ ex ſemine deriuata fluxere,iam a Timæo deficiens,putat uniuerſalem animam nihil inſpirare,ſed ſuam cuique ſemini inſitam eſſe,quę temporis progreſſu cuncta conformans,ſuis tandem ſe detegat operibus.Hinc tu optime Brute,elicere uis , ut uidetur,potentiam eſſe Themiſtio aliquid eſſentiæ animę , cum nullus tamen extet locus, unde id haurire aut petere poſſis.Immo uerò ille ipſe Themiſtius in libris phyſicorum de potentia & priuatione differens , tanquam de accidentibus diſputationem inſtitu it longa ſatis oratione.Sed neque Themiſtium fidelem idoneumque teſtem uelim in hanc noſtram diſceptationem recipi,quod nutabunda & inconſtanti aſſenſione, quo fluctus impellit,nunc in Platonis,nunc in Ariſtotelis ſententiam inclinare uideatur. Proinde ne qua tibi poſthac hinc ſuppetat cauillationum occaſio,iam nunc apertiſſimis ac ueriſſimis rationibus contra Themiſtium tibi probabo,ne minimum quidem eſſentiæ animę , ſemini antequam animal eſſe cœpiſſet inſediſſe.Sed Ariſtotelis tamen antè uidetur explicanda ſententia, quam tu putas perquam conuenienter ad tuam Themiſtiique opinationem confirmandam citaſſe.Nam ſi quis altius ac diligentius Ariſtotelis mentem ſcrutabitur , intelliget profectò , neque in iis quæ ex putri materia,neque in aliis quæ poſito(ut ille ait) ſemine ſurgunt, de animæ eſſentia quicquam ab initio fuiſſe , ſed totam tum primum illapſum , cum ad illam excipiendam dignè fuit & affabre conſtructum corpus. Qua in re Platonis rationē autoritatemque recepit,quanquam de ipſa formę origine,nec omnia probare , nec ſequi uoluit . Ariſtotelis abs te citatus locus,planè quidem innuit, animam tum altricem tum ſentientem non poſſe actu ſine corpore conſiſtere , quoniam ad corpus pertinet utriuſque actio. Sed ut in corpore eſſe utramque donemus neque ab eō ſeparari poſſe, an tu hinc directè colliges utranque iam olim neceſſariò in ſemine fuiſſe?An non aliud illis corpus ſubſterni poteſt? Poteſt opinor. Atq; in eum obſecro locum mihi fixius oculos intende , non quidem contentionis ſed ueritatis inueſtigandæ ſtudio. Quid enim ait? Nam neque ipſa (principia ſcilicet nutriendi & ſentiendi,quorum ad corpus refertur actio) per ſe accedere poſſunt , quum inſeparabilia ſint , neque cum corpore (craſſo ſeminis) ſemen enim excrementum alimenti mutati eſt. Vbi dicti etiam cauſam

ſam ſubiecit, Semen excrementum eſſe uile ac ſordidum, illa autem principia dignitate pręſtantia. BR. Si neque cum corpore, neque ipſa per ſe poſſunt principia nobis accedere, quis iam modus reſtat? E V. Audi reliqua. Sed enim, inquit, omnis animæ ſiue uirtus ſiue potentia, corpus, aliud participare uidetur, idque magis diuinum quam quæ elementa appellantur. Quale autem ſit diuinum hoc corpus, quæ deinceps eſt ſententia commonſtrat.

Confirmatio.

" Ineſt in ſemine omnium, quod facit ut fœcunda ſint ſemina uidelicet quod calor uocatur, idque non ignis, nō talis aliqua facultas eſt, ſed ſpiritus, qui in ſemine ſpumoſoque corpore continetur, & natura quæ in eo ſpiritu eſt, proportione reſpondens elemento ſtellarum. id ergo diuinum corpus de quo paulo antè dixerat, ſpiritus eſt in quo tanquam ſede propria, calor conſtituitur, ipſaque natura quam animæ ſubſtantiam putamus. Hunc ſpiritum cui uim maximam concedit, ſimpliciter ſemen appellauit, in ſequenti proximè oratione. ubi & reliquam craſſiorem ſeminis ſubſtantiam, corpus genituræ nuncupauit. Corpus autem (inquit) genituræ, in quo ſemen animalis principij contentum una prouenit, partim ſeparabile a corpore partim inſeparabile. Itaque Ariſtotelem ſic interpretor, illa nutriendi & ſentiendi principia, cum craſſo ſeminis corpore, ſe cum ipſo genituræ corpore non accedere. quia fœdum eſt & abiectum excrementum, neque ipſa per ſe influere, quia ſunt a corpore inſeparabilia, neque poſſunt extrinſecus uenire ſed cum diuino corpore ac ſpiritu inuehi. Viden' iam illa iacere tuæ importunæ & contentioſę pertinaciæ fundamenta? Aliò pergamus. PH. Pedem amabò nondum hinc referas, ſed quęnam hæc ſint tam præclara, quò ue modo accipienda, apertius fac & dilucidius. E V D. Præſtato Philiatre, in ſuum quęque locum ac tempus differri, quam inchoatam ſemel diſputationem abrumpi, finienda mihi & concludenda eſt hęc tota controuerſia, & quod eram pollicitus, ratione docendum, ne tantulum quidem animæ ſemini ineſſe, B R. Satis mihi iſtuc eſt agitatum, ſatis concluſa tota diſputatio. E V D. Agè uerò, tu tibi rei confectæ palmam arripias, nos quibus te proſequamur, epinicios hymnos meditabimur. Sed pro tua tamen humanitate facies, ut in hoc triumpho, percunctantibus ad dubitantibus nobis, omnia detegas enucleatius & ſimplicius, hoc enim & eruditione & modeſtia tua digniſſimū eſt. BR. Sentio te gryphos quoſdam & nouas captiones meditari equidē iſtius concertationis iam dudum ſatur ſum, ſed quando tamen laceſſere pergis, enarrabo ſi uoles fuſius, quicquid habeo in animo comprehenſum. E V. Eſſet id mihi quidem periucundum, ſed uideo in his eſſe qui conciſius dici mallent. B R V. Vt lubet. EV. Atque etiam inſuſurrat hic mihi, alia quam tu opinione imbutus, ut pro ſe me tibi opponam, & quo melius exerceamur pro more te interrogem. O perdocte Brute, quicunque frutices aut animantia ex putri materia profilierunt, nullo ſemine, nullo patre, nullo ſatore, unde nam hæc animam accepere? BR. Dicam cum Themiſtio cœlitus illam a ſumma & totius mundi gubernatrice anima fluxiſſe, quæ quum omnes omnium rerum formas in ſe poteſtate contineat, datrix formarum a pleriſque eſt appellata. EVD. Perfectiora autem animantia, quæ non niſi præcurrente ſemine in uitam uenere, unde ſuam animam hauſerunt? B R V. Ex ſemine in quo & illa fuerat, hic enim mihi placet Themiſtius. EV D. Atqui tum in ſemine, tum in putri materia, prius anima ineſt poteſtate quam actu. B R V. Idem arbitror de utroque eſſe iudicium. E V D. Vt igitur cœlitus acceſſura, in putreſcente materia, nondum ineſt forma, ſic neque in ſemine (in quo

potentia

potentia eſſe dicitur) actu iam ea ſubſiſtit. Aut ſi iam in ſemine eam eſſe dicis, cur non itidem & in putrida colluuie? Quocirca ſi non eſt huius, nec illius erit potentia, quicquam eius formæ quæ acceſſura eſt. Quin & aliud ſequitur uehementer abſurdum, imperfectis animalibus è putri illo pedore natis præſtantiorem eſſe multo, ac diuiniorem originem, quam longè perfectiſſimis illis, quę uis ſeminis in uitam produxit. B R. Quid enim prohibet? E V D. Quid? nonne dementiæ proximum ſit, culicis aut uermis quam leonis, aut equi, aut elephantis, aut ſi Dijs placet etiam hominis diuiniora feciſſe ortus primordia? Non ita te inſanire puto, ſed ſi quid diuinitatis munitiora hæc ab ortu ſunt conſequuta, multo, opinor, amplius his plenioribus & abſolutioribus elargieris, aut certè tantumdem B R. Hanc quæ nihil ad rem facit comparationem omitte, quod dico ſemel intellexiſſe contentus. Vt Vergilius rectè quidem dixit.

Semina flammæ
Abſtruſa in uenis ſilicis. Et rurſum:
E ſilicis uenis abſtruſum excuderet ignem.

Ita equidē ſemini ex quo quid gignēdū eſt, ipſam rei formā iā ineſſe profiteor ipſumque animatū rectè uocari, Quiſquā ne hoc redarguet? E V D. Obmurmurant omnes quòd ſuperiora non dilueris, iamq; hic ſe mihi comparare uidetur ad hoc poſtremū conuellendum, & labefactandū Vigila Brute, ne tuā cauſam deſeras, ſic enim per me proponere geſtit. B R. Agè diſſimulator, tu ipſe depoſita perſona cominus cōgredere, ut huius diſputationis ruinā tuis humeris ſuſtineas. E V D Agè placet, congredior, reſponde igitur breuiter, Semini nō ſimiliter atq; perfecto animanti ineſt anima. B. Fateor, nā huic actu ineſt, ſemini uerò ſolum poteſtate. E V. At nihilo minus quū ſemini ineſſe animā potentia dicis, tu illi ſimpliciter ipſam quoq; animæ ſubſtātiā ineſſe confirmas. BR. Rem tenes E V. Aut igitur illi tota ineſt uti & perfecto animali, illius ſola quædā portio. B R V. Veſani aut pertinacis eſt hominis iſthæc poſtulare. An tu hic ullū eſſe putas qui hęc auſurus ſit, aut ſi quis fortè audebit, non ab omnibus exibilatū iri? EV. Equidem auſurum ſcio, utrum uerò ridiculus an nō futurus ſit, res ipſa tandē oſtendet. Sed interim reſponde. B R. Quaſi uerò arduum ſit aut inenodabile, neque enim ſemini ea ineſt animæ perfectio, quę abſolutis iā animalibus E V. Sequere, ut cœpiſti. Totane anima ſemini inſidet, an eius ſolū portio quædam minutior? BR. Ego illius portionē non dicā ineſſe, quandoquidem nullas anima partes habet quæ ſeorſum a toto cōſiſtere ualeant. E V. Ergo tota illi ineſt. B R. Tota quidem, ſed imperfectiori tamen modo. E V. Sed agè, quàm ita in ſemine imperfectiorem ſtatuis, an non eiuſdem cū perfectiori generis atq; eſſentiæ eſſe putas? B R. Eiuſdem omnino, inferiori tamen ordine & gradu, neque enim Alexander illā antè actu formā appellat, quam ſit perfectionem conſequuta. Potētiā tantiſper appellare ſolet dū obſcurior adhuc eſt & imperfectior. E V. Vide iā in quas anguſtias te præcipitare poſſit, quiſquis tecū cōgredietur B. In quas obſecro? E V. Nēpe quod ſubſtātiæ particē formā, magis ac minus intendi ponis, & eadem ſpecie, aliā formam aliā præſtantiorem. B R. Fac igitur, ſi mauis, ſint illæ diuerſorum generū. E V. Si diuerſa facies illarū genera, iam mihi in portum nauis appulerit, iam tota res erit confecta, iam imprudens eò ſubieris, quod effugere tāto contendebas opere. Nā priuſquam ex ſemine perfectū euadet animal, erit utique neceſſariū ipſam formę eſſentiā mutari, atque per uarias ſpecies tranſiri, deinde uero ſemini nihil quicquam

eius

eius formæ quæ accessura est insedisse, quo nihil amplius opto in hac disputatione, id enim est quò aspirabam. B. V. Ego proinde rectè uidebar censuisse, illarum esse & substantiam & genus idem, sed nescio quibus me præstigiis hinc abduxeris. E V. In idem igitur luti uolutabrum te reuolues, quo iam cæperas sordidè conspurcari, in quo si diutius hærebis impeditus; quo pacto illud expedies earum substantiarum quæ sint eiusdem generis, alteram esse altera imperfectiorem? B R. Id quidem perfacile. Vide enim quid animi cogitatione informem, semini inesse quidem formæ essentiam, sed humilioris cuiusdam & imperfectioris gradus, in quo potentia solum appelletur: hæc deinde cum paulatim ascendendo, ad summum ut ita dicam perreptauerit, tum actum quidem futurum, citra ullam tamen generis aut essentiæ mutationem. E V. Intendi igitur ac remitti substantiam uis, non secus ac meram qualitatem. B R. Vis simpliciter quod sentio in sinu tuo deponam? Eam essentiam quę potentia est, non existimo puram esse substantiã. E V D. Est igitur accidens. B R. Neutrum profectò; sed inter utrunque mediam naturam obtinuit. E V D. Nouum uerò doctrinæ genus, noua philosophandi ratio, summa rerum genera cunctis recepta multiplicare, illa ceu promiscua quadam miscella confundere, supra hæc genus constituere, quod omnia suo uelut complexu contineat, nam si ulla est ipsis inter se communicatio, necesse est profecto commune quoddam genus supra illa poni, nec ea esse summa. B R. Audi pressius & exquisitius. Summa illa decem rerum genera augeri ampliarique nolim equidem, uerum statuo, potentiæ essentiam esse substantiam adeo infirmam ac debilem, ut ceu qualitas intentionis ac remissionis uices subire possit. Quemadmodum enim celebris autor Auerrhois, formas elementorum medio substantiarum & qualitatum interstitio collocauit ut est antè comprehensum, sic mihi in præsentia liceat gignendæ rei potentiam, quæ obscura & prætenuis quędam est substantia, ancipitem, & inter substantię participem formam, interque qualitatem medio loco ponere, ut quæ sit qualitate quidem nobilior, ignobilior autem absoluta ad quam festinat forma. E V. Ne sic quidem contractam labem dilues, sed alio hærebis luto, nam in primis quem testem produxisti is uanitatis plerunque arguitur, & dum falsa pro ueris pronunciat, misere multis imposuit, ea ueritatis specie, in qua prior & ipse hallucinatus uidetur. Tu si quæ adfers, uelis, quemadmodũ in iudicio fieri solet, testiũ fide cõprobari, grauiores erũt & integriores citandi. B. Exuenda sunt arma, satis est conflictatum, sententiam meam qualem protuli accipito. E V D. Sed forti animo persiste. si suffugies, quotquot adsunt te persequentur, & si consequantur, arctius uincient. Quidam eorum uehementer optat, ut pro eximia tua sapientia, id unicum respondeas, num tu magis sis homo, quam puer hic, aut magis sis animal quam asinus. B R. Prohdeum fidem, qualem hic mihi uirum narras? descendat ille ipse me interrogaturus, in arenam, aut si id sponte non uult, ede nomen quo illum appellem. E V D. Haud agnosceres hominem, etiam si nomen audires. B R. Illum igitur indica. E V. Curiosulus es sed cogita saltem quid ad illa responderi possit. B R. Tam rusticè urgenti, ne uerbum quidem ullum, tua tamen gratia respondebo, me nihilo magis hominem esse, quàm puerum, fortè uerò magis sim animal quam Asinus. Quid hi rident? E V. Refellendi est hæc species quædam, quum absurdissima quis dicere uidetur illa deridere, non argumentis incessere. B R. O ineptum risum, cum nihil contra ista dicere possint, rideant tamen, se ipsos planè & ipsi rident, & aliis

ridendos

ridendos exhibet. EVD. Eia bone uir, bilem istam dilue, & æquo animo accipe quod ille tuis responsis consequens nectet. Si non magis tu homo es quam puer, neque puer magis quam infans, sequitur omnino neq; tuam quam pueri, neque pueri quam infantis, neque infantis, quam fœtus uterò gestati. nec huius quam seminis (in quo tu animam inesse profiteris) uel præstantiorem uel perfectiorem esse animam, sed omnes uno eodemque perfectionis genere teneri. Nam si homo maioris minorisque differentias non admittit, neque proculdubio ipsa hominis forma, quam substantiam esse constat ipso homine digniorem. Proin si hominis semen esse dicis animatum, nobisque communem animam obtinere, ea nihilo erit imperfectior quam tua, nec ipsum semen minus homo fuerit quam tu. BRVT. Attamen id ego nondum hominem appello quod hominis functiones non obeat. EVDO. Neque igitur infantem, hominem esse dicas, quod retractare non possit, quæ a floridæ & uegetæ ætatis homine geruntur. Si ita pergis ex officiis & muneribus rerum genera distinguere, fient ex necessitate quam plurima hominum genera, quod cum absurdum sit, & extra omnem omnium opinionem, palam fit te perperam in uarios perfectiores ordines, substantię particeps formas distribuisse, ut humilem quendam in his ordinem semen potentiæ nomine sortiretur. Attende igitur in quas angustias te, tanquam in carceris barathrum conicis, dum ardentiori uincendi studio, adniteris eius quæ accessura est formę aliquid semini impertiri, & dum liberalitatis studio, hostem naturæ agis infestissimum. BRV. Nulla est mihi prorsus horum uerborum cura, satis enim mente complector, qui se tota hęc res habeat. EVD. Hoc igitur exprime, ut uel nunc demum nobis constet, quid tibi uelis, Oportet enim huic nostræ disputationi, tandem aliquando colophonem imponi, ne inconclusa & uelut capite diminuta relinquatur. BRV. Tu igitur illam uel conclude uel concide, aut si id non placet, alium qui cum dimices quære. EVD. Nullius opinor mortalium, tuas hasce partes uelit tueri. BRV. An non ipse potes, uel perpetuo enarrationis tenore, sermonem continuare, uel si interrogatio magis arridet, te ipse interrogare, uicissimque tibi respondere? EVD. Si mea responsio tibi erit accepta, perbreui Aristotelis oratione, difficultas omnis eximetur ac discutietur. BRVT. Quænam ista? EVD. Substantiæ (inquit) quomodo sunt ut numeri. Nam quemadmodum si quid sublatum a quopiam numero aut additum fuerit, non idem numerus sed diuersus emergit, etiam si minimum id fuerit, ob idque fit ut numerus non magis minusue numerus sit, sic propemodum neque ea substantia quæ ad formam accomodatur, Hoc si est, ut rectè Aristoteles sentit ac iudicat, nihil, ne uel minimum, quidem, formæ eius quod gignitur esse potuit in materia, & illius potentia, quam antecessisse dicimus, nequaquā particeps erat formæ uenturæ, sed erat illa ceu pręparatio quędam, & apparatus formæ accomodatus, Non qui formam possit allicere, aut ui quedam & necessitate de se promere, sed qui patiens magis quam efficiens, materiam alioqui rudem & rerum omnium communem instruat cōcinnamque reddat excipiendæ formæ.

Non potuisse geniti formam a parentibus fluere. Qualis et unde sit uera formarum origo. Cap. VII.

EVDOXVS.

SISTE sermonem, longius enim conficiendę rei studio excurris. EV. Sic res erat obiter, sub tuo silentio concludenda. BR. Si me satis inter disserendum intelligisti, non aliud sentio quam Aristoteles, etsi uideor interdum in absurda quædam deuolui. Totam enim expletamque rei speciem, per initia statim a genitore semini inditam esse statuo, ac ubi primū id uim contraxisse dicitur prolificam, esse tum integram animam plenè assequutum, antè autem in semine uelut otiosam latitasse, quandiu per obicem & repagulum suos actus obire nequibat, atque ubi procedente tempore aptatis & concinatis instrumentis remotum est omne impedimentum, tum demum res maiores & perfectiores moliri. Atque id fortè mecum sensit Themistius. EVD. Tu ne iam totus reuixti, recollectis qui te languore quodam defecerant animis Hem quid audio? BRV. Optima sanè & longè uerissima. EVD. Verissima quidem, sed his solis qui naturam uel exterminare uel omnino delere cogitant. Quid enim aliud quam naturam tollit, qui uelut resupinam, ipsam corpere uult, aut manibus insinuatis feriari? quasi uero uel labore frangatur aliquando, uel ueterno oppressa altius abdormiat. Sed ab instituto decißcere, & aliunde se aliò conferre, familiare scilicet id est, & optimum uirò parum sibi constanti. Si nunc totam animam semini in esse censes, cur respondendo tam acriter contendebas, illi inesse duntaxat quiddam inchoatum & imperfectum eius formæ, quę accessura erat, quod potentię nomine appellabas? BR. Vt tuas & horum omnium uires quantæ essent experirer. EVD. Bona uerba. Perquam id iniquum & indignum est, in abditissimis philosophię quæstionibus, aliud sentire, aliud dicere. Par equidem esset, ut nos uicissim idem de te periculum faceremus. Iam igitur aperti simpliciter & nulla fraude, quam arbitreis esse tutissimam sententiam Semen si prolificum est, idemne statim ab anima continebitur?. BR. Sic utique. EV. Et quæ illud continet ac gubernat anima, tal isne est ac tam perfecta qualis & quam perfecta tua? BRV. De rationali anima, quę mens est, nihil in præsentia definio. Cæterum quæ cunque bruta & rationis expers statuitur, siue sentiens nutriens, ea tanta ac talis inerat olim semini è quo genitus sum quanta & qualis nunc me moderatur. Idem quoque de stirpe & de bruto animanti iudicio, siquidem illa non è cœnosa quadam subluuie, sed è semine suo prodiere. EV. Hac ista ratione tu semen animatum esse profiteris. BRV. Nimirum, celebres philosophos imitatus, nòn Themistium modò, sed ipsum quoque Aristotelem & Platonē. Quid enim Plato? Sperma (inquit in Timæo) ut pote animatum ac respirans, qua parte spirat, per eandem uitale effluendi desiderium gignit, atque ita generandi amorem nobis inseruit. Hic quanquam semen animatum esse pronunciet, non tamen id esse fatebitur, nec hominem, nec equum, immò ne animal quidem. Etsi enim animalis essentiam sit consequutum, ineptum tamen est defungendis animantium muneribus, a quibus nomina sunt rebus indita. EVD. Quid nouæ interpretationis mihi aures corradere sentio? BRV. Ea tibi actenus est inaudita, est quod effusius lęter, puram te Platonis mentem ex me primò hausisse. EV. Verba mihi aliud quam fundis. Tu si uera

illa

illa esse existimas, consiste intrepidus, & fidenti animo te ad pugnam ac inge BR. Quid igitur, uis ne rursum tuis hæc argutiolis incessere? EV D. Secus ne putas? B R. Nunquam hic uir ullum nugarum finem faciet, nunquam definet logicas & pueriles(in quibus ętatem consumpsit)plicas implicare, adeò nihil nec pudoris nec prudentiæ grandior ætas attullit. Quid in re controuersa sentiam ex Platone palam audiuit, & per summam tamen iniquitatem postulat, ut ego suæ peruicacię omnes impetus sustineam. Sed ualeat sanè, malim ego longè uictoriam illi sine puluere cedere, & bona omnium uenia, de hac arena decedere. EV. Itane sedatus è tanto feruore? P H. Quid te Brute, male habet? oportuit. n. aliunde quàm ex ista concertatione angi: nihil enim, quod quidem sciam, te noster offendit Eudoxus. BR. Non huc ueneram ut tam inquietè exagitarer, neque id est allicere studiosos, sed è scholis potiùs exibilare: P H. Vis ne omnia tibi donari? Philosophica ista disceptatio nobis ultrò & gratis est ad eruditionem concessa atque illi tempus id impertitum quod uiri candidi ad animi recreationem sibi delegerant uacuum & liberũ. Dum autem alternis interrogationibus responsionibusq; modestè uerum inquiritur, quid tibi ingiuriæ illarum putabis, si fortè imbecillior es dęprehensus? Velles scio, quod tibi gloriosius esset, uincere, sed hanc gloriam contennnnt uiri sapiẽtes. Dum enim ardua de re colloquia inter se conferunt, rem omnem ultrò citroq; agitatis rationibus enucleant, simulq; ingenij sui, in querenda ueritate, periculum faciunt, nullam è uictoria laudem aucupantes. BR. Neque ullam ipse aucupor, sed tam longæ & tam spinosæ disputationis obrepserat tædium. P H. Si fatigatus uelis conquiescere, ego pro te tantisper respondebo. BRV. Nihil minus, nimis quàm integris sum uiribus. P H. Agè igitur; hæc ista respondendo nobis disputatio concludatur. EV. Si utile ducis optime Brute, disputationem ad exitum perducere, esseque ueritatem tecum mihi communiter inuestigandam, oportet ut uel interrogationes persequenti mihi respondeas ipse, uel ego mutatis uicibus tibi, ac si me uiceris, non ut mihi, sic ego tibi infestus ero. BR. Audiam hoc denuò quid forte uelis. EV. Semen dicis ne esse animam? BR. Malè Herclè tenens quę dixi. Semen anima non est, sed est animatum, si id quidem fœcundum & prolificum. EV. Est igitur semini anima congenita. BR. Concedo equidem. EV. Enicane in toto quod emittitur semina, an sua cuiusq; seminis particulæ? BR. Quorsum hæc, aut qualis quæstio? EV. Quoniam ex eodem, ueluti ex canino semine, contingit alias unicum, alias multos nasci canes. BR. Quum unicus, tum unam semini fuisse animam; cum multi, multas dicam. EV. Quid si contigisse hoc ipsum semen sic totum in unum uteri locum colligi, ut unicus inde emergeret canis? isne tum multas canum animas unus contineret? BRV. Hic iam apertè certè nugaris. EV. Si te arctius premam, metuò ne uelut expressus atque elisus subter fugias. Sed faciendum est tamen, quando semel cœpimus: Quoties semen eiacularis, tunc unicam an multas fortè animas simul emittis? B R V T. Ita omnino necesse est, si quidem id fœcundum fuerit tale autem mihi sit, nec ne nondum euentus detexit. EVD. Atqui dum animam cum semine pariter effundis, tuam insuper retines, nonne? BR. Videtur sanè, qui enim superstes essem? EVD. Quid igitur illa est quæ cum semine effluxit, aut unde genita prodiit? B R. Ipse uideris. EV. Ea, tuæ pars non est, sed integra quædam est anima, tuæ haud quaquam absimilis, nec ea ullo modo inferior. B R V. Sic uolunt. E V D. Et illa tamen ex te prodiit unà cum semine. B R V. Id iam sæpe antè concessi. EV. Ergo

quemadmodum è tuo corpore semen profectum intelligimus sic existimare oportet seminis animam, ex anima tua proferri, ut ex sui simili generetur utrunque. B R. Necesse est. EV. Istud uerò qua ratione fieri possit, ut tua unius anima, alias de se nouo quodam & inaudito procreationis genere, tam repente, tam multa, tam crebro multiplicet, ęquum erat id quidem a te pro tuo acumine subtilius explicari. BR. Procreationis huius modum qualemcunq; uolens tibi fingito neque enim eum tibi exponendū recepi, quem me ignorare fateor, nec adeò imprudenter in huius gurgitis implicatos uertices unde enatare non possim descendam. Labirintus ille est diuerticulis innumerabilibus sectus, ut qui semel ingressus sit exitum inueniat nunquam. Proinde rem inexplicabilem non sum tam temerarius, ut explicare me posse confidam. Sed ut est, noua non est hæc procreatio sed iam ante aliquot secula ab antiquissimo philosopho Platone obseruata & celebrata. At tu illa nunquam legisti quæ Socrati Diotima mulier fatidica in symposio narrat? Omnium o Socrates inquit hominum pręgnans & grauidum est corpus, pregnans & anima. Et cum primum ad certam ætatem peruenerimus, parere nostra natura cupit. Si ut inquit prægnans est anima, nonne aliis prægnans est animis, ut & homo homine, & canis cane, & sua unumquodque specie? Satis hæc facere debent, quibus & semen animantium & animam prægnantem esse commemorat. E V. Vellem, hic in te descenderes optime Brute, & altiori paulò studio ipsam scrutateris ueritatem. nam si anima sic prægnans est ut interpretaris, quid superest, nisi ut te plenum animarum esse fateamur, quas ubi uoles effundas cum semine? Id uerò quid aliud est, quam dicere immersam in te hominum esse cohortem, & procreationem omnemque naturæ uim ex hoc mundo relegare? neque enim ortus, aliud hac quidem ratione fuerit, quam delitescentis & reconditæ rei repræsentatio & emersus. Iam illud quemadmodum expedis, quod quæ olim non fuerit, nunc fortè grauidata est anima tua? Cuius enim obsecro semine, potuit illi uterus inturgescere? nam si nihil de se ipso concipit, & si alterius eadem specie opem & concursum exoptat, cuiusnam congressu anima tua est grauidata? minus fortasse ridiculum id in muliere fuerit, si quis ut corpus sic & animam grauidatam esse dicat. Sed quid de infœcundis? quorum est certè quidem, in unoquoque genere, magnus numerus, quid de tota multorum speciei? Semen enim hæc sanè habent, sed animatum fortè esse negabis. Cur ita? Animam enim sortita sunt, & quidem perfectam, neque ab aliis sui generis dissimilem. Quid obstat igitur quominus illa semen animet? & quominus suo tempore prægnans sit? nunquid execta sunt animę genitalia membra? An non uides quam sint hæc non dicam absurda, sed portentosa planè, & cum rerum natura pugnantia? Et tu tibi post hac usque adeò turpiter impones? Tu te sciens ac uidens sponte in tenebras præcipitabis, unde postea lucem aspicias nunquam? B R V T. Ne te frustra maceres: Non est quod ullius istorum uel solutionem uel rationem a me expectes. Satis superque fecisse uideor, quod meas partes cerebrum uirorum authoritate sim tutatus quos scio neque temeritate, neque ignorantia talia protulisse. E V D. Heu quam dubiè in simplici & obscuro uerbo, spem omnem collocasti. Quum Plato aut magnorum aliquis philosophorum, semen animatum esse pronunciat, subaudienda tibi mox est potentia. Vt enim semen potentia est anima, sic & ipsum potentia animam gerit. Tu uerò Temisthio iuratus, ais semen actu esse animatum animamque sibi ipsam architectari & parare domicilium. Sed & illud a scopo longissimè abest, quod ex Platone huc contorques. Qui enim animam prægnantem

Pregnantē esse animam quomodo Plato intellexit.

prægnantem esse dixit, non aliis animis grauem (ut ita dicam) uterum ipsam habere uoluit, sed (ut proximè sequentia declarat) amore & desiderio immortalitatis grauida esse. Nam rursum ait in Timæo, Brute huic & quam huc & illuc suæ cieant appetitiones, animæ insitum esse generandi amorem hocque nomine grauidam dici, quod generandi est auida. Quinetiam eo loci & pudendum uirile cui uis illa insita sit, generandi ualde appetens, & naturam etiam muliebrem, animal quoddam esse censet, inobediens illud atque imperiosum,& quod ratione contempla furiosarum libidinem impetu sibi cuncta subiicere conatur. Ergo quũ tua anima iam potens facta est generandi,grauida nimirum tum dicitur quum uero sic afficeris, ut totus pene turgeas, & cum tua illa appetitrix anima, toto nisi ad generandum ruit,amore uelut insana,ipsa tum parturit,hæc ex Platone tibi haurienda erant, non crassa illa & absurda quam proponebas interpretatio. BRVT. Quid uerò si Aristoteles, quam protuli interpretationem com probat? Is enim genitum animal, ex semine deriuari ponit, semen uerò ipsum ex genitore perinde ac si quæ in genito est anima, iam olim antè in semine fuerit, fueritque semen animatum anima a parente profecta. In hanc enim sententiam scripsit τῶν μετὰ τὰ φυσικά septimo; Materiæ alia talis est ut a se ipsa moueatur, complura nanque moueri quidem a seipsis possunt. Alia talis non est, quia quædam sunt, quorum materia talis est, ut sic moueri non possit, nisi ab alio idcirco alia (nempe hæc posteriora) non erunt, neque habeunt,sine eo qui artem habet alia (scilicet priora) erunt generabunturque sine artifice, quia seipsis & suopte impetu naturali. deinde sub iungit. Semen perinde atque artifex facit, habet enim potentia ipsam formam, Rursum alibi: *In quibusdam luce clarius extat, id quod generat tale quidem esse, quale est id quod ab ipso producitur, non quidem numero, sed specie idem, atque unum ut in iis quę natura fiunt constant, homo nanque hominem, & equus equum generat.* Colligimus ex his omnibus quid sequatur. Semen, quia a se ipso suoque impetu naturali mouetur, animal fieri sine artificis manu. Proinde totum animal, eiusque formam a solo semine prodiisse,nullius extrarii opificis labore. Rursum si semen habet potentia ipsam formam,sequitur ut formæ essentiam licet impeditam contineat. Item si homo per semen hominem generat, illius quoque formam in ducit,atque ita oportuit parentem semini animam iniecisse. quam ipsum de inde genito conferret. Ac si pressius exactiusque in Aristotelis sententia in quirere uoles, referam quod est ab eo scriptum libro secundo de animalium procreatione ubi multis rationibus ultro citroque reciprocatis hunc in modum perarduam quæstionem diluit.Fieri autem potest ut hoc ab hoc moueatur,& hoc ab hoc, insitque perinde atque miracula illa quæ sua sponte mouentur. Partes enim habent uim quodammodo etiã quum quiescunt. Quarum primam ubi extrinsecus aliquid mouerit, uim agendi statim proxima consequitur. Vt igitur in iis quę moueri sua sponte miramur, quodammodo illud mouet quod nihil tunc tangit, sed ante tetigit, sic id a quo semen, aut quod semen effecit,mouet quum aliquid tetigerit, quanquam non adhuc tangit. Est tamen quodammodo eius qui nunc inest motus efficiens, ut ędificatio ædium. Igitur aliquid esse quod efficiat, sed non ita ut hoc aut illud, neque ita inesse ut si primum illud agens,apertum iam est. Quemadmodum autem unumquodque fiat, accipiendum hinc est, hoc Initio. Omnia quęcunque aut natura efficiuntur aut arte, ab eo quod actu est fiunt, ex eo quod

quod potentia tale est. Semen igitur tale est motúq; habet & principium tale, ut motu peracto pars existat quæque, eadéq; sit animata. Et mox. Ratio qua iam caro aut os est, a motu efficitur, proficiscente ab eo quod genuit, quodque actu est id, quod poteentia est id ex quo gignitur. Ars principium formaque eius quod efficitur est sed in alio motus autem naturæ in ipso est, ab altera profectus natura, quę actu obtinet formam. Hactenus Aristoteles, qui res sic procreari apertè ostendit, ut semini suam omnem uim, ipsúmque generandi principium insit, quo deinde principio, tametsi pater absit, semen generata tamen, filiúmque procreat. An non id tibi sentire uidetur Aristoteles? B R V. Maximè. B R V T. Hoc uero, quod in semine latet principium, cum se primum detexerit, actus utique fiet, & nascentis anima: quod indicio est id ipsum animæ essentiam habere. Sed & in omnibus rebus principium & consummatio nonne eadem sunt essentia. E V D. Erras & quidem toto cœlo, si hoc principium in substantiæ participem formam adolescere putas neque enim id est ceu quædam inchoatio formę accessuræ, sed ut antè dixi, uis quędam & potentia in semine, per qua id se adorant ipsum, istruitque rebus ad excipiendam formam communis. B R. Sed patere obsecro, ut ego te sigillatim quædam interrogem. E V. Placet. B R. Quisquis alium de se geniturus est, nihil illi amplius conferre uidetur quam semen. Atqui in hoc semine, solam potentiam haberi commemoras, quæ facultas quædam sit duntaxat præparatoria. an non ita habet? E V. Ita plane. B R V. Quid sequitur? ut taceam conclusio enim satis loquitur ipsa, quicquid fœcundum semen emisit, potentiam illam duntaxat emisisse, non etiam genitæ rei formam. E V D. Necesse est omnino. B R. Itane? Quomodo igitur defendes, quod inquit Aristoteles, quicquid sit, ab eo quod actu est fieri, nisi semini ipsam actus essentiam tribuas. E V D. Quidni? B R. Tritici granum è terræ succo intumescens & mediocriter incalescens aliud de se triticum profert, tametsi nullum adstet triticum actu. E V. Verum. B R V T. In animantium genere, si forte marem contingat emisso fœcundo semine in uterum item fœcundum, è uitis excidere, aget tamen ipsum per se semen, & animans nihilo minus quam si ille in uiuis esset, procreabit. E V D. Videtur planè. B R V. Dum fornacis tempore ex ouo pullus excludi dtur, ubi tum gallum esse dicas è cuius semine natum est ouum. E V. Nusquam fortassis, sed iam pridem extinctus. B R. Et rei gignendę aliquid impartiri possit, quod nec usquam nec quicquam sit. E V D. Nihil omnino. B R. Neque igitur quod de uita migrauit, nec comparet, formam ullam quum nullam ipsum habeat, rei quę gignitur largiri possit. E V. Necesse est. B R V. Id uerò si olim dum uiueret, semini formæ essentiam non immisit, sed potentiam tantum quę qualitas sit, qui fiet ut ipsa forma actusque posteà accedat? aut undenam aduolabit? quis illam putas erui posse de potentia. Quod si est, uides quid consequi necesse sit eam in semine ab ipso statim exordio fuisse, sed prius uelut in tenebras mersam, tum demum collecto robore emersisse, & sua se efficicientia in lucem promouisse. Quæro enim per deos immortales, illam cuius nihil putas seminis prius insedisse, quis ita repente totam uelut inspirauit? E V. Sol, inquit Aristoteles, & id quod est omnium primum, omnium mouens. B R. Quenam aut vnde recondita ista philosophia? E V. Ne mirare. Sed Aristotelem scito tibi totum esse diligenter & accurate legendum, pertractandum, excutiendum, si quidem illins sententiam plenè uelis & purè consequi, neque enim uno se loco totum ac simpliciter peruit, neque in re lubrica & præcipiti conceptionem

ceptionem animi sui, calumniis aut reprehensionibus obnoxia esse uoluit. B R. Profer igitur in medium, si quid habes ad hanc rem momenti. E V D. Accipe id primum quod ἐν τοῖς τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ scriptum reliquit his fe rè uerbis, Post hæc sciri conuenit neque materiam neque formam generari: id autem dico de summis. Omnis enim mutatio alicuius est, & ab aliquo, & in aliquid, ab aliquo quidem primum mouente, alicuius, nempe materię in aliquid, ipsam utique speciem. In infinitum igitur abibit, si non solum æs fit rotundum, sed ipsum etiam rotundum (id ipsa rotunditas) aut ipsum æs, stetur igitur necesse est. Deinde sciendum substantiam quamque generari ab alia, quæ eodem cum ipsa nomine appelletur. Viden Aristotelem palam dicere, neque rei speciem neque materiam procreationis aut ortus ullam subire rationem? Si enim genita putetur, & è subiecto quodam sic pro diisse, ut cum eius nõnihil retinuerit. quod ad integritatem deest, aliunde ipsa conquesierit, è multis iam illa, ut cęterę res naturales, constabit, neque simplex & unius modi tota erit, uerum ex partibus composita se simplicioribus & antiquioribus. Sed & illarum partium si quem ortum item esse putabis, in infinitum res abitura est, neque ullum unquam exitum inueniet disquisitio, quod quoniam Aristoteles in primis refugit & horret, eandem propemodum sententiam compluribus locis inculcat. Dico autem ęs rotundum facere, non esse idem atque rotundam & sphæricam formam, sed aliud quidpiam, nempe huiusmodi formam alii imprimere. Si enim facit ex alio quodam facit, hoc enim ponebatur, ut æream sphæram facere. Id enim ita dicitur, ut ex hoc illud fiat, ex ęræ, sphæra. Ergo si facit etiam illud ipsum, clarum est profectò, eadem facturum ratione, ita in infinitum abibunt procreationes. Patet igitur neque speciem (aut si quod est aliud, eius quæ est in corpore formæ, nomen) generari neque ullam esse eius procreationem, neque in hoc positam esse ipsius substantiam. Et mox, Patet igitur ex hisce quæ dicta sunt, id quidem non fieri quod ut forma aut ut substantia dicitur, sed eum tantum concursum qui ad ipsam refertur. His quanquam Aristoteles rei cuiusque speciem, neque gigni neque fieri contendit, hanc tamen rebus immitti non negabit, idque uel a cœlo, uel a sempiterno illo & primo rerum omnium motore. Sic enim ait, Homo generat hominem atque sol. & rursum: Hominem quoque generat homo præter hæc autem id quod est omnium primum omnia mouens. B R. Finem his facito. Satis enim multa citasse uideris, explica nunc singula. Si consentaneum est, unamquamque substantiam ab eiusdem nominis & rationis substantia uenerari, uelut hominem ab homine, equum ab equo, fruticem a fructice nonnè par est formam quoque a forma, & a materia materiam effici; & quæcunque in equo sunt, ab equo genitore deriuari? Si enim ille, quem progenitorem fateris, equus, neque materiam neque formam eius quem gignit, facit, quid illi ad ortum confert? E V. Concursum, inquit, facit. Dum enim uim suam semini indidit, quæ id concinnè pręparatum & ad formam recipiendã aptũ reddere, simul effecit ut illi forma conciliaretur, & in subiectum ita præparatum incurreret. qui incursus & formæ cum subiecta materia concentus, quoniam est ipsa rei constitutio & ortus, quisquis hanc efficit societatem & connexum, is utique procreationem facit. Quod ipsum sic plenius Aristoteles patefecit, Id quod generat, satis magna certè est causa ut in materia sit ipsa species. Iterum & alio loco: Demonstratum autem est in aliis declaratumve, neminem, facere generareque formam, sed id efficitur.

atque

nē ex Aristotele.

Lib. 12. cap. 3.

τῶν μετὰ τὰ φυσ. 3.

atque ſit quod ex iis conſtat. *Vt* ergo diſputationem hanc ſemel concludam Quicquid ſit, ex ſubiecto in quo potentia ineſt, effici aſſero ab eo quod actu, iam eſt & uerè ſubſiſtit, non quod efficiens illi actum formamque impertiat, ſed quod cum ſemine potentiam conferat quę ſuopte impetu ad perfectionem adoleſcens; idonea ſit ſubiecti præparatio, quæ ſpeciem extrinſecus deinde excipiat, uel alliciat in materiam in eaque conſeruet. *P*roinde quiſquis dat potentiam, qua hæc uelut in unum commitantur congrediaturque, ille iure optimo procreationis cauſa cenſeri debet. B R V. Quas nobis declinationes comminiſcitur? P H. Quò te proripis, optime Brute? B R. *S*in a uobis tantiſper abſim, dũ ſe mens a caliginoſa iſta uertigine recollegerit, quo clarius & acrius urgeat quid ſit in re controuerſia ſimul & obſcura, ueriſimilimum.. P H I. Ne quam temporis iacturam ſub inutile ſilentio faciamus, liceat mihi diſputationem hanc in epilogum colligere, dum noſter Brutus ungues ſuos corrodens, in opaco illo uirentique loco ſolus obambulat. E V D. Vt uoles. P H. Rerum omnium quas parens natura progenuit, conſtitutio prima, è ſubſtrata materia & ſpeciei fieri intelligitur. è quibus cùm longe maximè præſtet ſpecies, naturę nomine multò ſæpius quàm materies appellatur. Vt autem quod genitum ſit ſtabile nihil aut permanens cernimus, ſed occidere aliquando & euaneſcere, ſic ea ſpecies per quam res uigebat, non potuit perpetuo materiæ inhærere. *I*mmigrauit illa quondam, idque repentè admodum, & uno temporis puncto, quem illius ortum appellamus, emigrabit item aliquando, & quidem uno etiam momento, iſque erit illius interitus. ſed priusquam illuc appelleret, ornatum quendam & præparationem materiæ deſiderabat, per quam & ſine qua eo appellere non poſſet. Hæc præparatio potentia dicitur, quę non quidem portio, non minimum quicquam eſt aduentantis formæ, ſed, ut dixi illam tantum præcurrens inſtructio. Quiſquis rem aliquam genuit, potentiã hanc contuliſſe putatur, alias per ſe & ſolitariam, alias cum ſemine aut quodam ſeminario illi reſpondente. Itaque cum multiplex illa ſit & uaria corporis præparatio, tum ex quatuor illis rerum initiis haudquaquam corruptis, ſed minutiſſime & ex toto inter ſe confuſis reddita temperatio, tum concinna corporis conformatio, & partium apta ſecum coniunctio, tum uerò ingeniti ſpiritus omnis commode ratio, totius hic potentiarum ordo, a facultate & ui ſeminis, & ab eo qui ſemen iecit dependet. Vbi uerò iam omnis ad plenum abſoluta eſt præparatio quo tempore conſumatam potentiam dicimus, tum extrinſecus accedit ipſa ſpecies, naturali quadam & quaſi dicas ineuitabili neceſſitate. Ea ſimplex eſt quidem omnino, nullam ex ſubiectorum formis compoſitionem ſortita, ſed quę multa tamen pro uariis quas habeat facultatibus, gerere & moliri poſſit. Qui ſenſibus omnia metiuntur proximamque cauſam duntaxat animaduertent, illam de materiæ potentia educi exuſcitarique contendunt, quæ ſententia multis eſt & efficacibus argumentis proſciſſa. Non enim efficiens ac genitor, dũ per ſe, aut ſeminis ſeminarive interuẽtu, aliud quiddã ſui nominis ac generis gignit, illius ſpeciẽ uel facit uel immittit, ſed is huius unius concurſus cauſa eſt, ut nempe in materia ſit ſpecies. Atque id eſt quod geniti cauſa eſſe, ipſumque genuiſſe perhibetur, ſed eſt certè ſupra illum, ſublimior & præſtantior opifex, extrinſecus formam ceu quodam afflatu inſpirans.. E V D. Pulchre tu & memoriter omnia, nulla temporis iactura. P H. Supereſt igitur ut ſi extrinſecus, unde ipſam prodiiſſe putes, exponas. E V. Id iam nunc plenè, ubi ad nos redierit Brutus: ſed quem cedo hominem

mihi,

mihi,qui cum committeret dedisti? PHIL. Qualem uerò ipsum arbitrare? EV. Dispeream si unquam alias in uirum inciderim, qui mihi plus negotii facessiuerit. Tenet ille mordicus suam opinationem, meditata omnia multumque ac diu in omnem partem agitata. Versutus iuxta atque acutus, ut si quid uel falsum probare uelis, subtiliter tamen id & probabiliter faciat neque uero ullo rubore unquam suffunditur; ut quæ ad acrem disputationé Plato desiderat, ea præ se ferat omnia, scientiam, prudentiam & audaciam. PHIL. Magnam is certe diligentiam impendit, euoluendis non tantum ueterum, sed & huius seculi, si quorum aliqua celebritate nomen percrebuit, philosophorum monimentis hos adiit, audiuit, coluit, saltem quos tali honore dignos comperit bona orbis parte hac una de causa peragrata. Nunc uero, his uinculis sic uidetur impeditus & obstrictus, uix ut illi sese explicandi, spes ulla relicta fiet. EV. St, St. Lupus est in fabula. BR. Egone abiecta scientia quam teneo certissimam, fallaces atque increatas aliorum opiniones conìecter aut aucuper? Ego meam causam uno momento uictus deseram? ego quę tot uigilis, tot sudoribus didici, ad extremum uno omnia uerbo improbabo? ego tot ac tantos autores, tot iam annos inter se consentientes istius ne unius authoritate adduci potero ut contemnam, ut crassę ignorationis insimulem? Patiar ne mihi illud ex animo excuti, quod tot annorum approbatione iam confirmatum est, formam de materiæ potentia in lucem proferri, ut contrarium planè nunc deum ueluti nouus tyro doceat, ipsam extinsecus in materiam illabi? Durum id profecto, durum de sententia decedere, de authoritate deiici. Sed quoniam rerum naturalium ueritas in occulto latet, & natura ueritatem in profundo (ut ait Democritus) penitus abstrusit, hanc inquirere, inuestigare, rimari conuenit, id enim cum maiori æqualitate & modestia coniunctum, quam sententia quam temere adamauerim peruicaciter defendere. Et harum quidem, de quibus est inter nos controuersia, opinionum utra uera sit solus opinor nouit Deus; neque nos quid uerum, sed quid sit uerisimilimum inuestigamus. Vtrinque fautores sunt & causarum patrocinia. Sed, ut hoc uere & ingenuè fatear, mollior est & infirmior mea opinio, proindeque rationibus pressa cedit. Experiar itaque quanto sit aduersarii firmior, & è quibus locis illa sibi fidem ueritatis adstruat, quam clara, quam liquida faciat omnia. Iam ad uos redeo uiri optimi. EVD. Video; sed talisne cedo, qualis abiisti? BRV. Qui sim uix ipse scio, adeo mihi dubius animi uideor, & in lubrico positus. Proinde age, si quid adferre potest tua industria, in quo tanquam in portu, ab ista huc & illuc impellentium opinionum iactatione, mea conquiescat, ne pigeat tantulum laboris suscipere. Scio equidem opinionibus omnia teneri, desperatam esse cognitionem certi, id tamen sequi lubet quodcunque uerisimile uideatur; quocirca expecto quem exitum ista disputatio sit inuentura. Quid igitur illa sunt, cedo, dudum ex Aristotelis fontibus deriuata? Homo generat hominem atque sol; Homo generat hominem, præter hoc autem, id quod est omnium primum omnia mouens. Iucunda est equidem illorum mihi recordatio quę sæpe certe me legere memini; sed, ut nunc uideo, oscitanti, & nõ satis intento animo. Tu uero quam habes interpretationem? nunquid hominis alia est efficiens causa quam homo? aut equi alia, quam equus. EVD. Nequaquam omnino. Verum ne quis crassius putaret, eum qui uel hominem uel equum progenuit; quæcunque illius sunt una procreasse, caducę mortalisque naturæ limites hic prætergressus Aristoteles, duplicem rerum autorem opificemque constituit: alterum compositi totius

ceu hominis hominem, alterum solius formę conditorem, quem sempiternũ & immortalem esse profitetur. Hic rursum se bifariam secat. Vbi rerum causas physica ratione scrutatur, species rebus immitti putat ab illa quinta natura, quam Solis nomine exprimens, cœlestium omnium corporum conuersiones immutabilesque cursus comprehendit. Quum uero quæ supra naturam sunt subtili contemplatione rimatur, rerum omnium opificem deum, solutamque mundi mentem Platonis æmulatione causam esse decernit. BRVT. Multa sanè congeris quæ ualde exoptem te hic apertius docere; ac primum ubi & quomodo Aristoteles naturalem formarum originem cœlestem putauerit, ita repentè me ueluti quædam uertigo corripuit, præ auditionis nouitate.

Rerum omnium formas, primasque substantias de cœlo duci, ex Aristotele. Cap. VIII.

EVDOXVS.

DICAM paucis, & in Aristotelis sententiam uersabor, si modo facilem mihi prębetis audientiam. Res quæque naturalis ex principiis duobus constituitur, ex materia & specie. At si illius procreationem spectabis, tertium his accedet principium, quod efficiens & ortus causa nominetur, quam naturalem contemplationem instituens, cœlum esse tradit. Vt enim omnium motuum primus est, qui ad locum est, ex quo reliqui omnes ceu posteriores defluunt, procreatio, alteratio (hoc enim uerbum cum necessarium sit & aptum, ferendo usitatum facere oportet) accretio, interitus, sic illud corpus quod iugi perennique itione, & irrequieto ambitu circumagitur, omnium quæ gignuntur corporum causam esse conuenit. Ac probatum est equidem infinitis seculorum ætatibus, Solem uertigine assidua conficientem uicissitudines anniuersarias, suo ad nos accessu aut recessu & rerum ortus promouere, & occasus obitusque efficere quem in modum cœlestis illa mundanaque conuersio, Aristoteli causa statuitur eorum, quæ & gignuntur & intereunt. Necesse est, inquit, totum hunc, qui terram ambit, mundum cum superis conuersionibus sic continuatum esse, ut omnis eius uirtus inde gubernetur, nam unde omnibus est motus principium, prima illa debet haberi causa, Pręterea autem, hęc sempiterna est, neque loco definitum habet finem, sed in fine semper. Mox dicens ab elementis materiam, a cœlo speciem genito conferri, hæc adnectit. Itaque rerum qui in ipso eueniunt causas, quod quidem ad materię genus pertinet, ignem & terram & his cognata corpora existimari conuenit; hoc enim modo appellamus id quod subiicitur, & quo aliquid fert id autem quod ita causa sit ut motus sit principium, ad eorum uim referri debet, quæ semper mouentur. In hanc quoque sententiam cum aliis passim in locis, tum libro de mundo cœlum appellat elementum, a quatuor illis notis longè diuersum, neque interitui obnoxium, sed planè diuinum & immortale. Cæterum duplex cum sit in cœlis circumactus & cõuersio, mundana illa incitatissima, quæ uigintiquatuor horarum spacio completur, & ea qua subiecti septem orbes uersantur retro contrario atque summum cœlum motu prior illa unius modi semper, constantique & immutabili ordine progrediens, ortus & interitus (quæ contrariæ res sunt) causa esse non possit. Posterior uero per signiferum orbem obliquum errantes stellas circumagens, dum illas in aquilonem adducit, rerum

facit

facit exortus: dum abducit in austrum, interitus. Atque ut earum accessus recessusque, continuata serie nec unquam ne ad momentum quidem mutatis uicibus sese excipiunt sic ortus obitusque rerum semper erunt constantissimi, neque ullo unquam tempore deficient. Itaque appetente uere, cum ad nos illorum uis reuisit, multas rerum nouationes animaduertimus, emergere pleraque omnia ac exhilarari: & quia uere calor redit omnibus, fœta esse ac succi plena omnia herbas, fruges, arbusta, flores gemmasque trudere, & foliorum uiriditate uestri animalia amoris stimulis incitari, ea quidem ratione quam Poeta cecinit.

Ver adeo frondi nemorum, uer utile syluis, Georgi. 2.
Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt,
Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium latæ descendit, & omnes
Magnus alit, magno commistus corpore fœtus.
Auia tunc resonant auibus uirgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus.

Censetur idcirco, uer omnium temporum esse saluberrimum, gignendis, augendis, seruandisque rebus, unum omnium maximè opportunum. Contra anno Solis recessu senescente, plurima occidere, omnium certè uires emarcescente calore frangi: hinc autumnum haberi perniciosum. Atque hæc quidem sol annua uicissitudine designat. Errantes uerò stellæ per orbem signiferum, contra quàm a supremo illo cœlo ducuntur in contrarium cursus retorquentes uaria radiorum permixtione, multo maiora. adeò ut præstantissimorum philosophorum monumentis proditum sit, eam posse cœli constitutionem incidere (qualem etiam quondam fuisse tradunt) quæ tum homines, tum equos, tum perfectorum animantium genus omne, ex ipsis elementis tanquam ex coniunctissima aut proxima materia (sic mihi appellare liceat quam Greci προσεχιστάτην dicerent) generent, quemadmodum & imperfectiora quædam, ut mures, ut ranas, ut locustas sæpe sua sponte inde nasci uidemus. Negari non potest maxima esse, quæ cœlum cum motu tum lumine tanquam suę facultatis uehiculo in hæc inferiora demittit. Et quisnam posthac dicere audebit, elementa uniuersam substantiam rebus gignendis conferre? ac cœlum sine quo ne elemẽtorum quidem ulla sit efficientia, ociosum atq; iners, & ueluti feriatum faciet? Itane frustra conditum uidetur. Itane nullus usus illustrissimi huius & purissimi corporum cœlestium splendoris? inutilis iste undequaque absolutissimus ornatus? ista tam admirabilis ab omni æternitate motum ordinumque constantia? At longius abest, quam, ut ad nos eius uis pertinere possit. Egregium sanè & tali sapientia dignum commentum. Tu si uel pictum philosophorum unquam uidisses, istæc diceres? Qui magnum censeri debet id ętheris & aeris interuallum, quod Ptolemęi demonstrationibus confirmatum est, partem non esse totius mundi millesimam? Si mundus qui uno omnia complexu coercet, ab ornatu nomen inuenit, & si is unum corpus est in quo uidentur omnes aptæ & colligatæ inter se partes, necesse est profecto, unam esse totius naturæ continuatam illi, quæ tota mundo confusa, res omnes complexa teneat, omniaque sic connectat, ut in terris cœlestia consistant dignitate cœlesti, & ut (quod ait Aristoteles) mundus hic inferior superis conuersionibus continuatus sit, & uis illa cœlestis in totum diffusa mundum, in abditissimos usque ter-

ræ recessus penetret subeatque densissima quæque & solidissima corpora. B R Satis perspectum habeo caloris, frigoris, imbrium, siccitatis uices, reliquas item aeris tempestates a cœlestium corporum uiribus dependere, at ipsas etiã rerum substantias atque formas, unde Aristotelem comprobasse constat, non enim id tu admodum luculenter aut efficaciter conficis. Sed ne lites amare aut fouere uidear, equidem talpas, uermes, ranas, & si quæ sunt alia huius aut imperfectioris generis, nullo semine prognata, tecum sentio ex elementorum materię cœlestis spiritus ui, & in uitam uenisse, & in ea permanere. Sed quę è semine emergunt, aut quæ ex alio sui generis nasci contuemur, horum uitalem uim a cœlo usque deducere, perpauci, scio, tibi concedent, idque eo minus quòd hominem, equum, leonem, quouis tum anni tempore, tum cœli statu, oriri, animari atque formari, quotidiana experimenta commonstrẽt. E V D. Si diligentius expensis rebus cum bona ratione consilium capies, intelliges utique in omnibus parem esse argumentorum uim & necessitatem. Quibus accedit quod in uniuersum sic conclusit Aristoteles, Omnis eius uirtus inde gubernatur. Ergo quæ ab intimis abditissimisque terrę uisceribus proferuntur, eruũturque, tum metalla, tum lapidum stirpiumque genera, conuenienter & apposité præparato solo, suæ formæ essentiam è cœlo hauriunt. Serpentes, locustas, uermes, muscas, mures, uespertiliones, talpas, & id genus alia quæcunque fateberis sponte sua, nullo semine, de putri materia, de cœnosa colluie exoriri, ortaque spirare, & moueri, Aristoteles ad eundem modum autor est, uim illam animalem ac spirabilem, quæ per omnem naturam fusa est, è cœlis ducere, quo loco inquit: In animalibus generantibus calor secernendo ex cibo ingesto & concoquendo facit excrementum, quod conceptus sit principium, itemque in plantis, nisi quod in his & quibusdam animalibus, nihilo desideratur maris principium, habent enim quoddam in se mixtum, in plerisque tamen animalibus eo opus est. Et autem cibus aliis quidem terra & aqua, aliis ea quæ ex his orta sunt. Itaque quod calor in animalibus è cibo facit, idem temporis & ambiente nos aere calor, è terra & mari coquendo concernit & constituit, eodem quoque pertinet quod paulo antè dixerat generari animalia & stirpes in terra & aqua, quòd in terra quidem sit humor, in aqua spiritus, in eo autem toto calor animabilis, ut animæ quodam modo plena sint omnia. Hæc ille. Quod si è cœlesti facultate, exigua isthęc & minutula animantia proferuntur, cur non itidem in perfectioribus & grandioribus eadem ualeat ratio? Aut qualis illa tandem erit sortitio, quæ secretio, quæ differentia? An quia uidemus hominem, equum, leonem, & seminis interuentu enasci, iccirco supremæ illius & uniuersalis animę mundi uires non experientur aut sentient? Maiorem hæc & operosiorem apparatum requisiuerunt, efficiente quidem cœlo, præparante semine. Hoc illud est quod Aristoteles in problematis attigisse uidetur, quum inquit: Quorum facilis est ortus, & quibus procreationis suę tempus breue constitutum est, hæc temporum uicissitudine commutationeque procreantur. Quæ autem in ortu suo tempus requirunt longius, uel nullo pacto uel ex coitu procreentur illa necesse est. Cuius hanc addidit rationem: Rei minoris, minus quoque principium esse conuenit. Quamobrem huius etiam seculi mutationes, semen minutorum animantium generi conferre possunt. *Ita enim* etiamnum accidere uidemus ut tum maximè oriantur & existant, cum aliqua temporum incidit mutatio maiorum autem genui pro sua magnitudine, mutationem quoque desiderat maiorem. Hanc mutationem tantam interdum, fieri

Nõ solum aeris mutationes a cœlo esse.

Quęcũq; animalia & stirpes sine semine proueniunt, à cęlo generari.

5 de gñatione aĩalium sub finem.

sect. 10. probl. 64.

fieri Aristoteles commemorat, quę sola tum homines tum perfectiora quæque animantia nullo semine proferat, & quę una tum efficientis causæ tum preparantis femininis uim obtineat. Eiusmodi quādam fuisse rerum initio ita inquit: Quid de natura disseruit, animantia principio orta esse dicunt in genti mundi uniuersique mutatione. Et nunc si rursum eiusmodi ortui futurus sit, eiusdem modi mutationes aliquas antecedere oportebit. Ingentes has mutationes efficit insolens quædam, & admodum rara concursio permistioque siderum. Quoniam autem ea tam rara incidit, ne fortè longa temporis intercapedine, iam olim creatum perfectorum animantium genus deficeret, prouida solersque natura his quæ ex ingenti quondam mutatione creata fuerant, simul uitę seminarium cœlitus immisit, & in tantulo semine uitalem uim inclusit, quæ deinceps materiam sic aptaret, præpararet, gignendisq; rebus accomodaret, ut omni tempore uim illam animabilem, & spirabilem, de cœlo excipere posset & illicere, sicque continuata fieret rerum caducarum sese excipientium series, semine quidem materiam suppeditante & pręparante, cœlo uero inducente formam. Hæc si uoles ad metam perducere, in id tanquam circulo recides quod principio fuerat assumptum; Homo generat hominem atque sol. Duplicem enim causam geniti hominis efficientem cum statuat homo qui per seminis uim præparationem omnem & ornatum conciliat, proxima continensque causa erit. Etenim spiritus & calor qui est in semine diuinus, sub ingenti quondam mutatione cœlo dimissus, subiectam seminis materiam sic instruet & pręparabit, ut consentaneam partibus singulis permistionem temperationemque, deinde uerò structuram, conformationem positumque accersat, tum demum in totum sese diffundens, singulis ueluti gubernator insideat, neque deserat quam temperauit, formauit, composuit. Altera externa pręgressaq; causa dici solet, quum tamen uerè prima sit & princeps, quæ in pręparatam materiam simplicem speciem demittit inseritq;. Ad hunc igitur modum, maiorum perfectiorumq; uiuentium genus mutationem desiderat ampliorem & a cœlo & a semine, cum minutorum genus, excitata uí cœli mutatio satis superque consummare possit. BR. Intelligo planè quid uelis, neque illud restari uideo, nisi ut unum hoc doceas, quemadmodum cum his conueniant Aristotelis illa quæ sic dudum efferebas: Quorum principiorum actio est corporea, hæc sine corpore esse non posse certum est. Itaque extrinsecus ea uenire non possunt: nec enim ipsa per se accedere possunt, quum separabilia non sint. Atqui quum sint omnes (si unam mentem excipis) rerum formę corporeæ, has qui putabis cœlitus sine corore illapsas? Negat enim fieri posse ut extrinsecus illæ ueniant. Explicandus hic sanè locus & aperiendus est, si me uoles in tuam pedibus ire sententiam. EV. Quæris quod disputationis iure tibi deberi fateor, id uero similitudine dissoluam. Vt a sole cui lux ingenita est defluit, non quidem ipsa lux, sed lumen splendorque, qui perspicua corpora collustrans, non splendida modo sed lucida quoq; illa exhibet; sic unaquęq; efficiens causa, maximeque super illa cœlestiaque corpora, rerum ortus promouent, rebusque species impartiunt. Non enim perennes illas sibique insitas rerum ideas ac species a se excutiunt, aut suę substantiæ quicquam genitis rebus elargiuntur, aut iam in cœlis genitam ab solutamque formam solam ac per se incommodè pręparatum subiectum, submittuntur; sed hac una ratione, res nouas excitant & edunt, quod super illæ cœlorum uires motu, lumine ac spiritu tanquam uehiculis huc deuectæ circumfusęque nobis in subiectum potentia preparatum sese insinuat, & substantiarum

Probl. 15. lib. 10.

Dubitatio

Solutio.

ſtantiarum a quibus dimanarunt uim & naturam recens genitæ rei imprimunt, & ſpeciem ſic inducunt, ut a Solis luce in perſpicuum inſtructumque corpus irradians lumen, ipſumque colluſtrans, illi non lumen modo, ſed & ſuam quandam lucem tandem immittit. B R V T. Aperte quidem & luculenter qua ratione mundus hic inferiora a ſupero illo gubernetur, & qua quæ gignuntur omnia ſuam inde formam ſuſcipiat. Nunc continuata traditionis ſerie apertius ediſſere, ut Ariſtoteles ſtatuat id quod eſt omnium primum omnia mouens, omnium quę gignuntur cauſam eſſe. Si enim rebus omnibus cœlum formam impertit, quid altiſſima illa & perobſcura inueſtigatione ſit opus? quid rerum cauſis ab illa origine abditiſſima repetere iuuabit?

Ariſtoteles ſupra naturam philoſophatus ſtatuit formarum diuinam originem: Deum maximum cœlos aſtraque condidiſſe, hisque gignendarum rerum uires indidiſſe: quæ etiam Platonica ſunt ſacris literis conſentanea.

Cap. IX.

E V D O X V S.

REM omnino arduam petis, quæ tum longum tempus, tum cogitationem multam atque otioſam expoſtulat, uix ut digne poſſit tumultuario iſto congreſſu explanari illuſtrarique dicendo. P H I L. Conandum tamen eſt, & quidem tanto impenſius, quanto eſt utilior & iucundior hæc inueſtigatio. E V D. Naturalem contemplationem inſtituens Ariſtoteles, nihil ex profeſſo aggreditur, quod non uel manu tangere, uel oculis cernere, uel demonſtratione conſequi poſſit. At non ſemper intra eos limites quaſi in anguſtias ſe coercet: ſed interdum naturæ ordinem pręter greſſus, & in rerum diuinarum contemplatione m tranſiliés, uerbis quidem paucis, at grauiſſimo ſententiarum põdere, omnium quę gignuntur primam originem deducit a Deo. Ne quis autem iſtorum euidentiam deſideret monet in libris τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ diuinorum cognitionem omnino extra ſenſus & ſupra captum humanæ mentis eſſe, neque ullam poſſe demonſtrationem eo pertingere. In eam ipſam fere ſententiam & Teophraſtus: Forte autem illud ueritati magis conſonum eſt, tangente ac ueluti contrectante mente contemplationem fieri. Nam & in illis nulla eſt hallucinatio, ſed huius ipſius difficilis eſt & intelligentia & fides. Paulo ante mouerat quam ſit ardua eorum quę naturæ limites trãſcendunt, cognitio. Aliquatenus per cauſam contemplari nos poſſe, principia a ſenſibus accipientes: cum uero ad ipſa ſumma primaque tranſierimus, iam non amplius poſſe, ſiue quod cauſam non habeamus, ſiue ob noſtram imbecillitatem. B R V. Et Plato diuinorum altitudinem abſtruſoſque & imperſcrutabiles receſſus reueritus, uetuit in Epinomide ne quiſquam de diuinis profane loquatur, ne ue pro ſuo arbitratu illa innouet; exiſtimans fieri non poſſe ut mortalis natura de his quicquam certi comprehendat; eſſeque id cuiuſque principium ac maximum officium (ſi quis hæc rectè doceat) quam maximo ſtudio ediſcere, neminem autem rectè docere, niſi quidem Deus adiuuerit. idem in Timeo his fere uerbis. Quum ergo o Socrates multa de Diis uniuerſique procreatione a
,, multis dicta ſint, ne mireris obſecro, ſi rationes de iis undecunque omnibus
,, probatiſſimas & exactiſſimas afferre non poſſim. Satis etiam factum putare debebis,

In Metap. cap. 5.

debebis,ſi non minus probabiles,quam quiuis alius rationes attulerim Aequū eſt meminiſſe & me qui diſſeram, & uos qui iudicabitis homines eſſe, ut ſi probabilia dicentur,nihil ulterius requiratis. Rurſum autem ſic, Cœleſtia horum principia Deo nota ſunt,atque ei qui Dei ſit amicus. Quocirca ea quā ad Dionyſium conſcripſit epiſtola,monet ut eos tanquam barathrum declinet qui de Diis tanquam de iis quæ manibus teneri & apprehendi poſſunt,certas exigunt demonſtrationes. Quos & in Theęteto quidem,ſed in Phædone pręcipuè eo nomine grauiſſimè reprehendit, quod ambitioſis inter ſe uerborū pugnis & inani demonſtrationum conatu,principes, ſe nouorum & pugnantium dogmatum conſtituant,de rebus ipſis nihil certum,nihil ſtabile, nihil firmum habeant. Vnde & in Phædone hanc de Diis quæſtionem & inueſtigationem naturalium duntaxat rerum contemplatione nixam,deteſtatus, ſuam deplorat cæcitatem,qui,quæ ſe prius perſpicue ſcire exiſtimaret,ne per umbram quidē ſibi unquam uiſa eſſe comperterit. & quorum aliquam eſſe ratus fuerat ſoliditatem,ea nunc omnia,nō ſecus ac inanes ſomniorū imagines uaneſcere. Proinde & in Gorgia, & in Cōuiuio de amore,ii quæ de anima,de Diis,de dæmonibus a Diotima fatidica muliere Socrates accepiſſet,ſe potius fidem adhibere ait,quā ullis quamlibet euidentibus rationibus,ſeque impenſe conari ut aliis eadem deinceps omnibus perſuadeat,quæ ſola auditione accepta, ſibi perſuaderet eſſe ueriſſima, P H. Hæc quanquam inueſtigatio ſyllogiſmo comprehēdi non poteſt,quoniam tamen diſputando iam hucuſque uelut tēpeſtate quadam delati eſtis,par eſt omnium quæ deinceps ſunt rerum totam tractationē perſequamini,nihil ut ſuperſit omnium quæ tum mundus comprehendit,tum extra illius ambitum ſunt, cuius non aliquam inſtitueritis diſputationem,ac uelut quæſtionem exercueritis. Is igitur primus motor quem paulo ante cæterorum principé Ariſtoteles appellauit, Deus ne eſt,an ne illi dignitate proximus? B R. Poſſem in id multa ex Platone pręclara depromere,ſed quę paruí exiſtimem,quod non quemadmodum Ariſtotelica euidenti ſunt demonſtratione ſtabilita. P H. Agite igitur communi opera excutite,quam belle inter ſe conſentiant philoſoporū ſcripta,& ſicubi diſſentiant utrius præponderēt rationes. Et ſi placet,Platonica Brutus proferat,Eudoxus Ariſtotelica,Ego quā quā parum idoneus,ſacra intermiſcebo, ut omnibus numeris conſummatam harmoniā reddamus. Nunc mihi quiſque meminerit,quam induerit perſonam nunc ſcenæ ſeruiat omnia depromens ac recenſens, quę cauſæ ſuę patrocinio futura putet. Et ſi quis forte memoriæ non ſatis confidit, en magnam librorū ſupellectilem,e quibus ſentētiarū teſtimonia citare,nemini debet nec pudendum uideri nec turpe. Sed ut rem tandē aggrediamur, Eudoxus incipiat,ſi quidem ita omnibus placet. E V Si quis forte in hoc cœtu erit qui tam rudē tamque conſilii & ingenii expertē Ariſtotelem ſuſpicabitur, ut his elementis & corporeis perpetuo inhæreſcat,ſummā cauſam ſtatuat gubernantem hæc omnia quæ cernimus, audiat quęſo ut duplicem ille mundum ſtabiliuerit, aſpectabilem hunc concretum & corporeum, alterum ſuperiorem illum, ſenſus noſtros effugientem, incorporeum, qui totus formis plenus eſt,& ſimplicibus,impermiſtis, ſolutis liberiſque ab omni corpore & dimenſione mentibus,beatiſſima & exoptanda maxime Dei diuorumque domus, archetypus & exemplar huius inferioris caducique mundi. Quę omnia his breuiter perſtrinxit, Pater ergo neque locum extra cœlum eſſe, neque uacuum, neque tempus. Quocirca neque apta ſunt ea quæ illic ſunt, in loco eſſe, neque tempus ſeneſcere ipſa facit, neque ullius eorum eſt ulla mutatio, quę ſuper

extima

extima ſunt diſpoſita conuerſione: ſed nullis tranſmutationibus, nullis affe-ctionibus prorſus ſubiecta, optimam in uniuerſa æternitate uitam & ſufficientiſſimam habeat. Ea autem optima illorum uita eſt contemplatio, qua alibi exiſtimauit nihil eſſe nec iucundius, nec melius. Quęnam uero ea eſt ęternitas in qua uitam habent? Sic quidem Græce legitur αἰών, quaſi ἀειων id eſt ſemper ens & æternitas, aut ſi dicere licet, ſempiternitas, quæ re uera Deus eſt. Eo quidem nomine ſe Deum intelligere plenius indicauit hac ſententia: In Deo uita nimirum æuumque continuum atque perpetuum ineſt, hoc enim eſt ipſe Deus. Ac nouum aut abſurdum uideretur hoc de Deo nomen, diuinę id ait ab antiquis pronuntiatum eſſe. Quemadmodum enim finis, qui uitæ cuiuſque continet tempus, ęuum & ęternitas eſt nuncupatus, eadem ratione finis uniuerſi cœli, & is qui tempus totum infinitumque continet, æuum eſt & ęternitas, ab eo quod ſemper ſit appellatione ſumpta: eſt namque immortalis, atque diuina. Quanta porro Deus rerum cognitione ualeat, hinc demonſtrat, quod tota illius uita mentis eſt operatio. Ille qui dem ſuus eſt actus, actus uero is qui per ſe eſt, illius eſt optima atque perpetua uita. Si mentis actio, quam contemplationem eſſe diximus, Dei uita eſt perpetua, quis iam dubitat Ariſtotelem, rerum omnium cognitionem tribuiſſe Deo? & certe is eſt rerum omium cognitio, & ſua actio & ſua uita, qui Ariſtoteli optimus demonſtratur perpetuus, perfectus immobilis indiuiduus, neque magnitudine, neque partibus definitus, nullam alterationem, nullam affectionem ſubiens, ut nihil omnino ſit contrarium. Horum uero demonſtrationē inde concludit, ꝙ ſit neceſſe in motibus ad aliquid tandē peruenire, quod mouet & non mouetur, qđ ipſum perpetuū eſt & ſubſtātia atque actus; id ipſum quidē eſt qđ ante appellauerat oīum primū oīa mouens. Quæcunq; ſupra cœlū ſunt mētes & formæ, olympici illius habitaculi ciues, ſi nō eandē atq; Deus, illi tamen dignitate & natura proximam conditionem acceperunt. B R. His de mundo archetypo uidetur Ariſtoteles. Platonis auditione informatus, hoc ſolum diſcrimine, quod eſt motuum ordine, Plato ex cauſę procreantis neceſſitate demonſtrationem confecit. Ita enim Timeus de Deo demonſtrationem adhibet claram & illuſtrem, Si mundus hic, genitus eſt, neceſſe eſt ab aliqua cauſa genitum eſſe, hanc uerò cauſam æternam eſſe, neque ab alio genitam. Quænam autem ea ſit, his paucis in Epinomide expreſſit, Ego igitur aſſero Deum cauſam omnium eſſe, nec aliter fieri poſſe. In ea diſceptatione quam cū Critone familiari ſuo Socrates habuiſſe perhibetur, Haud itaq; uir optime (inquit) ualde curandum eſt, quid de nobis uulgus dicat, ſed quid ille qui quid æquum, quid iniquum ſit intelligit, qui unus eſt & ipſa ueritas. Ex operibus quidem opificem hanc cauſam, effectorēq; mundi Deum, noſſe datur. Ex imagine autem & ſimulacro (ut Socratis auditor Antiſthenes dicebat) is non agnoſcitur, nullis oculis conſpicuus, nullius rei ſimilis, ut ex ulla effigie noſci poſſit. Atque (ut a Xenophonte Socratico ſcriptum legimus) Qui cuncta concuſſat, ipſe intrepidus & inconcuſſus, magnus nimirum potensq; eſſe cognoſcitur, quali autem ſit facie, ignoratur Quam porrò ſedem incolat, opifex hic & mundi pater hoc ipſum ètiam Platonis ſcripta declarant. Neq; enim qui ſit immortalis, æternus, incomprehenſus, eum eſſe in concreto caducoq; mundo, quem crearit ipſe tanquam in ergaſtulo concluſum, ſed ut priuſquam hęc rerum uniuerſitas extitiſſet, ſic & nunc immenſus & infinitus illam implet infinitatē, quæ mundi connexum, extimamq; cœli faciē exceſſit. Illic uiuentia omnia quæ ſola mente percipiuntur,

tur in se ipso, vt Timęo placet, complexus, vnus ea continet, quemadmodum mundus hic, nos & cætera quæ cernuntur animantia comprehendit. Vultis ne hoc loco Dei potestatem ac uires ex Platone recenseam? Hic in Epinomide Deos asserit scire, videre audireque omnia, nihil ipsos fugere, quod aut sensu, aut mente percipi possit. Eos omnia posse quæcunque mortales immortales ve possunt: bonos illos immo uerò optimos esse. Quicquid mortale est, quicquid uiuit & spirat, quicquid vsquam est cœlum, terram, maria, ab ijs omnia & facta esse & possideri. Et in Parmenide nullum nisi Deum supremam habere rerum scientiam, neque illarum cognitione priuandum. P H. Nihil ad hæc è sacris literis quicquam adferam, quum sit omnibus conspicuum illas similibus de Deo sententiis refertas esse. Sed vt rem iam cœptam compleatis, illud discuti oportet, mundus ne aliquando fuerit a Deo genitus, an æternus. E V. Aristoteles magna rationum probabilitate contendit eum, neque ortum esse, neque corrumpi posse: aut si aliquando genitus est, eundem posse corruptionem subire. Cæterùm altius interdum contemplatus, & cœlum & mundum Dei maximi opera genitum confirmat. Ita enim libro de mundo scriptum reliquit, Omnium quæ rerum natura complectitur, conseruator est Deus, & quæcunque in hoc mundo quoquo modo perficiuntur, eorum omnium idem genitor est: non sic tamen vt opificis aut animalis lassitudinem sentientis in morem, labore affici possit: sed indefessa vtens virtute, qua omnia in potestate continet ac perficit, & ea quidem quæ longius ab ipso videntur esse summota. Hæc fere sunt quibus planè edocuit mundum aspectabilem, & quicquid eo continetur, a Deo omnium principio factum. Huc pertinet quod & alibi ita prodidit: quum in omnibus id quod præstabilius est naturam semper appetere fateamur, sitque esse præstabilius quàm non esse, nec fieri possit ut omnibus id accidat, propterea quòd multa longius ab ipso principio recesserunt, Deus reliquo modo vniuersum compleuit, continua facta procreatione. His perpaucis obstrusam contemplationem perscrutatus est summus philosophus. Pręstantissimum est semper esse, quod soli Deo ipsique principio competit: Reliqua omnia quæ a principij dignitate longius absunt, perpetua esse non possunt. Ne igitur his velut desertus mundus aliquando destitueretur, absoluta vniuersa fabrica, Deus statim rebus singulis vim indidit procreatricem qua rerum, & ortus & interitus perpetui manerent. Sed quomodo hanc indidit? Sparsis nimirum diuinitatis suæ seminibus: hæc enim generandi semina, generalia quidem in cœlos & stellas; peculiaria in re quaque sua inseruit. Primùm igitur cœlis sideribusque singulis proprias substantias motrices præfecit, quas quòd optima mente præditę sint, idcirco intelligentias appellant. Quum videamus inquit, præter simplicem vniuersitatis conuersionem, quam a prima & immobili substantia cieri dicimus, alias insuper errantium stellarum conuersiones, easque sempiternas (est enim sempiternum corpus quod in orbem conuertitur, neque vsquam consistere potest id quod est in physicis ostensum) necesse est vtique illarum etiam conuersionem vnamquamque ab eo cieri quod per se sit immobile, & sempiterna substantia. Et mox: Esse igitur substantias, & iis primam ac secundam, pro eo, qui est in stellarum conuersionibus, ordine perspicuum. itaque ex Astrologia Eudoxi & Calippi superos motus scrutatus, iis parem numerum distribuit intelligentiarum: quæ non modò cœlos mouendi, verumetiam inferiora quæque generandi conseruandique uires obtinerent, ut horum uirtus

1. de cœlo cap.

2. de ge. & cor. ca. 10

12. Metaph. cap. 7.

tus omnis in se gubernetur. Hæc autem paucis admodum complexus est, quòd pluribus a Platone explicata iam essent. BRV. Equidem de his quid Plato sentiat dicere fortasse possim. Nam de Deo, de mundi procreatione, deque cœlorum virtutibus, plurima demonstrat istis consentanea. Cœlum igitur (inquit) aut mundus aut si quod est aliud nomen quo maximè appellari gaudet, considerandum est in primis (id quod ab initio de vniuersitate quæri oportere ponebamus) vtrum semper fuerit, nullo vnquam ortus initio, an genitus esse cœperit. Cœpit etenim aspectabilis esse, & tractabilis & corpus habet. Sunt autem talia omnia sensu præcepta. Quæ autem sensus apprehendit, & quæ opinione cum sensu comprehenduntur, ea omnia placuit aut genita esse aut gigni. Et quod genitum sit, id dicimus necesse esse ab aliqua causa genitum esse. Verùm enim verò patrem, & authorem huius vniuersitatis, & inuenire operosum est, & vt inueneris, in vulgus tamen dicere non possis. An non hic videtur Plato rem penitùs abstrusam demonstratione consequutus? Est ne quicquam hoc argumento vel breuius vel clarius? Quicquid cernitur, tangitur & corpus habet, id aliquando genitum est, neque æternum esse potest. Atqui mundus hic aspectabilis tangitur, cernitur & corpus habet: quare necesse est, & huius aliquem iam olim fuisse ortum, & futurum aliquando interitum. Et cuius ortus iniciumque fuit, id ab aliqua casa genitum est, neque enim sine causa quicquam oriri potest. Ergo mundi causam statui oportet, & eam quidem quę nec cernatur ipsa, nec tangatur, nec sit corpore prædita, & æterna per se sit, neque ab alio quoquam genita. Et rursum: Volens itaque Deus omnium quæ intelligi possunt pulcherrimo & vndique absolutissimo mundum hunc simillimum reddere, animal vnum ipsum effecit aspectui subiectum, animalia cuncta naturæ suæ conuenientia intra suos limites continens. Quum igitur Deus ille qui semper est, vniuersum hoc primum condidisset, mundi æternam animam illi extrinsecus circundedit, & a medio per omne porrexit: deinde absoluta pulcherrima mundi fabrica, rationum quædam semina illi indidit, & vitæ exordium diuinitus induxit, vt cum mundo vim quoque procreatricem gigneret. Duo enim illa Deum ita condidisse Plato commemorat: Dicamus quam ob causam hanc vniuersitatem & procreationem rerum constituerit is qui constituit. Nempe bonus erat, & bonus nulla vnquam vlla de re tangit inuidentia. Itaque constituto mundo Deus procreatricem vim instituit, spargens in mundi corpus maximeque in cœlum, semina quædam rationum & vim gignendarum rerum, per quam se mundus impleret animalibus, stirpibus aliisque rebus caducis, pro multitudine idearum quæ sunt in mente diuina, fieretque hic mundus, exemplaris illius quam simillimus. Hoc rursus Plato confirmat, referens æternum illum Deum alloquutum fuisse mundum, stellas, dæmonas quos Deorum Deos, quasi Deorum satu prognatos appellat, quum illis generandi vim concederet, Dij Deorum quorum ego opifex & pater sum, hæc attendite, quæ a me facta sunt, me ita volente, soluentur nunquam. Quamquam omne colligatum solui potest, est tamen certè mali, velle dissoluere quod conuenienti & bona cohęret harmonia. Quare quum orti sitis, immortales certè quidem ex toto non estis, nec indissolubiles, nec tamen vnquam dissoluemini, nec mortis fatum subibitis. Nam mea voluntas maius potentiusque vobis est vinculum ad perpetuitatem vestram, quàm illa quibus estis tum, cum gignebamini, colligati. Nunc quid sentiam cognoscite. Tria adhuc genera mortalium nobis generanda restant: quibus prætermissis cœli

In Timęo

In Timęo

In Timęo

cœli absolutio perfecta non erit. Omnia enim animantium genera ambitu suo non continebit, contineat autem oportet, si quidem futurus est mundus omnino perfectus. At si hęc a me vno fiant, vitaque donentur pari erunt cum dijs conditione. Ergo vt mortalia sint, accedite & suscipite vos secundum naturam animantium procreationem meam vim imitati, qua in vestro ortu sum vsus. Atque ijs quidem quicquid eiusmodi est, vt & eodem cum immortalibus appellatur nomine, & diuinum vocetur, & principatum in ipsis teneat, & ex eorum genere sit quę perpetuò iustitiam ac uos consectari uelint: eius ego vobis semen ac initium tradam, vos quod reliquum est mortale cum immortali contexentes, facite ac generate animantia, eadem cibum suppeditantes augete, & intereuntia rursus excipite. Quam uim esse putatis eorum uerborum, quæ pater ille sator & rerum conditor, tum cœlis tum vniuersæ mundi naturæ indixit? Ego vobis semen & initium tradam. Nonne procreandi uim illis indidit verbo spargens rerum gignendarum semina? Hæc diuinæ uoluntatis organa sunt, quibus illi conditorem suum æmulati, mortalium corpora effingant, demumque accepto immortali principio gubernent. Neque solùm gignendi conseruandique vires, sed & omnem fatorum necessitatem illis contribuit. Nam cum vniuersorum opifex Deus constituisset, astris parem numerum distribuit animarum, singulis singulas, ijsque tanquam vehiculo impositis monstrauit uniuersi naturam, & leges fatales edixit. In Timęo Hæc uir eximius de Deo, de archetypo mundo & de mundi procreatione subtiliter & accuratè disseruit. PH. Nisi hæc Platonis esse audirem, omnia quasi interpretationem eius prophetici elogij putarem, Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. In quo tria illa comprehenduntur, dominus, verbum & spiritus a quibus conditi sunt cœli, omnisque eorum virtus accepta. Quęnam autem hæc cęlorum virtus? Ea nimirum quam Dionysius Areopagita interpretatur, nunc rationum, nunc exéplarium nomine. Exemplaria (inquit) esse dicimus rationes in Deo, quæ rerum substantias ingenerent: has bonas diuinasque volun- Lib. de diuinis nominib. ca. tates Theologia vocat, eorum quę sunt effectrices ex quibus, supra naturę conditionem, ipse Deus quę sunt omnia produxit. Et rursum: Deus quoque ratio dicitur in sacris, non modò quia & rationis & sensus & sapientiæ commindultor est, sed quia & omnium causas in se vno eodemque modo ante complexus est. Eadem & Eusebius Palestinus vir pręstantissima doctrina, manifestius aperuit. Primum omnium, inquit, Deus cælum genuit; per ipsum & in ipso, rerum futurarum omnium opifices rationes inchoans, & semina gignendarum rerum subiiciens. Cæli porrò conseruationem potuit nequisquam luculentius quàm Theodoritus ad Platonis mentem interpre- Lib. de euangel. demonstra. tari? Sed enim, quum cœlum corruptibilem mutabilemque substantiam sit sortitum, semper esse perseuerauit, quale fuit a principio sustinente ipsum opificis sui verbo, a quo veluti a creatore regitur & continetur, qui ei stabilitatem atque immutabilitatem dat quoad uoluerit. Ex his intelligi potest, Platonicos finitimam his theologis doctrinam habuisse. Hinc olim dici solitum, Platonicos paucis mutatis Christianos fieri. Consentiunt omnes omnium Sapientium velut ex vno ore sententiæ, Græcos quamuis multarum artium disciplina & ingenij acumine præcellentes, nunquam tamen ad sublimia illa rerum diuinarum fastigia euasuros fuisse, nisi ab Aegyptiis & Hebræis quos iam olim diuina bonitas eo subuexerat, velut porrecta manu tracti fuissent. In his primi fuerunt Solon & Py-

thagoras, qui quæ ab illis acceperant, alijs deinde veluti per manus tradiderunt, sed hæ tamen certè per pauca, donec sensim relatius serpente, ad Socratem & Platonem uentum est, a quibus in vulgus promulgata sunt ea, quæ antè velut mysteria in religioso silentio habita fuerant. quæcunque autem Platonici ad principis sui interpretationem posteà inuexerunt, ea omnia è mysticis Christianæ Theologiæ libris, ad suorum splendorem ac nitorem trãstulerunt. Vt enim Iamblicus multa, sic & Porphyrius Originis auditor: & Amelius qui Porphyrij scholis præfuit, quemque lecto Ioannis euangelistæ procemio, uehementer admiratum, in hęc uerba prorupisse legimus: Ita per Iouem barbarus homo censet in principij loco & dignitate verbum, apud Deum constitutum, deumque esse per quem absolutè omnia facta sunt. Mitto alia quæ ad hanc rem adferre possem si temporis occasio fineret.

Res omnes caducas & mortales diuinitus olim conditas fuisse: eas nunc cœlesti uirtute & gigni & gubernari, quæ eadem plane est diuina. Cap. X.

EVDOXVS.

His ergo missis, è cœlestibus in hęc inferiora & caduca delapsi, quod alterum erat consideremus, vt mundi conditor Deus diuinitatis suę semina in stirpes & animantia quæque inspersit, quibus continua maneret procreatio. Deus, inquit Aristoteles, per omnes naturas suis seminibus in plantas in animalia, siue species, siue genera spectes, est diuisus. Itaque in omnium semine Aristotelis sententia diuina uirtus inest cuius vi emergunt uniuersa.

Lib. de mũdo. — 12. Meta. — Georgi. 4.

Demum nanque ire per omnes
Terrasque tractusque maris, cælumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, uiros: genus omne ferarum,
Quenque sibi tenueis nascentem arcescere uitas.

Vt autem Deus unicuique ortus & uitæ, ita etiam conseruationis est author. Rebus, inquit, omnibus ex Deo sua uita & status ipse dependet, alijs clarius alijs obscurius. Conuenit enim optima ratione vt qui uita est sempiterna, cæteris caducis sit uitæ statusque causa. Si plura uoletis & apertius, dicam quæ scripta sunt in libro de mundo. Vetus sermo est, a maioribusque proditus inter omnes homines, vniuersa tum ex Deo, tũ per Deum constituta fuisse atque coagmentata, nullamque naturam satis instructam ad salutẽ esse posse, quæ citra Dei præsidium, suæ ipse demum tutelæ permissa sit. Quocirca ueterum nonnulli eousque prouecti sunt, vt hęc omnia dictitarent Deorum esse plena: etenim cunctorum, quę rerum natura complectitur, cõseruator est Deus. Hęc in summam sic comprehendit Aristoteles: Deus rerum omnium principium & finem & medium tenet. Et Theophrastus: Diuinum est rerum principium per quod & sunt & permanent vniuersa. B. Plato etiam quamuis minus expresse, vires tamen diuinas rebus quibusque caducis datas in ortu, cõmemorat in Timæo, quibus genus suum propagarent: Easdem uerò in uniuersam perpetuitatem pręsenti Dei numine conseruari atque gubernari, nec minus caducarum rerum quàm cœlestium curam illum habere. Deus qui sapientissimus est, quique res & curare potest & vult, magna scilicet curabit solùm: parua autem quorum est cura facilior, per ignauiam aut inertiam negliget? Frustra profectò quicquam conderet, quod non posset idem con-

seruare. PH. In his quidem; maximè uerò in Aristotelicis; audire mihi videor Mosem; qui innumeris antè seculis conditi mundi historiam persecutus; Aeternum Deum condito cœlo omnique ornatur genere instructo, ait vim illi naturalem impartijsse, quæ nobis in signa esset & tempora. Deinde animantium omni genere mundum iam genitum implesse, quorum quidem mortalium ne continuatio ac genus aliquando intercederet, illi rei pro sua sapientia prospicientem, seminibus eorum uim diuinam indidisse, qua se in omne æuum gignendo propagarent. Quomodo? Herbam virentem aut pomiferum lignum è terra proferens Deus; simul & fructum & semen pro suo quodque genere ferre iussit, ad tuendam suam cuiusque speciem. Marinis sectis atque uniuerso piscium generi, auibus, quadrupedibus, homini denique ipsi imperauit vt sui quodque generis multiplicatione mundum implerent. Ita summus ille rerum opifex dum singula conderet, uerbo & spiritu oris sui, simul illis uires inspirauit procreatrices, quibus fieret admirabilis rerum series & continuatio. Deum porrò quæcunque genita sunt omnia conseruare, sacræ testantur literæ; in quibus (passim Deus rerum omnium lex & uita nominatur, quale quod à Paulo dictum est: Deum qui uitam & omnia det omnibus, non longè abesse ab unoquoque nostrum, in ipso nos uiuere, nos moueri, nos esse. Nihil enim est; inquit Dionysius, in substantiis, quod ipsius omnipotens diuina uirtus non tuetur atque contineat. Stabilem hanc rerum conseruationem sic plenius expressit: Quæcunque sunt, omnia eadem ratione, & ut essent acceperunt. Suntque & bene sunt, ab eo qui antè est, ut sint & ut bene sint consequuta. Nam in ipso sunt & bene sunt, & quum ex ipso initium acceperint, in ipso seruantur atque in ipsum finiuntur. Hoc & Theodoritus pulchrè dixit. Gubernator quidem est naturæ, creator eius, nec quam ipse fecit nauiculam destituit. FV. Hactenus ergo consentiunt omnes, & cœlum & omnia quæcunque mundus hic inferior caduca fragiliàque continet, olim proximè à Deo fuisse procreata: à Deo uires orti accepisse retinereque diuinas, quibus tum se conseruent, tum sui generis propagationi incumbant. Hac ratione ueteres dixerunt, Deum per omnes naturas esse diuisum, & Deorum plena esse omnia: quòd uis illa diuinitùs accepta in omnibus permaneat; sed aliter in cœlo, aliter in caducis rebus: in his siquidem uelut in stirpibus & animantibus obscurior ad sui duntaxat similis, in cœlo præstantior ad rerum omnium procreationem. Quocirca cœlum nullo semine multas profert tum animantes tum stirpes: at semen nihil quicquam sine cœlo generat, Semen gignendis rebus materiam concinnè duntaxat & conuenienter apparat & instruit, cœlum in apparatam illam speciem summamque perfectionem immittit uitamque suscitat in omnibus. Quòd autem eiusmodi præstantissimæ cœli uires proximè fluxerint à Deo, idcirco uerè diuinas esse profitemur: neque profectò aliud cœleste quam diuinum esse, eaque nomina Hipocrati, Aristoteli, Platoni Virgilio idem prorsus designare. Quæ Deus olim propriis operibus inchoauit, eadem nunc quasi feriatus cœlo tanquam administro continuanda credidit. Et quæcunque naturæ legibus existere dicimus, eadem primum processerunt à Deo: qui certè nunc admodum pauca proximè; nec cœlo, nec natura, nec semine interueniente ingenerat, sed conditis naturæ legibus omnia per cœlum administrat. Qua autem id ratione efficiat, pulchrè Aristoteles exemplo declarat libro de mundo: Quapropter (inquit) si è dignitate regis haudquaquam esset Xerxem functione propria administrare omnia, & absolue-

re

Acto.c.17

Lib.de diuinis nominibus.

> re quæcunque facta cuperet, ipſiſque operibus facientibus pręſentem intereſſe longè id nimirum minùs Deo conuenit. Quare auguſtius id decentiuſque exiſtimandum eſt, Deum ſummo in loco ita eſſe collocatum, numinis vt tamen eius vis, per vniuerſum mundum pertinens, tum Solem Lunamque moueat, tum cœlum omne circumagat, ſimulque cauſam præbeat eorum quæ in terra ſunt ſalutis atque incolumitatis. Et paulò poſt: Hoc igitur modo natura diuina ab uno eodemque ſimplici motu primi corporis uim ſuam immittit in ea quæ ſunt primo continentia, ab illiſque ſubinde in ea quę longius atque longius abſunt, quoad permeauerit uniuerſa. Quippe alterum ab altero motum, rurſus ipſum quoque aliud mouet cum mundo: quum vnumquodque interim agat conuenienter conſtitutioni ſuæ, nec tamen omnibus eadem ſit uia, ſed diuerſa, nonnullis etiam contraria. Quod verò (mox inquit) in hiſce rebus agitur magnoperè ſimile eſt iis, quæ belli tempore inter homines factitantur. Namque ſtatim vt claſſicum exaudiri in exercitu cœptum eſt, alios ipſe uideas ſcuta ſibi aptantes, loricam alios induentes, alios ocreas vel galeam ſumere, balteo ſe cingere feſtinantes. Rurſum alios qui frenatos equos admittant, alios qui currus conſcendant, qui denique teſſeram per explicatam aciem prodant. Tùm manipuli ductor ad manipulum, centurio excurrit ad centuriam, poſtremò equites ad cornu, velites ad ſtationem quiſque ſuam feſtinant: Cùm interim ſub uno ductore omnia moueantur, qui imperia & ipſe ſignificanda accepit ab eo apud quem ſumma eſt imperij. Eodem nos & ipſos modo cenſere conuenit eo uniuerſo. Quum enim ab vna vt impultrice cieantur omnia, fit vtique quod cuique commodum eſt & conueniens.

Hæc igitur ratio eſt qua perſuaſus Ariſtoteles cenſet, Dei maximi vim è cœlis per omnia diffundi. Quo autem dilucidius ſit qua ratione diuinę cœleſteſque vires ad rerum omnium procreationem & conſeruationē huc defluant, iuuat ea de re Ariſtotelis ſententiam epilogo cōcludere: Deus ſempiternus, immenſus, incorporeus, indiuiduus, non in mundo corporeo, ſed ſupra hunc in excelſo habitans domicilio, immutabilis quidem quum ſit, nulli affectioni ſubiectus, habetque ex ſeipſo uitam optimam & ſempiternam: non præter rationem rerum principium ſtatuitur, omnium primum omnia mouens, a quo ſit rerum omnium ortus, omnium uita & conſeruatio. Quæcunque mentes infinitatem illam ſupra extimam cœli conuerſionem incolunt, in Deo uitam agunt, quæ tota eſt illius contemplatio. Deus porrò cœlos & mundum procreans, ſingulos ſingulis diuinitatis ſuę ſeminibus conſperſit, quæ proprias uires insererent eaſque naturales, ad naturalem omniū mortalium adminiſtrationem & conſeruationem comparatas. Is demum ſtirpes & animantia procreans, uiribus diuinis inſigniuit, & ſuis quæque ſeminibus fœcundis impleuit, quorum continuatione perpetua ſobole ſeſe propagarent. Quæcunque olim Deus tum in cœlis, tum in terris progenuit omnia unus tuetur, atque regit, cœleſtia quidem per ſe & proximè animantia verò ſtirpes aliaque mortalia cœlorum ope & interuentu, quibus naturę leges tum procreatrices, tum conſeruatrices indixit & impoſuit. Itaque animantium ſtirpium, lapidum & metallorum omnium quæcunque & fuerunt & eſſe poſſunt formas una cœli forma poteſtate comprehendit, & innumerabilibus illa quaſi grauida formis, omnia gignit & fudit ex ſeſe: una illius vis & facultas, pręſe fert omnium caducorum vires, quæ uel olim comparuerunt vel poſt hac vnquam comparebunt. Has autem uector mundi ſpiritus, cœlo in totam uniuerſitatem diffuſus, rebus omnibus imperat, ſimul & ſpeciem &

natiuum

natiuum uitalemque calorē gignendis illis atque conseruandis accommo- datum. Is omnia continet, omnia calore uitaque fouet, vt nihil usquam sit non huius ubertate confertum. Huius ui & ope & inanima queque per se sunt & animata sui quæque generis animam habent, alia quidem nutrientem, alia sentientem, alia mentis rationisque participem. Sic illa sese rebus accom- modat, sic singulorum naturis inseruit, ut quantum cuiusque natura & con ditio desiderat, quantum ipsa subiecti præparatio ferre potest, tantundem illa exhibeat. Sol quanquam abest longissimè, aduersis tamen corporibus lu- men sic impartit, ut niteant splendeantque illa fulgoribus: sed aliter aqua, aliter lapis, aliter lignum, aliter argentum. Ita propemodum & uis illa cœ litus demissa, & omnibus quidem est uitalis, sed ita ut aliis tantum hoc largia tur ut sint, & aliis animam insuper habeant, idque aut nutrientem, aut sen- tientem, aut mentis compotem: non enim uno modo ab omnibus illa susci- pitur. Sed hoc uelim postremo admonere, ne illam quidem ipsam uim sui semper similem esse ut uno se semper modo rebus exhibere: sed alias aliter pro stellarum statu multiformi, quarum commixtio implexiorique plerunque euariat, tametsi uectoris spiritus una est & impermutabilis substantia. Fieri

Temist. 1. de anima dap. 24

igitur non potest quod quidam interpretatur, mundi spiritum uitam statumq; rebus omnibus sic impertiri, vt ne minimam quidem astrorum opem deside- ret. Hoc si est cur quæso non similia & similiter perpetuo generet, quum semper æquè pręsens rebus adsit? B R V T. Non admodum dissimilem mun-

In Timęo

di administrationem Plato meditatus, ideas solùm uidetur adiecisse, non eas quidem vt plerique nugantur, inter nubes errabundas sed in mente illa diuina immortales & immutabiles. Quæ quum ita se habeant (inquit) fateri opor tet esse speciem quę semper eadem sit, sine ortu atque interitu, quænec acci- piat aliunde quicquam nec ipsa usquam ad aliud procedat, quæ nec oculis, nec alio sensu ullo percipiatur, quamque intelligentia contemplandam ueluti sorte quadam acceperit. Altera est eiusdem cum ea nominis, illiusque simi- lis, sed quæ & sensibus percipiatur, & genita sit, & feratur semper & in lo- co fit unde postea ueluti uanescat opinione cum sensu comprehensibilis. Ita quidem uniuersales ideas adhibita demonstratione constituit, easque im mortales, a quibus, etiam si singulorum formæ pereant (velut quum muscæ aut scarabæi omnes occidunt) noue possint suscitari. Quàm multa de his ar canorum mysteria Plato adumbratis sententiis inuoluerit, ex ea quam ad Dionysium dedit epistola perspici potest, in qua ita scriptum legimus: Dicis non satis esse tibi demonstratam eius quod primum est naturam, dicendum est igitur, sed per ęnigmata, vt si quid huc tabulæ vel mari uel terra accide- rit, qui eam legerit, non possint intelligere. Sic autem res habet: Penes om- mium regem omnia sunt, omnia ipsius gratia, & ipse est omnium bonorum cau sa. Secundum uerò circa secunda, & tertium circa tertia. Hoc loco mirè ęstuant Platonici Iamblicus, Proclus, Plotinus, Numenius, Plutarchus a- lijque plures, de uera interpretatione inter se acerrimè cantant: at quam sim a Platonico præceptore non ita pridem edoctus, hic si uidetur edisseram. Nisi enim per incuriam aliquam mihi periere, chartulas scio & commenta- riolos mihi esse alicubi repositos, in quibus sententiolas quas ex hore dictan- tis exceperam, memoriæ a me mandatas memini. Vir erat ille natu gran- dis, canitie venerandus, barba horrida eaque promissa, seueritate grauis, sic tamen vt ab inhumanitate plurimum abesset. Comitabatur hinc inde & a ter go, ingens philosophantium turba tum nostratium tum peregrinorum. Bre-

uiter

uiter uir erat in quo uno dixiffes laudatæ illius uetuftatis fpeciem relucere, adeò ut chori illius uenufto ordine & nominis fplendore captus, me tum quoque in eum comitatum. PH. Quem ucrò non alliceret ifte ordinis decor? BR. Sed plus poterat fumma uiri humanitas & modeftia, qua quicquid rogabatur, placidè mox & fine fupercilio refpondebat. PH. Amabilis ille animi candor. BR. Differebatur frequenter de rebus abftrufis & magnis, quas nec ingenij mei infirmitas ferret, nec craffities penetraret. quodam autem die quum in umbracula conceffiffet, pofitis fub Platano fedibus, ille quidem mediam occupauit, nos partim in ceteris in orbem fubfelliis, partim in herbefcente uiriditate fedimus. Tum quædam de more præfatus, ad hanc rem de qua agimus ita tandem aggreffus eft: Tria circa regem omnium Plato ftatuit coæterna, bonum, mentem, & mundi animam. Bonum appellat rerum omnium patrem & authorem Deum, qui fimplex & immobilis, fupra omnem omnium naturam & intelligentiam in Parmenide conftituitur eftque in omnia exuberans bonitas. A patre bonoque mens procedit, aut ab ingenita Soli luce lumen fplendidum, quę mens intelligentia eft diuina, & optimus boni filius. A mente rurfum anima mundi defluit, uti fplendor a lumine, quę per omnia fpirat, omnia in uita continet. Circa primum qui pater eft omnium fimplex eft & indiuidua bonitatis idea. Ab hac tanquã ab immenfo & inexhaufto fonte, innumerabiles defluunt idearum differentię, haud fecus atq; ex uno fimplicique lucis radio, plurimi in cœlo radii diftincti cernuntur. Has rerum omniũ ideas diuina mens excipit, ut fint fecunda illa circa fecundũ, illaque mens rerum omnium quæ funt, quæ fuerunt quæque olim erunt fempiternas ideas tanquã finu fuo complectitur. Ab iis uerò, dimanant idearum rationes animę mũdi immiffę, a rationibus rationũ femina in cœlos & fydera fparguntur. Omnia quæ in mundo funt mortalia, a fua quæque idea & exemplari, quæ mens illa diuina uniuerfa complectitur fubftinentur. Ideæ per fuas rationes, mundi animę communicatas, & hę per rationũ femina cœlorum corporibus indita, hoc mundi fpiritu deuectæ, rerũ & ortus & gubernationem procurãt, haud fecus atq; noftri corporis anima fpiritibus uiribusque de fe miffis partium fingularũ naturas uires & opera continet tueturque. Ad eumque modũ id efficitur quod eft cum in Philebo, tũ in aliis plerisque locis, vt exiftat omnis rerum ortus & adminiftratio, a cœlorum feminibus, ab animę mundi rationibus, ab ideis quæ funt in diuina mente, ut omnia tandem ad fimplex illud unicumque principium referantur, quo pofito conftituantur omnia, fublatę intereant. Id quoque longo & accurato examine in Parmenide perpenfum eft, nam id fi fortè uirtutis fuæ inflexionem retraxerit, deficiente uita in mortem corruent uniuerfa. Hęc enim Dei uita, hæc illius actio, rem ad motiones pro fua quamque natura ciere, uitamque omnibus infpirare. Et immortalitatis quidem feminibus cœlũ confert, terram uerò mutationum. Qua autem ratione anima fpiritusque mundi inferiora hęc caducaque omnia & gignant & adminiftrent, horumque proxima caufa habeantur, ita quidẽ exquifitius Platonicus pręceptor interpretabatur. mundus qui quatuor naturę principia tota, uno cœli ambitu coercet, unum quoddã corpus eft, cuius partes ut animalium inter fe cohærent, unius fpiritus & mundi animæ beneficio. Nam

6. Aeneid

Principio cœlum ac terras campofque liquentes,
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque aftra
Spiritus intus alit: totamque infufa per artus
Mens agitat molem, & magno fe corpore mifcet.

Viuunt

Viuunt quidem animalium corpora, sua quæque anima, mundus autem longè omnibus dignitate præcellens, multo nobilissima animam est consequutus. Quę enim obsecro uesantia, quæ dementia sit, partem uiuere fateri, negare totum? & mutilo incoatoque corpori animam esse, qua integrum & consumatum careat? Quę peruersitas, immo uerò quis furor, Vniuerso uitam eripere, in quo & cuius beneficio sumus ipsi, uiuimus, mouemur? magna est hac in parte diligentia Platonis, & sunt ab eo collecta in Epinomide, in Timæo in libro de legibus decimo, argumenta & multa & ualida, a cœlestium amplitudine, a motus cum perennitate tum constantia, a diuinitate & præstantia uitalis spiritus & caloris, quem illa nobis largiuntur. Atque ut in terris uiuentium, sic & in cœlis stellarum corpora, animalia esse omnia confirmat, eaque ex corpore pulcherrimo, & anima cum optima tum beatissima constare. Vt autem in nobis eam quæ ossis est formam, & eam quæ carnis, & eam quę nerui, & que alterius cuiuscunque similaris particulæ gubernat ea quæ totius est omnibus quidem particulis se communiter impertiens, nullius uero peculiariter propria, totius corporis communis: sic & quæ totius mundi est anima, omnium cœlorum syderum, & elementorum, omnium denique quorum ex illis ortus existit animas fouet ac gubernat. Hæc est mundi anima datrix formarum, cuius potestate & uiribus singula continentur, & quam uerè interpretatur naturam esse illam uniuersalem, quę caducis rebus prima est origo, cuius uim admirata est eorum turba, qui se physicos appellauerunt, ne minimum quidem eius limites prætergressa. Cæterum quo pacto hæc se suasque uires rebus ingeneret, repetito aliunde principio, ita est interpretatus. Mundi corpus concretum tractabile quum sit, & comprehensibile sensibus, illius uero anima purissima, simplicissima, omnis corporeæ molis expers, hęc duo inquam quum maxime diffideant, & longissimo seiuncta sint interuallo, non alia ratione coniungi potuere, nisi medię cuiusdam naturæ interuentu; ea autem est spiritus æthærus ac diuinus, communis utriusque & amborum ceu quidam nexus & uinculum. Vt enim animantibus spiritum inesse non dubitamus, qui & animam retinet in corpore, & se ad omnia eius munia accomodatum exhibet instrumentum: sic & quendam in mundo esse par est, qui non ut ille, quicquam è caducis terrenisque hauriat, sed totus æthereus, totus elucidus, diuinam prorsusque cœlestem conditionem obstinat. Hunc Plotinus existimauit a mundi anima uniuersum dimanare, quem ui sua genitali illa quasi turgens, procrearet. Per cuncta diffusus & incertus, omniũ quæ fiunt proximus author, totusque uitalis uitę seminariæ rebus infundit huic enim comes est cœlestis ille diuinusque feruor qui cæteris naturis omnibus; salutarē impertit & uitalem calorem, qui in omnem fusus naturam, animantia omnia omnes stirpes gignit, conseruat, alit, auget, sustinet. Quare quũ una natura sit quæ mundum omnem continet, quæque ipsum tuetur fatendum est ipsam esse mundi animam, ex qua conseruatio & salus omnium omnis oritur, & cuius spiritus cuncta complexu conciliat. Sic omnibus inter se continentibus necesse est quod a Tullio dicitur, omnia uno diuino & continuato spiritu contineri. In uniuersum mundi corpus diffluens hic spiritus, & singulis se rebus immiscens, secum (perinde ut si uehiculum esset) tum illam mundi animam, tum idearum rationes, & e cœlum sideribusque rationum semina inuehit, totis confundit & permiscet; his porrò comites sunt ipsa mundi uita, & salutaris ille siderum calor, a quo est tum procreandi, tum nutriendi, augendi conseruandique facultas,

In Tuscal.

 quam

quam perspicuè cernimus in stirpes, arbores, conchilia animantesque propagatam.

Aeneid 6.

Inde hominum, pecudumque genus, uitæq; uolantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus,
Igneus est illis uigor & cælestis origo
Seminibus.

Neque uero ab hoc ordine lapides & metalla semoueam, quod nihil in uiuente mundo tam deforme & tam abiectum sit, cui non infusus ille spiritus munerum diuiniorum aliquid elargiatur. Hæc sunt optimi uiri, quæ audiueram equidem a Platonico illo, sed ita multis ante annis, uix ut meminisse potuerim, nisi memoriæ labenti hęc chartula in quam singula retuleram succurisset. E V D. Virum narras haud utique silendum, sed dignum profectò cuius nomen monimentorum æternitati consecretur. Sed age obsecro hoc nobis ingenuè fatere: cur cum hæc iampridem & audiuisses & probasses, recondita tamen tenebas, neque in medium proferebas? Cur superiorem concertationem eo usque incalescere patiebare? An illa exciderant animo? An non tibi iure reprehendendus uideris peruicacitatis aut inuidentiæ nomine. B R. Nondum profectò, nondum ulla ea obduxerat obliuio, sed ad philosophici ingenii aciem exacuendam hęc inuestiganda duxi, & ut plenius constaret quid quatuor illæ simplices rerum naturæ in singulis uirium haberent, quas plurimi rerum omnium primordia causasq; statuunt, ex quibus uelint rerum omnium cognitionem capi & certiorem disciplinis demonstrationẽ adhiberi. E V D. Experiris tamen non posse te in ueteri illa sententia permanere, ac ueluti stationem tueri, aut si castella quædam munitiora defendere coneris, proditurum te quidem totam philosophiæ urbem. Sed qui possunt diuina illa commentitia uel esse uel uideri, quę summi naturæ exploratores ac speculatores, pro certis retulere pręsertim aditis demonstrationibus pro rei natura firmissimis & euidentissimis?

De spiritibus quorum gubernaculis mundum administrari tradunt.
Cap. XI.

PHILIATROS.

AVDIO pręter commemorata toto mundo spiritus uagari, quos Græci δαίμονας appellarunt, de quibus mihi uideor quiddam superiore disputatione subodoratus. Nequid igitur rerum insit uniuersitati, siue sub aspectum id cadat, siue oculorum obtutum effugiat, quod noster hic congressus non attigerit, æquum est & de illis quid sint, quod illorum genera, quid denique rei mundo procurent inuestigare. E V D. Ab hac disputatione aliena prorsus uidetur solers isthæc disquisitio. P H I L. Erit fortasse non modo ad perspicuam æterni Dei cognitionem apprime utilis, immò etiam ad morborum & remediorum quæ trans naturam sunt demonstrationem necessaria, de quibus pomeridianis horis ex te nonnihil audire confidimus. Quid itaque de spiritibus è sacris literis in unum quasi fasciculũ congesserim, ipse præpando, uos quæ aliundè legistis, profundite. Deus excelsus priusquam mundi hu-

ius

ius aspectabilis quicquam moliretur, incorporeum illum miris spiritum ordinibus confertum condiderat, qui quum omnes boni essent, neque quicquam malum efficere potuisset qui esset ipse optimus, unus tamen Lucifer ausus est in corde suo dicere, *In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, & sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, ascendam super altitudine nubium similis ero altissimo.* Tum omni exercitu quem fraude & perfidia fefellerat comitatus, de cœlo corruit in terram qui mane oriebatur & in infernum detractus est in profundum lacus. [Isaiæ. 14] Et, ut inquit Iudas Apostolus, *Deus angelos qui non seruauerunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni Dei uinculis æternis sub caligine reseruauit.* Itaque infinita illa spiritum multitudo bifariam tum discreta est, hi cœlorum sedibus addicti & consecrati sunt, illi cœlo exterminati huc in exilium relegati, elementari mundo sedibus incertis oberrant. [In Episto.] Superiores illos nouem choris disiunxit Dionysius, supremum & excellissimum tenent Seraphin, hinc Cherubin insequuntur, deinde Throni ab ijs dominationes, mox uirtutes, proximè, Potestates, succedunt Principatus, inde Archangeli, tandem Angeli infimo cœlestium ordine. Ita enim singulos ex sacrarum literarum monimentis deprompsit. Quibus autem obeundis muneribus quippe destinentur, ita dein expressit, Cœlestium spirituum prima distinctio Deum iugiter ambiens, & circa illum nullis mediis interpositis agminibus astans, æternam ipsius scientiam simpliciter & indeficienti circunstat affectu. Ea quippe plurimas ac beatissimas speculationes, purissimis intuetur obtutibus, simplicesque & continentes diuinæ claritatis radios suscipit, atque diuini cibi alimonia pascitur, plurima ex diuinis excellenti ratione cognoscens, diuinæque scientię & agnitionis quantum fas est, particeps facta. Quid autem a supremo illo ordine singulis deinceps inferioribus influat, ita quidem exposuit, Superiores eminentioresque ordines, inferiorum quoque agminum non carent fulgoribus atque uirtutibus; posteriores uero superiorum intelligentiæ exortes sunt. autem omnes ita instituti, ut inferiores superioribus obaudiant, eorumque nutus enuntient. Ac primi illi quidem ut summi Dei se mouentis, consilia & uoces exponant, reliqui uero proportione debita, ut tandem per infimos Angelos nobis pro modo & ratione cuiusque, diuinorum sensuum aperiant lucem. [De cœlesti hier. cap. 10] Angeli nanque implendi peraguunt munus, & ipsorum ordo magis circa euidentiora & apertiora uersatur, ac mundana termè negotia ab eis disponuntur. [Cap. 9] Enuntiant enim diuina mysteria humanis ordinibus, quibus eos præesse credendum est, ut illorum misterio ferantur ad Deum & conuertantur, sintque ipsius societate & coniunctione fœlices. Humanarum rerum administrationem Angelis sacra scriptura distribuens, Michaelem Iudęorum principem, alios aliarum gentium pręsides constituit. Statuit enim altissimus terminos gentium iuxta numerum angelorum Dei. Neque uerò gentibus duntaxat aut terræ prouinciis, sed & singulis nobis addictos esse custodes. Angelos, inconcussa illa Euangelii ueritas testatur. *Videte, inquit, ne contemnatis unum ex his pusillis, dico enim uobis, quia angeli eorum in cœlis semper uident faciem patris qui in cœlis est.* [Dan. 10] [Deut. 32] Sic (ut proditum literis accepimus) primi parentis custos Angelus dictus est Raziel, Abrahę, Zakiel: Isaac, Raphael: Iacob, Peliel: Mosis, Mettraton. Per hos internuntios plurima illi diuinitus acceperunt. [Matth. 18] Vnde intelligitur infinitam haberi Angelorum multitudinem, quam tamen sacræ literæ extremum quiddam

Daniel. 7. indicentes, ad decies milles dena millena produxerunt. At uerò malignorum spirituum uix usquam uiderunt ordines exercitusque attigisse. In omnibus tamen hęc mala insunt, furor rationis expers, demens concupiscentia, cogitatio præceps atque proterua. Hęc iudas triplici genere complexus est; **In Episto.** Hi inquit carnem quidem maculant, dominationem spernunt, maiestatem blasphemant. Itaque dæmones è patria sedibusque exturbati effrenatius in huius mundi principatum exules inuaserunt, sicque uniuersum obsidione impleuerunt, ut nulla toto sit orbe regio, qua non illi Deorum nomina sibi usurpauerint, adeo quidem subdolè & uersutè, ut (quod mirum uideri potest) apud Gallorũ Druydas & distantissimos Indorum Gymnosophistas, idem sit cultus deprehensus. Hanc maximè curam doli omnibus & præstigijs adhibuerunt, ut idolorum specie tanquam Dij colerentur. Quanquam appellente Christo Principe luminũ, Princeps huius mundi foras est eiectus, neque in nobis habet quicquam circumiens tamen tanquam leo rugiens quærit quem deuoret, & quem irretiat technis suis tentatio nunque insidijs plura in pręsentia è sacris non succurrunt, unde pleniorem dęmonum potestatem astruam; uos quę aliunde noueritis, effundite. BRVT. Rem abditam, nulla sensuum acrimonia comprehensam, temeritas sit spreto omnium authorum patrocinio constanter asseuerare. Quocirca de dęmonibus quicquid sum dicturus è Platonicorum fontibus exhauriam. Dæmones quosdam esse, eosque mundo uagari, hoc sensus testimonio Plato comprobauit; **In Apologia.** An est quisquam qui dæmonum quidem opera opinetur esse, dęmones autem neget? Quod si dęmonia esse puto, necessarium est putare me dæmones quoque esse; an non ita seres habet? Sed omnium nimium multitudine quasi mundum aliquem instituens, In Epinomide summos Deos, ultra mundanos ait amplissimam rerum prouidentiam habere; sub his in cœlo quosdam conspicuos esse, tertio infimoque loco dæmones; horum genus unum ex ęthere, alterum ex aere esse. Ac neutrum, inquit conspici totum potest; sed quamuis hi dæmones prope nos sint, nunquam tamen manifestè nobis apparent. Et mox; Aliud uerò quod ex aqua est, rectè semidem uocabimus. Id nonnunquam cernitur, nonnunquam aspectui nostro se subtrahit; & quum uidetur tenui uisu perceptum admirationem adfert. Præter tria hæc dæmonum genera Plato quoq; Hæroas instituit, libro quarto de Legibus. Post deos istos, inquit, dæmonibus uir mentis compos sacrificabit, heroibusque post dæmones. Hæroas extimorum hominum animas esse definiunt, a corporis nexu seiugatas & liberas. Quos Plato dæmones promiscuè appellauit, hos Latini ex officijs distinxerunt. Qui administrandis regionibus præsunt, Dii patrii Penatesque; qui pecato & quieto numine dæmum possident, Lares; aut si quando terrorem incutiant, Laruæ; qui uero nobis singulis testes & custodes additi sunt, Genii appellantur. **In Epinomide.** Hęroas quos Græci dixerunt, ueteres Latini Lemures dicere solebant. Quibus uiribus præditi sint, ex Platone accipite. Prudentiæ mirabilis participes sunt, acuto quippe ingenio tenacique memoria cogitationes nostras omnes cognoscunt. Honestos bonosque homines mirificè diligunt; improbos uehementer oderunt, ut pote qui doloris participes sunt. Sed Deus qui diuinam sortem perfectè possidet, a doloribus uoluptatibusque liber, sapientia cognitioneque perfectè fruitur. Quum autem refertum animalibus cœlum sit, & Dii summi & dæmones se in uicem interpretantur. media enim animalia tum ad terram, tum ad cœlum, leui motu feruntur. Hoc ipsum in conuiuio Diotimæ fatidicæ mulieris au-

thoritate

thoritate ſtabiliuit. Quam uim habet dęmonum natura? Intemperatur & traijcit humana ad Deos, diuina ad homines. Et mox: Deus quidem homini non miſcetur, ſed per id medium, commercium omne atque colloquium, inter Deos hominesque conficitur, & uigilantibus nobis atque dormientibus. Hæc quidem de naturis dæmonum: nunc ut ſint illius ſingularum mundi regionum gubernacula diſtributa, ex Politico ubi de uita quæ ſub Saturni regno ducebatur, audite: Tunc ſanè totius mundi princeps curatorque primum Deus extitit, at nūc per uarias mundi plagas ſingulæ ipſius partes a Diis principibus diſtributę ſunt. Animalium quoque genera gregatim diſtincta dæmones quidam tanquam diuini paſtores ſortiti ſunt, quorum quiſque ad munus ſuum obeundum ſufficiens quum eſſet, ſinguli ſingulis ſic ut ille uoluit præficiebātur, quibus præerat ipſe. Plenius in Critia ſiue Atlantico: Dij quondam uniuerſum terræ orbem ſigillatim ſortiti ſunt, in regiones ſingulas diſtributum. Qui perſuaſione pro gubernaculis utebantur, eaque animam attingebant: & pro arbitrio ſuo ita ducentes, mortale genus omne gubernabant. At quomodo? libro de legibus quinto expreſſit, quo eas regiones fęliciores haberi cenſet quæ meliores dęmonum rectores fuerint ſortitæ. Nec illud, inquit, o Clinia & Megille nos fugiat, magnam eſſe locorum ad ferendos meliores peioresque homines differentiam: quibus diuerſa prout expedit legibus ſancienda ſunt. Maximè autem loca regionis differunt, in quibus inſpiratio quædam diuina eſt; & quę dæmones ſortita ſunt, qui habitantes ſic uel contra ſuſcipiunt. Vnde in Phedro commemorat dęmonem quendam Aegyptios primum literas docuiſſe, compluribusque locis uaticinia audiri. Audiui equidem, inquit Socrates, circa Naucratim Aegypti, priſcorum quendam fuiſſe Deorum, cui dicata ſit auis quam ibim uocant. Dæmoni autem ipſi nomen Thenth. Hunc primum omnium numerum & numeri computationem inueniſſe, Geometriamque & aſtronomiam, talorum rurſus alearumque ludos, & literas. Erat tunc totius Aegypti Rex Thannis; ad hunc Thenth profectus, artes demonſtrauit ſuas, dixitque eas diſtribui deinceps Aegyptijs cęteris oportere. Et mox; Qui in Iouis Didonęi templo uerſantur, ex quercu ſermones primos fatidicos erupiſſe aſſerunt. Quapropter libro de legibus quarto, ſic omnem regionum ciuitatumque adminiſtrationem colligit; Quum intelligeret Saturnus quemadmodum ipſi narauimus, nullam hominis naturam res humana ita gubernare poſſe, ut ſi omnibus arbitratu ſuo dominetur, laſciuiori ſuperbia ingiuſtitiaque non repleatur; quumque hæc inquam non ignoraret, non homines, ſed diuinioris præſtantiorisque generis dæmones ciuitatibus noſtris reges principesque præfecit; quod nunc uos in ouium gregibus aliorumque cicurum armentis facimus. Non enim bobus boues, nec capris capras præficimus, ſed nos ipſis genus melius dominamur. Similiter Deus homines amans, genus dæmonum generi noſtro præſtantius, nobis pręfecit. Iam uerò quod de proprio cuiuſque dęmone è ſacris protuliſti ſic Plato in Phædone legitur aſtruxiſſe; Nihil.n.aliud quū migrat ad manes anima, ſecū trāsfert, præter eruditionē atq; educationē; quę quidē ſtatim in principio tranſmigrationis illius, plurimum uel prodeſſe uel obeſſe dicuntur. Ferunt enim quēlibet hinc illuc emigrantem, ab eo dæmone quem uiuens ſortius fuerat, in locum quendam duci, ubi oporteat omnes unà collectos iudicari, ac deinde ad inferos proficiſci eo duce, cui mandatum erat, ut hinc decedentes ad illa loca traducat. Propius Socratis dæmon multis locis celebratur a Platone. Alcibiadem alloquutus Socrates ſic ait; Curator

meus

meus melior & ſapientior quam tuus Pericles. Alcibi. Quis hic o *Socrates*? Socrat. Deus Alcibiades, qui me uetuit ante hunc diem tecum diſſerere: cui credens, aſſero te per nullum alium, quam per me claritatem conſequuturum. Et in Theage ſic ait Socrates: Adeſt mihi diuina quadam ſorte, dæmonium quoddam a primam pueritia me ſequutum. *Hęc* enim uox eſt quædam, quæ quum fit, ſemper eius rei quam facturus ſum, diſuaſionem demonſtrat, prouocat uero nunquam. Quòd ſi quis amicorum meorum quandoque aliquid communicat, extatque uox, hoc illa diſſuadet neque facere ſinit. Cuius quidem rei uobis teſtes dabo. Charmidem uirum bonum Blanconis filium noſcitis; hic aliquando &c. Et mox ſubdit. Quibus autem fauerit in ipſa familiaritate poteſtas dæmonii, breui ij proficiunt. Et rurſum; Si Deo gratum eſt, permultum quidem & breui proficies; ſin contra, minimè. Vnde libro de Repu. ſexto ait; Dęmonis autem noſtri ſinum referre nunc non decet. Et libro de legibus ſexto, monet unum quemque numen ſuum & proprium dęmonem, conuenienti ſibi honore afficere, quo ſe is familiarem prębeat, omniaque ſeruet illæſa. In quam ſententiam hęc poſt multa protulit Apuleius. Hic quem dico prorſus cuſtos, ſingularis pręfectus, domeſticus ſpeculator, indiuiduus arbiter, inſeparabilis teſtis, malorum improbator, bonorum probator: ſi rectè animaduertatur, ſedulò cognoſcatur, religiosè colatur, ita ut a Socrate iuſtitia & innocentia cultus eſt, in rebus incertis proſpectator, dubiis pręmonitor, periculoſis uiator, egenis opitulator qui tibi queat tum ſomniis, tum ſignis, tum etiam fortaſſe coram quum uſus poſtulat mala auertere, bona proſperare, humilia ſublimare, nutantia fulcire, obſcura clarare, ſidera aduerſa corrigere. Hæc ſunt quibus ad ſacrarum imitationem Plato & ciuitatibus adminiſtrandis, & domibus nobisque protegendi dęmones addictos confirmat. Cæterum nuſquam malignos a bonis ſeiunxit, ſed omnes promiſcuè *Deorum* nomine complexus eſt: nam illius ætate bonos dæmones nondum innotuiſſe conſtat. Quoſcunque uetuſtas Deorum cultu uenerata eſt, omnes authore Porphyrio cacodęmones erant. At Platonici iuniores, eos genere toto diſiunſerunt. Clare quidem Proclus, ſed apertius Iamblichus. Dii, inquit, Angeli, dæmones boni, non apparent phantaſtico modo, ſed proprio prorſus & uero. *Spiritus* uero mali, phãtaſtico fallacique: ſimulant *Deorum* pręſentiam demonumque bonorum, ideoque cultorem ſuum iubent eſſe iuſtum, ut ipſi uideantur boni ſicut & Dii. Quoniam uero natura ſunt mali, rogati mala inferre, libenter inferunt, atque nobis ad iniuſta conducunt. Hi ſunt omnino qui & in oraculis mentiuntur & fallunt, & turpia conſulunt atque peragunt. Dii uero bonique dęmones neque fallunt unquam, neque conferunt ad iniqua. Eſt inſuper malorum natura demonum ſibimet inconſtans, inſtabilis ſecumque diſſidens, alias alia ſuadens. Superiorum uero natura ſibi conſtat aſſidue, eundemque ſeruat ſemper in actione tenorem. Is mox plurima de proprio cuiuſque dęmone ſubiecit, & rationem duplicem qua illum nobis familiarem reddamus; harumque alteram artificioſam appellat, quam Porphirion ſecutus ait ex cœli figuris & geneſeos poteſtatibus deduci. Supra hęc nonnulli curioſa nimis & præcipiti indagatione ſceleratas artes inuexerunt; alii in nefariam dęmonum ſocietatem atque commercium ſeſe quæſtionibus obſtringunt; alii gentilitiis ſacrificiis ſummos illis honores deferunt quo rerum potiantur; alii diuinorum nominum poteſtate illos ſubigere, in ſuamque ditionem redigere confidunt, quibus ut ſeruis imperent. Quæ

omnes

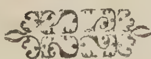
omnes prorsus uanę & captiosæ sunt artes. Sed nec illa de qua modo dicebã minus superstitiosa est, qua plerique gloriosius iactant bonos dæmones posse sibi familiaritate coniungere, quorum consuetudine, optima quæque condiscant, hi siquidem difficile comparent, nec nisi summi Dei iussa capessunt. Illorum uerò simulata specie cacodęmones percuriosis hominibus multa plerunque ementiuntur. Itaque qui aut gẽtilitiis sacrificijs, aut simulatis nominibus diuinis accersiti conuolant, omnes sunt cacodæmones, qui tametsi optãt uenire, cogi tamen se simulant, inquit Porphyrius, ut suis non dein pręstigijs irretiant. Vidi quendam ui uerborũ spectra uaria in speculum deriuare, quęcũ que imperaret mox aut scripto, aut ueris imaginibus ita dilucidè exprimerẽt ut promptè & facile ab assidentibus omnia internoscẽtur. Audiebantur quidem uerba sacra, sed obscœnis nominibus spurcè contaminata, cuiusmodi sunt elementorũ potestates, horrẽda quædã & inaudita principũ nomina, qui orientis, occidentis, austri, aquilonisque regionibus imperant. Cæterum omnis dæmonũ quauis arte parata necessitudo, omnisque horũ præstigiorũ ratio, pestifera fraus est in extremam hominũ perniciẽ introducta. Nã Porphirio teste, dæmon mendacii parens rogatus, etiam quæ nõ nouit cõstãter affirmat, & quæ nouit, si semel uere, decies illa falso refert, naturę suæ nunquam immemor.

E V. Multa quidẽ & expressa de dæmonibus ex authorum uestrorum fide deprompsistis, ad quæ si nequeã Aristotelis sententias singillatim accommodare, quid tamen illius opinio ferat, hinc perspici potest, quòd Deorum plena esse omnia ex Pythagoreorum doctrina asseuerat, & naturales Deos mũdũ hunc inferiorem, sublimiores uerò superiorem illũ sola cogitatione comprehensum moderari, atque conseruare. Quanti uerò aliorũ de his tũ scripta tũ dicta æstimauerit, ex his paucis quæ libro de diuinatione per insomnia, memoriæ mandauit, coniicitur, Sublata, inquit, causa quę ad Deum referatur, nulla præterea alia uidetur consentanea esse. Quandoquidem originem eius inuenire quod dicitur, quosdam esse in Boristene, & iuxta columnas Herculis, qui futura præsentiant, captum ingenii nostri excedere uidetur. Libro de partibus animalium ita scriptum legimus Heraclitum dixisse ferunt ad eos, Lib.1.c.5. qui quum alloqui eum uellent, quod fortè in causa furnaria quadã caloris gratia sedentem uidissent, accedere temperarunt. ingredi eos fidentes iussit, quoniam (inquit) ne huic quidem loco Dii desunt immortales. Quo sanè loco Deorum nomen Geniis, Penatibus, Lemuribus, spiritibus denique omnibus Platonico more impertiuit, ut qui peræquè omnes incorporei & a nostris sensibus remoti sint, operibus solis conspicui. De his autẽ quæ ad rei medicę exercitationẽ nõ admodum accomodata uideri possunt, iam fortasse ultra modum. Quumque gnomonis umbra in solario meridianũ instare commonstret, par est differendi finem facere, & quieti ualetudinique nonnihil tribuere. Heus pueri mensam primis cibis extruite. P H. Ne te pœniteat optime Eudoxe, in hanc disputationem ceu ui quadam impulsum fuisse, quam spero non parum fructus ad rei medicæ usum nobis allaturam, & cum mihi, tum cęteris omnibus qui disputantibus nobis assederunt, eximium quendam diuinitatis ardorem concitasse. Si quos enim spiritus orbe toto uolitare & uagari compertum habemus, eosque seu non attingi, incorporeos esse, immortales, & intelligentiæ participes, constans id & firmum esse debet, animam quam in nobis sentimus intelligentię capacem, incorporeum simul & immortalem haberi, & eundem quum è corpore emigrauit, in perpetuum uiuere, referrique in spiritum greges. Si extra

Si extra concretum hunc aspectabilemque mundum innumerabilis spiritum multitudo, quasi in turmas digesta, ducibus gubernatur, necesse est omnino, & ducibus ipsis Regem unum Imperatoremque summum præfici, qui principatum tenues diuinitatis splendore intelligendique præstantia, immensus sit & incomprehensus, cuius maiestatem & præstantiam infirmitas fragilitasque nostra, ne tenuissima quidem suscipione possit attingere, hoc luto hoc denso corporis cemento demersa. His animi quasi primis epulis corroborati, corpus oblectamento quodam & solatio leuaturi, lauemus, & mensæ accubamus.

LIBRI PRIMI DE ABDITIS RERVM CAVSIS, FINIS.

IOANNIS FERNELII AMBIANI DE ABDITIS RERVM CAVSIS, LIBER SECVNDVS.

PRAEFATIO.

VT RES cæteræ omnes quas mundi hæc uniuersitas complectitur, ab initiis & quasi rudimentis quibusdam obscuris ortum accepere: ita nascens rerum cognitio atq; scientia, principio rudis in his solum uersabitur, quæ uel oculis uel auribus, uel aliis denique sensibus disci percipique possent. Etenim prima illa ætas effectus duntaxat intuebatur, qui coram & in conspectu omnium erant, causas ex quibus illi prodiissent minimè contemplata. Posteà uero quasi adolescens ipsa rerum cognitio, studio exculta maiore, in ea altius penetrare cæpit, quę penitus abstrusa & longissime a sensibus disiuncta, solius mentis ui & agitati one condiscerentur. Tum primum nata nomenque suum adepta est philosophia, quæ una omnium quæ fiunt causas ratione animoque lustrat & persequitur, hasque ex euentis inuestigat atque demonstrat. Quoniam uero non semper euidentes eæ sunt, & plerunque in obscuro positæ delitescunt, non ab omnibus peræque sunt comprehensę, sed unius eiusdemque rei alij aliasſæpe causas attulerunt, ut sua quique probabili ratione ducebantur. Plurima hinc philosophandi genera processerunt, è quibus duo commemorantur in hūc usq; diem præclara: unum sub Democrito, alterum sub Hipocrate principe. Ille causarum omnium ordinem persequutus, fortuitam illam armorum concursionem implorans, eas ipsas rerum omnium prima elementa fecit. Hippocrates non hæc, at terram, aquam, aerem & ignem: a quibus inter sese confusis omnia quæ oriuntur & occidunt nasci alique contendit. Hæ sectæ ductę ab humili coque progressæ sunt ad summum, ut non in philosophia modo, uerumetiam in medicina pręclaros imitatores & æmulos inuenerint; qui cum rerum omnium, tum morborum causas ad sua quique elementa referri oportere, non infirma sed maxime credibili probabilique ratione suaderent. Atomos amplexati sunt qui se methodicos medios appellarunt: terram, aquam, aerem & ignem dogmatici. Vtrique sua principia tam arctè tenent tamq; accurate defundunt, nihil ut gigni fieriue putent, quod non statim causis illis acceptum ferant. Quæ quum ita sint, uelim unusquisque ex bono & æquo ponderet ac iudicet, quam parum firma & quantum in opinione dubia sint quęcūque de primis rerum causis disputari solent, utque de his nihil certum nihil cognitum comprehensumque animo haberi possit. Euentorum suas utrique causas iactitant, has magna probabilitate rationum tuentur authorum utrinq; par fere numerus qui ingeniorum laude & acrimonia non admodum dispares sint. Vtrorum igitur testimonio fidem attribues? In utram te illorum familiā tutum recipies? Stabilitatemne uel authoritatem habere possit, qui se com-

mentitiis illis opinionibus adiunget? Atomos ueteres iã ridemus, miramurq; ut ibi quisquam persuaserit corpora quædam solida atque indiuidua, fortuita illa concursione res magnitudine immensas, uarietate multitudineque infinitas, omnemq; absolutissimum hunc mundi ornatum effecisse ac certè si Democritus mortem cum uita commutare posset, multo acrius hæc quæ putamus elementa, suo more rideret. Quę equidem huc non idcirco astero, ut quasi armis contendam, quatuor elementorum mundi uires nullas esse, sed ut clarum perspicuumque fiat, eos qui rerum omnium efficientes causas ab his elementis necessariò petunt, quæ duntaxat probabili ratione stabilita sunt, plurimum disputationibus suis hallucinari, multorumque euentorum causas alio pertinere.

Rei cuique genitæ, alias a materia, alias a Qualitatum temperamento, alias a Forma uires in esse. Cap. I.

BRVTVS.

IAM satis, & magis opiparè quam Philosophos decet, epulati sumus hilarem in modum. Ne quid igitur diei huius tam pręclare nobis pereat, ad frugiferam fructuosamque disputationem nostram reuertamur, & è philosophia quasi e uadis & fluctibus emersi, in amplum illum medicinæ campum concedamus. In quo non ut mane, differendi subtilitate digladiari uelim, sed restinctis contentionibus armisque depositis (ne quid pastis controuersiam fieri disceptationem causentur) ex te pacatus audire, quantam in re medica abditarum causarum uim esse putes. E V. Velles igitur diem hunc totum amicis eripere, qui ut animum a grauioribus curis hilaritate quieteque relaxarens, nos comitati fuerant. Quando autem uideo nostra hæc colloquia illis non inlucunda fore, placet diem totum ut cœpimus literis consecrare. At ne uel Solis ardore torreamur, uel terris his coerceamur, conuenient sub hortorum uirentibus umbraculis, in herbescentibus subselliis considere, qua placidissime spirat Fauonius; eritque nobis terræ tumulus pro mensa, in quam libros si res exigat reponemus. Accedamus itaque, & hic molliter ac delicate recumbamus. P H. Locus sane amœnissimus, quo uel Musę plurimum oblectentur. confert huius amœnitas nonnihil ad rei quam expetimus perspicuã dilucidamque explicationem. Eia tu iam quum uoles ad rem aggredere, a medicinæ principis exorsus. E V. Tria quidem hæc mater am, speciem atq; temperamentum, in uniuscuiusque rei naturalis compositione contineri, multis supra rationibus est confirmatum. E quibus duo ut principia rem omnem constituunt, at temperamentum duntaxat inest in materia, quę ex primorum mundi elementorum permistione concreuit. Nunc ut ab iisce tribus neque a pluribus rerum omnium uires profectæ sint, & quales, edisserendum. P H. Rectè tu quidem uiam quam nos tenere oporteat ingrederis, perge igitur reliquum iter conficere, & dic cur rei procreatæ, alias a materia alias a temperamento, alias a forma uires inesse putes, quum unica sit totius substantia, a qua omnis actio omnisque effectus enasci & emanare creditur. E V. Aristoteles (9. Meta. ca. 2.) efficientium causarum, alias esse proponit rationis expertes, alias particeps. „ Quęcunque (inquit) rationis sunt participes, contrariorum operum sunt effe- „ ctrices, expertium autem rationis unaquæque unius duntaxat operis est prin- „ cipium. Hinc autem argumentum sic ratione comprehendam, Causarum facultatumq;

cultatumque naturaliū quæ sunt rationis expertes, una unius est effectus principium, neque ab una & eadem possunt complures diuersique effectus prodire. Atqui uniuscuiusque simplicis naturalisque corporis uelut stirpis, complures notamus effectus, eosque admodum uarios & dispares: Nequeunt igitur hi ad idem communeque principium referri, sed est necesse horum multæ sint causæ. P H. Etiam si hoc unum complures causas & facultates habeat, eas tamen omnes temperamento acceptas feram, ni tu mihi patefeceris, harū nonnullas a materia, & nonnullas a specie coferri. E V. Primum quidem in temperamento uires aliquas inesse haud inficiaris. P H. Id ne inficiarer quod omnium philosophorum medicorūque sententiis stabilitum est? E V. Neque tamen id in se uno functionum omnium uires comprehendit. P H. Quarum nam igitur? E V. Earum duntaxat quæ quodammodo primarum qualitatū naturam conditionemque redolent. P H. Quomodo? E V. In permistione necessum est omnino; aut unam, aut duas qualitates excellere: quę quoniam superiores sunt omnem temperamenti efficiētiam sibi uendicant, ut quicquid ab illo efficitur; id ab iis perfectum esse dicatur, quāuis otiosa non sint cætera. Quod enim calidum perhibemus, id quidem calefacit, licet imbecillius quam ignis; quod calidum siccumque est, calefacit simul & exiccat. Neque ex temperamento potest ulla functio prodire, que non ad uincentis qualitatis naturam uimque referatur. *Hæc* si sola & sit pura elementi uires habebit; si contrarij permistione temperata, easdem prorsus etiamnum uires, licet obscuras & interiores, obtinebit. Contrarii enim repugnantia, uincentis qualitatis uires & exuperantiam impedire quidem potest, at illius naturam ac uim nequit prorsus obterere. Ergo in temperamento necesse est uincentis elementi uis maneat, atque dominetur, licet depressa & infirmior; quæ semper naturę pristinæ memor, alterius diuersique generis nullum possit effectum proferre. *Id* ita esse ut ibi persuadeam subtiliore mihi ratione opus uidetur. Vera permistio corporum est, temperamentum solarum est qualitatum. Contrariæ autem qualitates non in se mutuo transeunt; inquit Aristoteles (neque.n. calor abit in frigus, neque humor in siccitatem, aut contra) sed ipsum duntaxat corpus subiectum mutationem subire constat. [2.De gña-tione. cap.6.] Neque enim calor frigori neque frigus calori, sed quod subiicitur utrique est materia. Ergo si contraria existimat in sese commigrare non posse, qui fiet ut ex principium qualitatum temperatione aut uis aut qualitas noua emergat, quę diuersam naturam adepta, illarum nihil redoleat? Necessum est igitur uires quæ ex principium qualitatum temperamento prodiere, superioris dominatusque qualitatis naturam immitari. [2.De gña. cap.1.] P H. Huius sane conclusionis rationes uideo materiam uæro quas tandē ad efficiendum uires accepisse putas? rudis enim & informis quum sit, atque duntaxat sustinendis rerum formis subiecta, nihil prorsum efficit sed patitur sustinetque omnem mutationis ordinem. E V. Simplici nudęque rerum materię, uires nullas aut functiones inesse statuo: sed ei quadam ex permistis elementorum substantiis concretam esse confirmauimus. Hanc autem luculentius explicare constitui. demonstratum est ab Aristotele cum aliis locis, tum maxime quarto Meteorologicorum, e quatuor primi qualitatibus duas, calorē nempe & frigus agere ob idque efficientes appellari. duas uero humorem atque siccitatem pati, iccirco & patibiles dici. [2.De gña, cap.2.] Sic & de primordiis naturæ ignis & aer tanquam causæ efficiunt, aqua & terra patiuntur ut materia. [Cap.1.] Quæ enim potentiora sunt & uiribus excellunt, simpliciter efficientia pronunciat, aquam uero & terram quæ minus possunt, materiam facit concreto-

rum corporum, horumque qualitates ficcitatem & humorem patibiles. Animantes, inquit, in terra & in aqua duntaxat perfiftunt atque degũt, in aere autem & in igne minimè propterea quod terra & aqua corporum materies existunt. Mox fubiungit, Quod itaque patitur, aut aridum aut humidum, aut ex utroque conflatum eft. Atque aquam humidi, terram ficci corpus effe ftatuimus; quippe quæ inter humida & ficca, maximè pati folent. Et alio loco. Quũ autem fimilaria alia ratione ac uia quam diffimilaria conftitui foleant ex quibus ea fiunt, funt materies quidem ficcum & humidum, & terra & aqua horum enim utrunque utriufque poteftatem habet euidentiffimam; efficientia uerò calor atque frigus, hæc enim ex illis fimilaria corpora conftituunt. Quid autem hinc eliciam uideto. Humorem atque ficcitatem patibilis qualitatis ftatuit Ariftoteles; terram uero & aquam quibus illarum plurimum ineft, materiem naturalium corporum. Itaque quas recenfet ille fecundarias qualitates a patibilibus ortas, quosque corporeos affectus nuncupare folet, nos etiam optima ratione uidebimur, materiæ uires & qualitates appellare. Eiufmodi autem funt durum & molle, craffum & tenue, uifcofum & tenerum. Sic enim uerto quod Græci ψαθυρὸν Plin. friabile appellat, læue & afperum, rarum & denfum, & quæ huius funt ordinis, omnia in materiam penitus immerfa. Poffum & aliter hanc ipfam materiam eiufque uires exprimere. Ariftoteles de his difputans fubtilius, omnia elementa appellat efficientia, illorum qualitates ac uires contemplatus. Dum autem ad illorum fubftantiam animum mentemque adhibet, omnia patibilia & naturalium corporum materiam ftatuit, ex qua conftent quęcunque circa hoc uniuerfitatis medium collocantur. Hæc eft igitur miftorum corporum materia, quę ex elementorum materiis qualitatum ui concreta, uires habet, easque quas nuper appellaui fecundarias: & a qua unumquodque, molle uel durum, craffum uel tenue eft. Ea ipfa caufa eft cur cibus ocyus tardiufue alat, & cur uires habeat aut obftruendi aut aperiendi aut detergendi. PH. Id (puto) perinde eft atque fi dicas, alias ab elementorũ qualitatibus, alias ab eorum materie uires nafcit, at nihilominus utręque ab ipfis plane funt elementis. EV. Vtrafque dices fi uidebitur elementarias, cęterum in quæ a qualitatibus funt, ab iis defcernantur quas materia ędit, magna fecertè in rebus offeret ambiguitas, magnaque confufio & perturbatio, quam fi expedire confilium eft qualitatum effectus ac temperamentum, confiftentię uero a materia deriuabis. PH. Perplacet homonymię diftinctio, iam obfecro quod tertium erat uirium genus perfequere. EV. Si rei naturalis forma quæ totius eft perfectio, & materia & temperamento longe præftantior eft, quis quęfo tam demens fit & in rerum contemplatione tam cæcus, ut illa quidem exiftimet agere, formam uero prorfus otiari? Accidens uim effectricem ingenitam habere, fubftantiam eam quę omnium eft præftantiffima ab omni agendi & aliquid efficiendi ui & facultate effe deftitutam? Equidem tantum uirium corporum formis attribuo, ut ab his exiftimem omnes quofcunque cernimus effectus primum maximeque proficifci. Quod & Ariftotelem cenfuiffe uideo. Is enim phylofophos infectatus, qui naturalium corporum facultates atque uires ex calore & frigore deducebant, rati ex his & per hæc omnia confici planum facit demonftratione eas qualitates inftrumenta duntaxat effe caufę cuiufdam præftantioris atque fuperioris, quam & naturę nomine infigniuit. Nam quis has dicet primum & per fe agere, perinde faciet ac fi ferrę aut cuiuis inftrumento efficiendi caufam poteftatemque tribuat; & perfectione formaque rei ext cr minata, ueram amittet caufam, inftrumentis actiones fe-

4. Meteorol. ca. 5. cap. 10.

2. De gñatione. cap. 5.

ret acceptas,quæ per ſe tamen otioſa manerēt,niſi formæ ui cierentur. P H. Si tanta uis ineſt & facultas agendi in forma, ut illi motui omnis actio primum feratur accepta;quas paulo ante ad temperametum & materiam functiones referebas, non ab illis, ſed a forma primum & per ſe ortas eſſe ducemus. Quid cauſæ eſt igitur, cur a temperamento & a materia illas prodire decreueris? E V. Qui ſupra ſenſus nihil inueſtigant,a materia & a temperamento eas naſci aſſeuerant,tametſi prima eſt in his obeundis forma: hos etiam ſequuti a materia & a temperamento illas prodire diximus,quia per hęc tāquā per inſtrumenta fiant. Quas autem a forma eſſe ſimpliciter pronuntio, eas ipſa nullius inſtrumenti interpoſitu aut ſubſidio per ſe obit. P H. Agè uerò, nonne materia & temperamentum quæ tanquam inſtrumenta proponis, uires quædam ſunt efficientes formæ? E V. Non ſane, ſed ut (quū aliquid arte fit) faber aut fictor is eſt qui primum agit & præcipuè, & cui uis ineſt ſua & facultas efficiendi,ars nempe ipſa aut robur corporis:artifici uero adiumento eſt inſtrumentum ſecuris uel dolabrum;& inſtrumento uis quædam eſt adſcita, nō quę agat,ſed per quam melius agatur,ea eſt ſecuris apta conformatio,uel acuta ad expedite ſecandum acies. Ita propemodum in naturali rerum effectione ſpecies primum eſt & præcipuum efficiens,in quo uis quędam efficax ineſſe intelligitur; temperamentum uero & materia tanquam inſtrumenta ſubſidio ueniunt efficienti cauſę.Horum utrique ſua uis ineſt & facultas, quippe temperamenti & materiæ apta conſtitutio per quam ſit commodior effectio. Itaque in unoquoque naturali corpore tres ſunt cauſæ efficientes,forma, materia & temperamentum; & unuiſcuiuſque ſua quędam uis eſt, qua ualidius uel hebetius agat. Ne autem a ſimili duntaxat tantam rem duxiſſe uidear, demonſtrationem ſubiiciā. Forma ex ſe efficiendi principium eſt, nec ut ea conſiſtat principiiique naturam habeat ab inſtrumento mutuata eſt, quod poſterius tanquam adſcitium incidit. Vim igitur & facultatem agendi forma prius acceperat, quam per inſtrumentum ageret, quemadmodum & faber priuſquam ſecuri uel dolabro quicquam effingat, uim artemque habet agendi, neque hanc ab inſtrumento ſumit. Ex quo intelligitur eam facultatem quæ ſua ineſt cuique formæ natiua,& quæ illius proprietas appellatur a materiæ temperamentique uiribus longe diſtare. P H. Quonam quęſo diſcrimine formę uires ab is quæ tum materię tum temperamento aſſignantur, re ipſa diiunges? E V. Nonne poteſt artifex ſola arte (quæ uis eſt ſua) nullius externi inſtrumenti ope, ſtatuam animo effingere? P H. Poteſt opinor. E V. Sic utique & rei ſpecies quippiam efficit,ad quod neque materia neque temperamentum quicquam confert,quin pariter alias tum a temperamento,tum a materia. Tria illa quum ſint in naturali corpore implicita motuque nexu colligata, uix poteſt ſpecies effectu ſua ſeorſum uires expromere; quin pariter & materia & temperamentum ſuas uelut ſuccenturiatas edant; neque econtrario. Hinc nequęſo concludendum putes in unam eandemque omnes confundi, neque illas reuera diuerſa eſſe? Huius generis plurima uideas ſic inter ſe connexa ut mutua opera indigeant,nullumque poſſit ſeorſum conſiſtere;ea amen qui re ipſa non diſcernet,omnem conturbabit ueri cognitionem. Quoniam autem facile coniector,te horum uniuerſalium demonſtratione licet certiſſima, nihil aut parum commoueri,ſingula iam perſequar eaque medica,in quibus hanc triplicem uirium differentiam plane commonſtrabo,ut quum quaſi exemplis inſtructa fuerit uniuerſa demonſtratio, quæcunque ſparſim tota arte medica de his traduntur,facile percipias, & ſingularum ſpeciatim obſeruatio uehementius

te alli

te alliciat, oblectet ac iuuet. B R. Ego tacitus & quasi mutus cum magna spe iam expecto quorsum hoc tuum uertas institutum, ut omnibus in unum conclusis ac dilucide explicatis, perspiciam quid noui hæc tua sententiam ferat. E V. Altissima quæque ac difficillima instituti nostri theoremata attingimus quę uelim optime Brute, acerrima attentissimaque cogitatione excipias. atque dum audies oro atque obsecro ne quid ulla pręuaricatione indulgeas aut condones nobis, quo putes aut artis præcepta labefactari atque conuelli, aut eius autorum existimationē minui: sic enim planior erit cognitione ueritatis, quum singula dicendo in controuersiam aut disceptationē uocabuntur. B R. Eia, tu iam ad hanc disputationem agredere, ut qui hactenus impellente aut potius urgente Philiatro, iusto plus uisus es philosophari: nunc quæ medica sunt non minus disertè pertractes.

Vires eas quas forma profert, uti & ipsam formam, plane diuinas esse atq; dici, ut quarum nulla sit certa manifestaque ratio.

Cap. II.

E V D O X V S.

PERIPATETICAE philosophiæ quam matutina disputatione sumus cōplexi, hęc summa erant capita. Prima quatuor simplices rerū naturas in cōpositorum materiam cedere, Cœlum autem speciem illius atque formam conferre; hoc quintum esse elementum, cuius conuersio cursusque, per obliquum circulum rebus omnibus causa sit ortus ac interitus. Supra autem hos naturæ limites quum fertur Aristoteles miris argumentorum uiribus docet, Deum maximum substantias simplices, separatas & imutabiles tum extra cœlos tum in cœlis condidisse, a quarum diuinitate omnium uita continetur. Istarū uiribus cœlum admirabili celeritate circum axem uersari, hac motuum constanti & ordinata ęquabilitate, quæcunque hic caduca cernimus & mortalia, alternata ortus ac interitus uicissitudine moueri. eamque esse istarum continentem ac proximam causam. Itaque formarum origo proxime cœlo, deinde intelligentiis; atque Deo, qui uite fons est perennis, fertur accepta, quam Platonici in simplices illas procreatrices ideas contulerunt. Iam uero si quod ante meridiana disputatio confecit, ex Deo & per deum nobis insunt omnia, si is rerum omnium conditor, omnium principium & finem mediumque tenet: si Deorum plena sunt omnia, diuinaque uirtus atque potestatis per omnia commeat, per quam sunt & permanent omnia: si quum Deus hanc uniuersitatem compleret, rerum ortus perpetuos instituens, per omnes naturas propriis seminibus generatim & per species diuisus est, & si tum rebus singulis uitę spiraculum indidit; dubitabit nè adhuc aliquis illis quippiam inesse quod uere diuinum & sit & appelletur? Temeritas profecto sit aut furiosa potius dementia, hanc diuinitatis præstantiam, quam ueterum omnium constanti traditione, Deorum munere rebus inditam accepimus, uelle nulla ratione, non dicam minuere, sed ex toto auferre. Sed & plusquam furor sit; fateri rebus quibusque diuinitus quippiam esse datum, neque tamen id diuino nomine dignari. B R. Esto rebus diuinum quippiam insit, quid tamen id qualeque sit, non est unde conniciam, E V. Quidni? Quum in naturali corpore nihil sit simplici forma præstantius, nihil prius, cætera uero quæ ad materiam pertinent, illi substrata

sint

sint ut caduca & abiecta, consequens est simplicem rei formam, diuinũt id esse quod inuestigatum, & quicquid illius naturam referat ac exprimit, id quoque diuinitatis esse particeps. BR: Sed quas uires habituram putas simplicem illa rerum speciem, quas non possim elementorum mistioni attribuere? EV. Si propriæ quædam sunt elementorum & qualitatum uires, diuinitatis certe multo maiores erunt, neque poterit uiribus hæc destitui, quæ omnis generis dignitate & perfectione præstantissima est. Atque omnes quidem eius functiones & opera sub sensuum cognitionem recidunt, neque nos possunt latere, sed unde & quomodo prodeant, qualisque sit effectricis illius causæ aut facultatis substantia, æque occultum & ignotum id plerumque est atque ipsa diuinitatis essentia. Magnetem ferrum allicere uidemus, & Rhabarbarum bilem, agaricũ pituitam, epithymium atram bilem, insuper struthioca melum ferrum coquendo atterere, uiperæ aut scorpii ueneno hominem necari, ueratrum & cicutam esse homini pestifera, illo tamen coturnices, hac sturnos uesci. Horum tamen obscuræ sunt causæ, & adeo occultæ, ut percipi a nemine possint, nulla que certa ratione comprehendi. Latente enim obscuritate inuolutę naturę, quę dum neque euidenter percipi neque uerbis dici possunt, occultæ nobis rerum proprietates appellantur, Vti Gręcis ἰδιότητες ἄρρητοι. Nec uero inquit Aphro. [Procemio Problem.] " solũ mædicę artis authores rerum statuere proprietates coguntur, sed etiam " philosophi atque grammatici eodem persæpe ueniunt. Tum enim eo uenire " necesse est, quoties effectæ rei cuiuspiam ratio nequeat uel acutissimi hominis " ingenio explicari, lucemque recipere, neque quoquomodo primorũ elementorum naturis attribui. Hæc itaque quoniam uires & naturas elementorum [Lib. 1. Metaph. ca. 5.] excesserunt, supra naturalem philosophiam (quæ tota in illis uersatur) constitui, nec demonstrationum cancellis coarctari merito iureque dicemus. Præ " clare Theophrastus, eorum quę sciuntur, & quorum naturalis quædam ratio " haberi potest, certos limites hac oratione præscribit, Siquidem qui de omni- " bus rationem quæritãt, simul cum ratione scientiam tollunt, immo uerius erit dicere eos rationẽ petere eorum quorum neque est, neque fuit. Quamobrem (multis in hanc rem propositis exemplis) in natura & in uniuersi substantia, ait terminum quendam constituendum esse eorum, quæ unde & cuius gratiam existunt, ratione cognosci potest, in hoc enim dicendo aliquousque progredi possumus, supra naturæ limites non possumus. Aristoteles, naturalem philosophiam instituens, quæ ex primis rerũ naturis atque ex rebus sensu perceptis demonstrationes adfert, dum forte in abstrusas & inexplicabiles huiusmodi quęstiones incidit, earum solutione certaque definitione se abstinẽs, inquit omnes esse supra captum humanæ mentis. Hinc palam est ueteres illos philosophię proceres non omniũ quę fiunt, sed quorũdam duntaxat rationes ab elementis petijsse, neque causas eas attigisse, quas generali fusoque nomine occultas rerum proprietates appellant. B. Si inter omnes conueniret diuinitatẽ quãdam rebus inesse, nihil equidem reclamarem, cæterum quum diligenti obseruatione uideam summos uiros, maximeque Galenum illius nusquam, occultæ autem proprietatis parce & timide mentionem fecisse, cur quæso a tãto uiro sine magna necessitate spõte deficiscam? EV. Videbam te non satis animo certo & confirmato posse in ijs quę nuper concesseras consistere, non equidem te a Galeni dogmate conor diuellere, quin in eo corroborare potius. Quãquam enim diuinitatis nomen is minus aperte celebrauit, rem tamen ipsam quę uire ac multifariam dici poterat, frequenter attigit. Quod ne post hac dubites, libellam demonstrandam suscipio quantum dignitatis ac uirium

Galenus occultis rerum causis destinarit. *Is* enim etsi est in ratione multus, & quãquam rerum omnium causas omnes, ne quid ignorare uideatur, in prima elementa referre uult, idque ex instituto proponit, persæpe tamé uix suis principiis ac limitibus se continens. cogitur clàm & quasi furtim in occultas rerum proprietates illabi, idque tam frequenter, ut artis nulla parte id deuitare possit. BRV. Mira sanè polliceris, quæ optarem tam facilè ex Galeni uerbis ostendi, quàm breuiter dicuntur. EV. Dicta quidem breuiter, sed diffusa tamen res est, a qua si quis expectandus est fructus, paucis certè illa uerbis nec comprehendi neque coerceri potest, si patienter & constanter audies, locos eos sigillatim patefaciam quibus necessariò Galenus abditarum proprietatum dignitatem celebrauit. illisque tum rationes cum medicorum philosophorumque sententias addam, quo stabiliora & firmiora sint omnia. B. Si quid est eiusmodi, maximum profectò esse fateor, & sine quo ars medendi manca sit & mutila. At non ego pollicitationibus, sed re ipsa moueor, quã uehementer exopto. Hanc aggredere dum uoles, me docilem ac beneuolum præbebo, nisi quam obscuritatem & quasi tenebras ob sensus offundas, quas illustrari uelim.

Corporis humani & cuiuscunque animantis diuinam esse fabricam. Cap. III.

EVDOXVS.

AB hominis natura exordium inducens, primam illius in utero conformationem qualem & quibus ex causis Galenus instituerit, ex uariis locis depromam. Libro de fętus conformatione, in quæstionem id atque dubitationem sic adducit, Sicut iam ostendi corporis nostri structuram summam architecti sapientiam & potestatem referre, ita uelim mihi philosophos istos opificem indicare, deus ne sit aliquis sapiens simul ac potens, qui primum sanè cogitauerit, quale cuiusque animantis corpus fingere conueniret, deinde potentiam ipsius ostendere qua quæ proposuit, absoluit, an anima quædam sit a diuina differens. Mox autem huius solutionem scrutatus ait, Atqui necessarium est uel ex motu quodam sine ratione & arte fœtuum conformationem ad optimũ finem perduci, uel Deos similiter atque eos qui miracula moliuntur (hi quum motus initium dederint, discedunt quidem, machinæ uero aliquantum artificiose mouentur) stirpium animaliumque semina in quandam motuum continuationem idonea præparasse, postea uero nihil ipsos agere. Disiunctæ auté & ancipitis huius solutionis utram partem sit sequutus, declarant ea quę mox subiungit, Oratio (inquit) de anima ea quæ particulas conformarit, omnino incerta est, minimeque demonstrari potest, at certe ea manifestè indicare mihi uidetur, artificis qui nos condidit artificium, quod nemo qui libero animo rem perpẽdat, in temerariam rationisque expertem fortunam referre potest Et concludens, Summam (mox inquit) in fœtum conformationẽ & sapientiã & potentiam uideo: neque possum existimare eam quæ in fætu est animam quidem, sed naturam appellatam, fætum ipsum conformare: ut quæ non modo sapiens non sit, sed omni prorsus ratione careat. His profectò statuit Galenus, fætum non a semine, non ab ulla rationis experte facultate, sed a sapientissima quadam & potentissima ui extrinsecus appellente effingi. B. Si locis pugnandum est, ego tibi enim opponam, quo inquit: Naturalem porrò ani-

mam

mam omnium principem fœtus obtinet quę non ex sanguine, sed ex ipso semine, arteriam uenam neruum, os, & membranam procreat. Quumque pro certo ac rato posuisset, stirpes ab anima naturali fingi sic demum concludit; Itaque si non aliis uiribus natura seminis plantam efficiat, aliis animal, ea quæ in stirpibus uides ad animantia traducito, eandem namque in utrisque rationem reperies. Libro autem Aphorismorum primo causam illam efficientem fictricemque asseuerat calorem esse natiuum. Huc quoque animum (inquit) aduerte, quod aliis quidem omnibus ratio est inexplicabilis, soli autem Hippocrati atque eius sectatoribus explicari potest. Neque enim al ud quicquam animal ab initio conformauit, neque rursus audaxit, aut usque ad mortem enutriuit, præterquam iste calor innatus, de quo nnnc habetur sermo hic enim est omnium operum naturalium causa. Ergo causam quæ fingit nos alit, nos auget, nos ad extremum usque tuetur ac gubernat, alias animam, alias naturam, alias natiuum calorem, plerunque insitum temperamentum appellauit unam quidem substantiam uariis designans nominibus. Quid tu ad hęc? Negabilis scilicet ea esse Galeni, an sententiam aliqua obscuritate tectam esse dices? E V. Nolim hic ergo locorum uarietate pugnare, neque locos omnes inter se conciliare, neq; indicare ubi Galenus secum ipse pugnet, & sibi aduersetur sed quid quum accuratè & ex professos animę formatricisq; facultatis substantiam inuestigat, de illa statuat. Libris de semine non est exquisita illa & subtilis de rerum ueritate quæstio, sed popularis & crassiori philosopho conueniens oratio, ubi autem abstrusa illa & recondita scrutatur, & qualia sint non hominum opinione sed re ipsa inquirit, iam non illam naturalem, ut quę bruta sit & insipiens, sed planè diuinam & sapientissimam esse confirmat, cuius sanè substantiam quum se prorsus nescire fateatur, nec ulla demonstratione comprehendere potuerit multis tamen eam nominibus illustrat. Hippocratem uulgaremque ueterum morem sequutus naturam appellauit quum inquit. Nemo tam stolidus est, qui non intelligat quandam generandi fœtus causam esse, quam omnes naturam appellamus, quæ eius sit substantia ignorantes. Quam naturæ appellatione designauit, negat tamen ex elementorum concretione nasci. B R. Vbi? E V. Quo loco maxime solet elementorum temperamentorumque uires, tanquam rerum omnium causas summis laudibus efferre. Eos enim exagitans qui ex una quappiam particula de toto corpore pronunciant, sic ait. Verum ambo a ueritate aberrant, uno modo eoque cōmuni quod unius particulæ occasione, de toto pronūciare sunt ausi. Altero quod formatricis in natura uirtutis quæ artifex facultas est, & particulas secundum animi mores affingit non meminerunt. De hac namque Aristoteles dubitauit nunquid diuinioris sit originis atque a calido, frigido humido & sicco res diuersa. Quo mihi minus recte facere uidentur, qui tam temerè de rebus maximis pronunciant, & solis qualitatibus formam darum parti causam assignant. Consentaneum enim est, hæc (id est has qualitates organa esse, formatorem uero alium. Hic quum elementorum uires celebret, supra has tam formatorem nostrum collocat. B R. Quibus uero locis putas Aristotelem hāc uim inter diuinas retulisse? E V. Libro Meteorol. quarto, ubi de ea hæc planè uerba facit, similaria autē alia ratione uia, ab aliaq; causa quam quæ dissimilium sunt partium constitui solent. Nam (quod deinde ait) elementis similaria constant & similaribus autem tanquam ex materia integra naturæ, opera confici solent. Rursum, Partes similares calore & frigore & mistis motibus fiunt: at dissimilares, quale est caput, an manus,

Commen. aph. 15.

L. de formatione fœtus.

2. De temperamentis.

Cap. 10.

aut pes, ex illis constitutæ nemini uidebuntur. Sed quemadmodum caloris & frigoris motio causa est ut æs argentum ue fiat, ut uero sera aut phiala aut arca fiat, non item, sed ars causa est: sic sanè ut dissimilares partes fiant, in causa esse putabitur natura, aut alia quædam causa. Itaque instrumentorum conformationem non primis elementis horùm ve temperamento, sed uel naturæ quam ab iis diuersam facit, uel præstantiori digniorique causę addicit destinatque. Immo uero nec similiarium partium propriam essentiam atque formam ab elementorum temperamento ducendam putat. BRV. Noua penè & incredibilia narras & quæ nisi citato atque indicato loco nunquam credam. EV. Libro de ortu animalium secundo. Dura (inquit) mollia, uiscosa, tenera & quicunque alii affectus partibus insunt animatis a calore frigore ve effici possunt. At ratio qua iam hoc caro, illud est os, non potest, sed a motu efficitur proficiscente ab eo, quod genuit quodque actu & re ipsa id iam est quod esse potest id ex quo res gignitur. PH. Isthæc quidem rectè, sed ad Galenum reuersus, tu extrema persequere qui inchoasti, ut omnia perfecta uideamus. EV. Quum supra Galenus affirmauerit uim fœtus conformatricem, non eam esse animam uel naturam, quę in eo ipso fœtu continetur, quę nam ea sit uis conformans, libro de usu partium decimo septimo, taliorem speculationem instituens, planius & apertius dixit eamque non dissimulanter mentis uerbo notauit. Quis ita demens uel hostis & oppugnator operum naturæ esse possit, qui non statim ex cute ipsa, omnium primum conspiciat artem creatoris. Quis mox non cogitabit mentem quadam aut intelligentiam admirabili ui præditam per terras uehi, & in omnes extendi partes? Nusquam enim non gigni uidentur animantia, quæ omnia admirabilem quandam structuram acceperunt. Omnium mundi partium ea certè est uilissima atque sordidissima, quę circum terram est, & eo tamen pertinere uidetur mens a superis illis deducta corporibus. Hæc mi Brute, quid aliud quęso quam Platonis sententiam confirmant, qui mundi animum cunctis in rebus uigere tradit? Aut quid magis quam Aristotelicum dogma, quod formam rei cœlitus demitti prodit? PH. Quænā obsecro, ea sunt superiora corpora, a quibus deducta mentem huc usque pertinere ait? EVD. Id continuata patefacit oratione. Hęc superiora corpora qui uident, confestim dignitatem pulchritudinemque substantiæ eorum admirabitur, maximè quidem Solis, postea uero Lunæ, deinde astrorum. In quibus quanto corporis substantia purior est, tanto decet mentem inhabitare meliorem & pręstantiorem ea quæ in terrenis est corporibus. Si enim in luto, in sorde, in limo, in stagnis, in plantis & fructibus, quum putrescunt, animalia quædam gignuntur, eaque mirabilem ostēdunt generantis splendorem, quid oportet existimare in superioribus corporibus? Si eximia est mens & intelligentia quę in tantam sordem accedit, quantam existimare oportet esse eius excellentiam in Sole, in Luna & in plerisque astrorum? Mihi certè hæc cogitanti, per ambientem nos aerem mens quædam non parua porrigi & extendi uidetur. Hæc si quis libera solutaque mente sic conspiciet & contemplabitur, uidens in tanta carnium humorumque colluuie in habitantem tamen mentem, uidens præterea animalis cuiusque compositionem & structuram (omnia enim specimen & dignitatem prę se ferunt sapientis conditoris) illius quę in cœlestis est mentis magnitudinem & excellētiā admirabitur. His plane Galenus uniuersi naturam ipsumque mundi animū designauit, cuius sapientiam iustitiam & prouidentiam passim admiratur & suspicit. Nunc uero ut his supra naturam, Deum statuerit primum rerum omnium

Cap. 1. ad item.

omnium conditorem, hinc deprehenditur quod ait, Deos olim stirpium animaliumque semina in perpetuam motum continuationem idonea preparasse, ut nihil posteà ipsi agerent. *Hoc* enim quid aliud est quam, Deum propriis seminibus generatim & per species esse diuisum, cuius uirtus per omnia commeat? Quod si est quidquid matutina disputatio confecit, id omne etiam Galenus asseuerat, neque aliud *Plato*, aliud Aristoteles, aliud Galenus principium causamque statuit procreationis formarum. *Placet* hunc locum plenius tractare, & sententias proferre quibus Galenus conditorem hunc genitoremque rerum, non modò naturam aut mentem, sed summa animi agitatione & contemplatione Deum appellauit, Nos (inquit) ortus principium a creatore acceptum seruamus, & mox, Non enim satis erat uelle tales fieri: neque si creator lapidem repentè uoluerit hominem efficere, id in illius est potestate situm. Hoc autem est in quo a Mosis opinione tum nostra tum Platonis & aliorum qui apud *Græcos* naturæ rationes rectè pertractauerunt, dissidet. Nam illius satis est Deum ornare uelle materiam, eam enim statim ubi ille uoluit, ornatam esse, omnia siquidem in eo posita illique parere existimat, etiam si cinerem uoluerit Equum uel Bouem efficere, Nos autem non ita sentimus, sed esse quædam dicimus quæ natura fieri non possint, & hæc omnino a Deo non attentari, sed ex iis quæ fieri possunt id duntaxat eligi quo est optimum. *Hæc* Galenus, qui etsi non ut Moses Deum solo arbitrio, solo uerbo, solo nutu quæcunque uult ilico perficere censet, eum tamē profitetur, rerum omnium conditorem, pro naturæ legibus & institutis omnium efficientem, & quæcunque ui naturæ orta dicimus, a Deo illa primùm, ortus sui principium duxisse. Quod ipsum libro de Hippocrati Platonicisque placitis nono, luculentius his explicat: Quemadmodum de humanis affectibus facimus iudicium ita etiam de diuinis facere conuenit, ac corporis nostri opificem admirari, quicunque tandem sit Deorum. Si autem quod illum non uidemus idcirco neque esse dicimus, iam non eodem modo iudicamus atque de artibus iudicari solet, deinde: Ridiculum enim quam optimè constructa naui aut domo aut lecto, ignoto autem opifice, putare illa nulla arte, sed temere & fortuito facta esse. Et mox: Hippocrates quæ substantia sit naturæ nos conformantis ac regentis, non est ausus pronunciare, opificem nostri causam, ut omnibus mos est hominibus, naturam appellans. Verum efficientem nostri causam Plato definiuit, fabricatorem enim mundi Deum, suis filiis præcepisse, ut ratione genus humanum fingerent accepta quidem ab ipso immortalis animæ substantia, addito autem quod nasci quodque interire potest.

Lib. II. de usu partiū.

Hanc Platonis de conditione rectoreque Deo sententiam minimum a Mosis arcanis diuersam, locis compluribus ut suam Galenus tutatur Diuinam is quum sibi persuasisset esse formarum originem, conatus insuper altius inuestigare diuini conditoris substantiam, mira rei obscuritate quasi tenebris offusus, diuturna incipitque indagatione defessus, ita den um in medio cursu resistens queritur, Quamobrem maximo dolore effectus mecum ipse cœpi inuestigare, an aliquam de structura animalium ualidam rationem possem inuenire, ac nullam deinde inueniens (id quod hoc libro fateor ingenue) Philosophos quibus ad hanc rem plus est ingenii uel facultatis, hortor ut in hanc quæstionem sedulo incumbentes, si quid pro sua sapientia inuenerint, nobis id uelint sine inuidia communicare, & paulo post. Cæterùm quum nullam inueniam opinionem cum scientiæ certitudine demonstratam, fateor me de substantia animæ dubitare, probabile quicquam de ea quod

Lib. de fœtus form at

 afferam

„ afferam habere; quin & de fœtuum fictrice causa nihilo plus certi me habere
„ fateor. Paulò pòst: Tantum igitur hoc de causa animalium formatrice pro-
„ nunciare me posse confido, quod & ars & sapientia in ea sit maxima. Qua-
Lib. 15 de mobrem facto iam periculo, cęteros admonet ne in eadem inquisitionem pe-
Vsu part. nitus incumbant. Hęc (inquit Creator noster talia fieri uoluit. Quæ autem
„ facta iam sunt, neque tentes, neq; audeas quærere quemadmodum facta sunt.
„ Quæ enim facta esse ignorabas, nisi ab anatome edoctus fuisse: qualiter meri
„ tò audes quærere qua ratione facta sint? Satis ergo tibi sit nouisse unamquãq;
„ particulam pro rerum commoditate & usu constructam fuisse. Si uero præte-
„ rea conaberis quo pacto ita facta sit inquirere, palam fiet, nec tuam inbecil-
Lib.6 de litatem, nec opificis illius sentire potentiam. Quamquam igitur certa de-
plac. *Hip.* monstratione constat eum qui nos procreauit opificem diuinum esse, quę ta-
poc. men illius sit substantia, aut quomodo nos effecerit, nulla possumus intelligen
tia & ratione comprehendere. Illud (inquit) nos scire conuenit non esse simi
lem speciem demonstrationis, qua nos iuxta prouidentiam cuiusdam Dei aut
Deorum compositos esse, & qua opificis nostri aut animi substantiam cogno-
scamus. BR. Multa mihi nondum animaduersa, ex uariis abditioribusque
locis eruis, quibus possis ruinosam philosophiam erigere ac instaurare. EV.
His locis non proximam cuiusque animantis procreatricem causam sed pri-
mam illam & prestantissimam quę uere efficiens & conformatrix est Galenus
inuestigat. Proxima quę dicitur, neque simpliciter materiã, neque formam
confert, sed duntaxat præparatione quadam & commodarum rerum procura-
tione materiam instruit, cuius beneficio idonea fit & conueniens excipiendæ
formæ. Hac una habilitate animal unumquod aliud sui generis procreare
perhibemus materiam uero quo pacto simpliciter efficiat, quæ neque ortus,
neque interitus mutationi subiicitur? BR. At saltem speciem summamque
perfectionem addet. EV. Mas qui iam semen in fœminæ uterum emiserit,
quum reliquo gestationis tempore longius abscesserit intercluso uteri ore,
quid quęso possit ad fœtus conformationem formęque immissionem confer-
re? BR. Si nihil mas, at certè fœmina dum utero gerit, fœtus lineamenta
ducit formamque fingit, quod (ut ait Plinius, & tu quoque ab illo iampridem
recepisti) imago sub ipso conceptus tempore austa, in ipso fœtu elucescat. *Si*
quid fœmina inter concipiendum uehemens & auidus animo comprehende-
rit, huius notam fœtum referre, doctum expertumque muliercularum genus
testatur. Tanta ui in plerisque pollet ea facultas animi quæ cogitatione fin-
git, ut una possit iusta uideri conformationis causa. Eudoxus ea certè potest
tenello fetui colorem uel figuram partis immutare, & signa quędam & quasi
inusta imprimere. Cæterum totius formę substantiam, aut uniuersam corpo-
ris conformationem, nulla potest animi quantumuis fixa atque intenta in a-
liquam rem cogitatio præstare. Quæ enim tam acris & tam uehemens est re
rum cogitatio, quæ uisam tam altè insculpta sunt in animo atque impressa, ut
possint sexus speciem mutare? Optaret quidem mulieres id sibi priuilegium
ferri, esseque in sua potestate situm, ut quoties marem comprehenderent,
eundum etiam gignerent. Sed quæ conceperit, si fortè procerum quempiam
& liberali specie uirum, si mancum, si claudum, si canino capite, si caudatum,
si execto naso, aut sine intestinis, acri intentoque animo intuebitur, talem
ne obsecro oportet illius fœtum euadere? Dum porrò fœtus partes singulæ fin
guntur, eas ne mulier sigillatim animo & cogitatione lustrat, ac uelut pertra
ctat? At quum in ouo sensim pullus coagmentatur, gallina ne incubans, in
partes

partes singulas eo quo finguntur ordine cogitationem defigit? Itane necessarium fuerit non modo mulieres, sed & omnes tum auium tum reliquorum animantium fœminas, gnaras esse & peritas anatomes, & nouisse quo quæque pars ordine fingatur? Nulla anus tam delira est ut hoc existimet. Ergo tametsi ea uis animi quæ fingit, notis quibusdam uariare ac uelut distinguere fœtus colorem aut formam potest, nequaquam tamen potest eas conformare; neque id in parentibus est positum, ut qualem uolent fœtum ędant, sed id diuinitus accipi consentaneum est. BR. Quod homo hominem, & equus equum, & cęterorum unumquodque sui generis quiddam perpetuò generet, neque unquam in diuersam speciem transitus sit; id sanè conficere uidetur, genitori uim inesse conformatricem. Si enim nulla in eo uis foret, cur homo hominem potius quam equum aut asinum procrearet? EVD. Eò arbitror quod ab homine data materia, non equo sed homini formando conueniens sit & apparata: ad quam quum efficiens causa extrinsecus appulit, sese ad illius naturam accommodat, omnemque eius præparationem imitatur ac perficit. Matutina autem disputatio confecit, animal quod semen ad procreandum iecit omnem illius præparationem, non autem formam aut uim huius effectricem adhibere. Si alijs rationibus uoles contra hæc agere & pugnare, philosophicam eam disputationem repete, cum qua uires tuas si uoles periclitaberis. Medicam nunc suscepi, in qua satis uidebor præstitisse, si planum fecero Galenum diuinas illas cœlestesque causa in omnem artis partem quodammodo admisisse; quod est huius loci ac temporis institutum. BR. Perge igitur uiam tenere quam ingressus est, & ordine quam optimo singula persequere.

Animam nostram non ab elementis ortam, Galeni decreto. Cap. IIII.

EVDOXVS.

PROXIMVM his uidetur ut quid præstantiæ tum anima tum eius facultates acceperint, edisseramus. Ac primum quidem æstimatione dignum est, quid de animę essentia Galenus statuerit. Libro de placitis Hippocratis & Platonis septimo, eam ipsam ita inuestigat: At si de animæ essentia definitum quid dici oportet, de duobus alterum fateri necesse est, aut uelut splendidum quoddam & ęthereum corpus ipsam esse, quo uel inuiti cum Stoici tum Aristoteles quadam consequentia ducuntur: aut esse ipsam quidem corporis expertem substantiam, primum tamen ipsius uehiculum esse hoc ipsum corpus, cuius interiectu cum cæteris commercium habeat corporibus. Hæc ille, qui non multo ante rem totam certius expresserat. Ex his igitur quæ apparent, cogitauerit aliquis uentriculorum cerebri spiritum, duorum alterum, si quidem corpore caret anima, primum esse ipsum eius ut sic dicam domicilium: si uero habet, illum ipsum spiritum, animam esse. Sed cum uentriculis illis confractis, paulo post rursum sentiat rursumque moueatur animal, dixi non potest illam esse spiritum. Satius est igitur arbitrari, in ipso quidem cerebri corpore animam habitare, quali tandem cunque sit substantia, non enim id iam quæritur primum uero ipsius instrumentum, ad omnes animantis cum sensus tum uoluntarios motus, illum esse spiritum. Proindeque eo dissipato, dum nouus dænuo collectus sit, non quidem

dem uita, sed sensu tantum ac motu priuari animal. Quod si ille fuisset ipsa animę substantia, eo profectò dissipato, animal statim ipsum simul interiisset. Deinde ait: *Itaque arteriarum spiritus uitalis & est appellatur, animalis autem in cerebro consistit, non tanquam animę substantia, sed quasi organum primarium ipsius in cerebro habitantis, qualiscunque ea sit substantiæ.* Mox rursum: *Quod autem animalis spiritus neque substantia sit animę, neque eius domicilium, sed duntaxat instrumentum primarium, inde didicimus, quod ipso per uulnera euacuato, statim ueluti mortuum redditur animal, recollecto autem reuiuiscit.* His palam asseuerat animam nostram prestantiorem simplicioremque spiritu esse, eamque peculiarem substantiam habere, quæ simplex est & uniusmodi. BR. At ea substantia corporea ne est an incorporea? EVD. Simplicem hanc & corporis expertem esse, consentaneum & consequens est iis, quę iam assumpta sunt. Si enim anima præstantior est spiritu, & spiritus corporum pręstantissimus est, necessum est eam corpore carere. BRVT. Ea fortasse naturalis est calor. Sic enim ait Galenus libro de tremore & rigore: *Ducetur autem hæc ratio de principiis Hippocratis, neque pro corporis nostri elementis ponemus corpuscula quædam & poros, neque statuemus calorem, è motu attritione quadam & collisione suscitari; sed corpus quidem totum confluxile & conspirabile, calorem uero non ascitum aut aliunde quæsitum, neque genito iam animali ortum, sed insitum & qui ab ipso statim principio extiterit. Nec sanè aliud est uel natura uel anima, quam is ipse calor, quem si esse substantiam per se mobilem semperque mobilem intelligas, non errabis.* Hæc ille. EVD. Verum, sed excutiamus singula. Quum naturalem calorem illam esse dicis, tùne qualitatem duntaxat, an etiam caloris substantiam comprehendis? BRV. Substantiam sane; non enim animam qualitatem esse dico. EVD. At caloris ea substantia spiritus est; non is quidem qui è principibus partibus emanat, sed qui partibus singulis innatus est & insitus. Quo circa eodem reuolueris unde iam te subduxeras; ac necessario concedes animam spiritum esse. Ne inuidia uerbi labefactetur oratio, una ea substantia quæ nostri administrationem gerit, quocunque eam nomine designes, simplex est, incorporea & immortalis, non Galeno soli, uerumetiam Hippocrati, qui tum de hac, tum de altera quę nos coformauit, a physicis illis elementis ad subtiliorem rationis calculum reuocatus, diuinam hanc sententiam protulit. *Communibus equidem sententiis & opinionibus tum eorum qui prius fuerunt, tum meis hactenus usus sum; nam necesse fuit quum de medica arte tractaremus principium commune plurimorum sententiis & opinionibus proponere. De cœlestibus autem rebus & sublimibus, mihi nihil dicendum uidetur, nisi quatenus homines animaliaque cętera quæ in terris degunt & gignuntur, principium inde & originem habent; quodque anima de cœlo est.* His Hippocrates animę cœlestem facit originem: illius uero substantiam, quam caloris nomine appellat, immortalem. Inquit enim, *Nunc uero sententiam meam patefaciam; Profectò mihi uidetur id quod calidum caloremve dicimus, quiddam non mortale esse.* His plura non addam: arctius enim quam istis sententiis adstringi ratio non potest. BRVT. Sto certè illis adductus & quasi satiatus, adde si uidetur, qua ratione simplex & immortalis, hoc caduco corpore coercita omnia gerat. EVD. Id ex alia Galeni oratione conicio, quam hunc in modum uertimus; *Nam & animã nostrã, alii corporis expertẽ asserunt alij spiritũ esse alii ne esse quidẽ*

Lib. de carnibus.

illius

illius propriam ullã substantiam, sed proprietatem substantiæ corporis earumque rerum facultatem habere, quas natura facere potest. In his igitur ego medium quendam ordinem teneo. BRV. Quem hunc quæso medium appellat ordinem? EVD. Quod anima neque sola proprietas sit substantiæ corporis ex elementorum orta qualitatibus, neque simpliciter substantia sit incorporea, quæ per se consistens nullo corporis egeat subsidio. At sic ea medio ordine puta est, ut incorporea quæ sit, corporis tamen commodis inseruiat, neque possit citra bonam conuenientemque eius temperiem integras functiones obire. Quandiu enim corporis est constricta uinculis (nihil enim supra hæc Galenus inuestigat) illius ornatu bonaque constitutione indiget. Hęc mea interpretatio illius sententia corroboratur. Illud certè euidenter apparet, animam ut in corpora commigrauerit, ipsam eorum naturis inseruire, quæ sunt ut dixi ex certa elementorum temperatione prognatæ, neque quod ad artem medicam pertinet, quicquam mihi officere puto, quod ignor quemadmodum immitantur, aut ab aliis in alia corpora concedant animi, Græcè id ἐμψύχωσις & μετεμψύχωσις dicitur. Oportet enim profectò idoneum id esse corpus, quod animam recepturum est, & si sui temperamenti magnam ipsum mutationem subeat, ex eo statim animam ipsam emigrare. Ex his planum facit animam quam simplicem & corporis expertem dixerat, corporis legibus & natura teneri. PHILIA. Quid illa quæ so designant, anima in corpora commigrat, aut protinus emigrat? Nonne quod animæ propria sit substantia, quæ per se sine corpore consistat? quod si est, illam apertè renunciat immortalem esse & indissolubilem. EVD. Rectè tu quidem colligis, quanquam uix audet Galenus in id consequens incidere, quod eodem loco se prorsus ignorare profitetur. De anima porrò (inquit) an immortalis ipsa, cum substantiis corporis confusa, animalia gubernet, certo equidem me scire non profiteor, sicuti neque an ipsius nulla sit per se substantia. BRVT. Vndique mihi salebrę sunt. Ego quippe ex assumptionibus illis concludendum potius fuisse existimem, animam nostram mortalem esse, neque posse illam per se solitariamque consistere. Si enim nec epotum uenenum, nec malos corporis affectus sustinet, sed ab illis emigrare cogitur, ab illis sanè perpetitur aliquid iam si patitur, uinci tandem potest & occumbere, quum nempe grauior aliqua causa premet. Item, si quicquam anima a corporeis affectibus patitur, quiddam illi communiones & societatis cum corpore intercedit, quocirca nec expers est corporis nec immortalis. EVD. Hæc male colligis. Nihil enim quicquam perpetitur anima, ueruntamen ea quorum quasi uinculorum nexu, societate quadam cum corpore coheret affici possunt: sunt autem innatum calidum & insitus spiritus, quæ quum extremo corporis uitio dissoluuntur, illa libera & expedita necessariò de corpore decedit. BRVT. Sed aliud iam urget acrius. Si enim corpus instrumentum est animæ, quo ea ad obeundas functiones indiget, nihil illa quicquam solitaria & a corpore seiuncta possit efficere. Atqui ridiculum est & absurdum otiosam & inertem animam esse, ut quam efficientem causam esse definiuimus, non igitur potest solitaria consistere. Quod si a corpore seiungi nequeat, neque ipsa per se consistat, planè mortalis erit una cum corpore si mortalis, corporis quoque & elementorum particeps est, non autem diuina. Hæc sanè illius substantiam & naturam ratiocinatione inuestiganti, mortalem & corpoream esse demonstrant,

demonſtrant qualem & Galenum ſtatuiſſe credibile eſt. EV. Offendis in ipſo ſtatim limine. Non enim anima ſic eſt obligata corpori, ut aſſidua illius ope indigeat, ſed quæ Dei ad naturam ad ipſumque mundum, eadem eſt & humanæ mentis ad corpus ratio. Neutris enim ſubſtantiam corpori cui regendo pręeſt obſtringitur, aut ullo modo ſubiecta eſt, ſed præter eas functiones quas Deus per naturam, mens per corpus exequitur, nullius corporis aut naturæ adminiculo alias quaſdam pręſtantiores efficit. Non enim anima ut ratiocinetur ullius indiget opera, quo ut inſtrumento utatur, ſed per ſe ſolaque rationem init ac intelligit. BRV. At lęſo tamen cerebro animaduertimus mentem omnemque animæ uim perturbari omnemque actioné impediri, eo autem bene ualente, ſanas eſſe & conſtantes animæ uires. Ex quo intelligitur hanc quandiu eſt immerſa concreto corpori, illi quoddammodo inſeruire, eoque apto egere & idoneo. EVD. Eget ſanè, non ut inſtrumento, ſed ut proprio domicilio. BRVT. Quomodo? EVD. Vt artifex qui integra eſt ualetudine ſed domicilio coercetur, ſi quod opus rectè effectus eſt, non ſolum conuenienti aptoque inſtrumento inſtructus ſit, ſed etiam domicilium lumine colluſtretur, nec obſcurum nec tenebricoſum ſit oportet, ita ſanè ſtatuo animam ſdum corporis eſt irretita compagibus, non corporis tanquam inſtrumenti, ed tanquam domicilii bona conſtitutione ad ratiocinandum & ad intelligendum indigere. Hoc deſit, uel nihil uel uitiosè aget, uel fortaſſe emigrare cogetur. Vt autem omnis ambigendi occaſio deſit, audi quæſo quid libro de uteri conceptu diuine pronunciet: Anima eſt uniuerſitatis animæ defluxus e cælica regione diſcendens, ſcientiæ capax, quæ ſemper ad ſibi ſimilem uiam cognatamque ſubſtantiam adſpirans, terreſtribus relictis omnium ſuprema petit, cælicæ diuinitatis particeps ſupercæleſtem locum ſepius contemplans, una omnium rerum moderatori aſſiſtit. Iſthæc dilucidè commonſtrant, Galeni ſententiam nihilo a Platonis & Ariſtotels dogmate deſciuiſſe, ſed ſumma illos conſenſione animam noſtram ſimplicem, incorpoream & immortalem ſanxiſſe. BRVT. Caue ne Galenum iis concordem reddas, a quibus palàm uoluit diſſidere. Conſtat enim illum, libro de animi moribus, Platonis de animæ immortalitate ſententiam multifariam exagitare, ac modeſtius inſectari, tametſi & hanc, & uim quæ nos conformauit incorpoream, planeque diuinam & ſapientiſſimam eſſe alicubi confirmat.

Quid animæ facultas Galeno. Cap. V.

B R V T V S.

His tamen miſſis ad animæ facultates oratione deducta, quędam earum ſubſtantia ſit dilucidè commonſtrens. EVD. Quoniam omnes hæ mortales ſunt & caducę, maior eſt controuerſia, ſint ne diuinitatis quoque participes. PH. Priuſquam in hanc diſputationem deſcendatis, lubens ſanè audiam quid facultatis nomine ueteres complexi ſint, quandoquidem admodum dubiam & incertam eſſe uideo hac de re ſententiam, quod & Galenus ſanè exiſtimauit. Qui uerò naturalem contemplationem tractarunt, aliud alii ſibi perſuaſerunt. *Hi* nanque incorporeas quaſdam facultates corporibus ineſſe confirmant, illi contrà, corpora ipſa operari pro ſua cuiuſque natura, quæ ex quatuor elementorum temperamento conflata

Lib. de facult. ſubſt.

ſtata ſit Cæterum quid ea de iudicio decernat, non exprimit. ſi quid Eudo- xe,aliud occurrit quod dubitationem patefaciat & illuſtret, id nobis ob ocu- los expone. EV.Rem inueſtigas mi Philiatre,cognitu in primis neceſſariam quam in ſuis monimentis Galenus occultam & inuolutam reliquit.B R V T. Hic mihi uidemini rem minime dubiam interrogando dubiam facere.In prõ- ptu ſiquidem eſt,Galeno nihil aliud facultatem dici,quam efficientem rei cu- iuſque cauſam,quæcunque tandem ea ſit. Nam libro de plenitudine, faculta- tem appellat cauſam effectricem,nihilque putat referre αστικὴν an πρακτι- κὴν dicas,unde liquet facultatem actionis cauſam fore. Et libro de facultatũ ſubſtantia: Verum quoniam quæ ſit operum horum cauſa parum conſtat,facul- tatem appellauimus effectricem. En nobis locus extat libro de cauſis pulſuum primo,ubi pulſationis quæ in arteriis fit cauſam inueſtigans ſcribit hunc mo- dum,Quæ ſit illa cauſa,haud procliue id inuentu eſt, alius enim innatum calo rem eſſe cenſet,alius naturæ robur,alius temperamenti quandam proprietatẽ alius totam corporis conſtructionem,alius ſolum ſpiritum, alius horum quæ dem alius omnia ſimul.Iam uerò ſunt qui facultatem introduxerint incorpo- ream,quę accomodatis ad mouendum iis quæ diximus inſtrumentis utatur, aut omnibus,aut quibuſdam,aut certe uno aliquo. Hanc igitur pulſus cientem cauſam,quęcunque ſit,etiam ſi eius ignoramus ſubſtantiam,quia pulſus tamen efficere poteſt,facultatem ipſam appellauimus,quemadmodum & alia opinor omnis facultas ab eo appellari ſolet,quod ipſa facere poteſt. Nam cuius rei ſit facultas,& ipſius etiam facultatis motionem (ut quę ſit comparationi rela- tioniqùe ſubiecta) ita demum concipimus, quum ad aliud quiddam animum retulimus, ideoque ſic eam appellamus, quum eius ignoramus ſubſtantiam. Hic ſane locus facultatis nomine efficientem cauſam intelligit, non eam qui- dem ſimpliciter,ſed qua ratione in hunc illumve effectum ſe comparat atque refert.Hanc uero comparationem relatione ue alia ſententia hunc in modum explicat. Hoc autem multi ſtatim ſapientes perturbantur, quod deprauatam habeant de facultate notionem.Nam perinde ac ſi qua res in ſubſtantiis habi- tet,ut nos in ædibus,ita mihi de facultatibus uidentur exiſtimare, non intelli gentes omnium rerum quæ fiunt, efficientem quandam eſſe cauſam, quæ con- ſideretur ſecundum comparationem & reſpectum ad aliquid, atque eius cau- ſę,ut certe cuiuſdam rei,propria eſt quædam & per ſe appellatio,ſed pro habi- tu quem cum ea re quæ ab ipſa fit habet,eius quæ fit rei eſt facultas ut quot ſunt cuiuſque rei actiones,tot & illius eſſe facultates dicamus. Vt aloen pur- gandi facultatem habere,& ſtomachi roborandi,& recentia uulnera glutinan di,& ulceribus planis inducendæ cicatricis,& palpebrarum humores exiccan di,non quod horum quicquam aliud efficiat quam aloen.Hæc enim eſt quæ ea facit omnia,quæ quoniam facere poteſt, totidem facultates habere dicitur, quot res facit.Itaque aloen purgare poſſe dicimus, & ſtomachum roborare, & uulnera glutinare,& ulcera cicatrice inducere,& humẽtes occulos ſiccare,qua nihil interſit,aloen purgare poſſe dicamus,an purgandi facultatem habere. Item & humentes oculos ſiccare poſſe,idem ſignificat atque facultatem habe- re deſiccandorum oculorum. Ad eundem modum, quum ratiocinatricem ani- mam,cuius eſt in cerebrò ſedes,per ſenſus ſentire poſſe dicimus,& ex rebus ſen ſu perceptis ipſam per ſe meminiſſe,& tum conſequentiam, tum pugnam rerũ uidere,& tum diſſolutionem,tum compoſitionem,non aliud ſignificamus, quã ſi comprehenſim dixiſſemus,ratiocinatricem animam multas habere faculta- tes,ſenſum,memoriam,intelligentiam,& de reliquis unamquamque. Et quo-

Eeee niam

niam non ſentire tantum ipſam poſſe dicimus, ſed & ſpeciat.m uidere, audi-re, olfacere, guſtare, tangere, ipſam rurſum facultates habere dicimus ui-dendi, olfaciendi, audiendi, guſtandi, tangendi. *Iſtis* quidem Galenus per-ſpicue decernit facultatem non propriam eſſe rei ſubſtantiam, ſed efficientis cauſę comparationem, & ut dicere ſolent, relationem ad hunc illumve affe-ctum. Quam hic paſſum ſe ignorare fatetur facultatum ſubſtantiam, alio tamen loco affirmat non aliud, quam temperamenti proprietatem eſſe, quo nomine naturam paſſim appellat, tum in Aphoriſmis, tum in libro de natu ra humana. Libro de præſagatione ex pluribus, de illa hunc in modum ſcri bit: Facultatis ſubſtantia in ſingularum partium poſita commodo tempera-mento eſt. Nam tum demum ſuum quæque munus obit ſtrenuè, ubi ſit tem-peratiſſima, contra malè fungitur, ſi intemperata eſt. *Et* libro ſecundo, Ni-hil in illis commentariis attulimus de facultatis eſſentia, neque enim prius hoc decretum, quam undique reperiſſem conſtans pronunciare fui auſus nunc uero eſſentiam facultatum adducti ſumus, nihil eſſe præter qualitatem temperamenti. Libro autem de plenitudine hanc rem totam lucidius defi-niuit. Ego uero aliam eſſe arteriarum facultatem a neruorum & uenarum facultate, docui in libris de Hippocratis & Platonis decretis in iiſdemque illud etiam arteriarum facultatem è corde uelut è fonte quodam manare, ner uorum è cerebro, uenarum ex iecore. In libro autem de Elementis ſecun-dum Hippocratis ſententiam, oſtendi ſubſtantiam quæ generari quæque in-terire poteſt, per ſe totam immutari, dum quatuor qualitatum ui uel inca-leſcit uel frigeſcit, uel humeſcit, uel ſicceſcit, eſſeque ſuam cuiuſque cor-poris ſubſtantiam in iſtorum quatuor, calidi inquam, frigidi humidi ſic-cique temperatione ſitam, ideoque gubernantium quodque corpus faculta-tum ſubſtantiam, illam eſſe temperationis proprietatem. *Hæ* ſunt quibus de facultatum ſubſtantia nihil dicere potuit apertius. E V. Magnum quid-dam tibi, perſuades attuliſſe atque his, omnem facultatem ſubſtantiam deſignaſſe, parum opinor intelligens quid proprietatis appellatione notet. Ea ſubſtantia non eſt, ſed qualitas intima efficienti cauſę, neque igitur ip-ſa facultatum eſſentia, ſubſtantia ſimpliciter eſt, ſed qualitas: quemadmo-dum & ea quam coloris eſſentiam ueteres uſu appellare ſolent, non ſubſtan-tia ſed ſimpliciter qualitas eſt. Quid autem de facultate uerè ac ſincere Galeno ſit uiſum relictis ambagibus, hæc una ſententia commonſtrat. Non quidem ſubſtantias in ſuas facultates diuidi exiſtimamus, ſed unamquamque ſimplicem indiuiduamque ſubſtantiam, ſuis facultatibus omnia efficere. Non ſimpliciter & abſolutè ſubſtantiam dicimus facultatem habere, ſed in-terim adiici ſolet urendi aut refrigerandi, aut ſiccandi, aut madefaciendi, interim fingendi, ratiocinandi, aut mouendi ſeipſam, aut aliud eiuſmodi, quæ in participe rationis anima percipimus, hæc anima quum una ſit, multas tamen habet facultates, quas omnes alio opere enumeraui. Quæcunque igitur cauſa res efficiet uarias, tot ea nimirum facultates obti-nebit quot res faciet, non quod ſimplex ea in facultates quodammodo diſtri-buta ſit, ſed quod quibuſdam rationibus ad ea quæ facit uariè ſe gerat. B R V. Id igitur perinde erit ac ſi quis unus ſit, & pater, & auunculus & auus, quod ratione reſpectuque diuerſo ſit. E V D. Hac ſimilitudine non poſſis rem perfectè exprimere. nam quod facultate præditum dicimus, id certè proprietatem quandam & qualitatem in ſe obtinet, qui autem uel pa-ter, uel auus eſt effectus, nihil in ſe magis quam ante habet. Decedente filio,

Apho. 54. & 2.

filio, licet tum pater non sit, nil tamen is in se mutationis accepit, at rei facultas perire nequit re ipsa non mutata. PH. Multa quidem hic dicuntur a uobis, quibus obruor potius quam docear, ex quibus sanè nondum mihi planè constat quid facultas. Id tu uerbis & iusta atque explicata oratione quid sit expone, & sitne quippiam a subiecta re diuersum. EVD. Volo equidem. Aristoteli agendi potestas est nunc ipsa efficientis causæ substantia, nunc aliquid causę penitus insidens, quod illa tanquam principium quoddam ad agendum adhibet, id siue potestatem, siue facultatem, siue uirtutem atque uim appellare uelis minimum refert. Prior horum nominum significatus rarior est, posteriorem crebrius authores usurpant, dum possim aiunt, uim facultatem ac potestatem agendi rei cuipiam inesse, tanquam ea quippiam sit a subiecta re diuersum. Ei igitur insidet, at intimè & penitus, uix ut unquam diiungi separarique possit. Quod autem interima esset & ingenita idcirco insitam rei proprietatem dixerunt, quam Themistio definire placet quippiam esse, quod rei substantia ex se profert, & tanquam de sinu suo promit. Non id quidem ulla est substantię portio, sed intimum quiddam & ingenitum ab illa dimanans. PHI. Nondum planè assequor ne cogitatione quidem, quo pacto rei uis atque substantia inter se distent, sintque diuersę, dic si lubet planius. EVD. Vis & facultates imminui augerive potest, nonnunquam uero quasi impedita teneri, substantia nulla ratione uel intendi uel remitti potest. Hoc declarant inueterata medicamenta, quorum uires prorsus infirmæ & quasi eneruatæ iacent, forma uerò suaque ipsorum substantia integra etiamnum manet. Hos uirium facultatumque ordines Galenus roboris infirmitatisque gradibus definit. Etenim uis & facultas, ad functionem interim melius, interim deterius est comparata, unde modò pręclarius, modò deterius functionem administrat. Ea (inquit) pręstantior ad functionem constitutio facultatis, uirtus est & robur, deterior infirmitas atque uitiositas. Lapis Heraclius alio perunctus imbecillus adeò redditur, uix ut tenuissimum ferri fragmentum alliciat, eius tamen forma temperamentumque permanet. Huius uis & facultas foras emittitur ac transilit, dum procul remotum disiunctumque ferrum attrahit, at species atque substantia immota suis se tota limitibus continet. Ex quo intelligitur quantum ab efficiente causa uis illius facultasque distet, utque robur & infirmitas quidam sint facultatis ordines.

PH. Quid igitur? Tu ne dices omnes qui de re medica uel disserunt uel quotidie disputant, uitiosè loqui, dum aiunt facultatem attrahentem, quicquid in alimento utile est allicere, expultricem aliena depellere, concoquentem cibum conficere, uti & quartam continere? Hi profecto unamquamque facultatem quasi efficientem causam proferunt, auditorumque sensibus illas obiectant tanquam secretas substantias. Qua in re id etiam sequuti uidentur quod Auerrhois ait, ipsas facultates animas tum esse tum appellari. EVD. Quid Auerrhoidi hac de re statutum sit, nec laboro, nec mea refert. Sed tamen ipsa rerum affinitas atque coniunctio efficit, ut plerique uim & facultatem esse statuant efficientem causam, qui nihil maius aut præstantius inuestigantes, effectum omnem facultati attribuunt, quod & Galeno frequens esse solet. Quando (inquit) afficientes causæ essentia incognita nobis sit, eam facultatis nomine appellamus. Qui sic usu quodam & consuetudine facultates agere pronunciant, quamquam nec satis aptè nec propriè, dilucidè tamen planeque loquuntur, ac magnam certè ambiguitatem & erroris occasionem tollunt, lucemque

i.Collecta cap.7.

rebus afferunt distinctione. Si Lucas peritus est canendi, pingendi, pulsandæ citharæ: unus is multarum functionũ efficiens causa censetur, quippe, qui unus omnium uires facultatesque obtineat. Atque quãquam facultas ipsa nihil per se potest efficere, usu tamen dicimus citharœdum pulsare, cantorem canere, pictorem pingere: quum nec cantor nec citharœdus nec pictor substantia sit, neque prima efficiendi causa, sed Lucas. Sic res habet in natura, quæ una principium & omnium functionum causa, omnia quidem efficit, at facultatibus usa diuersis. Quod igitur est ars parta artifici, id naturæ est uis & facultas, nisi quòd hæc ingenita est, illa usu & exercitatione conquiritur. B. Hęc quum ita constitueris, quot nam ex Galeno putabis facultatũ substantias nobis inesse? EV. Tot nimirum, quot efficientium causarum propriȩ insunt differentiæ. Galenus Platonis imitatione atque contemplatione tres animæ partes substantia sedibusque disclusit: tres itidem designabuntur omnium quæ in nobis sunt facultatum substantiæ. Vnius eiusdemque substantiæ sunt facultates omnes naturales, alterius uitales, quemadmodum & animales sunt omnium quȩ in nobis sunt facultatum substantias esse perspicio. Has autẽ partes si mihi demonstrabis, uti & animam totam diuinas esse, neq; ab elementorum natura profectas, grauibus seriisque rebus satisfeceris,

Trium partium animæ diuinam esse substantiam, ex Galeni sententia. Cap. *VI.*

EVDOXVS.

PARTIVM animæ quæ locis sedibusque disclusæ sunt, eã duntaxat quȩ rationis est particeps immortalem ac sempiternam haberi, cæteras autem mortales & caducas, omnes quidem asseueranter pronuntiant: quæ qua ratione unam eandemque simplicem animam efficiant, plenius alio explicauimus opere. B. His non immoror: sed quid illæ diuinitatis habeant expecto. EV. Principis animæ quȩ ratiocinatur simplicem diuinamque esse substantiam, ne Galenus quidem inficiabitur, etsi quandoque id uidetur in dubitationem traxisse. B. Huic iam nec repugno nec obsisto; sed quid aliis mortalibus inesse potest diuinitatis? EV. Animal unumquodque diuinitus est conformatum, & quæ id uix effinxit, Galeno prorsus est diuina. B. Id agnosco. EV. Atqui quęcunque fictum iam & conformatum corpus regit anima, eadem est quæ id effinxit, hæc igitur non minus quam illa diuinitatis est particeps. B. Id unde, & ex quo authore tibi assumis? EV. Ex Galeno, quo loco hunc in modum scribit: Quid autem in partium functionibus accidit, perspicuitatis quidem gratia, uno aut altero exemplo concludemus. Deinde propositis exemplis de pueris & infantibus qui digitum unumquemque porrigunt uel inflectunt, ac linguam uariè contorquent & conuoluunt in conuenientem figuram concinnæ uocis exprimendȩ, neque tamen nouerunt quibus musculis ad singulas motiones sit opus, subiungit. Nam animal unumquodque uidemus ea se parte corpori tueri, qua præ cæteris plurimum ualet: cornu. n. petit uitulus etiam ante nata cornua, & equinus pullus calce, nondum satis firmis ungulis, sic & catellus mordere conatur, etiam si adhuc infirmos habet dentes, & auium genus omne uolatum molitur, etsi per infirmitatem nondum potest. *Hæc* enim uidentur declarare, animam quæ partibus utitur, ipsarum partium

Lib. de fœt. format.

partium usus nosse, perinde utsi eas ipsa fecisset, non ab alio factis uteretur. Mox dein ait: Atque hac quidem ratione, in animantium corporibus illa anima quæ partes conformauit, adhuc uidetur permanere. Neque enim fieri potest, ut quę nunc pręsens adsit, ea quaque parte conuenienter utatur: quæ uerò totum construxerit, ea fugerit. Paucis deinde interpositis addit: Nam quum puellas uideamus sonantes quicquid iubentur sonare, ut myrram, ut scalpellum, ut smegma, quum nec intelligant a quibus masculis lingua sic moueatur, ut eam uocem conuenienter sonare possit, multoque minus istorum musculorum motores neruos, probabilissimum id uidetur ut quisquis linguam formauit is uel in formatis a se partibus etiamnum permaneat, uel sic eas partes fecerit, ut animalia sint gnara uoluntatis, eius qui nostræ animæ principatum tenet. Quum autem huius consequens esse uideam, aliam esse quæ principatum in nobis teneat animam, alias quę in singulis sint partibus, aut certè unam omnino quæ communiter omnia dispenset, magna profectò circumu nior perplexitate, ut de opifice qui nos sit fabricatus, nihil quod consistere possit mihi in mentem ueniat, tantum abest ut certam habeam cognitionem. Nam & quum audio philosophos quosdam dicentes, materiam ab ęterno animantum, de fixis in ideas oculis, ipsam se perfectè exornare, tum uel multò magis cogito, unam esse oportere animam, quæ nos tum formarit olim, tum singulis nunc utatur partibus. Sic enim legitur, ἔτι καὶ μᾶλλον ἐννοῶ μίαν εἶναι δεῖν ψυχὴν τήν τε διαπλάσασαν ἡμᾶς καὶ τὴν νῦν χρωμένην ἑκάστῳ τῶν μορίων. In cuius sententiæ conformationem supra dixerat. καὶ φαίνεται κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐν τοῖς τῶν ζώων σώμασιν ἔτι διαμένειν ἡ διαπλάσασα ψυχὴ τὰ μόρια· οὐ γὰρ οἷόν τε χρῆσθαι μὲν ἑκάστῳ προσηκόντως τὴν νῦν οὖσαν, ἀπεστοιχειῶσθαι δὲ τὴν κατασκευάσασαν. Eādē uero opinionē, quæ animalia quędā ponebat particulas nostras primum conformasse, atque deinceps in illis omni uitę tempore permanere; quæ quia uoluntatem principalis animæ cognoscerent, illius imperium sequebantur; paulò antè his uerbis exploserat, Sed & hoc a diligentioribus medicis quęsitum est, & quum quidam diceret, musculum quemque non secus atque animal, uoluntatem nostram sentire, atque attrahere & circumagere linguam, ut figuram sortiatur ad illam uocum conciniè exprimendam accommodatam; cęteris omnibus id minimè probabile uisum est. Itaque Galenus eam solam opinionem probat, quæ in singulis animalium particulis primam uim illam fictricem insidere & permanere, illasq; ad suum opus excitare confirmat. Sed hic te obtestor & obsecro mi Brute, id mihi paulò altius cogitare quod dixit, eum qui corpus nostrum finxit, quicūq; is fuerit (hunc autem cœlestem mentem, nonnunquam & Deum esse profitentur) adhuc in conformatis particulis permanere & his singulis nunc uti, nonne id ipsum est quod passim uulgauit Plato, Deum & opificem & rectricem nostri causam esse? Quodque Aristoteles, Deum uerè genitorem esse & conseruatorem rerum omnium, quare ipse principium & finem mediumque tenet? Nonne & quod ait Theophrastus, diuinum quidem esse omnium principium, cuius beneficio, & sint, & permaneant uniuersa? Quod etiam, sed planius, Theodoritus; Deus creator naturæ, gubernator est eiusdem, non enim quam ipse fecit nauiculam destituit. Omnium uero apertissimè Galenus, qui intemperationem subiiciens pleniorem, dixit eum qui corpus nostrum finxit, adhuc in conformatis particulis permanere, hisque nunc ad proprias functiones uti. Itaque si aut Deus aut certè diuina erat uis illa nostri conformatrix, diuina etiam est ea quæ nos regit & quæ functiones moderatur in nobis. B.

Hæc

Hęc de mouente ui & facultate quæ in musculis insidet forsan afferuntur, quã tu diuinam esse possis contendere. Cęterum uim naturalem atque uitalem unde constat eundem tenere dignitatis gradum? EVD. Quid est quod eas, obsecro, de statu illo deque gradu deiiciat? nonne omnes ęquè mortales sunt & dissolubiles? nonne & omnes æquè corporeæ? Neque uerò sentientis animæ quam istarum functiones uel pręstantiores sunt, uel admirabiliores. Nam cor uentriculus, iecur, lien, renes, utraque uesica, uenæ & arteriæ non minus, immò etiam amplius præ se ferunt administrationis, quam musculi, & nerui. Quum enim supra Galenus mentem quandam & intelligentiam admirandę uirtutis, in omnes terrę partes ex superioribus deduci commemoraret, & eam unamquanque particulam quem admodum utilitas exigit, construxisse; non musculos duntaxat aut neruos quorum uis motus sensusque ciet, sed reliquas partes omnes, nullo discrimine mihi certè quidem complexus uidetur. Itaque si uis & natura quę nos effinxit in musculis atque neruis residet, cur non similiter in cæteris consedit? Et ne forte hæc mea, eoque parum firma, uideantur, alium tibi locum profero ex libro de semine, ubi de partium instauratione disserit his uerbis, Nam carnosa omnia è sanguine orta sunt, membranosa è semine, ideoque si quando corrupta fuerint illa sanguinea, facile denuo generantur, large enim ad id suppetit materia: sed quæ constant ex semine, aut nunquam prorsus, aut raro certe denuo generantur, etiamsi efficientem sui causam habent, non secus atque integra. Mox uero rationẽ subiiciens cur effectrix illa fictrixque causa, in animantium particulis derelicta permaneat, ita aio, Neque enim natura animal deseruit, neque insitarum uirium ipsa oblita est: quas enim ab alio non accepit, sed ab ipso semine habuit. fieri non potest ut eas abiecerit. Naturam dicit effectricem illam causam, quam alibi conformantem intelligentiam appellauerat. ab ea minime diuersam, quæ animantia gubernat. Hoc nude positum & infirmum, si uoles, ratione firmabo. Partis compositio, situs & figura, ad agendi commoditatem & usum comparantur. Quamobrem natura & facultas quę agit, & partes ad actiones ciet, eadem necessario aut illas partes concinne conformauit: aut si qua alia uis eas condidit, illa certe facultati agenti pręparabat, ac uelut inseruiebat. Itaque agens hæc facultas (quæ tanquam finis est optimus) illa formatrice pręstantior habetur. Hæc igitur si inter diuinas numeratur multo certe magis agẽs illa dignior. BR. Instat sane ac urget hac ratione, & quo me cũq; uertam persequitur. Sed qñ aliis atq; aliis in animum incurrentibus, nouæ exoriuntur dubitationes, hæque rationes controuersias non dissoluunt tantum, sed & nouas plerunque nectat, liceat mihi quęso tecum paulisper ueritatis studio contendere rationem tuarum ductu & auspiciis. Si natura uires (ut paulus ante Galenus aiebat) a seminę accepit, ipsa semen non est, non enim a seipsa diceretur suires assumere: sed erit natura & diuersum & posterius quiddam semine. Rursum si natura a semine uires suas accepit, ut semen hoc terrenum de parẽtibus fluxit, ita & quę ab hoc profectę sunt uires; quare neque cœlestes erunt, neque diuinitatis participes. EV. Satisfecit hunc in modum Galenus: Videtur siquidem rursus quę corpus conformat anima, utpote in semine contenta, a parentibus in fœtum peruenire. Cuius quidem substantia quænam sit, dicere non possum: quum a quibusdam audiuerim eam quum incorporea sit ut aiunt, simul cum semine ingredi. Animæ ac naturæ substantiam aliorum existimatione atque iudicio, incorpoream esse ait, & in semine contineri. Quanquam enim plerunque solet semen simpliciter naturam appellare, quandoque alterum ortus nostri principium, non-

Lib. de fœt. format.

Libro de usu part.

De semine

De natur. facul.

Lib. 2. de mnc.

nunquam

nunquam opificem fortiſſimum, tamen ubicunque exquiſitorem docendi rationem inſtituit, non id quidem artificem, ſed in ſe artificem habere pronunciat. Vtrunque autem. Si uerò ex ſanguine conuerſo mutatoque ſingulas ſic re particulas dicamus, in ſemine artificem qui hæc facturus eſt, ſtatuere conuenit. Et alio eiuſdem libri loco: Conſtat ſimilitudinem formæ cum utroque parente, ei facultati quæ ineſt in ſemine opifici atque fingenti acceptam referri. Quum igitur facultas agens ipſaque natura, uere ſit in ſemine, quod ſupra dicebat naturam uires a ſemine accepiſſe, perinde eſt ac ſi cum ſemine dixiſſet, ſimul enim (ait libro de fœtus formatione) ea facultas cum ſemine ingreditur, hæcque illa tanquam conueniente materia ad formandum fœtum utitur. Ergo natura incorporea in ſemine concluſa, ab hoc haud ſecus uires accipit, quam artifex ab inſtrumento, nam reuera, ea diuinitus acceſſerunt. B. Durum eſt profecto iis aſſueſcere, quæ ne per ſomnium quidem hactenus mihi uenerant in mentem. EV. Vſu aſſiduaque meditatione ea tibi mollienda erunt, quibus quum animum imbueris & inſtitueris, miratæ cognitionis ſuauitate & delectatione perfundent. Ac ne noua tantopere exiſtimes, uide ut familiaris tuus Auerrhois prٍeter eas formas quę a temperamento emerſerunt, alias inſtituat facultates nobis ineſſe, eaſque animas uocitari. Quod ſi hę neque elementa ſunt, neque elementorum particeps, reſtat ut prorſum diuinæ ſint atque cœleſtes. B. Ego hanc Auerrhoidis mentem eſſe perſpicio, planeque rei ueritatem aſſequor. Ex quo mirari ſubit cur quum ſupra citatos Galeni locos toties uerſarim, nunquam tamen eos euoluerim, nec quid latentis ueritatis includerent explicarim. Meus puto aut peruagatorum elementorum obſeruatione, aut communi uulgarique hominum iudicio obruebatur, a quo non promptum eſt citra nominis & gloriæ iacturam diſcedere. EV. Quam ſis conſecutus ueritatem tene ac promulga iniquum ſiquidem eſt in altiſſimis philoſophiæ quæſtionibus, aliud ſentire, aliud dicere.

Humani corporis, ut omnium uiuentium ſpiritus eſſe diuinos, ingenitumque illis calorem diuinum.

Cap. VII.

PHILIATROS.

SI de humanis ſpiritibus diſſerendum proponitis, optem mihi implicatam huius nominis rationem expediri. EV. Propria ſpiritus ſignificatio uentus eſt, omnibus in linguis. Aut quum uentus prępotens ſit, mirabiliaque efficiat, & oculorum obtutum effugiat: affinitate quadam & ſimilitudine factum eſt, ut ſpiritus nomen ad rem omnem quæ ſub aſpectum non cadit tranſiret, ſiue corporea ea ſi ſiue incorporea. Hinc fit ut, quę in nobis ineſt ſubſtãtia auræ tenui perſimilis, ſpiritus appellationem ſubeat. Eſt autẽ a corpore & humoribus quippiam diuerſum, quod Hippocrates impetum faciens nuncupauit nõ a ſubſtantiæ tenuitate, ſed quòd eius ut uẽti magna uis ſit & incurſio. Qua igitur ratione iſtos ciet impetus, intelligitur affinitatẽ habere cũ corpore. qua autem uideri nõ poteſt, ad incorpoream ſubſtãtiam accedere, ex quo fit, ut amborum medius ſit & utriuſque particeps. Quęcunque ſubſtantia intelligitur corporis expers, noſtroſque ſenſus effugiẽs, ea ſuas uires nobis caducíſque corporibus prouehente ſpiritu impartit. Itaque ut uiuentis Dei & uniuerſæ naturæ,

turæ sic & animæ suus est spiritus. Dei spiritus occultam Dei maiestatem potestatemque præferens, per omnia sparsus permeat ubique præsens omne complectitur, hic animos habet in potestate & eos quocunque uult adducere potest. Naturæ spiritus, is est quem omnes philosophi iuxta ac poetæ celebrant, quem Plato mundi animum, Galenus mentem huc ex superioribus deductam appellauit, quem Aristoteles de mundo differens hac definitione planius expressit, Spiritus dicitur quædam tum in plantis atque in animalibus tum per omnia commeans, animata fœcundaque substantia. Hic ergo longe lateque diffusus omnia continet, omnia lætificat uitalem mundi animam ipsamque naturam secum afferens, quæcunque subierit, uitalia faciens. De quo latinæ philosophiæ princeps Tullius, ordinem constantiamque rerum suspiciens, sapientissimè: Hæc ita (inquit) fieri omnibus inter se mundi partibus cõcinentibus profecto non possent, nisi ea uno diuino & continuato spiritu continerentur. Paucis certe spiritus tũ pstantiã tũ diuinitatẽ Grecorũ philosophorũ imitatione complexus. Iam uerò peculiaris rei cuiusq; mortalis & concretę spiritus, illius formæ substernitur, eamque denso concretoque corpori nectit, mediam inter utrunque conditionem sortitus, iungitque disparia res utrique affinis ac familiaris, atque hic profecto ab altero, qui uniuersitatis atq; totius naturæ est, regitur atque continetur. Hic est animi omniumque facultatum uector propriaque sedes, & quem fortasse illarum corpus recte dixeris. Sic enim olim Platonici corpus quoddam excellentis naturæ perlucidum & æthereum animæ facultatibusque substerni prodierunt, quo illæ cum terreno & denso corpore consociarentur. Hoc in problematis imitatus uerè est Alexander Aphrodisieus, quod Aristoteles plane indicauerat, spiritum animæ facultatũque corpus, & illius diuinam ac cœlestem esse naturam, quæ respõdeat elemẽto stellarum. Locus est quem libro superiore produxi, Sed enim (inquit) omnis animæ siue uirtus siue potentia, corpus aliud participare uidetur, idque magis diuinum, quam ea quę elementa appellantur. Verum prout nobilitate obscuritateve animę inter se differunt, ita & natura eius corporis differt. Inest enim in semine omnium, quod facit ut fœcunda sint semina, uidelicet quod calor uocatur, idque non ignis non talis facultas aliqua est, sed spiritus qui in semine spumosoque corpore continetur & natura quæ in eo spiritu est, proportione respondens elemento stellarum. Ergo densum hoc corpus ex uariis partibus coagmentatum, spiritus est propria sedes, in quam nullo intermedio incumbit, & spiritus animæ cuiusque facultatum uelut basis. Itaque in denso corpore, spiritus, in spiritu calor innatus in his natura & facultas. Vtrunque & spiritum, & calorem qui in eo est, diuinum censet, neque enim ignis est neque ortus ab igni, quoniam, ut mox inquit, ignis nullum animal generat. Denique natura quę in eo est spiritu, nonne præstantiorem magisque diuinam quam spiritus conditionem obtinuit? Natura, inquit, quæ in eo spiritu est, proportione respõdet elemento stellarum. Potuitne quicquam manifestius proferre? Quanto interuallo cœlestia corpora ab elementis seiuncta cernimus, tãto eam naturam a denso & mortali corpore distare putat, spiritum uerò medium inter illa collocari. B. Sed hunc quęso mihi scrupulum dilue. Caloris quem natiuum appellas, nonne insitus nobis est & interior? EV. Maxime. B. Qui fiet igitur ut sit cœlestis? Qui enim cœlestis nuncupatur, extrarius est ambiensque nos circunsidet. EVD. Hoc istud uerbum est, quo plurimi circumuenti in errorem inducti sunt, qui quoniam cœlum ipsum extra nos est, putant quicquid cœleste, extraneum esse, neque in nobis insidere, quasi nulla uis cœlestis in nos

commi-

In præfat.

Lib. 2. De gñat. Animalium. cap. 3.

commigrare possit. Et carè tamen interim uident, frugũ fructumq; procreationem & incrementum, non nisi cœlesti hoc calore perfici. B R. Est is quidem necessarius, sed idcircò duntaxat ut interiorem insitumque temperet ac gubernet. Quod quomodo nonnulli interpretentur, paucis aperiam si permittis. Insitus noster hic calor temperatus est, & ex elementorum permistione natus ignis quippe is est sed eatenus contrarij permistione impeditus, ut neque feruidus sit neque exurens, neque uiolentiã illam retineat, quę est igneę naturæ propria, sed totius moderatus ac benè temperatus sit, & ut Galenus frigidi sit particeps & quasi ex calido frigidoque temperatus. Nec uero hic simpliciter cœlestis est appellatus sed proportione quadam respondens elemẽto stellarum, quod autem alteri comparatur eique simile est, nemo idem idipsum iure probeque censuerit. Verum enimuerò hunc nostrum bene temperatum insitumque calorem, functionum opificem, certa ratione moderatur atque gubernat ille cœlestis salutarisque calor sicque cõtinet & at functiones promouet, ut illius complexu fotuque destitutus calor, noster mox pereat & extinguatur, aut nihil quicquam efficiat. E V D. Olfacio cuius authoritate persuasus triplicem calorem statuas, igneum, temperatum qui idem natiuus sit, & cœlestem. Cæterum non satis acutè perspexit uir ille, cuius te patrocinio tutum fore confidis, Aristotelem dixisse insitum hunc nobis calorem & in animalibus stirpibusve contentum, nec ignem esse, neque ab igni originem ducere. At quem insitum ille facit is tametsi non est ignis, ex igne tamen (ut ait) temperatus est, ab eoque ortum habet. Rationem autem cur noster calor non ab igne trahat originem, hanc reddit Aristoteles, quod ignis nullum aĩal generat. Quòd si nec totius ignis, nec eius portio quicquam generat, multò certè minus quicquid ab eo ortu quodam processit. Conuenit enim longè præstantiorem uim effectionemque toti quam parti concedere. Rectè igitur hunc insitum nobis calorem neque ignem esse neque ab igne originem ducere, sed totum planè cœlestem esse, literis memorięque mandauit. Iam uerò donemus ex elementorum permistione quendam ortum in nobis temperatum. Hic sanè quisquis erit, similitudine quadã eum duntaxat exprimet, qui lapides & metalla continet, neque aliud in nobis quàm similarium partium morem coagmentationemque seruabit, ne dissipetur aut defluat. Age obsecro, in ossibus, in neruis, in aliis denique partibus similaribus emortui animantis, nonne is calor inest quem in lapide fateris? B R. Inest sanè. E V D. Quum adhuc in uiuis erat animal, nonne ijsipsis partibus aliquid inerat præstantius illo lapidis uel ossis demortui calore, quod uitæ functiones obiret? B R. Nihil fortasse supra temperamentum, ueruntamen id temperamentum in uiuente quoniam inerat præstantius, poterat sanè eas uitæ functiones (quæ perfectiores sunt) obire. E V. Id autem uiuentis temperamentum quã ratione putas quam demortui præstantius? hoc enim in discrepationem uocatur. BR. Aliis uix queam uerbis exprimere. E V. Atqui necesse est apertius clariusque dici. Quod ut efficiam aliud exemplum disputationis huius nostrę supponam. Viuens piper temperamento impense calidum aliud increscit, omniaque uitæ munera exequitur. Id iam donemus emori. Quoniam omnes in illo uitę functiones perieru nt, necesse est opinor una cum functionibus harum efficiẽtem causam perisse: naturalis enim quum sit, otiosa manere haud potest. Itaque piper interitu cum uitę functionibus nonnihil etiam perdidit, quod erat uitæ causa. Id uero quid esse dicas? non temperamentum, quum emortum exiccatumque piper non minus imò etiam magisquam uiuens calidum

Lib. de tremore & palpit.

Leonicenus.

lidum sit, nam id siue seorsum consyderes, siue ad hominem temperamentum referas & simpliciter & comparatè calidum iudices. Perdidit igitur interitu quippiam a temperamento diuersum, quod functionum causa fuerat. Id autem quid fuerat? Si omnia ratione animoque lustres & accuratè circunspicias, non aliud occurret quam spiritus uitalis, & calor in eo spiritu qui morte sit extinctus. Hunc igitur necesse est a temperamento diuersum, & supra temperamenti naturam constitui, qui unus uitę omniumque functionum sit autor. BRV Eò certè uel nolens adducor. EV. Is autem si supra temperamentum est & ab elementi conditione alienus, nonne optimo iure statuetur cœlestis ac planè diuinus? Is est quo omnis omnium tum stirpium tum animantium uita continetur, cuius unius extinctio mors est. Hunc ab elementari facilè discernes ac internosces in stirpibus & animantibus frigidis, ut in lactuca, in mandragora, in salamandra, quæ quum temperamento absolutè frigidæ sunt, non hoc ipso certè, sed solo uitali spiritu & calore uiuunt. BRV. Ea tamen Galenus frigida esse pronunciat EV. Calida ne an frigida sint hic non disputo, quamquam dici possunt temperamento frigida, at calore uitali (quantuluscunque sit) calida, quemadmodum & uiuens omne quod salutaris huius caloris uim in se continet. Si hęc simpliciter frigida sunt, in eorum temperamento elementum frigidum uincit atque dominatur, præpolletque calido. Quocirca temperamenti ui quicquid efficiunt, a dominante frigido prodit. Atqui alimentum trahunt & coquunt, inde aluntur & increscunt, hisque similia opera ædunt, hęc uerò quomodo possint uel a temperamento frigido, uel a diminuto & uicto calore qui in temperamento est proficisci, ut qui pręcellentis frigoris præsentia nihil agat? Necesse est igitur hæc alterius caloris sint opera, ad quem planè referuntur ac pertinent. Is autem est uitalis ac diuinus, quem nisi Galenus ab elementari diuersum statuat, uix ab iis quas proponit philosophorum tricis sese explicabit. Quod igitur calor hic in uiuentibus opera ædit temperamentum non conuenientia, & quòd morte interdum extinguitur permanente temperamento, palàm fit illum in uiuentibus diuinum ac cęlestem esse, ab elementariq; diuersum. His rationibus adductus Aristoteles, apertè pronunciauit calorem hunc uiuentis corporis diuinum & supra elementi naturam esse. Quin & illum puto alias tam pręclaras rationes in id secum quæsiuisset, totq; in animo habuisse quibus id sibi persuaserit, ut si nullam adferret, ipsa tamen illius authoritas me frangeret. Plurimi autem uestri similes contra nituntur, quibus non aliud quicquam est, cur incredibile sit hunc calorem diuinum esse, nisi quod nequeunt ipsam diuini naturam intelligere & cogitatione comprendere. BRVT. Id iam conspicuum certumque uidetur. Cæterum hoc mihi loco cum multis dubitare licet hic ne calor in nobis diuinus substantia sit, an accidens. EVD. Quod multorum mentes occupat, possum hac per breui sententia explicare. In materia quæ & temperamento & omni instructione sit apparata, spiritus inest, plurimum quidem ætereus, sed tamen ex illorum elementorum permistione consistens. Calor qui inest spiritu, qualitas est quę nusquam seorsum subsistit, est igitur & uerum accidens, sed planè diuinum ac celeste, sicuti & lumen calor ue solis, & una quælibet uis alia cœlitus in corpus iam apparatum demissa. Natura autem ea seu forma, quę interuentu spiritus & caloris in materia consistit, purissima est substantia eaque tota cœlestis ac diuina, elementorum haud quaquam particeps. Quocirca (ut iàm ad pensum redeam) pręter igneum calorem qui partibus inest similaribus, necessum est in nobis

& in

& in cunctis uiuentibus præstantiorem quédam insidere, qui salutaris ac uerè diuinus functionum opifex sit aut minister. Hoc totus Auerrhois dilucidè uidetur comprobare, primo collectaneorum statuens, partium similarium propriam formam esse temperamenti rationem, quæ ex quatuor elementorum moderata mensura ac permistione procedit. Præter hunc uerò in cunctis uiuentibus calorem innatum quédam inesse ab eo diuersum quem a temperamento partes adispicuntur. Hunc ipsum calorem partibus dissimilaribus & instrumentis pro forma datum, quanquam non inficiatur facultates & animę partes his insuper conferri. B R. Tu commemorata hominis sententia animum mihi præteritarum deliciarum dulcissima recordatione recreasti: tanta enim & tam admirabili suauitate ea olim sensus mentemque delinquit nihil ut existimarim aut subtilius aut præstantius dici posse. Istorum ego dulci recordatione sentio defensionem meam periclitari, meque ad defensionem segniorem reddi; ac prorsus in tuam sententiam adduceret, ni me reuocaret neoterici illius ratio, quæ calorem hũc iccircò diuinum aut cœlestem dici non posse contendit, quod in plerisque excrementis contineatur, sordidis certè quidem illis, & quę iam a naturæ bonitate defecerunt. E V. Portentosa deliria. Parum quidem is animaduerterat quid de excrementis subiungat Aristoteles, At uerò solis calor (inquit) & animalium, nõ modò in semine continetur, uerumetiam si quid excrementi sit, quanquam diuersum a natura, tamẽ id quoque principium habet uitale. Et quid quæso hic esse possit, quod ad cœlestia comparatum, sordidum non deprehendatur & abiectum? & tamen hic etiam uiget & quasi habitat cœlestis ille calor. Vt in nostrum hoc uile ac lutulentum corpus, diuina mens immergitur, sic tum in semine tum in animalium excrementis, hic insidet calor diuinus & uitale principium. hoc planè indicant quęcunque ex illis gigni cernimus animantia. P H. At istorum ortus plerunque ex his est materiis quæ sponte sua putrescunt. Tu ne etiam in hisce putridis cœleste quippiam inesse putes? E V. Quæcunque potuerunt corporis nostri superuacanea, quanquam recesserunt a natura eius à quo dimanarunt, adeò ut illi interdum sint aduersa & inimica, naturalia tamen & accomodata sunt aliis, quæ inde gigni prodireque solent. Quamobrem in illis calorem inesse dicimus & principium uitale, aptum quibusdam gignendis imperfectis animantibus inutile autem & incommodum iis de quibus illa pulsa sunt. P H: Cœlestis ergo caloris complures fient ordines, neque qui uni est naturalis (quanquam cœlestis ac uitalis) constituò omnibus peræquè naturalis erit & amicus. E V D O. Necesse id quidem, ut enim formarum quæ omnes cœlestes sunt ac diuinæ alia alii materiæ conuenit aut aduersatur, ita calor cœlestis alius alii animanti proprius est & familiaris, alius alii alienus & incommodus. B R V T. Sunt hæc quidem in primis consentanea, immò matutina disputatione Temmistius iis duntaxat quæ ex putrida elluuię prouenerunt, existimabat communem illam mundi animam conferri, iisque solis principium uitale accedrere ex superioribus quodnihilominus docuisti quodam discrimine, & pro rara cuiusque conditione impertiri. E V D. Hæc uelim ob oculos proponas, sæpius mente collustres, expensisque singulis decernas, quantum Galenicum hoc dogma ab Aristotelico distet. B R V T. Germanum quidem prorsus est, nulla dissimilitudine seiunctum. Quandoquidem Galenus in uniuscuiusque partis solida substantia, humidum primigenium & insitum spiritum collocat, in his uero calorem ipsamque partis naturam, quorum nihil ex puris elementis originem

habet. E V. Audent nihilominus inſuper plurimi acriter obſiſtere, qui nec ſpiritum eum, nec calorē aiunt a Galeno diuinum appellari, quemadmodum neque naturam diuinam. Vim eam quæ nos conformauit Galeno diuinam dici fatentur, neque tamen eandem quum nos regit, ac moderatur, eo nomine exprimi deſinerique uolunt: itaque dum illarum omnis de nomine contentio eſt, ſi rei nomen ſupprimatur continuò putant rem ipſam de medio tolli. At dum res maneant, uerba illi fingant arbitratu ſuo. P H. Dic queſo breuiter quid diuini appellatione intelligi uelis. E V D. Quicquid ſupra dixerat Ariſtoteles proportione reſpondere elementa ſtellarum. P H. Quid hoc ſibi uult elementum ſtellarum? E V. Vt quatuor ſimplices naturas elementa uocamus quod in rerum omnium concretionem confluunt, illiſque cedunt in materiem; ita cœlum ac ſtellas quòd ſuas etiam illis uires adhibeant ac impertiant, elementa iure appellemus. Si in primā animantis procreationem, quæ ex ſamine, ex maternoque ſanguine fit, animum cogitationemque figes, animaduertes ſanguinem ex quatuor elementis quæ in cibis inerant conſtitui: ex eiſque materiam ſeminis, quam purior utiliorque ſanguis contulit. At naturam, ſpiritum, & calorem quos ſemen in ſe comprehenſos continet, quum aliunde prodiiſſe memineris, intelliges ſupra elementorum uires & ordinem eſſe, neque poſſe illorum pręſtantiam uel ad caduca hęc & ſordida elementa, uel ad temperamenti proprietatem pertinere. Partium humani corporis ſubiectam materiam ab elementis, & a temperamentis: at facultates, ſpiritus, inſitum calorem, & figuram, ab eo ſeminis ſpiritus, in quo tum calor, tum natura, uiſque diuina inſidebat proficiſci. P H. Corporis noſtri gubernatrices facultates & uim eam quę nos conformauit, quemadmodum & animam, non ex elementis, ſed diuinioris cuiuſdam eſſe originis, copioſe ac ſolidè uideris explicaſſe. Operibus uerò functionibus de quibus ne uerbum quidem unum feciſti, tu ne etiam latens & ſecretum aliquid adſcribes?

Plurimas functiones & opera in nobis occultis ex cauſis, eſſe. Cap. VIII.

E V D O X V S.

QVID me præterea quęſtionibus fatigas Philiatre, & ad ſententiam de operibus ferendam hortaris? Si iam planum feci animam & facultates in nobis ineſſe diuinas, eaſque non otiari, non ceſſare; ſed continentes actiones ciere & in opere eſſe ſemper, ſpiritum quoque illarum uectorem, itemque calorem eſſe diuinitatis participem, nonne quæ illarum ſunt opera, iure debent diuina appellari? Vix tu ſanè poſſis numerando percenſere functionum genera quæ ſupra elementorum uires ſunt, quę nequaquam ad illorum temperaturam pertineat. P H. Auſimne eas functiones diuinas nuncupare, quę cernuntur & ob oculos mihi obſeruantur? E V. Quidni? Nonne admiranda Dei opera in conſpectu & in oculis ſunt omnium? P H. Quum igitur diuinam functionem cenſebis? E V. Vt quæ trans naturam ſunt & ſupra captum humanę mentis quia nos in ſui admirationem trahunt, admirabilia ſolemus appellare, ita functiones admirabiles iure diuinas appellem, quarum cauſa & ratio abdita, deliteſcens, & occulta, neque demonſtrari, neque certo explicari poteſt.

Huiuſmodi

Huiusmodi autem est, quæcunque non a primis simplicibusque rerum naturis ortum habuit; sed illarum ordinem prętergressa, uix ulla potest mentis acie comprehendi. P.H. Hanc si diuinam esse cognoscis, non incerta est & abdita. E V D. Certum quidem & est comprehensum hanc causam supra elementorum ordine esse, at nihilominus occulta est & inexplicabilis illius substantia, quæ (ut ait Alexander) modum humani ingenii, prorsus excedit Deo duntaxat cognita immortali, qui rerum omnium parens atque author est. Operis quidem solertissimi cuiusdam rationem artifex qui extruxit integrè tenet: cæteri uerò qui artis sint illius ignari, rationem nullam reddere queunt, sed tantummodo rem inspectant & demirantur. Vnde (paulò post inquit) apud medicos abditę illæ delitescentesque causę earum rerum putantur, quarum nulla ratio reddi poterit. Ea fuit Galeno abditarum rerum definitio, eadem & Aristoteli, qui supra captum humanæ mentis illas collocauit. P H I. Dilucida hæc quidem explicatio: quod autem sequitur edissere, quæ functiones occultis excausis & quæ ex manifestis procedant. E V. Hoc sanè protinus adorior ab iis auspicatus quę naturales functiones appellantur: earum genera sunt procreatio, nutritio & accretio. Procreationem supra demonstrauimus ocultis ex causis esse, non eam qua prima rei substantia generatur, immutationem primam appellant, primordiorum ui & permistione factam: sed eam quæ cuiusque rei rationem continet, qua iam caro; aut os, aut neruus existit, & quę instrumentorum conformationem figuramque perficit. P H. De hac nihil prorsum addubitem. E V D. Iam uero nutritionem & accretionem ut intelligas eadem esse prętantia, ad eas animum mentemque adhibe, quę istarum administrę uocantur, sunt autem attractio, retentio, concoctio, & depulsio. Alimenti confectionem tum eam quæ in uentriculo, tum alteram in iocinere ac uenis tum tertiam quæ in singulis particulis perficitur (omnes siquidem una eademque ratione consistunt) unde & qua ratione fieri putas? P H. Nònne a mediocri calore qui ex iusta primordiorum confusione suscitatur? Sic enim Auerrhois ex Aristotelis, Alexandri, Galenique sententia putat elementa quũ perfectè mista cõmutataq; fuerint, & quasi coctione purgata purioraq; facta, tum nobiliores & altiores cuiusdã ordinis functiones ędere, quales nequeunt pura illa atq; syncera. *Hæ* sunt quas pleriq; inter admirabiles collocarunt, ut theriaces uis & effectio ex tã multorum medicamẽtorum cõpositione surgẽs. E V: *Hæc* quidẽ similitudo multorum admiratione celebratur, quę ubi semel in uulgus prodiit, omnium ferè uinctos tenui animos, atque eorum imbecillitatem occupauit qui omnia elementis attribuunt. Sed si (quod supra docui) ex horum permistione uis nulla enasci potest, quæ nõ ad unumquodpiam elemẽtorum maximè pertineat: necessum est id qđ in permistione uicerit, uires suas præ cæteris ostẽtare. Qui fiet igitur ut unius cuiuspiã animãtis calor possit, quæ duriora sunt atterere & cõminuere, molliora & tenera nõ possit? ut struthionis calor ferrũ, columbę uẽter lapillos exerat, leonis uero calor qui tum uehemẽtior tum acrior est nõ possit? Rei igitur naturalis si qua est effectio quæ nullius simplicium naturã & uim redolet, ea iure nequit ad permistionis uim pertinere. *Huiusmodi* est, tum uentriculi tum cęterarum partium concoctio; quę nõ tã elemẽtorum calori, quam efficiẽtis patientisque familiaritati & similitudini assignanda est. P H. Hoc etiam affirmant quicunque calorẽ hunc ab elementis esse contendunt. E V. Iam igitur nihil erit quod nostræ sententiæ aut cõclusioni aduersetur. Quidoquidẽ unicuique animantium generi si proprium

Procemio problem.

1. De natu ral. facult.

proprium designatumque est alimentum, quod illi substantię affinitate familiare sit & iucundum, fieri illius concoctio non ab elementorum qualitatibus, sed ab ea substantia cum qua familiaritas est atque similitudo. PH. Hoc ipsum censuerunt tum alii complures, tum in primis Alexander Aphro. & Galenus. EV. Quanquam omnis concoctio, maximè fit a cœlesti calore iuuatur tamen bono temperamento & mediocri elementorum calore, qui si non substantia, temperie tamen & mediocritate ad cœlestem proximè accedit. Si qua integra & laudabilis est in nobis concoctio, ea diuini caloris est affectio deprauata autem & uitiosa omnino ab elementis est. Temperies diuini caloris uim & affectionem corroborat, qualitatis exuperantia deprauat, atque prouertit. Bilis non ab illo quantumuis aucto, sed ab elementorum solo calore profertur, quum mediocritatis legem uelut per uim oppressit. Ergo id uerissimum reputo quod a quibusdam dictum accepi, cœlestem illum calorem quantuscunque sit, salutarem esse & uitæ conseruatorem, eum uero qui ab elemētorū permistione natus sit, quoties supra modū increuerit, pestiferum & perniciosum esse. PH. Valde placet hæc interpretatio quę meo certè quidem iudicio, difficilium & obscurarum quęstionum claram habet & facilem explicationem. Reliquarum effectionum estne quæso par ratio? EV. Est sanè. Nulla siquidem elementorum temperatura causa esse potest cur uentriculus cibum arctissimè comprehendat, eumque contineat, quoad sit plenè concoctus, huncque depellat mox ut concoctus subactusque fuerit. Equidem uideo uetustissimæ opinionis approbatione, omnibus in ore uersari, omniumque opinionem tritum, siccitatem retentioni adiumento esse. Sed hac unica causa uentriculum uel aliam quandam particulam, utne elementum ualidius amplecti & tenere noxium & superuacaneum reiicere & aspernari, aut uterum nouem integris mensibus fœtum suo complexu tenere, neque hunc sinere prius elabi quam ad absolutionem peruenerit, non nisi futili cōmentitiaque opinione dici potest. Nam has functiones efficit uis quędam elementis pręstātior atque diuinior, quæ partibus singulis a prima origine est insita. Iam uero quid est quod attractionem solius caloris, depulsionem autem frigoris aut humoris ui fieri comminiscuntur? Calidum omne allicere & ad se quasi rapere, frigidum contra expellere atque propulsare compertum quidem habemus sed tamen promiscuè & citra delectum. Cęterum quum quippiam non quiduis sed familiare solum prolectat, non id solo calore, sed alia præstantiore facultate efficit. Si enim in partibus corporis nulla alia quam communis illa caloris ratio inest, qui fiat ut unaquæque ex confusa & multiformi massa sanguinea, id solum quod sibi accomodatum est & amicum proliciat: os crassiorem substantiam, caro tenuiorem sibique finitimam & cætera pro suę quęque naturæ modo? unusne elementi calor utile internoscet, ut id demum attrahat, frigus uero noxium sentiet depellendum? Id ipsum si est, eædem etiam uires cæteris inanimis insidebunt, ut quæ eisdem uigent qualitatibus. Rectè Galenus affirmat, non modo nutritionem & concoctionem, sed & attractionem fieri substantiæ similitudine, & unamquamque particulam eadem ui qua lapis Heraclius, ferrum quod sibi familiare est attrahere. PH. Plura non opto, quibus istorum fidem facias. Si enim ab elementorum qualitatibus attractio depulsioque nascerentur, harum perquam euidens esset demonstratio, neque de illis ueteres inter se tanta contentione decertassent; neque Galeno alia atque *Erasistrato* uel Asclepiadi sententia fuisset, quum easdem omnes statuerint elementorum uires. Perge reliquas

Procemio proble.

Procemio de simplicibus & tertio.

Lib. de naturalibus facultat. se

functiones

functiones similiter excutere, ad uitales accedens. BRVT. Galeno placet precipuum cordis opus esse, tum ipsius, tum arteriarum pulsationem, idque uitale appellat, quoniam refrigeratione innatum calorem qui uitam tuetur, temperat. Pulsationem a calido fieri ait quod frigidi particeps est. Verba eius hæc sunt: Nam calor insitus ceu semper mobilis, neque intrò, neque extrà solùm fertur, sed alterum ipsius motum alter semper excipit. Verùm (paulò pòst) ad superiora exterioraque motionem & quasi explicationem, quòd natura calidus sit experitur, intrò autem deorsumque fertur, hoc est ad proprium principium uiam init, quoniam frigidi aliquatenus particeps, est, quippe ex calido & frigido temperatus. Hiis apertè omnem uitalem functionem elementorum qualitatibus assignat. EVD. Vt ibi, sic & aliis fortasse multis, ita uideatur. Sed id animo tamen penitus intuere, num possit sola calidi frigidique temperies ingem hunc & irrequietum diastoles systolesque motum efficere atque moderari? Pulsationem equidem magna ex parte gratia refrigerationis esse non dubitem, & quoties caloris intemperies modum excesserit, ex refrigerandi necessitate crebriorem celerioremque pulsationem reddi contrà uero rariorem ac tardiorem quum frigus dominabitur. At calorem atque frigus perpetuę motionis efficientem causam ponere, id omni ratione caret, neque & euentis refellitur. Cur enim non reliquis partibus similiter atque arteriis, hæc indita esset pulsatio, quum sint omnes æquè ex calido frigidoque temperatæ? Quinquam igitur populari ac crassa philosophādi ratione pulsationis causam illic uidetur attigisse, aliam tamen pro dignitate grauitateque rei præstantiorem, alio loco acutius uidit ubi eam causam nunc facultatem, nunc uim pulsantem appellat. In ipso cordis corpore uis illa est unde id contrahitur ac dilatatur, quæ in omnes arterias per tunicas earum influens, sic eas cogit aperitque quemadmodum ipsum cor. Quoniam ergo insitus & uitalis calor per arteriarum capacitatem unà cum spiritu in omne corpus effunditur, causam autem quæ pulsationem efficit per arteriarum substantiam celerrimè defluit, perspicuum uel ex Galeni sententia fiet, hanc ab insito calore & a uitali facultate diuersam haberi. PH. Conclusa iam mihi uidetur hæc omnis oratio, ex qua etiam probatum uideo functiones quas dicimus animales, ut quæ altioris ordinis, planè diuisa esse, ac modo quodam inenodabili perfici. EVDO. Consequens est omnino, animalis quippe functionis gratia, corporis partes dissimilares & organicę concinnam aptamque figuram acceperunt. Atqui figuram ipsamque conformationem non posse elementis acceptam referri, sed planè diuinam haberi, Galeni est sententia. Necessum est igitur animalem omnem functionem, non ab elementorum temperatura, sed ab instrumēti ratione modo quodam inexplicabili maximè primumque perfici. Hæc instrumenti ratio & uis, ea ipsa est quæ illud initio confinxit, ita enim Galenus prodidit uim illam fingentem quę diuina est, conformatis instrumentis perpetuò assidere, eamque singulos musculos ut nouit ad unumquemque motum necessarios impellere, quòd instrumētis ea uis sola uti possit quæ illa conformauit. Quin etiam quod uitiata quouis modo figura, aut instrumenti proprietati, etiam si uitiata non sit illius temperatura, necesse est instrumenti animalem functionem lædi (plerumque enim manus uehementer incalescens uel contabescens, integrè mouetur atque apprehendit) planum facit non elementorum temperamenturam, sed instrumenti rationem causam esse præcipuam quæ motum sensumque perficiat. PH. Contradici uideo a nonnullis. Nam si quid instrumentum

Lib. de caus. pulsus.

ſtrumentum ſalua figura, a magnitudine, numero, atque ſitu, ingens ex intemperie uitium quale eſt in paralyſi contraxerit, id non ſolum deterius, ſed & nihil penitus aget, etiam ſi nullus inſtrumenti, ſed ſolius temperamenti morbus ineſt. Quæ ratio uiros ſpectatæ probatæque eruditionis eò adduxit, ut commodam elementorum temperaturã ſtatuerent primã cauſam & præcipuam, è qua tanquam a radice naſcetur animalis functio, inſtrumenti uerò rationem, cauſam ſecundariam & adiuuantem, per quam functio melius obiretur. Ipſeque adeo totus in hanc ſententiam concedo niſi me fortè aliò retrahis. EV. Hoc ſi uoles paucis perſpicueque perfici, debes ad ſingula quæ propoſiturus ſum reſpondere. PH. Fiet pro uirili. EV. Similares partes quæ omnium primæ coagmentantur, ex elementorum permiſtione conſtant, perficiunturque harum temperamento. Ex ſimilaribus autem conſtant organicæ, quare neceſſum eſt has etiam ex elementis conſtitui, ipſorumque conuenienti temperamento indigere. PH. Hoc ipſum eſt quod dicebam. EVD. At præter eam ſimilarium compoſitionem, inſtrumento inſuper ex conformatione, ſitu, numero & magnitudine, ſua ratio acceſſit, longè quidem a temperamento diuerſa. PH. Eſt hoc ſanè manifeſtum. EV. Temperamentum igitur omnibus eſt partibus commune, ſed ſimularibus primum & per ſe, organicis uerò cum figura. Quocirca tum nutritio tum naturalis quæque functio, omni ex æquo parti organicæ atque ſimilari neceſſaria ui, detur. Animalis autem functio, ſiue ad motum ſiue ad ſenſum comparata ſolius eſt inſtrumenti, nulli parti ſimilari quantumuis perfectę conceſſa. Hæc igitur a ſola inſtrumenti ratione, non autem a temperamento profecta eſt. Quid dici poteſt obtuſius, quid peruerſius, quid intolerabilius quid inſcitius, quàm temperaturam, cauſam motionis haberi, quæ nihil ſola, ne eius principium quidem efficere poſſit? Si pars ſimilaris gratia organicę eſt, erit illius temperamentum propter inſtrumenti rationem. Atqui finis perfectior eſt iis quę in finé contendunt, quare ipſa inſtrumenti ratio perfectior eſt temperamento, quanquam hoc magis uidetur ad uitæ neceſſitatem & uſum conuenire, ipſaque inſtrumenti ratio imperatoris, temperamentum uero gregarii & auxiliarii militis perſonam geret. Si extinctio inſtrumẽti nutritiuo calore, partibusq; uehemẽter refrigeratis in paralyſi motus ſenſusq; perit, id non idcirco fit, quod bona temperies cauſa motus eſſet principalis, ſed quod eſſet præparatio quædam adiuuans & facultati mouenti neceſſaria, qua certe ſublata omnis illius actio intercidit. PH. In paralyſi de qua iãdiu diſſero, ſalua eſt & integra inſtrumenti ratio, quam actionum cauſam ſtatuis, cur igitur ea motum non efficiat? EV. Quòd plerunque functionem præpediri cernamus, nequaquam lęſa principali cauſa, ſed duntaxat ſublatis lęſisve adminiculis, quibus in agendo nitebatur, quanquam in paralyſi uitium quoddam eſt inſtrumenti, obſtructus quippe neruus eſt, quo animalis ſpiritus illabitur. Sed iam uelim alio tibi argumento firmari, animalem functionem ab inſtrumenti ratione perfici. Animal nonne quauis ſtirpe nobilius eſt & præſtantius? PH. Eſt opinor. EVD. Hanc unde coniecturam facis? PHIL. Quoniam corpus uideo & maiori figurarum uarietate, & numeroſo magis inſtrumentorum apparatu inſtructum.
EVD. Quoniam igitur unicuique corpori indita eſt anima, quæ ad illius functiones & uſus accommodatur, ſi animanti præſtabilius abſolutiuſque quam ſtirpi corpus datum fateris, neceſſum eſt tum illius functiones, tum animam harum effectricem, præſtantiorem diuinioremque putes. PH.

Id ombes

Id omnes philosophi profitentur. E V. Si primæ illę causæ tam longè distāt, dissidebunt sanè & præmuntiones, & instrumenta quibus agunt, fientque alia naturalis, alia sentientis animę, hæcquè illis multò pręstantiora, nempe animalis spiritus & instrumenti ratio, nō ab elementis sed diuinitus accepta. Iam uerò quid de principibus animæ functionibus apprehensione, ratiocinatione, & memoria dicam? Vt enim eæ longè cæteris antecellunt, sic & causas habent iis multò præstantiores, quę rectè nequeunt ad elementorum permistionem referri. P H. Audistin' Brute, hanc omnem defunctionibus interpręrationē? B. Audiui, planeq́e totam memoriter complector. P H. Quid illa ueritatis tibi uidetur præ se ferre? B. Superiorum sanè consequens est, & illis natutali colligatione consertè contexteq; connexa. P H. At ea plurima functionum genera instituit, quæ omnino sint supra uim elementorum & demōstrationis philosophicæ. B R. uideo, neque id putem alienum a philosophia, ut neque cętera omnia, quęcunque hactenus in disputationem adducta sunt. Inauditum id parumq́ue usu tritum, cœlestis aut diuini nomen me multò uehementius quam res ipse torsit. In medicinæ physiologia satis quidē mihi esse duco, si humani corporis compositionem ac structuram singularumq́ue partiū functiones & usus mente consequar: parùm curans, siue illarum causas rerum primordiis & temperamento, siue diuiniori origini attribuas. Id enim parùm confert ad medendi rationem planè phylosophicum, & in quo satis fuerit probabili ratione niti. Quo circa subtilius quam satis est illis perquisitis, ad ea quę magis seria sunt diuerte. E V. Iandudum animus est hæc tentare ac periclitari, sed obstinata ista uestra pertinacia nobis in mora fuit. B. Nunc igitur demum si ita uidetur, quod totius est disputationis nostræ caput aggredere: morbos dico occultos, quibus diuinum quiddam inesse commemoras.

Parti similari non unicum sed tria morborum genera insidere, & qui sint materia morbi. Cap. IX.

EVDOXVS.

IN hunc uastissimum medicinæ campum si descendemus, sæpè quidē hæredibus in salebris, quibus is undique conspersus est: eritq́ue necessarium in uias incurrere non satis tritas, & quæ fortassis parum uos oblectent. P H. Huc ipsi concessimus ut ardua quæque, spinosa & inuia consectaremur, quæ nos fortasse terendo plana reddemus. Agè igitur omissa omni contentione, reconciliataque uoluntate nostra, ne sit molestum communi studio rem omnem ueritatis cognoscendæ causa indagare. B. Pulchrè mones, iamdudum illius contemplationis efferor desiderio. Cum itaque simus grauioribus laboribus curisque uacui, in hoc diuerticulo ab omni turba & strepitu seiuncti, liberè scrutemur ipsam ueritatis lucem, neque ulli authorum tam sis addictus, quin tuam de morborum causis sententiam (tametsi a popularibus sensis alienam) in medium proferas. Non enim huc ipsi concessimus audituri quid hac de re alij, sed quid tu sentires E V. quando his me suasionibus tanquam stimulis acriter urgetis, ad rem aggredior, & demonstrandum suscipio in parte similari tria esse morborum genera, quæ uix quisquam apertè uidetur persecutus. Hoc autem ut expositione perspicua illustretur, altius Galeni arte morborū summa genera repetamus. P H I. Tria ille constituit, similare, organi-

cum & commune quod continui dissolutionem primus appellauit.. E V. Organico & communi suppresso, de uno similari quæratur. Quot ergo huius statutis differentias ? P H. Tot nimirum quod intemperiei genera, neque enim aliud est similaris morbus, quam noxia intemperies. Hæc autem distribuitur in quatuor simplices, quotidie compositas, hasque singulas uolunt nunc ex humoris cuiuspiam uitio, nunc citra humorem prægressa ex causa contrahi. E V. Age Brute, hi ne sunt omnes partis similaris morbi ? B R. Nullum his adnumerat Galenus, nam qui in bona similaris partis temperie omnem illius sanitatem constituit, omnem profecto eius morbum ex læsa mutataque temperie nasci confirmat., E V. Cæterum si qua sunt in parte similari preter têperamentum, quibus santitas illius & integritas cõseruetur, non ne necesse fuerit in bona illorum constitutione sanitatem, in mala morbum collocare? B. Necessarium profecto..V E. At qui duo in unaquaque similari parte insunt temperamento præstantiora, subiecta materia, & species. B R. Id sane est quod tantoperè ex te audire postulamus, utque in illis morbos inesse putes. E V. Est id quidem explicatu per quam arduum, quod etiam si dilucidè explicetur atque demonstretur, minime tamen tutum sit inuulgare. B. Expedit tamen in hanc contemplationem paulo acrius grauiusque incumbamus, ut eius obscuritate discussa ueritas illucescat, & a nobis fructus percipiatur uberior. E V. Meministis non ita pridem me demonstrasse medicamentis alias a materia, alias a temperamento, alias a forma uires inesse, id nunc ad corporis partes commodè transferemus, quarum quę similares appellantur tria hęc in se discreta cõtinent, materiam, temperamentum, & essentiam, quæ illarum species dici cõsueuit. temperamentum quum ex elementorum sit qualitatibus, in accidentium genere merito recensebitur, materia uero illi ubsternitur, a qua pars laxa aut astricta, mollis aut dura, crassa aut tenius euadit. Cor calido siccoque temperamento est neque admodũ dissimili sunt plumones: at materia distãt, absunt que longissimè, ut quæ illi densa grauisque sit, his rara atque leuis. Haud secus renes frigidum nacti temperamentum, cor uero calidum, summo discrimine disiunguntur, utriusque tamen materia compacta et adque densa. Hanc materiæ uim spectantes tum philosophi tũ medici, ut renes ita cor & iecur tertenũ appellant, quo nomine constat non temperamentum, sed materiam designari, quæ illis perinde ac terræ crassa, compacta astrictaque inest. Iam uero partis essentiã atque speciem a materia & a temperamento diuersum quiddam esse, mihi persuasit Aristoteles cum ait, rationem eam qua caro aut os est, non a primis elementis, sed a semine, & diuiniore principio nasci. Non enim quicquid similiter atque os dẽsum tractuque frigidum depræhendimus, id continuo os est sed est præterea necesse ossis essentia propriaque ratio accedat, qua detracta ne ipsa quidẽ elementa uel idonea tẽperie permista os effecerint. B. Hæc mihi cum superioribus satis uidentur cohærære, si modo tu his eũ Galeni locũ concilies qui in unaquaque similari parte ait substantias tres haberi, solidam, carnosam & spirituosam, ex quibus is ait uirium substantiam compleri. E V. Id quidẽ facile, nam solida atque carnosa, eam quam dixi partis similaris materiã constituunt. Spirituosa, in qua calor est insitus, ad formã referunt ac pertinent. Hæc porrò singula Galenus ait ex congrua elemẽtorũ tẽperie consistere. Quæcũque igitur in parte similari inesse cogitamus, uel illius materia sunt uel forma uel temperamentum. B. Importunus orationem tuam interpellaui, reliquam uero contemplationem persequere. EV. Tria igitur quum sint ex quibus pars unaquæque similaris constituitur, tria quoque sunt per quæ illa

subsistit

subsistit atque conseruatur, quorum unoquoque pereunte continuò pars tota perit. Vt autem tria sunt per quæ pars subsistit, & tria sunt per quæ uel bene uel male subsistit: quandoquidem contrariorum eadem est subiecta materia. Illorum trium integritas & moderatio, partis est sanitas, eorundem contraria immoderatio & morbus. Quocirca ut partis similaris sanitatem, ita & morbum necesse est in tribus constitui, triaque fieri similarium morborum genera, unũ materiæ, alterum temperamenti, tertium totius substantiæ. Hoc autem iam uelim ex partis similaris actione confirmare, ac docere huius robur a tribus illis dimanare atq; conseruari. Quãquam enim similaris partis actio illius formæ atque essentiæ refertur accepta, ad illam tamen materia atque temperamentum maximum habent momentum, quorum opə destituta nihil quicquã forma sit effectura: ut uno quolibet illorum pereunte cõtinuò pars tota perit, omnisque illius actio intercidit, ita etiam uno quolibet læso & a natura sua discendente, pars tota longè deterior & infirmior euadit & ad opus suum inexpeditior. B. Id obsecrò nobis paulò apertius ob oculos pone, & inductione quadam illustra. EV. Faciam sedulò. Principio congruens partis temperamentum ad actionum perfectionem conferre, uitiosum autem illas impedire, & impedire, & imbecillitatem accersere, satis superq; notum arbitror. BR. Id certè tibi assentior, quod omnibus obuium clarùmque est, non alia fulciendum demonstratione: siquidem Galenus passim contendit ac tuetur, omnem imbecillitatem intemperiei sobolem esse, qui & temperamentum omnis actionis principium causamque statuit. EV. Vitiata porrò materia partis robur atque ualetudinem infringi, hinc docere uelim, quòd nonnullis uentriculus neque acetum, neque sinapi, neque piper, nec denique quicquam acre aut mordax, aliis omnia facillimè toleret: deinde quòd odoribus alij oblectentur, alij citra offensionem eos ferre nequeant. B. Consentiunt certè hæc cum uero omnia, sed tamen si permittes, causam eorum ex Galeno dicemus, quòd aliis exquisitior & quadam ueluti exuperantia acutior, aliis hebetior atque obtusior sit sensus. EV. Rectè quidem, at uerò exuperantis deficientis ue sensus quænam causa statuetur? Non intemperies: multi nanque intemperati, eiusmodi nihil experiuntur aut sentiunt. Vna igitur causa sit oportet, quòd uentriculus cerebrique meninges raræ ac laxæ, quasi dissolutæ atque imbecilles, a quibuslibet externis iniuriis promptè offenduntur. Permultos uideas optimo temperamento, qui neque calorem, neque frigus, neq; laborem, neque ullam exuperantiam perferunt: hac sola ratione, quòd molli, raro laxoque sint corpore. Tale autem euasit uel ex pauco imbecilloq; semine, uel ex molliore delicatioreque uita: ex qua etiam molles solent appellari. Plurimos econtrariò uideas intemperatos, ut rusticos & agrestes, qui tamen ualidi sint, & multo facilius externas iniurias perferant, hac ratione quòd partes singulas, ossa, neruos, tendones, omnesque fibras solidas habent atque densas: ex quibus compactum corpus firmum atque robustum euadit, ad omnia perferenda comparatum. Tale uel ex robustiorum parentum copioso ualidòque semine procreari soleat, uel exercitatione, consuetudine & usu conquiri. Quanquam autem Galenus locis quibusdam omnem corporis actionem temperamento refert acceptam, passim tamen libris Methodi fatetur partis materiam atque substantiam non parùm ad robur pertinere. Quum enim aut naturam omnèmque uirium substantiam ex spiritu, ex carnosa specie ac ex solidis ipsis constare, horùmque singulorum & qualitatem & quantitatem seruandam esse, nonne hoc ipso conuincitur non solùm temperamentum, uerùm etiam 1. Metho. & 9.

illorum ſubſtantiam quæ partis ſimilaris eſt materia, ad uirium robor magnam opẽ conferre? Pręterea ubi in medendi pręceptis, partis quæ uim & uſum habet toti corpori communem, cuiuſmodi eſt uentriculus, aut iecur, robur ſeruare iubet & relaxantibus abſtinet, quod partis ſubſtantiam ſtatumque optimum diſſoluant. Aſtringentia uerò, quorum uis eſt ad corporis conſtantiam & ſtabilitatem commendat. Libris de tuenda ſanitate, duras frictiones artus corroborare, tradit, quod illorum ſubſtantiam atque materiam compactiorem firmioremque reddant. Ac ne ſingula longius perſequar, is paſſim docet partis bonam habitudinem atque agendi uim, non a ſolo temperamento, uerum etiã ab ipſa illius materia proficiſci, uitiumque materiæ imbecillitatis actionisque læſæ cauſam & morbum eſſe. PH. Probe id aſſequor quod pro ſumma tua eruditione nobis planum feciſti: quòd autem reliquum eſt exequere, ut a partis eſſentia ac ſpecie, illius robur & agendi uim teneri putes. EV. Id non ad modum anxie tibi expoſuero. Vt enim ſtrutiocamelus non elementorum calore, non inſito temperamento, ſed totius eſſentiæ nature ferrum exterit & cõcoquit: ita & quæcunque in nobis ſunt partes totius ſubſtantiæ ui concoctionẽ, nutritionẽ harũq; adminiſtras functiones obeunt, quemadmodum motũ atque ſenſum. Partis autem tota ſubſtantia eſt, quam & ſpeciem & interdum facultatem appellamus. Plurimus eſt Galenus ut eiuſmodi facultatem pręſtantiam dignitatemque demonſtret, tum principium trium quæ corpus uniuerſum gubernant tum earum quę unicuique parti regendæ fuerunt addictæ: omniumque ſubſtantiam acrius ſubtiliusque philoſophatus, a partis materia & a temperamento diuerſam inſtituit. Tria igitur omnino ſunt quibus ſimilaris partis ſubſtantia completur & cohęret, quibus illius robur ſtabilitasque conſiſtit, & quibus omnis illius actio perficitur. B. Nihil iſta demonſtratione luculentius. EV. Si unumquodque iſtorum tum roboris, tum obeundæ functionis cauſa eſt bene conſtitutum integras, male uitioſas deprauataſque functiones obibit. Atqui bona ea conſtitutio ſanitas eſt appellatur, mala uero morbus. Quocirca neceſſe eſt in tribus illis & ſanitatem & morbum collocari, & in parte ſimilari tria fieri morborum genera. Vnum eſt materiæ immoderatio, alterum intemperies, tertium totius ſubſtantiæ corruptela: quæ ſingula partis actionem primum ac per ſe præpediunt. Si diſputationem totam uelis Galeni ſententia concludi, in hunc locum quo tres imbecillitatis cauſare, triaque morborum

Lib. 2. artis ad Glauconem.

genera expreſſit, mentem aureſque erige. Quæ (inquit) immoderate laxant ſeluunt robur, quare & partis uirtutem: quę autem ſupra modum refrigerant natiuum calorem extingunt, qui fortasſis (ut nonnulli arbitrantur philoſophi ac medici ſummi) ſubſtantia uirtutum exiſtit: aut ſi non hoc, ſaltem primum & maxime neceſſarium earum inſtrumentum. Iam uerò & qualitates quædam extraneę uirtutes diſſoluere poſſunt: Hac oratione Galenus læſarum uirtutum cauſas tres uel inuitus fatetur, relaxantia, refrigerantia & alienas qualitates: quidque horum ſingula in parte ſimilari immutent & labefactent: atque relaxantia materiam, refrigerantia temperamentum, extraneas qualitater facultum ſubſtantiam demoliri: has quidem primum ac per ſe, id eſt proximę, alia duo ex accidenti, qua ratione uel materiam uel temperamentum peruertunt, quę prima ſunt facultatem inſtrumenta. Ex his perſpicuum euadit tria illum in ſimilari parte morborum genera ſedibus diſcluſiſſe: hęc ipſi appellauimus materiæ immoderationem, intemperiem, & totius ſubſtantiæ corruptelam. Hæc iam placet non modo in animis, ſed etiam in oculis conſpectuque omnium exponere, & quaſi exemplis illuſtrare. Ventriculus ut pars ſimilaris

tanta

tanta plerunque imbecillitate corripitur, ut nihil alimenti concoquat, & cruditas ac lienteria sequatur. Hanc autem contrahit, alias impense refrigeratus uel immoderato frigidæ potu, uel lactucarum esu: alias relaxatus, immodico olei repentis haustu: alias extraneis uenenatisque qualitatibus lacessitus, hoc & epoto ueneno & in exanthematis, & in aliis compluribus morbis popularibus obtingit, quibus cardiaca remedio sunt. Imbecillitatis læsæque functionis tres hæ causæ, tria in parte similari morborum genera sunt. BRV. Isthęc quidem magna probabilitate dici uideo: quæ tamen fient illustriora magisque conspicua si minutius concidantur, illorumque differentias persequaris nam in singulis utilior est exercitatio doctrinæ. Similarium morborum genus in octo intemperies distribui recipimus, quarum sint simplices quatuor, coniugatæ totidem, hæque alias puræ, alias ex humorum influxu natę. Immoderatę autem materiæ, quas tu nobis differentias enumerabis? EVD. Ea quidem molis est aut dura, laxa aut astricta, tenuis aut crassa, rara aut densa: quæ cum immoderatius excreuerint, unius materiæ morbi sunt. Hęc tametsi possunt quotidianis obseruationibus deprehendi, insignioribus tamen exemplis clariores fortasse fient. Quod Ruellius non ita pridem literis memoriæque mandauit, id ipsi uidimus, in milite quodam ossa crurum, brachiorum & fœmorum ex morbo tam mollia & flexibilia euasisse, ut cere modo facile se querentur quocunque torqueres: quę tãdem balnearum naturalium usu (eiusmodi erant aluminosæ) in pristinum uigorem roburque restituta sunt. Puellam cernimus nostra uicinia articulorum uinculis adeo laxis ut, quocunque uelis artus inuertas, quod illi ab ortu uitium est. His qui argentea uasa inaurant, solius hydragyri uapore nerui eousque emolliuntur ac si paralysi laborent: quam idcirco non pauci e iunioribus medicis neruorum mollitiem, alii neruorum dissolutionem appellarunt. Hæc uitia nulla intemperie, nullo uel coformationis uel quantitatis uel numeri uel situs errore comitabantur: quo circa nec temperamenti nec instrumenti sed unius materiæ morbi existimari poterant. Si quando uentriculus, corporis membranæ, aut cutis præter modum tenuis raraque, aut contra si crassior densior ue existit, quis tam somnolentus est ac nihil cogitans, ut illam morbo & uitio teneri neget, uidens uel ultra modum dissolui corpus uel uitę necessariam transpirationem cohiberi? Hic autem quum dico rarum aut densum, laxum, aut astrictum: non ea intelligo uitia quę uenarum, arteriarum, aliorum ue instrumentorum ductibus incidunt, quod morbi sint in figura: sed quę pars similaris ex primordiorum, concursione & permixtione cõtraxit: ea quis nõ iudicet morbos esse partis similaris? BR. Certior sum multo quam dudũ: sed quid obsecro si illa ad intemperiẽ referat Galenus, ex qua tanquam ex causa prodire uelit? nam & secundas qualitates omnes a primis, & a temperamento ortum initiumque sumpserunt. EVD. Vide quo res euadat, & nedum Galeni partes tueri conaris, rebus ipsis quasi noctem offundas. Etenim si omnia partium uitia quę a secundis sunt qualitatibus ad intemperiem reuocat, necessitas profecto simul coget morbos quosdam instrumentarios eodem pertinere: cuiusmodi sunt lene & asperum. Et qua ratione dicis secundas qualitates ad primas tanquam ad causam referri, eadem instrumentarij morbi omnes referentur ad intemperiei genus, quòd unum temperamentum conformationis & instrumenti causam Galenus instituat. Quæ qui ita esse contendit, quid aliud quæso quam summa morborum genera confundit ac perturbat? Quia aliud quam omnem doctrinæ uim inexpiabili scelere peruertit? Omnis quippe docendi uia ac ratio, artificio

cio quodam & expolitione distincta proponi debet, quam si tollas omne doctrinæ lumen extinguitur. Itaque si dilucida conspicuaque morborum cognitio quæritur, necesse est summa primaque illorum genera ex partium quibus insunt generibus constitui, unumque similarem appellari, alterum instrumentarium, tertium communem. Ac deinde horum singulorum differentias, ex eorum quæ uel partis similaris, uel instrumenti rationem complent differentiis sumi. Quamobrem ut oĩs uel figuræ, uel magnitudinis, uel numeri, uel situs permutatio, instrumentarius morbus est: ita profectò & omnis, uel materię, uel temperamenti, uel formę, id est totius substantiæ offensio morbos est similaris, fiuntque necessario molle & durum, laxum & astrictum, tenue & crassum, rarum & densum morbi similares ab intemperie diuersi, in una materia positi, qui & immoderatæ materię differentiæ sint. Hæc autem quæ dixi uelim ex curandi ratione confirmare. Medicamenta quæcunque hominum ars atque industria inuenit morbis curandis idonea, uel ex primis, uel ex secundis, uel ex tertiis qualitatibus uires habent, quibus & nonnulli quartas adiiciunt. Primæ illorum uires ac facultates intemperiei morbis succurrunt ac medentur, secundæ uerò immoderationi materię, tertiæ & quartæ iis qui totius substantiæ uim roburque dissoluunt. Quanquam autem Galenus omnes neruos contendit ut secundas illas facultates ex primis prodire atque nasci demonstret, quemadmodum tertias atque quartas ex primis & secundis: illas tamen necessariò distinctis generibus seiungit. Si qua pars corporis inde facta est imbecillior, quod immodicè relaxata aut dissoluta sit, huic medicamentis non calidis aut frigidis, sed planè corroborantibus succurritur. Huiusmodi sunt adstringentia, quorum uis & facultas non in solo temperamento, sed in materia penitus insidet, quæ crassa densaque est; alias comite calore, ut in absinthio, in myrrho, in aloe, in rheobarbaro: alias cùm frigore, ut in rosa, in flore mali punici, in gala, in rhoe. Quin etiam sapores quod secundarum qualitatem indices sint, Galenus libro de simplicibus quarto demonstrat, ex medicamentorum materia uerius quam ex temperamento & prodire & distingui. Itaque ut medicamentorum primæ facultates intemperiei, ita & secundę materiæ morbi succurrunt uereque medentur. Hoc morbi genus rarum quidem uixque solitarium existit, de quo proinde satis egisse uideor. BRV. Neque profectò ampliorem illius demonstrationem uelim, cui ut necessario in primis assentior. Te uerò pro tua in nos beneuolentia etiam atque etiam rogo & obtestor, ut quos totius substãtię morbos appellas, eadem demonstrationis ui persequaris.

De morbis totius substantiæ, & quanti ii sint in arte momenti.
Cap. X.

EVDOXVS.

NON desinetis (uideo) me lacessere, & ad imperia meis uiribus prouocare. Est quod exigitis per quam obscurum & inauditum, nullaque hactenus arte comprehensum, ut idcirco me pudeat eius tractationem suscipere. Cæterum quoniam id rei medicæ tanti interest, ut optimam illius partem continere uideatur, nolim uobis tanta in re deesse. Hanc si rudius explanauero, ru-

stica

ſticæ & familiari diſputationi tribuetis, in qua quæ clam diſſeruntur non tam eſquiſita & accurata eſſe debent, quam quæ magnis uigilijs elucubrata in publicum proditura ſunt. Tota rei ſubſtantia perfectio eſt & integritas, qua res unaquęque conſiſtit. Hæc quoties immutatur & de perfectione decedit, res tota continuò perfringitur: ipſaque illius deceſſio, morbus eſt totius ſubſtantiæ. Quoniam autem omnis motio ſubſtantiæ, aut procreatio eſt aut corruptio, qualitatis uerò alteratio, rectè uidebimur deciſionem hanc & mutationem de optimo ſtatu, totius ſubſtantiæ uel corruptionem uel corruptelam appellare, quæ ſi nondum conſummata fuerit, ſubſtantiæ morbus eſt: nam perfecta conſummataque corruptio interitus eſt. PHI. Hic obiter audire uelim quid inter corruptionem & putrefactionem interſit. EVD. Illa latius ſeſe fundit, hæc anguſtioribus coarctatur terminis: ſiquidem quæcunque putreſcunt, eadem corrumpuntur, non tamen hæc retroaguntur, nec quæcunque corrumpuntur eadem ſtatim putreſcunt: nam & hominem & uiuens omne, morte corrumpi dicimus etiam ſi nondum putreſcat, & lignum dum crematur, corrumpi quidem at non putreſcere. Res unaquęque putreſcit, cum eius temperie ſenſim diſſoluta, proprius natiuuſque calor (qui omnia regit & continet) euincitur ac deficit: ſiue ab ambiente calore diſſipatus, ſiue à frigido aut ab alienis qualitatibus extinctus. Refrigerato & extincto calore, naturalis & aqueus humor dominatur, undique redundat & diffluit, quippe nec iam alicunde coercitus nec ſicco temperatus. Neque uerò Galenus dum partium aut humorum corporis putreſcentium unam obſtructionem cauſam ſtatuit, ab hoc Ariſtotilis inſtituto quicquam recedit. Nam obſtructio clarioris tranſpirationem uentilationemque prohibet, prohibita uentilatione calor refrigerio deſtitutus hebeteſcit & extinguitur. Calore demum fracto & debilitato humor euagatur ac diffluit, calorisque ui & dominio deſtitutus computreſcit, cui ferè comes eſt fœtor & graueolentia. Putredine magis ac magis inualeſcente, proprius calor elangueſcit ſimulque naturalis humor diſſipatur & partes ſicciores euadunt, quaſi marcore conſumptę qui omnis putrefactionis, finis exiſtit. Omnia enim quæ putreſcunt, tandem in fimum ac cinerem extabeſcunt. Simplex corruptio non eo naturali ordine ad marcorem ſenſim progreditur, ſed externarum cauſarum magna ui, tanta celeritate propriam ſubſtantiam diſſoluit ut putrefactioni tempus non ſuppetat, & prius corruptum quippiam appareat quam putredine tentetur. Corrumpentium cauſarum, aliæ temperamentum, aliæ ipſam rei ſubſtantiam primum ac per ſe inuadunt. Hæ totius ſpeciem exterminant, parum admodum læſo temperamento. Itaque morbus quem totius ſubſtantiæ corruptelam appellamus, duplex ſtatuendus eſt, unus ſimplex eſt corruptio, alter putredo. Corruptio ſimplex eſt, ſpiritus innatique caloris (qui pręcipua eſt partis ſubſtantia) diſſipatio aut extinctio. Per uigilias, per labores, per inedias atroceſque dolores ſpiritus diſſipatur, calor autem inſitus extinguitur, in ſtrangulatu, & in penetrabili extremoque frigore. Putredo eſt ſubſtantiæ partis diſſolutio, talis eſt in gangręna & ſphacelo, in phthiſi, in iecoris lienis aliarumque partium corruptela. Neque tamen putridæ febres in quibus duntaxat uenarum humores arteriarumque ſpiritus computreſcunt, totius ſubſtantiæ ſed ſimplicis intemperiei morbi ſunt. Per has enim partium ſubſtantia nondum putredine, ſed intemperie ſola tentatur, nec quæ in ſpiritu aut in humore eſt putredo, morbus eſt, ſed morbi cauſa. BRV. Vt in putridas haſce febres, ita ego ipſam

partium

partium putridinem atque corruptelam intemperiei adnumerabam,cuius certe ſoboles eſt. E V. Et male quidem. Non enim ſi putredo intemperiei ſuntcedit, eadem idcirco cenſeri debet, ſed eſt, ut dixi, genus diuerſum. Valida intemperies tum humores, tum partes ipſas plerunque obſidet,cui nulla putredo ſuccedit. Et quam in ardente febre humores computruiſſe dicis, non ſolum intelligis illos uehementer incaluiſſe,ut ſolo refrigerio ad curationem ſit opus, ſed prętер calorem aliud uitium, idque grauius animo cõcipis,quod ſolis refrigerantibus emendari nõ poteſt ſed uacuari indiget & è corpore procul amandari. *In* patribus ſingulis intemperiei atque putredinis conſpectiuis diſcrimen elucebit. Nemo quippe pulmones,lienem,uel iecur incaluiſſe idem eſſe dicat,atque computruiſſe. *I*ntemperata illa minimè, putrida uero facilè oculorum iudicio in diſſecto cadauere, animaduertere. Fueritne ulla demonſtratio ſenſuum fide præſtantior? Poſſum tamen & hoc intemperati putridiq; diſcrimen curandi legibus ſtabilire. Quandoquidem membrum inflammatum refrigerando perſanamus: putridum & ſphacelatum non item,ſed præcedendum id extirpandumque eſt: nam omnino præter naturam cum ſit, ſeſe auferendum indicat. B R. Hinc conſpicuè animaduerto ſubſtantiæ corruptionem ab intemperie diſtare,eaſque in morborum diuerſa genera referri, Reliqua ſi uidetur perſequere. E V. *T*otius ſubſtantiæ morbus, ſiue ſimplex eſt corruptio, ſiue putredo, alias ex manifeſta cauſa fit,alias ex occulta. Qui ex manifeſta procedit manifeſtus, qui ex occulta occultus appelletur. Manifeſtus eſt, quum uigilijs, inedijs,laboribus doloribus ue immodicis,inſitus partium ſpiritus diſſipatur, aut quum inſitus earum calor ſtrangulatu frigore ue extinguitur. Eſt & manifeſtus quum partis cuiuſdam ſubſtantia immutatur ac ſenſim putreſcit, putredine quidem ex intemperie prętеr naturam. Occultus totius ſubſtantiæ morbus eſt qui non ex his manifeſtis, ſed ex abditiore quadam cauſa proceſſit. Abditior illa cauſa ſupra elementorum conditionẽ eſt,quæ dum nobis eſt infenſa,non corporis temperamentum,ſed totam illius ſubſtantiam(quo nomine calor inſitusque ſpiritus continetur) primum ac per ſe offendit, ut cui ſit prorſus inimica. *H*oc cauſarum genere numerantur omnia peſtifera,deleteria & uenena,quorũ ferocia in natiuum noſtrum diuinũque calorem, in ipſumque uitæ principium maximè ac primum ſęuit atque debacchatur. Non enim eiuſmodi cauſæ ſola putredine (ut rudioribus pleriſq; uiſum eſt) ſed occultiore quadam ui infenſæ ſunt. Qui unam putredinem, epidemiorum, peſtilentium,contagioſorum & uenenatorum morborum cauſam eſſe contendunt,maximis tenebris offuſi omnia permiſcent atque perturbant, ut qui inueſtigandi ſolicitudine abiecta,uehementiſſimos quouſq; morbos nullo delectu uel ad plethoram, uel ad cacochymiam, uel ad obſtructionem,proxime uerò ad putredinem, quę ex illis gentia ſit referunt. Nõ aliud quam has cauſas tota arte illos audias circumferre & intonare,quaſi nihil maius poſſit in corpus irruere. Quam aliquis integre ſanus acceſſu ad peſtiferum poteſt corripitur,aut a rabido cane demorſus in rabiem agitur,aut ſcorpionis compunctu,aut hauſto toxico extinguitur,quis quæſo tam habes ſtatuat unam omnium putredinem cauſam,quæ tam uaria,tamque multa efficiat nullo alterius concurſu? Quæ poſſit tam uehemens tanque pernicioſa putredo in hominem nec pletheora,nec cacochymia, nec obſtructione correptum repentè irrumpere? Magna certè pernicies plerunque hominem rapit nullis eiuſcemodi cauſis inquinatum: quemadmodum & hæ cauſę interum iugulant, nulla comitante pernicie,ex quibus a putredine pernicies internoſci diſcenique poteſt,

poteſt. Breuis certè compendiaria, ſed periculoſa nimis iſthæc medendi ratio, quæ ſolas putredinis cauſas animaduertit. Ex Ariſtotiles ſententia nuper demonſtrauimus res quaſcunque interire & corrumpi, alias ſenſum diſſoluta temperie inductaque putredine, alias tota illius ſubſtantia ab externis quibusdam cauſis offenſa. Quis ergo dubitet & hominem utriuſque ex cauſis occidere atque diſſipari? PH. Non probabilia ſolum, ſed neceſſaria quoquæ hæc eſſe uideo, & ad unguem memini ut parti ſimilari tres morbos, ineſſe intemperiem, materiæ immoderationem, & totius ſubſtantiæ corruptelam, ex Galeni mente deduxeris. Quoniam uero totius ſubſtantiæ morbum tanti in arte poderis eſt iuris dicas, nunc preſſius & diligẽtius locos quibus hunc Galenus affirmare uideatur ſi quos habes exprome. EV. Vnus è quinto de ſimplicium medicamentorum facultatibus elicitur, ubi hunc in modum ſcribit, Oſtenſum eſt medicamento naturam eſſe alterandi aut una quapiam qualitate, nempe aut calfaciendo, aut refrigerando, aut humectando, aut exiccando, aut dictorum coniungatione quapiam aut tota ſua ſubſtantia, ſicuti complura letalium uenenorum, nec pauca alexiteriorum ſeu amuletorum, & purgantia omnia, & multa quæ uocant attrahenſia. Duplicem audis commutationem (ſic enim ἀλλοίωσιν uerto, quam alterationem iuniores dixere) unam primarum qualitatum, alteram ſubſtantiæ, nos ſi naturæ modum exceſſit, hanc ſubſtantiæ corruptelam appellamus. Eſt & alter eodem libro locus, quo in eadem ſententiam ſcribit, duplicem eſſe alexiteriorum naturam, aut enim commutare, aut ex affecto corpore pellere beſtiarumuirus corrumpendi natura præditum, uel mortiferum medicamentum, & commutare quidem, aut una tantum qualitate, aut duabus in unum coniugatis, aut totis ſubſtantiis inanire uero totius ſubſtantię ſimilitudine, & calore cum partium tenuitate coniuncto. Quid iſtuc eſt, κατὰ τὰς ὅλας οὐσίας? Si medicamenta nos afficiunt aut ſuis qualitatibus aut tota ſubſtantia neceſſe eſt corruptum noſtrum, alias qualitates, alias totam ſubſtantiam mutari. Hæc autem mutatio ſi multum de optimo ſtatu decedat, & naturæ limites prætergeſſa ſit, totius ſubſtantię morbus erit. Ne autem unius loci authoritate parum firma uideatur teſtimonij fides, alium proferam ex commentario ſecundo libri de natura humanæ. Quam Hippocrates morbos alios a uictus genere, alios a ſpiritu quẽ trahimus fieri proponit, hũc idcirco in omnes publicè graſſacri putat, quod inſpiratus aer omnes attingat, qui morbidam in ſe quandam excretionem habet. Ad cuius præcautionem atque curationem, iubet loca in quibus morbus graſſatur mutare, quam pauciſſimum ſpiritum ducere, quam νοσερὴν ἀπόκρισιν dixit, Galenus expirationem interpretatur proprietate potius ſubſtantiæ infenſam. In expirationibus, inquit, quæ proprietate totius ſubſtantiæ magis, quam qualitate corpora offendunt, rectè curationem tradidit Hippocrates in duplicem redigens ſcopum, loci mutationem, & exiguæ inſpirationis uſum. Hanc in ſalubrem proprietatem ut medicamentis & aer, ita & alimentis quibusdam uelut ſemiputrido tritico, & quæ interdum ineſſe confirmat. Iam ſi hæc tota ſubſtantia nos offendunt, conſequens eſt profecto, totius corporis noſtri ſubſtantiam interdum mutari, fierique in nobis, tum Hippocratis tum Galeni ſententia quoſdam totius ſubſtantiæ morbos. Nam dum uel aer, uel medicamenta totius ſubſtantię proprietate nos afficiunt, corporis quidem noſtri, neque qualitates neque temperamentum, ſed totam ſubſtantiam primum ac per ſe immutant. Cum enim, omnis actio ſit ex contrariis quæ ſub uno eodemque genere comprehenduntur, illorum qua-

Cap. 1.

litates, corporis etiam noſtri qualitates, tota uero illorum ſubſtantia totam corporis ſubſtantiam afficiet, neque fieri poteſt ut qualitas in ſubſtantiam, aut ſubſtantia in qualitatē primum ac per ſe agat. Eſto igitur, quiſpiam deleterium medicamentum hauſerit, quo è uita ſit exceſſurus. Id quidem ſenſim partium omnium maximeque principium ſpiritus, humores, totamque ſubſtantiam labefactabit atque corrumpet, dum tandem mors ſequatur & interitus. Partium autem corruptio & affectio tanta, quæ actionem primum ac per ſe lædit, morbus eſt, iſque uerè ſimilaris, quòd tum omnis inſtrumenti ratio integra perſiſtat. Atqui intemperies non eſt. Id ipſum igitur ſit oportet ſimilaris morbi genus, quod nos ſubſtantiæ corruptelam appellauimus. P H I. Quid tu, Brute, iam uelut erubeſcens tecum ipſe mente contrectas, tu ne meditaris quid poſſis contradicere? B R. Nihil ſanè Iampridem eminus olfaciebam quò ſpectaret tantus rationum progreſſus. P H. Miror equidem neminem tot ſeculis in tam apertas perſpicuaſque demonſtrationes animum mentemque erexiſſe. B R. Id puto magna obſeruantia factum, qua poſteritas Galenum tanto cultu & honore dignaretur, ut nefas duceret quicquam illi uel addere uel demere. P H. Veritatis potius, quam honoris & amicitiæ uinculo obſtringamur, a uero nunquam abducamur nec prece, nec præcio, nec ui, nec ſorte ſuprema. E V D. Quem hic totius ſubſtantiæ morbum conſtituo, is interdum ſimplex ſolitariusque conſiſtit, plerunque uerò permiſtè aliis implicatur affectibus, inter quos uix elucere poteſt. Hoc genus uniuerſum Hippocrates diuinum appellauit iubens unumquemque agnoſcere & obſeruare ſi quid in morbis diuinum ineſt, ut bonum & admirabilem medicum ſe præſtet. Hoc loco Galenus diuinum interpretatur ambientis nos aeris conditionem. Sed quam? non eam ſanè quę in primis eſt qualitatibus, ſed multò præſtantiorem occultioremque quam morbidam excretionem Hipocrates appellauit. Nam quum illæ prędictionum libro tertio præcipit accuratè obſeruare ſuperuenientium morborum impetum, nec non tenere temporis conditionem: ea oratione dſtinctè & explicatè duo deſignat. Nam temporis conditio eſt tempeſtatum primarumque qualitatum conſtitutio, ſuperuenientium autem, id uulgarium morborum impetus, cauſa alia eſt abditior, quam licet (ut obſcuram) hic uerbo non expreſſit, libro tamen de natura humana appellauit morbidam excretionem, qua totus aer conſperſus eſt. Hęc autem eſt uis quædam deleteria toti noſtræ ſubſtantiæ prorſus infenſa. Quoniam uero ea nec calore, nec frigore, nec odore, nec colore dignoſci deprehendique poteſt, rectè a nobis cæca eſt appellata, & qui inde gignuntur, cæci morbi rectè dicti ſunt. Eadem ratione ea ipſa cauſa admirabilis, obſcura nec ullo ſenſu comprehenſa, Hippocrati diuina nuncupatur. B R V. Veterum more quicquid admirabile uideretur diuinum appellauit, quemadmodum homines eos quorum uel robur, uel animi geſtorumque præſtantiam admirarentur, in Deos illi retulerunt, etiam dęmonum ui impulſos. Nondum ſiquidem, quo demones a Deo, quo boni a malis ſeiungerentur innotuerat: quod ita quidem apud Theodoricum monebat Porphyrius, Ii autem qui Dei nominantur, re ipſa mali ſunt Demones. Quin & Tullius, cui iure eloquentiæ primas Roma tribuit, pro demonio diuinum reddit. Hoc, inquit, de Socrate accepimus, eſſe diuinum quoddam quod demonium appellat, cui ſemper ipſe paruerit, nunquam impellenti ſępe reuocanti. P H. Quoniam quæſo prorepis inſtituti parum memor? B R. Non alienum inſtituto putaui, hęc ad diuini nominis interpretationem proferre. Si quid tamen eſt quod preterea huc

pertinere

pertinere uideatur, id iam quęso producite. E V D. Non hic quidem media uia subsistendum, sed ad metam pergendum. Non pauci ex his qui in nobis fiunt diuini occultique morbi, efficientem causam habent toto confusam aere, quasi sparsum quoddam malorum semen, cuius uis est ad morbos gignendos maxima. *Eam* Hippocrates morbidam excretionem, & quasi morborum seminarium appellauit: quam neque ex primis qualitatibus constare, neque ex illis proficisci, sed sublimiorem cœlestemque originem habere profitetur. B R. *Id* ne certò possis docere? E V D. Possim fortasse. Nam ut dierum decretorium atque crisium, ita & plurimorum euentorum causas is pariter atq; Galenus cœlo sideribusque tribuit. Libro de aere & aquis maximas anni mutationes obseruare & plurimum cauere iubet, nullam in ijs iubens medicam potionem offerens, priusquam decem aut plures dies transierint. Vtræque enim Solis mutationes, solstitiaq; præsertim æstiuam, ac æquinoctium utrunq; sed autumnale potissimum, decem dies periculosissimæ putantur. Prætereà ortus astrorum, præsertim caniculę cauere & obseruare, deinde arcturi, Vergiliarumque occasus mala siquidem potissimum decernunt. Hæc sidera si obseruauit Hippocrates mala decernere, nec esse ad medicationẽ tuta, qua nam obsecro id ratione fieri dicas? Aestu ne immoderato? At brumale solstitium frigidissimum est. Frigoris ne inclementia? At æstiuum solstitium atque canicula, magnam uim habent caloris. Alia ne ulla qualitatem exuperantia uel intemperie? Atqui uernum æquinoctium temperatissimum est, a quo non longè abest Virgiliarum exortus. Hæc igitur sidera si non caloris, frigoris, humoris aut siccitatis exuperantia, alia certa ui quadam abditiore, mala quæ dixit Hippocrates decernunt, possuntque morbidam illam excretionem occultorum morborum causam disseminare, & quasi semina quædam in aere spargere. Quas autem Hippocrates obseruauit siderum uires, eas posteritas confirmauit, addens & alia prętantiora, ad quæ ętas illa uetustior nondum penetrauerat. B R. *Iam* satis uideris ostendisse quosdam haberi totius substantiæ morbos qui corporis speciem corrumpat: proximum est audiamus unum & illis suę sint differentię: quod si a te impetrauerimus, non modo summa nos obscuritate confusioneque liberabis, sed etiam incœptis magnum addes incrementum.

Occultorum morborum differentiæ. Cap. XI.

E V D O X V S.

DIFFICILE quidem hoc in dolo bene uersari, neque promptum unde possit ea differentia deduci. Non enim facile perspici potest quis optimus formæ sit status, nec quibus illa modis de statu optimo decedat. At quoniam huius rei cognoscendæ uos, in primis studiosos uideo, non committam sanè ut mea opera uobis usquam defuisse uideatur. Morborum totius substantiæ, alii quidem manifesti sunt, alii occulti. Manifesti ut scabies, phthisis horumque similes. Totius substantiæ, occulti morbi, corruptelam & perniciem habent ob occultioribus iisque maxime externis causis. Horum multę differentię, quas omnes (quoniam aliud nobis assequi non licet) ex efficientium causarum differentiis, Hippocratis imitatione constituã, qui morbos alios a uictus genere, alios a spiritu quem trahimus prouenire distinxit.

Occultorum porrò morborum efficientes causæ sunt, quæ tota specie & ui deleteria nos uel offendunt uel enecant. Eæ toto genere & prorsus uenenatæ habentur quarum uis est clam ac furtim corporis nostris substantiam, non temperamentum immutare. Sic enim tota essentia contrariæ sunt & infensæ nobis, ut si quicquam earum nos ut decet attingat, omnino lædat, & assiduum incrementum sumat, nec in nos agere designat, dum quicquid nostræ substantiæ attigerit in suam naturam trahat atque mutet, dumque sensim serpat in omne corpus. Nunquam enim potest a corpore nostro uinci aut mitescere, ut in illius substantiam mutetur: potest tamen (exiguum si fuerit) ui nostri caloris extenuari, dissolui, tandemque foras propelli: potest & antidotis propriis extingui. Iam uero eiusmodi causarum quæ tota specie nobis contrariæ sunt, aliæ cum aere spirando trahuntur, ut pestilentiæ semina: aliæ extrinsecus nos attingunt ut rabidi canis & uenenatarum bestiarum uirus; aliæ intrò sumuntur, idque uel cibi, uel potus, uel medicamenti specie. Venenum quod halitu nos ferit, omnium præsentissimum efficassimum est, nec humore, nec crassiore materia tanquam uehiculo indigens, ut in nos agat atque commigret. Sed tenuissimum quum sit spiritu haustum celerrimè per pulmones in cor uiscus uitæ nobilissimum, & in arterias in omne denique corpus obrepit, primumque spiritus, deinde humores, postremò ipsam partium substantiam labefactat. Morbi (inquit Hippocrates) qui a corporis membrorum ualidissimo proficiscuntur grauissimi sunt, atque si ubi cœperunt permanserint, necesse est ualidissimo membrorum laborante totum corpus laborare. Quodcunque autem uenenum contractu ferit, minus efficax est, neque in solo spiritu uel in aere, sed in humore quodam prouehente uires habet. Hic uerò in partem cute detectam quum insederit, contactu eam quidem primum, deinde uerò proximas, reliquumque corpus omne consequutione quadam inquinabit. Non enim rabidi canis solus halitus contagione quenquam polluit. sed in partem demorsu apertam uel saliuam uel humorem eructat, cum quo uirus illinc sensim in omne corpus euadit, in integram uerò cutem si incidat nihil officit. Sic omnium bestiarũ quę uirus eiaculantur, uenenum prouehente deducitur humore. Sic elephantiasis, aut luis ueneræ uirus non inspiratu, sed humore in quamuis partem cute nudã defixo, sensim prorepit in omne corpus. Venenũ quod nõ nisi intro sumptum uires habe, omnium infirmissimum existit, non in spiritu, non in tenui humore, sed in crassiore quadam substantia inhærescens. Hoc genere sunt fungi, arrhenicum, auripigmentum & alia propè innumera quæ non odore, non adhæsu, sed haustu solo enecant. Hęc chirurgi plerunque in malignorum ulcerum curatione, citra ullam partium corporis iacturam magnoque usu extrinsecus adhibere solent: ex quo intelligitur non esse illa contractu deleteria. At uerò si quid istorum sumatur, è crassiore materia uenenum ui nostri caloris suscitatum, in principes dein partes sese inserit, profertque sui furoris incommoda. BR. Istęc sanè dilucida & in primis expedita deleteriarum causarum distinctio. EV. Iam uerò cùm tres occultæ sint & uenenatæ causæ, totidem occulorum morborum qui ex illis ortum habuerint differentiæ ponentur, ut alij maximè quidem ab aere, alij contactu, alij a uenenata quæ intus sit materia procedant contrahanturque. Hi quidem omnes uenenati sunt, at non similiter neque iisdem ex causis. Nam qui ex intus conclusa materia processeru, ne quia non foras emigrant, nec in uicinus contagione prorepunt, simpliciter uenenati nuncupentur, reliqui omnes contagiosi, quod uel externæ

2.De natura humana.

eiusque

eiusque uenenatæ causæ occursu geniti sint, uel contagione mutuaque societate uicinos contaminent. Summa igitur hæc sit diuisio: Occultorum morborum alij simpliciter uenenati sunt, alij uenenati contagiosi. Horum alij simpliciter contagiosi, ut hydrophobia & qui uirulentarum bestiarum ictu fiunt: alij contagiosi pestilenes. Si quis forte hanc uenenati repetitionem fastidiat, breuius dici permittemus, occultorum morborum tres esse differentias, uenenatos, contagiosos & pestilentes. Ex aere primum maximeque fiunt pestilentes, qui quanquam etiam contactu mutuaque hominum communitate & uitæ societate contaminent, prima tamen illorum origo uisque maxima & ualidissima in aere quem spiritu ducimus inest, illincque processit. Qui contagiosi dicuntur emisso halitu nihil aut minimum offendunt, at maximè plurimumque contactu. P H. Possunt ne hæc genera rursum minutius concedi? E V. Possunt utique. Nam morborum in multo uagantium, alii pandemij aut pancoini appellantur, id est totius plebis morbi aut omnibus communes, alij uero dispersi. Pandemiorum alij simplices, alij endemij, alij epidemij: rursum epidomiorum alij simplices, alij pestilentes: & pestilentium alij consueti, alii insolentes. P H. Apta quidem diuisio, at singulas species propriis nationibus explica. E V. Dispersos morbos ut quum hic pleuritide, iste nephritide, ille phitisi laborat, non persequor, quòd non ex communi quadam causa, sed ex uniuscuiusque proprio uitio & errore procedant. Pandemii causam habent communem. Ea si est in communis cibi uel potus uitio, pandemij simplices fiunt. si causa est in aere, endemii. Aer quippe si ab inferioribus terrenisque causis inficitur, endemii fiunt: si a superioribus, id rursus aut ex temporum tempestatumque mutatione, tum fiũt simplices epidemiis: aut ex cœlestium corporum uiribus & influxu, ii sunt uere pestilentes: quorum alii grauiores, alii mitiores, alii consueti, alii insolentes. Hæc iam exemplis illustremus. Consueti pestilentes morbi sunt pestilentes febris carbunculus, bubo pestilens, iique grauiores: in leuioribus consuetis sunt exhanthemata tum rubra tum purpuream quæ summa cute maculis non extuberantibus afflorescunt; & quæ esthymata Hippocrati, Plinio papulæ & pituitæ eruptiones dicuntur. Insolentes sunt paraplegia quædam lethalis, insueta & inhaudita, quam Hipocrates commemorat in Thasso contigisse, & flagrantes ardores, grauediens anchelosæ, sodorifica febris hanc ἱδρωπυρετὸν nonnulli dixere, qui nostro æuo in regiones plurimas inuaserunt aliique non pauci his finitimi, qui aut ueterum obliuione delicti sunt, aut noui posthac emergent. Reliqui communes, & epidemii simplices & endemii & pandemii, quia manifestam causam habent, sub occultorum morborum genere non continentur, neque præsentis sunt contemplationis, de his tamen affinitatis gratia dicemus. Simplices epidemii sunt lienteriæ, dysenteriæ populares, sanguinis eruptiones, tuses, ophthalmiæ, pleuritides tubercula artuum dolores, febres omnes putridæ, & alii qui ab Hippo. in epidemiis commemorati sub dispersorum specie plurimum grassantur in uulgus. Hi non ut pestilentes mutua societate homines contaminant, sed qua epidemii sunt nonnihil resipiunt malignitatis uulgari, eoque distant a dispersis. Endemii sunt tum quidam horum, sed qui ex putridis aquarum, terrarum uel cadauerum expirationibus orti sunt, tum etiam quibusdam regionibus familiaris, ut phthisis Lusitanis, struma Hispanis & Alpinis, hydrocele Narbonensi Galliæ omnes quidem ex aeris grauitate nati. Pandemii simplices iisdem appellantur nominibus sed quorum causa in uictu sit communi,

1.Epide.

muni: eiuſmodi ſunt febres, alui profluuia, tubercula, aliaque plura incommoda ex communis aquæ uſu profecta. His miſsis ad ſuſceptam de occultis morbis tractationem reuertamur. Contagioſi morbi ſunt, qui externi cuiuſdam ueneni occurſu & contagione primum contracti ſunt, ut ſtupor a torpedine piſce uel ab opio, hydrophobia, & qui ſcorpionum beſtiarumque uenenatarum morſu, uel telorum uenenatorum ictu fiunt. Et qui tametſi ab externis cauſis primam originem non habuerunt, geniti tamen contagione afficiunt, ut lues uenerea, elephantiaſis, & qui ex iſtorum permiſtione fieri poſſunt. Hos neque inſpiratio, neque commune alimentorum uitium unquam protulit: quocirca nec multos communiter inuadunt, nec debent in pandemiis recenſeri: ſed peculiaris eſt ſua cuiusque cauſa. Manifeſti totius ſubſtantię morbi ſupra appellati, ut phthiſis, pruritus, ſcabies, lepra, achores, faui, & qui huius ſunt generis, contactu quidem & fiunt & afficiunt, neque tamen in hoc contagioſum genus referri debent, quòd nihil occultum malignumque reſipiant, hic autem contagioſos duntaxat occultos perſequimur. Venenati morbi alii ex ueneno intus genito, alii ex ueneno aſſumpto. Ex intus genito ueneno hi fiunt: ſtrangulatus uteri a putri ſemine ortus, morbus comitialis cuiuſcunque ſit ordinis, ſyncope ex putreſcente grumo ſanguinis ſubeunte ueneni naturam, cordis quædam palpitatio, ſphacellus ex ſeptico humore, & alia cæca ſymptomata, quę uenenatus humos inferre conſueuit. Venenum quippe non id duntaxat appellamus quod ſemper enecat, aut quod cordi uitęque principio ſit infenſum, ſed quicquid tota ſubſtantia & cęca ui, facultatum ſubſtantiam uel extinguit uel laceſſit, & cæco modo earum functiones offendit. Intus autem gignitur uenenum & a lumbricis computreſcentibus, & ab eſculentis potulentisque ueritatis, & a uario uiuendi errore. Ex aſſumpto autem ueneno, morbos atque ex his plerunque interitum ſequi, omnes uel plebei compertum habent. Venena lædunt, corrumpunt ue noſtram ſubſtantiam, alia totius ſubſtantiæ diſſidio, alia exuperantibus qualitatibus. Totius ſubſtantię diſſidio & diſcuſſione napellus, aconitum, rhododendron, apium, riſus: qualitatum exuperantia euphorbium, anacardus, opiũ cicuta. Venenati morbi neque ex aeris inſpiratu, neque ex cauſarum corpori occurſantium contactu, ſed ex intimis duntaxat cauſis fiunt & excitantur. Qui uenenum hauſit, aut comitiali morbo laborat, neque halitu, neq; contactu alios inquinare poteſt, qua ratione hi ab epidemiis & a contagioſis diſtant. BRVT. Occultorum morborum differentias hac quaſi figura rectè uideris expreſſiſſe: rurſum tamen de eiſdem ſigillatim paulò altius meditemur, a peſtilentibus auſpicati.

DE PESTI-

De pestilentibus morbis, quod illorum occulta sit causa. Cap. XII.

MORBI quicunque omnibus communes & uniuersales appellantur, ex communi quęcunque ea sit causa procedunt. Horum qui simplices dicti sunt, ex semiputridis leguminibus aut frugibus, uel ex aquæ infectæ potu sæpe prouenerunt, quomodo in castris aliquando contigisse memoriæ proditum est. Solent autem aquæ stagnantes in quibus linum, asphaltum, canabi, rhododendeon aut alia stirpium cadauerum inquinamenta diutiùs macerata sunt, isthæc afferre. Qui ex causis illis ortum acceperint, simpliciter pãcoini aut pandemij, nondum uerò epidectij appellantur, quod non ex aere, sed ex prauo uicto procedant. Aer morbos efficit, quoties uehementer aut immutatur aut inficitur. Licet enim aeris substantia simplex quum sit, putrescere nequeat, uariam tamen primis qualitatibus mutationem subit, multa inquinamenta tanquam sparsa morborum semina, alias ex inferioribus, alias è superioribus excipit. Ex inferioribus quidem uelut ex stagnis, paludibus uel lacubus inquinatis ac putridis, è quibus expirans uapor ambientem permistione labefactat. Ex terra graui & inquinata, ex antris, specubus, aut barathris graues interdum expirationes in aera attolluntur nobis plurimum infensæ. Animantium, maximè uerò serpentium & hominum, non crementa ex bello cadauera, reseruata illorum excrementa, euulsæ stirpes uenenatæ, aliæque sordes computrescentes, plerunque aeri graues & exitiales offensas induxerunt, non aliter quã metallorum sulphuris, arrheniei, hydrargyri aut prunarum fumus coarctatus, non paucos iugulauit. Huius autem generis inquinamenta, quoniam nec longius in multas regiones euagari, nec diutius permanere possunt, sed ipsa aeris immensa puritate facilè dissipantur, uincuntur & pereunt, epidemios morbos non ingenerant. Sed qui ab hisce causis, ex ipsaque loci natura aut situ morbi fiunt endemij id est illi plebi aut populo peculiares & uernaculi dicuntur. Solæ igitur affectiones è motibus superioribus in uniuersum aera diffusæ, epidemios id est superuenientes & uulgares morbos inuehunt. Sic enim statuit Galenus epidemiorum causam in aere, quos & Hippocrates a spiritu cuius attractione uiuimus, prouenire dixit. Cœlitus autem fiunt in aere affectiones constitutionesque duplices, aliæ sunt qualitatum exuperantiæ, uel inęqualitates ex temporum tempestatumque mutatione, ex quibus putredines plurimum graues, aliæ uerò sunt inquinamenta eò cœlitus demissa. Ex temporum mutatione tempestatumque magna ui quicunque morbi fiunt, simpliciter sunt epidemij. Cęli uerò inquinamenta non hos solum, uerumetiam pestilentes ingenerant qui sunt epidemiorum perniciosissimi. Itaque simpliciter epidemij, a pestilentibus distant. Illi si quidem non nisi ex multis temporum tempestatumque mutationibus quæ aliæ post alias fiant, aut ex unius temporis solius magna quadam alteratione & uehementi permutatione proueniunt, quibus non solum præsentes constitutiones considerandæ sunt (inquit Galenus) sed ex qualibus & ad quales fiant per mutationes. Ab his causis qui & quales morbi obtingere soleant passim commemorat Hippocrates libris epidemiorum, & aphorismorũ tertio, ut cum ait: Si hyems sicca & Aquilonia fuerit, Ver uerò pluuiosum & australe, necesse est æstate febres acutas fieri & ophthalmias intestinorum difficultates. Apho. 3. Quum enim corpora nostra ipsaque terra ex pluuiis uernalibus & ab austro humore multo scateant & madeant, necesse est æstate æstum conduplicari, ipsumque corpus & carnem inflammari, unde & febres accutissimæ

me & reliqua mala fiant. At uero epidemiorum qui peſtilentes appellantur, non ab ea cauſarum longa ſerie, nec ab ingenti temporum permutatione quæ corporum humores perturbet, ſed a uenenato inquinamento aeri inſperſo prodeunt, quod cum ſpiritu intrò ſubiens, cor uiſcus nobiliſſimum & ualidiſſimum inficit: ex quo cenſuit Hippocrates morbos fieri pernicioſiſſimos, qui uires omnes uniuerſumque corpus proſternant. *Hi* morbi ſunt quos ſæpius iam dixi cauſam occultam & abditam habere, nec ab illis peruulgatis primis qualitatibus originem ducere, quod plenius illuſtrandum demonſtratione fuerat. Quanquam peſtilentia, ut morbus omnis acutus, æſtu immoderato uel intemperantiam excandeſcit, & æſtate grauius affligit, ſæpe tamen animaduerſum æſtatem feruentiſſimam nullum peſtilentiæ genus protuliſſe, interdum peſtilentiam hyeme initium cepiſſe quæ æſtate media uel autumno ſoluta ſit, argumentum planè euidens illius cauſam non eſſe primarum aeris qualitatum exuperantiam. *I*am de putrida conſtitutione æſtimandum. Hæc ſi à terrenis exhalationibus profecta eſt etiam circumiecto aeris permiſta, peſtilentiæ cauſa ſtatui non poteſt, cum ne epidemium quidem morbum (ut ſuprà dicebam) ſed duntaxat endemium ingeneret. Quæ a noxia tempeſtatum mutatione, ut ab inconſtanti, ab intemperato, a pluuioſo, ęſtuoſo aut nubilo cœlo tracta ſit, ea licet longè dimanet atque propagetur, & ex graueolentia pruinæ aut roris magna eſſe deprehendatur, plerunq; tamen ſine peſte euenit. At uerò peſtilens conſtitutio hyeme ac æſtate, ſicco ac pluuioſo cœlo, bene temperato ac inęquali, plerunque citra graueolentem putredinem, adeò obſcurè & furtim inuadit, ut nullo unquam ſenſu internoſcatur, ſuntque peſtilentiæ ſemina uſque adeò occulta, cæca & a ſenſibus aliena ut nos prorſus effugiant inopinataque feriant, nec unquam niſi effectibus & euentis deprehendi poſſint. Hoc quidem imprimis mortalibus miſerabile impendentem ſibi tantam perniciem ne odore quidem ſentire, nec uitare poſſe. Nulla putrida, nulla intemperatior aeris conſtitutio, poteſt in ualde multas mundi regiones euagari, in illiſq; uigere, at peſtilentia tam immaniter interdum ſęuit ut uniuerſum penè orbem occupet, frigidas atque calidas regiones, ſiccas ac humidas, hyeme ut æſtate. Huius generis duas ſub Marco Antonio fuiſſe commemorant toti orbi grauiſſimas, quibus pene uſque ad internecionem humanum genus deletum fuerit. Qualem & aui noſtri narrant obtigiſſe anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo. Hęc in Aſia exorta per Illyricum Dalmatiamque ſcripſit in Italiam, per Germaniam uero in Galliæ & Hiſpaniæ fines, compluribus annis miſerè in omnes ferè populos debacchata, uix ut tertia pars uiuentium ſuperſtes euaſerit. Hac cauſarum uiciſſitudine res humanæ permutantur, corruunt enim, ac quaſi neglecta uileſcunt omnia ex tam ſæua & miſeranda clade. Summa uero ut nunc inſtauratione facta, omnia in pretio ſummoque ſtatu uigent, aliquando rurſum collapſura. Tantas quæſo mutationes quis non putet cauſam e ſublimi maximè generalem habere, neque poſſe ex ſola tempeſtatum mutatione naſci? B. *Hic* denuò quid putrida conſtitutio efficiat contemplemur. E V D. Ea epidemios quoſdam morbus inferre ſolet, nunquam tamen ſola peſtilentes, ad peſtilentiam interdum confert & incrementum addit, at non illam excitare poteſt, ſed cauſæ altioris hoc opus eſt. Si una putredo tantæ perniciei cauſa foret, omnes animantes peræquè attingeret. Nam ut aer ſpiritu ductus, omnes animantes tuetur ac ſuſtinet, toti illarum generi ſalutaris, ita qui a putrida illuuie labefactatur, toti animantium

mantium generi æquè perniciosus euadit: & unus omnium sanitati uitæque principio aduersatur & inspiratus omnes peræquè lædit, neque homines magis quam boues, aut hos potius quam oues aut sues. Itaque si qua illinc pestis incidet, omnium peræquè communis erit. Hoc tamen rerum euentu arguitur, usuque falsum deprehenditur. Compertum si quidem in omnes habent, quod ab optimis agriculturæ authoribus memoriæ proditum est, pestilentiam aliam incidere quæ solos boues iugulet, qualem meminimus anno Christi millesimo quingentesimo decimoquarto irrepsisse, aliam quæ sues aut quæ oues, aliam quæ gallinas, aliam quæ solos homines. Quæ pecudes ferasque interimat, pulchrè est à Virgilio descripta:

Hic quondam morbo cœli, miseranda coorta est
Tempestas totoq; autumni incanduit æstus:
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum:
Corruuitq; lacus, infecit pabula tabo.

Discriminis uero causam pauloantè expresserat.

Quam multæ pecundum pestes, nec singula morbi
Corpora corripiunt.

Iam igitur cum homines soli pestilentia corruunt, quænam causa hanc stragem facit? Non simplex putredo, ut quæ omnes animantes pariter attingit. Necesse igitur fuerit abditiorem causam & peculiarem esse, ipsumque aerem peculiari quodam quasi ueneno inquinari, quod huic non illi animantiū generi sit infensum, totaq; substantia contrarium. Si quis ex uobis contentiosè asseueret putredinē causam esse pestilentię, sed quæ tamen non una semper sit uniusmodi, uerum nunc illi nunc alteri animantium generi perniciosa, necesse est fateatur malignam hanc esse quæ huic illi uel præcipuè aduersetur. Id autem quid aliud est quam uenenum tota substantia nō manifesta qualitate infensum? Nemo enim explicare possit quis modus, aut quę ratio sit eius putredinis, quæ bobus, uel ouibus, uel hominibus solis sit infensa. Id si nec dilucide exprimi, nec animo percipi potest, debet in eorum genere censeri, quæ cæca, obscura & abdita nuncupamus, & tota substantia contraria sunt, totoque genere deleteria, quę nec ab elementis, nec ab eorum qualitatibus fluxerunt. Itaque quicquid afferatur, omnis pestilentiæ cæca & delitescens est causa, & aliunde quam ex primis qualitatibus aut ex putredine profecta. B. Vndè nam quęso hanc fluere putas? EV. A cœlo nimirum. At non a firmamento, nec a motu primo, ut qui semper sui similis est, non a Solis obliquo circumactu, sed a certa præmistione siderum. Sol motu suo anni tempora æquabiliter facit ac disterminat, uer, æstatem, autumnum & hyemem. Quod autem nos omnes ætates æquè feruidæ sint aut siccę, nec omnes hyemes pariter rigeant aut humescant; quod æstas quædam muscarum & scarabeorum quasi nubes proferat, alia sic ab his omnibus purissima, quod omnium admiratione locustæ tanto exercitu in Galliam conuolarint anno octingentesimo sexagesimo quarto, & in Italiam anno millesimo quadringentesimo septuagesimo octauo, ut omnia germina depopulata sint, id iam nō a Solis motu, sed a uaria syderum commistione petendum. quorū motus non inutiles & præter rationem summus rerum conditor certis legibus definiuit. Vt alia horum commistio imbres, alia serenitatem, alia, austrinam, alia aquiloniam, aliam ue tempestatem mouet, ita sane fatendum quandam obtingere quæ aeri pestilentiam immittat. Vtque sunt pestilentiæ genera, ita uniuscuiusque peculiarem quandam esse commistionis rationem

& propriam causam, quę alias mitius, alias ferocius in aerem atque in nos furiat & debacchetur. Grauis est eorum stupiditas qui sydera nihil in aera nisi calorem aut frigus, imbres aut siccitatem lumine motuque suo inducere contendunt. Si illa bene constituta omnium uitam tuentur ac conseruant, cur male constituta uitæ non incommodent? Illinc prima & præcipua est rerum omnium salus & conuersatio, illinc quoque interitus. Has causas atq; uires stolidi de medio tollunt, & tanquam nullæ sint negant, qui huius sunt contemplationis imperiti. O uere fœlices qui secretiore hac cognitione sapientissimi fiunt qua neque ad præcauendos, neque ad persanandos pestilentes morbos est ulla præstantior. Itaque puræ simplicisque pestilentiæ causa est cœlestis configuratio uim inferens, quæ neque temporum mutatione, neque ulla manifesta qualitate, sed solo euentu deprehendi potest. BRVT. Quam uerò puram simplicemque pestilentiam esse definis? EVD. Id paresst explicem. Tria diximus in aere communium morborum genera. Endemium a terminis inferioribusque expirationibus: Epidemium a uehementi temporum tempestatumque mutatione, Pestilentem ab occulta malignaque qualitate cælitus demissa. Hæc interdum simplicia puraque seorsum apparent, plerunque uerò permiscentur & coeunt, eorum causis in idem conspirantibus, tumque difficilis admodum est eorum distinctio. Licet autem uariæ hæ sint discretæ causæ, quoties tamen coniunguntur, coeunt & confunduntur, quadam generis affinitate sese iuuant impetusque suos augent. Harum unica est uere pestis efficiens, duæ autem præparatorię. Pestilentia grauior euadit in regione putridis expirationibus infecta, quam in sicca atque pura, rursumque grauior æstate quam hyeme, & austrina tempestate quam Aquilonia, & inæquali intemperatoque cœlo quam æquali & temperato. In summa grauior est pestilentia quæ Epidemiis aut Endemiis costitutionibus permiscetur, quam quæ pura solaque consistit. Ergo graues terrenæ inferioresque expirationes pestilentiam solæ non inferunt, ad illam tamē non parum præparant & excitant. Hæc causa est cur una pestilentia non omnes regiones, nec omnes homines peræquè afficit & lædit. Pestilentia perniciosius tanguntur loca maritima, austro obiecta, calida & humida, terris expirationibus infecta, alta atque patentia, quam mediterranea, Aquilonia, sicca, pura & contecta. Rursumque inter homines magis ledentur, qui calidi humidi, multo scatent humore putredini obnoxio, patentiore laxeque corpore, quam qui frigidi sunt & sicci, humore pauco, eoque puro & corpore moderatè laxu uel adstricto. Nimia corporum laxitas quemadmodum & obstructio præparat ad pestem. Quanquam autem hæc uera sunt, propria tamen & particularis constitutio atque probatio quæ loca uel corpora reddit pesti obnoxia, omnino nos latet, neque sensu, neque ratione, sed solo euētu & experimēto uti superior illa pestilētię causa cōprehēsa. Multos uideas in pestilētia simplici febre, uel cōtinua uel tertiana uel quartana corripi, qui licet putridis ac uitiosis humoribus scateāt, peste tamen nequaquā pollūtur, argumētū nō sola putredine in hāc lucē corpus pręparari. Alios quos optime sanos iudices, facilè peste corripi, hūc uerò qui multorum pestiferorū occursu nihil sit perpessus, uniuscuiuspiā cū quo uel familiæ uel temperamēti similitudo sit societate prehēdi. Vt ergo efficiens, ita etiā patiens excipiensque pestis causa cęca est occulta, non qualitatum primarum intemperie, non simplici putredine, sed totius substantiæ proprietate nobis infensa. BRVT. Rectè mihi uideris pestilētiæ externas causas exequutus. Cæterum hoc scire uehemēter

opto,

opto, quibus signis uel optimè exercitatus medicus pestilentem febrem ab ardente discernet. EV. Siue tu illarum substantiam, siue symptomata contemplaberis, latum est discrimen: de symptomatis prius, mox de essentia. Vis pestifera in corpus irruens spiritibus & humoribus confertum symptomata quædam infert, aliis ex putredine morbis communia. At huius propria quædam sunt, quibus prudens exercitatusq; medicus, ille ignoscat discernatq; a cęteris & uno quouis obiecto morbo nulla cũctatione iudicet simplex ne his sit, an diuinum quiddã habeat: qua distinctione prætermissa, nulla rectè curatio suscipi potest. PH. Eia igitur pestilentium morborum propriam speciem nobis depinge, singulos ordine persecutus. EV. Pestilentię semina pariter cum spiritu hausta pulmones, quam mox sine sensu in cor penetrant. Hoc si affectioni præparatum est, nec satis obsistere ualet, labefactant, continuoque arteriarum spiritus: postremo (quanquam non semper) humores uniuersumque corpus inquinant. Affecto inquinatoque corde, uires omnes præcipueque uitales infringuntur & spiritus squatent. Hinc arteriarum pulsus exilior & imbecillior, simulque frequentior ac celerior, quo uno febrem inesse iudicant illam ephemeram, & pestilentium omnium perniciosissimam. Ea nec ardore mordax nec siti uehemens, qua nec laborantes se febrire credunt: non urinis, sed uel animi defectione, uel symcope, uel pulsu paruo ac presso, uel assidua uomitione, uel uigili inquiete & iactatione corporis, uiriumque prostratione conspicua, quæ plerunque sine sensu doloris, hominem inopinatò rapit. Quum labes altius permanat in humores, mitior quidem febrem infert pestilentem sinplicem; uehementior uerò carbunculo uel bubone insignitã. Licet sanguis & humores labefactentur, non tamen putrescunt, unde nec turbidæ confusę uisuntur urinæ, sed substantia, colore sedimentoq; laudabiles. Bubo atq; carbunculus priusquam febris apparens, mitiorem pestem denũciat robustamq; cordis naturam ueneno lacessitam, huius statim nõnihil foras propulisse. At post ortam febrem prorumpens, dominantis ueneni impetu fit, estque quasi uictæ naturæ perniciosum indicium. Ea est pestilentis febris exquisita descriptio. Quod si præterea uel capitis dolor, uel deliriũ, uel sitis, uel incendium uehemens, uel urina turbida comitabitur, non ex labe, sed ex putrida permistione fiet, quę alias aliam partem lacessit. Hæc autem permistio ex quadam cœli constitutione nõ ita pridem elapsa elucescet, in qua febres hac lege grassabũtur. Initio calor uehemens, sitis, capitis dolor, uigiliæq;, nausæ, inquies, aliaque uehementiæ symptomata exercebant: simul & urinæ cernebantur rubicundæ, crassæ, turbidę atque confusę: omnia in septimũ diem persistentia. Hoc uero ipso die urinę puriores euadebant concoctione manifesta, quotidie in melius procedente, simulque simptomata leuiora. Quum ita se mox persanatum iri magni spe ægri medicorum iudicio sibi pollicerentur plerique non multo post peribant. Pulsus quippe indies sensim imminuebatur & lãguescebat, totiusque corporis robore pedetentim dissoluto, intra quartumdecimum mortem oppetebant. In his ergo febribus putredini permista erat pestilentia: ac die septimo euicta iam putredine, perseuerans dein pestilentia tacitè ac furtim iugulebat. Itaque pestilentis febris essentia ex propriis syptomatis perpenditur. Si pestilentes febres (quod Galenus memoriæ mandauit) calore non admodum uehementes sunt, si earum urinæ simillimę sanis & cum sedimento, planum est & euidens aut nullam aut admodum exiguam his inesse putredinem, neque hanc exitij causam haberi. Non pauci editis de peste quæstionibus & libellis uehementer æstuant

ut tueantur pestilentem febrem non aliunde quam ex putredine proficisci: utque illius discrimen statuant a cæteris putridis, aiunt propriam cordis substantiam uel primigenios humores in illa computrescere, neque aliud esse ue nenatam pestis malignitatem (de qua disserimus) quam putredinis modum? In aliis febribus atque etiam in causo, neque cordis substantiam neque insitos humores putrescere, at uno putrium uaporem occursu incalescere. Hi uel necessitate adacti fatentur omnem pestilentem febrem ex putrida & hæctica cõstitui, quasi earum quædam sit compositio. Alii quibus hęc commenta non placent, non minus absurda fingunt. pestilentis febris profundam, sordidam ac tenacem, cæterarum extimam duntaxat & leuem esse putredinem. Multa utrique subtiliter disputant, sed quoniam a ueritate desciscunt, necesse est multis figmentorũ thenis se irretiant. Qua quæso illi ratione fieri posse existimant, ut uel cordis substantia, uel primigenii illius humores putrescant? Nihil eiusmodi tolerare potest uiuens animal, sed prius uita excedat quam eò ueniat. Vt cordis substantia neque ulcus neque herysipelas, ita neque ullam putredinem admittit. Illa etiam quo pacto cohærere possunt cordis substantiam putrescere, neque admodum uehementem esse calorem? Si in causo putrescentis bilis solo contactu cor uehementer calet, multo certè uehementius incendetur id uniuersum si putrescat. Adde non posse cor uniuersè putrescere, quin iam antè acriter incaluerit, proinde neque posse in hoc extremum perueniri, quin calor ante sit deprehensus multo uehementior quã in causo. At non eiusmodi, sed toto morbi decursu mitis obseruatur: ex quo intelligitur pestilentem nulla affinitate cum putrida febre coniungi. Cum hectica uero quid affinitatis habeat? Obsidet (aiunt) utraque cordis substantiam. Esto sanè. Non tamen pestilens febris cor siccitate torret ut hæctica, ut proinde illi sit affinis. Deinde quum ex confirmata hectica omnes decedant, deberent ue maiori necessitate ex pestilente interire: quis enim putrido corde uiuat? At non paucos uidemus ex pestilente seruari: nihil igitur similis est hæcticæ. Quoniam igitur pestilens febris neque caloris incendio ut causus, neque siccitate ut hæcta cor torret: ab utraque plurimum differt, habetque præsentem uim & perniciem omni intemperie omni putredine maiorem, quę una ueneni specie, cor uitæ fontem obsidet demoliturque. Hanc autem speciem qualis sit, euentis ponderemus. Quum peste correptus solo halitu aut excrementorum expiratione assidentes uel integrè sanos labefactet hique uestibus contagionem longius exportent reseruentque diutius, constat hanc non simplicem putredinem, sed multo immaniorem perniciem esse, quę tenui eoque admodum repentino aeris inquinamento tenetur, hancque alio quouis ueneno expeditiorem. Non enim si quis toxicum ebiberit aut sit a scorpione demorsus, halitu alius inquinet. Reliqua simptomata si diligenter expendetis, pulsum paruum & obscurum, animi defectionem, syncopen, uomitionem, assiduam iactationem cum uigiliis, omniaque nullo ferè sensu doloris, quis uestrum hęc non potius ueneni quam putridi caloris sobolem dicat? Qui aiunt in pestilentibus febribus iccirco urinis sedimentum inesse, q natura perterrita putredinis exuperantia, quasi succumbens morbum aggredi non audeat: singularem corporis nostri naturam consilij atque rationis participem efficiunt, quæ tamen sine ratione ciet motus in corpore necessarios, nec unquam otio perfruitur. Fieri certe non potest quin ex summa putredine quæ in uenis est, aliquid profluat cum urinis, in hisque putredinis indicia se proferant. Itaque si illarum urinæ sanis sunt simillimæ fieri nequaquam potest

ut in

ut in uasis mala putredo subsistat quæ interitus sit causa, sed patet nonnihil grauius pestilentiu(m)q; putredine, quod nimirum cordi totius substantiæ repugnantia & dissidio aduersum sit & tanquam deleterium. BRV. At Galenus non alia ratione bolum armenam pestiferos iuuare tradit quam quòd uehementer exiccet, exuperantemque humorem exorbeat qui putrescens pestem inducit. EVD. Visne igitur hanc meam sententiam medendi ratione confirmem? Si pestis in corpus inciderit, quod iam uel plethora uel cacochymia uel obstructione laboret, fieri uix potest ea simplex, sed ferè tum putridæ febri implicatur. Hac morborum permistione mista signa apparent, & amborum quasi mista medendi ratio tenenda. At si purum corpus erat quum pestis inuasit, omnino ea simplex obtinget. In hac medici celeberrimi & qui lõgo artis usu doctrinæ studia compleuerunt, prorsus abstinent a uenæ sectione, nisi admodum ingens adsit plenitudo, experti eos quibus sanguis siue initio siue postea esset missus, aut paulò post obiisse, aut in deterius lapsos esse. Non.n. (ut quibusdam uideri possit) uacuatio hanc perniciem summouet, aut imminuit, aut cohibet, aut quæ non est in humoris uitio posita: neque laborantem ulla ratione leuat: sed contra grauius offendit. Etenim extrinsecus nos circumfundens pernicies, uacuato sanguine & spiritu, in pulmones, in cor & in uenas facilius penetrat, ac ferocia maiore inualescit: sanguis etiam phlebotomia concitatus, promptius labem contrahit: quemadmodum aqua cui fellis tantulum inieceris, si agitetur, ocyus quam si consista tamarescet. Quinetiam uires uacuatione imminutæ, insilienti perniciei minus obsistunt. Hæ rationes experientia confirmatæ, ut a uenæ sectione, ita magis a ualida purgatione docent abstinendum: clysteribus & leuioribus medicationibus utendũ. Quũ igitur in pestilenti febre simplici, tota pernicies a uenenata qualitate impendeat, extremo morbo extrema remedia diligenter adhibenda sunt, non quæ uacuent, sed quæ tum frigore & adstrictione leui, spiritus, sanguinem & humores cohibeant reprimentque, huiusmodi est mali punici, citrei, medici, & uuæ acerbæ succus uictusque persimilis: tum quæ totius substantiæ proprietate huius ueneni uires aut obterant, aut haaerent, aut foras sudore extermiment. Huius ut uniuscuiusque ueneni, propria est antidotus, antipathia & totius substantiæ dissidio aduersa. Huc tamen nonnullas etiam antidotos plurimi accomodant alijs uenenis communes, scordium, dictamum, gentianam, uetonicam, theriacem, & mithridatium. Adde terram lemniam, & bolum armenam de qua modo quærebas. Hic igitur non exiccando, sed totius substãtiæ proprietate in id uires habet. Cur enim non etiam inediæ ad pestem multo maiorem uim obtinerent, quum & potentius & tutius quam bolus corporis uniuersi superfluentem humorem absumant dissipentque? Quinetiam bolus siccitate omnibus peræquè putridis febribus, neque pestilenti quam illis potius conferret, nisi peculiari quasi priuilegio ornaretur. Siue igitur pestilentium febrium causam, siue ipsam illorum substantiam, siue signa, siue curãdi rationem animaduertes, ubique proculdubiò uim illam agnosces abditiorem alias quidem manifestius, alias obscurius. BR. Rectè tu quidem. At de exanthematis & ecthymatis quod a te in medio positum fuerat persequere. Scio quam his causam Auicennas & Neotericorum plurimi designent. Reliquias quasdam mẽstrui sanguinis quo fœtus in utero alebatur, in pueris & infantibus etiamnum permanere, quæ feruidiore cœlo uel austrina tempestate, una cũ reliquo sanguine efferuescentes, naturæ ui propulsæ foras prosiliant & efflorescant in cute. EVD. Hæc quidem ab illis scio proferri, at quam con

sentaneè,

ſentaneè, ipſe diiudices. Ex ea ipſa cauſa, mulieres quibus ſuppreſſi menſes in omne corpus redundant, iiſdem malis obnoxiæ iacerent, quod tamen rarum uideas. In pueris & infantibus quod dicebatur menſtrui reliquias permanere, Galeni ſententia redarguit, quæ aſſeuerat fœtũ in utero non è fœdiore illo ſanguine menſtruo, ſed è materni puriſſima portione alimentum capeſſere. Neque ſi quid menſtrui fœtui cedit in alimentum, id tandiu poteſt poſt multas febres, poſt multos morbos ſuperatos, in annum ętatis trigeſimum aut quadrageſimum perdurare, qua nos ætate non paucos uidimus hiſce exanthematis grauiſſimè conflictari, alios occumbere. Adde unumquemque his aliquãdo in uita neceſſariò conflictari debere, & neminem his poſſe ſecundo aut tertio prehendi: quorum utrunque manifeſtè falſum animaduertimus. Hęc uerò mala ex communi quadam cauſa toti aeri conſperſa originem habere, luculenter demonſtrant quod non ſolum feruidiore cœlo, ſed & hyeme interdum graſſantur. Quod in annos complures ſileant, & certis annorum interuallis ſæuiant in plebem, alias quidem ſeorſum exanthemata, ut grauiſſimè anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſexto: alias ecthymata ſola, ut anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo ſecundo. Quæ qui uidet quomodo cauſam illam ſuperiorem non intelligat ac iudicet mundo graſſari? Vt igitur carbunculus & peſtilens bubo, ita ſanè exanthemata & ecthymata cauſam habent è ſublimi, at ea peculiari quadam malignitatis ſpecie aerem contaminat. Aliaque in his exiſtit quàm in carbunculo uel in bubone, & alia in exanthemate quam in ectiymate, & horum quam illorum minor eſt ferocitas. Cauſa autem cur infantibus & pueris magis familiaria hæc ſint, reddi poteſt, quod firmior ætas & adultior, tantulis non laceſſitur, niſi quum forte conſtitutio grauior inualuerit. Hęc autem rurſum ex ipſorum morborum deſcriptione & figura conſideremus. In cute ii quidem efflor eſcunt, non ex ambientis contactu, ſed ex inſpiratu, quo ut cor afflatum delibutumque fuerit ipſo ſtatim initio uniuerſum corpus, maximè uerò caput ingraueſcit, hoc etiam plerunque dolore concutitur, oculi tumẽt & illachrimãtur, facies quaſi inflammata rubeſcit, uox rauceſcit, ſpiritus crebrior ac difficilior euadit, pulſus frequens ac celer febris nuntius. Malo dein ingraueſcente uenenum ex humoribus die tertio aut quarto foras proſilit, & in cute efflor eſcens mali ſpeciem detegit. Ecthymata puſtulis multis toto corpore confertim albo colore extuberant, quæ pituitæ & bilis permiſtionem præ ſe ferunt. Exathemata uerò quaſi pulicum malis ferre rubra apparent, interdum purpurea, interdum uiridia aut nigra. Tandem compreſſo furore, ſoluta aluus humorum qui contaminati fuerunt reliquias criſi expurgat. Hic ita apparentibus, nullum tamen putredinis indicium (ſi modò ſimplices ſint morbi) cernitur in urinis, argumentum eos uenenata qualitate uirium corporiſque noſtri totam ſubſtantiam demoliri. Hoc & morborum fœditas teſtatur, tam deformis aliquando uiſa ut occæcatis oculis, uniuerſa cutis in ſquamas fœtidas & in cruſtas ingentes ſolueretur, corpus omne non aliter contabeſceret & macie nigroreque torreretur, quam ſi menſes quatuor è furca pependiſſet. Neque uero ſolius cutis hæc uitia, uerum etiam omnium interiorum, muſculorum, uiſcerum, ſolidarumque partium omnes priuſquam cutis labefactatæ. Sępe etenim deprehenſum pręgnantes maturos partus edidiſſe hac lue perfuſos, quarum aliæ nihil omnino foris, aliæ non niſi multis poſt diebus incommoda ſenſerunt. Et quoſdam ab interitu diſſectos, quibus iecur, lien, pulmones omniaque interiora haud ſecus atque cutis, ſordi-

1. De ſani. tuend.

diſſimis

dissimis papulis manantibus scaterent. Quinetiam raucitas spiritusq; difficilis initio pręmens, & prima eruptio in faucibus & ore, in ano & partibus obscœnis apparens, planum facit ex intimis partibus hæc mala originem habere. In has etiam fiurt, argumentum est quòd sanatis & raucitas & spirandi difficultas manet, alias sine tussi, alias cum tussi ad tabem deducta. P H. Isthæc adeo luculenter explicata uideo, ut fides abrogari non possit. E V. His finitimę, & quadam similitudine coniunctę sunt febres subdorificæ, quę insolentes magno terrore in omnem inferiorem Germaniam, in Galliam Belgicam & in Britanniam, ab anno Christi millesimo quingentesimo uigesimo quinto, in annum millesimum quingentesimum trigesimum, autumno potissimum peruagatæ sunt. Vt primum lues hæc in ciuitatem quandam inuaserat, derepente supra trecentos aut quingentos indies corripiebat, dum hinc alio commigrasset. Perculsi mox quasi essent languore dissoluti, animi defectione corruebant, decumbentesque perpetuo sudor diffluebant, cum febre, cum pulsu crebro, celeri & inæquali, neque sudoris modus erat ante morbi solutionem. Soluebatur autem uno aut summum altero die, quanquam liberati diu postea languebant. Omnibus cordis palpitatio conquisita, alios quidem duos tres ue annos, alios omnem uitam comitata. Initio multos sustulit quum nondum illius uis erat percepta: at postea admodum paucos, ubi exercitatione & usu deprehensum est eos, qui sudores exciperent prolicerentque & se cardiacis munirent omnes restituit. Insolentium morborum quum nec uis nec medicatio cognita est, grauis solet esse calamitas. Hoc statu aer tenui nec admodum pestilenti ueneno perfusus, suppar infirmiorque uitali robore, cor ut lacessiuerat in cutem corporis extimam foras propellebatur, nec carbunculo, nec bubone, nec exanthemate nec ectymate, sed sudore solo prorumpens, quod uenenum spiritui quam humori potius insideret. Omni quippe ratione hæc febris in ephemerarum censu habetur. Eam igitur tempestatem quis quæso non pestilentem iudicet, quæ tam multos, tam multis sensim mundi regionibus, repēte sine sensu oppresserit, cum cordis indesinenti palpitatione, cum animi defectione perpetua, cum eruptione foras ad cutem, quæ multorum est pestilentium morborum communis? Illa porro omnibus de cantata grauedo anhelosa, anno Christi millesimo quingentesimo decimo, in omnes fere mundi regiones debachata, cum febre, cum summa capitis grauitate, cum cordis pulmonumque angustia atque tussi, quanquam multo plures attigit quam iugulauit, se suo tamen impetu proprioque ac inaudito ueneni genere, pestilentem prodidit. P H. Quos proposueras pestilētes morbos, omnes iam uideris exequutus. At quos simplices epidemios & endemios appellas, siccine putes abditioris illius perniciei quippiam redolere, & ex tacitis incomprehensisque causis proficisci?

Epidemiis morbis occultum quiddam inesse.
Cap. XIII.

EVDOXVS.

PVTO equidē, & cur putē dicam, quanquam nō æque euidēs est in illis demōstratio. Dysenterias, lienterias, pleuritides, ophthalmias, febres acutas, huiusque generis morbos uulgares, temporū mutatione tempestatumq; ui suscitari, perspicuis rationibus suaderi potest. in idq; multus est Galenus, multus & Hippocrates libris de locis, aere & aquis, libris epidemiorū, & aphorismorū tertio.

tio. Cęterum quum longa obseruatio tempestates non paucas ijs quas Hippocrates commemorat similes notauerit, easque admodum salubres, multas uerò temperatas & æquales cum primis insalubres & perniciosas, nō possum equidem non suspicari, præter qualitatum tempestatumque mutationem, occultis quiddam & perniciosius in ambiente nos aere tum uolitare & circumferri. Anno Christi millesimo quingentesimo trigesimo; octauo, dysenterię graues uniuersa Europa tanta ferocitate populabantur, uix ut ciuitas ulla immunis euaserit, cum tamen nec exuperans intemperies, nec temporum inæquabilitas nec ualida tempestas ulla aut uigeret, aut ante uiguisset. Annus autem ab hoc secundus, qui a Christo nato quadragesimus erat supra sesquimillesimum, omnium quos maiorum memoria notauerat, toto orbe feruentissimus, maxime tamen salubris obtigit. Possum itidem & de lienteria quam meministi circa hæc tempora plurimum inualuisse ratiocinari, quemadmodum de pleuritide, de febre omnis generis, deque aliis non paucis epidemiis, quos ut nostra, ita maiorum ætas & uidit & animaduertit. Hi porro morbi quum in omnes terræ regiones calidas ac frigidas, Austro & Aquilone perflatas, peræque inuadant, id quæso extimate, num præter intemperiem aut simplicem putredinem, sit necesse quippiam in aere contineri, quod omnium causa communes existat Non enim possit calida uel humida intemperies, regionum tam longe lateque distantium communis esse causa: nam quæ Australes offendet, Aquilonios iuuabit. Nec igitur potest ulla putredo ex intemperie nata, omnium regionum esse communis. Quocirca præstantioris & occultioris cuiusdam originis simplicium epidemiorum causa sit oportet. Hippocrates ad explorandam morbi cuiusque naturam, & ad euentum pręnoscendum, iubet tum temporis conditionem, tum epidemiorum morborum impetum animaduertere: designans causas duas plane diuersas, temporis conditionem & latentem tacitumque impetum, morbos quoque ex illis prodeuntes diuersos. Quicunque celebres medici popularis dysenteriæ, pleuritidis, aliorumue morborū qui grassantur in uulgus, naturam & curationem literis mandarunt, eos certè quam eiusdem cognomini, dispersos, multo perniciosiores notauerunt, quasi tanta tamque communis causa, perniciei expers esse non possit. Sidera ut pestilentes ita & alias interdum minus perniciosas, easque occultas excitant qualitates, quæ fiunt epidemiorum morborum causæ. B. Rursum quæso de febribus uulgaribus paulo attentius meditemur. Equidem continuas febres non modo in quibus ecthymata erumpunt purpurea, uerum etiam omnes quæcunque grassantur populariter, non admodum inficiabor pręter peculiarem humoris putredinem, nonnihil etiam publicæ communisque perniciei redolere, cum proxime ad pestilentes accedant. At de intermittentibus etiam si populares sint, maior foret controuersia, quod illarū genus uniuersū Hippocrati salutare habeatur. EVD. Quod morbus quispiam salutaris sit, non idcirco possis inficiari pestilentem aut occultum esse. Galenus libro de crisi secundo, singularum febrium iudicia persequutus, post ea quæ a symptomatis petuntur, alia ab efficientibus antecedentibusque causis deducit, & præter primarum aeris qualitatum exuperantiam, aliam abditam & delitescentem causam inuenit. Ne autem in his referendis nimius sim, satis fuerit de quartana sola sententiam proferre. Primum uerò (inquit) hoc ipsum considera, nunquid autumnus frigidam & siccam inæqualemque temperaturam acceperit: tunc enim certius sperabis quartanos circuitus in ipso fore frequentiores, Posthæc si regio ipsa talium febrium sit procreatrix: si ęgrotantis natura atrę bili sit obnoxia, si ratio uictus antecesserit,

Prædictio num. 2.

App. 44. quarti.

rit, quæ huiusmodi humorem coaceruauit, & si eo tempore quartanæ febres populariter fiant. Hoc loco Galenum uideris præter ægrotantis, regionis, & uictus conditionem, duplicem in ambiente nos aere constituisse causam, unam frigidam & siccam inæqualemque temperaturam, alteram nec nomine nec uerbo expressam, quæ tamen causa est cur quartanæ febres populariter fiant. Hæc tametsi adeo obscura est & naturæ arcanis inuoluta, ut nec propria essentia, nec nomine comprehendi possit, eam tamen & esse constat & aliam ab intemperie. Iam uero si quartanarum popularium causa obscura & delitescens est, necesse fuerit ipsas quoque quartanas, essentia obscuras & occultas haberi. B. At nihilominus uno omnes ore quartanarum ceterarumque intermittentium essentiam in humoris putredine, & ex huius differentiis, illarum differentias constituunt. EV. In illis (fateor) putrescit humor aliquispiam, cæterum neque is neque calor illius soboles, tota febris est essentia. Grauis sępè humorum putredo & coercetur in nobis & expellitur, quam nec febris antecessit, nec comitatur, nec consequitur. In elephantiasi, in luce uenerea, tanta plerunque putredine corporis tum interiores tum externę partes obsidentur, ut exesæ quasi laceratæ excidant, idque nullo febris indicio. B. Hęc duntaxat mihi persuadent non ex quauis sine delectu putredine, etiam si grauissima sit, febrem enasci. EV. Edissere quænam putredo febrem, & quę nullam accedet. B. Hoc si uerbis explicare coner, frustra laborem. EV. Id igitur fatendum est unum quippiam ex eorum numero esse quæ nos fugiunt, tacitum & obscurum. Ne quid autem suspiceris aut metuas, non magnopere contendo, idipsum de quo nostra est disputatio à cœlò ne prodiderit, an intus sit in corpore gentium, uti & uenena non pauca. Satis sit in re controuersa demonstrare id quicquid est, occultum nec solidius intemperie sobolē esse. Agè igitur graui ille putredine scateat, sine febre, hic uerò cum febre. Hic præter simplicem putredinis rationem, aliud quippiam circumgerit, a quo febris incitatur, & quod accedens febrem inducit, decedens abducit. Id quocunque nomine appelles, a putredine diuersum quiddam est, in quo cōsistit febris essentia. Hoc autem ut constet luculentius, paucis referam que obseruationibus olim animaduerti, quorum & uos similia uidere potuisti. Misellus quidam quartana febre simplici, & lue uenerea, sordidis ulceribus deformi, duobus sanè quam contumacissimis malis conflictatus, opem medicam exposcit. Conuenienter præpurgato, ligni guaiaci decoctio imperatur. cum uictu tenui & admodum exquisito. Horum perseuerantia, uniuersi corporis putridus humor partim absorptus partim dissipatus est in sudores: omnisque partium intemperies sic abacta est, ut maligna quæque & sordidissima ulcera, quibus tum nasi extremum exciderat, tum reliquum corpus omne scatebat, ad cicatricem producta sint. At nihilominus cum a luce uenerea integrè uindicatum corpus uideretur, omnisque illius obstructio soluta, omnisque exhaustia putrædo, quartana tamē contumaciter in tēpus longissimum producta est. Ex quo intelligi potest proximā illius causam non in obstructione, non in humorum putredine, sed in affectione quadā secretiore statuti, quæ partibus ipsis inhærescit. Hanc Galenus iam senex agnouit, sed febribus intermittentibus ita sentiens: Harū circuitus repetere minimè desinit, quo ad dispositio in parte generati excrementi seruetur. Quin & eo loci paulò altius quam libris methodi, & primo artis ad Glauconem, febrium curationē instituens, præcipuum sanationis scopū esse ait dispositionis huius correctionē. Ea aūt febrilis dispositio est ab in 2. De diff. Feb. ca. 17.

KKKK temperie

temperie longè diuersa. Hoc ipsũ ex euentu superiori contrario æstimemus Sæpenumero quartana febre soluta, corpus etiamnum permanet impurum, alias quidem aliis febribus, alias cruditati, alias lienis scirrho, alias cachexiæ uel hydropi, alias aliis ex putredine malis obnoxium. Hoc non modò in pestilentibus & contagiosis, uerumetiam in uenenatis morbis omnibus Dio- Lib. 6. scorides accidere tradit, ut quum tempore uis illa uenenata & præsentanea perdita fuerit, uitiosa quędam affectio diuturna relinquatur, quę communia aliorũ morborum remedia communemque medendi rationem efflagitet. Sępe etiam ex impuro corpore & putredine conferto, uidimus quartanam febrem non simplicem modò, sed & duplicem & triplicem propriis antidotis abigi, nulla purgatione præmissa & stabili impuritate. Non præter rationem propria quædam febrium remedia inuulgantur, quibus uel aniculę optimis medicis calumniam texunt, illorumque artem insimulant. B. Multa in peregrinatione uidi hac de re incredibilia, quę tanquam omnino ridicula sum aspernatus. EV. Itaque si putredo profligari potest manente febris essentia, rursumque essentia dissolui manente putredine, perspicuum esse debet illa uariis diuersisque tum naturis tum essentiis teneri. Quoniam autem de quartana febre exempli gratia sermo habitus est, reddat uestrum aliquis manifestam causam, cur ea licet interdum annos quatuor perseueret, nunquam aut rarissimè eũdem hominem bis tota uita prehendat. Equidem hactenus unicũ bis præhænsum audiui. Aut cur quartanæ febris statę & quæ errabunda non sit, circuitus pomeridianis duntaxat horis inuadat. Hæc quis tã occulta & inuoluta esse credat, si non etiam occulta planeque obscura quartanę sit essentia? B. Noua audio. EV. Immò peruetera, licet nondum fortasse animaduersa. Adde etiam quartanam eo contumaciorem fore, quo meridiei proprius inuaserit. B. Ea fortasse causa sit, cur medicus admodum prudẽs, in quem aliquando indici, ad earum febrium omniumque popularium morborum curationem, selectas antidotos diligenti siderum obseruatione adhiberet, nosque frequenter magna operum suorum teneret admiratione. Magna etiam probabilitate id suadebat quod est ad finem libri de natura humana, siue Hippocratis siue Polybii siue alterius is est, omnes febres ex bile esse. Nos præterea graui in errore uersari, qui ut omnis continuæ febris materiam in maioribus esse uenis, ita omnium intermittentium causam existimaremus in carne seu in ipsa corporis mole contineri, uno Galeni argumento, de rigore, & de sudoribus inclinatione erumpentibus. Is magna rationum efficacia, ex causis, ex signis, ex curandi ratione, docebat intermittentium materiam sæpius in uentriculo, aut in uisceribus, aut in uentre inferiore coercẽri: hincque nihilominus quam ex corporis mole & rigores & sudores moueri. EV. Optimè nunc tecum ageretur si ex his paucis, abditiora quædam ab illo diligenter peruestigasse. Multa quippe uiri docti usu longo parta, sibi tanquam in tesauros recondunt, quæ etiam si publicę utilitatis desiderio tenẽtur, inuulgare dubitant, ne multitudinem ueterum doctrina confirmatam uellicent ac irritent. B. Tu uerò de his quid sentis? EV. Hæccine uis in sinu tuo dicam? Galenus nondum Cap. 3. artis operibus confirmatus, secundo Crisi hoc continentem febrem ab intermittente discrimine seiunxit. In tertiana per totum corpus bilis defertur, atque uideo uehemens fit rigor, bilisque superuenit uomitus, urinæque ac sudores biliosi sunt. In ardentibus uerò, quæ nullam habent intermissionem, bilis humor in uasis una cũ sanguine continentur: atque hæ ipsæ a tertianis differunt (quamuis eo qui utrunque facit morbum humore cõmunicent) quod

in his quidem intra uenas cōtinetur, in illis uerò cum uehementer moueatur per ſingulas corporis partes diſſeminatur, quo fit ut delationis impetu ipſa per ſe ipſam expurgetur, & ſudoribus atque uomitionibus firmatur. Et alio loco, Nam quæ in ſola flaua bile febris accenditur, ſi quidem bilis adhuc intra Cap.6. uaſa maneat, exquiſita febris ardens nuncupatur, ſi uero totum corpus deferatur, tertiana. Sic & ſi ab atra bile fit febris, quum per totum corpus delata fuerit, quartana efficitur: quum immobilis, illa quæ quarto quoque die excreſcit. Sicuti ſi ex pituita ortum habeant uel quotidianæ ſunt, uel quę ſingulis diebus accenduntur, uno ſolo differentes, quod uel per uenas, uel per totum corpus in eis deferuntur humores, & quod cum rigore & uomitibus & ſudoribus fiunt, uel ſine his. Hæc igitur ſunt quæ a Galeno iuuene pronuntiata haudquaquā receperim: quandoquidē tum ætatis non aliam ſedē humoribus quàm uenas deſignabat, in quibus uel illi putreſcerent, uel illinc corporis habitum irrumperent. Cæterum ætate & rerum obſeruatione iam maturior Cap. 17. ſecundo de differentijs febrium anxie admodum cauſam inueſtigans intermittentium, & cur hæ circuitione quadam repetāt, aliam his originem aliumque fomitem inſtituit. Neque enim humorem, qui putreſcens circuitus eſt materia, ſemper e uenis maioribus exilire aut illic contineri, ſed in una quapiam corporis parte quæ propria ſedes eſt propriusque fomes febris intermittentis Etenim poſt aliquot de circuitu repetentium morborum demonſtrationes, ita colligit, Vbi pars aliqua debilis efficietur, id ei cauſa erit cur non excrementa ſolum, ſed ipſe etiam ſanguis corrumpatur ac putrefiat, & febris accendatur. & mox: Quinetiam ubi nequeat concoquere quælibet pars genita in ſe excremēta, aut expellere ad aliam, tale ſibi ipſi initium febricitandi, quale ea quæ trāſmittit alteri, adfert. Ita enim in parte unaquapiam, excrementa colligi putat uel partis ipſius uitio & imbecillitate, uel alterius mittētis robore. Itaque ut Cap.5. alio inquit loco, Sæpe diſpoſitio in iecore & in ſplene attulit febrem, quoties inflammatio aliqua aut obſtructio putredinem accendit. Hinc primo artis ad Glauconem inquit, uix citra oris uentriculi iniuriam fieri quotidianam, nec ſine lienis uitio quartanam, nec tertianam abſque iecoris offenſione. Quod autem de hiſce partibus attulit, idem & de uicinis omnibus quæcunque circa menſenterium, pancreas, & inteſtina inſident accipiendum eſt. In his enim intermittentium febrium cauſa fomesque reſidet. Quod autem ſecundo de criſi, afferebat rigorem fieri flaua bile mota delataque per corporis habitum, id certe perpetuum non eſt. Immò ſecundo de differentijs febrium per quæcun- Cap.3.5. que loca ſententia ea ſeruatur, ut per pręcordiorum membranas, rigorem ex- & 6. citare tradit, quemadmodum & ab æſtu, a laſſitudine, a medicamento calido & acri quod ulceri adhibetur. Licet autem putredo in quapiam parte tanquā in fomite coerceatur, neque illinc putridus humor in omne corpus permeet, uapor tamen calorque putredinis illinc in omne corpus effunditur, quod ſanè Galenus ſic confirmat, Vbi uero calor ſuperet materiam appellatur incremen 2.de diffe. tum & aſcenſus tale tempus. Atque eo tempore augetur calor tam multus, ut feb. non ſolum deurat locum ipſum qui ueluti cauſa putredinis eſt, ſed iam per cōtinuitatem depaſcat uniuerſum corpus. Hęc ſunt quæ de re propoſita ex Galeni mente deprompſi, quæ curando imitor, omnia ſanè ijs conſentanea quę a celebri medico audieras. Plura adijcere poſſem, ſed inclinans iam dies, nec ipſam nos curandi rōnem perſequi, nec ſuſcepti argumēti metas tranſilire ſinit, quod oē in rerū abditarū cauſis poſitum erat. P H. Cognitis ergo epidemiorū peſtilentiūq; morborū cauſis, ad contagioſos uenenatosq; morbos diuertamus

De contagiosis morbis. *Cap.* XIIII.

EVDOXVS.

De Nuce.

NVX umbra proximis stirpibus arboribusque grauis, apud Ouidium sic queritur: Me, sata ne lędam, quoniam sata lędere dicor, Imus in extremo margine fundus habet. Narbonæ taxus tam pręsentis est ueneni, ut authore Dioscoride, si qui dormiant sub ea, aut in eius umbra subsideant, lędantur & sæpenumerò moriantur: quandoquidem corpori uniuerso strangulatum & celerem interitum infert. Basiliscus tantæ perniciei ab Auicenna describitur, ut non eos modò qui uel manu uel alia corporis sui parte, sed etiam qui uirga attigerint, momento necet: quod & uisu & sibilo efficere tradunt. Torpedo piscis piscatorem qui se hasta attigerit, in stuporem inducit. Sunt & alia non pauca tum in animantium tum in stirpium genere, quæ possint integræ cutis contactu hominem interimere. At multo plura quæ aperta cute, ut uenenatæ sagittæ, aspidis, hydrę, uiperæ, cerastis, dipsadis, anguis, scolopendræ, salamandræ, stellionis, pastinacæ, lacertę, draconis, crocodili, phalangii, scorpij, & rabidi cani morsus. Epidermis densa quum sit atque ualida, hebetiorum & crassiorum uenenorem substantiam altius penetrare nõ sinit, nisi uel findatur uel dilaceretur: quæ autem in uenenis efficacissima sunt illam, quantumuis ualidã ac densam penetrant, utroque penitus subeunt. Omnium quidem uis & pernicies ex ea sede quam primum attigerit, sensim in corporis principes partes & in artus inuadit, dum corpus omne labefactet, idque omni ueneno peculiare, ut pedetentim serpat, aliud quidem ocyus, aliud segnius. Rabidus canis demorsu saliuę aut humoris quiddam eructat, in quo uis est ueneni. Id intro subiens spiritus, sanguinem, humores, partisque substantiam contagione labefactat: hinc sensim serpit longius in partes principes, sed tam segniter ut rarò ante diem uigesimum, interdum nõ nisi anno symptomatis se prodat. Per has moras nec febris, nec malum aliud ullũ percipitur, nec scit æger quãta pernicies lateat. At quum hęc tempore in cor penetrauerit, uellicantur præcordia, æger indignabundus euadit, nec stare, nec quiescere potis, furentis in morem huc illuc effrenatè agitur, manibus ora dilacerat, alios dente petit, ex ore spuma promanat, oculi torui & aspectu horrendi, febris ualida sitis inexhausta, & tamen æger aquam omniaque liquida, adeò perhorrescit ut emori potius eligat quam bibere aut aquam deduci. Quibus malis defatigatus tandem miserè cedit è uita. Phalangij aut scorpij aculeo, tum alia tum breuiori tempore fiunt symptomata, quòd promptius expeditiusque uenenum serpat. Itaque omnium pernicies ab ea corporis parte exoriri, quam primum lætifera uis attigerit, illinc sensim in omne corpus irrepere, ipsumq; permutare, & perimere animaduertitur. Id & inuenta comprobataque curandi ratio confirmauit, quæ ueneni perniciem ea parte qua intrauerit reuocat, uulneris dilatatione, partis demorsę suctu sacrificatu, affixis cucurbitulis, medicamentis acrioribus, Et ne longius intro serpat, eam arcet iniectus uinculis arctioribus, carnis cumscriptione, urentibus medicamentis uel candente ferro, nonnunquam extremæ partis amputatione. Perniciei uerò sæuitiam restinguit atque domat antidotorum esu, ut rabiem fluuialium cancrorum ustorum cinere, gentiana, & alysso: cuius uires exæquare rubiam experimur.

experimur. Vacuatio nulla aut admodum rara adhibenda. *Hæc* igitur optimorum medicorum diligentia atque fide comperta, demonstrant non modo rabidorum canum aut scorpionum, sed & omnium quæ aut morsu aut quouis contactu enecant, perniciem esse uenenatam eamque contagione uires suas expromere. B. Equidem de istis nihil dubitem quæ sit celeberrimorum medicorum consensu confirmata: quanquam non desunt qui putent canem solo ardore & æstus uehementia in rabiem agi, ipsumque illius quod dicimus uenenum esse uelut caloris exuperantiam. PH. Nondum potes ueterum pellē exuere. *Hac* ęstate uenatores quidam in lupum sæuiorem irruerunt, trucidatum in uaria obsoniorum genera appararunt & coxerunt. Omnes quicunque esitarunt non multo pòst tempore rabie correpti, alij perierunt, alij sociorum morte prudentes sibi prospexerunt. In ea carne tam diligenter apparata, quam tu restare putes ardoris exuperantiam? At uis læthifera & uenenata permansit, quæ uix igne mitescit: quemadmodum nec cantharidum uis deleteria ustione tota perit. EV. Qualis est uirulentorum animantium pernicies atque contagio, talem uelim existimetis latere ac teneri in lue uenerea, nisi quòd hæc fortasse minus præsens ac mortifera sit. BR. Gaudeo te in huius morbi sermonem incidisse, de quo tam multi mala scripserunt, sed quæ palato meo non sapiant: quocirca tuam ea de re sententiam magnopere optamus audire. *Huius* primam originē, alij siderum insolenti constitutioni, alij aquarum inquinamentis, alij cuiusdam scorti impuritati referunt acceptam. Cęterum licet ea lues sensim contagione in omnem *Europam*, Aphricam, Asiam & extremam Indiam defluxerit omnemque orbis partem quæ nostratiū commercij utitur, impleuerit: quoniam tamen depręhensa est ab uno quopiam aut admodum paucis Neapoli originem habuisse, non potuit sanè epidemiorū morborum conditione, a certo astrorum influxu deriuari. Quamplurimos.n. paucis diebus afflixisset, tandemque tempore desijsset. Ego proinde exploratiorem duxerim postremam originis rationem. EV. De origine haud magna contentione decertem, sed de illius causa, de ui & natura, ex qua curandi ratio omnis ducenda. Primum autem occultam & uenenatam illius esse naturam, tum ex inuasionis modo, tum ex ijs quæ mox tradentur perspicuum fiet. Atque cum neminem unquam hac lue labefactauerit inquinati aeris inspiratio, non debet ea inter epidemios recenseri. Quum nec alimentorum impuritate nec uitio unquam sit orta, non numerabitur in simpliciter uenenatis. Restat igitur habeatur in contagiosis. Veneni quidem ac perniciei huius uis & efficacia tempore delitescit, & tempore copiosis signis & argumentis se prodit. Vtque rabidi canis aut scorpionis ita huius uenenum, ab ea sede quæ fit contagione labefactata, sensim in omne corpus perreptat atque sæuit, ut planè contagiosiorem morborum naturam imitetur. Qua parte contactus & societas est, ab ea maximè præhendit & initium ducit. Qui uenereo complexu iungitur cum inquinata, a pudendis luem contrahit. Nutrix a qua pollutus infans lac sugit, & mammis: condormiens inquinato sudore diffluenti, a cute & a summis corporis partibus: qui effusiore osculo saliuam exceperit, ab ore: infans uitiata nutrice altus, nunc ab ore, nunc ab interioribus: obstetrix quæ infectę parturienti opem tulisset, a manu, quę tandem excidit. Huius tamen ueneni qui uis est hebetior, non nisi in apertam nudamque partem inuadit. Partium a quibus lues exordium capit, alię aliis grauius uitę discrimen adferunt, omnium exitiosissima est, quæ ab interioribus & reconditis uisceribus, aut a partibus obscœnis inchoat cæteræ leuiores & minus periculosæ.

losæ. Quanquam autem illius una eademque perpetuo est essentia, ut tamen corpora quibus insederit, natura, temperamento, affectu & habitudine uariãt ita distincta multipliciaque symptomata inducit alia quidem in bilioso, alia in pituitoso, alia in melancholico: non enim si biliosus pituitosę concubuerit, eisdem atque illa symptomatus præmetur. Non igitur possint ex symptomatum differentia, propriæ morbi differentiæ constitui. Cuicunque particulæ lues primum insederit, illic inhęrescens pustulam excitat, interim & ulcusculum. Inde longius prorepens radices figit, sensimque partium continuatione adacta, interiora subit, & ad extremum ni medicamentum adhibueris, furore corpus uniuersum uexat atque depopulatur. Hinc uenenũ malo subesse intelligitur, non aliter quam scorpij aut rabiosi canis uirus, perreptans in omne corpus. Illius signa uaria efficit partium natura ad quas pedetentim repit & permanat. Quum uiro (exempli gratia) concubitu a pudendis madore perfusis initium habet pustulas in his primum & ulcuscula euocat contumacia malique moris. Vapor dein aut spiritus ductu cauo pudendi intro irrepens (neque enim credibile est humoris quicquam eo subire) uenæ cauæ sanguinem arteriæque maioris spiritum labefactat: tumque bubo prorumpit in inguine. Hinc uasis spermaticis renibusque effectis, gonorrhœa se promit, quia uirtus turpissimè uelut eructando eiicitur. Quum execrandum malum in iecur & in uentriculum inuasit, leuis quidam alui fluor suboffendit, moxq; cum iecore sanguis polluitur, quo cunctæ coporis uenæ participes fiunt, eoq; in artus, in musculos & in cutem disseminato, compressum maleficium atque tacitum erumpit: prosiliuntq; liuidæ rubentesq; pustulæ, ulcuscula crustosa & herpetes, nonnullis ulcera caua atque maligna: biliosis quidem phagedenica & exedentia, malencholicis cancrosa: pituitosis leuiora, sed sordidiora, & humore quodam muccoso fœtidoque manãtia: sanguineis crebriora & carbunculi effigie. Omnia quidem labris pręduris tumentibus & inuersis, que exesa carne, ipsa etiam ossa depascunt, primum tenella qualia sunt nasi & & palati, deinde solidiora, quæ putria curiosaque tempore excidunt. Ab iis. cum malum iam cerebrum summamq; corporis arcem obsidet, multa superuacua pro partis conditione pituitosa colligi necesse est: quæ si interclusa capite teneantur, magnum & acerbum dolorem commouent: sin foras sub cutẽ capitis promineant, & in articulos uel in artus deturbentur, his aut cruciatus excitant immanes ac diuturnos, qui noctu maximè inualescunt, aut tophos præduros scirrhososque tumores, haudquaquam tamen doloris expertes. Quanquam enim pituitosa uidetur materie, ueneni tamen maleficio perfusa, acrimoniæ particeps est. Hinc sub ossium membranas se recondens, tum acrimonia, tum distintione dolorem excitat. In ossium uero substantiam per tenues quasi tubos se inferens, illa diffundit dilatatque in tumorem, quæ tandem carie consumpta putrescunt. Si minus acris & mordax materia cutem non exedit, ad pilorum radices effusa malignitate aut uenenato uapore: effluuium concitat quo plerique uisi sunt sine capillis, sine supercilio, sine barba, sine pilis, qui posteà tempore repullularunt. Quum tam multa ubiq; sint huius perniciei signa, nullum tamen cernitur in urinis, neque ex his quisquã aut hoc aut aliud ullum ueneni genus possit deprehendere. Iam uero hæc paucula de uenerea lue si adhibito animi iudicio studiose obseruabitis, cum uerum non perspicua sit eius pernicies? Quis ex uobis eam ueneni participem esse inficiabitur? Si in omne corpus disseminata serpit, non aliter quam quę a rabidi canis morsu infertur, possit expers esse ueneni? Neque uero in ex-

ternas duntaxat quæ sub aspectum ueniunt, uerumetiam in interiores quasque partes in ipsaq; uiscera penetrat, quę (quod de exãthematis afferebatur) dissectis mortuis comparent pustulis ulceribusque fœda. Plurimi sanè hoc in morbo in alijsque uenenatis captiosa eaque admodum inani ratione falluntur, quod dum uident symptomata hæc omnia cum humoris cuiusdam uitio insultare, nihil præter humorem inesse putant, nihil maius animo concipiũt neque acriore illa animi acie perscrutantur num aliud quippiam in humore subsit in quo pręcipua affectionis causa consistat: quale proculdubio si sensu non cernimus, oportet certè ratione & intelligentia comprehẽdere, alioquin in maximarum rerum ignoratione uersari. Itaque uis illa ueneni, tenuis admodum ac fere corporis expers, sensusque nostros effugiens, aut in humore aut in alio quouis corpore inhærescit, quod subiactum duntaxat quasi uehiculum est eius quæ nos afficit maleficiosæ facultatis. Qui enim possit corpori nostro uim inferre sola uirtus incorporea? B R. Omnem certè hac de re dubitationem & uelut caliginem, dilucida interpretatione discussisti. Velim tamen insuper mihi aculeos ex animo euellas, quos nõnulli infixerunt. Aiũt illi hanc luis ueneræ contagionem, & in dies mutari, & iam prorsus inclinare atque consenescere, ut sit posthac breui finem habitura. Quid quæso hac de re statuis? E V. Hanc nisi sua clementia Deus optimus extinguat, aut effrenem hominum libidinem temperet, nunquam extinctum iri, sed fore humano generi comitem & immortalem. P H. Circumferunt tamen olim pustulas fœdas erupisse complures, dolores admodum paucos, nunc contrà, pustulas esse nullas, dolores autem atroces cum tuberculis scirrhosis. E V. Id fortasse effecerit non luis conditio, sed præpostera multorum curatio, Adeò.n. nunc ea mortalibus est formidabilis, ut uel illius minima suspicione cõfestim ad remedium ex hydrargyro concurratur, quod sanè pustularum ardorem extinguit, at destilationes articulorumq; dolores exagitat. B.R. Tu ne igitur uulgarem illam medendi rationem confirmas? E V. Nihil equidem minus, quod ea morbi symptomatis duntaxat succurratur, radice neglecta. Ad tetræ huius & immanis beluæ oppugnationem omnes machinas adhibuerunt. Alij sperant se initio radicem uacuationibus euulsuros: purgant ualidè, dehinc quibus cõpetit sanguinem mittunt, mox reliquias idoneis sirupis præparant, quas & secundo & tertio interdum & quarto expurgent. Ea certè curatio si malum inter initia consistit, solusque corporis spiritus uel humor inquinatur, plerunque liberat, non item si iam partium substantia obsidetur.

Alij ratione non admodum dissimili, tenui extenuanteque uictu, & potu ex hebeno guaiacina uel sancta, uel ex Cinarum radice corpus absumunt, humores detegunt, dissipantque in urinas & sudores. Hinc necesse est pustulas & ulcera cum corpore siccari & sanescere, tophos pręduros incidi atque dissolui, ex hisque natos dolores mitescere. At symptomata isthæc putato, morbi uerò essentiam multò diuersam, quæ illis abeuntibus, etiamnum tanquam radix solidarum partium substantię firmius inhęrescit. Alij unctionibus ex hydrargyro curationem suscipiunt. Cum enim hydrargyros non ut plerisque uisum est calida sit, sed adeò frigida ut ui narcotica dolores quoscunq; sopiat & leniat, optima ratione sanguinis eruptiones, bilis ardore exesionesque retundit: pustulis ulceribusque malignis opitulatur. Quam eadem uehementer humida sit, præduros tumores emollit concertosque dissoluit. Et quoniam adeò tenuium est partium ut omnia uel durissima metallorum corpora subeat, penetret atque dissoluat, multa è corpore per sudores dissipat, quę-

dam

dam purgatoria ui in aluum deturbat, multamque pituitam ex ore prolicit. Quocirca ex accidenti deſiccans, uacuanſque ſymptomatum materiam, illis non parum ſuccurrit. At certè crudelius quam guaiacum magno oris tædio, grauiore uirium iactura & imminentiore periculo. Etenim cerebrum tanto frigore offendit, ut rheumatiſmis deinceps opportunum maneat, neruos articulos eatenus laxat & debilitat, ut in omnem fluxionem poni euadant, ſuſcitenturque tremores immedicabiles, & recentes cruciatus priſtinis grauiores. Non ut in ſimplici arthritide hi repentè oboriuntur, neque foras prominent, ſed ſenſim radice altiùs defixa, penitius ferè in oſſa tibiæ & humeri ſubeunt. Hydrargyrus tanto periculo ſymptomatis opem ferens mali radicē haudquaquam euellit. Quo fit ut tum hęc, tum ſuperiores inefficaces ſint & parum tutæ cum periculo recidiuæ, quum præſertim lues initium præterlapſa, ipſam partium ſubſtantiam obſedit. Tempore ſiquidem reuireſcit, recurritq; interdum poſt annum trigeſimum, tantoque interuallo mali fomes quaſi ſepultus deliteſcit. Et nihilominus qui tum expertes mali prorſuſque expeditos ſe putant, alios cum quibus concubuerint, contaminant, prolemque gignunt ea lue conſperſam, indicium profectò tum temporis mali fermentum in uenis in ipſiſque partibus reſeruari, & ut dicere ſolent, in ipſis quaſi medullis latere. Recidiua rarò perſimilis eſt radici, neque iiſdem ſymptomatis ſed ferè deſtillatione, arthritide, artuum dolore, tophis, uel oſſium carie moleſta, neque pari contagione, eos cum quibus ſocietas eſt, afficit, quod auxilijs humoris furor & impetus repreſſus ſit, etiam nondum mali radice euulſa. B. Hanc igitur quanam alia ratione putas extirpari poſſe? E V. Proprijs antidotis & alexipharmacis. Neque enim hydrargyros, neque hebenus alexipharmacorum, aut antidotorum uim obtinent: ſed empiricorum inuenta ſunt, quæ plerique uulgi imitatione inducti tanquam fucum adhibent malo, quum certè foret cōſultius imitatione curationis rabioſorum a ueteribus inſtitutæ, remedia in id meditari conſentanea. B. Miror equidem ſæpeque ſum miratus, neminem hoc toto ſeculo ueram luis curationem attigiſſe, perſuaſus ſatis ueram eam non eſſe quæ circunfertur. P H. Omnes quæſtui inhiant, & poſthabita inueſtigatione ueri, quicquid primum ſors obtulit ſequuntur. Male nobiſcum ageretur ſi noui ſæpe morbi emergerent, quando ne unius quidem remedia aſſequi ualemus. E. V. Itaque ut rabiei, ita lui ueneræ propria quædam eſt antidotus, quæ etiam ſi neque uictum admodum tenuem, neque uacuationes multas pręmittes, una poſſit labem eluere. Symptomata uero, ulcera, dolores, tophi, & quæcunque acriter urgēti idoneis nec tam longè petitis auxilijs, expeditius tutiuſque leniri poſſunt. B. Hæc ex te diſcere uehementer optamus. E.V. Vos me rei nouitate impuliſtis, ut nimis multa de tam fœda lue narrarē. Temporis breuitas plura non fert: neque hic abditorum morborum curationes, ſed cauſas duntaxat ex profeſſo inueſtigamus demoſtramuſque. B. Huc ſaltem ſi quid de elephantiaſi animo concepiſti, in medium profer. E V. Elephantiaſin in contagioſorum morborum genere contineri, omnes certè uel plebeij perſuaſum habent, quod non ut peſtilens halitu ſolo, ſed ut lues uenerea concubitu, accubitu, omnique contactu prehendat. Quanquam ciuitatum legibus Elephantici ſepoſiti & a reliqua plebe ſegregati degunt, nunquam tamen uel ſedulo ſciſcitati accepimus quenquam adminiſtrorum, etiam ſi perpetui illis aſsideant, ſola ſpiratione contaminatum. Si quis forte malum hoc ſponte, proprio intimoque uitio contraxit, nō idcirco debet a contagioſorum cenſu reijci. Non enim contagioſum morbum ex ſolo ortu, uerumetiam ex inuadendi ſerpen-

ſerpendique modo definiuimus. Elephantiaſim autẽ non ex ſola atra bile fieri, demõſtrant melancholia morbos & mania: in quibus etiam ſi bilis atra & in cerebro & in toto corpore redundet, citra tamen elephantiaſi, & quemadmodum & quartana intermittens, & quartana continua, in quibus melancholiam putreſcere fatemur. Hæc igitur & inſuper eruptio fœda foras in partes extimas & in cutem proſiliens, elepantiaſim perniciei eiuſdem eſſe participem declarat. Ea primum dura, craſſa, aſpera & qua redditur, colore ſubliuido vel purpureo, cum ſenſu quodam ſtuporis. Puſtulæ dein extuberant, verrucis initio ſimiles ſed quę poſtea grandeſcant dureſcantque, interdum etiam magna fœditate exulcerentur. His notis facies potiſſimum & naſus, manuum pedumque digiti fædantur, oculi rubore puſtulisque ſuffuſi caligant, pili totò corpre decidui ſunt, maximè in ſuperciliis & in mento. Omnia igitur foras erumpentia, ipſumque pilorum defluuium, quis malignitatis & latentis veneni notas eſſe non agnuoſcat? Multus humor plerunque in cutem confertim effunditur, building bilioſus quidam in ictero, pituitoſus in leucophlegmatia, melancolicus in melancholia, a quo nihil tale fieri cernimus. Itaque in elephantiaſi præter humoris uitium malignum etiam virus ineſt, quod tum humores tum partium ſubſtantiam polluit, Illa quippe non ſolius cutis (quod Galenum dixiſſe miror) ſed totius corporis eſt affectio. Quales in linguæ radice verrucæ extuberarint, tales in omnia viſcera, in omnesque partes intimas diſſeminari comperimus. Curandi difficultas morbi malignitatem atq; perniciem docet. Hãc idcirco tot ſeculis veram curationem non inueniſſe reor, quòd propria illi antidotus perquiſita non ſit, quam tamen & eſſe & inueniri poſſe non diffido. P H. De contagioſis morbis ſatis abundè, nunc recepto traditionis ordine de venenatis morbis tranſigendum. Non enim hoc loco de phthiſi, de lepra, de ſcabie, de pruritu, deque aliis huius claſſis, ſermo habendus eſt, qui quamuis in contagioſis numerari ſoleant, manifeſti tamen ſunt, a manifeſta putredine orti, neque (quod ſupra monebas) huc quoquam modo referendi.

1. De naturali facultа.

De uenenatis morbis. *Cap. XV.*

EVDOXVS.

ITANE præterea exigitis vt de uenenatis morbis ſermo habeatur? Si iam plane inter omnes conuenit quamplurima eſſe venena, quorum vis cęca & deliteſcens vario nos ſymptomatum cruciatu fatigat, nonne euidens eſſe debet, ab illis morbos in nobis excitari qui non manifeſtis qualitatibus, ſed totius ſubſtantiæ diſſidio vitæ noſtræ primordia demoliuntur? B R. Neque id ipſi demoſtrari uolumus, ſed dilucidius explicari quot & quas illorum differentias eſſe putes. E V D. Quem venenatum morbum definiuimus, is nec ducto inſpiratoque aere, nec externorum contagione, ſed una deliteſcentis intus veneni pernicie præuenit, ſuboffenditque. Hoc iam dixi cæteris hebetius, & in craſſiore denſioreque materia inhęreſcere, quæ non niſi interioris caloris eiusque copioſi vi excitetur. Venena alias imprudentius intrò aſſumuntur, alias intus progignuntur. Quæ intro ſumuntur, alia quidem in metallorum, alia in ſtirpium, alia in animantium genere ſunt. In metallo-

rum genere, arrhenicum, auripgmentum, chryſocola, calix, es vſtum, atramentum ſutorium, ſulphur, adamas, lapis cæruleus & armenus: itemque hydrargyros, cinnabari, ceruſa, plumbum, minium, gypſum. Hęc putant nonnulli ſola qualitatum exuperantia· priora quidem cauſtica vel ſeptica, id eſt urente vel putrefaciente ui, poſteriora verò aſtringente & præfocate nobis infenſa: proinde non ſimpliciter uenena, ſed uenenata medicamenta appellari. At quanquam manifeſtis omnia qualitatibus vehementer obſunt, totius tamen ſubſtantiæ diſſidio nonnihil etiam ueneni reconditum habet. In ſtirpium ordine ſunt aconitum, chamæleo, taxu, ephemereum thymelea, laureola, tapſia, rododaphne, ranunculus, draguntium, tithymali genera, & quæcunque immodicè purgandi uim obtinent, vt veratrum ſcamonium, cypariſſias, cyclaminus, colocynthis, & alia eius generis non pauca omnia verè deleteria. Sunt & quę qualitatum duntaxat exuperantiis infenſa putantur, quod genus ſunt euphorbium, anacardus, itemque opium, mandragora, hyoſciamus, cicuta, ſolanum manicum, fungus: quæ tamen malignitatis expertia haud quanquam putamus. In animantium genere numerantur cantharides, lepus marinus, ſalamandra: bupreſtis deuorata hirudo, pinorum eruca, felis cerubrum, ſanguis tauri, lac corruptum piſcium aut pecudum fulgere uel peſtilentia interemptorum carnes, & quæcunque ſuprà diximus demorſu vel contractu enecare. Portio ex his quæcunque intro ſumpta ſint multò præſentius & atrocius quam contractu offendunt. Hæc igitur omnia non modò qualitatum exuperantijs, verumetiam totius ſubſtantię diſſidio exitialia eſſe deleteria, morboſque inferre venenatos, tum ex inſequentibus ſymptomatis, tum ex alexiteriis quæ veteres ad curationem inuenerunt, facilè intelligi poteſt. Quæ porrò intus gignuntur venena, non vt ſuperiora primo ſuę naturę ortu, ſed longo ordinis progreſſu atque mutatione talia euaſerunt. Vt enim ex varia humorum putredine, ſiue ea ex intemperie, ſiue aliis ex cauſis orta ſit, diuerſi generis febres excitantur: ita ſane ex putredine longius progreſſa, vel alia cæciore ex cauſa uenenum in nobis prouenire gignique poteſt. Galenus ait veteres hanc quæſtionem diſputaſſe, euidentiſſimiſque rationibus collegiſſe eoſdem affectus fieri & a lethalis veneni potione, & a corruptione quę è corpore ſcaturire poteſt. Hanc autem quam appellat corruptionem, re ipſa venenum eſſe mox canis exemplo demonſtrat: in quo tanta plerunque fit humorum corruptio, ut totus in rabiem agatur, quæ ueneni ſoboles eſt. Atque tum & canem ipſum & omnes illius humores uenenatos haberi, argumento eſt quòd eius ſputum humanum corpus attingens rabiem excitet. His perſuaſum vobis eſſe debet, in nobis ſimiliter corruptionem quandam ſponte gigni poſſe, non modò ueneni uires æquet, ſed & ipſa tota uenenum ſit. Itaque ſyncope admodum grauis & periculoſa plerunque fit ex concreto ſanguinis grumo, maximè ſi uel in uentriculo, uel inteſtinis, deinde ſi in pectore vel ueſica putreſcat: fitque ea cum pulſu paruo reſpiratione difficili, extremorum frigore, & ſudore frigido ſubordum febre. Rei autem ſic perſpectæ ueteres conuenientia remedia, non a manifeſtis, ſed ab occultis qualitatibus quaſi alexiteria quędam attullerunt. Non admodum diſſimilia ſymptomata tradunt & à concreto putreſcenteque lacte gigni, quibus eadem propè ſuccurrunt. Extremum pedem aliquando repentè ſphacelatum uidimus, ſine cauſa externa, ſine tumore aut rubore conſpicuo. Oborto primum dolore immaniſſimo, mox ſenſum in eo ac motum periiſſe, partem totam liuore contabuiſſe, exulcerationem fœdam inſequutam, quæ acerrima cauſticaque medicamenta ſine

Lib. 6. de locis affectis.

ſenſu

sensu admittere. Non multò pòst arteriam brachij dextri deindè etiam sinistri pulsare desiisse: ita sensim vniuerso corpore obsesso, miserum extingui, sine febre, sine symptomatis admodum grauibus. Tot tamque præsentium malorum quis intemperiem aut simplicem aut cum humore, causam esse statuat? Quis non potius venenatam qualitatem in partes omnes propagari putet, quę extremam hanc perniciem inferat? In vteri porrò strangulatu plerunque mulier sine motu sine sensu quasi extincta, iacet cum pulsu obscuro paruoque eatenus vt interdum ne percipi quidem possit: cum animi defectione & difficili spiratione quæ non modò pectus opprimit, sed & fauces quasi manu prehensas præcludit: hunc autem tam immanibus symptomatis comitatum tradit Galenus vel a suppressis mensibus vel a cohibito semine proficisci, quod vitiatum maiorem quàm menses vim & noxam corpori infert. At quum non ipsa corrupti seminis substantia, sed vapor dũtaxat in cordis cerebrique sedem sublatus istorum sit author, quis non illum vaporem, multoque magis vitiatum semen vnde is prodiit, censeat venenatæ qualitatis conditionem ac vim obtinere? quænam obsecro manifesta, siue ex primis, siue ex secundis sit qualitatibus hæc tam sæua possit inuehere? Hanc sanè causam quæ mole parua, maximas solo cõtactu alterationes inducit, rectè Galenus & scorpionis & phantagij ictibus comparat, quibus exiguo veneno per minimum foramen iniectio, totum corpus afficitur, breuique admodum tempore seuissima symptomata inualescunt. Possim oppinor ipsa rerum similitudine itidem de comitiali morbo ratiocinari. Quum enim a crure vel a digito manu, a vapor quidam in cerebrum conscendere deprehenditur auræ frigidæ persimilis qui ipsum attingens sensus mentemque turbat & epilepsiam infert, quis non facilè credat corruptionem quandam in affecta parte genitam esse, eamque adeò validam vt phalangij, scorpionis, aut aliarum perniciosarum ferarum venenis queat comparari? Equidem id puto verissimum quod apud Galenum Pelops dicebat, posse præter naturam in corpore essentiam sponte generari quę mole minima sit, facultate autem quàm maxima: & quæ quum neruosam aliquam sedem occupauerit, per continuatas partes vsque ad neruorum principium vim suam transmittat, siue id alteratione fiat, siue spirituali essentia veluti aura ad ipsum elata, ex eaque comitialem circuitu excitari. BRVT. Hæc facilè suadere possint epilepsiam quæ vnuscuiusuis partis consensu fit, a venenata malignitate promoueri, de qua productus Galeni locus traditus est. Cæterùm quæ primario cerebri affectu contrahitur, aliam fortasse causam habet quam is mihi videtur paulò antè sic exposuisse: Constat epilepsiam in cerebro consistere, impediente humore animalem spiritum qui in uentriculis eis continetur, quo minus possit exire. Hunc deinde humorem ait crassum & viscidum esse, alias pituitosum, alias melancolicum. Et quoniam velox epilesię discussio, eum ipsum humorem obstruere meatum spiritus qui in cerebri ventriculis est cerebrumque ipsum concutere quo exutiat id quod noxium est. A crasso semper humore (inquit) hanc affectionem iudici argumento est quòd & subitò fit & soluitur confestim. Nam subitariam meatuum obstructionem a crasso viscosoque humore fieri constat. Hac etiam varietate epilepsiam ab apoplexia disiungit, quòd in hac frigidus, crassus & viscosus humor omnes principes cerebri ventriculos affatim impleat obtruretque, in epilepsia verò aut omnes aut non affatim & vsquequaque. EVD. Id si illarum solum discrimen est, necesse fit omnem apoplexiam quædam antecedat epilepsia: non enim possunt omnes uentriculi

6. De locis affect.

Lib. 6. de locis affectis.

3. De locis affect. Cap.5.

repente & affatim impleri, quin priùs modice & leuiter obturentur. At contrà fieri deprehendimus, apoplexiam primò & derepente inuadere, quam nulla præuenerit epilepsia. Quinetiã si in epilepsia crassus & viscosus humor cerebri vẽtriculos meatusque semper obstruit, eo per accessionem dum neruorum principium (vt inquit Galenus) seipsum quatit discusso, non alijs præterea accessionibus fatigabitur. Atqui multæ nihilominus recurrunt. Aut si semper alius & alius humor per accessiones influat, qui fieri poterit vt quum aliquis in dies quater aut sexies primario affectu corruit, quales non paucos videre licet, tam multus tamque crassus humor succrescat? Quænam ea scaturigo, vnde toto vitæ curriculo dimanet, & in meatus incurret? B R. His rationibus ipse etiã sæpe ac multum de epilepsiæ, quemadmodum sanè & de apoplexiæ causis dubitaui. Quum enim aliquando vidissem virum viribus integrum' sinistri oculi ictu vehementiore, repentè attonitum corruisse, moxque sensu ac motu priuari, cum spiritu difficili ac stertore, & cum aliis fortis apoplexiæ indiciis, eumq; nec venæ sectione nec alia potius ratione seruari, quin horis duodecim interitur, mortis causam inuestigatione dignam putaui. Discisso apertoq; capite neq; ossis, neq; meningũ, neq; substãtiæ cerebri quicquã confractũ diuulsum ve, sed duntaxat interiores oculi venas cõtusionis vi diruptas animaduertimus, è quibus sanguis cochlearium duorum mensura, in cerebri basim procubuerat, qui concretus arterias eas obstringebat quæ retiformem contextum conficiunt, & quæ illinc in cerebri ventriculos propagatæ, choroidem alterum constituunt. Cerebri autem uentriculi prorsus illæsi inanesque cernebantur. Hinc edoctus, alterum qui citra causam externam apoplexia extinctus esset, dissecare uisum est, in quo humor crassus & uiscosus similiter ad contextum retiformem inuentus est, cerebri uentriculis nec oppletis nec obstructis? Hinc ego ratiocinatus, consentaneum putaui, iis arteriis uel obstructis uel compressis apoplexiam gigni, quòd tum cerebrum nihil spiritus è corde per subiectas arterias recipiat, fitque necesse illius motum sensumque perire. Quidam hæc opinor animaduertens, rectè dixit fieri apoplexiam interceptis uiis quæ sunt cerebro cordique communes. At ne uidear pensi parum meminisse ad epiplesiam reuersus, edissere causam eius quæ ipsomet affecto cerebro fit. E V. Non alias profectò uidetur, quàm eius quæ per consensum. Vt enim aliquando obseruauimus è summo capitis uertice, in quo sub pericranio uitiatus uenenatusque humor cohercebatur, uaporem manifesto sensu intro subire, qui epilepsiam concitaret hancque posteà, caustico persanatam medicamento. Ita proculdubio existimari debet intus, uel circum meninges, uel circum cerebri substantiam uitium contineri ueneni æmulum, cuius ex interuallis impetu facto, epilepsia suscitetur. Aperto epileptici philosophi qui decesserat capite, qui uehementissimo eoque fere perpetuo dolore, uix digitum lato circa sinciput torquebatur deprehendimus crassiorem meningem ea sede, caluę ossis adhęrescere, pauculo humore putri interiecto. In altera cerebri substantia humorem fœtidissimum, eumq; exiguum contineri: vtriusque tamen ventriculos & meatus omnis humoris, omnisque obstructionis expertes. Multos ipse (scio) vidisti inde epilepticos euasisse, quòd in curandą lueuenerea, dum vnguentis ex hydragyro illinerentur, nonnihil in aurem & in cerebrum penetrasset. His nec quæso dicas cerebri ventriculos humore multo impleri & obstrui? B R V. Minimè quidem, sed ipsum corrupti hydrargiri pernicie lacessiri. E V D. Talem igitur & in omni alia epilepsia causam existimato: atque si quid aliquando putridi

humoris

humoris ineſſe deprehenditur, non ex ea ipſa putredine, ſed ex venenata quam concepit qualitate, hoc mali ſuſcitari. Itaque quocunque corporis in loco is fuerit, venenatus illinc vapor in cerebrum ſublatus idipſum meningesque totius ſubſtantiæ inimicitia acriter ferit. Effertur autem ex interuallis haud ſecus atque in febribus intermittentibus, & in rabie, & in alıis pleriſque morbis quorum eſt ſtata recurſio. Cerebrum propriis veneni offenſione interdum ab omni mentis ſenſuumque functione prorſus vacat, vti & cor in ſyncope: interdum ſeipſum vniuerſumque corpus quatiens adnititur offenſionem excutere, non aliter quàm cor palpitans. P H. Ego complurium authorum lectione mihi perſuaſeram, id duntaxat venenum appellari, quod tota ſubſtantia cordi vitæ principio aduerſaretur. E V D. Periculoſa iſthæc perſuaſio. Vt cantharis ſolam viſicam, lepus marinus ſolos pulmones exulcerat: ita parti vnicuique quippiam totius ſubſtantiæ diſſidio contrauenit, quod illius venenum & deleterium eſt. Maximè hoc nomine digna ſunt quæcunque iecur, cor & cerebrum principes corporis partes totius ſubſtantiæ diuortio oppugnant, demoliunturque. Cerebri venenum quoddam haberi, Galenus quinto de ſimplicibus medicamentis hac expreſſit ſententia: At ſunt quæ tota eſſentia nobis contraria ſunt, proinde ſi vel minimum eorum aſſumptum fuerit, omnino lædat neceſſe eſt, ceu dryopteris & pityocampe, & tapſia, & ſolamum manicum, hydrargyros, & fungorum nonnulli, prætereà ſaliua & fel venenatorum animalium. Nam talia omnia genere ſunt deleteria, non quantitate. Siquidem hæc ſi largius bibantur, quædam dementant, quædam mortem inferunt, verùm conuenienti quadam menſura aliis admiſta adiuuant. Porrò quæcunque interea mentem lędunt, continuò etiam pleraque caput degrauant, vaporum prauorum congerie ipſum implentia. Sed & quædam os ventriculi tentant atque affligunt, vt & inde caput per conſenſum lędatur. Communiter verò vniuerſa duobus modis cerebrum affligant, læduntque: aut quum tota ſubſtantia ſunt contraria, aut quũ vna duabus ve qualitatibus temperaturam immutant. Quę hic Galenus tota ſubſtantia cerebro contraria ſtatuit, illius certe venena ſunt. Quot igitur partium maximeque principium, tot & venenorum genera, à quibus & venenatorum morborum differentiæ fluxerunt, quas ſingillatim recenſere, propriis notis quaſi depingere, conuenientibusque remediis & alexiteriis profligare, maioris eſt operis. B R. Hæc quando non licet, deinceps æſtimemus quem vſum ad medendi artem habere poſſint quæcunque matutina concertatione, de Deo, de ſpiritibus & iis quæ trans naturam ſunt, tam accuratè diſſerebantur à uobis.

Cap. 8.

Et morbos, & remedia quædam trans naturam eſſe.
Cap. XVI.

E V D O X V S.

Svpra mundum aſpectabilem alium ſenſibus nullis obuium, Deo ſpiritibusq; confertum cogitatione complectimur mortalis huius ſummum cuſtodem & gubernatorem, à quo etiam multa homini alias ſalutaria alias noxia & peſtifera impendent. Deus itaque maximus omnia in poteſtate habet quę condidit, & quocunq; vult ea deducit. Illius imperio cœlorum motus cohibiti ſunt, & ſol tanquam fixus conſtitit dimicaturo Ioſue, ſol plenilunio eclipſi adum-

adumbratus patiente Christo, ignis de cœlo deductus ab Elia: Aer plerunque, sed maxime Dauidis pestilentia grauissimè contaminatus. Aquarum exuperantia & cataclismo olim terrę facies obrupta terrę sterilitas frugumque inopia & fames Iosephi ętate. Sic quippe in cœlo & elementa summa viget Dei potestas. At in nos multo plerunque maior. In sacris Ezechias graui morbo percussus est, Iob vlcere pessimo a satana Dei iussu fœdatus: Centum octoginta quinque Assyriorum millia ab angelo interempta, & omne primogenitum Aegypti sub Pharaone occubuit. Plenæ sunt sacræ literę calamitatibus, quas Deus summa iustitia mortalibus inflixit, & beneficiis quæ placatus contulit. Quicunque autem diuinitùs morbi delabuntur, naturalium quodammodo similes apparent, at quia causam habent medendi arti haudquaquam obsequentem, iure trans naturam appellandi videntur. Vt hos cacodęmon humani generis hostis ferus & immanis, ferrè solet Dei permissus infligere, ita homines malefici miris dęmonum artibus vim multis noxamque inferunt, alij nescio quos inuocant adiurantque verbis, exorcismis, imprecationibus, incantamentis & carminibus, alij collo subnectunt aliter ve gestant scripta quædam caracteres, annullos imagines aliaque nefanda, alij cantibus vtuntur, sonis vel numeris, interdum potionibus suffitibus & odoribus, interdum fascinatione & pręstigiis. Sunt qui absentis imaginem cera effingant & quauis illius parte compuncta, verborum atque siderum vi, in similem absentis sedem morbum inferre iactitent, aliaque non pauca de infligendis morbis præcepta. Anum solo occulorum intuitu & radio naturaliter pueros aut infantes fascinare non facilè credam, quanquam in Bucolicis scribit Vergilius: *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.*

Sunt qui petsuadere contendat in anu menstruam purgationem suppressam, in corpus omne redundare, tempore venenatam reddi, spiritus inficere eosque potissimum qui ab oculis foras exiliunt: hos aerem contaminare, pueros & tenellos infantes fascinio lædere. Quæ rationes parui ponderis sunt. Menstrua quippe purgatio quum anubus ex ætate & naturę pręscriptu deficiat neque ipsis, neque aliis est incommodatura. Quinetiam tum prægnantes, tum quibus ex morbo suppressi sunt menses, multò vehementius pueros fascinarent: adde quòd non oculis modò, verumetiam halitu & expiratione efficacior vis esset. Si qui fortè sunt in Triballis & Illyris aliisque regionibus qui authore Plinio visu effascinent, interimantque quos diutius intuentur, iratis præcipuè oculis, & hoc malum facilius sentiant puberes: horum causam priuatim reddit, naturam in quorundam toto corpore, in aliorum oculis venena genuisse, ne quid vsquam mali esset, quod in homine non esset. Hæc verò rara, & quasi miraculo priuatis quibusdam irrogata. Ad supra commemoratas artes redeo, quibus compertum habemus magos, sagas, sortilegas incantamentis nonnullos ita vinxisse, vt cum sola vxore non concumberent: alios concubitus impotentes quasi exertos reddidisse: alios in corporis extenuationem viriũq; imbecilitatẽ cũ languore summo traxisse, quos solæ quæ inflexerant precibus & muneribus restituere possent. Neque solum morbos, verumetiã dæmonas scelerati homines in corpora immittunt. Hi quidem visuntur furoris quadam species distorti, hoc vno tamen a simplici furore distant, quod summè ardua obloquantur præterita & occulta renuntient, assidentiumque arcana referent, eosque multis conuiciis impetant, & diuinorum verborum potestate terreantur, contremiscant aut succenseant. Quidam non ita pridem quum per æstus nocte vehementer sitiret, è somno surgens potu non in-

nêto obuium malum fortè præhendit, id mand ens fauces sibi quasi manu præcludi, strangulariq; sensit, simulque a subeunte dęmone iam obsessus, visus est in tenebris uidere se a pregrandi nigerrimoque cane uorari, quæ postea restitutis integra mente nobis ordine recensuit. Hunc non paci ex pulsu, ex calore & scabriciæ linguę febricitare, ex uitiis & mentis perturbatione simpliciter delirare iudicabant. Iuuenis alius familia equestri paucis antè annis corporis concussione & quasi conuulsione ex temporum interuallis laborauit, qua nũc solum sinistrum brachium, nunc dextrum, interdum etiam digitum unicum, alias crus alterum, alias utrũque, alias corporis truncum tanta celeritate exagitare, uix ut a ministris quatuor decumbens cohiberetur. Caput autem inconcussum iacebat, lingua & locutio libera, mens sana, omnesq; sensus integri vel in conuulsionis ferocia. Decies minimũ quotidie corripiebatur: in interuallis sanus, sed labore confractus. uera epilepsia iudicari poterat si mentis sensuum que læsio accessisset, Peritissimi quiq; adhibiti medici cõuulsionem epilepsię finitimam a maligno uenenatoq; uapore spinæ dorsi impacto cẽsuerunt: è quo uapor in eos neruos emanaret qui a spina in artus quoquouersum, non autem in cerebrum disseminantur. B. Sana ea quidem me iudice sententia. E V. Hæc credita causa ut summoueretur clysteris imperantur frequentes, purgationes generis omnis & ualidæ, cucurbitulæ infiguntur, neruorum initiis, fortus, unctiones, emplastra, primumque discuterent, dein quæ roborarent uenenatam que malignitatem obtererent. His parum proficientibus sudores proliciuntur balneis, estuariis, & guaiacinæ hebeni decoctio, quæ nihilo magis profuerunt. B R V. Quid est quæso cur tam accomodatis remediis id malum non cessit? E V D O. Quoniam omnes longe aberamus a cognitione ueri. Nam mense tertio primum deprehensus dæmon quidam totius mali author, uoce insuetisque uerbis, ac sententiis tum Latinis, tum Gręcis (quanquam ignarus linguæ Græcæ laborans esset) se prodens. Is multa assidentium maximeque medicorum secreta detegebat, ridens quod eos magno periculo circumuenisset, quodq; irritis pharmacis corpus hoc penè iugulassent. Quoties laborãtẽ pater inuisebat, is procul a cõspectu inclamabat, appellentem hunc arcete & ab ingressione propulsate, aut torquem è ceruice detrahite: ex hoc.n. ut Gallorũ torquatis equitibus in more est diui Michaelis imago propendebat si sacra diuinaq; uerba corã legebãtur, ferocius subsultabat & inhorrescebat. Quũ intermissio erat ferocię, laborãs in quiete omniũ meminerat, quæ inuitũ se protulisse fatebatur & dolebat. Cerimoniis & execrationibus cõpulsus dæmõ negabat secramine dãnatũ, & spiritũ se nũcupabat. Interrogatus quis esset, aut qũo & qua hęc potestate moliretur, dixi multa intus esse domicilia in quæ se recõdebat, & in quiete ad alios cõmigrare: se in hoc corpus iniectũ a quodã, cuius nomen non efferret a pedibus ingressum in Regia, & a pedibus egressurũ quum præstitutus dies aduentarit. De aliis non paucis disserebatur, quę etiã ex aliis dæmonum laqueis irretitis interdum audiri solent. Neque hæc ut noua profero, sed ut constet dęmones alias intro subeuntes in corpus, idipsum uariis & inauditis interdum modis lacessere: alias non intro subire, sed uel utiles corporis humores exagitare, uel noxios in principes partes traducere, uel hisce uenas aliosque ductus obstruere, uel instrumentorum structuram permutare, quibus ex causis innumeri morbi fiunt. Horum dæmones authores sunt, scelerati perditique homines ministri: omnisque eorum trans naturam est ratio. B. Illorumne & remedia quædam trans naturam statues? E V. Necesse est omnino. At remediorum quæ trans naturam, alia uere diuina,

alia

alia magica sunt. Quàm multos legimus Deum per prophetas, vel è morte suscitasse, vel a lepra & elephantiasi expurgasse, vel ab extremo mortis reuocasse periculo? Multò plures cæcos, claudos, mutos, paralyticos, leprosos, febricitantes, omnisque generis morbo & languore confectos Christus, olim integrè restituit: a quo dein Apostoli, nec pauci viri religionis sanctitate conspicui, vim potestatemque sunt adepti. Quos nunc vobis quasi exemplo referebam, vidi execrationibus, precibus, verbis sacrosanctis, votis & ieiuniis expediri: qui etiamnum saluberrime & integerrima mente degunt. Hæc porrò diuina remedia improbi nefariique viri magicis artibus æmulantur, accita dæmonum ope: vt Mosis miracula Pharaonis magi, & summam Apostolorum admirationem Simon magus. Plinius commemorat ætate sua principem Neronem vanas falsissimasque comperiisse magicas artes. Quippe (inquit) non citharæ tragicique cantus libido illi maior fuit, fortuna rerum humanarum summa gestione in profundis animi vitiis, primumque imperare Diis concupiuit, nec quicquam generosius voluit: nemo vnquam vlli artium validius fauit: ad hæc non opes illi defuere, non vires, non discendi ingenium aliaque non patiente mundo, immensum & indubitatum exemplum est, falsæ artis quam dereliquit Nero. Magus ad eum Tiridates venerat, magos secum adduxerat, magicis cænis eum inuitauerat, non tamen quum regnum ei daret, hanc ab eo accipere artem valuit. Proinde ita persuasum fuit, intestabilem, irritam, inanem esse, habentem tamen quasdam veritatis vmbras sed in iis veneficas artes pollere, non magicas. Nerò in experiendis magicis artibus paulò curiosior, quòd nullum signum argumentum ve perspexisset, eas sustulit. Generatio mala & adultera signum quærit, & signum ei non dabitur nisi signum Ionæ prophetæ. Illas tamen & esse & fuisse, quæ in sacris extant de Pythonissa, de muliere ventriloqua, de Nabuchodonosor Rege, de Magis Pharaonis, aliaque non pauca perhibent. Et quæ ab Ethnicis authoribus, de Demarcho, quem narrat Plinius degustatis extis pueri immolati in sacrificio, in lupum se conuertisse. & de Circe, quæ poculo socios Vlyssis in illo errore diuturno mutauit in feras vt est apud Vergilium:

Quos hominum ex facie Dea sæua potentibus herbis
Induerat Circe in uultus & terga ferarum.

Et quæ de messibus aliò traductis scribit.

Has herbas atque hæc Ponto mihi lecta uenena
Ipsa dedit Mœris: Nascuntur plurima Ponto.
His ego sæpe lupum fieri et se condere syluis
Mœrim, sæpe animas imis exire sepulchris,
Atque satas alio uidi traducere messes.

Et in Damone.

Carmina uel cœlo possunt deducere Lunam,
Carminibus Circe socios mutauit Vlyssis

Et

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Ouidius libro sine titulo:

Carmine læsa Ceres sterilem uanescit in herbam,
Deficiunt læsi Carmine fontis aquæ
Ilicibus glandes cantataq; Vitibus Vua
Decidit, & nullo poma mouente fluunt.

Hæc

Hæc nisi multorum fide comprobata contestataque forent, non tam multas leges Iurisconsultorũ prudentia in magos tulisset: nec iis qui messes excantassent, in lege duodecim Tabularum pœna esset constituta. Vt autem magicis artibus demon non res ipsas, quippe quas generare non possit, sed solas rerum species & spectra quædam exhibet, quibus hominum mentes quasi præstigiis illudat, & oculorum aciem præstingat: ita & in his quæ ad medendi usum quouis modo accomdantur, nec certa, nec tuta, sed fallax, captiosa & periculosa est sanatio. Vidi scripta chartula collo subnexa uniuersi corporis ictérum una nocte detergeri: uidi & febres uerbis, cerimoniis quadam tenus profligari, sed quæ mox similiter, aut multo deterius recurrerent. Potest quidem dæmon quosdam integrè persanare, at tantum beneficium in hominem quem perpetua consectatur inuidia, conferre haud quaquam uelit. Fictam duntaxat simulatamque sanationem exhibet, cuius admiratione peruersas hominũ mentes irretiat, sibiq; infidelitate subiuget, hoc unum cũ primis adnitens, ut ab his quos seduxerit diuino cultu & honore dignetur. Hæc tum diuina tum magica remedia sunt trans naturam. Existunt autem & quædam inania uereque anilia, que quoniam hominum imbecillitatem nimia superstitione iam diu occupant, superstitiosa dicimus. Ea sunt de quibus dicere nemo possit, cur & unde creditas uires habent. Neque enim a temperamento, neque ab aliis manifestis qualitatibus tota substantia, neque a diuina uel magica potestate. Eiusmodi sunt scripta, signa, caracteres, annuli, qui nec Dei nec spirituum opem implorant. Si nulla superior causa accesserit, quid sola figura, uel caracter uirium possit ad profligandos morbos obtinere? Omnis quippe affectio ex contrariis est, quæ in eodem posita genere, partim dissimilia sunt, ut nec calor in saporem, nec sapor in odorem uel sonum, nec sonus in figuram: ita sane nec uerba, nec figuræ, nec characteres in morbos quicquam efficiant, Non solum autem in iis quæ trans naturam, uerumentiam in naturalibus plerisque remediis superstitiones incidunt: ut dũ herbis, stirpibus, lapidibus aut metallis uires attribuuntur, quæ nec ad manifestas qualitates, nec ad totã illarum substãtiã accedut. B R. Iuuaret exemplis isthæc patefacere. E V. Superstitiosum dico morbũ comitialẽ his prolatis gestatis ue carminibus finiri.

Gaspar fert myrrham, thus Melchior, Baldasar aurum.
Hac tria qui secum portabit nomina Regum,
Soluitur a morbo Christi pietate caduco.

Dentium dolorem mitescere, si quis dum sacrum fit dentes contingat, hæc uerba afferens: Os non comminuetis ex eo. Stumas, aut laxiorem columellam sanescere iis præcibus, quas nobis Aetius scriptis reliquit uomitiones cõquiescere cerimonijs & uerbis quibusdam, quæ medicaturi uel absentes pronuntiant, satis fore rati si mòdo laborantis nomen cogitum habeant. Theophrastus autor est ischidiaicos carmine sanari. Cato prodidit luxatis mẽbris carnem auxiliari. Dixit Homerus profluuiũ sanguinis uulnerato femine Vlyssem inhibuisse carmine. Vidi quendam qui è quacunque corporis parte profluentem sanguinem cohiberet, partis contractu uerba quædam obmurmurãs. Sunt qui hæc cõmemorent. De latere eius exiuit sanguis & aqua. Ad febres sanandas quám multæ circunferuntur preces? Est qui laborantis prehensa manu dicat, Aequè facilis tibi febris hæc sit, atque Mariæ uirgini Christi partus. Alius ante proxysmum magnus cum ægroto lauat recitans secretò psalmum illum solennem, Exaltabo te Deus meus rex. Si quis asino in aurem dixerit percussum se a scorpione, transire malum protinus tradunt. Vt uerba, ita &

Pli.21.10

scripta in superstitiosis multa numerantur. Ad arcendam lippitudinem charta in qua duę græcæ literæ P. A. inscriptę sint, circunligata lino subnectatur collo. Ad dentium dolore riduculum hoc scriptum appensum Strigiles faces que dentatæ, dentium dolorem persanate. In his etiam quæ foris admouentur, non leuis plerunque superstitio est. Eiusmodi illud est Appollonij apud Plinium: Vi interempti dente gingiuas in dolore sacrificari. In calua interfecti igneque cremati, aquam è fonte noctu propinare comitialibus morbis. Ex calua suspendio interempti, cataputia fieri contra canis rabidi morsus. Nam si dens aut calua has uires non a temperamento, sed ut credi par est, a proprietate totius substantiæ, & a tota specie nanciscitur, uniuscuiusque hominis uel dens, uel calua eadem facultate uiget, neque quod ui fit interemptus, eam proprietatem facit. Eadem superstitione sunt, difficiles partus statim solui, cum quis tectum in quo sit grauida, transmiscerit lapide uel missili quodam, ex his quæ tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, ursam. Et probabilius id efficere hastam militarem euulsam a corpore hominis, si terra in nō attigerit. Commitialem morbum sanari cibo è carne ferę occisæ eodem ferro, quo homo interfectus sit. Immatura morte raporum manu, strumas, parotidas, guttura, tactu sanari. Et tribus puteis pari mēsura permistas aquas, prolibare nouo fictili, reliquum dare in tertianis accessu febrium bibendum. In quartanis fragmentum claui a cruce, inuolutum lana collo subnectere. A quartana febre eum liberari qui uinum biberit, in quo immersus fuerit gladius, quo sit caput abscissum: & eum cuius ungium resegmina anguillæ uiuæ collo subnectantur in linteolo, illa mox in aquam dimissa. Lienis dolorem sedari, si pecudis lien illi superrendatur, dicatque medicus lieni se medicinam facere. A tussi unumquemque liberari qui in os rubetæ ranæ inspuerit, ea mox uiua dimissa. Laqueum suspendiosi circundatum temporibus, capitis dolorem sedare. Fascia mulieris alligato capite dolores imminui. Hoc uerbum Abracadabra, chartę ea figura inscriptum quam Serenus tradit, ex collo appensum, a febribus maximeque abmitritæo liberare. Quid etiam ueri id habere potest, quod multi affirmant, lathyris quæ tithymali species est, solidum sursum euulsum si sumatur uomitionē mouere, deorsum ruptum deiectionem? Est qui profitetur icterum omnem sanari, si laborantis urina manè in ollam emicta igni sensim efferuescat, dum tota in uapores exhalet, diebus nouem continuis. Alius ad febrem omnis generis intermittentem, uirgas duas parallelas uerborum ui mediis partibus committit, ipsoque contractu uincit crucis efficie, quam collo subnectit sic quidem multos leuat, sed qui ferè grauius recidant. Innumeris tum Plinius tum alii complures scatent magorum commentis, quibus uulgus in sui admirationem trahant. Quin & in hærbis non pauca uideas superstitiosa figmenta, qualia Galenus ab Aandrea & Pamphilo conscripta commemorat, incantationes, transformationes & decanorum demoniorumque herbas sacras. B R. Valde nobis arridet cordique est tua hæc luculenta & morborum remediorum quæ trans naturam sunt notatio, in qua dum a naturali contemplatione confusa quæque seiungis, reddisque singula seorsum pura, nos certè uindicas a tetris tenebris & a densa caligine. Nunc autem in naturæ limites regressi, ea potissimum scrutemur, quę possint occultis morbis opitulari, eaque uel a cœlo, uel ab elementis, uel ab animantibus, uel a stripibus, uel a mettallis & lapidibus, extra hęc nihil nos potest naturaliter uel iuuare, uel lædere.

Plin. 283

Lib. 28 cap. 5

Lib. 28 cap. 4

6 De simpli.

Oculta

Occultas quasdam esse formæ seu totius substantiæ proprietates, & quot sint illarum differentiæ. Cap. XVII.

EVDOXVS.

QVONIAM dies hic uobis totus est consecratus, quæ de occultis medicamentorum uiribus dici optatis, paucis complectar. Primum autem occultas tacitasque uires rebus inesse, easque naturæ lumitibus contineri, ex superioribus demonstrationem habet. Nam si occulti morbi usquam prouentunt, necesse & contraria illis occultaq; remedia existere. Nihil in hac rerum uniuersitate subsistit, cui non & simile, & contrarium quiddã natura protulerit, etiam si nostra diligentia nequit inueniri. Vt igitur morbis ex intemperie, contrarias ex itẽperię uires: morbis ex materia, contrarias materię facultates: & instrumentariis secundas medicamentorũ uires & permistis materiæ temperamentiq; uiribus ortas opponimus. *Ita* sanè occultis totius substantiæ morbis necesse est natura contrarias uires cõpararit, quæ & ipse occultæ sint, & totius substãtiæ dissidio illis aduersę. *Etenim* tã immanes morbi, nunquid propriis destituti remediis iacebunt? Siccine naturæ res tantopere ad uitã necessariæ defecerint? *Itaque* in earum & facultatum & qualitatum genere, quę a tota substantia fluxerunt, ordines multi ceu gradus collocandi, quorũ extremi sint contrarii: ex his aliæ nobis infestæ & prorsus inimicitiæ, alię contra tota substantia familiares & amicæ, & quasi nostræ naturæ conseruatrices. Hę sunt quas medicamentorum occultas proprietates usus appellat. Possum opinor & aliter harum necessitatẽ persuadere. Quæcunq; animantium, stirpium lapidum, mettallorumque corpora gignuntur, quando ex primis quatuor rerum initijs materiam summunt, simul ex permistis illorum qualitatibus tẽperamentum sortiuntur, ex ijsq; uires habent, quas nos primas simplicem medicamentorum facultates appellamus. At quãdo non modo qualitas sed etiam elementorum substantiæ ingenitis rebus confusę etiam num manent ac persistunt, necessum est hinc etiam uires quasdam seruari, quas in materia sitas esse diximus. Eiusmodi sunt grauitas, leuitas, mollitudo durities & reliquæ a materia qualitates, quas de more secundas appellant, non quòd alijs posteriorem ortum acceperint, sed quod minus ualidę sint minusque effectrices, Præter has uerò tertiæ sunt a totius forma profectæ. Si enim simplices qualitates uiribus prædirę sunt, necesse est rerum formas atque substantias multò prestãtioribus eccelere. *Hæ* sunt quarum genus uniuersum Galenus a tota substantia prodire commemorat, parce admodum, timidè, & obscurè, quid hoc rei esset interpretatus. PH. Tibi uerò quid esse uidetur tota rei substantia? EV. Si ea neque temperamentum est ex primis qualitatibus, neque materia elementorum, quod aliud esse dicas quam totius geniti formã? Hanc non ne alias summam rei perfectionem, alias substantiam, alias & essentiam, nullo nominam delectu apella? P. At nusquam Galenus tertiam hanc facultatem ad formam rei, multis autem locis ad prima rerum omnium elementa refert. EVD. Ita quidẽ facit, quoties omnia quæcunq; fiunt, probabili ratione illustrare, & quasi subobtutũ ponere contendit, ne quid ignorare uideatur. At si uerecundè ueritatem quęrimus, neque ad elementorum qualitates, neque ad illorum materiam, tota rei substantia accedit, sed proprias a se una uires est sortita. *Ita* quidem Galenus quoties spretis argutiarum aculeis, rem omnem uere nudeque explicat, totam substantiam planè diuersam facit ab elemen-

Lib.5. ſim li.ca.16.

torum facultatibus: maxime quo loco de medicamentis totius ſubſtantię ſimilitudine attrahentibus, hunc in modum diſſerit, Eſt autem & aliud attrahentium medicamentorum genus, qualitatibus familiaritate trahens, quod nihil aliud eſt niſi ſimilitudine totius ſubſtantię, ſicuti accomodatum ſibi alimentum trahunt, quæ nutriuntur omnia. In his ſunt purgantia omnia, & quædam alexiteria. Hæc deinde uim non ab elementis accepiſſe, ita demum confirmat. Calida autem eſſe oportet hæc omnia, nam de his inter quæ eſt ſubſtãtiarum ſimilitudo, id potẽtius trahit quod eſt calidius quippe quod ſimilitudini calorem addidit auxiliarium. Quum enim duabus de cauſis id trahit ſuperabit profecto id quod unicam habet cur trahat cauſam. Hæc Galenus. Quibus plane uel nolens fatetur quod eſt ueriſſimum, totius ſubſtãtiæ ſimilitudinem diuerſum quippiam ab elementorum qualitatibus, eamque attractionis præcipuam cauſam eſſe, ſolum autem iuuari elementi calore. Si duo cauſæ hæ ſunt, ſubſtantiæ ſimilitudo atque calor, nomine diuerſæ ſunt & diuerſam originem ſortitæ? Non poteſt igitur Galẽus nõ in eas incidere occultas rerum proprietates, quæcunque ſint illarum cauſæ. Quarundam facultatem probabilẽ cauſam deprompſit, idque facile, aliarum certe difficilius aliarum nullam prorſus eſt aſſequutus. Quo quoties forte incidit, cogitur uel inuitus ad occultas rerum proprietates cõfugere, & illinc quaſi auxilium implorare. Libro ſecundo de naturalibus facultatibus, de ui attrahente contra Eraſiſtra'um diſſerens, rurſum in eandem ſententia tertio de ſimplici medicina inquit. Oſtenſum ſiquidẽ eſt a nobis in cõmẽtariis de naturalibus facultatibus ꝙ qualitatũ quæ in ſubſtãtiis ſunt proprietatibus attractiones cõplẽtur. Quinetiã libro de reſpirationis uſu Eraſiſtratum ridet & criminatur, quod curioſus multarum rerum cauſas conquirat ac inueſtiget. Ita enim ſuſcepta cum Eraſiſtratiis diſputatione ſermonem inſtituit: At ſi Eraſiſtrati (inquiunt) rationem reprehendis, aliam dicito. Dicam equidẽ ſed uos primum dixeritis quid in cauſa ſit, cur piſcatores contractu torpedinis obſtupeſcant: quod ſi non poſſitis, hoc ſaltem nobis concedetis, ut illam animati uim eſſe dicamus, qua ſtuporem contactu inducere poſſit, idque adeo potenter ut per ipſum tridentem ad piſcatorum uſque manus facile diſcurrat affectio. Ergo piſcium qualitates eſſe concedetis, quibus uel ſtuporẽ, uel caron, uel frigus, uel putredinẽ, uel aliud malum adferre poſſint; aeris eandem uim eſſe negabitis? Sed oſtendere non licet (inquiunt) quæ ſit ipſa ſeu uis ſeu qualitas. Iniquum eſt per obſcura & incerta quicquam euerti ac refelli. Itaque multas rerum uirtutes, occultaſque proprietates uel ex Galeno cõperimus, quarum nulla ſit inueſtigãda ratio. Id nuſquã clarius quã undecimo de ſimplici medicina, ubi de cancris fluuiationibus uſtis agẽs Pelopem præceptorẽ ſuũ uellicat, qui cauſam reddere uellet cur ii medeantur demorſis a carne rabido. Sic enim poſt alia multa, Nam cãcrorũ cinerẽ, quia exiccandi uim habeant, mordentiũ canum uenenũ abſumere; ſimulq́; digerere ita.n. dictitabat Pelops ambitioſa profeſſione iactitãs ſe talium omniũ cauſas nouiſſe. At niſi me plane ſcire quippiam ante perſuaſum habeam, propinquis perſuadere non tento. Itaque nec Pelopis rationem, cõtraquam uidebam multa dici poſſe, pro uera recipi, nã & cancros prodeſſe puto ex proprietate totius ſubſtantiæ. Hæc Galenus qui & pauloante pollicitabatur, ſeorſum librum ſe aliquando conſcripturum, de iis quæ proprietate totius ſubſtãtiæ quippiam in nobis efficerent. Sunt & alia paſſim apud eum plurima, quibus conuincitur omnino, eas rerum proprietates in artem medendi introducere, ſingula ſi recenſere coner, longior ero quam pro iſta temporis breuitate.

tate. P H. Optarem, docte Brute, de his paulò profundius & accuratius quędam ex te sciscitari, unde nunc plurimi has rerum proprietates appellent occultas. Quum Galenus eas fatetur a totius substantiæ proprietate nasci, an nullam putas earum esse rationem, qua demonstrari possint? B R. Nullam omnino. P H. Agè, obsecrò, qui iam longo usu compertum habet, magnetem ferrum allicere, nonne scit hanc illius esse proprietatem, ut ignis calfaciendi ac urendi? Tu enim proinde quod ignem calfacere sensisti, calidum iudicas, eaque illum ui pollere. Item quia magnetem sæpenumero ad se ferrum trahere obseruasti, debes ex eo quod consequutum uides: id quod antecessisse necesse est colligere, ex effectione & opere efficientem eius operis causam. Neque est quod existimes omnis philosophicæ demonstrationis initiũ ex principibus illis qualitatibus, non aliunde duci. Si quis enim albam rosam proferens coloris causam roget, hancque uelis frigidiori temperamento tribuere quid quæso de rubra dices? Intybi species lacteum ne idcirco succum fundunt, quòd frigidè sint? At complures calidissimę quales sunt tithymali, eodem succo madent. Et Aloe idcirco ne est amara quia calida? Atqui opio quod pernicioso frigore necat, amaritudo inest eximia. In odoribus uero maior est ac magis impedita controuersia, uix ut ullus sit quem ab elementorum certis qualitatibus expirari, docere possis. B. Quorsum hæc obsecro? P H. Nempe ut intelligas nec totius substantiæ proprietates, nec odorum colorumque naturas ex primis duntaxat qualitatibus deduci. B R. Quam gloriarere si tibi hac in re cederem. P H. Ego uerò nulla de re minus quam de gloria laboro. Sed omissis seriis liceat mihi tecum parumper urbanius iocari. Nuper ex India quidam meus familiaris lapillum mirè luminosum deportauit, qui totus quasi incensus admirabili lucis splendore fulget, iactisque radiis ambientem aerem lumine quoquouersus implet. Is terræ impatiens, suopte ipse impetu confestim in sublime euolat. Neque uerò angustè haberi potest, sed amplo liberoque loco tenendus. Summa in eo puritas, summus nitor, nulla sorde aut labe inquinato, figuræ species nulla certa, sed inconstans & momento mutabilis. Quumque sit aspectu longè pulcherrimus, sese tamen contrectari non sinit, & si diutius adnitaris feriet acriter: si quid illi demitur, fit nihilo minor. Aiebat insuper huius uim esse ad plurima tum utilem, tum summè necessariam. B R. Itane fabulosis ænigmatibus cum Oedipodibus quibusdam te iocari putas? P H. Nihil fabularum texo: rem si ante te constitui uoles, oculorum fide uerissimam fateberis B R. Bestiolam aut noui generis auiculam esse oportet. P H. Nihil istorum sed res est prorsus inanima atque muta. B R. Nouam & admirabilem rem audio, cuius profectò cuiusquam alterius, proprietas debet occulta censeri. At nullum ne illi est inditum nomen? P H. Ignis flamma. B R. Captus sum, & quidem satis suspicabatur quippiam fallacię subesse. P H. Quid me fallacię aut uanitatis insimulas? rem profero uerissimam. B R. Sed tñ uilissimã & maximè protritã. Hoc uno maxmè spẽ meã fefellisti, q ex India allatã diceres. P H. Ergo India si quid eiusmodi rarum carũq; sola protulisse, admirarentur scilicet omnes ac laudarent occultas eius proprietates: nũc quoniã uulgare est paruoq; parabilem, contemptum proinde erit & nullo in precio? Si ut rectè protulit Auicennas ignis inuentu admodum defficilis esset, nobisque ab extremis & ignotis regionibus deferretur, illius quidem uim & proprietatem magis quam cęterorum omnium omnes admiraremur, illius causas attentius scrutaremur, illiusque multo magis quam magnetis effectus

nos

nos in admirationem traherent. Si quærã unde ignis cõburit aut eas quas dixi uires accepit, non aliud dicere poſſis, quã ſummo eſſe illum calore, & hãc eſſe illius naturam & proprietatem. Hoc.n.certè reſponſo doctè uideberis ſatisfeciſſe. Et tamen quum magnetem dico ferrum attrahere, aut peoniam comitialem morbum profligare ingenita ſibi proprietate, non uideor tibi cauſam ſatis dilucidè exprimere. Quid ita? Aut cur quod utriq; cõmune eſt alterius tantũ ueluti quodã priuilegio proprium facis? Id unum fortaſſe diſcriminis ſtatui poteſt, quòd ignis proprietas quia uſitatior peculiari nomine caloris & leuitatis definita ſit magnetis uero, peoniæ atque ſimiliũ proprietatibus nondũ ullum ſit nomen inditum. Quo errore minutiores pleriq; philoſophi tenentur rati quidem unumquodque ſciri cuius nomen cognitum habeant, nihil uerò ſciri, cui nomen deſit. At certè ſcientia ex rerum, non ex nominum cognitione ducitur: neque res ipſæ nominibus, ſed nomina rebus obſecundat. B. Conclude tandem ſi potes, ut quid comprehẽdere uelis intelligam. PH. Non omnia a primis fieri qualitatibus, & ſi quæ ab illis fieri traduntur, ſciri putas, nihil eſſe quod neſciatur, neq; occultarum proprietatũ magis, quã elementorũ affectionibus, nos admirationem duci oportere. Vt enim ſi quod medicamentum noui calidum tenuiumque partiũ eſſe, id colligo obſtructiones expedire, icterumq; perſanare: ita ſanè cognita ex effectu rheibarbari propietate qua biliẽ expurgat, cõplector idipſum corpus refrigerare, icterum, tertianas bilioſasque febres diſcutere, capitis dolores uigilias, ſitim aliaq; ex bilis feruore ſymptomata cõpeſcere. B. Id iam manifeſtum agnoſco rerum proprietates non ab elementis, non a materia, ſed a ſola forma prodire, neq; has rectè occultas, ſed uel formę, uel totius ſubſtantię proprietates appellari. Iam uero quot qualeſque hæ ſint fuſius explicandum. EV. Hoc ſanè nomen Galeno latiſſimè patet, ad multaq; pertinent, quandoquidem alimentũ nos alere, medicamentũ expurgare, deleteria medicamenta & uenenata omnia nos enecare, totius ſubſtantiæ ui docetur: rurſumque alia in renes, alia in ueſicam, alia in lienem atque in pulmones uel caput cõcedere, iiſque aut ſalutaria aut peſtifera eſſe tota ſubſtantia. BRV. Tibi ne in his uidetur totius formę appellationem uariam feciſſe? EV. Maximè. Alimentum quippe idcirco nos alit, quia nobis tota ſubſtantia ſimile eſt. Hęc autem ſimilitudo nec temperamentorum eſt, nec materiarum, ſed uel formarum duntaxat, uel horum certè omnium, quam proinde totius ſubſtantię ſimilitudinem dixerunt, Lactuca & uinum alimenta quidem ſunt, quorum neutrum nobis temperamento ſimile uides, & quorum materiæ admodum diſſimiles ſint. Idcirco autem nobis familiaria dico & amica, quod ſpiritum quendam uitæ & caloris in ſe contineant benignum, nobiſque familiarem, cuius appulſu ſpiritus calorque noſter fouetur ſuſtentaturque: & quorum materia quadam accepta mutatione, in corporis noſtri materiam abit, eiuſque molem alit & auget. Itaque ſi alimentorum alia calida, ſunt alia frigida, ſimilitudo quam quærimus temperamentorum haudquaquam eſt. Deinde ſi illorum alia dura ſunt, alia mollia, aut hęc rara illa denſa, neque rurſum in materiis eſt ea ſimilitudo. Neceſſe igitur eſt hanc in ſpiritu & in cœleſti illo calore conſtitui, quę ſunt formę congenita. Quod ut perſpicue & luculenter perſpicias, hæc tecum altius ipſe meditare. Lac è mammis ſuſtum, lactẽti optimum & in primis conueniens alimentum eſſe: idipſum uerò ſi proprio calore diſſipato frigeſcat, nunquam quantumuis denuò igne recaleſcat, poſſe bonitatem unique priſtinam recuperare, & infantem qui eo ſolo aletur, breui totum extabeſcere. Quęcunque ucnatu uiuunt animalia, ut in auium ge-

nere

nere aliquam, miluum, accipitrem: in quadrupedibus leonem, lupum, ursum, uulpem: in piscium genere cõgrum, delphinum, thunum, lupũ, mulum: omnia quidem uiua prẹda oblectari, nec nisi necessitate, abiecta cadauera attingere, præter ursum fortasse. Dum itaque delphinus aut mulus uiuos pisciculos uentre continet conficitque, non modò suam substantiam illorum materia, uerum etiã calorẽ calore natiuo fouet & auget: quemadmodum & lactis calor insitus infantis calorem, multo euidentius quã manus imbecillo uentriculo adhibita suscitat atque fouet. His ergo rationibus statuo, utile nobis è uiuis animatibus alimentum fore, si illorum materiam uincere & atterere ualeremus & recens cæsas carnes, quæ teneræ sint, præmaceratis ac semiputribus utilores, quod a uiuis animus absint. Magnus hic sanè locus ac latè patens, qué ut totum animo perlustres, uelim ipse tecum rationem habeas & contempleris, cur in tanta rerum multitudine nihil quicquã nos alere potest, quod non ipsum etiã alatur sitque uita preditum. Non.n lapides aut metalla nobis alimenta sunt, sed duntaxat uel stirpes, uel animantia uel quæ ex his prodierunt: quid ita? Quoniã nostra uita nosterque calor, non nisi aliorum uita & calore neque corporis nostri substantia, non nisi illorum materia sustineri potest. Quinetiam quæcunq; ex his præstãtiorẽ uitã degunt, utiliora & salubriora nobis alimẽta sunt. Nã auium quadrupedũq; substãtia, melius quã pisciũ, & horũ melius quã fructuũ aut stirpium substãtia nos alit, si modo paribus paria referas. Ex quibus profectò comprehenditur alimentum nobis familiare esse, primum quidẽ spiritu & calore diuino, deinde materia quẹ in hæc præparationẽ acceperat. Hæcq; nos totã substãtiam appellamus. B. Videberis igitur & cicutam, & scorpionem nobis alimenta dicere, quod & uiuant, & spiritu caloreque cœlesti instructa sint. E V. Si omne nostrum alimentum uiuere dixi, non continuo sequitur e contrario, omne uiuens alimentum esse: sed est præterea necesse alimenti uiuentis calor nobis familiaris sit. At multorum calor spiritusque cœlestis nostro aduersus omnino est, plane inimicus ac pestilens. Alimentorum substantiæ ex diametro opponitur ea quæ deleteriorum ac uenenatorum est tota substantia. Vt.n. illa magna familiaritate nobis coniuncta sunt, ita hẹc prorsus inimica & pestilentia, quæ adhibita non modo primis secundis ue qualitatibus nos afficiant, sed & toto genere de corpore nostro quicquid attigerint corrumpant idq; extabescens in suam speciem ac similitudinem uertant. Quocirca in genere totius substantiæ extreme contraria sunt alimenta & deleteria. Inter hæc medio quasi ordine consederũt medicamẽta purgantia, quæ neq; ut alimenta in nostra substantiam conuerti, neque hanc prorsus corrumpere aut absumere solent. Extremorum hæc narurã habent participẽ partim quidẽ similia, partim dissimilia nobis. Dũq; nec uinci omnino neq; uincere possunt, inimica dissimilitudine uelut per seditionẽ exiguntur & exterminantur secũ interim similitudinis necessitudine eũ humorem abducentia cũ quo major erit affinitas. Eiusmodi ergo sunt mendicamenta quæcunque inter illa totius substantiæ extrema, conditionem plane mediam acceperunt. Quæcũque autem ab his in alimentorum extremũ proprius accesserunt, qualia sunt quæ benigna uocantur, ea si suo purgandi fine quauis occasione frustrentur, in humorem ad quem educendum apta erant, conuertuntur, ceduntque nonnunquam in alimentum corpori. Quæ uero a medio in genus deleteriorum magis deuergunt, quod genus sunt uehementiora, si quando purgandi finem non assequuntur, corpori grauiter incommodant. Vtriusque generis conditionem Galenus ita persequitur, Ideòque in purgantibus medicinis quæ-

dam

dam sunt quæ si purgatione frustrentur, preterquam quod nullo damno corpus afficiunt, in alimentum ipsius insuper cedunt aliæ se ad animantis perniciem ac uenenum conuertunt. Habet enim omnino purgans medicamentum cum uno certè aliquo in nobis humore similitudinem, neque est illi semper admista uis ueneni: quare si non purget non tamen iniuriam semper aliquam faciet, sed & concoquetur & talem gignet humorem qualem trahere poterat. Et rursum: Quare ubi purgationem haud assequuntur quædam purgantiũ, alia malũ corporibus nostris inferunt, quædam uerò alimentum exibent. BR. Iam satis planè expositæ tres facultatum differentiæ, a tota substantia profectæ: at quarta restare uidetur, qua alia medicaméta alias corporis partes quasi delectu quodã aut iuuét aut lędant. EV. Id non minus totius fit substantiæ proprietate, non quæ ad uniuersum corpus, sed quę ad unã quãpiã particulam cõparatur. Vt enim partiũ corporis alię alijs gaudét iuuanturque alimentis, nostrum quidem cerebrũ animantium cerebro, pulmo pulmone, iecur iecore, stomachus stomacho & cor corde, idque ob quandã substantiæ cognationẽ: ita & in deleteriorum genere, quędã proculdubio unicuipiã particulæ, non alijs aduersantur suntque pestifera. Quod cum Galenus cognitũ haberet fassus est a marino lepore pulmoné unũ ex omnibus corporis particulis, a cantharidibus uesicã solã elucerari. Similis est & eorum ratio, quibus uis data est particulas expurgandi: quædam enim iecur, quædam lienem, quædã pectus pulmonesque, quædã uerò caput purgant: alia renum, alia uesicæ calculos conterunt. Nihil est in ulla naturæ parte, quod non peculiari & occulta proprietate uigeat. Et iam si multa inter se conferamus, necesse est omnino has illorũ proprietates aut similitudine quadã & affinitate sibi cõsentire, aut dissimilitudine atque dissidio aduersari. Hinc sympathiæ antipathię id est consensiones & dissensiones profectæ sunt, omnibus rebus insertæ: arcanæ quidé illę & abditæ, quas natura nos mirari potius quã scire uoluit. Hæ causæ habentur omnium occultorũ effectuum, qui nullis rationibus euidentibus probabiles existunt. Quod igitur alias medicamenta alias corporis partes aut iuuent aut lædant, in causa est sympathia uel antipathia. Itaque si tibi magnetem ferrum attrahere proponã, si selentiam quem annulo inclusum uidisse memini, nudę cutis contactu sanguinem quauis ex parte manantem sistere, quam uim nonnulli iaspidi concedunt: & tertium digito inditũ minore quã æquinoctialis horę curriculo, disenterica alui profluia cohibere, aut eum qui hæmorrhoidas sistebat & compescebat, si felem nepita herba sibi mederi ranas buffones, laceratas & serpentes herbæ ranunculi esu & contractu recreari, Ibidem pastam serpentibus origano salutem quærere, mustellam cum regulo dimicaturam se ruta munire, confixum ceruum dictamo sibi opitulari, hæc inquam aliaque eius generis sexcenta si tibi proponam, promptu erit quod dicas, ea totius substantiæ similitudinem & amicitia, quę noxia sunt attrahendo hæc efficere. PH. Quid si fortè scammonium, & alia quædam uehementiora cholagoga foris admota, dysenteriam persanent? BR. At uerò sit tibi contra ob oculos cõstituo magnetem uel alio perunctum, uel adamantis pręsentia ferrum non allicere, uanescere filicém, quæ copiosa in ambitum arundine obsita sit, & contra perire arundinem, quam obsepiens multa filix in orbem cinxerit. Quercum iuglandi proxime assidentem, aut brasicam cyclamino oppositam exarescere, Cicutam uino tanquã ueneno inspersam emori, Oleam in quercus scrobe positam extingui, Fraxini umbram serpentes non ferre, & quam longissimè fugari, Vitem clauiculis solam brasicã

non complecti & diuersam partem se inflectere, Saphirum authracem aut fugare aut discerpere, Cācros fluuiatiles a rabido cane demorsis opē ferre, Scordion & centaurium minus letalium bestiarum ictibus, Terram leminam haustis cantharidibus aut lepore marino succurrere, Terram armenam a pestilentibus febribus uendicare: Iam habes quod dicas hæc antipathia & totius substantiæ discordia fieri, qua etiam alexiteria id est amuleta omnia nos tutos reddunt. Ceterùm si pæoniam tibi affero infantium collo subnexam, comitialem morbum sanare (id enim de pæonia mascula uerissimum comperi) quam totius substantię aut conuenientiam aut repugnantiam dabis quæ id efficiat? Si quod pituitam quę mali causa est è cerebro similitudine substantiæ detrahit, iccirco medetur, cur non etiā aliis quibusque a pituita morbis succurret? aut cur non easdem uires obtineant medicamenta quęcunque pituitam eliciunt? Scio Galenum hanc illi uim iccirco assignare, quod exiccādi ui polleat tenuisque sit substantiæ, ac propterea uentriculorum cerebri infarctus expediat. Sed quum aliā plurima extent maiore siccitate prædita, tenuiorumque partium, cur illa uim pariter eamdē ad morbum comitialem nō accepissent, EV. Isthęc eius uis non è manifestis qualitatibus, sed a totius substantiæ dissidio atque repugnantia dimanauit, qua non pituitæ, nō humoris lentori, sed morbi comitialis assentiæ (quæ latens occultaque est) prorsus aduersatur. PH. Maria uero plerunque Galeni ambitio qui medicamētorum uires, quas Dioscorides sedulò ac diligenter persecutus omnes connititur in uulgatas elemētorum facultates refundere, hincque omnium causas & rationes deducere Sed prælatum iustum, si Dijs placet, conatum tot ac tantæ circunueniunt difficultates, ut uni ac simplici rei nō modo duas, sed tres quatuorve cōtrarias pugnantesque substantias assignent: id autem quam contortè perspectum uobis est, quibus quotidie præcipua cura est, ista omnia diligentius excutiendi. Ipse equidem nunquam de hoc artificio ita bene separabo, ut ex stirpium colore, odore, uel sapore, earum primas secundasque facultates consecuturum putem, neque hanc ipse noscendi rationem, sed eam quæ ab experientia ducitur firmam habeo. Hincque adeò factum est, ut uni Dioscoridi qui simplicium medicamentorum uires puris nudisque uerbis nula consequēte ratione enarrauit, plus fidei & authoritatis habeam, quàm Galeno tot uanis rationibus instructo: existimemque medicamentorum experientiam ratione potiorem. EV. Placidè ac modestè omnia. Neque enim leuis neque inanis habendus hic Galeni labor.

Vnde nata totius substantiæ proprietas, utque a substantia distet. & ubi sita sit. Cap XVIII.

EVDOXVS.

TEMPERAMENTVM accidens omnino quum sit in substantiarum genus uerè constitui non potest. Materia quæ rudis & omnis formæ expers intelligitur, substantia iam est, sed infimo & abiectissimo ordine. Præstantiori gradu est naturale corpus. Corporis autē species ac forma quæ illius est summa perfectio, qua tum in rerum natura constitit, tum a cæteris distat differtque rebus ceteris quidem omnibus dignitate pręcellit, & in substantiarum genere prima atque summa collocatur. Quocirca nihil omnium melius quam species potest tota uel præcipua rei substantia aut essentia appellari, & quæ sub

ſtantiæ totius proprietates nuncupantur, hæ ſpeciei ſunt & formæ. Quæcunque igitur ſit formarum, eadem eſt proprietatum origo. Deus autem maximus olim primum cœlos ſtellis & uiribus inſtructos, ipſaque gignendarum rerum elementa, ſolus ex ſola diuinitatis ſuæ imméſitate condidit. Deinde uero & ſecundo loco animantium ſtirpium & inanimorum genera, non ſola, ſed ne illa (inquit Plato) eadem cum cœlis conditione forent, acciti cœlorum elementorumq́; uiribus. Vt enim ſingula de terra uel aqua proferens materiam illis ab elementis aſſignauit, ita ſanè formam cuique ſuam è cœlo proprijs ornatam uiribus immiſit. Et ne poſt hac aſſiduas operas ad continuãdã perpetuãdamq́ue rerum procreationem collocaret, ſingula quæ creauerat iuſſit ſemen proferre, quod gignendis alijs tum materiam, tum præparationem calore, ſpiritu & conformatione exhiberet, ipſum uerò cœlum iuſſit formam pręparatis illis impartiri, itaque occultas rerum proprietates, quæ neq; in temperamento neque in materia inhæreſcunt, ſi è ſpiritu & calore deducis diuinas fateri neceſſe eſt, quandoquidem calor & ſpiritus in ſemine uerè proximeque diuinus eſt; ſin uerò è forma, proximè cœleſtes uti & formam. Non ab re igitur & Platonicorum & Theologorum ſententia cœlum intelligitur genitarum gignendarumq́ue formarum omnium ſeminibus conſperſum, eius uero anima ſeminales rationes cõprehendit, ab his ideis profectas quas una diuina mens oẽs ſuo quaſi ſinu gerit. Quicquid mũdi uniuerſitate comprehenditur, id Deus cœlo elementiſque conſeruandum ortuq́ue aſſiduo continuandum ſubiecit ut iã nihil uel ex ſemine gigni, genitumue conſeruari ſine cœlo poſſit, niſi quid Deus iis quaſi miniſtris omiſſis, ex ſe proximè miraculo efficiat. Quæcunque etiam ſponte ſua nullo ſemine prodeunt, ut ſtirpes pleræque & animantes, metalla omnia omneſque lapides, ex uno cœlo formas proprietateſq́ue ſumunt, quod ſemper preſto eſt & in omnem materiam idoneo temperamento aliiſque præparationibus inſtructam formam, immittit qualem ea meretur. itaque naturalis illa cauſa pręſtãtiſſima & nobiliſſima omniũ eſt formarũ exẽplar, cuius per omnia diffuſa uirtus quocunque penetrat, quã Plato mundi animam, alius quidam datorem formarũ, Ariſtoteles uniuerſalem naturam appellauit. Hæc formam rebus non de ſubiecti pręparatione ſuſcitat, ſed integram quaſi de ſinu ſuo cõfert pręparato ſubiecto, in quo illæſa teneri ſeruariq; poſſit. Illinc ſimul & tota formæ proprietas defluit, quæ quanquam accidens eſt, a forma tamen nunquam ſeiungi ſeparariue poteſt, illius ingenita & indiuidua uis, cuius ope quæcunque ſua ſunt omnia efficit. Hoc uno maximè proprietas a ſua forma & a tota ſubſtãtia diſiungitur, quod plerũque imminuitur integra illæſaq; formæ ſubſtantia. Scamonii uis eſt bilem expellere, ea ſæpè adeò remittitur, ut exauſta periiſſe tota credatur, magnes adamãtis præſentia quaſi ebeteſcit. Quinetiam in uno eodemque genere, aliud alio potentius uegetioreq́ue proprietate ualet. Quę quamuis ita ſint, nuſquã tamẽ dicimus, id cuius extenuantur proprietas, ſubſtantiã mutaſſe. Ex quo ꝑſpicuum euadit, hanc proprietatem accidens & qualitatem, non autem rei ſubſtantiam eſſe. Id quod inde etiam conſtat, quod una eademq́ue res complures ſæpe proprietates habet, at cõpluresſubſtantias nunquam. BR. Quæ rebuſque primo ortu ingenitæ ſunt ꝓprietates, ulla ne ꝓpræterea. cæli aſpiratione egent? EV. Maxima ſanè, qua nimirum integræ conſeruentur, & permaneant, quandoquidem, nihil huius ope deſtitutum, integris perſiſtit uiribus. Vt enim in animantiũ corpore ſuus cuique parti inſitus eſt ſpiritus atq; calor a ſemine, quem tamẽ generalis isque uitalis è corde per arterias in omne corpus

pus emanans suscitat, tuetur atque conseruat ita sanè quicunque animantibus & stirpibus a prima origine spiritus aut calor insidet totius formæ custos & propugnator, ab illo totius mundi generali spiritu, qui unus animam mundo consociat, omnesque uirtutes continet excitatur, conseruatur & augescit: Is enim omnium genitorum seminales rationes, omnesque omnium occultas proprietates complexus, omnia implent, per omnia diffusus, in animantia, in stirpes & in metalla propagatur. B R. Semper ne spiritus ille corporibus æquè præsens, & æquabili prosperitate uires suas impertit? Aut hæc illinc ne uires æquabiliter, uel hauriunt, uel suscipiunt? E V. In unoquoque corporum quum alia aliis ceu gradu quodam ualidiora infirmiora ue cernantur, constant nō æquabiliter omnia, sed ut uaria fuerit suscipientium præparatio atque constitutio, magis minus ut tum spiritus, tum occultæ proprietatis haurire. Quin etiam si efficientiscausæ uim spectabimus, spiritus ille cælitus quoquouersū defluens, licet semper & in omnia, nec tamen similiter, nec pari mensura illabitur, sed definitis siderum coitionibus cumulatissimè. Singula terrena potentissimas efficacissimasq; uires experiuntur propriis sideribus bene feliciterq; constitutis collustrata. Alia Solis, alia Lunæ, alia aliorum planetarum accessu, radio aut lumine uigent. Aestiuo solstitio ardore Solis aer incenditur, terrena flagrant, maria feruent: tumque motu illius, conuentione oleæ, tiliæ, populi, ulmi, & salicis folia circumagūtur, ipsoq; die alia quam pridie facie cœlū spectant. Brumali autem solstitio ardiū pulegium propondens è tecti florescit ui admodū cæca. Cichorii, Heliotropii, & Scorpiuri flores ab ortu ad occasū solem insequuntur, abeuntem intuentur, cū eoq; uertuntur omnibus horis, etiā nubilo die: exortu se pandunt, occasu se cōtrahunt. Lunæ porrò uires mare perspicue imitatur, cuius æstus ascendente illa inualescit, descendente mitescit. Ostrearum, conchyliorum & concharum omnium corpora cum luna crescunt pariter, pariterq; decrescunt. Materia e syluis cæsa cum Luna crescens iā multo est lumine, q̄ humidi fiat accessio breui tēpore marcet & carie cōficiunt. cæsa uerò quum Luna decrescens exiguo est lumine, diutius perennent. Formica interlunio semper quiescit, plenilunio etiam noctibus operatur. Soricū fibræ, numero dierū Lunę respondere traduntur. Selenites lapis imaginem Lunæ continens, eā reddit indies signorū crescentis minuentisq; numero. Vt hæc a Sole Lunaque uires, sic & non pauca obscuriores quasdam sensibus incōprehensas, a cęteris planetis sideribusque mutātur. Magnes si liber sinitur, altero extremo in arcticum cęli uerticem, altero in antarticum se contorquet Cinerē cancri usti, Sole Leonis signū peragrāte Luna decima octaua, Aeschrion Empiricus Galēi laude celebratus, ad rabidorum canū morsus afferebat. Sexcenta eius generis rectè philosophantium sententia confirmat, docetque pariter qui planetæ & quæ sidera unicuique corporis particulæ, & quę unicuiq; tū animantium tū stirpium generi præsint quæ siderum conoscatio morbos ingeneret, quæ salutaria profligādis illis remedia ferrat. Hac inspectione cognitio neq; rerū mox ratione comprehēditur, quoomni tempore rerum proprietates cū mundi spiritu illabuntur, insuntq; rebus efficassimæ & quando herbas stirpesque singulas legere quando componere, quando ad curationem adhibere expediat. Ea obseruatio cœlestia utiliter accomodat, aptatque terrenis, & remedia plenis integrisque uiribus oportunè sufficiens, opera profert admiratione digna, ad que non alius quisquam accedet, iisdem etiam subsidiis instructus. Hinc quas ueteres magna uigilantia peruestigarunt rerum proprietates, nunc permulti irritas comperiunt, quarum usu intempestiuo

plerunque fraudentur. Non pauci ſcio, Aſtrologiam ſuperſtitioſa rerum uanitate contaminarunt, alij nefandiſſimis anilibusque figmentis conſperſerunt alij libertatē animi actionesque noſtras ſiderum neceſſitati perperam obſtrinxerunt. Cæterum elementorum corporumque naturalium uires, cœleſtium motu uiribusq; teneri atque conſeruari, quis iam eat inficias? B R. Tu nobis admirabiles noſcēdarū proprietatū deſiderij igniculos accēdis. EV. Nec ſine cauſa. Eſt quippe ea utiliſſima præſtātisſimæq; cognitio quæ nos una ſcientisſimos reddat: difficiles tamē ſalebroſque aditus habens, quaſi deſerta, ꝑtermittitur.

Multa tegit ſacro inuolucro natura; neque ullis
Fas eſt ſcire quidem mortalibus omnia; multa
Admirare modo, necnon uenerare; neque illa
Inquires quæ ſunt arcanis proxima, nanque
Inmanibus quæ ſunt, hæc uos uix ſcire putandum:
Eſt procul a nobis adeo præſentia ueri.

Vna proprietatum cognitio res ipſas exercet, reliquæ omnes uix aliud quam uerba. Quæ quum ipſe mihi ante oculos propono, iam ferè anteactorum laborum me tædet uehementerque pœnitet: idemque opto quod Euripides, ut res ipſæ cum hominibus colloquantur, & ſe quales ſint explicent, ut procul amandentur artificioſi ſermones. B R. Vt Polypus cirros ſuos auctos deuorat, ita & tu optime Eudoxe peritior iam factus, mihi uideris redundantem hanc tuam eruditionem faſtidire. Agè uerò proprietates iſtæ rerum ſiue a primo ſemine, ſiue cęlitus deductæ ſunt, quum in animantes aut in ſtirpes inſederint, cuinam potisſimum illarum parti inhærent? E V. Quum illæ ſint formę proprietates, neceſſe eſt omnino in ipſa forma proximè inſideant, & in ſpiritu qui eſt formę uehiculum, at nihilominus penetrant & in totam illarum ſubſtantiam, hinc & totius ſubſtantiæ proprietates appellantur. B R. Dic paulò explicatius. E V. In uiuentibus multæ uires inſunt quę illorum extinguūtur interitu, regulus uiuens, non autem extinctus, uiſu enecat. Cor hirundinis palpitans deuoratum, conferre creditur ad memoriā & intelligentiam. Turturis cor ad febres omnes intermittentes, ſi uiuens calensque uoretur: Anas uiua uentri admota, tormina compeſcere: Scorpius ſuo uulneri impoſitus, iniectū uirus exhaurire: uiuens aranea iuglandis teſtis incluſa colloque ſubnexa, quartanam depellere. Hęc & quæcunque non niſi uiuentia agunt, præcipuas uires in ſpiritu & forma uiuentis obtinent. Multa autē tum in animantiū tum in ſtirpium genere morte extinta, uires etiamnum retinent, ſed quas multo efficaciores habebant dum uiuerent. Et partes & excrementa tum ſtirpium, tam animantium è uiuis illis, tacitas uires habent multo efficaciores quam quæ è mortuis eximuntur: & quæcunque a mortuis ſumuntur, efficaciora ſunt cruda quàm cocta. Rauarum oculi ante ſolis ortum eruti, uiuis illis in aquā dimisſis, alligati tertianas abigere traduntur, omniū ſerpentū dentes euulſi, quartanas ſanare: talpæ uiuæ dēs, dentium dolores cōpeſcere cōctatu. Omniū ſtirpiū flores, ſurculi, comę, radices deprehenduntur tacitis uiribus præſtātiores e uirentibus recens lectæ, quā aridæ, & omnes crudę quam coctæ: quemadmodum & hominis calua, ad epilepſiam, osſiculum è poplite leporis ad nephridem, & ad ſpaſmum flatulentum, inteſtinū lupi ad colicū dolorem, piſcium quorundā osſicula ad calculum, cor corui geſtatum ad inhibendum ſomnum, cor ueſpertilionis ad hoc accerſendum ceruorum exuuię ad ſenectutem, & quęcunque harum ſimilia tradūtur, cruda ſunto, ni qua fortè qualitate excellant ſtomacho infenſa. Vt enim uiuētiū

interitu

interitu extincto spiritu, magna simul cœlestis quæ eo tenebatur uis perit: Ita coctione ignisque feruore multa dissipātur quę derelicta fuerant. Eo quippe unumquodq; integrioribus pollet facultatibus, quo proprius ad primam originem accedit. Multorum nihilominus uires eousque penetrauerunt, ut nō solum in spiritu & in tenui substantia, uerum etiam in crassiore materia & in tota substantia firmius inhærescant, permaneantque abeunte totius forma, illiusque temperamento dissoluto. Nam quę ex hęrbis, aut ex alijs purgantibus medicamentis aqua uaporatio elicitur, purgandi uim etiam num retinet, aut deleteriam si herbæ in deleterijs fuere. Qui ex hydrargyro exustione fit puluis, præcipuas illius uires habet. Vstarum cantharidum cinis urinas abunde mouet, estque ut cantharides deleterius. Cancrorum ustorum cinis, demorsorum a rapido cane amuletum est. Hoc quicquid de proprietatum situ quæsitū est sic rursum expediam: Occulta rei proprietas tota quidem è forma, & tota rei substantia manat, apta tamen & uaria subiecti præparatione quo suscipiatur conserueturque indigens, quæ magnum habet ad iuuandum impediendum ue momentum. Quanquam igitur tota è rei forma existit non tamen in illa dūtaxat posita est, sed quodam modo in totum subiectum corpus diffusa: & prima quidem illius origo atque fons è forma est, sed cuius uis & habilitas agendi in totum deriuatur ac pertinet. Id quod perinde est ac si dicas, proprietatem a forma toti subiecto impertiri. Hæc si habere argumento est, quod immutata subiecti prępa ratione, ea ipsa ꝓprietas aut acutius, aut hebetius agit. Succinum attritu incalescēs, & pharmacum nostro calore suscitatum, celerius ualentiusq; redditur. Quum itaq; in simplici corpore forma in omnem materiam penetrauit, simul in eam suas omnes uires & proprietates infixit, adeo quidem tenaciter, ut etiam si forma pereat totiusque temperamenti ratio dissoluatur, proprietates nihilominus permaneant, licet quadātenus immutatę & infractæ. Nihil igitur mirum uideri debet si uapor aut aqua arte è stirpe elicita, stirpis uim proprietatemq; retinet, aut si cantharidum cuius deleterius est, urinasque mouet, & uesicam exulcerat. A R. O Deum immortalem, quos mihi aculeos isthac interpretatione infigis? quam dulci & iucunda recordatio ne animum exuscitas? Tu mihi refricare uideris purioris philosophiæ memoriam prope intermortuam, & uulgaris illius sophisticæ cauillis obrutā. Agnosco quam sit difficile in tanta philosophantum turba, cernere quid potissimū sequaris. Quo ipse interpretari, nunc primum recordor sæpius me certa oculorum fide animaduertisse. Etenim fusilis & metallicæ illius philosophiæ τῆς χημείας ut certè multorum quum longa peregrinatione cum primis studiosus existerem, exercitatissimo admodum præceptore usus, ex unoquoque tum stirpium tum uiuentium genere substantias alicui plane uarias, primum quidem aquam, eamque uberiorem si ut stirps uirebat, parciorem si arescebat Deinde oleum, non id quidē pingue ac sordidum, quale pressum ex amygdalis & ex plerisque seminibus trahitur, sed artis præstantioris opus, quod tempore nec rancescat, nec facilè corrumpatur. Id autem duplex, unum tenue & albicans, alterum siccius atque rubens: postremo fecem terrenamq; substantiam subsidentē instar cineris atri & exusti. Hac dissolutione conabamur miris artibus, ex unoquoque corpore quatuor illa rerum primordia, quę ortu natura permiscuerat, seiungere; aquam in concreto uapore, aerem in oleo albicāte, in rubente ignem, in fece terram. Cæterum neutiquā præstare licuit, ut ex ijs quicquam prorsus simplex purumque secerneretur: quòd, ut inquit Augurellus,

Quæ miscet natura potens confundit eodem,

Haud ars ulla potest prorsus disiungere.

Quanquam aūt secreta hæc, simplicia non sunt, puriora tamen quam in permistione elucent, ijsque ignis beneficio non parum sordidæ materiæ ab elementis contractę decessit. Quocirca si quæ densandi, astringendi, corroborandi, detergendi, aut aliæ a materia uires inerant in composito, hę in secretis illis minore sunt efficacia. Iā uerò totius substātię proprietatem, de qua maxima est nostra disputatio, nusquā seorsum pura cōsistere deprehēdimus, sed in singula illa etiam num secreta penitus immergi. Infirmiorē in aqua, quæ præsertim è stirpe uiridi proliciebatur: in ea quippe humor exuberat alimentarius, nondum stirpis uim omnem ac proprietatem adeptus. Efficaciorem in oleo, multoque in rubente quā in albo: illud siquidem & odore, & sapore totius substantiā referens, propria sedes dignoscitur insiti spiritus & caloris, in quibus proprietas tota subsistit foueturq;. A fece terrena & ab aquoso humore quasi ab impurorum elementorum uinculis uindicatum oleū, purius quidē euadit, perinde atque uenatum sanguis ab alui fece, & ab urinis expurgatus. *I*n terrena porrò substanti & in illa derelicta fece, nonnihil etiam occultarū uirium manet, quod & arte eximi potest. Fex uritur dum prorsus albescat & in calcem redigatur, quæ certè proprio humore amptè dissoluta eximiis uiribus præcellit. At uero qui neglecto quatuor substantiarū dirēptu, quippiā secernere student in quo maxima sit proprietatis efficacitas, & illa quæ multis dici solet quinta essentia, primū è re subiecta aquam lento uaporario prolectant, hac deinde feces respergunt ut secundo humorem aliciant: sicq; septena respersione & expiratione feces terreri non sinunt, & ex his uim facultatemque omnem exhauriunt, aquę maximeque assidenti oleo innixæ, quæ ad multa utilis accōmodataq; sit. Quinetiam exceptas aquas uase pelicani effigie, multa agitatione anfractuque longo circulantur, quo hæ uires fortitæ efficacissimas, in quintę illius essentię naturā uix ulli corruptelę obnoxiā facessant. PH. En multa refers admodū recōdita: quibus augurer maiora te & abstrusiora de peruulgato illo multisque decantato philosophorū lapide subolfecisse. B. Nō olfeci modo, uerūetiā de hoc non parū fortasse degustaui. PH Et fortasse magno tuo dāno. B. Immo lucro fœnoreq; maximo, ut qui eo studio uerū cōprobauerim, qđ fabuloso figmento uobis haud absimile putatur. PH. Quid hoc quæso rei? B. Indignis hęc impertiri nefas. EV. Etiam si iā dies inclinet, dic tamé rogatus, nec in amicorum sodalitate celes, quid hac de philosophia acceperis. B. Dicā uestro hortatu, nō hūc totū thesaurū deprōpturus, sed edocturus quam uerè subsistat Ne uos aūt insolés nominū sermonisq; obscuritas effundat, quæ patres umbra & ænigmate obuelarunt, in apertū & in clarissimā lucē proferā, strictim tamē & quā breuissimè. Lapis philosophicus, elixir Arabibus, gignēdi propagādiq; auri uerū semē, nō è sulphure, nō ex argento uiuo, nō ex ullo cæterorū quę multi fraude proponūt, sed solo ex auro eoq; purissimo quærēdus uestigādusq; est.

Hordea cui cordi, demum serit hordea; ne tu
Nunc aliunde pares auri primordia, in auro
Semina sunt auri, quamuis abstrusa recedant
Longius, & multo nobis quærenda labore.

Nihil est in ulla naturæ parte quod non in se generis sui semen contineat, sed quod uis possit arte prolici. Ex solo autem auro potest. Maxima uis seminis in oleo quodam inhærescit, atq; id quidem in cæteris inflammari cremariq; ab igne solet, in auro autem non potest, qua ex causa id nullius ignis ardore terreri absumi ue potest, & omnem artis uim tolerat.

Vni

Vni quoniam nihil deperit aures
Igne, uelut solum consumit nulla uetustas,
Ac neque rubigo aut ærugo conficit ulla,
Cuncta adeo firmis illic compagibus hærent.

Fœcundum autem id semen sic eruito: Auri purissimi uncias duas, argenti uiui magno artis studio præparati decuplo permisce, igneque languido dissolue, dum argentum uiuum prorsus expiret, pristinumque auri pondus subsideat in atrum puluerem redactũ, qui tamen liquatus possit in propriam auri naturam redire. Ex hoc dein puluere igni acerrimo uaporarij, aquam continenter elicies, dum puluis totus in cinerem candidissimum, & in calcem deuergat. Calcem septies aqua resperge, quæ & toties expiratione inde prolecta sit: omnique arte elabora ut hęc impulsione & incursione crebra sese extenuent, & ab omni sorde feceque purissima reddant, uires summas consequuta. Hæc duo sunt totius artis operisque conficiendi primordia, in quibus mundi quatuor elementa deuinciuntur. Nam in aqua aer etiam inest, in calce terra atque ignis: sicque quod in smargdina Hermetis tabula tanquam insculptum mysterium, legimus. *Ascendit a terra in cęlum, iterumque descendit in terram, sicque uim recipit superiorum & inferiorum.* Qui ænigmate hæc contexerunt, hanc aquam appellant argentum uiuum, calcem uerum sulphur, quorum permistione lapis fit, perinde atque ex aqua farinaque panis. Alij aquam spiritum uiuentem, terram fermentum, alij illam marem, hanc fœminam dixerunt, quorum complexu & coitione procreatur infans. Opus autem postremum ut compleas, calcem puram obturato uase reconde equino fimo calente, diebus quadraginta, dum in humorem album & crassum liquescat. In hunc iustis dierum interuallis aquam sensim infunde, ea quidem uia & ratione quam artis periti ad unguem explicarunt, ut calx aquam suam omnem sensim combibens quasi illinc enutrita, in lapidem uerum concrescat. Quam uariam colorum mutationem hoc temporis curriculo debeat lapis subire, & quæ indicia illius consummati perfectique existant expressum etiam ab illis patefactumque est. Hic thesaurus immensus, hoc uerum elixit, hoc frugiferum auri semen, cuius drachma si in ducentas & quinquaginta liquati plumbi aut stanni drachmas infundatur, id uniuersum in aurum purissimum conuertet. Immo etiam, ut cum poeta loquar,

Ipsius ut tenui proiecta parte per undas
Aequoris, argentum si uiuum tum foret æquor,
Omne uel immensum uerti mare posset in aurum.

PH. Heu quid rerum audio? Equidem tibi artique condiscendę me totum deuedo, measque fortunas omneis pericitandi studio deuolo. *EV.* Siccine è philosophia ad diuitias habendi desiderio quasi inflammatus raperis? Vide ne quod postremo additum est, fabulam detegat. Missa igitur tam uehementi de pecunia opinione, satis nobis sit è rebus singulis syncerum quippiam purissimumque elicere, in quo uis illa occultarum proprietatum summa insideat. Pro qua re dilucidius explicata maximam Bruto gratiam habemus. BRVT. At pro beneficijs in me tuis meritam gratiam debitamque referre nunquam possim.

Occultis morbis tacita medicamentorum proprietate succurrendum, non Empiricorum ritu sed arte & methodo. Cap. XIX.

BRVTVS

HANC autē de abditis proprietatibus disputationē tandem ut cōcludas, si qua

si qua putas arte illas ad curationem adhibendas, hanc nobis expedi. EV Est certè quidem maxima, ut enim in cæteris, ita in his curandi ratio contrariorum lege completur. Vt repletio inanitione inanitio repletione, omnisque intemperies intemperie contraria, sic totius substantię morbus, medicamentis profligatur totius substantiæ proprietate contrarijs. Vnicuique siue in epidemiorum siue in contagiosorum, siue in uenenatorum is genere sit, peculiare quoddam remedium opponitur, secreta facultate efficax. PHI. Breuis hæc expedita ratio medendi, quæ neque philosophicis, neque medicis theorematis, neque ulla methodo innititur, & qua quiuis è plebe semestri optimus medicus euadat. Hinc fortasse Galenus locis non paucis facultates quæ totius substantiæ proprietate fiunt, dixit a methodo & ratione alienas esse. EVD. Quo te rerum isthęc ignorantia & stupiditas deuoluit? Siccine putes tam pręclaram artem nullis aliarum disciplinarum ornamentis fulgere, neque illarum adminiculis fulciri? Grauis est eorum temeritas qui eximium quoddam remedium nati, sine iudicio, sine arte, utcunque sors tulerit statim ad curationem proferunt. Olim Empirici ad unumquemque morbum magna remediorum sylua comparata, quodlibet nullo delectu ad curationem adhibeant, id si fortè parum profuisset, continuò ad alterius opem concurrebant, subinde facta mutatione dum morbus uel sponte, uel naturæ beneficio quam remedijs potius sanesceret, postremò adhibitum totius curationis causam fuisse persuasi. Hæc ratio tantam remediorum syluam peperit, nihil ut toto obuersetur orbi, quod non in medicinæ usum accommodetur. Medendi uiam, quæ uni remediorum multitudini fidit, parum tutam intelligens Hippocrates, ipso artis quasi uestibulo dixit, Experimentum fallax, id nimirum quod nec ratione, nec methodo, nec iudicio suffultum stabilitumque sit. Quod uerò ex Galeno afferebas, facultates quæ totius substantiæ proprietate fiunt, a methodo & ratione alienas esse, non idcirco dictum putes quòd illis nulla methodo uoti conueniat, sed quod non ut quæ sunt in calefaciendo, frigefaciendo, humectando siccandoque, methodis reperiantur. Illas enim non ratione ab odore uel sapore, sed sola experientia inuenire possis. Nam inquit Galenus cur hic lapis tacto uulnere ex quo sanguis prorumpit, cursum eius reprimat ac sistat, haud nouimus. At cur lapis quem uocant hæmatiten, in oculares facultates indatur, haud latet, nam id rationis inuentum est. Itaque occultæ facultaes quæ manifesta demonstratione sciri haud possunt, methodo tamen & ratione ad morborum curationem adhibendę sunt. BRVT. Placet hæc interpretatio. Cæterum quas dicimus experiẽtia sola cognitas uires, putas ne casu & animãtium imitatione inuentas, quemadmodum ferunt ab ibide clysterem, ab hippopotamo uenę sectionem, a ceruo uenenatis sagitis confixo, dictami uires edoctos nos esse? EV. Potuit illinc fortasse experiendi quædam occasio, & experientię initium deduci, at perfectio ipsaque experientiæ fides & constantia, non nisi ratione conquiritur. Quum hic remedium adhibet ieiunio, ille pasto, hic morbi initio nec prepurgato corpore, ille inclinante iam morbo, hic in affectu simplici, ille in composito, hic in leuiore & perfacili, ille in contumaci, uterque experitur quidem, at non similiter. Existit ergo experiundi quędam ratio, qua spreta quęcunque utilia hic experietur, ille haudquaquam probabit, aliaque perquiret, hinc sanè tot experimentorũ procellis & undis demergimur. B. Qua quæso ratione experimenta cõprobare liceat? E V. Eadẽ nimirũ qua & morborũ curationẽ exequimur. B. Hãc igitur sũmariè breuiterq; ꝑstringe.

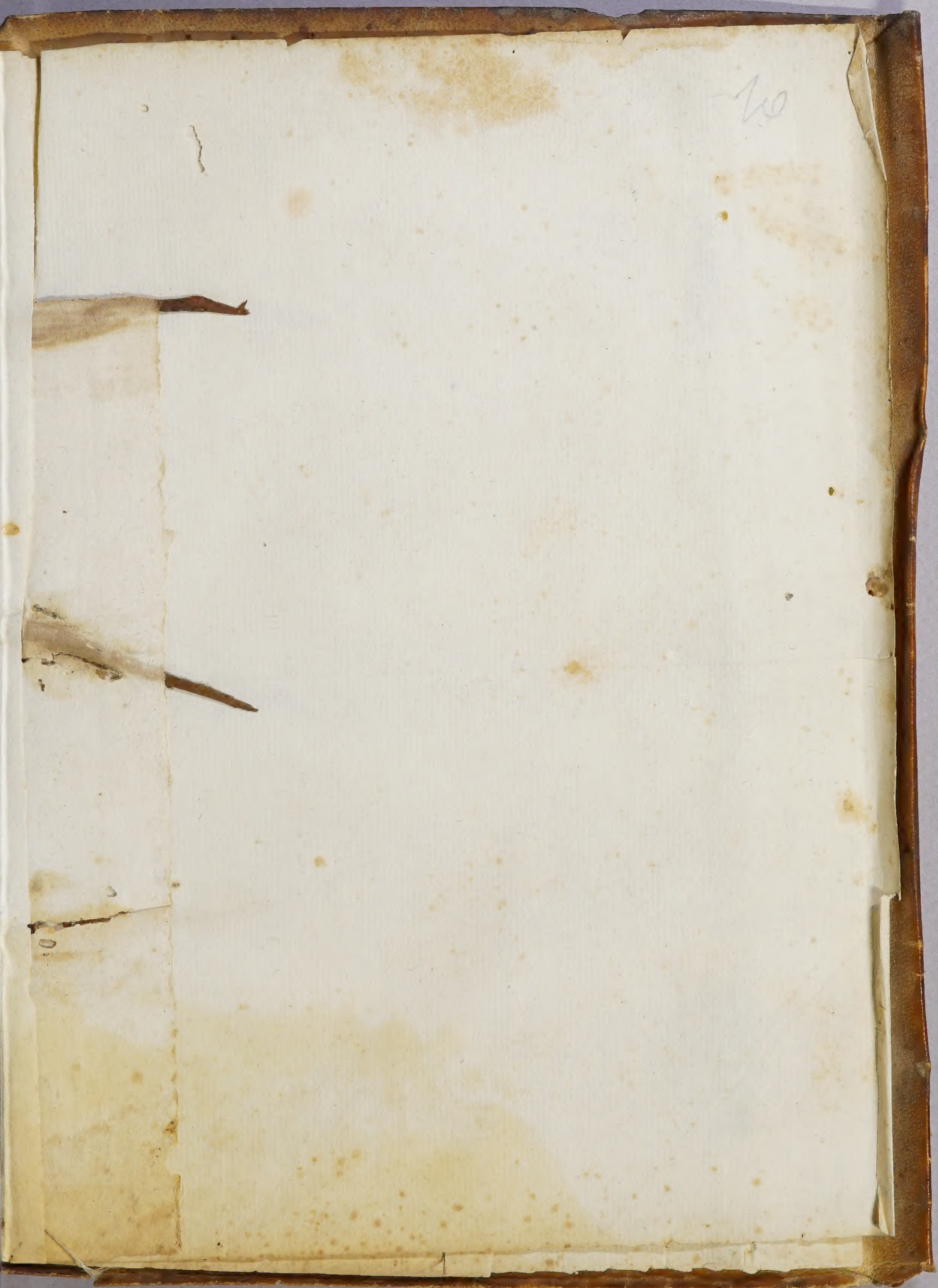
ſtringe. EVD. In quemcunque curandum morbum incideris, æſtimandum principio manifeſtus ne is ſit, an occultus, ſi occultus (nam manifeſtos hic non perſequor) ſimplexne & ſolus, an manifeſto implicitus. Quum occulta pernicies inuaſit, ſi purum corpus erat & integre ſanum, fere ſolet ſimplex & ſolitarius eſſe morbus, ſin uerò uel plethora, uel cacochymia, uel obſtructiones, uel alia cauſa præter naturam corpus tenebatur, uix poteſt qui inuadit occultus morbus ſimplex eſſe. In hoc igitur curando non antè afferenda ſunt remedia quæ totius ſubſtantię cõtrarietate eum profligent, quàm plethoram, cacochymiam, obſtructionem aliam ue cauſam medendi arte ſummoueris. Siquidem hæ & occultam perniciem fouent, & antidotorum uires infringunt. In cacochymia quæ pręſertim uentriculum, primas uenas uiſceraque occupauerit, occultæ medicamentorum uires quaſi ſepultę franguntur & hębeteſcunt, perinde atque ſi in lutum ſordidiſſimum demergerentur. In obſtructione præcluſæ ſunt & impeditæ uiæ quibus intereſt ad affectam ſedem nec eò poteſt antidotus integris uiribus peruenire. In plethora etiam obſtructio ferè ſubeſt, quibus ex cauſis infirmę & parum efficaces redduntur medicamentorum uires. Itaque non antequam hæc uitia ſolueris occultæ medicamentorum proprietates utiliter afferentur. Cæterum ſi ſimplex occulta pernicies eaque ſola ſubſit in corpore, ſtatim non alia curatione permiſſa, conuenientia remedia afferantur, tum ad id eius quod etiamnum futurum eſt, tũ ad id quod factum iam eſt. Quod fieri poteſt futurumve eſt, inhiberi debet & intercipi, idq; efficiente illius cauſa ſublata, hæc ſi in aere fuerit, acceſo igne uel refrigerantibus, uel odoribus qui tota proprietate ſunt efficaces, uel alia omni arte corrigetur, dum purior aer euadat. Pauca erit reſpiratio, a pleniore uictu, a uehementi exercitatione, & ab omnibus cauſis abſtinendum quæ cerebrum magnamque reſpirationem inducunt. Quum uel a contractu uel ab intro ſumptis pernicies contracta fuerit, peruestigandæ & diſcẽdæ ſunt illius cauſæ, quas poſtea declinare non difficile ſit. Nam uirulentas beſtias, aut inquinatorum hominum conſortia, & loca quibus ii habitant uitare poſſumus: & qui in ueneni ſuſpicione ſunt, ad eſculentorum potulentorumq; ſaporẽ diligenter attẽdere, & aliqua perſumere poſſunt, quæ ueneni uires hebetẽt. Quod porrò morbi factum iam eſt, ſummoueri debet per ea quæ extirpant, retundunt & extinguunt. Extirpant autem quęcunque uirus exhauriunt, foraſque proiiciunt. Qua in re & quanta ueneni pernicies uiſq; ſit tenendum, & qua parte & quam pridem intro ſubierit. Primo quoque tempore, etiam ſi nondum perniciei ſigna compareant, uirus antequam inualeſcat & altius in corpus illabatur uiſceraq; tangat, coerceri debet, ſimulq; ualente auxilio reuelli, abſorberiq;, alioqui exitiali ui & pernicie occupatis iam uiſceribus, fruſtra ſuccurritur. Idque ea ſede reuellatur qua conceptum illapſumque eſt. In morbis peſtilentibus per os & nares ualida expiratio concitetur, quæ & pulmones & partes cordi uicinas exinaniat, moxq; aer igni expurgatus aut odoratus, cardicusve uapor inſpiretur. In morbis contagioſis paulo ſupra partem primũ infectam, uincula (fieri commodè poteſt) arctiſſima iniiciantur, deinde pernicies protinus eliciatur, primum quidem exuctus facto ab eo qui ieiunus non ſit, qui os uino colluerit, & cotoneum malum præmanderit, uel qui olei exiguum ore contineat. Quum ſuctio tuta non eſt, gallinacei diſſecti etiamnum proprio calore tepentes percuſſo loco circumuoluuntur, uel gallinę uiuę podex loco adhibetur dum intereat, alia ſubinde mutatur dum ſuo calore & ſpiritu partis uenenum exigat. Locus etiam ſpongia noua fouendus, quæ uel in

lixiuio fermentorum aut ficus,uel in posca,uel in acri salsamento,uel muria, uel aqua maris maduerit. Scarificatus altiores imprimendi,ut cum sanguine uirulenta materia profundatur. Affigendæ cucurbitulæ cum largiore flāma, quæ foras euocent. Emplastra ex porro , cæpa,alio,sinapi,adiecto sale aut nitro interdum aut ex tapsia aut ex cantharidibus imponuntur,quæ uenenū elicere & discutere queant. Loci in carne facta circunscriptio & quasi circinatio uirus intro subire non sinit,idque cum sanguine profundit. Interdum & hamo prehensa caro scalpelliq; acie circumscripta amputari debet. Vstio candente ferro uirus omne domat & absumit, nec in membra insinuari patitur. Quum uerò crustæ decident ulcus diu sordidum & manans prorogetur, ne illius labra coalescant,obducaturq; cicatrice. Sectio itaq; partis(si extrema ea fuerit)amputatio in extremis & præsentibus serpentium ictibus imperatur. In uenenatis porrò affectibus quum assumptum uenenum est, sine mora uirus foras exhauriatur priusquam inualescat. Vomitio protinus concitetur hydrelæo tepente,aut butyro,aut adipe anserino ex aqua calente, aut maluæ aut seminis lini,fœnigræci,aut urticæ decocto. Quę singula præsertim oleum, non modò ui relaxante uomitiones mouent,sed & perniciei uim acrimoniāq; obterunt. Quinetiam reliquiæ intestinis inhærescentes,clystere acri deducēdę,in quo hierę tum sīplicis tum compositæ,& mellis & nitri magna uis insit. Hæc igitur sunt quibus elici extirparique uenenum potest quorum optimum quodq; & rei subiectæ conuenientissimū diligentur,si partis qua id prehenderit situs & natura æstimabitur, si quanta sit ueneni pernicies, & quam pridem inuaserit compertum fuerit. Cęterum quoniam plerunque hisce præsidiis tota uix pernicies elici potest,huius quicquid reliquum fuerit, obtundi restinguique debet. Obtūdunt quæcunque manifestis qualitatibus illius furorem uim acrimoniamque hebetant & consopiunt. Id genus sunt in pestilentibus morbis frigida & stiptica, ut aquæ frigidæ potus, mali punici,citrei medicique succus,omphacium,oxalis, acida omnia & medicamenta hisce uiribus ℘dita. Odores ac suffitus qui eisdem polleant facultatibus. Si intro sumpti ueneni suspicio est,eius uis obtundetur uel oleo,uel butyro,uel anserino adipe, uel iure pinguioris carnis,& gallinaceorum,uel maluæ,althę,lini aut fœnigręci,ptisanę cremore,uel lacte schisto,uel lactis potu pleniore,in quo etiam cucumeris semina contrita sint. Omnium siquidem uis leniēdo,ueneni acrimoniam hebetat,ipsumque quasi consopitum in aluum deturbat. Confert præterea uenarum ductus obstruere uel astringere,ne tam repentè uis illa ueneni in uiscera in principesq; partes inuadat. In id efficaces sunt bolus armena & terra lemnia, quæ etiam communi dote possunt. Item halicæ, orizæ, tragi aut tritici pultes. Venenatarum bestiarum acceptum uirus obtunditur & mēbratim peruagaturum infrenatur,tum his quę nunc dicta sunt,tum aliis quibusdam acrioribus,ut uini meracioris passique potu,aliorum,pororum, cæparum & omnium acrium esu. Quum enim difficile hæc coquantur, multosque dies eorum uis & qualitas remaneat, putant hoc tempore, perniciem illorum uehementia & acrimonia obtundi & arceri ne altius penetret. Hæc uniuersa in occultorum uenenatorumque morborum curatione premittenda.& ut uniuscuiusque status conditioque feret accommodanda, sine quibus uix quisquam possit, uel ampla remediorum supellectile undique instructus, tutam efficacemque sonationem suscipere. Quæ si uia & rationem stabilita conformataque sunt, constat non sine arte & methodo ad occultarum proprietatum opem concurrendum, sed summam esse artis potestatem,eamque

ubique

ubique primas obtinere, Leuiusculos incipientesque occultos morbos ars generalis interdum cohibet integra perfectaque sanatio his duntaxat complentur quæ perniciei atque ueneni uim omnem aut restinguant, aut exterminent. Id autem alia communi, alia peculiari dote prętant: communi quidem, bolus armena, terra lemnia, dictamus, pastinaca, ruta, Aristolochia, theriace, mithridatium, aliaque non pauca a Dioscoride octaui libri calce conscripta. Quę porrò peculiari dote uigent, alia occultos, alia manifestos morbos expugnant. Anginæ siquidem simplici manifestæque inflammationi hirundinum ustarum cinis, & albi canis stercus proprietate succurrit. Asthmati, uulpeculæ pulmones colico dolori, e lupi intestino cingulum. Calculo, hircinus sanguis non substantiarum dissidio, sed amicitia & similitudine qua partibus offensis affines sunt. Occultis uero morbis obsistunt, quæ antipathia & totius substantię dissidio uires habent. Vt sua cuiusque ueneni atque morbi species ita sua cuiusque est antidotus, id secretiore proprietate exterminans, aut intrò sumpta, aut suffitu odoreque hausta, aut foris adhibita. Proprietatum quidem cognitio, omnium præstantissima atque nobilissima, nos una locupletare ornareque potest. Ardua sanè illa & procul a nostris sensibus posita tota quippe ex naturæ & essentiæ inspectione cognitioneque nascens. Illa autē purissima simplicissimaque rerum natura nullius sensibus obuia, sola mēte comprehenditur. Hanc si oculis & re ipsa cerneremus, continuo in ea quasi in speculo proprietates omnes nobis elucerent. Quanquam autem latent, naturæ arcanis multaque obscuritate inuolutæ præ ignauia tamen finiendæ non sunt, sed inuestigandæ diligentius, non e primis tangendi secundisue qualitatibus nō e sapore, odore, sono uel colore, uerum è solis effectis & operibus, quæ tum longa usus obseruatione, tum optimorum authorum monimentis comparata confimataque sint. At uero quoniam inclinato iam die ad uesperum perducta est disputatio, huic modum finemque constituam, ut paulisper laxemus animos, & a seueritate ad hilaritatem risumque traducamus. Vos autem disputationis studio incensi totiusque memores, otio maiore in abditarum proprietatum cognitionem aliquando acrius grauiusque incumbite.

FINIS.

10

